ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

אגרות קודש

ב"ה, י"ט מנ"א, ה'תיש"א
ברוקלין, נ. י.

להנהלת אגודת חב"ד ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

א) מוסג"פ העתקת מכתבי להכפר, ולדעתי גם אם באי כח הכפר לא יבקרו אצל המנהלים הנזכרים במכתבי, כי יש כאן שמועה שמדברים כבר בעדם בענין השמיטה ממפלגה אחרת, הרי בכל זה כדאי שבאי כח מוסדות אנ"ש יבקרו אצל הנ"ל, וירציאו לפניהם על דבר פעולות אנ"ש באה"ק ת"ו וכו', ואפילו אם לא יהי' בזה ענין של תביעה ג"כ כדאי הדבר מפני כמה וכמה טעמים.

ב) מבקרת עתה בארה"ק ת"ו מרת לוי, אחת החברות בהנהלת הדז'וינט בצרפת, אשר עד עתה פעלו על ידה כמה ענינים לטובת אנ"ש, וגם להבא יש בידה היכולת לפעול בזה. אחת ממטרות ביאתה לאה"ק ת"ו שרוצה היא לסדר שם התישבות אבי' שי' (כנראה מסיפורים - א פרומער איד). ומהנכון שיעזרו לה בכל הנ"ל, ושלח לחמך על פני המים וכו'. הכתובת שלה איני יודע, אבל בטח היא תפנה לאגו"ח או לאחד מחברי ההנהלה - שנתנו לה כתבתם בפריז.

בברכה.

מ. שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ..... ג

ג) מאמר ד״ה ושמתי כדכד שמשותיך וגו׳
שבת פרשת ראה, מבה״ח אלול, ה׳תש״ל ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת ראה,
מבה״ח אלול, וער״ח אלול ה׳שי״ת ..... יב

ה) שיחת ש״פ עקב, מבה״ח אלול, ה׳תשכ״ד ..... יט

ו) לקוטי-שיחות – פרשת ראה כרך יט, א .....כד

ז) לקוטי שיחות – פרשת ראה כרך יט, ב .....כח

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לג

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ראה .....לד

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ראה .....לו

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ראה .....עב

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ראה ..... עג

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ראה..... פא

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....פד

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת ראה ..... פז

טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת ראה ..... קנד

יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת ראה ..... קעח

יח) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק ז, נחמיה פרק א ..... קפב

יט) משניות – מסכת מקואות
ביאור קהתי.....קפד

כ) עין יעקב מסכת יומא .....קצג

כא) מסכת סוכה עם ביאורים
מדף כה עד דף לא .....קצד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רכב

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רכב

כד) לקוטי תורה ביאור על פרק ״יונתי בחגוי הסלע וגו״
אדמו״ר הזקן ..... רכה

כה) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי .....רכז

כו) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רכח

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רל

כח) ספר המאמרים – תרנ״ט
אדמו״ר מוהרש״ב.....רלא

כט) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלג

ל) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלו

לא) ספר הזכרונות פרק סט .....רלח

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רמא

לג) חומש לקריאה בציבור .....רמב

לד) קריאת התורה למנחת שבת-קודש.....רנב

לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ה .....רנג

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת ראה.....רנד

לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש .....רנה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת ראה, מברכים החודש אלול, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וְגוֹ'[1], וּמְבוֹאָר בָּזֶה בִּלְקוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשָׁתֵנוּ[2], דְּהִנֵּה כְּתִיב[3] כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן הֲוָיָ' אֱלֹקִים, שֶׁשֵּׁם הֲוָיָ' נִקְרָא שֶׁמֶשׁ. וּכְתִיב[4] וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ, הֲרֵי גַּם בְּחִינַת צְדָקָה נִקְרָא שֶׁמֶשׁ. וְזֶהוּ עִנְיַן שִׁמְשׁוֹתַיִךְ, שְׁתֵּי בְּחִינוֹת שֶׁמֶשׁ. וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר[5] עִנְיַן שְׁתֵּי בְּחִינוֹת שֶׁמֶשׁ, הָאַחַת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְהַשְׁנִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּבְחִינַת שֶׁמֶשׁ צְדָקָה הוּא עִנְיַן הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כִּי צְדָקָה קָאֵי עַל כְּלָלוּת כָּל הַמִּצְוֹת[6], שֶׁעִנְיָנָם הוּא הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הַעֲלָאַת הַנִּיצוֹצִין, שֶׁזֶּהוּ שֶׁהַמִּצְוֹת נִיתְּנוּ בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא, צִיצִית בְּצֶמֶר גַּשְׁמִי, תְּפִילִין בְּקֶלֶף גַּשְׁמִי וְכוּ', כִּי עִנְיָנָם הוּא לְהַעֲלוֹת אֶת הַנִּיצוֹצִין שֶׁבַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְעַל יְדֵי הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא מִלְּמַטָּה בָּאָה הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא, הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה, בְּחִינַת שֶׁמֶשׁ הֲוָיָ' (לְשׁוֹן מְהַוֶּה[7], שֶׁהוּא הַמְהַוֶּה אֶת כָּל הָעִנְיָנִים), דְּהַיְינוּ הֶאָרַת שֵׁם הֲוָיָ' שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִשֵּׁם אֱלֹקִים. וְעִנְיָנָם בַּסְּפִירוֹת[8], שֶׁמֶשׁ צְדָקָה קָאֵי עַל הַמַּלְכוּת, וְשֶׁמֶשׁ הֲוָיָ' קָאֵי עַל זְעֵיר אַנְפִּין. וְעַל זֶה נֶאֱמַר וְשַׁמְתִּי כִּדְכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ, לֶהֱוֵי כְּדֵין וּכְדֵין

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בהפטרת פרשת השבוע פרשת ראה, בנבואת ישעיה על לעתיד לבוא:
2 **וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וְגוֹ'**[1], ופירש במצודת דוד: "מחיצות
3 החלונות שהשמש זורחת דרכם אשימם מאבן כדכד הבהיר ביותר", **וּמְבוֹאָר**
4 **בָּזֶה בִּלְקוּטֵי תּוֹרָה** לאדמו"ר הזקן **פָּרָשָׁתֵנוּ**[2], **דְּהִנֵּה כְּתִיב**[3]
5 בתחילים **כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן הֲוָיָ'**
6 **אֱלֹקִים**, ומשמעות הכתוב הממשיל
7 את השמש לשם הוי' ואת המגן
8 (ה'נרתיק' שעל השמש) לשם אלוקים
9 היא **שֶׁשֵּׁם הֲוָיָ' נִקְרָא שֶׁמֶשׁ.**
10 **וּכְתִיב**[4] בנבואת מלאכי נאמר
11 **וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ**
12 **צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ, הֲרֵי**
13 **גַּם בְּחִינַת צְדָקָה נִקְרָא שֶׁמֶשׁ.**
14 **וְזֶהוּ עִנְיַן** המשמעות הפנימית של
15 **שִׁמְשׁוֹתַיִךְ**, לשון רבים, **שְׁתֵּי**
16 **בְּחִינוֹת שֶׁמֶשׁ** בחינה אחת של
17 שמש שהיא שם הוי' ובחינה שנייה של
18 שמש שהיא צדקה. **וּמַמְשִׁיךְ**
19 אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה **לְבָאֵר**[5]
20 **עִנְיַן שְׁתֵּי בְּחִינוֹת שֶׁמֶשׁ**
21 הנזכרות, **הָאַחַת מִלְּמַעְלָה**
22 **לְמַטָּה**, הארה מלמעלה, מהאלוקות,
23 למטה, לעולמות ונבראים **וְהַשְׁנִיָּה**
24 **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** התעלות
25 והתקרבות לאלוקות מהנבראים למטה
26 אל האלוקות למעלה, כפי שממשיך
27 ומבאר.
28 **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּבְחִינַת שֶׁמֶשׁ**
29 **צְדָקָה הוּא עִנְיַן הַשֶּׁמֶשׁ**
30 **שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה**, כמשל
31 להתקרבות לאלוקות בדרך של
32 התעלות מלמטה למעלה **כִּי צְדָקָה**
33 **קָאֵי** מכוונת **עַל כְּלָלוּת כָּל**
34 **הַמִּצְוֹת**[6], **שֶׁעִנְיָנָם** התוכן הפנימי
35 של כל המצוות **הוּא הַעֲלָאָה**
36 **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הַעֲלָאַת**
37 **הַנִּיצוֹצִין** ניצוצות הקדושה
38 האלוקית שנמצאים בתוך הדברים
39 הגשמיים שכאשר מקיימים מצוות באמצעותם, ניצוצות אלו שירדו ו'נפלו'
40 מלמעלה למטה, חוזרים ועולים מלמטה למעלה **שֶׁזֶּהוּ** הטעם הפנימי על
41 כך **שֶׁהַמִּצְוֹת נִיתְּנוּ לקיימן בְּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא**, כמו למשל

ביאור בדרך אפשר

42 מצוות **צִיצִית** שקיומה הוא **בְּצֶמֶר גַּשְׁמִי**, וכן מצוות **תְּפִילִין** שקיומה
43 הוא **בְּקֶלֶף גַּשְׁמִי וְכוּ'**, **כִּי עִנְיָנָם** של המצוות **הוּא לְהַעֲלוֹת אֶת**
44 **הַנִּיצוֹצִין** האלוקיים הקדושים **שֶׁבַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מִלְּמַטָּה** מתוך
45 הדברים הגשמיים **לְמַעְלָה** לחזור למקורם ושורשם באלוקות. **וְעַל יְדֵי**
46 **הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא** ההתעוררות
47 שבאה **מִלְּמַטָּה** מצד האדם **בָּאָה**
48 אחר כך, כתוצאה מזה **הָאִתְעֲרוּתָא**
49 **דִּלְעֵילָא**, ההתעוררות מלמעלה,
50 מצד האלוקות, והיא בחינת **הַשֶּׁמֶשׁ**
51 **שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה**, השמש
52 כמשל להארה והמשכה מלמעלה
53 המאירה למטה שהיא **בְּחִינַת שֶׁמֶשׁ**
54 **הֲוָיָ' (לְשׁוֹן מְהַוֶּה**[7], **שֶׁהוּא**
55 האור של שם הוי' **הַמְהַוֶּה** יוצר
56 ובורא **אֶת כָּל הָעִנְיָנִים** כל
57 העולמות וכל הנבראים), **דְּהַיְינוּ**
58 **הֶאָרַת** והתגלות **שֵׁם הֲוָיָ'** שהוא
59 אור נעלה ביותר **שֶׁלְּמַעְלָה גַּם**
60 אפילו **מִשֵּׁם אֱלֹקִים.**
61 **וְעִנְיָנָם** של שתי בחינות אלו בעניין
62 השמש, 'שמש צדקה' (שעניינה
63 העלאה מלמטה למעלה) ו'שמש הוי'
64 (שעניינה המשכה מלמעלה למטה)
65 **בַּסְּפִירוֹת**[8] כפי שהוא בספירות
66 העליונות, **שֶׁמֶשׁ צְדָקָה קָאֵי**
67 מכוון **עַל** ספירת **הַמַּלְכוּת,**
68 **וְשֶׁמֶשׁ הֲוָיָ' קָאֵי** מכוון על
69 המידות חסד, גבורה וכו' שהן
70 הספירות הנקראות **זְעֵיר אַנְפִּין**
71 פנים זעירות (כי ביחס לאור האלוקי
72 המאיר במוחין וב'אריך אנפין', פנים
73 ארוכות, שלמעלה מעשר הספירות,
74 הרי האור המאיר במידות הוא קטן
75 ומועט).
76 **וְעַל זֶה נֶאֱמַר וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹד**
77 **שִׁמְשׁוֹתַיִךְ, לֶהֱוֵי כְּדֵין וּכְדֵין**
78 על כתוב זה "ושמתי כדכד משמותיך"
79 אומרים חכמינו ז"ל שהייתה מחלוקת
80 (בין המלאכים ובין החכמים) לאיזו אבן טובה הכוונה, יש אומרים שוהם ויש
81 אומרים ישפה ואמר הקדוש־ברוך־הוא שיהיה גם זה וגם זה (שתהיה זו אבן
82 טובה שמורכבת משתי האבנים יחד), ובארמית 'כדין וכדין', כזו וכזו

---

1) ישעי' נד, יב - הפטרת ש"פ ראה. 2) כד, ד. 3) תהלים פד, יב. וראה תניא שעהיוה"א פ"ד ואילך. ובכ"מ. 4) מלאכי ג, כ. 5) שם כה, ד. 6) ראה לקו"ת שם כג, ג. וראה גם לקו"ת אמור לד, ב. שלח מג, ד. נצבים נא, א. ובכ"מ. 7) פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א רפ"ד. וראה זח"ג רנז, סע"ב (ברע"מ). 8) ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ח"ב ע' תכ. ס"ע תכא.

וכְדֵין (וְהַיְינוּ כַּדְכֹד)[9], וְהַיְינוּ, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת יִחוּד יְחוּדוֹת דִּמְלְמַטָּה לְמַעְלָה וּמִלְמַעְלָה לְמַטָּה (עַד שֶׁנַּעֲשִׂים תֵּיבָה אַחַת, כַּדְכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ), וּבַסְּפִירוֹת הוּא עִנְיַן יִחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת. וּלְאַחֲרֵי הַשְּׁלִימוּת דְּכַדְכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ בָּאִים לְדַרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר, כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח, וּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[10] דִּשְׁעָרַיִךְ אֵלּוּ חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִּינָה[11]. וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב[1], וְכָל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֵפֶץ, וּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[12] שֶׁהֵם ל״ב נְתִיבוֹת חָכְמָה[13] (דְּעִנְיַן הַנְּתִיבוֹת שַׁיָּיךְ לְעִנְיַן הַגְּבוּלִים), שֶׁעַל יָדָם בָּאִים לְאַבְנֵי חֵפֶץ, דְּחֵפֶץ הוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה וְהַחֵשֶׁק כּוֹ׳, שֶׁשָּׁרְשׁוֹ בַּתַּעֲנוּג שֶׁבַּנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָרָצוֹן, וְלָזֶה מַגִּיעִים עַל יְדֵי הַחָכְמָה, כְּמַאֲמַר[14] פְּנִימִיּוּת אַבָּא[15] פְּנִימִיּוּת עַתִּיק. הַיְינוּ שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מֵחִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק. וְנִמְצָא, שֶׁכָּתוּב זֶה מִדִּבֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא יִהְיוּ בָּהֶם מַעֲלוֹת אֵלֶּה, וּבִכְלָלוּת הֵן שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹד גּוֹ׳ וּשְׁעָרַיִךְ גּוֹ׳ וְכָל גְּבוּלֵךְ גּוֹ׳.

ב) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם פָּסוּק בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ (פָּרָשַׁת רְאֵה) שֶׁמְּדַבֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְגַם בּוֹ נִתְפָּרְשׁוּ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[16] כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ וּבְךָ בָּחַר הֲוָיָ׳ גּוֹ׳, וּפֵירֵשׁ רַשׁ״י כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה, קְדוּשַׁת עַצְמְךָ מֵאֲבוֹתֶיךָ, וְעוֹד, וּבְךָ בָּחַר הֲוָיָ׳,

ביאור בדרך אפשר

(וְהַיְינוּ כַּדְכֹד וההכרעה זו ׳להוי כדין וכדין׳, רמוזה במילה ׳כדכד׳)[9], וְהַיְינוּ, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת יִחוּד יְחוּדוֹת איחוד ושילוב דִּמְלְמַטָּה לְמַעְלָה וּמִלְמַעְלָה לְמַטָּה (עַד שֶׁנַּעֲשִׂים תֵּיבָה אַחַת, כַּדְכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ), וּבַסְּפִירוֹת הוּא עִנְיַן יִחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת. וּלְאַחֲרֵי הַשְּׁלִימוּת דְּכַדְכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ בָּאִים לְדַרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר, כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח, וּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[10] דִּשְׁעָרַיִךְ אֵלּוּ חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִּינָה[11] ספירת הבינה העליונה מחולקת לחמישים דרגות המכונות ׳שערים׳ (כדברי חכמינו ז״ל בגמרא שישנם חמישים שערי בינה וכולם ניתנו למשה רבינו חסר אחת, שנאמר ׳ותחסרהו מעט מאלוקים׳ ואמרו שרק בפטירתו זכה לשער הנו״ן כנרמז בכך שנקבר בהר נבו, ״נו״ן בו״) ועל עניינם של שערים אלה מבואר בחסידות שהדבר דומה לשער של מקום סגור הנפתח החוצה, וכך אור השכל שבבינה יוצא מהשכל ומגיע ללב והלב ׳תופס׳ ו׳משער׳ ומרגיש את ההתבוננות כפי שהיא בבינה והיא לא נשארת ׳סגורה׳ בשכל אלא ׳יוצאת׳ מהמוח אל הלב, ועל כך מבואר כאן שלאחר שלימות עבודת ה׳ השייכת לספירות של המידות וספירת המלכות, כמבואר לעיל, מתעלים לעבודת ה׳ הקשורה בבחינת הבינה, שהיא ספירה יותר נעלית מהספירות האמורות. וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב[1], וְכָל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֵפֶץ, וּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[12] שֶׁהֵם ל״ב נְתִיבוֹת חָכְמָה[13] כמבואר בתורת הסוד שישנם ל״ב נתיבות [=דרכים] במדרגת החכמה (ההשגה האלוקית הגבוהה ביותר השייכת לעולמות, ראשית הספירות), היינו אופנים שונים של נביעה והארה שלה, ולעניינו, לאחר העבודה השייכת לספירת הבינה, מתעלים לעבודה השייכת לספירת החכמה (דְּעִנְיַן הַנְּתִיבוֹת חלוקה לדרכים שונות ונבדלות שַׁיָּיךְ לְעִנְיַן הַגְּבוּלִים ולכן נאמר ביעוד זה ׳וכל גבולך׳), שֶׁעַל יָדָם על ידי נתיבות החכמה מתעלים בָּאִים מגיעים לְאַבְנֵי חֵפֶץ, דְּחֵפֶץ במשמעות של רצון חזק הוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה וְהַחֵשֶׁק אהבה שיש בה תשוקה כּוֹ׳, שֶׁשָּׁרְשׁוֹ של עניין החפץ בַּתַּעֲנוּג שֶׁבַּנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָרָצוֹן, שכוח התענוג הוא כוח יותר נעלה ויותר עמוק בנפש אפילו מאשר כוח הרצון וְלָזֶה לעבודת ה׳ מתוך אהבה שנמשכת מכוח התענוג מַגִּיעִים עַל יְדֵי הַחָכְמָה, כְּמַאֲמַר[14] בתורת הסוד פְּנִימִיּוּת אַבָּא[15] הפנימיות והעומק של החכמה הנקרא ׳אבא׳ היא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, הפנימיות והעומק של בחינת ׳עתיק יומין׳ (הדרגה העמוקה והפנימית של בחינת כתר עליון שלמעלה מעשר הספירות) הַיְינוּ שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם אפילו מֵחִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק.

וְנִמְצָא, שֶׁכָּתוּב זֶה המתחיל ב״ושמתי כדכד שמשותיך״ והמשכו ״ושעריך כאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ״ מִדִּבֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא יִהְיוּ בָּהֶם מַעֲלוֹת אֵלֶּה, וּבִכְלָלוּת הֵן שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹד גּוֹ׳ וּשְׁעָרַיִךְ גּוֹ׳ וְכָל גְּבוּלֵךְ גּוֹ׳ שעניינם נתבאר לעיל, והוא עבודת ה׳ השייכת לזעיר אנפין ומלכות, למעלה מזה עבודת ה׳ השייכת לבינה ולמעלה מזה עבודת ה׳ השייכת לחכמה שעל־ידה מתעלים ומגיעים למדריגות באלוקות שלמעלה מהחכמה.

ב) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה את האמור בשבחם של ישראל בהפטרה עִם הַפָּסוּק בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ (פָּרָשַׁת רְאֵה) שֶׁמְּדַבֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְגַם בּוֹ נִתְפָּרְשׁוּ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, שֶׁזֶּהוּ הכוונה היא על מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[16] בפרשת ראה כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ וּבְךָ בָּחַר הֲוָיָ׳ גּוֹ׳, וּפֵירֵשׁ רַשׁ״י כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה, קְדוּשַׁת עַצְמְךָ הקדושה שיש בך שקיבלת מֵאֲבוֹתֶיךָ, וְעוֹד מעלה נוספת יש

---

9) ב״ב עה, א (ובפרש״י). יל״ש ישעי׳ עה״פ (רמז תעח). 10) כו, א. וראה גם מאמרי אדמו״ר האמצעי שם ע׳ תמו. 11) ר״ה כא, ב. 12) כו, ב. וראה גם מאמרי אדמו״ר האמצעי שם ע׳ תמח ואילך. 13) ראה ספר יצירה פ״א מ״א. 14) ראה פע״ח שער הק״ש פט״ו. רמ״ז לזח״ג רס, ב. לקו״ת נצבים מט, ד. וש״נ. 15) ראה גם אוה״ת פרשתנו ע׳ תתיג. 16) יד, ב.

ביאור בדרך אפשר

לעם ישראל, **וּבְךָ** מצד עצמך **בָּחַר הַוָיָ׳, דְּיֵשׁ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ כָּאן** בסך הכול **שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת** שונות, **הָאַחַת, קְדוּשַׁת עַצְמְךָ, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם גּוֹי** עם **קָדוֹשׁ מִצַּד עַצְמָם, הַשְׁנִיָּה,** המעלה והקדושה של עם ישראל היא **מֵאֲבוֹתֶיךָ, שֶׁזּוֹהִי הַקְּדוּשָׁה** של בני ישראל **שֶׁבָּאָה מִצַּד קְדוּשַׁת הָאָבוֹת** אברהם יצחק ויעקב, **וְהַשְׁלִישִׁית** והמעלה השלישית האמורה בפסוק זה היא, **שֶׁבְּךָ בָּחַר הַוָיָ׳, שֶׁעִנְיַן הַבְּחִירָה** של הקדוש־ברוך־הוא **בְּיִשְׂרָאֵל הוּא** לא דבר שיש לו הסברים (כמו המעלות של בני ישראל מצד עצמם ומצד האבות שהם מעלות מובנות ויש להם סיבות וטעמים) אלא **לְמַעְלָה מִגִּדְרֵי טְעָמִים וְהַסְּבָרוֹת כוּ׳, וְכַיָּדוּעַ שֶׁעִנְיַן הַבְּחִירָה מוּשְׁרָשׁ בְּעַצְמוּתוֹ שֶׁלֹּא יִתְבָּרֵךְ** עצמות האלוקות **שֶׁלֹּא קָדְמָה לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה** שהוא עצמו קיים ונמצא ללא שום עילה וסיבה שקדמה למציאותו וגרמה את מציאותו **חַס וְשָׁלוֹם** אלא מציאותו מעצמותו והוא קדמון לכל **וְהוּא לְמַעְלָה** נעלה יותר **מִכָּל צִיּוּר** דמות ותיאור **וּמַעֲלָה כוּ׳** ועצמות האלוקות היא למעלה מכל המעלות שיכולות להיות, **וְלָכֵן אֵין לָזֶה** למעלה של בני ישראל מצד עניין הבחירה אין כל **שַׁיָּכוּת כְּלָל עִם מַה שֶׁכָּתוּב לִפְנֵי זֶה כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה גוֹ׳** כי הבחירה היא לא בגלל סיבה מסויימת, גם לא מפני קדושתם.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ האמור לעיל אודות מעלתם של בני ישראל מצד הבחירה שבחר בהם הקדוש־ברוך־הוא, הוא התוכן הפנימי של **מַה שֶׁכָּתַב רַשִׁ״י וְעוֹד** מעלה נוספת של בני ישראל מלבד המעלות האמורות לעיל **וּבְךָ בָּחַר הַוָיָ׳**[17], **דְּיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב וּבְךָ בָּחַר הַוָיָ׳ שַׁיָּךְ לְעִנְיַן הַקְּדוּשָׁה דְּיִשְׂרָאֵל הוּא לְעִנְיַן הַבְּחִירָה וְעַל זֶה מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י שֶׁאֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא הוּא עִנְיָן חָדָשׁ לְגַמְרֵי, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת עִנְיַן הַבְּחִירָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְכֵן מוּבָן גַּם מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ**[18] **שֶׁמֵּבִיא הַצֶּמַח צֶדֶק בְּאוֹר הַתּוֹרָה**[19], **יִשְׂרָאֵל נִרְדָּפִין מִפְּנֵי הַגּוֹיִם וּבְחַר הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר**[16] **וּבְךָ בָּחַר הַוָיָ׳ גּוֹ׳ (וּמֵבִיא גַּם מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ**[20] **עַל פָּסוּק**[21] **וְהָאֱלֹקִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף** שגם שם נאמר ״ישראל נרדף מפני האומות ובחר הקדוש־ברוך־הוא בישראל שנאמר ובך בחר ה׳ להיות לו עם סגולה״), **וּמִזֶּה** מדברי המדרש על בחירת הקדוש־ברוך־הוא בבני ישראל (הנרדפים) **מוּכָח, שֶׁעִנְיַן וּבְךָ בָּחַר הַוָיָ׳ אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְמַה שֶׁכָּתוּב לִפְנֵי זֶה כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה, אֶלָּא הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ** עניין ׳עצמו׳ שלא קשור במעלה מסויימת של בני ישראל כמו מעלת הקדושה.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עִנְיָנִים אֵלּוּ במעלתם של ישראל שמנויים בפסוק האמור (קדושת ומעלת בני ישראל מצד עצמם, מצד האבות ומצד בחירת הקדוש־ברוך־הוא) **קְשׁוּרִים עִם שְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים שֶׁבַּפָּסוּק וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹּד** המבוארים לעיל (העבודה השייכת למידות ומלכות, העבודה השייכת לבינה, והעבודה השייכת לחכמה), כפי שממשיך ומבאר.

קְדוּשַׁת עַצְמְךָ עבודת ה׳ הקשורה בקדושתם של בני ישראל מצד עצמם **הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּכַדְכֹּד,** כמבואר לעיל, **יְחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת,** חיבור ז״א ומלכות שעניינו הוא המשכה פנימית מהמידות לספירת המלכות **כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּחִינַת מַלְכוּת (כַּיָּדוּעַ שֶׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל** הבחינה האלוקית שהיא מקור ושורש נשמות ישראל **הִיא סְפִירַת הַמַּלְכוּת), וּקְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל** היינו תוספת קדושה בישראל **הוּא עִנְיַן בְּחַר הַוָיָ׳ שַׁיָּךְ לְעִנְיַן הַקְּדוּשָׁה דְּיִשְׂרָאֵל** ולפי פירוש זה הבחירה בעם ישראל קשורה בקדושתו, **וְעַל זֶה מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י שֶׁאֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא הוּא** התוכן של ׳ובך בחר הוי׳׳ הוא **עִנְיָן חָדָשׁ לְגַמְרֵי**

ביאור בדרך אפשר

1 דְּיֵשׁ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ כָּאן שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, הָאַחַת,
2 קְדוּשַׁת עַצְמְךָ, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם גּוֹי קָדוֹשׁ מִצַּד
3 עַצְמָם, הַשְׁנִיָּה, מֵאֲבוֹתֶיךָ, שֶׁזּוֹהִי הַקְּדוּשָׁה
4 שֶׁבָּאָה מִצַּד קְדוּשַׁת הָאָבוֹת, וְהַשְׁלִישִׁית, שֶׁבְּךָ
5 בָּחַר הַוָיָ׳, שֶׁעִנְיַן הַבְּחִירָה בְּיִשְׂרָאֵל הוּא לְמַעְלָה
6 מִגִּדְרֵי טְעָמִים וְהַסְּבָרוֹת כוּ׳, וְכַיָּדוּעַ שֶׁעִנְיַן
7 הַבְּחִירָה מוּשְׁרָשׁ בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁלֹּא קָדְמָה
8 לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה חַס וְשָׁלוֹם וְהוּא לְמַעְלָה מִכָּל
9 צִיּוּר וּמַעֲלָה כוּ׳, וְלָכֵן אֵין לָזֶה שַׁיָּכוּת כְּלָל עִם
10 מַה שֶׁכָּתוּב לִפְנֵי זֶה כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה גוֹ׳. וְיֵשׁ
11 לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתַב רַשִׁ״י וְעוֹד וּבְךָ בָּחַר
12 הַוָיָ׳[17], דְּיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב וּבְךָ בָּחַר
13 הַוָיָ׳ שַׁיָּךְ לְעִנְיַן הַקְּדוּשָׁה דְּיִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה
14 מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י שֶׁאֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא הוּא עִנְיָן חָדָשׁ
15 לְגַמְרֵי, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת עִנְיַן הַבְּחִירָה,
16 כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְכֵן מוּבָן גַּם מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ[18]
17 שֶׁמֵּבִיא הַצֶּמַח צֶדֶק בְּאוֹר הַתּוֹרָה[19], יִשְׂרָאֵל
18 נִרְדָּפִין מִפְּנֵי הַגּוֹיִם וּבְחַר הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל
19 שֶׁנֶּאֱמַר[16] וּבְךָ בָּחַר הַוָיָ׳ גּוֹ׳ (וּמֵבִיא גַּם מִדִּבְרֵי
20 הַמִּדְרָשׁ[20] עַל פָּסוּק[21] וְהָאֱלֹקִים יְבַקֵּשׁ אֶת
21 נִרְדָּף), וּמִזֶּה מוּכָח, שֶׁעִנְיַן וּבְךָ בָּחַר הַוָיָ׳ אֵינוֹ
22 שַׁיָּךְ לְמַה שֶׁכָּתוּב לִפְנֵי זֶה כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה,
23 אֶלָּא הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ.
24 **וּבִפְרָטִיּוּת** יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עִנְיָנִים
25 אֵלּוּ קְשׁוּרִים עִם שְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים
26 שֶׁבַּפָּסוּק וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹּד. קְדוּשַׁת עַצְמְךָ הוּא עִנְיַן
27 הָעֲבוֹדָה דְּכַדְכֹּד, יְחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת, כִּי
28 יִשְׂרָאֵל הֵם בְּחִינַת מַלְכוּת (כַּיָּדוּעַ שֶׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
29 הִיא סְפִירַת הַמַּלְכוּת), וּקְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל הוּא עִנְיַן

44 שלא נאמר בהמשך לענין הקדושה, **שֶׁזֶּהוּ מִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת עִנְיַן**
45 **הַבְּחִירָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְכֵן** ענין זה של בחירת הקדוש־ברוך־הוא
46 בישראל כענין מיוחד בפני עצמו **מוּבָן גַּם מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ**[18]
47 **שֶׁמֵּבִיא הַצֶּמַח צֶדֶק בְּאוֹר הַתּוֹרָה**[19] במאמר חסידות על פרשה זו,
48 פרשת ראה, **יִשְׂרָאֵל נִרְדָּפִין מִפְּנֵי**
49 **הַגּוֹיִם וּבְחַר הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל**
50 **שֶׁנֶּאֱמַר**[16] **וּבְךָ בָּחַר הַוָיָ׳ גּוֹ׳**
51 **(וּמֵבִיא** הצמח צדק במאמר הנזכר
52 **גַּם מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ**[20] **עַל**
53 **פָּסוּק**[21] בקוהלת **וְהָאֱלֹקִים**
54 **יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף** שגם שם נאמר
55 ״ישראל נרדף מפני האומות ובחר
56 הקדוש־ברוך־הוא בישראל שנאמר ובך
57 בחר ה׳ להיות לו עם סגולה״), **וּמִזֶּה**
58 מדברי המדרש על בחירת הקדוש־
59 ברוך־הוא בבני ישראל (הנרדפים)
60 **מוּכָח, שֶׁעִנְיַן וּבְךָ בָּחַר הַוָיָ׳**
61 **אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְמַה שֶׁכָּתוּב לִפְנֵי**
62 **זֶה כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה, אֶלָּא**
63 **הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ** עניין
64 ׳עצמו׳ שלא קשור במעלה מסויימת
65 של בני ישראל כמו מעלת הקדושה.
66 **וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר,**
67 **שֶׁשְּׁלֹשָׁה עִנְיָנִים אֵלּוּ** במעלתם
68 של ישראל שמנויים בפסוק האמור
69 (קדושת ומעלת בני ישראל מצד
70 עצמם, מצד האבות ומצד בחירת
71 הקדוש־ברוך־הוא) **קְשׁוּרִים עִם**
72 **שְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים שֶׁבַּפָּסוּק**
73 **וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹּד** המבוארים לעיל
74 (העבודה השייכת למידות ומלכות,
75 העבודה השייכת לבינה, והעבודה
76 השייכת לחכמה), כפי שממשיך
77 ומבאר.
78 **קְדוּשַׁת עַצְמְךָ** עבודת ה׳ הקשורה
79 בקדושתם של בני ישראל מצד עצמם
80 **הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּכַדְכֹּד,**
81 כמבואר לעיל, **יְחוּד זְעֵיר אַנְפִּין**
82 **וּמַלְכוּת,** חיבור ז״א ומלכות שעניינו
83 הוא המשכה פנימית מהמידות לספירת
84 המלכות **כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּחִינַת מַלְכוּת (כַּיָּדוּעַ שֶׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל**
85 הבחינה האלוקית שהיא מקור ושורש נשמות ישראל **הִיא סְפִירַת**
86 **הַמַּלְכוּת), וּקְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל** היינו תוספת קדושה בישראל **הוּא עִנְיַן**

---

17) ראה גם לקוטי שיחות חכ״ח ס״ע 178 ואילך, ובהנסמן בהערה 54. 18) ויק״ר פכ״ז, ה. 19) פרשתנו ע׳ תשטו. 20) קה״ר פ״ג, יט (א). 21) קהלת ג, טו.

ביאור בדרך אפשר

הַמְשָׁכַת והשפעת **זְעֵיר אַנְפִּין** (בחינת **קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא**) **בַּמַּלְכוּת, וְעִנְיַן הַקְּדוּשָׁה מֵאֲבוֹתֶיךָ** עבודת ה׳ הקשורה במעלתם וקדושתם של ישראל מצד האבות **קָאֵי** מכוונת **עַל הַמּוֹחִין חָכְמָה וּבִינָה, חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִּינָה** (**שְׁעָרֶיךָ גוֹ׳** כמרומז בלשון הכתוב ״ושעריך לאבני אקדח״) **וְל״ב נְתִיבוֹת חָכְמָה** (**אַבְנֵי חֵפֶץ** כמרומז בלשון הכתוב ״וכל גבולך לאבני חפץ, וכנזכר לעיל הדבר קשור ל׳גבולים׳), כמבואר לעיל.

וְעִנְיַן הַבְּחִירָה של עצמות האלוקות בבני ישראל (המרומז בלשון הכתוב **וּבְךָ בָּחַר ה׳**) **שֶׁשָּׁרְשׁוֹ בִּבְחִינַת חֵפֶץ וְתַעֲנוּג הָעֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ מִכָּל הָעִנְיָנִים,** הנעלה מהספירות הן זעיר־אנפין ומלכות (קדושת ישראל מצד עצמם) והן חכמה ובינה (קדושת ישראל מצד האבות) בעילוי לאין שיעור **נִרְמָז בְּמַה שֶׁכָּתוּב וְכָל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֵפֶץ, גְּבוּלֵךְ דַּייְקָא** ודווקא בענין זה הכתוב מדייק ומתייחס לבני ישראל בלשון ׳גבולך׳, כי הכוונה על **הַגְּבוּל הָעַצְמִי** גבול מצד עצם הדבר **הַמַּבְדִּיל בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, שֶׁדְּוָקָא בָּהֶם** בישראל **בָּחַר הַקָּבָּ״ה מִכָּל הָעַמִּים. וּמִצַּד בְּחִירַת הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל** שהיא בחירה עצמית, לא מפני המעלות שלהם **יֵשׁ בָּהֶם** אחר כך, כתוצאה מהבחירה **כָּל הַמַּעֲלוֹת דְּכַדְכֹּד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ וְגוֹ׳ עַד לְאַבְנֵי חֵפֶץ,** ר׳חפץ׳ היינו **בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג, שֶׁלְּכֵן** מפני מעלת הבחירה של הקדוש־ברוך־הוא בישראל **יֵשׁ גַּם אֶצְלָם** אצל בני ישראל, בדומה לענין הבחירה שהקדוש־ברוך־הוא בחר בהם, **עִנְיַן הַבְּחִירָה בְּהַקָּבָּ״ה שֶׁבָּאָה** שנובעת **מֵעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ** של היהודי, **וּכְתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב**[22] **בְּעִנְיַן** המשמעות הפנימית של הכתוב בתהילים **תְּפִלָּה לָעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי ה׳ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ**[23], **כִּמְשַׁל הָעָם הַהוֹלְכִים לְאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ, וְכוּלָּם** כל אנשי העם **מְחַפְּשִׂים אֶת הָאוֹצָרוֹת וְהַדְּבָרִים הַיְקָרִים** שבארמון, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל** לא בוחרים בדברים אחרים, גם אם הם מאד יקרים, אלא **בּוֹחֲרִים בְּהַקָּבָּ״ה עַצְמוֹ, וְלִפְנֵי הֲוָיָ׳** בעצמו **יִשְׁפֹּךְ** הענין הם בני ישראל **שִׂיחוֹ, עַד שֶׁנַּעֲשִׂים** בני ישראל **עֶצֶם אֶחָד עִם הַמֶּלֶךְ** (**שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּפִלָּה** חיבור **מִלְּשׁוֹן**[24] המשנה **הַתּוֹפֵל** שפירושו מחבר ומדביק כְּלִי חֶרֶס).

ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁהַתַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת של העבודה בשלושת האופנים האמורים לעיל **הִיא לְהַמְשִׁיךְ הָעִילּוּי דִּבְחִירָה** המעלה המיוחדת של האופן השלישי הקשור בעניין הבחירה של הקדוש־ברוך־הוא בישראל **שֶׁשָּׁרְשׁוֹ** של ענין הבחירה הוא **בְּעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁיּוּמְשַׁךְ** ענין נעלה זה ויחדור ויהיה ניכר ונרגש **גַּם בָּעֲבוֹדָה בַּכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים** השייכת לספירות, **עַד לְעִנְיַן הַמַּלְכוּת** הספירה הכי אחרונה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן במאמר הנזכר **מֵבִיא הַצֶּמַח צֶדֶק**[19] **מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ**[25]**, אָמַר רַבִּי לֵוִי אַתָּה מוֹצֵא הַרְבֵּה דְּבָרִים בָּרָא הַקָּבָּ״ה וּבֵירֵר** ובחר **לוֹ אֶחָד מֵהֶן, בָּרָא שִׁבְעָה יָמִים וּבָחַר הַקָּבָּ״ה שֶׁנֶּאֱמַר**[26] **וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ, בָּרָא אְרָצוֹת** רבות **וּבֵירֵר** ובחר **לוֹ אַחַת מֵהֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר**[27] **תָּמִיד עֵינֵי ה׳ אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה, בָּרָא**

1 הַמְשָׁכַת זְעֵיר אַנְפִּין (קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא)
2 בַּמַּלְכוּת, וְעִנְיַן הַקְּדוּשָׁה מֵאֲבוֹתֶיךָ קָאֵי עַל
3 הַמּוֹחִין חָכְמָה וּבִינָה, חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִּינָה
4 (שְׁעָרֶיךָ גוֹ׳) וְל״ב נְתִיבוֹת חָכְמָה (אַבְנֵי חֵפֶץ).
5 וְעִנְיַן הַבְּחִירָה (וּבְךָ בָּחַר ה׳) שֶׁשָּׁרְשׁוֹ בִּבְחִינַת
6 חֵפֶץ וְתַעֲנוּג הָעֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ מִכָּל
7 הָעִנְיָנִים, נִרְמָז בְּמַה שֶׁכָּתוּב וְכָל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי
8 חֵפֶץ, גְּבוּלֵךְ דַּייְקָא, הַגְּבוּל הָעַצְמִי הַמַּבְדִּיל בֵּין
9 יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, שֶׁדְּוָקָא בָּהֶם בָּחַר הַקָּבָּ״ה מִכָּל
10 הָעַמִּים. וּמִצַּד בְּחִירַת הַקָּבָּ״ה בְּיִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהֶם
11 כָּל הַמַּעֲלוֹת דְּכַדְכֹּד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ וְגוֹ׳ עַד לְאַבְנֵי
12 חֵפֶץ, בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג, שֶׁלְּכֵן יֵשׁ
13 גַּם אֶצְלָם עִנְיַן הַבְּחִירָה בְּהַקָּבָּ״ה שֶׁבָּאָה מֵעֶצֶם
14 הַנֶּפֶשׁ, וּכְתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב[22] בְּעִנְיַן תְּפִלָּה
15 לָעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי ה׳ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ[23], כִּמְשַׁל
16 הָעָם הַהוֹלְכִים לְאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ, וְכוּלָּם מְחַפְּשִׂים
17 אֶת הָאוֹצָרוֹת וְהַדְּבָרִים הַיְקָרִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן
18 יִשְׂרָאֵל בּוֹחֲרִים בְּהַקָּבָּ״ה עַצְמוֹ, וְלִפְנֵי הֲוָיָ׳
19 יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ, עַד שֶׁנַּעֲשִׂים עֶצֶם אֶחָד עִם הַמֶּלֶךְ
20 עַצְמוֹ (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּפִלָּה מִלְּשׁוֹן[24] הַתּוֹפֵל כְּלִי
21 חֶרֶס).
22 ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁהַתַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת הִיא
23 לְהַמְשִׁיךְ הָעִילּוּי דִּבְחִירָה שֶׁשָּׁרְשׁוֹ
24 בְּעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁיּוּמְשַׁךְ גַּם בָּעֲבוֹדָה
25 בַּכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים, עַד לְעִנְיַן הַמַּלְכוּת. וְהָעִנְיָן
26 הוּא, דְּהִנֵּה בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן מֵבִיא הַצֶּמַח צֶדֶק[19]
27 מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ[25], אָמַר רַבִּי לֵוִי אַתָּה מוֹצֵא
28 הַרְבֵּה דְּבָרִים בָּרָא הַקָּבָּ״ה וּבֵירֵר לוֹ אֶחָד מֵהֶן,
29 בָּרָא שִׁבְעָה יָמִים וּבָחַר הַקָּבָּ״ה בַּשַּׁבָּת,
30 שֶׁנֶּאֱמַר[26] וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ
31 אוֹתוֹ, בָּרָא אְרָצוֹת וּבֵירֵר לוֹ אַחַת מֵהֶן אֶרֶץ
32 יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר[27] תָּמִיד עֵינֵי ה׳ אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה,

---

22) כתר שם טוב סצ״ז. 23) תהלים קב, א. 24) תו״א תרומה עט, סע״ד. ספר המאמרים תש״ט ע׳ 79 ובהערה שם.
25) במדב״ר פ״ג, ח (בשינוי לשון קצת). 26) בראשית ב, ג. 27) עקב יא, יב.

ביאור בדרך אפשר

אומות רבות ובחר לו אחת מהן, ישראל, שנאמר ובך בחר הוי׳ גו׳. וכיון ששבת וארץ ישראל הם זמן ומקום הנבחרים מכל שאר הזמנים ומכל שאר המקומות, לכן ניתנו השבת וארץ ישראל לישראל שהם העם הנבחר מכל העמים. ועל פי הידוע בתורת הסוד שששבת ענינה ספירת המלכות[28], וכן ארץ ישראל שהיא מקום למטה המכוון כנגד הארץ העליונה הוא ספירת המלכות[29] כמבואר בחסידות שספירת המלכות נקראת ״ארץ״, כי כשם שהארץ היא בביטול ״שהכל דשין עליה״, כך ספירת המלכות עניינה הוא ביטול ובלשון הזוהר ״דלית לה מגרמה כלום״, שאין לה כלום משל עצמה, אלא היא מעבירה את האור שמאיר בספירות שמעליה (המוחין והמידות), חרי מובן, שתכלית הכנוה תכלית השלימות, כאמור, היא להמשיך ענין הבחירה עד למטה בספירת המלכות ולכן מצינו שגם השבת וארץ ישראל, ששניהם שייכים לעניין המלכות, נבחרו מכל הזמנים ומכל המקומות כפי שממשיך ומבאר.

ויביאור הענין, דהנה על הפסוק[27] הנזכר אודות מעלתה של ארץ ישראל שהיא ארץ שנבחרה על ידי הקדוש־ברוך־הוא תמיד עיני ה׳ אלקיך בה, מביא הצמח צדק מה צדק באור התורה[30] שאמרו רז״ל בברכות[31] שלשה צריכים (לבקש) רחמים (שיבואו לפי שהם בידו של הקב״ה, ואין להם רשות לבוא ברשות), מלך טוב, שנה טובה וחלום טוב, מלך טוב דכתיב[32] פלגי מים לב מלך ביד חרי׳, שנה טובה דכתיב תמיד עיני ה׳ אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה, חלום טוב דכתיב[33] ותחלימני והחיני. ומביא מה שכתוב בחדושי אגדות מהרש״א, דלכאורה קשה דודאי הכל בידו יתברך, וצריכים לבקש רחמים עליהם, ובכמה דוכתין אמרינן דבעי לאפושי רחמי. ואפשר דשלשה צריכים רחמים דקאמר, רצונו לומר מתחלת השנה, והיינו דקחשיב שנה טובה, וקאמר נמי מלך טוב, לפי שיום זה מיוחד להודות להקב״ה מלך מלכי המלכים שעל כן אנו אומרים בו המלך הקדוש כו׳, וחלום טוב דהוא חלום דראש השנה הוא היותר אמיתי כו׳.

ויביאור הענין על דרך החסידות יש לומר, דהנה ידוע[34] שבראש השנה הוא זמן בנין המלכות, ולכן שייכים שלשה דברים אלו טובה דכתיב בפסוק הנזכר תמיד עיני ה׳ אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה הרי שעניין השנה וטובתה תלויים בעיני ה׳, חלום טוב דכתיב[33] בישעיה ותחלימני והחיני הרי שעניין החלום, ׳ותחלימני׳ הוא ביד ה׳. ומביא אדמו״ר הצמח צדק במאמרו מה שכתוב בחדושי אגדות מהרש״א על דברי הגמרא אלו, דלכאורה קשה דודאי הכל ולא רק שלושה דברים אלה של מלך שנה וחלום בידו יתברך, וצריכים לבקש רחמים עליהם, אלא) להרבות רחמים, ואם כן במה מיוחדים שלושה אלו. ועונה המהרש״א ואפשר דשלשה צריכים רחמים דקאמר, רצונו לומר מתחלת השנה שצריך לבקש עליהם כבר בהתחלת השנה, והיינו דקחשיב שנה טובה, וזהו שמונה כאן שנה טובה, וקאמר נמי ואמר גם מלך טוב, לפי שיום זה יום ראש השנה, יום תחילת השנה מיוחד להודות להקב״ה מלך מלכי המלכים שעל כן אנו אומרים בו בראש השנה המלך הקדוש כו׳, וחלום טוב דהוא חלום דראש השנה הוא חלום שחולמים בראש השנה הוא החלום האמיתי ביותר.

ויביאור הענין התוכן הפנימי של דברי הגמרא, לאור ההסבר של המהרש״א על דרך החסידות יש לומר, דהנה ידוע[34] בתורת הסוד שבראש השנה זמן בנין המלכות, כמבואר בקבלה וחסידות, האור והשפע של כל הספירות (אור המוחין ואור המידות) יורד ונמשך לעולמות על ידי ספירת המלכות, ומידי שנה בסיום השנה החולפת ולקראת תחילת השנה

---

28) ראה פרדס שער כג (ערכי הכינויים) ערך שבת. 29) ראה קהלת יעקב בערכו. וראה לקו״ת מסעי פט, ב ואילך. 30) עקב ע׳ תר ואילך. 31) נה, א (ובפרש״י). 32) משלי כא, א. 33) ישעי׳ לח, טז. 34) פרי עץ חיים שער ר״ה. שער הכוונות שם. ובכ״מ.

לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה. מֶלֶךְ טוֹב, הוּא עִנְיַן סְפִירַת הַמַּלְכוּת[35], וְכֵן שָׁנָה הוּא עִנְיַן הַמַּלְכוּת, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[36] שֶׁשָּׁנָה הוּא מַלְכוּת. וְכֵן חֲלוֹם טוֹב שַׁיָּךְ לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, כַּמּוּבָן מִבִּיאוּר הַצֶּמַח צֶדֶק שָׁם[30], שֶׁחֲלוֹם טוֹב יֵשׁ לוֹמַר זֶהוּ הַגָּלוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[37] שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה׳ אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים גוֹ׳ (וְכַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[38] שֶׁגָּלוּת הוּא כְּמוֹ חֲלוֹם), וְעִנְיַן הַגָּלוּת שַׁיָּךְ לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת דַּוְקָא שֶׁרַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת[39]. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּבֵיאוּר הָעִנְיָן דִּשְׁלֹשָׁה צְרִיכִים רַחֲמִים, שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁיִּהְיֶה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת (בִּשְׁלֹשׁ כִּדְבָעֵי הַדְּרָגוֹת שֶׁבָּהּ, מֶלֶךְ שָׁנָה וַחֲלוֹם), צְרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת רַחֲמִים עֶלְיוֹנִים, שֶׁשָּׁרְשָׁם בְּעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שׁוֹרֶשׁ הַבְּחִירָה.

ד) וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן עֲבוֹדַת חוֹדֶשׁ אֱלוּל שֶׁהִיא הַקְדָּמָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (וְחוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי), כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל מִתְגַּלִּים מִדּוֹת הָרַחֲמִים[40] (שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת שֶׁמֶשׁ הָרִאשׁוֹנָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁמֶשׁ הֲוָיָ׳, שֶׁמֵּאִיר בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל[5]), רַחֲמִים דַּיְיקָא, וְלָכֵן גַּם הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל רַחֲמִים, כַּמּוּבָא בְּאוֹר הַתּוֹרָה[41] שֶׁלְּפִי שֶׁשָּׁנָה טוֹבָה צְרִיכָה רַחֲמִים לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה (בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל) לְעוֹרֵר רַחֲמִים שֶׁתִּהְיֶה הַשָּׁנָה טוֹבָה, וְכֵן מְבוֹאָר בְּדִבְרֵי רַז״ל שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְבּוֹת מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל[40]

ביאור בדרך אפשר

החדשה, הרצון האלוקי להחיות את העולמות נעלם ומסתלק, והשפע שעובר בדרך כלל על ידי המלכות, נעצר, ועל ידי העבודה של בני ישראל בראש השנה, הרצון מתעורר מחדש והאור של הספירות נמשך מחדש וכך ספירת המלכות חוזרת ו׳נבנית׳ **וְלָכֵן שַׁיָּכִים שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ** מלך טוב, שנה טובה וחלום טוב **לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה. מֶלֶךְ טוֹב, הוּא עִנְיַן סְפִירַת הַמַּלְכוּת**[35], **וְכֵן שָׁנָה טוֹבָה הוּא עִנְיַן הַמַּלְכוּת, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[36] **שֶׁשָּׁנָה הוּא מַלְכוּת** (כמבואר ב׳לקוטי תורה׳: ״שנה הוא בחינת מלכות, וראש השנה היינו גלגלתא וכתר שבמלכות... וזהו עניין תחילת מעשיך כי המלכות היא בחינת עשייה שבאצילות, ותחילת מעשיך היינו כתר דנוקבא שהוא תחילת בחינת עשייה הנ״ל). **וְכֵן חֲלוֹם טוֹב שַׁיָּךְ לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, כַּמּוּבָן מִבִּיאוּר הַצֶּמַח צֶדֶק שָׁם**[30], **שֶׁחֲלוֹם טוֹב יֵשׁ לוֹמַר זֶהוּ הַגָּלוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[37] **שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה׳ אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים גוֹ׳ (וְכַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[38] **שֶׁגָּלוּת הוּא כְּמוֹ חֲלוֹם** כדברי אדמו״ר הזקן ב׳תורה אור׳: ״החלום הוא מחבר שני הפכים בנושא אחד ומרכיב שני עניינים הופכיים כאלו והיו לאחדים. והיינו מפני כי בשינה נסתלק מוח השכל המבחין ולא נשאר רק כוח המדמה. וכוח המדמה יכול להרכיב ב׳ עניינים הופכיים כמו ספינה רצה באויר כו׳... וכך העניין בגלות, ניצוץ האלוקות בנפש האדם שהוא בבחינת שינה והסתלקות המוחין יכול הוא להרכיב ב׳ דברים הופכיים להיות כל היום טרוד במשא ומתן איש לבצעו מקצהו זה פונה לזיתו כו׳, הגם שבתפלה מעורר את האהבה עד שתחפץ להתפשט מלבושיה כו׳ לדבקה בו ית׳ מחמת התבוננותו ביחודא עילאה ויחודא תתאה, אף־על־פי־כן אחר התפילה חולפת ועוברת האהבה ואינו שם ללבו כי הוא היפך ההתבוננות שבתפלה ומדמה בלב להרכיב ולחבר שני עניינים הפכיים יחד כאילו היה לאחדים ובאמת הם נפרדים ורחוקים זה מזה...״), **וְעִנְיַן הַגָּלוּת שַׁיָּךְ לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת דַּוְקָא שֶׁרַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת**[39] כלשון הכתוב במשלי ומבואר בקבלה וחסידות שהכתוב מתפרש על מידת המלכות, שבה ועל ידה האור נמשך עד למטה מטה ביותר, עד הדרגות שמחוץ לקדושה, כביכול.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּבֵיאוּר הָעִנְיָן דִּשְׁלֹשָׁה צְרִיכִים רַחֲמִים, שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁיִּהְיֶה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת ויומשך בה האור מחדש **כִּדְבָעֵי (בִּשְׁלֹשׁ הַדְּרָגוֹת שֶׁבָּהּ, מֶלֶךְ שָׁנָה וַחֲלוֹם), צְרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת רַחֲמִים עֶלְיוֹנִים, שֶׁשָּׁרְשָׁם** של הרחמים **בְּעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שׁוֹרֶשׁ הַבְּחִירָה.**

ד) וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן התוכן של **עֲבוֹדַת חוֹדֶשׁ אֱלוּל שֶׁהִיא הַקְדָּמָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (וְחוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי), כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל מִתְגַּלִּים** ומאירים **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הָרַחֲמִים**[40] האמורות בתורה ״ה׳, ה׳ א־ל רחום וחנון, ארך אפים ורב חסד ואמת, נוצר חסד לאלפים נושא עוון ופשע וחטאה ונקה״ **(שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת שֶׁמֶשׁ הָרִאשׁוֹנָה** מבין שתי הבחינות בשמש שנתבארו בתחילת המאמר שהיא המשכה והארה **מִלְּמַעְלָה** מהאלוקות לעולמות ונבראים, **לְמַטָּה שֶׁמֶשׁ הֲוָיָ׳, שֶׁמֵּאִיר** ומתגלה **בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל**[5]), **רַחֲמִים דַּיְיקָא** וההארה של חודש אלול היא עניין הרחמים דווקא, **וְלָכֵן גַּם הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה** מצד האדם להתעלות ולהתקרב **לְמַעְלָה** אל האלוקות **צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל רַחֲמִים, כַּמּוּבָא בְּאוֹר הַתּוֹרָה**[41] כמובא לעיל מדברי הגמרא **עַל כֵּן נָהֲגוּ לוֹמַר סְלִיחוֹת לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה (בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל) לְעוֹרֵר רַחֲמִים שֶׁתִּהְיֶה הַשָּׁנָה טוֹבָה, וְכֵן מְבוֹאָר בְּדִבְרֵי רַז״ל שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְבּוֹת בִּצְדָקָה** החל **מֵרֹאשׁ**

---

35) וראה אוה״ת שם: מלך טוב הינו שיאיר טובו ית׳ בבחי׳ מל׳. 36) לקו״ת דרושים לר״ה נו, סע״ג. 37) תהלים קכו, א. 38) ראה תו״א וישב כח, ג. מאמרי אדה״ז תקס״ה ח״א ע׳ קפד. 39) משלי ה, ה. אוה״ת נ״ך ח״א עה״פ. 40) לקו״ת פרשתנו שם כה, ב. 41) עקב ע׳ תרא.

ביאור בדרך אפשר

חֹדֶשׁ אֱלוּל[40] **(שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת שֶׁמֶשׁ הַשְּׁנִיָּה שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה,** הנקראת **שֶׁמֶשׁ צְדָקָה** כמובא לעיל בתחילת המאמר**), שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָרַחֲמִים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁבִּשְׁבִיל בִּנְיַן הַמַּלְכוּת צְרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת רַחֲמִים הָעֶלְיוֹנִים.**

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַשַּׁיָּכוּת שֶׁל עִנְיַן הָרַחֲמִים (וְהַצְּדָקָה) לְבִנְיַן הַמַּלְכוּת, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמַּלְכוּת לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם[42]**,** אין לה מעצמה כלום, כלשון הזוהר, ומקבלת את כל האור מהספירות שלמעלה ממנה, **וְאַף עַל פִּי כֵן פּוֹעֲלִים שֶׁיּוּמְשַׁךְ בָּהּ אוֹר עֶלְיוֹן לִהְיוֹת בִּנְיַן הַמַּלְכוּת, וְלָכֵן נַעֲשֶׂה זֶה עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה,** ו'בניין המלכות' בראש השנה הוא על ידי הצדקה החל מראש חודש אלול, **שֶׁעִנְיַן הַצְּדָקָה לַאֲמִתָּתוֹ הוּא כְּשֶׁהַנּוֹתֵן אֵינוֹ מֵבִין מַדּוּעַ מַגִּיעַ לַמְקַבֵּל שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם מַעֲלָה כְּלָל (לֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם), וְאַף עַל פִּי כֵן מְרַחֵם עָלָיו וְנוֹתֵן לוֹ בְּלֵב שָׁלֵם (וְעַל דֶּרֶךְ עִנְיַן הַבְּחִירָה, שֶׁאֵינוֹ כְּלָל מֻחֲמַת אֵיזוֹ מַעֲלָה שֶׁיֵּשׁ בְּהַדָּבָר הַנִּבְחָר**[43]**). וְזֶהוּ שֶׁמֶשׁ צְדָקָה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת הִיא בִּבְחִינַת צְדָקָה (וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ, דְּכֵיוָן שֶׁמַּלְכוּת רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת כוּ', לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּהּ בְּחִינַת מַרְפֵּא). וְעַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים שֶׁיִּהְיֶה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת כִּדְבָעֵי, וּבְאוֹפֶן שֶׁיְּמְשַׁךְ גַּם בִּבְחִינַת שָׁנָה שֶׁבַּמַּלְכוּת, הַיְינוּ בְּגִדְרֵי הַזְּמַן, וּלְמַטָּה יוֹתֵר, בִּבְחִינַת חֲלוֹם, וְעַד שֶׁיִּהְיֶה בִּיטּוּל הַגָּלוּת (וְאַדְרַבָּה, וְהָיוּ מְלָכִים אוֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקוֹתַיִךְ**[44]**), כְּשֶׁיָּקוּם מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד כוּ' וְיִלְחוֹם מִלְחֶמֶת ה' וַינַצֵּחַ וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ וִיקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל**[45] מכל הגלויות, **בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

(וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בהמשך הפסוק אחרי 'שמש צדקה' **וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ, דְּכֵיוָן שֶׁמַּלְכוּת רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת כוּ'** ויכולה להיות ממנה השפעה גם למקומות לא רצויים, **לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּהּ** בבחינת המלכות **בְּחִינַת מַרְפֵּא).**

וְעַל יְדֵי זֶה העבודה של חודש אלול בהתעוררות רחמים ובעבודת הצדקה **פּוֹעֲלִים שֶׁיִּהְיֶה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת כִּדְבָעֵי, וּבְאוֹפֶן שֶׁיְּמְשַׁךְ** האור שמאיר במלכות **גַּם בִּבְחִינַת שָׁנָה שֶׁבַּמַּלְכוּת, הַיְינוּ בְּגִדְרֵי הַזְּמַן** בתוך המציאות המוגבלת, **וּלְמַטָּה יוֹתֵר, בִּבְחִינַת חֲלוֹם, דְּקָאֵי** ש'חלום' מכוון **עַל הַגָּלוּת,** כמובא לעיל **וְעַד שֶׁיִּהְיֶה בִּיטּוּל הַגָּלוּת (וְאַדְרַבָּה,** ולא זו בלבד שבני ישראל לא יהיו משועבדים תחת אומות העולם אלא להיפך, כלשון הכתוב בישעיה על לעתיד לבוא **וְהָיוּ מְלָכִים אוֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקוֹתַיִךְ**[44]**), כְּשֶׁיָּקוּם מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד כוּ' וְיִלְחוֹם מִלְחֶמֶת ה' וַינַצֵּחַ וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ וִיקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל**[45]**, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

---

42) ראה זהר ח"א לג, ב. רמט, ב. ח"ב רטו, א. ועוד. 43) ראה גם לקוטי שיחות חכ"ג ע' 219. ובכ"מ. 44) ישעי' מט, כג. 45) רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

לעתיד-לבוא נאמר מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים, שכמו שעכשיו הוא בעלמא דאתכסייא (ים) כן יהיה הגילוי לעתיד-לבוא בעלמא דאתגלייא (ארץ).

ממאמר פרשת ראה ה'תשכ"ז

בס"ד. שיחת ש"פ ראה, מבה"ח וער"ח אלול ה'שי"ת*.

א. בשבת זו, שבת מברכים חודש אלול, קורין ברוב השנים (כבשנה זו) פרשת ראה (מלבד כשר"ח אלול חל בשבת, שאז קורין פרשת ראה בשבת ר"ח אלול), ויש לבאר הקשר והשייכות דפרשת ראה לעבודה דחודש אלול:

בין ריבוי הדינים שנאמרו בפרשת ראה ישנו גם הדין[1] דסימני טהרה בבהמות וחיות: "זאת[2] הבהמה אשר תאכלו גו'" (ומונה גם חיות, שמזה "למדנו שהחי' בכלל בהמה"[3]), "כל[4] בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע גו' ("חלוקה בשתי צפרניים"[5], "מובדלת מלמעלה ומלמטה בשתי צפרנין"[6]) מעלת גרה גו'" (ולאח"ז מונה אלה שיש להם סימן אחד בלבד, שאסורים באכילה).

בנוגע לסימנים — יש חקירה[7] האם הפירוש הוא שבגלל היותה מפרסת פרסה ומעלת גרה לכן טהורה היא, היינו, שהסימנים הם סיבת הטהרה, או שהטהרה היא בגלל סיבות אחרות, אלא כדי שאנו נדע אלו הם הבהמות הטהורות, קבע בהם הקב"ה סימנים לברר הטהרה.

ישנם כמה ראיות שהסימנים הם סיבת הטהרה. וכן משמע מלשון הפסוק בנוגע לאלה שיש להם סימן אחד — "כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו (ולכן) טמאים הם לכם גו' כי מפריס פרסה הוא ולא גרה (ולכן) טמא הוא לכם"[8], היינו, שהסימן או העדרו הוא סיבת הטהרה או הטומאה.

ולהעיר, שהציוני ר"פ שמיני כותב בתחילת דבריו ש"הסימנים שנתפרשו בתורה . . אין הווייתן סיבת ההיתר ולא העדרם סיבת האיסור, אמנם הם סימנים יודע בהם המין הראוי מן המגונה", אבל, מהמשך דבריו בביאורו ע"פ קבלה, משמע, שהסימנים גורמים הטהרה או הטומאה, כמשמעות לשון הכתוב.

[ובכל אופן, גם אם נאמר שהסימנים הם רק מבררים, בהכרח לומר ששייכים הם לטהרה (ולא דברים צדדיים לגמרי), שבאים כתוצאה ומסובב ממנה, שהרי, "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"[9], ולשם מה צריך לברוא סימנים מיוחדים שאינם שייכים להטהרה אך ורק כדי לברר הטהרה, בה בשעה שיכולים לברר הטהרה ע"י סימנים ששייכים להטהרה — סיבת הטהרה או מסובב ממנה].

ויש לבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם בנוגע לה"בהמה" שבו, נפש הבהמית, שצריך לבררה ולהפכה לקדושה, שתהי' בהמה טהורה — שענין זה שייך במיוחד לעבודה דחודש אלול, כדלקמן.

ב. ובהקדם הביאור בענינו של חודש אלול:

כ"ק מו"ח אדמו"ר מבאר[10] שחודש אלול הוא החודש של חשבון הנפש. ועד"מ מבעל־עסק, שמזמן לזמן צריך לעשות חשבון כללי מהנעשה בעסקיו, שעי"ז תהי' הנהגה ישרה והצלחה בעסקים, וכן הוא בעבודה, שישנו זמן מיוחד בשנה, חודש אלול, שבו צריכים לעשות חשבון כללי ממעמדו ומצבו בעבודת ה', בקיום התומ"צ ובהנהגה במדות טובות.

הזמן דחשבון הנפש הוא בחודש אלול, משא"כ במשך השנה כולה צריכים לעסוק בתורה ועבודה מבלי לחשוב אודות כללות מעמדו ומצבו, כמו בעל־עסק, שרק מזמן לזמן עושה חשבון כללי ממצב

---

*) הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס — חלק (ס"א, ס"ט־יא) בלקו"ש ח"א ע' 222 ואילך (בשילוב שיחת ש"פ שמיני תשט"ז), וחלק (ס"ב־ה) בהוספות ללקו"ש ח"ט ע' 303 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1) שכבר נאמר בפרשת שמיני (יא, א ואילך) ונכפל כאן.
2) יד, ד.
3) פרש"י שם, ה.
4) שם, ו.
5) פרש"י עה"פ.
6) פרש"י שמיני יא, ג.
7) ראה צפע"נ על הרמב"ם ריש הל' מאכלות אסורות. וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 375 ואילך.
8) פרשתנו שם, ז־ח.
9) שבת עז, ב.
10) סה"מ אידיש ע' 75; ע' 78; ע' 129.

העסק, אבל רוב הזמן מתעסק בהמסחר עצמו, שאז עושה חשבון רק בנוגע לענין הפרטי שהולך לעשות עכשיו, האם כדאי לעשות זאת, ואיך לעשות זאת, אבל חשבון על מצבו הכללי עושה רק מזמן לזמן, כי, אם יעשה כל יום חשבון כללי, לא יגיע לעולם להעסק עצמו כדבעי. וכן הוא בעבודה, שכל השנה צריכים לעסוק בתורה ועבודה, כולל גם עשיית חשבון פרטי בקשעהמ"ט דכל יום על העבודה דיום זה (ועד"ז לפני שבת על העבודה דכל השבוע, ולפני ר"ח על כל החודש), ואילו החשבון הכללי מכללות מעמדו ומצבו בעבודת ה', אינו אלא בחודש אלול, כי, אם יעשה חשבון כללי בכל יום, יהי' עסוק רוב היום (ג' רבעי היום[11]) בעשיית חשבונות, ולא ישאר לו פנאי לעסוק בתורה ועבודה.

ג. יכול מישהו לטעון: חשבון הוא הרי דבר טוב, ומדוע שלא יעשה חשבון כללי כל יום?

ויתירה מזה – ממשיך לטעון – איך יכול לעסוק בתורה ועבודה לפני עשיית חשבון, הרי מקרא מלא דיבר הכתוב[12] "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי", ומפורש בתניא[13] ש"אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד את הוי' בלי שיעשו תשובה על העבר תחילה", ולכן, חייב לעשות חשבון תחילה כדי לידע מה עליו לתקן, ולא עוד אלא שגם לאחרי התשובה צ"ל "וחטאתי[14] נגדי תמיד"[15], כמבואר בתניא[16].

והמענה לזה – שצריך לידע שזוהי עצת היצר שיעסוק בעשיית חשבונות במקום לעסוק בתורה ועבודה. צריכים לעסוק בתורה ועבודה ללא עשיית חשבונות, ובבוא חודש אלול אזי יעשה החשבונות.

מובא בשיחות אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע[17], שאחד בכה בשמח"ת, ואמר לו אדמו"ר נ"ע, שכיון שלא בכה באמירת "על חטא" ביוהכ"פ, משלים זאת עכשיו, אבל זהו שלא בזמנו.

"עשה האלקים את האדם ישר"[18], ונתן לכל דבר זמן מסויים, ובנדו"ד, הזמן לעשיית חשבון הוא חודש אלול.

ד. ומהטעמים לזה שזמן החשבון הוא בחודש אלול דוקא – לפי שמאירים בו י"ג מדה"ר[19]:

עשיית חשבון צדק בנפשו יכולה לפעמים להביא היזק, כי, בידעו מעמדו ומצבו, ומה גם שאפילו "שמים[20] לא זכו בעיניו" וכו', עלול ליפול ביאוש, ולחשוב, שכיון שבין כה וכה המצב אבוד, מהי התועלת ביגיעתו וכו'.

ולכן דוחים עשיית החשבון לחודש אלול, שבו מאירים י"ג מדה"ר, "ארך אפים גו' נושא עון ופשע וחטאה ונקה"[21],

– ובפרט ע"פ המבואר[19] שהתגלות י"ג מדה"ר בחודש אלול היא כמשל דמלך בשדה (דלא כמו התגלות יגמה"ר בר"ה ועשי"ת שהיא כמשל המלך שיושב בהיכל מלכותו), שהמלך יוצא אל העם הנמצא בשדה שאינו מושב בני־אדם, ודוגמתו בנמשל, שגם כשנמצא במקום ודרגא של שדה מצד הענינים הבלתי־רצויים (שלא עושים במקום ישוב בני־אדם) שנעשו במשך השנה, ישנה התגלות י"ג מדה"ר –

ועי"ז יוכל לעשות חשבון מבלי להתייאש ממעמדו ומצבו, בידעו שמבלי הבט על מעמדו ומצבו בשנה שעברה, יכול לחזור ולהתקרב לה' ולעסוק בתורה ועבודה, ובודאי יקבלו אותו בשובו לעבדו ית'.

ה. האמור לעיל שהזמן לחשבון הנפש הוא בחודש אלול, משא"כ בכל השנה צריכים לעסוק בתורה ועבודה ללא חשבונות, מתאים גם עם המדובר בהתוועדות שלפנ"ז[22] אודות ההתעסקות בלימוד התורה גם במעמד ומצב בלתי־רצוי (ועד לספיקות באמונה ח"ו), כיון שהמאור שבה מחזירו למוטב[23].

---

11) עיין ברכות לב, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סוף ה"ו.
12) תהלים נ, טז.
13) פי"ז (כג, א).
14) תהלים נא, ה.
15) אמנם לא באופן שיהי' תמיד עצב נבזה ח"ו, אבל אעפ"כ, צריך לידע החשבון.
16) אגה"ת פי"א. ועייג"כ תניא פכ"ט.
17) שמח"ת תרע"ח (סה"ש תורת שלום ע' 227).
18) קהלת ז, כט.
19) לקו"ת פרשתנו לב, סע"א ואילך. ובכ"מ.
20) איוב טו, טו.
21) תשא לד, ו־ז.
22) שיחת כ"ף מנ"א סי"א (לעיל ע' 160).
23) ראה פתיחתא דאיכ"ר ב ובפי' יפה ענף שם. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז ובפי' קה"ע שם.

וצריך להבין: מארז"ל זה ("המאור שבה מחזירו למוטב") הוא בסתירה למארז"ל[24] (שהובא גם במאמר של י"ב תמוז[25]) "לא זכה נעשית לו סם מיתה"?

וההסברה בזה – ע"פ דברי אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה [שכנראה מהתוכן והסגנון ה"ה "ממוצע" בין השו"ע שהוא ע"פ נגלה, להסידור שהוא ע"פ קבלה], וז"ל[26]:

"לא אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה אלא כשמקיים המצוות שלומד בתורה רק שאינו לומד ומקיים לש"ש אלא מיראת העונש . . או מאהבת השכר לקבל פרס . . אבל אם אינו מקיים מה שלומד נקרא רשע, ועליו אמר הכתוב[12] ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגו' . . ועליו אמרו חכמים לא זכה נעשית תורתו לו סם המות".

ולאח"ז מוסיף עוד דעה: "וי"א[27] שאעפ"כ לעולם יעסוק אדם בתורה, כי מתוך שלא לשמה יוכל לבוא לידי לשמה, ללמוד ע"מ לשמור ולעשות, שהמאור שבה מחזירו למוטב, כמ"ש חכמים ע"פ[28] אותי עזבו ותורתי לא שמרו, הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה הי' מחזירם למוטב".

ומסיים: "וכך אמרו חכמי הקבלה שכל התורה ומצוות שאדם עושה בעודו רשע, אף שמוסיף כח בקליפות לפי שעה, מ"מ, כשיחזור אח"כ בתשובה בגלגול זה או בגלגול אחר כמ"ש[29] כי לא ידח ממנו נדח, אזי מוציא מהקלי' כל התורה ומצוות וחוזרים לקדושה בחזרתו, ולפיכך אין לו למנוע מלעסוק לעולם".

כלומר: גם כשתורתו נעשית לו סם המות, ומוסיף כח בקליפות לפי שעה, מ"מ, צריך לעסוק בתורה, והמאור שבה מחזירו למוטב.

ו. ויש להוסיף, שה"מאור" שמחזירו למוטב קאי על פנימיות התורה, כמדובר לעיל[22] שנגלה דתורה הוא האור דתורה ופנימיות התורה הוא המאור דתורה.

ואצלנו – ה"ז קשור עם הנשיא דמאור (פנימיות) התורה, שהוא הרבי.

ומזה מובן שבכל זמן ובכל מעמד ומצב צריך ללמוד את תורת החסידות של הרבי, ולא כל פעם צריכים להקדים החשבונות בנוגע למעמדו ומצבו האם הוא שייך לזה ("צי ער האַלט דערביי"), כי, גם בהיותו במצב הכי ירוד, המאור שבה מחזירו למוטב, שסופו לעשות תשובה (בגלגול זה או בגלגול אחר) כי לא ידח ממנו נדח, ואז, לא זו בלבד שיטהר מהחטאים עוונות ופשעים, אלא עוד זאת, שגם התורה שהוריד למטה ע"י לימודו באותה שעה[30], מתעלה וחוזרת לקדושה.

ז. עפ"ז יש לבאר גם בנוגע לדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר[31] שתיאר בסיפור ארוך החילוק שבין חסידים גופא (נוסף על החילוק בין חסידים לאלה שאינם חסידים), בין חסידי פולין לחסידי חב"ד – שחסידי פולין יש להם הן עוה"ז והן עוה"ב, משא"כ חסידי חב"ד "ווערן אויסגעריסן" הן בעוה"ז והן בעוה"ב:

כאשר חסיד מחסידי פולין נוסע לרבו – אזי ה"תורה" היא בקיצור, ו"שיריים" (בפרט ביו"ט) ישנם בריבוי, בכל הסעודות, ואח"כ יוצאים בריקוד, וכך עובר כל הזמן מתוך עבודה בשמחה, ולפני שחוזר לביתו נכנס אל הרבי להפרד ממנו, ומבקש ברכתו בכל המצטרך לו בבני חיי ומזונא רויחא, עבור בת בוגרת, עבור פרנסה וכו', והרבי מבטיח לו, וכשחוזר לביתו ומספר לבעה"ב'טע על הבקשות והברכות שקיבלו מהרבי, הרי גם היא שמחה מנסיעתו אל הרבי, וכשרוצה לנסוע לרבו עוד הפעם, מסייעת בידו עי"ז שנותנת לו צידה לדרך, "קלעצלעך מיט הערינג", וכמה פרוטות עבור הנסיעה וכו' – כך שיש לו עולם הזה.

---

24) יומא עב, ב.
25) קונטרס יב־יג תמוז שנה זו (סה"מ תש"י ע' 260).
26) פ"ד ה"ג.
27) מנורת המאור וכ"ד הרמב"ם (לשון אדה"ז שם).
28) ירמי' טז, יא.
29) שמואל־ב יד, יד.
30) ובלשון אדמו"ר הזקן בתניא (ספכ"ד) "כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו כו'".
31) ראה סה"ש תש"ז ס"ע 60.

ולאחרי ק"כ שנה, בבואו לעוה"ב, וב"ד של מעלה שואלים אודות מעמדו ומצבו ("וואָס הערט זיך מיט אים"), און עס ווערט ביטער... יש לו תשובה מן המוכן: הייתי חסיד של הרבי שלי, ו"צדיק באמונתו יחי'", א"ת יִחְי' אלא יְחַי'[32]. וכששואלים אותו האם קיים כל מה שהרבי צוה עליו, משיב: הרבי שלי נתן לי ברכות, ואמר לי שאהי' שומר תומ"צ, שיהי' לי שיעור בלימוד התורה וכו', וזאת עשיתי. וכשממשיכים לשאול אותו אודות "דע את אלקי אביך"[33], "צפית במרכבה"[34], משיב: לימדוני שצריך אמונה, כאמור, "צדיק באמונתו יחי'", א"ת יִחְי' אלא יְחַי', ואמונה יש לי, ולימדוני גם שאין דורשין במעשה מרכבה ובמעשה בראשית[35], ואכן קיימתי זאת, ובכל מקום שראיתי תיבת "אצילות", ועאכו"כ "צמצום" או "קו", ברחתי מזה כמטחוי קשת... שהרי מי אני ומה אני, ובמופלא[36] ממך אל תדרוש!

ובמילא, כיון שאמונה יש לו מעל הראש (מקיף אמיתי), שהרי כל ישראל הם "מאמינים בני מאמינים"[37], ובפרט עדת החסידים ("ביי זיי איז דאָך ניט שייך צו זאָגן"), ואת דברי הרבי קיים הן בקום ועשה והן בשב ואל תעשה – הרי, כל הג"ע והעוה"ב אינו מספיק עבורו!...

ואילו חסיד חב"ד שנוסע אל הרבי – הרי הוא נדחף (לא לקבלת "שיריים", דמאן דכר שמי', אלא) לשמיעת המאמר, ולפעמים, מרוב הדחיפות קשה לו לשמוע ולהבין את המאמר...

– סיפר לי יהודי א', "אַ עולם'שער", מה שנשאר בזכרונו מהשבת שהי' בליובאוויטש: דחפו אותו כל כך בעת אמירת המאמר שידע רק הקושיא על הפסוק שבהתחלת המאמר. את פנים המאמר לא הבין, ולקראת התירוץ בסיום המאמר "איז ער שוין געווען אינגאַנצן צוקוועטשט" [כנראה ידעו מי הוא, ולכן, דחפוהו באופן של הידור מצוה...]. לטעום משהו ("איבערכאַפּן די האַרץ") לאחרי המאמר לא הי' שייך, כיון שהיתה "חזרה", ואח"כ התפלה, ולאחרי המאמר והחזרה והתפלה באריכות (קצת עכ"פ), הגיע כבר זמן תפלת מנחה, וכך עבר עליו כל יום השבת "אַ פאַרמאַטערטער, אַ צוקוועטשטער און אַ הונגעריקער", וגם את המאמר לא ידע... –

ואח"כ כשנכנס אל הרבי – מתבייש לדבר אודות צרכיו הגשמיים, פרנסה, בת בוגרת וכו', שכן, לאחרי שזה עתה שמע מאמר מהרבי אודות אצילות ולמעלה מאצילות, איך יקח זמנו של הרבי כדי לספר לו שזוגתו אינו נותנת לו מנוח בגלל שאין לה בשר לשבת ולחם שחור בימי השבוע, החנוני אינו רוצה עוד ליתן בהקפה, הבעלי־חובות יורדים לחייהם וכו'... מהרבי הוא מבקש אודות אהבת ה' ויראת ה', קבלת עול, שיוכל להתפלל ללא מחשבות זרות, שיהי' לו הרגש "אין אַ וואָרט חסידות", וכיו"ב, והרבי נותן לו ברכתו על בקשות אלו. וכשחוזר לביתו שואלת הבעה"ב'סטע – בידעה שברכתו של הרבי מועילה – מה הבטיח הרבי בנוגע לפרנסה, בנוגע ל"נדן" עבור הבת הבוגרת וכו', ומשיב, שאודות ענינים אלו לא דיבר עם הרבי כלל, כי אם, אודות אהבה ויראה, עבודת התפלה ללא בלבולים מטרדות הפרנסה... הרי מובן מאליו שמקבל ממנה "פסק" על אתר, וכשרוצה לנסוע אל הרבי בשנה הבאה, צועקת זוגתו שמוטב שישכיר עצמו בתור "חזן" או "שמש" וישתכר רובלים אחדים, ואינה מניחה לו לנסוע, ואינה נותנת לו מאומה וכו' וכו' – כך שעוה"ז אין לו.

ולאחרי ק"כ שנה, בבואו לעוה"ב – שואלים אותו איזה חסיד אתה, ועונה "מיט אַ ברייטקייט": "אַ ליובאוויטשער חסיד, אַ חב"ד'ניק". א"כ – ממשיכים לשאול אותו – יודע הנך מה הר"ת דחב"ד? ומשיב: בודאי, חכמה בינה דעת. ומהו הפירוש בזה – שלא מספיק אמונה בלבד, שהיא בבחינת מקיף, אלא צ"ל גם ידיעה והשגה, "דע את אלקי אביך", בפנימיות דוקא. א"כ – אומרים לו – הבה נבחן את ידיעתך, "ווערט דאָך ביטער"... ושותק. שואלים אותו: אולי הרבי לא למדך, לא תבע ממך? ומשיב: הרבי למדני ותבע ממני, שמעתי מאמר אחד, ועוד מאמר ועוד מאמר, וגם כשלא הי' לי עבור הוצאות הדרך, ולילך רגלי לא יכלתי, שלח אלי הרבי את המאמר בכתב. ובמילא מתחילה החקירה ודרישה: היתכן וכו', ומובן מאליו מה נעשה סוף הדבר.

---

32) חבקוק ב, ד. וראה מכות בסופה. תניא פל"ג. לקו"ד ח"א קמא, ב. ועוד.

33) דברי־הימים־א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב.

34) מדרש משלי פ"י.

35) ראה חגיגה רפ"ב (יא, ב).

36) שם יג, רע"א.

37) שבת צז, א.

ח. וכאן נשאלת השאלה: הן אמת שכדאי ה"מכאוב" בשביל ה"דעת" (כמ"ש[38] "יוסיף דעת יוסיף מכאוב"), אבל, מהי התועלת בה"מכאוב" כשאין "דעת", ובנדו"ד, כיון שבין כה וכה לא לומדים חסידות כדבעי, "איז וואָס לוינט זיך די גאַנצע מעשה"?!

והמענה לזה – שצריך להשתדל ולעשות כפי יכלתו, ואז מסייעים לו מלמעלה שסוף סוף יגיע לאמיתת הענין.

וע"ד המבואר בתורה אור[39] בנוגע להחיוב דלימוד התורה יומם ולילה, שמצינו בזה ב' קצוות: "אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא[40] ימוש גו'"[41], ויתירה מזה, כדברי רשב"י ש"אפילו לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש"[41], ולאידך, אומר רשב"י עצמו[42] "אפשר אדם חורש בשעת חרישה כו' תורה מה תהא עלי'", אלא צריך ללמוד תורה יומם ולילה, "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך" ("דברים ככתבן")[43], היינו, שכל מי שאפשר לו חייב לעסוק בתורה יומם ולילה, ואם אפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, עליו דרשו חז"ל[44] "כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו'"[45], בזה ובבא, וכל מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה יומם ולילה (שמלמעלה לא ניתנה לו האפשרות לכך מסיבה שאינה תלוי' בבחירתו), כיון שצריך לעסוק במשא ומתן לפרנסת בני ביתו, יוצא י"ח בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית – ש"כיון שאי אפשר לו ועוסק כל מה שאפשר לו ישלים לו הקב"ה כו' מה שצריך להשיג" אילו הי' עוסק בתורה יומם ולילה.

ועד"ז בנדו"ד: הן אמת שעכשיו חלק מהחסידים לא הגיעו עדיין לקיום הציווי "דע את אלקי אביך" כדבעי, לא אוחזים ביחודא עילאה, ולפעמים גם לא ביחודא תתאה, מ"מ, כיון שמתייגעים כפי יכלתם, בודאי ישלים הקב"ה מלמעלה כפי הדרוש בשלימות[46].

וזהו גם כללות הענין ד"המאור שבה מחזירו למוטב" – שבכל מעמד ומצב צריכים ללמוד תורת החסידות של הרבי, מאור שבתורה, ועי"ז יגיע סו"ס לשלימות הרצוי'.

ט. אמנם, האמור לעיל שצריך לעסוק בתורה ועבודה ללא חשבונות אודות מעמדו ומצבו כיון שסו"ס המאור שבה מחזירו למוטב – ה"ז רק בנוגע לנפש האלקית, שבודאי לא ידח ממנו נדח, וסופו לעשות תשובה, וגם תורתו שבה עמו, ונוסף לזה, צ"ל גם הבירור דנפש הבהמית להפכה לקדושה.

ועל זה באה ההוראה בפרשת השבוע שקורין בשבת מברכים חודש אלול, הזמן דחשבון הנפש, בנוגע לסימני טהרה דבהמות, "זאת הבהמה אשר תאכלו וגו'", שרומז על הבירור (טהרה) דנפש הבהמית.

ובהקדמה – ששתי סוגי הבהמות, טהורות וטמאות, נאמרו בתורה, שכן, גם בהנהגה ע"פ התורה יכולים להיות בהמה טמאה, וכמ"ש הרמב"ן[47] שיכולים להיות "נבל ברשות התורה" (היינו, שנדמה לו שזהו ברשות התורה, כי, לאמיתו של דבר עובר הוא על הציווי "קדושים תהיו", ציווי עיקרי ושרשי). ולכן יש צורך בבירור והבחנה לידע אם זוהי בהמה טהורה או טמאה[48], ועל זה נתנה התורה שני סימנים: (א) מפרסת פרסה, (ב) מעלת גרה – סימנים הקשורים ועד שפועלים הטהרה.

י. והענין בזה:

גם בבהמה יש חילוק עיקרי בין ראש לרגל (כמובן גם מהלכות טריפות וכו'), שהרגל דוקא קרוב אל הארץ. ודוגמתו בנפש הבהמית, שרק כח המעשה (רגל) מונח בענינים גשמיים, ארציים, כפי המוכרח, אבל הכחות הנעלים (ראש) גם דנפש הבהמית אינם צריכים להיות מונחים בענינים ארציים.

---

38) קהלת א, יח.
39) מג"א צח, סע"א ואילך.
40) יהושע א, ח.
41) מנחות צט, ב.
42) ברכות לה, ב.
43) ועיין בזה קו"א להל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג.
44) סנהדרין צט, א.
45) שלח טו, לא.
46) ועייג"כ הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"י.
47) ר"פ קדושים. וראה גם תניא פ"ל.
48) שגם זה מצוה היא, כדאיתא בסהמ"צ להרמב"ם מ"ע קמט. ועוד.

— כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע אמר פעם לא' החסידים, ציור ובעל כשרונות, שהכניס את עצמו במסחר של ערדליים: רגלים בערדליים ראיתי, אבל ראש בערדליים?!... —

ויתירה מזה: גם בהרגל הסמוכה לארץ צריכה להיות פרסה — פרסא (באל"ף) שענינה הפסק והעלם — שאפילו כח המעשה (רגל) צ"ל בהפסק מהענינים הארציים. ולאידך, הפרסה צריכה להיות סדוקה ומובדלת לגמרי ("דורך און דורך") — שעי"ז יאיר אור אלקי למטה, גם בהענינים הארציים, שיראה בהם אלקות[49]. ובלשון אדמו"ר הזקן בשיעור תניא היומי[50]: "שגם בעניני ארץ לא יפרדו מאחד האמת".

ונוסף לזה צ"ל גם הסימן דמעלה גרה — שבנוגע לכל דבר גשמי שעושה צריך לברר תחילה ולחזור ולברר עוד הפעם, "גוט איבערקייען", האם לעשותו וכיצד לעשותו כו'.

וכשישנם שני סימנים אלה אזי יכולים לעשות מהבהמה — בהמה טהורה, היינו, שהגשמיות שמוכרחת מצד הגוף (בהמה שבו) תהי' באופן של טהרה[51].

יא. והוראה נוספת — מסימני טהרה בעוף:

בעוף — אין סומכין על סימנים בלבד, ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקיבלו בו שהוא טהור. "ונאמן צייד לומר עוף זה התיר לי רבי הצייד . . שהוא בקי במינים הטמאים האמורים בתורה ובשמותיהם"[52].

וההוראה מזה בעבודת האדם — שאין לסמוך על השכל שלו, כי, יכול אדם להתנהג ע"פ שו"ע, ואפילו להתנהג כפי שכלו לפנים משורת הדין, ולהמצא בשעת מעשה בשאול תחתית רח"ל. יש צורך במסורת, "מסורת" גם מלשון מסירה והתקשרות, התקשרות אל הרבי, ו"רבי צייד", רבי שעוסק בהצלת נפשות ישראל מעצת היצר, ובקי בהם ובשמותיהם.

יב. ויש לקשר זה גם עם התחלת הפרשה — "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה":

ובהקדמה — שפסוק זה נאמר ע"י משה, וכולל גם אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא[53], נשיא הדור, שנקרא "אנכי", כמו "אנכי" שלמעלה, "אנכי מי שאנכי"[54], בחינת הכתר[55], ודוגמתו בכללות נש"י ש"אנכי" קאי על בחינת היחידה, בחינתו של נשיא הדור.

ועז"נ "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה" — שהרי יתכן שרק כשמקבל ברכה מהרבי והברכה מתקיימת אזי רואה שהרבי הוא רבי ומתקשר אליו, משא"כ במצב הפכי חלילה אזי נופלים לו ספיקות כו', ולכן מבהיר הכתוב "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה", היינו, שגם המצב ההפכי חלילה הוא באופן ש"אנכי נותן".

וההסברה בזה — דלכאורה איך יתכן שמבחי' "אנכי" יומשך היפך הברכה — אפשר לומר שהכוונה היא כדי "ער זאָל אָפּקומען מיט דעם"[56], או שהכוונה היא רק שיקבל על עצמו [שיבוא אל הרבי — ע"י הליכה על האוהל, נתינת פדיון, או באופן אחר — ויאמר (להקב"ה ע"י הרבי) שמקבל על עצמו] ועי"ז יפטר מזה[57] [וע"ד פרש"י עה"פ[58] "את הברכה אשר תשמעו", "על מנת אשר תשמעו", היינו, שעי"ז

---

49) כמו בהפרסא שבין אצילות לבי"ע — ש"הארת הקו שהי' מאיר בכלים די"ס דמל' בקע הפרסא עמהם ומאיר בהם בבי"ע כמו באצילות כו'" (תניא אגה"ק ס"כ (קלא, ב)).

ולהעיר מהמבואר בדרושי חסידות (לקו"ת אמור לא, ד ואילך. ובכ"מ) בנוגע לשערות, שענינם צמצום, וע"י הפסק הגולגולת — שרק במקום שהחיות והאור הוא בריבוי צ"ל שערות (כמו בנזיר, שנאמר בו (נשא ו, ה) "קדוש יהי' גדל פרע שער ראשו"), משא"כ במקום שהחיות והאור הוא במיעוט, השערות הם חסרון (כמו באשה, שער באשה ערוה (ברכות כד, א), וכן בלוים שנאמר בהם (בהעלותך ח, ז) "והעבירו תער גו'"). וכ"ה בענין הפרסה דבהמה — שההפסק (ע"ד שערות) הוא חסרון, אלא צ"ל פרסה סדוקה.

50) כ"ט מנ"א — אגה"ק ס"ט.

51) ולהעיר ממ"ש בקהלת יעקב (לבעמח"ס מלא הרועים) ש"בהמה" ר"ת "בשר היורד מן השמים", ש"בהמה" כזו בודאי טהורה, כי, אין דבר טמא יורד מן השמים (סנהדרין נט, סע"ב).

52) חולין סג, ב. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"א הט"ו. טושו"ע יו"ד ספ"ב ס"ב.

53) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

54) לקו"ת פרשתנו יח, סע"ד.

55) לקו"ת אמור לד, ד.

56) עיין תניא אגה"ת פי"ב.

57) ולהעיר מהמבואר בל"ת להאריז"ל עה"פ (איכה ג, ל) "יתן למכהו לחי ישבע בחרפה", שכאשר יזמין לו הלחי שיכהו עליו ישבע בחרפה זו ויפטר מן המכה עצמה.

58) פרשתנו יא, כז.

שתשמעו (ששומע ומקבל על עצמו) אזי "נותן לפניכם ברכה"], או שהאמת היא שאין רע יורד מלמעלה[59] והכל טוב רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו[60], וכמבואר בלקו"ת[61] שגם הקללות אינם רק ברכות, "הנך כולהו ברכתא נינהו"[62], ויתירה מזה, ברכות נעלות ביותר שאינן יכולות להתגלות אלא בלשון של היפך הברכה (כדי שלא תשלוט בהן עין הרע, או קטרוג של מדת הדין).

ובכח ההתקשרות אל הרבי – שיכיר שכל הענינים נמשכים מלמעלה ע"י הרבי, והכל טוב – אזי יהפכו הקללות לברכות בפועל ובגלוי, ויראה במוחש ש"אשתכח בכולהו עלמין (ועד) יתיר מבחיוהי"[63].

ועד להשלימות האמיתית בכל זה – כשתהי' בקרוב הגאולה השלימה, והרבי יוליכנו לקראת משיח צדקנו, אמן.

59) ראה ב"ר פנ"א, ג.
60) תניא אגה"ק סי"א.
61) בחוקותי מח, סע"א ואילך.
62) מו"ק ט, ב.
63) זח"ג עא, ב. וראה תניא אגה"ק ביאור לסי' ז"ך.

אגרות קודש

ב"ה, ערב ראש חודש אלול, תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

לכבוד הוו"ח אי"א נו"מ בחור מעם ומורם

מעם ודורש טוב

לעמו בעל מדות תרומיות ענף עץ אבות

מו"ה שניאור זלמן

שליט"א

שלום וברכה!

מכתבי הקודמים בטח הגיעו לידי כ', וכן בודאי קבל הפ"ש ע"י האורחים שבקרו כאן בשעתם.

לא אוכל להעלים מכ' כי נצטערתי רבות להידיעה שכ' לא הי' נוכח אישית באסיפת הפתיחה של ה"כנסי' הגדולה החמישית". ואף שבודאי היו טעמים ונימוקים בדבר, אבל העובדה במקומה נשארת.

ובעמדנו ערב ראש חודש אלול, דבר בעתו הוא להעלות על הזכרון דברי אדמו"ר הזקן בענין סגולת ימי חודש הרחמים, שהוא בדוגמת מלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות כו', כמבואר בלקו"ת פ' ראה, לב, ב.

ויהי רצון שגם ענין האמור יתמלא כלשון רבנו הזקן - בסבר פנים יפות, למעלה, וממילא נמשך גם למטה ספ"י.

ומענין לענין בעניני מלכו של עולם, אביע תקותי שבדברי הברכה שישמיע כ' לקראת ראש השנה הבע"ל יזכיר בפירוש שם שמים, אשר לו הכל יכתירו וממנו כל הברכות (כולל גם סליחת כ' על הערתי זו).

בהוקרה ובכבוד ובברכת כוח"ט לשנ"ט ומתוקה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשכ"ד.

בלתי מוגה

א. ידועה הקושיא[1] על מה שכתוב בתחילת הפרשה: "והיה עקב תשמעון" - מדוע נאמר "והיה עקב תשמעון", ולא נאמר "והיה אם תשמעון"?

ומבואר בזה[2], ש"עקב" הוא מלשון עקביים, וקאי על הדור האחרון, דרא דעקבתא דמשיחא.

ועל זה נאמר "והיה עקב תשמעון" - שבזמן דעקבתא דמשיחא בוודאי "תשמעון" (ולכן לא נאמר "אם תשמעון"), דכיון שזהו הדור האחרון, הרי אי־אפשר לדחות יותר.

- בשלמא בדורות הראשונים, הנה גם אם הענין ד"תשמעון" לא יהיה "בגלגול זה", הרי זה יכול להתקיים "בגלגול אחר"; אבל בדור האחרון, בעקבתא דמשיחא, כאשר "הנה זה עומד אחר כתלנו"[3], אזי אי־אפשר לדחות זאת יותר, ולכן בודאי ש"תשמעון".

ב. אך עדיין צריך להבין מה שכתוב בהמשך הכתוב - "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע גו'"[4]:

כל הצורך בענין של ברית ושבועה כו' אינו אלא בשביל זמן שבו נמצאים במעמד ומצב שאינו כדבעי חס־ושלום, וכ"משל שני אוהבים שכורתים ברית ביניהם שלא תפסוק אהבתם.. לפי שיראים שמא יבוטל הדבר ובטלה האהבה, או שמא יגרום איזה מניעה מבחוץ, ועל־ידי כריתות הברית תהיה אהבתם אהבה נצחית בל תמוט עולם ועד, ולא יפרידם שום מניעה מבית ומחוץ"[5].

אבל בנידון־דידן, כאשר בוודאי "תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם" - מהו הצורך בענין של ברית ושבועה?

ג. אך הענין הוא — ש'הא בהא תליא' - שהסיבה לכך ש"עקב תשמעון", שבדור האחרון דעקבתא דמשיחא תשמעון בוודאי, היא בגלל הברית והשבועה כו'.

כלומר: הברית והשבועה היא - שהענין ד"תשמעון" בוודאי יהיה בעקבתא דמשיחא דוקא[6] (ואילו עד אז יוכל להיות גם באופן אחר כו'), וגם ה"תשמעון" בוודאי שבעקבתא דמשיחא הוא (לאו דוקא על־ידי בני ישראל מצד עצמם, אלא) באופן שהקב"ה מסבב כמה סיבות (כולל גם סיבות בלתי רגילות, שונות ומשונות) שבני ישראל יהיו מוכרחים לקיים תורה ומצוות, כדאיתא בגמרא[7] ש"הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב" (דאף שקיום התורה ומצוות צריך להיות בכח עצמם, מכל־מקום ה'נתינת כח' וההתעוררות על זה יכולה להיות מלמעלה כו').

והענין בזה - שההתקשרות העצמית של הקב"ה עם בני ישראל (ברית ושבועה) באה באופן של העלם, שלכן יכול להיות מעמד ומצב של ירידה כו', והכוונה בזה היא - בשביל העילוי שעל־ידי־זה תהיה עבודת בני ישראל בכח עצמם דוקא.

וזהו גם כללות ענין החורבן והגלות - שהוא כמשל הסותר על־מנת לבנות[8], וכמו בענין תהו ותיקון, שסתירת עולם התהו היא בשביל בנין עולם התיקון, ועל־דרך־זה בעולם התיקון גופא, שהסתירה שעל־ידי ענין החטאים (החל מחטא עץ הדעת) שעל־ידם נעשה ענין החורבן והגלות, היא בשביל הבנין דבית־המקדש השלישי, והיינו, שמצד גודל מעלתו על בית ראשון ובית שני, שהיו מעשה ידי אדם, ואילו

---

1) ראה אוה"ת פרשתנו ס"ע תצא. רד"ה והי' עקב תשמעון דש"פ עקב, מבה"ח אלול תשי"א (תורת מנחם ח"ג ע' 277). וש"נ.

2) אוה"ת שם. סד"ה הנ"ל (תורת מנחם שם ריש ע' 283). וש"נ. וראה גם ד"ה זה דש"פ עקב תשט"ז (תורת מנחם חי"ז ע' 134 ואילך).

3) שה"ש ב, ט ובשהש"ר עה"פ. וראה סה"ש תרצ"ט ע' 316.

4) ראה גם ד"ה הנ"ל. וש"נ.

5) לקו"ת נצבים מד, ב. וראה אוה"ת שם ריש ע' תפז.

6) ראה גם רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

7) סנהדרין צז, ב.

8) ראה תורת מנחם סה"מ שבט ע' שנו ואילך. לקו"ש חכ"ט ע' 12 ואילך. וש"נ.

בית־המקדש השלישי יהיה "בנינא דקודשא־בריך־הוא"[9], לכן כדאי ענין הסתירה - שנעשית על־ידי הקב"ה בעצמו, שהרי לולי זאת לא היה יכול להיות ענין הסתירה - בשביל העילוי שיהיה בבית־המקדש השלישי.

ד. ועל־פי־זה יש לבאר בנוגע לסדר ההפטרות ד'שבע דנחמתא':

ידוע הביאור[10] בסדר ההפטרות "נחמו נחמו עמי"[11], "ותאמר ציון עזבני ה'"[12], "עניה סוערה לא נוחמה"[13], ו"אנכי אנכי הוא מנחמכם"[14] - ש"תיקנו לומר בתחילת הפטרות הנחמות: "נחמו נחמו עמי", כלומר, שהקב"ה אמר לנביאים "נחמו נחמו עמי". על זה משיבה כנסת ישראל: "ותאמר ציון עזבני ה' ", כלומר, איני מתפייסת מנחמת הנביאים.. (ואחר־כך) "עניה סוערה לא נוחמה", כלומר, הנביאים חוזרים ואומרים לפני הקב"ה, הנה 'כנסת ישראל' לא נתפייסה בתנחומין שלנו. על זה חוזר הקב"ה ואומר: "אנכי אנכי הוא מנחמכם" וכו'".

ולכאורה אינו מובן[15]: מהו גודל הטענה של 'כנסת ישראל' שאינה מתפייסת מנחמת הנביאים - הרי כך היה הסדר בכל הזמנים, שהקב"ה "גלה סודו אל (ועל־ידי) עבדיו הנביאים"[16], גם כאשר בני ישראל היו בשלימות המעלה, ועד כדי כך שאפילו בזמן מתן־תורה רק בשתי דברות הראשונות שמעו בני ישראל מפי הגבורה גם פרטי הדברים. ואילו בשאר הדברות, שמעו מהקב"ה רק בכללות, ואילו פרטי הדברים שמעו ממשה רבינו ("רבן[17] של כל הנביאים")[18], ואם־כן מהו הרעש כל־כך ("וואָס איז אַזוי דער געוואַלד") שהקב"ה אומר לנביאים "נחמו נחמו עמי"?!

והביאור בזה:

בזמן הרגיל - יכול להיות הסדר שהנביאים יאמרו לבני ישראל את דבר ה'; אבל כאשר מדובר בנוגע לענין הנחמה על חורבן בית־המקדש - הרי כשם שכל ענין החורבן לא היה יכול להיות אלא על־ידי הקב"ה בעצמו (כנ"ל), כך גם הנחמה על החורבן מוכרחת להיות על־ידי הקב"ה בעצמו, וכל זמן שהנחמה אינה על־ידי הקב"ה בעצמו, אין זו נחמה אמיתית.

ולכן, כאשר הקב"ה אומר לנביאים "נחמו נחמו עמי" - משיבה 'כנסת ישראל': "ותאמר ציון עזבני ה' ", כלומר, איני מתפייסת מנחמת הנביאים, עד שהקב"ה בעצמו אומר "אנכי אנכי הוא מנחמכם".

ה. אך על־פי־זה נשאלת השאלה לאידך גיסא:

כיון שלבסוף מוכרחת להיות הנחמה על־ידי הקב"ה בעצמו (כשם שהחורבן היה על־ידו דוקא), ומה גם שהכל גלוי וידוע לפניו, ובנידון־דידן, שיודע ש'כנסת ישראל' לא תתפייס מנחמת הנביאים - למה היתה הנחמה באופן שתחילה אמר הקב"ה לנביאים "נחמו נחמו עמי", ורק בסופו של דבר (לאחרי טענת 'כנסת ישראל' "איני מתפייסת מנחמת הנביאים") אמר הקב"ה "אנכי אנכי הוא מנחמכם", ולא אמר מלכתחילה "אנכי אנכי הוא מנחמכם"?!

ונקודת הביאור בזה - שהנחמה של הקב"ה בעצמו באה מלכתחילה באופן של העלם, כך שבני ישראל חושבים שזוהי רק נחמה שעל־ידי הנביאים, ולא על־ידי הקב"ה בעצמו; ורק אחר־כך מתגלה פנימיות הענין - ש"אנכי אנכי הוא מנחמכם".

וטעם הדבר - כיון שמצד עבודת בני ישראל צריכים כל הענינים להיות בסדר והדרגה דוקא, מלמטה

---

9) זח"ג רכא, א.

10) אבודרהם בסדר הפרשיות וההפטרות - בשם המדרש. וראה גם שיחת ש"פ עקב הנ"ל בתחילתה (תורת מנחם ח"ג ע' 284 ואילך).

11) ישעי' מ, א.

12) שם מט, יד.

13) שם נד, יא.

14) שם נא, יב.

15) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 77.

16) עמוס ג, ז.

17) שמו"ר פכ"א, ד. דב"ר פ"א, יו"ד. רפ"ב. ועוד.

18) ראה תו"ש מילואים ליתרו (כ, א) ס"ג. וש"נ.

למעלה, ובאופן כזה נקבע גם סדר הנחמה בתורה (באמירת ההפטרות ד'שבע דנחמתא', בתוספת הברכות שלפניה ולאחריה), שכדי להגיע לנחמה שבאה על־ידי הקב"ה בעצמו, צריכה להיות תחילה הכנה והקדמה - הנחמה שבאה על־ידי הנביאים.

וכמו שהוא בנוגע לכללות הענין דבית־המקדש - שזהו המקום שבו היה גילוי אלקות, וממנו נמשך הגילוי בכל ירושלים, ארץ ישראל ועד לכל העולם כולו - שאף שבבית־המקדש השלישי יהיה גילוי אלקות באופן נעלה יותר מאשר בבית ראשון ובית שני, הנה כדי להגיע לגילוי אלקות שיהיה בבית־המקדש השלישי, הוצרך להיות תחילה גילוי אלקות בבית ראשון, ואחר־כך בבית שני, עליו נאמר[19] "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", שזהו בסדר דמלמטה למעלה, ורק לאחרי־זה יכולים לבוא להעילוי דבית־המקדש השלישי.

וכן הוא גם בנוגע לנחמה על חורבן בית־המקדש — שלכל־לראש צריכה להיות הנחמה שעל־ידי הנביאים, "נחמו נחמו עמי", וכיון שזהו פסוק בתורה, תורת אמת, הרי זו נחמה אמיתית; ולאחרי שנחמה זו נעשית חלק מהתורה, ו'כנסת ישראל' מתאחדת עמה עד לאופן של "יחוד נפלא"[20], הרי זה מעורר אצל 'כנסת ישראל' את הזעקה: "ותאמר ציון עזבני ה' גו'", ומזה באים לתכלית הנחמה שהיא על־ידי הקב"ה בעצמו - "אנכי אנכי הוא מנחמכם".

ו. דוגמא לדבר:

ידועה תורת הבעל־שם־טוב[21] על הפסוק[22] "תפילה לעני כי יעטוף ולפני הוי' ישפוך שיחו", שבקשתו היא "שיתנו לו רשות ליכנס בהיכלו (של המלך) לדבר עמו כו'", והיינו[23], שאינו כמו אלו שמתפעלים ומשתוממים מההון היקר, אבנים טובות ומרגליות וכו', שנמצא בהיכלות וחדרים שעוברים דרכם, החל מההיכל וחדר החיצון, ואחר־כך היכל וחדר פנימי יותר, חדר לפנים מחדר כו', אבל הוא - העני - אינו מתפעל משום דבר, וכל מבוקשו הוא - המלך עצמו; "לפני הוי' ישפוך שיחו".

ולכאורה: מדוע צריך העני לעבור דרך כל ההיכלות והחדרים כו' - למה לא יוכל ליכנס תיכף ומיד אל המלך עצמו, דרך הגג וכיוצא בזה?!

אך הענין הוא - שהכניסה אל המלך צריכה להיות בסדר והדרגה, ולכן צריך לעבור תחילה דרך ההיכלות והחדרים כו', ורק לאחרי־זה יכולים להיכנס אל המלך עצמו.

ז. בהמשך השיחה דובר אודות מה שכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) במכתבו הידוע[24] ש"לפי שעתה הוא זמן הבירורים היותר אחרונים דעקבות משיחא.. הנה כמה דברים שנראים לנו על־פי שכל רחוק מאד שיתוקן, יכול להיות שהוא קרוב לגמרי", "אין אנו יודעים מה קרוב ומה רחוק, באשר כל ההנהגה היא עתה שלא בסדר והדרגה.. שלא יש עתה סדר והדרגה באופני הבירורים והתיקונים", ולכן צריכה להיות ההנהגה באופן ד"חטוף ואכול חטוף ואישתי"[25], כיון ש"אין גו' אתנו יודע עד מה"[26] בסוד הבירורים כו', ולכן גם אם נראה לו שענין פלוני אינו אלא דבר קטן, הרי יתכן ש"בעולמו" הרי זה דבר גדול ועיקרי כו'.

ולכן: כשם שיהודי אינו יכול לומר, שהוא יתעסק רק עם "דברים קטנים", כיון שאין לו שייכות ל"דברים גדולים" - שזהו בוודאי היפך הוראת אדמו"ר נשמתו־עדן במכתב הנ"ל - כך גם להיפך, שיהודי אינו יכול לומר, שהוא יתעסק רק עם "דברים גדולים", ולדוגמא: הפצת המעיינות חוצה, שזהו ענין שמרעישים אודותיו ללא הרף ("מ'האַלט אין איין טומל'ען"), אבל לא עם "דברים קטנים", כמו דיני ברכת הנהנין או דיני הפסק בתפילה וכיוצא בזה.

---

19) חגי ב, ט. וראה ב"ב ג, סע"א ואילך.
20) תניא פ"ה.
21) כש"ט סצ"ז.
22) תהלים קב, א.
23) ראה גם תורת מנחם ח"מ ע' 40 ואילך. וש"נ.
24) נדפס ב"מבוא" לקונטרס ומעין ע' 22. ולאח"ז באג"ק שלו ח"א ע' רסו.
25) עירובין נד, א.
26) תהלים עד, ט.

אלא, שכל זה הוא לפי שעה; אבל בדרך כלל, צריכה להיות העבודה באופן של סדר והדרגה דוקא, כנ"ל בארוכה.

* * *

ח. ידוע הסיפור[27], שבשנה שנולד כ"ק מו"ח אדמו"ר, היתה הקביעות כמו בשנה זו, ששבעה עשר בתמוז (וכן תשעה באב) חל בשבת, וזקנו אדמו"ר מהר"ש, היה אז בשמחה גדולה, והזכיר כמה פעמים ששבת זה נקרא "נדחה", וסיים, "הלוואי שיהיה נדחה באמת".

- ישנם כאלו שחושבים שאין זה אלא פתגם על דרך הצחות, ובמילא, יכולים לשכב לישון...

אבל האמת היא[28] - שמצינו ענין זה בגמרא[29]: "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, רבי.. ביקש לעקור תשעה באב.. אמר לפניו רבי אבא בר זבדא, רבי, לא כך היה מעשה (לא ביקש לעקור לגמרי, אלא אותה שנה בלבד), אלא תשעה באב שחל להיות בשבת הוה, ודחינוהו לאחר השבת, ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה.. קרי עליה טובים[30] השנים מן האחד" (אילו לא שמעתי הייתי טועה בדבר, עכשיו טוב לי שלימדתני האמת).

ט. ולכאורה צריך להבין:

א) כיון שעל־פי מסקנת הגמרא (לפי דברי רבי אבא בר זבדא) "לא כך היה מעשה", ש"לא ביקש לעקור לגמרי, אלא אותה שנה בלבד" - מהו הצורך להקדים הקסלקא־דעתא (שבדברי רבי אלעזר) ש"רבי.. ביקש לעקור תשעה באב"; הרי אפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב"[31], ועל־אחת־כמה־וכמה הסיפור על אמורא שאמר דבר שאינו נכון?

ב) מדוע "קרי עליה טובים השנים מן האחד" - הרי התלמיד תיקן את רבו, באמרו, "לא כך היה מעשה כו'", כך שלפי המסקנא אין כאן דברי שניהם (הרב והתלמיד), אלא דברי האחד (התלמיד) בלבד, ואם־כן מדוע אומרים על זה "טובים השנים מן האחד"?

י. ויש להקדים תחילה ביאור הטעם ש"רבי.. ביקש לעקור תשעה באב":

ידוע המאמר בשם רבינו הזקן[32] "שלפני נשמות הגבוהות כמו רבי שמעון בן יוחאי לא נחרב הבית כלל", ומזה מובן גם בנוגע לרבי שהיה תלמידו של רבי שמעון בן יוחאי, שגם אצלו לא היה ענין של חורבן (ועל־כל־פנים - החורבן לא היה בתוקף כל־כך ("ניט מיט אַזאַ שטורעם")), ולכן "ביקש לעקור תשעה באב".

ואף־על־פי־כן "לא הודו לו", כי אף־על־פי שמצד דרגתו של רבי, אכן אין ענין של חורבן, הרי העולם אינו עומד עדיין במדריגה כזו.

וכן יש לבאר בנוגע לתשעה באב שחל להיות בשבת, ונדחה לאחר השבת, שעל זה אמר רבי "הואיל ונדחה ידחה":

מצינו ששבת עולה למנין שבעת ימי האבילות (לא כמו 'יום טוב' שאינו עולה למנין ימי האבילות)[33], ואף־על־פי־כן אין אבילות בשבת[34], והיינו, שאין זה באופן שהשבת דוחה את ענין האבילות (שאז לא היתה השבת עולה למנין ימי האבילות), אלא באופן שמהפכת את האבילות, על־דרך שיהיה לעתיד לבוא, כמו שכתוב[35] "והפכתי אבלם לששון".

---

27) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 157.
28) ראה גם לקו"ש חל"ג ע' 156 ואילך. תורת מנחם ח"מ ס"ע 268 ואילך.
29) מגילה ה, סע"א ואילך (ובפירש"י).
30) קהלת ד, ט.
31) ב"ב קכג, א.
32) פלח הרמון שמות ע' ז.
33) מו"ק יט, א (במשנה). רמב"ם הל' אבל רפ"י.
34) רמב"ם שם.
35) ירמי' לא, יב.

וטעם הדבר - לפי ש"שבת מיקדשא וקיימא"[36], והיינו, שענין השבת אינו תלוי בעבודת האדם (כמו "יום טוב", ש"ישראל אינהו דקדשינהו לזמנים"[37]), אלא ענין שנמשך וניתן מלמעלה, ולכן בכחו להפך את ענין האבילות, להיותו נמשך ממקום נעלה ביותר שלמעלה מכללות ענין האבילות.

ועל־פי־זה מובן גם בנוגע לתשעה באב שחל בשבת, ונדחה לאחר השבת, שעל זה אמר רבי "הואיל ונדחה ידחה" - שרצה לדחותו לגמרי בכח השבת שמיקדשא וקיימא, להיותו ממקום נעלה ביותר שלמעלה מכללות ענין הסתירה והחורבן כו'.

יא. ועל־פי־זה יש לבאר דברי רבי אבא בר זבדא, "רבי, לא כך היה מעשה אלא כו'":

אין כוונת רבי אבא בר זבדא לומר שלא היה המעשה ש"רבי.. ביקש לעקור תשעה באב",

- שעל זה יש להקשות הקושיא שמביא ה'חתם סופר'[38]: "מנא־ליה דלא כך היה מעשה, דילמא ב' המעשים היו אמת, שביקש לעקור ולא הודו לו, ושוב פעם אחרת רצה לומר כיון דאידחי אידחי" -

אלא "לא כך היה מעשה", היינו, שמתקן את דברי רבי אלעזר רק בנוגע לסדר הדברים - שענין זה ש"ביקש לעקור תשעה באב" היה לאחרי שתחילה רצה לדחות תשעה באב שחל בשבת ונדחה לאחר השבת, באמרו, "הואיל ונדחה ידחה", ולאחרי ועל־ידי הדחיה בכח השבת, ביקש לעקרו לגמרי.

ועל־פי־זה מתורצות ב' השאלות: מדוע מביאה הגמרא את הקסלקא־דעתא של רבי אלעזר ש"רבי.. ביקש לעקור תשעה באב", ומדוע "קרי עליה טובים השנים מן האחד" - כי דברי רבי אלעזר ש"רבי.. ביקש לעקור תשעה באב" קיימים גם לפי המסקנא, אלא שרבי אבא בר זבדא מוסיף ומבאר שסדר הדברים היה באופן שבקשתו לעקור תשעה באב היתה לאחרי ועל־ידי הדחיה בכח השבת, כנ"ל[39].

ונקודת הדברים - שמלמעלה יש נתינת כח לעקור תשעה באב לגמרי, אלא שענין זה צריך להיות באופן של סדר והדרגה: לכל־לראש - דחייתו בכח השבת, ואחר־כך עקירתו לגמרי.

והרי זה על־דרך מה שנתבאר לעיל בנוגע לסדר ההפטרות - שתכלית הכוונה היא להגיע לנחמה שעל־ידי הקב"ה בעצמו, "אנכי אנכי הוא מנחמכם", אבל ענין זה צריך להיות בסדר והדרגה - לאחרי ההקדמה ד"נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם"[40].

36) ביצה יז, א ובפירש"י.
37) ברכות מט, א ובפירש"י. וראה פסחים קיז, ב ובפירש"י.
38 שו"ת חאו"ח סל"ג.
39) נתבאר גם שעפ"ז יש לתרץ גם קושיית התוס' (מגילה שם), "היכי סלקא־דעתך דהאי תנא [דרבי] הי' רוצה לעקור ט' באב לגמרי, והא אמרינן.. אין בית־דין יכול לבטל דברי בית־דין חבירו אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין" - כיון שנשתנה המציאות ונתחדש טעם וסיבה לעקור כו', בכח השבת כו', כנ"ל בארוכה.
40) ע"כ נמצא ברשימה שתח"י (המו"ל).

אגרות קודש

ב"ה, ג' אלול, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר ישעי' שי' הכהן

שלום וברכה!

בעתו קבלתי הפ"נ שלו לחג הגאולה, וקראתיו על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לעורר ר"ר עליו ועל כב"ב שי' לכאו"א מהם להמצטרך לו, ובימי הרצון והרחמים האלו דחדש אלול אחכה לבשו"ט ממנו להתחלת מילוי משאלות לבבו לטובה לענינים אלו שכתב במכתבו ובהפ"נ שלו.

ידוע אשר אחד מהר"ת דחדש אלול הוא, איש לרעהו ומתנות לאביונים, וכאו"א מאתנו הוא בבחי' אביון לגבי הקב"ה, וידוע מרז"ל מגיד דבריו ליעקב, שמה שהוא מצוה לישראל לעשות, עושה הקב"ה בעצמו, ובודאי יתן מתנות לאביונים לכולנו בתכ"י.

בברכת כוח"ט לשנה טובה ומתוקה.

לקוטי־שיחות פרשת ראה כרך יט שיחה א

א.

הקושי על ההבדלים בתרגום המילה "קללה"

בפסוק הראשון של הפרשה, "ראה אנכי נותן...", מתרגם אונקלוס את המילים "ברכה וקללה" — "ברכן ולוטין", וכך הוא מתרגם גם את המילה "קללה" בפסוקים מאוחרים יותר.

לעומת זאת, בתרגום יונתן הוא מתרגם את המילה "וקללה", בשני הפסוקים "ברכה וקללה" ו"והקללה אם לא תשמעו", למילה "וחילופא", וכך גם בתרגום ירושלמי בפסוק השני "וחילופיהן"[1].

יש להבין: מהי הסיבה להבדל בין שני התרגומים לפירוש המילה "קללה"?

יותר מזה אינו מובן, מדוע בפסוק מאוחר יותר, "ואת הקללה על הר עיבל", משנה תרגום יונתן עצמו, ומתרגם את המילה "הקללה" למילה "ומלטטיא"[2], כתרגום אונקלוס, ולא "וחילופא" כתרגומו הקודם?

ב.

קשיים נוספים על תרגום יונתן למילה זו

כמו כן תמוה על תרגום יונתן: א) "קללה" הוא מושג בפני עצמו, ואילו המושג "חילופא" מבטא ומחליף לדבר הנזכר קודם. ב) "חילופא" אמור לגבי שני ענינים השונים זה מזה, ולכן מחליפים ביניהם, אך יחד עם זאת יש ביניהם איזשהו דמיון, שבגללו ייתכן להחליף ביניהם, אך לא לגבי שני ענינים ההפוכים לגמרי זה מזה, כברכה וקללה.

מתורגם ללשון הקודש

[כך זה למשל, בחילופי אותיות, שזהו ענין החל על אותיות שיש להם קשר כלשהוא, כפי שנאמר בזוהר הקדוש[3], ש"ועד" הוא אחד בחילופי אתוון", מפני שלאותיות "ועד" יש קשר לאותיות של "אחד"[4]? ה"וא"ו" של "ועד" מתחלפת ב"אלף" של "אחד", כי שתיהן מאותיות "אהו"י" (אותיות ההמשך[5], אותיות הנוח[6], אותיות הנשימה[7])[8], ה"חי"ת" של "אחד" מחליפה את ה"עי"ן" של "ועד", כי שתיהן מן האותיות הגרוניות "אחה"ע"[9], ו"דל"ת" רבתי" של "אחד" ב"דל"ת בינונית" של "ועד" — כי שתיהן "דל"ת"].

אם כן, כיצד אפשר אפוא לתרגם את המילה "קללה" כ"חילופא" של "ברכה"?

ג.

ההסבר לכך כרוך בהבדל הכללי בין התרגומים

ההסבר לכך הוא[10]:

ההבדל, באופן כללי, בין תרגום אונקלוס לתרגום יונתן (וירושלמי) הוא, שאונקלוס מפרש את המילים לפי פשוטו של מקרא, ובמספר מקומות[11] אף את הענין אך לפי פשוטו, ואילו תרגום יונתן (וירושלמי) מסביר במקומות רבים לא רק את הפשט, אלא מוסיף הסברים[12], מביא מדרשי חז"ל, דינים וכדומה[13].

לפיכך, אונקלוס, המפרש לפי הפשט, מתרגם את המילה "וקללה" למילה "ולוטין". אך לפי מדרשי חז"ל אין הענין פשוט, כי אם הפסוק משתמש בביטוי

---

1) וכן תרגם בנצבים ל, א ("והי' כי יבואו עליך גו' הברכה והקללה") "וחילופהון". שם, יט ("הברכה והקללה") "וחילופא". ולהעיר שבדפוסים שראיתי עה"פ ברכה וקללה מתרגם "וחילופה", "והקללה אם גו'" — "וחילופא". וכנראה הוא טה"ד וצ"ל בכ"מ באל"ף. ויש לברר בהוצאת הקודמות.

2) וכן תרגם בתצא כג, ו ("ויהפוך ה"א לך את הקללה לברכה") — "לווטין". תבוא כז, יג ("ואלה יעמדו על הקללה" —) "לוטיא". ובתרגום ירושלמי (שם, טו) "מלטטיא". נצבים כט, כו ("להביא עלי' את כל הקללה") — "לווטיא".

3) ח"ב קלד, א. הובא בשער היחוד והאמונה רפ"ז.

4) הרמ"ז לזהר שם (נעתק בנצו"א שם).

5) נמשכות — במבטא — אחרי האותיות הבאות לפניהם.

6) לפעמים הן נחות ואינם ניכרות במבטא.

7) רק באמצעותן באה כל אות לידי ביטוי בדיבור.

8) וראה גם פי' הראב"ע (שמות ג, טו) וחידתו (הנדפסת בהקדמת פירושו עה"ת). לקו"ת בהר ד"ה את שבתותי ספ"א.

9) וראה תשובות וביאורים (קה"ת, תשל"ד) סי"ג* ביאור שייכות אותיות אלו בתוכנם וצורתם. וש"נ.

10) השינויים בתרגום יונתן י"ל, ד"חילופא" מתאים רק כשנאמר "קללה" בהמשך ל"ברכה", וכשנאמר מפורש לישראל, כבריש פרשתנו ובהנ"ל הערה 1. משא"כ כשנאמר "קללה" בפ"ע (כבנצבים כט, כו), או כשנאמר לפני ברכה (כבתצא), או כשלא נאמר מפורש קללה לישראל (כבפסוק כט כאן, ופ' תבוא), אבל ב' הקושיות שבפנים בתוקפן עומדות.

11) לבד מהפסוקים שמרחק ההגשמה מה' כל מה דאפשר (מו"נ ח"א פל"ו בסופו, שם פמ"ח). וראה בהקדמה לספר יאר, דרכו של תרגום אונקלוס.

12) כבראש פרשתנו דמוסיף "אמר משה נביא".

13) ראה בענינו יא, כט; יא, ל. וראה תו"ש כרך כד בתחילתו על התרגומים.

---

*) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' קסז ואילך. המו"ל.

"אנכי נותן לפניכם היום", הרי כיצד ייתכן לומר שהקב"ה[14] נותן (וכל הנותן, בעין יפה נותן[15]) דבר שהוא היפך הטוב והברכה ("לוטין"), והלוא "אין רע יורד מלמעלה"[16] ו"מפי עליון לא תצא הרעות"[17]?

מסיבה זו מסביר תרגום יונתן שקללה היא "חילופא"[18] של ברכה. כלומר, הענין של "קללה" איננו נובע מצד "אנכי נותן", אלא מצד המקבל – אם הוא איננו כדבעי אז "מתחלפת" הברכה המגיעה אליו, על־ידי מעשה המקבל, לקללה[19] – בדומה לכך שמעשה המקבל של "תשמעו אל מצוות ה' אלקיכם" מביא ל"אנכי נותן ברכה".

אבל בפסוק המאוחר יותר, כאשר כתוב "ונתתה... הקללה על הר עיבל", ואין מדובר על "אנכי נותן"[20], שם מתרגם גם יונתן את המילה כפשוטה – "ומלטטיא".

ד.
התרגומים שונים באופן ההסתכלות על יסורי הגלות

אך עדיין לא הכל ברור: כיצד אפשר לומר שה"חילופא – קללה" איננה באה מאת הקב"ה, אלא נעשית על־ידי המקבל, בעוד אשר מהפסוק "אנכי נותן היום ברכה וקללה" נראה שהמילים "אנכי נותן" מוסבות גם על המילה "וקללה"? ובמיוחד כאשר היא כתובה ב־וא"ו המוסיף (החיבור).

ההסבר לכך הוא:

כל ענין התרגום לתורה, מלשון הקודש לארמית (וכדומה) – עבור יהודים[21] בא כתוצאה מן הגלות והשעבוד, שבגללם נוצר הצורך לתרגם את התורה[22] ללשונות הגויים.

אך בענין זה עצמו, ישנם שני אופנים, לדרך שבה נראו ונתפרשו יסורי הגלות:

לפי תרגום אונקלוס, התרגום של בבל[23], מקום הגלות שבו ההסבר הוא בעוצמה רבה[24], מתקבלים היסורים כפי שהם נראים בפשטות: "לוטין" (=קללה).

לפי תרגום יונתן וירושלמי, שהם תרגומים של ארץ ישראל[25], שבה אין ההסתר מצד הגלות גדול כל כך, נגלית יותר פנימיותם של הענינים. (וזאת גם בהתאם לאמור לעיל, שהתרגומים הללו מבוססים על מדרשי חז"ל המגלים את פנימיותה של התורה שבכתב), ולכן הם מפרשים, שיסורי הגלות הם בעצם "חילופא", חילוף של שני דברים דומים, כי רק האופן של השפעת הברכה משתנה, אך הכוונה והמטרה, לפי פנימיות הענינים, היא טוב וברכה. זאת בדומה לנאמר[26]: "ויענך וירעיבך... כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך" כדי להביא לידי "ושמרת את מצות ה' אלקיך... מביאך אל ארץ טובה..."[27], כדי שבני ישראל[28] יזדככו ויזכו לגילויים[29] הנעלים של הגאולה[30].

---

14) או מרע"ה דאוהב ישראל הי' (מנחות סה, א), וכאן קורא עצמו אנכי (ולא אני). ולכן מתרגם "אנא מסדר" ולא "יהב" וכיו"ב (כי הקללה הוא לא מצד נתינת משה. וכדלקמן בפנים). וראה לקמן הערה 32.

15) ב"ב נג, א.

16) כ"ה בכ"מ בדא"ח (ראה אגה"ק סי"א). ובב"ר (פנ"א, ג) אין דבר רע כו'. וראה מדרש תהלים מזמור קמט.

17) איכה ג, לא. (וראה דב"ר כאן פ"ד, ג).

18) וכן במקומות שבהערה 1 שנאמר (נצבים ל, א) "הברכה והקללה אשר נתתי לפניך". ושם, יט "החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה".

19) ראה בהנ"ל של"ה פרשתנו (שעד, סע"ב). וראה מדרש תהלים שם.

20) וכן בהנ"ל שבהערה 2: בתצא שם: הרי לא נאמר שהקללה באה מ"אנכי" אלא "ויהפוך.. לך". בתבוא הוא כבפרשתנו.

21) משא"כ באר היטב דמרע"ה שהי' בשביל שישראל יוכלו אח"כ לבאר לאו"ה – שהרי לעצמם לא היו זקוקים לזה כלל, כי לשונם – רק לה"ק. וראה סוטה (לה, ב) הובא בפרש"י לקמן (כז, ב).

משא"כ ת"א ותיב"ע. והטעם – ראה תו"א משפטים עז, ד ואילך. ופשש"מ משמע – דבר"ח שבט (דברים א, ה) פירשה, בע"פ.

22) ראה רמב"ם הל' תפלה פי"ב ה"י. שלטי הגבורים רפ"ד דמגילה. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א קו"א סק"ב. ולהעיר מפרש"י דברים א, ה (מתנחומא שם). וראה תו"ש שם.

23) ראה ערוך ע' חלזון (הא'). מוסף הערוך ע' אשן (ב'). תוס' מנחות מד, א ד"ה כל. קידושין מט, סע"א ("תרגום דידן"). וראה ספר יאר ר"פ אמור. קו"א שם. ובהמצויין בתו"ש שם.

24) וראה סנהדרין כד, א: במחשכים הושיבני.. זה תלמודה של בבל.

25) ולדעת הערוך תרגום יונתן הוא תרגום ירושלמי. ראה מוסף הערוך שם. שם הגדולים מערכת ספרים ערך תרגום יונתן (אות צו). וראה תו"ש שם.

26) עקב ח, ג ואילך.

27) ראה הראב"ע שם.

28) ועפ"ז יומתק תרגומו בהנ"ל הערה 1. שכוונת הקללה שם (נצבים ל, א) היא (כמפורש בהמשך הכתוב): והשבות אל לבבך גו' ושבת עד ה"א גו'. וכן שם, יט: "נתתי לפניך הברכה והקללה" מפרש שהוא בשביל "ובחרת בחיים למען תחי' אתה וזרעך".

29) להעיר מלקו"ש ח"ד ע' 1338, חט"ו [המתורגם] ע' 494 ואילך, דשיטת הבבלי שדנים את המצב בהווה ובירושלמי דנים ומכריע התועלת שבעתיד. וראה בארוכה לעיל ע' 79 ואילך.

30) ראה בהנ"ל תו"ח בראשית מ, ד. אוה"ת מסעי ע' א'שפה ואילך. רשימות הצ"צ לאיכה (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'מה. א'פב). ועוד.

דברים אלו מתבטאים בלשון התרגום, ולא בלשון הקודש, כי מטרת כל תרגום היא שגם פשוטי העם, שאינם מבינים לשון הקודש, יוכלו להבין את עניני התורה[20]. כלומר, את הטעם הפנימי ל"קללה" וגלות אין אומרים רק לתלמידי חכמים וכדומה, שעליהם לא השפיעה הגלות כל כך, אלא גם, ובעיקר, לפשוטי העם, שעליהם השפיעה גלות עד כדי כך שהם נזקקים לתרגום לשבעים לשון, גם להם מגלים את המשמעות הפנימית של "קללה" וגלות.

כל זאת בתחילת הפרשה ובקיצורה, כאשר מסבירים באופן כללי את משמעותה של העבודה ותכליתה, אז מציינים את הכוונה הפנימית של "קללה", אך כאשר דנים בעבודה בפועל – "והיה כי יביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה" – אז נדרש התרגום הפשוט: "מלטטיא", כי רק כך אפשר להכניע ולהשפיע על הנפש הבהמית והיצר הרע, כמאמר חז"ל[31] "לעולם ירגיז אדם.. על יצה"ר".

ה.
דוקא ה"קללה" היא נעלית יותר מהברכה

התורה מציינת שהקללה ש"אנכי נותן לפניכם" היא ענין של "חילופא", לא רק כדי להקל על היהודי בעבודתו, אלא גם בגלל מהות הענין, כפי שיוסבר להלן.

כדי להבין זאת יש להקדים ולומר שלפי פשוטו של מקרא, וכמפורש במדרש רבה[32], "אנכי נותן" מכוון כאן לקדוש־ברוך־הוא. ומתעוררת לכאורה השאלה: "אנכי" – הוא נעלה מן השמות, למעלה אפילו מאות וקוצו של אות, ובלשון הזוהר[33]: אחדות פשוטה, וכיצד ייתכן לומר שמהאחדות הפשוטה ינבע גם אופן ההשפעה השני – "חילופא"?

ההסבר לכך הוא לפי האמור במקומות אחרים[34], שהאחדות הפשוטה מתגלית דוקא בהתחלקות: כאשר עצמיות מאוחדת מתגלה בקוים רבים, ובמיוחד כאשר הם הטובים, זוהי הוכחה לכך שאין היא מוגדרת בשום הגבלה ותואר, חס וחלילה, אלא היא באמת פשוטה בשיא ההפשטה, ולגביה גם ההתבטאויות הרבות וההפוכות אינן הגבלה ועיכוב.

וכיוון שהאחדות הפשוטה של "אנכי" מתגלה, כביכול, דוקא באמצעות ה"חילופא", יוצא, שדוקא ההשפעה למטה באמצעות קו זה נעלית ועמוקה יותר מן ההשפעה באופן של "ברכה" וטוב בגלוי.

וזה מתאים להסברו של אדמו"ר הזקן[35], שמהותם הפנימית של היסורים היא דרגת טוב מעלמא דאתכסיא, מאותיות י"ה של שם הוי' הנעלה מטוב הגלוי. אלה הם חסדים מכוסים, שאינם יכולים לרדת כחסד גלוי.

זהו ההסבר הפנימי לפסוק[36] "את אשר יאהב הוי' יוכיח" – שהאהבה והקירוב המיוחד של הקדוש־ברוך־הוא יורדים למטה באופן של "יוכיח" – חסדים נסתרים, כי חסד גלוי הוא חיצוניות החסד[28].

לפי זה מובן יותר מדוע יסורים, הנראים כ"קללה", מכונים "חילופא", כי "לפי האמת אינם רק ברכות" והם נעלים מברכות גלויות[37], אלא שזהו "חילופא" בלבד – החלפת אופן ההשפעה, וזאת מפני שבשורשם הם נעלים מחסדים גלויים[38].

אך כדי שגם ברכות וחסדים נעלים אלו יתגלו, כך שייראה בעיני בשר שהם חסדים, יש צורך בהכרתם של בני ישראל בכך שהיסורים הם חסדים מכוסים הבאים מאת הקדוש־ברוך־הוא. דבר זה גורם להם להיות "שמחים ביסורים", ועל־ידי־זה מתגלים הפנימיות והשורש של הדברים גם עתה, וה' יתן הטוב.. מגולה.[39]

---

31) ברכות ה, א. תניא פכ"ט. פל"א. וראה לקו"ד ח"ג תקכד, א ואילך.

32) אף שבת"י כאן "אמר משה נביא חמין דאנא מסדר כו'", וע"ד ויענך גו' כאשר ייסר גו' שאמרו משה –

המדובר כאן הוא ע"פ מד"ר ד"אנכי נותן" קאי על הקב"ה. ובלקו"ת כאן (יח, ד) מפרט דקאי על "אנכי מי שאנכי".

33) ראה זח"ג רנז, ב. לקו"ת פנחס פ, ב.

34) ראה תו"ח נח ד"ה ויהי כל הארץ פכ"ז ואילך (ושם פל"א בנדו"ד). דרמ"צ מט, א (במהדו"ת), ד"ה מי מדד תרס"ב. סה"מ עת"ר ע' קצד. המשך באתי לגני ה'שי"ת פי"ב. ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 163 ואילך.

35) תניא פכ"ו. וראה אגה"ק סי' יא.

36) משלי ג, יב. וראה ברכות שם. תניא שם.

37) לקו"ת בחקותי מח, א ואילך. אוה"ת פרשתינו עה"פ ראה אנכי נותן לפניכם היום כו' את הברכה כו' (ע' תרמה ואילך). וראה לקו"ש ח"ד ע' 233.

38) וראה בהנסמן בהערה 30. אוה"ת לנ"ך ע' תשי ואילך. לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 341 ואילך.

39) אגה"ק סי' כב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 270 ואילך בג' האופנים: הנ"ל, אגה"ק סי"א תניא פכ"ו.

ו.
בהפטרות של שבע דנחמתא מדובר גם־כן על החסדים המכוסים

לפי האמור לעיל מובן הקשר בין הפרשה להפטרתה, ולהפטרות של שבעה דנחמתא בכלל[40], כדלהלן:

בהפטרות מדובר על הנחמה שינחם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו את ישראל באופן של "אנכי אנכי הוא מנחמכם"[41], פעמיים "אנכי" – גילוי נשגב יותר ממתן תורה, ששם כתוב רק פעם אחת "אנכי"[42]; כמו־כן מדובר בהפטרות גם על השפע העצום "ורב טוב לבית ישראל"[43], ולא טוב רגיל, דבר שאיננו נמצא בהפטרות אחרות.

הסיבה לכך היא: בתקופה של שבע דנחמתא מתגלים החסדים המכוסים[44], המוסתרים בג' דפורעניתא, בזמן בין המצרים, כי, כאמור לעיל, דוקא מפני שורשם הנעלה הם לא נראו בגלוי כטוב וחסד[45], ולהיפך: בחיצוניות נראו הדברים כמיצר ופורעניות, ופעולת שבע דנחמתא היא, שגם הטוב הנעלה הזה, מתגלה[46].

וגם הסדר של אופן גילוי החסדים רמוז בהפטרות, ובמיוחד בהפטרת פרשתנו[47] "עניה סוערה לא נחמה...".

האבודרהם[48] מביא מן המדרש סיבה להפטרות של "שבע דנחמתא" ולסדרן: בהפטרה הראשונה אומר הקדוש־ברוך־הוא לנביאים "נחמו נחמו עמי" – שהם ינחמו את ישראל, על כך באה תשובת כנסת ישראל בהפטרה השניה "ותאמר ציון עזבני הוי" – הנחמה באמצעות הנביאים היא כאילו "עזבני הוי'", ישראל רוצים שהנחמה תבוא מהקדוש־ברוך־הוא עצמו, ולא באמצעות נביאים. כאשר מוסרים הנביאים לה', בהפטרה השלישית, ש"עניה סוערה לא נוחמה", אומר על כך הקב"ה, בהפטרה הרביעית, "אנכי אנכי הוא מנחמכם" – הוא מקבל את תביעתם ומנחמם בעצמו. אחר כך באות ההפטרה החמישית וההפטרה השישית "רני עקרה לא ילדה" ו"קומי אורי כי בא אורך", שהן הנחמות שהקדוש־ברוך־הוא בעצמו אומר לישראל, ועל כך עונה כנסת ישראל בהפטרה השביעית "שוש אשיש בהוי' – עתה, לאחר נחמת הקדוש־ברוך־הוא ב"רני עקרה" ו"קומי אורי", הרי "שוש אשיש בהוי' תגל נפשי באלקי..." – בקדוש־ברוך־הוא עצמו.

לכאורה לא מובן: הקדוש־ברוך־הוא שיודע הכל, ויודע את העתיד, הלוא ידע מלכתחילה שהנחמה באמצעות הנביאים לא תתקבל על־ידי ישראל, והוא עצמו ינחמם. מדוע הוא דחה אפוא את נחמתו שלו עד שישראל יטענו: עזבני הוי' ואד' שכחני?

אבל לפי הדברים דלעיל זה מובן: זהו זמן שבא לאחר הירידה הגדולה כל כך של תשעה באב, ולפיכך ייתכן שישראל יסתפקו בנחמה באמצעות הנביאים, ובמיוחד כאשר זוהי נחמה בכפליים[49] – אך אז יוצא, שישראל רואים את הפורעניות כעונש וקללה בפני עצמם ר"ל, שעל כך מספיקה נחמת הנביאים, ולא את החסד הנעלה מאת הקדוש־ברוך־הוא המסתתר כאן.

אך כאשר טוענים ישראל לאחר נחמת הנביאים "עזבני הוי' ואד' שכחני", הרי זוהי הוכחה לכך שישראל יודעים וחשים שהפורעניות והירידה הם "חילופא" בלבד, ולאמיתו של דבר הם חסדים מכוסים, ולפיכך הם מתלוננים על הנחמה שבאמצעות הנביאים: לא זוהי הכוונה הפנימית של הגלות, מעוצמתה של הפורענות נראה שאלה הם חסדים גדולים מאוד, כאלה היכולים לבוא רק מהקדוש־ברוך־הוא עצמו.

ההכרה והידיעה הזאת כבר גורמת לגילוי[50], הקדוש־ברוך־הוא מסכים לטענתם בדבר נחמת הנביאים – עניה סוערה לא נוחמה – והוא אומר: אנכי אנכי הוא מנחמכם,

ועד להשלמת הענין בגאולה האמתית והשלמה, שאז יראו בגלוי ובעיני בשר את חסדי ה' בטוב הנראה והנגלה.

(משיחת ש"פ ראה תשכ"ו)

---

40) ראה לקמן הערה 47.

41) הפטרה דפ' שופטים (מישע' נא, יב).

42) ראה לקו"ת נצבים מה, ד. שבת שובה סה, סע"ב ואילך – לענין אנכי אנכי הוא מוחה.

43) ההפטרה דפ' נצבים (מישע' סג, ז).

44) ראה בהנסמן לעיל הערה 30 שהחורבן (ויסורי הגלות) הוא מחמת עוצם אה"ר וחסד הפנימיות ולכן והפכתי אבלם לששון שט"ב יהי' יו"ט.

45) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 65 ואילך.

46) ראה אוה"ת מסעי שם (ע' א'שפו) שזהו ענין שבת נחמו וכן כל שבע דנחמתא. וראה ד"ה נחמו עת"ר (ע' רכט ואילך).

47) ברוב השנים. משא"כ כשחל ש"פ ראה בר"ח – רמ"א או"ח סתכ"ח. וראה לקו"ש ח"ט ע' 350.

48) בסדר הפרשיות וההפטרות.

49) איכה רבתי ספ"א.

50) כבאגה"ק סי"א, סכ"ב.

לקוטי־שיחות פרשת ראה כרך יט שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

א.

לפני הבחירה אין, לכאורה, יתרון במקום המזבח

כתוב בפרשתנו[1] "והיה המקום אשר יבחר ה'... ("בית הבחירה בירושלים"[2]) שמה תביאו... עולותיכם וזבחיכם...". מן הביטוי "אשר יבחר ה'"[3] משתמע, שמעלת המקום (שבזכותה "שמה תביאו...") היא רק בחירת ה' בו, אבל לפני בחירת ה', ניתן היה לבחור מקום אחר, ולמקום זה לא היה שום יתרון על־פני מקומות אחרים.

כמאמר חז"ל[4] "עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל" כשרה[5] למזבחות... עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראויה לשכינה...". כלומר, "עד שלא נבחרה ירושלים... למזבחות" לא היתה לה מעלה מיוחדת, באשר למקום המזבח ובית המקדש, על פני מקומות אחרים בארץ ישראל, והוא הדבר לגבי מעלת "בית עולמים" על־פני שאר המקומות בירושלים.

אך הרמב"ם אומר בהלכות בית הבחירה[6]: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר[7] זה מזבח לעולה לישראל". אחר כך[8] הוא מונה מספר מעלות של מקום זה לפני שנבחר — "הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח... שבנה בו נח... שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון... ומשם נברא". משמעות הדברים בפשטות היא, ש"מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם", מפני[9] שזהו המקום שבו הקריבו אברהם ונח... את קרבנותיהם[10], לפני בחירת הקדוש־ברוך־הוא, ולא רק מפני שה' בחר בו.

יש "אחרונים" האומרים[11], שזוהי מחלוקת בין הרמב"ם ל"ספר החינוך"[12]: לפי "החינוך" — "אין המקום סגוליי להשראת השכינה"[13], אלא מפני שה' בחר בו, ואילו לפי הרמב"ם בחר ה' במקום מפני שהוא "מקום סגוליי" כבר קודם־לכן.

יש להבין[14]: מן הפסוק "במקום אשר יבחר ה'... שמה תביא..." נראה, שמעלת המקום היא רק מפני בחירת הקדוש־ברוך־הוא בו — "יבחר ה'", ואילו מדברי הרמב"ם, נראה שמעלת המקום[15] איננה נובעת רק מזאת, אלא מפני שאדם הראשון... ואברהם[16] הקריבו בו קרבנות, ומשום כך "מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו...".

ב.

מחלוקת אחרת הקשורה למחלוקת הנ"ל

ה"צמח צדק" מביא ב"אור התורה"[17] את מחלוקת הראשונים על מקום המקדש לאחר שנבחר, אם הוא נעשה מקום נבחר להשראת שכינה, ללא שינויים במקום עצמו, או שהשכינה "מאיר ושורה בבחינת מקום", והוא נותן דוגמא לשני האופנים;

לפי הדעה הראשונה, דעת הרמב"ם ב"מורה נבוכים"[18], הרי השראת השכינה במקדש היא כרעיון שכלי הנכתב באמצעות אצבעות היד, ואיננו מאיר ושורה ביד, שאין לה שום קשר לשכל, אך בכל זאת, אפשר לכתוב רעיון שכלי רק באמצעות אצבעות היד[19], ולא באמצעות אצבעות הרגל, כך שורה השכינה דוקא במקום המקדש, למרות שאין לו קשר להשראת השכינה.

---

1) יב, יא.

2) רש"י עה"פ. וראה רש"י שם ד"ה שמה תביאו וגו' לעיל יב, ה ובספרי (במקומות הנ"ל) ובמפרשי רש"י שם. לקמן הערה 48. ואכ"מ.

3) ועד"ז הוא לקמן שם, יד. יח. כא. כו. ועוד.

4) מכילתא בתחילתה.

5) לא רק ש"לא נאסרה" כלשון הרמב"ם הובא לקמן בפנים.

6) רפ"ב.

7) דה"א כב, א.

8) שם ה"ב.

9) ראה הלשון בקרית ספר לרמב"ם רפ"ב.

10) כפשטות הלשון (ולא לבאר מקומו המכוון בהר המורי' גופא. ובפרט שאז הו"ל להביא זה בהלכה א' בהמשך למ"ש "ובמקדש נעקד יצחק אבינו כו'" (ובפרט להגירסא בהלכה א' "במקום המזבח נעקד כו'")).

11) מעשי למלך להל' בית הבחירה שם.

12) מצוה צה.

13) במעשי למלך שם מוכיח ממ"ש "צונו לקבוע מקום שיהי' טהור ונקי בתכלית הנקיות לטהר שם מחשבות ב"א כו' והוא ב"ה בחר אותו המקום כו' אולי מהיותו אמצעית העולם בכיון כו'".

14) וכמו שהקשה בכלי יקר פרשתנו יב, ד.

15) אף שמדובר ע"ד ב' ענינים שונים: בהכתוב דבפרשתנו — ע"ד חיוב הבאת קרבן בביה"ב (ואיסור הבמות), וברמב"ם — ע"ד מקום המזבח "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם" — ה"מכוון" במקדש גופא.

16) להעיר ממו"נ ח"ג פמ"ה: שהמקום אשר ייחדו אברהם בנבואה הי' ידוע אצל משה רבינו ואצל רבים שאברהם צוה אותם שיהי' בית עבודה. וראה פרש"י וירא כב, יד.

17) ויצא קעח, א ואילך. ביאוה"ז (להצ"צ) ויצא ע' קג ואילך. סה"מ תר"ל ע' סג ואילך. ועייג"כ סה"מ תר"פ ע' קפד ואילך. — וראה בארוכה לקו"ש חל"ו ע' 193 ואילך.

18) ראה שם ח"א פכ"ה (צויין באוה"ת וסה"מ תר"ל שם). וראה עבוה"ק שהובא שם בשם חכם א'.

19) ע"י שתנועות האצבעות הן בדוגמת (ועושות ע"י אמצעות הקולמוס) קוי האותיות.

לעומת זאת לפי הדעת השניה, דעת הרמב"ן[20], דומה השראת השכינה במקום ל"התלבשות השכל במוח", שאמנם, גם המוח הוא גשמי, אך יש לו קשר לשכל, והשכל "מתלבש" בו "בדרך התלבשות והשראה ממש".

לכאורה, כרוכות שתי המחלוקות הללו זו בזו: לפי השיטה שמקום המקדש והמזבח הוא "מקום סגוליי" יוצא, שהשראת השכינה בו דומה ל"התלבשות השכל במוח", ואילו לפי השיטה שאין הוא "מקום סגוליי" אלא "המקום אשר יבחר ה'" – המעלה שבו היא רק בחירת ה' בו, יוצא, שהשראת השכינה בו[21] דומה לשכל העובר דרך אצבעות היד.

לפי זה יש להבין: כיצד תואמת שיטת הרמב"ם בהלכות בית הבחירה לשיטתו ב"מורה נבוכים"?

ג.

שיטת הרמב"ם זהה לשיטת ה"חינוך"

אך אם נדייק היטב ניווכח שגם הרמב"ם בהלכות בית־הבחירה סובר כבעל ספר החינוך, ש"מקומו מכוון ביותר" לא מפני שהקריבו עליו לפני־כן את הקרבנות, אלא מפני בחירת הקדוש־ברוך־הוא:

א) כאמור לעיל, לשון הפסוקים במספר מקומות היא "אשר יבחר*[21]" וכדומה, ובחירה אמיתית קיימת רק כאשר לדבר הנבחר ולכל השאר יש אותן מעלות.

ב) במאמר חז"ל שלעיל נאמר בפירוש, שמלכתחילה "כל ארץ־ישראל כשרה למזבחות".

ג) לפי זה יובן מדוע מונה הרמב"ם את כל המעלות שלעיל בהלכה נפרדת (ההלכה השניה בפרק ב'[22]), ובהלכה הראשונה, שבה מובאת ההלכה ש"המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין...", הוא מצטט את הפסוק "זה מזבח לעולה לישראל", שנאמר לאחר הבחירה,

שפסוק זה[23] מצוטט על ידו[24] בתחילת הלכות בית הבחירה[25]: "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות... ואין שם בית לדורי הדורות[26] אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעולה לישראל",

וכן את הפסוק[27] מדברי הימים[28] "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי".

כלומר, "מקומו מכוון ביותר ואין משנין...", מפני ש"זה מזבח לעולה לישראל" ומפני ש"ויחל שלמה...", שנאמר לאחר בחירת הקדוש־ברוך־הוא, ולא מפני המעלות שהוא ימנה בהלכה מאוחרת יותר.

לפי זה יובן מדוע מצטט הרמב"ם גם את סוף הפסוק "(ויחל שלמה...) אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי", כי, לכאורה, הוא רוצה להוכיח שהמקום הוא "בירושלים בהר המוריה", ודי היה בציטוט תחילת הפסוק "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה", ומדוע קשור לכאן סוף הפסוק "אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי"?

אלא, שלפי האמור לעיל אפשר להסביר[29]: בכך רומז הרמב"ם, ש"אין משנין אותו ממקומו" – "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים" – מפני "אשר נראה לדויד[30] אביהו" – בחירת הקדוש־ברוך־הוא. לפני הבחירה אין שום מעלה מיוחדת[31] במקום זה על־פני מקומות אחרים, והוא רק "בגרן ארנן היבוסי".

---

20) ראה אוה"ת ביאוה"ז וסה"מ תר"ל שם. ומביא (גם) מרמב"ן עה"ת ס"פ פקודי. ומשער הגמול בענין געה"ת.

21) ראה בארוכה הסברת החינוך שם, הצורך בבחירת מקום כו', ומתאים לכאורה עם המובא והמבואר באוה"ת ביאוה"ז כו' בדעת המו"נ רס"ג עקרים כו'.

*21) שבזה נכלל גם הבחירה במקום המזבח (שהוא "מכוון ביותר"). וראה לקמן הערה 57. ולהעיר, שבהכתובים שם (יב, ה. יא. יד. כא. כו) נאמר הלשון "המקום אשר יבחר ה'" לענין הקרבת הקרבנות.

22) דהל' בית הבחירה.

23) ולהעיר מפירוש המשניות להרמב"ם רפ"ג דמס' מדות "לפי שהקפידה על מדת המזבח בתורה גדולה מאד וכן על מקומו (ומביא גם תחלת הכ') ונאמר בדברי הימים כשיחד להם מקום המזבח שנאמר ויאמר דוד זה הוא בית ה' אלקים וזה מזבח לעולה לישראל".

24) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 501 הערה 12, הטעם שהביא הרמב"ם כתוב זה, ולא דפרשתנו (יב, ט) שהובא בש"ס זבחים (קיט, א).

25) פ"א ה"ג – והרי שם לא הזכיר הרמב"ם מעלה בירושלים והר המורי' (שלפני הבחירה), ומובן שכוונתו דמה ש"אין שם בית כו' אלא בירושלים בלבד ובהר המורי' שבה נאמר כו'" הוא רק מצד בחירת הקב"ה במקום זה, וכמו שמסיים "ואומר (תהלים קלב, יד) זאת מנוחתי עדי עד" (וראה לקו"ש שם). וראה לקמן הערה 47.

26) ראה לקו"ש שם הערה 13.

27) ומה שמביא לפנ"ז "ובמקדש נעקד יצחק כו'", הוא לא בכדי לבאר מעלת המקום, כ"א להדגיש מקומו, וכבגמרא זבחים סב, א: אלא מזבח מנא ידעי כו' אפרו של יצחק ראו שמונח באותו מקום. ולהעיר דבפירוש המשניות להרמב"ם שם הביא מזבחים (שם): "ואמרו רבותינו ז"ל אמר רבי אלעזר ראה מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו ואמרו ג' נביאים עלו עמהם כו' אחד שהעיד להם על המזבח ואחד כו' על מקום המזבח" והשמיט דעת ר"י נפחא (שלאחר מאמר ר"א) שם "אפרו של יצחק ראו כו'" (וכן מאמר ר"ש בר נחמני שם). וראה לקמן הערה 47.

28) ב ג, א.

29) ראה עוד ביאור בההתועדות (דש"פ מטו"מ תש"מ) – לקו"ש ח"ל ע' 70 הערה 22.

30) לא – אברהם נח ואדה"ר.

31) ועפ"ז מובן זה שלא הביא פסוק דויחל שלמה גו' ברפ"א – כי שם אין צריך לשלול הקס"ד שהוא מפני שבנה בו אברהם כו'.

לפי זה יובן גם מדוע קורא הרמב"ם להלכות אלו בשם "הלכות בית הבחירה"[32] למרות שלשון הפסוק שהוא מצטט מיד הוא "ועשו לי מקדש"[33], ולפני כן הוא כותב[34] ש"יש בכללן שש מצוות... א) לבנות בית המקדש"[35], וגם ההלכות שמופיעות מיד אחר־כך נקראות "הלכות כלי המקדש"... "ביאת המקדש".

זאת, מפני ששיטת הרמב"ם היא, שמעלת המקדש היא רק מפני בחירת הקדוש־ברוך־הוא במקום זה.

ד.

הרמב"ם רומז לכך בדבריו

אפשר אף לומר, שהרמב"ם רומז לכך גם בהלכה השניה בעצמה, שבה הוא מפרט את מעלת המקום:

לאחר שהרמב"ם מסביר בהרחבה ש"ומסורת ביד הכל[36] שהמקום שבנה בו דוד... הוא המקום שבנה בו אברהם... נח... קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא" מוסיף ואומר: "אמרו חכמים[37] אדם ממקומו כפרתו נברא".

ולא מובן: מדוע מביא הרמב"ם מקור לכך ש"משם נברא" בעוד שלגבי הפרטים האחרים שהוא מונה אין הוא מציין את מקורם בדברי חז"ל[38]?

יש לומר, שהרמב"ם אינו מתכוון להביא דברי חז"ל אלו כמקור לכך ש"משם נברא"[39], אלא הוא רומז בכך שכל שאר המעלות שארעו במקום המזבח, הנמנות בהלכה זו, אינן סותרות לענין של "המקום אשר יבחר ה'" (בלשון עתיד) – שמעלת המקום היא רק מפני בחירת הקדוש־ברוך־הוא לאחר מכן, כפי שיוסבר בהמשך.

ה.

הקרבת הקרבנות שם היא מפני נבואה על בחירת ה' בו

אדם הראשון וכל האחרים שהביאו קרבנות דוקא במקום זה, בחרו בו מפני שידעו בנבואה שזהו ה"מקום אשר יבחר ה'" (בעתיד)[40]. כלומר, בחירת הקדוש־ברוך־הוא במקום זה איננה תוצאה מכך שהקריבו שם קרבנות לפני־כן, והפכוהו ל"מקום סגוליי", כי אם להיפך: הקרבת הקרבנות דוקא במקום זה היתה תוצאה מכך שידעו בנבואה שהקדוש־ברוך־הוא יבחר בו[41].

זאת ניתן לומר רק על הקרבנות שהקריבו שם, אך אי אפשר לומר כך על "ומשם נברא", שזוהי פעולת הקדוש־ברוך־הוא[42], וגם אם נאמר ש"ומשם נברא" נבע מידיעת ה' שבעתיד הוא יבחר במקום זה, הרי כבר היתה פעולה של בחירה, וכבר לא ייתכן אחרת.

במיוחד קשה הדבר לפי ההסבר הידוע[43] על "צדיק ורשע לא קאמר[44]", שלו היתה ידיעת ה' מתבטאת בדיבור, היה הדבר מכוון את האדם בהכרח להתנהג בהתאם לידיעת ה', ועל־אחת־כמה־וכמה בענייננו, כאשר ידיעת ה' התבטאה בפעולה,

לפיכך מוסיף הרמב"ם "אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא" – "ומשם נברא" (היא לא כשאר המאורעות,

---

32) וכן לשונו במנין המצות בריש ספר היד מ"ע כ. ספהמ"צ שם (לפנינו. אבל בתרגום העליר וקאפאח "בית עבודה") – וגם שם מביא ע"ז הראי' מ"ועשו לי מקדש" – בהל' מלכים ומלחמותיהן בתחלתן.

33) ומש"כ ברפי"ח מהל' מעשה הקרבנות "בית הבחירה" (ג' פעמים) – הוא מתאים לראיתו שם מהפסוקים בפרשתנו (יב, יד. כו) "במקום אשר יבחר ה'" "המקום אשר יבחר ה'".

34) כי ג"ז הוא מהרמב"ם – ראה הקדמתו לספרו. וראה צילום כת"י הרמב"ם דהתחלת ס' משפטים (בהוצאת שולזינגער נ.י. תש"ז – סוף כרך האחרון תמונה ז).

35) ועד"ז כתב במנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם "ספר שמיני אכלול בו מצות שהם בבנין המקדש". ובא' מכת"י הרמב"ם (הובא ברמב"ם ספר המדע – ירושלים תשכ"ד) בהנ"ל (בהכותרת דהל' ביהב"ח) יש בכללן ו' מצות כו' לבנות בית הבחירה.

36) דיוק לשון "מסורת ביד הכל" (ועוד דיוקים בה"ב) – ראה שיחת ש"פ דברים תשל"ט. וראה בארוכה ביאור ב' הלכות אלו – לקו"ש ח"ל ע' 68 ואילך.

37) ב"ר פי"ד, ח. וראה לקמן הערה 46.

38) בדוחק גדול אולי י"ל שבנוגע לשאר הענינים לא הביא מקור כי מקדים שזוהי "מסורת ביד הכל" ודוקא בנוגע ל"משם נברא" אין מסורת(!) ולכן צריך למקור ע"ז "אמרו חכמים כו'". – אבל יל"ע בכלל אם "מסורת ביד הכל" קאי על כל עניני ההלכה – גם ע"ז שבנה בו נח קין והבל ואדה"ר, או רק ע"ז ש"הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק", וכדמשמע במו"נ (הובא לעיל הערה 16).

39) אולי י"ל, מכיון שבהלכה ב' בא להוכיח שמקום זה מובחר ומיוחד למזבח ולהקריב בו קרבן, לכן מסיים "אמרו חכמים ממקום כפרתו נברא", דגם זה דמשם נברא הוא מפני שהוא מקום כפרתו.

40) ובפרט בנוגע לאברהם שלא הוצרך לנבואה כי הקב"ה ציווהו (וירא כב, ב) "לך לך אל ארץ המוריה" ורצה הקב"ה שיהי' כתפלת אברהם "ה' יראה גו' יאמר היום גו' (שם, יד).

41) וי"ל שלכן הוסיף הרמב"ם וכופל בתחלת ההלכה "שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה כו'", דלכאורה הוא מיותר וכפל לשון. והל"ל "שהמקום הזה הוא המקום שבנה בו כו'"?

– כי זה ש"הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו'", הוא מסובב מזה שהוא "המקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח".

42) משא"כ זה שהקריבו בו קרבנות. דגם לפי המבואר בפדר"א (פל"א): "כיון שהגיעו לאותו מקום הראהו הקב"ה לאברהם ואמר לו זה הוא המזבח" – הרי ממשיך "זה הוא המזבח שהי' אדם הראשון מקריב בו מקודם כו' קין והבל כו'", ולא – "הוא המזבח שיקריבו בו בביהמ"ק". והיינו שידיעתו ית' שהוא מקום המזבח בביהמ"ק (דעתיד) לא באה בדיבור. וראה לעיל הערה 16.

43) שער התשובה לאדהאמ"צ ח"א כ, ד ואילך. תו"ח תולדות יג, ג ואילך.

44) תניא פ"א. וראה נדה טז, ב.

הקרבנות שהקריבו במקום זה, שנבעו מכך שבעתיד יהיה זה ה"מקום אשר יבחר ה'", אלא) מפני שזהו "מקום כפרתו", המקום שאדם הראשון בחר להביא בו[45] את קרבנו[46].

ו.

מדוע מביא הרמב"ם את כל ענין הקרבת הקרבנות במקום זה?

ברם, עדיין לא מובן: אם גם לדעת הרמב"ם "מקומו מכוון ביותר" לא מפני שהקריבו בו קרבנות, אלא מפני בחירת הקדוש־ברוך־הוא, מדוע הוא מביא בהלכות בית הבחירה את כל הענין ש"הוא המקום שבנה בו אברהם... נח... ממקום כפרתו נברא"?

יש לומר, שבכך מסביר הרמב"ם מדוע "אין משנין אותו ממקומו לעולם".

כי אמנם זהו ה"מקום אשר יבחר ה'", אך זו אינה הוכחה[47] לשלילת אפשרות לשינויו ולהחלפתו במקום אחר[48].

כשם שמוצאים לגבי דוד המלך, שהקדוש־ברוך־הוא בחר[49] בדוד ובבניו אחריו "המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם[50]", ולמרות זאת ההלכה היא, כפי שפוסק הרמב"ם[51], ש"הנביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל... הרי זה מלך וכל מצוות המלכות נוהגות בו" (אלא ש"תיפסק המלכות מביתו"[52]).

לפי זה יש גם לשאול על מקום בית המקדש – מנין ההוכחה לשלילת כל מקום אחר, במיוחד קשה השאלה לגבי שילה, שהיה מקום "אשר יבחר ה'"[53], שהמשכן עמד בו שס"ט שנה[54]. ואם כך מוכרחים לומר, לכאורה, שלאו דוקא "זה הוא בית ה'... וזה מזבח..."? וכן לגבי הר סיני[55], ששם הקים משה רבינו את המשכן בפעם הראשונה?[56].

ובדומה לכך בענינו: לצורך זה מביא הרמב"ם הוכחה לכך שבמקרה זה בחירת ה' שוללת מקומות אחרים[57], ולכן בחרו אדם הראשון וכל השאר להקים מזבחות דוקא במקום זה: לו לא היתה בחירת ה' שוללת מקומות אחרים, מדוע הם דייקו להקריב קרבנותיהם רק מקום המכוון, בהר המוריה עצמו?

מכך מובן, שעל־ידי בחירת הקדוש־ברוך־הוא, נשללו שאר המקומות, ואם רוצים להקריב במקום הנבחר בעתיד, ייתכן רק בהר המוריה עצמו, ש"מקומו מכוון ביותר"*[57].

ז.

ההבדל בין "בחירה" ל"קדושה"

כדי להסביר את הענינים בפנימיותם, יש להקדים את

---

45) ראה תיב"ע נח ח, כ: מדבחא דבנא אדם בעידן דאיטריד מן גנתא דעדן ואקריב עלוי קרבנא. וראה ע"ז ח, א.

46) כמו שמביא תיכף לפנ"ז. וע"פ המבואר בפנים יומתק מה שהביא לשון הב"ר דוקא, ולא מירושלמי (נזיר פ"ז ה"ב. הובא בכס"מ שם) "נטל הקב"ה ממקום המזבח וברא בו אדה"ר", או מפדר"א (רפי"ב. וראה שם רפ"כ) "ממקום טהור וקדוש .. ממקום בית המקדש" – כי ב"מקום כפרתו" כוונתו (לא למזבח וביהמ"ק שלאחרי הבחירה, כ"א) למקום שהביא אדה"ר קרבנו. – אבל להעיר ש(גם) בב"ר שם ממשיך "היך מה דאת אמר מזבח אדמה תעשה לי". ואכ"מ.

47) ועד"ז אין הכרח מהכתוב "זה מזבח לעולה לישראל" – כי דחז"ל כשנאמר "זה" "זאת" (החודש הזה, זאת החי' ועוד) – הוא דיוק בהדבר עצמו ולא בנוגע למקומו וענין שחוץ הימנו. וגם כאן הול"ל עד"ז – שבא ללמד שכל מזבח צ"ל כמזבח זה (רבוע ארכו כרחבו וכו' – ראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ב הי"ז. ועוד).

ועפ"ז יומתק זה שמביא בה"א הענין "ובמקדש (במקום המזבח) נעקד יצחק כו' שנאמר כו' (ולא דיו בהפסוק "זה מזבח לעולה לישראל") – להוכיח שהכוונה בזה היא קביעת מקום המזבח (ראה לקמן בפנים) כי מהלשון "וזה מזבח לעולה" אין הכרח שקאי על קביעת המקום, כנ"ל.

וע"פ הנ"ל מובן מה שהוצרך הרמב"ם להוסיף לעיל (פ"א ה"ג) – בנוגע לזה ש"אין שם בית כו' אלא בירושלים בלבד כו'" – ראי' ב' מהכתוב "זאת מנוחתי עדי עד", ולא הסתפק בהראי' "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעולה לישראל" – כי מהפסוק "זה בית גו' וזה מזבח גו' אין הכרח על קביעות מקום הבית. וגם אין הכרח שמצד בחירה זו "נאסרו כל המקומות" (כדלקמן בפנים). ולכן מביא הכתוב "זאת (דוקא) מנוחתי עדי עד". וראה בהנסמן לקמן הערה *57.

48) וכמוכרח בנדו"ד גופא, שגם בשילה נאמר "המקום אשר יבחר ה'" (ספרי פרשתנו יד, כה. תבוא כו, ב. ועוד. וראה בארוכה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע פד־פה, וש"נ. וראה הנסמן בהערה 2. לקו"ש חכ"ד ע' 79 ואילך).

49) כלשון הכתוב (מ"א יא. לד. תהלים עח, ע. ועוד). וראה הערה 51.

50) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז, ע"ש.

51) שם ה"ח. – ולהעיר שבמכילתא בתחילתה מביא (בהמשך להמאמר "עד שלא נבחרה ירושלים כו' עד שלא נבחר בית עולמים כו'") – "עד שלא נבחר דוד היו כל ישראל כשרים למלכות משנבחר דוד יצאו כל ישראל". וי"ל שזהו בנוגע להפסק המלכות (כדלקמן בפנים). וראה הערה שלאח"ז.

52) שם ה"ט. ובהשגת הראב"ד שם, ש"לא היתה מלכות פוסקת מזרעו אבל היתה שני' למלכות בית דוד כגון קיסר ופלג קיסר" (סנהדרין צח, סע"ב) – וא"כ אין זה אמתית ענין מלכות (נשיא) – שאין עליו אלא ה' אלקיו (הוריות י, א במשנה).

53) נסמן לעיל הערה 48, ולהעיר מכלי יקר פרשתנו שם בתחלתו.

54) זבחים קיח, ב. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ב.

55) ראה פרש"י (ד"ה מורא) ותוס' (ד"ה הר) תענית טז, א ועוד, דלדיעה אחת זה הי' מקום העקידה.

56) ראה הערה 47 בסופה.

57) והיינו, שהבחירה המיוחדת במקום ה"מכוון ביותר" דהמזבח (בהר המורי' עצמו) הוא באופן שאין משנין אותו למקום אחר (אפילו) בהר המורי' – משא"כ הבחירה במקום המקדש שוללת "כל המקומות" שאינם בהר המורי' (ראה לעיל פ"א ה"ג), ולא מצינו שמקום המקדש (בהר המורי') הוא "מכוון ביותר". ולהעיר מהל' ביהב"ח פ"ה ה"ו. וראה לשונו בפיה"מ הנ"ל הערה 23.

ולהעיר מלשון הרמב"ם (הל' מלכים פי"א ה"ד) "ובנה מקדש במקומו" – ראה לקו"ש ח"ח ע' 362 בהערה. וראה לקו"ש ח"ל ע' 70 ואילך.

*57) וראה בכהנ"ל גם לקו"ש חכ"ד שם.

המוסבר פעמים רבות[58] על שני הענינים של "בחירה" ו"קדושה", אשר לגבי המקדש משתמש הרמב"ם בשניהם: "הלכות בית הבחירה", ו"הלכות כלי המקדש", "הלכות ביאת המקדש", ועוד. בכל אחד מענינים אלו יש יתרון על פני האחר:

כאשר אומרים על דבר מסויים שהוא "קדוש", הרי שהקדושה חדורה בו – החפץ קדוש, אך מצד שני, כיוון שהקדושה קשורה בחפץ, שהוא מוגבל, מוגבלת אף היא, וכך גם לגבי מקום.

לעומת זאת "בחירה" איננה מצד הנבחר, אלא מצד הבוחר. ובענינו – "המקום אשר יבחר ה'": כאשר ה' שהוא בלתי־מוגבל בוחר במקום, הוא מקבל מעלה וקדושה בלתי־מוגבלות. אך מצד שני, כיוון שהקדושה היא מצד הבוחר אין זה "קב שלו", ויש צורך אחר־כך בעבודה עצמית כדי להפנים זאת.

זאת מסביר הרמב"ם בשתי ההלכות הנ"ל לגבי מקום המזבח:

בהלכה הראשונה הוא אומר "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם" – נצחיות ואי־הגבלת המקום. דבר זה אינו בא מצד האדם או מצד המקום, אלא מפני בחירת הקדוש־ברוך־הוא, שמעל להגבלה[59]. על כך הוא מצטט את הפסוק שלאחר הבחירה "זה מזבח לעולה לישראל".

ובהלכה השניה הוא מוסיף, שבמקום זה יש (כבר לפני בחירת ה') גם קדושה מוגבלת, מפני שאדם הראשון וכדומה הקריבו בו קרבנות ומשם נברא אדם.

כלומר, במקום זה ישנן שתי המעלות[60].

לפי זה מובן, שאין סתירה בין הלכות בית הבחירה לבין "מורה נבוכים". מהלכות בית הבחירה יוצא שמקום המקדש והמזבח הוא "מקום סגוליי להשראת השכינה", וזה רק לגבי הקדושה המוגבלת הנובעת ממעשי בני־אדם, ואילו לגבי בחירת ה', אשר איננה מוגבלת, אומר הרמב"ם ב"מורה נבוכים", שאין זה "כלי", זהו רק "דרך מעביר", אך אין הקדושה שורה ומתלבשת בו.

[לעומת זאת סובר הרמב"ן, שמצד כח ה' הכל־יכול[61], במיוחד לאחר הבחירה, נעשית גם הקדושה לבלתי־מוגבלת, והיא חודרת ומתלבשת במקום].

ח.

הקדושה המוגבלת קשורה גם לבחירת ה'

על כך יש להוסיף, גם לדעת הרמב"ם, שגם לקדושה המוגבלת הקשורה במקום עצמו, יש קשר לבחירת הקדוש־ברוך־הוא.

כיון שאברהם... הקימו שם מזבחות והקריבו קרבנות, מפני יודעם בנבואה שזהו ה"מקום אשר יבחר ה'", יוצא, שפעולתם שהביאה לקדושת המקום המוגבלת, קשורה לבחירת ה'[62]. לפי זה מובנת טוב יותר תפילת אברהם וסיכומה – "אשר יאמר היום[63] (בכל יום, באופן נצחי[64]) בהר ה' יראה".

(משיחות ש"פ מטו"מ, דברים, עקב תש"מ)

---

58) ראה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 434 ואילך (ובהערות שם).

59) ובלשון הרמב"ם (הל' ביהב"ח פ"ו הט"ז) – לגבי קדושת המקדש וירושלים – שהיא "מפני השכינה ושכינה אינה בטילה". וראה לקמן הערה 62. וראה לקו"ש חט"ז שבהערה 24 (הערה 12). ושם (סעיף ו ואילך) בארוכה, ע"ד הנצחיות שבמשכן ומקדשות.

60) וי"ל שזהו ב' הענינים בספרי פרשתנו עה"פ (יב, ה) כי אם אל המקום אשר יבחר ה' גו': דרוש על פי נביא יכול תמתין עד שיאמר לך נביא ת"ל לשכנו תדרשו ובאת שמה דרוש ומוצא* ואח"כ יאמר לך נביא. וראה לקו"ש ח"ל ע' 119 ואילך.

61) ראה אוה"ת ביאוה"ז וסה"מ תר"ל שצויינו לעיל הערה 17.

62) להעיר ממשנ"ת בלקו"ש חי"ח שם, שבחירת הקב"ה בנש"י נקבעה בפנימיותם ע"י קדושתם (מצד עבודתם בתומ"צ), ע"ש בארוכה (ובהערה 71). וראה שם גם לענין קדושת הארץ.

ואולי י"ל עד"ז בענינו (עכ"פ לדעת הרמב"ן), שע"י זה שהקריבו אדה"ר וכו' קרבנות במקום זה, נקבעה בחירת הקב"ה (שלאח"ז) מלכתחילה בפנימיות בהמקום**. ובפרט ע"י הקרבנות שלאחרי הבחירה (ולהעיר מהענין דעבודתן מקדשתן – שבועות טו, א. וש"נ).

ואולי י"ל שגם להרמב"ם כן הוא, דמה שס"ל שההשראה במקדש היא רק דרך מעביר, הוא מצד ההשראה כמו שבאה מלמעלה: אבל ע"י עבודת האדם כו' נקבעה בהמקום עצמו [ולהרמב"ן – גם מצד ה"למעלה" אפ"ל התלבשות במקום, מצד כחו ית' הכל יכול].

ועפ"ז יומתק מה שהביא הרמב"ם ע"ז ד"אין משנין אותו ממקומו לעולם" ב' הענינים: בחירת הקב"ה וזה דבמקדש נעקד יצחק וכו', כי עי"ז נקבעה בחירת הקב"ה (הבל"ג) בהמקום עצמו, ולכן "אין משנין אותו ממקומו לעולם".

ועד"ז לענין "קדושת המקדש וירושלים (בכלל) מפני השכינה ושכינה אינה בטלה" (כנ"ל הערה 59) דקביעת הקדושה "מפני השכינה" בהמקום הוא מצד זה שקדשה שלמה, כברמב"ם שם פ"ו הי"ד. וראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 221***.

63) וירא כב, יד.

64) פרש"י עה"פ. וראה לקו"ת ר"פ ראה: ארז"ל כ"מ שנאמר היום הוא נצחי – באוה"ת ראה ע' תרסו מציין לערה"כ של הסה"ד ערך היום (מסוטה מו, ב). – שם ע' תרלה כ' אשר כ"מ בערה"כ ערך מחר כו' "דכל עוה"ז נקרא היום". ואול י"ל הטעם דמסקנתו מערך היום דוקא – כי נצחי כולל גם עוה"ב.

---

*) ובכמה כת"י (הובאו בספרי הוצאת פינקלשטיין) ומצוא. וביל"ש: ואתה מוצא.

**) אף שאפשריות הדבר הוא מצד כחו ית' הכל יכול (כהובא לעיל בפנים סוף סעיף ז) – מ"מ, נעשה זה בפועל ע"י עבודת האדם.

***) ושם הערה 46 שורה המתחלת חוקרים נדפס: כוזרי וצ"ל: עקרים [בהוצאה שני' (תשמ"ז) נתקן].

בראשית מט, כב - בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור

קנד

פר"ת בגי' ב' פעמים "שֵׁם", דיוסף בחי' יסוד מחבר בחי' לאה (בינה - השכל) ורחל (מלכות - מעשה) ביחד, וזהו רמז "שֵׁם הגדולה לאה ושֵׁם הקטנה רחל"

לאה ורחל, כ"א מהם נקראת שֵׁם, כמ"ש[1] שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל. והיינו[2] בינה ומל' בכלל. כי לאה היא מבחי' בינה, מל' דתבונה, והיינו מ"ש בשמואל ב' סי' ו'[3] ארון האלקים אשר נק' שם שם הוי' כו'. כתיב ב' פעמים שֵׁם סמוכים זה לזה, רומז על בינה ומל' לאה ורחל.

והמחברם יחד הוא יוסף[4] שכתוב בו[5] עד תאוות גבעות עולם, שמחבר התרין עלמין, כמ"ש בזוה"ק פ' וארא[6] דכ"ב ע"א. היינו מה שיוסף הוא בן פר"ת[7] גי' ב' פעמים ש"ם, שמחבר הב' פעמים[8] שֵׁם.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד מח

---

1) בראשית כט, טז.

2) פירוש: ראה אגרת התשובה פרק ד, דהד' אותיות דשם הוי' הם: אות י' חכמה (אמונה), אות ה' ראשונה הוא בינה (השכל והבנה), אות ו' ז"א (הששה מדות), אות ה' אחרונה מלכות (בחי' דיבור ומעשה), ע"ש.

ומבואר בחסידות (עפ"י מש"כ בזוהר חלק ג' - רעיא מהימנא - דף רמד, ב) דמש"כ "שֵׁם הגדולה לאה" נוט' "ה-גדולה", "ושֵׁם הקטנה רחל" נוט' "ה-קטנה", ו"לאה" ה-גדולה מרמז לבחי' בינה, ו"רחל" ה-קטנה מרמז לבחי' מלכות (דיבור). ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן טז. יז.

ראה אור התורה פרשת בשלח עמוד תסח וז"ל: בת"א פרשת וישב סוף ד"ה בכ"ה בכסלו [תורה אור כט, ד] ושם ה' קטנה רחל היינו בחי' מלכות ה' אחרונה של שם הוי' שהיא בחי' ממלא כל עלמין המתלבשת בגבולים ומצרים והיא בחי' הדבור ה' מוצאות הפה כו', ולפ"ז ה' גדולה היינו ה' ראשונה דשם הוי' שהוא בחי' מחשבה עילאה סובב כל עלמין כנודע מענין כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו', ועיין ברבות ויצא פרשה ע' בענין הגדולה גדולה במתנותי' כהונה לעולם כו', ר"ל שנמשך מבחי' אני הוי' לא שניתי ע"כ אין הפסק להמשכה והיינו כי בבינה הנק' ה' עילאה שם התגלות עתיק כו' משא"כ המלכות מקבלת מזעיר ע"כ ה' קטנה כו', ע"ש.

ראה גם אור התורה בהעלותך עמוד שצז. תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ה חלק ה' עמוד 2704-2075.

3) פסוק ב "ויקם וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה להעלות משם את ארון האלקים אשר נקרא שֵׁם שֵׁם ה' צבאות ישב הכרובים עליו", ופרש"י: אשר נקרא שם שם, אשר נקרא לו לארון שם, ומהו השם שיהי' שם ה' צבאות עליו.

4) פירוש: יוסף הוא בחי' "יסוד" המחבר בינה ומלכות ביחד.

5) בראשית מט, כו. ראה לקמן סימן קסא.

6) רבי אבא פתח (הקדים לפרש מש"כ) בטחו ביהו"ה עדי עד, כי בי"ה יהו"ה צור עולמים (פירוש הפשוט, בטחו בה' לעולם כל ימי חייכם, כי בו יתברך תלוי חוזק ב' עולמים העולם הזה והעולם הבא, ולפי שהכל תלוי בהקב"ה לכן ודאי ראוי לבטוח בו [מצודות], ומפרש מש"כ) בטחו ביהו"ה (רצה לומר כי) כל בני עלמא בעיין לאתתקפא בי' בקדשא בריך הוא (ולהיות בטחונם בו שיזמין להם כל צרכיהם, ומקשה) אי הכי (אם כונת הפסוק כפשוטו שצריכים לבטוח בה', אם כן) מהו עדי עד (שפירושו לעולם, הרי זה פשוט שהאדם צריך לבטוח בהקב"ה בכל יום ובכל שעה שיזמין לו כל צרכו, ומתרץ) אלא (כונת הכתוב מש"כ עדי עד הוא) בגין דיהא תוקפא דבר נש (כדי שיהי' חוזקו ובטחונו של האדם בהקב"ה), באתר דאיהו קיומא וקשורא דכלא (במקום שהוא קיום וקשר של כל הפרצופים העליונים).

(ואמר כי) והאי עד אתר דאחיד לכל סטרין (בחי' יסוד ז"א, הוא המקום שמאחד ומקשר לכל הצדדים, ומפרש) לסטרא דא ולסטרא דא (לצד מעלה מאחד ומקשר את הבינה עמו ולצד מטה מקשר את המלכות עמו), לאתקיימא ולאתקשרא קשרא די לא תעדי (די להתקיים עי"ז ולהתקשר עמהם קשר שלא יסור ולא יתבטל לעולם), והאי עד תיאובתא דכלא בי' (ויסוד ז"א - תאות ותשוקת בינה ומלכות הם בו) כמה דאת אמר, עד תאות גבעות עולם (ומפרש) מאן אינון גבעות עולם (מי הם הפרצופים הנקראים גבעות עולם, ואמר) אלין אינון תרין אמהן (אלו הם שתי אמהות, כי בינה היא אֵם לזו"ן דאצילות, ומלכות היא אֵם לעולמות בי"ע, ולכן נקראות גבעות מפני שהם גבוהות כגבעה על מה שלמטה מהם [ועוד כפרש"י על הפסוק ומגבעות אשורנו, שהאמהות נקראות גבעות]), נוקבי (והם פרצופי הנקבות כי בינה היא נוקבא דאבא, ומלכות היא נוקבא דז"א), יובל ושמטה (בינה נקראת יובל ומלכות נקראת שמיטה), דאקרון גבעות עולם (ומביא ראי' שנקראות עולם) כמה דאת אמר מן העולם ועד העולם (שפירושו מן הבינה עד המלכות).

(ומפרש יותר כי) ותיאובתא דילהון בהאי עד (והתאוה והתשוקה של בינה ומלכות היא ביסוד ז"א הנקרא עד), דאיהו קיומא דכל סטרין (שהוא הקיום של כל הו"ק ומפרש) תיאובתא דיובלא לגבי דעד לאעטרא לי' (התאוה של יובל שהוא הבינה אל יסוד ז"א לעטר אותו) ולנגדא עליה ברכאן וכו' (ולהמשיך עליו ברכות). תיאובתא דשמיטה לאתברכא מני' וכו' (ותשוקת המלכות להתברך מז"א) ודאי האי עד תאות גבעות עולם איהו (הרי ודאי יסוד ז"א הנקרא עד התשוקה של בינה ומלכות הנקראות גבעות עולם היא אליו), ע"ש.

7) פירוש: פר"ת בגי' 680, וכן ב' פעמים "שם" (2 × 340) = 680, וזהו הרמז דיוסף בחי' יסוד, מחבר הב' פעמים שֵׁם רמז ללאה ורחל - בינה ומלכות כמ"ש "שֵׁם הגדולה לאה ושֵׁם הקטנה רחל", וד"ל.

8) ראה עוד בזה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן יז. יח.

טז, יג – חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך

ביאור מדרש ילקוט תמוה, כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז הקב"ה מושיבו בסוכה של לויתן לע"ל וכו', אמר הקב"ה לבנ"י, היו עושים סוכה כדי שתהיו נזכרים הניסים שעשיתי לכם, ומפלפל בזה עפ"י הגמ' (סוכה ב.) ור' זירא אמר מהכא וסוכה תהי' לצל יומם וגו', ההוא לימות המשיח וכו'

א. להקדים מדרש תמוה בילקוט, וגם איתא בשוחר טוב בקצת שינוי לשון, כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה הקב"ה מושיבו בסוכה של לויתן לעתיד שנאמר וסוכה תהי' לצל יומם גו', א"ל הקב"ה לישראל, בניי, היו עושים סוכה כדי לדור בתוכה ז' ימים כדי שתהיו נזכרים לפניכם הנסים שעשיתי לכם במדבר, ואף על פי שאתם עושים את הסוכה הוו יודעין שאין אתם גומלים אלא פורעים לי שנאמר למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי כו', אמר ר' אלעזר בר מרוס למה אנו עושים סוכה אחרי יום כפור, אתה מוצא בראש השנה יושב הקב"ה בדין על באי עולם וביום כפור הוא חותם הדין שמא יצא דינו של ישראל ח"ו גלות לכך אנו עושין סוכה וגולים מבתיהם לסוכה והקב"ה מעלה עליהם כאילו גלו גלות עכ"ל.

המדרש הזה הוא תמוה מאד, בפרט ר' אלעזר שמקשה למה אנו עושים סוכה, זיל קרי בי' רב הוא שאנו עושין סוכה אחר יום כפור משום שכך צווי ה', ואם קושיתו למה ציוונו אלקינו כך, הגדיל הקושי' יותר ופליאה בעיני, למה לא מקשה גם כן למה ציוה הקב"ה שיעשו שבועות אחר הפסח, כי לשון למה אנו עושין אינו מדוקדק יפה, כך הוה לי' למימר למה כתיב בתורה יעשו סוכה אחר יום כיפור.

ומצינו במסכת סוכה, סוכה שהיא למעלה מן ך' אמות פסולה ור"י מכשיר ומביא ראי' ע"ש, וקאמר שם בגמרא מנא הני מילי אמר רבה אמר קרא למען ידעו דורותיכם וגו' עד עשרים אדם יודע שדר בסוכה למעלה מך' אין אדם יודע שדר בסוכה, וקאמר התם כולהו כרבה לא אמרי דיליף מלמען ידעו דורותיכם ההוא ידיעה לדורות, ר"ל לאו בידיעת ישיבת סוכה קאמר אלא בידיעת דורות הבאים הקיף סוכות ענני כבוד שנקף לאבותינו קאמר התם בגמרא, ור' זירא אמר מהכא כתיב וסוכה תהי' לצל יומם עד כ' אמה יושב בצל סוכה וכו', וקאמר התם כר' זירא נמי לא אמרו ההוא לימות המשיח הוא דכתיב אותן סוכות יהי' לצל עונג ולמסתור, אבל סוכות מצוה אינו לעונג ולצל, מה לי כ' או מה לי כ"א או מה לי יותר מכ"א.

ותו מצינו בגמרא ת"ר סוכה גנב"ך כשרה וקשיא לי מאי קאמר בית שמאי אומרים סוכה העשוי' לצל אינו יוצא ידי חובתו לשם מצות סוכה ובית הלל אומרים אף סוכה העשוי' לצל יוצא ידי חובתו גם כן. ובית שמאי במקום בית הלל אינו משנה, ואם כן מאי קאמר סוכה גנב"ך העשוי' לצל כשירי', והלא הם דברי בית הלל, וכי להורות כדברי בית הלל בא.

אלא ע"כ צרכינן לומר שהוא כבית שמאי הלכה, שבסוכה העשויה לצל אינו יוצא ידי חובתו, שמצינו בגמרא כל האזרח בישראל כו' להוציא את הנשים. וכתב האלשי"ך הטעם כדי שלא יטעו ויסברו שישיבת סוכה היא לצל ולעונג ואינו לשם מצוה רק הוא כדי להציל מן החום ולישיבת בצילה לעונג.

אם כן אם יעשו הסוכה דווקא כ' אמה אז יטעו נמי ויאמרו שישיבת סוכה לצל ולעונג, דאם לא כן אלא לשם מצווה קשה מה לי כ' אמה ומה לי למעלה מכ"א אמה, אלא מאי עושה לשם עונג להנצל מן החום ע"כ עשו דוקא עשרים אמה כי למעלה מך' אין אדם יושב בצל סוכה כנ"ל, אבל אם היא עשוי' למעלה מך' אז יאמרו לשם מצוה דאם לא כן אלא לצל והלא למעלה מך' אין אדם יושב בצל סוכה, ודו"ק.

אם כן הלכה כבית שמאי שסבר סוכך גנב"ך העשוי' לצל אינו יוצא ידי חובתו כי סוכה העשוי' לצל היא רק עשרים אמה כי אין יושב בצל סוכה כנ"ל, קמ"ל סוכת גנב"ך יוצא ידי חובתו, כי מעיקרא דדינא פירכא דהלכה כתנא קמא שסובר סוכה שהיא למעלה מך' אמה פסולה ודו"ק.

העולה מזה דטעמא דבית שמאי הוא שמצרך לעשות סוכה לשם סוכה היא משום שסבר שיעשו סוכה למעלה מך', כדי שלא יטעו שלא לשם מצוה עבדו כנ"ל ויזכרו ישיבת סוכה דענני כבוד.

והמדרש שהותר לנו סובר כבית שמאי שאמר בני הי' עושים סוכה כדי לדור בתוכה ז' ימים, ר"ל בשעת עשיית הסוכה צריך לעשות לשם סוכה כדי לדור בתוכו, אבל אם היו עושין סוכה משום צל ועונג אינו יוצא ידי חובתו.

וקשה לבעל המדרש והלא בית שמאי במקום בית הלל אינו משנה, לזה אמר כדי שתהיו נזכרים לפניכם הניסים שעשיתי לכם במדבר שצריכים לישב בסוכה כדי שתהי' נזכרים וכו', ואם כן אם יעשו ך' אמה דווקא ויטעו כנ"ל ולא יהי' נזכרים הנסים ודו"ק.

וקשה לבעל המדרש אם כן שצריכים לעשות סוכה למעלה מך' אמה והא כתיב וסוכה תהי' לצל יומם כקושית הגמרא כנ"ל, ומשני כתירוץ הגמרא כל מי שמקיים מצות סוכה וכו' ודו"ק היטיב, ואף על פי שאתם עושים עצמכם את הסוכה ואינו יוצאים בסוכה של גוים אם כן ע"כ צריך אתה לומר שיעשו הסוכה למעלה מך' אמה כנ"ל.

ואם כן קשה קושית הגמרא והא כתיב למען ידעו וגו', ומשני כתירוץ הגמרא הוי יודעין שאין אתם גומלין אלא פורעים לא בידיע' בישיבת הסוכה קאמר אלא בידיעה שאין אתם גומלין וכו' שנאמר כי בסוכות הושבתי ודו"ק.

ולפי זה יהי' הקושיא של ר' אלעזר בר מרוס על נכון, אך נקדים מה שכתוב הטור בהלכות סוכה למה ציוה הקב"ה לעשות סוכה בתשרי ולא בניסן, כי הנס הי' בניסן כשיצאו ממצרים וכו' שלא ידעו שישבו לשם מצוה כי אז דרך טבע לישב בסוכה לצל יומם בימי קציר, אך בהיות בזמן האסיף הכל מאספים תבואתם לביתם מפני הגשמים והם יעשו הסוכה אז יודעים כי במצות ית' הם עושין.

ולפי זה הקשה ר' אלעזר למה אנו עושין סוכה, ר"ל למה אנו צרכינן לעשות ואין אנו יוצאים בסוכה של גוים העשוים לצל, אלא וודאי שצרכינן לעשות למעלה מך' אמות כדי שידעו שבמצות הש"י אנו עושין הסוכה ולא לצל יומם כנ"ל, אם כן למה אנו עושין סוכה אחרי יום כיפור ולא בניסן.

בשלמא בלא זה הייתי סובר כדעת הטור אם יעשו בניסן אז לא ידעו מה שאנו יושבים הוא על פי ציווי השם שהוא לצל יומם, אבל עכשיו תירוץ הטור אינו שהרי עשות למעלה מך' אמה כדי שידעו שהוא לשם מצוה שהרי יותר מך' אינו לצל ע"כ יעשו סוכות כדי בזמנו אחר פסח.

ומשני בראש השנה יושב בדין וכו' ושמא יתחייבו גלות וקשה קושית שהקשו בגמרא במסכת שבת בפ' ר"ע אהא דאמרינן מכאן מודעה רבה לאורייתא שכפה עליהם הר כגגית והוקשה התוספת אם כן למה גלו ישראל מארצם לבבל, ותי' נתתי להם ארצות גוים בעבור ישמרו תורתי ע"ש...

נמצא כשהם חוטאים אזי חייבים גלות כתירוץ התוספות כנ"ל ע"כ צריכין לעשות סוכה אחר יום כיפור כנ"ל.

עיר דוד אות תעו, תעז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח מנ"א, תשי"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"ב מנ"א, בו מודיע אשר מציעים לזוגתו תחי' משרה בלונדון, וכן גם לו יש תקוה להסתדר בשם, וכן מקבל מכתבים מאוסטרליא שמציעים לו לבוא לשם, ובהדזוינט משתדלים עבורם להעתקה לארצות הברית:

הנה לדעתי כל זמן שיש ביכולתם לקרב את לבן של ישראל בצרפת ובפרט בפאריז, לאביהם שבשמים (הכוונה בזה להחזיק שם את ישיבת תו"ת וכן הת"ת) אין עליהם לזוז ממקומם, כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו וידוע פי' הפשוט בזה שלא היו נושאים הכלים על בהמות ועגלות, ובנדון דידן אף שהנה"ב אין יכולה לשאת ולהבין מה זה ועל מה זה אבל מכיון שזה עבודת הקדש, הארון שולחן ומנורה כו' היינו נגלה ונסתר דתורה, ואמור שבתורה, הרי הם הם הקרובים אל הוי' ועליהם למלאות שליחותם במקום אשר לשם הביאתם הכוונה העליונה, וכח המשלח עמהם הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, ושלוחו של אדם כמותו.

מובן אשר דברי אלה מכוונים לא לבד אליו, אלא לכל אלו השייכים להנהלת תומכי תמימים **בגשמיות וברוחניות**. וניתנו להם הכחות להאיר את כל המדינה כולה בנר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה.

ביחד עם זה כדאי הדבר שיתחיל בהשתדלות נסיעה לאוסטרליא כיון שלפי מכתבו צריך זה להתארך זמן ארוך לפ"ע, והשי"ת יתן לו הרצון והחפץ המתאימים לרצון העליון ויחליט באופן המתאים לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

מוסג"פ קטע מההתועדות דש"ק עקב העבר.

בברכה.

נ. ב. בטח שלום לזוגתו ולכל ב"ב שי' הקטנים עם הגדולים ויודיע עד"ז בפירוש ות"ח.

◆ יום ראשון כ"ג מנחם־אב ◆

יא (כו) **רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה:** כו חֲזֵי דִּי אֲנָא יָהֵב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵּין בִּרְכָן וּלְוָטִין:

רש"י ◄ **רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן • בְּרָכָה וּקְלָלָה.** הָאֲמוּרוֹת בְּהַר גְּרִזִּים וּבְהַר עֵיבָל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ ראה תשי"ג – תורת מנחם התוועדויות ט עמ' 143)

רְאֵה אָנֹכִי נוֹתֵן (יא, כו)

אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם אֶת הַ'רְאֵה', דַּרְגַּת הָרְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִדַּרְגַּת שְׁמִיעָה וַהֲבָנָה, כַּמַּאֲמָר אֵינוֹ דּוֹמֶה שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ פָּעַל בְּיִשְׂרָאֵל מֵעֵין שֶׁל דַּרְגָּה זוֹ, וּשְׁלֵמוּתָהּ תִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

(אֶת גֹּדֶל הַהֶבְדֵּל בֵּין רְאִיָּה לִשְׁמִיעָה נִתָּן לִרְאוֹת בַּמָּה שֶׁמְּסֻפָּר עַל הָאֲרִיז"ל, שֶׁפַּעַם בְּעֵת שְׁנָתוֹ שָׁמַע בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה סוֹדוֹת נִפְלָאִים, שֶׁאִם הָיָה דּוֹרֵשׁ שְׁמוֹנִים שָׁנָה לֹא הָיָה יָכוֹל לִמְסֹר אֶת כָּל מַה שֶׁהִשִּׂיג. הֲרֵי לָנוּ, שֶׁמַּה שֶׁהִשִּׂיג בִּבְחִינַת רְאִיָּה בְּשָׁעָה אַחַת, הָיָה צָרִיךְ שְׁמוֹנִים שָׁנָה כְּדֵי לִמְסֹר בְּדֶרֶךְ שְׁמִיעָה).

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן רְאִיָּה עַל הַדְּבָרִים, עוֹד אָמְרוּ **אָנֹכִי**, עוֹד לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד כֵּיוָן שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ בִּלְשׁוֹן רַבִּים נֶאֱמְרָה, וְנִרְאֶה שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא כִּי לְפִי שֶׁבָּא לְהַבְחִירָם בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן וּלְהַמְעִיט כָּל טוֹבוֹת עוֹלָם הַזֶּה, וּכְדֵי שֶׁיִּתְאַמְּתוּ אֶצְלָם הַדְּבָרִים צָרִיךְ שֶׁהַמּוֹכִיחַ יִהְיֶה בּוֹ ב' עִנְיָנִים, א' שֶׁיַּכִּיר הַכָּרָה חוּשִׁית בַּטּוּב הָעֶלְיוֹן, וְהַב' שֶׁהִשִּׂיג הַשָּׂגַת טוּב עוֹלָם הַזֶּה וְקִנְיָנָיו, כִּי אִם הַמּוֹכִיחַ יִהְיֶה מֻשְׂכָּל מִקִּנְיָנֵי עוֹלָם הַזֶּה לֹא יֵאָמְנוּ דְּבָרָיו לְמַשִּׂיגֵי טוֹבַת עוֹלָם הַזֶּה כִּי יֹאמְרוּ אֵין אוֹמְרִים לְמִי שֶׁלֹּא רָאָה יָבוֹא וְיַגִּיד, שֶׁאִם הָיָה טוֹעֵם טַעֲמֵי הֲנָאוֹת גְּדֻלַּת הָעוֹלָם הַזֶּה וְקִנְיָנָיו וְתַעֲנוּגָיו לֹא הָיָה מַמְאִיסוֹ וּבוֹחֵר בְּזוּלָתוֹ וּבָזֶה לֹא יַטּוּ אָזְנָם לְקַבֵּל דְּבָרָיו, גַּם הַבָּא לְהַפְלִיג בְּטוּב עוֹלָם הַבָּא לֹא יְצַדְּקוּ וְלֹא יֵאָמְנוּ דְּבָרָיו לְשֵׂכֶל הַטִּבְעִי כָּל שֶׁהוּא עַצְמוֹ אֵין דְּבָרָיו אֶלָּא מִפִּי הָאֱמוּנָה וְהוּא לֹא רָאָה וְלֹא יָדַע, וְלָזֶה אָמַר מוֹשִׁיעַ וְרַב הָאִישׁ מֹשֶׁה **רְאֵה אָנֹכִי** פֵּרוּשׁ אֵלַי תִּרְאוּ וְתַצְדִּיקוּ וְתַשְׂכִּילוּ לְהַצְדִּיק הַדְּבָרִים, כִּי הוּא הִשִּׂיג לְהַכִּיר טוּב עוֹלָם הַזֶּה כִּי הָיָה גָּדוֹל מְאֹד וְגִבּוֹר וּמֶלֶךְ וְעָשִׁיר גָּדוֹל כְּאוֹמְרָם ז"ל (שבת צ"ב.), וְיָפֶה דּוֹדִי אַף נָעִים גַּם בַּטּוּב הָעֶלְיוֹן הִכִּיר כִּי עָלָה שָׁמַיִם וְטָעַם טַעַם עֶלְיוֹן, וְאַחַר שֶׁהִשִּׂיג הַכָּרָה חוּשִׁיּוּת הַכָּרַת ב' דְּבָרִים וְהַשָּׂגָתָם אָמַר לָהֶם הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר, וְאוֹמְרוֹ רְאֵה לְשׁוֹן יָחִיד כִּי רְאִיָּה זוֹ כֻּלָּן שָׁוִים בְּהַכָּרָתָהּ כְּאִישׁ א' שֶׁגְּלוּי לַכֹּל הַשָּׂגַת מֹשֶׁה בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא:

עוֹד יִרְצֶה בַּמַּאֲמַר **רְאֵה אָנֹכִי** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (רמב"ם הל' תשובה פ"ה) יָכוֹל אָדָם לַעֲשׂוֹת עַצְמוֹ כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהוּא מַה שֶׁהֵעִירָם כִּי אֵלָיו יִרְאוּ לְהִדָּמוֹת אֵלָיו כָּל הַבָּא לְקָרֵב לַעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲבוֹדַת ה' וְלֹא יַעֲרִיכוּ עַצְמָן עִם מַה שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶם וְיִהְיוּ בְּעֵינֵי עַצְמָן, כִּי כַּבִּיר מָצְאָה יָדָם, וְאָמַר לְשׁוֹן יָחִיד אוּלַי שֶׁלֹּא אָמַר רָמֻז זֶה אֶלָּא לִיחִידֵי עַם אֲשֶׁר יָכִינוּ עַצְמָן לְהַשָּׂגָה עֶלְיוֹנָה כִּי מִי וָמִי הָרָאוּי לְהַשִּׂיג הַשָּׂגָה זוֹ לִהְיוֹת כְּמֹשֶׁה וּכְנֶגֶד שְׁאָר כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל אָמַר נֹתֵן לִפְנֵיכֶם:

וּבְרֶרֶךְ רֶמֶז יִרְמֹז עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (זהר ח"ג רע"ג) שֶׁכָּל בְּנֵי תּוֹרָה יֵשׁ לָהֶם נִיצוּץ מִמֹּשֶׁה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַדּוֹר הַהוּא שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּיו שֶׁהֵם חֵלֶק מִמֶּנּוּ, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בְּמַאֲמָר זֶה **רְאֵה אָנֹכִי** פֵּרוּשׁ כְּאִלּוּ מְדַבֵּר עִם עַצְמוֹ וְאוֹמֵר לוֹ אָנֹכִי, כִּי כָּל יִשְׂרָאֵל יִתְיַחֲסוּ אֵלָיו וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר עִמָּם כְּאִלּוּ מְדַבֵּר עִם עַצְמוֹ, וְלָזֶה גַּם כֵּן אָמַר רְאֵה לְשׁוֹן יָחִיד כְּשֵׁעוּר אָנֹכִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד יֵאָמֵר עָלָיו רְאֵה, עוֹד יִרְמֹז עַל ה' שֶׁקָּרָא וְאָמַר אָנֹכִי וְזֶה הוּא שֵׁעוּר הַכָּתוּב רְאֵה כִּי אוֹתוֹ שֶׁקָּרָא וְאָמַר לָכֶם אָנֹכִי הוּא נֹתֵן לִפְנֵיכֶם וְגוֹ', וְאוֹמְרוֹ **רְאֵה** לְשׁוֹן יָחִיד כִּי בְּעֵרֶךְ דָּבָר זֶה כֻּלָּן יִהְיוּ שָׁוִים כְּאֶחָד לָדַעַת כִּי ה' הוּא הַנּוֹתֵן לִפְנֵיהֶם בְּרָכָה וְגוֹ':

נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁהַיּוֹם עָמְדוּ עַל דַּעְתָּם כְּאוֹמְרָם ז"ל (ע"ז ה:) אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דַּעַת רַבּוֹ עַד מ' שָׁנָה:

עוֹד יִתְבָּאֵר בְּהָעִיר עוֹד אֹמְרוֹ **בְּרָכָה וּקְלָלָה** שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא אֶת הַבְּרָכָה וְגוֹ' וְהַקְּלָלָה וְגוֹ' כְּמוֹ שֶׁאָמַר אַחַר כֵּן, אֲכָן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ספרי) אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה אַתֶּם רוֹאִים הָרְשָׁעִים מַצְלִיחִים ב' וְג' יָמִים וְסוֹפָם לִדָּחוֹת ע"כ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה** פֵּרוּשׁ בְּרָכָה שֶׁהִיא גַּם כֵּן קְלָלָה, וְהוּא שֶׁלֹּוֹת הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בִּזְמָן מְעָט שֶׁעוֹלָם הַזֶּה יִקָּרֵא יוֹם אֶחָד עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (לעיל ז' י"א) הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם (ערובין כ"ב.) וְהוּא מַה שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר הַיּוֹם סָמוּךְ לְזִכְרוֹן בְּרָכָה לוֹמַר שֶׁאֵינָהּ בְּרָכָה אֶלָּא הַיּוֹם וְלֹא לְמָחָר וְאִדְרַבָּה קְלָלָה הִיא, נִמְצֵאת טוֹבַת עוֹלָם הַזֶּה מְעֻטֶּת וְגוֹרֶרֶת קְלָלָה:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַאֲמָרָם ז"ל (ספרי) שֶׁאָמְרוּ מָשָׁל לְא' שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים וְהָיוּ לְפָנָיו ב' שְׁבִילִין אֶחָד תְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר וְסוֹפוֹ קוֹצִים וְאֶחָד תְּחִלָּתוֹ קוֹצִים וְסוֹפוֹ מִישׁוֹר וְהָיָה מוֹדִיעַ לָעוֹבְרִים וְשָׁבִים וְאָמַר לָהֶם אַתֶּם רוֹאִים שְׁבִיל זֶה שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר בֵּב' וְג' פְּסִיעוֹת וְכוּ' וְסוֹפוֹ וְכוּ' ע"כ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **נֹתֵן לִפְנֵיכֶם** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ ב' מִינֵי טוֹבוֹת וּבְכָל אַחַת יֵשׁ בְּרָכָה וּקְלָלָה, כִּי דֶּרֶךְ הָרְשָׁעִים יֵשׁ בּוֹ מִישׁוֹר בִּתְחִלָּה וְקוֹצִים בְּסוֹפוֹ הֲרֵי בְּרָכָה וּקְלָלָה, וְדֶרֶךְ הַחַיִּים גַּם כֵּן תְּחִלָּתוֹ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י"ט עמוד 133 – מתוך 'לקראת שבת')

מַשְׁמָעוּת הַיִּסּוּרִים לְפִי הַתַּרְגּוּם

רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה: (יא, כו)
בַּתֵּבוֹת "בְּרָכָה וּקְלָלָה" פֵּרֵשׁ בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס – "בִּרְכָן וּלְוָטִין", אַף בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בְּפֵרוּשְׁתֵּנוּ תִּרְגֵּם "וּקְלָלָה" "וְחִילוּפָא". וְצָרִיךְ לְהָבִין דִּלְשׁוֹן "חִילוּפָא", פֵּרוּשׁ חִלּוּף שֶׁל שְׁנֵי דְּבָרִים שׁוֹנִים, אַף שֶׁיֵּשׁ שִׁיכּוּת בֵּינֵיהֶם, אֲבָל אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהַגִּיד שֶׁקְּלָלָה הִיא 'חִילוּפָא' שֶׁל בְּרָכָה?
וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה: דְּהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיַן תַּרְגּוּם הַתּוֹרָה לְלָשׁוֹן אֲרָמִית וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, הוּא מִצַּד הַשִּׁעְבּוּד וְהַגָּלוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה צֹרֶךְ לְפָרֵשׁ הַתּוֹרָה לִלְשׁוֹנוֹת אֲחֵרִים שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וּבְעִנְיַן הַשִּׁעְבּוּד וְהַגָּלוּת עַצְמוֹ יֵשׁ ב' אוֹפַנִּים: עַל־פִּי תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס, הַתַּרְגּוּם שֶׁל בָּבֶל - מָקוֹם שֶׁבּוֹ הָעֹלֶם וְהֶסְתֵּר הַגָּלוּת הָיָה בְּתֹקֶף, שָׁם רָאוּ אֶת יִסּוּרֵי הַגָּלוּת כְּפִי שֶׁהֵם נִרְאִים בְּפַשְׁטוּת: "לְוָטִין – קְלָלָה".
מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל־פִּי תַּרְגּוּם יוֹנָתָן וִירוּשַׁלְמִי, שֶׁהָיוּ תַּרְגּוּמִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – שֶׁשָּׁם לֹא הָיָה הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כָּל־כָּךְ כִּבְבָבֶל – רָאוּ יוֹתֵר הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל יִסּוּרֵי הַגָּלוּת שֶׁהֵם בָּאֱמֶת רַק "חִילוּפָא" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ חִלּוּף שֶׁל שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁבְּאוֹתוֹ סוּג, כִּי בָּאֱמֶת הַיִּסּוּרִים בִּפְנִימִיּוּתָם הֵם גַּם טוֹב כְּמוֹ הַבְּרָכוֹת, רַק שֶׁמִּתְחַלְּפִים בְּאֹפֶן הַמְשֻׁכְּתָם.
וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וגו' כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ מְיַסְּרֶךָ – כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה - וְשָׁמַרְתָּ אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹקֶיךָ וגו' מְבִיאֶךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וגו', הַיְינוּ, שֶׁהַתַּכְלִית שֶׁל הַיִּסּוּרִים הוּא כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִזְדַּכְּכוּ וְיוּכְלוּ לְקַבֵּל אֶת הַגִּלּוּיִים הַנַּעֲלִים שֶׁל הַגְּאוּלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'תורת מנחם – התוועדויות' תש"נ חלק ד עמוד 173 – מתוך 'לקראת שבת')

רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה

רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם (יא, כו)
יֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוּדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:
אִיתָא בִּגְמָרָא (ראש השנה כו, א) "אֵין עֵד מַעֲשֶׂה דַּיָּן" דְּ"כֵּיוָן דְּחַזְיוּהוּ כו' לֹא מָצוּ חָזֵי לֵיהּ זְכוּתָא". מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהַדַּיָּנִים שׁוֹמְעִים אֶת הַדָּבָר מֵעֵדִים – אַף שֶׁבָּרוּר לָהֶם שֶׁהָעֵדִים אוֹמְרִים אֱמֶת – חָזוּ לֵיהּ זְכוּתָא.
וְנִמְצָא שֶׁבִּרְאִיָּה מִתְאַמֶּת הַדָּבָר הַנִּרְאֶה אֵצֶל הָאָדָם לְגַמְרֵי, עַד שֶׁאִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּפְרֵךְ אֶצְלוֹ הַדָּבָר, מִכֵּיוָן שֶׁהוּא עַצְמוֹ רָאָה אֶת זֶה.
מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ דָּבָר, אֲפִילּוּ אִם שׁוֹמְעוֹ מִמָּקוֹר נֶאֱמָן וּמְסֻמָּךְ בְּיוֹתֵר, יְכוֹלִים לְהִתְעוֹרֵר בְּלִבּוֹ סְפֵקוֹת בַּאֲמִתּוּת הַדָּבָר, וְאֵין זֶה מְחֻלָּט אֶצְלוֹ כִּבְרִאִיָּה.
וְזֶהוּ שֶׁמַּזְהִיר הַכָּתוּב: שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת "אֲשֶׁר אָנֹכִי נוֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם" צָרִיךְ לִהְיוֹת אֵצֶל הָאָדָם בְּאֹפֶן שֶׁל "רְאֵה", שֶׁלֹּא יִהְיוּ רַק כְּדָבָר שֶׁשּׁוֹמֵעַ אוֹ מַאֲמִין שֶׁכָּךְ הוּא, אֶלָּא זֶה צָרִיךְ לְהִתְאַמֵּת וּלְהִתְאַחֵד בּוֹ כְּמוֹ דָּבָר שֶׁהוּא רוֹאֶה, שֶׁהוּא בָּטוּחַ לְגַמְרֵי בְּאֲמִתִּיּוּת הַדָּבָר, וְלֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיוּ בָּזֶה שִׁנּוּיִים.

(כז) **אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם:**

כז יָת בִּרְכָן די תְּקַבְּלוּן לְפִקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן די אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין:

רש"י ◄ **אֶת־הַבְּרָכָה** • עַל־מְנָת "אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

קוֹצִים וְסוֹפוֹ מִישׁוֹר הֲרֵי בְּרָכָה וּקְלָלָה גַּם כֵּן, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ **אֶת הַבְּרָכָה** פֵּרוּשׁ לָזֶה יִקָּרֵא בְּרָכָה שֶׁאֵין רָאוּי לְחוּשׁ לַעֲנַף הַקְּלָלָה שֶׁבָּהּ, אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ וגו' הֲגַם שֶׁיֵּשׁ בְּאֶמְצָעוּת זֶה צַעַר כִּי הַצַּדִּיקִים מִצְטַעֲרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּהִשְׁתַּדְּלוּת הַמֶּשְׂכָּל וְעוֹלָמָם קָשֶׁה עֲלֵיהֶם לְמַה שֶׁצְּרִיכִין בּוֹ, וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִּשְׁמְעוּן הֲגַם שֶׁאֵתֶם מִתְעַדְּנִים בָּעוֹלָם בְּכָל אַוַּת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית וְיֶעֱרַב לָכֶם, מִישׁוֹר זֶה לְקִלָּלָה יֵחָשֵׁב:
עוֹד יִתְבָּאֵר כָּל הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְפִי שֶׁאָמַר לָהֶם בְּסָמוּךְ (ס"פ עֵקֶב) נַחֲלַת הָאָרֶץ כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה, לָזֶה אָמַר לָהֶם **רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן** וגו' פֵּרוּשׁ נְתִינָה זוֹ שֶׁה' נוֹתֵן לָכֶם הַיּוֹם, דִּקְדֵּק לוֹמַר **הַיּוֹם** כִּי בְּרָכָה זוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם כָּל מָקוֹם וגו' לֹא נֶאֱמְרָה לָהֶם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, וְאוֹמְרוֹ **בְּרָכָה וּקְלָלָה** פֵּרוּשׁ יֵשׁ בִּנְתִינָה זוֹ בְּרָכָה וְיֵשׁ בָּהּ קְלָלָה, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ **אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ** פֵּרוּשׁ אִם תִּשְׁמְעוּ תִּהְיֶה נְתִינָה זוֹ לָכֶם לִבְרָכָה, וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּן אֵין זוֹ לָכֶם כִּי אִם קְלָלָה שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָהּ יִתְקַנְּאוּ בָּכֶם הָאֻמּוֹת וְיֹאבְדוּ אֶתְכֶם מִמֶּנָּה בִּנְקָמָה גְּדוֹלָה, גַּם תִּהְיֶה לָהֶם הַהֲנָאָה מִמֶּנָּה לְרָעָה לָהֶם לָעוֹלָם הַנִּצְחִי כְּדֶרֶךְ אוֹמְרוֹ (ס"פ וְאֵתְחַנַּן) וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ, וְעַיֵּן בְּסָמוּךְ: תורה כז
כז) אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר וגו'. אָמְרוֹ **אֶת,** לְהָעִיר כִּי מִלְּבַד הַבְּרָכָה הַמֻּשָּׂגֶת מִדֶּרֶךְ ה' עוֹד לוֹ עִמָּהּ יִעוּד הַטּוֹב, וְהוּא **אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ** כִּי הַשְּׁמִיעָה בַּתּוֹרָה הוּא תַּעֲנוּג מָפְלָא וּמְחַיֶּה הַנֶּפֶשׁ כְּאוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָ נ"ה) שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם, וְהַמַּרְגִּישׁ בְּטַעַם הַתּוֹרָה תְּשִׂיחֶנּוּ נַפְשׁוֹ כִּי עָלָיו לְשַׁלֵּם גְּמוּל טוֹב לְנוֹתֵן מַתְּנָה טוֹבָה מֻפְלֵאת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין לִתְבַּע

(כח) וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם: ס

כח וּלְוָטַיָּא אִם לָא תְקַבְּלוּן לְפִקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִסְטוּן מִן אָרְחָא די אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין לְמֶהַךְ בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא די לָא יְדַעְתּוּן:

רש"י ◄ מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת וְגוֹ' • הָא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲרֵי הוּא סָר מִכָּל הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: (ספרי) 'כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ'.

(כט) וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִּים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל:

כט וִיהֵי אֲרֵי יְעֵלְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא די אַתְּ עָלֵל תַּמָּן לְמֵירְתַהּ וְתִתֵּן יָת מְבָרְכַיָּא עַל טוּרָא דִּגְרִזִּין וְיָת מְלַטְטַיָּא עַל טוּרָא דְעֵיבָל:

רש"י ◄ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'יָת מְבָרְכַיָּא', אֶת הַמְּבָרְכִים. עַל־הַר גְּרִזִּים • (סוטה לב) כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם, וּפָתְחוּ בַּבְּרָכָה: "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה וְגוֹ'". כָּל הָ'אָרוּר'ים שֶׁבַּפָּרָשָׁה, אָמְרוּ תְּחִלָּה בִּלְשׁוֹן 'בָּרוּךְ', וְאַחַר־כָּךְ הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בַּקְּלָלָה.

(ל) הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה:

ל הֲלָא אִנּוּן בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא אֲחוֹרֵי אֹרַח מַעֲלָנֵי שִׁמְשָׁא בְּאַרְעָא כְּנַעֲנָאָה דְּיָתֵב בְּמֵישָׁרָא לְקֳבֵל גִּלְגָּלָא בִּסְטַר מֵישְׁרֵי מֹרֶה:

רש"י ◄ הֲלֹא־הֵמָּה • נָתַן בָּהֶם סִימָן. אַחֲרֵי • אַחֲרֵי הַעֲבָרַת הַיַּרְדֵּן, הַרְבֵּה וְהָלְאָה לְמֶרְחוֹק, וְזֶהוּ לְשׁוֹן "אַחֲרֵי", כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אַחֲרֵי", מֻפְלָג הוּא. דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ • לְהַלָּן מִן הַיַּרְדֵּן לְצַד מַעֲרָב. וְטַעַם הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ שֶׁהֵם שְׁנֵי דְּבָרִים, שֶׁנִּנְקְדוּ בִּשְׁנֵי טְעָמִים, "אַחֲרֵי" נָקוּד בְּפַשְׁטָא, וְ"דֶּרֶךְ" נָקוּד בְּמַשְׁפֵּל וְהוּא דָּגוּשׁ. וְאִם הָיָה 'אַחֲרֵי דֶּרֶךְ' דִּיבּוּר אֶחָד, הָיָה נָקוּד "אַחֲרֵי" בִּמְשָׁרֵת בְּשׁוֹפָר הָפוּךְ, וְ"דֶּרֶךְ" בְּפַשְׁטָא וְרָפֶה. מוּל הַגִּלְגָּל • רָחוֹק מִן הַגִּלְגָּל. אֵלוֹנֵי מֹרֶה • שְׁכֶם הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב): "עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה".

(לא) כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַّרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ:

לא אֲרֵי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְמֵעַל לְמֵירַת יָת אַרְעָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן יָהֵב לְכוֹן וְתֵירְתּוּן יָתַהּ וְתֵיתְבוּן בַּהּ:

רש"י ◄ כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן וְגוֹ' • נִסִּים שֶׁל יַרְדֵּן יִהְיוּ סִימָן בְּיֶדְכֶם שֶׁתָּבוֹאוּ וְתִירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁכָּר עָלֶיהָ:

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ זְכוּת יֵשׁ לָהּ קֶרֶן וְיֵשׁ לָהּ פֵּרוֹת (קִדּוּשִׁין מ.), וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בְּאוֹמְרוֹ **אֶת הַבְּרָכָה** כִּי תֵּבֵת הַבְּרָכָה מְצַיֶּנֶת עוֹלָם שֶׁהוּא מְקוֹר הַבְּרָכָה וְכֻלּוֹ בָּרוּךְ, וְרִבּוּי אֶת לְפֵירוֹת הַזְּכוּת שֶׁאוֹכֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר**, גִּלָּה הַכָּתוּב שֶׁלֹּא רָצָה הַנָּבִיא לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר בְּגֶדֶר הַסָּפֵק לוֹמַר אִם, וְאָמַר אֲשֶׁר שֶׁהוּא דָּבָר מֻחְלָט כַּאֲשֶׁר קִוִּיתָה לָהֶם נָפֶשׁ הַצַּדִּיק, וְתָלָה הַכָּתוּב הַבְּרָכָה בַּשְּׁמִיעָה וְלֹא הִזְכִּיר לֹא מַעֲשֶׂה וְלֹא שְׁמִירָה, לְפִי שֶׁהַשּׁוֹמֵעַ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים הַתּוֹרָה מִטִּיבָה נַפְשׁוֹ וּמְיַשַּׁרְתּוֹ כִּי יֵשׁ בָּהּ סַם חַיִּים כְּאוֹמְרָם ז"ל (פִּתִּיחְתָּא אֵיכָה רַבָּתִי) וְז"ל הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ מַחֲזִירוֹ לַמּוּטָב, לָזֶה תָּלָה הַכֹּל בַּשְּׁמִיעָה: תורה כח

כח) וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ. פֵּרוּשׁ הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִשְּׁמִיעַת הַתּוֹרָה הֲרֵי הוּא מְקֻלָּל מֵעַצְמוֹ, וְזֶה הוּא שֶׁעוֹר הַכָּתוּב וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִּשְׁמְעוּ זוֹ הִיא הַקְּלָלָה, וְעוֹד לוֹ שֶׁיְּסוֹבְבֶנּוּ לָסוּר מִכְּלָלוּת דֶּרֶךְ הַחַיִּים כְּמוֹ שֶׁגָּמַר אֹמֶר **וְסַרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ** וְגוֹ' וְלֹא זוֹ אֶלָּא יְחֻצַּב לוֹ בֹּאֲרוֹת נִשְׁבָּרִים כְּאוֹמְרוֹ **לָלֶכֶת אַחֲרֵי** וְגוֹ': תורה כט

(לב) וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:

לב וְתִטְרוּן לְמֶעְבַּד יָת כָּל קְיָמַיָּא וְיָת דִּינַיָּא
דִּי אֲנָא יָהֵב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵּין:

יב (א) אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן
לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ
לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה:

א אִלֵּין קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי תִטְרוּן לְמֶעְבַּד
בְּאַרְעָא דִּיהַב יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ
לְמֵירְתַהּ כָּל יוֹמַיָּא דִּי אַתּוּן קַיָּמִין עַל
אַרְעָא:

(ב) אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־
הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן:

ב אַבָּדָא תְּאַבְּדוּן יָת כָּל אַתְרַיָּא דִּי פְּלָחוּ
תַּמָּן עַמְמַיָּא דִּי אַתּוּן יָרְתִין יָתְהוֹן יָת
טַעֲוָתְהוֹן עַל טוּרַיָּא רָמַיָּא וְעַל רָמָתָא
וּתְחוֹת כָּל אִילַן עַבּוֹף:

רש"י ◄ **אַבֵּד תְּאַבְּדוּן** • "אַבֵּד", וְאַחַר־כָּךְ "תְּאַבְּדוּן", (ע"ז מה) מִכָּאן לְעוֹקֵר עֲבוֹדָה־זָרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁצָּרִיךְ לְשָׁרֵשׁ אַחֲרֶיהָ. **אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם וְגוֹ'** • וּמַה "תְּאַבְּדוּן" מֵהֶם? "אֶת אֱלֹהֵיהֶם" אֲשֶׁר "עַל הֶהָרִים".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לב) וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁהַמִּצְוֹות שֶׁבָּא לְצַוּוֹת עֲלֵיהֶם הֵם תְּלוּיִים בָּאָרֶץ לָזֶה אָמַר לָהֶם שֶׁיִּשְׁמְרוּ, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (בְּרֵאשִׁית ל"ז) וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר, וְהַכַּוָּנָה שֶׁיִּהְיוּ מְחַכִּים לַעֲשׂוֹתָם, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהֲגַם שֶׁבִּזְמַן שֶׁהוּא מְדַבֵּר עִמָּהֶם אֵינָם בְּיָדָם לַעֲשׂוֹתָם יִהְיוּ מְשַׁמְּרִים הַדְּבָרִים לַעֲשׂוֹת אוֹתָם כְּשֶׁיַּגִּיעַ הָעֵת, וְגָמַר אֹמֶר **אֵלֶּה הַחֻקִּים** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ אֵלֶּה הֵם שֶׁאֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם שֶׁתִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ, פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁהֵם תְּלוּיִים בְּבִיאַת הָאָרֶץ כִּי שָׁם צִוָּה ה' לְאַבֵּד כָּל הַמְּקוֹמוֹת, וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא בָּאוּ שָׁמָּה אֵינָם בְּיָדָם לַעֲשׂוֹת: תורה א

א) לְרִשְׁתָּהּ כָּל הַיָּמִים וְגוֹ'. נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאִם יִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת הָאָמוּר תִּהְיֶה הַיְרֻשָּׁה שֶׁנָּתַן ה' לָהֶם נִמְשֶׁכֶת כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר וְגוֹ': תורה ב

ב) אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּ' ע"ז ד' מ"ז וְז"ל הַמִּשְׁנָה ג' בָּתִּים הֵם, בֵּית שֶׁבָּנוּי מִתְּחִלָּה לַעֲבוֹדָה זָרָה הֲרֵי זֶה אָסוּר, סִידּוּ וְכִירּוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה וְחִדֵּשׁ נוֹטֵל מַה שֶּׁחִדֵּשׁ וְכוּ', וְאָמְרוּ בַּגְּמָ' וְז"ל אָמַר רַב הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַבַּיִת אֶסְרוּ אַלְמָא קְסָבַר תָּלוּשׁ וּלְבַסּוֹף חִבְּרוּ אָסוּר וְהָאֲנָן בְּנָאוּ תָּנָן, בְּנָאוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁתַּחֲוָה לוֹ ע"כ, וְכֵן פָּסַק רַמְבַּ"ם בְּפִ"ח מֵהִלְכוֹת עַכּוּ"ם (הֲלָכָה ה') וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם** פֵּרוּשׁ כָּל שֶׁהָיוּ לָהֶם שָׁם עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁבָּנוּהוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה בֵּין שֶׁהִשְׁתַּחֲווּ לוֹ וְהוּא בְּנוּי הֲגַם שֶׁהוּא מְחֻבָּר אָסוּר וְצָרִיךְ לְאַבְּדוֹ:

וְאוֹמְרוֹ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם, יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפִ"ז מֵהִלְכוֹת ע"ז (הֲלָכָה א') וְז"ל וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִצְוָה לִרְדֹּף אַחֲרֶיהָ עַד שֶׁנְּאַבֵּד אוֹתָהּ אֲבָל בְּחוּץ לָאָרֶץ וְכוּ' כָּל מָקוֹם שֶׁנִּכְבֹּשׁ אוֹתוֹ נְאַבֵּד כָּל עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים שֶׁבּוֹ ע"כ, הֲרֵי כִּי גֶּדֶר חִיּוּב אִבּוּד עֲבוֹדָה זָרָה הוּא כָּל שֶׁיִּרְשׁוּ אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִיא שָׁמָּה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים** כִּי בְּגֶדֶר זֶה שָׁוִים כָּל הָאָרֶץ וְטַעַם כֶּפֶל אַבֵּד תְּאַבְּדוּן, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּמַסֶּכֶת עַכּוּ"ם (מ"ג) שֶׁבִּטּוּל עֲבוֹדָה זָרָה צָרִיךְ ב' דְּבָרִים, שׁוֹחֵק וְזוֹרֶה לְרוּחַ אוֹ מֵטִיל לַיָּם, וּבְא' מֵהֶנָּה אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר ב' אִבּוּדִים:

וְאוֹמְרוֹ אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים, לְפִי שֶׁאָסַר כָּל הַמְּקוֹמוֹת וּפֵרַשְׁנוּ אֲפִלּוּ בֵּית בְּנוּי שֶׁהוּא מְחֻבָּר אָסוּר, וּבָא לוֹמַר כִּי יֵשׁ מְחֻבָּר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱסָר הֲגַם שֶׁיַּעַבְדוּהוּ וּמַה הוּא הֶהָרִים, וּכְמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּע"ז (מ"ה.) וְז"ל אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים וְלֹא הֶהָרִים אֱלֹהֵיהֶם, וּבְפֶרֶק ר' יִשְׁמָעֵאל (ע"ז נא:) דָּרְשׁוּ כָּל הַמְּקוֹמוֹת בְּאִם אֵינוֹ עִנְיָן לַעֲבוֹדָה זָרָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לַכֵּלִים ע"כ, הֵם ז"ל סוֹבְרִים שֶׁתָּלוּשׁ וּלְבַסּוֹף חִבְּרוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ קְרָא וְע' פָּנִים לַתּוֹרָה:

עוֹד יִתְבָּאֵר אוֹמְרוֹ **אֶת אֱלֹהֵיהֶם** בְּהָעִיר לָמָּה הִפְסִיק בַּמַּאֲמַר אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם בֵּין זִכְרוֹן הָעוֹבְדִים וְהַנְּעֲבָדִים שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְגוֹ' אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם. אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת ע"ז דַּף מ"ד וְז"ל רַב הוּנָא רָמֵי כְּתִיב (דה"א י"ד) וַיִּשְׂרְפוּ בָּאֵשׁ וּכְתִיב (ש"ב ה') וַיִּשָּׂאֵם לֹא קַשְׁיָא כָּאן קֹדֶם שֶׁבָּא אֲתַי הַגּוּתִי כָּאן אַחַר שֶׁבָּא אֲתַי הַגּוּתִי דִּכְתִיב וַיִּקַּח אֶת עֲטֶרֶת מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ, וּמִי שָׁרֵי אָמַר רַב נַחְמָן אָתָא אֲתַי וּבִטְלָהּ ע"כ, הֲרֵי כִּי יֵשׁ מְציאוּת לִירֹשׁ גַּם אֱלֹהֵיהֶם עַצְמָן וְהוּא כְּשֶׁהָיוּ עִמָּהֶם עוֹבְדֵיהֶם שֶׁבִּטְּלוּם הֵם וְיֵהָנוּ מֵהֶם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם** וְלֹא אֹתָם לְבַד אֶלָּא גַּם אֱלֹהֵיהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֶת אֱלֹהֵיהֶם,** וּתְנַאי הַמִּשְׁפָּט רָמַז הַכָּתוּב בַּמָּה שֶׁהִקְדִּים מַאֲמַר אֹתָם וְאַחַר כָּךְ אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּדְבְרֵי הַשֵּׁ"ס שֶׁאָמַר אַחַר שֶׁבָּא אֲתַי נָהֲנָה דָּוִד בַּעֲטֶרֶת מַלְכָּם:

וּבְדֶרֶךְ רָמֵז יְכַוֵּן הַכָּתוּב לִרְמֹז אִבּוּד

(ג) **וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרִיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא:**

ג וּתְתָרְעוּן יָת אֲגוֹרֵיהוֹן וּתְתַבְּרוּן יָת קָמָתְהוֹן וַאֲשֵׁרֵיהוֹן תּוֹקְדוּן בְּנוּרָא וְצַלְמֵי טַעֲוָתְהוֹן תְּקוֹצְצוּן וְתוֹבְדוּן יָת שְׁמְהוֹן מִן אַתְרָא הַהוּא:

רש"י ◄ **מִזְבְּחַ •** שֶׁל אֲבָנִים הַרְבֵּה. **מַצֵּבָה •** שֶׁל אֶבֶן אַחַת, וְהִיא בִּימוֹס, (אלטאר) שֶׁשְּׁנוּיָה בַּמִּשְׁנָה (ע"ז מז:) 'אֶבֶן שֶׁחֲצָבָהּ מִתְּחִלָּתָהּ לְבִימוֹס'. **אֲשֵׁרָה •** אִילָן הַנֶּעֱבָד. **וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם •** (שם מו) לְכַנּוֹת לָהֶם שֵׁם לְגָנַאי: 'בֵּית גַּלְיָא' קוֹרִין לָהּ 'בֵּית כַּרְיָא'. 'עֵין כֹּל', 'עֵין קוֹץ'.

(ד) **לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

ד לָא תַעְבְּדוּן כֵּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י ◄ **לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן •** לְהַקְטִיר לַשָּׁמַיִם בְּכָל מָקוֹם, כִּי־אִם "בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר". דָּבָר אַחֵר: "וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם, לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן", (ספרי) אַזְהָרָה לְמוֹחֵק אֶת הַשֵּׁם וּלְנוֹתֵץ אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ מִן הָעֲזָרָה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: 'וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹתְצִין אֶת הַמִּזְבְּחוֹת? אֶלָּא שֶׁלֹּא תַּעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִגְרְמוּ עֲוֹנוֹתֵיכֶם לְמִקְדַּשׁ אֲבוֹתֵיכֶם שֶׁיֵּחָרֵב'.

(ה) **כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה:**

ה אֱלָהֵן לְאַתְרָא דִי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן מִכָּל שִׁבְטֵיכוֹן לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן לְבֵית שְׁכִנְתֵּהּ תִּתְבְּעוּן וְתֵיתוּן לְתַמָּן:

רש"י ◄ **לְשִׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ •** (ספרי) זֶה מִשְׁכַּן שִׁילֹה.

(ו) **וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יָדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם:**

ו וְתֵיתוּן לְתַמָּן עֲלָוָתֵיכוֹן וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וְיָת מַעְשְׂרָתֵיכוֹן וְיָת אַפְרָשׁוּת יְדְכוֹן וְנִדְרֵיכוֹן וְנִדְבָתֵיכוֹן וּבְכוֹרֵי תּוֹרְכוֹן וְעַנְכוֹן:

רש"י ◄ **וְזִבְחֵיכֶם •** שְׁלָמִים שֶׁל חוֹבָה. **מַעְשְׂרֹתֵיכֶם •** מַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי לֶאֱכֹל לִפְנֵים מִן הַחוֹמָה. **תְּרוּמַת יָדְכֶם •** אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (דברים כו): "וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ". **וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם •** לְתִתָּם לַכֹּהֵן, וַיַּקְרִיבֵם שָׁם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לַכֹּחַ הַנֶּעֱלָם גַּם כֵּן בְּכֹחַ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּאֲשֶׁר יִתְעַצְּמוּ בְּתַעֲצֻמּוֹת הַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב יְאַבְּדוּ נִגְלֶה וְנִסְתָּר מֵהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם** פֵּרוּשׁ אֲשֶׁר מַגַּעַת שָׁם עֲבוֹדָתָם שֶׁהוּא כִּסֵּא ס"מ הָרָשָׁע לְעַקְרוֹ, כִּי בִּנְפִילַת כֹּחַ זֶה יִתְעַצֵּם כֹּחַ הָעֶלְיוֹן וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ:

וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם וְגוֹ'. רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (ע"ז מ"ה:) מַה בָּא לְלַמְּדֵנוּ הָרֵי כְּבָר אָמַר אַבֵּד תְּאַבְּדוּן, וְאָמְרוּ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לְשָׁרֵשׁ אַחַר שְׁרָשֵׁי הָאֲשֵׁרָה, וְר' עֲקִיבָא אָמַר שֶׁבָּא לוֹמַר לְשַׁנּוֹת שְׁמָהּ לְבִזָּיוֹן ע"כ, וְאוּלַי שֶׁבָּא הַכָּתוּב לִתֵּן אַזְהָרָה עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִכָּל הָאֲרָצוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּתַב רַמְבָּ"ם שֶׁשְּׁאָר אֲרָצוֹת הֲגַם שֶׁאָנוּ חַיָּבִין לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְחַפֵּשׂ אַחֲרֶיהָ לְאַבְּדָהּ מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁצָּרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרֶיהָ לְאַבְּדָהּ מִכָּל אַרְצֵנוּ ע"כ, וְהוּא מַה שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא** שֶׁהִיא אֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה: תורה ג

ד) לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם.

רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּסִפְרֵי אָמְרוּ וְז"ל אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִנַּיִן לַמּוֹחֵק אוֹת מִן הַשֵּׁם שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה דִּכְתִיב וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן ע"כ, וְאוּלַי כִּי נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לִרְמֹז ב' פְּרָטֵי דִּינִים שֶׁיֶּשְׁנָם בְּדִין הַמּוֹחֵק שֵׁם מִשְּׁמוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, א' הַשֵּׁם עַצְמוֹ, וְא' הַנִּטְפָּל לַה' מִלְּאַחֲרָיו, בְּאוֹמְרוֹ לַה' הָרֵי אַזְהָרָה עַל הַשֵּׁם וְלֹא הָוָיָ"ה לְבַד אֶלָּא שֶׁכָּל כִּיּוּצָא בּוֹ מִשְּׁמוֹתָיו וְזֶה בִּנְיַן אָב לָהֶם, וְאוֹמְרוֹ **אֱלֹהֵיכֶם** רָמַז לְכ"ם שֶׁנִּטְפְּלוּ לֵאלֹהִים, וּמַה שֶׁכָּתַב רַמְבָּ"ם בְּפ"ו מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה שֶׁאֵין לוֹקֶה אֶלָּא עַל אוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַדָּבָר מְפֹרָשׁ בְּפֵרוּשׁ בַּכָּתוּב אֵינוֹ לוֹקֶה עָלָיו. וְשָׁם בְּסִפְרֵי אָמְרוּ עוֹד וְז"ל מַנַּיִן לַנּוֹתֵץ אֶבֶן אַחַת מִן הָעֲזָרָה שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה דִּכְתִיב לֹא תַעֲשׂוּן וְגוֹ', נִרְאֶה שֶׁלֹּא אָמַר בְּדִיּוּק אֶבֶן אַחַת אֶלָּא שֶׁעוֹשֶׂה בִּנְתִיצָתוֹ רֹשֶׁם בַּבִּנְיָן: תורה ה

(ז) וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מִשְׁלַח יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

ז וְתֵיכְלוּן תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתֶחֱדוּן בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יֶדְכוֹן אַתּוּן וַאֲנַשׁ בָּתֵּיכוֹן דִּי בָרְכָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

רש"י◄ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' • (ספרי) לְפִי הַבְּרָכָה, הָבֵא.

(ח) לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו׃

ח לָא תַעְבְּדוּן כְּכֹל דִּי אֲנַחְנָא עָבְדִין הָכָא יוֹמָא דֵּין גְּבַר כָּל מָן דְּכָשֵׁר קֳדָמוֹהִי׃

רש"י◄ לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים וְגוֹ' • מוּסָב לְמַעְלָה, עַל "כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן וְגוֹ'", כְּשֶׁתַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, מִיָּד מַתְּרִים אַתֶּם לְהַקְרִיב בְּבָמָה כָּל אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁל כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק. וּבְבָמָה לֹא תַּקְרִיבוּ כָּל מַה שֶּׁאַתֶּם מַקְרִיבִים פֹּה הַיּוֹם בַּמִּשְׁכָּן, שֶׁהוּא עִמָּכֶם וְנִמְשָׁח וְהוּא כָּשֵׁר לְהַקְרִיב בּוֹ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, נְדָרִים וּנְדָבוֹת. אֲבָל בְּבָמָה, אֵין קָרֵב אֶלָּא הַנִּדָּר וְהַנִּדָּב, וְזֶהוּ: "אִישׁ כָּל הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו", נְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁאַתֶּם מִתְנַדְּבִים עַל־יְדֵי שֶׁיָּשָׁר בְּעֵינֵיכֶם לַהֲבִיאָם, וְלֹא עַל־יְדֵי חוֹבָה, אוֹתָם תַּקְרִיבוּ בְּבָמָה (זבחים קיז).

(ט) כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃

ט אֲרֵי לָא אֲתֵיתוּן עַד כְּעָן לְבֵית נְיָחָא וּלְאַחֲסָנָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃

רש"י◄ כִּי לֹא־בָאתֶם • (ספרי) כָּל אוֹתָן אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה. עַד־עָתָּה • כְּמוֹ עֲדַיִן. אֶל־הַמְּנוּחָה • (זבחים קיט) זוֹ שִׁילֹה. הַנַּחֲלָה • זוֹ יְרוּשָׁלַיִם.

(י) וַעֲבַרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וִישַׁבְתֶּם־בֶּטַח׃

י וְתַעְבְּרוּן יָת יַרְדְּנָא וְתֵיתְבוּן בְּאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן מַחְסֵן יָתְכוֹן וִינִיחַ לְכוֹן מִכָּל בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן מִסְּחוֹר סְחוֹר וְתֵיתְבוּן לְרָחְצָן׃

רש"י◄ וַעֲבַרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ • שֶׁתְּחַלְּקוּהָ, וִיהֵא כָּל אֶחָד מַכִּיר אֶת חֶלְקוֹ וְאֶת שִׁבְטוֹ. וְהֵנִיחַ לָכֶם • לְאַחַר כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק וּמְנוּחָה (שופטים ג) מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הֵנִיחַ ה', לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאֵין זוֹ אֶלָּא בִּימֵי דָוִד. אָז.

◆ יום שני כ"ד מנחם־אב ◆

(יא) וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָּבִיאוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וּתְרֻמַת יֶדְכֶם וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַיהוָה׃

יא וִיהֵי אַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן בֵּהּ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן לְתַמָּן תֵּיתוּן יָת כָּל דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן עֲלָוָתֵיכוֹן וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן מַעְשְׂרָתֵיכוֹן וְאַפְרָשׁוּת יֶדְכוֹן וְכֹל שְׁפַר נִדְרֵיכוֹן דִּי תִּדְּרוּן קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ וְהָיָה הַמָּקוֹם וְגוֹ' • בְּנוּ לָכֶם בֵּית הַבְּחִירָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדָוִד (ש"ב ז): "וַיְהִי כִּי־יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַה' הֵנִיחַ־לוֹ מִכָּל־אֹיְבָיו מִסָּבִיב, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־נָתָן הַנָּבִיא: רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה". שָׁמָּה תָּבִיאוּ וְגוֹ' • לְמַעְלָה אָמוּר לְעִנְיַן שִׁילֹה, וְכָאן אָמוּר

לְעִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם, וּלְכָךְ חִלְּקָם הַכָּתוּב, לִיתֵּן הֶתֵּר בֵּין זוֹ לְזוֹ: מִשֶּׁחָרְבָה שִׁילֹה וּבָאוּ לְנוֹב, וְחָרְבָה נוֹב וּבָאוּ לְגִבְעוֹן, הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת עַד שֶׁבָּאוּ לִירוּשָׁלַיִם. מִבְּחַר נִדְרֵיכֶם • מְלַמֵּד שֶׁיָּבִיאוּ מִן הַמֻּבְחָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 617)

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם (יב, יא)

הִקְשָׁה בְּסֵפֶר הַחַיִּים (לַאֲחִי הַמֹּהַר"ל), מַדּוּעַ לֹא נֶאֱמַר בְּשׁוּם מָקוֹם בַּתּוֹרָה 'יְרוּשָׁלַיִם' בְּפֵרוּשׁ. וְתֵרֵץ, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁיְּהוּדִי מִתְפַּלֵּל לַה', הֲרֵי זֶה מָקוֹם שֶׁה' בּוֹחֵר בּוֹ. וְלָכֵן מִתְפַּלְּלִים לְצַד יְרוּשָׁלַיִם, כִּי הִיא קַיֶּמֶת בְּכָל מָקוֹם, גַּם בְּחוּץ־לָאָרֶץ. וּלְפִי זֶה מְבֹאָר מַה שֶּׁאָמְרוּ חַז"ל כָּל הַדָּר בְּחוּץ־לָאָרֶץ כְּאִלּוּ אֵין לוֹ אֱלֹקָה, שֶׁהַכַּוָּנָה לְדִירַת קֶבַע, כַּאֲשֶׁר הָאָדָם אֵינוֹ חוֹשֵׁב כְּלָל עַל הַגְּאֻלָּה. אֲבָל מִי שֶׁגָּר שָׁם וְחוֹשֵׁב אוֹדוֹת מָשִׁיחַ וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ בְּעֵת הַתְּפִלָּה שֶׁפּוֹנֶה לְצַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי מְקוֹמוֹ הוּא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'.

(יב) **וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וַעֲבָדֵיכֶם וְאַמְהֹתֵיכֶם וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה אִתְּכֶם:**

יב וְתֶחֱדוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן אַתּוּן וּבְנֵיכוֹן וּבְנָתֵיכוֹן וְעַבְדֵיכוֹן וְאַמְהָתֵיכוֹן וְלֵוָאָה די בְּקִרְוֵיכוֹן אֲרֵי לֵית לֵהּ חֶלֶק וְאַחֲסָנָא עִמְּכוֹן:

(יג) **הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה:**

יג אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תַּסִּיק עֲלָוָתָךְ בְּכָל אַתְרָא די תֶחֱזֵי:

רש"י◄ **הִשָּׁמֶר לְךָ** • (ספרי) לִתֵּן "לֹא תַעֲשֶׂה" עַל הַדָּבָר. **בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה** • אֲשֶׁר יַעֲלֶה בְּלִבְּךָ, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב עַל־פִּי נָבִיא, כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל.

(יד) **כִּי אִם־בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ:**

יד אֶלָּהֵן בְּאַתְרָא די יִתְרְעֵי יְיָ בְּחַד מִן שִׁבְטָיךְ תַּמָּן תַּסִּיק עֲלָוָתָךְ וְתַמָּן תַּעְבֵּד כֹּל די אֲנָא מְפַקְּדָךְ:

רש"י◄ **בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ** • בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין. וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: "מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם", הָא כֵּיצַד? כְּשֶׁקָּנָה דָּוִד אֶת הַגֹּרֶן מֵאַרַוְנָה הַיְבוּסִי, גָּבָה הַזָּהָב מִכָּל הַשְּׁבָטִים, וּמִכָּל־מָקוֹם הַגֹּרֶן בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין הָיָה.

(טו) **רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כִּבְרַכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֻנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל:**

טו לְחוֹד בְּכָל רְעוּת נַפְשָׁךְ תִּכּוֹס וְתֵיכוּל בִּשְׂרָא כְּבִרְכְּתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ די יְהַב לָךְ בְּכָל קִרְוָיךְ מְסָאבָא וְדַכְיָא יֵכְלֻנֵּהּ כִּבְשַׂר טַבְיָא וְאַיָּלָא:

רש"י◄ **רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ** • בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אִם בִּבְשַׂר תַּאֲוָה, לְהַתִּירָהּ לָהֶם בְּלֹא הַקְרָבַת אֵמוּרִים, הֲרֵי הוּא אָמוּר בְּמָקוֹם אַחֵר: "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וְגוֹ' וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר וְגוֹ'", בַּמֶּה זֶה מְדַבֵּר? בְּקָדָשִׁים שֶׁנָּפַל בָּהֶם מוּם, שֶׁיִּפְּדוּ וְיֵאָכְלוּ בְּכָל מָקוֹם, יָכֹל יִפָּדוּ עַל מוּם עוֹבֵר? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "רַק". **תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ** • (בכורות טו. יבמות עג) אֵין לְךָ בָּהֶם הֶתֵּר גִּיזָּה וְחָלָב אֶלָּא אֲכִילָה עַל־יְדֵי זְבִיחָה. **הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר** • לְפִי שֶׁבָּאוּ מִכֹּחַ קָדָשִׁים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ויקרא ז): "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", הֵצָרֵךְ לְהַתִּיר בּוֹ שֶׁטָּמֵא וְטָהוֹר אוֹכְלִין בִּקְעָרָה אַחַת. **כַּצְּבִי וְכָאַיָּל** • שֶׁאֵין קָרְבָּן בָּא מֵהֶם. **כַּצְּבִי וְכָאַיָּל** • לְפָטְרָן מִן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) **אֲשֶׁר יִבְחַר ה' בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ.** פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תְּלַגְּלֵג לוֹמַר לָמָּה יִהְיֶה מְקוֹמוֹ קָבוּעַ אַצֶל שֵׁבֶט א' מִשְּׁבָטֶיךָ וְתַחֲשֹׁב לִקְבֹּעַ מָקוֹם זוּלָתוֹ, אֶלָּא אֵין לְךָ אֶלָּא הַמָּקוֹם הַהוּא: תורה טו

(טז) רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם:

רש"י◄ רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ • אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַרְתִּי שֶׁאֵין לְךָ בּוֹ זְרִיקַת דָּם בַּמִּזְבֵּחַ, לֹא תֹאכְלֶנּוּ. תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם • לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵין צָרִיךְ כִּסּוּי. דָּבָר אַחֵר: הֲרֵי הוּא כַּמַּיִם, לְהַכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים (ספרי. חולין עד).

טז לְחוֹד דְּמָא לָא תֵּיכְלוּן עַל אַרְעָא תִּשְׁדּוּנֵהּ כְּמַיָּא:

(יז) לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ:

רש"י◄ לֹא־תוּכַל • בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן ׳לֹא תַעֲשֶׂה׳ עַל הַדָּבָר. לֹא־תוּכַל • רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־קָרְחָה אוֹמֵר: ׳כָּל אַתָּה, אֲבָל אֵינְךָ רַשַּׁאי׳. כַּיּוֹצֵא בוֹ: (יהושע טו) ״וְאֶת הַיְבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם לֹא יָכְלוּ בְּנֵי יְהוּדָה לְהוֹרִישָׁם״, יְכוֹלִים הָיוּ, אֶלָּא שֶׁאֵינָן רַשָּׁאִין, לְפִי שֶׁכָּרַת לָהֶם אַבְרָהָם בְּרִית כְּשֶׁלָּקַח מֵהֶם מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. וְלֹא יְבוּסִים הָיוּ אֶלָּא חִתִּיִּים הָיוּ, אֶלָּא עַל שֵׁם הָעִיר שֶׁשְּׁמָהּ יְבוּס, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּפִרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פ׳ לו), וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ה): ״כִּי אִם־הֶסִירְךָ הָעִוְרִים וְהַפִּסְחִים״, צוּרוֹת שֶׁכָּתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַשִּׁבּוּעָה. וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ • אַזְהָרָה לְכֹהֲנִים. וּתְרוּמַת יָדֶךָ • אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים.

יז לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמֵיכַל בְּקִרְוָיְךָ מַעְשַׂר עִבּוּרָךְ חַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ וּבְכוֹרֵי תּוֹרָךְ וְעָנָךְ וְכָל נִדְרָךְ דִּי תִּדַּר וְנִדְבָתָיךְ וְאַפְרָשׁוּת יְדָךְ:

(יח) כִּי אִם־לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ:

רש"י◄ לִפְנֵי ה׳ • לִפְנִים מִן הַחוֹמָה. וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ • אִם אֵין לְךָ לָתֵת לוֹ מֵחֶלְקוֹ, כְּגוֹן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, תֵּן לוֹ מַעֲשַׂר עָנִי! אֵין לְךָ מַעֲשַׂר עָנִי, הַזְמִינֵהוּ עַל שִׁלְמֶיךָ.

יח אֶלָּהֵן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תֵּיכְלֻנֵּהּ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וְלֵוָאָה דִּי בְקִרְוָיְךָ וְתֶחֱדֵי קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל אוֹשָׁטוּת יָדָךְ:

(יט) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָּל־יָמֶיךָ עַל־אַדְמָתֶךָ: ס

רש"י◄ הִשָּׁמֶר לְךָ • לִתֵּן ׳לֹא תַעֲשֶׂה׳ עַל הַדָּבָר. עַל־אַדְמָתֶךָ • אֲבָל בַּגּוֹלָה, אֵינְךָ מֻזְהָר עָלָיו יוֹתֵר מֵעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל.

יט אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תִּשְׁבּוֹק יָת לֵוָאי כָּל יוֹמָיךְ עַל אַרְעָךְ:

(כ) כִּי־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר כִּי־תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר:

רש"י◄ כִּי־יַרְחִיב וְגוֹ׳ • (חולין פד) לְמָדָה תּוֹרָה ״דֶּרֶךְ אֶרֶץ״ שֶׁלֹּא יִתְאַוֶּה אָדָם לֶאֱכֹל בָּשָׂר אֶלָּא מִתּוֹךְ רַחֲבַת יָדַיִם וְעֹשֶׁר. בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ וְגוֹ׳ • (שם ט״ז) אֲבָל בַּמִּדְבָּר נֶאֱסַר לָהֶם בְּשַׂר חֻלִּין, אֶלָּא־אִם־כֵּן מַקְדִּישָׁהּ וּמַקְרִיבָהּ שְׁלָמִים.

כ אֲרֵי יַפְתֵּי יְיָ אֱלָהָךְ יָת תְּחוּמָךְ כְּמָא דִּי מַלִּיל לָךְ וְתֵימַר אֵכוּל בִּשְׂרָא אֲרֵי תִּתְרְעֵי נַפְשָׁךְ לְמֵיכַל בִּשְׂרָא בְּכָל רְעוּת נַפְשָׁךְ תֵּיכוּל בִּשְׂרָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) כִּי יַרְחִיב וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁהִקְפִּיד ה׳ עַל הַמִּתְאַוִּים תַּאֲוָה לֶאֱכֹל בָּשָׂר בַּמִּדְבָּר (במדבר י״א) וְקָבְרוּ הַמִּתְאַוִּים מֵעַתָּה עוֹמֵד תַּאֲוַת הַבָּשָׂר בְּאִסּוּר, לָזֶה אָמַר **כִּי יַרְחִיב** וְגוֹ׳ **וְאָמַרְתָּ** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁתֹּאמַר בְּפֵרוּשׁ שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לֶאֱכֹל בָּשָׂר וְזֶה דִּמְיוֹן מְאֻמָּר הַמִּתְאַוִּים שֶׁאָמְרוּ (שם) מִי יַאֲכִילֵנוּ בָשָׂר, גַּם אָמַר **כִּי תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ** דִּמְיוֹן הָאָמוּר בַּמִּתְאַוִּים שֶׁאָמַר הַכָּתוּב הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה, אַף עַל פִּי כֵן מוֹתִיר הַכָּתוּב לָהֶם וְאָמַר **בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר:** תורה כא

הזְהירוּת בַּאֲכִילָה – שֶׁתִּהְיֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם

בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר: . . רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם (יב, כ – כג)

אִיתָא בַּגְּמָרָא (חֻלִּין טז, ב): "רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַתִּיר לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה". שֶׁעַד שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ נֶאֱסַר לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה, וְרַק בְּשַׂר קָדָשִׁים הָיָה מֻתָּר לָהֶם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, הֻתַּר לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כְּשֶׁשָּׁהוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הִתְעַסְּקוּ עִם עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְכָל עִסְקֵיהֶם הָיָה רַק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, וְאַף כְּשֶׁאָכְלוּ בָּשָׂר הָיָה זֶה רַק בְּשַׂר קָדָשִׁים. אַךְ כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, הִתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק עִם עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים וּלְהַעֲלוֹתָם לִקְדֻשָּׁה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְ"כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם" ו"בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ".

וְעַל־זֶה מַזְהִיר הַכָּתוּב, שֶׁכְּשֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ וְיֻתַּר לָהֶם - לֹא רַק בְּשַׂר קָדָשִׁים שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מִצְוָה, אֶלָּא גַּם - "בְּשַׂר תַּאֲוָה", אֲכִילָה שֶׁאֵין בָּהּ מִצְוָה, יֵשׁ לְהִזָּהֵר מְאֹד "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם", שֶׁ"רְתִיחַת הַדָּמִים" וְחַיּוּת הָאָדָם לֹא תִּהְיֶה בַּ"בָּשָׂר" וּבְעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, אֶלָּא כָּל עִסּוּקוֹ בָּהֶם יִהְיֶה רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם לְהַעֲלוֹתָם לִקְדֻשָּׁה.

(כא) **כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכָל אַוַּת נַפְשֶׁךָ:**

כא אֲרֵי יִתְרְחַק מִנָּךְ אַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן וְתִכּוֹס מִתּוֹרָךְ וּמֵעָנָךְ דִּי יְהַב יְיָ לָךְ כְּמָא דִּי פַּקֵּדְתָּךְ וְתֵיכוּל בִּקְרָוָיִךְ בְּכֹל רְעוּת נַפְשָׁךְ:

רש"י◄ **כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם •** וְלֹא תּוּכַל לָבֹא וְלַעֲשׂוֹת שְׁלָמִים בְּכָל יוֹם, כְּמוֹ עַכְשָׁו שֶׁהַמִּשְׁכָּן הוֹלֵךְ עִמָּכֶם. **וְזָבַחְתָּ וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ •** (חולין

כח) לָמַדְנוּ שֶׁיֵּשׁ צִוּוּי בִּזְבִיחָה הֵיאָךְ יִשְׁחוֹט, וְהֵן הִלְכוֹת שְׁחִיטָה שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

(כב) **אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְאֶת־הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֻנּוּ:**

כב בְּרַם כְּמָא דִּי מִתְאֲכֵל בְּשַׂר טַבְיָא וְאַיָּלָא כֵּן תֵּיכְלֻנֵּהּ מְסָאבָא וְדַכְיָא כַּחֲדָא יֵכְלֻנֵּהּ:

רש"י◄ **אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְגוֹ' •** אֵינְךָ מֻזְהָר לָאָכְלָן בְּטָהֳרָה; אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל חֻלְּבָן מֻתָּר, אַף חֵלִין חֻלְּבָן מֻתָּר? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אַךְ".

(כג) **רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר:**

כג לְחוֹד תְּקֹף בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל דְּמָא אֲרֵי דְּמָא הוּא נַפְשָׁא וְלָא תֵּיכוּל נַפְשָׁא עִם בִּשְׂרָא:

רש"י◄ **רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם •** (ספרי) מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "חֲזַק", אַתָּה לָמֵד שֶׁהָיוּ שְׁטוּפִים בְּדָם לְאָכְלוֹ. לְפִיכָךְ הֵצְרַךְ לוֹמַר "חֲזַק", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַזְהִירְךָ וּלְלַמֶּדְךָ עַד כַּמָּה אַתָּה צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק בַּמִּצְוֹת. אִם הַדָּם, שֶׁהוּא קַל לְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵין אָדָם מִתְאַוֶּה לוֹ, הֵצְרַךְ לְחַזְּקְךָ בְּאַזְהָרָתוֹ, קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת. **וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר •** (חולין קב. ספרי) אַזְהָרָה לְאֵבֶר מִן הַחַי.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) כִּי יִרְחַק וְגוֹ'. בָּא לְהַתִּיר מַה שֶׁנֶּאֱסַר בַּמִּדְבָּר לֶאֱכֹל זוּלַת זִבְחֵי שְׁלָמִים, וְהִטְעִים טַעַם הַהֶתֵּר בְּנֹעַם דְּבָרָיו וְאָמַר כִּי יִרְחַק, לָזֶה אָמַר **וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ** וְאֵין צָרֵךְ לַהֲבִיאוֹ לַמִּקְדָּשׁ, וּפְרוּשׁ יִרְחַק כָּל שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּמָקוֹם רָחוֹק, וּמְצִינוּ שֶׁנָּחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (פְּסָחִים צ"ג) בַּפָּסוּק וּבֵרַכְתָּ רְחוֹקָה יֵשׁ אוֹמְרִים מִן הַמּוֹדִיעִים וְלַחוּץ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִן פָּתַח יְרוּשָׁלַיִם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִן פָּתַח הָעֲזָרָה, וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁכָּל אָדָם שֶׁשּׁוֹחֵט בְּפָתַח הָעֲזָרָה בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה' שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִזְבֹּחַ אֶלָּא שְׁלָמִים לַה', מָתַי יָבוֹא לְיָדֵי מִקְרָא זֶה וַאֲקַיְּמֶנּוּ: תורה כב

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת ראה תש"ל)

בְּטַעַם אַזְהָרַת איסור אֲכִילַת דָּם, מְפָרֵשׁ הַכָּתוּב "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ גו'". וּבֵאֲרוּ הַמְּפָרְשִׁים, דְּאַף שֶׁגַּם בְּבְשַׂר הַבְּהֵמָה נִמְצֵאת הַנֶּפֶשׁ, מִכָּל־מָקוֹם יֶשְׁנוֹ הֶכְרֵשׁ בֵּין הַבָּשָׂר שֶׁבּוֹ **נִמְצֵאת** הַנֶּפֶשׁ, לְדָם שֶׁ"**הוּא** הַנֶּפֶשׁ" עַצְמָהּ.

דְּהִנֵּה, מִכָּל דְּבַר מַאֲכָל נַעֲשֶׂה דָּם וּבָשָׂר מִבְּשָׂרוֹ, וְלָכֵן נִקְבָּע בָּאָדָם טֶבַע הַמַּאֲכָל שֶׁהוּא אוֹכֵל.

וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם אוֹכֵל בְּשַׂר בְּהֵמָה (טְהוֹרָה), הֲרֵי א) אֵין בָּזֶה תּוֹקֶף **נֶפֶשׁ** (וְטֶבַע) הַבְּהֵמָה, ב) הַבָּשָׂר צָרִיךְ לִהְיוֹת נִלְעָס וּמִתְעַכֵּל וּמִשְׁתַּנֶּה וְכו' עַד שֶׁנַּעֲשָׂה דָּם וּבָשָׂר "וְשָׁב אֶל טֶבַע הַנִּיזּוֹן": אֲבָל הַדָּם שֶׁאֵין צָרִיךְ עִיכּוּל וְכו' כְּבָשָׂר וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, הֲרֵי עַל־יְדֵי אֲכִילָתוֹ הַדָּם שֶׁהוּא **הַנֶּפֶשׁ** דְּהַבְּהֵמָה, יִתְחַבֵּר טֶבַע וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם - וְתִתְעַבֶּה כְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה. וְהַמּוּבָן מִזֶּה, שֶׁאֵלּוּ הַשִּׁטּוּפִים בְּדָם, מִדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלָּהֶם הֵן כְּטֶבַע נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה.

וְזֶהוּ ב' הַפֵּירוּשִׁים שֶׁבְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י:

בְּתְחִלָּה מְדַבֵּר בָּזֶה שֶׁ"הָיוּ שְׁטוּפִים בְּדָם", וּ"לְפִיכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר חֲזַק", וְהוּא הַצַּוּוּי עַל הַחִזּוּק בְּתִקּוּן וּבֵרוּר מִדּוֹתָיו הַטִּבְעִיּוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

וּפֵירוּשׁ זֶה אוֹמְרוֹ רַבִּי יְהוּדָה, כִּי רַבִּי יְהוּדָה הוּא מִלְּשׁוֹן "הַפֵּעַם אוֹדֶה אֶת ה'" שֶׁהוּא בְּחִינַת הוֹדָאָה וּבִיטּוּל, וּמִצַּד זֶה הָעֲבוֹדָה הִיא בְּבִיטּוּל וּבֵרוּר מַדְרֵגוֹת הֲכִי תַּחְתּוֹנוֹת, עֲבוֹדַת אִתְכַּפְיָא – הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁיְכוּת לְמִדּוֹת טִבְעִיּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְצָרִיךְ לְבָרְרָן וּלְשַׁנּוֹתָן.

אֲבָל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ "הָיָה בִּבְחִינַת **רָצוֹא** דַּוְקָא, שֶׁכָּל חֶפְצוֹ וּמְגַמָּתוֹ הָיָה לַעֲלוֹת לְמַעְלָה כוּ' וּכְמוֹ־כֵן בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ נַפְשׁוֹ חָשְׁקָה בַּתּוֹרָה וְכו'", וַאֲשֶׁר לָכֵן כָּל עִנְיָן שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת עָשָׂה בְּאוֹפֶן שֶׁל **רִיצָה** וְהִתְחַזְּקוּת, כַּנַ"ל, לְדַעְתּוֹ "לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַזְהִירְךָ וּלְלַמֶּדְךָ עַד כַּמָּה אַתָּה צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק בַּמִּצְוֹת", וְהַיְנוּ שֶׁהַכָּתוּב לֹא בָּא עַל בֵּרוּר וְשִׁינּוּי מִדּוֹת טִבְעִיּוֹת – אֶלָּא לְהַזְהִירְךָ לְהִתְחַזֵּק בַּמִּצְוֹת, לְהַזְהִירְךָ מִלְּשׁוֹן זוֹהַר וְאוֹר, הַיְנוּ שֶׁעַל הָאָדָם לְהִתְחַזֵּק **וּלְהִתְעַלּוֹת** כוּ' וּלְהָאִיר נַפְשׁוֹ **בְּאוֹר** אֱלֹקִי בְּעִנְיָן הַמִּצְוֹת –

אִם בְּדָבָר "שֶׁהוּא קַל לְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין אָדָם מִתְאַוֶּה לוֹ, הוּצְרַךְ לְחַזְּקוֹ בְּאַזְהָרָתוֹ", זֹאת־אוֹמֶרֶת אִם עִנְיָן כָּזֶה שֶׁבְּלַאו־הָכִי אֵין אָדָם מִתְאַוֶּה לוֹ מִצַּד מִדּוֹתָיו הַטִּבְעִיּוֹת דְּנַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, וּמוּבְדָּל מִמֶּנּוּ גַּם מִצַּד טֶבַע מִדּוֹתָיו, מִכָּל־מָקוֹם "הוּצְרַךְ לְחַזֵּק **בְּאַזְהָרָתוֹ**", שֶׁגַּם בָּזֶה עָלָיו לְהִתְחַזֵּק עוֹד יוֹתֵר בְּאַזְהָרָתוֹ, בִּבְחִינַת אוֹר אֱלֹקִי, הַיְנוּ לַעֲלוֹת מַעְלָה בַּהַבְדָּלָה גַּם מִטֶּבַע מִדּוֹתָיו –

"קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת" בְּעִנְיְנֵי מִצְוֹת כָּאֵלּוּ שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוֶּה לָהֶן – עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁעָלָיו לְהִתְחַזֵּק וּלְהִתְעַלּוֹת לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל הַבְדָּלָה מִזֶּה, וּלְהָאִיר נַפְשׁוֹ **בְּאוֹר** אֱלֹקִי.

(כד) לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם:

כד לָא תֵּיכְלִנַּהּ עַל אַרְעָא תִּשְׁדְּנִנַּהּ כְּמַיָּא:

רש"י◄ **לֹא תֹאכְלֶנּוּ •** (כריתות ד) אַזְהָרָה לְדַם הַתַּמְצִית.

(כה) לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

כה לָא תֵּיכְלִנַּהּ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וּלְבָנָיךְ בַּתְרָךְ אֲרֵי תַּעְבֵּד דְּכָשֵׁר קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **לֹא תֹאכְלֶנּוּ •** (חולין קלב) אַזְהָרָה לְדַם הָאֵבָרִים. **לְמַעַן יִיטַב לְךָ וְגו' •** (מכות כג) צֵא וּלְמַד מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת: אִם הַדָּם, שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ, הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ זוֹכֶה לוֹ וּלְבָנָיו אַחֲרָיו, קַל־וָחֹמֶר לְגָזֵל וַעֲרָיוֹת, שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוֶּה לָהֶם.

(כו) רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה:

כו לְחוֹד מַעְשַׂר קוּדְשָׁיךָ דִּיהוֹן לָךְ וְנִדְרָךְ תִּטּוֹל וְתֵיתֵי לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ:

רש"י◄ **רַק קָדָשֶׁיךָ •** אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתָּה מֻתָּר לִשְׁחֹט חֻלִּין, לֹא הִתַּרְתִּי לְךָ לִשְׁחֹט אֶת הַקָּדָשִׁים וּלְאָכְלָן בִּשְׁעָרֶיךָ בְּלֹא הַקְרָבָה, אֶלָּא לַהֲבִיאָם לְבֵית הַבְּחִירָה.

(כז) וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדַם־זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל:

כז וְתַעְבֵּד עֲלָוָתָךְ בִּשְׂרָא וּדְמָא עַל מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וְדַם נִכְסַת קוּדְשָׁיךָ יִשְׁתְּפֵךְ עַל מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וּבִשְׂרָא תֵּיכוּל:

רש"י◄ **וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ** • אם עלות הן, תֵּן הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאִם זִבְחֵי שְׁלָמִים הֵם, דַּם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ: "וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל"; וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי): "רַק קָדָשֶׁיךָ", שֶׁבָּא לְלַמֵּד עַל הַקָּדָשִׁים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ, וּלְלַמֵּד עַל הַתְּמוּרוֹת וְעַל וַלָּדוֹת קָדָשִׁים שֶׁיִּקְרִיבוּ.

(כח) **שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס**

כח טַר וּתְקַבֵּל יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וּלְבָנָיךְ בַּתְרָךְ עַד עָלָם אֲרֵי תַּעְבֵּד דְּתָקֵן וּדְכָשֵׁר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ:

רש"י◄ **שְׁמֹר** • (ספרי) זוֹ מִשְׁנָה, שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְשָׁמְרָהּ בְּבִטְנְךָ שֶׁלֹּא תִּשְׁכַּח, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב): "כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ", וְאִם שָׁנִיתָ, אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁמַע וּתְקַיֵּם. הָא כָּל שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל מִשְׁנָה, אֵינוֹ בִּכְלַל מַעֲשֶׂה. **אֶת כָּל־הַדְּבָרִים** • (שם) שֶׁתְּהֵא חֲבִיבָה עָלֶיךָ מִצְוָה קַלָּה כְּמִצְוָה חֲמוּרָה. **הַטּוֹב** • בְּעֵינֵי הַשָּׁמַיִם. **וְהַיָּשָׁר** • בְּעֵינֵי אָדָם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ. קָשֶׁה שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר שְׁמַע וְשָׁמַרְתָּ וְלָמָּה הִקְדִּים שְׁמִירָה לִשְׁמִיעָה, עוֹד מַה רִבָּה בְּתֵבַת אֶת וּבְתֵבַת **כָּל,** עוֹד לָמָּה לֹא אָמַר הֶחֱבַת הַבָּנִים אֶלָּא בְּפָסוּק זֶה, עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ **כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב** שֶׁגִּרְאֶה שֶׁבָּא לָתֵת טַעַם לַמַּאֲמַר לְמַעַן יִיטַב וַהֲלֹא כְּבָר קָדַם וְאָמַר **שְׁמֹר** וְגוֹ' וְגָמַר אֹמֶר **לְמַעַן** וְגוֹ' הֲרֵי שֶׁהַטּוֹבָה הָאֲמוּרָה הִיא שָׁכָר בְּעַד הַשְּׁמִירָה וְהַשְּׁמִיעָה שֶׁקָּדַם לוֹמַר הַכָּתוּב, אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁמִּצְוָה עַל ב' דְּבָרִים, א' תּוֹרָה וּמִצְוּוֹת ה' אֲשֶׁר כְּבָר נוֹדְעוּ לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי מֹשֶׁה, וּב' אֲשֶׁר יִגְזְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל הַגְּדָרִים וְהַסְיָגִים אֲשֶׁר יְחַדְּשׁוּ, לָזֶה כְּנֶגֶד תּוֹרָה וּמִצְוּוֹת שֶׁהֵם יְדוּעִים כְּבָר בַּתּוֹרָה אָמַר **שְׁמֹר,** וּכְנֶגֶד דְּבָרִים הַמִּתְחַדְּשִׁים מֵרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמַר **וְשָׁמַעְתָּ** שֶׁצָּרִיךְ לְקַבֵּל כָּל גְּזֵרַת רַבּוֹתֵינוּ ז"ל וּסְיָגֵיהֶם, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בַּמַּאֲמַר **אֶת כָּל** פֵּרוּשׁ אֶת לְרַבּוֹת כָּל גְּזֵרוֹת וּשְׁמִירוֹת וּגְדָרִים שֶׁיְּחַדְּשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל, וְאוֹמְרוֹ כָּל פֵּרוּשׁ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַגְּדָרִים יִהְיוּ הַדְּבָרִים נִשְׁמָרִים בִּשְׁלֵמוּת, וְהוּא אוֹמְרוֹ **כָּל הַדְּבָרִים** כִּי זוֹלַת זֶה אֵין הַמִּצְוָה נַעֲשָׂה כֻּלָּהּ בִּשְׁלֵמוּת שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַגָּדֵר אֵין נִגְרָע מִמֶּנָּה דָּבָר, וְגָמַר אֹמֶר **לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ** כִּי גְּדָרִים וּסְיָגִים שֶׁעָשׂוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל הוּא דָּבָר הַמַּעֲמִיד דּוֹרוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לְהַבְדִּילָם מִכָּל כִּעוּר וְהַדּוֹמֶה לוֹ:

וְאוֹמְרוֹ כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כִּי דְּבָרִים שֶׁגּוֹזְרִים חֲכָמִים אֵינָם כִּי אִם לַעֲשׂוֹת הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' שֶׁכָּל דִּבְרֵיהֶם רְבִיד הַזָּהָב, וּכְפִי זֶה מַאֲמַר כִּי תַעֲשֶׂה וְגוֹ' הוּא גַּם כֵּן טַעַם הַצִּוּוּי וְשָׁמַעְתָּ כִּי בָּזֶה תַּעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר שֶׁצִּוָּה ה' בְּאֶמְצָעוּת הַגְּדָרִים וְהַסְיָגִים וְזֶה מִלְּבַד הַטּוֹב הַמֻּשָּׂג לְדוֹרוֹת מֵאֶמְצָעוּת דִּבְרֵיהֶם ז"ל וּלְדֶרֶךְ זֶה אוֹמְרוֹ **כִּי תַעֲשֶׂה** הוּא טַעַם נוֹסָף לַמַּאֲמַר וְשָׁמַעְתָּ:

עוֹד יִרְמֹז הַכָּתוּב בַּמַּאֲמַר **שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ** שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לָמָּה לִי לִלְמֹד שְׁמוּעָה זוֹ אַחַר שֶׁעָמַדְתִּי עָלֶיהָ וְיָדַעְתִּי מַה שֶּׁיֵּשׁ עָלַי לִשְׁמֹר בְּמִצְוָה זוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר שְׁמֹר פֵּרוּשׁ וַהֲגֵם אַחַר שֶׁשָּׁמַרְתָּ וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁקָּדַם וְעָמַד עַל הַדְּבָרִים לָדַעַת אֶת אֲשֶׁר יִשְׁמֹר וְאַף עַל פִּי כֵן **וְשָׁמַעְתָּ,** פֵּרוּשׁ אֵינְךָ פָּטוּר מֵהַגַּעַת בִּשְׁמִיעָתָהּ שֶׁל מִצְוָה:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (הושע י"ד) וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ, וְהִנֵּה לְפִי שֶׁאָמַר שְׁמֹר וְגוֹ' אֶת כָּל הַדְּבָרִים וְדָבָר זֶה הוּא מִן גָּדֵר הַנִּמְנָע שֶׁיָּכוֹל הָאָדָם לְקַיֵּם כָּל הַדְּבָרִים, לָזֶה אָמַר **שְׁמֹר** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁהֵם בְּיַד הָאָדָם לִשְׁמֹר עַצְמוֹ מִכָּל מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וּכְנֶגֶד מִצְוּוֹת עֲשֵׂה אָמַר **וְשָׁמַעְתָּ** פֵּרוּשׁ יְקַיֵּם הַמִּצְוּוֹת בְּלִמּוּד שְׁמִיעָתָהּ בַּפֶּה וּבָזֶה נֶחְשָׁב עָלֶיךָ כְּאִלּוּ בָּאָה לְיָדְךָ וְקִיַּמְתָּ אוֹתָהּ, וּמֵעַתָּה יָכוֹל לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַדְּבָרִים:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (ע"ז י"ט.) שֶׁאָמְרוּ לִגְרָס אִינִישׁ וְהָדָר לִסְבָּר, וְהוּא אוֹמְרוֹ **שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ** פֵּרוּשׁ שְׁמֹר שֶׁיִּשְׁמֹר יְדִיעַת הַהֲלָכָה וְהִיא הַגִּרְסָא, וְשָׁמַעְתָּ הִיא הַסְּבָרָא לְכַוֵּן שְׁמוּעוֹתָיו בְּשִׂכְלוֹ:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (זהר ח"ג קצג) כִּי מִי שֶׁהוּא בַּעַל עֲבֵרוֹת שַׁעֲרֵי דַּעַת הַתּוֹרָה נִנְעָלִים בְּפָנָיו, וְתִמְצָא (ש"ע הָאֲר"י ז"ל הל' ת"ת) כִּי שַׁעֲרֵי פִּתְחֵי הַהֲבָנָה בְּדִבְרֵי הַתּוֹרָה הֵם הַקַּשְׁיוֹת שֶׁיַּעֲמִדוּ בִּפְנֵי הָאָדָם, וְהֵם סוֹד הַקְּלִפּוֹת הַמִּתְהַוִּים מֵעֲבֵרוֹת הָאָדָם, וְזֶה שֶׁהֵעִיר הַכָּתוּב בְּמַאֲמָר זֶה **שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ** פֵּרוּשׁ אִם אַתָּה רוֹצֶה שֶׁתַּעֲמֹד עַל אֲמִתַּת הַתּוֹרָה לְהָבִין אֲמָרֶיהָ שְׁמֹר הַמִּצְוּוֹת לְבַל תַּעֲבֹר עֲלֵיהֶם וּבָזֶה וְשָׁמַעְתָּ אֶת כָּל וְגוֹ':

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (חגיגה ט"ו:) וְז"ל אִם הָרַב דּוֹמֶה לְמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת תּוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ וְכוּ' ע"כ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **שְׁמֹר** פֵּרוּשׁ אִם הוּא בִּשְׁמִירָה שֶׁשּׁוֹמֵר הַתּוֹרָה אָז וְשָׁמַעְתָּ תּוֹרָה מִפִּיהוּ. וְאוֹמְרוֹ **אֶת כָּל הַדְּבָרִים,** לְדֶרֶךְ זֶה יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בַּחֲגִיגָה (שם) וְז"ל וְר' מֵאִיר הֵיכִי גָּמַר תּוֹרָה מִפּוּמֵיהּ דְּאַחֵר וְהָאָמַר וְכוּ' כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן וְגוֹ' אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ ר' מֵאִיר קְרָא אַשְׁכַּח וּדְרַשׁ הַט אָזְנְךָ וְגוֹ' וְלִבְּךָ תָּשִׁית לְדַעְתִּי לְדַעְתָּם לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לְדַעְתִּי וְכוּ' קָשֵׁו קְרָאֵי אֲהַדְּדֵי לֹא קַשְׁיָא הָא בְּגָדוֹל הָא בְּקָטָן, וְאָמְרוּ עוֹד שָׁם וז"ל דָּרַשׁ רָבָא מַאי דִּכְתִיב אֶל גִּנַּת אֱגוֹז וְגוֹ' אַשְׁכֵּחֵיהּ רַבָּה בַּר שִׁלָּא לְאֵלִיָּהוּ אָמַר לֵיהּ מַאי קָא עָבִיד קוּב"ה אָמַר לֵיהּ קָאָמַר שְׁמַעְתָּא מִפּוּמֵיהוּ דְּכָלְהוּ רַבָּנָן וּמִפּוּמֵיהּ דִּר"מ לֹא קָאָמַר מִשּׁוּם דְּגָמַר שְׁמַעְתָּא מִפּוּמֵיהּ דְּאַחֵר

◆ יום שלישי כ"ה מנחם־אב ◆

(כט) כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ וִירִשְׁתָּם אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם:

כט אֲרֵי יְשֵׁצֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְתָרָכָא יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ וְתֵירַת יָתְהוֹן וְתֵיתַב בְּאַרְעָהוֹן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אָמַר לֵיה ר' מֵאִיר רִמּוֹן מָצָא וְכוּ' אָמַר לֵיה הַשְׁתָּא קָאָמַר מֵאִיר בְּנֵי אוֹמֵר וְכוּ' ע"כ, הִנֵּה לְפִי דִּבְרֵיהֶם ז"ל הַגָּדוֹל יָכוֹל לִלְמֹד מֵהָרַב הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה הָרַב רָשָׁע מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַקָּטָן, וְרַמְבָּ"ם ז"ל מָצִינוּ שֶׁכָּתַב (הל' ת"ת פ"ד) שֶׁאֵין לִלְמֹד מֵהָרַב אֶלָּא אִם הוּא כְּמַלְאַךְ ה' וְלֹא חִלֵּק בֵּין גָּדוֹל לְקָטָן כִּדְבְרֵי הַגְּמָרָא:

וְרָאִיתִי לַב"ח (ש"ך יו"ד סי' רמ"ו) שֶׁכָּתַב שֶׁלֹּא חִלֵּק בַּגְּמָרָא אֶלָּא לְדַעַת ר' מֵאִיר אֲבָל הַשַּׁ"ס אֵינוֹ סוֹבֵר כֵּן, וְדִיֵּק לְשׁוֹן הַשַּׁ"ס שֶׁאָמַר ר"מ קָרָא אַשְׁכָּח וְדָרַשׁ מַשְׁמָע דַּוְקָא ר' מֵאִיר הוּא שֶׁסּוֹבֵר כֵּן ע"כ, וְאֵין דִּבְרָיו נְכוֹנִים, אֶחָד מִנַּיִן לוֹ לַתַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁמַּעֲשֶׂה ר' מֵאִיר בְּמַחֲלֹקֶת עוֹמֵד כָּל שֶׁאָנוּ יְכוֹלִין לְהַשְׁוּוֹת בְּדִבַּר סְבָרָא, וְעוֹד מִמַּה שֶׁמַּקְשֶׁה לְר' מֵאִיר מִדְּרָשַׁת כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן מוּכָח שֶׁחָפֵץ לְהַשְׁוּוֹתָם שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאַחַר הָאֱמֶת שֶׁר' מֵאִיר לְחַלֵּק אָתָא מֵהַדְּרָשָׁה שֶׁהוּא לִמּוּד הַגָּדוֹל אִם כֵּן מַה מַּקְשֶׁה הַתַּלְמוּד מִדְּרָשַׁת כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן וְגוֹ' אִם לֹא שֶׁתֹּאמַר שֶׁסּוֹבֵר שֶׁדְּרָשָׁה זוֹ מְסְכֶּמֶת שֶׁאִם לֹא כֵּן הָיָה יָכוֹל לוֹמַר ר' מֵאִיר אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ כֵּן, וְאִם תֹּאמַר שֶׁזּוֹ הִיא כַּוָּנַת הַמִּתְרַץ שֶׁאָמַר ר' מֵאִיר קָרָא אַשְׁכָּח וְכוּ' וּפְרוּשׁ וְאֵינוֹ מוֹדֶה בִּדְרָשַׁת שִׂפְתֵי וְכוּ' אִם כֵּן מַאי חוֹזֵר לוֹמַר קָשׁוּ קְרָאֵי וְכוּ' אִם הַדּוֹרֵשׁ זֶה אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ זֶה, וְעוֹד הֲרֵי רַבָּא שֶׁהוּא אָמוֹרָא אַחֲרוֹן דָּרַשׁ אֶל גִּנַּת אֱגוֹז מַה הָאֱגוֹז הַזֶּה הֲגַם שֶׁהוּא מְלֻכְלָךְ בְּטִיט וְכוּ' אֵין אֹכֶל שֶׁבְּתוֹכוֹ נִמְאָס וְכוּ' ע"כ, וּדְבָרִים אֵלּוּ הֵם כִּסְבָרַת ר' מֵאִיר וְיָדוּעַ דַּהֲלָכָה כְּרָבָא הֲגַם שֶׁנֹּאמַר שֶׁמַּעֲשֶׂה ר"מ בְּמַחֲלֹקֶת שָׁנוּי:

וְעוֹד אִם דְּרָשַׁת כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן הִיא בֵּין לְגָדוֹל בֵּין לְקָטָן וְר"מ לְבַד הוּא שֶׁסּוֹבֵר לְחַלֵּק מַה מֵּשִׁיב רַבָּה בַּר שִׁלָּה לֵאלִיָּהוּ ר"מ רִמּוֹן מָצָא וְכוּ' הֲלֹא אֵינוֹ סוֹבֵר כֵּן אֶלָּא ר' מֵאִיר, אֲבָל הַשַּׁ"ס סְבִירָא לֵיה שֶׁאֵין הֶתֵּר לִלְמֹד אֶלָּא מִכְּמַלְאָךְ בֵּין יְהִיֶה גָּדוֹל בֵּין יְהִיֶה קָטָן, וְעוֹד מָה רְאָיָה גְּדוֹלָה מִזּוּ שֶׁהִסְכִּים ה' עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל ר"מ שֶׁחָזַר וְאָמַר שְׁמַעְתָּא מִפִּיו:

וְאִם תֹּאמַר הקב"ה מִתְּחִלָּה מַה סָּבַר וּלְבַסּוֹף מַה סָּבַר שֶׁאֵין לוֹמַר שֶׁנֶּעֱלַם מֵעֵינֵי ה' ח"ו הַטַּעַם שֶׁאָמַר רַבָּה בַּר שִׁלָּה ר"מ רִמּוֹן מָצָא וְכוּ', דַּע כִּי יַקְפִּיד ה' עַל הָאָדָם בְּעֲשׂוֹתוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ נָקִי אֶלָּא מֵה' וְלֹא מֵאָדָם וַיְחַשֵּׁב לוֹ לְחֵטְא עַד שֶׁיִּהְיֶה נָקִי מֵה' וְאָדָם, וְלָזֶה כְּשֶׁעָשָׂה ר"מ מַעֲשֶׂה זֶה שֶׁהָיָה לָמֵד מֵאָדָם שֶׁאֵינוֹ כְּמַלְאָךְ הָיָה ר"מ נָקִי מֵה' אֲבָל לֹא מֵאָדָם כָּל עוֹד שֶׁלֹּא נוֹדַע טַעֲמוֹ אִם זַךְ וְיָשָׁר פָּעֲלוֹ, וְזֶה סִבַּב שֶׁלֹּא הָיָה ה' אוֹמֵר שְׁמוּעָה מִפִּיו לְהִיוֹתוֹ חָסֵר הַשְׁלָמוּת, וְאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר בִּישִׁיבָה שֶׁל מַטָּה טַעַם לְשֶׁבַח בְּמַעֲשָׂיו נִבְנָס בְּגֶדֶר וֶהֱיֵתֶם נְקִיִּים גַּם מִיִּשְׂרָאֵל וְלָזֶה תֵּכָף וּמִיָּד חָזַר וְאָמַר שְׁמַעְתָּא מִשְּׁמוֹ, וּלְעוֹלָם הָאֱמֶת כִּדְבְרֵי ר"מ:

וְהַנָּכוֹן לָתֵת טַעַם לְרַמְבָּ"ם הוּא שֶׁסּוֹבֵר שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה אֵין דַּעַת שְׁלֵמָה שֶׁתִּקָּרֵא גָּדוֹל לְהַתִּיר לוֹ לִלְמֹד מֵחֲכָם רָשָׁע, שֶׁדַּוְקָא ר"מ שֶׁהָיָה שָׁלֵם בְּדַעַת וּבִידִיעָה הוּא שֶׁהֻתַּר לוֹ הַדָּבָר שֶׁאֵין לָחוּשׁ וַדַּאי שֶׁיִּלְמֹד מִמֶּנּוּ רִשְׁעוֹ, וְאוּלַי כִּי לָזֶה דִּיֵּק הַתַּלְמוּד וְאָמַר ר"מ קָרָא אַשְׁכָּח וְדָרַשׁ וְכוּ' ר"מ רִמּוֹן וְכוּ' פְּרוּשׁ דַּוְקָא גְּדֵר זֶה שֶׁל ר"מ הוּא שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּהֶתֵּר זֶה לְפִי שֶׁהוּא וַדַּאי יִזְרֹק הַקְּלִפָּה וְלֹא יֹאכַל אֶלָּא הָאֹכֶל, וּסְבָרָא זוֹ נְכוֹנָה וּסְמוּכָה מֵעַצְמָהּ הִיא לָזֶה סָתַם רַמְבָּ"ם לֶאֱסֹר לִלְמֹד מֵהָרַב שֶׁאֵינוֹ כְּמַלְאָךְ בֵּין לְגָדוֹל בֵּין לְקָטָן כִּי הַדּוֹרוֹת נִתְמַעֲטוּ וְאֵין לָנוּ הֶתֵּר זֶה אֶלָּא בְּר"מ וְכַיּוֹצֵא, וְצָא וּלְמַד מִדְּבָרֵיהֶם ז"ל (שבת קי"ב:) שֶׁאָמְרוּ אִם הָרִאשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים וְכוּ':

וְעַל פִּי זֶה יִתְבָּאֵר עַל נָכוֹן אוֹמְרוֹ **שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים** וְגוֹ' פְּרוּשׁ אֵימָתַי אֲנִי מַתְנֶה עָלֶיךָ שֶׁאֵין לְךָ לְהָבִין שְׁמוּעָה אֶלָּא מֵאָדָם שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֶלָּא דַּוְקָא לְמִי שֶׁהוּא קָטָן וְחָסֵר לִשְׁמֹעַ כָּל הַדְּבָרִים אוֹ רֻבָּם שֶׁהָרֹב כְּכֹל, אֲבָל הַגָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁמֹעַ אֶלָּא חֵלֶק קָטָן יָכוֹל הוּא לִשְׁמֹעַ אֲפִלּוּ מֵאָדָם שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר תּוֹרָה וּמִצְוֹת וּכְר"מ שֶׁהָיָה לוֹמֵד תּוֹרָה מֵאַחֵר הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה מְשַׁמֵּר תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁהָיָה זוֹרֵק קְלִפָּתוֹ וְאוֹכֵל תּוֹכוֹ: תורה כט

כט) כִּי יַכְרִית וְגוֹ' אֶת הַגּוֹיִם וְגוֹ' הִשָּׁמֶר לְךָ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת א' לָמָּה תָּלָה אַזְהָרַת שְׁמִירַת עֲבוֹדָה זָרָה בְּכִי יַכְרִית שֶׁיִּרְאֶה שֶׁזּוֹלַת זֶה אֵינוֹ בְּאַזְהָרָה כְּשֶׁיִּרְאֶה אֶת הַגּוֹיִים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה שְׁלֵמִים וּבְטוּחִים שָׁנִים רַבּוֹת, וְזֶה אֵינוֹ, שֶׁאַזְהָרַת עַכּוּ"ם אֵינָהּ מִשְׁתַּנֵּית מֵהַמִּבְחָן בַּמֶּה שֶׁיִּאֶרַע לְהָאֻמּוֹת, ב' אוֹמְרוֹ **פֶּן תִּנָּקֵשׁ** וְגוֹ' **אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם** הֲלֹא אַדְרַבָּא אַחַר שֶׁיִּרְאֶה שֶׁנִּשְׁמְדוּ לְפָנָיו לֹא יִנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם, וְדִבְרֵי הַמָּאוֹר רַשַּׁ"י ז"ל לֹא הִסְפִּיקוּ בּוֹ בְּיִשּׁוּב הַכָּתוּב עַל נָכוֹן, ג' אוֹמְרוֹ **פֶּן תִּנָּקֵשׁ וּפֶן תִּדְרֹשׁ** כֵּיוָן שֶׁהִנָּקִישָׁה הִיא דְּרִישַׁת עֲבוֹדָתָם הָיָה לוֹ לוֹמַר פֶּן תִּנָּקֵשׁ וְגוֹ' לְדָרֹשׁ אַחֲרֵי וְגוֹ', ד' אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** לְמִי יֹאמְרוּ, ה' אוֹמְרוֹ **אֵיכָה** אֵין יָדוּעַ בַּכַּוָּנַת מַאֲמָר זֶה אִם שׁוֹאֵל, אוֹ מַתְמִיהַּ, אוֹ מְדַמֶּה, וּלְכָל הַפֵּרוּשִׁים אֵין יָדוּעַ הַמְכֻוָּן, ו' אוֹמְרוֹ **לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע** קָשֶׁה בִּשְׁלָמָא לֹא תִגְרַע יְצוֹ ה' לְבַל יִגְרַע מִכָּל הָאַזְהָרוֹת שֶׁצִּוָּה עַל עֲבוֹדָה זָרָה אֲבָל לֹא תֹסֵף מַה בָּא לְלַמֵּד, אִם לְבַל יוֹסִיף סְיָגִים, זֶה אֵינוֹ שֶׁהֲרֵי כְּתִיב (סוף פ' אחרי) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת

(ל) **הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי:**

ל אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תִתְקַל בַּתְרֵיהוֹן בָּתַר דְּיִשְׁתֵּצוּן מִקֳּדָמָךְ וְדִילְמָא תִתְבַּע לְטַעֲוָתְהוֹן לְמֵימַר אֶכְדֵּין פָּלְחִין עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יָת טַעֲוָתְהוֹן וְאֶעְבֵּד כֵּן אַף אָנָא:

רש"י ◄ **פֶּן־תִּנָּקֵשׁ** • אונְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן מוֹקֵשׁ; וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא חָשׁ לְדַקְדֵּק בַּלָּשׁוֹן, שֶׁלֹּא מָצִינוּ נו"ן בִּלְשׁוֹן יוּקַשׁ, וַאֲפִלּוּ לִיסוֹד הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ, אֲבָל בִּלְשׁוֹן טֵרוּף וְקִשְׁקוּשׁ מָצִינוּ נו"ן: (דניאל ה) "וְאַרְכֻּבָתֵהּ דָּא לְדָא נָקְשָׁן", וְאַף זֶה אֲנִי אוֹמֵר: "פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם", פֶּן תִּטָּרֵף אַחֲרֵיהֶם, לִהְיוֹת כָּרוּךְ אַחַר מַעֲשֵׂיהֶם. וְכֵן (תהלים קט): "יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ", מְקַלֵּל אֶת הָרָשָׁע לִהְיוֹת עָלָיו נוֹשִׁים רַבִּים, וְיִהְיוּ מַחֲזִירִין וּמִתְנַקְּשִׁין אַחַר מָמוֹנוֹ. **אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ** • אַחַר שֶׁתִּרְאֶה שֶׁאַשְׁמִידֵם מִפָּנֶיךָ, יֵשׁ לְךָ לָתֵת לֵב, מִפְּנֵי מַה נִּשְׁמְדוּ אֵלּוּ? מִפְּנֵי מַעֲשִׂים מְקֻלְקָלִים שֶׁבִּידֵיהֶם. אַף אַתָּה לֹא תַּעֲשֶׂה כֵּן, שֶׁלֹּא יָבֹאוּ אֲחֵרִים וְיַשְׁמִידוּךָ. **אֵיכָה יַעַבְדוּ** • לְפִי שֶׁלֹּא עָנַשׁ עַל עֲבוֹדָה־זָרָה אֶלָּא עַל זִבּוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות כב): "בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ", דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים לַגָּבֹהַּ, בָּא וְלִמֶּדְךָ כָּאן שֶׁאִם דַּרְכָּהּ שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה לְעָבְדָהּ בְּדָבָר אַחֵר, כְּגוֹן פּוֹעֵר לַפְּעוֹר, וְזוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס, זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ, וְחַיָּב. אֲבָל זִבּוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָאָה, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - חַיָּב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 368)

וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֶאֱלֹקֵיהֶם (יב, ל)

שֶׁלֹּא תִּשְׁאַל עַל דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ הֵיאַךְ הִיא (רמב"ם עבודה זרה ב, ב)

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ חִיּוּב עַל בֵּית־דִּין לֵידַע דַּרְכֵּי הָעֲבוֹדוֹת, שֶׁאֵין סוֹקְלִין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁזּוֹ הִיא דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ (שם ג, ב). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּאֲשֶׁר בֵּית־דִּין קוֹרִין סִפְרֵי

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִשְׁמַרְתִּי, וּמָצִינוּ לְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁהֶחְמִירוּ לְגָדֵר כָּל דִּדְמֵי לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְאִם לְבַל יֶאֱסֹר מִינֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַכָּתוּב, הֲרֵי מָצִינוּ שֶׁאָסַר הַכָּתוּב כָּל מִין עֲבוֹדָה זָרָה:

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁבָּא לְהַזְהִיר עַל הַטָּעִיּוֹת אֲשֶׁר יִטְעֶה אָדָם מִמַּחֲזֶה אֲשֶׁר עֵינָיו תֶּחֱזֶינָה רְשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכָּרְתוּ, וְיֹאמַר מִמַּה נַּפְשָׁךְ לֹא יִמָּנַע מִלּוֹמַר אַחַת מִשְּׁתַּיִם, אוֹ תֹּאמַר שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ שֶׁעוֹבְדִים הַנִּכְרָתִים הִיא חֲשׁוּבָה עֲבוֹדָה וְלָזֶה הִקְפִּיד ה' עַל עֲשׂוֹתָם לְזוּלָתוֹ וְלֹא לוֹ וְיִסָּחֵם מֵאֶרֶץ הַחַיִּים, אוֹ תֹּאמַר שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ שֶׁעוֹבְדִים הַגּוֹיִם אֵינָהּ חֲשׁוּבָה עֲבוֹדָה לְהִתְקַנְּאוֹת עָלֶיהָ אֵל קַנָּא וְנוֹקֵם כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר הַזּוֹרֵק לְמַרְקוּלִיס הַפּוֹעֵר לְפְעוֹר אוֹ הַמַּעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְכַדּוֹמֶה לָזֶה וְהָרְאָיָה שֶׁאֵין עוֹבְדִין עֲבוֹדָה זוֹ לַה' אֱלֹהִים, וְטַעַם שֶׁהִקְפִּיד ה' לְהַכְרִית הַגּוֹיִם לֹא עַל שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה כָּזוֹ אֶלָּא עַל שֶׁלֹּא עֲבָדוּהוּ לַה' בְּעֲבוֹדָה הָרְאוּיָה וְעָזְבוּ שְׁאָר מִצְוֹות, וְכָל אַחַת מִבּ' חֲלָקוֹת אֵלּוּ שֶׁיַּכְרִיעַ הַמַּכְרִיעַ בְּדַעְתּוֹ הֲרֵי זֶה בִּטֵּל תּוֹרָה, אִם יַכְרִיעַ לוֹמַר שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא עֲבוֹדָה רְאוּיָה תָּבוֹא לוֹ הַסְּבָרָא לַעֲבֹד לַה' אֱלֹהֵינוּ בְּמִינֵי הָעֲבוֹדוֹת עַצְמָן שֶׁבָּהֶם קִנָּא כְּשֶׁנַּעֲשׂוּ לַזּוּלַת, וְאִם יַכְרִיעַ לוֹמַר שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדָה תָּבוֹא לוֹ הַסְּבָרָא לַעֲשׂוֹת גַּם הוּא כֵּן כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה מַעֲשֵׂה עֲבוֹדָה זָרָה, לָזֶה בָּא מַאֲמַר ה' וְאָמַר **כִּי יַכְרִית** וְגוֹ' **הִשָּׁמֶר לְךָ** מִלִּטְעוֹת בְּאַחַד מִבּ' חֲלָקוֹת הָרְשׁוּמוֹת, כְּנֶגֶד טָעוּת הַבָּא מֵהִשְׁמָדָתָם שֶׁעֲבוֹדָתָם עֲבוֹדָה אָמַר הִשָּׁמֶר לְךָ **פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם** פֵּרוּשׁ תִּנָּקֵשׁ כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשׁ"י תִּטָּרֵף אַחֲרֵיהֶם לִהְיוֹת כָּרוּךְ לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂיהֶם לֵאלֹהֵי שֶׁאֲנִי עוֹבְדוֹ אַחַר שֶׁאֲנִי רוֹאֶה שֶׁהִקְפִּיד ה' עַל שֶׁעוֹבְדִים בָּזֶה לְזוּלָתוֹ וְהוּא אוֹמְרוֹ **אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ**, וּכְנֶגֶד טָעוּת הַבָּא מֵהַבְחָנַת הָעֲבוֹדָה הֵיוֹתָהּ בְּזוּיָה וְאֵין עֲבוֹדָה זוֹ נִקְרֵאת עֲבוֹדָה וְלֹא יַקְפִּיד ה' עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹתָהּ לִפְעֹר לַפְּעוֹר לְבַזּוֹתוֹ וְכַדּוֹמֶה אָמַר **וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם** וְגוֹ' פֵּי' תִּדְרֹשׁ בְּמַעֲשֵׂה הָעֲבוֹדָה וּמֵאֶמְצָעוּת הַשִּׂכָּלְתְּךָ בָּהּ תֹּאמַר, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם** פֵּי' דָּבָר תְּמוּהַּ הוּא כִּי אֵיךְ יַעַבְדוּ עֲבוֹדָה בְּזוּיָה כָּזוֹ אֵין זוֹ חֲשׁוּבָה עֲבוֹדָה וְיָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי אֵין בָּזֶה לֹא כָּבוֹד וְלֹא חִבָּה לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי** לִפְעֹר לַפְּעוֹר וְלִזְרֹק אֶבֶן בִּרְגִימַת מַרְקוּלִיס, הִשָּׁמֶר פֶּן תֹּאמַר כֵּן:

וְגָמַר אוֹמֵר **לֹא תַעֲשֶׂה כֵּן לַה'** זֶה כְּנֶגֶד טָעוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁיַּחֲשֹׁב לַעֲשׂוֹת לַה' מִין עֲבוֹדָה שֶׁעוֹבְדִים הַגּוֹיִם, וְשָׁלַל עִקַּר הַסְּבָרָא שֶׁמִּמֶּנָּה בָּא הַטָּעוּת וְאָמַר **כִּי אֶת כָּל תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ** וְגוֹ' לֹא כְּמוֹ שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב שֶׁה' מִתְקַנֵּא שֶׁעוֹשִׂים מַעֲשֶׂה מְשֻׁבָּח זֶה לְזוּלָתוֹ לֹא כֵּן הוּא אֵינוֹ אֶלָּא דָּבָר הַשָּׂנְאוּי בְּעֵינֵי ה', וְסָמַךְ גַּם כֵּן לוֹמַר דָּבָר זָר גַּם בְּעֵינֵי אָדָם כְּאוֹמְרוֹ **גַּם אֶת בְּנֵיהֶם** וְגוֹ' **יִשְׂרְפוּ**, וּמַעֲתָּה גַּם טָעוּת ב' שֶׁאֵין עֲבוֹדָה זוֹ עֲבוֹדָה וְאֵין ה' מַקְפִּיד עַל הַמַּעֲשִׂים סָתַר בָּזֶה בְּנֹעַם דְּבָרָיו כִּי הַמַּעֲשֶׂה מִצַּד עַצְמוֹ שׂוֹנֵא אוֹתוֹ ה' הֲגַם שֶׁאֵינָהּ מַעֲלָה וְכָבוֹד, וְהוּא אוֹמְרוֹ **תּוֹעֲבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶן** פֵּי' הַמַּעֲשֶׂה מִצַּד עַצְמוֹ הוּא מְתֹעָב בְּעֵינֵי ה', כְּדֶרֶךְ שֶׁתֵּעֵב הַרְבֵּה דְּבָרִים בְּלֹא טַעַם מֶשֶׁג לְכָל מַשְׂכִּיל, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר אִסּוּר ב' אֲחִיּוֹת הֲגַם שֶׁיַּחְפְּצוּ שְׁנֵיהֶם בַּדָּבָר וְכַדּוֹמֶה לָזֶה, כְּמוֹ כֵּן אָסַר מַעֲשֶׂה זֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה הֲגַם שֶׁאֵין חָפֵץ שֶׁיַּעֲשׂוּהוּ לַעֲבוֹדָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה:

וְגָמַר אוֹמְרוֹ **אֵת כָּל הַדָּבָר** וְגוֹ' **לֹא**

עֲבוֹדָה־זָרָה כְּדֵי לְבַעֵר אֶת עוֹבְדֶיהָ מִן הָעוֹלָם, הִנֵּה בִּקְרִיאָה זוֹ עַצְמָהּ מְבַטְּלִים וְשׁוֹלְלִים אוֹתָהּ, וְזֹאת בְּאֶמְצָעוּת דַּרְגָּתָם הַנַּעֲלֵית בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה. וְהַיְינוּ, שֶׁהַבִּטּוּל אֵינוֹ רַק מִצַּד אֱמוּנָה, שֶׁמֵּעֵל הַשֵּׂכֶל, אֶלָּא גַּם מִצַּד הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ, הֶבְנַת וְהַשָּׂגַת הַתּוֹרָה בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית; וְכָךְ מְדַגֶּשֶׁת אַחְדוּת ה' (שְׁלִילַת עֲבוֹדָה־זָרָה) גַּם הֵיכָן שֶׁיֵּשׁ נְתִינַת מָקוֹם לַעֲבוֹדָה־זָרָה.

(לא) **לֹא־תַעֲשֶׂה כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־תּוֹעֲבַת יְהוָה אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם:**

לא לָא תַעְבֵּד כֵּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי כָּל דִּמְרָחֵק קֳדָם יְיָ דִּי סָנֵי עֲבָדוּ לְטַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי אַף יָת בְּנֵיהוֹן וְיָת בְּנָתֵיהוֹן יוֹקְדִין בְּנוּרָא לְטַעֲוָתְהוֹן:

רש"י◄ **כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם •** (ספרי) 'גַּם', לְרַבּוֹת אֶת אֲבוֹתֵיהֶם וְאִמּוֹתֵיהֶם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: 'אֲנִי רָאִיתִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁכְּפָתוֹ לְאָבִיו לִפְנֵי כַּלְבּוֹ וַאֲכָלוֹ'.

יג (א) **אֵת כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא־תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ: פ**

א יָת כָּל פִּתְגָּמָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יָתֵהּ תִּטְרוּן לְמֶעְבַּד לָא תּוֹסְפוּן עֲלוֹהִי וְלָא תִּמְנְעוּן מִנֵּהּ:

רש"י◄ **אֵת כָּל־הַדָּבָר •** קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה. **תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת •** לִתֵּן 'לֹא תַעֲשֶׂה' עַל 'עֲשֵׂה', הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, שֶׁכָּל 'הִשָּׁמֶר', לְשׁוֹן 'לֹא תַעֲשֶׂה' הוּא, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹקִין עַל 'הִשָּׁמֶר' שֶׁל 'עֲשֵׂה'. **לֹא־תֹסֵף עָלָיו •** (ספרי) חֲמִשָּׁה טוֹטָפוֹת בִּתְפִלִּין, חֲמִשָּׁה מִינִין בַּלּוּלָב, אַרְבַּע בְּרָכוֹת בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים.

(ב) **כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת:**

ב אֲרֵי יְקוּם בֵּינָךְ נְבִיָּא אוֹ חָלֵם חֶלְמָא וְיִתֶּן לָךְ אָת אוֹ מוֹפְתָא:

רש"י◄ **וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת •** בַּשָּׁמַיִם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּגִדְעוֹן (שופטים ו): "וְעָשִׂיתָ לִּי אוֹת", וְאוֹמֵר (שם): "יְהִי־נָא חֹרֶב אֶל־הַגִּזָּה וגו'". **אוֹ מוֹפֵת •** בָּאָרֶץ. [סִפְרֵי אַחֵרִים: **וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת •** בַּשָּׁמַיִם, דִּכְתִיב (בראשית א): "וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים". **אוֹ מוֹפֵת •** בָּאָרֶץ, דִּכְתִיב: "אִם טַל יִהְיֶה עַל־הַגִּזָּה לְבַדָּהּ וְעַל כָּל־הָאָרֶץ חֹרֶב], אַף־עַל־פִּי־כֵן "לֹא תִשְׁמַע לוֹ", וְאִם תֹּאמַר: מִפְּנֵי־מָה נוֹתֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֻמְשָׁלָה לַעֲשׂוֹת אוֹת? "כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם".

(ג) **וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיךָ לֵאמֹר נֵלְכָה אֲחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם וְנָעָבְדֵם:**

ג וַיֵּיתֵי אָתָא וּמוֹפְתָא דִּי מַלִּיל עִמָּךְ לְמֵימַר נְהַךְ בָּתַר טַעֲוָת עַמְמַיָּא דִּי לָא יְדַעְתָּנוּן וְנִפְלְחִנּוּן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תֹסֵף וְגוֹ' **וְלֹא תִגְרַע** לְפִי דִּבְרֵנוּ יָבוֹא עַל נָכוֹן, פֵּי' לֹא תֹסֵף כְּנֶגֶד עֲבוֹדַת הַגּוֹיִם לֵאלֹהֵיהֶן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִהֶם לַעֲבוֹדַת ה', וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ פֵּי' לְהַתִּיר עֲבוֹדוֹת הַבְּזוּיוֹת שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה כַּנִּזְכָּר אֶלָּא הַכֹּל בִּכְלַל הָאִסּוּר, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים: תורה ל

ב) כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא. אוֹמְרוֹ **נָבִיא** פֵּרוּשׁ הוּא מֻחְזָק לְנָבִיא הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה נָאֱמָן אֶצְלְךָ אִם אָמַר לְךָ לַעֲבֹר עַל אֵיזוֹ מִצְוָה לְפִי שָׁעָה כְּאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל (מ"א י"ח) וְכוּ' אעפ"כ אִם יֹאמַר לְךָ שֶׁתַּעֲבֹד ע"ז חַיָּב מִיתָה: **וְנָתַן** אֵלֶיךָ אוֹת וְגוֹ'. צְרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר בִּתְחִלָּה מַאֲמַר הַנָּבִיא דָּבָר שֶׁעָלָיו נָתַן הָאוֹת וְגוֹ'. עוֹד צְרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ **וּבָא הָאוֹת** וְגוֹ' **לֵאמֹר** וְגוֹ' וְכִי הָאוֹת הוּא הָאוֹמֵר הֲלֹא הַנָּבִיא הוּא הָאוֹמֵר לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעַל זֶה הוּא שֶׁמִּתְחַיֵּב מִיתָה: **וְנִרְאֶה** שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְדַבֵּר כְּנֶגֶד נָבִיא שֶׁבָּא וְדִבֵּר בְּסֵדֶר זֶה ה' אָמַר אֵלָיו שֶׁאִם מוֹפֵת זֶה אוֹ אוֹת זֶה כַּוָּנַת הָאוֹת הוּא לוֹמַר שֶׁנַּעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה וְאִם יִהְיֶה הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת בְּסֵדֶר זֶה אֵין הַכַּוָּנָה כֵּן אֶלָּא אַדְרַבָּא לְתַעֲבָה וּלְשָׁרְפָה כְּמִשְׁפָּטָה הָרִאשׁוֹן, **וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת** פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁהוּא לֹא אָמַר אֶלָּא אוֹ זֶה אוֹ זֶה וּבָאוּ שְׁנֵיהֶם הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת וְהָיוּ בְּסֵדֶר אֲשֶׁר אָמַר שֶׁיַּגִּידוּ עַל כַּוָּנַת ה' שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁיַּעַבְדוּ ע"ז, **לֹא תִשְׁמַע** וְגוֹ' וְחַיָּב מִיתָה הַנָּבִיא וְגוֹ' הֲגַם שֶׁלֹּא הֶחְלִיט בִּדְבָרָיו שֶׁיַּעַבְדוּ עַד בּוֹא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת וְהֵם הָאוֹמְרִים לַעֲבֹד, וְעוֹד שֶׁהוּא לֹא אָמַר אֶלָּא אוֹ אוֹת אוֹ מוֹפֵת וְהָיוּ שְׁנֵיהֶם אַף עַל פִּי כֵן לֹא תִשְׁמַע וְגוֹ': תורה ג

(ד) לֹא תִשְׁמַע אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל־חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא כִּי מְנַסֶּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

ד לָא תְקַבֵּל לְפִתְגָמֵי נְבִיָּא הַהוּא אוֹ לְחָלֵם חֶלְמָא הַהוּא אֲרֵי מְנַסֵּי יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן לְמִדַּע הַאִיתֵיכוֹן רָחֲמִין יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן:

(ה) אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן:

ה בָּתַר דַּהֲלָתָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן תְּהָכוּן וְיָתֵהּ תִּדְחַלוּן וְיָת פִּקּוּדוֹהִי תִּטְרוּן וּלְמֵימְרֵהּ תְּקַבְּלוּן וּקְדָמוֹהִי תִּפְּלְחוּן וּבְדַחֲלָתֵהּ תִּתְקָרְבוּן:

רש"י ◄ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ • תּוֹרַת מֹשֶׁה. וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ • בְּקוֹל הַנְּבִיאִים. וְאוֹתוֹ תַעֲבֹדוּ • בְּמִקְדָּשׁוֹ. וּבוֹ תִדְבָּקוּן • (סוטה יד) הַדָּבֵק בִּדְרָכָיו: גְּמֹל חֲסָדִים, קְבֹר מֵתִים, בַּקֵּר חוֹלִים! כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י"ד עמוד 53 עיין־שם)

הַדְּבֵקוּת בִּדְרָכָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה

אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם גו' וּבוֹ תִדְבָּקוּן

הִדָּבֵק בִּדְרָכָיו, גְּמֹל חֲסָדִים, קְבֹר מֵתִים, בַּקֵּר חוֹלִים, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַקָּבָּ"ה (יג, ה. ובפירוש רש"י)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא בְּ"קְבֹר מֵתִים וּבַקֵּר חוֹלִים" נַעֲשֵׂית הַהֲלִיכָה בִּדְרָכָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה,

דְּהִנֵּה אַזְהָרַת "וּבוֹ תִדְבָּקוּן" בָּאָה בְּסוֹף כָּל הַצִּוּוּיִים הַמְנוּיִים בַּכָּתוּב, וּבֵינֵיהֶם גַּם "וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ", שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהַצִּוּוּי עַל דְּבֵקוּת זוֹ הוּא בְּדָבָר שֶׁחִיּוּבוֹ אֵינוֹ מִצְוָה בֵּין הַמִּצְוֹת, הַיְינוּ שֶׁלּוּלֵי הַצִּוּוּי "הִדָּבֵק בִּדְרָכָיו" לֹא הָיָה עוֹשֵׂהוּ מִצַּד צִוּוּי מִפֹּרָשׁ אַחֵר.

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י "קְבֹר מֵתִים בַּקֵּר חוֹלִים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַקָּבָּ"ה", כִּי רַק בִּדְבָרִים אֵלּוּ אָנוּ מוֹצְאִים שֶׁהַקָּבָּ"ה עֲשָׂאָם בְּאֹפֶן שֶׁבִּדְגִמָּתָם גַּבֵּי הָאָדָם לֹא הָיָה מְחֻיָּב לִגְמֹל חֶסֶד זֶה מִצַּד צִוּוּי מִפֹּרָשׁ אַחֵר:

בִּקּוּר חוֹלִים - גַּם בַּמַּצָּב שֶׁהַקָּבָּ"ה בָּא לְבַקֵּר אֶת אַבְרָהָם, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י "וַיֵּרָא אֵלָיו - לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה", עִם הֱיוֹת שֶׁבְּוַדַּאי כַּמָּה מַאֲנָשָׁיו וְרֹעָיו בָּאוּ לְבַקְּרוֹ, וּכְמוֹ מִמַּרְא - שֶׁהַקָּבָּ"ה נִגְלָה אֵלָיו בְּחֶלְקוֹ, וּבְנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם.

קְבֹר מֵתִים - הַכַּוָּנָה בְּפַשְׁטוּת לִקְבוּרַת אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמְרָה כְּבָר בַּכָּתוּב, שֶׁהָיְתָה עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה, שֶׁהֲרֵי הִסְתַּלְּקוּתוֹ הָיְתָה בַּמְּעָרָה, וּבַפָּסוּק נֶאֱמַר רַק "וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר (וּמִיַּד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר" וְלֹא נִזְכָּר שָׁם כְּלוּם אוֹדוֹת קְבוּרָתוֹ, כְּמוֹ בְּמִרְיָם שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּקָּבֵר שָׁם". אֲבָל בְּפָרָשַׁת עֵקֶב נֶאֱמַר "וַיִּקָּבֵר שָׁם", וְאִם־כֵּן עַל־כָּרְחֵךְ שֶׁהַקָּבָּ"ה הִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתוֹ, אַף שֶׁרַבִּים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּוַדַּאי מוּכָנִים לְהִתְעַסֵּק בָּזֶה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) כִּי מְנַסֶּה וגו'. וְאִם תֹּאמַר מַעֲתָּה כִּי לְנַסּוֹתֵינוּ בָּא ה' נָבִיא זֶה לָמָּה יוּמַת אִם דִּבֵּר ה' בְּפִיהוּ לְנַסּוֹת, וְנִרְאֶה כִּי מַאֲמַר **כִּי מְנַסֶּה** לֹא בָּא לוֹמַר כִּי ה' אָמַר לַנָּבִיא לוֹ' כִּדְבָרִים הָאֵלֶּה אֶלָּא בָּא לָתֵת טַעַם לַמּוּפָתִים שֶׁנָּתַן ה' וְאָמַר **כִּי מְנַסֶּה** וגו', וּכְפִי זֶה ה' נָתַן מוֹפֵת זֶה לְנַסּוֹת:

אוֹ אֶפְשָׁר כִּי לְעוֹלָם מוֹפֵת וְאוֹת זֶה לֹא עֲשָׂאוֹ ה' לְנַסּוֹת אֶלָּא לַאֲשֶׁר יַגִּידוּ אוֹתוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְלָאִים מַעֲשֵׂה ה', וְנָתַן טַעַם כִּי מְנַסֶּה תְּשׁוּבָה לְמַה שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לָמָּה ה' לֹא הֵסִיר הַמּוֹפֵת וְהָאוֹת לְבַל יִטְעוּ יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי ה' לָזֶה אָמַר **כִּי מְנַסֶּה** וגו' לָזֶה הִנִּיחַ הָעוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ, אֲבָל זוֹלַת טַעַם זֶה ה' יַעֲשֶׂה לְבַל תֶּחֱזַקְנָה יְדֵי רְשָׁעִים וְלֹא יִהְיֶה לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפֵת: תורה ה

ה) אַחֲרֵי ה' וגו'. קָשֶׁה לָמָּה הִפְסִיק בְּפָסוּק זֶה בְּאֶמְצַע מִשְׁפַּט נְבִיא שֶׁקֶר שֶׁהֲרֵי אַחֲרָיו הוּא אוֹמֵר וְהַנָּבִיא הַהוּא וגו' יוּמַת שֶׁהָיָה לוֹ לְאוֹמְרוֹ אַחַר פָּסוּק וְהַנָּבִיא וגו'. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶאֱרִיךְ כָּל אֵלֶּה הַדְּבָרִים **תֵּלֵכוּ תִירָאוּ תִּשְׁמֹרוּ תִּשְׁמָעוּ תַּעֲבֹדוּ תִּדְבָּקוּן: וְנִרְאֶה** שֶׁבָּא לְהָעִיר הַדְּבָרִים הַכְּלָלִים שֶׁיֶּשְׁנָם בַּעֲבוֹדַת ה' כְּדֵי שֶׁתֵּדַע מֵהֶם לְחַיֵּב הַנָּבִיא וְהַחוֹלֵם כְּשֶׁיֹּאמַר לַעֲשׂוֹת אַחַת מֵהֵנָּה לְע"ז וְהִתְחִיל לוֹמַר אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ זוֹ מִצְוַת קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם לָלֶכֶת אַחֲרֵי ה' וְלֹא אַחֲרֵי זוּלָתוֹ, הָא לְמַדְתָּ שֶׁאִם אָמַר הַנָּבִיא לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם ע"ז לָלֶכֶת אַחֲרֵיהָ חַיָּב, וְדִקְדֵּק לוֹמַר תֵּלֵכוּ לְשׁוֹן עָתִיד לְהַעִירְךָ בִּשְׁעוּר חִיּוּב הַנָּבִיא שֶׁמִּתְחַיֵּב עָלָיו, שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא אָמַר קוּם עֲבֹד עַתָּה אֶלָּא תִּקְבְּלוּ ע"ז עֲלֵיכֶם לֵאלֹהַּ לְמָחָר יִתְחַיֵּב מִיתָה מֵעַת שֶׁאָמַר לָהֶם הַדְּבָרִים הֲגַם שֶׁדְּבָרָיו לְעָתִיד:

וְאוֹמְרוֹ וְאֹתוֹ תִירָאוּ. פֵּרוּשׁ דַּוְקָא אוֹתוֹ תִּירָאוּ וְלֹא לַעֲבוֹדָה זָרָה, הַכַּוָּנָה שֶׁאִם בָּא לוֹמַר יִרְאוּ מֵעֲבוֹדָה

(ו) **וְהַנָּבִיא הַהֹוּא אֹו חֹלֵם חֲלֹום הַהֹוא יּומָת כִּי דִבֶּר־סָרָה עַל־יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמֹּוצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדִּיחֲךָ מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס**

ו **וּנְבִיָּא הַהוּא אוֹ חָלֵם חֶלְמָא הַהוּא יִתְקְטֵל אֲרֵי מַלִּיל סַטְיָא עַל יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם וּדְפָרְקָךְ מִבֵּית עַבְדּוּתָא לְאַטְעָיוּתָךְ מִן אָרְחָא דִּי פַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְמְהַךְ בַּהּ וּתְפַלֵּי עֲבַד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

זָרָה פְּלוּנִית הֲגַם שֶׁלֹּא אָמַר לַעֲשׂוֹת לָהּ דָּבָר וְלֹא לְעָבְדָהּ אֶלָּא לְיִרְאָה שֶׁמָּא תָּרִיעַ לוֹ וְאֵין זֶה מְמַעֵט יִרְאָתוֹ יִתְבָּרֵךְ אַף עַל פִּי כֵן חַיָּב מִיתָה כִּי אוֹתוֹ לְבַד יִירָאוּ וְאוֹמְרוֹ וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ מִצְוֹתָיו וְלֹא מִצְוַת עֲבוֹדָה זָרָה, הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁאִם תְּצַוֶּה עֲבוֹדָה זָרָה לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֲנָאָה כְּגוֹן שֶׁתֹּאמַר עֲבוֹדָה זָרָה מִי שֶׁיִּרְצָה לְהַרְוִיחַ יַעֲשֶׂה דָּבָר זֶה וְיַרְוִיחַ וְכַדּוֹמֶה לָזֶה וְאֵין בְּמַעֲשֶׂה זֶה דָּבָר שֶׁנּוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה זָרָה וְיֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר כֵּיוָן שֶׁאֵין בְּדָבָר זֶה מִין עֲבוֹדָה אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, ת"ל מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ תִּשְׁמֹרוּ, וְאִם בָּא הַנָּבִיא לוֹמַר שֶׁה' צִוָּה לוֹ שֶׁיַּעֲשוּ דִּבְרֵי ע"ז בָּזֶה וְיִצְלִיחוּ יוּמַת. וְאוֹמְרוֹ וּבְקֹלוֹ תִּשְׁמָעוּ פֵּרוּשׁ דִּוְקָא בְּקוֹלוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד אִמְרוֹתָיו הַטְּהוֹרוֹת וְלֹא בְּקוֹלָהּ שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁאִם עֲבוֹדָה זָרָה אָמְרָה אֵיזוֹ אֲמָרִים אָסוּר לִשְׁמָעָם, וְאִם בָּא הַנָּבִיא וְאָמַר שֶׁצִּוָּה ה' לֵילֵךְ לַעֲבוֹדָה זָרָה לִשְׁמֹעַ דְּבָרֶיהָ הֲגַם שֶׁאֵין בָּהֶם לֹא מַעֲשֶׂה וְלֹא לִירְאָה מְמֻנָּה אַף עַל פִּי כֵן יוּמַת:

וְאוֹמְרוֹ וְאֹתוֹ תַּעֲבֹדוּ. פֵּרוּשׁ לַה' וְלֹא לְזוּלָתוֹ, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (גִּטִּין נ"ז) שֶׁאָמַר קֵיסָר לְבֵן קָטָן שֶׁל חַנָּה שֶׁיַּעֲרִים לְהַשְׁלִיךְ טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְיֵלֵךְ וְיִבִיאֶנָּהּ וְיִרְאֶה לְרוֹאִים שֶׁעָבַד הֲגַם שֶׁאֵין בְּלִבּוֹ לְעָבְדָהּ וְלֹא רָצָה וְכוּ', עַד כָּאן וּבָא הַכָּתוּב כָּאן לוֹמַר שֶׁאִם בָּא נָבִיא לוֹמַר עַל פִּי ה' כִּי ה' מְרַשֵּׁהוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן יוּמַת הַנָּבִיא:

וְאוֹמְרוֹ וּבוֹ תִּדְבָּקוּן. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (כְּתֻבּוֹת קי"א) וְכִי אֶפְשָׁר לִדְבֹּק בִּשְׁכִינָה אֶלָּא שֶׁיִּדְבֹּק בְּלוּמְדֵי תּוֹרָה שֶׁהֵם מֶרְכָּבָה לַשְׁכִינָה וּכְאִלּוּ נִדְבָּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכָאן צִוָּה ה' שֶׁלֹּא יִדְבֹּק אֶלָּא בִּקְרוֹבֵי ה' וּקְדוֹשָׁיו וְלִשְׁלֹל בָּא שֶׁלֹּא יִדְבֹּק בִּקְרוֹבֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְאִם בָּא נָבִיא וְאָמַר בְּמַאֲמַר ה' לַעֲשׂוֹת כֵּן יוּמַת הַנָּבִיא הַהוּא. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן בְּאוֹמְרוֹ **וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת לֵאמֹר נֵלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים** וְלֹא אָמַר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים לוֹמַר שֶׁחַיָּבִין גַּם אִם לֹא יֹאמְרוּ לַעֲבֹד, וַהֲגַם שֶׁגָּמַר אֹמֶר וְנָעָבְדֵם, הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁסּוֹפוֹ לוֹמַר וְנָעָבְדֵם וּלְעוֹלָם שֶׁיִּתְחַיֵּב עַל כָּל פְּרָטִים שֶׁרָשַׁם ה' בַּפָּסוּק אַחֲרֵי ה' וְגוֹ', וְלָזֶה גָּמַר אֹמֶר **וְהַנָּבִיא הַהוּא** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ שֶׁרָצָה לְנַגֵּד הָאָמוּר יוּמַת, וְטַעַם הַמִּיתָה אָמַר הַכָּתוּב **כִּי דִבֶּר סָרָה עַל ה'**, וַהֲגַם שֶׁלֹּא הֵסִית בְּפֵרוּשׁ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה אַף עַל פִּי כֵן מְחַיְּבוֹ הַכָּתוּב עַל שֶׁשִּׁקֵּר עַל ה' שֶׁנִּבָּא דְּבָרִים רָעִים כְּאֵלֶּה, וּמוֹדִיעַ ה' שֶׁנִּבּוּאָה כָּזוֹ לֹא יְנַבֵּא נְבִיאוֹ, וַהֲגַם שֶׁיְּנַבְּאוּ לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל אֵיזוֹ מִצְוָה הוֹרָאַת שָׁעָה, דַּוְקָא בִּשְׁאָר מִצְוֹת, אֲבָל בַּעֲבוֹדָה זָרָה כָּל שֶׁהוּא בְּאִסּוּר, בֵּין דָּבָר שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתָה, וּבֵין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עָלָיו מִיתָה לֹא יַסְכִּים ה' עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה, וְאִם אָמַר כֵּן נָבִיא שֶׁקֶר עָנָה בַּה', וְכֵן אָמְרוּ בְּסִפְרֵי וז"ל כִּי דִּבֵּר סָרָה שֶׁבָּא לְזַיֵּף דְּבָרָיו שֶׁל הקב"ה ע"כ, וְעַל זִיּוּפוֹ הוּא מֵת:

וְחוּץ מִדַּרְכֵּנוּ יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב שֶׁבָּא לְהַזְהִיר עַל כְּלָלוּת הַתּוֹרָה שֶׁכָּלַל בְּשִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, **אַחֲרֵי ה'** וְגוֹ' **תֵּלֵכוּ** זֶה סֵדֶר זְרָעִים, וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דִּין לָקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַתָּנוֹת עֲנִיִּים וְכֻלָּן מְמֻדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, גַּם לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁצִּרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ לַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה', גַּם בְּעִנְיַן מַעֲשֵׂר לֵוִי פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ש"ר פל"א) מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה נוֹתֵן מַעֲשְׂרוֹתָיו וְהָיְתָה לוֹ שַׁדֶּהוּ מוֹצִיאָה לוֹ אֶלֶף וְכוּ' לְאַחַר זְמַן מֵת הָאִישׁ הַהוּא וְעָמַד בְּנוֹ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה רָעָה עֵינוֹ בְּמַעֲשְׂרוֹת וּפִחֵת מִשְּׁעוּר הַצָּרִיךְ, לְשָׁנָה הַבָּאָה הוֹצִיאָה לוֹ הַשָּׂדֶה כְּשִׁעוּר מַה שֶּׁפָּרַע עָלָיו אָשֶׁתְּקַד, לְשָׁנָה אַחֶרֶת פִּחֵת עוֹד הוֹצִיאָה לוֹ שָׂדֵהוּ כְּשִׁעוּר מַה שֶּׁפָּרַע שָׁנָה שֶׁעָבְרָה וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ע"כ, הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים כִּי לְשִׁעוּר מַה שֶּׁהָיָה נוֹתֵן הָיְתָה שָׂדֵהוּ מוֹצִיאָה לוֹ לָזֶה בָּא מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרֵךְ כָּאן וְצִוָּה עָלָיו שֶׁיֵּלֵךְ הוּא אַחַר מַעֲשָׂיו יִתְבָּרֵךְ לָתֵת כְּפִי מַה שֶּׁיִּתֵּן לוֹ וְלֹא יְסוֹבֵב שֶׁה' יֵלֵךְ אַחֲרָיו כְּפִי מַה שֶּׁיִּתֵּן הוּא מַעֲשְׂרוֹתָיו עַל אֹפֶן שֶׁכָּתַבְנוּ:

עוֹד נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר לָשׁוֹן זֶה כְּנֶגֶד סֵדֶר זְרָעִים לְפִי שֶׁבּוֹ מִחֵית הָאָדָם וּמְזוֹנוֹתָיו, וְכָתַב רַמְבָּ"ם בְּהִלְכוֹת דֵּעוֹת (פ"ג ה"ב) שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן אָדָם בְּמַאֲכָלוֹ וּבְמִשְׁתֵּהוּ לְהַבְרוֹת גּוּפוֹ לַעֲבוֹדַת ה' וְכוּ' דִּכְתִיב (מִשְׁלֵי ג' ו') בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ וְגוֹ', וְהוּא מַאֲמַר **אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ** בְּדַרְכֵּיכֶם, **וְאֹתוֹ תִירָאוּ** זֶה סֵדֶר מוֹעֵד, וּרְמָזָם בְּתֵבַת אֹתוֹ כִּי שַׁבָּת נִקְרָא אוֹת דִּכְתִיב (שְׁמוֹת ל"א י"ז) אוֹת הוּא, גַּם יָמִים טוֹבִים נִקְרָאִים אוֹתוֹת, וְיִחֵס לָהֶם הַמּוֹרֶא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל בְּסִפֶּר תִּקּוּנֵי הַזֹּהַר (תִּקּוּן ט') יָרֵא שַׁבָּת שֶׁצָּרִיךְ לִירָא מֵעָנְשָׁם. **וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ** זֶה סֵדֶר נָשִׁים, שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁמֹר הַרְבֵּה מִצְוֹות שֶׁבְּהִלְכוֹת נָשִׁים וְאִסּוּרֵי בִּיאָה וְזִקּוּת. **וּבְקֹלוֹ תִּשְׁמָעוּ** זֶה סֵדֶר נְזִיקִין, וְרָמַז בַּמַּאֲמַר **וּבְקֹלוֹ תִּשְׁמָעוּ** שֶׁצָּרִיךְ לְהַטּוֹת אֹזֶן לַאֲשֶׁר יִשְׁפְּטוּ הַשּׁוֹפְטִים לְחַיֵּב הַחַיָּב וּלְזַכּוֹת הַזַּכַּאי וְלֹא יָסוּר מִכֹּל אֲשֶׁר יוֹרוּהוּ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (לְקַמָּן י"ז י"ב) וְהָאִישׁ וְגוֹ' לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל הַכֹּהֵן וְגוֹ' אוֹ אֶל הַשֹּׁפֵט וְגוֹ'. **וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ** זֶה סֵדֶר קָדָשִׁים שֶׁכָּלוּ מִשְׁפְּטֵי עֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ. **וּבוֹ תִּדְבָּקוּן** זֶה סֵדֶר טְהָרוֹת שֶׁכָּלוּ מִשְׁפְּטֵי הַטָּהֳרוֹת, וּרְמָזוֹ בַּמַּאֲמַר וּבוֹ תִּדְבָּקוּן כִּי בְּאֶמְצָעוּת

רש"י◄ **סָרָה** • דָּבָר הַמּוּסָר מִן הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא הָיָה וְלֹא נִבְרָא וְלֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר כֵּן, דישטורנור"א בְּלַעַ"ז (אבוועגדונג). **וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים** • (ספרי) אֲפִלּוּ אֵין לוֹ עָלֶיךָ אֶלָּא שֶׁפְּדָאֲךָ, דַּיּוֹ.

(ז) **כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן־אִמֶּךָ אוֹ־בִנְךָ אוֹ־בִתְּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ:**

ז אֲרֵי יְמַלְּכִנָּךְ אַחוּךְ בַּר אִמָּךְ אוֹ בְרָךְ אוֹ בְרַתָּךְ אוֹ אִתַּת קְנְיָמָךְ אוֹ חַבְרָךְ דִּי כְנַפְשָׁךְ בְּסִתְרָא לְמֵימַר נְהַךְ וְנִפְלַח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי לָא יְדַעַתְּ אַתְּ וַאֲבָהָתָךְ:

רש"י◄ **כִּי יְסִיתְךָ** • אֵין הֲסָתָה אֶלָּא גֵּרוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ש"א כו): "אִם ה' הֵסִיתְךָ בִּי", אמיטר"א בְּלַעַ"ז (אן רייצען), שֶׁמַּשִּׁיאוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן. **אָחִיךָ** • מֵאָב. **בֶן־אִמֶּךָ** • מֵאֵם (קידושין פ). **חֵיקֶךָ** • הַשּׁוֹכֶבֶת בְּחֵיקֶךָ וּמְחוּקָה בְּךָ, אפקיט"א בְּלַעַ"ז (אנהאנגענד), וְכֵן (יחזקאל מג): "וּמְחֵיק הָאָרֶץ", מִיסוֹד הַתָּקוּעַ בָּאָרֶץ. **אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ** • זֶה אָבִיךָ, פֵּרַשׁ לְךָ הַכָּתוּב אֶת הַחֲבִיבִין לְךָ, קַל־וָחֹמֶר לַאֲחֵרִים. **בַּסֵּתֶר** • דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה, שֶׁאֵין דִּבְרֵי מֵסִית אֶלָּא בַּסֵּתֶר, וְכֵן שְׁלֹמֹה הוּא אוֹמֵר (משלי ז): "בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם, בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה". **אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ** • דָּבָר זֶה, גְּנַאי גָּדוֹל הוּא לְךָ, שֶׁאַף הָאוּמוֹת אֵין מַנִּיחִין מַה שֶּׁמָּסְרוּ לָהֶם אֲבוֹתֵיהֶם, וְזֶה אוֹמֵר לְךָ: 'עַזֹּב מַה שֶּׁמָּסְרוּ לְךָ אֲבוֹתֶיךָ'.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַטָּהֳרָה יִהְיוּ רְאוּיִים לִדְבֵק בַּשְּׁכִינָה: תורה ו

ו) וְהַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חֹלֵם וְגוֹ'. הֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לוֹמַר נָבִיא וְחוֹלֵם, שֶׁאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶלָּא נָבִיא הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא חִיֵּב הַכָּתוּב מִיתָה אֶלָּא לָזֶה שֶׁאָמַר שֶׁדִּבֵּר ה' אֵלָיו בִּנְבוּאָה שֶׁמְּצַוִּים יִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹעַ לַנָּבִיא דִּכְתִיב (לקמן י"ח ט"ו) אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַבָּא בְּדִבְרֵי חֲלוֹמוֹת שֶׁאֵין חִיּוּב עַל יִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת וְיֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר עֲלֵיהֶם חֲלוֹמוֹת שָׁוְא יְדַבֵּרוּ אֵינוֹ חַיָּב תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ חֹלֵם. וְאִם הָיָה אוֹמֵר חֹלֵם וְגוֹ' וְלֹא נָבִיא הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאֵין חַיָּב מִיתָה אֶלָּא הַחוֹלֵם, אֲבָל הַנָּבִיא וּמַה גַּם נָבִיא שֶׁהוּא מֻחְזָק לְנָבִיא אֱמֶת כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה יֵאָמְנוּ דְּבָרָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּאָמְנוּ דְּבָרָיו כְּשֶׁיֹּאמַר לַעֲבֹר עַל שְׁאָר מִצְוֹת לְפִי שָׁעָה תַּלְמוּד לוֹמַר וְהַנָּבִיא וְגוֹ':

הַחֹלֵם הַהוּא יוּמַת כִּי דִבֵּר וְגוֹ'. כַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְפִי שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר בִּשְׁלָמָא הַנָּבִיא בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא תָּבוֹא הַנְּבוּאָה כְּדֶרֶךְ זֶה אֶלָּא אֲשֶׁר בָּדָא מִלִּבּוֹ מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַחוֹלֵם לִהְיוֹת שֶׁבַּחֲלוֹם יָבוֹאוּ לְהָאָדָם דְּבָרִים מְפֻלָּאִים וְכוֹזְבִים יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁזֶּה הָאִישׁ חֲלוֹם הַזֶּה חָלַם וְלֹא שֶׁקֶר, וְהֵן אֱמֶת אִם הָיָה חִיּוּב מִיתָה עַל אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם עִבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה וְזֶה יִתְחַיֵּב מִדִּין מֵסִית, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁהוּא מֵת עַל סִפּוּר הַחֲלוֹם לְבַד וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁאֲפִלּוּ הֶחְלֵט הַדְּבָרִים אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא שֶׁהַמּוֹפֵת הוּא הָאוֹמֵר לַעֲבֹד א"כ לָמָּה יָמוּת הַחוֹלֵם עַל חֲלוֹמוֹ, לָזֶה אָמַר **כִּי דִבֵּר סָרָה** פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁנִּצְדִּיק לוֹמַר כִּי בָּא הַחֲלוֹם כִּדְבָרָיו וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִיר בְּתֹבֶת הַחֲלוֹם פֵּרוּשׁ לוֹ יִהְיֶה שֶׁהָאֱמֶת הֵיוֹתוֹ חֲלוֹם כִּדְבָרָיו אַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיָה לוֹ לְהַחֲשִׁיבוֹ וּלְסַפְּרוֹ לְעֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֵּיוָן שֶׁהוּא דִּבֵּר סָרָה עַל ה' וְעַל זֶה לְבַד יוּמַת:

וְנָמַר אֹמֶר **הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** בָּא הַכָּתוּב לִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק חִיּוּב מִיתַת הַחוֹלֵם בְּמַאֲמָר זֶה, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כֵּיוָן שֶׁה' אֱלֹהֵיכֶם הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הֲרֵי הֶרְאָה ה' בְּעֵין פְּתוּחָה בְּהָקִיץ אֱמוּנַת ה' וְהַכְחָשַׁת זוּלָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ בַּפָּסוּק אָנֹכִי ה' וְגוֹ' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הַחוֹלֵם הַזֶּה הָיָה לוֹ לְבַטֵּל אֶת אֲשֶׁר יַגִּיד לוֹ בַּעַל הַחֲלוֹמוֹת בַּדִּמְיוֹנוֹת הַכּוֹזְבוֹת מִפְּנֵי מַה שֶּׁרָאָה בְּהָקִיץ וְלֹא בַּחֲלוֹם וְכֵיוָן שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵּן וּבָא לְסַפְּרוֹ זֶה יַגִּיד שֶׁצִּדְּקוּ הַדְּבָרִים אֶצְלוֹ וְחָפֵץ שֶׁיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בֵּית יִשְׂרָאֵל לָזֶה יוּמַת עַל חֲלוֹמוֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו:

מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ ה'. בָּא לוֹמַר כִּי טַעַם חִיּוּב מִיתָה לְנָבִיא וְחוֹלֵם הוּא לְפִי שֶׁבָּאוּ דִּבְרֵיהֶם עַל דָּבָר שֶׁהוּא עוֹקֵר כְּלָלוּת הַתּוֹרָה שֶׁהוּא עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם בָּא עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹות ה' בֵּין חוֹלֵם בֵּין נָבִיא לֹא יוּמְתוּ, וְדִין הַקַּבָּלָה מֵהֶם, בַּעַל הַחֲלוֹמוֹת נֹאמַר אֵלָיו שָׁוְא יְדַבֵּר, וְהַנָּבִיא אִם הוּא יָדוּעַ לְנָבִיא אֱמֶת נְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כְּאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל: **וּבַעַרְתָּ** הָרָע מִקִּרְבֶּךָ. אוּלַי שֶׁיִּרְמֹז לְאוֹתוֹ שֶׁקָּרְאוֹ הַקָּדוֹשׁ ב"ה בְּשֵׁם זֶה דִּכְתִיב (בראשית ח' כ"א) יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע, וְלָזֶה אָמַר **הָרַע** הַיָּדוּעַ, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי כְּשֶׁיֵּעָשׂוּ מִשְׁפָּט בְּכֵיוֹצֵא בָּזֶה מִתְבַּעֵר הָרַע וְנִתָּשׁ כֹּחוֹ וְלֹא יִתְעַצֵּם בְּלִבּוֹת בְּנֵי אָדָם כְּאוֹמְרוֹ מִקִּרְבֶּךָ: תורה ז

ז) כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ וְגוֹ'. בְּפ' זוֹ רָמַז ה' הָעָרָה גְּדוֹלָה בְּאֹפְנֵי הַהֲסָתָה הַבָּאָה לְאָדָם מֵעֵצְמוֹ לְהַטּוֹתוֹ מִדֶּרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, דַּע כִּי יֵשׁ מֵסִית שֶׁבָּא עִם הָאָדָם מִיּוֹם הֱיוֹתוֹ בָּעוֹלָם, וּכְאוֹמְרָם ז"ל (סנהדרין צא:) בַּפָּסוּק (בראשית ד' ז') לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְהוּא מֵסִית לְהָאָדָם לְהָרַע: **עוֹד** יִוָּלֵד בָּאָדָם כֹּחַ מֵסִית ב' בְּאֶמְצָעוּת הָעֲבָרָה אִם עָבַר עַל מִצְוָה אַחַת תִּוָּלֵד בּוֹ כֹּחַ הֶחְפֵּץ רֶשַׁע, סוֹד מַאֲמַר (אבות פ"ד מ"ב) עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה, וְהָאֲרִיכוּ בָּזֶה אַנְשֵׁי אֱמֶת לוֹמַר כִּי עַל יְדֵי עֲבֵרָה א' קוֹנֶה קַטֵּגוֹר אֶחָד וְנוֹסֵף לְפִי שֶׁבָּאוּ דִּבְרֵיהֶם עַל דָּבָר שֶׁהוּא עוֹקֵר כְּלָלוּת הַתּוֹרָה שֶׁהוּא עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם בָּא עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹות ה' בֵּין חוֹלֵם בֵּין נָבִיא לֹא יוּמְתוּ, וְדִין הַקַּבָּלָה מֵהֶם, בַּעַל הַחֲלוֹמוֹת נֹאמַר אֵלָיו שָׁוְא יְדַבֵּר, וְהַנָּבִיא אִם הוּא יָדוּעַ לְנָבִיא אֱמֶת נְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כְּאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל: **וּבַעַרְתָּ** הָרָע מִקִּרְבֶּךָ. אוּלַי שֶׁיִּרְמֹז לוֹמַר כִּי עַל יְדֵי עֲבֵרָה א' קוֹנֶה קַטֵּגוֹר אֶחָד וְנוֹסֵף

(ח) מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים מִמֶּךָּ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ:

ח מִטַּעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בְּסַחֲרָנֵיכוֹן דִּקְרִיבִין לָךְ אוֹ דִרְחִיקִין מִנָּךְ מִסְיָפֵי אַרְעָא וְעַד סְיָפֵי אַרְעָא:

רש"י ◄ **הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים •** (סנהדרין סא) לָמָּה פֵּרַט קְרוֹבִים וּרְחוֹקִים? אֶלָּא כָּךְ אָמַר הַכָּתוּב: מִטִּיבָן שֶׁל קְרוֹבִים, אַתָּה לָמֵד טִיבָן שֶׁל רְחוֹקִים.

כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַמָּשׁ בַּקְּרוֹבִים, כָּךְ אֵין מַמָּשׁ בָּרְחוֹקִים. **מִקְצֵה הָאָרֶץ •** (ספרי) זוֹ חַמָּה וּלְבָנָה וּכְבָא הַשָּׁמַיִם, שֶׁהֵן מְהַלְּכִים מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

גַּם הוּא עַל כֹּחַ הָרַע הָרִאשׁוֹן לְהַחֲטִיאוֹ, וְכֵן שְׁנַיִם וְכֵן שְׁלִשָׁה כִּי יַרְבֶּה לַחֲטֹא יִגְדַּל בּוֹ הַהַסָּתָה, וּלְטַעַם זֶה אָמְרוּ (ברכות לד:) מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִין לַעֲמֹד:

עוֹד בְּאֶמְצָעוּת נְטוֹת הָאָדָם לְדֶרֶךְ לֹא טוֹב יְסוֹבְבֶנּוּ קְנוֹת כֹּחַ ג' שֶׁהוּא נֶפֶשׁ רָעָה כְּדֶרֶךְ שֶׁיִּזְכֶּה הָאָדָם בְּתוֹסֶפֶת נִשְׁמָה יְתֵרָה בְּהִתְעַצְּמוּתוֹ בְּדַרְכֵי ה' כְּמוֹ כֵן בְּאֶמְצָעוּת דְּרָכִים הָרָעִים יִקְנֶה תּוֹסֶפֶת נֶפֶשׁ רָעָה לְהַחֲטִיאוֹ:

עוֹד יוֹסִיף מִזֶּה גְּדֵר ד' וְהוּא לְהַכְנִיס נַפְשׁוֹ בְּגֶדֶר אַחֶרֶת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, וְהוּא שֶׁנַּפְשׁוֹ תִּתְחַבֵּר וְתִשְׁתַּתֵּף עִם חֵלֶק הָרַע וְתִשְׁוֶה לוֹ בְּטִבְעָהּ, וְזֶה הוּא גְּמַר הֶחְלֵט נֶפֶשׁ אָדָם לִכְפֹּר בָּעֶקֶר וְלַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בְּאוֹמְרוֹ כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ הוּא חֵלֶק הָרַע שֶׁהוּא מִתְאַחֶה עִם הָאָדָם מִתְּחִלָּתוֹ קֹדֶם בּוֹאוֹ בָּעוֹלָם, וְאוֹמְרוֹ **בֶּן אִמְּךָ** נִתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעַ מִנַּיִן בָּא אָח לְצָרָה וְאָמַר **בֶּן אִמְּךָ** שֶׁהִיא אֵם כָּל חַי שֶׁהִיא חַוָּה שֶׁגָּרְמָה תַּעֲרֹבֶת הָרַע בִּמְקוֹר הַקְּדֻשָּׁה בַּחֵטְא הָרִאשׁוֹן. וּכְנֶגֶד גְּדֵר ב' שֶׁהוּא מֵסִית הַנּוֹלָד מֵחֵטְא הָאָדָם כַּנִּזְכָּר אָמַר **אוֹ בִנְךָ אוֹ בִתְּךָ** הֵם תּוֹלְדוֹת מַעֲשִׂים רָעִים שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים בָּנִים זָרִים, וְאָמַר **אוֹ בִתְּךָ** כִּי יֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁיּוֹלִידוּ קַטֵּגוֹר בְּמַדְרֵגַת זָכָר וְיֵשׁ בְּמַדְרֵגַת נְקֵבָה כְּפִי כֹּחַ הַחֵטְא כְּשֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל יִוָּלֵד כֹּחַ הַזָּכָר וּלְפִי חֲלִישׁוּתוֹ יִתְיַחֵס אֵלָיו כִּנּוּי הַבַּת:

וּכְנֶגֶד גְּדֵר ג' שֶׁהוּא קִנְיַן נֶפֶשׁ רָעָה שֶׁתִּתְלַוֶּה עִם הַחוֹטֵא אָמַר **אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ** שֶׁשּׁוֹכֶנֶת בְּתוֹכוֹ נֶפֶשׁ רָעָה וְתַגְבִּיר בּוֹ הַהַסָּתָה לְהַפְעִיל הָרַע:

וּכְנֶגֶד גְּדֵר ד' שֶׁהוּא נְטוֹת הַנֶּפֶשׁ וּכְלוֹתָהּ לְחֵלֶק הָרַע שֶׁיִּהְיֶה בְּנַפְשׁוֹ אָמַר **רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ** שֶׁאֵין גְּדֵר בֵּין שְׁנֵיהֶם אֶלָּא חֵלֶק הָרַע וְנַפְשׁוֹ בְּחִינָה אַחַת, וְאַחַר הַדְּרָגוֹת אֵלּוּ יִהְיֶה כֹּחַ בַּמֵּסִית לְדַבֵּר אֵלָיו כְּדִבְּרִים הָאֵלֶּה נֵלֶכָה וְנַעַבְדָה וְגוֹ', וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בַּסֵּתֶר** לְהָעִיר כִּי הַמֵּסִית הוּא מַסְתִּיר עַצְמוֹ כִּי הוּא הַמֵּסִית וּמְדַבֵּר כִּמְדַבֵּר דִּבְרֵי אַהֲבָה וְרֵעוּת וּמֹרְאָה טְלָפַיִם כִּי לֹא לְהָרַע הוּא מִתְכַּוֵּן. וְאוֹמְרוֹ **לֵאמֹר נֵלֶכָה** פֵּרוּשׁ לֹא שֶׁאוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ נֵלֶכָה נַעַבְדָה אֶלָּא אוֹמֵר דְּבָרִים מְסֻתָּרִים וְתַכְלִית דְּבָרָיו הוּא לוֹמַר **נֵלֶכָה נַעַבְדָה** וְגוֹ', גַּם יֵעָרִים בְּמַאֲמָרוֹ לוֹמַר נֵלֶכָה נַעַבְדָה שֶׁכּוֹלֵל עַצְמוֹ עִמּוֹ, וּמִתְחַכֵּם בָּזֶה לוֹמַר שֶׁגַּם הוּא עַד עַתָּה לֹא הָיָה מַסְכִּים לַעֲבוֹדָה זָרָה אֶלָּא מִכָּאן וּלְהָבָא הוּא רוֹצֶה לַעֲבֹד, וּבָזֶה יַחֲשֹׁב הָאָדָם כִּי נַפְשׁוֹ הִיא הַמְדַבֶּרֶת וְלֹא זוּלָתָהּ שֶׁהוּא יֵצֶר הָרַע:

וְאוֹמְרוֹ אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ. פֵּרוּשׁ בָּא בְּטַעֲנָה נֶגֶד מַה שֶׁנִּתְחַיֵּב הָאָדָם בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְאוֹמֵר לוֹ כִּי אֵין עָלָיו הַחִיּוּב אֶלָּא דַּוְקָא בַּעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁיָּדַע וְקִבֵּל שֶׁלֹּא לְעָבְדָהּ אֲבָל עֲבוֹדָה זָרָה אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם בָּעוֹלָם אֵין עָלָיו טַעֲנַת מַה שֶׁקִּבֵּל שֶׁלֹּא לַעֲבֹד כִּי לֹא עָלָה זֶה עַל דַּעַת אָז כְּשֶׁקִּבֵּל, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה** וְלֹא אַתָּה לְבַד אֶלָּא וַאֲבוֹתֶיךָ גַּם הֵם כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה לֹא יָדְעוּ זוֹ:

וְאוֹמְרוֹ מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים. פֵּרוּשׁ כִּי יָבוֹא בְּטַעֲנָה לְהוֹכִיחַ מִמַּה שֶׁלְּפָנָיו מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי יִרְאוּ הָעַמִּים שֶׁסְּבִיב יִשְׂרָאֵל יַחֲנוּ בְּשַׁלְוָה וּבְהַצְלָחָה מְרֻבָּה וְיֹאמְרוּ אֵלָיו לְהִדָּמוֹת לְמַה שֶׁלְּפָנָיו, אוֹ יָבוֹא בְּטַעֲנָה לְהוֹכִיחַ הוֹכָחָה גְּדוֹלָה וְהוּא כְּשֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנִּתְפַּשְּׁטָה בָּעוֹלָם שֶׁכָּל הָעוֹלָם אוֹ רֻבּוֹ עוֹבְדִים אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁאֲרַע בְּזִמַּנִּים אֵלּוּ שֶׁמַּלְכוּת אֱדוֹם כֻּלָּם עוֹבְדִים וכו', וְהִיא פִּנָּה גְּדוֹלָה, וּלְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (יומא י"ג) שֶׁאָמְרוּ עֲתִידָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל הָעוֹלָם, הִנֵּה עֲבוֹדָה זָרָה אַחַת בְּכָל הָעוֹלָם מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ וְהַסָּתָה זוֹ עִמָּהּ טַעֲנָה לְהוֹכִיחַ כִּי יֵשׁ בָּהּ מַמָּשׁ ח"ו, אַף עַל פִּי כֵן אָמַר **לֹא תֹאבֶה לוֹ** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ נוֹתֶנֶת הַתּוֹרָה עֵצָה לְאָדָם שֶׁיִּמָּלֵט בָּהּ מִמִּנּוּ, אֶחָד לֹא תֹאבֶה לוֹ, פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (משלי א') בְּנִי אִם יְפַתּוּךָ חַטָּאִים אַל תֹּאבֶא, פֵּרוּשׁ לֹא תִּכְבֹּשׁ עִמּוֹ בִּטְעָנוֹת אֶלָּא שְׁלִילַת הָרְצוֹן בְּלֹא טַעֲנָה, וְעַיֵּן מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק וְלֹא אָבָה (דברים ב' ל') וְיִשְׁלַל שְׁמֹעַ דְּבָרָיו עוֹד בָּזֶה, וְהַטַּעַם שֶׁאִם יִכְבֹּשׁ עִמּוֹ בִּטְעָנוֹת, הַתְמָדַת הַחוֹשֵׁב תּוֹלִיד תְּכוּנַת הָרַע בָּאָדָם:

וְאוֹמְרוֹ לֹא תָחוֹס וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁצְּרִיךְ לְהַרְחִיק מִמֶּנּוּ כָּל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשׁוֹ אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אִסּוּר כְּדֵי לְעַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ וְלֹא יָחוּס וְלֹא יַחֲמוֹל עָלָיו לוֹמַר לָמָּה יְעַנֶּה נַפְשׁוֹ לְלֹא דָּבָר וַה' הִרְשָׁהוּ לְתֵאָבוֹן זֶה, וְהִנֵּה הֲגַם שֶׁעִנּוּי זֶה הִיא לַנֶּפֶשׁ עִקָּרוֹ הִיא לְאוֹתוֹ הַמִּתְלַוֶּה לָהּ שֶׁהֵם כֹּחוֹת הַמְסִיתִים שֶׁזְּכַרְנוּ, וְהוּא סוֹד הַתַּעֲנִית שִׁיִּתְעַנֶּה הָאָדָם לְאַבֵּד כֹּחַ הָרַע הַדָּבוּק בּוֹ שֶׁהוּא כֹּחַ הַמֵּסִית הָאָמוּר. וְאוֹמְרוֹ **וְלֹא תְכַסֶּה** פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ מַעֲשֶׂה שֶׁל רַב עַמְרָם חֲסִידָא (קדושין פ"א.) שֶׁצָּעַק נוּרָא בֵּי עַמְרָם וְאָסְפוּ יַחַד גַּם בְּנֵי אָדָם גַּם בְּנֵי עַמְרָם וְאִישׁ וּבְזָה גֹּרֵשׁ מִמֶּנּוּ מֵסִית, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֹא תְכַסֶּה עָלָיו** הַכְּרֵז עָלָיו וְגַלֵּהוּ לְעֵינֵי הַכֹּל וּבְזָה תִּהְיֶה נִמְלָט מִמֶּנּוּ כִּי בָּזֶה אַתָּה הוֹרְגוֹ וְהוּא אוֹמְרוֹ **כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ,** וְאוֹמְרוֹ **יָדְךָ תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא הִרְשָׁה אוֹתְךָ הַכָּתוּב לְגַלּוֹת מַעֲשָׂיו וְלִקְרֹא כְּהֶחְסִיד נוּרָא בֵּי עַמְרָם אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא תַּשִּׂיג יָדְךָ אֲבָל כְּשֶׁתַּשִּׂיג לְהִתְעַצֵּם כְּנֶגְדּוֹ וּלְדַרְחוֹתוֹ אֵין לְךָ לְהַכְּלֵם בְּדַרְכְּךָ זֶה אֶלָּא **יָדְךָ תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ,** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תהלים ק"ט) וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי, וְאִם לֹא

(ט) לֹא־תֹאבֶה לּוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא־תַחְמֹל וְלֹא־תְכַסֶּה עָלָיו׃

ט לָא תֵיבֵי לֵהּ וְלָא תְקַבֵּל מִנֵּהּ וְלָא תְחוּס עֵינָךְ עֲלוֹהִי וְלָא תְרַחֵם וְלָא תְכַסֵּי עֲלוֹהִי׃

רש"י◄ **לֹא־תֹאבֶה לּוֹ •** (שם) לֹא תְהֵא תָּאֵב לוֹ, לֹא תֶאֱהָבֶנּוּ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", אֶת זֶה לֹא תֹאהַב. **וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו •** בְּהִתְחַנְּנוֹ עַל נַפְשׁוֹ לִמְחֹל לוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג): "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", לָזֶה לֹא תַּעֲזֹב. **וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו •** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ", עַל זֶה לֹא תָחוֹס. **וְלֹא־תַחְמֹל •** לֹא תְהַפֵּךְ בִּזְכוּתוֹ. **וְלֹא־תְכַסֶּה עָלָיו •** (ספרי) אִם אַתָּה יוֹדֵעַ לוֹ חוֹבָה, אֵינְךָ רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק.

(י) כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה׃

י אֲרֵי מִקְטַל תִּקְטְלִנֵּהּ יְדָךְ תְּהֵי בֵּהּ בְּקַדְמֵיתָא לְמִקְטְלֵהּ וִידָא דְכָל עַמָּא בְּבַתְרֵיתָא׃

רש"י◄ **כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ •** (אם יָצָא מִבֵּית דִּין זַכַּאי, הַחֲזִירֵהוּ לְחוֹבָה), יָצָא מִבֵּית דִּין חַיָּב, אַל תַּחֲזִירֵהוּ לִזְכוּת (ספרי). **יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה •** מִצְוָה בְּיַד הַנִּיסָּת לַהֲמִיתוֹ. לֹא מֵת בְּיָדוֹ, יָמוּת בְּיַד אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיַד כָּל הָעָם וְגוֹ'".

(יא) וּסְקַלְתּוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

יא וְתִרְגְּמִנֵּהּ בְּאַבְנַיָּא וִימוּת אֲרֵי בָעָא לְאַטְעָיוּתָךְ מִדַּחֲלָתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא׃

(יב) וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃ ס

יב וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן וְיִדְחֲלוּן וְלָא יוֹסְפוּן לְמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא בִישָׁא הָדֵין בֵּינָךְ׃

(יג) כִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר׃

יג אֲרֵי תִשְׁמַע בְּחַד מִקְרָיָיךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְמִתַּב תַּמָּן לְמֵימַר׃

רש"י◄ **לָשֶׁבֶת שָׁם •** (ספרי) פְּרָט לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁלֹּא נִתְּנָה לְדִירָה. **כִּי־תִשְׁמַע וְגוֹ' לֵאמֹר •** אוֹמְרִים כֵּן: "יָצְאוּ וְגוֹ'".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תַּשִּׂיג יָדְךָ יָד כָּל הָעָם בָּאַחֲרוֹנָה לִקְרֹא נוּרָא בִּי עַמְּרָם לְבוֹא אֵלָיו הָעָם לְהָרְגוֹ בְּכֹחָם שֶׁאִבּוּד תַּאֲוָתוֹ הִיא הֲרִיגָתוֹ: תורה ח

יא) (וְאוֹמְרוֹ) וּסְקַלְתּוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת.

עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל בַּזֹּהַר (ח"ג ער"ב) בְּסוֹד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ה' אֲבָנִים שֶׁבּוֹ סוֹקְלִין ס"מ בְּקִרְטָא וָמֵת. וְאוֹמְרוֹ **וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן** כִּי כְּשֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל קְרִיאָתָם וְטַעַם קְרִיאָתָם יִשְׁמְעוּ וְיוֹסִיפוּ לִירְאָה אֶת ה', כְּאוֹמְרָם ז"ל שֶׁם בְּאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁל הֶחָסִיד: תורה יב

יג) לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר. אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר,** נִתְכַּוֵּן לְמַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל (כְּתֻבּוֹת י:) שֶׁיֵּשׁ מִצְוָה לָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר** כְּאִלּוּ אָמַר לֵאמֹר לָשֶׁבֶת שָׁם:

עוֹד יִתְבָּאֵר בְּדִקְדּוּק אוֹמְרוֹ **יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל** לָמָּה אָמַר אֲנָשִׁים שֶׁהָיָה מַסְפִּיק לוֹמַר בְּנֵי בְלִיַּעַל וַאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵם אֲנָשִׁים, וְאִם לוֹמַר אֲנָשִׁים וְלֹא קְטַנִּים זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ קְרָא לְמַעֲטָם שֶׁכָּל שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לִכְלַל עֲנָשִׁין אֵין צָרִיךְ לְמַעֲטוֹ. אָכֵן נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁהֵגַם שֶׁאָמְרוּ יָצְאוּ אֲנָשִׁים פְּרוּשׁ שֶׁהֵם צַדִּיקִים כְּאוֹמְרָם ז"ל (מד"ר שְׁלַח) אֲנָשִׁים שֶׁבַּמִּקְרָא צַדִּיקִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר יָצְאוּ אֲנָשִׁים** מוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁתַּחֲזִיק אוֹתָם בִּבְנֵי בְלִיַּעַל וְתָסִיר מֵהֶם חֲזָקַת כַּשְׁרוּת:

עוֹד יִרְצֶה שֶׁהֵגַם שֶׁלֹּא שָׁמַעְתָּ הַדְּבָרִים בְּרוּרִים שֶׁיָּצְאוּ הַמְּדִיחִים אֶלָּא אֲמִירָה שֶׁנִּשְׁמַע מִמֶּנָּה דָּבָר זֶה שֶׁיָּצְאוּ וְגוֹ' **וְדָרַשְׁתָּ** וְגוֹ' פְּרוּשׁ יַעֲשֶׂה דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה לָדַעַת אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בְּקוֹל הַנִּשְׁמָע, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ** וּמִן הָרָאוּי הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים וְשָׁאַלְתָּ שֶׁהִיא הַשְּׁאֵלָה וְאַחַר כָּךְ הַדְּרִישָׁה וְהַחֲקִירָה, אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁיִּדְרֹשׁ בִּשְׁמִיעָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁשָּׁמַע אִם יֵשׁ עֵדִים בַּדָּבָר וְאח"כ יִשְׁאַל פִּי הָעֵדִים לָדוּן עַל פִּי עֵדוּתָם: תורה יד

(יד) יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם:

יד נְפָקוּ גֻּבְרִין בְּנֵי רִשְׁעָא מִבֵּינָךְ וְאַטְעָיוּ יָת יָתְבֵי קַרְתְּהוֹן לְמֵימָר נְהַךְ וְנִפְלַח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי לָא יְדַעְתּוּן:

רש"י◄ **אֲנָשִׁים •** (סנהדרין פה) וְלֹא נָשִׁים. **בְּנֵי־בְלִיַּעַל •** (שם) בְּלִי עֹל, שֶׁפָּרְקוּ עֲלוֹ שֶׁל מָקוֹם. **יֹשְׁבֵי עִירָם •** וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֶרֶת. מִכָּאן אָמְרוּ: 'אֵין נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת עַד שֶׁיַּדִּיחוּהָ אֲנָשִׁים, וְעַד שֶׁיִּהְיוּ מַדִּיחֶיהָ מִתּוֹכָהּ'.

(טו) וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבֶּךָ:

טו וְתִתְבַּע וְתִבְדּוֹק וְתִשְׁאַל יָאוּת וְהָא קֻשְׁטָא כֵּן פִּתְגָּמָא אִתְעֲבִידָא תּוֹעֲבְתָּא הָדָא בֵּינָךְ:

רש"י◄ **וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב •** (סנהדרין מ) מִכָּאן לָמְדוּ שֶׁבַע חֲקִירוֹת, מֵרִבּוּי הַמִּקְרָא כָּאן יֵשׁ שָׁלֹשׁ: דְּרִישָׁה, וַחֲקִירָה וְ"הֵיטֵב"; "וְשָׁאַלְתָּ", אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן, וּמִמֶּנּוּ לָמְדוּ בְּדִיקוֹת. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דברים יט): "וְדָרְשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הֵיטֵב", וְעוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שם יז): "וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב", וְלָמְדוּ: 'הֵיטֵב הֵיטֵב' לִ'גְזֵרָה שָׁוָה', לִיתֵּן הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה.

(טז) הַכֵּה תַכֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא לְפִי־חָרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חָרֶב:

טז מִמְּחָא תִּמְחֵי יָת יָתְבֵי קַרְתָּא הַהִיא לְפִתְגַּם דְּחָרֶב גַּמַּר יָתַהּ וְיָת כָּל דִּי בַהּ וְיָת בְּעִירַהּ לְפִתְגַּם דְּחָרֶב:

רש"י◄ **הַכֵּה תַכֶּה •** (ב"מ לא) אִם אֵינְךָ יָכֹל לַהֲמִיתָם בְּמִיתָה הַכְּתוּבָה בָּהֶם, הַמִּיתֵם בְּאַחֶרֶת.

(יז) וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד:

יז וְיָת כָּל עֲדָאהּ תִּכְנוֹשׁ לְגוֹ פְּתַיֵּהּ וְתוֹקֵד בְּנוּרָא יָת קַרְתָּא וְיָת כָּל עֲדָאהּ גְּמִיר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וּתְהֵי תֵּל חָרִיב לְעָלָם לָא תִתְבְּנֵי עוֹד:

רש"י◄ **לַה' אֱלֹהֶיךָ •** לִשְׁמוֹ וּבִשְׁבִילוֹ.

(יח) וְלֹא־יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן־לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ:

יח וְלָא יִדְבַּק בִּידָךְ מִדַּעַם מִן חֲרָמָא בְּדִיל דִּיתוּב יְיָ מִתְּקוֹף רָגְזֵהּ וְיֵהַב לָךְ רַחֲמִין וִירַחֵם עָלָךְ וְיַסְגְּנָךְ כְּמָא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ:

רש"י◄ **לְמַעַן יָשׁוּב ה' מֵחֲרוֹן אַפּוֹ •** (ספרי) שֶׁכָּל זְמַן שֶׁעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים בָּעוֹלָם, חֲרוֹן־אַף בָּעוֹלָם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ. כִּוָּנַת מַאֲמָר זֶה כָּאן לְפִי שֶׁצִּוָּה עַל עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁיִּהַרְגוּ כָּל הָעִיר לְפִי חֶרֶב וַאֲפִלּוּ בְּהֶמְתָּם מַעֲשֶׂה הַזֶּה יוֹלִיד טֶבַע הָאַכְזָרִיּוּת בְּלֵב הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁסִּפְּרוּ לָנוּ הַיִּשְׁמְעֵאלִים כַּת הָרוֹצְחִים בְּמַאֲמַר הַמֶּלֶךְ כִּי יֵשׁ לָהֶם חֵשֶׁק גָּדוֹל בְּשָׁעָה שֶׁהוֹרְגִים אָדָם וְנִכְרְתָה מֵהֶם שֹׁרֶשׁ הָרַחֲמִים וְהָיוּ לְאַכְזָר, וְהַבְּחִינָה עַצְמָהּ תִּהְיֶה נִשְׁרֶשֶׁת בְּרוֹצְחֵי עִיר הַנִּדַּחַת לָזֶה אָמַר לָהֶם הַבְטָחָה שֶׁיִּתֵּן לָהֶם ה' רַחֲמִים הֲגַם שֶׁהַטֶּבַע יוֹלִיד בָּהֶם הָאַכְזָרִיּוּת מִקּוֹר הָרַחֲמִים יַשְׁפִּיעַ בָּהֶם כֹּחַ הָרַחֲמִים מֵחָדָשׁ לְבַטֵּל כֹּחַ הָאַכְזָרִיּוּת שֶׁנּוֹלַד בָּהֶם מִכֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה. וְאוֹמְרוֹ **וְרִחַמְךָ** הֵעִיר בָּזֶה שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָאָדָם הוּא בְּגֶדֶר טֶבַע אַכְזָרִי כְּמוֹ כֵן יִתְנַהֵג ה' עִמּוֹ שֶׁאֵין ה' מְרַחֵם אֶלָּא לְרַחֲמָן: **וְאוֹמְרוֹ וְהִרְבֶּךָ** נִתְכַּוֵּן לְנַחֵם הָעָם בִּרְאוֹתָם כִּי נִפְרְצוּ פֶּרֶץ בְּאָבְדָן אַנְשֵׁי עִיר אַחַת יַחַד, לָזֶה הִבְטִיחָם כִּי לֹא יֵרֵע לְבָבָם כִּי הוּא יִרְבֶּה וִימַלֵּא הַחֶסְרוֹן בְּתוֹסֶפֶת מְרֻבָּה. וְאוֹמְרוֹ **כִּי תִשְׁמַע** נָתַן טַעַם לְהַבְטָחָתוֹ

(יט) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

יט אֲרֵי תְּקַבֵּל לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר יָת כָּל פִּקּוּדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵּין לְמֶעְבַּד דְּכָשֵׁר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ:

◆ יום רביעי כ"ו מנחם־אב ◆

יד (א) בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת:

א בְּנִין אַתּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן לָא תִתְחַמְּמוּן וְלָא תְשַׁוּוּן מְרָט בֵּין עֵינֵיכוֹן עַל מִית:

רש"י◄ **לֹא תִתְגֹּדְדוּ •** לֹא תִּתְּנוּ גְּדִידָה וְשֶׁרֶט בִּבְשַׂרְכֶם עַל מֵת, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֱמוֹרִיִּים עוֹשִׂין, לְפִי שֶׁאַתֶּם בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם, וְאַתֶּם רְאוּיִין לִהְיוֹת נָאִים וְלֹא גְּדוּדִים וּמְקֹרָחִים. **בֵּין עֵינֵיכֶם •** אֵצֶל הַפַּדַּחַת, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (ויקרא כא): "לֹא יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם", לַעֲשׂוֹת כָּל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 295)

בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם (יד, א)

יְדוּעָה תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב (כתר שם טוב - קה"ת - הוספות אות קלג), שֶׁכָּל יְהוּדִי יָקָר בְּעֵינֵי ה' כְּבֵן יָחִיד שֶׁנּוֹלַד לְהוֹרָיו לְעֵת זִקְנָתָם, וְעוֹד יוֹתֵר מִכָּךְ. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הוּא עוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי חֹלִין, שֶׁאֵינָם לְפִי כְּבוֹדוֹ שֶׁל בֶּן מֶלֶךְ, אָסוּר לוֹ לִשְׁכֹּחַ שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הקב"ה. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה מַעֲלַת הַשָּׁר - אֲפִילּוּ בִּהְיוֹתוֹ בַּשִּׁבְיָה - לְמַעֲלַת אִישׁ הֶדְיוֹט.

(ב) כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ס

ב אֲרֵי עַם קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וּבָךְ אִתְרְעֵי יְיָ לְמֶהֱוֵי לֵהּ לְעַם חַבִּיב מִכֹּל עַמְּמַיָּא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא:

רש"י◄ **כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה •** קְדֻשַּׁת עַצְמְךָ מֵאֲבוֹתֶיךָ, וְעוֹד: "וּבְךָ בָּחַר ה'".

(ג) לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה:

ג לָא תֵּיכוּל כָּל דִּמְרָחָק:

רש"י◄ **כָּל־תּוֹעֵבָה •** (בכורות לד) כָּל שֶׁתִּתְעַבְתִּי לְךָ, כְּגוֹן: צָרַם אֹזֶן בְּכוֹר כְּדֵי לִשְׁחָטוֹ בַּמְּדִינָה, חֲרֵי דָּבָר שֶׁתִּתְעַבְתִּי לְךָ: "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", וּבָא וְלִמֵּד כָּאן, שֶׁלֹּא יִשְׁחוֹט וְיֹאכַל עַל אוֹתוֹ הַמּוּם. בִּשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב, חֲרֵי דָּבָר שֶׁתִּתְעַבְתִּי לְךָ, וְהִזְהִיר כָּאן עַל אֲכִילָתוֹ.

(ד) זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים:

ד דֵּין בְּעִירָא דְּתֵיכְלוּן תּוֹרִין אִמְּרִין דִּרְחֵלִין וְגַדְיָן דְּעִזִּין:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי בִּשְׁלָמָא אִם הָיְתָה הָרְצִיחָה שֶׁל אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת לִנְקָמָה אֲנוּשִׁית יֵשׁ מָקוֹם לְהַנְמְשָׁךְ מֵהַדָּבָר מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַתָּה שֶׁאֵין הַמַּעֲשֶׂה אֶלָּא מִטַּעַם קַבָּלַת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' לִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתָיו** כִּי כְּשֶׁעוֹשִׂים מִשְׁפָּט בְּעִיר הַנִּדַּחַת כְּאִלּוּ קִיְּמוּ כָּל מִצְוֹת ה' כְּאוֹמְרָם ז"ל (סנהדרין קי"א): תורה יט

א) בָּנִים אַתֶּם וְגוֹ'. צְרִיךְ לָדַעַת מַה טַּעַם סָמוּךְ מֵאֲמַר **בָּנִים אַתֶּם** לְמַאֲמַר תִּתְגֹּדְדוּ, נִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁבְּמִיתַת אִישׁ אֵין אֲבֵדָה לַמֵּת אֶלָּא חֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְאָדָם שֶׁשָּׁלַח בְּנוֹ לִסְחוֹרָה לְעִיר אַחֶרֶת וּלְיָמִים שָׁלַח הָאָב אַחַר בְּנוֹ וְאֵין הֶעְדֵּר הַבֵּן אֶלָּא מִן הַמָּקוֹם שֶׁהָלַךְ מִשָּׁם אֲבָל עַל כָּל פָּנִים יֶשְׁנוֹ וְאַדְרַבָּה בְּטוֹב לוֹ שֶׁחָזַר הַבֵּן אֵצֶל אָבִיו שֶׁהוּא מְקוֹר הַחַיִּים וְעַל זֶה אֵין לָנוּ לְהִתְגּוֹדֵד וְלָשִׂים קָרְחָה מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאֲמוּת שֶׁלֹּא נִקְרְאוּ בָּנִים לַה', וְהוּא אוֹמְרוֹ **אַתֶּם** לִשְׁלֹל שְׁאַר הָאֲמוּת שֶׁעֲלֵיהֶם יִדְּוּ הַדְּיוּרִים בְּיוֹם מִיתָתָם שֶׁהֵם מֵתִים מִיתָה שֶׁאֵינָם עוֹד בַּנִּמְצָא בֵּין הַחַיִּים: תורה ב

(ה) אַיָּל וּצְבִי וַיַּחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישֹׁן וּתְאוֹ וָזֶמֶר:

ה אַיָּלָא וְטַבְיָא וַיַּחְמוּרָא וְיַעֲלָא וְרִימָא וְתוֹרְבָּלָא וְדִיצָא:

פירס״י [ד־ה] ◄ זֹאת הַבְּהֵמָה וגו׳. אַיָּל וּצְבִי וַיַּחְמוּר • לָמַדְנוּ (ספרי. חולין עא) שֶׁהַחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה, וְלָמַדְנוּ (חולין סג) שֶׁהַבְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה מְרֻבָּה מִן הַטְּהוֹרָה, שֶׁבְּכָל מָקוֹם פּוֹרֵט אֶת הַמֵּעָט. וְאַקּוֹ • מְתֻרְגָּם: ׳יַעְלָא׳, (איוב לט) יַעֲלֵי סֶלַע, הוּא אשטנבו״ק (ת״א וחולין פ). וּתְאוֹ • תורבל״א, (וכן פרש״י איוב ל״ט. ר״ה כו ב. וע״ע ברש״י חולין נט ב) תּוֹר הַיַּעַר. באל״א, יַעַר בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי.

(ו) וְכָל־בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:

ו וְכָל בְּעִירָא דִּסְדִיקָא פַּרְסָתָא וּמַטְלְפָא טְלִפִּין תַּרְתֵּין פַּרְסָתָא מַסְקָא פִּשְׁרָא בִּבְעִירָא יָתַהּ תֵּיכְלוּן:

רש״י ◄ מַפְרֶסֶת • סְדוּקָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. פַּרְסָה • פלאנט״ה (פוסזאהלע). וְשֹׁסַעַת • חֲלוּקָה בִּשְׁתֵּי צִפָּרְנַיִם, שֶׁיֵּשׁ סְדוּקָה וְאֵינָהּ חֲלוּקָה בַּצִּפָּרְנַיִם, וְהִיא טְמֵאָה. בַּבְּהֵמָה • (חולין סט) מַשְׁמָע מַה שֶׁנִּמְצָא בַּבְּהֵמָה, אֲכָל! מִכָּאן אָמְרוּ (שם ע״ד) שֶׁהַשְּׁלִיל נִתַּר בִּשְׁחִיטַת אִמּוֹ.

(ז) אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת־הַגָּמָל וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם:

ז בְּרַם יָת דֵּין לָא תֵּיכְלוּן מִמַּסְקֵי פִּשְׁרָא וּמִמַּסְדִּיקֵי פַּרְסָתָא מַטְלְפֵי טְלִפָּיָא יָת גַּמְלָא וְיָת אַרְנְבָא וְיָת טַפְזָא אֲרֵי מַסְקֵי פִּשְׁרָא אִנּוּן וּפַרְסָתְהוֹן לָא סְדִיקָא מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן:

רש״י ◄ הַשְּׁסוּעָה • (נדה כד) בְּרִיָּה הִיא שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת; אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: (חולין ס״ג) ׳לָמָּה נִשְׁנוּ? בַּבְּהֵמוֹת, מִפְּנֵי הַשְּׁסוּעָה. וּבָעוֹפוֹת, מִפְּנֵי הָרָאָה, שֶׁלֹּא נֶאֱמְרוּ בְּ׳תוֹרַת כֹּהֲנִים׳.

(ח) וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְלֹא גֵרָה טָמֵא הוּא לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ: ס

ח וְיָת חֲזִירָא אֲרֵי מַסְדִּיק פַּרְסָתָא הוּא וְלָא פָּשַׁר מְסָאֲב הוּא לְכוֹן מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵּיכְלוּן וּבִנְבִלְתְּהוֹן לָא תִקְרְבוּן:

רש״י ◄ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ • (ת״כ) רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: בָּרֶגֶל, שֶׁאָדָם חַיָּב לְטַהֵר אֶת עַצְמוֹ בָּרֶגֶל. יָכֹל יִהְיוּ מֻזְהָרִים בְּכָל הַשָּׁנָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר (ויקרא כא): ״אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְגוֹ׳״, וּמַה טֻמְאַת הַמֵּת חֲמוּרָה, כֹּהֲנִים מֻזְהָרִים וְאֵין יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִים; טֻמְאַת נְבֵלָה קַלָּה, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?!.

(ט) אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ:

ט יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּי בְמַיָּא כֹּל דִּי לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין תֵּיכְלוּן:

(י) וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ טָמֵא הוּא לָכֶם: ס

י וְכֹל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין לָא תֵּיכְלוּן מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

(יא) כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ:

יא כָּל צִפַּר דַּכְיָא תֵּיכְלוּן:

רש״י ◄ כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ • (קידושין נז) לְהַתִּיר מְשֻׁלַּחַת שֶׁבִּמְצֹרָע.

(יב) וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה:

יב וְדֵין דִּי לָא תֵּיכְלוּן מִנְּהוֹן נִשְׁרָא וְעָר וְעַזְיָא:

רש״י ◄ וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם • לֶאֱסֹר אֶת הַשְּׁחוּטָה.

(יג) וְהָרָאָה וְאֶת־הָאַיָּה וְהַדַּיָּה לְמִינָהּ:

רש"י◄ **וְהָרָאָה וְאֶת־הָאַיָּה וְגוֹ'** • הִיא 'רָאָה', הִיא 'אַיָּה', הִיא 'דַּיָּה', וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'רָאָה'? שֶׁרוֹאָה בְּיוֹתֵר. וְלָמָּה הִזְהִירְךָ בְּכָל שְׁמוֹתֶיהָ? שֶׁלֹּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְ'בַעַל דִּין' לַחֲלֹק, שֶׁלֹּא יְהֵא הָאוֹסְרָהּ קוֹרֵא אוֹתָהּ 'רָאָה', וְהַבָּא לְהַתִּיר, אוֹמֵר: 'זוֹ, דַּיָּה שְׁמָהּ, אוֹ אַיָּה שְׁמָהּ, וְזוֹ לֹא אָסַר הַכָּתוּב'. וּבָעוֹפוֹת פֵּרַט לְךָ הַטְּמֵאִים, לְלַמֵּד שֶׁהָעוֹפוֹת הַטְּהוֹרִים מְרֻבִּים עַל הַטְּמֵאִים, לְפִיכָךְ פֵּרַט אֶת הַמֵּעָט.

יג וּבַת כַּנְפָא וְטָרְפִיתָא וְדַיְתָא לְזִנָהּ:

(יד) וְאֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ:

יד וְיָת כָּל עֹרְבָא לְזִנֵהּ:

(טו) וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ:

טו וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפַּר שַׁחְפָּא וְנָצָא לְזִנוֹהִי:

(טז) אֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַינְשׁוּף וְהַתִּנְשֶׁמֶת:

רש"י◄ **הַתִּנְשֶׁמֶת** • קלב"א שורי"ץ (פלעדערמויז).

טז וְקַדְיָא וְקִפּוֹפָא וּבוּתָא:

(יז) וְהַקָּאַת וְאֶת־הָרָחָמָה וְאֶת־הַשָּׁלָךְ:

רש"י◄ **שָׁלָךְ** • (חולין סג) הַשּׁוֹלֶה דָּגִים מִן הַיָּם.

יז וְקָתָא וּיַרְקְרֵקָא וְשָׁלֵי נוּנָא:

(יח) וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדּוּכִיפַת וְהָעֲטַלֵּף:

רש"י◄ **דּוּכִיפַת** • הוּא תַּרְנְגוֹל הַבָּר, וּבְלַעַ"ז הרופ"א (ווידעהאפף), וְכַרְבָּלְתּוֹ כְּפוּלָה.

יח וַחֲנָרִיתָא וְאִבּוּ לְזִנָהּ וְנַגַּר טוּרָא וַעֲטַלֵּפָא:

(יט) וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ:

רש"י◄ **שֶׁרֶץ הָעוֹף** • הֵם הַנִּמּוּכִים הָרוֹחֲשִׁים עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן: זְבוּבִין, וּצְרָעִים וַחֲגָבִים טְמֵאִים, הֵם קְרוּיִים 'שֶׁרֶץ'.

יט וְכֹל רִחֲשָׁא דְּעוֹפָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן לָא יִתְאָכְלוּן:

(כ) כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ:

רש"י◄ **כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ** • וְלֹא אֶת הַטָּמֵא, בָּא לִיתֵּן 'עֲשֵׂה' עַל 'לֹא תַעֲשֶׂה', וְכֵן בִּבְהֵמָה: "אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְ'לָאו' הַבָּא מִכְּלַל 'עֲשֵׂה' - 'עֲשֵׂה', לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּ'עֲשֵׂה' וְ'לֹא תַעֲשֶׂה'.

כ כָּל עוֹפָא דְּכֵי תֵּיכְלוּן:

(כא) לֹא־תֹאכְלוּ כָל־נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ

כא לָא תֵּיכְלוּן כָּל נְבִילָא לְתוֹתַב עָרֵל דִּי בְקִרְוָיְךָ תִּתְּנִנַּהּ וְיֵיכְלִנַּהּ אוֹ תְזַבְּנִנַּהּ לְבַר עַמְּמִין אֲרֵי עַם קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תֵּיכוּל בְּשַׂר בַּחֲלָב:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) וְהָרָאָה וְגוֹ' לְמִינָהּ. נִרְאֶה שֶׁכָּל מִין מֵהַכ"ד (חֻלִּין ס"ג.) שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינִים הַרְבֵּה וּמְשֻׁנִּים אָמַר בְּהֶם הַכָּתוּב לְמִינֵהוּ לְמִינֵיהֶם וְכָל שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא מִינִים מוּעָטִים וְדוֹמִים קְצָת אֵינוֹ אוֹמֵר לְמִינוֹ, וְהָרְאָיָה כִּי נֶשֶׁר לֹא נֶאֱמַר בּוֹ לְמִינוֹ וְאוֹמֵר בַּגְּמָ' (חֻלִּין ס"א.) עַל עוֹף אֶחָד שֶׁאֵינוֹ נִכָּר שֶׁהוּא נֶשֶׁר שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁהוּא מִין נֶשֶׁר, הֲרֵי שֵׁיֵּשׁ לַנֶּשֶׁר מִינִים וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא אָמַר הַכָּתוּב לְמִינוֹ: תורה יד

כא) כָּל נְבֵלָה וְגוֹ'. אוֹמְרוֹ **כָּל**, לְמָאן דְּאָמַר אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר (חֻלִּין קי"ג.) יִרְצֶה לְרַבּוֹת כָּל הַמִּתְנַבֵּל בֵּין טְהוֹרִים בֵּין טְמֵאִים בָּאָה עֲלֵיהֶם אַזְהָרַת לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה, וּלְמָאן דְּאָמַר אֵין

רש"י◄ **לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ •** גֵּר תּוֹשָׁב, שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה־זָרָה וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת. **כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה'׳ •** (ספרי) קַדֵּשׁ אֶת עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ, דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים וַאֲחֵרִים נוֹהֲגִים בָּהֶם אִסּוּר, אַל תַּתִּירֵם בִּפְנֵיהֶם. **לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי •** (חולין קיג) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, פְּרָט לְחַיָּה, וְלָעוֹפוֹת וְלַבְּהֵמָה טְמֵאָה. **לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי וְגוֹ׳.**

◆ יום חמישי כ"ז מנחם־אב ◆

(כב) **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה:**

כב עַשֵּׂרָא תְּעַשַּׂר יָת כָּל עֲלָלַת זַרְעָךְ דְּיִפּוֹק חַקְלָא שַׁתָּא בְּשַׁתָּא:

וכן◄ **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר •** (תנחומא) מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל זֶה? אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל: ׳לֹא תִגְרְמוּ לִי לְבַשֵּׁל גְּדָיִים שֶׁל תְּבוּאָה, עַד שֶׁהֵן בִּמְעֵי אִמּוֹתֵיהֶן, שֶׁאִם אֵין אַתֶּם מְעַשְּׂרִים מַעַשְּׂרוֹת כָּרָאוּי, כְּשֶׁהוּא סָמוּךְ לְהִתְבַּשֵּׁל, אֲנִי מוֹצִיא רוּחַ קָדִים וְהִיא מְשַׁדַּפְתָּן׳, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב כו): "וּשְׁדֵפָה לִפְנֵי קָמָה", וְכֵן לְעִנְיַן בִּכּוּרִים. **שָׁנָה שָׁנָה •** (ספרי) מִכָּאן שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת י"ג תמוז תשי"ב – תורת מנחם התוועדויות ו עמ' 54)

עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר (יד, כב)

עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר (תענית ט, א)

מְבֹאָר בַּגְּמָרָא שָׁם, שֶׁבְּמִצְוַת מַעֲשֵׂר מְתֻּר לְנַסּוֹת אֶת ה', אַף דִּכְתִיב (וְאִתְחַנַּן ו, טז) לֹא תְנַסּוּ אֶת ה', וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, י): הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר . . וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת . . אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אֲרֻבּוֹת

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר אוֹמְרוֹ כָּל מְרַבֶּה כָּל מִין טָהוֹר בֵּין בְּהֵמָה בֵּין חַיָּה בֵּין עוֹף אֲבָל טְמֵאָה לֹא:

עוֹד יִרְצָה בְּאוֹמְרוֹ **כָּל** עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה (מעילה פ"ד מ"ג) וּפְסָקוֹ רַמְבָּ"ם פֶּרֶק ד' מֵהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וּז"ל כָּל הַנְּבֵלוֹת מִצְטָרְפִים זֶה עִם זֶה וְכוּ' כֵּיצַד הַלּוֹקֵחַ מִנְּבֵלַת הַשּׁוֹר וְנִבְלַת הַצְּבִי וְנִבְלַת הַתַּרְנְגוֹל וְקִבֵּץ מִן הַכֹּל כְּזַיִת בָּשָׂר וַאֲכָלוֹ לוֹקֶה ע"כ, וְהוּא מַאֲמַר **לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה** פֵּרוּשׁ שֶׁמַּזְהִיר עַל שִׁעוּר אֲכִילָה שֶׁהוּא כְּזַיִת הַבָּאָה מִכָּל דָּבָר הַמִּתְנַבֵּל הַגַּם שֶׁאֵין הַזַּיִת בָּא אֶלָּא מִשֶּׁלְּשִׁתָּם יַחַד:

לַגֵּר אֲשֶׁר וְגוֹ'. הִקְדִּים זִכְרוֹן הַגֵּר לְזִכְרוֹן הַנְּתִינָה וּבְנָכְרִי הִקְדִּים זִכְרוֹן הַמְּכִירָה לְזִכְרוֹן הַנָּכְרִי, בְּמַסֶּ' חֻלִּין (קי"ד) הֵבִיאוּ מַחֲלֹקֶת ר' מֵאִיר וְר' יְהוּדָה ר"מ סוֹבֵר שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה לְהַתִּיר נְתִינָה לַגּוֹי וּמְכִירָה לַגֵּר וְלָזֶה סָמַךְ נְתִינָה וּמְכִירָה יַחַד, וְר"י סוֹבֵר הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן מִטַּעַם שֶׁאָמַר קְרָא אוֹ מָכֹר וְלֹא אָמַר וּמָכֹר וְר"מ מְיַשֵּׁב תֵּבַת אוֹ לְהַקְדִּים נְתִינָה דְּגֵר לִמְכִירָה דְּגוֹי, וְצָרִיךְ לָדַעַת לִסְבָרַת ר"י לָמָּה דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּסֵדֶר זֶה, וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַחֲלֹקֶת אַחֶרֶת שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּמַסֶּכֶת ע"ז (ס"ז) ר' מֵאִיר וְר' שִׁמְעוֹן בְּדִין אִסּוּר פָּגוּם ר"ש מַתִּיר וְר"מ אוֹסֵר דְּתַנְיָא לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר וְגוֹ' כָּל הָרְאוּיָה לַגֵּר קְרוּיָה נְבֵלָה שֶׁאֵין רְאוּיָה לַגֵּר אֵינָהּ קְרוּיָה נְבֵלָה עַד כָּאן, מִשְּׁמַע שֶׁדְּרָשַׁת ר' שִׁמְעוֹן הִיא מִמַּה שֶׁבָּא הַכָּתוּב לוֹמַר לְתִתָּהּ לַגֵּר וְאִם אֵינָהּ רְאוּיָה אֵין אָדָם נוֹתֵן וּמוֹכֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה הָא לָמַדְתָּ שֶׁבִּרְאוּיָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְלָזֶה דּוֹרֵשׁ שֶׁאֵין קְרוּיָה נְבֵלָה אֶלָּא וְכוּ', וְאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ נִרְאִים, כִּי לְעוֹלָם כְּשֶׁאָסַר הַכָּתוּב הַנְּבֵלָה כָּל נְבֵלָה בְּמַשְׁמָע וּמַאֲמַר הַנְּתִינָה וְהַמְּכִירָה בָּא כְּשֶׁהֵם רְאוּיִים וּמִי תָּלָה זֶה בָּזֶה:

עַל כֵּן נִרְאֶה שֶׁדְּרָשַׁת ר"ש הִיא מִמַּה שֶׁשִּׁנָּה הַכָּתוּב בְּשִׁעוּר הַדִּבּוּר וְכָתַב תֵּבַת לַגֵּר סָמוּךְ לְתֵבַת נְבֵלָה וְלֹא אָמַר כְּסֵדֶר שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ מָכֹר לַנָּכְרִי וְהוּא גַּם כֵּן שִׁעוּר דִּבּוּר הָרָאוּי לְהַקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר לְמִי, לָזֶה דָּרַשׁ ר' שִׁמְעוֹן שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְהַעִירְךָ בְּמִשְׁפָּט זֶה לוֹמַר שֶׁאֵינָהּ נְבֵלָה אֶלָּא אִם הוּא רָאוּי לַגֵּר אֲבָל אִם הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב תִּתְּנֶנָּה לַגֵּר אֵין מָקוֹם לְדָרְשָׁתוֹ: **וּלְדָרֶךְ** זֶה הִרְוַחְנוּ טַעַם שִׁנּוּי הַסֵּדֶר אֲלִבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה כִּי סוֹבֵר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאֵין אִסּוּר פָּגוּם, וּלְטַעַם זֶה שִׁנָּה הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה לְהַסְמִיךְ מַאֲמַר תֵּיבַת נְבֵלָה לְתֵבַת הַגֵּר וְשִׁנָּה מִסֵּדֶר הַסָּמוּךְ לוֹ לַהֲעִירְךָ עַל דְּרָשָׁה זוֹ, וְלָזֶה לְר"מ שֶׁדּוֹרֵשׁ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר נְתִינָה לְגוֹי וּמְכִירָה לְגֵר אֵין לוֹ מָקוֹם לִדְרֹשׁ נְבֵלָה הָרְאוּיָה לַגֵּר וְכוּ' וְאָסַר אֲפִלּוּ אֵינָהּ רְאוּיָה לַגֵּר וְנִתְיַשְּׁבוּ עַל בֵּרְיָן:

אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי שָׁם בְּמַסֶּכֶת ע"ז (ס"ח.) שֶׁהִקְשָׁה הַשַּׁ"ס כְּשֶׁאָמַר נְבֵלָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְגֵר אֵינָהּ נְבֵלָה הִקְשָׁה וּז"ל וְרַבִּי מֵאִיר הַהוּא לְמִעוּטֵי סְרוּחָה מֵעִקָּרָא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סְרוּחָה מֵעִקָּרָא לֹא אִצְטְרִיךְ קְרָא ע"כ, וּלְפִי דְּבָרָנוּ מַה מַּקְשָׁה הַשַּׁ"ס לְר"מ וַהֲלֹא לִסְבָרַת ר"מ אֵין מָקוֹם לִדְרֹשׁ דְּרָשַׁת ר"ש כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, וְאוּלַי כִּי לְרוַחְהָ דְּמִלְּתָא אָמַר כֵּן בַּגְּמָרָא אֲפִלּוּ אִם תִּמְצָא לוֹמַר שֶׁיִּסְבֹּר דְּרָשַׁת ר"ש יָכוֹל לְהַעֲמִידָהּ בִּסְרוּחָה מֵעִקָּרָא אֲבָל אַחַר הָאֱמֶת אֵין קֶשְׁיָא לְר"מ וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, וּלְפִי זֶה אַחַר הָאֱמֶת גַּם ר"מ יִסְבֹּר (כר"ש) בִּסְרוּחָה מֵעִקָּרָא דְּעַפְּרָא בְּעָלְמָא כִּסְבָרַת רַשְׁבִּ"י וְאֵינוֹ צָרִיךְ קְרָא: תורה כב

הַשָּׁמַיִם. וְכֵן נִפְסַק לַהֲלָכָה (טור יו"ד הלכות צדקה סרמ"ז), שֶׁבְּכָל דָּבָר אָסוּר לְנַסּוֹת אֶת ה', חוּץ מִדָּבָר זֶה. וְהִנֵּה, הָרמ"א שָׁם הֵבִיא דֵּעָה שֶׁהַדָּבָר אָמוּר רַק בְּמַעֲשֵׂר. אֲבָל הַסְּכָמַת רֹב הָאַחֲרוֹנִים, וְכֵן אִיתָא בְּסֵפֶר חֲסִידִים (סקמ"ד), שֶׁמֻּתָּר לְנַסּוֹת אֶת ה' גַּם בִּשְׁאַר צְדָקָה.

(כג) וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחָר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים:

כג וְתֵיכוּל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן מַעְשַׂר עִבּוּרָךְ חַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ וּבְכוֹרֵי תּוֹרָךְ וְעָנָךְ בְּדִיל דְּתֵילַף לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל יוֹמַיָּא:

רש"י◄ וְאָכַלְתָּ וְגוֹ' • זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁכְּבָר לָמַדְנוּ לִיתֵּן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַלְוִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): "כִּי תִקְּחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'", וְנָתַן לָהֶם רְשׁוּת לֶאֱכֹלוֹ בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם"; עַל־כָּרְחֲךָ זֶה מַעֲשֵׂר אַחֵר הוּא.

(כד) וְכִי־יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כד וַאֲרֵי יִסְגֵּי מִנָּךְ אָרְחָא אֲרֵי לָא תִכּוּל לְמִטְלֵהּ אֲרֵי יִתְרְחַק מִנָּךְ אַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן אֲרֵי יְבָרֵכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ:

רש"י◄ כִּי יְבָרֶכְךָ • שֶׁתְּהֵא הַתְּבוּאָה מְרֻבָּה לָשֵׂאת.

(כה) וְנָתַתָּה בַכֶּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:

כה וְתִתֵּן בְּכַסְפָּא וּתְצוּר כַּסְפָּא בִּידָךְ וּתְהַךְ לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ:

(כו) וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ:

כו וְתִתֵּן כַּסְפָּא בְּכֹל דִּי יִתְרְעֵי נַפְשָׁךְ בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא וּבַחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק וּבְכֹל דִּי תִשְׁאֲלִנָּךְ נַפְשָׁךְ וְתֵיכוּל תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וְתֶחֱדֵי אַתְּ וְאֶנֵשׁ בֵּיתָךְ:

רש"י◄ בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ • כְּלָל. בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר • פְּרָט. וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ • (ספרי. ב"ק סג) חָזַר וְכָלַל: מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ: וְלַד וַלְדוֹת הָאָרֶץ, וְרָאוּי לְמַאֲכַל אָדָם וְכוּ'.

(כז) וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ לֹא תַעַזְבֶנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ: ס

כז וְלֵוָאָה דִּי בִּקְרָוָיִךְ לָא תַרְחֲקִינֵהּ אֲרֵי לֵית לֵהּ חֶלֶק וְאַחֲסָנָא עִמָּךְ:

רש"י◄ וְהַלֵּוִי וְגוֹ' לֹא תַעַזְבֶנּוּ • מִלִּיתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ • (ספרי) יָצָאוּ לֶקֶט, שִׁכְחָה, וּפֵאָה וְהֶפְקֵר, שֶׁאַף הוּא יֵשׁ לוֹ חֵלֶק עִמָּךְ בָּהֶן כָּמוֹךָ, וְאֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר.

(כח) מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ:

כח מִסּוֹף תְּלַת שְׁנִין תַּפִּיק יָת כָּל מַעְשַׂר עֲלַלָּתְךָ בְּשַׁתָּא הַהִיא וְתַצְנַע בְּקִרְוָיִךְ:

רש"י◄ מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים • בָּא וְלִמֵּד, שֶׁאִם הִשְׁהָה מַעֲשְׂרוֹתָיו שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה לַשְּׁמִטָּה, שֶׁיְּבַעֵרֵם מִן הַבַּיִת בַּשְּׁלִישִׁית.

(כט) וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין־לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: ס

כט וַיֵּיתֵי לֵוָאָה אֲרֵי לֵית לֵהּ חֶלֶק וְאַחֲסָנָא עִמָּךְ וְגִיּוֹרָא וְיַתְמָא וְאַרְמְלָא דִּי בְקִרְוָיְךָ וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן בְּדִיל דִּי יְבָרֵכְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עוֹבָדֵי יְדָךְ דִּי תַעְבֵּד:

רש"י◄ **וּבָא הַלֵּוִי** • וְיִטֹּל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. **וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם** • וְיִטְּלוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁהוּא שֶׁל עָנִי שֶׁל שָׁנָה זוֹ, וְלֹא תֹּאכְלֻנוּ אַתָּה בִּירוּשָׁלַיִם כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּזְקַקְתָּ לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים. **וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ** • תֵּן לָהֶם כְּדֵי שְׂבִיעָה, מִכָּאן אָמְרוּ: 'אֵין פּוֹחֲתִין לֶעָנִי בַּגֹּרֶן וְכוּ'. וְאַתָּה הוֹלֵךְ לִירוּשָׁלַיִם בְּמַעֲשֵׂר שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה שֶׁהִשְׁהֵיתָ, וּמִתְוַדֶּה: (דברים כו) "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ (שם) בְּ"כִי תְּכַלֶּה לַעְשֵׂר".

◆ יום שישי כ"ח מנחם־אב ◆

טו (א) מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה:

א מִסּוֹף שְׁבַע שְׁנִין תַּעְבֵּד שְׁמִטְּתָא:

רש"י◄ **מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים** • כָּל "שֶׁבַע שָׁנִים" לְכָל מִלְּוָה וּמִלְּוָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע", וְאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל מִלְּוָה וּמִלְּוָה לְהַלְוָאַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, הֵיאַךְ הִיא קְרֻבָה? הָא לָמַדְתָּ "שֶׁבַע שָׁנִים" לְמִנְיַן הַשְּׁמִטּוֹת.

(ב) וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה:

ב וְדֵין פִּתְגַם שְׁמִטְּתָא דְּתַשְׁמֵט כָּל גְּבַר מָרֵי רְשׁוּ דִּי יַרְשֵׁי בְּחַבְרֵהּ לָא יִתְבַּע מִן חַבְרֵהּ וּמִן אֲחוּהִי אֲרֵי קְרָא שְׁמִטְּתָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ** • שְׁמֹט אֶת יָדוֹ שֶׁל כָּל בַּעַל מַשֶּׁה.

(ג) אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ:

ג מִן בַּר עַמְּמִין תִּתְבַּע וְדִי יְהֵי לָךְ עִם אָחוּךָ תַּשְׁמֵט יְדָךְ:

(ד) אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֶבְיוֹן כִּי־בָרֵךְ יְבָרֶכְךָ יְהוָה בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן־לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ:

ד לְחוֹד אֲרֵי לָא יְהֵי בָךְ מִסְכֵּנָא אֲרֵי בָרָכָא יְבָרֵכְנָךְ יְיָ בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא לְמֵירְתַהּ:

רש"י◄ **אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֶבְיוֹן** • וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן"? אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֶבְיוֹנִים בַּאֲחֵרִים וְלֹא בָּכֶם. וּכְשֶׁאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֶבְיוֹנִים בָּכֶם. אֶבְיוֹן, דַּל מֵעָנִי, וּלְשׁוֹן 'אֶבְיוֹן' שֶׁהוּא תָּאֵב לְכָל דָּבָר.

(ה) רַק אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם:

ה לְחוֹד אִם קַבָּלָא תְּקַבֵּל לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל תַּפְקֻדְתָּא הָדָא דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵּין:

רש"י◄ **רַק אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע** • אָז לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן. **שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע** • שָׁמַע קִמְעָא, מַשְׁמִיעִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) **רַק אִם שָׁמוֹעַ וְגוֹ'.** אָמַר מַאֲמָר זֶה סָמוּךְ לַמַּאֲמָר לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן, לְפִי שֶׁהֶעְשֵׁר וְהָעֹנִי לְפִי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (מו"ק כח.)

(ו) כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ׃ ס

ו אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בָּרְכָךְ כְּמָא די מַלִּיל לָךְ וְתוֹזַף לְעַמְמִין סַגִּיאִין וְאַתְּ לָא תְזוּף וְתִשְׁלוֹט בְּעַמְמִין סַגִּיאִין וּבָךְ לָא יִשְׁלְטוּן׃

רש"י ◄ **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ** • וְהֵיכָן דִּבֵּר? (דברים כח) "בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר". **וְהַעֲבַטְתָּ** • כָּל לְשׁוֹן הַלְוָאָה, כְּשֶׁנּוֹפֵל עַל הַמַּלְוֶה, נוֹפֵל בִּלְשׁוֹן מַפְעִיל, כְּגוֹן: "וְהִלְוִיתָ", "וְהַעֲבַטְתָּ", וְאִם הָיָה אוֹמֵר "וְעָבַטְתָּ", הָיָה נוֹפֵל עַל הַלּוֶה, כְּמוֹ "וְלָוִיתָ". **וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם** • כָּל שֶׁתְּהֵא לוֶה מִזֶּה וּמַלְוֶה לָזֶה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט". **וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים** • יָכֹל עוֹבְדֵי־כוֹכָבִים אֲחֵרִים מוֹשְׁלִים עָלֶיךָ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ".

(ז) כִּי־יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד אַחֶיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תְאַמֵּץ אֶת־לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן׃

ז אֲרֵי יְהֵי בָךְ מִסְכֵּנָא חַד מֵאַחָיךְ בַּחֲדָא מִקְרָיָיךְ בְּאַרְעָךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לָא תַתְקֵף יָת לִבָּךְ וְלָא תִקְפֹּץ יָת יְדָךְ מֵאַחוּךְ מִסְכֵּנָא׃

רש"י ◄ **כִּי־יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן** • הַתָּאֵב, תָּאֵב קוֹדֵם. **מֵאַחַד אַחֶיךָ** • אָחִיךָ מֵאָבִיךָ קוֹדֵם לְאָחִיךָ מֵאִמְּךָ. **שְׁעָרֶיךָ** • עֲנִיֵּי עִירְךָ קוֹדְמִים לַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת. **לֹא תְאַמֵּץ** • יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמִּצְטַעֵר אִם יִתֵּן אִם לֹא יִתֵּן, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תְאַמֵּץ"; יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁפּוֹשֵׁט אֶת יָדוֹ וְקוֹפְצָהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא תִקְפֹּץ". **מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן** • אִם לֹא תִּתֵּן לוֹ, סוֹפְךָ לִהְיוֹת אָחִיו שֶׁל אֶבְיוֹן.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֵינָם תְּלוּיִים בִּזְכוּת, לָזֶה אָמַר סָמוּךְ לְהַבְטָחַת מְנִיעַת הָאֶבְיוֹן **רַק אִם שָׁמוֹעַ** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ אִם יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְרוּ כָּל הָאָמוּר בַּפָּסוּק, **שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע** זֶה תַּלְמוּד תּוֹרָה לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד, **לִשְׁמֹר** זֶה מל"ת, וְלַעֲשׂוֹת זֶה מ"ע, וְגָמַר אֹמֶר **אֶת כָּל** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּיָדוֹ בִּטּוּל שׁוּם מִצְוָה לֹא תַּעֲשֶׂה וְלֹא מְנִיעָה מִשּׁוּם מִצְוָה עֲשֵׂה אָז הוּא שֶׁיִּשְׁנוֹ בַּהַבְטָחָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ אֶבְיוֹן, כִּי מַאֲמַר חֲז"ל שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵינוֹ תָּלוּי בִּזְכוּת הוּא הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ זְכֻיּוֹתָיו מְרֻבִּים כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲפִלּוּ חֵטְא א' לֹא יִשְׁלֹט עַל הַמַּזָּל הַמְּרֻאָה עָלָיו עֹנִי אֲבָל כְּשֶׁיַּגִּיעַ לִשְׁלֵמוּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת יִשְׁלֹט גַּם עַל הַמַּזָּל וְיַשִּׂיג עֹשֶׁר וּבָנִים וְחַיִּים: תורה ו

ז) כִּי יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן וְגוֹ'. אוֹמְרוֹ **בְךָ,** אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְרַמֹּז מַאֲמָרָם ז"ל (ב"ב י"ב) שֶׁאָמְרוּ כִּי טַעַם שֶׁבּוֹחֵר ה' לְיַסֵּר לָאָדָם בָּעוה"ז בְּיִסּוּרֵי הָעֹנִי הוּא כְּדֵי שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ יִזְכֶּה חֲבֵרוֹ הַמְפַרְנְסוֹ, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בַּמַּאֲמָר **בְךָ אֶבְיוֹן** פֵּרוּשׁ בְּסִבָּתְךָ בָּא לוֹ הָעֹנִי הַגָּדוֹל, וְאוֹמְרוֹ **מֵאַחַד אַחֶיךָ,** פֵּרוּשׁ לֹא תַּחֲשֹׁב בִּרְאוֹתוֹ אֶבְיוֹן שֶׁהוּא פָּחוּת דַּע שֶׁהוּא מֵהַמְיֻחָדִים שֶׁבְּאַחֶיךָ וְאֵין הוֹכָחָה מֵעֹנִי הֱיוֹתוֹ שְׁפַל אַחִים, וְטַעַם שֶׁסִּדֵּר הַדְּרָגוֹת אֵלּוּ מֵאַחַד אַחֶיךָ בְּאַרְצְךָ, הֲגַם שֶׁרִבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (ב"מ עא.) שֶׁבָּא לוֹמַר עֲנִיֶּיךָ וַעֲנִיֵּי עִירְךָ וְגוֹ':

עוֹד אֶפְשָׁר לוֹמַר גַּם כֵּן הַדְּרָגוֹת הַגְּזֵרוֹת אֲשֶׁר יִגְזֹר ה' בָּאֶבְיוֹנִים, הִנֵּה כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (שמות כ"ב כ"ד) אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה וְגוֹ' שֶׁחֵלֶק הָעָנִי מַפְקִידוֹ ה' בְּיַד הָעָשִׁיר וְזֶה הוּא עָשְׁרוֹ שֶׁמְּפֻקָּדִים בְּיָדוֹ מְעוֹת הָעֲנִיִּים, וְהִנֵּה לִפְעָמִים יַפְקִיד ה' מִנַּת עָנִי זֶה לְאָדָם קָרוֹב לְאִישׁ וְלֹא יִצְטַעֵר בִּלְקִיחַת פַּרְנָסָתוֹ מִמֶּנּוּ לִהְיוֹתוֹ קְרוֹבוֹ גַּם לֹא יִצְטָרֵךְ לְסוֹבֵב נְתִיבוֹת, וּכְשֶׁיִּשְׁפֹּט ה' בְּצֶדֶק לְצַעֵר הָעָנִי יַרְחִיק לוֹ פַּרְנָסָתוֹ בְּאִישׁ זָר גַּם בְּרָחוּק מָקוֹם וְיִצְטַעֵר הָאֶבְיוֹן לְסוֹבֵב מֵעִיר לְעִיר לִמְצֹא מָקוֹם אֲשֶׁר הֵכִין ה' לוֹ שָׁם טֶרֶף נַפְשׁוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **מֵאַחַד אַחֶיךָ,** אוֹ הֲגַם שֶׁאֵינוֹ אָחִיךָ אֶלָּא הוּא בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ, אוֹ הֲגַם שֶׁאֵינוֹ מֵעִירְךָ בְּאַרְצְךָ:

אוֹ יִרְצֶה אוֹמְרוֹ **בְּאַרְצְךָ** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ בְּאַרְצְךָ שֶׁהוּא מְקוֹם הָעֹשֶׁר לְכָל יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי כֵן יִמָּצֵא בָּהּ אֶבְיוֹן: **וּבְדֶרֶךְ** רֶמֶז יִרְמֹז לְהָעִיר הָעָרָה גְּדוֹלָה עַל א' הַמְיֻחָד שֶׁבָּאֶמְּה שֶׁאֵלָיו אָנוּ מְקַוִּים וּמְצַפִּים מָתַי יָבוֹא וְהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מְשִׁיחֵנוּ אֲשֶׁר הוּא אֶבְיוֹן, וּכְבָר נִמְשַׁל לְעָנִי כְּאוֹמְרוֹ (זכריה ט) עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר, וְרָמַז הַדָּבָר אֲשֶׁר יְסוֹבְבֻנּוּ לְהִיוֹת אֶבְיוֹן וְאָמַר **בְךָ** פֵּרוּשׁ בְּסִבָּתְךָ כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ הֶאֱרִיכוּ קִצֵּנוּ, גַּם רָמַז בְּתֵבַת **בְךָ** כִּי הוּא אֶבְיוֹן בָּנוּ שֶׁמִּתְאַוֶּה מָתַי יָבוֹא לְגָאֳלֵנוּ, וְצֵא וּלְמַד מִמַּה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּמַעֲשֵׂה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שֶׁכְּשֶׁרְאָהוּ מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שְׁאָלוֹ עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּעוֹלָם וְאָמַר לוֹ ריב"ל כִּי הֵם יוֹשְׁבִים וּמְצַפִּים בִּיאָתוֹ וּכְשֶׁשָּׁמַע כֵּן גָּעָה הֶחֱסִיד בִּבְכִיָּה רַבָּה מִתְּשׁוּקָתוֹ לָבוֹא לְגָאֳלָם, וְלָזֶה רָמַז בְּאוֹמְרוֹ **מֵאַחַד אַחֶיךָ** שֶׁהוּא הַמְיֻחָד שֶׁבְּאַחֶיךָ, עַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (תרגום יונתן בראשית כ"ו י') בְּאוֹמְרוֹ כִּמְעַט שְׁכַב אַחַד הָעָם שְׁרָצוֹנוֹ לוֹמַר אֶחָד הַמְיֻחָד שֶׁהוּא מֶלֶךְ הָעָם, וְאוֹמְרוֹ **בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ** לְהָעִיר אֵלָיו שֶׁהוּא מְיֻחָד שֶׁבְּסַנְהֶדְרִין שֶׁאֵין כְּמוֹהוּ מוֹרֶה כְּאוֹמְרוֹ (ישעי' י"א) וְשָׁפַט בְּצֶדֶק וְגוֹ' וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפֹּט וְגוֹ' אֶלָּא וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת ה', וּפֵרוּשׁ שְׁעָרֶיךָ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דברים כ"ה ז) וְעָלְתָה יִבְמְתּוֹ הַשַּׁעֲרָה וְאוֹמְרוֹ

(ח) כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ׃

ח אֶלָּא מִפְּתַח תִּפְתַּח יָת יָדָךְ לֵהּ וְאוֹזְפָא תּוֹזְפְנֵהּ כְּמִסַּת חֶסְרוֹנֵהּ דְּיַחְסִיר לֵהּ׃

רש"י◄ **פָּתֹחַ תִּפְתַּח • אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים. כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח • הֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא'. וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ • אִם לֹא רָצָה בְּמַתָּנָה, תֵּן לוֹ בְּהַלְוָאָה. דֵּי מַחְסֹרוֹ • וְאִי אַתָּה מְצַוֶּה לְהַעֲשִׁירוֹ. אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ •** אֲפִלּוּ סוּס לִרְכֹּב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו. **לוֹ •** (כתובות סו) זוֹ אִשָּׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית ב): "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ל"ד עמוד 82 ואילך)

נָתוֹן תִּתֵּן – אֲפִילּוּ מֵאָה פְּעָמִים

כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ . . נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ

פָּתוֹחַ תִּפְתַּח - אֲפִילּוּ כַּמָּה פְּעָמִים. נָתוֹן תִּתֵּן - אֲפִילּוּ מֵאָה פְּעָמִים (טו, ח - י. רש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ עַל הַפָּסוּק הָרִאשׁוֹן פֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י דִּמְלַמְּדֵנוּ לִפְתּוֹחַ אֲפִילּוּ כַּמָּה פְּעָמִים, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ "נָתוֹן תִּתֵּן" שֶׁהוּא אֲפִילּוּ מֵאָה פְּעָמִים?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת:

הַפָּסוּק "פָּתוֹחַ תִּפְתַּח" בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לַפָּסוּק שֶׁלִּפְנֵי־זֶה "לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ גוֹ'" וּלְאַחֲרֵי־זֶה מַמְשִׁיךְ "כִּי פָתוֹחַ תִּפְתַּח", דִּמְדָבָּר עַל פְּתִיחַת הַלֵּב בִּנְתִינַת הַצְּדָקָה שֶׁתִּהְיֶה בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

אַךְ בַּפָּסוּק הַשֵּׁנִי מְדָבָּר עַל נְתִינַת הַצְּדָקָה בְּפֹעַל, שֶׁאִם כְּשֶׁ"קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע . . וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ" - "נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ".

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן טַעַם הַשִּׁנּוּי בְּפֵרוּשׁ רַשִּׁ"י, כִּי רַק עַל נְתִינָה בְּפֹעַל אֶפְשָׁר לְצַוּוֹת שֶׁתִּהְיֶה אֲפִילּוּ מֵאָה פְּעָמִים, אֲבָל עַל פְּתִיחַת הַלֵּב (שֶׁהִיא רֶגֶשׁ שֶׁבַּלֵּב) קָשֶׁה לְצַוּוֹת שֶׁיִּפְתַּח אֶת לִבּוֹ מֵאָה פְּעָמִים! וְקַל־לְהָבִין.

(ט) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָבָר עִם־לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת־הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃

ט אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא יְהֵי פִּתְגָּם עִם לִבָּךְ בְּרִשְׁעָא לְמֵימַר קְרִיבָא שַׁתָּא שְׁבִיעֵיתָא שַׁתָּא דִּשְׁמִטְתָּא וְתַבְאַשׁ עֵינָךְ בְּאָחוּךְ מִסְכֵּנָא וְלָא תִתֵּן לֵהּ וְיִקְרֵי עֲלָךְ קֳדָם יְיָ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא׃

רש"י◄ **וְקָרָא עָלֶיךָ •** (ספרי) יָכֹל מִצְוָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר (דברים כד): "וְלֹא יִקְרָא". **וְהָיָה בְךָ חֵטְא •** מִכָּל־מָקוֹם, אֲפִילּוּ לֹא יִקְרָא. אִם־כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "וְקָרָא עָלֶיךָ"? מְמַהֵר אֲנִי לִיפָּרַע עַל־יְדֵי הַקּוֹרֵא, יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא.

(י) נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ כִּי בִּגְלַל ׀ הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ׃

י מִתַּן תִּתֵּן לֵהּ וְלָא יַבְאַשׁ לִבָּךְ בְּמִתְּנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי בְּדִיל פִּתְגָּמָא הָדֵין יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עוֹבָדָךְ וּבְכֹל אוֹשָׁטוּת יָדָךְ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּאַרְצְךָ לְהָעִיר כִּי הוֹרָתוֹ וְלִדְתוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשָׁה:

אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **אֶבְיוֹן בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ** עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ בְּס' הַזֹּהַר (זֹהַר חָדָשׁ פ' נֹחַ) וְז"ל אִי חָדָא קְהִילָא אוֹ חָדָא כְּנִישְׁתָּא יִתְעָרוּן בְּתִיּוּבְתָּא מִיַּד אָתֵי בֶּן דָּוִד ע"כ, וּמֵעַתָּה אֶבְיוֹן הוּא תָּאֵב בְּדָבָר זֶה שֶׁהוּא אַחַד שְׁעָרֶיךָ שֶׁזֶּה יַסְפִּיק לְמִלְּאוֹת תַּאֲוָתוֹ לָבוֹא בְּרִנָּה, וְאוֹמְרוֹ **בְּאַרְצְךָ** הֵעִיר מְקוֹם תַּאֲוָתוֹ הִיא אֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ שֶׁהוּא תָּאֵב מָתַי תִּפְקֹד הָעִיר הַיּוֹנָה (צְפַנְיָה ג') חֶמְדַּת הַלְּבָבוֹת, וְיִצּוֹ ה' לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יְאַמֵּץ אֶת לְבָבוֹ וְגוֹ' אֶלָּא יִתְחַזֵּק בְּכָל עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לְמַלְּאוֹת חֵשֶׁק הָאֶחָד הַמְיֻחָד, כִּי בְּאֶמְצָעוּת מַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם וּבִפְרָט בְּמִצְוֹת הַצְּדָקָה דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָה נ"ד) בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי, וְגָמַר אוֹמֵר **מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן** פֵּרוּשׁ מִסִּבַּת אָחִיךָ הָאֶבְיוֹן הַיְדוּעַ שֶׁיַּעֲרִיךְ אָדָם בְּדַעְתּוֹ שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא לְתַכְלִית דָּבָר זֶה שֶׁל מְשִׁיחַ ה' שְׁמוֹ חַיִּים: תורה ח

ח) כִּי פָתֹחַ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת מַה נְּתִינַת טַעַם הוּא זֶה לְלֵב אָטוּם, וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי י"א) יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסָף עוֹד, כִּי עַל יְדֵי שֶׁפּוֹתֵחַ הוּא יָדוֹ פּוֹתְחִים לוֹ שַׁעֲרֵי שֶׁפַע, וְהוּא אוֹמְרוֹ **כִּי** פֵּרוּשׁ טַעַם שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לְךָ שֶׁלֹּא תְאַמֵּץ וְגוֹ' **כִּי פָתֹחַ**

רש"י◄ **נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ** • אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. **לוֹ** • בֵּינוֹ וּבֵינְךָ. **כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר** • אֲפִלּוּ אָמַרְתָּ לִיתֵּן, אַתָּה נוֹטֵל שְׂכַר הָאֲמִירָה עִם שְׂכַר הַמַּעֲשֶׂה.

(יא) כִּי לֹא־יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ: ס

יא אֲרֵי לָא יִפְסוֹק מִסְכֵּנָא מִגּוֹ אַרְעָא עַל כֵּן אֲנָא מְפַקְּדָךְ לְמֵימַר מִפְּתַח תִּפְתַּח יָת יְדָךְ לַאֲחוּךְ לְעַנְיָךְ וּלְמִסְכֵּנָךְ בְּאַרְעָךְ:

רש"י◄ **עַל־כֵּן** • (שם) מִפְּנֵי כֵּן. **לֵאמֹר** • (ספרי) עֵצָה לְטוֹבָתְךָ אֲנִי מַשִּׁיאֲךָ. **לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ** • לְאֵיזֶה אָח? לְעָנִי. **לַעֲנִיֶּךָ** • בְּיוֹ"ד אֶחָד, לְשׁוֹן 'עָנִי' אֶחָד הוּא, אֲבָל "עֲנִיֶּיךָ" בִּשְׁנֵי יודֵי"ן, שְׁנֵי עֲנִיִּים.

(יב) כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָّנָה הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ:

יב אֲרֵי יִזְדַּבַּן לָךְ אֲחוּךְ בַּר יִשְׂרָאֵל אוֹ בַּת יִשְׂרָאֵל וְיִפְלְחִנָּךְ שִׁית שְׁנִין וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא תִּפְטְרִנֵּהּ בַּר חוֹרִין מֵעִמָּךְ:

רש"י◄ **כִּי־יִמָּכֵר לְךָ** • (קידושין יד) עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית־דִּין בִּגְנֵבָתוֹ - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שמות כא): "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי", וּבִמְכָרוּהוּ בֵּית־דִּין הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשוּ כָּאן: אֶחָד, שֶׁכָּתוּב "אוֹ הָעִבְרִיָּה", אַף הִיא תֵּצֵא בְּשֵׁשׁ, וְלֹא שֶׁמְּכָרוּהָ בֵּית־דִּין, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּגְנֵבָתוֹ", וְלֹא 'בִּגְנֵבָתָהּ', אֶלָּא בִּקְנַטָּנָה שֶׁמְּכָרָהּ אָבִיהָ; וְלִמֵּד כָּאן שֶׁאִם יָצְאוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קֹדֶם שֶׁתָּבִיא סִימָנִין, תֵּצֵא. וְעוֹד חִדֵּשׁ כָּאן: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק".

(יג) וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם:

יג וַאֲרֵי תִּפְטְרִנֵּהּ בַּר חוֹרִין מֵעִמָּךְ לָא תִּפְטְרִנֵּהּ רֵיקָנוּן:

(יד) הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־לוֹ:

יד אַפְרָשָׁא תַּפְרֵשׁ לֵהּ מֵעָנָךְ וּמֵאִדְּרָךְ וּמִמַּעֲצַרְתָּךְ דִּי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ תִּתֶּן לֵהּ:

רש"י◄ **הַעֲנִיק תַּעֲנִיק** • לְשׁוֹן עֲדִי, בְּגֹבַהּ וּבְמַרְאִית הָעַיִן. דָּבָר שֶׁיְּהֵא נָכָר שֶׁהֵטִיבְתָּ לוֹ. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן הַטְעָנָה עַל צַוָּארוֹ. **מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ** • כָּל אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ", מִכָּל מַה שֶּׁבֵּרַכְךָ בּוֹרְאֶךָ. וְלָמָּה נֶאֱמְרוּ אֵלּוּ? מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִים שֶׁהֵם בִּכְלַל בְּרָכָה, אַף כָּל שֶׁהוּא בִּכְלַל בְּרָכָה, יָצְאוּ פְּרָדוֹת. וְלָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין בְּ'גְזֵרָה־שָׁוָה' כַּמָּה נוֹתֵן לוֹ מִכָּל מִין וּמִין.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פֵּרוּשׁ אוֹצָר הַנֶּעֱלָם אִם אַתָּה תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ, וְגָמַר אֹמֶר **וְהַעֲבֵט** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כְּשֶׁאַתָּה פּוֹתֵחַ אֶת יָדְךָ לוֹ אֵינְךָ עוֹשֶׂה אֶלָּא הַלְוָאָה דַּוְקָא וְתֵכֶף ה' יְשַׁלֵּם לְךָ בְּתוֹסֶפֶת מְרֻבָּה, וּבָזֶה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לְלִבּוֹ שֶׁלֹּא יִתְאַמֵּץ וְכוּ': תורה ט

יב) וַעֲבָדְךָ וְגוֹ'. אוֹמְרוֹ **וַעֲבָדְךָ** בְּתוֹ' וְא"ו לְהַעִירְךָ שֶׁקָּדְמָה מִצְוָה לְפָנֶיהָ, וְהוּא מַה שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּתֵבַת לְךָ שֶׁאֵין רְשׁוּת לְבֵית דִּין לִמְכֹּר עֶבֶד יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב **כִּי יִמָּכֵר** פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ לִמָּכֵר לְךָ לְבַד הוּא שֶׁיִּמָּכֵר, וּמוֹסִיף מִשְׁפָּט ב' וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים, וְאוֹמְרוֹ **וּבַשְּׁבִיעִית** וְגוֹ' וְלֹא אָמַר וְיָצָא לַחוּץ בַּשְּׁבִיעִית, אֶלָּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי לִפְעָמִים יַעֲבֹד גַּם בַּשְּׁבִיעִית וּכְגוֹן אִם בָּרַח הָעֶבֶד הֲגַם שֶׁשִּׁלְמוּ שֵׁשׁ שָׁנִים לַעֲבוֹדָתוֹ צָרִיךְ לְהַשְׁלִים הָעַבְדוּת שֵׁשׁ שָׁנִים, וְכֵן פָּסַק רַמְבַּ"ם פ"ב מֵהִ' עֲבָדִים, וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל דְּרָשׁוּהָ (קדושין ט"ז) מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּמִשְׁפָּטִים שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד, וְאוּלַי דְּדַרְשִׁינָן מִשֵּׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד שֶׁבָּא לִלְמֹד שֶׁאִם חָלָה ד' שָׁנִים צָרִיךְ לְהַשְׁלִים (קדושין י"ז.) וְלַעֲבֹד שֵׁשׁ, וּמִדִּקְדּוּק וּבַשְּׁבִיעִית נִלְמֹד אִם בָּרַח שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁלִים אֲפִלּוּ בְּרִיחַת שָׁנָה אַחַת: תורה יג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ"ד עמוד 87 ואילך)

הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לּוֹ . . וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

הֶעֱנַקְתִּי לְךָ וְשָׁנִיתִי לְךָ, אַף אַתָּה הַעֲנֵק לוֹ וּשְׁנֵה לוֹ; מַה בְּמִצְרַיִם נָתַתִּי לְךָ בְּרוֹחַב יָד, אַף אַתָּה תִּתֵּן לוֹ בְּרוֹחַב יָד (טו, יד־טו. ובספרי)

יֵשׁ לְעַיֵּן: א. מִצְוַת הַעֲנָקָה הִיא עַל הָאָדוֹן, וּמַדּוּעַ לְשׁוֹן הַ'סִּפְרִי' הוּא "הֶעֱנַקְתִּי וְשָׁנִיתִי" שֶׁמּוֹרֶה שֶׁהַקָּבָּ"ה הֶעֱנִיק (כְּלוֹמַר גָּרַם שֶׁהַמִּצְרַיִם יִתְּנוּ כְּלֵי כֶסֶף כו'), וְלֹא הַמִּצְרַיִם שֶׁהָיוּ הָאָדוֹן. ב. עֶבֶד הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים־וּמַזָּלוֹת אֵינוֹ בִּכְלָל הַעֲנָקָה, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר עַל הָרְכוּשׁ שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם - גֶּדֶר הַעֲנָקָה?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה:

בְּמִצְוַת הַעֲנָקָה יֶשְׁנָם ב' חֲלָקִים א) נְתִינַת הָאָדוֹן - בְּתוֹר הַכָּרַת הַטּוֹב לְעֶבֶד עֲבוּר עֲבוֹדָתוֹ. ב) קַבָּלַת הָעֶבֶד - הַהֲנָאָה וְהַתּוֹעֶלֶת שֶׁל הָעֶבֶד מֵהַמַּתָּנָה.

וְהַחִלּוּק בֵּינֵיהֶם: נְתִינַת הָאָדוֹן קְשׁוּרָה לְמַצָּבוֹ הַקּוֹדֵם - הַכָּרַת הַטּוֹב עֲבוּר עֲבוֹדָתוֹ כְּעֶבֶד; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קַבָּלַת הָעֶבֶד קְשׁוּרָה לְחֵירוּתוֹ וְהִיא מְהַוָּה פְּרָט וְחֵלֶק מִשִּׁחְרוּרוֹ, אֲשֶׁר בַּד־בְּבַד עִם יְצִיאָתוֹ הוּא מְקַבֵּל מַתָּנוֹת, הֵפֶךְ הָעִנְיָן דְּעַבְדוּת, כִּי־אִם חֵרוּת וְרֹחַב יָד.

וְהִנֵּה בַּפָּסוּק "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ ה' אֱלֹקֶיךָ, עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ גו'" מְדֻגָּשׁ עִנְיָן הַשֵּׁנִי בַּהַעֲנָקָה, שְׁלֵמוּת שִׁחְרוּר הָעֶבֶד, דִּכְמוֹ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲבָדִים וְהַקָּבָּ"ה שִׁחְרְרָם לְגַמְרֵי, כֵּן מְחֻיָּבִים הֵם בְּשִׁחְרוּר עֲבָדֵיהֶם. וּבִהְיוֹת שֶׁאֵין הַמִּדָּבָר כָּאן עַל חִיּוּב הַנְּתִינָה שֶׁעַל הָאָדוֹן אֶלָּא לְגַבֵּי שְׁלֵמוּת הַשִּׁחְרוּר שֶׁבַּהַעֲנָקָה, אֵינוֹ נוֹגֵעַ אֵצֶל מִי הָיָה עֶבֶד לִפְנֵי־זֶה, וְכֵן אֵינוֹ נוֹגֵעַ מִי נוֹתֵן הַמַּתָּנָה, דְּגַם בְּקַבָּלַת הַמַּתָּנָה מֵאָדָם אַחֵר מַרְגִּישׁ הָעֶבֶד בְּמַצָּב שֶׁל חֵרוּת.

(טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם:

טו וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּפַרְקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּדְךָ יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין יוֹמָא דֵּין:

רש"י◄ **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ •** וְהֶעֱנַקְתִּי וְשָׁנִיתִי לְךָ מִבִּזַּת מִצְרַיִם וּבִזַּת הַיָּם, אַף אַתָּה הַעֲנֵק וּשְׁנֵה לוֹ.

(טז) וְהָיָה כִּי־יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ כִּי־טוֹב לוֹ עִמָּךְ:

טז וִיהֵי אֲרֵי יֵימַר לָךְ לָא אֶפּוֹק מֵעִמָּךְ אֲרֵי רָחֲמָךְ וְיָת אֱנַשׁ בֵּיתָךְ אֲרֵי טַב לֵהּ עִמָּךְ:

(יז) וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן:

יז וְתִסַּב יָת מַרְצְעָא וְתִתֵּן בְּאֻדְנֵהּ וּבְדָשָׁא וִיהֵי לָךְ עַבֵּד פָּלַח לְעָלָם וְאַף לְאַמְתָּךְ תַּעְבֵּד כֵּן:

רש"י◄ **עֶבֶד עוֹלָם •** כָּל כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד־לוֹמַר (ויקרא כה): "וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ, וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ", הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא עוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל (מכילתא). **וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן •** הַעֲנֵק לָהּ, כָּל אַף לִרְצִיעָה הִשְׁוָה הַכָּתוּב אוֹתָהּ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְאִם אָמוֹר יֹאמַר הָעֶבֶד", עֶבֶד נִרְצָע וְאֵין אָמָה נִרְצַעַת.

(יח) לֹא־יִקְשֶׁה בְעֵינְךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עָבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: פ

יח לָא יִקְשֵׁי בְּעֵינָךְ בְּמִפְטָרָךְ יָתֵהּ בַּר חוֹרִין מֵעִמָּךְ אֲרֵי עַל חַד תְּרֵין בַּאֲגַר אֲגִירָא פָּלְחָךְ שִׁית שְׁנִין וִיבָרֵכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל דִּי תַעְבֵּד:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) לְךָ עֶבֶד עוֹלָם. לְפִי שֶׁבְּשֵׁשׁ שָׁנִים אִם יָמוּת הָרַב יַשְׁלִים לִפְנֵי בְּנוֹ, בַּעֲבוֹדָה זוֹ שֶׁל רְצִיעָה לְךָ הוּא שֶׁיִּהְיֶה עֶבֶד עוֹלָם וְלֹא לְבִנְךָ: תורה יח

יח) כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר. וּלְפִי זֶה הַדִּין יִתֵּן שֶׁאִם חָלָה ג' שָׁנִים אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַשְׁלִים כִּי יֵשׁ בָּזֶה תַּשְׁלוּם מָמוֹן שֶׁנָּתַן בּוֹ, וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (קדושין ט"ו.) וְז"ל מִכָּאן אָמְרוּ שָׂכִיר עוֹבֵד בַּיּוֹם, עֶבֶד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה ע"כ, וְזוֹ הֲלָכָה וּרְמוּזָה בַּמִּקְרָא: תורה יט

רש"י◄ **כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר** • מִכָּאן אָמְרוּ: עֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, וְזֶהוּ כִּפְלַיִם שֶׁבַּעֲבוֹדַת שְׂכִירֵי יוֹם, וּמַהוּ עֲבוֹדָתוֹ בַּלַּיְלָה? רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְהַוְּלָדוֹת לָאָדוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום יום כז סיון)

וּבֵרַכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה (טו, יח)

עַל הָאָדָם רַק לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְפַרְנָסָתוֹ, וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ שֶׁהַכְּלִי יִהְיֶה טָהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֹלֶת שֶׁל אוֹנְאָה וְכַדּוֹמֶה, הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל עַל־פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה. וְאָז יִהְיֶה כְּלִי רָאוּי לְבִרְכַּת ה', וּבִשְׁנַיִם: א. תִּהְיֶה לוֹ פַּרְנָסָה בְּרֶיוַח. ב. הַפַּרְנָסָה תֵּלֵךְ לַמָּקוֹם הָרָאוּי.

◆ שבת קודש כ"ט מנחם־אב ◆

(יט) כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ:

יט כָּל בּוּכְרָא דִּי יִתְיְלִיד בְּתוֹרָךְ וּבְעָנָךְ דּוּכְרִין תַּקְדֵּשׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תִפְלַח בְּבוּכְרָא דְתוֹרָךְ וְלָא תֵגוֹז בּוּכְרָא דְעָנָךְ:

רש"י◄ **כָּל־הַבְּכוֹר וְגוֹ' תַּקְדִּישׁ** • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר "לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אוֹתוֹ" (ויקרא כז), הָא כֵּיצַד? אֵינוֹ מַקְדִּישׁוֹ לְקָרְבָּן אַחֵר, וְכָאן לִמֵּד שֶׁמִּצְוָה לוֹמַר: 'הֲרֵי אַתָּה קָדוֹשׁ לִבְכוֹרָה' (ערכין כט). דָּבָר אַחֵר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר 'תַּקְדִּישׁ', שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא יַקְדִּישׁ", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר: "לֹא יַקְדִּישׁ", שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "תַּקְדִּישׁ", הָא כֵּיצַד? מַקְדִּישׁוֹ אַתָּה הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, וְנוֹתֵן לַהֶקְדֵּשׁ כְּפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבּוֹ. **לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז וְגוֹ'** • אַף הַחִלּוּף - לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (בכורות כה) שֶׁאָסוּר, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה.

(כ) לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ:

כ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תֵּיכְלִנֵּהּ שַׁתָּא בְשַׁתָּא בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אַתְּ וְאֵנַשׁ בֵּיתָךְ:

רש"י◄ **לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ** • לַכֹּהֵן הוּא אוֹמֵר, שֶׁכְּבָר מָצִינוּ שֶׁהוּא מִמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה, אֶחָד תָּם וְאֶחָד בַּעַל מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ וְגוֹ'". **שָׁנָה בְשָׁנָה** • מִכָּאן, שֶׁאֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ יוֹתֵר עַל שְׁנָתוֹ, יָכֹל יְהֵא פָּסוּל מִשֶּׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ? כְּבָר הֵקֵשׁ לְמַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל יד): "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וּבְכוֹרוֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ", מַה מַּעֲשֵׂר שֶׁנִּי אֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֵרְתָּהּ, אַף בְּכוֹר אֵינוֹ נִפְסָל, אֶלָּא שֶׁמִּצְוָה תּוֹךְ שְׁנָתוֹ. **שָׁנָה בְשָׁנָה** • אִם שְׁחָטוֹ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ, אוֹכְלוֹ אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְיוֹם אֶחָד מִשָּׁנָה אַחֶרֶת; לִמֵּד שֶׁנֶּאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד (ספרי).

(כא) וְכִי־יִהְיֶה בּוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כא וַאֲרֵי יְהֵי בֵּהּ מוּמָא חֲגִיר אוֹ עַוֵּיר כֹּל מוּם בִּישׁ לָא תִכְסְנִנֵּהּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ:

רש"י◄ **מוּם** • כְּלָל. **פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר** • פְּרָט. **כֹּל מוּם רָע** • חָזַר וְכָלַל, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ: מוּם הַגָּלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר, אַף כָּל מוּם שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר.

(כב) בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל:

כב בְּקִרְוָיְךָ תֵּיכְלִנֵּהּ מְסָאֲבָא וְדַכְיָא כַּחֲדָא כְּבִסַּר טַבְיָא וְאַיְלָא:

(כג) רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם: פ

כג לְחוֹד יָת דְּמֵהּ לָא תֵיכוּל עַל אַרְעָא תִּשְׁדִּנֵּהּ כְּמַיָּא:

רש"י◄ **רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל** • שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְכֻלּוֹ הֶתֵּר הַבָּא מִכְּלַל אִסּוּר הוּא, שֶׁהֲרֵי קָדוֹשׁ וְנִשְׁחָט בַּחוּץ בְּלֹא פִּדְיוֹן וְנֶאֱכָל, יָכֹל יְהֵא אַף הַדָּם מֻתָּר? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל".

טז (א) שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה:

א טַר יָת יַרְחָא דַאֲבִיבָא וְתַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי בְּיַרְחָא דַאֲבִיבָא אַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִמִּצְרַיִם וַעֲבַד לָךְ נִסִּין בְּלֵילְיָא:

רש"י◄ **שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב•** מִקֹּדֶם בּוֹאוֹ, שְׁמוֹר שֶׁיְּהֵא רָאוּי לְאָבִיב, לְהַקְרִיב בּוֹ אֶת מִנְחַת הָעֹמֶר, וְאִם לָאו, עַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה. **מִמִּצְרַיִם לָיְלָה•** וַהֲלֹא בַּיּוֹם יָצְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לג): "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'"? אֶלָּא לְפִי שֶׁבַּלַּיְלָה נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה רְשׁוּת לָצֵאת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב): "וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וְגוֹ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ח"ד אגרת תתקצד – מתוך 'לקראת שבת')

שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב – תָּמִיד הָאָדָם בִּיצִירָה וּפְרִיחָה

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח גו'" (טז, א). וְהַיְנוּ, שֶׁסִּימַן חַג הַפֶּסַח בַּפְּסוּק הוּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּחוֹדֶשׁ הָאָבִיב.

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת ה':

עַל־פִּי סִדְרֵי הַטֶּבַע, עִם הוֹפָעַת הָאָבִיב, הִנֵּה כֹּחוֹת הַטֶּבַע שֶׁהָיוּ בְּהֶעְלֵם בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי הַחוֹרֶף, עַד שֶׁלְּעֵין הָרוֹאֶה נִדְמֶה שֶׁנִּפְסְקָה הַחַיּוּת, יְצִירָה צְמִיחָה וְגִידוּל, הִנֵּה לְפֶתַע פִּתְאוֹם בְּחוֹדֶשׁ הָאָבִיב מִתְגַּלֶּה לְעֵין כֹּל, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה אֶלָּא מֶשֶׁךְ זְמַן שֶׁל קִיבּוּץ כֹּחוֹת, לְמַעַן יוֹפִיעוּ אַחַר־כָּךְ אִילָנוֹת מְלֵבְלְבִים וְשָׂדוֹת עֲטוּפִים יָרָק.

וְכֵן הָיָה גַּם בְּעֵת יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁאַחֲרֵי הַתְּקוּפָה הַמָּרָה שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם - גָּלוּת הַגּוּף וְגָלוּת הַנְּשָׁמָה גַּם יַחַד, הִנֵּה בְּמֶשֶׁךְ זְמַן מוּעָט נִתְגַּלָּה בָּהֶם הַזִּיכּוּךְ שֶׁפָּעַל גָּלוּת מִצְרַיִם בְּעַם יִשְׂרָאֵל, וּבַחֲמִשִּׁים יוֹם נִתְעַלּוּ מִמ"ט שַׁעֲרֵי טוּמְאָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה מִפִּי הַקָּבָּ"ה בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ!

וּ'מוּסַר הַשְּׂכֵל' בָּזֶה לְכוּלָּנוּ, שֶׁאִם יֵשׁ בְּחַיֵּינוּ אֵיזוֹ תְּקוּפָה שֶׁאֶפְשָׁר לִטְעוֹת בָּהּ שֶׁאֵינָהּ תְּקוּפָה שֶׁל יְצִירָה, צְמִיחָה וְגִידוּל, קָרוֹב לְוַדַּאי שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא טָעוּת בְּיָדֵינוּ, וְהַהַפְסָקָה תִּשַׁמֵּשׁ לְתוֹסֶפֶת כֹּחַ, וְכִמְשֹׁל הָאָבִיב - לְהוֹצָאַת פֶּרַח וְלִגְמוּל פֵּירוֹת.

(ב) וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם:

ב וְתִכּוֹס פִּסְחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ מִן בְּנֵי עָנָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא מִן תּוֹרֵי בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן:

רש"י◄ **וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן•** שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ". **וּבָקָר•** (ספרי) תִּזְבַּח לַחֲגִיגָה, שֶׁאִם נִמְנוּ עַל הַפֶּסַח חֲבוּרָה מְרֻבָּה, מְבִיאִים עִמּוֹ חֲגִיגָה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נֶאֱכָל עַל הַשֹּׂבַע, וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ דְּבָרִים הַרְבֵּה מִפָּסוּק זֶה.

(ג) לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

ג לָא תֵּיכוּל עֲלוֹהִי חֲמִיעַ שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוּל עֲלוֹהִי פַּטִּיר לְחֵם עֹנִי אֲרֵי בִּבְהִילוּ נְפַקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדִיל דְּתִדְכַּר יָת יוֹמָא מִפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ:

רש"י◄ **לֶחֶם עֹנִי•** לֶחֶם שֶׁמַּזְכִּיר אֶת הָעֹנִי שֶׁנִּתְעַנּוּ בְּמִצְרַיִם. **כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ•** וְלֹא הִסְפִּיק בָּצֵק לְהַחְמִיץ וְזֶה יִהְיֶה לְךָ לְזִכָּרוֹן, וְחִפָּזוֹן לֹא שֶׁלְּךָ הָיָה אֶלָּא שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (שמות יב): "וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם וְגוֹ'". **לְמַעַן תִּזְכֹּר•** עַל־יְדֵי אֲכִילַת הַפֶּסַח וְהַמַּצָּה, "אֶת־יוֹם צֵאתְךָ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 921 ואילך)

מַצָּה וְחָמֵץ – הֶבְדֵּל שֶׁל אוֹת אַחַת

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב בְּנוֹגֵעַ לְחַג הַפֶּסַח "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ, שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת גו'" (טז, ג).

וְהִנֵּה, מַצָּה וְחָמֵץ חֲלוּקִים בְּכַמָּה עִנְיָנִים, וּמֵהֶם: א. בְּחָמֵץ - מִתְנַשֵּׂאת הָעִיסָה, וְאִילוּ בְּמַצָּה - נִשְׁאֶרֶת הָעִיסָה כְּמוֹת שֶׁהִיא. וּמַשְׁמָעוּת הַדָּבָר בְּרוּחָנִיּוּת: חָמֵץ מוֹרֶה עַל יֵשׁוּת וְהִתְנַשְּׂאוּת, וּמַצָּה עַל בִּיטּוּל וְשִׁפְלוּת (ראה לקוטי־תורה צו יג,

ג. שה"ש יד, ד. ובכ"מ).

ב. "מצָה" וְ"חָמֵץ" מוּרְכָּבוֹת מֵאוֹתִיּוֹת זֵהוֹת, אֶלָּא שֶׁ"מַצָּה" הִיא בְּאוֹת ה"א, וְ"חָמֵץ" בְּאוֹת חי"ת. וּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ דּוֹמוֹת אַחַת לַשְּׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן מוּרְכָּבוֹת מִשְּׁלֹשָׁה קַוִּין וּפְתוּחוֹת מִלְּמַטָּה. אֶלָּא שֶׁהָאוֹת חֵי"ת סְתוּמָה בְּכָל שְׁלֹשֶׁת הַצְּדָדִים לְגַמְרֵי, וְאִילּוּ הָאוֹת הֵ"א יֵשׁ לָהּ פֶּתַח מִלְּמַעְלָה (ראה זח"ג רנב, א, ובכ"מ).

וְיֵשׁ לְבָאֵר מַשְׁמָעוּת הַדָּבָר בְּרוּחָנִיּוּת:

הַפֶּתַח מִלְּמַטָּה (שֶׁבִּשְׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת) - קָאֵי עַל הַ"לַּפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ" (בראשית ד, ז). וְהָאוֹת חֵי"ת, שֶׁסְּתוּמָה מִכָּל שְׁאָר הַצְּדָדִים, מוֹרָה עַל אָדָם שֶׁ"נִכְנַס" לְ"פֶתַח" זֶה וְאֵין לוֹ מָקוֹם לִיצִיאָה מִמֶּנָּה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאוֹת הֵ"א, שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח מִלְּמַעְלָה, מוֹרָה עַל אָדָם שֶׁאָמְנָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל "לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ", אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן, יֵשׁ לוֹ פֶּתַח לְמַעְלָה - שֶׁעַל־יָדוֹ יָכוֹל לָצֵאת מִמַּצָּבוֹ וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.

וְאַף שֶׁהַפֶּתַח לְמַעְלָה (בָּאוֹת הֵ"א) הוּא פֶּתַח קָטָן בְּיוֹתֵר - הֲרֵי אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שהש"ר פ"ה, ב [ב]) "פִּתְחוּ לִי כְּחוּדוֹ שֶׁל מַחַט", וְעַל־יְדֵי־זֶה - "וַאֲנִי אֶפְתַּח לָכֶם כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוּלָם", כִּי עַל־יְדֵי הִרְהוּר תְּשׁוּבָה אֶחָד, יָכוֹל הָאָדָם לְהִשְׁתַּנּוֹת - בְּרֶגַע אֶחָד - מֵרָשָׁע גָּמוּר לְצַדִּיק גָּמוּר.

וְנִמְצָא, שֶׁחָמֵץ מוֹרָה עַל גַּאֲוָה וְיֵשׁוּת, וְגַם עַל מִי שֶׁאֵין לוֹ פֶּתַח לִתְשׁוּבָה, וּמַצָּה מוֹרָה עַל בִּיטּוּל וְגַם עַל תְּשׁוּבָה.

וּשְׁנֵי הַחִילּוּקִים שֶׁבֵּין חָמֵץ וּמַצָּה - תְּלוּיִים זֶה בָּזֶה:

דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם מִתְגָּאֶה וּמִתְנַשֵּׂא, לֹא יָבוֹא לְעוֹלָם לִידֵי תְּשׁוּבָה חַס־וְשָׁלוֹם, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַזְּמַן יִמְצָא חֶשְׁבּוֹנוֹת לְהַצְדִּיק אֶת כָּל הַנְהָגוֹתָיו. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר הוּא בְּבִיטּוּל וְשִׁפְלוּת, אֵינוֹ מִשְׁתַּדֵּל לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ, וּבְמִילָא הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן־צֶדֶק מִכָּל מַעֲשָׂיו, וְכַאֲשֶׁר נוֹכַח לָדַעַת שֶׁהַנְהָגָתוֹ אֵינָהּ בְּאוֹפָן הָרָאוּי - עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה.

(ד) וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׁאֹר בְּכָל־גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר:

ד וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תְּחוּמָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין וְלָא יְבִית מִן בִּסְרָא דִּי תִכּוֹס בְּרַמְשָׁא בְּיוֹמָא קַדְמָאָה לְצַפְרָא:

רש"י◄ **וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר •** אַזְהָרָה לַמּוֹתִיר בְּפֶסַח דּוֹרוֹת, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּפֶסַח מִצְרַיִם, וְיוֹם רִאשׁוֹן הָאָמוּר כָּאן הוּא י"ד בְּנִיסָן, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: (שמות יב) "אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאוֹר מִבָּתֵּיכֶם", וּלְפִי שֶׁנִּסְתַּלֵּק הַכָּתוּב מֵעִנְיָנוֹ שֶׁל פֶּסַח וְהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּחֻקּוֹת שִׁבְעַת יָמִים, כְּגוֹן: "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת, וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאוֹר בְּכָל גְּבוּלְךָ", הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בְּאֵיזוֹ זְבִיחָה הוּא מַזְהִיר, שֶׁאִם כָּתַב: "וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב לַבֹּקֶר", הָיִיתִי אוֹמֵר: שְׁלָמִים הַנִּשְׁחָטִים כָּל שִׁבְעָה, כֻּלָּן בְּ'בַל תּוֹתִירוּ', וְאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְיוֹם וְלַיְלָה, לָכֵן כָּתַב: "בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן". דָּבָר אַחֵר: בַּחֲגִיגַת אַרְבָּעָה־עָשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְלִמֵּד עָלֶיהָ שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים, וְ"הָרִאשׁוֹן" הָאָמוּר כָּאן בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְכֵן מַשְׁמָעוּת הַמִּקְרָא: בְּשַׂר חֲגִיגָה אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב, לֹא יָלִין בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן עַד בֹּקֶר שֶׁל שֵׁנִי, אֲבָל נֶאֱכֶלֶת הִיא בְּאַרְבָּעָה־עָשָׂר וּבַחֲמִשָּׁה־עָשָׂר, וְכָךְ שְׁנוּיָה הִיא בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (ע"א)◆

(ה) לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:

ה לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמִכַּס יָת פִּסְחָא בַּחֲדָא מִקְּרָוָיִךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ:

(ו) כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח בָּעֶרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם:

ו אֶלָּהֵן לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן תִּכּוֹס יָת פִּסְחָא בְּרַמְשָׁא כְּמֵעַל שִׁמְשָׁא זְמַן מִפְּקָךְ מִמִּצְרָיִם:

רש"י◄ **בָּעֶרֶב. כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם •** (ספרי) הֲרֵי שְׁלֹשָׁה זְמַנִּים חֲלוּקִים: "בָּעֶרֶב" מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה זְבָחֵהוּ, וּ"כְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" תֹּאכְלֵהוּ, וּ"מוֹעֵד צֵאתְךָ" אַתָּה שׂוֹרְפֵהוּ; כְּלוֹמַר, נַעֲשָׂה נוֹתָר וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה.

(ז) וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ:

ז וּתְבַשֵּׁל וְתֵיכוֹל בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ וְתִתְפְּנֵי בְּצַפְרָא וּתְהַךְ לְקִרְוָיִךְ:

רש"י◄ **וּבִשַּׁלְתָּ • זֶהוּ צְלִי אֵשׁ, שֶׁאַף הוּא קָרוּי בִּשּׁוּל. וּפָנִיתָ בַּבֹּקֶר •** (ספרי) לְבָקְרוֹ שֶׁל שֵׁנִי; מְלַמֵּד שֶׁטָּעוּן לִינָה לַיְלָה שֶׁל מוֹצָאֵי יוֹם־טוֹב (חגיגה טז).

(ח) שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה: ס

ח שִׁתָּא יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִּירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה כְּנֵשׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּד עֲבִידָא:

רש"י◄ **שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת •** וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שמות יב): "שִׁבְעַת יָמִים", שִׁבְעָה מִן הַיָּשָׁן וְשִׁשָּׁה מִן הֶחָדָשׁ. דָּבָר אַחֵר: לִמֵּד עַל אֲכִילַת מַצָּה בַּשְּׁבִיעִי, שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה. וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְשֵׁשֶׁת הַיָּמִים, שֶׁהֲרֵי שְׁבִיעִי בַּכְּלָל הָיָה, וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד שֶׁאֵין אֲכִילַת מַצָּה בּוֹ חוֹבָה אֶלָּא רְשׁוּת, וְלֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא, אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא: מַה שְּׁבִיעִי רְשׁוּת, אַף כֻּלָּם רְשׁוּת, חוּץ מִלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן שֶׁהַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב): "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת". **עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ •** עֲצֹר עַצְמְךָ מִן הַמְּלָאכָה. דָּבָר אַחֵר: כְּנוּפְיָא שֶׁל מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, לְשׁוֹן (שופטים יג): "נַעְצָרָה־נָּא אוֹתְךָ".

(ט) שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר־לָךְ מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת:

ט שִׁבְעָא שָׁבוּעִין תִּמְנֵי לָךְ מִדְּשַׁרְיוּת מַגְּלָא בַּחֲצַד עוּמְרָא דַּאֲרָמוּתָא תִּשְׁרֵי לְמִמְנֵי שִׁבְעָא שָׁבוּעִין:

רש"י◄ **מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה •** (ספרי. מנחות עא) מִשֶּׁנִּקְצַר הָעֹמֶר, שֶׁהוּא רֵאשִׁית הַקָּצִיר.

(י) וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

י וְתַעְבֵּד חַגָּא דְּשָׁבוּעַיָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ מִסַּת נִדְבַת יָדָךְ דִּי תִתֵּן כְּמָא דִי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ:

רש"י◄ **מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ •** דֵּי נִדְבַת יָדְךָ, הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה, הָבֵא שַׁלְמֵי שִׂמְחָה וְקַדֵּשׁ קְרוּאִים לֶאֱכֹל.

(יא) וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם:

יא וְתֶחֱדֵי קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתְּךָ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וְלֶוָאָה דִּי בְקִרְוָיִךְ וְגִיּוֹרָא וְיִתַּמָּא וְאַרְמְלָא דִּי בֵינָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן:

רש"י◄ **וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה •** אַרְבָּעָה שֶׁלִּי כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה שֶׁלְּךָ: "בִּנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ", אִם אַתָּה מְשַׂמֵּחַ אֶת שֶׁלִּי, אֲנִי מְשַׂמֵּחַ אֶת שֶׁלְּךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי, ה'תשכ"ז)

בְּעִנְיָן מַעֲלַת תְּפִלַּת הֶעָנִי, יֶשְׁנוֹ גַּם הַסִּפּוּר שֶׁסִּפֵּר כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר אוֹדוֹת אֲמִירַת הַמַּאֲמָר דְּבוּר־הַמַּתְחִיל תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף גו' עַל־יְדֵי אַדְמוֹ"ר מַהַר"ש, בְּיוֹם ו' תִּשְׁרֵי תרכ"ט (שֶׁהָיָה אָז בְּיוֹם חוֹל - עַד כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר לוֹמַר "יוֹם חוֹל" עַל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה), בְּקִישֵׁינוֹב.

תֹּכֶן הַמַּאֲמָר הָיָה בְּבֵאוּר עִנְיָן מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל בְּכָל הַפַּרְצוּפִים הַסְפִירוֹת וְהַבְּחִינוֹת, וְה'בְּכֵן' הוּא שֶׁמְּשׁוּם זֶה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ז) **וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ.** אָמַר לְשׁוֹן בִּשּׁוּל וְהַתּוֹרָה אָמְרָה בְּמִצְוַת הַפֶּסַח (שמות י"ב ט) אַל תֹּאכְלוּ וְגוֹ' וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל, אוּלַי שֶׁחוֹזֵר לִזְבִיחַת הַבָּקָר לִשְׁלָמִים שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לְמַעְלָה וְזָבַחְתָּ פֶסַח צֹאן וּבָקָר וְגוֹ' וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (פִּסְחִים ע) צֹאן לְפֶסַח וּבָקָר לִשְׁלָמִים, וּבְחִבּוּרִי פְּרִי תֹּאַר עַל יוֹרֶה דֵּעָה הֶאֱרַכְתִּי בְּדָבָר זֶה בִּתְחִלַּת סִימָן פ"ז: תורה ח

ט) **תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר תִּסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת, וְאוּלַי כִּי בָּא לוֹמַר לָהֶם אִם לֹא הָיָה קָמָה לְהָחֵל בָּהּ חֶרְמֵשׁ וּבָא מִן הָעֲלִיָּה (מְנָחוֹת פ"ג) אַף עַל פִּי כֵן תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת, וְזֶה לְמָאן דְּאָמַר (רב פוסקים) סְפִירַת הָעֹמֶר בִּזְמַן הַזֶּה מִדְּרַבָּנָן, אֲבָל לְמָאן דְּאָמַר (רמב"ם) דְּאוֹרַיְתָא כָּפַל הַכָּתוּב לַזְּמַן הַזֶּה: תורה י

חֶסְלַת פָּרָשַׁת רְאֵה

צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם בְּצִיּוּר אָדָם עָנִי וְעָשִׁיר, לִהְיוֹתוֹ עָנְיָן מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, הֶעָנִי הוּא הַמְּקַבֵּל, וְהֶעָשִׁיר הוּא הַמַּשְׁפִּיעַ.

אֲבָל - הֵרִים כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר מַהַר"ש אֶת הַדֶּרֶת קְדֻשַּׁת קוֹלוֹ - וְאָמַר (בְּאִידִישׁ) - כְּמְדַבֵּר בְּקוֹל טַעֲנָה - אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁכֵּיוָן שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, לָכֵן הִנֵּה גַּם לְמַטָּה, בְּצִיּוּר קוֹמָה שֶׁל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, אֲבָל הֶעָנִי טוֹעֵן: מַדּוּעַ צָרִיךְ הוּא לִהְיוֹת הַמְּקַבֵּל. וְטַעֲנַת הֶעָנִי הִיא טַעֲנָה צוֹדֶקֶת.

וּמִמְּשִׁיחַ לְסַפֵּר: בְּהִשָּׁמַע דִּבְרֵי־קֹדֶשׁ הַלָּלוּ יוֹצְאִים מִפִּי הוֹד כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר - גָּעָה הָעָם בְּבִכְיָה.

וְאָמַר אֶחָד הַחֲסִידִים: הַלְוַאי הָיִיתִי זוֹכֶה לִבְכּוֹת בִּתְמִימוּת כָּזוֹ בְּיוֹמֵי הָאַחֲרוֹן.

וּמוֹסִיף כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר לְסַפֵּר מַה שֶּׁאָמַר לוֹ אָבִיו (כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר מְהוֹרְשַׁ"ב נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן): "דֶּעם טאַטֶענס זְשׁאַרגאָן וָערטֶער בְּעֵת זאָגֶען חֲסִידוּת דאַרפְן וָוערן חָקוּק לָעַד".

וּמְסַיֵּם כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר: פִּתְגָּמוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר מַהַר"ש, שֶׁהֶעָנִי טוֹעֵן מַדּוּעַ צָרִיךְ הוּא לִהְיוֹת הֶעָנִי, וְהָאִשּׁוּר שֶׁלּוֹ, שֶׁטַּעֲנַת הֶעָנִי הִיא אָכֵן טַעֲנָה צוֹדֶקֶת - צָרִיךְ לַעֲמוֹד תָּמִיד נֶגֶד הָעֲיָנִים, וְעִנְיָן זֶה נוֹתֵן כֹּחַ וְעֹז לַעֲשׂוֹת וְלַחֲזֹר וְלַעֲשׂוֹת אַךְ טוֹב לְכָל מִי שֶׁאֶפְשָׁר בִּכְלָל, וְלִבְנֵי תּוֹרָה וְשׁוֹמְרֵי מִצְוָה בִּפְרָט.

(יב) וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה׃ פ

יב וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּמִצְרָיִם וְתִטַּר וְתַעְבֵּד יָת קְיָמַיָּא הָאִלֵּין׃

רש"י◄ **וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ וְגוֹ'** • עַל־מְנָת־כֵּן פְּדִיתִיךָ, שֶׁתִּשְׁמֹר וְתַעֲשֶׂה אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה.

(יג) חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ׃

יג חַגָּא דְּמִטַּלְיָא תַּעְבֵּד לָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּמִכְנְשָׁךְ מֵאִדְּרָךְ וּמִמַּעֲצַרְתָּךְ׃

רש"י◄ **בְּאָסְפְּךָ** • בִּזְמַן הָאָסִיף, שֶׁאַתָּה מַכְנִיס לַבַּיִת פֵּרוֹת הַקַּיִץ. דָּבָר אַחֵר: בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ, לְמֵד שֶׁמְּסַכְּכִין אֶת הַסֻּכָּה בִּפְסֹלֶת גֹּרֶן וָיֶקֶב (סוכה יב).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ שיחות יום ב' דחג הסכות תשי"ב – מתוך 'לקראת שבת)

סֻכּוֹת – בְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי דַּוְקָא

נִצְטַוִּינוּ בְּפָרָשָׁתֵנוּ "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים" (טז, יג).

וְכָתַב הַטּוּר, שֶׁ"אַף־עַל־פִּי שֶׁיָּצָאנוּ מִמִּצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, לֹא צִוָּנוּ (ה' יִתְבָּרֵךְ) לַעֲשׂוֹת סֻכָּה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, לְפִי שֶׁהוּא יְמוֹת הַקַּיִץ, וְדֶרֶךְ כָּל אָדָם לַעֲשׂוֹת סֻכָּה לְצֵל, וְלֹא הָיְתָה נִכְּרֶת עֲשִׂיָּתֵנוּ בָּהֶם שֶׁהֵם בְּמִצְוַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, וְלָכֵן צִוָּה אוֹתָנוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי (תִּשְׁרֵי), שֶׁהוּא זְמַן הַגְּשָׁמִים, וְדֶרֶךְ כָּל אָדָם לָצֵאת מִסֻּכָּתוֹ וְלֵישֵׁב בְּבֵיתוֹ, וַאֲנַחְנוּ יוֹצְאִין מִן הַבַּיִת לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה, בָּזֶה יֵרָאֶה לַכֹּל שֶׁמִּצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹתָהּ" (טור או"ח סתרכ"ה).

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַמּוּסָר־הַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמֵדִים מִקְּבִיעוּת מִצְוַת יְשִׁיבַת סֻכָּה בִּזְמַן הַגְּשָׁמִים דַּוְקָא:

כְּשֵׁם שֶׁהַיְּצִיאָה לְסֻכָּה כְּפְשׁוּטָהּ, נִכֶּרֶת וְנֶחְשֶׁבֶת לְמִצְוָה לֹא בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, יְמוֹת הַחַמָּה, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ מְאִירָה בְּתָקְפָּהּ, וְאָז הַיְּצִיאָה לַסֻּכָּה הִיא דֶּרֶךְ הָעוֹלָם וְדָבָר נוֹחַ הוּא לָאָדָם, אֶלָּא אַךְ וְרַק כְּשֶׁנַּעֲשֵׂית בִּימֵי תִּשְׁרֵי, יְמוֹת הַחֹרֶף, לְאַחֲרֵי שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל חַמָּה, וּבַחוּץ נוֹשְׁבוֹת רוּחוֹת קָרוֹת וְיוֹרְדִים גְּשָׁמִים, כֵּן הוּא גַּם בַּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית.

דְּבִימוֹת הַחַמָּה, הַיְנוּ, זְמַן שֶׁבּוֹ מְאִירָה "שֶׁמֶשׁ ה'" (תהלים פד, יב), וּקְדֻשַּׁת ה' יִתְבָּרֵךְ נִכֶּרֶת בָּעוֹלָם, אֲזַי כְּשֶׁיְּהוּדִי יוֹצֵא מִבֵּיתוֹ לַסֻּכָּה, שֶׁתָּכְנָהּ שֶׁל יְצִיאָה זוֹ הוּא כְּדֵי לְהָאִיר בַּחוּץ - אֵין בְּכָךְ מִשּׁוּם מִצְוָה. שֶׁכֵּן, זֶהוּ דָּבָר טוֹב וְנוֹחַ ("סְ'אִיז פָּשׁוּט גוּט");

דַּוְקָא בְּ"חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי", זְמַן דְּ"שֶׁמֶשׁ ה'" אֵינָהּ מְאִירָה בְּתָקְפָּהּ, וְעַד לִזְמַן שֶׁאֵין שֶׁמֶשׁ ה' מְאִירָה לְגַמְרֵי, וְחֹשֶׁךְ שׁוֹרֵר בַּחוּץ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּנַשְּׁבוֹת רוּחוֹת קָרוֹת - אֲזַי יֶשְׁנוֹ הַחִיּוּב **וּמִצְוָה** שֶׁיְּהוּדִי יֵצֵא מִן הַבַּיִת לְהָאִיר אֶת הָרְחוֹב!

(יד) וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃

יד וְתֶחֱדֵי בְּחַגָּךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וְלֵוָאָה וְגִיּוֹרָא וְיַתֵּמָא וְאַרְמְלָא דִּי בְקִרְוָיְךָ׃

(טו) שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ:

טו שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּחוֹג קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֲרֵי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עֲלַלְתָּךְ וּבְכָל עוֹבָדֵי יְדָךְ וּתְהֵי בְּרַם חָדֵי:

רש"י◄ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, אֵין זֶה לְשׁוֹן צִוּוּי אֶלָּא לְשׁוֹן הַבְטָחָה. וּלְפִי תַּלְמוּדוֹ: לָמְדוּ מִכָּאן לְרַבּוֹת לֵיל יוֹם־טוֹב אַחֲרוֹן לְשִׂמְחָה (שם).

(טז) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים ׀ בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי יְהוָה רֵיקָם:

טז תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחַזֵּי כָּל דְּכוּרָךְ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי בְּחַגָּא דְּפַטִירַיָּא וּבְחַגָּא דְשָׁבוּעַיָּא וּבְחַגָּא דִּמְטַלַּיָּא וְלָא יִתְחַזֵּי קֳדָם יְיָ רֵיקָנוּן:

רש"י◄ וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי ה' רֵיקָם • אֶלָּא הָבֵא עֹלוֹת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה.

(יז) אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כִּבְרִכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ:

יז גְּבַר כְּמַתְּנַת יְדֵהּ כְּבִרְכְּתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ דִּי יְהַב לָךְ: ס ס ס

רש"י◄ אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ • מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹכְלִין הַרְבֵּה וּנְכָסִים מְרֻבִּין, יָבִיא עֹלוֹת מְרֻבּוֹת וּשְׁלָמִים מְרֻבִּים:

קכ"ו פסוקים, פליא"ה סימן. חסלת פרשת ראה

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמז - רנב

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ וכו' מהו"ר זלמן שמעון שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג' ראה...

נהניתי ממה שמזכיר בסוף מכ' שעשו קביעות ברבים בלימוד שו"ע רבינו בכל יום, ובודאי יש להם לימוד ברבים בדא"ח בכל יום, ולא רק בש"ק שמזכיר במכתבו.

מטובו לפרוש בשלום כל החבורה שיחיו, והנני מסג"פ קטע משיחת ההתועדות דש"מ אלול, ובבקשה לזכות בזה את כל חבורתו שי'.

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

מה נעשה מר"ד דזכרונותיו משנות תר"פ ואילך?

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ג מנחם־אב מפרק קח עד סוף פרק קיב	**יום רביעי - כ"ו מנחם־אב** פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
יום שני - כ"ד מנחם־אב מפרק קיג עד סוף פרק קיח	**יום חמישי - כ"ז מנחם־אב** מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שלישי - כ"ה מנחם־אב פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	**יום שישי - כ"ח מנחם־אב** מפרק קלה עד סוף פרק קלט
שבת קודש - כ"ט מנחם־אב פרק כ מפרק קמ עד סוף פרק קמד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ג מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 222, והנה שופרי' דיעקב... עד עמ' קיב, כמ"ש במ"א.

אגרת הקדש

והנה שופריה

דיעקב מעין שופריה דאדה"ר שתיקן חטא אדה"ר והיתה נשמתו ג"כ כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם והיה מרכבה לתורה שלמעלה שנק' בשם אדם כמ"ש ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם וכו' וכמ"ש וזאת לפנים בישראל כו' אין זאת אלא תורה כו' שהיתה כלולה ומלובשת בנשמת ישראל סבא הכלולה מכל הנשמות וזהו ויקרא לו אל אלקי ישראל. אל לשון המשכת ההארה מאור א"ס ב"ה מההעלם אל הגילוי להאיר בבחי' גילוי בנשמתו וכמ"ש אל ה' ויאר לנו ואחריו כל ישרי לב העוסקים בתורה ובמצות מאיר אור ה' א"ס ב"ה בבחינת גילוי בנשמתם וזמן גילוי זה ביתר שאת ויתר עז ההארה במוחם ולבם הוא בשעת התפלה כמ"ש במ"א.

וְהִנֵּה, שׁוּפְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב מֵעֵין שׁוּפְרֵיהּ דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן[16], – יופיו ושלימותו של יעקב כעין יופיו ושלימותו של אדם הראשון, **שֶׁתִּקֵּן** – יעקב, **חֵטְא אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְהָיְתָה נִשְׁמָתוֹ גַּם כֵּן כְּלוּלָה מִכָּל הַנִּשְׁמוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם,** – כלומר, גם הנשמות מ"עלמא דאתכסיא" (מהעולמות המכוסים), וגם הנשמות מ"עלמא דאתגליא" (מהעולמות הגלוים) היו כולן כלולות בנשמתו של יעקב, **וְהָיָה מֶרְכָּבָה לְתוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "אָדָם"**, – "זאת התורה אדם"[17], **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18]**: "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם וְכוּ'"**, – שהכוונה היא ל"תורה", כפי שמובא בתורת הקבלה[19]. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20]**: "וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל כו'"** – וזאת בפנימיותם של ישראל, **"אֵין זֹאת אֶלָּא תּוֹרָה**[21] **כו'"**, – ש"זאת", תורה, היה מקודם בישראל, **שֶׁהָיְתָה כְּלוּלָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּנִשְׁמַת "יִשְׂרָאֵל סָבָא"**, – המוסב על יעקב אבינו למטה הנקרא "ישראל סבא", וכן על שורשו למעלה שגם כן נקרא "ישראל סבא", **הַכְּלוּלָה** – נשמת "ישראל סבא" כלולה **מִכָּל הַנִּשְׁמוֹת.** – והוא היה כלי לאור התורה. **וְזֶהוּ "וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל"** - **"אֵל" לְשׁוֹן הַמְשָׁכַת הַהֶאָרָה** – שכן, השם א־ל רומז על מדת החסד, המשכה והשפעה, **מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מֵהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי,** – הכוונה לאור אין־סוף המלובש בתורה, **לְהָאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי בְּנִשְׁמָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[22]**: "אֵל ה' וַיָּאֶר לָנוּ";** – הרי ש"א־ל" הוא לשון הארה, וזהו "ויקרא לו א־ל אלקי ישראל", שיעקב קרא **והמשיך** ההתגלות מההארה הכללית של אור אין־סוף, הכלל המכיל בתוכו כל הפרטים שבתורה ומצוות – שההתגלות תאיר בנשמתו. **וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב**[23], – אלה שהאור האלקי המאיר במוחם בא בלבם ואשר יש להם התעוררות של אהבת ה' ויראת ה', המכניסה חיות בלימודם תורה ובקיומם מצוות, **הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת, מֵאִיר אוֹר ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי בְּנִשְׁמָתָם,** – "הארה" זו נקראת "**חלקינו**" (אשרינו מה טוב **חלקינו**"), כלומר, ההארה האלקית הפרטית המאירה על ידי כל מצוה, שהיא חלק מההארה הכללית. וכפי שהוסבר לעיל, שההארה זו כשהיא יורדת למטה, היא באופן של התחלקות לתרי"ג (613) חלקים וכו' – הרי החלק שמההארה האלקית מאיר בנשמה של יהודי המקיים מצוה, ועל כך נאמר "אשרינו מה טוב **חלקינו**". **וּזְמַן גִּלּוּי זֶה בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז הַהֶאָרָה בְּמֹחָם וְלִבָּם הוּא בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[24]. – שכן, על ידי **סולם** התפלה עולים מעשי המצוות של יהודי, ונמשך על ידי הסולם ההארה האלקית וההתגלות שבעקבותיה. עד כאן הסביר רבנו הזקן הלשון "חלקינו". להלן יסביר הלשון "מה נעים **גורלינו**", שגורל הרי מורה על חלק יוצא מן הכלל ורק על פי גורל זוכים בחלק היפה. ובלשון רבנו הזקן:

---

16. ב"מ פד, א. ובכ"מ. **17.** חוקת יט, יד. **18.** יחזקאל א, כו. **19.** ראה זח"א עא, ב ואילך. **20.** רות ד, ז. **21.** זח"ג פא, ב. **22.** תהלים קיח, כז. **23.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "דישראל אותיות ישר־א־ל" (ראה לקו"ת שלח מ, ג). **24.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מלקמן סכ"ד".

יום שני כ"ד מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיב, והנה אף שגילוי... עד עמ' קיב, ממש:

וְהִנֵּה, אַף שֶׁגִּלּוּי – אלקי, **זֶה עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא שָׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ כְּלָל, כִּי תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד לְכֻלָּנוּ** – כל יהודי מחוייב בתורה ומצוות, ומצד **ההארה שלמעלה** הנמשכת על ידי התורה והמצוות, היא נמשכת לכל אחד מישראל בשוה, **אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּדֶרֶךְ פְּרָט אֵין כָּל הַנְּפָשׁוֹת אוֹ** – המדריגה שלמעלה ממנה, **הָרוּחוֹת וְ** – או המדריגה שלמעלה ממנה, **הַנְּשָׁמוֹת שָׁוּוֹת בְּעִנְיָן זֶה** – בהארה והתגלות האלקית המאירה להם על ידי תורה וקיום מצוה, **לְפִי עֵת וּזְמַן גִּלְּוּיָם וּבוֹאָם בָּעוֹלָם הַזֶּה,** – מרבית הנשמות של דורותינו אלה הן הרי נשמות שהיו כבר בעולם זה וירדו שוב לעולם הזה כדי לתקן ענין מסויים, הרי לפי הזמן והתקופה שהנשמה מתגלגלת ויורדת לעולם זה – באופן כזה מאירה לה **מלמעלה** ההארה וההתגלות האלקית שעל ידי מצוה זו או זו. **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[25]: **"אָבוּד בְּמַאי הָוֵי זָהִיר טְפֵי, אָמַר לֵיהּ בְּצִיצִית כּוּ'".** – "אביך במה היה זהיר יותר"? וענה לו: "במצות ציצית". הרי, שבמצות ציצית האירה לו התגלות אלקית מיוחדת, שלכן היה זהיר בקיומה יותר מאשר במצוות אחרות, וכפי הפירוש[26]: "במאי הוי **זהיר** טפי" – במה **האיר** לו יותר האור האלקי. **וְכֵן אֵין כָּל הַדּוֹרוֹת**[27] **שָׁוִין.** – לא זו בלבד שישנם שינויים בין נשמה אחת לשניה, אלא ישנם גם שינויים מצד הדורות, שהיו דורות שעבודתם **העיקרית** היתה ענין התורה, ודורות שעבודתם **העיקרית** היתה ענין הצדקה וכו'[28], שכן, לנשמות שבאותם דורות האירה התגלות מיוחדת בענינים **אלה. כִּי כְּמוֹ שֶׁאֲבְרֵי הָאָדָם, כָּל אֵבֶר יֵשׁ לוֹ פְּעֻלָּה פְּרָטִית וּמְיֻחֶדֶת, הָעַיִן לִרְאוֹת וְהָאֹזֶן לִשְׁמֹעַ, כָּךְ בְּכָל מִצְוָה** – הנקראות "אברין דמלכא"[29] – "אברי המלך", **מֵאִיר אוֹר פְּרָטִי וּמְיֻחָד מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. וְאַף שֶׁכָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל צְרִיכָה לָבוֹא בְּגִלְגּוּל לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת,** – כיצד מתאים, איפוא, לומר, שלנשמה של זמן זה ודורות אלה מאירה, באופן אחר, ההתגלות האלקית, ונדרשת זהירות מיוחדת וחזקה יותר במצוות **פרטיות** מסויימות? **מִכָּל־מָקוֹם לֹא נִצְרְכָה** – הזהירות המיוחדת במצוה מסויימת, **אֶלָּא לְהַעֲדָפָה וּזְהִירוּת וּזְרִיזוּת יְתֵרָה, בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז, כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת, לְמַעְלָה מַעְלָה מִזְּהִירוּת שְׁאָר הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "בְּמַאי הָוֵי זָהִיר טְפֵי" - "טְפֵי"** – יותר, **דַּיְקָא.** – דוקא. שכן, זהירות צריכה להיות **בכל** המצוות, השאלה כאן היא: באיזו מצוה היה זהיר **יותר. וְהִנֵּה, יִתְרוֹן הָאוֹר הַזֶּה הַפְּרָטִי לִנְשָׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת** – שבהן מאיר האור שמהמצוה ביתר התגלות, **אֵינוֹ בִּבְחִינַת טַעַם וָדַעַת מֻשָּׂג, אֶלָּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת,** – וההבנה, **שֶׁכָּךְ עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ,** – שבנשמה מסויימת יאיר האור של מצוה מסויימת בהארה והתגלות מיוחדות. **וְדוּגְמָתוֹ לְמַטָּה הוּא בְּחִינַת הַגּוֹרָל מַמָּשׁ:** – שגם הוא אינו על פי טעם ושכל, מדוע זוכה בגורל זה או אחר, אלא כך נקבע מלמעלה, כמו שכתוב[30]: "בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו", שהגורל יפול בחלק של זה או זה, הרי זה הענין של "מה נעים גורלינו", שהחלק היפה מה שישנה התגלות אלקית מיוחדת מענין מסויים של תורה ומצוות, לנשמה מסויימת, הוא ענין של "גורל" שלמעלה מטעם ודעת.

אגרת הקדש

והנה אף שגילוי זה ע"י עסק התורה והמצות הוא שוה לכל נפש מישראל בדרך כלל כי תורה אחת ומשפט א' לכולנו אעפ"כ בדרך פרט אין כל הנפשות או הרוחות והנשמות שוות בענין זה לפי עת וזמן גלגולם ובואם בעוה"ז וכמארז"ל אבוך במאי הוי זהיר טפי א"ל בציצית כו' וכן אין כל הדורות שוין כי כמו שאברי האדם כל אבר יש לו פעולה פרטית ומיוחדת העין לראות והאזן לשמוע כך בכל מצוה מאיר אור פרטי ומיוחד מאור א"ס ב"ה ואף שכל נפש מישראל צריכה לבוא בגלגול לקיים כל תרי"ג מצות מ"מ לא נצרכה אלא להעדפה וזהירות וזריזות יתירה ביתר שאת ויתר עז כפולה ומכופלת למעלה מעלה מזהירות שאר המצות. וזהו שאמר במאי הוי זהיר טפי דייקא. והנה יתרון האור הזה הפרטי לנשמות פרטיות אינו בבחינת טעם ודעת מושג אלא למעלה מבחינת הדעת שכך עלה במחשבה לפניו יתברך ודוגמתו למטה הוא בחינת הגורל ממש:

---

25. שבת קיח, ב. **26.** ראה ספר השיחות תש"ב ע' 21. סה"מ תש"א ע' 240. **27.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה נכלל ב"עת וזמן" דלעיל. ויש לחפש בכת"י דאגה"ק אולי צ"ל 'המצוות'". **28.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה אגה"ק ס"ה, ס"ט". **29.** תקו"ז ת"ל. **30.** משלי טז, לג.

יום שלישי כ"ה מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיב, ח זורע צדקות... עד עמ' 224, נמוך כו':

אגרת הקדש

ח זורע צדקות מצמיח ישועות הנה מ"ש לשון זריעה במצות הצדקה וכמ"ש בפסוק זרעו לכם לצדקה כו'. יובן ע"פ מה שארז"ל ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך פי' כי גילוי אלקותו יתברך המתגלה במחשבתו של אדם וכונתו בתפלתו כל חד לפום שיעורא דיליה הוא בתורת צדקה וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו כו' כלומר שאור ה' א"ס ב"ה המאיר למעלה בעולמות עליונים בהארה רבה בבחי' גילוי רב ועצום עד שבאמת הן בטלין במציאות וכלא ממש חשיבי קמיה ונכללין באורו ית' והן הן ההיכלות עם המלאכים והנשמות שבהן המבוארים בזוה"ק בשמותם למקומותם בסדר התפלה שסדרו לנו אנשי כנה"ג הנה משם מאיר האור כי טוב לעולם השפל הזה על יראי ה' וחושבי שמו החפצים לעבדו בעבודה שבלב זו תפלה וכמ"ש וה' יגיה חשכי והנה ירידת הארה זו למטה לעוה"ז נקראת בשם חסד ה' המכונה בשם מים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך כו':

ח. "זורע צדקות, מצמיח ישועות". – מלשונות סדר התפלה. **הנה מה שכתוב לשון "זריעה" במצות הצדקה, וכמו שכתוב בפסוק**[1]: **"זרעו לכם לצדקה כו'"**, – ומסיים: "קצרו לפי חסד", שיקצרו את פרי הזריעה לפי מדת החסד, **יובן על פי מה שאמרו רבותינו זכרונם־לברכה**[2]: **"רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני ולהדר מצלי, ר' אלעזר נתן פרוטה (צדקה) לעני ואחר מכן התפלל, דכתיב:** – שכן, כתוב[3]: **"אני בצדק אחזה פניך"**. **פרוש,** – מה שהוא קורא לתפלה "אחזה פניך", ומדוע זה דוקא על ידי ההכנה של צדקה, **כי גלוי אלקותו יתברך המתגלה במחשבתו של אדם וכונתו בתפלתו, כל חד לפום שיעורו, הוא בתורת צדקה ו"חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו כו'".** – שמאירה ויורדת מהעולם העליון לעולם התחתון התגלות אלקית על יראי השם, **כלומר, שאור ה', אין־סוף ברוך־הוא המאיר למעלה בעולמות עליונים, בהארה רבה בבחינת גלוי רב** – בכמות, **ועצום,** – באיכות, **עד שבאמת** – הנבראים שבעולמות העליונים, **הן בטלין במציאות וכלא ממש חשיבי קמיה** – שהם חשים בביטולם ואיך שאין הם נחשבים לכלום לגביו יתברך, **ונכללין באורו יתברך, והן הן ההיכלות עם המלאכים והנשמות שבהן, המבארים בזוהר הקדוש בשמותם למקומותם בסדר התפלה שסדרו לנו אנשי כנסת הגדולה,** – בסדר התפלה מרומזים ההיכלות והמלאכים והנשמות שבהם, **הנה משם** – מההתגלות האלקית המאירה בהם בעולמות העליונים. **מאיר האור כי טוב לעולם השפל הזה, על "יראי ה' וחושבי שמו", המחפצים לעבדו בעבודה שבלב "כי עבודה שבלב"**[4], **וכמו שכתוב**[5]: **"וה' יגיה חשכי"**. – שבעולם השפל **הזה** שהוא עולם חשוך שאינו מאיר בו גילוי אלקות, "הוי' יגיה חשכי", יאיר האור של שם הוי' את החושך שלי. **והנה, ירידת הארה זו נקראת בשם "חסד ה'"**, – שכן, זה בא על ידי עבודתו של יהודי, אך העבודה עצמה אינה בערך כלל שתמשיך המשכה זו, אלא זה ענין של "חסד ה'" המאיר ליהודי גילוי זה, **המכונה** – "חסד ה'" מכונה, **בשם "מים", היורדים ממקום גבוה למקום נמוך כו'**[6]: – כמו טבע המים לרדת ממקום גבוה לנמוך, כך יורד אור ה' מהעולמות העליונים אל העולם השפל, "חסד ה'" זה נמשך על ידי "אתערותא דלתתא" – ההתעוררות מלמטה – מהחסד והצדקה שיהודי עושה, שלכן "אחזה פניך", ראיית הפנימיות של אלקות ליהודי בתפלתו – בא אחרי "בצדקה", אחרי נתינת פרוטה לעני, כדי להמשיך את החסד שלמעלה על ידי החסד שלמטה. ברם, לכאורה, כיוון שהארת גילוי זה הוא בין כה ענין של צדקה וחסד שלמעלה – הרי זה יכול להאיר גם בלי ה"אתערותא דלתתא" – ההתעוררות מלמטה – מהחסד של האדם למטה? מסביר רבנו הזקן, שגם למעלה ישנה מדת הגבורה והצמצום, לצמצם ולכסות על אורו יתברך, לכן זקוקים לחסד וצדקה של האדם כ"אתערותא דלתתא" לחסד ה', כדי שמדת הגבורה והצמצום לא תימנע את ההתגלות האלקית ליהודי בשעת התפלה, ובלשון רבנו הזקן:

---

1. הושע י, יב. 2. ב"ב י, א. 3. תהלים י"ז, טו. 4. תענית בתחילתה. 5. שמואל ב כב, כט. 6. ראה תענית ז, א.

יום רביעי כ"ו מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 224, והנה מודעת... עד עמ' קיג, והארה וכו':

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת, – ידוע הדבר, **שֶׁיֵּשׁ לְמַעְלָה גַּם כֵּן מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם, לְצַמְצֵם וּלְהַסְתִּיר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ לְכַל יִתְגַּלֶּה לַתַּחְתּוֹנִים.** – לנבראים התחתונים. הרי, כיצד, איפוא, מאיר "חסד ה'", בשעה שקיימת מדת הגבורה והצמצום המפסיקה את ההתגלות? **אַךְ הַכֹּל תָּלוּי בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא",** – בהתעוררות שמלמטה. **שֶׁאִם הָאָדָם מִתְנַהֵג בְּחֲסִידוּת** – במדת החסד, **לְהַשְׁפִּיעַ חַיִּים וָחֶסֶד כו'** – שהוא נותן צדקה המקיימת את העני בחיים, **כָּךְ מְעוֹרֵר לְמַעְלָה,** – שתומשך מדת החסד שלמעלה בהתגלות האלקית אליו, **כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[7]: "בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד - בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ".** – וכאשר הוא מתנהג במדת החסד – מתנהגים אתו כך גם מלמעלה, שנותנים לו חסד שלמעלה. **אֶלָּא דְּלְכָאוֹרָה זוֹ אֵינָהּ מִן הַמִּדָּה,** – של אותו ענין, **כִּי־אִם לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא לְכַד כְּנֶגֶד מַה שֶּׁהוּא מַשְׁפִּיעַ חַיֵּי עוֹלָם הַזֶּה,** – שזה שכר מתאים – שבשעה שהוא משפיע ענין של העולם **שלו**, ענין של חיים גשמיים – מעניקים לו, באותה מדה, גם השכר בענין של **עולם**, פרט לכך שזה בעולם נעלה יותר, עולם הבא, **אֲבָל לֹא לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ חַיֵּי הָאֲרַת אוֹר ה' [נָפַח אַחֵר: אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא] מַמָּשׁ,** – ענין של "אין סוף", שלמעלה לגמרי מה"עולם", **שֶׁיָּאִיר וְיַגִּיהַּ חָשְׁכוֹ** – החושך שלו, **בַּ"עֲבוֹדָה שֶׁכַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה", שֶׁהִיא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת תְּשׁוּבָה עִלָּאָה** – תשובה עליונה, **כַּנּוֹדַע[8],** – הרי אין זה "מן המדה" להשפיע לו זאת, **שֶׁהֲרֵי הִיא** – ה"תשובה העילאית" היא **לְמַעְלָה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[9]: "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כו'",** – בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[10] בַּאֲרִיכוּת, דְּעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ אֶלָּא זִיו וְהֶאָרָה וְכו':** – הארה מ"אור ה'", הנקרא "זיו השכינה". ואילו על ידי תשובה "לוקחים" את הקב"ה עצמו, הרי שההתגלות שבשעת התפלה היא למעלה מעלה מחיי עולם הבא, והרי אין זה "מן המדה" שעל ידי צדקה וחסד תאיר לו התגלות אלקית **זו**?

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת שיש למעלה גם כן מדת הגבורה והצמצום לצמצם ולהסתיר אורו יתברך לבל יתגלה לתחתונים אך הכל תלוי באתעדל"ת שאם האדם מתנהג בחסידות להשפיע חיים וחסד כו' כך מעורר למעלה כמשארז"ל במדה שאדם מודד בה מודדין לו אלא דלכאורה זו אינה מן המדה כ"א להשפיע לו חיי העוה"ב לבד כנגד מה שהוא משפיע חיי עוה"ז אבל לא להשפיע לו חיי הארת אור ה' [נ"א א"ס ב"ה] ממש שיאיר ויגיה חשכו בעבודה שבלב זו תפלה שהוא בחינת ומדרגת תשובה עילאה כנודע שהרי היא למעלה מעלה מכל חיי עוה"ב כמשארז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט כו' וכמ"ש במ"א באריכות דעוה"ב אינו אלא זיו והארה וכו':

יום חמישי כ"ז מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיג, אך הענין הוא... עד עמ' קיג, האריז"ל:

אַךְ הָעִנְיָן הוּא עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁזּוֹרְעִין זְרָעִים – של תבואה או חטה וכדומה, **אוֹ נוֹטְעִין גַּרְעִין,** – של עץ פרי שיצמח ממנו אילן, **שֶׁהַשַּׁבֹּלֶת** – של התבואה, **הַצּוֹמַחַת מֵהַזֶּרַע, וְהָאִילָן וּפֵרוֹתָיו** – הצומחים **מֵהַגַּרְעִין, אֵינָן מָהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל הַזֶּרַע וְהַגַּרְעִין כְּלָל, כִּי מָהוּתָם וְעַצְמוּתָם** – של הזרע והגרעין, **כְּלָה וְנִרְקָב בָּאָרֶץ,** – הרי שהצמיחה אינה באה מהזרע או מן הגרעין אלא – **וְכֹחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ עַצְמָהּ** – לא החלק של כוח הצומח התגלה בזרע או בגרעין, אלא "כוח הצומח" הנמצא בארץ עצמה, [**נָפַח אַחֵר: עַצְמוֹ**] – "כוח הצומח" שבארץ, הוא עצמו, **הוּא הַמּוֹצִיא וְהַמְגַדֵּל הַשַּׁבֹּלֶת** – שלא היתה כלל בזרע, **וְהָאִילָן וּפֵרוֹתָיו.** – שלא היו בגרעין, "כוח הצומח" הוא כוח אלקי המצמיח דברים, ענין של "יש מאין": מ"אין" נעשה "יש", דבר גשמי מכוח רוחני. ברם, אם כך הם פני הדברים, נשאלת השאלה: לשם מה זקוקים לזריעת הזרע או הגרעין – הרי בין כה אין הצמיחה באה

אגרת הקדש

אך הענין הוא עד"מ כמו שזורעין זרעים או נוטעין גרעין שהשבולת הצומחת מהזרע והאילן ופירותיו מהגרעין אינן מהותן ועצמותן של הזרע והגרעין כלל כי מהותם ועצמותם כלה ונרקב בארץ וכח הצומח שבארץ עצמה [נ"א עצמו] הוא המוציא והמגדל השבולת והאילן ופירותיו רק שאינו מוציא ומגלה

---

7. סוטה ה, ב. **8.** אגה"ת פרק י'. **9.** אבות פ"ד מי"ז. **10.** בלקו"א ח"א ספ"ד. ועוד.

מהם, אלא מ"כוח הצומח" שבארץ? והתשובה היא: **רַק שֶׁאֵינוֹ** – "כוח הצומח" שבארץ, אינו **מוֹצִיא וּמְגַלֶּה כֹּחוֹ לַחוּץ מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל,** – מהיכולת להצמיח (בכוח), לצמיחה ממשית, **כִּי־אִם עַל־יְדֵי הַזֶּרַע וְהַגַּרְעִין** – הפועלים שכוח היכולת להצמיח הנמצא בארץ – יבוא בגילוי, להצמיח בפועל את התבואה או את האילן ופירותיו. כיצד אכן, הם פועלים דבר זה? **שֶׁנִּרְקָבִין בָּאָרֶץ וְכָלֶה כָּל כֹּחָם** – שבא מ"כוח הצומח" שבארץ בשעה **שהם** צמחו מכוח הצומח, **בְּכֹחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ, וְנִתְאַחֲדוּ וְהָיוּ לְאֲחָדִים,** – **הפרט** של "כוח הצומח" שבא לידי ביטוי בזרע או בגרעין, עם **הכלל** של "כוח הצומח" שבארץ – נעשים לדבר אחד, **וְעַל־יְדֵי־זֶה מוֹצִיא כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ אֶת כֹּחוֹ אֶל הַפֹּעַל, וּמַשְׁפִּיעַ חִיּוּת לְגַדֵּל שְׁבֹלֶת כְּעֵין הַזֶּרַע,** – שנזרע בארץ, שבאם הזרע הוא של חטה – צומחת שבולת של חטה, וכדומה. **אֲבָל בְּרִבּוּי הַרְבֵּה מְאֹד בְּשִׁבֹּלֶת אַחַת,** – מגרעין חטה אחד צומחים הרבה גרעיני חטה בשבולת אחת, **וְכֵן פֵּרוֹת הַרְבֵּה עַל אִילָן אֶחָד,** – ובאשר לפירות האילן מיתווסף עוד ענין, שלא זו בלבד שהם הרבה יותר מאשר הגרעין שנזרע, אלא – **וְגַם מָהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל הַפֵּרוֹת מְעֻלָּה בְּעִלּוּי רַב וְעָצוּם לְמַעְלָה מִמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַגַּרְעִין הַנָּטוּעַ.** – הרי שלא זו בלבד שמגרעין אחד צומחים הרבה פירות, אלא שהם גם במהות הרבה יותר טובה ורמה, שמגרעין שאין בו טעם – צומחים פירות ברי טעם טוב והנאה, **וְכֵן כְּהַאי גַּוְנָא** – בדומה לכך, **בְּפֵרוֹת הָאָרֶץ הַגְּדֵלִים מִזְּרֻעוֹנִין כְּעֵין גַּרְעִינִין,** – של אילן עושה פרי, **כְּמוֹ קִשּׁוּאִים וּכְהַאי גַּוְנָא.** – והדומה לו, שגם בהם כך, שהפירות אינם מאותה מהות של גרעיני הזרע, אלא מהות שונה ונעלה ביותר, שלא כמו בתבואה, שהתבואה היא אותה מהות ממש כמו גרעיני התבואה שזרעו, זרעו חטה וצמח חטה, וכדומה. **וְהַכֹּל** – מה שהצמיחה היא לא רק בריבוי רב אלא גם במהות נעלה ביותר מאשר גרעיני הזרע שנזרעו, **הוּא, מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר וְשֹׁרֶשׁ חִיּוּת הַפֵּרוֹת נִשְׁפָּע מִכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ, הַכּוֹלֵל חִיּוּת כָּל הַפֵּרוֹת.** – ומצמיח כל הפירות. אלא, אם כך, לשם מה זקוקים לזריעת הזרע או הגרעין, ומדוע מ"כח הצומח" שבכוחו להצמיח כל סוגי פירות, צומח דוקא אותו מין שזרעו? – אלא, **וְהַגַּרְעִינִין הַזְּרוּעִים בָּאָרֶץ, אֵינָן אֶלָּא כְּעֵין "אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא",** – "התעוררות מלמטה", כשם שנדרשת התעוררות מלמטה כדי להמשיך התעוררות מלמעלה, **הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "הַעֲלָאַת מַיִין נוּקְבִין" בִּכְתָבֵי הָאַר"י זַ"ל:** – שה"נוקבא", "המקבל", מעלה "מיין נוקבין", כלומר, הוא יוצר כלי שבו יומשך שפע מה"דכר", מהזכר והמשפיע. כך גם בקשר לענייננו, כוח הצומח עצמו הוא כוח רוחני הכולל כל סוגי הפירות, וכן מצד **רוחניותו** הוא למעלה מאשר להצמיח פירות **גשמיים.** מי ומה, איפוא, פועל שכוח רוחני זה ירד ויצמיח בפועל אילן ופירות גשמיים, ומי זה שפועל שמהפרט של תפוח למשל – שביכולת "כוח הצומח" להצמיח – יצמח בגילוי תפוח ולא פרי אחר? – הרי זו פעולתה של "העלאת מ"נ" – "מיין נוקבין" של הגרעין, המעוררת את "כוח הצומח", שיתגלה בצמיחה בפועל, ומשפיעה שיצמח אותו מין פרטי שבדוגמת הגרעין שנזרע. על כל פנים, הרי שענין הצמיחה הוא שמה שצומח מהזריעה הוא למעלה מעלה, עד למהות אחרת ונעלית מאשר הזרע שנזרע. בכך יסביר רבנו הזקן להלן, איך יש בכוח הצדקה והחסד שאדם עושה להמשיך אליו ענין שהוא מסוג נעלה לגמרי מסוג החסד שלו; שלא זו בלבד, כפי שהיה מתאים, שבגלל הצדקה והחסד שהוא משפיע חיים של העולם הזה – יומשך לו ענין של חיי העולם הבא, שבפרט **זה,** שהם שניהם **עולמות,** על כל פנים, הם אותה מהות, אלא כיון ש"מרובה מדה טובה", נותנים לו ענין של עולם **הבא** עבור מה שהוא השפיע ענין של עולם **הזה,** בהתאם לכלל "במדה שאדם מודד בה מודדין לו" – וזה נקרא ב"מדה", כלומר מאותו סוג מדה ומהות.

אגרת הקדש

כחו לחוץ מהכח אל הפועל כי אם על ידי הזרע והגרעין שנרקבין בארץ וכלה כל כחם בכח הצומח שבארץ ונתאחדו והיו לאחדים וע"י זה מוציא כח הצומח את כחו אל הפועל ומשפיע חיות לגדל שבולת כעין הזרע אבל בריבוי הרבה מאד בשבולת אחת וכן פירות הרבה על אילן א' וגם מהותן ועצמותן של הפירות מעולה בעילוי רב ועצום למעלה מעלה ממהותו ועצמותו של הגרעין הנטוע וכן כה"ג בפירות הארץ הגדלים מזרעונין כעין גרעינין כמו קשואים וכה"ג והכל הוא מפני שעיקר ושרש חיות הפירות נשפע מכח הצומח שבארץ הכולל חיות כל הפירות. והגרעינין הזרועים בארץ אינן אלא כעין אתערותא דלתתא הנקראת בשם העלאת מ"נ בכתבי האריז"ל:

יום שישי כ"ח מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיג, וככה ממש עד"מ... עד עמ' 226, בחו"ל וד"ל:

אגרת הקדש

וככה ממש עד"מ כל מעשה הצדקה שעושין ישראל עולה למעלה בבחינת העלאת מ"נ לשורש נשמותיהן למעלה הנקרא בשם כנ"י ואימא תתאה בלשון הזהר ושכינה בלשון הגמרא הכלולה מכל מדותיו של הקב"ה ומיוחדת בהן בתכלית וראשיתן היא מדת החסד וע"י העלאה זו מתעורר חסד ה' ממש שהוא גילוי אורו יתברך לירד ולהאיר למטה לנשמות ישראל בבחי' גילוי רב ועצום בשעת התפלה עכ"פ כי אף שלגדולתו אין חקר עד דכולא קמיה כלא חשיבי הרי במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו כמים שיורדין כו'. וז"ש זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק דע"י שהאדם חנון ורחום וצדיק צדקות אהב גורם לאור ה' שיזרח לנשמתו המלובשת בגופו העומד בחשך שהוא משכא דחויא וזה נקרא בשם ישועה כד אתהפכא חשוכא לנהורא

אך, ענין הצדקה נקרא בלשון "זריעה", שכן, כשם שבזריעה צומח מהנטיעה ענין שהוא לגמרי לא באותה מהות אלא הרבה למעלה מזה – כך נמשך לו ענין של התגלות אלקות בתפלה, ענין של "תשובה עילאה" (כפי שהסביר לעיל) שהוא לא רק במהות אחרת לגמרי מה"עולם", אלא למעלה מעלה מה"עולם". ובלשון רבנו הזקן:

וְכָכָה מַמָּשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כָּל מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שֶׁעוֹשִׂין יִשְׂרָאֵל, עוֹלֶה לְמַעְלָה בִּבְחִינַת "הַעֲלָאַת מַיִן נוּקְבִין" לְשָׁרֶשׁ נִשְׁמוֹתֵיהֶן לְמַעְלָה, – שלכן זה דוקא הצדקה **שיהודי** עושה. שכן, כמו במשל, בענין של צמיחה, הרי מפני שבזרע או בגרעין שזורעים ישנו מ"כוח הצומח", לכן יכול להיות מכך "העלאת מיין נוקבין" אל "כוח הצומח" שבארץ שממנו באה הצמיחה, כך גם בנמשל, בצדקה – בשעה שיהודי עושה צדקה וחסד, עולה הדבר, בתור "העלאת מ"נ" לשורש נשמתו, והחסד של נשמתו שנשתלשל מהחסד של הספירות העליונות (כפי שאומר רבנו הזקן בפרק ג' של החלק הראשון, שלכן יש בנשמה עשרה כחות, מפני שהם נשתלשלו מעשר הספירות) יש לו שייכות לחסד שלמעלה, שיהיה מכך "העלאת מ"נ" להמשיך את החסד שלמעלה, כפי שיסביר להלן. על כל פנים, החסד והצדקה שיהודי עושה, עולה למעלה בשורש הנשמה למעלה, **הַנִּקְרָא**[11] **בְּשֵׁם "כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל"** – שכן, זה המקור של נשמות ישראל, וכן גם מפני שהיא כונסת בתוכה את האורות והגילויים של המדות – של "ישראל דלעילא" (שלמעלה), מבחינת "ז"א" (מדות) שבעולם ה"אצילות", **וְ**–"שורש הנשמות, נקרא **"אִמָּא תַּתָּאָה"** – המדריגה התחתונה בבחינת "אימא", **בִּלְשׁוֹן הַזֹּהַר,** – "בינה" נקראת "אימא עילאה", המדריגה העליונה ב"אימא", ו"מלכות" – "אימא תתאה", המדריגה התחתונה ב"אימא", **וּ** – כן נקרא **"שְׁכִינָה" בִּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא,** – מפני שהיא שוכנת בתחתונים", היא יורדת ושוכנת בנבראים התחתונים[12], **הַכְּלוּלָה** – "כנסת ישראל" – מקור נשמות ישראל, כלולה **מִכָּל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּמְיֻחֶדֶת בָּהֶן בְּתַכְלִית,** – בהתאחדות הנעלה ביותר, **וְרֵאשִׁיתָן הִיא מִדַּת הַחֶסֶד.** – הרי, למדה **זו** של **חסד** שלמעלה, מגיעה "העלאת מ"נ" מהחסד וצדקה שיהודי עושה למטה – שכן, זה הרי שורש נשמתו, ומהחסד של שורש **זה** נמשך שבנשמה תהיה מדת החסד. **וְעַל־יְדֵי הַעֲלָאָה זוֹ** – שמדת החסד של הנשמה עולה לשורשה, בחסד שבשורש ה"מלכות", **מִתְעוֹרֵר "חֶסֶד ה'" מַמָּשׁ,** – שיימשך למטה "חסד ה'", שלמעלה מעלה מבחינת החסד שבשורש הנשמות, אלא זה "חסד ה'" ממש, שהוא חסד והתגלות שלמעלה מה"עולם", **שֶׁהוּא גִּלּוּי אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, לֵירֵד וּלְהָאִיר לְמַטָּה** – בעולם **הזה, לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, בִּבְחִינַת גִּלּוּי רַב וְעָצוּם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה עַל־כָּל־פָּנִים.** – אם לא שתהיה ההתגלות תמיד, שתהיה על־כל־פנים בשעת התפלה. **כִּי אַף שֶׁ"לִגְדֻלָּתוֹ** – **לגדולה** שלו, שהוא השם בו נקרא "חסד ה'"[13], **אֵין חֵקֶר",** – מיכולת להשיג חסד זה וגדולה זו, **עַד דְּ"כֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיבִי"** – לגביו הכל נחשב לכלום, כיצד, איפוא, יומשך מהגדולה וחסד ה' להאיר לנשמה למטה בהתגלות של השגה? – **הֲרֵי "בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ"**[14], – שדוקא מצד מדריגת ה"**גדולה**" ישנה ה"ענווה" וההשפלה, לרדת בהתגלות למטה מטה, **כְּמַיִם שֶׁיּוֹרְדִין כו'.** – ממקום גבוה לנמוך, שכך הרי גם החסד שלמעלה דומה למים, שגם הוא בא בהתגלות למטה מטה, לנשמה בגוף בעולם הזה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[15]**: "זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים, חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק", דְּעַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם "חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק", "צְדָקוֹת אָהֵב"** – הוא עושה צדקה בחסד ואהבה, **גּוֹרֵם לְאוֹר ה' שֶׁיִּזְרַח לְנִשְׁמָתוֹ הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ,** – זה נקרא להאיר בחושך, **הָעוֹמֵד בַּחֹשֶׁךְ, שֶׁהוּא מָשְׁכָא דְּחִוְיָא.** – הגוף נקרא "משכא דחויא"[16] (עור הנחש), הרי הוא במצב של חושך המרוחק מאור אלקי ומהתגלות – יזרח ויאיר בנשמה הנמצאת בגוף **זה** אור מהוי'. **וְזֶה נִקְרָא בְּשֵׁם "יְשׁוּעָה", כַּד אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא.** – כאשר

---

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקרא כו' (עיין ח"א רפנ"ב: ומקור זה כו'. ואכמ"ל בהשינויים)". **12.** ראה להלן בסוף הפרק. לקו"א ח"א פרק מ"א. **13.** ראה לקו"א ח"ב פרק ד'. **14.** מגילה לא, א (לפי גירסת הע"י). **15.** תהלים קיב, ד. **16.** ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ.

החושך נהפך לאור, כמו ישועה הבאה אחרי שלפני־זה היתה צרה ר"ל, כך היה לפני־זה חושך והוא נהפך לאור – הרי זו ישועה. **וְזֶהוּ** – אחרי "זורע צדקות", אומרים שהשכר לכך הוא **"מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת", שֶׁיְּשׁוּעָה זוֹ צוֹמַחַת מִזְּרִיעַת הַצְּדָקָה שֶׁזּוֹרְעִין בָּאָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, "אֶרֶץ חֵפֶץ", הִיא הַשְּׁכִינָה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל,** – מקור נשמות ישראל, **שֶׁנִּקְרֵאת כֵּן עַל שֵׁם שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּ** – נבראים **תַּחְתּוֹנִים לְהַחֲיוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17]**: "מַלְכוּתְךָ** – בחינת ה"מלכות" היא **מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים".** – מקור כל העולמות, וב"ארץ" זו נזרעת הצדקה שיהודי עושה, ומכאן באה הצמיחה – ההתגלות האלקית המאירה לו בשעת התפלה. **וּבְפֶרֶט מִן הַפְּרָט,** – ובמיוחד, **כְּשֶׁזּוֹרְעִין** – צדקה, **בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ הַתַּחְתּוֹנָה** – בארץ ישראל. בדרך כלל זה נעשה על ידי כל המצוות, שכל המצוות נקראות בשם "צדקה", "וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת"[18], במיוחד נעשה הדבר על ידי מצות צדקה ממש, ובפרט מן הפרט נעשה הדבר כשזורעים צדקה בארץ הקודש למטה, בארץ ישראל, כשנותנים צדקה להחזקת העוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל, **הַמְכֻוֶּנֶת** – ארץ הקודש שלמטה, ארץ ישראל, מכוונת **כְּנֶגְדָּהּ** – כנגד הארץ העליונה, **מַמָּשׁ, שֶׁ** – אז **הַזְּרִיעָה** – של הצדקה, **נִקְלֶטֶת תֵּכֶף וּמִיָּד בָּאָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, בְּלִי שׁוּם מְנִיעָה וְעִכּוּב בָּעוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁאֵין שׁוּם דָּבָר חוֹצֵץ וּמַפְסִיק כְּלָל בֵּין "אַרְצוֹת הַחַיִּים",** – ארץ החיים שלמעלה, מקור הנשמות, וארץ החיים שלמטה, ארץ ישראל, **כִּי "זֶה** – מקום המקדש שבארץ ישראל, **שַׁעַר הַשָּׁמַיִם"**[19]; **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחוּץ־לָאָרֶץ,** – שם ישנם ענינים שיש בהם משום מניעה ועיכוב לקליטת זריעת הצדקה בארץ שלמעלה, **וְדַי לַמֵּבִין:**

אגרת הקדש

וזהו מצמיח ישועות שישועה זו צומחת מזריעת הצדקה שזורעין בארץ העליונה ארץ חפץ היא השכינה וכנ"י שנקראת כן ע"ש שמתלבשת בתחתונים להחיותם כמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים ובפרט מן הפרט כשזורעין באה"ק התחתונה המכוונת כנגדה ממש שהזריעה נקלטת תיכף ומיד בארץ העליונה בלי שום מניעה ועיכוב בעולם מאחר שאין שום דבר חוצץ ומפסיק כלל בין ארצות החיים כי זה שער השמים משא"כ בחו"ל וד"ל:

יום שבת קודש כ"ט מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 226, ט אהוביי אחיי... עד עמ' קיד, התורה.

ט. כמו באגרות הקודש שעד כאן, כך גם באגרת קודש זו, דן רבנו הזקן בענין הצדקה. כדי שצדקה תהיה כפי שהיא צריכה להיות אצל יהודי, שלא שהוא נותן כאשר הכל מוכן לפניו וממה שנשאר לו הוא נותן לצדקה – אלא שהצדקה תהיה באופן כפי שחסידי רבנו הזקן היו אומרים[20]: "בפרוסת הלחם שלי יש החלק שלך, הקב"ה נותן לך באמצעותי", כלומר, להרגיש חובה להתחלק במה שיש לו, ולתת צדקה באותה מדה שהוא נותן לצרכי אשתו וילדיו – זה יכול להיות רק כשכל מה שאדם עושה אינו "לגרמי", לצורך עצמו, אלא הוא עושה זאת לשם שמים. גם כשהוא מפרנס את אשתו ואת ילדיו, הרי זה מפני שהם נשמות יהודיות, שנשמה היא חלק אלוקה ממעל, ועליו לדאוג שיהיה לנשמות אלו הנצרך להן. כשאדם מתנהג באופן כזה, הרי גם אלה שצריכים להזדקק לצדקה הם גם כן בעלי נשמות, חלק אלוקה ממעל[21], ועליו לדאוג שגם להם יהיה כל הצטרכותם. אין זאת אלא שעל פי התורה – אשתו וילדיו קודמים. אך, בעצם, הוא חש התחייבות גם לאלה הזקוקים לצדקה, באותה מדה שהוא חש בהתחייבותו כלפי משפחתו.

זאת מעורר רבנו הזקן באגרת קודש זו, שהענינים שיהודי עושה בפרנסתו וכו', יהיו לשם שמים, שאז גם הצדקה שלו תהיה באופן הנכון.

ט. אָהוּבַי[1] **אַחַי וְרֵעַי אֲשֶׁר כְּנַפְשִׁי,** – רבנו הזקן כותב לבני ישראל, כאל אהוביו, אחיו ורעיו, החשובים לו כנפשו. הרבי הריי"צ נ"ע מסביר באחת משיחותיו הקדושות, שבתבעו להשתרש באהבת רעים, משתמש רבנו הזקן בלשון "אהוביי ידידיי", כי על־ידי רכישת אהבת רעים נעשים "אהוביי ידידיי" של רבנו הזקן. בהתאם לכך, אפשר לומר גם כאן, שעל ידי העשיה במה שרבנו הזקן תובע בענין הצדקה – נעשים "אהוביי אחיי" של רבנו הזקן. **בָּאתִי** – במכתבי זה, **כְּמַזְכִּיר וּמְעוֹרֵר יְשָׁנִים כְּתַרְדֵּמַת הַבְּלֵי הֲבָלִים,** – הענינים הגשמיים בכלל נקראים "הבל". שכן, מצד עצמם אין להם שום מציאות, וכשאין לענינים הגשמיים כוונה נעלית (לשם שמים) – אלא הם עצמם התכלית והכוונה – הם אז "הבלי הבלים", **וְלִפְקֹחַ עֵינֵי הָעִוְרִים** – שכן, הנשמה נמצאת בגוף חומרי ומרשה להיות מונהגת על ידי הגוף – ומשולה היא לאדם שקושרים את עיניו או מדביקים אותן בזפת ומכהים אותן שלא יוכלו לראות, ומסובבים אתו כעם שוטה

אגרת הקדש

ט אהוביי אחיי ורעיי אשר כנפשי באתי כמזכיר ומעורר ישנים בתרדמת הבלי הבלים ולפקוח עיני העורים יביטו לראות להיות

---

17. תהלים קמה, יג. **18.** ואתחנן ו, כה. **19.** ויצא כח, יז ובפרש"י ותרגום שם. **20.** ראה אגרות קודש אדמו"ר הריי"צ כרך ח' ע' תרו. וש"נ. **21.** תניא רפ"ב. **1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מהשינוי לגבי אגה"ק טז, כב (ב"פ), כד".

אגרת הקדש

כל ישעם וחפצם ומגמתם לכל בהם חיי רוחם במקור מים חיים חיי החיים כל ימי חייהם מנפש ועד בשר דהיינו כל מילי דעלמא ועסקי פרנסה לא יהיה כאלו דעבדין לגרמייהו ולא יהיה בית ישראל כעוע"ג דזנין ומפרנסין ומוקרין לנשייהו ובנייהו מאהבה כי מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ כתיב דהיינו שגם בעניני ארץ לא יפרידו [נ"א יפרדו] מאחד האמת ח"ו להעיד עדות שקר ח"ו בק"ש ערב ובוקר בעינים סגורות ה' אחד בד' רוחות ובשמים ממעל ובארץ מתחת ובפקוח עיני העורים התעיף עיניך בו ואיננו ח"ו אך בזאת יאות לנו להיות [נ"א בהיות] כל עסקינו במילי דעלמא לא לגרמייהו כי אם להחיות נפשות חלקי אלקות ולמלאות מחסוריהם בחסד חנם שבזה אנו מדמין הצורה ליוצרה ה' אחד אשר חסד אל כל היום חסד של אמת להחיות העולם ומלואו בכל רגע ורגע רק שאשתו ובניו של אדם קודמין לכל על פי התורה.

1 היכן שהנוהג בו רוצה, שלמרות שאותו אדם כשלעצמו הוא
2 חכם ונבון, אך מפאת שעיניו קשורות ואין הוא רואה – הוא
3 נחשב כשוטה. כך גם בנשמה, למרות שהיא חלק אלוקה
4 ממעל, ובאה ממקום של קדושה, אך בשעה שהיא יורדת בגוף
5 שהוא חומר המסתיר על
6 הנשמה ואין בכוח הנשמה
7 לעצור את הגוף לעשות
8 מה שהוא רוצה – מצד
9 העיוורון שהגוף מעוור
10 את הנשמה – כפי
11 שה"צמח צדק" משתמש
12 בדימוי זה ב"אור התורה"
13 סוף פרשת בהר[2] – הרי
14 שיש להסיר את העיוורון
15 ולפתוח את עיני הנשמה.
16 **יַכִּיטוּ לִרְאוֹת, לִהְיוֹת –**
17 שיהיה, **כָּל יִשְׁעָם וְחֶפְצָם**
18 **וּמְגַמָּתָם לְכָל בָּהֶם חַיֵּי**
19 **רוּחָם**[3] – כל אלה שיהיו
20 כלולים ומאוחדים
21 **בְּ"מְקוֹר מַיִם חַיִּים"** –
22 באלקות, הנקראת "מקור
23 מים חיים", **חַיֵּי הַחַיִּים,** –
24 הבחינה באלקות שהיא חיי החיים עצמם, **כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם,**
25 **מִנֶּפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר.** – כל עניניהם הנפשיים והבשריים יהיו
26 קשורים באלקות, לא רק בשעת התפלה, לימוד התורה או
27 בשעת עשיית המצוות, אלא גם בעשייתם ענינים גשמיים, יהיו
28 גם כן קשורים באלקות שהיא מקור מים חיים וחיי החיים.
29 **דְּהַיְנוּ, כָּל מִלֵּי דְּעָלְמָא וְעִסְקֵי פַּרְנָסָה** – כל עניני עולם
30 ועסקי פרנסה, **לֹא יִהְיֶה כְּאִלּוּ דְּעָבְדִין לְגַרְמַיְהוּ,** – לא יהיו
31 כמו באלה שעושים זאת לצרכי עצמם בלבד, שלא לשם שמים
32 אלא לשימושם העצמי ולמילוי רצונם ורצון בני ביתם, **וְלֹא**
33 **יִהְיֶה בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּכָל הַגּוֹיִם**[4]**, דְּזָנִין וּמְפַרְנְסִין וּמוֹקִרִין**
34 **לְנָשֵׁיהוּ וּבְנֵיהוּ מֵאַהֲבָה,** – שזנים, מפרנסים ומוקירים נשיהם
35 ובניהם מתוך אהבה עצמית, שמפני שהוא אוהב את עצמו, הוא
36 אוהב את אשתו וילדיו בהיותם חלק ממנו – אלא שהאהבה
37 תהיה קדושתית, **כִּי "מִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ"**
38 **כְּתִיב**[5]**, דְּהַיְנוּ שֶׁגַּם בְּעִנְיְנֵי אָרֶץ** – בענינים גשמיים, **לֹא**
39 **יַפְרִידוּ** – את הענינים, **[נֶפֶשׁ אַחֵר: יִפְרְדוּ]** – שהיהודים
40 העוסקים בעניני העולם לא יהיו נפרדים **מֵ"אֶחָד הָאֱמֶת",** –
41 מהאחדות האמיתית, שבלעדי אלקות לא קיים שום דבר,
42 **חַס־וְשָׁלוֹם, לְהָעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר חַס־וְשָׁלוֹם, בְּקִרְיַאת שְׁמַע**
43 **עֶרֶב וָבֹקֶר,** – שהוא אומר אז **בְּעֵינַיִם סְגוּרוֹת, ה' אֶחָד בְּד'**
44 **רוּחוֹת וּכְשָׁמַיִם מִמַּעַל וּבָאָרֶץ מִתַּחַת,** – שזה פירוש המלה
45 "אחד"[6], שה' הוא אחד בח', שהם שבעה רקיעים וארץ, ובד'
46 בארבע רוחות העולם, הם כולם בטלים ומאוחדים עם ה"**אלף**",
47 עם אין־סוף אלופו של עולם, הרי שהוא מעיד שגם **בארץ,**
48 בעניני הארץ – ה' "אחד". **וּכְפָקֹחַ עֵינֵי הָעִוְרִים** – שעיניהם
49 מסונוורות מעניני הגוף, **""הַתְעֵיף עֵינְךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" חַס־**
50 **וְשָׁלוֹם.** – כלומר, מיד בפתחו את עיניו, הוא רואה את העולם
51 ואת עניני העולם
52 כמציאות לעצמם –
53 ועוסק בעניני העולם שלא
54 לשם שמים. **אַךְ בְּזֹאת**
55 **יֵאוֹת לָנוּ,** – הנהגה זו
56 מתאימה לנו, **לִהְיוֹת [נֶפֶשׁ**
57 **אַחֵר: בִּהְיוֹת] כָּל עִסְקֵינוּ**
58 **בְּמִלֵּי דְּעָלְמָא לֹא**
59 **לְגַרְמַיְהוּ,** – שיהיה (או
60 לפי הנוסח השני: כשיהיה)
61 כל עסקנו בעניני עולם לא
62 לעצמנו בלבד, **כִּי־אִם**
63 **לְהַחֲיוֹת נַפְשׁוֹת חֶלְקֵי**
64 **אֱלוֹקוּת,** – להחיות בני
65 ישראל שנשמותיהם הן
66 "חלק אלוקה ממעל",
67 **וּלְמַלֹּאת מַחְסוֹרֵיהֶם**
68 **בְּחֶסֶד חִנָּם, שֶׁבָּזֶה אָנוּ**
69 **מְדַמִּין הַצּוּרָה** – הנפש,
70 **לְיוֹצְרָהּ, ה' אֶחָד, אֲשֶׁר "חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם", חֶסֶד שֶׁל**
71 **אֱמֶת,** – בלי החזרת שכר על כך, **לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָם וּמְלֹאוֹ בְּכָל**
72 **רֶגַע וָרֶגַע,** – הרי כשם שהקב"ה עושה חסד ומחיה את
73 הנבראים, כך על האדם גם כן לעשות חסד ולהחיות ולפרנס
74 אנשים אחרים, שזה תכלית התעסקותו ועבודתו בעניני פרנסה
75 – כדי שיהיה בידו לפרנס נשמות יהודיות. בהתאם לכך היה
76 עליו לפרנס ולתת צדקה לאחרים באותה מדה שהוא מפרנס
77 ועושה חסד עם בני משפחתו, אלא, אם כך, מדוע הוא נותן
78 למשפחתו לפני שהוא נותן לאחרים? – אומר על כך רבנו הזקן:
79 **רַק שֶׁאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל אָדָם קוֹדְמִין לַכֹּל עַל פִּי הַתּוֹרָה**[7].
80 – התורה מצווה עליו לתת בתחילה לאשתו ולילדיו ולאחר
81 מכן לתת צדקה ולפרנס יהודים אחרים. (ב"לוח התיקון" ישנה
82 כאן הוספה (רבנו הזקן הרי כתב אגרות־קודש אלו בקשר
83 לצדיקים רבי מנחם מענדל מויטבסק, רבי אברהם מקאליסק
84 וה"חבריא" והתלמידים שלהם, שהיו אז בארץ ישראל – הוסיף
85 כאן רבנו הזקן): **חוּץ מִצַּדִּיקִים שֶׁבַּדּוֹר שֶׁהֵן קוֹדְמִין לְבָנָיו,**
86 – הנתינה לצדיק הדור באה, על פי התורה, לפני הנתינה
87 לילדיו, **וְצַדִּיקִים שֶׁבָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹדְמִין לַצַּדִּיקִים שֶׁבְּחוּץ**
88 **לָאָרֶץ, לְבַד מִזֹּאת שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ כְּמוֹתָן בְּחוּץ לָאָרֶץ** – רבנו
89 הזקן אומר על הצדיקים האמורים שנסעו לארץ ישראל, שלא
90 השאירו כמותם בחוץ לארץ, והם עדיפים משתי בחינות,
91 מבחינת הצידקות שלהם ומבחינת היותם בארץ ישראל, **וְדַי**
92 **לַמֵּבִין.** – עד כאן ההוספה ב"לוח התיקון").

---

2. אוה"ת ויקרא כרך א ע' קצא. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א ספל"א". **4.** בתניא לפנינו: "כעוע"ג", אבל ב"לוח התיקון" תוקן כבפנים. **5.** דה"א יז, כא. **6.** ראה ב"י או"ח סס"א (בשם הסמ"ק). **7.** ראה שו"ע יו"ד סרנ"א. וש"נ.

יום ראשון

יום שלישי — כג מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: ז. אשרנו . . . 222 ועלול כו'.

בְּחֹרֶף תרנ"ב, כַּאֲשֶׁר אָדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] לָמַד עִמִּי בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא "וְנֶפֶשׁ הַשֵּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ", הִסְבִּיר כִּי הַנּוֹשְׂאִים בְּתֵבַת "מִמַּעַל" וּבְתֵבַת "מַמָּשׁ" הֵם הֲפָכִים. "מִמַּעַל" תָּאֲרוּ רוּחָנִיּוּת שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת, וּ"מַמָּשׁ" תָּאֲרוּ גַּשְׁמִיּוּת שֶׁבַּגַּשְׁמִיּוּת. וַיְבָאֵר, כִּי זֶהוּ מַעֲלַת נֶפֶשׁ הַשֵּׁנִית [=הָאֱלֹקִית], שֶׁעִם הֱיוֹתָהּ רוּחָנִיּוּת שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת, פּוֹעֶלֶת בְּגַשְׁמִיּוּת שֶׁבַּגַּשְׁמִיּוּת.

יום שני

יום רביעי — כד מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: והנה הארה . . . 222 מרוב.

מקובל רבי מפי רבי: אין דער צייט פון מחלוקת הידועה, האָבען חסידים דערציילט דעם אלטען רבי'ן די גרויסע יסורים וואָס מ'האָט פון די מתנגדישע פראָסטע אידען. האָט דער רבי געזאָגט: דער זיידע – אזוי פלעגט דער רבי רופען דעם בעש"ט – האָט זייער ליב געהאַט די פראָסטע אידען. אין די ערשטע טעג ווען איך בין געווען אין מעזריטש, האָט דער רבי הה"מ געזאָגט: מרגלא בפומי' פון רבי'ן – הבעש"ט – אהבת ישראל איז אהבת המקום, בנים אתם לה' אלקיכם, אז מען האָט האָלט דעם פאָטער האָט מען האָלט די קינדער.

מְקֻבָּל רַבִּי מִפִּי רַבִּי: בִּזְמַן הַמַּחֲלֹקֶת הַיְדוּעָה, סִפְּרוּ הַחֲסִידִים לָאַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן אֶת גֹּדֶל הַיִּסּוּרִים שֶׁסּוֹבְלִים מִפְּשׁוּטֵי הַמִּתְנַגְּדִים. עָנָה הָרַבִּי: הַסָּבָא – כָּךְ הָיָה הָרַבִּי מְכַנֶּה אֶת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב – אָהַב בְּיוֹתֵר אֶת הַיְּהוּדִים הַפְּשׁוּטִים. בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיִיתִי בְּמֵעֶזְרִיטְשׁ, הָרַבִּי – הָרַב הַמַּגִּיד – אָמַר: מַרְגְּלָא בְּפוּמֵיהּ [=שָׁגוּר הָיָה בְּפִיו] שֶׁל הָרַבִּי – הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב – אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הִיא אַהֲבַת הַמָּקוֹם, "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם" – הָאוֹהֵב אֶת הָאָב אוֹהֵב אֶת הַבָּנִים.

יום שלישי

יום חמישי — כה מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: והנה שופרי' . . . .קיב במ"א.

אָדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: שָׁמַעְתִּי בְּשֵׁם כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים זצוקללה"ה נ"ע זי"ע [=זֵכֶר צַדִּיקִים וּקְדוֹשִׁים לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, נִשְׁמָתָם עֵדֶן, זְכוּתָם יָגֵן עָלֵינוּ] שֶׁגַּם עַל בַּת צָרִיךְ לוֹמַר "לְתוֹרָה (וּלְחֻפָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים)", עַל־פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (בְּרָכוֹת יז, א) "נָשֵׁי בְּמַאי זַכְיָין, בְּאִקְרוּיֵי כו' וּבְאַתְנוּיֵי כו' וְנַטְרִין כו'" [גַּם לַנָּשִׁים חֵלֶק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה – עַל יְדֵי שֶׁמְּסַיְּעוֹת לְבַעֲלֵיהֶן].

יום רביעי

יום ששי — כו מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, ששי עם פירש"י
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: והנה . . . הגורל ממש.

משיחות אאמו"ר: אין דעם יציאת מצרים פון חסידות, איז פאראן די מצוה פון סיפור יצ"מ בדבור, דערציילען חסידישע ספורים און דערהערען דעם סיפור אין א פנימית דפנימית. מ'בעדארף וויסען אז יעדער סיפור איז א הוראה בחיים. יעדער ספור בעדארף ברייגגען א מדה טובה און א חיות פנימי אין א הידור מצוה און דערהערען דעם דרכי נועם פון תורת החסידות.

מִשִּׂיחוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: בִּ"יצִיאַת מִצְרַיִם" שֶׁל חֲסִידוּת קַיֶּמֶת הַמִּצְוָה שֶׁל סִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּדִבּוּר, לְסַפֵּר סִפּוּרֵי חֲסִידִים וְ"לִקְלֹט" אֶת הַסִּפּוּר בַּפְּנִימִית שֶׁל הַפְּנִימִית. יֵשׁ לָדַעַת, שֶׁכָּל סִפּוּר הוּא הוֹרָאָה בַּחַיִּים; כָּל סִפּוּר צָרִיךְ לְהָבִיא [=לִגְרוֹם] מִדָּה טוֹבָה וְחַיּוּת פְּנִימִית בְּהִדּוּר מִצְוָה, וּלְהַפְנִים אֶת דַּרְכֵי הַנֹּעַם שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום חמישי

שבת — כז מנחם אב — ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: ראה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: ח. זורע . . . בחו"ל וד"ל.

חֹדֶשׁ אֱלוּל הוּא חֹדֶשׁ הַחֶשְׁבּוֹן. דִּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת, הִנֵּה הַבַּעַל עֵסֶק.. בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעֵסֶק כִּדְבָעֵי וְיִתֵּן רֶוַח רַב, צָרִיךְ מִזְּמַן לִזְמַן לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן וּלְתַקֵּן אֶת כָּל הַחֶסְרוֹנוֹת.. כֵּן הוּא גַּם בָּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית בַּעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרֵךְ, דְּכָל הַשָּׁנָה הִנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּבְמִדּוֹת טוֹבוֹת, בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל הוּא חֹדֶשׁ הַחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כָּל חַד וְחַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵיהּ, הֵן הַיּוֹשֵׁב אֹהֶל וְהֵן הַבַּעַל עֵסֶק, צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן צֶדֶק בְּנַפְשָׁם מִכָּל אֲשֶׁר עָבַר עֲלֵיהֶם בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה, וְלֵידַע הַמַּעֲלוֹת בַּעֲבוֹדָתָם וּלְחַזְּקָם, וְאֶת הַחֶסְרוֹנוֹת שֶׁבָּהֶם וּבַעֲבוֹדָתָם לְתַקְּנָם.. דְּעַל יְדֵי הֲכָנָה טוֹבָה זוֹ.. זוֹכִים לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה בְּגַשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת.

יום שישי

יום ראשון — כח מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: ט. אהובי . . . קיד פי התורה.

דַּרְכֵי הָרְפוּאָה בְּחֶלְקֵי הַגּוּף בִּכְלָל – שְׁנַיִם הֵם:
א) לְרַפֹּאת אֶת הָאֵבֶר אוֹ הַכֹּחַ הַמְקַלְקֵל חוֹלֶה וְחָלוּשׁ.
ב) לְחַזֵּק אֶת הָאֵבָרִים וְהַכֹּחוֹת הַבְּרִיאִים, אֲשֶׁר הֵם יִתְגַּבְּרוּ עַל הָאֵבֶר וְכֹחַ הַחוֹלֶה, לְרַפֹּאתוֹ.
הַדִּגְמָא מִזֶּה בְּחֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ הֵם שְׁנֵי דַּרְכֵי הָעֲבוֹדָה: תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

שבת קודש יום שני **כט מנחם אב** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ע"כ אהובי . . . ציון כו'.

עס דארף זיין עבודה בכח עצמו. העכער איז אז מ'נעהמט פאר'ן האַנט און מ'פירט. טייערער איז אז עס איז בכח עצמו.

צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ. נַעֲלֶה יוֹתֵר הוּא - שֶׁנּוֹטְלִים בַּיָּד וּמוֹבִילִים. יָקָר יוֹתֵר הוּא - כַּאֲשֶׁר זֶה בְּכֹחַ עַצְמוֹ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה מנ"א, תשי"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ח תמוז, בו מספר מצבו ובענין פזור הנפש שלו והעדר תוקף הדעת ע"ע להפסיק באמצע שיחה נאה כו' וכן בענינים שונים שלו ומבקש עצה טובה וברכה ע"ז.

הנה בכלל צריך להתייעץ בזה עם המנהל רוחני הרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר שלמה חיים שי' קעסעלמאן, ובנוגע לענין פזור הנפש, הנה במשך שבועות אחדים יתרגל להתפלל מתוך הסידור, וכן בשעת הלימוד כשחושב בנגלה או בחסידות, יהי' אצלו הספר או המאמר שאודותו חושב, וכשרק יתחיל להרגיש פזור המחשבה שלו, יביט בהאותיות שבספר, אשר אותיות מאירות לפזר את החשך והבלבול וכהפירוש עה"פ ובבואה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה,

כן ילמוד בע"פ התחלת פרק מ"א בתניא, ומזמן לזמן יחזור ג"כ בדבור את השורות, והנה ה' נצב עליו כו' אם עובדו כראוי,

בטח שומר השיעורים השוים לכל נפש בחומש תהלים ותניא וכן חוזר דא"ח בע"פ מזמן לזמן וירגיל א"ע לחשוב באותיות התורה ובאותיות התהלים ובפרט בהלכו ברחוב,

מובן שכל הנ"ל צריך להיות בלי בליטות, וכידוע אשר חמץ (גאוה וישות) אסור אפי' במשהו.

בברכת הצלחה בלימודו בי"ש.

האומר 'שביתתי תחת האילן' - מתי קנה שביתה? יום ראשון כ"ג מנחם אב ה'תשפ"א

הלכות עירובין פרק ז, הלכה ו: אָמַר: 'שְׁבִיתָתִי תַּחַת אִילָן פְּלוֹנִי', אוֹ 'תַּחַת סֶלַע פְּלוֹנִית' - אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אִילָן אוֹ אוֹתָהּ סֶלַע שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, לֹא קָנָה שְׁבִיתָתָה; שֶׁהֲרֵי לֹא כְּוֵן מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ...

ביאר ה'מגיד משנה':

לדעת שמואל (עירובין מט, ב), ההולך בערב שבת בדרך לביתו והגיע זמן החשיכה, ובמרחק אלפיים אמה ממקומו ('מקום רגליו') ישנו אילן, ומשם במרחק של עוד אלפיים אמה נמצא ביתו (בדיוק בסוף אלפיים אמה מגזע האילן) - אם אמר 'שביתתי תחת אילן פלוני' ויש שם שמונה אמות (ארבע אמות משני צידי הגזע, אך כל נוף האילן הוא בתוך האלפיים אמה), קנה שביתה תחת האילן ומותר לו ללכת לשם, אבל אינו יכול ללכת משם לביתו (הנמצא בסוף אלפיים אמה מגזע האילן) שמא קנה שביתתו בקצה המרוחק מביתו יותר מאלפיים אמה. אך לדעת רב (שם), כיון שלא ציין מקום מוגדר באיזו צד הן ה'ארבע אמות' - לא קנה שביתה כלל, כי תחת האילן לא ציין במדויק את המקום, וגם ב'מקום רגליו' לא קנה שביתה שהרי עקר דעתו משם, ולכן אין לו אלא ארבע אמות שבהן הוא נמצא.

ופסק הרמב"ם כשמואל שמותר לו ללכת מ'מקום רגליו' אל 'תחתיו של אילן' (ששם שביתתו) כיון שעומד תוך אלפיים אמה משם. ומה שכתב "אם יש תחת אותו אילן... שמונה אמות או יתר לא קנה שביתה", היינו שלא יוכל ללכת משם לביתו, כי מאחר שלא ציין במדויק אלו ארבע אמות קבע לשביתתו יתכן ששביתתו בצד המרוחק מביתו יותר מאלפיים אמה, כלשון הרמב"ם "לא קנה שביתה שהרי לא כיוון מקום שביתתו, שאם בא לשבות בתוך ארבע אמות אלו, שמא בארבע אמות האחרות הוא שקנה שביתה".

אך אם התכוין לשבות ליד גזע העץ ('עיקרו') או ציין במפורש לאלו ארבע אמות התכוין ('שבדרומו או שבצפונו') או שתחת האילן היה פחות משמונה אמות (ש'אין שם שיעור שני מקומות') מותר לו ללכת בשבת ממקומו ועד למקום שביתתו ומשם אלפיים אמה נוספות עד ביתו (כמובא לעיל בהלכה ב, ע"פ המשנה עירובין שם).

האכלת קטן ביום הכיפורים יום שני כ"ד מנחם אב ה'תשפ"א

הלכות שביתת עשור פרק ב, הלכה יא: קָטָן שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע - אֵין מְעַנִּין אוֹתוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי סַכָּנָה.

האם מותר לתת לילד קטן ממתקים ביום הכיפורים?

על אף שהקטן אינו מחויב במצוות, אסור לגדול לתת לו בידיים מאכלות אסורות (ורק אם אוכל בעצמו אין צריך למנוע אותו) ואביו צריך למנוע אותו מכך משהגיע לגיל חינוך, מחמת מצות חינוך המוטלת עליו.

ולפי זה לכאורה אסור להאכיל קטן ביום הכיפורים דברים שאינו זקוק להם לקיום הגוף. ואף שאינו חייב להתענות, הרי זה משום שהתענית היא סכנה לו, אך דברים שאינם אלא לתענוג ולא לקיום הגוף, אין היתר להאכילו, וכן אם בכוחו להתענות זמן מסוים במשך היום, אסור להאכילו קודם לכן.

אך כבר נשאל רבינו תם (ספר הישר נא, ב) אודות אנשים שהחמירו ולא רצו להאכיל את בניהם ביום הכיפורים, והשיב כי דבר זה הוא היתר גמור ואין איסור להאכיל לקטן אלא דברים האסורים בעצמותם כגון שרצים ודם וכדומה, אך מאכל המותר ורק מצד היום נאסר באכילה, מותר להאכילו לקטן.

אמנם חילוק זה הוא רק לגבי איסור האכלת הקטן בידיים, אך על האב מוטלת חובה אף למנוע את בנו מאיסורים כדי להרגילו למצוות, ובדין זה נכללים כל סוגי האיסורים. ואם כן מדוע לא יתחייב האב, משום חינוך, למנוע את הקטן מלאכול ביום הכיפורים דברים שאין בהם הכרח?

ויש לומר כי מאחר ובלאו־הכי הקטן צריך לאכול באמצע היום ואינו יכול לקיים את המצווה כתיקונה, לא שייך בזה חינוך (ברכת מועדיך – ימים נוראים, ע' קנא).

אך הרמב"ם כתב "קטן שהוא פחות מבן תשע אין מענין אותו כדי שלא יבוא לידי סכנה", הרי שלדעתו טעם ההיתר הוא רק מחמת הסכנה, ולולי כן אסור להאכילו כמו בשאר איסורים (מקראי קודש ימים נוראים עמ' קמט).

ואדמו"ר הזקן פסק לחלק: קטן קודם שהגיע לגיל חינוך (גיל 9 בילד רגיל, וגיל 10 בילד חלש) לא גזרו בו דיני עינוי ומותר לתת לו לאכול אפילו בידיים (אף אם אינו זקוק לכך עתה מחמת פיקוח נפש), אך משהגיע לגיל חינוך הרי חייב להתענות מספר שעות בהתאם לגילו, ובתוך זמן זה אסור לגדול לתת לו לאכול, ואביו אף חייב למנוע אותו מכך משום חינוך (או"ח סי' תרטז, ד).

צידה מבריכה ביום טוב יום שלישי כ"ה מנחם אב ה'תשפ"א

הלכות יום טוב פרק ב, הלכה ז: דָּגִים שֶׁבְּבֵיבְרִין גְּדוֹלִים... כָּל שֶׁהוּא מְחֻסַּר צִידָה, עַד שֶׁאוֹמְרִין 'הָבֵא מְצוּדָה וּנְצוּדֶנּוּ' - הֲרֵי זֶה מֻקְצֶה, וְאֵין צָדִין אוֹתָם בְּיוֹם טוֹב.

שנינו במשנה (ביצה כג, ב): "אין צדים דגים מן הביברים ביום טוב".

ונחלקו ראשונים בטעם הדבר:

יש אומרים שהאיסור הוא משום מלאכת צידה, ואע"פ שמלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב, הרי זה רק במלאכה שאין אפשרות לעשותה מאתמול, אבל הצידה יכולה להיעשות קודם יום טוב, ולכן היא אסורה ביום טוב (ראה רש"י

ביצה שם, תוספות ביצה ט, א ד"ה אין מוליכין).

אך הרמב"ם כותב: "דגים שבביברין גדולים... הרי זה מוקצה ואין צדין אותו ביום טוב". ומבואר מדבריו שהאיסור הוא משום טלטול מוקצה ולא משום מלאכת צידה.

ו'נפקא מינה' בין הטעמים:

לדעת הרמב"ם שהאיסור הוא רק משום מוקצה, אם זימן את הדגים בפירוש בערב יום טוב, שוב אינם מוקצה ומותר לקחתם ביום טוב, וכפי שכתב (לעיל ה"ה) לגבי יונים ש"צריך לזמן מבערב ולומר אלו ואלו אני נוטל" ואז מותר לקחתם ביום טוב.

אך לדעת הסוברים שהאיסור הוא משום מלאכת צידה, אין הזימון מועיל, ולשיטתם התירו נטילת יונים רק בגוזלות קטנים שאינם פורחים ואין בהם איסור צידה משום שהם כניצודים ועומדים, אך לא ביונים גדולות (תוספות שם).

וה'מגן אברהם' (או"ח סי' תצז ס"א) כתב שבבריכה קטנה שמימיה צלולים והדגים נראים בתוכם ואין צריך אלא להושיט את ידו ולתופסם, אין זו צידה ומותר לקחתם, ורק כאשר המים עכורים ואין הדגים נראים לעין הרי הם נחשבים כ'מחוסרים צידה' ואסור לתופסם.

אך אדמו"ר הזקן (שם ס"א, ובקונטרס אחרון סק"א) כתב שהיתר זה הוא רק לדעת הסוברים שהאיסור הוא משום צידה, ולכן כאשר המים צלולים והדגים נחשבים כניצודים ועומדים אין בכך איסור, אך העיקר להלכה כדעת הרמב"ם שהאיסור הוא משום מוקצה, ואם כן אין לחלק בין מים צלולים לעכורים ובכל אופן אסור.

האם מותר לשלוח 'מוקצה' במתנה? יום רביעי כ"ו מנחם אב ה'תשפ"א

הלכות יום טוב פרק ה, הלכה ו: כָּל שֶׁנֶּאוֹתִין בּוֹ אֲפִלּוּ בְּחֹל - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נֶאוֹתִין בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן תְּפִלִּין - מֻתָּר לְשַׁלְּחָן לַחֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב.

נחלקו הפוסקים לגבי טלטול תפילין בשבת ויום טוב: יש אומרים שדינם כ'כלי שמלאכתו להיתר', כי אין איסור להניח תפילין בשבת ויום טוב שלא לשם מצוה (וכפי שהיו רגילים בזמנים עברו להניחם לשם שמירה), ויש אומרים שאסור להניחם בשבת ויום טוב, ולכן דינם כ'כלי שמלאכתו לאיסור' (ראה משנה ברורה סי' שח סקכ"ד).

ולדעת הסוברים שדינם כ'כלי שמלאכתו להיתר' מובן טעם ההיתר לשלוח תפילין לחברו ביום טוב, שהרי אינם מוקצה, אך לדעת הסוברים שדינם כ'כלי שמלאכתו לאיסור' שאין לטלטלו אלא לצורך גופו (להשתמש בו שימוש המותר, כגון פטיש כדי לפצח בו אגוזים) יש להבין, הרי טלטול זה אינו נעשה כדי להשתמש בהם שהרי אינם עומדים לכל שימוש בחג, ומה ההיתר לטלטלם?

ויש מפרשים, כי ההיתר הוא באופן שהמקבל מתכוון להשתמש בתפילין ביום טוב לצורך לימוד הלכותיהן, ואם כן הטלטול נעשה לצורך שימוש בהם ולכן הותר (בית יוסף א"ח סי' תקטז בשם ספר ההשלמה).

ולמעשה, גם הפוסקים שדין התפילין כ'כלי שמלאכתו לאיסור' הביאו הלכה זו כצורתה ולא אמרו שההיתר הוא רק אם המקבל מתכוון להשתמש בהם בחג ללימוד הלכותיהן. ונראה מכך, כי עצם ההנאה שיש לנותן ולמקבל בנתינת המתנה נחשבת כשימוש בגופו של הכלי, ולכן טלטול התפילין בחג מותר.

ויש אומרים כי אין חילוק בדין זה בין שבת ליום טוב, וגם בשבת מותר לשלוח כמתנה לחברו 'כלי שמלאכתו לאיסור', כמו ביום טוב (ראה בינה לעתים על הרמב"ם כאן). אך יש אומרים שהתירו זאת רק ביום טוב שיש בו מצות שמחה, ולכן הנאת המקבל נחשבת כצורך היום המתיר את הטלטול, מה שאין כן בשבת שאין בה מצות שמחה (ראה הגהות ברוך טעם על בית מאיר אהע"ז סי' מה ס"א).

והגר"ע איגר (בהגהת השו"ע על המג"א סי' שו, סקט"ו) התיר לשלוח בשבת פמוטות כסף (שהם 'כלי שמלאכתו לאיסור') במתנה לחתן, כי משום מצות שמחת החתן, שליחת המתנה נחשבת כשימוש בגופו של הכלי.

האם 'לא יראה' הוא 'לאו הניתק לעשה'? יום חמישי כ"ז מנחם אב ה'תשפ"א

הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ג: אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יֵרָאֶה" וְ"לֹא יִמָּצֵא", אֶלָּא אִם כֵּן קָנָה חָמֵץ כַּפֶּסַח, אוֹ חִמְּצוֹ - כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה. אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חָמֵץ קֹדֶם הַפֶּסַח, וּבָא הַפֶּסַח וְלֹא בִּעֵרוֹ אֶלָּא הִנִּיחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין - אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה.

וצריך ביאור:

כיצד ניתן בכלל לחייב מלקות על "לא יראה ולא ימצא", אפילו אם קנה חמץ בפסח או חמצו, והרי מפורש בגמרא (פסחים צה, א) שהלאוין "לא יראה ולא ימצא" הם 'לאו הניתק לעשה' של 'תשביתו', ואין לוקין על "לאו הניתק לעשה"!

ומבאר הגר"ח מבריסק:

את גדר 'תשביתו' יש לפרש בשני אופנים: א. חיוב על ה'גברא' לעשות הכל שלא יהיה לו חמץ. ב. חיוב ביעור גם על ה'חפצא' של החמץ.

וה'נפקא־מינה' בין שני האופנים היא מחלוקת רבי יהודה וחכמים בביעור חמץ (פסחים פ"ב מ"א): "רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים". לדעת רבי יהודה החיוב 'תשביתו' מתייחס ל'חפצא' של גוף החמץ ולכן ביעורו בשריפה, ואילו לדעת חכמים מדובר בחובה על ה'גברא' שלא יהיה לו חמץ וניתן לעשות זאת באופנים שונים.

ולפי זה, יש ביניהם הבדל נוסף: לפי רבי יהודה ה'עשה'

של 'תשביתו' הוא פעולה חיובית שיכולה 'לנתק' את הלאו של 'לא יראה', ואילו לדעת חכמים שמצות 'תשביתו' היא שלאדם לא יהיה חמץ, נמצא ש'תשביתו' הוא איסור שלא יהיה חמץ (היינו שחמץ אסור הן בעשה והן בלא־תעשה) אבל אין זו פעולה חיובית שבגללה הלאו יהא ניתק לעשה.

ולפי זה יש לבאר את דברי הרמב"ם שלוקין על "לא יראה ולא ימצא":

הרמב"ם פסק (לקמן פ"ג הי"א) כחכמים ולדבריהם אין זה 'לאו הניתק לעשה', ודברי הגמרא שזהו 'לאו הניתק לעשה' נאמרו בסוגיא ההולכת בשיטת רבי יהודה.

(חידושי רבינו חיים הלוי)

ביטול חמץ בלב או בפה? יום שישי כ"ח מנחם אב ה'תשפ"א

הלכות חמץ ומצה פרק ב, הלכה ב: וּמַה הִיא הַשְּׁכָּתָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה? הִיא שֶׁיְּבַטֵּל הֶחָמֵץ מִלִּבּוֹ... וְיַחְשֹׁב אוֹתוֹ כְּעָפָר, וְיָשִׂים בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ כְּלָל.

מלשון הרמב"ם משמע שדי בביטול החמץ בלב ולא צריך להוציא הדבר בפיו, וכן כתב הטור (או"ח סי' תלו): עיקר הביטול בלבו, ואם מחשב בלבו לבטל סגי [ולכן אין צריך לברך, שלא מצינו ברכה על מחשבה שבלב]. ואף שנוהגים לומר כל חמירא וכו' - לא מצינו שתיקנו חכמים זה, אלא שנהגו כך.

ותמה ה'בית יוסף' (שם סי' תלד): בירושלמי(פסחים פ"ב ה"ב), "אמר רב צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי... יבטל", ומשמע שתקנת חכמים היא לבטל בפה?

ומיישב הב"ח: הטור יפרש ש'צריך שיאמר' היינו שיאמר בלבו, והוציא לשון 'אמירה' ממשמעו, כי אם החיוב הוא לבטל בפה היתה הגמרא (בבלי) צריכה לומר זאת בפירוש. וגם מלשון רש"י (פסחים ו, ב ד"ה הבודק) שכתב "צריך שיבטל בלבו" משמע שחיוב הביטול הוא בלב. והוסיף הב"ח, "לרווחא דמילתא היא שנהגו כן, אולי משום עמי הארץ שמא ישכחו הביטול שבלב, נהגו לומר כל חמירא".

והנה, לשון רש"י (שם) הוא "הבודק צריך שיבטל בלבו... ואומר כל חמירא...". והקשה הצל"ח (שם) שלכאורה זו סתירה מיניה וביה, כי מתחילת הדברים משמע שדי בביטול בלב, ומההמשך משמע שצריכה להיות אמירה בפה!

ותירץ:

מדוע באמת די בביטול בלב, הרי בכל התורה כולה דברים שבלב אינם דברים? אלא שחמץ אינו ברשותו של אדם, והכתוב עשאו כאילו הוא ברשותו (שם) ולכן די בגילוי דעת שבלב. אמנם, זהו לדעת התנאים שחמץ בפסח אסור בהנאה, אבל לדעת ר' יוסי הגלילי שמותר בהנאה, הרי החמץ ברשותו ולא יועיל ביטול בלב כי דברים שבלב אינם דברים וצריך להוציאו בפה.

ולכן, רש"י הרוצה לפרש את ההלכה לכל הדעות, התחיל לבאר לשיטת רוב התנאים שחמץ אסור בהנאה ודי שיבטל בלבו, וסיים שיש לומר גם בפה, לצאת גם לדעת רבי יוסי הגלילי.

להלכה הכריע אדמו"ר הזקן (או"ח סי' תלד ס"ד ובקונטרס אחרון סק"ג), על פי דברי הרמ"א וה'מגן אברהם' (שם ס"א): "עיקר הביטול מן התורה הוא בלב" אלא ש"מדרבנן לכתחילה צריך להוציא בשפתיו כמו שכתב ה'בית יוסף' מהירושלמי... ולכל הפחות תקנת הגאונים היא".

מצה גזולה ומצה שאולה שבת קודש כ"ט מנחם אב ה'תשפ"א

הלכות חמץ ומצה פרק ו, הלכה ז: אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילַת מַצָּה שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ, כְּגוֹן... שֶׁגְּזֵלָהּ.

הרא"ש (פסחים פ"ב סי' יח) הוכיח זאת מדברי הגמרא (שם לח, א) שלמדים גזירה־שוה מצה מחלה, כשם שמצוות הפרשת חלה היא רק 'משלכם', כך גם במצה אינו יוצא ידי חובתו אלא אם היא שלו, ו"משמע מהכא דאין יוצאין במצה גזולה", כי "גזולה לאו לכם היא".

וכתבו הט"ז (א"ח סי' תנד סק"ב) ואדה"ז (שם סי"ד) שמכל מקום יוצא במצה שאולה "שהרי לא השאילה לו על מנת שיחזירנה לו, אלא על מנת שיאכלנה ויחזיר לו מצה אחרת, ונמצא מצה זו היא שלו ממש לכל דבר", ודומה למקדש אשה בכסף שלווה שכיון שהלואה להוצאה ניתנה ואינו מחזיר את אותן המעות שלווה - מקודשת.

וכתב ה'מגיד משנה' (וכן נפסק בשלחן ערוך שם ס"ד) שאין אדם יוצא במצה גזולה רק כשגזל מצה, "אבל אם גזל קמח ועשאה מצה ואכלה, יצא... ואע"פ שהמצה נעשית מקמחו, מכל־מקום כבר קנה הגזלן את הגזילה על ידי שינוי מעשה... ועל ידי כן נעשית כשלו ממש, ודמים בלבד הוא שחייב להנגזל" (ש"ע אדה"ז שם ס"י).

והקשו אחרונים (מקור חיים, הגרע"א, א"ח שם) אם כן, מדוע אינו יוצא במצה גזולה והרי נאמר בגמרא (כתובות ל, ב) "כיון דלעסיה קניה", כי על ידי הלעיסה נפסד האוכל ומשתנה והרי זה שינוי מעשה, ונמצא שבעת קיום המצוה, היינו בעת בליעת המצה, המצה שלו, ומדוע אין זה כגוזל קמח ועשאו מצה שיוצא בה ידי חובתו?

והוסיף הגרע"א, שאכן לדעת הריטב"א (סוכה לה, א) יוצאים במצה גזולה כיון שקנאה על ידי הלעיסה.

וכתב ה'ביאור הלכה' (א"ח שם ד"ה אין אדם) שלמעשה יש לנקוט כדעת ה'שלחן ערוך' ורוב הפוסקים שאם אכל מצה גזולה לא יצא ידי חובה, אך כאשר יחזור ויאכל לא יברך שוב, כי יש לחוש לדעת הריטב"א שכבר יצא בדיעבד.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ג־כ"ט מנחם־אב ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ג מנחם־אב ה'תשפ"א

הִלְכוֹת עֵרוּבִין

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו בכלל עניין עירוב תחומין בפת, מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו, כמו שנתבאר בפרק ראשון בעניין עירוב החצרות.

1 **א. מִי[2] שֶׁיָּצָא מִן הַמְּדִינָה[3] בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְהִנִּיחַ מְזוֹן**
2 **שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת[4] רָחוֹק מִן הַמְּדִינָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[5], וְקָבַע**
3 **שְׁבִיתָתוֹ שָׁם[6], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לַמְּדִינָה[7] וְלָן בְּבֵיתוֹ**
4 **- נֶחְשָׁב אוֹתוֹ כְּאִלּוּ שָׁבַת בַּמָּקוֹם שֶׁהִנִּיחַ בּוֹ שְׁתֵּי**
5 **הַסְּעֻדּוֹת. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[8].**

2) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. 3) עיר שגר בתוכה. 4) שהן "כשמונה עשרה גרוגרות, שהן כשש ביצים בינוניות" (כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט'). 5) של העיר, אף שהוא יותר מתחום מביתו (משנה ברורה אורח חיים סימן ת"ח). 6) בזה שהניח שם את המזון בכוונה לקנות שם שביתה. 7) לפני כניסת השבת, שאם נשאר שם עד השבת, אינו צריך להניח עירוב, שהרי קנה שביתה בעצמו (ראה להלן פרק ז' הלכה א'). 8) נקרא "עירוב" – לפי שהוא מערב תחום שלא היה יכול ללכת בו תחילה עם התחום שהוא יכול ללכת בו.

6 **ב. וְיֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה[9]**
7 **לְכָל רוּחַ. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ**
8 **לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה כְּנֶגֶד הַמְּדִינָה[10], אֵינוֹ מְהַלֵּךְ**
9 **בַּמְּדִינָה אֶלָּא עַד סוֹף מִדָּתוֹ[11]. וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה**
10 **מֻבְלַעַת בְּתוֹךְ מִדָּתוֹ[12] - תֵּחָשֵׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע**
11 **אַמּוֹת, וַיַּשְׁלִים מִדָּתוֹ חוּצָה לָהּ.**

9) כדין תחומין בשבת וכמו שכתב רבינו בפרק כ"ז מהלכות שבת הלכה א': "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה, אבל חוץ לאלפים אמה אסור, שאלפים אמה הוא מגרש העיר" ושיעור אלפים אמה – 1516 מטרים בערך. 10) לצד העיר שהוא גר בה. 11) ואם מדתו כלתה באמצע העיר, אסור לו להלך יותר. 12) יבואר בהלכה ב'.

12 **ג. כֵּיצַד?[13] הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ אֶת עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה**
13 **מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה לְרוּחַ מִזְרָח - נִמְצָא מְהַלֵּךְ לְמָחָר**
14 **מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמִזְרָח, וּמְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם**
15 **עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב: אֶלֶף שֶׁמִּן הָעֵרוּב עַד**
16 **בֵּיתוֹ, וְאֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ**
17 **בַּמְּדִינָה אֶלָּא עַד סוֹף הָאֶלֶף. הָיָה מִבֵּיתוֹ עַד סוֹף**
18 **הַמְּדִינָה פָּחוֹת מֵאֶלֶף, אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת, שֶׁנִּמְצֵאת**
19 **מִדָּתוֹ כֻּלְּתָה חוּץ לַמְּדִינָה[14] - תֵּחָשֵׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ**
20 **כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְיַהֲלֵךְ חוּצָה לָהּ תְּשַׁע מֵאוֹת שֵׁשׁ**
21 **וְתִשְׁעִים אַמָּה, תַּשְׁלוּם הָאַלְפַּיִם.**

13) משנה במסכת עירובין שם. 14) או שכלתה מדתו של אלפים אמה בשווה עם מדת העיר, גם כן נחשבת כל העיר כארבע אמות, ומתחיל למנות אלפים אמה מחוץ לעיר (פירוש המשניות).

22 **ד. לְפִיכָךְ[15], אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה**
23 **מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה - הִפְסִיד אֶת כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ[16];**
24 **וְנִמְצָא מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ עַד עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה,**
25 **וּמֵעֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ בַּמְּדִינָה לְרוּחַ**
26 **מַעֲרָב אֲפִלּוּ אַמָּה אֶחָת. הַמַּנִּיחַ[17] עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת**
27 **הַיָּחִיד[18] - אֲפִלּוּ הָיְתָה מְדִינָה גְּדוֹלָה כְּנִינְוֵה[19],**
28 **וַאֲפִלּוּ עִיר חֲרֵבָה[20] אוֹ מְעָרָה הָרְאוּיָה לְדָיּוֹרִין[21] -**
29 **מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.**

15) משנה במסכת עירובין שם. 16) אסורה לו ההליכה בעיר כולה ורק בכיוון לעירוב מותר לו ללכת. 17) משנה במסכת עירובין דף ס"א עמוד א'. 18) מקום המוקף מחיצות. ושביתתו עכשיו במקום אחר. 19) שכן נקראת בדברי הנביא (יונה פרק ג' פסוק ג'): "עיר גדולה לאלהים". 20) שאין בה דיירים אבל המחיצות נשארו. 21) במסכת עירובין דף ס"א עמוד ב' "אפילו היא (גדולה) כמערת צדקיהו מלך יהודה" (רש"י).

30 **ה. הַמַּנִּיחַ[22] עֵרוּבוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה שֶׁשָּׁבַת בָּהּ - לֹא**
31 **עָשָׂה כְּלוּם[23], וְאֵין מוֹדְדִין לוֹ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ, אֶלָּא**
32 **הֲרֵי הוּא כִּבְנֵי הַמְּדִינָה כֻּלָּן, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה**
33 **לְכָל רוּחַ חוּץ לַמְּדִינָה. וְכֵן אִם נָתַן עֵרוּבוֹ בַּמְּקוֹמוֹת**
34 **הַמִּצְטָרְפִין לָעִיר[24], שֶׁמּוֹדְדִין הַתְּחוּם חוּץ מֵהֶם -**
35 **הֲרֵי זֶה כְּנוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר. נָתַן עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם**
36 **- אֵינוֹ עֵרוּב[25].**

22) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. 23) שהרי בלא עירוב גם כן יש לו מן העיר אלפים אמה לכל רוח, וכל העיר כארבע אמות בשבילו (רש"י). 24) היינו "עיבורה של עיר", שהוא שבעים אמה ושני שלישי אמה (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"ח הלכה א' וב'). 25) מכיון שאי אפשר לו להגיע לשם בכניסת השבת, זמן קניית העירוב, מפני שהוא חוץ לתחום (רש"י).

37 **ו. אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה[26],**
38 **כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לֵילֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל אוֹ לְמִשְׁתֵּה שֶׁל**
39 **נְשׂוּאִין, אוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ[27] אוֹ חֲבֵרוֹ[28] שֶׁבָּא מִן**
40 **הַדֶּרֶךְ, וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. אוֹ מִפְּנֵי הַיִּרְאָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה**
41 **רוֹצֶה לִבְרֹחַ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ מִן הַלִּסְטִים**
42 **וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם עֵרַב שֶׁלֹּא לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא**
43 **לְדִבְרֵי הָרִשּׁוּת - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[29].**

26) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' ש"לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב" (רש"י). 27) משנה במסכת עירובין דף ל"ו עמוד ב'. 28) חכם שהוא לומד ממנו (ב"י סימן תט"ו). ומקור הדבר במסכת עירובין שם: "ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפי" (הגר"א). 29) משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' "ולשבות שביתת הרשות" – "שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם, כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים אמה לילך לדבר הרשות" – רש"י (הגר"א). [ובספרי הרמב"ם המדוייקים כתוב "הרי זה אינו עירוב". מאירי במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' עמ' 120 ובמסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' עמ' 70].

1 **ז. כֹּל שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ - מְעָרְבִין בּוֹ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[30],**
2 **וְכֹל שֶׁאֵין מִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ - אֵין מְעָרְבִין בּוֹ תְּחוּמִין.**
3 **וְכַמָּה שִׁעוּר עֵרוּבֵי תְּחוּמִין? מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְכָל**
4 **אֶחָד וְאֶחָד[31]; וְאִם הָיָה לִפְתָּן[32] - כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ שְׁתֵּי**
5 **סְעֻדּוֹת. כְּמוֹ הַשִּׁתּוּף[33].**

30) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' "בכל מערבין ומשתתפין" ועיין בתוספות שם. 31) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב' כמבואר בהלכה א'. 32) מסכת עירובין דף כ"ט עמוד ב' דבר שרגילים לאכול עם הפת. 33) למעלה פרק א' הלכה י'.

6 **ח. וְצָרִיךְ[34] שֶׁיִּהְיֶה הוּא וְעֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, כְּדֵי**
7 **שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לְאָכְלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[35]. לְפִיכָךְ, אִם**
8 **נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת**
9 **הַיָּחִיד, אוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת**
10 **הָרַבִּים - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת**
11 **הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אֶלָּא בַּעֲבֵרָה.**

34) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. 35) הוא זמן כניסת השבת (כמבואר בהלכות שבת פרק ה' הלכה ד'). ואז – זמן קניית שביתה על ידי העירוב.

12 **ט. אֲבָל[36] אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת**
13 **הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּכַרְמְלִית[37], אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת**
14 **בְּכַרְמְלִית, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת**
15 **הָרַבִּים - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁבִּשְׁעַת קְנִיַּת הָעֵרוּב, שֶׁהוּא**
16 **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, מֻתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִכָּל אַחַת**
17 **מִשְׁתֵּי הָרְשֻׁיּוֹת לְכַרְמְלִית לִדְבַר מִצְוָה; שֶׁכָּל דָּבָר**
18 **שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לֹא גָּזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת**
19 **בִּמְקוֹם מִצְוָה אוֹ בִּשְׁעַת הַדְּחָק[38].**

36) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. 37) שהאיסור להכניס אליה ולהוציא ממנה, אינו אלא מדרבנן (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד). 38) וכן מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'.

20 **י. נְתָנוֹ[39] בְּמִגְדָּל וְנָעַל, וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ, אִם יָכוֹל**
21 **לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה[40] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁאֵין**
22 **אָסוּר לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בִּמְקוֹם מִצְוָה אֶלָּא**
23 **מְלָאכָה. נְתָנוֹ בְּרֹאשׁ הַקָּנֶה אוֹ הַקֶּנְדָּס[41] הַצּוֹמְחִין מִן**
24 **הָאָרֶץ - אֵינוֹ עֵרוּב; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ[42]. וְאִם הָיוּ**
25 **תְּלוּשִׁין וּנְעוּצִין - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.**

39) משנה במסכת עירובין דף ל"ד עמוד ב'. 40) האסורה מן התורה. 41) שבט דק שעושין ממנו הרמחים. 42) כיון שרגילים להשתמש בו בתלוש, יתחלף לו מחובר בתלוש, וקרוב לודאי שיתלוש, לכן גזרו על זה גם בין השמשות ("מגיד משנה").

26 **יא. כָּל הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ, יֵשׁ לוֹ בִּמְקוֹם עֵרוּבוֹ אַרְבַּע**
27 **אַמּוֹת[43]. לְפִיכָךְ[44], הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין שֶׁלּוֹ בְּסוֹף**
28 **הַתְּחוּם, וְנִתְגַּלְגֵּל[45] הָעֵרוּב וְיָצָא חוּץ לַתְּחוּם בְּתוֹךְ**
29 **שְׁתֵּי אַמּוֹת[46] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא**
30 **מִמְּקוֹמוֹ. וְאִם יָצָא חוּץ לִשְׁתֵּי אַמּוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב;**
31 **שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה חוּץ לַתְּחוּם, וְהַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ חוּץ**
32 **לַתְּחוּם - אֵינוֹ עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֶל**
33 **עֵרוּבוֹ.**

43) מסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. כלומר: מקום עירובו קונה לו ארבע אמות סביבותיו (חוץ מאלפים אמה שנותנים לו לכל רוח), רוצה לומר, שתי אמות מצד זה ושתי אמות מצד זה שביחד הם ארבע אמות. וראה להלן שיש חולקים על רבינו. 44) משנה במסכת עירובין שם. 45) לפני בין השמשות. 46) ויש סוברים שיש לו ארבע אמות מכל צד וצד, שביחד הם שמונה אמות וכן פסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן ת"ט סעיף ה'.

34 **יב. נִתְגַּלְגֵּל[47] הָעֵרוּב וְיָצָא שְׁתֵּי אַמּוֹת חוּץ לַתְּחוּם,**
35 **אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת[48]:**
36 **מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ עֵרוּב; מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב;**
37 **שֶׁקְּנִיַּת הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְאִם סָפֵק[49] - הֲרֵי זֶה**
38 **עֵרוּב; שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר[50]. לְפִיכָךְ, אִם נֶאֱכַל[51]**
39 **הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[52] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.**

47) משנה במסכת עירובין שם. 48) שאינה ראויה לא לכהן ולא לישראל. 49) אם אבד או נשרף או נטמא מבעוד יום, או – משחשיכה. 50) שאנו מעמידים את העירוב על חזקתו ותולים כי נתקלקל לאחרי שחשכה. 51) או נשרף או נטמא. 52) ספק יום ספק לילה.

40 **יג. אָמְרוּ לוֹ[53] שְׁנַיִם: צֵא וְעָרֵב עָלֵינוּ[54], אֶחָד[55] עֵרַב**
41 **עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, וְאֶחָד[56] עֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת,**
42 **וְזֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ בֵּין**
43 **הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת נֶאֱכַל**
44 **עֵרוּבוֹ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - שְׁנֵיהֶם קָנוּ עֵרוּב; שֶׁבֵּין**
45 **הַשְּׁמָשׁוֹת סָפֵק הוּא, וּסְפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר[57]. אַף עַל**
46 **פִּי כֵן, סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק לֹא חָשֵׁכָה - אֵין מְעָרְבִין**
47 **עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְכַתְּחִלָּה[58]; וְאִם עֵרַב - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.**

53) מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'. 54) שעשאוהו שליח לערב בשבילם. 55) בשביל אחד. 56) ובשביל אחד.

57) ואף שהשליח הזה נעשה לשניהם, והעירובין סותרים זה את זה, שאם נחשוב בין השמשות ליום, אינו מועיל העירוב של זה שנאכל עירובו בין השמשות, ואם נחשוב אותו ללילה, אינו מועיל העירוב של זה שהניח את עירובו בין השמשות – כיון שעירוב הוא מדרבנן, ספקו להקל, ולאותו שנאכל עירובו בין השמשות, נחשוב אותו ללילה, ולאותו שהניח עירובו בין השמשות, נחשבהו ליום. 58) משנה וגמרא במסכת שבת שם. ואף על פי שעירובי חצרות מותר לעשות בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א) – דין עירובי תחומין יותר חמור (פירוש המשניות במסכת שבת שם).

1 **יד. נָפַל[59] עַל הָעֵרוּב גַּל[60] מִבְּעוֹד יוֹם, אִם יָכוֹל**
2 **לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה[61] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר;**
3 **שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיאוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[62], שֶׁהִיא שְׁעַת קְנִיַּת**
4 **הָעֵרוּב. וְאִם נָפַל עָלָיו גַּל מִשֶּׁחָשְׁכָה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב,**
5 **וְאַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בַּעֲשִׂיַּת**
6 **מְלָאכָה[63]. סָפֵק מִבְּעוֹד יוֹם נָפַל אוֹ מִשֶּׁחָשְׁכָה - הֲרֵי**
7 **זֶה כָּשֵׁר; שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר.**

59) משנה במסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. 60) של אבנים, שאסור לטלטל בשבת מדרבנן משום איסור מוקצה. 61) האסורה מן התורה. 62) שכל דבר האסור משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות (למעלה הלכה ט'). 63) שהרי בשעת קניית העירוב, היה אפשר להשתמש בו.

8 **טו. אֲבָל[64] אִם עֵרַב בִּתְרוּמָה שֶׁהִיא סָפֵק טְמֵאָה -**
9 **אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאֵינָהּ סְעֵדָה הֲרְאוּיָה[65]. וְכֵן אִם הָיוּ**
10 **לְפָנָיו שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת**
11 **טְמֵאָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא מִשְּׁתֵּיהֶן, וְאָמַר:**
12 **עֵרוּבִי בַּטְּהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא - אֵינוֹ עֵרוּב;**
13 **שֶׁאֵין כָּאן סְעֵדָה הֲרְאוּיָה לַאֲכִילָה.**

64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 65) שהרי אסורה באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות לעירוב זה מעולם (רש"י).

14 **טז. אָמַר[66]: כִּכָּר זוֹ הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר קֹדֶשׁ, וְעֵרַב**
15 **בָּהּ - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת עֲדַיִן לֹא**
16 **נִתְקַדְּשָׁה וַדַּאי, וּרְאוּיָה הָיְתָה מִבְּעוֹד יוֹם. אֲבָל אִם**
17 **אָמַר: הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר חֹל - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ;**
18 **שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ[67]. וְכֵן אִם הִכְרִישׁ**
19 **תְּרוּמָה, וְהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְּרוּמָה עַד**
20 **שֶׁתֶּחְשַׁךְ - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הִיא טֵבֶל כָּל בֵּין**
21 **הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה הַסְּעֵדָה רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.**

66) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 67) במסכת עירובין שם: "אמר לו רבא לרב נחמן: מאי שנא (מה ההבדל ביניהם)? אמר לו: היום חול ולמחר קדש, לא נחתא (ירדה) ליה קדושה מספיקא (מספק, ולכן חל העירוב בין השמשות), היום קדש ולמחר חול, מספיקא לא פקעא קדושתיה מיניה (מספק – אין הקדושה עוזבת אותו, ולכן לא חל העירוב בין השמשות)".

22 **יז. הַנּוֹתֵן[68] עֵרוּבוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב; לְפִי**
23 **שֶׁבֵּית הַקְּבָרוֹת אָסוּר בַּהֲנָיָה[69], וְכֵיוָן שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוּם**
24 **הָעֵרוּב שָׁם אַחַר קְנִיָּה[70] - הֲרֵי נֶהֱנֶה בּוֹ[71]. נְתָנוֹ בְּבֵית**
25 **הַפִּרְסָ[72] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[73], וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן; מִפְּנֵי**
26 **שֶׁיָּכוֹל לִכָּנֵס שָׁם בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ[74] אוֹ שֶׁיְּנַפֵּחַ**
27 **וְהוֹלֵךְ[75].**

68) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' ושם דף ל"א עמוד ב' בגמרא. 69) "בתי קברות אסורים בהנאה, כיצד? – אין אוכלין בהם ואין שותין בהם ואין עושין בהם מלאכה" (הלכות אבל פרק י"ד הלכה י"ג). 70) ועצם הנחת העירוב אינה הנאה לפי שאין מערבין אלא לדבר מצוה (למעלה הלכה ו') ומצוות לאו ליהנות ניתנו (גמרא שם). ואסור לתת שם את העירוב, כדי שלא יהנה מן האיסור (ר"ע איגר). 71) וכיון שהניח עירובו באיסור אינו עירוב מפני ש"כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני" (תמורה דף ד' עמוד ב') ראה ב"יכין ובועז' מסכת עירובין פרק ג' משנה א' אות ג' ובהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סימן ת"ט סעיף א'. 72) "מקום שנחרש בו קבר, שהרי נתדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפזרו בכל השדה, וגזרו חכמים טומאה על כל השדה" (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י' הלכה א'). 73) שלא גזרו בו חכמים אלא איסור טומאה אבל איסור הנאה לא גזרו. 74) באויר, ואינו נוגע בטומאה. 75) את העפר ובודק אם נמצאת בתוכו עצם כשעורה המטמאו. והתירו לו חכמים לעשות כן, אף על פי שהוא נטמא, כיון שהוא לדבר מצוה. ולענין קרבן פסח לא גזרו עליו טומאה כלל ומותר לו לעשות קרבן פסח, שלא העמידו חכמים גזרותיהם במקום שיש בו חיוב כרת (שאם לא יעשה פסח יתחייב כרת) כמו שכתב רבינו בפרק ו' מהלכות קרבן פסח הלכה ח' (ועיין תוס' בכורות דף כ"ט עמוד א' ד"ה היכי).

28 **יח. רַבִּים[76] שֶׁרָצוּ לְהִשְׁתַּתֵּף בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין -**
29 **מְקַבְּצִין כֻּלָּן עֵרוּבָן, שְׁתֵּי סְעֵדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[77],**
30 **וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּכְלִי אֶחָד בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ. וְאִם עָשָׂה**
31 **אֶחָד עֵרוּב עַל יְדֵי כֻּלָּן - צָרִיךְ לִזַּכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי**
32 **אַחֵר[78]. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם; שֶׁאֵין מְעָרְבִין לוֹ לָאָדָם**
33 **עֵרוּבֵי תְּחוּמִין אֶלָּא לְדַעְתּוֹ[79], שֶׁמָּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב**
34 **בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁרָצָה זֶה. וְאִם הוֹדִיעוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, אַף**
35 **עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצָה אֶלָּא מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ - הֲרֵי זֶה עֵרוּב. וְאִם**
36 **לֹא הוֹדִיעוֹ עַד שֶׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ יוֹצֵא בּוֹ; שֶׁאֵין**
37 **מְעָרְבִין מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ.**

76) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א'. 77) "הצריכו מזון שתי סעודות לכל אחד, לפי שענין עירובי תחומין הוא, שיתן שביתתו באותו מקום ויניח שם מזונו הצריך אליו לשבת" (פירוש המשניות). 78) שיאמר לאחר: קבל פת

זה וזכה בה לכל אלה הרוצים לזכות בו. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות להם, שכל זמן שהעירוב בידו לא יצא מרשותו, ואין האחרים יכולים לזכות בו. 79) כי המניח עירוב לצד אחד, מפסיד אלפים אמה לצד השני, ולכן צריך לשאול אם מסכים הוא להפסיד בצד זה כדי לזכות בצד זה.

יט. כָּל הַזּוֹכֶה[80] בְּעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[81] - מְזַכִּין עַל יָדוֹ בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין, וְכָל מִי שֶׁאֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת - אֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין.

80) מסכת עירובין דף פ׳ עמוד ב׳. 81) כמבואר בפרק א׳ הלכה כ׳.

כ. נוֹתֵן[82] אָדָם מָעָה לְבַעַל הַבַּיִת[83], כְּדֵי שֶׁיִּקַּח לוֹ פַּת וְיַעֲרֵב לוֹ בָּהּ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין. אֲבָל אִם נָתַן לְחֶנְוָנִי אוֹ לְנַחְתּוֹם[84], וְאָמַר לוֹ: זְכֵה לִי בְּמָעָה זוֹ - אֵינוֹ עֵרוּב. וְאִם אָמַר לוֹ: עָרֵב עָלַי בְּמָעָה זוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ בָּהּ פַּת אוֹ אֹכֶל מִן הָאֲכָלִין וּמְעָרֵב עָלָיו[85]. וְאִם נָתַן לוֹ כְּלִי וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי בָּזֶה אֹכֶל וּזְכֵה לִי בּוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ אֹכֶל וּמְעָרֵב עָלָיו בּוֹ[86].

82) משנה במסכת עירובין דף פ״א עמוד ב׳. 83) אף שמטלטלין אינם נקנים במעות אלא במשיכה, כיון שנתן לבעל הבית שאין דרכו למכור, אנו תולים שלא נתכוון לקנות ממנו פת, אלא לעשותו שליח לערב עליו. 84) כיון שדרכן למכור, אנו תולים שהתכוון לקנות מהם, ומעות אינן קונות — עד ימשוך. 85) שעשאו שליח לעשות עירוב עבורו וקונה פת מאחר ומערב עליו, שאנו אומרים: חזקה שליח עושה שליחותו ומערב לדעתו. 86) כי הדין הוא ״אם נותן הקונה למקנה כלי כל שהוא ואומר לו: קנה כלי זה חלף מטלטלין . . . כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח את המטלטלין אע״פ שעדיין לא נתן הדמים ואחד מהם אינו יכול לחזור״ והוא הנקרא קנין חליפין (רבינו בהל׳ מכירה פרק ה׳ הלכה ה׳).

כא. מְעָרֵב[87] אָדָם עֵרוּבֵי תְּחוּמִין עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים[88], וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין מִדַּעְתָּן בֵּין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּן[89]. לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב עֲלֵיהֶן וְעֵרְבוּ לְעַצְמָן - יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן. אֲבָל אֵינוֹ מְעָרֵב לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא מִדַּעְתָּן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אֶצְלוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ. וְאִם עֵרַב עֲלֵיהֶן וְשָׁמְעוּ וְשָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ - יוֹצְאִין בְּעֵרוּבוֹ. עֵרַב עַל אֶחָד מֵהֶן וְעֵרְבוּ הֵן לְעַצְמָן - אֵין לְךָ מֶחָאָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ, וְיוֹצְאִין בְּעֵרוּב עַצְמָן[90]. קָטָן בֶּן שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת - יוֹצֵא בְּעֵרוּב אִמּוֹ[91], וְאֵין צָרִיךְ לְהַנִּיחַ עָלָיו מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְעַצְמוֹ.

87) מסכת עירובין דף פ״ב עמוד ב׳. 88) מגיל שש עד שלש עשרה (משנה ברורה אורח חיים סימן תי״ד). 89) כיון שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, מערב עליהם בלי ידיעתם כדי לחנכם במצוות (הרא״ש).

90) והולכים לאותו צד שעירבו. 91) שעד גיל שש הוא כרוך אחרי אמו.

כב. הָרוֹצֶה לְשַׁלֵּחַ עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר לְהַנִּיחוֹ לוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ שָׁם - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ[92]. וּכְשֶׁהוּא מְשַׁלְּחוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[93], וְלֹא בְּיַד מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִצְוֹת עֵרוּב[94]. וְאִם שִׁלַּח - אֵינוֹ עֵרוּב. וְאִם שִׁלְּחוֹ בְּיַד אֶחָד מֵאֵלּוּ הַפְּסוּלִין לְהוֹלִיכוֹ לְאָדָם כָּשֵׁר, כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיכוֹ הַכָּשֵׁר וְיַנִּיחוֹ בִּמְקוֹם הָעֵרוּב - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[95]. וַאֲפִלּוּ שִׁלְּחוֹ עַל הַקּוֹף אוֹ עַל הַפִּיל[96]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד מֵרָחוֹק, עַד שֶׁיִּרְאֶה זֶה הַפָּסוּל אוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁהִגִּיעוּ אֵצֶל הַכָּשֵׁר שֶׁאָמַר לוֹ לְהוֹלִיךְ אֶת הָעֵרוּב. וְכֵן[97] רַבִּים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין וְרָצוּ לִשְׁלֹחַ עֵרוּבָן בְּיַד אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּחִין.

92) משנה במסכת עירובין דף ל״א עמוד ב׳ ויכול לסמוך עליו וללכת בשבת, כי ״חזקה שליח עושה שליחותו״. 93) שאינם בני דעת ואינם יכולים לקנות שביתה עבורו. 94) כגון כותי או גוי, שמא לא הניחו לשם עירוב. 95) אם האדם הכשר הבטיח לסדר לו את העירוב, כי ״חזקה שליח עושה שליחותו״. 96) מסכת עירובין שם. 97) מסכת עירובין דף פ״ב עמוד ב׳.

כג. אֶחָד[98] אוֹ רַבִּים שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְעָרֵב עָלֵינוּ[99], וְעָרַב עֲלֵיהֶן בְּאֵי זֶה רוּחַ שֶׁרָצָה[100] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב וְיוֹצְאִין בּוֹ[101], שֶׁהֲרֵי לֹא יִחֲדוּ לוֹ רוּחַ. הָאוֹמֵר[102] לַחֲבֵרוֹ: עָרֵב עָלַי בִּתְמָרִים, וְעָרַב עָלָיו בִּגְרוֹגָרוֹת[103]; בִּגְרוֹגָרוֹת, וְעָרַב עָלָיו בִּתְמָרִים; אָמַר לוֹ: הַנַּח עֵרוּבִי בְּמִגְדָּל, וְהִנִּיחוֹ בְּשׁוֹבָךְ; בְּשׁוֹבָךְ, וְהִנִּיחוֹ בְּמִגְדָּל; בְּבַיִת, וְהִנִּיחוֹ בַּעֲלִיָּה; בַּעֲלִיָּה, וְהִנִּיחוֹ בְּבַיִת - אֵינוֹ עֵרוּב[104]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ "עָרֵב עָלַי" סְתָם, וְעָרַב עָלָיו - בֵּין בִּגְרוֹגָרוֹת בֵּין בִּתְמָרִים, בֵּין בְּבַיִת בֵּין בַּעֲלִיָּה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[105].

98) מסכת עירובין דף נ׳ עמוד ב׳. 99) ולא פירשו לו לאיזה צד יערב. 100) לאיזה צד שרצה, והמשלחים אינם יכולים עכשיו ללכת אלא באותו צד שעירב עליהם. 101) ואנו אומרים ״יש ברירה״ — הוברר הדבר למפרע שלצד זה נתכוונו לעשותו שליח לערב עליהם, ועיין ראב״ד. 102) מסכת גיטין דף ס״ה עמוד ב׳. 103) תאנים יבשות. 104) כיון ששינה מדעת המשלח, עקר את שליחותו, ואינו נחשב עוד לשליח. 105) שאנו אומרים מן הסתם מסכים המשלח שיערב לו במה שהשליח רוצה, כיון שלא פירש לו מתחילה במה יערב.

כד. כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[106] וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, כָּךְ מְבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[107]. וְאוֹמֵר: בְּזֶה הָעֵרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לִי לְהַלֵּךְ[108] לְמָקוֹם[109] זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיָה אֶחָד מְעָרֵב עַל יְדֵי רַבִּים, אוֹמֵר: בְּזֶה הָעֵרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לִפְלוֹנִי, אוֹ

לִבְנֵי מְקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ לִבְנֵי עִיר זוֹ, לְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

106) כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט"ז. 107) ואף על פי שמצות עירוב אינה אלא מדרבנן (למעלה שם הלכה ד'). – מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו" – שהרי אמרו (מסכת שבת דף כ"ג עמוד א'): והיכן צונו? רב אויא אמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים פרק ז' פסוק י"א) רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (שם פרק ל"ב פסוק ז'). ו"צונו" היינו שצוה עלינו שלא לצאת בשבת חוץ לתחום בלי עירוב (מגיד משנה ומגן אברהם). 108) "למחר", ואם מערב לכל שבתות השנה יאמר "לכל שבתות השנה". 109) צריך לומר: "ממקום" וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים סימן תט"ו סעיף ד'.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו עניין העירוב ברגל מה דינו, ובאמירה גם כן, רצונו לומר שיקבע שביתתו במקום שאינו עומד בו, וזמן עשיית זה, ואם אחד יכול לעשות כן בעד חבירו, וקביעות המקום, כיצד צריך לסיימו.

א. מִי[2] שֶׁיָּצָא מֵעֶרֶב שַׁבָּת חוּץ לַמְּדִינָה[3], וְעָמַד בְּמָקוֹם יָדוּעַ[4] בְּתוֹךְ הַתְּחוּם אוֹ בְּסוֹפוֹ[5], וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם זֶה, וְחָזַר לְעִירוֹ[6] וְלָן שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ לְמָחָר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ[7]. וְזֶה הוּא עִקַּר עֵרוּבֵי תְּחוּמִין, לְעָרֵב בְּרַגְלָיו. וְלֹא אָמְרוּ לְעָרֵב בְּהַנָּחַת מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת בִּלְבַד בַּמָּקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא וְלֹא עָמַד שָׁם, אֶלָּא לְהָקֵל עַל הֶעָשִׁיר, שֶׁלֹּא יֵצֵא, אֶלָּא יִשְׁלַח עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר[8] וְיַנִּיחוֹ לוֹ.

2) משנה, עירובין מט, ב. 3) לעיר. 4) מקום מסויים. ראה להלן ה"ה וה"ח. 5) בסוף אלפים אמה, ולא מחוץ לחן. 6) וחזר אחרי כניסת השבת, וראה למעלה פ"ו ה"א. 7) שהרי בכניסת השבת קנה שביתה באותו מקום. 8) ונחשב כאילו הוא בעצמו נמצא בסוף התחום בכניסת השבת וקנה שביתה.

ב. וְכֵן[9] אִם נִתְכַּוֵּן לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ בְּמָקוֹם יָדוּעַ אֶצְלוֹ, כְּגוֹן אִילָן אוֹ בַּיִת אוֹ גָּדֵר שֶׁהוּא מַכִּיר מְקוֹמוֹ, וְיֵשׁ בֵּינוֹ וּבֵינוֹ כְּשֶׁחְשְׁכָה אַלְפַּיִם אַמָּה אוֹ פָּחוֹת, וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ וְהָלַךְ כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם[10] וְיִקְנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ וְלֹא עָמַד שָׁם, אֶלָּא הֶחֱזִירוֹ חֲבֵרוֹ לָלוּן אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁחָזַר מֵעַצְמוֹ לָלוּן, אוֹ נִתְעַכֵּב - לְמָחָר יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ עַד מָקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ, וּמֵאוֹתוֹ הַמָּקוֹם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקְבֹּעַ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁעָמַד שָׁם[11] אוֹ שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ שָׁם.

9) משנה, עירובין נב, א. 10) לפני כניסת השבת. 11) ועירב ברגליו.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] בְּעָנִי, שֶׁאֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לְהַנִּיחַ עֵרוּב[13], אוֹ בְּרָחוֹק, כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תֶּחְשַׁךְ; וְהוּא, שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַיּוֹם כְּדֵי לְהַגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה קֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ אִם רָץ בְּכָל כֹּחוֹ, וְהָיָה בֵּינוֹ וּבֵין אוֹתוֹ מָקוֹם כְּשֶׁתֶּחְשַׁךְ אַלְפַּיִם אַמָּה אוֹ פָּחוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיָה רָחוֹק וְלֹא עָנִי, אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ[14] אַפִּלּוּ רָץ בְּכָל כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בּוֹ וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה יָתֵר מֵאַלְפַּיִם אַמָּה, אוֹ שֶׁלֹּא כֵּוֵן הַמָּקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה[15] לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה.

12) עירובין נא, ב. 13) שאין לו מזון שתי סעודות לעירוב, ולהטריחו ללכת ולערב ברגליו לא רצו חכמים, לכן מספיק אם אומר בביתו: שביתתי במקום פלוני ('משנה ברורה' או"ח סי' תי). 14) בנוסח אחר: "שיגיע לאותו מקום" ('מעשה רוקח'). 15) לדעת הראב"ד: "אם יש בין המקום שהוא עומד משחשיכה למקום שנתכוון לשבות בו יותר מאלפיים אמה, הרי הוא כמו שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו".

ד. מִי[16] שֶׁעָמַד מִבְּעוֹד יוֹם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[17] וְקָנָה שָׁם שְׁבִיתָה, אוֹ שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד הַיָּדוּעַ אֶצְלוֹ וְקָנָה שָׁם שְׁבִיתָתוֹ - הֲרֵי זֶה מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ[18], וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיְתָה רְשׁוּת הַיָּחִיד זוֹ מָקוֹם שֶׁלֹּא הֵקֵף לְדִירָה אוֹ תֵּל אוֹ בִּקְעָה[19]: אִם הָיָה בָּהּ בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת - מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְאִם הָיְתָה יוֹתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם[20] - אֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת, וְחוּצָה מֵהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְכֵן אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הֵקֵף לְדִירָה.

16) עירובין נ, ב. 17) עיר או מקום שהוקף לשם דירה. 18) אפילו אם השטח גדול מאד. 19) בנוסח אחר: "או נקע" (כת"י התימנים). והוא חפירה בתוך השדה כעין גומה ('הערוך'). 20) ראה למעלה בפט"ז מהל' שבת ה"א.

ה. הַקּוֹנֶה[21] שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, וְלֹא סִיֵּם[22] מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ - לֹא קָנָה שְׁבִיתָה שָׁם. כֵּיצַד? הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ: בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִית, אוֹ: בִּבְקָעָה פְּלוֹנִית, אוֹ: בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה אוֹ אַלְפַּיִם מִמְּקוֹמִי זֶה - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק, וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה[23].

21) עירובין מט, ב. 22) ציין בדיוק. 23) כשמואל שם, ולא כרב שאמר שאסור לו לזוז ממקומו.

ו. אָמַר[24]: שְׁבִיתָתִי תַּחַת אִילָן פְּלוֹנִי, אוֹ: תַּחַת סֶלַע

פְּלוּנִי, אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אִילָן אוֹ אוֹתוֹ סֶלַע שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת[25] אוֹ יָתֵר - לֹא קָנָה שְׁבִיתָה, שֶׁהֲרֵי לֹא כִּוֵּן מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ; שֶׁאִם בָּא לִשְׁבֹּת בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת אֵלּוּ, שֶׁמָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת הָאַחֲרוֹת הוּא שֶׁקָּנָה שְׁבִיתָה.

24) עירובין נ, ב. 25) כי ארבע אמות הן מקומו של אדם, שכן כתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ואמרו (עירובין מח.): "כמה תחתיו? ארבע אמות, שלש לגופו ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו", לכן אם יש תחת האילן שמונה אמות - נחשב לשני מקומות, ואם אמר שביתתי תחתיו - לא ציין את מקום השביתה בדיוק, לכן לא קנה שביתה כלל.

ז. לְפִיכָךְ[26] צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בְּעִקָּרוֹ, אוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבְּדִרּוֹמוֹ אוֹ שֶׁבִּצְפוֹנוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתָּיו פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה אַמּוֹת, וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת תַּחְתָּיו - קָנָה; שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם שִׁעוּר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וַהֲרֵי מִקְצָת מְקוֹמוֹ מְסֻיָּם[27]. הָיוּ שְׁנַיִם בָּאִים בַּדֶּרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אִילָן אוֹ גָּדֵר אוֹ מָקוֹם שֶׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ שְׁבִיתָה, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ מַכִּיר - זֶה שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ לַמַּכִּיר, וְהַמַּכִּיר מִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת הוּא וַחֲבֵרוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא מַכִּיר[28].

26) עירובין נ, ב. 27) שאם היו שבע אמות, הרי אמה אחת משותפת לשני מקומות, ואנו אומרים שבאמה הזאת קנה שביתה. 28) בעירובין נא, א: "רבה ורב יוסף הוו קא אזלי באורחא (היו מהלכים בדרך), אמר ליה רבה לרב יוסף: תהא שביתתנו תותי דקלא (תחת הדקל) - אמר ליה: לא ידענא ליה (אינני מכיר את מקום האילן). אמר ליה: סמוך עלי" - שאומר לו שביתתי עמך, והמכיר אומר: שביתתנו במקום פלוני" (רש"י).

ח. אַנְשֵׁי הָעִיר[29] שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיךְ לָהֶן עֵרוּבָן לְמָקוֹם יָדוּעַ[30], וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ[31], וְהֶחֱזִירוּ חֲבֵרוֹ וְלֹא הוֹלִיךְ עֵרוּבָן - הֵן לֹא קָנוּ שְׁבִיתָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, שֶׁהֲרֵי לֹא הֵנַח שָׁם עֵרוּבָן, וְאֵין לָהֶן לְהַלֵּךְ מִמְּדִינָתָן אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קָנָה שָׁם עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי הוּא בָּא בַּדֶּרֶךְ וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת שָׁם וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ, לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם לְמָחָר, וּלְהַלֵּךְ מִמֶּנּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

29) משנה, עירובין נב, א. 30) ראה למעלה ה"א וה"ה. 31) ובמי שבא בדרך, התירו חכמים לערב בדיבור בעלמא (ראה למעלה ה"ג). ודעת כמה מגדולי הראשונים (בעירובין נב.) כי לא נקרא בא בדרך אלא ביוצא לדרך ממש, אבל אם יצא במיוחד להניח את העירוב לא קנה שביתה אלא־אם־כן הניח שם את העירוב, או שעירב ברגליו, אבל בדיבור לחוד - לא.

ט. זֶה[32] שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁצָּרִיךְ הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם שֶׁיֶּחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ - לֹא שֶׁיֵּצֵא וְיֵלֵךְ בַּשָּׂדֶה, אֶלָּא אֲפִלּוּ יָרַד מִן הָעֲלִיָּה[33] לֵילֵךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וְקִדֵּם שֶׁיָּצָא מִפֶּתַח הֶחָצֵר הֶחֱזִירוֹ חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק, וְקָנָה שְׁבִיתָה. וְכָל הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר: שְׁבִיתָתִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ כָּל שֶׁהוּא - קָנָה שָׁם שְׁבִיתָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, מִי שֶׁיָּצָא בְּרַגְלָיו וְעָמַד בַּמָּקוֹם שֶׁקּוֹנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ - קָנָה.

32) עירובין נב, א. 33) "רב יהודה בר אישתתא, אייתו ליה (הביאו לו) כלכלה דפירי (סל עם פירות) לרב נתן בר אושעיא (ממקום רחוק יותר מאלפים), כי הוה אזיל (כשרצה לחזור לפני שבת לקנות שביתה לסוף אלפים אמה, כדי שיוכל לחזור לביתו בשבת), שבקיה עד דנחית דרגא (הניח לו ללכת עד שירד ממדרגה אחת), אמר ליה (החזירו ואמר לו): בית הכא (לין כאן), למחר קדים ואזיל (למחר תשכים ותלך)". כיון שהתחיל ללכת, נקרא החזיק בדרך, ומספיקה לו מחשבתו לקנות שביתה (עירובין, שם).

י. הַתַּלְמִידִים[34] שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּלֵילֵי שַׁבָּת בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים אֵצֶל בַּעֲלֵי הַבָּתִּים, שֶׁפִּתָּן מְצוּיָה לְעוֹבְרֵי דְּרָכִים הַבָּאִים שָׁם, וּבָאִים וְלָנִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ - מְהַלְּכִין אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, לֹא מִמְּקוֹם הָאֲכִילָה; שֶׁאִלּוּ מָצְאוּ סְעֻדָּתָן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא הָיוּ יוֹצְאִין לַשָּׂדֶה, וְאֵין דַּעְתָּן סוֹמֶכֶת לְדִירָה אֶלָּא עַל בֵּית מִדְרָשָׁם[35].

34) עירובין עג, ב. 35) "בעא מניה רב חייא בר אבין מרב ששת: בני בי רב (תלמידים הלומדים אצל רבם) דאכלי נהמא (האוכלים לחם סעודתם) בבאגא (בית אכסניא בבקעה) ובייתי (ולנים) בבי רב (בבית המדרש שהיה בתוך אלפים אמה), כי משחינן (כשמודדים) תחומא - מבי רב משחינן להו או מבאגא משחינן להו? אמר ליה: משחינן להו מבי רב (מבית־המדרש מודדים להם תחום שבת), דאי מייתו להו ריפתא לבי רב, ניחא להו טפי (יותר היה רצוי להם שיביאו להם מאכלים לבית המדרש שהוא מקומם הקבוע)" – עירובין, שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו משפט שני עירובין, רצונו־לומר המערב שני עירובין במקומות חלוקים, לשעות חלוקות, ביום אחד, או לימים חלוקים, אם שהימים סמוכין זה לזה, או מחולקין. ונמשך לזה ביאור ימים טובים הסמוכין לשבת ולא עירב בערביהן. מה דין עירובי [חצרות] [ו]תחומין בהן ונשלמו ההלכות.

א. אֵין[2] מַנִּיחִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֶחָד בְּמִזְרָח וְאֶחָד בְּמַעֲרָב, כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ בְּמִקְצָת הַיּוֹם עַל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵרוּבִין, וּבִשְׁאָר הַיּוֹם עַל הָעֵרוּב הַשֵּׁנִי; שֶׁאֵין מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין לְיוֹם אֶחָד. טָעָה[3] וְעֵרַב לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, כְּמִדְּמֶה הוּא שֶׁמְּעָרְבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, אוֹ שֶׁאָמַר לִשְׁנַיִם: צְאוּ וְעָרְבוּ עָלַי, אֶחָד עֵרַב עָלָיו

1 **לְצָפוֹן וְאֶחָד עֵרֶב עָלָיו לְדָרוֹם - מְהַלֵּךְ כְּרַגְלֵי**
2 **שְׁנֵיהֶם[4].**

2) משנה, עירובין לח, א. 3) עירובין נ, ב. שסבור היה שאפשר לערב על מנת ללכת שחרית לרוח אחת, וערבית לאחרת. 4) נותנים עליו חומרות שניהם, ואינו יכול ללכת אלא למקום ששניהם יכולים ללכת, אבל למקום שרק אחד יכול ללכת - אסור.

3 **ב. כֵּיצַד[5] מְהַלֵּךְ כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶם? שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ**
4 **אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לִשְׁנֵיהֶם לְהַלֵּךְ בּוֹ. נָתַן הָאֶחָד**
5 **עֵרוּב בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה לְרוּחַ מִזְרָח[6], וְהִנִּיחַ הַשֵּׁנִי**
6 **מֵהֶן עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה לְרוּחַ מַעֲרָב[7] -**
7 **אֵין זֶה שֶׁעֵרְבוּ עָלָיו מְהַלֵּךְ בְּמַעֲרָב אֶלָּא אֶלֶף אַמָּה,**
8 **כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעֵרַב עָלָיו בְּמִזְרָח; וְלֹא יְהַלֵּךְ בְּמִזְרָח**
9 **אֶלָּא אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעֵרַב עָלָיו**
10 **בְּמַעֲרָב. לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב אוֹ עֵרְבוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵרוּבִין**
11 **אֵלּוּ אֶחָד בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה לְמִזְרָח וְאֶחָד בְּרִחוּק**
12 **אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב - הֲרֵי זֶה לֹא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ[8].**

5) עירובין, שם. 6) אם כן הפסיד בזה אלף לצד מערב שאינו יכול ללכת לשם. 7) והפסיד בזה חמש מאות אמה לצד מזרח. 8) שהרי לא נתכוון לשבות במקומו, אלא במקום עירובו, ואין אנו יודעים איזה מהם קנה עירוב, ועירובו של מזרח מפסידו אלפים לצד מערב, ועירובו של מערב מפסידו אלפים לצד מזרח, לכן לא יזוז ממקומו.

13 **ג. מְעָרֵב[9] אָדָם שְׁנֵי עֵרוּבִין בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת, וּמַתְּנֶה[10]**
14 **וְאוֹמֵר: אִם אֵרַע לִי דָּבָר מִצְוָה[11], אוֹ נִלְחַצְתִּי[12]**
15 **לְמָחָר וְנִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זוֹ - זֶה הָעֵרוּב הוּא שֶׁאֲנִי**
16 **סוֹמֵךְ עָלָיו, וְהָעֵרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשֵּׁנִית אֵינוֹ כְּלוּם; וְאִם**
17 **נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זוֹ הַשֵּׁנִית - זֶה הָעֵרוּב הוּא שֶׁאֲנִי**
18 **סוֹמֵךְ עָלָיו, וְשֶׁבְּרוּחַ הָרִאשׁוֹנָה אֵינוֹ כְּלוּם; וְאִם**
19 **נִצְרַכְתִּי לִשְׁתֵּי הָרוּחוֹת - יֵשׁ לִי לִסְמֹךְ עַל אֵיזֶה עֵרוּב**
20 **שֶׁאֶרְצֶה, וּלְאֵיזֶה שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ; וְאִם לֹא אֵרַע לִי דָּבָר**
21 **וְלֹא נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ מֵהֶן[13] - אֵין שְׁנֵי הָעֵרוּבִין הָאֵלּוּ**
22 **עֵרוּב, וְאֵינִי סוֹמֵךְ עַל אֶחָד מֵהֶן, אֶלָּא הֲרֵינִי כִּבְנֵי**
23 **עִירִי שֶׁיֵּשׁ לִי אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לַחוֹמָה.**

9) משנה, עירובין לו, ב: "מתנה אדם על עירובו ואומר - אם באו גויים (גובי המכס) מן המזרח (ואני צריך לברוח מפניהם לסוף ארבעת אלפים אמה) עירובי למערב. ואם יבואו מן המערב - עירובי למזרח. אם באו מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עירי. אם בא חכם (שאני רוצה לשמוע דרשתו) מן המזרח - עירובי למזרח, מן המערב - עירובי למערב, בא מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך, לא מכאן ולא מכאן - הריני כבני עירי". 10) וביום השבת אנו אומרים: הוברר הדבר למפרע כי לצד זה התכוון שיחול עירובו, וקנה שביתה באותו צד, כי בדרבנן (=עירובין אינם אלא מדרבנן) אנו אומרים "יש ברירה" (עירובין לז: ולהלן הלכה ז). 11) קבלת פני חכם וכיוצא בזה. 12) לברוח מפני גויים הבאים להתנפל, וכיוצא בזה. 13) בנוסח אחר: "לרוח משתיהן" (כת"י התימנים).

24 **ד. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת חוּץ לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת[14], כָּךְ**
25 **אָסוּר לָצֵאת בְּיוֹם טוֹב[15] וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים[16]. וּכְשֵׁם**
26 **שֶׁהַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת - חַיָּב[17], כָּךְ**
27 **הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּב[18].**
28 **אֲבָל בְּיוֹם טוֹב מֻתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[19].**
29 **לְפִיכָךְ מְעָרְבִין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וּמִשְׁתַּתְּפִין בִּמְבוֹאוֹת**
30 **לְיוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת, וּמְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְיוֹם**
31 **הַכִּפּוּרִים וּלְיָמִים טוֹבִים כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּעָרְבִין לְשַׁבָּת.**

14) שנאמר (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ואמרו (עירובין נא.): "ממקומו - אלו אלפים אמה". 15) עירובין לח, א במשנה. וכן אמרו במגילה ז, ב במשנה: "אין בין יום־טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". 16) "אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה (שבת) זדונו (אם חילל שבת במזיד) בידי אדם (מיתת בית־דין), וזה (יום הכיפורים) זדונו בכרת" (מגילה שם). ואף־על־פי־כן אין יום־טוב ויום הכיפורים שוים בדין זה לשבת, שבשבת יש איסור תחומין מן התורה כגון חוץ לשנים עשר מיל (פכ"ז מהל' שבת הי"א) ואילו ביום־טוב ויום־כיפור גם בזה אין איסור אלא מדרבנן [וראה בפ"ב מהלכות יום־טוב הלכה י, ובפ"ה שם הלכה יד]. 17) כמבואר בהל' שבת פי"ב ה"ח. 18) שהרי נדחו דברי רפרם שאמר כי אין איסור הוצאה ביום הכיפורים (כריתות יד.). 19) מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, שהרי כתוב (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם" - הותרה גם שלא לצורך (ביצה יב.).

32 **ה. יוֹם טוֹב[20] שֶׁחָל לִהְיוֹת סָמוּךְ לְשַׁבָּת, בֵּין**
33 **מִלְּפָנֶיהָ[21] בֵּין מִלְּאַחֲרֶיהָ[22], אוֹ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל**
34 **גָּלֻיּוֹת[23] - יֵשׁ לוֹ[24] לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת,**
35 **וְסוֹמֵךְ עַל אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְעַל**
36 **הָעֵרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשְּׁנִיָּה לַיּוֹם הַשֵּׁנִי[25]. אוֹ מְעָרֵב עֵרוּב**
37 **אֶחָד לְרוּחַ אַחַת, וְסוֹמֵךְ עָלָיו לְאֶחָד מִשְּׁנֵי יָמִים,**
38 **וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי יִהְיֶה כִּבְנֵי הָעִיר, וּכְאִלּוּ לֹא עָשָׂה עֵרוּב,**
39 **וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. בַּמֶּה דְּבָרִים**
40 **אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי**
41 **יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה[26] - הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד,**
42 **וְאֵינוֹ מְעָרֵב לִשְׁנֵי יָמִים אֶלָּא לְרוּחַ אֶחָת.**

20) משנה, עירובין לח, א. 21) ביום ששי. 22) ביום ראשון. בחוץ לארץ, עושים את כל המועדים (מלבד יום הכיפורים) שני ימים, "מפני הספק, שלא היו יודעים בגולה את היום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החודש", ואפילו בזמן הזה שאין מקדשים בארץ ישראל על פי עדים אלא לפי החשבון המקובל, "תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם" (רבינו הל' קידוש החודש פ"ה ה"ד וה"ה). 23) יכול הוא. 24) לפי שיום־טוב ושבת הם שני ימים נפרדים, שתי קדושות נפרדות להם (עירובין לח:) וכמו כן שני ימים־טובים של גלויות, מפני ספק נקבעו -

ואחד מהם חול. 25) "אפילו בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, ואפילו בארץ ישראל היו עושים ראש־השנה שני ימים" (הל' קידוש החודש פ"ה ה"ז). 26) שני ימי ראש־השנה נקראים "יומא אריכתא" (יום ארוך) ו"קדושה אחת", ואי אפשר לערב ביום אחד מקצתו לצד זה ומקצתו לצד אחר. וראה בפ"א מהלכות יום־טוב הלכה ד.

ו. וְכֵן[27] מַתְנֶה אָדָם עַל עֵרוּבוֹ וְאוֹמֵר: עֵרוּבִי לְשַׁבָּת אַחֶרֶת; אוֹ: לְשַׁבָּת אַחֶרֶת, אֲבָל לֹא לְשַׁבָּת זוֹ; לְשַׁבָּתוֹת, וְלֹא לְיָמִים טוֹבִים; לְיָמִים טוֹבִים, וְלֹא לְשַׁבָּתוֹת.

27) 'תוספתא' עירובין פ"ג.

ז. אָמַר[28] לַחֲמִשָּׁה: הְרִינִי מְעָרֵב[29] עַל אֵיזֶה מִכֶּם שֶׁאֶרְצֶה, רָצִיתִי - יֵלֵךְ, לֹא רָצִיתִי - לֹא יֵלֵךְ[30], אַף עַל פִּי שֶׁרָצָה מִשֶּׁחָשְׁכָה[31] - יֵלֵךְ. דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים יֵשׁ בּוֹ בְּרִרָה[32]. וְכֵן הַמְעָרֵב לְשַׁבָּתוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, וְאָמַר: רָצִיתִי[33] - אֵלֵךְ, לֹא רָצִיתִי - לֹא אֵלֵךְ, אֶלָּא אֶהְיֶה כִּבְנֵי עִירִי - כָּל שַׁבָּת שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁרָצָה מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ.

28) עירובין לז, ב. 29) מניח עירוב. 30) בדפוס רומי: "רציתי - ילך, לא רציתי - לא ילך" וכן הוא בדפוסי ויניציאה, שונצינו ו'מעשה רוקח'. 31) שהוא זמן שאחרי קניית העירוב. 32) הוברר הדבר למפרע, שכשם שרוצה עכשיו - רצה גם בעת קניית העירוב. 33) בשבת שאני רוצה בעירובי.

ח. הַמְעָרֵב[34] לִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת אוֹ לְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב[35], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת לִשְׁנֵי הַיָּמִים[36], צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעֵרוּב בִּמְקוֹמוֹ מָצוּי בְּלֵיל הָרִאשׁוֹן וּבְלֵיל שֵׁנִי כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[37]. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? מוֹלִיכוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו, וְנוֹטְלוֹ בְּיָדוֹ[38] וּבָא לוֹ - אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב[39], וּלְמָחָר מוֹלִיכוֹ לְאוֹתוֹ מָקוֹם וּמַנִּיחוֹ שָׁם עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וְאוֹכְלוֹ - אִם הָיָה לֵיל שַׁבָּת[40], אוֹ מְבִיאוֹ - אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב. מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת, וְאֵינָן כְּיוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: מִלֵּיל רִאשׁוֹן קָנָה הָעֵרוּב לִשְׁנֵי יָמִים[41].

34) משנה, עירובין לח, א. 35) שאמר בפירוש שהעירוב יחול על שני הימים, או על יום־טוב ושבת. 36) שהוא רוצה ללכת בשני הימים באותו כיוון. 37) שעת קניית העירוב. 38) אם מתיירא שמא יגנב או יאבד, ולא יהיה שם בלילה השני. 39) שאין בו איסור הוצאה. 40) שאסור להוליכו משם. 41) אבל בשני ימים־טובים של ראש־השנה, שהם כ"יומא אריכתא" וקדושה אחת (למעלה ה"ה) - אם הניח עירוב בליל ראשון, יכול לסמוך עליו גם ליום שני, כי בין השמשות של היום הראשון - קונה לשני הימים. ודעת הראב"ד שלא אמרו "כיומא אריכתא" אלא לחומרא ולא לקולא, ולכן מצריך שהעירוב יהיה קיים גם בליל שני של ראש־השנה.

ט. נֶאֱכַל[42] הָעֵרוּב בָּרִאשׁוֹן[43] - קָנָה הָעֵרוּב לָרִאשׁוֹן, וְאֵין לוֹ עֵרוּב לַשֵּׁנִי. עֵרַב בְּרַגְלָיו בָּרִאשׁוֹן - צָרִיךְ לְעָרֵב בְּרַגְלָיו בַּשֵּׁנִי; וְהוּא, שֶׁיֵּלֵךְ וְיַעֲמֹד בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְיַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ[44] שֶׁיִּקְנֶה שָׁם שְׁבִיתָה. עֵרַב בְּפַת בָּרִאשׁוֹן: אִם רָצָה לְעָרֵב בְּרַגְלָיו בַּשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; וְאִם רָצָה לְעָרֵב בְּפַת - צָרִיךְ לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ הַפַּת עַצְמָהּ[45] שֶׁעֵרַב בָּהּ בָּרִאשׁוֹן.

42) עירובין לח, א. 43) הלכה זו נאמרה בשני ימים־טובים של גלויות, או ביום־טוב הסמוך לשבת לפניה או לאחריה. 44) אבל אמירה אסורה משום הכנה מיום־טוב לחבירו (מגיד־משנה). 45) שאם יקח פת אחרת, צריך לקרוא עליה שם עירוב מבעוד יום, והרי הוא מכין מיום־טוב לחבירו.

י. יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ לְאַחַר שַׁבָּת, בִּזְמַן שֶׁמְּקַדְּשִׁין עַל פִּי הָרְאִיָּה[46] - יֵרָאֶה לִי שֶׁהֵן כְּיוֹם אֶחָד, וּקְדֻשָּׁה אַחַת הֵם[47].

46) ובאותו זמן יכול לחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כמבואר בפסחים מז. ועיין ברש"י ו'תוספות' שם. אבל מעת שאנו קובעין את החדשים לפי החשבון, כמבואר בהלכות קידוש החודש פ"ה, לא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כדי שיספיקו ביום חול שביניהם לקבור את המתים, ולהכין ירקות טריים לכבוד שבת או לערב יום הכיפורים (ראש השנה כ.). 47) לפי שכל שאסור בשבת, אסור ביום הכיפורים ('מגיד משנה').

יא. זֶה[48] שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת לִשְׁנֵי הַיָּמִים, הוּא, שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵרוּבִין בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן[49]; אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לְעֵרוּב שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן - אֵין עֵרוּב הַשֵּׁנִי עֵרוּב. שֶׁהָעֵרוּב מִצְוָתוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּסְעֻדָּה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם[50], וְזֶה, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְזֶה הָעֵרוּב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

48) עירובין לח, ב. 49) ששני המקומות אינם רחוקים זה מזה יותר מאלפים אמה, ויכול ללכת באותו יום. 50) אף שקנין שביתת העירוב הוא משתחשך, מכל־מקום צריך שתהיה באפשרותו להגיע לעירוב בסוף יום ראשון.

יב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מִזְרָח, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עֵרוּב שֵׁנִי בְּרִחוּק אַמָּה אַחַת אוֹ מֵאָה אוֹ אֶלֶף בְּרוּחַ מַעֲרָב, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי - אֵין זֶה הַשֵּׁנִי עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֵין זֶה הָעֵרוּב הַשֵּׁנִי רָאוּי לוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר לוֹ בְּרוּחַ מַעֲרָב כְּלוּם[51].

51) שהרי יש לו ארבעת אלפים אמה לצד מזרח, והפסיד על־ידי־זה בצד מערב.

יג. אֲבָל אִם הִגִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִבֵּיתוֹ[52] בְּרוּחַ מִזְרָח[53], וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִגִּיחַ עֵרוּב שֵׁנִי רָחוֹק מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מַעֲרָב בְּתוֹךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

52) כשביתו בשדה. אבל אם ביתו בעיר, כל העיר חשובה לו כארבע אמות, ומודדים אלפים אמה מחוץ לחומת העיר ('משנה ברורה' או"ח סי' תטז). 53) ולפי זה, יש לו עוד חמש מאות אמה למערב, שביכלתו להגיע שמה ביום ראשון.

יד. יוֹם טוֹב[54] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - אֵינוֹ עוֹשֶׂה עֵרוּב בְּיוֹם טוֹב, לֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[55]; אֶלָּא מְעָרֵב הוּא בְּיוֹם חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב. וְאִם חָלוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת בַּחֲמִישִׁי וְעֶרֶב שַׁבָּת - מְעָרֵב מִיּוֹם רְבִיעִי עֵרוּבֵי תְּחוּמִין וְעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת. וְאִם שָׁכַח וְלֹא עֵרַב - הֲרֵי זֶה מְעָרֵב עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בַּחֲמִישִׁי וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּמַתְּנֶה, אֲבָל לֹא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[56].

54) ביצה טז, ב. 55) שנראה כמתקן דבר לצורך מחר, ואסור להכין מיום־טוב לשבת. 56) שקנין שביתה הוא כקנין בית, ואסור לקנות ביום־טוב אפילו בתנאי.

טו. כֵּיצַד מַתְּנֶה? אוֹמֵר בַּחֲמִישִׁי: אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב[57] - אֵין בִּדְבָרַי כְּלוּם[58], וְאִם לָאו[59] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[60]; וּלְמָחָר חוֹזֵר וּמְעָרֵב, וְאוֹמֵר: אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב - כְּבָר עֵרַבְתִּי מֵאֶמֶשׁ וְאֵין בִּדְבָרַי הַיּוֹם כְּלוּם, וְאִם אֶמֶשׁ הָיָה יוֹם טוֹב - הֲרֵי זֶה עֵרוּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד[61], וְאֵינוֹ מְעָרֵב לָהֶן אֶלָּא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

57) שהרי שני ימים־טובים של גלויות הם מספק, ובכל יום אנו מסופקים אם הוא חול או יום־טוב. 58) שאסור לערב ביום־טוב. 59) והיום יום חול. 60) יחול העירוב בין השמשות. 61) ביצה ו, א. לענין עירובי תבשילין (מגיד־משנה).

יום שני כ"ד מנחם־אב ה'תשפ"א

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֵהוּ פִּרְטָן: א) לִשְׁבֹּת בּוֹ מִמְּלָאכָה. ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ג) לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ. ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ. וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבאר בו איסור המלאכה בכלל, והוא בשווה עם שבת בכל האיסור מן התורה ומדבריהם, חוץ משני דברים, כמבואר שם. ונזכר בו איסור האכילה והשתייה, ואיסור שאר הדברים, כרחיצה ונעילת הסנדל וסיכה ותשמיש, וזמן התחלת היום ויציאתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

את הלכות שביתת העשור, סידר הרמב"ם אחרי הלכות שבת ולא עם הלכות שופר, סוכה ולולב. ולכאורה הלא הסדר הוא לפי זמני השנה, ומדוע לא סידרן לפני הלכות סוכה, ובפרט שעל־פי שם הספר "זמנים" היה מתאים לסדר את כל ההלכות לפי סדר הזמנים שבשנה.

והביאור בזה: בתחילת ההלכות כתב "כל דבר שאסור לעשותו בשבת.. אסור לעשותו ביום הכיפורים וכו' כללו של דבר, אין בין שבת ליום הכיפורים בעניינים אלו אלא שזדון מלאכה בשבת בסקילה וביום הכיפורים בכרת" כלומר שדיני יוה"כ שווים לדיני השבת, ולכן סמכם הרמב"ם זה לזה.

ובכלל מודגשת כאן העדיפות שנתן הרמב"ם לנקודת המבט ההלכתית של ה'יד החזקה' על פני סדר הזמנים, כי להיותו ספר "הלכות הלכות" יש להביא את הלכות יוה"כ בסמיכות לדיני שבת בהתאם לתוכנן ההלכתי.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן א)

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִשְׁבֹּת מִמְּלָאכָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי[3], שֶׁנֶּאֱמַר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם. וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבֶעָשׂוֹר וְגוֹמֵר כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ. וּמַה הוּא חַיָּב עַל עֲשִׂיַּת מְלָאכָה בְּיוֹם זֶה?[4] אִם עָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ[5] בְּזָדוֹן[6] - חַיָּב כָּרֵת[7]; וְאִם עָשָׂה בִּשְׁגָגָה[8] - חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[9].

2) במסכת שבת דף כ"ד עמוד ב': "רב אשי אמר שבתון עשה הוא". 3) הוא חודש תשרי, כי חודש ניסן הוא הראשון למנין החדשים, כמו שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק ב'): "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה". 4) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א'). 5) שלא אנסוהו לכך. 6) יודע שהיום אסור לעשות מלאכה זו ושחייבין עליה כרת (ראה בפרק ב' מהלכות שגגות הלכה ב'). 7) שנאמר (ויקרא פרק כ"ג פסוק ל'): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ואבדון הוא כרת (תורת כהנים). 8) שלא ידע שמלאכה זו אסורה, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. 9) "היא הבאה מן הבהמה בלבד, בניגוד לקרבן עולה ויורד שהוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ודל מביא עשירית האיפה" (ראה בהלכות שגגות פרק א').

ב. כָּל מְלָאכָה[10] שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ בְּשַׁבָּת סְקִילָה[11], חַיָּבִין[12] עַל זְדוֹנָהּ בֶּעָשׂוֹר כָּרֵת. וְכֹל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו

1 קָרְבַּן חַטָּאת בְּשַׁבָּת[13], חַיָּבִין עָלָיו קָרְבַּן חַטָּאת בְּיוֹם
2 הַכִּפּוּרִים. וְכָל דָּבָר שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת אַף עַל
3 פִּי שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה[14], אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים;
4 וְאִם עָשָׂה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[15], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכִּין
5 אוֹתוֹ עַל הַשַּׁבָּת. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת[16],
6 אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְאָמְרוֹ[17]
7 אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה[18] בְּשַׁבָּת, כָּךְ אָסוּר בְּיוֹם
8 הַכִּפּוּרִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם
9 הַכִּפּוּרִים בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ[19], אֶלָּא שֶׁזִּדּוֹן מְלָאכָה בְּשַׁבָּת
10 - בִּסְקִילָה, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בְּכָרֵת.

10) שלשים ותשע מלאכות, ובכללן גם מלאכת הוצאה מרשות לרשות, בניגוד לדעת רפרם, שאין איסור הוצאה ביום הכפורים (מסכת כריתות דף י"ד עמוד א'). וראה בפרק ח' מהלכות עירובין הלכה ג'. 11) משנה במסכת מגילה דף ז' עמוד ב' "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם (=סקילה על ידי בית דין) וזה זדונו בכרת". 12) בשאר הימים הטובים הותרו המלאכות שהן לצורך אכילה, לפי שהתורה אמרה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז), אבל יום הכפורים שהוא אסור באכילה אין להתיר בו מלאכת אוכל נפש, וזה מבואר בכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוקים כ"ח־כ"ט): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה . . . כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה . . ." "כי" זה, מה טיבו? והרי שני איסורים שונים הם, אלא הוא טעם על איסור מלאכת אוכל נפש, - משום שאסור לאכול (העמק דבר). 13) כל מלאכה שאם עשאה בשבת, במזיד חייב עליה סקילה, - אם עשאה בשוגג חייב חטאת (ראה בפרק א' מהלכות שבת). 14) ואסור מן התורה, אם עשהו כל היום, כמו שכתב הרמב"ן. וכן דעת רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' ועיין במ"מ שם. 15) ומלקות אין בהן שאינן בלאו אלא בעשה של "תשבות". 16) מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת מהלכה י"ב ואילך. 17) מפורש שם מהלכה א' ואילך. 18) מדרבנן. 19) אבל בשטחים אחרים ישנם הבדלים בין שבת ליום הכפורים, כפי שיתבאר להלן.

11 ג. וּמֵתֶר לְקַנֵּב אֶת הַיָּרָק בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[20] מִן
12 הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה[21]. וּמַהוּ הַקִּנּוּב? שֶׁיָּסִיר אֶת
13 הֶעָלִים הַמְעֻפָּשׁוֹת[22], וִיקַצֵּץ הַשְּׁאָר, וִיתַקֵּן אוֹתוֹ
14 לַאֲכִילָה. וְכֵן מְפַצְּעִין[23] בֶּאֱגוֹזִין וּמְפָרְכִין[24]
15 בְּרִמּוֹנִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, מִפְּנֵי עָגְמַת נֶפֶשׁ[25].
16 וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אָסוּר בִּקְנִיבַת
17 יָרָק וּבִפְצִיעַת אֱגוֹזִים וּבִפְרִיכַת רִמּוֹנִים כָּל הַיּוֹם[26].
18 וּכְבָר נָהֲגוּ הָעָם בְּשִׁנְעָר[27] וּבַמַּעֲרָב[28], שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ
19 אַחַת מִכָּל אֵלּוּ בְּיוֹם הַצּוֹם[29], אֶלָּא הֲרֵי הוּא
20 כְּשַׁבָּת לְכָל דְּבָרָיו.

20) (מסכת שבת דף קי"ד עמוד ב'). 21) אבל מקודם לזה אסור, שמא ישכח ויאכל מהם (בעל המאור). 22) והרמב"ן והרשב"א מפרשים: "הדחת הירק". 23) כלומר: מפצחין, מוציאים הפרי על ידי שבירת הקליפה. 24) פותחים הקליפה ומוציאים הפרי מתוכה. 25) שלא תהיה לו עגמת נפש, כשיהיה לו מאכל מוכן מבערב (מגיד משנה). ורש"י פירש להיפך: שתהיה לו עגמת נפש ועינוי יותר שיתקן ביום בשעת איסור אכילה שנפשו תאבה לאכול ביום. 26) "מנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק תלמוד לומר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ג): "שבתון שבת קדש" – שבתון שבות" (מסכת שבת דף קי"ד עמוד ב') ואסור אפילו מן המנחה ולמעלה. 27) היא בכל. 28) היא ארץ ישראל שהיא במערבה של בבל שהיתה מרכז היהדות בזמן התלמוד. 29) במסכת שבת דף קט"ו עמוד א' "כיון דחזא (מאחר שראה) [רבה] דהוו קא מחרפי (שהיו מקדימין לעשות מבעוד יום), אמר להו אתא איגרתא (באה אגרת) ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור", הרי שרבה שהיה בבבל ורבי יוחנן שהיה בארץ ישראל אסרו.

21 ד. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֶרֶת[30] יֵשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהִיא:
22 לִשְׁבֹּת בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּעַנּוּ אֶת
23 נַפְשֹׁתֵיכֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: אֵי זֶה הוּא עִנּוּי
24 שֶׁהוּא לַנֶּפֶשׁ? זֶה הַצּוֹם[31]. וְכָל הַצָּם בּוֹ - קִיֵּם מִצְוַת
25 עֲשֵׂה, וְכָל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בּוֹ - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה,
26 וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה[32], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר
27 לֹא תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה; מֵאַחַר שֶׁעָנַשׁ
28 הַכָּתוּב כָּרֵת לְמִי שֶׁלֹּא נִתְעַנָּה, לָמַדְנוּ שֶׁמַּזְהִרִין אָנוּ
29 בּוֹ[33] עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[34]. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה
30 בּוֹ[35] בְּשׁוֹגֵג[36] - חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[37].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה אחת יש ביום הכיפורים והיא לשבות בו מאכילה ושתיה".

יום הכיפורים הוא עניין בחינת היחידה שבנפש, ובו מושם הדגש הגדול על הנשמה טהרתה והזדככותה, אכילה ושתיה הם הצורך הבסיסי והמשותף של גופי כל הנבראים הגשמיים בעולם, ולכן נאסרה אכילה ושתיה ביוה"כ כי הוא עניין יסודי ומהותי, ועל ידו מודגש תוכנו של היום - יחידה שבנפש.

(על פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 525)

30) בקצת ספרים הגירסא "מצות עשה אחת", כי שתיה בכלל אכילה והן מצוה אחת. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה (עיין מעשה רוקח). 31) דבר שהנפש תלויה בו, היא אכילה ושתיה (רבינו בפירוש המשניות). 32) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א' ויומא דף פ"א עמוד א') וראה בספר המצוות לאוין קצ"ו. 33) כי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר מתחילה. 34) מאכילה ושתיה. מכלל כי יתר העינויים: רחיצה, סיכה נעילת הסנדל ובעילה אינם אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים (לחם משנה). וראה להלן הלכה ה'. 35) משנה ביומא דף פ"א עמוד א'. 36) שלא ידע שאסור לאכול ולשתות, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. 37) בניגוד לקרבן עולה ויורד, ראה למעלה הלכה א'.

ה. וְכֵן[38] לָמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[39], שֶׁאָסוּר לִרְחֹץ[40] בּוֹ, אוֹ לָסוּךְ[41] בּוֹ, אוֹ לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל[42], אוֹ לִבְעֹל[43]. וּמִצְוָה לִשְׁבֹּת מִכָּל אֵלּוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹבֶת מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן; שַׁבַּת - לְעִנְיַן אֲכִילָה[44], וְשַׁבָּתוֹן - לְעִנְיָנִים אֵלּוּ. וְאֵין חַיָּבִין כָּרֵת אוֹ קָרְבָּן אֶלָּא עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[45]; אֲבָל אִם רָחַץ אוֹ סָךְ אוֹ נָעַל אוֹ בָּעַל - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[46].

38) (משנה במסכת יומא דף ע"ג עמוד ב'). 39) כך קבלו חכמים פירושו של "עינוי" ביום הכפורים. 40) שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". 41) במסכת שבת דף פ"ו עמוד א'. "מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר . . ." וכותב רבינו שם בפירוש המשניות: "אין רוצה באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה כרת כמו שהוא חייב על השתיה, אבל הכוונה שהוא אסור כמו השתיה ויתחייב עליה מלקות". אבל דעת רבינו תם ושאר ראשונים כי עינויים אלו אינם אלא מדרבנן, וראה למעלה הלכה ד' בלחם משנה. 42) שנאמר (ירמיה פרק ב' פסוק כ"ה): "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה". 43) שנאמר (בראשית פרק ל"א פסוק נ'): "אם תענה את בנותי" ("להשבית עונתן" – רש"י, יומא דף ע"ז עמוד ב'). הרי שכל אלו הדברים נחשבים לעינוי, ואם ישבות מאלה הפעולות: הרחיצה, הסיכה, נעילת הסנדל והבעילה הוא משלים את העינוי (סדר משנה). 44) ובקצת ספרים הגירסא: "לענין מלאכה", והיא הגירסא הנכונה, כי כך ביאר רבינו בפרק זה הלכה א', כי פסוק זה בא ללמדנו שיש מצות עשה בשביתה ממלאכה (מעשה רוקח). 45) מסכת יומא דף ע"ד עמוד א'. 46) עונש דרבנן על שמרד נגד דברי חכמים, וראה למעלה הלכה ד'.

ו. כְּשֵׁם שֶׁשְּׁבוּת מְלָאכָה בּוֹ בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה[47], כָּךְ שְׁבוּת לְעִנּוּי בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ[48] בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב; כְּלוֹמַר: הַתְחֵל לָצוּם[49] וּלְהִתְעַנּוֹת מֵעֶרֶב תִּשְׁעָה[50] הַסָּמוּךְ לַעֲשִׂירִי. וְכֵן בַּיְּצִיאָה שׁוֹהֶה בְּעִנּוּיוֹ מְעַט מִלֵּיל אַחַד עָשָׂר[51] סָמוּךְ לַעֲשִׂירִי, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵעֶרֶב וְעַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם[52].

47) "חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, חד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא" (מסכת יומא דף פ"א עמוד א'). ואף שבכל מקום הלילה הולך אחר היום, - צריך כאן לכתוב פסוק מיוחד ללילה, מפני שכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ח): "בעצם היום הזה". 48) (מסכת ראש השנה פרק ט' עמוד א'). 49) לדעת רבינו אין חיוב להוסיף מחול על הקודש אלא לענין הצום. ויש אומרים שיש להוסיף גם בשביתת מלאכה, ולא רק ביום הכפורים אלא גם בשבתות ושאר ימים טובים, ש"כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול על הקודש" ועיין מגיד משנה. 50) אין לתוספת זו שיעור קצוב, אבל קודם בין השמשות צריך להוסיף (כי בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה אסור ממילא מכח ספק יום הכפורים) – אם מעט או הרבה בתוך הגבול של "פלג המנחה" ומעלה (או"ח תר"ח). 51) אחרי צאת הכוכבים שהוא ודאי לילה. 52) כן הוא בגמרא ר"ה דף ט' עמוד א' לרבי ישמעאל. ואילו ר' עקיבא לומד דין התוספת מענין שביעית ומפסוק זה הוא לומד שמצוה לאכול בערב יום הכפורים, "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש – וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין? אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי", וביאר הרא"ש: "כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחודש לעינוי המחרת להתחזק באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות מחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול". [ורבינו רמז לדין זה בהלכות נדרים פרק ג' הלכה ט'. וצריך עיון שהרי פסוק זה נדרש לענין תוספת. ועיין תוספות ר"ה דף ט' עמוד ב' ד"ה כאילו].

ז. נָשִׁים[53] שֶׁאוֹכְלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שֶׁחָשְׁכָה[54], וְהֵן אֵינָן יוֹדְעוֹת שֶׁמִּצְוָה לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ - אֵין מְמַחִין בְּיָדָן; שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּזָדוֹן. שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹטֵר בְּבֵית כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהַזְהִיר נָשָׁיו, וְהַנַּח לָהֶן, שֶׁיִּהוּ שׁוֹגְגִין, וְאַל יְהוּ מְזִידִין[55]. וְכֵן כָּל הַדּוֹמֶה לָזֶה[56].

53) מסכת ביצה דף ל' עמוד א'. 54) כלומר: לפני שקדש היום. 55) אבל אם החוטא הוא מזיד, מחוייב להוכיחו אף אם יודע שלא ישמע לו, שכן כתוב בתורה (ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" (מגן אברהם בשם סמ"ג), אבל בגנת ורדים ומעשה רוקח חולקים עליו, כי במקום שברור שהחוטא לא ישמע לו – לעולם אין חיוב תוכחה. 56) בכל דבר שאינו מפורש בתורה, ונהגו בו היתר, והדבר מסור לכל בני אדם, הדין כן, כי מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין (מגיד משנה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו שיעורי האכילה והשתייה, והדברים הראויים ושאינן ראויים. ונזכר בו ביאור אצל מי נדחה איסור זה. וכן נאמר בו מי הוא המתענה מדבריהם ומי שאינו מתענה.

א. הָאוֹכֵל[2] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מַאֲכָלִין הָרְאוּיִין[3] לֶאֱכֹל לְאָדָם כְּכוֹתֶבֶת[4] הַגַּסָּה[5], שֶׁהִיא פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה[6] כְּמִעַט[7] - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכָל הָאֲכָלִים מִצְטָרְפִין לִשְׁעוּר זֶה[8]. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין הָרְאוּיִין לִשְׁתִּיַּת אָדָם כִּמְלֹא לֻגְמָיו[9] שֶׁל שׁוֹתֶה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי לֻגְמָיו[10] - חַיָּב[11]. וְכַמָּה מְלֹא לֻגְמָיו? כְּדֵי שֶׁיִּסַּלְקֵם לְצַד אֶחָד[12] וְיִרָאֶה מְלֹא לֻגְמָיו. וְשִׁעוּר זֶה בְּאָדָם בֵּינוֹנִי[13] - פָּחוֹת מֶרְבִּיעִית[14]. וְכָל הַמַּשְׁקִין מִצְטָרְפִין לִשְׁעוּר זֶה. וְהָאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֵין מִצְטָרְפִין לִשְׁעוּר אֶחָד[15].

2) משנה, יומא עג, ב. 3) שנאמר: (ויקרא כג, כז־כט)

"ועניתם את נפשותיכם - כי כל הנפש אשר לא תעונה" דברים המשיבים את הנפש ומבטלים את העינוי (ראה יומא פא:) פרט לאוכלין שאינם ראויים (להלן הלכה ה) שאינם משיבים את הנפש. 4) פרי התמר בהחלו להתייבש. 5) הגדולה. 6) כן היא מסקנת הגמרא ביומא עט, ב: "וכביצה שאמרו, לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית" (כלים יז, ו). 7) בקצת ספרים, הגירסא "במעט". 8) משנה, יומא שם. 9) כמלוא הפה. 10) שכאן אין השיעור שוה לכל אדם, כמו באכילה, אלא לפי מלוא לוגמיו של כל שותה ושותה, למי שפיו גדול - שיעורו גדול, ולמי שפיו קטן - שיעורו קטן. 11) שקיבלו חכמים כי בשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם, וסר ממנו העינוי. 12) שאין הכוונה מלוא לוגמיו ממש, שיהיו שני צידי פיו מלאים משקה, אלא אם צד אחד מלא ובולט, זה נחשב למלוא לוגמיו (יומא פ.). 13) אבל באדם גדול (=במדה) השיעור יותר, שהרי "לוגמו של בן אבטיח מחזיק יותר מרביעית" ('ירושלמי' יומא פ"ח ה"ב). 14) נמצא שדין יום הכיפורים שיש בו מצות עינוי, שונה משאר דברים שאסורים באכילה, כי רוב שיעורי אכילה הם בכזית, ורוב שיעורי שתיה הם ברביעית. ואילו ביום כיפור, שיעור אכילה לבטל העינוי - בככותבת הגסה, ושיעור השתיה - במלוא לוגמיו. 15) שאם אכל פחות מככותבת, ושתה פחות ממלוא לוגמיו אינם מצטרפים, כי קיבלו חכמים שאין דעתו של אדם מתיישבת בזה, ולא בטל מצוות עינוי.

ב. אֶחָד הָאוֹכֵל אֲכָלִים הַמַּתִּרִים אוֹ שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין[16], כְּגוֹן פִּגּוּל[17] וְנוֹתָר[18] וְטֶבֶל[19] וּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְחֵלֶב אוֹ דָם - הוֹאִיל וְאָכַל אֲכָלִים הָרְאוּיִין לְאָדָם, הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[20].

16) יומא עד, ב. 17) קדשים שנתפלגו ונפסלו על ידי מחשבת הכהן בשעת ההקרבה לאכלם לאחר הזמן שקבעה התורה (ויקרא ז, יח). 18) קדשים שנותר בשר שלהם אחר זמנם שקבעה להם התורה, יום ולילה או שני ימים ולילה אחד (ויקרא כב, ל). 19) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומות ומעשרות. 20) ואף שממילא חייב כרת משום אוכל האיסור ההוא (פיגול, נותר, חלב ודם) - יתכן שאכל מאיסורים אלו פחות משיעור כזית, והשלים את האכילה בדבר היתר, באופן שאינו חייב משום האיסורים ההם אלא מחמת איסור יום הכיפורים (מהרש"ל).

ג. אָכַל אוֹ שָׁתָה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת[21]; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה[22] בַּחֲצִי שִׁעוּר, אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל כְּשִׁעוּר. וְהָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה חֲצִי שִׁעוּר - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[23].

21) יומא עד, א. 22) משום שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", "כל" זה משמעו כל שהוא, ואפילו פחות מכשיעור, כעין שנאמר (תהילים עח, לח): "ולא יעיר כל חמתו" שפירושו כל שהוא, והסבירו (ביומא עד.) את איסור "חצי־השיעור" משום שהוא ראוי להצטרף לשיעור איסור, שאם יאכל בתוך כדי אכילת פרס (ראה להלן הלכה ד) עוד חצי שיעור - יצטרפו שניהם לשיעור שלם ויתחייב כרת (ראה 'פרי מגדים' יו"ד סי' סב), ומדין חלב נלמד לכל איסורים שבתורה לאסור מן התורה 'חצי שיעור'. וראה בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ז. 23) עונש שהטילו עליו חכמים על מרדו.

ד. אָכַל[24] מְעַט[25] וְחָזַר וְאָכַל[26]: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[27] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת לְכַשִּׁעוּר[28]; וְאִם לָאו - אֵין מִצְטָרְפוֹת לְכַשִּׁעוּר. שָׁתָה מְעַט וְחָזַר וְשָׁתָה: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת שְׁתִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף שְׁתִיָּה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי שְׁתִיַּת רְבִיעִית[29] - מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר; וְאִם לָאו - אֵין מִצְטָרְפִין.

24) יומא פ, א. 25) פחות מכשיעור. 26) ובין הכל יש כשיעור. 27) ונקרא בלשון התלמוד והפוסקים "אכילת פרס", פרס פירושו חציו של איזה דבר, ושיעור זה הוא חצי ככר של שש ביצים (עירובין פ"ח מ"ב). ויש אומרים כי שיעורו ארבע ביצים (מגיד־משנה). ושיעור הזמן הוא תשעה רגעים (שו"ת 'חתם סופר' חלק ו סי' טז). ויש אומרים שמונה רגעים, ששה רגעים, שלשה או ארבעה רגעים (אנציקלופדיה תלמודית ערך אכילת פרס). 28) ודינו כאוכל חצי שיעור. 29) גם בהלכות תרומות (פ"י ה"ג) כתב רבינו כן, והשיגו הראב"ד שם ממה שאמרו: "כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה (לטמא את הגוף) בכדי אכילת פרס" (כריתות יג.). ורבינו סובר, שזה נאמר רק בשתיה ששיעורה ברביעית, אז שיעור הצירוף צריך להיות בשיעור גדול מרביעית, שהוא בכדי אכילת פרס. אבל ביום הכיפורים, ששיעור שתיה הוא בפחות מרביעית, מצטרף בכדי שתיית רביעית ('רבינו מנוח'). וכן נראה דעת הראב"ד שלא השיג כאן על רבינו.

ה. אָכַל אֲכָלִים שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמַאֲכַל אָדָם[30], כְּגוֹן עֲשָׂבִים הַמָּרִים אוֹ שְׁרָפִים[31] הַבְּאוּשִׁין, אוֹ שֶׁשָּׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה, כְּגוֹן צִיר[32] אוֹ מוּרְיָס[33] וְחֹמֶץ חַי[34], אֲפִלּוּ אָכַל וְשָׁתָה מֵהֶן הַרְבֵּה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכָּרֵת, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[35].

30) משנה, יומא פא, א. 31) מיצים הנוטפים מן האילנות. 32) מים היוצאים מדגים מלוחים. 33) שומן היוצא מדגים מלוחים. 34) דעת רבי ביומא פא, ב שחומץ משיב את הנפש. "דרש רב גידל בר מנשה מבירי: אין הלכה כרבי, נפקו (יצאו) כולי עלמא (כולם) מזגו (עירבו מים בחומץ) ושתו, שמע רב גידל ואיקפד (והקפיד), אמר: אימר דאמרי אנא דיעבד - לכתחילה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורתא (מעט) - טובא (הרבה) מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי - מזוג מי אמרי?". 35) ה'טור' באו"ח סי' תרי"ב הביא בשם 'אבי העזרי': שאם אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה, אפילו איסורא ליכא, והמדובר שם בעפר וכדומה שאין עליהם שם אוכל כלל.

ו. שָׁתָה חֹמֶץ מָזוּג בְּמַיִם - חַיָּב[36]. הַכּוֹסֵס[37] פִּלְפְּלִין וְזַנְגְּבִיל יָבֵשׁ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - פָּטוּר; אֲבָל זַנְגְּבִיל[38]

רָטֹב - חַיָּב[39]. אָכַל עֲלֵי גְּפָנִים - פָּטוּר; לוּלְבֵי גְּפָנִים[40] - חַיָּב. וְאֵילוּ הֵן לוּלְבֵי גְּפָנִים? כֹּל שֶׁלְּבְלְבוּ[41] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[42] מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים[43]; יָתֵר עַל זֶה - הֲרֵי הֵן כְּעֵצִים[44] וּפָטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

36) יומא, שם. 37) "כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו, נקרא כסיסה" (רש"י ברכות לו:). 38) קנמון. 39) מגיד־משנה גורס: "אבל רטובין חייב", ומוסב גם על פלפלין. וכן הוא בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' ברכות ה"ז שפלפלין רטובין הם אוכל, ומברך עליהם "בורא פרי האדמה". ועיין 'מגיד משנה'. 40) ענפים רכים של גפנים. 41) שהניצו. 42) לאו דוקא, כי כן הדין גם בשאר הארצות, אלא שבארץ ישראל רגילים להיות כך. 43) עדיין לחים ורכים הם, וראויים לאכילה. 44) שכבר נעשו קשים.

ז. אָכַל[45] צָלִי בְּמֶלַח - מִצְטָרֵף הַמֶּלַח לַבָּשָׂר; צִיר[46] שֶׁעַל גַּבֵּי יָרָק - מִצְטָרֵף[47]; מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירֵי הָאֹכֶל הַמְעֹרָבִים עִם הָאֹכֶל - כְּאֹכֶל הֵן חֲשׁוּבִים. הָיָה שָׂבֵעַ מֵאֲכִילָה גַּסָּה שֶׁאָכַל[48] עַד שֶׁקָּץ בִּמְזוֹנוֹ, וְאָכַל יָתֵר עַל שָׂבְעוֹ - פָּטוּר[49], כְּמִי שֶׁאָכַל אֲכָלִין שֶׁאֵינָם רְאוּיִין לַאֲכִילָה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַמַּאֲכָל הַיָּתֵר רָאוּי לְרָעֵב, אֵינוֹ רָאוּי לְכָל מִי שֶׁשָּׂבֵעַ כָּזֶה[50].

45) יומא פ, ב. 46) מיץ. 47) ל"ככותבת הגסה" שהיא שיעור אכילה (יומא שם). 48) בתחילת ליל יום כיפור, מדובר - שעוד שָׂבֵעַ מאכילתו ביום (מגיד־משנה). וראה להלן. 49) ביומא פ, ב: "אמר ריש לקיש, האוכל אכילה גסה ביום הכיפורים - פטור, מאי טעמא? 'אשר לא תעונה' - כתיב, פרט למזיק". ויש כאן גירסא אחרת: "היה שָׂבֵעַ מאכילה גסה שאכל אוכלין שאינן ראויין ואחר־כך אכל אוכלין ראויין - פטור" (המאירי). וכן הוא ב'שיטה' למסכת יומא ('מעשה רוקח' בהקדמה), ויש הכרח לגירסא זו, כי לפי גירסא שלפנינו, איך יתכן שהוא פטור על אכילה גסה, כיון שכבר נתחייב בתחילת אכילתו? ולדעת 'מגיד משנה' – פירושו, כגון שאכל בתחילת ליל יום הכיפורים מיד על אכילה שאכל בערב יום הכיפורים. 50) ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים על אכילתו - חייב, כי "רווחא לבסומא שכיח" (מגילה ז:) (רווח־מקום מצוי גם בבטן מלאה לדבר מבוסם וטוב) ('כלבו').

ח. חוֹלֶה[51] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה[52], שֶׁשָּׁאַל לֶאֱכֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהָרוֹפְאִים הַבְּקִיאִין אוֹמְרִין: אֵינוֹ צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ[53] עַל פִּי עַצְמוֹ[54], עַד שֶׁיֹּאמַר: דַּיּוֹ[55]. אָמַר הַחוֹלֶה: אֵינִי צָרִיךְ, וְהָרוֹפֵא אוֹמֵר: צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּיו[56]. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה רוֹפֵא בָּקִי[57]. רוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר: צָרִיךְ, וְאֶחָד אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ. מִקְצָת הָרוֹפְאִין אוֹמְרִין: צָרִיךְ, וּמִקְצָתָן אוֹמְרִין: אֵינוֹ צָרִיךְ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב אוֹ אַחַר הַבְּקִיאִין. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר הַחוֹלֶה: צָרִיךְ אֲנִי; אֲבָל אִם אָמַר: צָרִיךְ אֲנִי - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ[58]. לֹא אָמַר הַחוֹלֶה שֶׁהוּא צָרִיךְ, וְנֶחְלְקוּ הָרוֹפְאִים, וְהָיוּ כֻּלָּם בְּקִיאִין, וְאִלּוּ שֶׁאָמְרוּ אֵינוֹ צָרִיךְ כַּמִּנְיָן שֶׁאָמְרוּ צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ.

51) משנה, יומא פב, א. 52) שאם לא יתנו לו לאכול, אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן (שו"ע או"ח סי' תריח). 53) מפני שכתוב (ויקרא יח, ה): "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" - "וחי בהם, ולא שימות בהם" (יומא פה:). 54) ביומא פג, א: "אמר רבי ינאי, חולה אומר צריך, ורופא אומר אינו צריך - שומעין לחולה, מאי טעמא? לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י)". 55) לדעת הרא"ש (יומא פ"ח סי"ג) מאכילין ומשקין אותו מעט מעט פחות מכשיעור, וישהה בין אכילה לאכילה ובין שתיה לשתיה, כדי שלא יצטרפו בתוך כדי אכילת פרס (ראה בהלכה ד), וכן הוא בשו"ע או"ח סי' תריח ס"ז. אבל הנצי"ב ('העמק שאלה' שאילתא קסז) העלה שדין זה לא נאמר אלא לענין מעוברת (ראה כריתות יג.), אבל גבי חולה מאכילין אותו כדרכו בלי שום הגבלות. 56) שמא החולה נבעת ואינו מרגיש בחליו מחמת רוב חולשא (יומא שם). ואפילו החולה בעצמו רופא מומחה, אין שומעין לו ('פרי מגדים'). 57) בכתב־יד תימני: "רופא אומן". 58) ביומא, שם: אמר מר בר רב אשי, כל היכא דאמר צריך אני, אפילו מאה אמרי לא צריך, לא צייתנו להו (אין שומעין להם).

ט. עֻבָּרָה[59] שֶׁהֵרִיחָה[60] - לוֹחֲשִׁין לָהּ בְּאָזְנָהּ שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא[61]; אִם נִתְקָרְרָה דַעְתָּהּ בְּזִכָּרוֹן זֶה - מוּטָב, וְאִם לָאו - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב נַפְשָׁהּ. וְכֵן[62] מִי שֶׁאֲחָזוֹ בֶּלְמוֹס[63] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ עֵינָיו. וַאֲפִלּוּ נְבֵלוֹת וּשְׁקָצִים מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מִיָּד[64], וְאֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּמְצְאוּ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין.

59) משנה, יומא פב, א. 60) ריח מאכל. וידוע שאם לא נותנים לה מה שהיא מתאווה, היא וולדה מסוכנים. 61) חכמינו ז"ל ספרו בזה (יומא פב:): "ההיא עוברה דארחה (שהריחה מאכל ביום הכיפורים), אתו (באו) לקמיה דרבי, אמר להו, זילו ולחושו לה (באזנה) דיומא דכיפורא הוא, לחושו לה ואילחשה (קבלה הלחישה, שפסק העובר מתאוותו), קרי עליה: בטרם אצרך בבטן ידעתיך (ירמיה א, ד). נפק מינה (נולד מעובר זה) רבי יוחנן. ההיא עוברה דארחה, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו, לחושו לה, ולא אילחישא, קרי עליה: זורו רשעים מרחם (תהילים נח, ד), נפק מינה שבתאי אוצר־פירי (שאוצר פירות כדי להפקיע שערים, ותניא אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש, לפי שמפקיעין את השערים)". 62) משנה, יומא פג, א. 63) חולי הרעבון, וסימנו שעיניו כהות ואינו יכול לראות. 64) "ומאכילין אותו הקל (איסור הקל) הקל תחילה, אם האירו עיניו - דיו, ואם לאו מאכילין אותו החמור" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"ד הט"ז).

י. קָטָן[65] בֶּן תֵּשַׁע[66] שָׁנִים[67] וּבֶן עֶשֶׂר שָׁנִים[68], מְחַנְּכִין[69] אוֹתוֹ לְשָׁעוֹת. כֵּיצַד? הָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל

בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּשָׁלֹשׁ[70]; הָיָה רָגִיל בְּשָׁלֹשׁ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּאַרְבַּע. לְפִי כֹּחַ הַבֵּן מוֹסִיפִין לְעַנּוֹת אוֹתוֹ בְּשָׁעוֹת. בֶּן אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[71], מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בַּמִּצְוֹת.

65) משנה, יומא פב, א. 66) אם הוא בריא. 67) שלמות, שהשנים נשלמו לפני יום הכיפורים (פוסקים). 68) אם הוא קצת חלש. 69) משום שנאמר (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו". 70) וכמו כן מחנכים אותן לענין רחיצה וסיכה ('טור'). 71) ודעת הראב"ד, שגם ההשלמה - הכל לפי הבריאות, הזכר לפי זמנו והנקבה לפי זמנה.

יא. בַּת[72] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וּבֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[73] - הֲרֵי הֵן כִּגְדוֹלִים לְכָל הַמִּצְוֹת, וּמַשְׁלִימִין מִן הַתּוֹרָה[74]; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - עֲדַיִן קְטַנִּים הֵן, וְאֵינָם מַשְׁלִימִין אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. קָטָן[75] שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע, אֵין מְעַנִּין אוֹתוֹ[76] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה[77].

72) משנה, נדה מה, ב. 73) ראה פרטי הלכות אלו בדברי רבינו בהל' אישות פ"ב הלכה י ואילך. 74) הלכה למשה מסיני. כי "שיעורין . . . הלכה למשה מסיני" (סוכה ה:). ויש רמז לזה מן הכתוב, כי לא מצאנו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג שנה, אבל בבן י"ג שנה מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לד, כה): "ויקחו . . שמעון ולוי . . איש חרבו", ובאותה שעה היו בני י"ג שנה (נזיר כט: ברש"י שם), וברוב מצוות התורה כתוב "איש" (הגאון מוילנה ב'אבות' פרק ה). 75) משנה, יומא סב, א. 76) אפילו לחינוך שעות. 77) אפילו רוצה להחמיר על עצמו - מוחים בידו ('כלבו').

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו פרטי ענייני הרחיצה ושאר הדומין לו, ובאי זה צד נאסרו והותרו. ונזכר בו עניינן אחת לאחת על הסדר שנזכרו בפרק ראשון.

א. אָסוּר[2] לִרְחֹץ[3] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֶן[4], בֵּין כָּל גּוּפוֹ בֵּין אֵבֶר אֶחָד. אֲפִלּוּ אֶצְבַּע קְטַנָּה אָסוּר לְהוֹשִׁיטָהּ בְּמַיִם[5]. וְהַמֶּלֶךְ[6] וְהַכַּלָּה רוֹחֲצִין[7] אֶת פְּנֵיהֶן[8]; כַּלָּה - כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ[9], וְהַמֶּלֶךְ - כְּדֵי שֶׁיִּרָאֶה בְּיָפְיוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ. וְעַד כַּמָּה נִקְרֵאת כַּלָּה? עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[10].

2) יומא עג, ב. ודף עז, ב. 3) שהרי ביום הכיפורים יש מצוות עינוי, ולמדו (ביומא עז.) ממה שכתוב (מלכים־א ב, כו): "ולאביתר הכהן אמר המלך, ענתות לך על שדיך כי איש מות אתה, וביום הזה לא אמיתך כי נשאת . . . וכי התענית בכל אשר התענה אבי". וגבי דוד כתוב (שמואל־ב יז, כט): "ודבש וחמאה . . . הגישו לדוד . . . כי אמרו העם רעב ועיף ומצא במדבר", ועיף הכוונה עיף מרחיצה, שכן כתוב (משלי כה, כה): "מים קרים על נפש עיפה", הרי שהעדר רחיצה נקרא עינוי. 4) [שהרי בפסוק המובא למעלה, כתוב: "מים קרים על נפש עיפה"]. 5) פסחים נד, ב. 6) משנה, יומא עג, ב. 7) אבל נעילת הסנדל וסיכה לא התירו אף למלך וכלה, כי בנעילת הסנדל אפשר להם ללבוש של בגד ומשי חשוב, וסיכה אינה אלא משום תענוג ולא משום יופי (מהר"ם בן חביב). 8) כי העדר הרחיצה ניכר יותר על הפנים. 9) בכת"י התימנים, יש כאן הוספה: "ונמצא מגרשה", ובזה מובן - איך התירו איסור רחיצה ביום הכיפורים לכלה? - כיון שיש חשש של גירושין, וכמו שמבואר (נדרים סו:): "שמי שנכתב בקדושה, ימחה על מים המאררים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו". 10) אחרי חופתה.

ב. מִי[11] שֶׁהָיָה מְלֻכְלָךְ בְּצוֹאָה אוֹ טִיט - רוֹחֵץ מְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וּמִדִּיחָה אִשָּׁה יָדָהּ אַחַת בְּמַיִם, וְנוֹתֶנֶת פַּת לַתִּינוֹק. וְהַחוֹלֶה רוֹחֵץ כְּדַרְכּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְסַכָּן. וְכָל חַיָּבֵי[12] טְבִילוֹת טוֹבְלִין כְּדַרְכָּן[13], בֵּין בְּתִשְׁעָה בְּאָב בֵּין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

11) יומא עז, ב. 12) ביצה יח, ב. 13) אף־על־פי שדעת רבינו (למעלה פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ו) שטבילה בזמנה אינה מצוה - בכל זאת מותר לטבול. וכן כתבו ה'תוספות' בביצה שם ד"ה כל (לחם־משנה שם). וכתבו שם עוד: ש"דוקא בזמניהם שהיו עושים בטהרות, היו צריכין לטבול מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות, אבל בזמנינו אסור להם לטבול עד מוצאי יום הכיפורים".

ג. מִי[14] שֶׁרָאָה קֶרִי בַּזְּמַן הַזֶּה[15] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִם לַח הוּא - מְקַנֵּחַ בְּמַפָּה וְדַיּוֹ; וְאִם יָבֵשׁ הוּא אוֹ שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ - רוֹחֵץ מְקוֹמוֹת הַמְּלֻכְלָכִין בִּלְבַד וּמִתְפַּלֵּל. וְאָסוּר לוֹ לִרְחֹץ כָּל גּוּפוֹ אוֹ לִטְבֹּל; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל בַּזְּמַן הַזֶּה טָהוֹר, מִפְּנֵי טֻמְאַת מֵת, וְאֵין הָרְחִיצָה מִקֶּרִי לְתְפִלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה אֶלָּא מִנְהָג[16], וְאֵין מִנְהָג לְבַטֵּל[17] דָּבָר הָאָסוּר, אֶלָּא לֶאֱסֹר אֶת הַמֻּתָּר. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהָרוֹאֶה קֶרִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים טוֹבֵל, אֶלָּא כְּשֶׁתִּקְּנוּ טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרִיין, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[18] שֶׁבְּטֵלָה[19] תַּקָּנָה זוֹ.

14) יומא פח, א. 15) אחרי שנתבטלה תקנת עזרא ובית דינו, שהם תיקנו שבעל קרי לא יקרא בתורה, לא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל, עד שיטבול, כי טומאה זו באה מפני קלות ראש, ובזמניהם היה הדין כי בעל קרי יורד וטובל, כדי שלא יתבטל מתורה ותפילה ביום הקדוש. 16) ראה הל' תפילה פ"ד ה"ו. 17) אין כח בידי המנהג להתיר דבר שאסור מצד הדין, כמבואר (ראש השנה טו:): "במקום איסורא, כי נהגו שבקינן ליה?". 18) בהל' ק"ש פ"ד, ובהל' תפילה פ"ד. 19) לא שבטלוה, כי "אין בית־דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא־אם־כן גדול ממנו בחכמה ובמנין" (עדיות פרק א), אלא שמתחילה לא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא נתקבלה, שלא היה כח

ברוב ישראל לעמוד בה, לטבול אחרי כל מקרה, "וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתם לעולם, שנאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש, נאום ה'", מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה" (רבינו בהל' ק"ש פ"ד ה"ח).

1 **ד. טִיט[20] שֶׁהוּא לַח בְּיוֹתֵר, כְּדֵי שֶׁיִּנִּיחַ אָדָם יָדוֹ**
2 **עָלָיו וְתַעֲלֶה בָּהּ לַחְלוּחִית, שֶׁאִם הִדְבִּיק אוֹתָהּ לְיָדוֹ**
3 **הָאַחֶרֶת תִּדְבַּק בָּהּ לַחְלוּחִית - אָסוּר לֵישֵׁב עָלָיו[21].**
4 **לֹא[22] יִמְלֵא אָדָם כְּלִי חֶרֶשׂ מַיִם וְיִצְטַנֵּן בּוֹ; שֶׁהַמַּיִם**
5 **נִזְחָלִים[23] מִדְּפָנָיו. אֲפִלּוּ כְּלִי מַתֶּכֶת אָסוּר, שֶׁמָּא**
6 **יִנָּתְזוּ מַיִם עַל בְּשָׂרוֹ. וּמֻתָּר לְהִצְטַנֵּן בְּפֵרוֹת[24].**

20) יומא עח, א. 21) "שלחלוח הטיט הוי עונג, וקרוב לרחיצה" (רש"י). 22) יומא, שם. 23) בכת"י התימנים: "נוזלים". 24) כיון שאין בהם לחלוחית.

7 **ה. לוֹקֵחַ[25] אָדָם מִטְּפַחַת מֵעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים,**
8 **וְשׁוֹרֶה אוֹתָהּ בְּמַיִם, וּמְנַגְּבָהּ מְעַט[26], וּמַנִּיחָהּ תַּחַת**
9 **הַבְּגָדִים, וּלְמָחָר מַעֲבִירָהּ עַל פָּנָיו, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[27],**
10 **וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קֹר הַרְבֵּה.**

25) יומא, שם. 26) שלא תהא "טופח על מנת להטפיח", כלומר: שלא תהא בה רטיבות כזו שהנוגע בה יוכל להרטיב אחרים (כנזכר למעלה בהלכה ד). 27) מדין רחיצה ביום הכיפורים, כיון שהיא נגובה קצת. אבל צריך ליזהר שלא יהיה בה חשש של סחיטת המים מן המטפחת (ראה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ב).

11 **ו. הַהוֹלֵךְ[28] לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ[29] אוֹ פְּנֵי אָבִיו אוֹ מִי**
12 **שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה[30], אוֹ לִקְרוֹת בְּבֵית**
13 **הַמִּדְרָשׁ - עוֹבֵר בַּמַּיִם[31] עַד צַוָּארוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[32].**
14 **וְעוֹשֶׂה מִצְוָה שֶׁהָלַךְ לַעֲשׂוֹתָהּ, וְחוֹזֵר בַּמַּיִם**
15 **לִמְקוֹמוֹ; שֶׁאִם לֹא תַּתִּיר לוֹ לַחֲזֹר - אֵינוֹ הוֹלֵךְ[33],**
16 **וְנִמְצָא נִכְשָׁל[34] מִן הַמִּצְוָה. וְכֵן הַהוֹלֵךְ לִשְׁמֹר**
17 **פֵּרוֹתָיו - עוֹבֵר בַּמַּיִם עַד צַוָּארוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[35].**
18 **וּבִלְבַד[36] שֶׁלֹּא יוֹצִיאוּ יְדֵיהֶם מִתַּחַת שׁוּלֵי**
19 **מְעִילֵיהֶם[37], כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּחֹל[38].**

28) יומא עז, ב. 29) ראש השנה טו, ב: "אמר רבי יצחק, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים־ב ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל דבחודש ושבת איבעי למיזל", וכן מובא בדברי רבינו (הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ז). 30) שמצוה להקביל פניו, כמבואר (חגיגה ה:): "רבי ורבי חייא, הוו שקלו ואזלו באורחא (היו מהלכין בדרך), כי מטו לההיא מתא (כאשר הגיעו לאותו מקום), אמרו: אי איכא צורבא מרבנן הכא (אם יש כאן תלמיד־חכם) ניזיל ונקביל אפיה (נלך ונקבל פניו)". 31) אבל לשחות במים או לעבור בספינה - אסור ('טור' בשם בעל 'הלכות גדולות'). 32) משום איסור רחיצה, כיון שהולך לדבר מצוה, ואינו מתכוין להנאת רחיצה. וכתבו הפוסקים שהמדובר כשאין לו דרך אחרת אלא דרך הנהר. 33) "התירו סופו משום תחילתו". 34) בקצת ספרים, הגירסא "נמנע". 35) משום הפסד ממונם של ישראל - התירו. 36) יומא עז, ב. 37) בכת"י התימנים, הגירסא "בגדיהם". 38) [ונראה כשט על פני המים שאסור בשבת (פכ"ג מהל' שבת הלכה ה), והוא־הדין ליום־כיפור].

20 **ז. אָסוּר[39] לִנְעֹל מִנְעָל[40] וְסַנְדָּל אֲפִלּוּ בְּרַגְלוֹ אַחַת.**
21 **וּמֻתָּר[41] לָצֵאת בְּסַנְדָּל שֶׁל שַׁעַם[42] וְשֶׁל גֶּמִי[43] וְכַיּוֹצֵא**
22 **בָּהֶן. וְכוֹרֵךְ[44] אָדָם בֶּגֶד עַל רַגְלָיו וְיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהֲרֵי**
23 **קְשֵׁי הָאָרֶץ מַגִּיעַ לְרַגְלָיו וּמַרְגִּישׁ שֶׁהוּא יָחֵף[45].**
24 **הַתִּינוֹקוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מַתְּרִין בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה**
25 **וּרְחִיצָה וְסִיכָה, מוֹנְעִין אוֹתָן מִמִּנְעָל וְסַנְדָּל[46].**

39) יומא עג, ב. 40) למדו בגמרא (יומא עז.) שנחשב לעינוי, ממה שכתוב (ירמיה ב, כה): "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה". 41) יומא עח, ב. 42) קליפת עץ. 43) מין עשב. 44) "רבה בר רב הונא, כריך סודרא אכרעיה ונפיק" (יומא, שם). 45) ומקיים בזה מצוות עינוי ביום הכיפורים. 46) "רחיצה וסיכה שנחוצים לגידולו והתפתחותו של הילד, לא גזרו בהם רבנן, אבל נעילת הסנדל שאין גידולו של הילד תלוי בה - גזרו בה רבנן" (מגיד־משנה).

26 **ח. מֻתָּר[47] לְכָל אָדָם לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל מֵחֲמַת עַקְרָב[48]**
27 **וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[49], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁכְנוּ. וְהַחַיָּה[50] מֻתֶּרֶת**
28 **לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל מִשּׁוּם צִנָּה[51] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[52].**
29 **וְהַחוֹלֶה[53] כַּיּוֹצֵא בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם סַכָּנָה.**

47) יומא עח, ב. 48) אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים (שו"ע או"ח סי' תריד). 49) מן המזיקים. 50) היולדת. 51) משנה, יומא עג, ב. 52) שעד אותו זמן היא כחולה שאין בו סכנה, כמבואר בפ"ב מהל' שבת הי"ג (מגיד־משנה). 53) 'ירושלמי' (יומא פ"ח ה"א): "רבי יצחק בר נחמן, סליק (עלה) לגבי רבי יהושע בן לוי בליל צומא רבא (בליל יום הכיפורים), נפיק לגביה (יצא לקראתו) לבוש סוליסא (נעלי עור), אמר לו מה דין? אמר לו איסטניס אנא (חלש ומצונן אני)" ('סדר משנה').

30 **ט. אָסוּר[54] לָסוּךְ[55] מִקְצָת גּוּפוֹ כְּכָל גּוּפוֹ, בֵּין[56] סִיכָה**
31 **שֶׁל תַּעֲנוּג בֵּין סִיכָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל תַּעֲנוּג[57]. וְאִם[58] הָיָה**
32 **חוֹלֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
33 **חֲטָטִין[59] בְּרֹאשׁוֹ - סָךְ כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[60].**

54) יומא עז, ב. 55) "בשמן" (רבינו בפירוש המשניות), והוא הדין בשאר דברים לאפוקי מים שנקרא רחיצה ('מעשה רוקח'). 56) ב'ירושלמי' יומא פ"ח ה"א: "ביום כיפור בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג - אסור. בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה שהיא של תענוג - אסור, שאינה של תענוג - מותר". ולכן פסק רבינו שבאבל מותר בסיכה שהיא להעביר הזוהמא (פ"ה מהל' אבל ה"ד), שדין אבל כדין תשעה באב. 57) כגון להעביר את הזוהמא או את הלכלוך אסור בסיכה, כי עצם

הסיכה היא תענוג, אבל ברחיצה מותר אם אין כוונתו לתענוג רק להעביר את הלכלוך (׳מעשה רוקח׳). 58) דין זה נלמד מן ה׳ירושלמי׳ המבואר בהלכה שלפני זו, לגבי נעילת הסנדל, כי כל שאר העינויים - מלבד אכילה ושתייה - דין אחד להם: במקום צער לא גזרו חכמים. 59) אבעבועות. 60) ואין כאן איסור משום עשיית רפואה בשבת ויום־טוב, מפני שדרך הבריאים לסוך כן בחול, וכמו שכתב רבינו בפכ"א מהל' שבת הכ"ג (׳משנה ברורה׳ סי׳ תריד).

1 **י. יֵשׁ[61] מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּלֵילֵי יוֹם**
2 **הַכִּפּוּרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בֹּשֶׁת פָּנִים מֵאִשְׁתּוֹ, וְלֹא**
3 **יָבוֹא לִידֵי תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא**
4 **לְהַדְלִיק[62], שֶׁמָּא יִרְאֶה אִשְׁתּוֹ וְתִשָּׂא חֵן בְּעֵינָיו,**
5 **וְיָבוֹא לִידֵי תַּשְׁמִישׁ[63]. וְאִם חָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת**
6 **בְּשַׁבָּת - חַיָּבִין הַכֹּל לְהַדְלִיק בְּכָל מָקוֹם[64]; שֶׁהַדְלָקַת**
7 **נֵר בְּשַׁבָּת - חוֹבָה[65].**

61) משנה, פסחים נג, ב: ״מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין״. 62) ועל שניהם הוא אומר (ישעיה ס, כא): ״ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו׳, בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק, שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד״ (פסחים שם, בגמרא). ובמקומותינו המנהג להדליק נר בליל יום הכיפורים ולברך על ההדלקה (שו״ע). 63) ״ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים״ (משנה, שם). 64) ״תני תנא קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא להדליק [ביום הכיפורים], מדליקים מפני כבוד השבת״ (פסחים נג:). וב׳ירושלמי׳ (שם פ״ד ה״ד): ״רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, רבי יוסי בן שאול בשם רבי - הלכה כרבי שמעון בן אלעזר״ (מגיד־משנה). 65) כמו שכתב רבינו למעלה פ״ה מהל׳ שבת ה״א.

יום ג׳ כ״ה מנחם־אב ה׳תשפ״א

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב

8 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שִׁתִּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה,**
9 **וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִשְׁבֹּת**
10 **בְּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח. ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ג)**
11 **לִשְׁבֹּת בִּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ**
12 **מְלָאכָה. ה) לִשְׁבֹּת בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת. ו) שֶׁלֹּא**
13 **לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ז) לִשְׁבֹּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. ח) שֶׁלֹּא**
14 **לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ט) לִשְׁבֹּת בְּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג**
15 **הַסֻּכּוֹת. י) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. יא) לִשְׁבֹּת**
16 **בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג. יב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה.**
17 **וּבֵאוּר שְׁבִיתַת יָמִים אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

18 פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) כלל בו רבינו כל המלאכות המותרות לעשותן ביום טוב. וכלל המלאכות האסורות מדברי תורה והאסורות מדברי סופרים, וסיבת איסור סופרים בזה. וביאר המלאכות המותרות, אם מותרות לצורך היום בלבד, או אף לימות החול. ואם נעשו לימות החול מה דינן, וכן לאיזה בעל חיים הותרו, אם הותרו לבהמות ולגוים. וביאר בו השוואת י״ט לשבת בקצת מלאכות, מלבד הבדל העונש שבהן. ונתבאר השווי הזה במה שהוא מן התורה ומה שהוא מדבריהם. ונתבאר בו פרט אחד היוצא מן הכלל הזה, והוא ענין המוקצה שנאסר מדבריהם ביום טוב ומותר בשבת. ונמשך לזה עניין הנולד. וחילוק שני ימים טובים הרצופין זה בזה, או שבת ויום טוב הסמוכין, מהו משפטן בזה.

19 **א. שִׁשָּׁת יָמִים הָאֵלּוּ שֶׁאֲסָרָן הַכָּתוּב[2] בַּעֲשִׂיַּת**
20 **מְלָאכָה, שֶׁהֵן: רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח, וְרִאשׁוֹן**
21 **וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וּבְיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת, וּבְאֶחָד**
22 **לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי - הֵן הַנִּקְרָאִין יָמִים טוֹבִים[3]. וּשְׁבִיתַת**
23 **כֻּלָּן שָׁוָה. שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה[4], חוּץ**
24 **מִמְּלָאכָה שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ אֲשֶׁר**
25 **יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ וְגוֹמֵר.**

2) ויקרא פרק כ״ג, דברים פרק ט״ז. 3) לפי שימים אלו חייבים בשמחה, כמו שכתוב (דברים פרק ט״ז פסוק י״ד) ״ושמחת בחגיך״, וכמו שביאר רבינו להלן בפרק ו׳ ובהלכות חגיגה פרק א׳, שיקריב שלמי שמחה וחגיגה ויאכלם בשמחה, ואוכלין בשר ושותין יין, ״שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, ולפיכך נקראים ימים אלו ״ימים טובים״, כמו שאומר קהלת (פרק ח׳ פסוק ט״ו): ״ושבחתי אני את השמחה, אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמוח״. וראה שמואל־א פרק כ״ה פסוק ח׳ ואסתר פרק ח׳ פסוק י״ז. 4) שכן כתוב (ויקרא פרק כ״ג פסוק ח׳): ״כל מלאכת עבודה לא תעשו״. וביאר הרמב״ן כי הכוונה ב״מלאכת עבודה״ לכל המלאכות ושמושים שאינם משמשים לצורך אוכל נפש, שאילו אוכל נפש נקרא ״מלאכת הנאה״ ולא מלאכת עבודה. 5) שיש בזה כמה חילוקי דינים, כמו שמבאר רבינו להלן בפרק זה.

26 **ב. כָּל הַשּׁוֹבֶתֶת מִמְּלֶאכֶת עֲבוֹדָה בְּאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי**
27 **קִיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה[6]; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן ״שַׁבָּתוֹן״[7],**
28 **כְּלוֹמַר, שְׁבוּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה בְּאֶחָד מֵהֶן מְלָאכָה[8]**
29 **שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[9], כְּגוֹן שֶׁבָּנָה אוֹ הָרַס אוֹ אָרַג**
30 **וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא**
31 **תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, כָּל**
32 **מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶן. וְאִם עָשָׂה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה[10]**
33 **- לוֹקֶה[11] מִן הַתּוֹרָה[12].**

6) מסכת שבת דף כ״ד עמוד ב׳. 7) ביטוי זה נכתב באחד לחודש השביעי ובראשון ושמיני של חג הסוכות (ויקרא פרק כ״ג), ולא בשאר המועדים, אמנם כבר ביאר רבינו (בספר המצוות עשה קנט) שכיון שנכתב בהם ״מקראי קודש״, שפירושו קדשהו שלא תעשה בו מלאכה, כאילו נכתב שבתון, תשבות ממלאכה. 8) אחת מל״ט אבות מלאכות או מתולדותיהן, המבוארות בהלכות שבת מפרק ז׳

ואילך. 9) אפילו אם עשאה לצורך אכילה, כיון שעיקרה אינה עומדת לאכילה, לא נחשבת צורך אוכל נפש (הרב המגיד). 10) ששני עדים מתרים את עובר העבירה – קודם עשותו אותה – על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. 11) כדין העובר על כל לא תעשה שבתורה, ראה בהלכות סנהדרין פרק י' הלכה ט'. 12) דברים פרק כ"ה פסוקים ב־ג.

1 **ג. הָעוֹשֶׂה[13] אֲבוֹת מְלָאכוֹת[14] הַרְבֵּה בְּיוֹם טוֹב**
2 **בְּהַתְרָאָה אַחַת, כְּגוֹן שֶׁזָּרַע וּבָנָה וְסָתַר וְאָרַג**
3 **בְּהַתְרָאָה אַחַת - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת. חִלּוּק**
4 **מְלָאכוֹת לְשַׁבָּת[15], וְאֵין חִלּוּק מְלָאכוֹת לְיוֹם טוֹב[16].**

13) מסכת מכות דף כ"א עמוד ב'. 14) מבוארות בהלכות שבת פרק ז'. 15) שהעושה בשוגג מלאכות הרבה בהעלם אחד, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה (ראה בהלכות שבת פרק ז'). 16) לפי שדין חילוק מלאכות לשבת למדנו (שבת דף ע) מדכתיב (שמות פרק ל"א פסוק י"ד) "מחלליה מות יומת" – ריבתה התורה קרבנות הרבה על חלול אחד, או ממה שכתוב (שם פרק ל"ה פסוק ג') "לא תבערו אש בכל מושבותיכם בים השבת", הבערה בכלל כל המלאכות היתה, ולמה יצאה? להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה, או ממה שכתוב (ויקרא פרק ד' פסוק ב') "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, ועשה מאחת מהנה" פעמים שחייבים חטאת על כל אחת ואחת, וכל אלו נאמרו לענין חיוב חטאת, ולא לחיוב מלקות, וכיון שביום טוב אין חיוב חטאת רק חיוב מלקות, אין בו דין חילוק מלאכות (רש"י במסכת מכות שם).

5 **ד. כָּל[17] מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת, אִם עָשָׂה**
6 **אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[18] - לוֹקֶה, חוּץ**
7 **מִן הַהוֹצָאָה[19] מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהַהַבְעָרָה[20]; שֶׁמִּתּוֹךְ[21]**
8 **שֶׁהֻתְּרָה[22] הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, הֻתְּרָה**
9 **שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. לְפִיכָךְ מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב לְהוֹצִיא**
10 **קָטָן אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ מַפְּתֵחַ וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מֵרְשׁוּת**
11 **לִרְשׁוּת. וְכֵן מֻתָּר לְהַבְעִיר, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ**
12 **אֲכִילָה. וּשְׁאָר מְלָאכוֹת: כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה -**
13 **מֻתָּר, כְּגוֹן שְׁחִיטָה וַאֲפִיָּה וְלִישָׁה[23] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן;**
14 **וְכֹל שֶׁאֵין בָּהֶן צֹרֶךְ אֲכִילָה - אָסוּר, כְּגוֹן כְּתִיבָה**
15 **וַאֲרִיגָה וּבִנְיָן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.**

17) משנה במסכת מגילה דף ט"ז עמוד ב'. 18) והן מלאכות שמעיקרן אינן עומדות לעניני אכילה, כגון: כתיבה, אריגה ובנין וכיוצא בהן (המבי"ט בקרית ספר). 19) מפני שכתוב (ירמיה פרק י"ז פסוק כ"ב): "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", בשבת – ולא ביום טוב (מסכת ביצה דף י"ב עמוד א'). 20) שכתוב (שמות פרק ל"ה פסוק ג'): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", בשבת אין אתה מבעיר אבל מבעיר אתה ביום טוב (ירושלמי מסכת ביצה פרק ה' הלכה ב'). 21) משנה מסכת ביצה דף י"ב עמוד א' מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, לבית שמאי אינו מותר רק לצורך אוכל נפש, אבל לבית הלל – שנפסקה הלכה כמותם – "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש". 22) שכן כתוב (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז): "מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". 23) בירושלמי מסכת ביצה פרק א' הלכה י' אמרו שרק המלאכות שהם מלישה ואילך – מותרות, אבל טחינה, רקידה וכדומה, אינן מותרות לצורך אוכל נפש, מפני שכתוב: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושמרתם את המצות" (שמות שם פסוקים ט"ז־י"ז), משמור ואילך מותר. וראה להלן בהלכה ז'.

16 **ה. כָּל מְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לְהֵעָשׂוֹת מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[24],**
17 **וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן אִם נַעֲשֵׂית מִבָּעֶרֶב**
18 **- אָסְרוּ חֲכָמִים[25] לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אַף־עַל־**
19 **פִּי שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. וְלָמָּה אָסְרוּ דָּבָר זֶה? גְּזֵרָה[26]**
20 **שֶׁמָּא יַנִּיחַ אָדָם מְלָאכוֹת, שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב**
21 **יוֹם טוֹב, לְיוֹם טוֹב[27], וְנִמְצָא יוֹם טוֹב כֻּלּוֹ הוֹלֵךְ**
22 **בַּעֲשִׂיַּת אוֹתָן מְלָאכוֹת, וְיִמָּנַע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב, וְלֹא**
23 **יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לֶאֱכֹל[28].**

24) מקור סברא זו במסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. 25) לפי הירושלמי דביצה פרק א' הלכה י' הנ"ל דברים אלו אסורים מן התורה (וכן דעת הראב"ד, אלא שהוא גורס בירושלמי "מתלישה ואילך"). אבל לדעת רבינו אינן אסורות אלא מדרבנן. 26) מקור לגזירה זו ראה במשנה מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'. 27) בכ"י הגירסא: "מערב יום טוב ויעשה אותם ביום טוב". 28) בנ"א: "לאכול ולשתות" (מער"ק).

24 **ו. וּמִזֶּה הַטַּעַם עַצְמוֹ לֹא אָסְרוּ הַהוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב.**
25 **וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל הַהוֹצָאָה הִיא מְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר**
26 **לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְלָמָּה לֹא אֲסָרוּהָ? כְּדֵי**
27 **לְהַרְבּוֹת בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב, וְיוֹלִיךְ וְיָבִיא כָּל מַה**
28 **שֶׁיִּרְצֶה, וַיַּשְׁלִים חֲפָצָיו, וְלֹא יִהְיֶה כְּמִי שֶׁיָּדָיו**
29 **אֲסוּרוֹת. אֲבָל שְׁאָר מְלָאכוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב**
30 **יוֹם טוֹב - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן עֵסֶק[29], אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן**
31 **בְּיוֹם טוֹב.**

29) ואילו ההוצאה אין בה עסק, ובזמן מועט הוא מוליך ומביא מה שצריך (מעשה רוקח).

32 **ז. כֵּיצַד?[30] אֵין קוֹצְרִין[31] וְלֹא דָשִׁין[32] וְלֹא זוֹרִין וְלֹא**
33 **בּוֹרְרִין[33] וְלֹא טוֹחֲנִין[34] אֶת הַחִטִּים וְלֹא מְרַקְּדִין[35]**
34 **בְּיוֹם טוֹב; שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן**
35 **מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְאֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן.**

30) אסרו חכמים לעשות קצת מלאכות, אף שהם לצורך אוכל נפש, ראה למעלה בהלכה ה'. 31) מסכת חגיגה דף י"ח עמוד א' "קצירה ביום טוב מי שרי" (=האם היא מותרת?). 32) מסכת ביצה דף י"ב עמוד ב' בסוגיא דמלילות. 33) שם דף י"ד עמוד ב' במשנה. 34) שם דף י"ד עמוד א'. 35) לנפות בנפה, שם דף כ"ט עמוד ב'.

ח. אֲבָל לָשִׁין[36] וְאוֹפִין וְשׁוֹחֲטִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב; שֶׁאִם עָשָׂה אֵלּוּ מִבָּעֶרֶב, יֵשׁ בְּכָךְ הֶפְסֵד[37] אוֹ חֶסְרוֹן טַעַם. שֶׁאֵין לֶחֶם חַם אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבִּשֵּׁל הַיּוֹם כְּלֶחֶם שֶׁנֶּאֱפָה מֵאֶמֶשׁ וּכְתַבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל מֵאֶמֶשׁ, וְלֹא בָּשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט הַיּוֹם כְּבָשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט מֵאֶמֶשׁ, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן מַכְשִׁירֵי[38] אֹכֶל נֶפֶשׁ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן אִם נַעֲשׂוּ מִבָּעֶרֶב - עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן שְׁחִיקַת תְּבָלִין[39] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

36) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. 37) הראב"ד חולק על טעם זה, כי הרי גם הפירות והירקות יפין וטעימים יותר, כשהן בני יומן, ואף על פי כן לא התירו לתלוש פירות וירקות ביום טוב. 38) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב' כר' יהודה. 39) שאין התבלין עצמם אוכל אלא להכשיר את האוכל באו ולפיכך הם מכשירי אוכל נפש, ועיין בהשגת הראב"ד להלן פרק ד' הלכה י'.

ט. אֵין[40] אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב מַה שֶׁיֵּאָכֵל בְּחֹל, וְלֹא הֵתְּרָה מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה אֶלָּא כְּדֵי לֵהָנוֹת בָּהּ בְּיוֹם טוֹב. עָשָׂה[41] כְּדֵי לֶאֱכֹל בְּיוֹם טוֹב, וְהוֹתִיר - מֻתָּר לֶאֱכֹל הַמּוֹתָר בְּחֹל.

40) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב' וראה להלן הלכה ט"ו. 41) כעין זה במשנה מסכת ביצה דף ט"ו עמוד ב'.

י. מְמַלְּאָה[42] אִשָּׁה קְדֵרָה בָּשָׂר[43], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת. מְמַלֵּא[44] נַחְתּוֹם חָבִית שֶׁל מַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְקִיתוֹן אֶחָד. וּמְמַלְּאָה אִשָּׁה תַּנּוּר פַּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא לְכִכָּר אֶחָד; שֶׁבִּזְמַן[45] שֶׁהַפַּת מְרֻבָּה בַּתַּנּוּר הִיא נֶאֱפֶת יָפֶה[46]. וּמוֹלֵחַ[47] אָדָם כַּמָּה חֲתִיכוֹת בָּשָׂר בְּבַת אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

42) מסכת ביצה דף י"ז עמוד א'. 43) ונותנת על האש כשהקדרה מלאה (ראה להלן). 44) לפי שבטירחא אחת הוא עושה את הכל, ואינו טורח במיוחד לצורך חול (רש"י). והוא הדין באשה וקדרה כנ"ל. 45) תנוריהם היו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם. ומתוך שהוא מלא, אין מקום לחומו להתפשט, והפת נאפה יפה (שלחן ערוך אורח חיים סימן תק"ז). 46) כדעת ר' שמעון בן אלעזר שם. ולפי זה אפילו נותן כל פת בתנור לחוד מותר. וכתב הרשב"א שלפי זה הוא הדין בקדירה, שמותר להוסיף בשר, שהתבשיל שמן יותר כשיש בו הרבה בשר. 47) מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. 48) שטירחא אחת לכולן (רש"י).

יא. הַמְבַשֵּׁל[49] אוֹ הָאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁזְּמֵן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ, וְנִשְׁאַר הַתַּבְשִׁיל וְהַפַּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל לְמָחָר, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת[50]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲרִים[51]. וְאִם הֶעֱרִים - אָסוּר, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת שֶׁאַחַר יוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֶחְמִירוּ בְּמַעֲרִים יוֹתֵר מִן הַמַּזִּיד[52].

49) מסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. 50) שאסור לבשל מיום טוב לשבת בלי עירוב תבשילין, כמבואר להלן בפרק ו', וכאן שבשלו לבו ביום ונשאר לשבת מותר לאכלו. 51) "לאחר שבישל לצורך יום טוב, לא יערים לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים ויותירם לשבת" (רש"י). 52) "שאלו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים הימנו, והוא עצמו משים אל לבו ושב – אבל מערים סבור לעשות בהיתר, הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו, ואחרים למדים הימנו – לפיכך קנסוהו רבנן" (רש"י).

יב. מִי[53] שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מְסֻכֶּנֶת[54] - לֹא יִשְׁחַט אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁיָּכוֹל[55] לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה כְּזַיִת[56] צָלִי[57] מִבְּעוֹד יוֹם; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב מַה שֶׁיֹּאכַל בַּחֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

53) משנה במסכת ביצה דף כ"ה עמוד א'. 54) "שהוא ירא שמא תמות, ואינו צריך לבשר, שכבר סעד סעודתו, אלא מחמת הפסדו הוא שוחט" (רש"י). 55) שיש שהות לאכול ממנו ביום טוב, אף שאינו אוכל, התירו משום הפסד ממונו (הרב המגיד). 56) ומשום אותו כזית יכול לשחוט את הבהמה כי אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. ודוקא במסוכנת התירו זאת, אבל בהמה בריאה אסור לשחוט אלא אם כן רוצה לאכלה ביום טוב (מ"מ). 57) שמתבשל מהר, ואין צריך לא מליחה ולא הדחה (תפארת ישראל).

יג. אֵין אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין[58] בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לְהַאֲכִיל כּוּתִים אוֹ כְּלָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם - לָכֶם וְלֹא לְכוּתִים, לָכֶם וְלֹא לְכְלָבִים[59]. לְפִיכָךְ מְזַמְּנִין אֶת הַכּוּתִי בְּשַׁבָּת[60], וְאֵין מְזַמְּנִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. אֲבָל אִם בָּא הַכּוּתִי מֵאֵלָיו - אוֹכֵל עִמָּהֶן מַה שֶׁהֵן אוֹכְלִין, שֶׁכְּבָר הֶכִינוּהָ.

58) מסכת ביצה דף כ"א עמוד ב' והוא הדין לכל מלאכת אוכל נפש – שאסור לעשותה לצורך גוים. 59) בכ"י הגירסא: "לבהמה". 60) שאין לחוש שיבשל בשבילו.

יד. בְּהֵמָה[61] שֶׁחֲצִיָּהּ שֶׁל כּוּתִי וְחֲצִיָּהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר לִשְׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה כְּזַיִת בָּשָׂר בְּלֹא שְׁחִיטָה. אֲבָל עִסָּה שֶׁחֲצִיָּהּ לְכוּתִים וְחֲצִיָּהּ לְיִשְׂרָאֵל - אָסוּר לֶאֱפוֹת אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְחַלֵּק הַבָּצֵק. בְּנֵי[62] הַחַיִל שֶׁנָּתְנוּ קֶמַח לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם פַּת בְּיוֹם טוֹב, אִם כְּשֶׁנּוֹתְנִין פַּת מִמֶּנָּה לְתִינוֹק אֵין מַקְפִּידִין - מֻתָּר לֶאֱפוֹתוֹ לָהֶן בְּיוֹם טוֹב; שֶׁכָּל פַּת וָפַת רָאוּי לְתִינוֹק. עִסַּת[63] הַכְּלָבִים, בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין[64] מִמֶּנָּה - נֶאֱפֵית[65] בְּיוֹם טוֹב.

61) מסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. 62) דעת הרי"ף שאסור לאפות להם את הפת ביום טוב, כמבואר בהלכה שלפני זו, שאין מזמנין את הנכרי ביום טוב, ורבינו סובר שמאחר שמתוך אונס אנו יורדים למלאכה זו, לאפות פת לבני חיל הנכרים, ואם לא נעשה להם הם ירדו לתוך בתינו ולוקחין

את המזומן לנו, אין דעתנו מתפשטת להיות עיקר אפייתנו לצרכם הם אלא לצורך התינוק (מאירי) וגם הראב"ד הסכים לדעת רבינו. 63) משנה במסכת חלה פרק א' והובאה במסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. 64) שהמורסן שבה מועט והיא ראויה לאכילת אדם. 65) משום חלק הרועים. ואף על פי שאפשר לו לחלק את הבצק (ראה למעלה הלכה י"ד) – כיון שאפשר לפייס את הכלבים בבשר נבילה הרי זה כאילו אופה בשביל הרועים לחוד (גמרא מסכת ביצה שם).

טו. הַמְבַשֵּׁל[66] בְּיוֹם טוֹב לְכוּתִים אוֹ לִבְהֵמָה אוֹ לְהַנִּיחַ לְחֹל - אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁאִלּוּ בָּאוּ לוֹ אוֹרְחִים[67], הָיָה אוֹתוֹ תַּבְשִׁיל רָאוּי לָהֶן[68]. עָשָׂה לְנַפְשׁוֹ וְהוֹתִיר - מֻתָּר לְהַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לְכוּתִים[69] וְלִבְהֵמָה.

66) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב'. 67) שיהיו צריכים פת זה היום (רש"י). 68) "הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה" (גמרא). 69) שבאו לביתו מאליהם, ראה למעלה הלכה י"ג.

טז. רְחִיצָה[70] וְסִיכָה - הֲרֵי הֵן בִּכְלַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[71], וְעוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ - לְכָל שֶׁצָּרִיךְ הַגּוּף[72]. לְפִיכָךְ, מְחַמִּין חַמִּין בְּיוֹם טוֹב, וְרוֹחֵץ בָּהֶן פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו; אֲבָל כָּל גּוּפוֹ - אָסוּר, מִשּׁוּם גְּזֵרַת מֶרְחָץ[73]. וְחַמִּין[74] שֶׁהוּחַמּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - רוֹחֵץ בָּהֶן כָּל גּוּפוֹ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל דָּבָר זֶה אֶלָּא בְּשַׁבָּת בִּלְבַד[75].

70) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. 71) ביטוי כעין זה מצינו במשנה (מסכת שבת דף פ"ו עמוד א'). "מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים, אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח) "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". 72) דרש זה לא מצאנו לא בשני התלמודים ולא במדרשים המצויים בידינו [אבל זה ודאי מבוסס על מה שאמרו בפסחים דף כ"ב עמוד ב' ש"יאכל" נדרש לכל הדיעות בין לאכילה ובין להנאה. וכן מפורש בספר יראים סימן קי"ג]. 73) ירושלמי (מסכת שבת פרק ג' הלכה ג') "חד פילוסופיוס שאל לבר קפרא, אבלט שאל ללוי סריסא, מותר לשתות ואסור לרחוץ? אמר לו, אם תראה סריס מחבק עם אשתך, שמא אינו רע לך? אמר לו – אין, אמר לו ומכי הוא לה כלום? אמר לו שלא תתפרץ, א"ל והכא שלא יתפרצו (חששו חכמים שירגילו עצמם לחמם אף שלא לצורך כלל, אבל לשתייה לא חששו דדבר מועט הוא וגם הוא לצורך מזונו, אבל לרחיצה לא), כיון שיצא אמרו לו תלמידיו, רבי לזה דחית בקנה – לנו מה אתה משיב, אמר להם והלא כבר נאמר – אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (ורחיצת כל גופו אינו שוה לכל נפש)". ולפי זה איסורו מן התורה. אבל לדעת רבינו הוא משום גזירת מרחץ ואינו אסור אלא מדרבנן. 74) הרי"ף בשם הגאונים. 75) שבשבת אסור לחמם מן התורה, אבל ביום טוב שאין איסורו אלא מדרבנן לא גזרו על ערב יום טוב.

יז. כֹּל[76] שֶׁאָסוּר בְּשַׁבָּת[77] - בֵּין מִשּׁוּם שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְמְלָאכָה אוֹ מֵבִיא לִידֵי מְלָאכָה, בֵּין שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת - הֲרֵי הוּא אָסוּר בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵם מֻתָּרִים בְּיוֹם טוֹב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[78] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. וְכֹל שֶׁמֻּתָּר בְּשַׁבָּת - מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב. וְיֵשׁ בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁאֵין בְּשַׁבָּת: אִסּוּר מֻקְצֶה, שֶׁהַמֻּקְצֶה אָסוּר בְּיוֹם טוֹב וּמֻתָּר בְּשַׁבָּת; מִפְּנֵי[79] שֶׁיּוֹם טוֹב כֻּלּוֹ מִשַּׁבָּת, אָסְרוּ בּוֹ הַמֻּקְצֶה, שֶׁמָּא יָבוֹא לְזַלְזֵל בּוֹ.

76) משנה מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב': "אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". 77) מבואר בדברי רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' שיש דברים שאסרום חכמים מפני שהם דומים למלאכה ויש שהם מביאים למלאכה (ועיין שם עוד בפרק כ"ד הלכה א'). ויש גם שאסורים מן התורה משום מצות עשה של "תשבות", כגון אם עושה שבותים כל היום. ועיין עוד בפרק א' משביתת עשור הלכה ב'. 78) כן כתב רבינו להלן פרק ג' הלכה י' שמותר לגרוף האפר, שהוא מוקצה, כדי לאפות בתנור לצורך יום טוב וכן כתבו התוס' במסכת ביצה דף ח' עמוד א' ד"ה אמר רב יהודה בשם הר"ר יצחק שמותר לטלטל מוקצה ביום טוב לצורך אוכל נפש. 79) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': "שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה, סתם לן כרבי שמעון להתיר מוקצה, יום טוב דקיל ואתי לזלזולי ביה, סתם לן כרבי יהודה לאסור מוקצה".

יח. כֵּיצַד?[80] תַּרְנְגֹלֶת[81] הָעוֹמֶדֶת לְגַדֵּל בֵּיצִים, וְשׁוֹר הָעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, וְיוֹנֵי שׁוֹבָךְ, וּפֵרוֹת הָעוֹמְדִין לְסִחוֹרָה - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֻקְצֶה הֵן, וְאָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, עַד שֶׁיָּכִין אוֹתָם מִבָּעֶרֶב וְיַחְשֹׁב עֲלֵיהֶם לַאֲכִילָה[82]. אֲבָל בְּשַׁבָּת - הַכֹּל מוּכָן אֵצֶל שַׁבָּת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֲכָנָה. וּכְשֵׁם שֶׁהַמֻּקְצֶה אָסוּר בְּיוֹם טוֹב, כָּךְ הַנּוֹלָד[83] אָסוּר.

80) מוסב על האמור בהלכה שלפני זו שמוקצה אסור ביום טוב. 81) מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'. 82) משנה במסכת ביצה דף י' עמוד א'. 83) [כמו שברי כלים (להלן פרק ב' הלכה י"ב), אבל דבר שלא היה בעולם ונולד ביום טוב איסורו יותר חמור ממוקצה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'), ועיין בלח"מ כאן].

יט. חֹל[84] מֻכָּן לְשַׁבָּת, וְחֹל מֻכָּן לְיוֹם טוֹב; אֲבָל אֵין יוֹם טוֹב מֻכָּן לְשַׁבָּת, וְלֹא שַׁבָּת מְכִינָה לְיוֹם טוֹב. לְפִיכָךְ[85], בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב אַחַר הַשַּׁבָּת - אֲסוּרָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַתַּרְנְגֹלֶת עוֹמֶדֶת לַאֲכִילָה[86]; הוֹאִיל וּמֵאֶמֶשׁ[87] נִגְמְרָה הַבֵּיצָה, נִמְצָא שַׁבָּת מֻכָּן אוֹתָהּ לְיוֹם טוֹב[88]. וַאֲסָרוּהָ בְּכָל יוֹם טוֹב[89], גְּזֵרָה מִשּׁוּם יוֹם טוֹב שֶׁאַחַר שַׁבָּת. וְכֵן בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּכָל שַׁבָּת - אֲסוּרָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שַׁבָּת שֶׁאַחַר יוֹם טוֹב.

84) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': אמר רבה מאי דכתיב (שמות פרק ט"ז הלכה ה') "והיה ביום הששי (וסתם יום ששי הוא יום חול, רש"י) והכינו את אשר יביאו" – חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב (שגם יום טוב קרוי שבת – רש"י) ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב". 85) משנה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'). 86) ואינה מוקצה (ראה למעלה הלכה י"ח). 87) שכל ביצה נגמרת במעי התרנגולת עשרים וארבע שעות לפני יציאתה לאויר העולם (מסכת ביצה שם). 88) והכנת שבת אינה הכנה וסעודת יום טוב חשובה היא וצריכה הכנה ולפיכך אסורה, והוא הדין לשבת (רש"י שם). 89) אבל ביום חול שלאחר יום טוב לא אסרוה, כי "סעודת חול לא חשיבא, ולא שייכא בה הזמנה, ואין הכנה בידי שמים כהאי גוונא אוסרת" (ראה רש"י בריש מסכת ביצה).

כ. וּכְשֵׁם[90] שֶׁאָסוּר לְאָכְלָה, כָּךְ אָסוּר לְטַלְטְלָהּ. וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה בְּאֶלֶף - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת; שֶׁהֲרֵי לְמָחָר יֵתְּרוּ הַכֹּל, וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין - אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֵל[91]. הַשּׁוֹחֵט[92] תַּרְנְגֹלֶת בְּיוֹם טוֹב[93] וּמָצָא בָהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת; שֶׁאֵין זֶה דָּבָר מָצוּי תָּמִיד, וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אֶלָּא אַקְרַאי בְּעָלְמָא - לֹא גָּזְרוּ בּוֹ[94].

90) מסכת ביצה דף ג' עמוד ב' "אחד ביצה שנולדה בשבת, ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה – ואם נתערבה באלף כולן אסורות". 91) "ואף על פי שמן התורה בטל אחד בשנים, מפני שכתוב (שמות פרק כ"ג פסוק ב'): "אחרי רבים להטות" – החמירו חכמים כאן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן בלי ביטול, לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול" (רש"י). 92) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב'. 93) אפילו אם הוא אחר השבת שאין כאן הכנה משבת ליום טוב כיון שלא נולדה כדרכה (רש"י ותוספות שם). 94) "מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן" (מסכת ביצה דף ב' עמוד ב').

כא. זֶה[95] שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין בְּחוּצָה לָאָרֶץ כָּל יוֹם טוֹב מֵאֵלּוּ שְׁנֵי יָמִים - מִנְהָג הוּא[96]. וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים הוּא, וּמִדְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בַּגָּלוּת. וְאֵין עוֹשִׂין בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, אֶלָּא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בִּלְבַד. וּבְהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ מִסְּפַר זֶה נִבְאַר עִקַּר מִנְהָג זֶה, וּמֵאֵי זֶה טַעַם עוֹשִׂין רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים בְּכָל מָקוֹם[97].

95) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. 96) כן כתב רבינו גם בפרק ו' מהלכות תלמוד תורה הלכה י"ד ברשימת עשרים וארבעה דברים המנדים עליהם: "ה' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים – י"א המחלל יום טוב שני של גלויות אף על פי שהוא מנהג". הרי שאינו מדברי סופרים. ואילו בסמוך כתב רבינו "ויום טוב שני מדברי סופרים הוא" וכן כתב בפרק ה' מהלכות קידוש החודש הלכה ו'. וביאור הדבר כמו שכתב הלחם משנה (בפרק ו' מת"ת הלכה י"ד) שכל עיקר יום טוב שני התחיל במנהג כמו שאמרו (מסכת ביצה דף ד' עמוד ב') "הזהרו במנהג אבותיכם" ולאחר שבטל הקידוש על פי הראייה תקנו חכמים שלא יבטלו מנהג אבותינו כנ"ל, והרי לפנינו תקנה מדברי סופרים. אבל מכיון שכל עיקר הדבר היה מנהג לא נתנו חכמים ליום טוב שני של היום, שבא מצד התקנה, חומרת יתר ולא העדיפו אותה על המנהג הקדום (ראה לחם משנה שם). 97) "יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעין על פי הראייה, היו רוב בני ארץ ישראל עושים אותו שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחין יוצאין ביום טוב. ולא עוד אלא אפילו בירושלים עצמה, שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים, שאם לא היו באין העדים כל יום שלושים, נוהגין היו באותו יום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש. והואיל והיו עושים אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה, התקינו שיהו עושים אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעים על החשבון" (רבינו בהלכות קדוש החודש פרק ה' הלכה ז'). וכן כתב רב אלפס בפרק א' דביצה.

כב. יוֹם טוֹב[98] שֵׁנִי, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כָּל דָּבָר שֶׁאָסוּר בָּרִאשׁוֹן - אָסוּר בַּשֵּׁנִי. וְכָל הַמְחַלֵּל[99] יוֹם טוֹב שֵׁנִי, וַאֲפִלּוּ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה[100] - בֵּין בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת[101], בֵּין בִּמְלָאכָה[102], בֵּין שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם[103] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[104], אוֹ מְנַדִּין[105] אוֹתוֹ, אִם[106] לֹא יִהְיֶה מִן הַתַּלְמִידִים[107]. וּכְשֵׁם[108] שֶׁהָרִאשׁוֹן אָסוּר בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית, וְחַיָּב בְּשִׂמְחָה[109] - כָּךְ הַשֵּׁנִי. וְאֵין בֵּינֵיהֶן הֶפְרֵשׁ, אֶלָּא לְעִנְיַן מֵת בִּלְבַד.

98) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. 99) ראה מה שכותב רבינו בהלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה י"ד. 100) [שבזמן שהיו מקדשים על פי הראייה כשעשו שני ימים בספק היו גם מקרים שעשו אותו שני ימים והיום השני היה העיקר כגון שהעדים באו סמוך לערב ולא הספיקו לקבלם עד למחר ואף על פי כן נהגו גם ביום ראשון קודש שמטעם זה אמרו (מסכת ביצה דף ה' עמוד ב') ששני ימים טובים של ראש השנה הם כיום אחד וקדושה אחת להם (עיין בסמוך הלכה כ"ד), ונמצא שיום טוב שני של ראש השנה עיקרו מן התורה והרי העובר ביום טוב ראשון על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן אין מנדים אותו (כמו שכתב הב"י או"ח סימן תצ"ו) ומשמיענו רבינו שאף על פי כן מנדים אותו אם חילל יום טוב שני של ר"ה אפילו אם חיללו בדבר שהוא משום שבות, ועיין לחם משנה]. 101) מבואר בהלכות שבת פרק כ"א. 102) כל המלאכות מנויות בפרק ז' מהלכות שבת. 103) שם פרק כ"ז. 104) עונש שבית דין מענישין את העובר על איסור דרבנן, ולא נתפרש שיעורו, ולשון רבינו (בפרק י"ח מהלכות עדות הלכה ד') "כפי מה שיראו". 105) לשון ריחוק והבדלה, שמבדילין אותו מן הקהל, אין יושבין בארבע אמותיו, ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה, וכדומה, ופירושו ראה בדברי רבינו פרק ז' מהלכות תלמוד

תורה הלכה ד'. 106) מסכת פסחים דף נ"ב עמוד א'. 107) מפני כבוד התורה נותנים עליו עונש קל. 108) מועד קטן דף ח' עמוד א'. 109) ראה להלן פרק ו'.

כג. כֵּיצַד?[110] הַמֵּת - בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן יִתְעַסְּקוּ בִּקְבוּרָתוֹ הַכּוֹתִים[111], וּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי[112] יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל. וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָּיו, כְּגוֹן עֲשִׂיַּת הַמִּטָּה וּתְפִירַת הַתַּכְרִיכִין וּקְצִיצַת הַבְּשָׂמִים וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה; שֶׁיּוֹם טוֹב שֵׁנִי לְגַבֵּי הַמֵּת כְּחֹל הוּא חָשׁוּב, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

110) מסכת ביצה דף ו' עמוד א'. 111) ולא ישראל. ואף שקבורת מת, מצוה היא, כמו שביאר רבינו (הלכות סנהדרין פרק ט"ו), - אינו דוחה יום טוב, לפי שיום טוב הוא עשה ולא תעשה (ראה למעלה בהלכה א'), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה (מגן אברהם אורח חיים סימן תקכ"ו). ודוקא לקוברו אסור על ידי ישראל אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו, להוציאו ולשומו בקבר מותר על ידי ישראל (שלחן ערוך אורח חיים סימן תקכ"ו). 112) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'.

כד. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ שֶׁל גָּלֻיּוֹת - שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת הֵן, וְאֵינָן כְּיוֹם אֶחָד[113]. לְפִיכָךְ, דָּבָר שֶׁהָיָה מֻקְצֶה בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁנּוֹלַד בָּרִאשׁוֹן, אִם הֻכִּין אוֹתוֹ לַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[114]. כֵּיצַד?[115] בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בָּרִאשׁוֹן - תֵּאָכֵל בַּשֵּׁנִי. חַיָּה וָעוֹף שֶׁנִּצּוֹדוּ[116] בָּרִאשׁוֹן - יֵאָכְלוּ בַּשֵּׁנִי. דָּבָר הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע שֶׁנֶּעֱקַר בָּרִאשׁוֹן - יֵאָכֵל בַּשֵּׁנִי. וְכֵן[117] מֻתָּר לִכְחֹל אֶת הָעַיִן בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם חֹלִי[118]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל שְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - קְדֻשָּׁה אַחַת הֵן[119], וּכְיוֹם אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִים לְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, אֶלָּא לְעִנְיַן הַמֵּת בִּלְבַד, אֲבָל בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בָּרִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֲסוּרָה בַּשֵּׁנִי[120]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[121]. שַׁבָּת הַסְּמוּכָה לְיוֹם טוֹב, וְנוֹלְדָה בֵּיצָה בְּאַחַד מִהֶן - אֲסוּרָה בַּשֵּׁנִי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וַאֲפִלּוּ נוֹלְדָה בְּיוֹם שֵׁנִי - לֹא תֵּאָכֵל בַּשַּׁבָּת הַסְּמוּכָה לוֹ.

113) שהרי מספק עושים שני ימים, ואם כן ממה נפשך אחד מהם חול הוא. 114) שאם היום הראשון היה קודש הרי היום חול ומותר, ואם היום יום טוב, אם כן אתמול היה חול, וחול מכין ליום טוב. 115) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. 116) שם דף כ"ד עמוד א'. 117) שם דף כ"ב עמוד א'. 118) שחש בעינו קצת, אבל כל גופו בריא, לכן לא התירו רק ביום טוב שני. 119) חכמים הטילו עליו חומר יום אחד ארוך (הר"ן). 120) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. 121) כגון אפרוח שנולד ביום טוב שאסור בו ביום (להלן פרק ב' הלכה א') — הוא הדין שאסור בשבת הסמוכה ליום טוב. וכן אם נולד ביום טוב אסור בשבת הסמוכה לו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דיני המוקצה בפרט, ומה הוא מוקצה, ואיזו הכנה מועילה לדברים המוקצים, וענין המוקצה באכילה ובטלטול, וכל דיני המוקצה והנולד בשלימות.

א. אֶפְרוֹחַ[2] שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר[3], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְצֶה. וְעֵגֶל[4] שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב, אִם הָיְתָה אִמּוֹ עוֹמֶדֶת לַאֲכִילָה - מֻתָּר[5], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוּכָן עַל גַּבֵּי אִמּוֹ, וְאִלּוּ שָׁחַט אִמּוֹ, הָיָה זֶה שֶׁבְּמֵעֶיהָ מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נוֹלַד.

2) ביצה ו, א. כרב דאמר אסור (ודלא כרבי יוחנן שמתיר), וכן הוא במשנה עדיות פ"ד מ"ב לפי פירושו של ה'תוספות יום טוב' שם. 3) לאכלו ולטלטלו ביום־טוב. 4) ביצה ו, ב. 5) אם אנו יודעין בבירור שכלו לו חדשיו, ויצא מידי ספק נפל. שאם לא כן, אסור לשחטו עד שיהיה בן שמונה ימים, ראה בדברי רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד.

ב. בְּהֵמוֹת[6] שֶׁיּוֹצְאוֹת וְרוֹעוֹת חוּץ לַתְּחוּם, וּבָאוֹת וְלָנוֹת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[7] - הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין, וְלוֹקְחִין מֵהֶן וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל הָרוֹעוֹת וְלָנוֹת חוּץ לַתְּחוּם[8], אִם בָּאוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצִין, וְאֵין דַּעַת אַנְשֵׁי הָעִיר עֲלֵיהֶם.

6) משנה, ביצה מ, א. 7) והן "הבהמות הבייתיות" שבמשנה שם. 8) והן "מדבריות" שבמשנה שם.

ג. וְכֵן בְּהֵמַת קָדָשִׁים[9] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מוּם בְּיוֹם טוֹב - הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אָסוּר לְשָׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב[10]. לְפִיכָךְ, אָסוּר לִרְאוֹת[11] מוּמֵי קָדָשִׁים[12] בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַתִּירֵם הֶחָכָם בְּמוּמָן, וְיָבוֹא זֶה לִשְׁחֹט בּוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל[13] רוֹאֶה הוּא הַמּוּם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּלְמָחָר מַתִּיר אוֹ אוֹסֵר.

9) כגון בכור ומעשר בהמה שהם קדשים, ולהקריבן אי־אפשר שאין מקדש, וממתינים עד שיפול בו מום קבוע, שעל־ידי־זה יוצא לחולין. ומראים את הבהמה לחכם אם הוא מום קבוע (ראה בדברי רבינו בהל' בכורות פ"ו). 10) שהיא מוקצה (שבת מו:). 11) כדעת רבי שמעון, במס' ביצה כו, א. 12) אפילו אם נפלו בבהמה מערב יום־טוב, כיון שלא ראה אותה החכם אז (מגיד־משנה). 13) ביצה כו, ב.

ד. בְּכוֹר[14] שֶׁנּוֹלַד וּמוּמוֹ עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מוּכָן[15]. וְאֵין מְבַקְּרִים אוֹתוֹ[16] בְּיוֹם טוֹב. וְאִם עָבַר וְרָאָה מוּמוֹ וּבִקְּרוֹ וְהִתִּירוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט וְאוֹכֵל. בְּכוֹר שֶׁנָּפַל[17] לְבוֹר - עוֹשֶׂה לוֹ פַּרְנָסָה בִּמְקוֹמוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה בְּיוֹם טוֹב. אוֹתוֹ[18] וְאֶת בְּנוֹ[19] שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר - מַעֲלֶה אֶת הָרִאשׁוֹן עַל מְנָת לִשְׁחָטוֹ, וְאֵינוֹ שׁוֹחֲטוֹ, וּמַעֲרִים וּמַעֲלֶה אֶת הַשֵּׁנִי עַל מְנָת לִשְׁחָטוֹ, וְשׁוֹחֵט אֶת אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה; מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הִתִּירוּ[20] לְהַעֲרִים[21]. בְּהֵמַת[22] חֵלִין שֶׁנָּפְלָה[23] מִן הַגַּג, וְעָמְדָה מֵעֵת לְעֵת,

וַהֲרֵי הִיא צְרִיכָה בְּדִיקָה[24] - שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב וְתִבָּדֵק, אֶפְשָׁר שֶׁתִּמָּצֵא כְּשֵׁרָה וְתֵאָכֵל[25].

14) ביצה כו, א. שבכור בהמה טהורה, הוא הקדש, ואסור לכהן לאכלו אלא־אם־כן נשחט בעזרה, לכן בזמן שאין מקדש, מניחו עד שיפול בו מום קבוע, ויאכלנו הכהן (רבינו בהל' בכורות פ"א). 15) שהרי לא היה אסור מעולם, כיון שנולד במומו (רש"י), ובכניסת היום־טוב היה מוכן לאכילה על ידי שחיטת אמו, שלפני הלידה אינו קדוש בבכורה (ביצה כו:). 16) לראות אם יש בו מום קבוע להתירו בשחיטה "שמא לא יהיה בו מום קבוע, ונמצא מטלטל מה שאינו ראוי לו, שאי־אפשר בלא טלטול, או שמא לא ידקדק בראייתו מפני שמחת יום־טוב" (ראב"ד). 17) ביצה כו, א. כרבי שמעון. 18) ביצה לז, א. 19) שאסור לשחוט שניהם ביום אחד, שנאמר (ויקרא כב, כח) "ושור או שה, אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". 20) שבת קיז, ב. ועיין פכ"א מהל' שבת ה"ט וה"י. ומצינו שהתורה חסה על צער בעלי חיים, שנאמר (שמות כג, ה) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו - עזוב תעזוב עמו". וראה ב'כסף משנה' בפי"ג מהל' רוצח ה"ט, שדעת רבינו שדין 'צער בעלי חיים' הוא מן התורה. 21) "תחבולות ההיתר תיקרא ערמה, ושאינו להיתר תיקרא מרמה" (רבינו בפירוש המשניות, תמורה פ"ה מ"א). 22) ביצה לד, א. 23) וצריכה בדיקה אם לא נתרסק אחד מאבריה, שאז היא טריפה ואסורה באכילה (רבינו בהל' שחיטה פ"ט ה"כ). 24) בפ"ט מהלכות שחיטה, כתב רבינו שאם שהתה מעת לעת צריכה בדיקה ומותרת בכך, ואם עמדה נבדקת מיד ואינה צריכה מעת לעת. ולפי זה, מה שכתב רבינו כאן "ועמדה מעת לעת" פירושו "ושהתה מעת לעת", שהרי עמדה אינה צריכה מעת לעת. ובנוסח אחר, חסרות המילים "מעת לעת", ולפי זה "עמדה" היינו עמדה ממש. ובנוסח אחר, חסרות כל שלושת המילים "ועמדה מעת לעת" ('מעשה רוקח'). 25) שרוב בהמות ועופות כשרות הן.

ה. אַוָּזִין[26] וְתַרְנְגוֹלִין וְיוֹנִים שֶׁבַּבַּיִת[27] - הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין[28], וְאֵין צְרִיכִין זְמוּן. אֲבָל יוֹנֵי שׁוֹבָךְ[29] וְיוֹנֵי עֲלִיָּה וְצִפָּרִים[30] שֶׁקִּנְּנוּ בִּטְפִיחִין[31] אוֹ בְּכִירָה[32] וּבְפַרְדֵּס - הֲרֵי אֵלּוּ מֻקְצֶה. וְצָרִיךְ[33] לְזַמֵּן מִבְּעֶרֶב וְלוֹמַר: אֵלּוּ וָאֵלּוּ אֲנִי נוֹטֵל; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַעְנֵעַ.

26) ביצה כה, א. 27) הגדילים בבית ('מגן אברהם' או"ח סי' תצז). 28) ומותר לצודם ביום־טוב, שאף בשבת אם צדם פטור (פי"א מהל' שבת הכ"ד) לפי שהם כניצודים. 29) קן יונים. 30) יונים מדבריות שיקננו בעלייתו. 31) כלי חרס הבנויים בכתלים לקנן בהם עופות. 32) בכת"י חסרות תיבות אלו. 33) משנה, ביצה י, א. כבית הלל. ויש מפרשים יוני שובך ויוני עליה וכו' ביונים שאינם יכולים לפרוח. שאם לא כן, לא מועילה הזמנה שהרי הם מחוסרים צידה, ואם כן צידתה אסורה ביום־טוב (מגיד־משנה).

ו. זְמֵן[34] שְׁחוֹרִים וּלְבָנִים[35], וּמָצָא שְׁחוֹרִים בִּמְקוֹם לְבָנִים וּלְבָנִים בִּמְקוֹם שְׁחוֹרִים - אֲסוּרִים; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא אוֹתָן שֶׁזִּמֵּן פָּרְחוּ לָהֶן, וְאֵלּוּ אֲחֵרִים הֵן[36], וְכָל סְפֵק מוּכָן - אָסוּר[37]. זְמֵן שְׁנַיִם וּמָצָא שְׁלֹשָׁה - הַכֹּל אָסוּר[38]. שְׁלֹשָׁה וּמָצָא שְׁנַיִם - מֻתָּרִין. זְמֵן בְּתוֹךְ הַקֵּן וּמָצָא לִפְנֵי הַקֵּן, אִם אֵין שָׁם בַּקֵּן אֶלָּא הֵן וְאֵינָן יְכוֹלִין לִפְרֹחַ, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם קֵן אַחֵר בְּקֶרֶן זָוִית בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁאֵין הַמְּדַדֶּה מְדַדֶּה אֶלָּא כְּנֶגֶד קִנּוֹ בְּשָׁוֶה.

34) משנה, ביצה י, ב. 35) יונים שחורים ויונים לבנים. 36) ואין אנו אומרים שהם אותם היונים, אלא חוששים שמא הפכו מקומותיהם (גמרא). 37) ביצה כד, א. והטעם, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום־טוב (ביצה ג: ד.) או שרצו חכמים להחמיר בספק זה (מגיד־משנה). 38) לפי שאחד מהם בוודאי בא מן החוץ, ואינו בטל בַּשְּׁנַיִם המוזמנים, שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף, כמבואר בפ"א ה"כ.

ז. דָּגִים[39] שֶׁבְּבֵיבָרִין[40] גְּדוֹלִים, וְכֵן חַיָּה וָעוֹף שֶׁבְּבֵיבָרִין[41] גְּדוֹלִים: כֹּל שֶׁהוּא מְחֻסַּר צֵידָה, עַד שֶׁאוֹמְרִים: הָבֵא מְצוּדָה וּנְצוּדֶנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻקְצֶה[42], וְאֵין צָדִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם צָד - לֹא יֵאָכְלוּ. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ מְצוּדָה - הֲרֵי זֶה מוּכָן, וְצָדִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ. וְכֵן[43] חַיָּה שֶׁקִּנְּנָה בְּפַרְדֵּס[44] הַסָּמוּךְ לָעִיר - יְלָדֶיהָ כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים, שֶׁאֵינָן צְרִיכִין צִידָה, אֵינָם צְרִיכִים זְמוּן, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶן.

39) משנה, ביצה כג, ב. 40) בריכות של מים מוקפות מארבע רוחות. 41) גני חיות מוקפים גדר סביב. 42) נראה שדעת רבינו שצידה היא מן המלאכות המותרות ביום־טוב, לפי שהניצודים ביום־טוב טובים יותר לאכילה מהניצודים בערב יום־טוב, וכל איסורו אינו אלא משום מוקצה. וכן נראה גם להלן הלכה יז (ועיין ב'חידושי המאירי' ביצה כג:). 43) ביצה כה, א. 44) שהוא מקום המשתמר, ואין הוולד יכול לצאת משם בנקל.

ח. מְצוּדוֹת[45] חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, שֶׁפְּרָסָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא יִטֹּל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁנִּצּוֹדוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[46]. הַסּוֹכֵר[47] אַמַּת הַמַּיִם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ דָּגִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁכְּבָר נִצּוֹדוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וַהֲרֵי הֵן מוּכָנִין.

45) משנה, ביצה כד, א. 46) כמו שכתב למעלה הלכה ו, שכל ספק מוכן - אסור. 47) ביצה כה, א.

ט. בַּיִת[48] שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת מוּכָנִין[49], וְנִפְחַת[50] - נוֹטֵל מִמְּקוֹם הַפִּחָת[51]. הָעוֹמֵד[52] עַל הַמֻּקְצֶה[53] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[54] בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית[55], שֶׁכָּל הַפֵּרוֹת הֶפְקֵר - צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם[56] וְיֹאמַר: מִכָּאן וְעַד כָּאן אֲנִי נוֹטֵל. וְאִם לֹא רָשַׁם - לֹא יִטֹּל.

48) משנה, ביצה לא, ב. 49) לאכילה. 50) מאליו. ולא

ששברו את הכותל ביום־טוב. 51) ואין הפירות שבתוכו מוקצים, שהרי לא היו אסורים מחמת עצמם (רמב"ן). 52) משנה, ביצה לד, א. 53) פירות שמונחין לייבש, והוקצו, ונאסרו מלאכלן. 54) במשנה, שם: "ערב שבת". אבל רבינו שפסק שמוקצה מותר בשבת (למעלה פ"א הי"ז) שינה מלשון המשנה, וכתב "יום טוב" (מגיד־משנה). 55) שהפירות הפקר, ופטורים מתרומות ומעשרות. אבל בשאר השנים - אסורים משום טבל, שסתם מוקצה אינו מעושר, שהרי הוא לפני גמר מלאכה (מגיד־משנה). ואף־על־פי שמותר לאכול אכילת עראי קודם גמר מלאכה – ביום־טוב אסור, שכשם ששבת קובעת למעשר משום שנאמר "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:), כמו כן יום־טוב קובע למעשר שגם בו יש מצות עונג (להלן פ"ו הט"ז), וכל אכילות שבו הן אכילות קבע. 56) כאן במוקצה שהקצה האדם בידיו, החמירו יותר והצריכו מעשה. אבל למעלה ביוני שובך (ה"ה) אין צריך אלא אמירה בלבד ('תוספות' ביצה לד: ד"ה ואומר).

1 **י. כּוּתִי[57] שֶׁהֵבִיא תְּשׁוּרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב: אִם יֵשׁ**
2 **מֵאוֹתוֹ הַמִּין בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, אוֹ שֶׁהֵבִיא[58] חַיָּה אוֹ**
3 **עוֹפוֹת אוֹ דָּגִים שֶׁאֶפְשָׁר לְצוּדָן בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי אֵלּוּ**
4 **אֲסוּרִין עַד לָעֶרֶב[59], וַיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ[60]. וַאֲפִלּוּ**
5 **הֲדַס[61] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ מֵרִיחַ בּוֹ לָעֶרֶב עַד שֶׁיַּמְתִּין**
6 **בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ. וְאִם אֵין מֵאוֹתוֹ הַמִּין בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע,**
7 **אוֹ שֶׁהָיְתָה צוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁמֵּאֶתְמוֹל נֶעֱקַר אוֹ**
8 **נִצּוֹד: אִם הֱבִיאוּ מִתּוֹךְ הַתְּחוּם - מֻתָּר, וְאִם הֱבִיאוּ**
9 **מִחוּץ לַתְּחוּם - הֲרֵי זֶה אָסוּר. וְהַבָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל**
10 **זֶה מִחוּץ לַתְּחוּם - מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר[62].**

57) ביצה כד, ב. מימרא של רב פפא. 58) ברייתא, שם. 59) בפירוש רש"י שם: "לערב, היינו ערב ראשון, אף שהוא ליל יום־טוב שני, ומותרין ממה־נפשך, אם הלילה הוא חול - הרי המתין בכדי שיעשו. ואם קודש הוא, אז בוודאי מותרין, שהרי נלקטו בחול. ויש לי הרבה ראיות בזה, ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בזה, כי היו נוהגים בו היתר במקומינו, והיה לי דבר פשוט, ולאחר פטירתו של רבינו שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר, עד ליל מוצאי יום־טוב שני, וכל אנשי עירו כמותו, וגם ב'הלכות גדולות' אוסר כן, ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר, ובתשובת רבינו גרשום מאור הגאולה מצאתי כמותי, גם עתה בא אלי מכתב מגרמיי"ש שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא, ושמו ר' קלונימוס, ובקי בכל הש"ס והורה כן". ובדעת רבינו אין הכרע. ועיין ב'מגיד משנה' למעלה פ"א הכ"ד, וב'לחם משנה' שם. 60) שלא יהנה ממלאכת יום־טוב. ועוד, שלא יאמר לגוי לתלוש בשבילו (רש"י ו'תוספות' שם). 61) כן מפורש בעירובין מ, א. 62) שלא החמירו חכמים באיסור תחומין, שאינו אלא מדרבנן, לאסרו על כל העולם (רש"י ביצה כה.). [ואף אם הביאו מחוץ לי"ב מיל בכלל זה, שהרי ביום־טוב אין איסור תחומין מן התורה לדעת רבינו. ראה להלן פ"ה הי"ד, ובהקדמת 'מעשה רוקח' בשם 'ספר הבתים']

11 **יא. עֵצִים[63] שֶׁנָּשְׁרוּ מִן הַדֶּקֶל בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר**
12 **לְהַסִּיקָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָד[64]. וְאִם נָשְׁרוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר**
13 **- מַרְבֶּה[65] עֲלֵיהֶן עֵצִים מוּכָנִין וּמַסִּיקָן. עֲרִימַת[66]**
14 **הַתֶּבֶן[67] וְאוֹצָר שֶׁל עֵצִים - אֵין מַתְחִילִין בָּהֶן בְּיוֹם**
15 **טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הֵכִין מִבָּעֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצֶה.**
16 **וְאִם הָיָה הַתֶּבֶן מְעֹרָב[68] בְּקוֹצִים[69], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי**
17 **אֶלָּא לָאֵשׁ - הֲרֵי זֶה מוּכָן.**

63) ביצה ד, ב. 64) הרי"ף כתב טעם נוסף: גזירה שמא יעלה ויתלוש. 65) ואף שביאר רבינו בפ"א ה"כ שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף - כיון שאינו נהנה מן העצים כשהם בעין רק לאחר שנשרפו, לכן מותר. ואין כאן משום אין מבטלים איסור לכתחילה, כיון שכל איסור זה אינו אלא מדרבנן (גמרא, שם). 66) משנה, ביצה ל, א. 67) שהוכן לסחורה, אבל אם עומד למאכל בהמה - מותר (לחם־משנה). 68) מערב יום־טוב (הגאון רבי אליהו מוילנה, או"ח סי' תקיח). 69) ובשו"ע או"ח סי' תקיח ס"ז, הצריך שיהא גם סרוח (ועיין שם בגמרא וב'תוספות').

18 **יב. אֵין[70] מְבַקְּעִין עֵצִים מִסְּוָאר[71] שֶׁל קוֹרוֹת, מִפְּנֵי**
19 **שֶׁהֵן מֻקְצֶה; וְלֹא מִן הַקּוֹרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה בְּיוֹם טוֹב,**
20 **מִפְּנֵי שֶׁהִיא נוֹלָד. וְכֵן[72] כֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ בְּיוֹם טוֹב -**
21 **אֵין מַסִּיקִין בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָד. אֲבָל מַסִּיקִין**
22 **בְּכֵלִים שְׁלֵמִים[73], אוֹ בְּכֵלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ מֵעֶרֶב יוֹם**
23 **טוֹב, שֶׁהֲרֵי הוּכְנוּ לִמְלָאכָה אַחֶרֶת מִבָּעֶרֶב. כַּיּוֹצֵא**
24 **בּוֹ: אֲגוֹזִים[74] וּשְׁקֵדִים שֶׁאֲכָלָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב -**
25 **מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם אֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב -**
26 **אֵין מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן. וְיֵשׁ[75] נִסְחָאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן:**
27 **שֶׁאִם אֲכָלָן מִבָּעֶרֶב - אֵין מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן, שֶׁהֲרֵי**
28 **הֵקֵצוּ; וְאִם אֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב - מַסִּיקִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
29 **מוּכָנִין עַל גַּב הָאֹכֶל.**

70) משנה, ביצה לא, א. 71) סדר של קורות המושכבות לארץ שלא תתעקמנה ותהיינה ראויות לבנין (רש"י). 72) שבת כט, א. 73) אבל לא יגע בהן לאחר שאחז בהן האור, שאז נעשו שברי כלים והם נולד, שאסור בטלטול (הרשב"א). 74) מכאן עד "ואם אכלן ביום־טוב אין מסיקין בקליפיהן" הוא בתוספתא פ"ג דיום־טוב לפי כת"י ווין (הוצאת צוקמ. עמ' 206). 75) הראב"ד כותב על זה "מעולם לא שמענו נוסחא זו", וכבר העיד ב'מעשה רוקח' שבכתב־יד קדמון נמחק כל זה מדברי רבינו. וה'מגדל עוז' כותב "לא נפלאת היא שהגיעו לידו נוסחאות אשר לא הגיעו לידינו, שהרי זכה לבוא בידו מן הנוסחא שנכתבה בימי מחברי התלמוד בגוילים, כספרי תורה שלנו, וגם במקרא ספר־תורה שהיו מגיהין ממנה בעזרה המכונה לבן אשר". ונראה שכוונת רבינו בנוסחאות אלו אינה לגמרא אלא לתוספתא הנזכרת למעלה (וכן כתב 'מרכבת המשנה' בפ"א מהלכות יום־טוב הי"ד).

30 **יג. קוֹץ[76] רָטֹב - הֲרֵי הוּא מֻקְצֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי**
31 **לְהַסָּקָה. לְפִיכָךְ, אָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שַׁפּוּד לִצְלוֹת**
32 **בּוֹ בָּשָׂר[77]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

76) ביצה לג, א. ובלשון התלמוד נקרא "חיזרא". 77) ברי"ף: "ליטול מהן עץ להכניסו בתוך הבשר, כמין שפוד לצלות בו הצלי". וכן כוונת רבינו במה שכתב "לעשות כמו שפוד" - להכניסו בתוך הבשר כמין שפוד.

יד. נוֹטְלִין[78] עֵצִים הַסְּמוּכִים לְדָפְנֵי[79] הַסֵּכָּה וּמַסִּיקִין בָּהֶן, אֲבָל אֵין מְבִיאִים מִן הַשָּׂדֶה[80], אֲפִלּוּ הָיוּ מְכֻנָּסִין שָׁם מִבָּעֶרֶב[81]. אֲבָל[82] מְגַבֵּב[83] הוּא בַּשָּׂדֶה[84] מִלְּפָנָיו[85], וּמַדְלִיק שָׁם. וּמְבִיאִין[86] מִן הַמְכֻנָּסִין שֶׁבִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מֻקֶּפֶת שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה לָהּ פּוֹתַחַת[87], וְתִהְיֶה בְּתוֹךְ תְּחוּם שַׁבָּת[88]; וְאִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הֵן מֻקְצֶה.

78) משנה, ביצה ל, ב. 79) אבל מן הדפנות עצמם אסור, שהרי הוא סותר אוהל. 80) העצים התלושים. 81) שנראה כמעמר עצים לצורך מחר, ועיין ר"ן. 82) משנה, ביצה לג, א. 83) מלקט. 84) במשנה שם כתוב "מגבב משלפניו", ומפרשה רבינו בשדה, וכן הוא בפירוש המשנה. 85) שזה מוכיח שעושה רק כדי לבשל קדירתו, ואין בו משום מעמר. 86) משנה, ביצה לא, א. 87) מסגר. 88) שאם יש כל אלו התנאים, נחשב הדבר כמוכן.

טו. עֲלֵי[89] קָנִים וַעֲלֵי גְפָנִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מְכֻנָּסִין בְּקַרְפַּף[90] - כֵּיוָן שֶׁהָרוּחַ מְפַזֶּרֶת אוֹתָן, הֲרֵי הֵן כִּמְפֻזָּרִין[91] וַאֲסוּרִין. וְאִם הִנִּיחַ עֲלֵיהֶן כְּלִי כָּבֵד מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין.

89) ביצה לא, א. 90) מקום נרחב, מוקף גדר, מחוץ לעיר. 91) שאינו סומך עליהן מערב יום־טוב, שהוא חושב שהרוח פזרתן כבר (רש"י).

טז. בְּהֵמָה[92] שֶׁמֻּתָּה בְּיוֹם טוֹב: אִם הָיְתָה מְסֻכֶּנֶת[93] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרֵי זֶה מְחַתְּכָה לִכְלָבִים; וְאִם לַאו - הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ, הֲרֵי זֶה מֻקְצֶה, וְלֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ. בֶּהֱמַת קָדָשִׁים[94] שֶׁמֻּתָּה, וּתְרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת - לֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ[95].

92) ביצה ב, א. ודף כז, ב. 93) שחשב עליה שתמות ביום־טוב ויתננה לכלב. 94) אפילו היתה מסוכנת מערב יו"ט אסורה בטלטול, כי העיקר אצלנו אין מאכילין את הקדשים לכלבים (פירוש המשניות להר"מ) שהרי מצות קדשים טמאים היא בשריפה. וראה ברש"י ביצה כז: ו'תוספות' שם. 95) "ומעשה, ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאת, ונכנס לבית המדרש ושאל, ואמרו לו לא יזיזם ממקומם" (ביצה, שם).

יז. דָּגִים[96] וְעוֹפוֹת וְחַיָּה שֶׁהֵן מֻקְצֶה[97] - אֵין מַשְׁקִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין נוֹתְנִין לִפְנֵיהֶם מְזוֹנוֹת[98]; שֶׁמָּא יָבוֹא לִקַּח מֵהֶן. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ אוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְצֶה - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

96) ביצה כג, ב. 97) ראה למעלה הלכה ז. 98) אף־על־פי שמזונותם עליו, שאינם ניזונים מאליהם, ועיין רש"י שם.

יח. הַמַּכְנִיס[99] עָפָר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אִם יִחֵד לוֹ בַּחֲצֵרוֹ קֶרֶן זָוִית - הֲרֵי זֶה מוּכָן, וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ וְלַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל צָרְכָּיו. וְכֵן[100] אֲפָר שֶׁהֵסַּק מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[101] - מוּכָן; וְשֶׁהֵסַּק[102] בְּיוֹם טוֹב: כָּל זְמַן שֶׁהוּא חַם כְּדֵי לִצְלוֹת בּוֹ בֵּיצָה[103] - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, שֶׁעַדַיִן אֵשׁ הוּא; וְאִם לַאו - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹלָד. מִי[104] שֶׁהָיָה לוֹ דֶּקֶר[105] נָעוּץ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְנִתְקוֹ[106] בְּיוֹם טוֹב, וְהֶעֱלָה עָפָר: אִם הָיָה אוֹתוֹ עָפָר תִּיחוּחַ[107] - הֲרֵי זֶה מְכֻסֶּה[108] בּוֹ וּמְטַלְטְלוֹ; אֲבָל אִם הֶעֱלָה גוּשׁ עָפָר - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְתֹּשׁ[109] אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב.

99) ביצה ח, א. מימרא של רב יהודה. 100) משנה (ביצה ב.) "אפר כירה, מוכן הוא". 101) ביצה ח, א. 102) שם. 103) שהיא מתבשלת מהר יותר מכל שאר דברים. 104) משנה (ביצה ב.). 105) יתד ברזל שחופרין בו את הקרקע. 106) בדיעבד. כלומר שעבר ונתקו. אבל לכתחילה אסור לנתקו אפילו אם כבר שחט (שהרי כתב בסמוך "מכסה בו", ולא כתב "שוחט ומכסה בו" — 'בירור הלכה' למסכת ביצה ב. ציון ג ד"ה ואם עבר) שלא התירו אפילו טלטול מוקצה לצורך מצות כיסוי (להלן פ"ג ה"א שאם אין לו עפר מוכן, ועבר ושחט - לא יכסה עד הערב), וכל־שכן שלא התירו איסור מלאכה, אף־על־פי שהוא מדרבנן. ומה שאמרו במשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה" - זה אינו אלא למי שסובר "מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה" ויש כאן שתי קולות: א' מלאכה שאינה צריכה לגופה, וב' מקלקל. אבל לדעת רבינו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה (פ"א מהל' שבת ה"ז) ואין כאן אלא קולא אחת של מקלקל - לא התירו ('שער המלך' כאן). וראה להלן פ"ג ה"א, ובהערה ג. 107) עפר רך. 108) אם שחט חיה או עוף שמצוות־עשה לכסות את דמם בעפר, כמו שכותב רבינו בהל' שחיטה פי"ד. 109) שכתישה אסורה, כמבואר בהל' שבת פרק שמיני.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו קצת המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, והענין הכולל לאלו הנזכרות בפרק זה הוא היותן לאוכלין ומשקין.

א. מִי[2] שֶׁהָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן[3] אוֹ אֲפָר מוּכָן, שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף וּמְכַסֶּה דָּמָם; וְאִם אֵין לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֲפָר הָרָאוּי לְטַלְטְלוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחַט; וְאִם עָבַר וְשָׁחַט - לֹא יְכַסֶּה דָּמָם עַד לָעֶרֶב[4]. וְכֵן בְּרִיָּה[5] שֶׁהוּא סָפֵק[6] אִם חַיָּה הִיא אִם בְּהֵמָה[7] - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב; וְאִם שָׁחַט - לֹא יְכַסֶּה דָּמָהּ עַד לָעֶרֶב, אֲפִלּוּ הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֲפָר; שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: חַיָּה וַדָּאִית הִיא

1 **וּלְפִיכָךְ כִּסֶּה דָמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְיָבוֹא הָרוֹאֶה לְהַתִּיר**
2 **חֶלְבּוֹ[8].**

2) משנה, ביצה ב, א. 3) מערב יום־טוב. 4) ראה למעלה בסוף פרק שני (בהערה 106). אבל לדעת גדולי הראשונים, אם יש לו דקר נעוץ (יתד ברזל שחופרין בו קרקע) מבעוד יום בעפר תיחוח, יכול לכסות בו, כדברי המשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה". 5) משנה, ביכורים פ"ב. 6) ונקרא בלשון התלמוד "כוי". 7) וצריך לכסות מספק (רבינו בפי"ד מהל' שחיטה). 8) והאוכל כזית מחלב בהמה חייב כרת, וחלב חיה מותר באכילה (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ז), וכוי חלבו אסור מספק, ואין לוקין על אכילתו (רבינו בפ"א מהל' מאכלות אסורות).

3 **ב. וְכֵן[9] הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא**
4 **יְכַסֶּה דָמָם בְּיוֹם טוֹב[10]. שָׁחַט בְּהֵמָה[11] חַיָּה וָעוֹף**
5 **בְּיוֹם טוֹב, וְנִתְעָרֵב דָּמָם - לֹא יְכַסֶּה אוֹתוֹ עַד**
6 **לָעֶרֶב[12]; וְאִם הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר, וְיָכוֹל**
7 **לְכַסּוֹת הַכֹּל בִּדְקִירָה אַחַת - הֲרֵי זֶה יְכַסֶּהוּ[13].**

9) ביצה ח, ב. 10) שהיה לו לכסות מערב יום־טוב, ואין מצוות הכיסוי מונע אותו משמחת יום־טוב, שהרי יכול לאכול את הבשר, ולכסות את דמו במוצאי יום־טוב (רש"י). 11) שדמה פטור מכיסוי. 12) שהרי הוא טורח טרחא שאינה של מצוה, שיש ביניהם דם בהמה (רש"י). 13) ואם שחט באמצע החצר, יכול לכסות את הדם אפילו בכמה דקירות, כדי שלא יתלכלכו כליו ('מגן אברהם' בשו"ע או"ח סי' תצח).

8 **ג. הַשּׁוֹחֵט[14] בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב - מֻתָּר לוֹ לִתְלֹשׁ צֶמֶר**
9 **לִמְקוֹם הַסַּכִּין[15] בְּיָדוֹ[16]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְזִיזֶנּוּ**
10 **מִמְּקוֹמוֹ[17], אֶלָּא יִשָּׁאֵר שָׁם מְסֻבָּךְ כִּשְׁאָר[18] צֶמֶר**
11 **הַצַּוָּאר. אֲבָל בְּעוֹף - לֹא יִמְרֹט; מִפְּנֵי שֶׁהוּא דַרְכּוֹ,**
12 **וְנִמְצָא תּוֹלֵשׁ[19] בְּיוֹם טוֹב[20].**

14) בכורות כה, א. 15) שאם ישחוט בלי תלישה, והסכין יהיה מכוסה בצמר - תהיה השחיטה פסולה משום חלדה, ראה הל' שחיטה פ"ג, ה"י. 16) שאין דרך גזיזה אלא בכלי (פ"ט מהל' שבת ה"ח) והתירו בידו, שהוא כלאחד יד, משום שמחת יום־טוב. 17) כדי שייראה שתולש רק לצורך שחיטה ולא לצרכו ('תפארת ישראל' בבכורות פ"ג מ"א לענין בכור, וה"ה לענין יו"ט). 18) ובנוסחאות ישנות, הגירסא: "בשאר" (בבי"ת). 19) שלא התירו מכשירי אוכל נפש אלא מה שאי־אפשר לעשות מערב יום־טוב (ראה בפ"א ה"ח) מבלי שיגרום הפסד או חסרון טעם לאוכל, אבל מריטת הנוצה אפשר לעשותו מערב יום־טוב (הרא"ש). 20) "נהגו עכשיו השוחטים למרוט הנוצה קודם שחיטה, וסומכין על דעת הרמב"ן שחולק על רבינו, ומתיר תלישת נוצה מן הצואר לפני שחיטה, שאי־אפשר לשחוט בלא זה ('חיי אדם' כלל סט). ורבינו בפירוש המשניות במס' בכורות שם, העתיק את כל דברי הגמרא בענין זה, אף־על־פי שאין דרכו כן בפירוש המשנה, והתנצל בלשון זה: "וזכרתי זה, ואע"פ שאינו מכוונת המסכת לפי שרוב בני אדם עוברים עליו".

13 **ד. הַמַּפְשִׁיט עוֹר בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב[21] - לֹא יִמְלָחֶנּוּ;**
14 **שֶׁזֶּה עִבּוּד הוּא[22], וְנִמְצָא עוֹשֶׂה מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ**
15 **אֲכִילָה. אֲבָל נוֹתְנוֹ[23] לִפְנֵי בֵּית הַדְּרִיסָה, כְּדֵי שֶׁיִּדְרְסוּ**
16 **עָלָיו[24] וְלֹא יִפָּסֵד. וְלֹא הִתִּירוּ דָבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי**
17 **שְׂמְחַת יוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלִּשְׁחֹט[25]. וּמֻתָּר**
18 **לִמְלֹחַ בָּשָׂר לְצָלִי[26] עַל גַּבֵּי הָעוֹר[27], וּמַעֲרִימִים בְּדָבָר**
19 **זֶה[28]. כֵּיצַד? מוֹלֵחַ מְעַט בָּשָׂר מִכָּאן וּמְעַט מִכָּאן,**
20 **עַד שֶׁיִּמְלַח הָעוֹר כֻּלּוֹ.**

21) וגם נשחטה ביום־טוב (מגיד־משנה). 22) "שהמליחה מין עיבוד הוא" (רבינו בהל' שבת פי"א). 23) המדובר בבהמה שנשחטה ביום־טוב כנ"ל (אבל אם נשחטה מערב יום־טוב, אסור - הואיל והיה יכול למלחו מערב יום־טוב. מגיד־משנה). 24) ולא ניכר כל־כך שכוונתו לתיקון העור (ביצה יא:). 25) "התירו סופן משום תחילתן" (ביצה יא.). 26) שהיא מליחה מועטת, כדלהלן הלכה ה'. 27) אף שעל־ידי־זה ימלח גם העור קצת. 28) 'ירושלמי' פ"א ה"ו. וחכמים התירו דבר זה שנראה קצת הערמה, כדי שלא יבוא לידי קלקול והפסד העור, ולא ירצה לשחוט ביום־טוב, וימנע משמחת יום־טוב.

21 **ה. בַּמֶּה[29] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹלֵחַ לְצָלִי, שֶׁאֵינוֹ**
22 **צָרִיךְ מֶלַח הַרְבֵּה[30]; אֲבָל לִקְדֵרָה[31] - אָסוּר לִמְלֹחַ**
23 **עַל הָעוֹר. וְכֵן[32] אֵין מוֹלְחִין[33] אֶת הַחֲלָבִים, וְאֵין**
24 **מְהַפְּכִין[34] בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹטְחִין אוֹתָן בָּרוּחַ עַל גַּבֵּי**
25 **יְתֵדוֹת[35], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה.**

29) ביצה יא, א. 30) [בפ"ו מהלכות אסורות הי"ב, נראה מדברי רבינו שלצלי צריך מליחה כמו לקדירה (עיי"ש במגיד־משנה). וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א: "ומצוה למלוח הבשר (בקרבנות) יפה יפה כמולח בשר לצלי", וצ"ע]. 31) והוא־הדין אם מולח לצלי מליחה מרובה כמו לקדירה - אסור (ביצה, שם). 32) ביצה, שם. 33) שדבר שאינו אוכל גמור, אם מולח כדי שלא יסריח - יש בו משום מעבד. 34) שזה תיקון לחלבים שלא יסרחו. 35) כתנא־קמא ולא כרבי יהושע. גזירה שמא יבוא למלחם (שם יא:).

26 **ו. הַמַּפְשִׁיט[36] אֶת הַבְּהֵמָה - לֹא יַרְגִּיל בְּיוֹם טוֹב.**
27 **כֵּיצַד הוּא הַמַּרְגִּיל? זֶה הַמּוֹצִיא כָּל בָּשָׂר מֵרֶגֶל**
28 **אַחַת, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא כָּל הָעוֹר שָׁלֵם וְלֹא יִקָּרֵעַ. מִפְּנֵי**
29 **שֶׁטּוֹרֵחַ בְּהֶפְשֵׁט זֶה טַרַח גָּדוֹל[37], וְאֵין בּוֹ צֹרֶךְ**
30 **לַמּוֹעֵד. וְכֵן[38] אָסוּר לַעֲשׂוֹת בֵּית יָד[39] בַּבָּשָׂר. וָהוּא,**
31 **שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּסַּכִּין. שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה**
32 **בְּחֹל. וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת סִימָן[40] בַּבָּשָׂר.**

36) בכורות לג, א. 37) אבל מפשיט את העור דרך שתי הרגלים, שחותך מרגל האחת עד השניה, ועל־ידי־זה מפשיט העור שלם, שאין הטרחא מרובה בזה ('בית יוסף' או"ח סי' תצט, ועיין כסף־משנה כאן). 38) ביצה כח, א.

39) "כשמוכר בשר, עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו, וביום־טוב צריך לשנות לעשות היכר, שאין מקח וממכר ביום־טוב" (רש"י ביצה כח.). 40) "שלא יחליפהו הנושאו" (רש"י).

1 ז. מוֹלְגִין[41] אֶת הָרֹאשׁ[42] וְאֶת הָרַגְלַיִם, וּמְהַבְהֲבִין
2 אוֹתָן בָּאוּר; אֲבָל אֵין טוֹפְלִין אוֹתָן בְּסִיד[43]
3 וּבְחַרְסִית[44] וְלֹא בַּאֲדָמָה, וְאֵין גּוֹזְזִין אוֹתָן
4 בְּמִסְפָּרַיִם[45]. וְכֵן אֵין גּוֹזְזִין אֶת הַיָּרָק בְּתִסְפֹּרֶת שֶׁלּוֹ;
5 אֲבָל מְתַקְּנִין אֶת הָאֹכֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קוֹצִים, כְּגוֹן קֻנְדָּס[46]
6 וְעַכָּבְיוֹת[47], בְּתִסְפֹּרֶת[48].

41) ביצה לד, א. 42) ברותחין, כדי להסיר את השיער. 43) שזה נראה כעיבוד. 44) חומר שעושין ממנו כלי חרס. 45) שנראה כאילו עושה זה לצורך השיער (רש"י). 46) בכת"י התימנים, הגירסא "קורנס". 47) מין צמח שיש בו קוצים, והוא ראוי למאכל. 48) כיון שהוא צורך אוכל נפש.

7 ח. מֵתָּר[49] לָלוּשׁ עִסָּה גְּדוֹלָה בְּיוֹם טוֹב. וְהַלָּשׁ[50]
8 עִסָּה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אֵינוֹ מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה בְּיוֹם
9 טוֹב[51]. וְאִם לָשָׁהּ בְּיוֹם טוֹב - מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה[52]
10 וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן. וְאִם[53] הָיְתָה עִסָּה טְמֵאָה, אוֹ שֶׁנִּטְמֵאת
11 הַחַלָּה - לֹא יְבַשֵּׁל אֶת הַחַלָּה; שֶׁאֵין מְבַשְּׁלִין בְּיוֹם
12 טוֹב אֶלָּא לֶאֱכֹל[54], וְזוֹ לִשְׂרֵפָה[55] עוֹמֶדֶת. וְכֵן[56] אֵין
13 שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, שֶׁאֵין שׂוֹרְפִין קָדָשִׁים[57]
14 שֶׁנִּטְמְאוּ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁשְּׂרֵפַת קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ -
15 מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף, וַעֲשִׂיַּת מְלָאכָה
16 שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן[58] - עֲשֵׂה וְלֹא
17 תַעֲשֶׂה[59], וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[60].

49) ביצה כב, ב: "בית שמאי אומרים, אין אופים פת מרובה ביום־טוב, ובית הלל מתירים". והלכה כבית הלל. וראה למעלה פ"א ה"י שממלאה אשה תנור פת וכו'. 50) ביצה ט, א. 51) שאפשר לעשותה מערב יום־טוב. 52) "מצות־עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה ה"א מהל' ביכורים). 53) משנה, פסחים מו, א. 54) שנאמר (שמות יב, טז) "אך אשר יֵאָכֵל לכל נפש הוא לבדו יֵעָשֶׂה לכם". 55) כדין תרומה טמאה שאינה נאכלת לכהן, רק יהנו בשריפתה (רבינו בהל' תרומות פ"ב). 56) שבת כד, ב. 57) שתרומה בכלל קדשים, שמצות־עשה היא לשורפן (תנא דבי אליהו פי"ג. ועיין שבת כה. ורש"י ו'תוספות' שם). 58) בכתב־יד שלפני בעל 'מעשה רוקח', לא נמצאו תיבות "וכיוצא בהן". 59) ראה למעלה פ"א ה"ב. 60) שבת כה, ב.

18 ט. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה בָהּ? יַנִּיחֶנָּה עַד הָעֶרֶב[61] וְיִשְׂרֹף
19 אוֹתָהּ. הָיָה[62] יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, שֶׁאִם יַנִּיחֶנָּה
20 תַּחְמִיץ[63] - לֹא יַפְרִישׁ אֶת הַחַלָּה בָּצֵק, אֶלָּא[64] יֹאפֶה
21 אֶת כָּל הָעִסָּה הַטְּמֵאָה, וְאַחַר כָּךְ יַפְרִישׁ הַחַלָּה
22 לֶחֶם.

61) [אף שאין שורפין קדשים בלילה - זה אינו אלא בנותר ופיגול, אבל טמא נשרף בלילה — 'נודע ביהודה' מהדורא תנינא או"ח סי' צו, מדקדוק לשון הרמב"ם פי"ט מפסולי המוקדשין ה"ה]. 62) משנה, פסחים מו, א. 63) ואף שהחלה היא של הקדש, וביאר רבינו (בפ"ד מהל' חמץ ומצה) שאינו עובר על חמץ של הקדש, שנאמר (שמות יג, ז) "ולא יראה לך", שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה? - כאן נחשב החמץ כשלו, כיון שלא נתנו עדיין לידי כהן, ויכול לישאל על ההפרשה, "הואיל ואי בעי מתשיל עלה, ממוניה הוא" (שם מו:). 64) במשנה, אמרו עוד: "בן בתירא אומר, תטיל בצונן", המונעו מלהחמיץ, אבל לכתחילה אין לסמוך על תקנה זו, שחששו חכמים שמא לא יזהר יפה שלא תחמיץ (הרא"ש).

23 י. אֵין[65] אוֹפִין בְּפוּרְנִי[66] חֲדָשָׁה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּפָּחֵת[67]
24 וְתַפְסִיד הַלֶּחֶם, וְיִמָּנַע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב. אֵין[68]
25 גּוֹרְפִין[69] תַּנּוּר וְכִירַיִם, אֲבָל מְכַבְּשִׁין[70] אֶת הָאֵפֶר
26 שֶׁבָּהֶן[71]. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לֶאֱפוֹת בּוֹ אוֹ לִצְלוֹת אֶלָּא
27 אִם כֵּן גָּרַף - מֻתָּר. וְסוֹתְמִין[72] פִּי הַתַּנּוּר בְּטִיט וָרֶפֶשׁ
28 שֶׁבִּסְבִיבוֹת הַנָּהָר. וָהוּא, שֶׁרְכִּכוֹ[73] מֵאֶמֶשׁ. אֲבָל
29 לְגַבֵּל טִיט בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר. וּמֻתָּר לְגַבֵּל אֶת
30 הָאֵפֶר[74] לְסָתֹם בּוֹ פִּי הַתַּנּוּר.

65) ביצה לד, א. 66) תנור של חרס. 67) יתקלקל גג התנור ויפול על הפת. אבל בתנורים שלנו, שנעשו מלבנים, ונותן טיט בין לבינה לחברתה להדביקן יחד, והם חזקים, אין חשש זה ('משנה ברורה' או"ח סי' תקז). 68) משנה, ביצה לב, ב. 69) אם נפל לתוכו מטיח הטיט. 70) להשכיב האש והאפר שבו, כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת. 71) "ולגרוף את התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה, יראה לי שהוא מותר, ואף־על־פי שהוא מכבה, אי אפשר בלא כן, וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים" (מגיד־משנה בשם הרשב"א). 72) ביצה, שם. 73) בגמרא שם "והוא דצייריה (=עשה בו סימן) מאתמול". אבל בנוסחת הרי"ף (כת"י דק"ס) "דטריח", וצ"ל "דמריח" שהוא ממורח ואין בו גיבול ('בירור הלכה' שם, ציון ל'). 74) לשיטתו בפ"ח מהל' שבת (הט"ז) שאין גיבול באפר, והראב"ד חולק עליו שם וכאן.

31 יא. תַּנּוּר[75] וְכִירַיִם חֲדָשִׁים - אֵין סָכִין[76] אוֹתָן בְּשֶׁמֶן
32 בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין טָשִׁין אוֹתָן בְּמַטְלִית, וְאֵין מְפִיגִין[77]
33 אוֹתָן בְּצוֹנֵן כְּדֵי לְחַסְּמָן[78]; וְאִם בִּשְׁבִיל לֶאֱפוֹת[79] בָּהֶן
34 - מֻתָּר. אֵין[80] מְלַבְּנִין אֶת הָאֲבָנִים[81] לִצְלוֹת אוֹ
35 לֶאֱפוֹת עֲלֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַסְּמָן[82]. וּמַסִּיקִין וְאוֹפִין
36 בְּפוּרְנִי[83], וּמְחַמִּין חַמִּין בְּאַנְטִיכֵי[84].

75) ביצה לד, א. 76) דרכן היה לסוך התנורים החדשים בשמן ולשפשף אותן, כדי להחליקן ולצחצחן, ואסור משום תיקון כלי. 77) שהצונן הבא אחר היסק, מחזק את הכלי. 78) לחזקן. 79) שהוצרכו להפיג את התנור כדי שיוכלו לאפות בהם, ולא ישרף הפת. 80) משנה, ביצה לג, א.

81) בכמה ספרים, הגירסא "הרעפים", וכן גירסת רבינו בפירוש המשניות, והם חרסים שמכסים בהם את הגגות. 82) לדעת ה'מגיד משנה' אסור אפילו ברעפים ישנים, אבל בפירוש המשנה להרמב"ם מפורש שלא נאסר אלא בחדשים, וכפשטות דברי הגמרא ביצה לד, א. 83) תנור גדול של חרס. 84) יורה גדולה. והשמיענו בשני אלה, שאין חוששים שמא יאמרו: לצורך חול הוא עושה (מגיד־משנה).

1 **יב. אֵין[85] עוֹשִׁין גְּבִינָה בְּיוֹם טוֹב; שֶׁאִם גִּבֵּן מֵעֶרֶב**
2 **יוֹם טוֹב, אֵין בָּזֶה חֶסְרוֹן טַעַם. אֲבָל[86] דָּכִין אֶת**
3 **הַתְּבָלִין כְּדַרְכָּן; שֶׁאִם יָדוּךְ אוֹתָן מִבָּעֶרֶב, יָפוּג**
4 **טַעְמָן. אֲבָל מֶלַח אֵינוֹ נִדּוּךְ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן**
5 **הִטָּה הַמַּכְתֵּשׁ, אוֹ שֶׁיָּדוּךְ בִּקְעָרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, כְּדֵי**
6 **שֶׁיִּשָּׁנֶה; שֶׁאִם שָׁחַק הַמֶּלַח מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, לֹא יָפוּג**
7 **טַעְמוֹ. וְאֵין[87] שׁוֹחֲקִין אֶת הַפִּלְפְּלִין בְּרֵחַיִם שֶׁלָּהֶן[88],**
8 **אֶלָּא דָּךְ אוֹתָן בִּמְדוּכָה כְּכָל הַתְּבָלִין[89].**

85) שבת קלד, א. 86) משנה, ביצה יד, א. 87) משנה, ביצה כג, א. כרבנן החולקים על רבי אלעזר בן עזריה. 88) שנראה כמעשה חול ('תוספות' ביצה יד, א. ד"ה איכא). 89) שאף הם מפיגים טעמם אם דכים אותם מערב יום־טוב ('תוספות' שם).

9 **יג. אֵין[90] כּוֹתְשִׁין אֶת הָרִיפוֹת[91] בְּמַכְתֶּשֶׁת גְּדוֹלָה[92],**
10 **אֲבָל כּוֹתְשִׁין בְּמַכְתֶּשֶׁת קְטַנָּה, שֶׁזֶּה הוּא הַשִּׁנּוּי**
11 **שֶׁלָּהּ. וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ בִּקְטַנָּה אָסוּר;**
12 **שֶׁהַתְּבוּאָה שֶׁלָּהֶן טוֹבָה הִיא, וְאִם כּוֹתְשִׁין אוֹתָם**
13 **מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד[93].**

90) ביצה יד, א. 91) שעורים כתושים במכתש. 92) אף־על־פי שבחוצה לארץ אין התבואה טובה, ואם כותשין אותה מערב יום־טוב היא נפסדת, בכל זאת אסור לכתוש במכתשת גדולה, כמו שאסרו לטחון פלפלים בריחיים שלהם (למעלה הי"ב) — לחם־משנה. 93) כן מפרש רבינו מה שחילקו בתלמוד (שם יד:) בין ארץ ישראל לחוץ לארץ. ואין זה דומה למלח שהתירו לדוך בשינוי, אף־על־פי שאינו מתקלקל אם דכים מערב יום־טוב (למעלה הי"ב), מפני שמלח צורך הכרחי הוא, שהרי כל המאכלים צריכים מלח (לחם־משנה).

14 **יד. הַקֶּמַח[94], אַף־עַל־פִּי שֶׁרִקְּדוּ[95] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב**
15 **וְהֵסִיר מִמֶּנּוּ הַסֹּבִין - אֵין מְרַקְּדִין אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה**
16 **בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן נָפַל[96] בְּתוֹכוֹ צְרוֹר אוֹ קֵיסָם**
17 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. וְאִם שִׁנָּה - מֻתָּר, כְּגוֹן שֶׁיְּרַקֵּד מֵאַחוֹרֵי**
18 **הַנָּפָה, אוֹ שֶׁרִקֵּד עַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן[97], וְכַיּוֹצֵא בְּשִׁנּוּי**
19 **זֶה.**

94) ביצה כט, ב. 95) רקידה אסורה אף לצורך אוכל נפש, כמו שכותב רבינו בפ"א הי"ז, לפי שאפשר לעשותה מערב יום־טוב מבלי שיפסיד את טעמו, וגם כי הדרך לעשות מזה הרבה לימים רבים, וטורח ביום־טוב לצורך חול. 96) שאין כוונתו לרקד כדי לייפות הקמח, אלא להסיר מתוכו הצרורות. 97) שבחול, הדרך לעשותן על גבי תיבה או עריבה.

20 **טו. מוֹלְלִין[98] מְלִילוֹת[99] וּמְפָרְכִין[100] קִטְנִית בְּיוֹם**
21 **טוֹב. וּמְנַפֵּחַ עַל יָד עַל יָד בְּכָל כֹּחוֹ וְאוֹכֵל, וַאֲפִלּוּ**
22 **בְּקָנוֹן[101] אוֹ בְּתַמְחוּי[102], אֲבָל[103] לֹא בְּנָפָה[104] וְלֹא**
23 **בִּכְבָרָה. וְכֵן[105] הַבּוֹרֵר קִטְנִיּוֹת בְּיוֹם טוֹב - בּוֹרֵר**
24 **כְּדַרְכּוֹ בְּחֵיקוֹ וּבְתַמְחוּי, אֲבָל לֹא בְּנָפָה וְלֹא בְּטַבְלָא**
25 **וְלֹא בִּכְבָרָה.**

98) ביצה יב, ב. ונראה שמולל כדרכו בלי שינוי, ואילו בשבת מולל בשינוי (פכ"א מהל' שבת הי"ד) כי רבינו מפרש מה שאמרו (ביצה יג:) "כיצד מולל - בשינוי" - בשבת ולא ביום־טוב (ועיין רש"י ו'תוספות' שם). 99) שבולת שהגיעה לבישולה, והגרעינים נפרשים ממנה על נקלה כשמוללים אותה ביד. 100) מפרק השרביטין ומוציא זרע מהן. 101) כלי שראשו אחד רחב, והשני עשוי כמין מרזב, ונותנין הקטניות בראשו הרחב ומנענע האוכל ומתגלגל דרך המרזב, והפסולת נשאר בכלי (רש"י). 102) קערה גדולה. 103) לפי שדרך לעשות בכלים אלו בכמות רבה, ונראה כאילו עובד לצורך מחר. 104) בכת"י, הגירסא "בטבלא". 105) משנה, ביצה יד, ב.

26 **טז. בַּמֶּה[106] דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָאֹכֶל מְרֻבֶּה עַל**
27 **הַפִּסֹּלֶת[107]; אֲבָל אִם הָיְתָה הַפִּסֹּלֶת מְרֻבָּה עַל הָאֹכֶל**
28 **- בּוֹרֵר אֶת הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפִּסֹּלֶת. וְאִם הָיָה טֹרַח**
29 **בִּבְרִירַת הַפִּסֹּלֶת מִן הָאֹכֶל יָתֵר מִטֹּרַח בִּבְרִירַת הָאֹכֶל**
30 **מִן הַפִּסֹּלֶת - אַף־עַל־פִּי שֶׁהָאֹכֶל מְרֻבֶּה, בּוֹרֵר אֶת**
31 **הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפִּסֹּלֶת.**

106) ביצה, שם. 107) שאז טוב יותר לברור הפסולת, שטרחתו מועטה.

32 **יז. אֵין[108] מְסַנְּנִין אֶת הַחַרְדָּל בִּמְסַנֶּנֶת שֶׁלָּהּ, מִפְּנֵי**
33 **שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹרֵר[109]; אֲבָל נוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמְסַנֶּנֶת שֶׁל**
34 **חַרְדָּל[110], וְהוּא מִסְתַּנֵּן מֵאֵלָיו[111]. וְאִם[112] הָיְתָה**
35 **הַמְשַׁמֶּרֶת תְּלוּיָה - מֻתָּר לִתֵּן לָהּ יַיִן בְּיוֹם טוֹב[113];**
36 **אֲבָל[114] לֹא יִתְלֶה בַּתְּחִלָּה, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא**
37 **עוֹשֶׂה בְּחֹל[115]. וּמַעֲרִים[116] וְתוֹלֶה אֶת הַמְשַׁמֶּרֶת**
38 **לְתָלוֹת בָּהּ רִמּוֹנִים, וְתוֹלֶה בָּהּ רִמּוֹנִים, וְאַחַר כָּךְ**
39 **נוֹתֵן לְתוֹכָהּ שְׁמָרִים.**

108) בשבת קלד, א: "אין מסננין את החרדל, ואין ממתקין אותו בגחלת". וביום־טוב מיירי (מגיד־משנה). 109) ובורר ממש אינו, שגם הפסולת שלו ראוי לאכילה ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ג). 110) שנתנו בה החרדל מערב יום־טוב ('משנה ברורה' סי' שיט סט"ו). 111) כי כך טבע הביצים שטורפים ונותנים אותם בדברים העכורים והם מזככים אותם (פירוש המשנה להר"מ שבת פרק כ'). וראה בפ"ח מהל' שבת הי"ד. 112) משנה, שבת קלז, ב. 113) אף־על־פי שהמלאכה גמורה היא, ובשבת חייב חטאת (פכ"א מהל' שבת הי"ז) — ביום־טוב מותר משום אוכל נפש ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ד ב'ביאור הלכה'). 114) שבת,

שם. 115) שם, קלח, א. שנראה כעושה אוהל, על הכלי (׳משנה ברורה׳ שם). ובהל׳ שבת (פכ״א הי״ז), כתב רבינו ״שמא יבוא לשמר״. 116) שבת קלט, ב.

יום ד׳ כ״ו מנחם־אב ה׳תשפ״א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו יתר המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, חוץ מן ההוצאה. והענין הכולל לאלו המלאכות, הוא היותן בכלים, או בדברים שאינן אוכלין ולא משקין. עוד נתבארו בפרק זה דברים האסורין משום גזרת מקח וממכר, ונתבאר בהלכות שבת שאסורה משום גזירה שמא יכתוב.

א. אֵין[2] מוֹצִיאִין אֶת הָאֵשׁ לֹא מִן הָעֵצִים[3] וְלֹא מִן הָאֲבָנִים וְלֹא מִן הַמַּתָּכוֹת, כְּגוֹן שֶׁחוֹכְכִין[4] אוֹתָן זוֹ בָּזוֹ אוֹ מַכִּין זוֹ בְּזוֹ עַד שֶׁתֵּצֵא הָאֵשׁ. וְכֵן הַנֶּפֶט[5] הַחַד בְּיוֹתֵר שֶׁהוּא בְּמַיִם[6], שֶׁמְּנַדִּין אוֹתָם עַד שֶׁיְּדַלֵּק, אוֹ כְּלִי זַךְ קָשֶׁה אוֹ זְכוּכִית[7] מְלֵאָה מַיִם, שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד עֵין הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁיַּחֲזֹר נָגְהָהּ לְפִשְׁתָּן[8] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְיִדְּלֵק - כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר בְּיוֹם טוֹב; שֶׁלֹּא הֻתַּר בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא לְהַבְעִיר מֵאֵשׁ מְצוּיָה[9], אֲבָל לְהַמְצִיא אֵשׁ - אָסוּר[10], שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהַמְצִיא אוֹתָהּ מִבַּעֲרֵב[11].

2) משנה במסכת ביצה דף ל״ג עמוד א׳. 3) והוא הדין שאסור לחכך גפרור ולהוציא אש (שו״ת שואל ומשיב מהדורא ו׳ סימן ס״ב ושו״ת כתב סופר (או״ח סימן ס״ז). 4) בכ״י הגירסא ״שחופפין״. 5) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם ״אין מוציאין את האור מן המים״. 6) בכ״י הגירסא ״כמים״. 7) בכ״י הגירסא ״כלי זכוכית״. 8) לומר שיידלק הפשתן. וכן פירשו הגאון (אוצר הגאונים, חלק התשובות סימן צ״ו) ורש״י שם למה שאמרו במשנה ״אין מוציאין את האור מן המים״. 9) לשם בישול ואפיה וכל זה מותר ביום טוב שאי־אפשר לעשותם מערב יום טוב (למעלה פרק א׳ הלכה ח׳). 10) ואם כבר הוציא את האש, מותר להשתמש בה ביום טוב (הרב המגיד ועיין ראב״ד). 11) ומכשירים שאפשר לעשותם מערב יום טוב אסורים מן התורה גם לר׳ יהודה (ביצה דף כ״ח עמוד ב׳) והמאירי תמה על רבינו ממה שהוצרכו לפרש בגמרא (שם דף ל״ג עמוד ב׳ משום שהוא מוליד ביום טוב [אבל נראה שדעת הגמרא שם שבבא זו של ״ואין מוציאין״ היא סוף דברי ר׳ אליעזר שם ולכן אמרו במשנה השניה (שם דף ל״ד עמוד א׳) ״ועוד אמר רבי אליעזר״ (ועיין רש״י שם) והרי ר׳ אליעזר סובר (שבת דף קל״ז עמוד ב׳) שמכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב גם כן מותרים ביום טוב ולפיכך הוצרכו לפרש טעם אחר משום מוליד אבל להלכה מביא רבינו את הטעם הנכון. ועיין בט״ז סימן תק״ב סק״א ובפני יהושע שם].

ב. אַף־עַל־פִּי שֶׁהֻתְּרָה הַבְעָרָה בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ[12], אָסוּר[13] לְכַבּוֹת אֶת הָאֵשׁ אֲפִלּוּ הֲבָעָרָה לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[14]; שֶׁהַכִּבּוּי מְלָאכָה שֶׁאֵין בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה כְּלָל[15]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מְכַבִּים אֶת הָאֵשׁ, כָּךְ אֵין מְכַבִּים אֶת הַגֶּר. וְאִם כִּבָּה - לוֹקֶה, כְּמִי שֶׁאָרַג אוֹ בָּנָה[16].

12) ״שמתוך שהותרה לצורך (אוכל נפש) הותרה נמי שלא לצורך״ (למעלה פרק א׳ הלכה י״ב). 13) מסכת ביצה דף כ״ב עמוד א׳. 14) והיה מקום לטעות שנתיר לו לכבות שאם לא כן לא ידליק פעם אחרת וימנע משמחת יום טוב (לחם משנה וראה להלן הלכה יב). 15) ואם האש גדולה ומקלקלת התבשיל, או שאי אפשר לבשל הקדירה אלא אם יכבה, מותר לכבות (רמ״א או״ח סימן תקיב, וטורי זהב או״ח סימן תק״ב).

ג. אֵין[16] מְסַלְּקִין אֶת פִּי הַגֶּר[17] לְמַעְלָה[18] כְּדֵי שֶׁתִּכְבֶּה, וְאֵין מְסִירִין אֶת הַשֶּׁמֶן מִמְּנוּ[19], וְאֵינוֹ[20] חוֹתֵךְ אֶת רֹאשׁ הַפִּתִּילָה בַּכְּלִי, אֲבָל נוֹפֵץ אֶת רֹאשָׁהּ בְּיָדוֹ. אֲגֻדָּה[21] שֶׁל עֵצִים שֶׁהֻדְלְקָה בִּמְדוּרָה - כָּל עֵץ שֶׁלֹּא אָחֲזָה בּוֹ הָאֵשׁ מֻתָּר לִשְׁמָטוֹ[22], וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְמֵסִיר שֶׁמֶן מִן הַגֶּר.

16) מסכת ביצה דף כ״ב עמוד א׳. 17) הפתילה. 18) להוציאו מן השמן. 19) ראה פרק י״ב מהלכות שבת הלכה ב׳. 20) כן מפרש רבינו מה שאמרו במסכת ביצה דף ל״ב עמוד ב׳ ״מוחטין את הפתילה ביום טוב״ דהיינו ביד ולא בכלי ועיין ראב״ד. 21) רבינו גרס כגירסת הרי״ף במסכת ביצה דף כ״ב עמוד א׳ ״אמר רב קינסא שרי״ והיינו קיסמין (עצים דקים) כמו שפירש רבינו חננאל. 22) שאינו מכבה אלא מונעו שידלק.

ד. אֵין[23] מְכַבִּין אֶת הַדְּלֵקָה כְּדֵי לְהַצִּיל מָמוֹן[24] בְּיוֹם טוֹב, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מְכַבִּין בְּשַׁבָּת, אֶלָּא מַנִּיחָהּ וְיוֹצֵא[25]. וְאֵין מְכַבִּין[26] אֶת הַגֶּר מִפְּנֵי תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, אֶלָּא כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי, אוֹ עוֹשֶׂה מְחִצָּה בֵּינוֹ לְבֵין הַגֶּר, אוֹ מוֹצִיאוֹ לְבַיִת אַחֵר. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אַחַת מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְכַבּוֹת, וְאָסוּר לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּכְבֶּה מֵאֵלֶיהָ.

23) מסכת ביצה דף כ״ב עמוד א׳. 24) אבל אם יש לחשוש לספק נפשות מותר (מסכת ביצה דף כ״ב עמוד א׳). 25) כתב המשנה ברורה (או״ח סימן של״ד) בשם אליהו רבה, ושיירי כנסת הגדולה ״יצא ההיתר לכבות הדליקה בכל מקום אף בשבת כיון שאפשר שאם לא יכבנה לא יחסר מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח, ותבא הדליקה עליו״. 26) כרבנן החולקים על ר׳ יהודה המתיר כל צרכיו ביום טוב (מסכת ביצה דף כ״ב עמוד א׳).

ה. מֻתָּר[27] לְטַלְטֵל אֶת הַגֶּר וְהוּא דּוֹלֵק, וְאֵין גּוֹזְרִין[28] שֶׁמָּא יְכַבֶּה[29]. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ אֶת הַגֶּר עַל גַּבֵּי דֶּקֶל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּיוֹם טוֹב[30], שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמְּחֻבָּר בְּיוֹם טוֹב.

27) נלמד ממה שאמר בסמוך (מהגמרא דמסכת שבת דף מ״ה עמוד א׳) שאין להניח הנר על גבי דקל ביום טוב –

משמע שטלטולים אחרים מותרים (מגיד משנה) ועיין בסמוך בנוסחת כ"י. 28) בכתב־יד הגירסא "חוששין". 29) כי דבר שאינו מתכוון מותר (עיין הלכות שבת פרק א' הלכה ה'). 30) בכתב־יד הגירסא "מערב יום טוב". ולפי זה מובן מה שמסיים "שמא יבוא להשתמש במחובר ביום טוב", ואילו לפי נוסחתנו קשה למה הוא חוזר וכופל "ביום טוב" (מעשה רוקח) ועיין למעלה בסמוך.

1 **ו. אֵין[31] מְעַשְּׁנִין[32] בִּקְטֹרֶת בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
2 **מְכַבֶּה, וַאֲפִלּוּ לְהָרִיחַ בָּהּ[33], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְגַמֵּר**
3 **אֶת הַבַּיִת וְאֶת הַכֵּלִים שֶׁהוּא אָסוּר. וּמֻתָּר לְעַשֵּׁן תַּחַת**
4 **הַפֵּרוֹת כְּדֵי שֶׁיֵּכְשְׁרוּ לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁמֻּתָּר לִצְלוֹת**
5 **בָּשָׂר עַל הָאֵשׁ[34]. וּמְמַתְּקִין[35] אֶת הַחַרְדָּל בְּגַחֶלֶת שֶׁל**
6 **מַתֶּכֶת, אֲבָל לֹא בְּגַחֶלֶת שֶׁל עֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֶּה.**
7 **וְאֵין[36] מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַשֵּׁן הַקְּדֵרָה[37]**
8 **אוֹ הַבַּיִת.**

31) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב'. 32) בגמרא זה נקרא "מוגמר", לפזר מיני בשמים על גחלים. 33) שזה לא הותר בכלל "אוכל נפש", מכיון שכתוב "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", דבר השווה לכל נפש התירה התורה (כתובות דף ז) ומוגמר אינו שווה לכל נפש שאינו אלא למפונקים. ובענין עישון סיגריות ביום טוב דעת הקרבן נתנאל על הרא"ש (מסכת ביצה פרק א' אות י') לאסור מטעם זה שהנאה זו אינה שווה לכל נפש, אבל במשנה ברורה (או"ח סימן תקי"א) בביאור הלכה מביא מה"שערי־תשובה" ועוד אחרונים שכיון שהיום הרבה רגילים בזה – דינו כדבר השווה לכל נפש. 34) בכ"י הגירסא "על העץ". 35) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. 36) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' כרבנן החולקים על ר' יהודה המתיר כל הצרכים ביום טוב. 37) אבל אם מתקלקל התבשיל שבתוך הקדרה מותר לכבות שזה צורך אוכל נפש (ראשון לציון).

9 **ז. אֵין[38] נוֹפְחִין בְּמַפּוּחַ[39] בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה**
10 **כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִין עוֹשִׂין; אֲבָל נוֹפְחִין בִּשְׂפוֹפֶרֶת.**
11 **אֵין[40] עוֹשִׂין פֶּחָמִין[41], וְאֵין גּוֹדְלִין[42] אֶת הַפְּתִילָה,**
12 **וְלֹא מְהַבְהֲבִין אוֹתָהּ, וְלֹא חוֹתְכִין אוֹתָהּ לִשְׁנַיִם**
13 **בִּכְלִי; אֲבָל מְמַעֲכָהּ בַּיָּד[43], וְשׁוֹרֶה אוֹתָהּ בַּשֶּׁמֶן,**
14 **וּמַנִּיחַ אוֹתָהּ בֵּין שְׁתֵּי גֵרוֹת וּמַדְלִיק בָּאֶמְצַע, וְנִמְצֵאת**
15 **הַפְּתִילָה נֶחֱלֶקֶת בְּפִי שְׁתֵּי גֵרוֹת.**

38) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. 39) של אומנין, אבל במפוח של בעלי בתים המנהג להתיר (שולחן ערוך הרב סימן תק"ב). 40) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א'. 41) שהוא מכבה, וגם הוא מתקן כלי. 42) לשזור הפתילה. 43) דזה רק תיקון כלאחר יד ומותר (רש"י).

16 **ח. אֵין[44] שׁוֹבְרִין אֶת הַחֶרֶשׂ וְאֵין חוֹתְכִין אֶת הַנְּיָר**
17 **לִצְלוֹת[45] עֲלֵיהֶם, וְאֵין פּוֹצְעִין[46] אֶת הַקָּנֶה לַעֲשׂוֹתוֹ**
18 **כְּמוֹ שֶׁפּוּד לִצְלוֹת בּוֹ מָלִיחַ. שַׁפּוּד[47] שֶׁנִּרְצַף[48],**
19 **אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְפָשְׁטוֹ בְּיָדוֹ - אֵין מְתַקְּנִין**
20 **אוֹתוֹ. שְׁנֵי[49] כֵּלִים שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בִּתְחִלַּת עֲשִׂיָּתָן,**
21 **כְּגוֹן שְׁתֵּי גֵרוֹת אוֹ שְׁנֵי כּוֹסוֹת - אֵין פּוֹחֲתִין אוֹתָן**
22 **לִשְׁנַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּמְתַקֵּן כֶּלִי.**

44) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 45) כשרוצים לצלות דג על התנור, לוקחים חרס או נייר או קולפים קנה ומרטיבים אותם במים ושמים תחת הדג שלא ישרף. 46) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. 47) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 48) שנעקם. ואפילו נעקם ביום טוב שלא היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב – אסור, שהלכה כרבנן לגבי ר' יהודה כנ"ל הלכה ו'. 49) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א' "אין פוחתין את הנר" וכפירוש רבינו בפירוש המשנה.

23 **ט. אֵין מַשְׁחִיזִין[50] אֶת הַסַּכִּין בְּמַשְׁחֵזֶת שֶׁלָּהּ[51], אֲבָל**
24 **מְחַדְּדָהּ עַל גַּבֵּי הָעֵץ אוֹ עַל גַּבֵּי חֶרֶשׂ אוֹ אֶבֶן. וְאֵין**
25 **מוֹרִים[52] דָּבָר זֶה לָרַבִּים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְחַדְּדָהּ**
26 **בְּמַשְׁחֵזֶת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיְּכוֹלָה לַחְתּוֹךְ**
27 **בְּדֹחַק אוֹ שֶׁנִּפְגְּמָה; אֲבָל אִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחְתּוֹךְ כְּלָל**
28 **- אֵין מַשְׁחִיזִין אוֹתָהּ אֲפִלּוּ עַל הָעֵץ, שֶׁמָּא יָבוֹא**
29 **לְהַשְׁחִיזָהּ בְּמַשְׁחֵזֶת. וּמִפְּנֵי זֶה אָסְרוּ לְהַרְאוֹת[53] סַכִּין**
30 **לְחָכָם[54] בְּיוֹם טוֹב, שֶׁמָּא תִּהְיֶה פְּגוּמָה, וְיֹאמַר לוֹ:**
31 **אָסוּר לִשְׁחֹט בָּהּ מִשּׁוּם פְּגִימָתָהּ, וְיֵלֵךְ וִיחַדְּדֶנָּה**
32 **בְּמַשְׁחֵזֶת. וְחָכָם שֶׁרָאָה הַסַּכִּין לְעַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה**
33 **מַשְׁאִילָהּ לְעַם הָאָרֶץ.**

50) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. 51) אפילו נתקלקלה ביום טוב, שלא היה אפשר לעשות מאתמול. וכרבנן דר' יהודה שאמרו שמכשירי אוכל נפש אסורים ביום טוב אפילו אם לא היה אפשר לעשותם בערב יום טוב. 52) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 53) הכוונה שהשוחט, יראה סכינו לחכם. ובכ"י הגירסא "לראות סכין לעם הארץ", ולפי זה המדובר הוא בחכם הרואה סכין. 54) לפי הדין צריך השוחט להראות סכינו לחכם לפני שחיטה שיבדקנו אם אין בו פגימה הפוסלת השחיטה (יורה דעה סימן י"ח).

34 **י. אֵין[55] מְבַקְּעִין עֵצִים בְּיוֹם טוֹב, לֹא בְּקַרְדֹּם וְלֹא**
35 **בְּמַגָּל וְלֹא בִּמְגֵרָה, אֶלָּא בְּקוֹפִיץ[56] וּבַצַּד הַחַד שֶׁלּוֹ;**
36 **אֲבָל לֹא בַּצַּד הָרָחָב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקַרְדֹּם. וְלָמָּה**
37 **אָסְרוּ בְּקַרְדֹּם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ? שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא**
38 **עוֹשֶׂה בְּחֹל, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר הָיָה לוֹ לְבַקֵּעַ מֵעֶרֶב יוֹם**
39 **טוֹב[57]. וְלָמָּה לֹא נֶאֱסַר הַבְּקוּעַ[58] כְּלָל? מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר**
40 **שֶׁיִּפְגַּע בְּעֵץ עָבֶה, וְלֹא יוּכַל לְהַבְעִירוֹ, וְיִמָּנַע**
41 **מִלְּבַשֵּׁל, לְפִיכָךְ הִתִּירוּ לְבַקֵּעַ בְּשִׁנּוּי. וְכָל הַדְּבָרִים**
42 **הַדּוֹמִין לָזֶה - מִזֶּה הַטַּעַם הִתִּירוּ בָּהֶן מַה שֶׁהִתִּירוּ,**
43 **וְאָסְרוּ מַה שֶׁאָסְרוּ.**

55) משנה במסכת ביצה דף ל"א עמוד ב'. 56) סכין של קצבים. 57) ומכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות מערב יום טוב, אינם דוחים יום טוב. 58) מאחר שאפשר לעשותו מערב יום טוב.

יא. לא[59] תִּכְּנֵס אִשָּׁה בֵּין הָעֵצִים לִטֹּל מֵהֶן אוּד[60] לְצָלוֹת בּוֹ[61], וְאֵין[62] סוֹמְכִין אֶת הַקְּדֵרָה וְלֹא אֶת הַדֶּלֶת בִּבְקַעַת שֶׁל קוֹרָה; שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְטַלְטֵל עֵצִים בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא לְהַסָּקָה בִּלְבַד[63].

59) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. 60) חתיכת עץ שגורפים בו התנור ומהפכים בו העצים והגחלים. 61) מאחר שלא הוכן לכך מאתמול. 62) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 63) "לא נתנו עצים אלא להסקה" (מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א').

יב. מְסַלְקִין[64] תְּרִיסֵי[65] חֲנֻיּוֹת[66] וּמַחֲזִירִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא תְּבֻלִּין שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן מִן הַחֲנוּת, וְלֹא יִמָּנַע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר[68] בָּאֶמְצַע; אֲבָל יֵשׁ לָהֶן צִיר מִן הַצַּד - אָסוּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע[69]. וְשֶׁאֵין לָהֶן צִיר כָּל עִקָּר - אֲפִלּוּ בַּבַּיִת[70] מֻתָּר לְהַחֲזִיר.

64) משנה במסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. 65) דפים שסוגרים בהם את הארגזים. 66) ארגזים שאינם מחוברים לאדמה, ומונחים בתוכם מיני תבלין. 67) ואף על פי שהחזרה אינה לצורך שמחת יום טוב התירוה חכמים שאם לא יוכל להחזיר לא ירצה לפתוח. – "התירו סופן משום תחילתן" (מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'). 68) יתד ברזל שעליו סובבת הדלת. 69) יתחוב אותו בחוזק ויתחייב משום בונה (פרק י' מהלכות שבת הלכה י"ג). 70) תריסי כלים שבבית, ולא שבחנויות, שאין כאן משום שמחת יום טוב.

יג. כֵּלִים[71] שֶׁהֵן מְפֻצָּלִין[72], כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל חֲלִיּוֹת, וְכִסֵּא וְשֻׁלְחָן שֶׁהֵן חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - מַעֲמִידִין אוֹתָם[73] בְּיוֹם טוֹב. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְקַע[74]. לְפִי שֶׁאֵין בִּנְיָן בְּכֵלִים. אֲבָנִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא - מֻתָּר לְצַדְּדָן[75] בְּיוֹם טוֹב; בִּנְיָן עֲרַאי הוּא, וּמִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ לֹא גָּזְרוּ[76].

71) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. 72) מורכבים מחלקים שאפשר לפרקם. 73) בכ"י הגירסא "אותן". 74) יתחוב אותו בחוזק וראה למעלה הלכה י"ב. 75) לסדרן. 76) "בנין קבע אסרה תורה בנין ארעי לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין ארעי משום בנין קבע, והכא משום כבודו (כבוד הבריות) לא גזרו בו רבנן" (מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב').

יד. הָעוֹשֶׂה[77] מְדוּרָה בְּיוֹם טוֹב, כְּשֶׁהוּא עוֹרֵךְ אֶת הָעֵצִים - אֵינוֹ מַנִּיחַ זֶה עַל זֶה עַד שֶׁיַּסְדִּיר הַמַּעֲרָכָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹנֶה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בִּנְיָן עֲרַאי - אָסוּר[78]. אֶלָּא אוֹ שׁוֹפֵךְ הָעֵצִים בְּעֵרְבּוּב, אוֹ עוֹרֵךְ בְּשִׁנּוּי. כֵּיצַד? מַנִּיחַ עֵץ לְמַעְלָה, וּמַנִּיחַ אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחֵר תַּחְתָּיו, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרֶץ[79].

77) מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 78) אסרו חכמים בנין ארעי שלא יבא לעשות בנין קבע. 79) אבל מותר להשים שולחן על גבי רגליו, ואין כאן משום בנין, כיון שאינו צריך לאויר שתחתיו (הרב המגיד).

טו. וְכֵן[80] הַקְּדֵרָה - אוֹחֵז אוֹתָהּ וּמַכְנִיס[81] הָאֲבָנִים תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל לֹא יַנִּיחֶנָּה עַל גַּבֵּי הָאֲבָנִים. וְכֵן הַמִּטָּה - אוֹחֵז הַקְּרָשִׁים לְמַעְלָה וּמַכְנִיס הָרַגְלַיִם תַּחְתֶּיהָן. אֲפִלּוּ בֵּיצִים לֹא יַעֲמִיד אוֹתָן שׁוּרָה עַל גַּבֵּי שׁוּרָה עַד שֶׁיַּעַמִּדוּ כְּמוֹ מִגְדָּל[82], אֶלָּא יִשְׁנֶנָּה וְיִתְחַיֵּל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה צָרִיךְ שִׁנּוּי.

80) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. 81) בכ"י הגירסא "ומניח". 82) כדי שיכניס האש ביניהם לצלות הביצים, אבל אם אינו צריך לאויר שתחתיו מותר (משנה ברורה או"ח סימן תק"ב).

טז. מְסִירִין[83] זְבוּבִין הַנִּתְלִים בַּבְּהֵמָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן עוֹשִׂין חַבּוּרָה[84]. וְאֵין[85] מְיַלְּדִין[86] אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל מְסַעֲדִין. כֵּיצַד? אוֹחֵז בַּוָּלָד שֶׁלֹּא יִפֹּל לָאָרֶץ, וְנוֹפֵחַ לוֹ בְּחָטְמוֹ[87], וְנוֹתֵן יַד לְתוֹךְ פִּיו. הָיְתָה בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְרִחֲקָה אֶת הַוָּלָד - מֻתָּר לְזַלֵּף[88] מִשִּׁלְיָתָהּ עָלָיו וְלִתֵּן בּוֹל[89] מֶלַח בְּרַחְמָהּ, כְּדֵי שֶׁתְּרַחֵם עָלָיו. אֲבָל הַטְּמֵאָה - אָסוּר לַעֲשׂוֹת לָהֶן כֵּן, לְפִי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה[90].

83) משנה במסכת ביצה דף כ"ג עמוד א'. 84) לפי שאינו מתכוון לעשות חבורה ודבר שאינו מתכוון – מותר. 85) משנה במסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'. 86) להוציא את הוולד מן הרחם. 87) הסתום ברירין. 88) לשפוך. 89) מלא אגרוף. 90) שאינה מקרבתו לעולם אחרי שריחקתו.

יז. כְּלִי[91] שֶׁנִּטְמָא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אֵין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אוֹתוֹ בְּטֻמְאָתוֹ[92]. וְאִם[93] הָיָה צָרִיךְ לְהַטְבִּיל מַיִם[94] שֶׁבּוֹ - מַטְבִּיל אֶת הַכְּלִי בְּמֵימָיו וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[95]. כְּלִי[96] שֶׁהָיָה טָהוֹר לִתְרוּמָה, וְרָצָה לְהַטְבִּילוֹ לְקֹדֶשׁ[97] - מֻתָּר לְהַטְבִּילוֹ[98]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִטְּבִילוֹת מַעֲלוֹת שְׁאָר (הַטֻּמְאוֹת) [הַמַּעֲלוֹת].

91) משנה במסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. 92) בחול הוא טרוד במלאכתו, וישהה את טבילת הכלי ליום טוב שהוא פנוי, ואנו רוצים למהר טהרתו כל מה שאפשר. 93) מסכת ביצה דף י"ח עמוד ב'. 94) טמאים שטהרתם על ידי השקה (=זריעה וחיבור עם מי מקוה). 95) והמים עם הכלי נטהרו. 96) שם. וכפירוש רבנו חננאל. 97) שעשו חכמים מעלות לקודש שהטהור לתרומה צריך טבילה לקודש, כמבואר בהלכות אבות הטומאות פרק י"ג. 98) כי במעלות דרבנן לא גזרו "שמא ישהה".

יח. כְּלִי[99] שֶׁנִּטְמָא בְּיוֹם טוֹב - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב[100]. נִטְמָא הַכְּלִי בְּמַשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁהֵן וְלַד[101] הַטֻּמְאָה, מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה[102], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר

בְּמִקוֹמוֹ. וּמַדְלִין בִּדְלִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר מֵאֵלָיו. נְדָה[103] שֶׁאֵין לָהּ בְּגָדִים[104] לְהַחֲלִיף - מַעֲרֶמֶת וְטוֹבֶלֶת בִּבְגָדֶיהָ[105].

99) מסכת ביצה דף י"ח עמוד א'. 100) כיון שלא היה אפשר להטבילו מערב יום טוב. 101) ראשון לטומאה, ומן התורה אין כלי מקבל טומאה – אלא מאב הטומאה. 102) ולא גזרו בו "שמא ישהה". 103) מותר לה לטבול ביום טוב. 104) טהורים להחליף וללבוש אחרי טבילתה, וביום טוב אי אפשר לה להטביל בגדיה. 105) אם הם רפויים עליה ולא מהודקים, שהמים עוברים ביניהם ואין כאן משום חציצה.

יט. דְּבָרִים רַבִּים אָסְרוּ בְּיוֹם טוֹב מִשּׁוּם גְּזֵרַת מִקָּח וּמִמְכָּר[106]. כֵּיצַד? אֵין[107] פּוֹסְקִים דָּמִים[108] לְכַתְּחִלָּה עַל הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא מֵבִיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שָׁווֹת זוֹ לָזוֹ, וְשׁוֹחֲטִין אַחַת מֵהֶן וּמְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן, וּלְמָחָר יוֹדְעִין כַּמָּה דְּמֵי הַשְּׁנִיָּה[109], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן דְּמֵי חֶלְקוֹ. כְּשֶׁהֵן מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן - לֹא יֹאמַר זֶה: אֲנִי בְּסֶלַע וְאַתָּה בִּשְׁנַיִם, שֶׁאֵין מַזְכִּירִין שׁוּם דָּמִים, אֶלָּא זֶה נוֹטֵל שְׁלִישׁ וְזֶה רְבִיעַ.

106) שאסור בשבת כמפורש בספר נחמיה פרק י"ג פסוק ט"ז: "והצורים ישבו בה מביאים דג וכל מכר ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים. ואריבה את חורי יהודה ואומרה להם: מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת" (ראה רש"י מסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב') והוא הדין ליום טוב. וגזירת חכמים היא שמא יבוא לכתוב (פרק כ"ג מהלכות שבת הלכה י"ב). 107) משנה במסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב'. 108) מחיר. ואפילו אם לא משלם אלא לוקח בהקפה. 109) והוא הדין שאם סומכין על הקצב בדמי מקח ומאמינים לו, אין צריך להביא בהמה אחרת, אלא לוקח ממנו רגל או חצי, בלא זכירת מקח וממכר או פיסוק דמים, ולמחר הוא משלם לו (תניא).

כ. כְּשֶׁהֵן[110] מְחַלְּקִין - לֹא יִשְׁקְלוּ בְּמֹאזְנַיִם; שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין[111] בְּכַף מֹאזְנַיִם כָּל עִקָּר. אֲפִלּוּ לִתֵּן בּוֹ בָּשָׂר לְשָׁמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים - אָסוּר, אִם הָיוּ הַמֹּאזְנַיִם תְּלוּיִין[112], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּשׁוֹקֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם. טַבָּח אֻמָּן[113] אָסוּר לִשְׁקֹל בְּיָדוֹ. וְאָסוּר[114] לִשְׁקֹל בִּכְלִי מָלֵא מָיִם. וְאֵין[115] מַטִּילִין חֲלָשִׁים[116] עַל הַמָּנוֹת, אֲבָל[117] מַטִּילִין חֲלָשִׁים עַל בְּשַׂר הַקֳּדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְחַבֵּב אֶת הַמִּצְוָה.

110) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. 111) מעיינים ומשתמשים. 112) בכל מקום שהוא ולאו דוקא במקום שרגילים לשקול בו (ביאור הלכה סימן ת"ק סעיף ב'). 113) שיודע לכוון המשקל בידו. 114) אפילו מי שאינו אומן (כן הוא לפי הר"ח והרי"ף). 115) משנה במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'. 116) גורלות. 117) בגמרא (מסכת שבת דף קמ"ט עמוד ב') אמרו: "אבל לא על המנות של חול", ולפי רש"י והראב"ד "של חול" היינו של יום חול, כלומר מערב יום טוב, ובקדשים הדברים אמורים. אבל הרמב"ם מפרש "של חול" – של חולין. ואילו על מנות של קדשים מותר כדי לחבב את המצוה.

כא. לֹא[118] יֹאמַר אָדָם לְטַבָּח 'תֵּן לִי בִּדִינָר[119] בָּשָׂר', אֶלָּא 'תֵּן לִי חֵלֶק' אוֹ 'חֲצִי חֵלֶק', וּלְמָחָר עוֹשִׂין חֶשְׁבּוֹן עַל שָׁוְיוֹ. וְכֵן[120] לֹא יִקַּח מִבַּעַל הַחֲנוּת בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל. אֶלָּא כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹמֵר לַחֲנֻנִי 'מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה', וּלְמָחָר נוֹתֵן לוֹ שָׁוְיוֹ. וַאֲפִלּוּ[121] הָיָה כְּלִי הַמְיֻחָד לְמִדָּה - יְמַלְּאֶנּוּ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שֵׁם מִדָּה.

118) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 119) שאסור להזכיר שם דמים (רש"י). 120) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. 121) כרבא שם דף כ"ט עמוד א'.

כב. הַנַּחְתּוֹם[122] מוֹדֵד תְּבָלִין וְנוֹתֵן לִקְדֵרָה, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַפְסִיד תַּבְשִׁילוֹ. אֲבָל הָאִשָּׁה לֹא תָּמֹד קֶמַח לְעִסָּה[123]. וְכֵן לֹא יָמֹד אָדָם שְׁעוֹרִים לִתֵּן לִפְנֵי בְּהֵמָתוֹ, אֶלָּא מְשַׁעֵר וְנוֹתֵן לָהּ[124].

122) מסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. ויש אומרים כי נחתום לאו דוקא, והוא הדין לכל אדם, אלא שדברו חכמים בהווה (=ברגיל) (מגיד משנה). 123) מכיון שכאן אין חשש שתתקלקל העיסה ולא תהיה ראויה לאכילה, אלא שלא יהיה יותר מן הצריך, ולכן אסור למדוד. 124) מכיון שאין הפסד וקלקול בלי המדידה.

כג. וּמֵתָּר[125] לִקַּח מִן הַחֲנֻנִי[126] בֵּיצִים וֶאֱגוֹזִים בְּמִנְיָן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שׁוּם דָּמִים וְלֹא סְכוּם מִנְיָן. כֵּיצַד סְכוּם הַמִּנְיָן? הֲרֵי שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה בּוֹ עֲשָׂרָה רִמּוֹנִים אוֹ עֲשָׂרָה אֱגוֹזִים - לֹא יֹאמַר לוֹ בְּיוֹם טוֹב 'תֵּן לִי עֲשָׂרָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לְךָ עֶשְׂרִים אֶצְלִי', אֶלָּא לוֹקֵחַ סְתָם וּלְמָחָר עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן.

125) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. 126) הרגיל אצלו ומאמינו לתת לו מבלי לדבר על המחיר (רש"י) וכל שכן לאדם אחר, אלא חידוש משמיענו בזה, אף שהחנוני מתכוון למקח וממכר, עם כל זה מותר מכיון שאינו מזכיר לא דמים ולא משקל או מנין (משנה ברורה סימן שכ"ג).

כד. הוֹלֵךְ[127] אָדָם אֵצֶל חֲנֻנִי[128] אוֹ רוֹעֶה הָרָגִיל[129] אֶצְלוֹ אוֹ אֵצֶל הַפַּטָּם[130] הָרָגִיל אֶצְלוֹ, וְלוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ בְּהֵמוֹת וְעוֹפוֹת וְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שׁוּם דָּמִים וְלֹא סְכוּם מִנְיָן[131].

127) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. 128) בכ"י הגירסא "הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו" ו"חנוני" ליתא. 129) מתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותנו לו בלי פיסוק דמים (רש"י). 130) העוסק בפיטום בהמות. 131) בכ"י: "ולא שום מנין".

כה. הַלְוָאַת[132] יוֹם טוֹב[133] - תּוֹבְעִין אוֹתָהּ בַּדִּין[134]; שֶׁאִם תֹּאמַר לֹא נִתְּנָה לְהִתָּבַע - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ כְּלוּם, וְנִמְצָא נִמְנָע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב.

132) כרבא לגבי רב יוסף במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'. 133) שהלווה מיני מאכל ומשתה השייכים לשמחת יום טוב (מגן אברהם או"ח סימן תקכ"ה). 134) אם מסרב להשלים אחרי יום טוב, בית דין נזקקין לו.

כו. אַף־עַל־פִּי[135] שֶׁאֵין מַגְבִּיהִין[136] תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת בְּיוֹם טוֹב, אִם[137] הָיוּ לוֹ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת שֶׁהִגְבִּיהָן מֵאֶמֶשׁ[138] - חֲרֵי זֶה מוֹלִיכָן לַכֹּהֵן בְּיוֹם טוֹב[139]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חַלָּה וּזְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה[140], שֶׁמּוֹלִיכָן לַכֹּהֵן בְּיוֹם טוֹב. וְגַבָּאֵי[141] צְדָקָה גּוֹבִין מִן הַחֲצֵרוֹת[142] בְּיוֹם טוֹב. וְלֹא יִהְיוּ מַכְרִיזִין כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכְרִיזִין בַּחֹל, אֶלָּא גּוֹבִין בְּצִנְעָה, וְנוֹתְנִין לְתוֹךְ חֵיקָן. וּמְחַלְּקִין לְכָל שְׁכוּנָה וּשְׁכוּנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

135) משנה במסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'. 136) מפרישין. 137) משנה במסכת ביצה דף י"ב עמוד ב'. 138) מערב יום טוב. 139) משום שמחת יום טוב של הכהן. 140) שבזה אינו מתקן כלום, שהרי גם לפני הפרשתן מותר לאכול הבשר. ומותר להפרישם לכתחילה ביום טוב (מסכת ביצה שם). 141) תוספתא פרק ג' דדמאי. 142) ראה פרק ט' מהלכות מתנות עניים הלכה ב': "שלוקחין – מכל חצר וחצר".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו עניני ההוצאה, ומה שאסרו בה חכמים, כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואחרי כן נתבארו בו עניני התחומין.

א. אַף־עַל־פִּי שֶׁהֻתְּרָה[2] הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ[3], לֹא יִשָּׂא מַשָּׂאוֹת גְּדוֹלוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, אֶלָּא צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת - מֻתָּר[4]. כֵּיצַד? הַמֵּבִיא[5] כַּדֵּי יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[6] - לֹא יְבִיאֵם בְּסַל וּבְקֻפָּה[7], אֲבָל מֵבִיא הוּא עַל כְּתֵפוֹ אוֹ לְפָנָיו. הַמּוֹלִיךְ אֶת הַתֶּבֶן[8] - לֹא יַפְשִׁיל[9] אֶת הַקֻּפָּה לְאַחֲרָיו[10], אֲבָל מוֹלִיכָהּ בְּיָדוֹ[11].

2) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד. 3) אכילה. 4) ביצה ל, א. 5) משנה, ביצה כט, ב. 6) בתוך התחום או על־ידי עירובי תחומין (רש"י). 7) אפילו מה שהוא צריך לסעודת היום של החג ('טור'). 8) להיסק או להאכיל לבהמתו (רש"י). 9) ישליך. 10) שנראה כאילו מתכוון לעשות מלאכה גדולה (רש"י). 11) ודוקא אם מוליך הדברים ממקום למקום דרך רשות הרבים, שנראה כ'עובדין דחול' (=מעשי חול), אבל כשמוליכן בחצר ממקום למקום, יותר טוב להוליך הרבה ביחד, משיוליך מעט מעט ויצטרך להרבות בהילוך ויתבטל משמחת יום־טוב ('תוספות', 'משנה ברורה' סי' תקי').

ב. וְכֵן[12] מַשּׂוֹאוֹת שֶׁדַּרְכָּן[13] לִשָּׂא אוֹתָן בְּמוֹט - יִשָּׂא אוֹתָן עַל גַּבּוֹ מֵאַחֲרָיו; וְשֶׁדַּרְכָּן לִשָּׂא אוֹתָן מֵאֲחוֹרָיו - יִשָּׂא אוֹתָן עַל כְּתֵפוֹ; וְשֶׁדַּרְכָּן לְהִנָּשֵׂא עַל הַכָּתֵף - יִשָּׂא אוֹתָן בְּיָדוֹ לְפָנָיו; אוֹ יִפְרֹשׂ עֲלֵיהֶן בֶּגֶד[14], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשִּׁנּוּי הַמַּשָּׂא. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת[15] - נוֹשֵׂא וּמֵבִיא כְּדַרְכּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[16] בְּנוֹשֵׂא עַל הָאָדָם; אֲבָל עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה - לֹא יָבִיא כְּלָל, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל[17].

12) ביצה ל, א. 13) "אתקין רבא במחוזא (עירו של רבא), דדרו (שמוליכין) בדוחקא (במוט) לדרו ברגלא (על גבו מאחוריו), דדרו ברגלא לדרו באגרא (על הכתף)...". 14) בכת"י, הגירסא "בגדו". 15) כגון שזימן אורחים הרבה, וצריך למהר להביא לפניהם (רש"י). 16) שמותר להביא משאות ביום־טוב. 17) ויש מי שכתב מפני שאין משתמשין בבעלי־חיים ביום־טוב שמא יחתוך זמורה, כמו שאסרו כן בשבת כמפורש בפכ"א מהל' שבת ה"ט (מגיד־משנה).

ג. אֵין[18] מַנְהִיגִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּמַקֵּל[19], וְאֵין הַסּוּמָא יוֹצֵא בְּמַקְלוֹ[20], וְלֹא הָרוֹעֶה בְּתַרְמִילוֹ, וְאֵין יוֹצְאִין[21] בְּכִסֵּא, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה[22]; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וְאִישׁ שֶׁהָיוּ רַבִּים צְרִיכִין לוֹ[23] - יוֹצְאִין בַּכִּסֵּא אַחֲרָיו[24], וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ עַל הַכָּתֵף, אֲפִלּוּ בְּאַפְּרִיוֹן[25].

18) משנה, ביצה לב, ב. 19) "דמחזי כמאן דאזיל לחנגא" (=שנראה כאילו מוליכה לשוק למכור) - ביצה לג, א. 20) ביצה כה, ב. כיון שאפשר לו לילך בלא מקל, ואינו נוטלו אלא לתקן וליישר פסיעותיו, אבל מי שלא יכול ללכת בלא מקל - מותר (או"ח סי' תקכב). 21) ביצה, שם. 22) בכת"י, הגירסא "אחר האיש ואחר האשה", וראה להלן בסמוך. 23) לבית המדרש לשמוע דרשתו. 24) בדפוס ווינציאה ש"י: "יוצא בכסא". ולפי"ז אסור לישא הכסא אחריו (ב"ח סי' תקכב). 25) כסא מכוסה יריעות כאוהל, לשאת בו בני אדם בחוץ. והוא "אלונקי" שבגמרא שם.

ד. אֵין[26] מוֹלִיכִין אֶת הַסֵּלֶם שֶׁל שׁוּבָךְ[27] מִשּׁוּבָךְ לְשׁוּבָךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ לְתַקֵּן גַּגּוֹ הוּא מוֹלִיכוֹ; אֲבָל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - מוֹלִיכוֹ[28]. אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן - אֲפִלּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר, כָּאן הִתִּירוּ מִפְּנֵי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב.

26) משנה, ביצה ט, א. 27) קן־יונה. 28) כבית הלל, וכלשון שני של רב חנן בר אמי (שם). ודוקא סולם של שובך, אבל סולם של עליה - אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי (למעלה בפכ"ו מהל' שבת ה"ז).

ה. מִי[29] שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת עַל גַּגּוֹ, וְצָרִיךְ לְפַנּוֹתָם לְמָקוֹם אַחֵר[30] - לֹא יוֹשִׁיטֵם מִגַּג לְגַג, וַאֲפִלּוּ בַּגַּגִּין הַשָּׁוִין, וְלֹא יְשַׁלְשְׁלֵם בְּחֶבֶל מִן הַחַלּוֹנוֹת, וְלֹא

יורידם בְּסֶלְמוֹת; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. אֲבָל מַשִּׁילָן[31], אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ אֲרֻכָּה[32], מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּאוֹתוֹ הַגָּג. שָׁחַט[33] בְּהֵמָה בַּשָּׂדֶה[34] - לֹא יְבִיאֶנָּה בְּמוֹט[35] לָעִיר, אוֹ בְּמוֹטָה[36], אֶלָּא מְבִיאָהּ אֲבָרִים אֲבָרִים[37].

29) משנה, ביצה לה, ב. 30) שרואה גשמים ממשמשים ובאים ויפסידו את הפירות, או שקיבל אורחים והוא צריך למקום הפירות לקבלת האורחים ולהושיבם. 31) מפילן, מלשון (דברים כח, מ) "כי ישל זיתך". 32) חור בגג הבית. 33) משנה, ביצה כח, א. 34) והוא צריך להוליכו לבית לבשל ליום־טוב. 35) בד עץ, מלשון (במדבר יג, כג) "וישאוהו במוט בשנים". 36) מוט קטן. 37) ואם ממהר לתת לאורחים, ואין פנאי להביאו איברים איברים, מותר להביאו במוט ('משנה ברורה' סי' תצח).

ו. כֹּל[38] שֶׁנְּאוֹתִין[39] בּוֹ אֲפִלּוּ בְּחֹל, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין נְאוֹתִין בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן תְּפִלִּין[40] - מֻתָּר לְשַׁלְּחָן לַחֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דָּבָר שֶׁנְּאוֹתִין בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, שֶׁמֻּתָּר לְשַׁלְּחָן. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין נְאוֹתִין בּוֹ בְּחֹל עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב - אֵין מְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב.

38) משנה, ביצה יד, ב. 39) נהנין. 40) שיום־טוב אינו זמן תפילין.

ז. כֵּיצַד?[41] אֵין מְשַׁלְּחִין בְּיוֹם טוֹב תְּבוּאָה, לְפִי שֶׁאֵין נְאוֹתִין בָּהּ בְּחֹל אֶלָּא אִם כֵּן טָחַן[42], וְאָסוּר לִטְחֹן[43] בְּיוֹם טוֹב; אֲבָל מְשַׁלְּחִין קִטְנִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁמְּבַשְּׁלָן בְּיוֹם טוֹב אוֹ קוֹלֶה[44] אוֹתָן וְאוֹכְלָן. וּמְשַׁלְּחִין חַיָּה בְּהֵמָה וְעוֹפוֹת, אֲפִלּוּ חַיִּים[45], מִפְּנֵי שֶׁמֻּתָּר לִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

41) משנה, ביצה יד, ב. 42) ואף שאפשר לאכול מהם קליות, מכל־מקום בדרך כלל עומדות התבואות לטחינה. 43) ואם חבירו צריך לתת תבואה לבהמתו, מותר לשלוח לו ביום־טוב, כיון שאפשר ליהנות ממנה בלא טחינה ('משנה ברורה' סי' תקטז). 44) בכת"י, הגירסא "קולף". 45) אם עומדים לשחיטה, ולא להליכה או לגדל וולדות ('משנה ברורה').

ח. כָּל דָּבָר[46] שֶׁמֻּתָּר לְשַׁלְּחוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּשֶׁיִּשְׁלָחֶנּוּ לַחֲבֵרוֹ תְּשׁוּרָה[47] - לֹא יִשְׁלָחֶנּוּ בְּשׁוּרָה[48]. וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשָּׁלַח לַחֲבֵרוֹ בְּהֵמוֹת אוֹ יֵינוֹת בְּיַד שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד אוֹ אַרְבָּעָה זֶה אַחַר זֶה[49], וְכֻלָּן הוֹלְכִין בְּשׁוּרָה אַחַת - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. שָׁלַח שְׁלֹשָׁה מִינִין בְּיַד שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

46) ביצה יד, ב. 47) מתנה. 48) שנראה כאילו שולחם למכור בשוק (רש"י). ורבינו אפרים מפרש שאסור משום שנראה כאילו האחד מוכר, השני לוקח, והשלישי סרסור (מתוך). 49) בכת"י, הגירסא "שלשה או ארבעה בני אדם כאחד, זה אחר זה".

ט. הַמְעָרֵב[50] עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְיוֹם טוֹב - הֲרֵי בְּהֶמְתּוֹ וְכֵלָיו וּפֵרוֹתָיו כָּמוֹהוּ[51], וְאֵין מוֹלִיכִין אוֹתָן אֶלָּא בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ.

50) משנה, ביצה לז, א: "הבהמה והכלים כרגלי הבעלים". 51) במקום שאדם קונה שביתתו, גם כליו ובהמותיו נגררים אחריו.

י. חֶפְצֵי[52] הֶפְקֵר - הֲרֵי הֵן כְּרַגְלֵי מִי שֶׁזָּכָה בָּהֶן[53]. וְחֶפְצֵי[54] הַכּוּתִים[55] קוֹנִין שְׁבִיתָה בִּמְקוֹמָן, וְיֵשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹמָן; גְּזֵרָה בְּעָלִים כּוּתִים מִשּׁוּם בְּעָלִים יִשְׂרָאֵל. פֵּרוֹת[56] שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִמְקוֹמָן[57] וְחָזְרוּ, אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד - לֹא הִפְסִידוּ אֶת מְקוֹמָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאָדָם[58] שֶׁיָּצָא בְּאֹנֶס וְחָזַר בְּאֹנֶס.

52) משנה (ביצה לט, א) שלא קנו החפצים שביתה במקומם. [וכן נראה בפירושו של רבינו לתלמוד מס' שבת יח, ב. "סיני" כרך יח עמ' שב]. 53) ומה שפסקו במס' עירובין (מו.) הלכה כרבי יוחנן בן נורי ש"חפצי הפקר קונין שביתה במקומן" - אין זה אלא לקולא ולא לחומרא, כי הלכה כדברי המיקל בעירובין, ועיין ראב"ד ומגיד־משנה. 54) עירובין מז, ב. 55) אף־על־פי שלפי הדין אינם קונים שביתה, שהרי הבעלים שלהם אין להם שייכות לדין שביתה כלל (רש"י שם). 56) עירובין מא, ב. 57) בכת"י, הגירסא "חוץ לתחומן". 58) לעיל בהלכות שבת (פרק כז הי"א־הי"ב): "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס... מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו (באונס)... החזירוהו (באונס) כאילו לא יצא".

יא. הַמּוֹסֵר[59] בְּהֶמְתּוֹ לִבְנוֹ[60] - הֲרֵי הִיא כְּרַגְלֵי הָאָב[61]. מְסָרָהּ[62] לְרוֹעֶה, וַאֲפִלּוּ נְתָנָהּ לוֹ בְּיוֹם טוֹב - הֲרֵי הִיא כְּרַגְלֵי הָרוֹעֶה[63]. מְסָרָהּ לִשְׁנֵי רוֹעִים[64] - הֲרֵי הִיא כְּרַגְלֵי בְּעָלֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָנָה אֶחָד מֵהֶן[65].

59) משנה, ביצה לז, א. 60) אפילו מסר לו בערב יום־טוב. 61) שדרך בני אדם להפקיד כליהם ביד בניהם, ואין כוונתם למסור ברשותם (מגיד־משנה. מגן־אברהם). 62) ביצה לז, ב. 63) שמסרה ברשותו, כי מערב יום־טוב היה בדעתו שלא לקנות שביתה אצלו אלא אצל הרועה. 64) אפילו מערב יום־טוב. 65) שכמה פעמים נותן כל אחד עירובו למקום אחר, ובאופן כזה יתמעט התחום שלא יהיה לה כי־אם אלפים אמה האמצעיים, ולכן אין דעתו שיהיו נמשכין אחרי הרועים ('שער הציון' סי' שצז).

יב. מִי[66] שֶׁזִּמֵּן אֶצְלוֹ אוֹרְחִים בְּיוֹם טוֹב[67] - לֹא יוֹלִיכוּ בְּיָדָם מָנוֹת לְמָקוֹם שֶׁאֵין בַּעַל הַסְּעֻדָּה יָכוֹל לֵילֵךְ בּוֹ; שֶׁכָּל הַסְּעֻדָּה כְּרַגְלֵי בַּעַל הַסְּעֻדָּה, לֹא כְּרַגְלֵי הָאוֹרְחִין, אֶלָּא אִם כֵּן זָכָה לָהֶן אַחֵר[68] בְּמָנוֹת אֵלּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

66) משנה, ביצה מ, א. 67) והוא־הדין אם זימנם מערב יום־טוב ולא זיכה להם מנותיהם מערב יום־טוב (׳משנה ברורה׳). 68) כן פירש רש"י שם: "שמסרם בעל הבית זה לאדם אחר במשיכה, ואמר לו, זכה במנות הללו לפלוני ופלוני, שזכין לו לאדם שלא בפניו, והיו שלהם מבעוד יום לילך כרגליהם". וכן מפורש בתוספתא פ"ד דביצה שצריך לזכות על־ידי אחר (הובאה בר"ח סוף מסכת ביצה). ואין זה דומה למה שכתב להלן בהלכה י"ז בדין שואל (שאף־על־פי שלא נתנו לו המשאיל אלא ביום־טוב, הרי הוא כרגלי השואל שהמשאיל העמידו ברשותו מערב יום־טוב, אע"פ שלא זיכהו על ידי אחר) - לפי שהאורחים אין דעתם אלא להיות סמוכים על שולחן בעל הבית, ואוכלים משלו ואין דעתם לזכות במנות, מה־שאין־כן שואל (׳תוספות׳ שם ד"ה אלא). ובכת"י חסרה המילה "אחר" בדברי רבינו (׳מעשה רוקח׳).

יג. וְכֵן[69] מִי שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו מֻפְקָדִין בְּעִיר אַחֶרֶת[70], וְעֵרְבוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לָבוֹא אֶצְלוֹ - לֹא יָבִיאוּ לוֹ מִפֵּרוֹתָיו; שֶׁפֵּרוֹתָיו כָּמוֹהוּ[71], אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן בְּיַד אֵלּוּ שֶׁעֵרְבוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיִּחֵד לָהֶן קֶרֶן זָרִית[72]; אֲבָל אִם לֹא יִחֵד לָהֶן - הֲרֵי הֵן כְּרַגְלֵי זֶה שֶׁהֵן מֻפְקָדִין אֶצְלוֹ[73].

69) משנה, ביצה לט, ב. 70) מחוץ לתחום. 71) והרי הוא לא הניח עירוב. 72) שהשאיל לו מקום בביתו, ואמר לו הרי הבית לפניך, שאין כאן קבלת שמירה (שו"ע חו"מ סי' רצא, וראה ב׳מאירי׳). 73) שהרי קיבלם לשמור, ובאחריותו הם עומדים.

יד. בּוֹר[74] שֶׁל יָחִיד - כְּרַגְלֵי בְּעָלָיו[75]; וְשֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר - כְּרַגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר[76]; וְשֶׁל עוֹלֵי בָבֶל[77], שֶׁהֵן מְסוּרִין לַכֹּל - כְּרַגְלֵי הַמְמַלֵּא מֵהֶן; שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּמַלֵּא מֵהֶן - מוֹלִיכָן לְמָקוֹם שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ. נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין[78] וּמַעְיָנוֹת הַנּוֹבְעִין[79] - כְּרַגְלֵי כָּל אָדָם[80]. וְאִם הָיוּ בָּאִין מִחוּץ לַתְּחוּם לְתוֹךְ הַתְּחוּם - מְמַלְּאִין מֵהֶן בְּשַׁבָּת[81], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב[82].

74) משנה, ביצה לט, א. ויש בו מים מכונסים. 75) ומי שמילא מים, לא יכול להוליכן רק למקום שבעל הבור יכול ללכת לשם. 76) וכל אחד מאנשי העיר יכולים להוליך המים למקום שעירבו. אבל אדם זר שאינו מאותה העיר - לא. 77) שעשאוהו בשביל עוברי דרכים לשתות ממימיו, והוא הפקר. 78) אף־על־פי שאינן נובעין. 79) אף־על־פי שאינם יוצאים לימשך ממקום נביעתם. 80) לפי שלא קנו שביתה משום שאינם קבועים במקומם (רש"י). 81) לפי שאין בהם דין שביתה כנ"ל. 82) לפי שיסוד איסור תחומין בשבת הוא מן התורה (כמו בשנים עשר מיל) לפי שנאמר "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (פכ"ז מהל' שבת ה"א), ואילו ביום־טוב אין כל איסור תחומין אלא מדרבנן (׳בני בנימין׳) [וכן כתב רבינו אברהם בנו של הרמב"ם בספר ׳מעשה נסים׳ לר' דניאל הבבלי סימן יב. וראה מש"כ בספר "זמנים" עמ' מו, ולמעלה פ"ב ה"י].

טו. שׁוֹר[83] שֶׁל רוֹעֶה[84] - כְּרַגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר; וְשׁוֹר שֶׁל פַּשָּׁט[85] - כְּרַגְלֵי מִי שֶׁלְּקָחוֹ לְשָׁחֲטוֹ בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו לְמָכְרוֹ לַאֲנָשִׁים אֲחֵרִים חוּץ מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפֻטָּם, וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין שִׁמְעוֹ וּבָאִין לִקְנוֹתוֹ. וְכֵן אִם שְׁחָטוֹ בְּעָלָיו בְּיוֹם טוֹב וּמָכַר בְּשָׂרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַלּוֹקְחִים מוֹלִיךְ מְנָתוֹ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב כָּךְ הוּא, שֶׁיִּקְחוּ מִמֶּנּוּ אַנְשֵׁי עֲיָרוֹת אֲחֵרוֹת, וְנִמְצָא שׁוֹר זֶה כַּבּוֹר שֶׁל עוֹלֵי בָבֶל, שֶׁהוּא מָסוּר לַכֹּל.

83) ביצה לח, א. 84) מגדל בהמות, ולפעמים הוא מוכרו לשכניו ומכיריו, וכיון שהשור אינו מפוטם - אין דרך לקנותו מעיירות אחרות, ששור כזה ימצא כל אחד במקומו, לכן אין דעת בעליו רק על אנשי אותה העיר. 85) שמפטם שוורים למכור, ושור כזה באים גם ממקומות אחרים לקנות.

טז. הַגַּחֶלֶת[86] - כְּרַגְלֵי בְּעָלֶיהָ[87] וְלֹא כְּרַגְלֵי שׁוֹאֲלָהּ; וְהַשַּׁלְהֶבֶת[88] - כְּרַגְלֵי מִי שֶׁהִיא בְּיָדוֹ. לְפִיכָךְ, הַמַּדְלִיק גֵּר אוֹ עֵץ מֵחֲבֵרוֹ - מוֹלִיכוֹ לְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ.

86) משנה, ביצה לט, א. 87) הואיל ויש בה ממש, הרי היא כשאר כלים שהם כרגלי הבעלים. 88) שאין בה ממש, ולא חל עליה שביתת בעליה.

יז. הַשּׁוֹאֵל[89] כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נְתָנוֹ לוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב - הֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי הַשּׁוֹאֵל[90]. שְׁאֵלוֹ מִמֶּנּוּ בְּיוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁדַּרְכּוֹ תָּמִיד לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ כְּלִי זֶה[91] בְּכָל יוֹם טוֹב - הֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי הַמַּשְׁאִיל[92].

89) משנה, ביצה לז, א. 90) שכיון שהבטיחו לתת לו מערב יום־טוב, העמידו ברשותו לקנות אצלו שביתה בכניסת יום־טוב, וראה למעלה הי"ב. 91) בכתב־יד, תיבת "זה" איננה. 92) שכיון שלא בא לשאול מערב יום־טוב, לא העמידו בעל הכלי ברשותו של שואל, כי חשב שהשואל מצא לו מקום אחר לשאול (גמרא).

יח. שְׁנַיִם[93] שֶׁשָּׁאֲלוּ חָלוּק אֶחָד, הָאֶחָד שְׁאָלוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְּנוֹ לוֹ שַׁחֲרִית, וְהַשֵּׁנִי שְׁאָלוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְּנוֹ לוֹ עַרְבִית - הֲרֵי כְּלִי זֶה כְּרַגְלֵי שְׁנֵי הַשּׁוֹאֲלִים, וְאֵינָם מוֹלִיכִים אוֹתוֹ אֶלָּא בַּמָּקוֹם שֶׁשְּׁנֵיהֶם יְכוֹלִים לְהַלֵּךְ בּוֹ.

93) ביצה לז, ב.

יט. כֵּיצַד?[94] הֲרֵי שֶׁעֵרֵב הָרִאשׁוֹן בִּרְחוּק אֶלֶף אַמָּה מִמְּקוֹם הֶחָלוּק לְמִזְרָח, וְעֵרֵב הַשֵּׁנִי בִּרְחוּק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִמְּקוֹם הֶחָלוּק לְמַעֲרָב - כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הָרִאשׁוֹן הֶחָלוּק, אֵינוֹ מוֹלִיכוֹ לְמִזְרָח אֶלָּא עַד אֶלֶף אַמָּה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִמְּקוֹם הֶחָלוּק, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיָּכוֹל זֶה שֶׁעֵרֵב בְּמַעֲרָב לְהַלֵּךְ בּוֹ; וּכְשֶׁיִּקַּח

הַשֵּׁנִי כְּלִי זֶה, אֵינוֹ מוֹלִיכוֹ בְּמַעֲרָב אֶלָּא עַד אֶלֶף אַמָּה מִמְּקוֹם הַכְּלִי, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיָּכוֹל זֶה שֶׁעֵרֵב בְּמִזְרָח לְהַלֵּךְ בּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם עֵרֵב זֶה בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה מִן הֶחָלוּק לְמִזְרָח, וְזֶה בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יְזִיזוּהוּ מִמְּקוֹמוֹ.

94) ביצה, שם.

כ. וְכֵן[95] הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה מֵחֲבֵרְתָּהּ מַיִם אוֹ מֶלַח, וְלָשָׁה בָּהֶן עִסָּתָהּ אוֹ בִּשְׁלָה בָּהֶן תַּבְשִׁיל - הֲרֵי הָעִסָּה אוֹ הַתַּבְשִׁיל כְּרַגְלֵי שְׁתֵּיהֶן[96]. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ בְּהֵמָה בְּשֻׁתָּפוּת וְשָׁחֲטוּ בְּיוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁלָּקַח כָּל אֶחָד מְנָתוֹ - הֲרֵי כָּל הַבָּשָׂר כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶן. אֲבָל אִם לָקְחוּ חָבִית[97] בְּשֻׁתָּפוּת, וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב - הֲרֵי חֶלְקוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד כְּרַגְלָיו; הוֹאִיל וּתְחוּמִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - יֵשׁ בְּרֵרָה בָּהֶן, וְנַחְשֹׁב כְּאִלּוּ חֵלֶק שֶׁהִגִּיעַ לָזֶה הָיָה בָּרוּר לוֹ וּמֻבְדָּל בֶּחָבִית מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּכְאִלּוּ לֹא הָיָה מְעֹרָב. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר כֵּן בַּבְּהֵמָה. שֶׁחֵלֶק זֶה שֶׁהִגִּיעוּ, אֲפִלּוּ נַחְשֹׁב אוֹתוֹ שֶׁהָיָה מֻבְדָּל בַּבְּהֵמָה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וּכְאִלּוּ הָיָה בָּרוּר, הֲרֵי יָנָק[98] מֵחֶלְקוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה קַיֶּמֶת, שֶׁכָּל אֵיבָרֶיהָ יוֹנְקִין זֶה מִזֶּה, וְנִמְצָא כָּל אֵיבָר וְאֵיבָר מְעֹרָב מֵחֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ, לְפִיכָךְ הֵן כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶן.

95) משנה, ביצה לז, א. 96) ואינה רשאית להוליך העיסה והתבשיל אלא במקום ששתיהן יש להן הרשות ללכת, כיון שנתערב בהם דבר שקנה שביתה אצל אחר, ואף שזהו רק דבר מועט, אינו בטל - מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום־טוב, וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטל (ביצה לט.). 97) של יין. 98) בגמרא שם, על שיטה זאת של רב, האוסר את הבהמה "דקא ינקי תחומין מהדדי", שאלו רב כהנא ורב אסי לרב: "לאיסור מוקצה לא חששו, לאיסור תחומין חששו?" ושתק רב. ומתוך כך סוברים כמה ראשונים (המובאים ב'משנה ברורה' סי' שצז) שגם הבהמה מותרת, שממה ששתק רב, מוכח שחזר בו.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו דיני עירובי תבשילין. ונסתיים הפרק בדיני כבוד ימים טובים, ומצות השמחה אשר בהן, ומה שאסור לעשות בין בימים טובים, בין בחולו של מועד מחמת מצות יו"ט, והוא הספד ותענית.

א. יוֹם טוֹב[2] שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת - אֵין[3] אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל לְמָחָר בְּשַׁבָּת. וְאִסּוּר זֶה - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[4], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לְבַשֵּׁל מִיּוֹם טוֹב לְחֹל; שֶׁקַּל וָחֹמֶר הוּא: לְשַׁבָּת אֵינוֹ מְבַשֵּׁל, כָּל שֶׁכֵּן לְחֹל[5]. לְפִיכָךְ, אִם עָשָׂה תַּבְשִׁיל מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁיִּהְיֶה סוֹמֵךְ עָלָיו וּמְבַשֵּׁל וְאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב לְשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְתַבְשִׁיל שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו, הוּא הַנִּקְרָא עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין.

2) משנה, ביצה טו, ב. 3) חכמים סמכו את זה על הכתוב (שמות טז, כג): "ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו, ואת אשר תבשלו בשלו", "מכאן אמר רבי אליעזר, אין אופין (פת ביום־טוב שחל בערב שבת) אלא על האפוי (מיום חמישי), ואין מבשלין (תבשיל) אלא על המבושל (מיום חמישי), מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה", שזה נחשב כאילו התחיל הבישול והאפיה מערב יום־טוב לצורך השבת, וביום־טוב גומר אותה המלאכה שהתחיל בה בחול. 4) אבל מן התורה אין כאן איסור, שכלל הוא בידינו: "צרכי שבת נעשים ביום־טוב" (פסחים מו:). ועיין 'הגהות מיימוניות', וב"י או"ח סי' תקכז. 5) כרב אשי שהוא מן האמוראים האחרונים (ביצה טו:). ולשמואל ולרבא (שם) הוא משום כבוד השבת, "דאמר קרא (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו מאחר שבא להשכיחו" (שאפשר לשכוח להכין צרכי שבת מחמת יום אחר הוא היום־טוב שהוא טרוד בו), ותיקנו עירוב "כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום־טוב (מתוך שעושה עירוב תבשילין יזכור את השבת, ולא יכלה את כל הסעודה ביום־טוב, אלא ישאיר מנה יפה לשבת)".

ב. וְלָמָּה[6] נִקְרָא שְׁמוֹ עֵרוּב? שֶׁכֻּשֵּׁם שֶׁהָעֵרוּב שֶׁעוֹשִׂין בַּחֲצֵרוֹת וּמְבוֹאוֹת מֵעֶרֶב שַׁבָּת - מִשּׁוּם הֶכֵּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת; כָּךְ זֶה הַתַּבְשִׁיל - מִשּׁוּם הֶכֵּר וְזִכָּרוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְדַמּוּ וַיַּחְשְׁבוּ שֶׁמֻּתָּר לֶאֱפוֹת בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁאֵינוֹ נֶאֱכָל בּוֹ בַּיּוֹם. וּלְפִיכָךְ נִקְרָא תַּבְשִׁיל זֶה עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין.

6) והראב"ד מסביר, כי על־ידי העירוב, הוא מערב צרכי שבת ויום־טוב לעשותם יחד, ולא נחשב כאילו מכין מיום־טוב לשבת אלא עושה אותם יחד עם מה שהתחיל לבשל מערב יום־טוב, והוא גומר אותם ביום־טוב.

ג. עֵרוּבֵי[7] תַּבְשִׁילִין - שֶׁעוּרוֹ אֵין פָּחוֹת מִכְּזַיִת, בֵּין לְאֶחָד[8] בֵּין לַאֲלָפִים[9]. וְאֵין עוֹשִׂין עֵרוּב זֶה לֹא בְּפַת וְלֹא בְּרִיפוֹת[10] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֶלָּא בְּתַבְשִׁיל[11] שֶׁהוּא פַּרְפֶּרֶת[12], כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָגִים וּבֵיצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וַאֲפִלּוּ עֲדָשִׁים שֶׁבְּשׁוּלֵי קְדֵרָה. וַאֲפִלּוּ שַׁמְנוּנִית שֶׁעַל גַּבֵּי הַסַּכִּין שֶׁחוֹתְכִין בָּהּ הַצָּלִי - גּוֹרְדוֹ, אִם יֵשׁ בָּהּ כְּזַיִת - סוֹמֵךְ עָלָיו מִשּׁוּם עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין.

7) ביצה טז, ב. 8) לאיש אחד. 9) לכמה אלפי איש (וראה בפ"א מהל' עירובין ה"ט). 10) חטים כתושות (משלי כז, כב). 11) דבר מבושל. 12) שמלפתים בה את הפת (שאוכלים הלחם אתה).

ד. תַּבְשִׁיל[13] שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיַן עֵרוּב זֶה - אֲפִלּוּ צָלִי, אֲפִלּוּ שָׁלוּק[14], אֲפִלּוּ כָּבוּשׁ[15] אוֹ מְעֻשָּׁן[16]. אֲפִלּוּ דָּגִים קְטַנִּים שֶׁהֵדִיחָן בְּמַיִם חַמִּין, וַהֲדָחָתָן הִיא בִּשּׁוּלָן לַאֲכִילָה - הֲרֵי זֶה סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן.

13) ביצה טז, ב. 14) מבושל יותר מדי. 15) שרוי במים

יום שלם, או בחומץ וציר עד כדי שיתננו על האש ויתחיל להרתיח. 16) ירושלמי (נדרים פרק ו ה"א).

1 **ה. וְצָרִיךְ[17] שֶׁיִּהְיֶה עֵרוּב זֶה מָצוּי עַד שֶׁיֹּאפֶה כָּל**
2 **מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱפוֹת, וּלְבַשֵּׁל כָּל שֶׁהוּא צָרִיךְ**
3 **לְבַשֵּׁל, וְיָחֵם חַמִּין כָּל שֶׁהוּא צָרִיךְ. וְאִם נֶאֱכַל**
4 **הָעֵרוּב אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיְּבַשֵּׁל אוֹ יֹאפֶה -**
5 **הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל אוֹ לְהָחֵם אֶלָּא מַה**
6 **שֶּׁהוּא אוֹכֵל בְּיוֹם טוֹב בִּלְבַד. הִתְחִיל[18] בְּעִסָּתוֹ[19] אוֹ**
7 **בְּתַבְשִׁילוֹ[20], וְנֶאֱכַל הָעֵרוּב אוֹ אָבַד - הֲרֵי זֶה גּוֹמֵר[21].**

17) משנה, ביצה טו, ב. 18) ביצה יז, ב. 19) שהתחיל ללוש. 20) לחתוך הירק וכדומה, אפילו לא שָׂם אותם עדיין על האש, שמשום הפסד אוכלין הקילו חכמים באיסור שאינו אלא מדרבנן ('מאירי'). 21) לאפות ולבשל מה שהתחיל.

8 **ו. הַמַּנִּיחַ[22] עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין כְּדֵי שֶׁיִּסְמֹךְ עֲלֵיהֶם הוּא**
9 **וַאֲחֵרִים - צָרִיךְ לְזַכּוֹת לָהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּזַכֶּה בְּעֵרוּבֵי**
10 **שַׁבָּת[23]. וְכָל שֶׁזּוֹכֶה בְּעֵרוּבֵי שַׁבָּת - זוֹכֶה בְּעֵרוּבֵי**
11 **תַּבְשִׁילִין, וְכָל שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה בְּאוֹתוֹ עֵרוּב - אֵינוֹ זוֹכֶה**
12 **בָּזֶה.**

22) עירובין פ, א. 23) עיין למעלה בהל' עירובין פ"א ה"ב בפרטות.

13 **ז. וְאֵינוֹ[24] צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ[25] לְאֵלּוּ שֶׁזִּכָּה לָהֶן מֵעֶרֶב**
14 **יוֹם טוֹב, אֲבָל הֵן צְרִיכִין לֵידַע שֶׁכְּבָר זִכָּה לָהֶן**
15 **אַחֵר וְעֵרֵב לָהֶן, וְאַחַר כָּךְ יִסְמְכוּ עָלָיו וִיבַשְּׁלוּ**
16 **וְיֹאפוּ. אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב - הֲרֵי**
17 **אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְיֵשׁ[26] לוֹ לְאָדָם לְעָרֵב עַל כָּל הָעִיר**
18 **וְעַל כָּל הַקְּרוֹב אֵלֶיהָ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, וּלְמָחָר מַכְרִיז**
19 **וְאוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין יִסְמֹךְ**
20 **עַל עֵרוּבִי.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויש לו לאדם לערב על כל העיר ... ולמחר מכריז ואומר.. כו'".

במצות עירוב תבשילין, מצינו דבר שאינו בשום מצוה אחרת אף שאפשר להוציא בה אחרים ידי חובה, ובכל זאת לא מצאנו שיש להכריז ולומר שמוציאים ידי חובה את כל הדרים בעיר הזו.

והביאור בזה: בהכנסת אורחים מתבטאת מצות "ואהבת לרעך כמוך" והגם שמצוותה כל השנה יש בה הדגשה מיוחדת בימים טובים, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות אבל ריש פי"ד) "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו, ואינו מאכיל לעניים ולמרי הנפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו... ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר... כו'".

כשמזכירים לאדם שעליו לטרוח גם בהכנת תבשילי השבת כבר בערב יו"ט הרי שמתוסף על ידי זה גם בהכנת התבשילים של יו"ט מבעוד מועד, וממילא יהיה מספיק גם עבור כל האורחים שיבואו לביתו ביו"ט, ונמצא שביסודה של מצות עירוב תבשילין מודגש העניין של אהבת ישראל על ידי שמזכה "לכל ישראל הדרים בעיר הזאת ואח"כ מוסיף ומעלה בקודש כשמכניס האורחים ביו"ט עצמו.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כא)

24) ביצה טז, ב. 25) "זכין לאדם שלא בפניו". 26) ביצה טז, ב: "מכריז רבי יעקב בר אידי, מי שלא הניח עירוב תבשילין - יבוא ויסמוך על שלי. ועד כמה? אמר רב נהומי בר זכריה משמיה דאביי, עד תחום שבת. אבוה דשמואל מערב אכולה נהרדעא (על כל נהרדעא), ר' אמי ור' אסי מערבי אכולהו טבריה (על כל טבריה)".

21 **ח. הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין חַיָּב לְבָרֵךְ[27]: בָּרוּךְ אַתָּה**
22 **ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ**
23 **עַל מִצְוַת עֵרוּב. וְאוֹמֵר: בְּעֵרוּב זֶה יֻתַּר לִי לֶאֱפוֹת**
24 **וּלְבַשֵּׁל[28] מִיּוֹם טוֹב שֶׁלְּמָחָר[29] לְשַׁבָּת. וְאִם זָכָה בּוֹ**
25 **לַאֲחֵרִים - יֹאמַר: לִי וְלִפְלוֹנִי וְלִפְלוֹנִי, אוֹ לְאַנְשֵׁי**
26 **הָעִיר כֻּלָּם, לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת.**

27) פסחים ז, ב: "כל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן". ולשון הרמב"ם (הל' ברכות פי"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים (חכמים) בין מצוה שהיא חובה מדבריהם... בין מצוות שאינן חובה, כגון עירוב ונטילת ידים, מברך על הכל קודם לעשייתן אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות, והיכן צונו? בתורה שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה", נמצא ענין הדברים והציען כך הוא, אשר קדשנו במצותיו שצוה בהן לשמוע מאלו שצוונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה, וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים". 28) נוסח הגאונים: "בדין יהא שרא לנא, לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא (ולהדליק הנר) ולמעבד כל צרכנא" (או"ח סי' תקכז). אבל יש אומרים שאין צריך להזכיר "לאדלוקי שרגא" שלא הצריכו עירוב אלא לצרכי אכילה ולא להדלקת הנר (הרשב"א ב'עבודת הקודש', ועיין ב'מאירי' בשם 'תוספות', וב'בירור הלכה' למסכת ביצה כא: ציון י). 29) כגון שחל יום־טוב ביום הששי וביום השבת. או בארץ ישראל, שיום־טוב אינו אלא יום אחד בלבד, ביום ששי. אבל בימים־טובים של גלויות, וחל יום־טוב ביום חמישי וששי, ומניח את העירוב בערב יום־טוב שהוא יום רביעי - לא שייך לומר "שלמחר", שהרי אסור לבשל לשבת אלא ביום־טוב שני, ולא ביום־טוב ראשון (מגיד־משנה להלן הי"ב — לחם־משנה).

27 **ט. מִי[30] שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ**
28 **אֲחֵרִים - כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לוֹ לְבַשֵּׁל וְלֶאֱפוֹת, כָּךְ קִמְחוֹ**
29 **וּמַאֲכָלוֹ אָסוּר. וְאָסוּר לְאַחֵר שֶׁהִנִּיחַ לְעַצְמוֹ לְבַשֵּׁל**
30 **וְלֶאֱפוֹת לָזֶה שֶׁלֹּא הִנִּיחַ, עַד שֶׁיַּקְנֶה לוֹ; שֶׁנִּמְצָא זֶה**

מְבַשֵּׁל וְאוֹפֶה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי קָנָהוּ. וְאִם רָצָה, יִתֵּן אַחַר כָּךְ לָזֶה שֶׁלֹּא הִנִּיחַ בְּמַתְּנָה[31].

30) ביצה יז, א. 31) ואם לא קיבל לאכול מאחרים, אמר רב הונא (ביצה כא:): "מי שלא הניח עירוב תבשילין, אופין לו פת אחת ומבשלין לו קדירה אחת, ומדליקין לו את הנר. משום רבי יצחק אמרו, אף צולין לו דג קטן, כדי חייו שרו לו רבנן". אבל רבינו והרב האלפסי השמיטו מימרא זו, ולא הביאוה. וראה 'בירור הלכה' שם.

י. מִי[32] שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין, וּבִשֵּׁל וְאָפָה לֶאֱכֹל בַּיּוֹם, וְהוֹתִיר, אוֹ שֶׁזִּמֵּן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל הַמּוֹתָר לְמָחָר. וְאִם[33] הֶעֱרִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלוֹ. עָבַר וְאָפָה וּבִשֵּׁל לַשַּׁבָּת - אֵין אוֹסְרִין עָלָיו. וְלָמָּה הֶחֱמִירוּ וְאָסְרוּ עַל הַמַּעֲרִים וְלֹא אָסְרוּ עַל הַמֵּזִיד? שֶׁאִם תַּתִּיר לַמַּעֲרִים - נִמְצָאוּ הַכֹּל מַעֲרִימִין, וְיִשְׁתַּקַּע שֵׁם עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין; אֲבָל הַמֵּזִיד אֵינוֹ מָצוּי, וְאִם עָבַר הַיּוֹם - לֹא יַעֲבֹר פַּעַם אַחֶרֶת.

32) משנה, ביצה טו, ב: "מבשל הוא ליום־טוב, ואם הותיר - הותיר לשבת". 33) ביצה יז, ב.

יא. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים[34] שֶׁחָלוּ לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי וְעֶרֶב שַׁבָּת - עוֹשֶׂה עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין מִיּוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב. שָׁכַח[35] וְלֹא הִנִּיחַ - מַנִּיחוֹ בָּרִאשׁוֹן וּמַתְּנֶה. כֵּיצַד? מַנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין בְּיוֹם חֲמִישִׁי וְאוֹמֵר: אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב וּלְמָחָר חֹל[36] - לְמָחָר אֲבַשֵּׁל וְאֹפֶה לְשַׁבָּת וְאֵינִי צָרִיךְ כְּלוּם; וְאִם הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר יוֹם טוֹב - בְּעֵרוּב זֶה יֵתֵר לִי לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל לְמָחָר מִיּוֹם טוֹב לַשַּׁבָּת[37].

34) בכת"י נוסף: "של גלויות". שהרי הדין השני להניח ביום־טוב ראשון על תנאי, אפשר רק בשני ימים־טובים של גלויות, ולא בשני ימים־טובים של ראש השנה, כמבואר להלן הלכה יג. 35) ביצה יז, א. 36) בכת"י הגירסא: "חול אין בדברי כלום, ואם היום חול ולמחר יום־טוב, הריני מניח עירובי מעתה". 37) ולמחר אין צריך לומר כלום (שו"ע או"ח סי' תקכז).

יב. כֵּיצֵא[38] בּוֹ: הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת[39] שֶׁל טֶבֶל[40] בְּיוֹם טוֹב[41] רִאשׁוֹן - אוֹמֵר: אִם הַיּוֹם חֹל - תִּהְיֶה זוֹ תְּרוּמָה עַל זוֹ, וְאִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ - אֵין בִּדְבָרַי כְּלוּם. וְקוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם[42] וּמַנִּיחָהּ[43]. וּלְמָחָר בַּשֵּׁנִי חוֹזֵר[44] וְאוֹמֵר: אִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ - אֵין בִּדְבָרַי כְּלוּם, וְאִם הַיּוֹם חֹל - תִּהְיֶה זוֹ תְּרוּמָה עַל זוֹ. וְקוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם וּמַנִּיחָהּ. כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ בָּרִאשׁוֹן. וּמַנִּיחַ אֶת זוֹ שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ שֵׁם תְּרוּמָה, וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁנִיָּה.

38) עירובין לט, ב. 39) סלים. 40) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, ואסור לאכול ממנה, נקראת טבל, טב־לא, שאינה טובה לאכילה. 41) ואסור להפריש תרומות ומעשרות ביום־טוב (ראה הל' יום־טוב פ"ד הכ"א).

42) תרומה. 43) ואינו אוכל ממנה. 44) לאותה הכלכלה שאמר עליה אתמול (רש"י).

יג. בַּמֶּה[45] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלֻיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אִם שָׁכַח וְלֹא הִנִּיחַ בְּיוֹם רְבִיעִי - שׁוּב אֵינוֹ מַנִּיחַ, אֶלָּא סוֹמֵךְ עַל אֲחֵרִים, אִם עֵרְבוּ עָלָיו, אוֹ מַקְנֶה קִמְחוֹ[46] לְמִי שֶׁעֵרַב, אוֹ יִהְיֶה אָסוּר לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל לַשַּׁבָּת. וְכֵן אִם שָׁכַח וְלֹא הִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִיּוֹם רְבִיעִי - שׁוּב אֵינוֹ מַפְרִישׁ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[47].

45) ביצה ו, א: "רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי בשני ימים־טובים של ראש השנה. חזייה דהוה עציב. אמר ליה: "אמאי עציב מר?" אמר ליה: "דלא אותיבי עירוב תבשילין", אמר ליה: "ולותיב מר האדינא (עכשיו), מי לא אמר רבא: מניח אדם עירוב תבשילין מיום־טוב לחבירו ומתנה?" אמר ליה: "אימר דאמר רבא, בשני ימים־טובים של גלויות, בשני ימים־טובים של ראש השנה - מי אמר?". 46) בכת"י, תיבת "קמחו" איננה. 47) כבר כתב הרמב"ם (למעלה פ"א הכ"ד): "שני ימים־טובים של ראש השנה, קדושה אחת הן, וכיום אחד הן חשובים לכל אלו הדברים", אם כן אי־אפשר להתנות "אם היום יום־טוב ולמחר חול", כיון שהם נחשבים ליום אחד.

יד. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ הָיוּ בִּזְמַן שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשִׁין עַל פִּי הָרְאִיָּה, וְהָיוּ בְּנֵי הַגְּלֻיּוֹת עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַיּוֹם, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין עַל הַחֶשְׁבּוֹן וּמְקַדְּשִׁין עָלָיו - אֵין יוֹם טוֹב שֵׁנִי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, אֶלָּא מְנֻהָג בִּלְבַד.

טו. וּלְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין מְעָרֵב אָדָם וּמַתְּנֶה בַּזְּמַן הַזֶּה, לֹא עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין וְלֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא שִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, וְאֵינוֹ מְעַשֵּׂר הַטֶּבֶל עַל תְּנַאי; אֶלָּא הַכֹּל מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב בִּלְבַד[48].

48) ואף שמקור הדין הזה, להתנות תנאי על שני ימים־טובים של גלויות, הוא מדברי רבא, שהיה מהאמוראים האחרונים - הרי כתב רבינו בהל' קידוש החודש פ"ה הי"ג: "ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף חכמי הגמרא, בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית־דין קבוע, אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי גמרא עד ימי אביי ורבא - על קביעת ארץ ישראל היו סומכין". ואף שבגמרא מבואר ב"עובדא דרבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי", שהדין הזה נהג גם בימי רב אשי? - הרי כתב הרמב"ם בהקדמתו לספר 'משנה תורה' בסדר קבלת החכמים: "שמכלל החכמים שקיבלו מרבא, רב אשי ורבינא", אם כן היו גם הם בדורו של רבא שנהג עד אז סדר קביעת ארץ ישראל (מפרשי הרמב"ם). והראב"ד כאן כותב על חידושו של הרמב"ם בדין זה: "אף־על־פי שיש בדבריו כעין טעם, לא ראינו הגאונים הראשונים שחלקו

בדבר זה, שהרי כל־שכן הוא, אם היום השני חול גמור הוא, בוודאי שיכול לעשות עירוב בשני ימים־טובים של גלויות". אבל דעת הרמב"ם היא שמכיון שאנחנו יודעים שהיום הראשון הוא יום־טוב ודאי, והשני נשאר בידינו בתור מנהג, אם כן יש כאן יום־טוב ודאי מצד המנהג, ואי־אפשר להתנות עליו מספק - אם חול הוא.

טז. כְּשֵׁם[49] שֶׁמִּצְוָה לְכַבֵּד שַׁבָּת וּלְעַנְּגָהּ, כָּךְ כָּל יָמִים טוֹבִים[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד[51], וְכָל יָמִים טוֹבִים נֶאֱמַר בָּהֶן: מִקְרָא קֹדֶשׁ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[52] הַכָּבוֹד[53] וְהָעִנּוּג[54] בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת. וְכֵן[55] רָאוּי לְאָדָם שֶׁלֹּא יִסְעֹד בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה[56] וּלְמַעְלָה, כְּעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁדָּבָר זֶה בִּכְלַל הַכָּבוֹד. וְכָל הַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת[57], כְּאִלּוּ נִטְפַּל[58] לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[59].

49) ביצה טו, ב. 50) מצוה לכבדם ולענגם. 51) ולפני זה, כתוב "וקראת לשבת עונג", הרי כאן עונג וכבוד. והגאון האדר"ת העיר (בהגהותיו על הרמב"ם) על האחרונים שהסתפקו אם יש מצות עונג ביום־טוב כמו בשבת, ולא הביאו דברי רבינו אלה. ועיין למעלה פ"ב ה"ט. 52) בהל' שבת (פ"ל, ה"ב). 53) לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין, להתלבש בבגדים נאים ובכסות נקיה (שם). 54) לתקן תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבוסם - הכל לפי ממונו, לאכול סעודות, לקבוע אותן על היין, לבצוע על שתי ככרות, אכילת בשר ושתיית יין (שם). 55) פסחים צט, ב. 56) מנחה קטנה, וחצי שעה לפניה (ראה למעלה פ"ל מהל' שבת ה"ד במגיד־משנה וכסף־משנה), כדי שיאכל סעודת יום־טוב בערב לתיאבון. 57) פסחים קיח, א. שאינו מכבד ומענג הימים־טובים. ואי אפשר לפרש "המועדות" חולו־של־מועד ובעושה מלאכה (כמו שפירש רשב"ם שם) - שהרי לדעת רבינו (להלן פ"ז ה"א) אין חול־המועד אסור במלאכה מן התורה, ואין סברא לומר שהוא כעובד עבודה־זרה. וכן כתבו ה'תוספות' בחגיגה יח. ד"ה חולו. 58) נתחבר. 59) שנאמר (שמות לד יז־יח): "אלהי מסכה לא תעשה לך, את חג המצות תשמור".

יז. שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח וּשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג עִם שְׁאָר יָמִים טוֹבִים[60] - כֻּלָּם אֲסוּרִים בְּהֶסְפֵּד[61] וְתַעֲנִית[62]. וְחַיָּב אָדָם לִהְיוֹת בָּהֶן שָׂמֵחַ[63] וְטוֹב לֵב, הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בָנָיו[64] וְכָל הַנִּלְוִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ וְגוֹמֵר. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַשִּׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן הִיא קָרְבַּן שְׁלָמִים, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִין בְּהִלְכוֹת חֲגִיגָה, יֵשׁ בִּכְלָל אוֹתָהּ שִׂמְחָה לִשְׂמֹחַ הוּא וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, כָּל אֶחָד כָּרָאוּי לוֹ.

60) חג השבועות וראש השנה. 61) משנה, מועד קטן כז, א. 62) פסחים סח, ב. 63) פסחים קט, א. 64) בכת"י, הגירסא: "ובני ביתו".

יח. כֵּיצַד?[65] הַקְּטַנִּים - נוֹתֵן לָהֶם קְלָיוֹת וְאֱגוֹזִים וּמִגְדָּנוֹת, וְהַנָּשִׁים - קוֹנֶה לָהֶן בְּגָדִים וְתַכְשִׁיטִים נָאִים כְּפִי מָמוֹנוֹ, וְהָאֲנָשִׁים - אוֹכְלִין בָּשָׂר וְשׁוֹתִין יַיִן; שֶׁאֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, וְאֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן. וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה - חַיָּב לְהַאֲכִיל לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה[66] עִם שְׁאָר הָעֲנִיִּים הָאֲמֻלָּלִים. אֲבָל מִי שֶׁנּוֹעֵל דַּלְתוֹת חֲצֵרוֹ, וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ, וְאֵינוֹ מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה לַעֲנִיִּים וּלְמָרֵי נֶפֶשׁ - אֵין זוֹ שִׂמְחַת מִצְוָה, אֶלָּא שִׂמְחַת כְּרִסּוֹ; וְעַל אֵלּוּ נֶאֱמַר: זִבְחֵיהֶם כְּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ, כִּי לַחְמָם לְנַפְשָׁם. וְשִׂמְחָה כָּזוֹ קָלוֹן הִיא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם, פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם.

65) פסחים קט, א: "תנו רבנן, חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, שנאמר: "ושמחת בחגך", במה משמחם? ביין. רבי יהודה אומר: "אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן", אנשים — ביין, ונשים - בבבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצים". 66) שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך".

יט. אַף־עַל־פִּי[67] שֶׁאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בַּמּוֹעֲדוֹת בִּכְלַל מִצְוַת עֲשֵׂה, לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[68], אֶלָּא כָּךְ הִיא הַדָּת[69]: בַּבֹּקֶר[70] מַשְׁכִּימִין כָּל הָעָם לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וּמִתְפַּלְּלִין וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה בְּעִנְיַן הַיּוֹם, וְחוֹזְרִין לְבָתֵּיהֶם וְאוֹכְלִין, וְהוֹלְכִין לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, קוֹרִין וְשׁוֹנִין עַד חֲצִי הַיּוֹם, וְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם מִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, וְחוֹזְרִין לְבָתֵּיהֶן לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת שְׁאָר הַיּוֹם עַד הַלַּיְלָה.

67) ביצה טו, ב. 68) "כתוב אחד אומר (דברים טז, ח): "עצרת לה' אלקיך", וכתוב אחד אומר (במדבר כט, לה): "עצרת תהיה לכם", הא כיצד? רבי יהושע אומר: "חלקהו, חציו לה' וחציו לכם", חציו אוכל ושותה, וחציו יושב ושונה. 69) הדין. 70) במגילה כג, א אמרו: "ביום־טוב מאחרין לבוא" (לבית הכנסת). ועיין ב'פרישה' ל'טור' או"ח סי' תקכט סק"ה, וב'בירור הלכה' למסכת ביצה טו: ציון ה.

כ. כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְשָׂמֵחַ בָּרֶגֶל - לֹא יִמְשֹׁךְ בְּיַיִן וּבִשְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, וְיֹאמַר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיּוֹסִיף בָּזֶה - יַרְבֶּה בְּמִצְוַת שִׂמְחָה; שֶׁהַשִּׂכְרוּת וְהַשְּׂחוֹק הַרְבֵּה וְקַלּוּת הָרֹאשׁ אֵינָהּ שִׂמְחָה, אֶלָּא הוֹלֵלוּת וְסִכְלוּת, וְלֹא נִצְטַוִּינוּ עַל הַהוֹלֵלוּת וְהַסִּכְלוּת, אֶלָּא עַל הַשִּׂמְחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדַת יוֹצֵר הַכֹּל; שֶׁנֶּאֱמַר: תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה בְּשִׂמְחָה. וְאֵי אֶפְשָׁר לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם לֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂכְרוּת[71].

71) ברכות לא, א.

כא. חַיָּבִין[72] בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בָּרְגָלִים, שֶׁיִּהְיוּ מְסַבְּבִין וּמְחַפְּשִׂין בַּגַּנּוֹת וּבַפַּרְדֵּסִים וְעַל הַנְּהָרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת שָׁם אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְיָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרָה. וְכֵן יַזְהִירוּ בְּדָבָר זֶה לְכָל הָעָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים בְּבָתֵּיהֶם לְשִׂמְחָה, וְלֹא יִמְשְׁכוּ בְּיַיִן, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרָה[73].

72) מקור הדברים בתוספתא (סוכה פ"ד ה"א): "בראשונה כשהיה שמחת בית השואבה, אנשים רואים מבפנים ונשים רואות כבחוץ, וכשראו בית־דין שהם באים לידי קלות ראש, עשו שלש גזוזטראות בעזרה, כנגד שלש רוחות, ששם נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה, ולא היו מעורבין". 73) קידושין פא, א: "אמר אבין: סקבא דשתא - ריגלא" (ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה - ימות הרגל, שיש קבוצות אנשים ונשים לשמוע דרשה, ונושאים ונותנים זה עם זה, רש"י).

כב. יָמִים שֶׁבֵּין רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח וְרִאשׁוֹן וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהֵן בַּגּוֹלָה אַרְבָּעָה בְּתוֹךְ הַפֶּסַח וַחֲמִשָּׁה בְּתוֹךְ הֶחָג - הֵם הַנִּקְרָאִין חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְנִקְרָאִין מוֹעֵד. וַאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם חַיָּבִין בְּשִׂמְחָה וַאֲסוּרִין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית, מֻתָּר לְסִפֹּד בָּהֶן תַּלְמִיד חָכָם בְּפָנָיו[74]; אֲבָל לְאַחַר שֶׁיִּקָּבֵר - אָסוּר לְסָפְדוֹ בָּהֶן. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, בַּחֲנֻכָּה וּבַפּוּרִים, שֶׁסּוֹפְדִין בָּהֶן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּפָנָיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁיָּמִים אֵלּוּ אֲסוּרִין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית; אֲבָל לְאַחַר הַקְּבוּרָה - אָסוּר לִסְפֹּד בָּהֶן.

74) מועד קטן כז, ב: "אמר רב פפא: "אין מועד בפני תלמיד חכם".

כג. אֵין[75] מַנִּיחִין מִטַּת הַמֵּת בָּרְחוֹב בַּמּוֹעֵד, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אֶת הַהֶסְפֵּד, אֶלָּא מִבֵּיתוֹ לְקִבְרוֹ[76]. וְאֵין[77] מִתְאַבְּלִין[78] בַּמּוֹעֵד. וְכֵן אֵין קוֹרְעִין וְלֹא מַבְרִין[79] וְלֹא חוֹלְצִין הַכָּתֵף[80] בַּמּוֹעֵד עַל הַמֵּת, אֶלָּא קְרוֹבָיו שֶׁהֵן חַיָּבִין לְהִתְאַבֵּל עָלָיו[81]. וְאִם הָיָה חָכָם[82] אוֹ אָדָם כָּשֵׁר[83], אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד עָלָיו בִּשְׁעַת נְטִילַת נְשָׁמָה - הֲרֵי זֶה קוֹרֵעַ עָלָיו בַּמּוֹעֵד אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ קְרוֹבוֹ. וְאֵין קוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי כְּלָל, וַאֲפִלּוּ קְרוֹבָיו שֶׁל מֵת.

75) (משנה, מועד קטן כז, א. 76) כלומר כשהקבר מוכן (שו"ע או"ח סי' תקמז). 77) משנה, מועד קטן כד, ב. 78) לא חלה עליו אבילות, דמצוות־עשה של שמחת הרגל שהיא מצוה של רבים, דוחה אבילות שהיא של יחיד (מועד קטן יד:). 79) סעודה ראשונה שעושין לאבל אחרי הקבורה. 80) ועכשיו לא נהגו לחלוץ הכתף לאבילות אפילו בחול (שו"ע יו"ד סי' שמ). 81) הם שבעה קרובים. אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו, ואשתו. 82) מועד קטן כה, א. 83) הגון (שם).

כד. נָשִׁים[84] בַּמּוֹעֵד: בִּפְנֵי הַמֵּת - מְעַנּוֹת, אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת וְלֹא מְקוֹנְנוֹת; נִקְבַּר הַמֵּת - אֵינָן מְעַנּוֹת. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וַחֲנֻכָּה וּפּוּרִים: בִּפְנֵי הַמֵּת - מְעַנּוֹת וּמְטַפְּחוֹת, אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת. אֵי זֶהוּ עִנּוּי? שֶׁכֻּלָּן עוֹנוֹת כְּאַחַת. קִינָה? אַחַת אוֹמֶרֶת וְכֻלָּן עוֹנוֹת. וְאָסוּר[85] לְאָדָם שֶׁיְּעוֹרֵר[86] עַל מֵתוֹ קֹדֶם לְרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא הָרֶגֶל וְהוּא נֶעֱצָב, וְלִבּוֹ דּוֹאֵג וְכוֹאֵב מִזִּכְרוֹן הַצַּעַר; אֶלָּא יָסִיר הַדְּאָגָה מִלִּבּוֹ, וִיכַוֵּן דַּעְתּוֹ לְשִׂמְחָה[87].

84) משנה, שם כח, ב. 85) משנה, שם ח, א. 86) הספד. 87) לקיים מצות התורה: "ושמחת בחגך".

יום ה' כ"ז מנחם־אב ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני חולו של מועד ולא נשלמו.

א. חֹלוֹ[2] שֶׁל מוֹעֵד, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ 'שַׁבָּתוֹן'[3] - הוֹאִיל[4] וְנִקְרָא 'מִקְרָא קֹדֶשׁ'[5] וַהֲרֵי הוּא זְמַן חֲגִיגָה בַּמִּקְדָּשׁ[6], אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה[7], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּשֶׁאָר יְמֵי הַחֹל, שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל. וְהָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה הָאֲסוּרָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[8], מִפְּנֵי שֶׁאֲסוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9]. וְלֹא כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה אֲסוּרָה בּוֹ כְּיוֹם טוֹב[10], שֶׁסּוֹף הָעִנְיָן בַּדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱסְרוּ בּוֹ - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּיוֹם חֹל[11] לְכָל דָּבָר, לְפִיכָךְ יֵשׁ מְלָאכוֹת אֲסוּרוֹת בּוֹ וְיֵשׁ מְלָאכוֹת מֻתָּרוֹת בּוֹ.

2) הם ימי החג שבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום השביעי בפסח, ושבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום השמיני בסוכות. 3) המורה לשבות ממלאכה. 4) בכ"י הגירסה: "יום טוב הוא הואיל ונקרא". 5) (מסכת חגיגה יח). שמשמעו קדשהו בעשיית מלאכה (רש"י), לנהוג בו קדושה שלא לעשות מלאכה. 6) קרבן חגיגה של יום טוב. 7) בירושלמי (מסכת פסחים פרק ד' הלכה א') מבואר כי יום שאדם מקריב קרבן בבית המקדש הוא אסור בעשיית מלאכה, ומוכיח את זה מתוך הכתוב: "אינו בדין שיהא קרבנך קרב ואתה עסוק במלאכה". ובחגיגה דף י"ח עמוד א' הובאו כמה מקורות. מן הכתוב שחולו של מועד אסור בעשיית מלאכה (שמות פרק כ"ג פסוק י"ד): "את חג המצות תשמור שבעת ימים", "לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה". ועוד (ויקרא פרק כ"ג פסוק ד'): "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם", אמר רבי עקיבא: "במה הכתוב מדבר, אם ביום הראשון הרי כבר נאמר: "שבתון", ואם בשביעי הרי כבר נאמר: "שבתון", הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד, ללמדך שאסור בעשיית מלאכה". ועיין בספרי (פרשת ראה פרק ט"ז): "רבי שמעון אומר, פסח וחג (הסוכות) שאינם עונת מלאכה, אמרה תורה עשה זה שבעה וזה שמונה ימים, עצרת (שבועות) שהיא עונת מלאכה (קצירה), אינה אלא יום

אחד, מלמד שהתורה חסה על ממונם של ישראל". הרי שחול המועד אסור בעשיית מלאכה. 8) מלקין אותו על שמרד נגד דברי חכמים. 9) במסכת חגיגה שם: "כתוב (דברים פרק ט"ז פסוק ח'): "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה", מה שביעי עצור (ממלאכה) אף ששת ימים עצורין, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה, אף ששת ימים עצורים בכל מלאכה? תלמוד לומר: "וביום השביעי עצרת", השביעי עצור בכל מלאכה ואין ששת ימים עצורין בכל מלאכה, הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר, איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת". ויש מן הראשונים שסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מן התורה. ראה בביאור הלכה סימן תק"ל. 10) וחמשה סוגי מלאכה מותרים בחול המועד. א. דבר האבד (אם לא יעשנו במועד יפסד הדבר). ב. צרכי מועד לאוכל נפש. ג. פועל שאין לו מה יאכל. ד. צרכי רבים. ה. מעשה הדיוט (שאינו מעשה אומן – משנה ברורה סימן תק"ל). 11) ירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'): "אמר רבי אבא בר ממל: "אילו היה מי שימנה אתי התרתי שיהיו עושין מלאכה בחול המועד, כלום אסור לעשות מלאכה אלא שיהיו אוכלין ושותין ושמחין ויגיעין בתורה? ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין".

1 **ב. וְאֵלּוּ הֵן: כָּל מְלָאכָה, שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ**
2 **בַּמּוֹעֵד יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד הַרְבֵּה - עוֹשִׂין אוֹתָהּ,**
3 **וּבְלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ טֹרַח הַרְבֵּה. כֵּיצַד? מַשְׁקִין[12]**
4 **בֵּית הַשְּׁלָחִין[13] בַּמּוֹעֵד, אֲבָל לֹא בֵּית הַמַּשְׁקֶה[14];**
5 **שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֶה בֵּית הַשְּׁלָחִין, וְהִיא הָאָרֶץ הַצְּמֵאָה**
6 **- יִפְסְדוּ בּוֹ הָאִילָנוֹת שֶׁבָּהּ. וּכְשֶׁהוּא מַשְׁקֶה אוֹתָהּ -**
7 **לֹא יִדְלֶה וְיַשְׁקֶה מִן הַבְּרֵכָה[15] אוֹ מִמֵּי הַגְּשָׁמִים,**
8 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא טֹרַח גָּדוֹל; אֲבָל מַשְׁקֶה הוּא מִן**
9 **הַמַּעְיָן[16], בֵּין שֶׁהָיָה בֵּין שֶׁיָּצָא לְכַתְּחִלָּה[17] - מַמְשִׁיכוֹ**
10 **וּמַשְׁקֶה בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

12) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). 13) אדמה שצמאה למים, ויש בה תעלות להשקאה. 14) שדה צמחים המסתפקת ממי גשמים. 15) מים מכונסין בבור עמוק, ויש טירחא גדולה לדלות ולשאוב משם המים. 16) ממשיך את המים לשם. 17) עכשיו מחדש.

11 **ג. הוֹפֵךְ[18] אָדָם אֶת זֵיתָיו[19] בַּמּוֹעֵד, וְטוֹחֵן אוֹתָן וְדוֹרֵךְ**
12 **אוֹתָן, וּמְמַלֵּא הֶחָבִיּוֹת וְגָף[20] אוֹתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה**
13 **בְּחֹל. כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶפְסֵד אִם לֹא נַעֲשֶׂה - עוֹשֶׂהוּ**
14 **כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ שִׁנּוּי. וְכֵן[21] מַכְנִיס אָדָם פֵּרוֹתָיו**
15 **מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים, וּבְלְבַד[22] שֶׁיַּכְנִיסֵם בְּצִנְעָה[23]; וְשׁוֹלֶה[24]**
16 **פִּשְׁתָּנוֹ מִן הַמִּשְׁרָה בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֹּאבַד. וְכֵן כֶּרֶם**
17 **שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִבָּצֵר בַּמּוֹעֵד - בּוֹצְרִין אוֹתוֹ[25].**

18) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד ב'). שכשנותנים הזיתים במעטן לאחר לקיטה וצוברן שם, מניחם כדי שיתחממו ויתבשלו מאליהן, ונותנן בבית הבד, והופכן וטוחנן. ואם לא עשה כן עכשיו נפסדים. 19) במשנה (שם) כתוב: "אם היו זיתיו הפוכים", אבל להפוך אותם לא הותר (השגות הראב"ד). אבל בברייתא שם לענין אבלות מפורש "זיתיו להפוך" (כן הנוסחא ברמב"ם פרק ה' מהלכות אבל הלכה י' ובעוד כמה מקורות, ראה מגיד משנה ומגדל עוז ושיטת רבינו ידידיה תלמיד רבינו יחיאל מפריש על מועד קטן וחידושי הר"ן שם) והוא הדין לחול המועד (מגיד משנה). 20) וסותם. והוא במשנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. 21) משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. 22) ואם הוא דבר שאי אפשר לעשותו אלא בפרהסיא, הכל מותר בדבר האבד (רמ"א סימן תקל"ח). 23) החמירו כאן לעשות בצנעא מפני שאין ההפסד ברור, שאין זה ודאי שיבואו גנבים (מגיד משנה בשם רמב"ן). 24) מעלה ומוציא. 25) שבדבר האבד מותר לעשות אפילו במחובר לקרקע (מגיד משנה).

18 **ד. וְאָסוּר[26] לְאָדָם שֶׁיִּתְכַּוֵּן וְיֹאחַר מְלָאכוֹת אֵלּוּ**
19 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וְיַנִּיחֵם[27] כְּדֵי לַעֲשׂוֹתָן בַּמּוֹעֵד מִפְּנֵי**
20 **שֶׁהוּא פָּנוּי. וְכָל הַמְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ וְהִנִּיחָהּ לַמּוֹעֵד,**
21 **וַעֲשָׂאָהּ בַּמּוֹעֵד - בֵּית דִּין מְאַבְּדִין[28] אוֹתָהּ וּמַפְקִירִין**
22 **אוֹתָהּ לַכֹּל. וְאִם[29] כִּוֵּן מְלַאכְתּוֹ וָמֵת - אֵין קוֹנְסִין**
23 **בְּנוֹ אַחֲרָיו, וְאֵין מְאַבְּדִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[30]; וְאֵין מוֹנְעִין**
24 **הַבֵּן מִלַּעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מְלָאכָה בַּמּוֹעֵד כְּדֵי שֶׁלֹּא**
25 **תֹּאבֵד.**

26) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). 27) שאפשר לו לעשות את המלאכה בשאר ימות השנה, לפני המועד או לאחריו, והוא מצמצם אותה למועד. 28) "וכולן אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו" (שם). וסובר הרמ"ך שהפירוש הוא שמונעין אותו מלעשות המלאכה ומניחין את הדבר להיפסד. וקריאת מלה זו היא: יֹאבְדוּ, אבל רבינו סובר כי "יאבדו" פירושו שהבית דין מאבדין אותו ומפקירין את הדבר, וקריאת מילה זו יְאַבְּדוּ. וראיה לדברי רבינו מהגמרא (שם): "רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטי זימניה (לקטוף הפירות) בחולא דמועדא, קטפיה. לשנה (אחרת) שהיוה כולי עלמא לפרדיסייהו לחולא דמועדא, אפקריה רבי ינאי לפרדיסא ההוא שתא", הרי שבית דין מפקירין למי שמכוון מלאכתו במועד (תוספות יום טוב). 29) (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). 30) בכ"י הגירסא: "ואין מאבדין את ממונו".

26 **ה. מִי[31] שֶׁצָּרִיךְ לִתְפֹּר לוֹ בֶּגֶד אוֹ לִבְנוֹת לוֹ מָקוֹם**
27 **בַּמּוֹעֵד[32]: אִם הָיָה הֶדְיוֹט וְאֵינוֹ מָהִיר בְּאוֹתָהּ**
28 **מְלָאכָה[33] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּדַרְכּוֹ; וְאִם הָיָה**
29 **אֻמָּן מָהִיר - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט.**
30 **כֵּיצַד? בִּתְפִירָה - מַכְלִיב[34], וּבִבְנְיָן[35] - מַנִּיחַ אֲבָנִים**
31 **וְאֵינוֹ טָח בְּטִיט עֲלֵיהֶן, וְשָׂף[36] סִדְקֵי הַקַּרְקַע[37]**
32 **וּמַעְגִּילָהּ בַּיָּד וּבָרֶגֶל[38], כְּעֵין שֶׁמַּעְגִּילִים בְּמַחֲלָצַיִם[39].**
33 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

31) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 32) לצורך המועד. 33) מי שאינו מהיר במלאכה סימן שאינו אומן (הגר"א). 34) מרחיק התפירות זו מזו, כמו שיני הכלב.

35) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'). 36) מחליק וסותם. 37) של הגג. 38) שיעשה ברגל החלקת הטיח, כדרך שרגילים לעשות בכלי, אבל לא יעשנו בכלי (מהריט"ץ). 39) כלי שמחליקים בו הטיט בגגות.

ו. מי[40] שֶׁהָיְתָה לוֹ תְּבוּאָה מְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע, וְאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל בַּמּוֹעֵד אֶלָּא מִמֶּנָּה - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין כָּאן הֶפְסֵד[41], אֵין מַצְרִיכִין אוֹתוֹ לִקְנוֹת מַה שֶּׁיֹּאכַל מִן הַשּׁוּק עַד שֶׁיִּקָּצֵר אַחַר הַמּוֹעֵד, אֶלָּא קוֹצֵר וּמְעַמֵּר וְדָשׁ וְזוֹרֶה וּבוֹרֵר וְטוֹחֵן מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָדוּשׁ בְּפָרוֹת; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד[42] - צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). 41) (מסכת מועד קטן שם): "רב חצדו ליה חצדא (= קצרו לו קציר) בחולא דמועדא – דחיטי – דלא הוה פסיד (שדה חיטה שאינה נפסדת אם לא יקצרוה עכשיו) ואין לו מה יאכל הוה (לא היה לו מה לאכול)". 42) שעל ידי השינוי אינו מביא הפסד אבל אם מביא הפסד אינו צריך שינוי שהרי כל דבר האבד אינוי צריך שינוי (כמו שכתב למעלה הלכה ג') וכל שכן אם גורם הפסד במעשיו, ועיין כסף משנה.

ז. כְּבָשִׁים[43] שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל מֵהֶן בַּמּוֹעֵד - כּוֹבְשָׁן, וְשֶׁאֵינָן רְאוּיִין אֶלָּא לְאַחַר הַמּוֹעֵד - אָסוּר לְכָבְשָׁן. וְצָד אָדָם דָּגִים כֹּל שֶׁיָּכוֹל לָצוּד[44], וּמוֹלֵחַ[45] הַכֹּל בַּמּוֹעֵד; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאכַל מֵהֶן בַּמּוֹעֵד, אִם יִסְחֹט אוֹתָן בְּיָדוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת עַד שֶׁיִּתְרַכְּכוּ.

43) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') והם פירות, ירקות ודגים, שדרך לכבשם במים ובחומץ. 44) ואפילו אם הוא צד יותר מכדי הצורך במועד, מותר, מכיון שאין כל דג שוה בטעמו אחד להשני, ועל כל צידה יש לומר אולי ימצא משובחים יותר לכבוד המועד (מגן אברהם או"ח תקל"ג). 45) (מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') לפי הלשון השנית שם.

ח. מְטִילִין[46] שֵׁכָר בַּמּוֹעֵד לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד; וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד - אָסוּר. אֶחָד שֵׁכָר תְּמָרִים וְאֶחָד שֵׁכָר שְׂעוֹרִים[47]. אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָשָׁן, מַעֲרִים[48] וְשׁוֹתֶה מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁאֵין הַעֲרָמָה זוֹ נִכֶּרֶת לָרוֹאֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). 47) שיש שם טירחא מרובה. 48) לומר שהחדש טוב לו יותר. ואף שבגמרא שם חלקו חכמים על רבי יוסי בר יהודה ואמרו: "אין מערימין בכך" (הראב"ד בהשגות) ? – הרמב"ם פסק כסתמא דגמרא במסכת שבת דף קל"ט עמוד ב' שכיון שאין הערמה זאת ניכרת, מותר (מגן אברהם שם סימן תקל"ג).

ט. כָּל[49] מְלָאכוֹת שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, כְּשֶׁעוֹשִׂין אוֹתָן אֻמָּנֵיהֶן[50] - עוֹשִׂין בְּצִנְעָה. כֵּיצַד? הַצַּיָּדִים וְהַטּוֹחֲנִין וְהַבּוֹצְרִין לִמְכֹּר בַּשּׁוּק - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹשִׂין בְּצִנְעָה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. וְאִם עָשָׂה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד וְהוֹתִיר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

49) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 50) האומנים רגילים לעשות הרבה ביחד, ולכן עליהם לעשות מלאכתם בצנעא, כי הרואה לא יכיר שעושה לצורך המועד, אבל ההדיוט כשהוא עושה לצורך המועד אינו עושה בשיעור מרובה, לכן מותר לו לעשות אף בפרהסיא (פוסקים).

י. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים בַּמּוֹעֵד[51]. כֵּיצַד? מְתַקְּנִים קִלְקוּלֵי הַמַּיִם שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת. וְחוֹפְרִים לָרַבִּים בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת, וְכוֹרִין[52] לָהֶן נְהָרוֹת כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתּוּ מֵימֵיהֶן. וְכוֹנְסִים מַיִם לְבוֹרוֹת וּמְעָרוֹת שֶׁל רַבִּים, וּמְתַקְּנִין אֶת סִדְקֵיהֶן[53]. וּמְסִירִין אֶת הַקּוֹצִין מִן הַדְּרָכִים, וּמוֹדְדִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת[54], וְכָל מִקְוֶה שֶׁנִּמְצָא חָסֵר - מַרְגִּילִין[55] לוֹ מַיִם וּמַשְׁלִימִין לוֹ שִׁעוּרוֹ.

51) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). משום שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם ממלאכה ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר "קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" (קדירה של שותפים אינה לא חמה ולא קרה – הרא"ש). ולפי זה יש אומרים שאם יש מנהיג אחד שהרשות בידו לעשות לבדו, אסור לו לכוון מלאכתו במועד, אלא יעשו המלאכה בשאר ימות השנה (מגן אברהם סימן תקמ"ד). 52) חופרין. 53) "ומנין שאם לא יצאו ועשו כל אלה (להסיר הקוצין והמכשולות) שכל דמים ששפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאלו הם שפכום, תלמוד לומר (דברים פרק י"ט פסוק י'): והיה עליך דמים" (מסכת מועד קטן דף ה' עמוד ב'). 54) לראות אם יש בהם שיעור טהרה = ארבעים סאה. 55) ממשיכין.

יא. וְיוֹצְאִין[56] שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין לְהַפְקִיר אֶת הַכִּלְאַיִם[57]. וּפוֹדִין[58] אֶת הַשְּׁבוּיִים וְאֶת הָעֲרָכִין וְאֶת הַחֲרָמִים וְאֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת, וּמַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת, וְשׁוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה, וְעוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה, וְרוֹצְעִין עֶבֶד עִבְרִי, וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצֹרָע, וּמְצַיְּנִין עַל הַקְּבָרוֹת שֶׁמִּחוּ גְשָׁמִים אֶת צִיּוּנָן, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מֵהֶן הַכֹּהֲנִים; שֶׁכָּל אֵלּוּ צָרְכֵי רַבִּים הֵן[59].

56) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). 57) לעקור את הכלאים מהשדות. התירו זה בחול המועד משום שאז בטלים הפועלים ממלאכה, והם נשכרים בזול, וממעות תרומת הלשכה של ההקדש שילמו להם (גמרא) וכל מה שאפשר לחסוך כסף להקדש עושים (רש"י). 58) מקור הלכה זו בירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ב'. 59) ["שכל שבית דין נזקק לעשותו, צורך רבים הוא" (מאירי מסכת מועד קטן דף ב' עמוד א' ד"ה ועושין כל צרכי רבים) ובכלל זה ערכין חרמין והקדשות שצריכין בי"ד (פרק ח' מהלכות ערכין הלכה ב') וכן השקאת סוטה (פרק ג' מהלכות סוטה הלכה א') ועריפת עגלה (פרק ט' מהלכות רוצח הלכה א') ורציעת עבד (פרק ג' מהלכות עבדים הלכה ט'). ואילו פדיון שבויים הוא צורך רבים ממש וטהרת

המצורע אף היא לצורך רבים למעט טומאה מישראל, ושריפת פרה לטהר את ישראל. ועיין ריטב"א בתחלת מסכת מועד קטן].

יב. וְדָנִים[60] דִּינֵי מָמוֹנוֹת[61] וְדִינֵי מַכּוֹת וְדִינֵי נְפָשׁוֹת בַּמּוֹעֵד. וּמִי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַדִּין - מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד. וּכְשֵׁם שֶׁדָּנִין בַּמּוֹעֵד, כָּךְ כּוֹתְבִין מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין וְכָל הַדּוֹמֶה לוֹ[62]. כֵּיצַד? כּוֹתְבִין הַדַּיָּנִין אִגְּרוֹת שׁוּם שֶׁשָּׁמוּ לְבַעַל חוֹב, וְאִגְּרוֹת שֶׁמָּכְרוּ בָּהֶן לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, וּשְׁטָרֵי חֲלִיצָה וּמְאוּנִין, וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן מִדְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִים הַדַּיָּנִין לְכָתְבָם כְּדֵי שֶׁיִּזְכְּרוּם, כְּגוֹן טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין אוֹ דְּבָרִים שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן: אִישׁ פְּלוֹנִי נֶאֱמָן עָלַי, אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוּן לִי. מִי שֶׁצָּרִיךְ לִלְוּוֹת בַּמּוֹעֵד, וְלֹא הֶאֱמִינוֹ הַמַּלְוֶה בְּעַל־פֶּה - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב שְׁטַר חוֹב. וְכֵן כּוֹתְבִין גִּטִּין וְקִדּוּשֵׁי נָשִׁים וְשׁוֹבָרִין וּמַתָּנוֹת; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּצָרְכֵי רַבִּים הֵן[63].

60) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד ב'). ואף כאן הטעם הוא מפני שכל אלה מעשי בית דין וכצורך רבים הם (עיין מגיד משנה). 61) אם שני הצדדים רוצים להתדיין במועד, אבל לולא כן אין הבית דין קובע זמן לא בימי ניסן ולא בימי תשרי "מפני שהעם טרודים במועדות" (רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כ"ה הלכה ט'). 62) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ח עמוד ב'). 63) ויש אומרים שההיתר בכל אלה הוא מפני שהם כדבר האבוד (ראב"ד ועוד).

יג. וְאָסוּר[64] לִכְתֹּב בַּמּוֹעֵד אֲפִלּוּ סְפָרִים תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת. וְאֵין מַגִּיהִין[65] אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת בְּסֵפֶר הָעֲזָרָה[66], מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד[67]. אֲבָל כּוֹתֵב אָדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזָה לְעַצְמוֹ[68], וְטוֹוֶה תְּכֵלֶת לְבִגְדוֹ. וְאִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - כּוֹתֵב וּמוֹכֵר לַאֲחֵרִים כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ.

64) (משנה שם). 65) לתקן טעות שבספר. 66) שממנו מגיהים ספר תורה של המלך (למעלה פרק ז' מהלכות ספר תורה הלכה ב' ולהלן פרק ג' מהלכות מלכים הלכה א'). 67) מכיון שיש לציבור ספר תורה אחר לקרוא בו יום טוב. אבל אם אין להם ספר אחר, מותר לכתוב ולהגיה, כדי שיהיה לציבור במה לקרוא (כסף משנה). 68) שצריך להם לתפילין לאחר המועד מיד.

יד. וּמֵתָּר[69] לִכְתֹּב אִגְּרוֹת שֶׁל שְׁאֵלַת שָׁלוֹם[70] בַּמּוֹעֵד, וְכוֹתֵב חֶשְׁבּוֹנוֹתָיו וּמְחַשֵּׁב יְציאוֹתָיו; שֶׁכְּתִיבוֹת אֵלּוּ אֵין אָדָם נִזְהָר בְּתִקּוּנָן מְאֹד[71], וְנִמְצָאוּ כְּמַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט בַּמְּלָאכוֹת[72].

69) (משנה שם). 70) הן "אגרות של רשות" שבמשנה שם. 71) בכ"י התיבה הזאת איננה. 72) ולדעת הראב"ד ההיתר באלה הוא מטעם שהוא דבר האבד שאולי לא ימצא אחר כך מי שיוליך את המכתב.

טו. עוֹשִׂין[73] כָּל צָרְכֵי הַמֵּת[74] בַּמּוֹעֵד. גּוֹזְזִין שְׂעָרוֹ, וּמְכַבְּסִין כְּסוּתוֹ, וְעוֹשִׂין לוֹ אָרוֹן. וְאִם לֹא הָיוּ לָהֶם נְסָרִים - מְבִיאִין קוֹרוֹת וְנוֹסְרִין מֵהֶן נְסָרִים בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת[75]. וְאִם הָיָה[76] אָדָם מְפֻרְסָם - עוֹשִׂין אֲפִלּוּ בַּשּׁוּק[77]. אֲבָל אֵין כּוֹרְתִין עֵץ מִן הַיַּעַר לְנָסֹר מִמֶּנּוּ לוּחוֹת לְאָרוֹן, וְאֵין חוֹצְבִין אֲבָנִים לִבְנוֹת בָּהֶן קֶבֶר.

73) (מסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 74) כמו לתפור תכריכין ואפילו אם הוא מעשה אומן (פרי מגדים). 75) שהמת נמצא שם, שיודעים שנעשה לצורך המת. 76) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ו'). 77) שהכל יודעים שבשביל המת נעשה. "ומה שבזמן הזה רגילין לתקן הארון בחצר בית הכנסת אף על פי שהמת בחצר אחרת, מפני שאין עם רב עתה מישראל ביחד, וכשיש מת בעיר כולם יודעים, והמתים כולם חשובים כמת מפורסם וליכא חשדא" (הגהות מיימוניות).

טז. אֵין[78] רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים בַּמּוֹעֵד, שֶׁמָּא יִמָּצֵא טָמֵא וְנִמְצָא חַגּוֹ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל[79]. וְאֵין נוֹשְׂאִין[80] נָשִׁים וְלֹא מְיַבְּמִין בַּמּוֹעֵד, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח שִׂמְחַת הַחַג בִּשְׂמְחַת הַנִּשּׂוּאִין. אֲבָל מַחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ[81], וּמְאָרְסִין[82] נָשִׁים בַּמּוֹעֵד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סְעֻדַּת אֵרוּסִין וְלֹא סְעֻדַּת נִשּׂוּאִין[83]; שֶׁלֹּא יְעָרֵב[84] שִׂמְחָה אַחֶרֶת בְּשִׂמְחַת הֶחָג.

78) (משנה במסכת מועד קטן דף ז' עמוד א'). 79) שהרי נוהגים בו כמה דיני אבלות (פרק י' מהלכות טומאת צרעת הלכה ו'). 80) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 81) שאינה שמח עמה כל כך (רש"י). 82) ומותר להתקשר בתנאים לשידוך וגם לעשות סעודה שאינו אירוסין ממש (מור וקציעה). 83) שעל ידי אלו תשתכח שמחת החג ממנו כמבואר בראש ההלכה הזאת. 84) "שנאמר מלא שבוע זאת וניתנה לך גם את זאת" (פרק י' מהלכות אישות הלכה י"ד וכן הוא בירושלמי).

יז. אֵין[85] מְגַלְּחִין וְאֵין מְכַבְּסִין בַּמּוֹעֵד, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אָדָם עַצְמוֹ לְתוֹךְ הַמּוֹעֵד, וְיָבוֹא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן[86] וְהוּא מְגֻוָּל. לְפִיכָךְ, כָּל מִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְכַבֵּס וּלְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד.

85) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 86) עיקר הקפידא הוא ביום טוב הראשון וכן כתב בפירוש המשנה והיינו משום שהוא מן התורה לכבד ולענג אותו כמבואר בפרק הקודם (מעשה רוקח).

יח. כֵּיצַד?[87] אֲבָל שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּיוֹם טוֹב[88], אוֹ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וַהֲרֵי הוּא שַׁבָּת[89] שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְגַלֵּחַ; וְהַבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם[90] - וְהוּא, שֶׁלֹּא יָצָא לְהִטַּיֵּל, אֶלָּא לִסְחוֹרָה וְכֵיוָצֵא בָהּ; וְהֵיוֹצֵא מִבֵּית הַשְּׁבִיָּה וּמִבֵּית הָאֲסוּרִים; וּמִי שֶׁהָיָה מְנֻדֶּה[91], וְלֹא הִתִּירוּהוּ אֶלָּא בַּמּוֹעֵד; וּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע[92] שֶׁלֹּא לְגַלֵּחַ וְשֶׁלֹּא לְכַבֵּס, וְלֹא נִשְׁאַל לְחָכָם לְהַתִּיר

נִדְרוֹ אֶלָּא בַּמּוֹעֵד - הֲרֵי אֵלּוּ מְגַלְּחִין וּמְכַבְּסִין בַּמּוֹעֵד.

87) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 88) לא לענין גילוח מדובר כאן, שהרי באופן זה אין הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים, אלא לענין כיבוס שאינו אסור אלא בתוך שבעה, שכיון שהיה אסור לכבס בערב יום טוב מותר לו לכבס בחול המועד (כסף משנה). [ועיין בהקדמת מעשה רוקח בשם חידושי משקין להר' חיים בר' דוד תלמיד הרשב"א מה שכתב בשם רבינו הרמב"ם בזה ועיין עוד בשו"ת ר' יהושע הנגיד נכדו של הרמב"ם ("קובץ על יד" ספר ג' ת"ש) שאלה כ]. 89) וכיון שבערב יום טוב כלו לו שבעה, ובכניסת יום טוב נתבטלה ממנו אבילות שלשים, מותר לו להסתפר בחול המועד, מאחר שהיה אנוס ולא יכול להסתפר לפני החג שהיה שבת (כסף משנה). 90) במועד, או בערב יום טוב סמוך לחשיכה שלא היה לו שהות להתגלח לפני החג. 91) שאסור להתגלח כל זמן שהוא בנידוי. 92) או נדר.

יט. וְכֻלָּן[93] שֶׁהָיָה לָהֶן פְּנַאי לְגַלֵּחַ קֹדֶם הָרֶגֶל וְלֹא גִּלְּחוּ - אֲסוּרִין. אֲבָל הַנָּזִיר וְהַמְּצֹרָע שֶׁהִגִּיעַ זְמַן תִּגְלַחְתָּן - בֵּין בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד, בֵּין קֹדֶם הָרֶגֶל - אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה לָהֶם פְּנַאי, מֻתָּרִין לְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד, שֶׁלֹּא יַשְׁהוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן[94]. וְכָל הַיּוֹצֵא[95] מִטֻּמְאָתוֹ לְטָהֲרָתוֹ[96] - מֻתָּר לְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד. וְקָטָן[97] שֶׁנּוֹלַד - בֵּין בַּמּוֹעֵד, בֵּין לִפְנֵי הַמּוֹעֵד[98] - מֻתָּר לְגַלְּחוֹ בַּמּוֹעֵד[99]. וְאַנְשֵׁי[100] מִשְׁמָר שֶׁשָּׁלְמָה מִשְׁמַרְתָּן בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד - מֻתָּרִין לְגַלֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁאַנְשֵׁי מִשְׁמָר אֲסוּרִין לְגַלֵּחַ בַּשַּׁבָּת שֶׁלָּהֶן[101].

93) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). 94) שאין מביאים קרבנותיהם אלא אחרי התגלחת (רש"י). 95) במשנה (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב': "והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו". אבל הרמב"ם בפירוש המשנה הביא: "והעולה מטומאתו לטהרתו" וכן הוא בכמה נוסחאות (בדק"ס). 96) והטמא אינו מתקשט כל ימי טומאתו ואינו מתגלח (מגיד משנה). [וכן הוא בספר המצוות (עשין קיב): "וטמא טמא יקרא – שכל טמא צריך שיכריז על עצמו הטומאה, וזה שישים לעצמו הכרה יוודע בה שהוא טמא". ובחינוך (מצוה קסט): "שיעשה בגופו עניין שיוכר לבני אדם בו שהוא טמא ויסורו ממנו", ובתשובת הגאון (תשובות הגאונים מן הגניזה הוצאת גינצבורג עמ' 38): "הזב כו' ואל יקשט את עצמו אלא יהא מנוול במראהו". וראה בהקדמת כתבי מכון הרי פישל עמ' 12 להגר"ש ליברמן]. 97) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א'). 98) יש אומרים שכל זמן שאינו בן י"ג שנה מותר לגלחו במועד (פרי מגדים). 99) שכיון שאינו חייב במצוות לא שייך לגזור עליו שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. 100) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). 101) מבואר ברמב"ם פרק א' מהלכות ביאת מקדש הלכה י"ב: "ואנשי משמר אסורין לספר ולכבס בשבתן (= בשבוע שלהם) כדי שלא יעלו למשמרתן כשהן מנוולין".

כ. מֵתָר[102] לִטֹּל שָׂפָה בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְלִטֹּל צִפָּרְנַיִם וַאֲפִלּוּ בִּכְלִי. וּמַעֲבֶרֶת הָאִשָּׁה שֵׂעָר מִבֵּית הַשֶּׁחִי וּמִבֵּית הָעֲרָוָה, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי; וְעוֹשָׂה[103] כָּל תַּכְשִׁיטֶיהָ בַּמּוֹעֵד: כּוֹחֶלֶת[104] וּפוּקֶסֶת[105], וּמַעֲבֶרֶת סָרָק עַל פָּנֶיהָ, וְטוֹפֶלֶת עַצְמָהּ בְּסִיד[106], וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; וְהוּא, שֶׁתּוּכַל לְקַפְּלוֹ[107] בַּמּוֹעֵד[108].

102) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א'). 103) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 104) לשים צבע כחול על העיניים. 105) לשים צבע אדום על הלחיים. 106) להעביר שערות. ואף על פי שהיא מתנוולת עכשיו – תשמח אחר כך בעידון הבשר. 107) בכ"י הגירסא: "לקלפו". 108) שאם לא כן אסור, שהרי היא מנוולת בכל ימי המועד ולא תהא מעודנת אלא לאחר המועד.

כא. הַדָּבִים[109] וְהַזָּבוֹת וְהַנִּדּוֹת וְהַיּוֹלְדוֹת וְכָל הָעוֹלִים מִטֻּמְאָה לְטָהֲרָה[110] בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְכַבֵּס. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד[111] - הֲרֵי זֶה מְכַבְּסוֹ בַּמּוֹעֵד. מִטְּפָחוֹת הַיָּדַיִם[112] וּמִטְּפָחוֹת הַסַּפָּרִים[113] וּמִטְּפָחוֹת הַסִּפָּג[114] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְכַבֵּס בַּמּוֹעֵד. וְכֵן[115] כְּלֵי פִּשְׁתָּן - מֻתָּר לְכַבְּסָן בַּמּוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁצְּרִיכִין כִּבּוּס תָּמִיד, אֲפִלּוּ נִתְכַּבְּסוּ עֶרֶב יוֹם טוֹב.

109) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א'). 110) וצריכים להחליף בגדיהם שנטמאו. 111) שכיבס אותו לפני המועד. 112) שמנגבים בו ידים. 113) שכורכין בהם ספרי קודש. ויש קוראים "הספרים" והיינו שכל המסתפרים בהיתר כמבואר למעלה (מגיד משנה). 114) שמתנגבים בו בצאתם מהמרחץ. 115) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א').

כב. אֵין[116] עוֹשִׂין סְחוֹרָה[117] בַּמּוֹעֵד, בֵּין לִמְכֹּר בֵּין לִקְנוֹת. וְאִם הָיָה דָּבָר הָאָבֵד, שֶׁאֵינוֹ מָצוּי תָּמִיד לְאַחַר הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן סְפִינוֹת אוֹ שַׂיָּרוֹת[118] שֶׁבָּאוּ, אוֹ שֶׁהֵם מְבַקְּשִׁים לָצֵאת וּמָכְרוּ בְּזוֹל[119] אוֹ לָקְחוּ בִּיקֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְנוֹת אוֹ לִמְכֹּר. וְאֵין[120] לוֹקְחִין בָּתִּים[121] וַעֲבָדִים וּבְהֵמָה אֶלָּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד[122].

116) (מסכת מועד קטן דף י' עמוד א'). 117) מפני הטורח (מגן אברהם). 118) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'). 119) ואם לא יקנה מהם יימנע מריוח ואף זה הוא כדבר האבוד. ויש סוברים שאין זה דבר האבוד כיון שאינו מפסיד מן הקרן (מגיד משנה). 120) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). 121) בכ"י הגירסא: "בתים אבנים ועבדים". 122) אבל להרויח אסור ואע"פ שכתב רבינו בסמוך שמותר לקנות להרויח – אלו יש להם פרסום גדול בקנייתם ויש בזה זלזול המועד (מגיד משנה).

כג. מוֹכְרֵי[123] פֵּרוֹת, כְּסוּת וְכֵלִים - מוֹכְרִין בְּצִנְעָה[124] לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. כֵּיצַד? אִם הָיְתָה הַחֲנוּת פְּתוּחָה לְזָוִית אוֹ לְמָבוֹי[125] - פּוֹתֵחַ כְּדַרְכּוֹ, וְאִם הָיְתָה

פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - פּוֹתֵחַ אַחַת וְנוֹעֵל אַחַת[126].
וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת[127] מוֹצִיא
וּמְעַטֵּר אֶת הַשּׁוּק בְּפֵרוֹת, בִּשְׁבִיל כְּבוֹד יוֹם טוֹב.
מוֹכְרֵי תְּבָלִין[128] - מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן בְּפַרְהֶסְיָא[129].

123) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 124) לפי שהם דברים המתקיימים ואין היכר שהוא לצורך המועד. 125) שאינו מפולש לרשות הרבים. 126) פותח דלת אחת ונועל דלת אחת, משום כבוד המועד (רש"י). 127) שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו והיו רגילים להרבות בו בסעודות (מגיד משנה, ועיין שיטה על מועד קטן שם). 128) ובשמים (משנה ברורה סימן תקל"ט). 129) שאינם מתקיימים והכל יודעים שקונים אותם לצורך אותו יום.

כד. כֹּל[130] שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד - אֵינוֹ אוֹמֵר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹתוֹ; וְכֹל שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד, אִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - חֵרֵי זֶה עוֹשֶׂה כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ. וְכֵן עוֹשֶׂה סְחוֹרָה כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ. וּמֻתָּר לְעָשִׁיר לִשְׂכֹּר פּוֹעֵל עָנִי שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּמּוֹעֵד, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל שְׂכָרוֹ לְהִתְפַּרְנֵס בּוֹ. וְכֵן לוֹקְחִין דְּבָרִים שֶׁאֵינָם לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד מִפְּנֵי צֹרֶךְ הַמּוֹכֵר שֶׁאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל[131].

130) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). 131) "אף אם יש לו כלי בית למכור, מותר לו לעבוד, אבל אם יש לו סחורות למכור, לא נקרא אין לו מה לאכול" (בית יוסף או"ח סימן תקמ"ג).

כה. שׁוֹכְרִין[132] הַשָּׂכִיר עַל הַמְּלָאכָה בַּמּוֹעֵד לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַחַר הַמּוֹעֵד[133], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁקֹל וְשֶׁלֹּא יִמְדֹּד וְלֹא יִמְנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. נָכְרִי שֶׁקִּבֵּל קַבְּלַת[134] מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ הָיָה חוּץ לַתְּחוּם[135] - אֵינוֹ מַנִּיחוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד; שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁמְּלָאכָה זוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְיַחְשְׁדוּ אוֹתוֹ שֶׁהוּא שָׂכַר אֶת הַנָּכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּמּוֹעֵד, שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין הַהֶפְרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּין הַשָּׂכִיר[136] וּבֵין הַקַּבְּלָן[137], וּלְפִיכָךְ אָסוּר.

132) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). 133) שמתנה עמו בפירוש שיעשה המלאכה אחרי המועד. 134) בקבלנות, לבנות ביתו של ישראל. 135) שהרי במועד מותר ללכת מחוץ לתחום ויראו שהנכרי עובד בשביל ישראל, בניגוד לשבת שאסור לצאת חוץ לתחום ולפיכך מותר להניח לקבלן הגוי לעשות מלאכה חוץ לתחום (פרק ו' מהלכות שבת הלכה י"ד). 136) שכיר יום שאסור על פי הדין מפני שהוא שלוחו של ישראל. 137) שעושה על דעת עצמו ולא כשלוחו של ישראל.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני חולו של מועד. ונסתיים הפרק בביאור ערבי ימים טובים, מה הן במלאכה. ובפרט דיני ערב הפסח שדינו חלוק מן השאר.

א. נְהָרוֹת[2] הַמּוֹשְׁכִין מִן הָאַגַּמִּים[3] - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּמּוֹעֵד; וְהוּא, שֶׁלֹּא פָּסְקוּ[4]. וְכֵן הַבְּרֵכוֹת, שֶׁאַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת[5] בֵּינֵיהֶן - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן. וְכֵן בְּרֵכָה שֶׁנָּטְפָה מִבֵּית הַשְּׁלָחִין, וַעֲדַיִן הִיא נוֹטֶפֶת - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בֵּית הַשְּׁלָחִין אַחֶרֶת; וְהוּא, שֶׁלֹּא פָּסַק הַמַּעְיָן הַמַּשְׁקֶה בֵּית הַשְּׁלָחִין הָעֶלְיוֹנָה[6].

2) מועד קטן ד, א. 3) נחלי מים מכונסים. 4) שאינם פוסקים בשום פעם אלא מושכים תמיד מן האגם, ואין לחשוש שמא יצטרכו למלא בכד ולהשקות, שזוהי טירחה יתירה. 5) אבל בריכות שאין אמת המים עוברת על ידן - אסור להשקות מהן השדות, כי אחר שיוצאו כל המים, יצטרך להביא מים בדלי ממקום אחר, והיא טירחה יתירה בחול המועד - שאסורה. 6) אבל אם פסק המעיין, יש לחשוש שיצטרך להביא מים בדלי ממעיין אחר, ואסור בחול המועד שהוא טירחה יתירה.

ב. עֲרוּגָה[7] שֶׁחֲצִיָּהּ נָמוּךְ וְחֲצִיָּהּ גָּבוֹהַּ[8] - לֹא יִדְלֶה מִמְּקוֹם נָמוּךְ לְהַשְׁקוֹת מָקוֹם גָּבוֹהַּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טֹרַח גָּדוֹל. וּמֻתָּר לִדְלוֹת מַיִם לְהַשְׁקוֹת הַיְרָקוֹת כְּדֵי לְאָכְלָן[9] בַּמּוֹעֵד; וְאִם בִּשְׁבִיל לִיפּוֹתָן - אָסוּר[10].

7) מועד קטן ד, א. 8) וכל־שכן כשהן שתי ערוגות ואחת גבוהה מחבירתה, אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה ('משנה ברורה' סי' תקלז). 9) שיהיו ראויין לאכילה ועומדין לימכר לצורך אכילה במועד (ריטב"א). 10) שלגבי אוכל נפש או מכשיריו, התירו חכמים גם טורח גדול בחול המועד, אבל כדי להשביחן אסור לעשות טירחה יתירה שאין זה צורך המועד (רמב"ן).

ג. אֵין[11] עוֹשִׂין עוּגִיּוֹת[12] בְּעִקְּרֵי הַגְּפָנִים כְּדֵי שֶׁיִּתְמַלְּאוּ מַיִם. וְאִם הָיוּ עֲשׂוּיוֹת וְנִתְקַלְקְלוּ[13] - חֲרֵי זֶה מְתַקְּנָם[14] בַּמּוֹעֵד. וְכֵן אַמַּת הַמַּיִם[15] שֶׁנִּתְקַלְקְלָה - מְתַקְּנִין אוֹתָהּ בַּמּוֹעֵד. כֵּיצַד? הָיְתָה עֲמֻקָּה טֶפַח[16] - חוֹפֵר בָּהּ עַד שִׁשָּׁה[17]; הָיְתָה עֲמֻקָּה טִפְחַיִם[18] - מַעֲמִיקָהּ עַד שִׁבְעָה[19]. וּמוֹשְׁכִין[20] אֶת הַמַּיִם[21] מֵאֵילָן לְאֵילָן[22], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁקֶה אֶת כָּל הַשָּׂדֶה[23]. וְאִם הָיְתָה שָׂדֶה לַחָה - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת אֶת כֻּלָּהּ[24]. וּמַרְבִּיצִין[25] אֶת הַשָּׂדֶה בַּמּוֹעֵד[26]. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֵין בָּהֶן טֹרַח יוֹתֵר.

11) משנה, מועד קטן ב, א. 12) חפירות. 13) אבל לא נסתמו לגמרי. 14) אבל אסור להעמיקן יותר משהיו בתחילה (מגיד־משנה, ועיין ביאורי הגר"א סי' תקלז ס"ו, וב'אשל אברהם' לבעל 'פרי מגדים' סק"ה). 15) תעלה להוליך מים בשדה ממקום למקום, ונקראת אמת המים מפני שרוחבה ועומקה היו אמה = ששה טפחים. 16) 10 סנטימטר לאחר הקלקול. 17) טפחים, שהוא שיעור אמה כמו שהיתה מקודם, ואסור להעמיקה יותר (ריטב"א). יוצא שמעמיק בחפירה חמישה טפחים. 18) לאחר הקלקול, ואילו קודם לכן היתה עמוקה שבעה טפחים. 19) שהוא

מעמיק חמישה טפחים. 20) משנה, מועד קטן ו, ב. כדברי רבי אליעזר בן יעקב. 21) עושין חפירה סביב האילן למלאות מים. 22) שהאילנות צריכים השקייה כבית השלחין (למעלה פ"ז ה"ב). 23) בשדה הבעל ("בית המשקה" כלשון רבינו למעלה פ"ז ה"ב) הדברים אמורים, והאילנות לא ייפסדו על־ידי מניעת ההשקייה על כל השדה ('נמוקי יוסף'). 24) שכיון שהיתה לחה מקודם, אין טורח רב להשקותה (מגיד־משנה). 25) לזלף את השדה בהשקייה מועטת בשביל הירקות. 26) ואף שלדברי רבי אליעזר בן יעקב, שפסק הרמב"ם כמותו: "ובלבד שלא ישקה את כל השדה", יש איסור גם להרביץ את השדה? יש לומר שכאן מדובר בבית השלחין, שאם לא יזלף מים - יפסיד הזריעה והוא דבר האבד ומותר (מגיד־משנה).

ד. זְרָעִים[27] שֶׁלֹּא שָׁתוּ מִלִּפְנֵי הַמּוֹעֵד - לֹא יַשְׁקֵם בַּמּוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרִיכִין מַיִם רַבִּים, וְיָבֹא לִידֵי טַרַח יוֹתֵר[28]. וּמֵתָּר[29] לְהָסֵב אֶת הַנָּהָר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְלִפְתֹּחַ נָהָר שֶׁנִּסְתַּם. בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד, אִם הָיָה צָרִיךְ לָהֶם[30] - חוֹטְטִין[31] אוֹתָן, וְשָׁפִין[32] אֶת סִדְקֵיהֶם; אֲבָל אֵין חוֹפְרִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה. וְכוֹנְסִים לְתוֹכָם מַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶן. וְעוֹשִׂין[33] נִבְרֶכֶת[34] בַּמּוֹעֵד.

27) משנה, מועד קטן ה, ב. 28) וטירחה יתירה אסורה אף במקום הפסד (כסף־משנה). 29) מועד קטן ד, ב. 30) לשתייה. 31) מנקין. 32) וסותמין. 33) (משנה במועד קטן ח:). 34) בריכת מים לכביסה. וכן פירש רש"י. ולאלה שהיתרום חכמים לכבס (למעלה פ"ז הלכה כא) והוא לצורך המועד (מגיד משנה).

ה. עַכְבָּרִים[35] שֶׁהֵן מַפְסִידִין אֶת הָאִילָנוֹת - צָדִין אוֹתָן בַּמּוֹעֵד. בִּשְׂדֵה הָאִילָן - צָד כְּדַרְכּוֹ. כֵּיצַד? חוֹפֵר וְתוֹלֶה הַמְּצוּדָה. וְאִם[36] הָיָה שְׂדֵה לָבָן[37] סָמוּךְ לִשְׂדֵה הָאִילָן - צָדִין אוֹתָן בִּשְׂדֵה הַלָּבָן בְּשִׁנּוּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לִשְׂדֵה הָאִילָן וַיַּחְרִיבוּהָ. וְכֵיצַד צָד בְּשִׁנּוּי? נוֹעֵץ שַׁפּוּד בָּאָרֶץ, וּמַכֶּה בְּקַרְדֹּם, וְאַחַר כָּךְ מְנַתְּקוֹ, וְנִמְצָא מְקוֹמוֹ גֻּמָּא.

35) משנה, מועד קטן ו, ב. ושם כתוב: "צדין את האישות ואת העכברים", אישות היא חפרפרת, חיה קטנה שמקלקלת את האילנות על ידי חפירותיה בשדות. 36) כדעת חכמים במשנה שם, שבשדה לבן לא הותר אלא שלא כדרכו, ודוקא הסמוכה לשדה אילן, שכן הוא בברייתא (שם ז.) לפי נוסחת רבינו שם (עיין מגיד־משנה). אבל לפי נוסחתנו בברייתא שם, מדברת המשנה בשדה לבן הסמוכה לעיר. ולפי"ז פסקו הרי"ף והרא"ש שבשדה לבן הסמוכה לשדה אילן, מותר לצוד אותן כדרכן, ואם אינה סמוכה לשדה אילן - צדין אותן על ידי שינוי. 37) שדה תבואה שאין שם צל אילנות, נקראת שדה לבן.

ו. כֹּתֶל גִּנָּה שֶׁנָּפַל[38] - בּוֹנֵהוּ מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט[39], אוֹ גּוֹדֵר אוֹתוֹ בְּקָנִים וְגֹמֶא וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲקֶה לְגַג - בּוֹנֶה אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט[40]. אֲבָל כֹּתֶל חָצֵר[41] שֶׁנָּפַל - בּוֹנֵהוּ כְּדַרְכּוֹ. וְאִם הָיָה גּוֹהֵה[42] - סוֹתְרוֹ מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, וּבוֹנֵהוּ כְּדַרְכּוֹ.

38) מועד קטן ו, ב. שאין כאן חשש של הפסד גדול אם יכנסו בה בני אדם (רש"י). 39) שמניח אבנים זו על גבי זו, ואינו טח בטיט (פירוש המשניות, וכן הוא בגמרא). 40) ואם הוא גג שרגילים להשתמש בו, ויש כאן מצוות "ועשית מעקה לגגך", מותר לעשות המעקה כדרכו ('ביאור הלכה' סי' תקמ בשם הריטב"א). 41) שיש חשש של גנבים, ודבר האבד אינו צריך שינוי (למעלה פ"ז ה"ג, ולהלן ה"ז). 42) נוטה ליפול.

ז. בּוֹנֶה[43] אָדָם אִצְטַבָּא[44] לֵישֵׁב אוֹ לִישַׁן עָלֶיהָ. הַצִּיר וְהַצָּנוֹר[45] וְהַקּוֹרָה[46] וְהַמַּנְעוּל וְהַמַּפְתֵּחַ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - מְתַקְּנָן בַּמּוֹעֵד כְּדַרְכּוֹ, בֵּין בְּשֶׁל בַּרְזֶל בֵּין בְּשֶׁל עֵץ; שֶׁזֶּה הֶכְסֵד גָּדוֹל הוּא, שֶׁאִם יַנִּיחַ הַפֶּתַח פָּתוּחַ וּדְלָתוֹת שְׁבוּרוֹת - נִמְצָא מְאַבֵּד כָּל מַה שֶּׁבַּבַּיִת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[47]: כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶכְסֵד - אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁנּוּי[48].

43) מועד קטן י, ב. 44) ספסל. ויש אומרים שלא התירו אלא במעשה הדיוט כמו במעקה (מגיד־משנה, רמב"ן, וכ"ה במאירי). 45) חור שבאסקופה התחתונה שהדלת סובבת בו. 46) המשקוף. 47) למעלה פ"ז ה"ג. 48) ואפילו אם נשברו מלפני יום־טוב, אם לא היתה לו האפשרות לתקנם לפני יום־טוב. אבל אם כיוון מלאכתו במועד - אסור (או"ח סי' תקמ).

ח. אֵין[49] חוֹפְרִין קֶבֶר לִהְיוֹת מוּכָן לְמֵת שֶׁיָּמוּת[50], וְאֵין בּוֹנִין אוֹתוֹ; אֲבָל אִם הָיָה עָשׂוּי - הֲרֵי זֶה מְתַקְּנוֹ בַּמּוֹעֵד. כֵּיצַד? מוֹסִיף בְּמִדָּתוֹ אוֹ מְקַצֵּר מִמִּדָּתוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נָכוֹן לְעֵת שֶׁיִּקָּבֵר בּוֹ.

49) משנה, מועד קטן ח, ב: "אין חופרין כוכין וקברות במועד". ובגמרא שם: "כוכין בחפירה וקברות בבנין". ולכן כתב רבינו: "אין חופרין - ואין בונין". ומפרש רבינו משנה זו שהמדובר במכין קבר למתים שימותו (וכן הוא בפירוש המשניות). אבל הראב"ד שואל על זה, מסיפא: "אבל אם הי' עשוי - מתקנו במועד", ואם לפני שמת, למה התירו? 50) אבל אם כבר מת, עושים לו כל צרכו.

ט. אֵין[51] מְפַנִּין אֶת הַמֵּת וְלֹא אֶת הָעֲצָמוֹת מִקֶּבֶר לְקֶבֶר, וְלֹא מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי וְלֹא מִבָּזוּי לִמְכֻבָּד. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן לְעוֹלָם בִּשְׁאָר הַיָּמִים[52], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מְפַנֶּהוּ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ[53] - מְפַנֶּהוּ בִּשְׁאָר הַיָּמִים אֲפִלּוּ מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי.

51) משנה, מועד קטן ח, א. כרבי יוסי. 52) 'ירושלמי' מועד קטן, סוף פ"ב). "יש מי שכתב הטעם לפי שהבלבול קשה למתים, מפני שמתייראין מיום הדין, וזכר לדבר (איוב ג, יג): "ישנתי אז ינוח לי", ושמואל אמר: "למה הרגזתני לעלות?" ואני אומר שאם זה הוא הטעם, אפילו לפנות לתוך שלו היה אסור, אלא עיקר הטעם משום בזיון המת" (הרדב"ז בפי"ד מהלכות אבל הט"ו). 53) "שערב לו

לאדם שיהיה נח אצל אבותיו" ('ירושלמי'), וכתב הרמב"ן שהוא־הדין שלהעלותו לארץ ישראל - מותר, וכן אם מתחילה היה דעתם לפנותו - מותר.

י. אֵין מַתְלִיעִין[54] אֶת הָאֵילָנוֹת, וְלֹא מַזְהִימִין[55] אֶת הַנִּטִּיעוֹת, וְלֹא מְגַזְּמִין[56]; אֲבָל סָכִין אֶת הָאֵילָנוֹת וְאֶת הַפֵּרוֹת[57] שֶׁבָּהֶן בְּשֶׁמֶן, וְעוֹקְרִין[58] אֶת הַפִּשְׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לַחְפֹּף[59] בָּהּ בַּמּוֹעֵד, וְקוֹצְרִין אֶת הַכְּשׁוּת[60], מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לַהֲטִילָהּ לַשֵּׁכָר בַּמּוֹעֵד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

54) עבודה זרה נ, ב. ליטול התולעים מן האילנות - משום שהוא טירחה יתירה ('מגן אברהם'). 55) להדביק זבל באילנות, במקום שנקלף הקליפה, ואף כאן ישנה טירחה יתירה. 56) לקצץ מענפי האילנות, וגם זו טירחה יתירה. 57) כדי שנוכל לאכלם במועד. אבל בלא זה - אסור, שאינו נעשה אלא להשביח הפירות ('מעשה רוקח', ועיין לחם־משנה). 58) מועד קטן יב, ב. 59) לכסות בו פירות השטוחים לייבש. 60) מין צמח שבפרחיו משתמשים לבישול השכר (=הבירה).

יא. אֵין[61] מְכַנְּסִין אֶת הַצֹּאן לַדִּיר[62] כְּדֵי שֶׁיִּזָּבְלוּ אֶת הַקַּרְקַע, שֶׁהֲרֵי הוּא מְדַיֵּר שָׁדֵהוּ בַּמּוֹעֵד; וְאִם בָּאוּ מֵאֵלֵיהֶן - מֻתָּר. וְאֵין מְסִיעִין אוֹתָן, וְאֵין מוֹסְרִין לָהֶן שׁוֹמֵר[63] לְנַעֵר[64] אֶת הַצֹּאן. הָיָה שָׂכִיר שַׁבָּת[65], שָׂכִיר חֹדֶשׁ, שָׂכִיר שָׁנָה, שָׂכִיר שָׁבוּעַ[66] - מְסִיעִין אוֹתָן[67], וְשׁוֹכְרִין שׁוֹמֵר לְנַעֵר אֶת צֹאנָם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁיִּזָּבְלוּ כָּל הַשָּׂדֶה. הַזֶּבֶל[68] שֶׁבְּחָצֵר - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ לִצְדָדִין[69]; וְאִם נַעֲשָׂה חָצֵר כְּרֶפֶת בָּקָר[70] - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לָאַשְׁפָּה.

61) מועד קטן יב, א. 62) שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם, וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזדבל כל השדה. 63) גוי. 64) מוליכין ממקום למקום, מתוך כך הגללים מתנערים מהן והשדה מזדבל. 65) נשכר לכל השבוע, ולא לאותו היום בלבד. 66) שבע שנים. 67) מכיון שהוא בהבלעה. 68) פסחים נה, ב. 69) ואין מוציאין אותו. 70) שנתרבה הזבל בחצר.

יב. הַמַּשְׁוֶה[71] פְּנֵי הַקַּרְקַע: אִם מִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן מָקוֹם, שֶׁיַּעֲמִיד בּוֹ כְּרִי שֶׁל תְּבוּאָה[72] אוֹ שֶׁיָּדוּשׁ בּוֹ[73] - מֻתָּר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ - אָסוּר. וְכֵן הַמְלַקֵּט עֵצִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ: אִם לְצֹרֶךְ עֵצִים[74] - מֻתָּר; וְאִם לְתַקֵּן הַקַּרְקַע - אָסוּר. וְכֵן הַפּוֹתֵק[75] מַיִם לְגִנָּה, אִם נִתְכַּוֵּן שֶׁיִּכָּנְסוּ הַדָּגִים[76] - מֻתָּר; וְאִם לְהַשְׁקוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר. וְכֵן הַקּוֹצֵץ חֲרִיּוֹת מִן הַדֶּקֶל: אִם נִתְכַּוֵּן לְהַאֲכִיל לַבְּהֵמָה[77] - מֻתָּר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאִילָן - אָסוּר. וּמִמַּעֲשָׂיו יֵדַע לְאֵי זֶה דָּבָר הוּא מִתְכַּוֵּן.

71) מועד קטן י, ב. 72) כגון שמשווה את כל השדה (או"ח סי' תקלז). 73) ראה למעלה פ"ז ה"ו, שמותר לדוש במועד לצורך המועד. וכמו כן מותר להשוות פני הקרקע שידוש בו תבואה לצורך המועד. 74) כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים (או"ח שם). 75) פותח. 76) כגון שפותח למעלה מקום שיכנסו המים, ולמטה מקום שיצאו המים (או"ח שם). 77) כגון שקוצץ כולן מצד אחד (או"ח שם). ובכת"י הגירסא: "לבהמתו".

יג. תַּנּוּר[78] וְכִירַיִם, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּיבָּשׁוּ וְיֹאפֶה בָּהֶן בַּמּוֹעֵד - עוֹשִׂין; וְאִם לַאו - אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן[79]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[80] - בּוֹנִין[81] עַל חֹרֶשׁ שֶׁל תַּנּוּר וְעַל הַכִּירָה הַטְּפֵלָה שֶׁלָּהֶן. וּמְסָרְגִין[82] אֶת הַמִּטּוֹת, וְנוֹקְרִין[83] אֶת הָרֵחַיִם, וּפוֹתְחִין לָהֶן עַיִן[84], וּמַעֲמִידִין[85] אוֹתָן, וּבוֹנִין אַמַּת הַמַּיִם[86] שֶׁל רֵחַיִם[87].

78) מועד קטן יא, א. 79) ואם צריך לתנור לחמם מפני הקור - מותר, שהכל חולים אצל צינה. וכן אם נשבר החלון וסובל מחמת הקור - מותר לתקן אותו ('משנה ברורה' סי' תקמ). 80) בין אם יתייבשו ובין אם לא יתייבשו, לפי שאפשר לאפות עליהם אף אם לא נתייבשה הטפילה ('משנה ברורה'). 81) הטפילה, כלומר מתקנים את הטיח שעל התנור. 82) אורגים (משנה, מועד קטן ח:) כתנא־קמא. ובטעם ההיתר, יש אומרים מפני שהוא לצורך המועד (רבינו ידידיה ב'שיטה' על מועד קטן) ומסרגין הוא מעשה הדיוט (רבינו ירוחם). ויש אומרים מפני שהוא דבר האבד (רא"ש) ואין צריך שינוי. 83) מנקין (מועד קטן י:). 84) חור. 85) מתקנים אותם על עמדם. 86) שמגלגלים את הריחיים. 87) כל ארבעת הדברים הללו הם לצורך אוכל נפש, ולכן נעשים כדרכם בלי שינוי (מגיד־משנה).

יד. זוֹפְתִין[88] אֶת הֶחָבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסֵד הַיַּיִן[89]. וְזוֹפְתִין אֶת הַבַּקְבּוּק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ טֹרַח[90]. וְסוֹתְמִין פִּי הֶחָבִית שֶׁל שֵׁכָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפָּסֵד. וּמְחַפִּין[91] אֶת הַקְּצִיעוֹת[92] בְּקַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ. וּמְרַכְּכִין[93] אֶת הַבְּגָדִים בַּיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט. אֲבָל אֵין עוֹשִׂין קִשְׁרֵי[94] בֵּית הַיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה אֻמָּן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

88) מועד קטן יב, א. 89) אף־על־פי שיש בו טורח. 90) אף־על־פי שאין בו הפסד רב. 91) מכסין (מועד קטן יג:). 92) פירות השטוחים לייבש. 93) מועד קטן י, א. 94) לתקן את הקמטים.

טו. קוֹצְצִין[95] צִפָּרְנֵי[96] חֲמוֹר שֶׁל רֵחַיִם[97], וּבוֹנִין אֵבוּס לִבְהֵמָה. וְסוּס שֶׁיִּרְכַּב עָלָיו - מֻתָּר לִטֹּל צִפָּרְנָיו וּלְסָרְקוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹתוֹ[98]. וְאֵין מַרְבִּיעִין[99] בְּהֵמָה בַּמּוֹעֵד, אֲבָל[100] מַקִּיזִין לָהּ דָּם, וְאֵין מוֹנְעִין מִמְּנָה רְפוּאָה. וְכָל מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִים שֶׁאֵינָן מַאֲכַל בְּרִיאִים אֶלָּא לִרְפוּאָה - מֻתָּר לְאָדָם לְאָכְלָן וְלִשְׁתּוֹתָן בַּמּוֹעֵד[101].

95) מועד קטן, שם. 96) וכן לשים ברזלים על הפרסות ('תוספות'). 97) והוא לצורך המועד, כי הצפרנים מעכבות הליכת החמור. ויש אומרים שצריך לעשות מעשה הדיוט

(מגיד־משנה בשם הרמב"ן). 98) שהוא צרכי רכיבה. 99) מועד קטן יב, א. מפני שאפשר לעשותו אחר המועד. 100) מועד קטן, שם. 101) רבינו אלפסי בשם התוספתא פ"ב דמועד קטן. ואף־על־פי שבשבת ויום־טוב אסור שמא יבוא לידי שחיקת סממנים (פכ"א מהל' שבת ה"כ). ויש אומרים שבחול המועד מותר אפילו לשחוק הסממנים שהרי הוא לצורך המועד (׳פרי מגדים׳, ועיין ׳תוספות׳ מו"ק י:).

טז. אֵין[102] מְפַנִּין[103] מֵחָצֵר לְחָצֵר[104] בַּמּוֹעֵד, וְלֹא מִכְּעוּרָה לְנָאָה וְלֹא מִנָּאָה לִכְעוּרָה[105]; אֲבָל מְפַנֶּה הוּא מִבַּיִת לְבַיִת בְּאוֹתָהּ חָצֵר. וּמְבִיאִין כֵּלִים שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד מִבֵּית הָאֻמָּן, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת; אֲבָל כֵּלִים שֶׁאֵינָן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן מַחֲרֵשָׁה מִן הַלּוּטֵשׁ אוֹ צֶמֶר מִבֵּית הַצַּבָּע - אֵין מְבִיאִין[106]. וְאִם אֵין לָאֻמָּן מַה יֹּאכַל - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ וּמַנִּיחָן אֶצְלוֹ. וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ - מַנִּיחָן בַּבַּיִת הַסָּמוּךְ לוֹ. וְאִם חוֹשֵׁשׁ לָהֶם שֶׁמָּא יִגְּנְבוּ - מְפַנֶּן לְחָצֵר אַחֶרֶת. אֲבָל לֹא יָבִיא לְבֵיתוֹ, אֶלָּא בְּצִנְעָה[107].

102) משנה, מועד קטן יג, א. 103) כלים. 104) דרך רשות הרבים. 105) ב׳ירושלמי׳ (סוף פ"ב) מתיר לפנות משל אחרים לחצר שלו אפילו מנאה לכעורה, ששמחה היא לאדם שדר בתוך שלו (הראב"ד, ועיין מגיד־משנה). 106) משום טירחא שלא לצורך (רש"י). וה׳מגן אברהם׳ מפרש משום שיחשדו אותו שתיקנו במועד. 107) ושואל ה׳מגן אברהם׳: אם אין לאומן מה יאכל, למה לא יביאם בפרהסיא, שהרי מותר לתת לו מלאכה לעשות? ובכת"י חסרות שתי תיבות הללו "אלא בצנעא".

יז. אָסוּר[108] לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה[109], כְּמוֹ עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶן - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה לְעוֹלָם. וְגוֹעֲרִין בּוֹ וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, אֲבָל אֵין מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ[110]. חוּץ מֵעֶרֶב הַפֶּסַח אַחַר חֲצוֹת, שֶׁהָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה אַחַר חֲצוֹת - מְנַדִּין אוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, אִם לֹא נִדּוּהוּ. לְפִי שֶׁיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן אֵינוֹ כִּשְׁאָר עַרְבֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲגִיגָה וּשְׁחִיטַת קָרְבָּן[111].

108) פסחים ג, ב. 109) מנחה קטנה, שהיא שעתיים וחצי לפני סוף היום. 110) שהרי נידוי חמור ממכת מרדות (פסחים נב. ולמעלה פ"א הכ"ב). 111) ש"אינו בדין שתהא עסוק במלאכה וקרבנך קרב" (׳ירושלמי׳ פסחים פ"ד ה"א). וכיון שנאסר אז, בזמן המקדש - אסור לעולם (׳תוספות׳ פסחים נ. ד"ה מקום).

יח. לְפִיכָךְ[112] יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים כְּמוֹ חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד[113]. וְהוּא קַל מֵחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד[114], וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מֵחֲצִי הַיּוֹם וּלְמַעְלָה, שֶׁהוּא זְמַן הַשְּׁחִיטָה; אֲבָל מֵהָנֵץ הַחַמָּה[115] עַד חֲצִי הַיּוֹם - תָּלוּי בַּמִּנְהָג: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת - עוֹשִׂין, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - אֵין עוֹשִׂין[116].

112) פסחים נ, א. 113) מועד קטן יג, א. 114) ראה להלן הכ"א. 115) אבל לפני הנץ החמה מותר במלאכה ואין בזה שום מנהג, כרבי יהודה (פסחים ב:) וכבית הלל (פסחים נה.). 116) [במנהג זה של מניעה ממלאכה לפני חצות היום, אין הטעם משום קרבן פסח, שהרי אינו קרב אלא לאחר חצות (ועיין ׳תוספות׳ פסחים נ. ד"ה מקום). ומצאנו בבבלי (מועד קטן יג.) שטעם "המנהג הוא: "משום צורך יום־טוב" כדי להכין צרכי יום־טוב או שיתעסק בצרכי פסחו בזמן בית המקדש או בזמן הזה בצרכי מצה ומרור והכשר כליו וביעור חמץ" (ריטב"א שם). וכן פירש"י (פסחים נ. במשנה). ולפי זה, אין שום מחלוקת בין רש"י והרמב"ם, שהרמב"ם כתב טעמו של ה׳ירושלמי׳ לאחר חצות היום, ורש"י כתב טעמו של ה׳בבלי׳ לקודם חצות היום, וה׳מגיד משנה׳ עשאם כחלוקים, ודבריו צ"ע].

יט. וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת - לֹא יַתְחִיל[117] בַּתְּחִלָּה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְגָמְרָהּ קֹדֶם חֲצוֹת; אֶלָּא שָׁלֹשׁ[118] אֻמָּנִיּוֹת בִּלְבַד הֵן, שֶׁמַּתְחִילִין בָּהֶם בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת[119], וְעוֹשִׂין עַד חֲצוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: הַחַיָּטִין וְהַסַּפָּרִין וְהַכּוֹבְסִין. אֲבָל שְׁאָר אֻמָּנִיּוֹת - אִם הִתְחִיל בָּהֶן קֹדֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר, הוּא שֶׁיִּגְמֹר עַד חֲצוֹת; שֶׁאֵין הָעָם צְרִיכִין לִשְׁאָר אֻמָּנִיּוֹת צֹרֶךְ הַרְבֵּה.

117) משנה, פסחים נה, א. 118) מפני שהעם צריכים להם הרבה. 119) והראב"ד מפרש המשנה הנ"ל של "שלש אומניות", במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה. ועיין ׳מגיד משנה׳.

כ. הַהוֹלֵךְ[120] מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה בַּיִּשּׁוּב[121], מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת; אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא בַּמִּדְבָּר. וְהַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה. נוֹתְנִין עָלָיו חֻמְרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם, וְחֻמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא יִתְרָאֶה בִּפְנֵיהֶם שֶׁהוּא בָּטֵל מִפְּנֵי הָאִסּוּר[122]. לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם[123], מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת. וְכֵן[124] מִי שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ - נוֹהֵג כְּאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְרָאֶה בִּפְנֵי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת.

120) משנה, פסחים נ, א. 121) או בתוך התחום של אותו הישוב (׳מגן אברהם׳). 122) ואז אין מחלוקת - שיאמרו שאין לו מלאכה לעשות (גמרא). 123) ממנהג המקום. 124) צריך לומר "וכן כל מי", כלומר שלאו דוקא בענין זה של ערב פסח, אלא בכל מנהג ומנהג הדין כן (׳משנה ברורה׳ סי׳ תסח ס"ק כב).

כא. מוֹלִיכִין[125] וּמְבִיאִין כֵּלִים מִבֵּית הָאֻמָּן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אַחַר חֲצוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד.

1 וְגוֹרְפִין[126] זֶבֶל מִתַּחַת רַגְלֵי בְּהֵמָה, וּמוֹצִיאִים אוֹתוֹ
2 לָאַשְׁפָּה. וּמוֹשִׁיבִין[127] שׁוֹבָכִין לְתַרְנְגוֹלִים. תַּרְנְגֹלֶת
3 שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַבֵּיצִים שְׁלֹשָׁה יָמִים[128] אוֹ יָתֵר, וָמֵתָה
4 - מוֹשִׁיבִין אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא
5 יִפָּסְדוּ הַבֵּיצִים. וּבַמּוֹעֵד[129] אֵין מוֹשִׁיבִין[130]. אֲבָל אִם
6 בָּרְחָה בַּמּוֹעֵד מֵעַל הַבֵּיצִים - מַחֲזִירִין אוֹתָהּ
7 לִמְקוֹמָהּ.

125) משנה, פסחים נה, ב. 126) מוציאים אותו במגריפה. 127) לתקן מקום שיעמדו התרנגולים והתרנגולות, אבל לתת ביצים תחתן - אסור ולא כרש"י (מגיד־משנה). 128) וכבר נפסדו הביצים מאכילה ואינן ראויות אלא לדגירה. 129) בחול־המועד. 130) תרנגולת אחרת תחתיה, מפני שספק הוא אם תשב על ביצים שכבר הוחמו תחת תרנגולת אחרת, ובערב פסח שאינו חמור כחול־המועד - הקילו בספק זה (מגיד־משנה).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה

8 יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ
9 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל[1]
10 חָמֵץ[2] בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה. ב)
11 לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר. ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
12 חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה. ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ כָּל
13 שִׁבְעָה. ה) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה. ו) שֶׁלֹּא
14 יִמָּצֵא חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה[3]. ז) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי
15 הַפֶּסַח. ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה.
16 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

בספרו של הרמב"ם שנכתב בתכלית הדיוק, גם סדר ההלכות נכתב בכוונת מכוון, שהרי ידוע מאמר השל"ה שגם סדר וקדימה בתורה הוא בדיוק. ומכאן, שישנו גם קשר בין סיום הלכות שביתת יו"ט להלכות חמץ ומצה.

באופן כללי, הקדים הרמב"ם הלכות יו"ט הנוגעות לכל ה'ימים טובים' בשווה ואח"כ כתב ההלכות הפרטיות הנוגעות לכל יו"ט בפני עצמו, הלכות חמץ ומצה, ראש השנה, שופר, סוכה ולולב.

אבל מלבד הקשר הכללי יש ביניהם גם קשר פרטי, כי בסיום הלכות יו"ט כתב "אסור לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה" וממשיך לבאר החומר המיוחד ב"בערב פסח אחר חצות.. לפי שיום ארבעה עשר בניסן אינו כשאר ערבי ימים טובים, מפני שיש בו חגיגה ושחיטת קרבן" ובהלכות שאח"ז ממשיך לבאר דינים הנוגעים ליום ארבעה עשר בניסן, ובהמשך לזה בהתחלת הלכות חמץ ומצה "שלא לאכול חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה".

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כב)

~ נקודות משיחות קודש ~

בין הדינים המבוארים בסוף הלכות יו"ט, נכתב "מקום שנהגו לעשות עושין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין". ובהמשך לכך הובאה ההלכה שיהודי ההולך ממקום אחד למקום אחר, צריך לנהוג כמנהג המקום, ויזהר שלא לעורר מחלוקת אלא יעשה מנהגו בצנעא ו"לא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו...".

ובעבודת האדם: התורה מצוה ליהודי לעמוד בתוקף ובגאון על כל ענייני היהדות תוך ידיעה ש"אתה בחרתנו מכל העמים" "ורוממתנו מכל הלשונות" ולכן אינו מתפעל כלל מצורת ההנהגה של אומות העולם אשר מסביבו, וענין זה בא לידי ביטוי בימי החול ובענייני המסחר בהם נשאר היהודי בתוקף בתכלית הזהירות מגניבה השגת גבול וכו'. ומכל הנ"ל קונה לעצמו רגש של עליונות ורוממות ביחס למציאותו.

זהו גם הקשר שבין יו"ט לחמץ ומצה, כי יום־טוב הוא זמן רוממות "אתה בחרתנו" "ורוממתנו מכל הלשונות", ומיד אח"כ הלכות "חמץ ומצה" להדגיש את הצורך בזהירות מיוחדת שלא לבוא בזה לידי תנועה של גאווה ח"ו ולהתרחק ממנה עד הקצה הכי אחרון.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כב)

1) כולל גם איסור הנאה, שאף היא בכלל אכילה, כמבואר להלן (הלכה ב). 2) חמשת מיני דגן שהם: חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון, כשמתערבים במים באים לידי חימוץ (להלן פ"ה ה"א). 3) אבל בערב פסח אחר חצות, אינו עובר על בל יראה ובל ימצא (ראה להלן הערה יח, ופ"ג ה"ח, ובמגיד־משנה).

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[4]

4) כלל בו רבינו איסור החמץ, מהותו וענין אכילתו, וקיומו, וזמניו, ותערובתו, ומה שהוא ממנו בכרת, ומה שהוא בלאו, ומה שהוא מדבריהם.

17 א. כָּל הָאוֹכֵל[5] כַּזַּיִת[6] חָמֵץ בַּפֶּסַח מִתְּחִלַּת לֵיל
18 חֲמִשָּׁה־עָשָׂר[7] עַד סוֹף יוֹם אֶחָד וְעֶשְׂרִים בְּנִיסָן
19 בְּמֵזִיד[8] - חַיָּב כָּרֵת[9], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ
20 וְנִכְרְתָה[10]"; בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[11].
21 אֶחָד[12] הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַמְמַחֶה[13] וְשׁוֹתֶה[14].

5) גם הנשים הפטורות ממצות־עשה שהזמן גרמא - שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה - חייבות בזו, כי בכל מצוות לא־תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד נשים חייבים (משנה, קידושין כט.). 6) 30 גראם. 7) ואילו על איסור אכילת חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה, אין עונש כרת אלא מלקות (ראה להלן הלכה ח). 8) שידע שאסור לאכול חמץ בפסח ושחייבים עליו כרת (ראה בפ"ב מהל' שגגות ה"ב). 9) משנה, כריתות ב, א. 10) ומסיים שם הפסוק: "מיום הראשון עד יום השביעי", כלומר מיום ט"ו בניסן עד יום כ"א בו. 11) בניגוד למקרים שחייבה התורה קרבן עולה ויורד, הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם

היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ואם היה דל מביא עשירית האיפה. ואילו חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד (רמב"ם הל' שגגות פ"א ה"ד). 12) תוספתא פסחים פ"א ה"י. 13) ממיס אותו על ידי היתוך ועושהו נוזל. 14) חולין קכ, א: "אכילה כתיבא ביה, והאי לאו אכילה הוא? אמר ריש לקיש: אמר קרא (שמות יב טו): "נפש" - לרבות השותה", נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם, וממילא גם שותה בכלל.

1 **ב. הֶחָמֵץ[15] בַּפֶּסַח[16] אָסוּר בַּהֲנָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא**
2 **יֵאָכֵל[17] חָמֵץ" - לֹא יְהֵא בּוֹ הֶתֵּר אֲכִילָה. וְהַמַּנִּיחַ[18]**
3 **חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח[19], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא אֲכָלוֹ[20], עוֹבֵר**
4 **בִּשְׁנֵי לָאוִין[21], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל**
5 **גְּבֻלֶךָ", וְנֶאֱמַר: "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם". וְאִסּוּר[22]**
6 **הֶחָמֵץ וְאִסּוּר הַשְּׂאוֹר שֶׁבּוֹ מַחֲמִיצִין אֶחָד הוּא[23].**

15) משנה, פסחים כא, א. 16) וכן בערב פסח מחצות היום ולמעלה, שכתוב בו "לא תאכל עליו חמץ" (להלן ה"ח), וכל מקום שנאמר "אכילה" - גם איסור הנאה בכלל (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הט"ו, ועיין כסף־משנה). 17) "מדקרינא יֵאכל (בצירי), משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה, וסתם הנאות לידי אכילה הן באות, שלוקח בדמים דבר מאכל" (רש"י). וראה בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הט"ו, שאפילו אם נאמר "לא תאכלו" - איסורי הנאה בכלל. 18) משאיר. 19) אבל בערב פסח מחצות היום ומעלה עד כניסת הפסח, אינו עובר על הלאו של "בל יראה ובל ימצא", אלא מוטלת עליו המצוה של השבתת החמץ (וראה למעלה הערה ג, ולהלן פ"ג ה"ח, ובמגיד־משנה). 20) פסחים ה, ב. 21) ולמה לא יעבור על שלשה לאוין, שהרי כתוב גם (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ"? (כסף־משנה) - כבר כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (שורש התשיעי) כי כל "לאו" שלא בא לתוספת ענין ולחדש איזה דבר נוסף בדבר זה, אינו נחשב ל"לאו" יתירא, שלא בא אלא לחזק אותו הלאו בעצמו ולא להוסיף עליו "לאו" נוסף (הגרי"ב). 22) משנה, ביצה ב, א. 23) כתב הראב"ד שאע"פ שלענין שיעוריהם שוים הם - יש הבדל ביניהם, שהרי חמץ שנפסל מאכילת כלב - אינו זקוק לבערו, ושאור שנפסל מאכילת כלב - חייב לבער, שכך שנינו בתוספתא (ביצה פ"א): "איזהו שאור? המחמץ את אחרים. חמץ? שנתחמץ מידי אחרים, מאימתי קרוי שאור? משיפסל מלאכול לכלב" (ועיין במגיד־משנה וכסף־משנה).

7 **ג. אֵינוֹ[24] לוֹקֶה[25] מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא'**
8 **אֶלָּא־אִם־כֵּן קָנָה חָמֵץ בַּפֶּסַח[26] אוֹ חִמְּצוֹ, כְּדֵי**
9 **שֶׁיֵּעָשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה. אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חָמֵץ קֹדֶם**
10 **הַפֶּסַח, וּבָא הַפֶּסַח וְלֹא בְּעֵרוֹ, אֶלָּא הִנִּיחוֹ[27] בִּרְשׁוּתוֹ**
11 **- אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין, אֵינוֹ לוֹקֶה מִן**
12 **הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה[28], וּמַכִּין אוֹתוֹ**
13 **מַכַּת מַרְדּוּת[29].**

24) תוספתא, מכות פ"ד ה"ה. 25) מלקות ארבעים. 26) מן הגוי. ואף־על־פי שהחמץ בפסח אסור בהנאה, וכל דבר שאסור בהנאה אינו בר קנין - כל זמן שהוא ביד גוי הוא ראוי להיות מותר בהנאה אחר הפסח כדין חמץ של גוי, ולכן חלה עליו המכירה (ר"ן בפ"ג דע"ז). 27) השאירו. 28) וכלל הוא בכמה מקומות, שאין חייבים מלקות על לאו שאין בו מעשה. ואף שיש כאן "עשה" של תשביתו שאור מבתיכם, והרי הוא לאו הניתק לעשה, ואין לוקין עליו גם בשעה מעשה (משנה־למלך)? יש לומר, שכיון שמצוות־עשה של תשביתו היא בערב פסח, והלאו של בל יראה ובל ימצא הוא בתוך הפסח, הרי הוא "לאו שקדמו עשה", שאינו בגדר לאו הניתק לעשה, ולוקים עליו ('סדר המשנה'). 29) עונש מדרבנן על מרדו שעבר על איסור תורה.

14 **ד. חָמֵץ[30] שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אָסוּר בַּהֲנָיָה לְעוֹלָם[31].**
15 **וְדָבָר זֶה קְנָס הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[32], מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל**
16 **'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַל יִמָּצֵא', אֲסָרוּהוּ אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ בִּשְׁגָגָה**
17 **אוֹ בְּאֹנֶס[33], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחַ אָדָם חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח**
18 **כְּדֵי שֶׁיֵּהָנֶה בּוֹ אַחַר הַפֶּסַח.**

30) משנה, פסחים כח, א. 31) [כמו חמץ בפסח, שגם אם שרפו - אפרו אסור (להלן פ"ג הי"א), כן קנסו בחמץ שעבר עליו הפסח שיהיה אסור בהנאה גם לאחר שריפתו]. 32) כרבי שמעון שם. אבל לרבי יהודה - איסורו מן התורה. 33) שהיה אנוס ולא יכול לבערו, וגם לא לבטלו שהרי אינו ברשותו. והמקור לדברי רבינו הוא ממה שאמרו (בבא־קמא צו:): "גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו: הרי שלך לפניך", הרי שאסור בהנאה ואף־על־פי שעבר עליו הפסח באונס (חידושי הרמב"ן לפסחים לא: ועיין מגיד־משנה).

19 **ה. חָמֵץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָבָר אַחֵר תּוֹךְ הַפֶּסַח[34] - בֵּין**
20 **בְּמִינוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר בְּכָל־שֶׁהוּא[35].**
21 **וְחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אַף־עַל־פִּי**
22 **שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, אִם נִתְעָרֵב[36] - בֵּין בְּמִינוֹ, בֵּין**
23 **שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלוֹ אַחַר הַפֶּסַח[37].**
24 **שֶׁלֹּא קָנְסוּ וְאָסְרוּ אֶלָּא בְּחָמֵץ עַצְמוֹ[38], אֲבָל הַתַּעֲרֹבֶת**
25 **מֻתָּר בַּאֲכִילָה לְאַחַר הַפֶּסַח.**

34) דוקא תוך הפסח, אבל בערב פסח אחר חצות היום - אינו אוסר אלא במינו בלבד, כדלהלן הערה הבאה. 35) במשהו. והטעם בזה מפני שהוא "דבר שיש לו מתירין", שאין התערובת אסורה לעולם, שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת, לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. ואף־על־פי שכל דבר שיש לו מתירין שנתערב בשאינו מינו, בטל בששים - חמץ שאמרה בו התורה "כל מחמצת לא תאכלו" החמירו בו (רמב"ם פט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ט־יב). ודוקא תוך הפסח, שאז נאמר פסוק זה "כל מחמצת לא תאכלו" - אוסר בין במינו ובין שלא במינו, אבל בערב הפסח אחרי חצות היום - אינו אוסר אלא במינו בלבד (כסף־משנה). 36) אפילו בתוך הפסח ('מעשה רוקח'). 37) אבל בתוך הפסח חייב לבער את הכל, מפני החמץ שנתערב בתוכו ('מעשה רוקח'). 38) שנשאר לאחר הפסח.

26 **ו. אֵין[39] חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל אֲכִילַת עַצְמוֹ שֶׁל חָמֵץ,**

אֲבָל עֵרוּב חָמֵץ, כְּגוֹן כּוּתָּח הַבַּבְלִי וְשֵׁכָר הַמָּדִי וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן מִדְּבָרִים שֶׁהֶחָמֵץ מְעֹרָב בָּהֶן - אִם אֲכָלָן בַּפֶּסַח, לוֹקֶה וְאֵין בּוֹ כָּרֵת[40], שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָכַל כַּזַּיִת חָמֵץ בְּתוֹךְ הַתַּעֲרֹבֶת בִּכְדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[41], הוּא שֶׁלּוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל אִם אֵין בַּתַּעֲרֹבֶת כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים - אַף־עַל־פִּי שֶׁאָסוּר[42] לוֹ לֶאֱכֹל, אִם אָכַל אֵינוֹ לוֹקֶה[43], אֶלָּא מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[44].

39) משנה, פסחים מב, א. 40) "על חמץ דגן גמור - ענוש כרת, על עירובו - בלאו, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים - על עירובו, בלא כלום" (פסחים מג.). וכתב רבינו יצחק אלפסי שם: "אף־על־גב דאמרו רבנן עירובו בלא כלום, מילקא הוא דלא לקי, אבל איסורא איכא (מלקות אין כאן, אבל איסור דרבנן יש כאן) והני מילי היכא דליכא כזית (שאין כזית) בכדי אכילת פרס (=אכילת שלש ביצים) - אבל היכא דאיכא כזית (שיש כזית) בכדי אכילת פרס - אפילו לרבנן לוקה". ומקור הדברים שבתערובת שיש בכזית בכדי אכילת פרס אינו חייב כרת אלא מלקות בלבד, הוא במכילתא דרשב"י (שמות יב, כ) והובאה בדברי רבינו ב'ספר המצוות' (לא־תעשה קצח): "כל מחמצת לא תאכלו, לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי. יכול יהא חייבין עליהן (כרת), תלמוד־לומר חמץ, מה חמץ מיוחד שהוא מין גמור (=בלי תערובת) - יצאו אלו שאינן מין גמור. למה באו? ליתן עליהן לא־תעשה (=ללקות עליו)". (וראה במגיד־משנה וכסף־משנה ובספרו של הגר"מ כשר "הרמב"ם ומכילתא דרשב"י" עמ' נד). 41) משנה, כריתות יב, ב. וזהו הנקרא בגמרא ובפוסקים "בכדי אכילת פרס". ולדעת רש"י שיעורו בכדי אכילת ארבע ביצים. 42) שהרי חמץ בפסח אינו בטל. 43) כי יותר מכדי אכילת פרס, אינו מצטרף. 44) מדרבנן. ככל אוכל פחות מכשיעור (להלן הלכה ז).

ז. הָאוֹכֵל מִן הֶחָמֵץ עַצְמוֹ[45] בַּפֶּסַח כָּל־שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵאָכֵל[46]". וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אוֹ קָרְבָּן, אֶלָּא עַל כְּשִׁעוּר שֶׁהוּא כַּזַּיִת. וְהָאוֹכֵל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בְּמֻזִיד, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

45) שאם נתערב בהיתר - מבואר למעלה בהלכה ו'. 46) ומזה למדנו (למעלה ה"ב) שחמץ אסור בהנאה, אם כן כשאכל כל שהוא הרי נהנה מן האיסור, ועבר על איסור תורה ('צפנת פענח').

ח. אָסוּר[47] לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה, שֶׁהוּא מִתְּחִלַּת שָׁעָה שְׁבִיעִית בַּיּוֹם. וְכָל הָאוֹכֵל[48] בַּזְּמַן הַזֶּה[49], לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[50], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ" - כְּלוֹמַר, עַל קָרְבַּן הַפֶּסַח. כָּךְ לָמְדוּ[51] מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[52] בְּפֵרוּשׁ דָּבָר זֶה: לֹא תֹאכַל חָמֵץ מִשָּׁעָה שֶׁרְאוּיָה לִשְׁחִיטַת הַפֶּסַח, שֶׁהוּא בֵּין הָעַרְבַּיִם וְהוּא חֲצִי הַיּוֹם[53].

47) פסחים ד, ב: "דכולי עלמא מיהא, חמץ משש שעות ולמעלה - אסור". ובנוסחאות מדוייקות שנקראו לפני זקני התלמוד, כתוב: "דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולעלמא דאורייתא" ('ספר המצוות' מצות לא־תעשה קצט). 48) אבל הנהנה, כגון שמכר לגוי, אינו לוקה (משנה־למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח). 49) בכת"י הגירסא: "אחר זמן זה", וכ"ה ב'לחם משנה'. 50) פסחים כח, ב: "ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא־תעשה? שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ", דברי רבי יהודה". ולא כרבי שמעון שם שאמר שבערב הפסח אינו עובר עליו בלאו. וראה למעלה הלכה ד' שבענין אחר הפסח פסק רבינו כרבי שמעון ולא כרבי יהודה (ועיין ראב"ד ומגיד־משנה). 51) פסחים ה, א. 52) הקבלה. 53) ואף שקודם הפסח צריכים להקריב את קרבן התמיד, ותמיד ששחטו לפני חצות פסול, אם כן בעל כרחו זמן שחיטת הפסח הוא לא בחצות אלא שעה אחרי חצות אחרי שחיטת התמיד? מכל־מקום כיון שבדיעבד אם שחט הפסח קודם לתמיד כשר, אם כן מחצות היום ואילך נחשב זמן שחיטת הפסח ('תוספות' שם ד"ה לא תשחט).

ט. וְאָסְרוּ[54] חֲכָמִים לֶאֱכֹל חָמֵץ מִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגַּע בְּאִסּוּר תּוֹרָה[55]. וּמִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית יִהְיֶה הֶחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָיָה כָּל שָׁעָה שִׁשִּׁית מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וּשְׁאָר הַיּוֹם, מִשְּׁבִיעִית וּלְמַעְלָה - מִן הַתּוֹרָה. שָׁעָה חֲמִישִׁית אֵין אוֹכְלִין בָּהּ חָמֵץ, גְּזֵרָה[56] מִשּׁוּם יוֹם הַמְּעֻנָּן[57], שֶׁמָּא יִטְעֶה בֵּין חֲמִישִׁית לְשִׁשִּׁית[58]. וְאֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית. לְפִיכָךְ תּוֹלִין[59] בָּהּ תְּרוּמָה וְלֶחֶם־תּוֹדָה[60] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מֵחָמֵץ שֶׁהוּא קֹדֶשׁ - לֹא אוֹכְלִין[61] וְלֹא שׂוֹרְפִין[62] עַד שֶׁתַּגִּיעַ שָׁעָה שִׁשִּׁית, וְשׂוֹרְפִין הַכֹּל[63].

54) משנה, פסחים יא, ב. 55) שלא יטעה בשעות, ויבוא לאכול בזמן שאסור מן התורה. 56) פסחים יב, ב. 57) שיש ערפל, אין חמה זורחת, ואי אפשר לבדוק בחמה (רש"י), ויש לטעות יותר. 58) בגמרא שם כתוב שביום המעונן יכול לטעות בין חמישית לשביעית, ושאלו את הרמב"ם למה הוא כותב כאן: "בין חמישית לששית"? והשיב: "מה שנזכר בהלכות בין חמישית לשביעית הוא האמת, והוא מאמר התלמוד כפי מה שהקשה שם, וזכרתי אני דבר המצוי יותר, הנופל לרוב והוא חילוף שעה בשעה אחריה, בהיות שכוונתי בכל החיבור הזה להקריב הדינין אל השכל או אל דרך הרוב" (הוצ' פריימן סי' עו, ועיין בכסף־משנה). 59) ביטוי לגבי תרומה וקדשים על המצב שבו לא אוכלים ולא שורפים אותם, כדבר התלוי, שאינו לא בשמים ולא בארץ ('תפארת ישראל'). 60) שישארו, ואי אפשר לאוכלן. 61) שאסור לאכול חמץ מדרבנן. 62) שהרי מן התורה עוד ראויים לאכילה, ואסור לשרוף קדשים ותרומה כל זמן שמותרים באכילה. 63) גם חולין וגם תרומה וקדשים שהם חמץ.

י. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר עַד סוֹף שָׁעָה רְבִיעִית[64]; וְאֵין אוֹכְלִין בְּשָׁעָה

1 חֲמִישִׁית, אֲבָל נֶהֱנִין בּוֹ[65]; וְהָאוֹכֵל[66] בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית[67],
2 מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[68]; וְהָאוֹכֵל מִתְּחִלַּת שָׁעָה
3 שְׁבִיעִית, לוֹקֶה.

64) שהוא שליש היום. 65) לתת לפני בהמות ועופות ולמכור לנכרי. 66) או נהנה (לחם־משנה). ועיין עוד במשנה־למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח (ד"ה וראיתי לה"ה). 67) אבל האוכל בשעה חמישית, אין מכים אותו מכת מרדות, שכיון שלא נאסר אז אלא באכילה ולא בהנאה - לא החמירו בו גם לענין מכת מרדות (לחם־משנה). 68) כדין המורד נגד חכמים ועובר על איסור דרבנן.

יום שישי כ"ח מנחם־אב ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבאר בו מצות השבתתו, מה שהוא מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים. ואיכות המקומות הצריכין בדיקה, והספיקות הבאין בענין הבדיקה מזמן חיובה לכל, וליחידים, כמו המפרש [בים] והיוצא בשיירא.

4 **א.** מִצְוַת[2] עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְהַשְׁבִּית[3] הֶחָמֵץ קֹדֶם[4]
5 זְמַן אִסּוּר אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ
6 שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם". וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[5] לָמְדוּ, שֶׁהָרִאשׁוֹן
7 זֶה הוּא יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר[6]. רְאָיָה לְדָבָר זֶה - מַה
8 שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי" -
9 כְּלוֹמַר, לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִן הֶחָמֵץ קַיָּם.
10 וּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח הוּא יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר אַחַר חֲצוֹת[7].

2) (מסכת פסחים דף ה' עמוד א'). 3) כדרך שיתבאר בהלכה ב'. 4) כדי שברגע חלות זמן איסור אכילת חמץ, בחצות היום, יהיה החמץ מושבת ברשותו (מעשה רוקח). 5) קבלת חכמים, הלכה למשה מסיני. 6) שהראשון הזה משמעותו: קודם. "ראשון דמעיקרא משמע", וכמו שמצינו (איוב פרק ט"ו פסוק ז'): "הראשון אדם תולד", ופירוש הכתוב הוא: "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון (הקודם לשבעת הימים) תשביתו שאור מבתיכם. 7) ראה בפרק א' הלכה ח'.

11 **ב.** וּמַה[8] הִיא הַשְּׁבָתָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה? הִיא,
12 שֶׁיְּבַטְּלוֹ[9] בְּלִבּוֹ[10] וְיַחְשֹׁב אוֹתוֹ כֶּעָפָר, וְיָשִׂים בְּלִבּוֹ
13 שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ כְּלָל, וְשֶׁכָּל חָמֵץ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ הֲרֵי
14 הוּא כֶּעָפָר וּכְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ צֹרֶךְ כְּלָל.

8) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'): "מדאורייתא בביטול בעלמא סגי", דכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו", והשבתה בלב היא השבתה (רש"י). 9) בדפוס רומי (ר"מ) הגירסא: "שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבו" וכן הביא הכסף משנה. ולפי זה אין הביטול מועיל רק לחמץ שאינו ידוע לו, אבל לחמץ הידוע לו אינו מועיל ביטול, אלא צריך לבערו מן העולם. ומקור לדין זה מדברי הגמרא (מסכת פסחים דף כ"ז עמוד ב'): "אמרו לו (חכמים לרבי יהודה הסובר אין ביעור חמץ אלא שריפה): כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל? והתורה אמרה: "תשביתו שאור מבתיכם", בכל דבר שאתה יכול להשביתו", ומה הקושיא של הגמרא: יהא יושב ובטל, הלא יכול לבטלו אם אין לו עצים לשרפו, אלא ודאי שחמץ ידוע ומונח לפנינו לא מועיל לו ביטול (כלבו). ובזה מובן הדבר שלא נזכר במשנה ראשונה בפסחים החיוב לבטל את החמץ – כיון שלחמץ ידוע לא מועיל ביטול אלא צריכים לבער ולשרוף אותו. וחכמי התלמוד התקינו אחר כך (פסחים דף ו' עמוד ב'), שיבטל אחר הבדיקה שמא ימצא (בתוך הפסח) גלוסקא יפה של חמץ, ודעתו עליה, ונמצא עובר למפרע על בל יראה אם לא ביטל את החמץ (כסף משנה). אבל מפרשי הרמב"ם האריכו לדחות גירסא זו, מכמה מקומות במשנה ובגמרא (פסחים דף ז' עמוד א', מ"ט עמוד א' ועוד) שמבואר שם בפירוש על חמץ הידוע ומונח לפנינו "מבטלו בלבו", הרי שביטול מועיל לחמץ ידוע? ותירץ הרש"ל, כי גם לפי גירסא זו של הרמב"ם, אם ביטל חמץ ידוע, אינו עובר בבל יראה ובל ימצא, שמכיון שביטלו, אינו ברשותו, והתורה אמרה: "לא יראה לך", "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", אלא שחייב לבער אותו מביתו, כדי לקיים מצוות "תשביתו". 10) (משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א'). ובספרי דרשו: "לא יראה לך שאור, בטל בלבך". ולפי זה צריך לבטל בפה. אלא שנהגו לאמר: "כל חמירא וכו'" (טור). וראה בדברי רבינו להלן פרק ג' הלכה ז' והלכה ט' ובמעשה רוקח שם.

15 **ג.** וּמִדִּבְרֵי[11] סוֹפְרִים[12] - לְחַפֵּשׂ[13] אַחַר הֶחָמֵץ
16 בְּמַחֲבוֹאוֹת וּבְחוֹרִים וְלִבְדֹּק וּלְהוֹצִיאוֹ[14] מִכָּל
17 גְּבוּלוֹ[15]. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - שֶׁבּוֹדְקִין וּמַשְׁבִּיתִין[16]
18 הֶחָמֵץ בַּלַּיְלָה, מִתְּחִלַּת[17] לֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר[18], לְאוֹר
19 הַנֵּר[19], מִפְּנֵי[20] שֶׁבַּלַּיְלָה כָּל הָעָם מְצוּיִין בַּבָּתִּים, וְאוֹר
20 הַנֵּר יָפֶה לִבְדִיקָה[21]. וְאֵין[22] קוֹבְעִין מִדְרָשׁ[23] בְּסוֹף
21 יוֹם שְׁלִשָּׁה־עָשָׂר[24]. וְכֵן הֶחָכָם לֹא יַתְחִיל לִקְרוֹת[25]
22 בְּעֵת זוֹ, שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ וְיִמָּנַע מִבְּדִיקַת חָמֵץ בִּתְחִלַּת
23 זְמַנָּהּ.

11) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א'). 12) אחרי שביטל את החמץ, אין חיוב בדיקה אלא מדרבנן (ר"ן). 13) ונקרא בלשון חכמים: "בדיקת־חמץ". 14) ונקרא בלשון חכמים: "ביעור־חמץ". 15) רשותו. והחמירו חכמים בחמץ, שאדם רגיל בו כל השנה, שמא יבוא לאכלו בפסח (תוספות מסכת פסחים דף ב' עמוד א' ד"ה אור). 16) היינו שיבטל את החמץ וכן אמרו (מסכת פסחים דף ו' עמוד ב'): "הבודק צריך שיבטל". 17) (מסכת פסחים דף ב' עמוד ב' במשנה): "אור לארבעה עשר", ותפס לשון "אור" להורות כי חיוב הבדיקה הוא מתחילת הלילה שיש עוד קצת אור (הראב"ד בהשגת הרי"ף). 18) בניסן. 19) למדו חכמים (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 20) (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 21) כי ביום מחשיך אור הנר (רש"י). 22) שלא יטרד בלימודו וישכח לבדוק (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 23) שיעור ללמוד

בציבור. 24) חצי שעה לפני הלילה (מגן אברהם אורח חיים סימן תל"א). 25) ללמוד לעצמו.

ד. אֵין[26] בּוֹדְקִין, לֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה וְלֹא לְאוֹר הַחַמָּה[27] וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה[28], אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוֹרִים וּבְמַחֲבוֹאוֹת. אֲבָל אַכְסַדְרָה[29] שֶׁאוֹרָהּ רַב, אִם בְּדָקָהּ לְאוֹר הַחַמָּה, דַּיּוֹ[30]. וְאֶמְצַע הֶחָצֵר אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹפוֹת מְצוּיִים שָׁם וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חָמֵץ שֶׁיִּפֹּל שָׁם[31].

26) (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב'). 27) השמש. אפילו אם בודק היום, כגון ששכח לבדוק בליל ארבעה עשר ובודק ביום ארבעה עשר, כמבואר להלן בפרק ג' הלכה ה'. 28) חבילת עצים או נרות דולקים יחד, והטעם בזה (מסכת פסחים דף ח' עמוד א') שאינו יכול להכניסה בחורין ובסדקין לבדוק שם. 29) שיש לה שלשה קירות והקיר הרביעי פרוץ. 30) בדיעבד, אבל לכתחילה בודקין בה גם בלילה לאור הנר (כסף משנה). 31) אבל מה שנמצא בחורין שבצדדי החצר, אין העופות מגיעים לשם וצריכים בדיקה (הב"ח, אורח חיים סימן תל"ג).

ה. חוֹר[32] שֶׁבְּאֶמְצַע הַבַּיִת[33], שֶׁבֵּין[34] אָדָם לַחֲבֵרוֹ - זֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְזֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ[35]. אֲבָל[36] חוֹר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ"ם, אֵינוֹ בוֹדֵק כְּלָל[37], שֶׁמָּא יֹאמַר הָעַכּוּ"ם: כְּשָׁפִים הוּא עוֹשֶׂה לִי[38] אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ. וְכָל מָקוֹם[39] שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה.

32) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). 33) דוקא שבאמצע הבית אבל אלה החורים שהם גבוהים ביותר, שאין יד האדם מגעת שם, והנמוכים משלשה טפחים, אין צריכים בדיקה, כי אין דרך להשתמש שם חמץ. 34) בקיר שבין ביתו לבית חבירו. 35) שמא נתגלגל לשם חמץ. 36) כל הקטע הזה "אבל חור שבין ישראל לגוי... בלבו ודיו" לא נמצא ברמב"ם כתב יד משנת ה' קס"א (מעשה רוקח). וגם בספר מגיד משנה לא היה, ועיין כסף משנה. 37) נראה שגם ביום אינו בודק שהרי גם ביום צריך לבדוק בנר (למעלה הלכה ד') — מעשה רוקח. אבל רבינו מנוח כתב שבודק לאור היום כדרך שהוא משתמש בו תמיד ולא יבוא לחשדו שהוא עושה לו כשפים, ועיין כסף משנה. 38) שמחפש בלילה בחורים ובסדקים בנר, ועל ידי זה יעליל עליו ויבוא לידי סכנה. 39) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א').

ו. חוֹרֵי הַבַּיִת[40] הַתַּחְתּוֹנִים[41] וְהָעֶלְיוֹנִים[42], וְגַג הַיְּצִיעַ[43], וְרֶפֶת בָּקָר, וְלוּלִין, וּמַתְבֵּן, וְאוֹצְרוֹת[44] יַיִן[45] וְאוֹצְרוֹת שֶׁמֶן שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק מֵהֶן, וּבֵית דָּגִים גְּדוֹלִים[46] - אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה, אֶלָּא־אִם־כֵּן הִכְנִיס לָהֶן חָמֵץ. אֲבָל אוֹצְרוֹת שֵׂכָר, וְאוֹצְרוֹת יַיִן שֶׁמִּסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ[47], וּבֵית דָּגִים קְטַנִּים[48], וּבֵית הָעֵצִים, וּבֵית הַמּוּרְיָס, וְחוֹרֵי הַבַּיִת הָאֶמְצָעִים[49] וְכֵיוֹצֵא בָאֵלּוּ - צְרִיכִין בְּדִיקָה, שֶׁסְּתָמָן שֶׁמַּכְנִיסִין לָהֶן חָמֵץ[50]. וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הִכְנִיס שָׁם חָמֵץ, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה. וּכְשֶׁבּוֹדֵק[51] הַמַּרְתֵּף, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הָעֶלְיוֹנָה וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה.

40) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). 41) למטה משלשה טפחים, שאין דרך להשתמש שם, ובמקום שאין תינוקות מצויים (כסף משנה). 42) שאין יד אדם מגעת לשם (קובץ). 43) חדר קטן שגגו משופע ואי אפשר להשתמש עליו ולכן אינו צריך בדיקה. 44) בגירסת מגיד־משנה היה כתוב: "ואוצרות שמן ואוצרות יין שאינו מסתפק מהן", הקדים שמן ליין. ומה שכתוב: "שאינו מסתפק מהן", מוסב רק על יין אבל באוצרות שמן גם אם מסתפק מהן אין צריכין בדיקה, שיש להם קבע, שנוטל בפעם אחת מה שצריך לסעודתו, ואין רגילים ליכנס לשם באמצע הסעודה עם פתו בידו. וכן הוא בגמרא (פסחים דף ח' עמוד א'). והראב"ד שהייתה לפניו הנוסחא כמו שהיא לפנינו השיג עליו וכתב "טעה בשמן שאע"פ שמסתפק אינו צריך לפי שיש קבע לסיפוקו". 45) ושמן לא הזכיר מפני ששמן אע"פ שמסתפק אינו צריך בדיקה כמו שנזכר למעלה. 46) אין דרך להכנס שם באמצע הסעודה שהדבר קבוע מקודם כמה צריכים. 47) במעשה רוקח גורס כאן: "ובית המלח ובית השעוה". 48) לא קבוע כמה משתמשים בהם ולפעמים נכנס שם באמצע הסעודה ופתו בידו. 49) יש ספרים שלא כתוב בהם קטע זה, מכיון שכבר נזכר דין זה בהלכה ה'. 50) שמא באמצע סעודתו, כשפתו בידו נכנס לשם להביא מהן. 51) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א') כבית הלל, אליבא דרב (שם דף ח' עמוד ב').

ז. אֵין חוֹשְׁשִׁין[52] שֶׁמָּא גֵּרְרָה חֵלְדָּה חָמֵץ לְמָקוֹם[53] שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ. שֶׁאִם נָחוּשׁ מִבַּיִת לְבַיִת, נָחוּשׁ מֵעִיר לְעִיר, וְאֵין לַדָּבָר סוֹף[54]. בָּדַק לֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר, וְהִנִּיחַ עֶשֶׂר חַלּוֹת וּמָצָא תִּשַׁע - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ, וְצָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי גֵּרְרָה חֵלְדָּה אוֹ עַכְבָּר בְּוַדַּאי[55].

52) (משנה במסכת פסחים דף ט' עמוד א'). 53) בספרים אחרים הגירסא: "ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ". 54) שאי אפשר שכל ישראל יבדקו חמצם בבת־אחת, וכל פעם יש לחוש שמא השני עוד לא בדק חמץ והעבירה חולדה חמצו ממקום שאינו בדוק למקום הבדוק, ואין לדבר סוף. 55) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב').

ח. וְכֵן[56] אִם רָאָה עַכְבָּר שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת וְחָמֵץ בְּפִיו אַחַר בְּדִיקָה - צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה. אַף־עַל־פִּי שֶׁמָּצָא פִּרּוּרִין בְּאֶמְצַע הַבַּיִת, אֵין אוֹמְרִין כְּבָר אָכַל אוֹתָהּ הַפַּת בְּמָקוֹם זֶה, וַהֲרֵי הַפִּרּוּרִין; אֶלָּא חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחָהּ בְּחוֹר אוֹ בְּחַלּוֹן[57], וְאֵלּוּ הַפִּרּוּרִין שָׁם הָיוּ[58], וּלְפִיכָךְ חוֹזֵר וּבוֹדֵק. אִם לֹא מָצָא כְּלוּם - הֲרֵי זֶה בּוֹדֵק כָּל הַבַּיִת. וְאִם מָצָא אוֹתָהּ הַפַּת[59] שֶׁנִּטְלָהּ הָעַכְבָּר וְנִכְנַס, אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה.

ט. רָאָה[60] תִּינוֹק שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת בָּדוּק וּבְיָדוֹ כֵּפָר, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּמָצָא פֵּרוּרִין[61] - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁאֲכָלוֹ, וְאִלּוּ הַפֵּרוּרִין שֶׁנָּפְלָה מִמֶּנּוּ בִּשְׁעַת אֲכִילָה, שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְקָרֵר בְּעֵת אֲכִילָתוֹ, וְאֵין דֶּרֶךְ עַכְבָּר לְקָרֵר. וְאִם לֹא מָצָא פֵּרוּרִין כְּלָל - צָרִיךְ לִבְדֹּק.

60) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 61) אף שאין פירורין כדי אותו הככר (מגיד משנה).

י. הִגִּיחַ[62] תִּשְׁעָה צִבּוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל[63], וְלֹא יָדַעְנוּ אִם חָמֵץ אִם מַצָּה נָטַל, וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק - צָרִיךְ לִבְדֹּק; שֶׁכָּל הַקָּבוּעַ[64], כְּמֻחֶצָה עַל מֻחֶצָה[65].

62) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). 63) בכ"י הגירסא: "ונטל אחד מהם". 64) אם הרוב והמיעוט כל אחד קבוע במקומו, אין הולכים אחר הרוב, אלא הרי הוא כמחצה על מחצה (וראה בפרק ח' מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"א). 65) ונחשב לספק. והגם שכאן מדובר בבדיקת חמץ שהיא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא? ביאר הרא"ה שכיון שעיקר בדיקת חמץ באה על הספק, ונתקנה בשביל ספק חמץ, לכן חייבוהו חכמים לבדוק בנידון של ספק (מגיד משנה). [ועיין בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה יג סברא כזו ברדב"ז שם].

יא. שְׁנֵי צִבּוּרִין[66], אֶחָד שֶׁל חָמֵץ וְאֶחָד שֶׁל מַצָּה, וּשְׁנֵי בָּתִּים, אֶחָד בָּדוּק וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק, וּבָאוּ שְׁנֵי עַכְבָּרִים, זֶה נָטַל חָמֵץ וְזֶה נָטַל מַצָּה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס זֶה שֶׁנָּטַל הֶחָמֵץ[67]; וְכֵן[68] שְׁנֵי בָּתִּים[69] בְּדוּקִין וְצִבּוּר אֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס[70], אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁנִּכְנַס לְאֶחָד מֵהֶן, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּבָדַק וְלֹא מָצָא כְּלוּם, אוֹ שֶׁבָּדַק וּמָצָא כֵּפָר; אוֹ שֶׁהָיוּ[71] תִּשְׁעָה צִבּוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּפֵרַשׁ כֵּפָר מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם חָמֵץ אוֹ מַצָּה, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל הַכֵּפָר שֶׁפֵּרַשׁ וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק - בְּכָל אֵלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁאֵין כָּאן קָבוּעַ.

66) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). 67) אנו תולים שהחמץ הובא לבית שאינו בדוק והמצה לבית הבדוק, שספק מדרבנן – לקולא. 68) (מסכת פסחים דף י' עמוד א'). 69) בכ"י הגירסא: "שני בתים של שני אנשים בדוקין". 70) על כל בית תולין שלא נכנס העכבר לשם, ואין צריך בדיקה. 71) בכ"י משנת ה' קי"א ומשנת ה' קס"א חסר הקטע "או שהיו תשעה ציבורין... לבית בדוק".

יב. הִגִּיחַ[72] הֶחָמֵץ בְּזָוִית זוֹ וּמְצָאוּ בְּזָוִית אַחֵר[73], אוֹ שֶׁהִגִּיחַ תִּשַׁע חַלּוֹת וּמָצָא עֶשֶׂר[74]; אוֹ שֶׁבָּא עַכְבָּר וְנָטַל הֶחָמֵץ, וְסָפֵק נִכְנַס לְבַיִת זֶה אוֹ לֹא נִכְנַס - בְּכָל אֵלּוּ צָרִיךְ לִבְדֹּק[75].

72) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 73) אנו חוששים שהחמץ שהניח בזוית זו נאבד בבית והנמצא בזוית אחרת הוא חמץ אחר. 74) בנוסחת המגיד משנה ומעשה־רוקח כתוב כאן: "או שהיו תשעה צבורין חמץ ואחד מצה ופירש ככר מהם ואינו יודע אם חמץ אם מצה ובא עכבר ונטל הככר שפירש ונכנס לבית הבדוק". אבל בדפוס ויניציאה ואמסטרדם ובדפוסים שלנו אין הקטע הזה. 75) מספק.

יג. נִכְנַס[76] עַכְבָּר לְבַיִת וְכִכָּר בְּפִיו, וְיָצָא עַכְבָּר מִשָּׁם וְכִכָּר בְּפִיו - אוֹמְרִים: הוּא הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס - הוּא הָאַחֲרוֹן שֶׁיָּצָא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק. הָיָה הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס שָׁחוֹר, וְזֶה שֶׁיָּצָא לָבָן - צָרִיךְ לִבְדֹּק[77]. נִכְנַס עַכְבָּר וְכִכָּר בְּפִיו, וְיָצְאָתָה מִשָּׁם חֻלְּדָה וְכִכָּר בְּפִיהָ - צָרִיךְ לִבְדֹּק[78]. יָצְאַת מִשָּׁם חֻלְּדָה וְעַכְבָּר וְכִכָּר בְּפִיהָ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק, שֶׁזֶּה הַכִּכָּר הוּא שֶׁהָיָה בְּפִי הָעַכְבָּר[79]. נָחָשׁ שֶׁנִּכְנַס לְחוֹר וּפַת בְּפִיו - אֵין חַיָּב לְהָבִיא[80] חָבֵר[81] לְהוֹצִיאוֹ[82].

76) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 77) "עכברי לא שקלי מהדדי" (גמרא שם), ובודאי אין זה אותו הככר שנכנס. 78) בכ"י הגירסא: "בפיה, אין אומרים החולדה לקחה ככר מן העכבר והוציאה אלא צריך לבדוק", שאם מן העכבר לקחה היה לה גם את העכבר עצמו בפיה (גמרא שם). 79) שהרי גם העכבר בפיה. 80) לשכור בממון ולהוציא הוצאות. 81) קוסם השולט על נחשים ארסיים. 82) אלא מבטלו בלבו.

יד. כַּזַּיִת[83] חָמֵץ בִּשְׁמֵי קוֹרָה - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהָבִיא סֵלָם לְהוֹרִידוֹ[84], שֶׁפְּעָמִים יִפֹּל מִשְּׁמֵי קוֹרָה[85]. הָיָה חָמֵץ בְּבוֹר[86] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ[87], אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

83) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 84) אף על פי שכבר ביטל את החמץ שברשותו. 85) ושמא יבוא לאכלו בפסח. ובעיא היא שם בגמרא ונפשטה על ידי "אם תמצא לומר" כשיטת רבינו בכל מקום ש"אם תמצא לומר" היא פשיטות לאיבעיא. 86) (תוספתא מסכת פסחים פרק ג' הלכה ג'). 87) אם נפל שם בלא מתכוון, אבל אם הטמינו שם בכוונה, עובר (מגיד משנה).

טו. כִּפַּת[88] שְׂאוֹר שֶׁיִּחֲדָהּ לִישִׁיבָה - אִם טָח פָּנֶיהָ בְּטִיט, הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה[89] וּמֻתָּר לְקַיְּמָהּ. בָּצֵק[90] שֶׁבְּסִדְקֵי הָעֲרֵבָה - אִם יֵשׁ כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד, חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו - אִם הָיָה עָשׂוּי לְחַזֵּק בּוֹ שִׁבְרֵי הָעֲרֵבָה אוֹ לִסְתּוֹם בּוֹ נֶקֶב, בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ[91]; וְאִם לָאו, חַיָּב לְבַעֵר. הָיוּ בוֹ שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְחוּט שֶׁל בָּצֵק בֵּינֵיהֶם - רוֹאִין כֹּל שֶׁאִלּוּ יְנָטֵל הַחוּט נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר.

88) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב') והיא חתיכת שאור קשה ויבשה. 89) מדין חמץ. 90) (משנה במסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'). 91) "רבי יחיאל מפאריש כתב כי עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמין ומנקרין החמץ מהן. כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בין הכל כזית" (הגהות מימוניות).

טז. בַּמֶּה[92] דְּבָרִים אֲמוּרִים?[93] בַּעֲרֵבָה; אֲבָל בְּבַיִת - אַף־עַל־פִּי שֶׁאִם יִבָּטֵל הַחוּט אֵין נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר, מִפְּנֵי שֶׁפְּעָמִים מְקַבֵּץ אוֹתָן[94]. הָיָה חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּעֲלִיָּה[95]; חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּאַכְסַדְרָה; חֲצִי זַיִת בְּבַיִת זֶה וַחֲצִי זַיִת בַּבַּיִת שֶׁלְּפָנִים מִמֶּנּוּ - הוֹאִיל וְאִלּוּ הַחֲצָאֵי זֵיתִים דְּבוּקִין[96] בִּכְתָלִים אוֹ בְּקוֹרוֹת אוֹ בְּקַרְקָעוֹת, אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵר, אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

92) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב'). 93) ששני חצאי זיתים חמץ בשני מקומות אינו חייב לבער. 94) על ידי שמטאטאים את הבית מזדמנים יחד שני החצאים (רש"י). 95) אינו שכיח שהזיתים יזדמנו יחד במקום אחד (רש"י). 96) דוקא אם היו דבוקים שהוא דומה למה שכתב למעלה בהלכה ט"ו בענין בצק שבסדקי העריבה, שאם היה לחזק או לסתום אינו צריך לבער, אבל אם מונח על הרצפה חייב לבער אפילו בפחות מכזית כמו שכתב למעלה בבצק שבסדקי העריבה, שאם אינו לחזק או לסתום חייב לבער אפילו חצי זית (כסף משנה).

יז. הַמַּשְׁכִּיר[97] בַּיִת סְתָם[98] בְּאַרְבָּעָה־עָשָׂר[99] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת בָּדוּק וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק[100]. וְאִם הֶחְזַק זֶה הַמַּשְׁכִּיר שֶׁלֹּא בָדַק, וְאָמְרוּ אִשָּׁה אוֹ קָטָן אָנוּ בְּדַקְנוּהוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[101], שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִים עַל בְּעוּר חָמֵץ, וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִבְדִיקָה, וַאֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ דַּעַת[102] לִבְדֹּק.

97) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב). 98) שאין אנו יודעים אם בדקו את הבית מחמץ. 99) ואין המשכיר לפנינו, כדי שהשוכר יוכל לשאלו ולברר אצלו אם הבית בדוק או לא (בית יוסף סימן תל"ז). 100) בעיא היא בגמרא שם ולא נפשטה. ומכיון שבדיקת חמץ אינה אלא מדרבנן, שהרי ביטלו – אינו חייב לבדוק, שספק דרבנן להקל (ועיין רא"ש תחלת מסכת פסחים). 101) להעיד. 102) שהגיע לחינוך (משנה ברורה).

יח. הַמַּשְׁכִּיר[103] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ[104]: אִם עַד שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה־עָשָׂר - עַל הַמַּשְׁכִּיר לִבְדֹּק[105]; וְאִם מִשֶּׁמָּסַר הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה־עָשָׂר - עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדֹּק[106]. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא בָדוּק וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ בָדוּק - עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדֹּק, וְאֵינוֹ מִקַּח טָעוּת[107], וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹדְקִים בְּשָׂכָר, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה הוּא עוֹשֶׂה[108].

103) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). 104) וקנאו באחת מהדרכים ששכירות קרקע נקנית בה (מגיד משנה). 105) מכיון שאין להשוכר מפתח, אין הוא יכול ליכנס בו לעשות בדיקת חמץ (הר"ן). 106) אם כבר קנאו לעצמו באחת מדרכי הקנינים. אבל אם לא קנאו לעצמו, ורק המפתח נמצא אצלו, אין זה מחייב אותו לבדוק, אלא בעל הבית חייב לבדוק (כסף משנה). 107) כי נוח לו לאדם לקיים מצוה בגופו. 108) נוח לו לאדם לקיים מצוה בממונו (גמרא). ומה שהוא תובעו עכשיו – אין זו אלא אמתלא לחזור בו מהשכירות. ויש אומרים שאף על פי שאין השכירות קיימת ואינה מקח טעות בכל זאת יכול השוכר לתבוע את ההוצאות שהוציא על הבדיקה, שהרי שכר את הבית בחזקת בדוק (מגיד משנה בשם רמב"ן).

יט. הַמְפָרֵשׁ[109] בַּיָּם וְהַיּוֹצֵא בְשַׁיָּרָא[110] - תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, זָקוּק לִבְדֹּק[111]; קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק[112]. וְאִם דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר קֹדֶם הַפֶּסַח[113], צָרִיךְ לִבְדֹּק, וְאַחַר־כָּךְ יֵצֵא; שֶׁמָּא יַחֲזוֹר עֶרֶב הַפֶּסַח בֵּין־הַשְּׁמָשׁוֹת וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לְבַעֵר. וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר - אֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק[114]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה בֵּיתוֹ אוֹצָר[115] - תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, זָקוּק לִבְדֹּק, וְאַחַר־כָּךְ כּוֹנֵס אוֹצָרוֹ לְתוֹכוֹ; קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח, צָרִיךְ לִבְדֹּק וְאַחַר־כָּךְ עוֹשֵׂהוּ אוֹצָר; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק[116].

109) (מסכת פסחים דף ו' עמוד א'). פורש ונוסע למדינת הים. 110) שהיא נסיעה לזמן ארוך. 111) כיון שאמרו חכמים שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום,־מאותו הזמן חלה עליו חובת בדיקת חמץ (גמרא). 112) כיון שאין דעתו להיות בביתו בפסח. 113) ומכל שכן אם דעתו לחזור בתוך ימי הפסח שחייב לבדוק לפני צאתו לדרך, כדי שבחזירתו ימצא את ביתו נקי מחמץ (רש"י). 114) אלא מבטלו בלבו במקום שנמצא בזמן הביטול (טור, והגהות מימוניות). 115) אוסף לתוכו תבואה ופירות. 116) כי החמץ שנמצא תחת התבואות, הרי הוא כמבוער (רש"י).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני הבדיקה, במה שהוא אחר הבדיקה כגון הביטול, וכן כשאין הבדיקה נעשית בזמנה, כגון שחל י"ד להיות בשבת. וכן מי שלא בדק בזמנו, וענין השריפה, והביעור, ומי שהוא פטור מן הבדיקה ודי לו בביטול, וכיוצא בו.

א. כְּשֶׁבּוֹדֵק[2] אָדָם וּמְחַפֵּשׂ[3] בְּלֵילֵי[4] אַרְבָּעָה־עָשָׂר[5] - מוֹצִיא אֶת הֶחָמֵץ מִן הַחוֹרִים[6] וּמִן הַמַּחֲבוֹאוֹת וּמִן הַזָּוִיּוֹת, וּמְקַבֵּץ הַכֹּל, וּמַנִּיחוֹ[7] בְּמָקוֹם אֶחָד עַד תְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית בַּיּוֹם, וּמְבַעֲרוֹ[8]. וְאִם רָצָה לְבַעֲרוֹ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר, מְבַעֲרוֹ[9].

2) משנה, פסחים ב, א. 3) פסחים ז, ב. 4) לילות דעלמא. כלומר, ליל כל שנה ושנה. 5) בניסן. 6) פסחים ח, א. 7) משנה, פסחים י, ב. 8) משנה, פסחים יא, ב:

"ושורפין בתחילת שש". 9) שהרי ביעור חמץ הוא בכל דבר שיכול לבערו מן העולם (להלן הלכה יא), ולא כרבי יהודה שאמר: "אין ביעור חמץ אלא שריפה", ולמד זאת מדין נותר בקדשים שהוא בשריפה (פסחים כח.) ולדבריו יש מקום לומר שכשם שאין שורפין נותר בלילה, כך אין שורפין חמץ בלילה. ועיין רמ"א בסי' תמה ס"א.

ב. הֶחָמֵץ[10] שֶׁמַּנִּיחַ[11] בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ לְמָחָר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, אֵינוֹ מַנִּיחוֹ מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בְּכָל מָקוֹם, אֶלָּא מַצְנִיעוֹ בִּכְלִי[12] אוֹ[13] בְּזָוִית יָדוּעַ וְיִזָּהֵר בּוֹ; שֶׁאִם לֹא נִזְהַר בּוֹ וּמְצָאוֹ חָסֵר - צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו וְלִבְדֹּק פַּעַם אַחֶרֶת, שֶׁמָּא גְּרָרוּהוּ הָעַכְבָּרִים[14].

10) משנה, פסחים י, ב. 11) וכן מה שמוצא בבדיקתו. 12) כ"ה ב"ירושלמי": "כיצד הוא עושה? כופה עליו כלי". 13) בכת"י נשמטה המלה "או". 14) פסחים ט, ב.

ג. חָל[15] אַרְבָּעָה־עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ בְּלֵילֵי עֶרֶב־שַׁבָּת, שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשָׁה־עָשָׂר[16], וּמַנִּיחַ מִן הֶחָמֵץ, כְּדֵי לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם מֻצְנָע, וְהַשְּׁאָר מְבַעֲרוֹ מִלְּפְנֵי הַשַّבָּת. וְאִם נִשְׁאַר מִן הֶחָמֵץ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אַחַר אַרְבַּע[17] שָׁעוֹת - מְבַטְּלוֹ[18] וְכוֹפֶה[19] עָלָיו כֶּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן, וּמְבַעֲרוֹ.

15) משנה, פסחים מט, א. וכתנא־קמא שאמר: "מבערין את הכל מלפני השבת", ועיין ראב"ד. 16) שהרי אי־אפשר לבדוק ביום שלשה עשר, כי אין בודקין לאור החמה (לעיל פ"ב ה"ד), וביום לא מועיל אור הנר, כי "שרגא בטיהרא מאי מהניא" (=נר בפני השמש, מה הוא מועיל?). 17) שמשעה רביעית אסור לאכול חמץ בערב פסח (לעיל פ"א ה"ט), ואף שכל שעה חמישית, חמץ מותר בהנאה? - כיון שאסור באכילה, הוא מוקצה - ולכן כופה עליו כלי ('בית יוסף' בשם הריב"ש). והב"ח מגיה "אחר חמש". 18) פסחים ז, א. 19) פסחים ו, א.

ד. הָיוּ לוֹ כִּכָּרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצָרִיךְ לְשָׂרְפָהּ עֶרֶב־שַׁבָּת[20] - לֹא יְעָרֵב[21] הַטְּהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה וְיִשְׂרֹף[22], אֶלָּא שׁוֹרֵף טְמֵאָה לְעַצְמָהּ, וּטְהוֹרָה לְעַצְמָהּ, וּתְלוּיָה[23] לְעַצְמָהּ, וּמַנִּיחַ מִן הַטְּהוֹרָה כְּדֵי לֶאֱכֹל עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בִּלְבָד[24].

20) פסחים יד, א. במשנה) וכרבי יוסי, ואף־על־פי שבמשנה לא מפורש בי"ד שחל להיות בשבת - באה הברייתא בדף כ: ומפרשת את הסתום שבמשנה, שהמדובר בי"ד שחל להיות בשבת. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה (ועיין כסף־משנה ו'רבינו מנוח'). 21) משנה, פסחים יד, א. 22) שלא יטמא את הטהורה, שהתורה הזהירה לשמור על התרומה שלא תטמא, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי" (שבת כה.). 23) ספק טהורה, ספק טמאה. 24) משנה, פסחים יא, ב.

ה. מִי[25] שֶׁשָּׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא בָדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר - בּוֹדֵק[26] אַרְבָּעָה־עָשָׂר בְּשַׁחֲרִית. לֹא בָדַק בְּשַׁחֲרִית - בּוֹדֵק בְּשְׁעַת הַבִּעוּר[27]. לֹא בָדַק בִּשְׁעַת הַבִּעוּר - בּוֹדֵק בְּתוֹךְ הֶחָג[28]. עָבַר הָרֶגֶל וְלֹא בָדַק - בּוֹדֵק אַחַר הָרֶגֶל, כְּדֵי שֶׁיִּבַּעֵר מַה שֶּׁיִּמָּצֵא מֵחָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה[29].

25) משנה, פסחים י, ב. 26) לאור הנר בחורין ובסדקין כדינו (או"ח סי' תלה). וראה למעלה פ"ב ה"ד. 27) בשעה ששית, זמן שריפת החמץ. 28) היינו בחול־המועד ('רבינו מנוח'), אבל ה'מגן אברהם' ושאר פוסקים סוברים שבודק גם ביום־טוב, ועל החמץ שמוצא - כופה עליו כלי. 29) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד.

ו. כְּשֶׁבּוֹדֵק הֶחָמֵץ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - מְבָרֵךְ[30] קֹדֶם[31] שֶׁיַּתְחִיל לִבְדֹּק: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ[32] עַל בִּעוּר[33] חָמֵץ"; וּבוֹדֵק וּמְחַפֵּשׂ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּכְנִיסִין לָהֶם חָמֵץ[34], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם בָּדַק לְאַחַר הָרֶגֶל - אֵינוֹ מְבָרֵךְ[35].

30) פסחים ז, א. 31) כי כל המצוות מברך עליהן לפני עשייתן (פסחים ז:). 32) והגם כי מן התורה די בביטול (לעיל פ"ב ה"ב) ובדיקת חמץ היא מדרבנן, ואיך שייך לברך "וצונו"? כבר הסביר הרמב"ם (בהל' ברכות פי"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים... מברך על הכל קודם לעשייתן: "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות". והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה". נמצא ענין הדברים והציען כך הוא: אשר קדשנו במצותיו, שצוה בהן לשמוע מאלו שצוונו...". 33) הבדיקה אינה אלא התחלת הביעור, אבל המטרה הסופית היא הביעור, ולכן מברכים על הביעור ולא על הבדיקה. 34) משנה, פסחים ב, א. 35) אינו חייב לבער את החמץ אפילו מדרבנן, אלא שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה, ולכן צריכים לבדוק ולמצוא את החמץ ולהשימו במקום שלא יתערב במאכל. וכיון שאין כאן מצוה לבערו, לכן אין מברכין על הבדיקה שאחר הרגל (כסף־משנה).

ז. וּכְשֶׁגּוֹמֵר[36] לִבְדֹּק: אִם בָּדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר קֹדֶם שֵׁשׁ שָׁעוֹת - צָרִיךְ לְבַטֵּל כָּל חָמֵץ שֶׁנִּשְׁאַר בִּרְשׁוּתוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֵהוּ[37], וְיֹאמַר[38]: "כָּל חָמֵץ שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתִי שֶׁלֹּא רְאִיתִיו, הֲרֵי הוּא בָטֵל וַהֲרֵי הוּא כֶּעָפָר[39]". אֲבָל[40] אִם בָּדַק מִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה - אֵינוֹ יָכוֹל[41] לְבַטֵּל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[42], שֶׁכְּבָר נֶאֱסַר בַּהֲנָיָה.

36) פסחים ו, ב: "הבודק צריך שיבטל (בלבו סמוך לבדיקה מיד, רש"י)". 37) כי מה שרואה חייב לבער ולשרוף, עיין לעיל בתחילת פרק שני. 38) 'ירושלמי' פסחים פ"ב ה"ב: "רב אמר, צריך לומר: כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו - יבטל", וראה למעלה פ"ב ה"ב. 39) "ראבי"ה

קיבל מר"י הלוי, שיש לומר: ליבטיל וליהוי הפקר כעפרא, כי ביטול הוא מטעם הפקר" ('הגהות מיימוניות'). 40) פסחים ו, ב. 41) בכמה נוסחאות, הגירסא "אינו צריך". 42) פסחים ו, ב: "אמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו (להתחייב עליהן, רש"י) ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה".

1 **ח. לְפִיכָךְ אִם לֹא בִטֵּל קֹדֶם שֵׁשׁ, וּמִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת**
2 **וּלְמַעְלָה מָצָא חָמֵץ שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ עָלָיו[43] וְהָיָה בְּלִבּוֹ,**
3 **וּשְׁכָחוֹ בִּשְׁעַת הַבִּעוּר וְלֹא בִּעֲרוֹ - הֲרֵי זֶה עָבַר עַל**
4 **'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא[44]', שֶׁהֲרֵי לֹא בִּעֵר וְלֹא בִטֵּל.**
5 **וְאֵין הַבִּטּוּל עַתָּה מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
6 **בְּרִשׁוּתוֹ, וְהַכָּתוּב עָשָׂהוּ כְּאִלּוּ הוּא בְּרִשׁוּתוֹ, לְחַיְּבוֹ**
7 **מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא[45]', וְחַיָּב לְבַעֲרוֹ בְּכָל**
8 **עֵת שֶׁיִּמָּצֶאנּוּ. וְאִם מְצָאוֹ בְּיוֹם־טוֹב - כּוֹפֶה עָלָיו**
9 **כְּלִי[46] עַד לָעֶרֶב וּמְבַעֲרוֹ[47]. וְאִם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הוּא -**
10 **אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפּוֹת עָלָיו כֶּלִי, שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִמֶּנּוּ[48].**

43) אבל אם אינו יודע ממנו, אינו עובר עליו, כמבואר בפסחים כא. וב'תוספות' שם ד"ה ואי. 44) 'ירושלמי' פסחים פ"ה ה"ד. כי משש שעות ולמעלה עובר בבל יראה ובל ימצא, למאן דסובר כי חמץ לפני זמנו אסור באכילה מן התורה ('צפנת פענח'). אבל ה'מגיד משנה' מפרש שכוונת הרמב"ם שעובר על בל יראה בתוך הרגל, ולא בערב פסח משש שעות עד הערב. וכן נראה מדברי רבינו ב'מנין המצוות' שבפתיחת הלכות חמץ, עיי"ש. 45) פסחים ו, ב. 46) פסחים ו, א. כדי שלא יראהו וישכח שהיום פסח ויבוא לאכול ממנו. 47) אבל ביום־טוב אסור לבערו. ואף שאמרו: "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך"? (עיין בהל' יום־טוב ריש פ"א) - חמץ כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה, הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו, לכן אי אפשר לשרפו ביום־טוב (כסף־משנה). ומתוך שהביא רבינו הלכה זו סמוך למה שכתב בתחילה "לפיכך אם לא ביטל", נראה שגם כאן מדובר כשלא ביטל, ואף־על־פי־כן לא התירו לו לשרפו (מגיד־משנה). 48) מחמת קדושתו (גמרא, שם).

11 **ט. מִי[49] שֶׁיָּצָא מִבֵּיתוֹ[50] קֹדֶם שְׁעַת הַבִּעוּר לַעֲשׂוֹת**
12 **מִצְוָה[51], אוֹ לֶאֱכֹל סְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן סְעוּדַת**
13 **אֲרוּסִין[52] וְנִשּׂוּאִין, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ.**
14 **אִם יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְבַעֵר וְלַחֲזֹר לְמִצְוָתוֹ - יַחֲזֹר[53]; וְאִם**
15 **לָאו[54] - יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ[55]. יָצָא לְהַצִּיל מִיַּד הַגַּיִס[56], מִן**
16 **הַנָּהָר[57], מִן הַדְּלֵקָה וּמִן הַמַּפֹּלֶת[58] - יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ**
17 **וְדַיּוֹ[59]. יָצָא לְצָרֶךְ עַצְמוֹ וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ**
18 **בֵּיתוֹ - יַחֲזֹר מִיָּד. וְעַד כַּמָּה הוּא חוֹזֵר? עַד כַּבֵּיצָה[60].**
19 **הָיָה פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה[61] - מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.**

49) משנה, פסחים מט, א. 50) ערב פסח. 51) במשנה כתוב: "לשחוט את פסחו או למול את בנו". וסובר רבינו שהוא־הדין למצוה אחרת. 52) במשנה כתוב: "בבית חמיו", משמע שהמדובר בחתן עצמו, אבל מדברי הרמב"ם מוכח שגם לאדם זר המשתתף בשמחה כזאת, דינה כסעודה של מצוה. 53) שכיון שאפשר לקיים שתיהן, מצות ביעור חמץ קודמת לשאר מצוות, כיון שזו מצוותה היום. 54) שאם יעסוק בביעור חמץ, לא ישאר לו זמן ביום לעשות המצוה האחרת. 55) ראה למעלה פ"ב ה"ב. 56) חיל שודדים ורוצחים. 57) השוטף מקום ישוב בני אדם. 58) קיר מתמוטט, ותחתיו שוכבים בני אדם בסכנה. 59) ולא יטפל בביעור חמץ, כדי שלא יתבטל מהצלת נפשות (כסף־משנה). 60) 60 גראם. 61) לא חשוב אוכל, ודיו בביטול.

20 **י. מִי[62] שֶׁהִנִּיחַ[63] עִסָּה מְגֻלְגֶּלֶת[64] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיָצָא,**
21 **וְנִזְכַּר אַחַר שֶׁיָּצָא, וְהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ[65], וְהָיָה יָרֵא**
22 **שֶׁמָּא תַּחְמִיץ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא - הֲרֵי זֶה מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ[66]**
23 **קֹדֶם שֶׁתַּחְמִיץ. אֲבָל אִם הֶחֱמִיצָה - אֵין הַבִּטּוּל**
24 **מוֹעִיל כְּלוּם[67], אֶלָּא כְּבָר עָבַר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא**
25 **יִמָּצֵא[68]', וְחַיָּב לְבָעֵר מִיָּד כְּשֶׁיַּחֲזֹר לְבֵיתוֹ[69].**

62) פסחים ז, א. 63) בחול־המועד. 64) נילושה במים. 65) ומפני אימת כבוד רבו, אינו יכול לקום ולילך ולאפותה (רש"י). 66) "מכאן כתב 'הרוקח', כל אדם ילמד בתוך ביתו לומר כשלשין הבצק, כל שיפול מן הכלי שלשין בו על הארץ - יהא בטל והפקר" ('הגהות מיימוניות'). 67) שהרי בחול־המועד הענין מדובר, שהחמץ אינו ברשותו לבטלו. 68) שהמשהה חמץ בפסח עובר, אבל בערב פסח אחר חצות - אינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" (למעלה ה"ח). 69) שבחול־המועד מותר לשרפו, אבל ביום־טוב אסור אפילו אם לא ביטלו (למעלה ה"ח).

26 **יא. כֵּיצַד[70] בִּעוּר חָמֵץ? שׂוֹרְפוֹ[71], אוֹ פּוֹרֵר[72] וְזוֹרֶה**
27 **לָרוּחַ, אוֹ זוֹרְקוֹ לַיָּם[73]. וְאִם[74] הָיָה הֶחָמֵץ קָשֶׁה[75]**
28 **וְאֵין הַיָּם מְחַתְּכוֹ בִּמְהֵרָה - הֲרֵי זֶה מְפָרְרוֹ וְאַחַר־כָּךְ**
29 **זוֹרְקוֹ לַיָּם. חָמֵץ[76] שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת[77], וְנִמְצָא**
30 **עָלָיו עָפָר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[78] אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי הוּא**
31 **כִּמְבֹעָר; וְצָרִיךְ לְבַטֵּל בְּלִבּוֹ[79] אִם עֲדַיִן לֹא נִכְנְסָה**
32 **שָׁעָה שִׁשִּׁית. נְתָנוֹ[80] לְעַכּוּ"ם קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית -**
33 **אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר. וְאִם[81] שְׂרָפוֹ קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית -**
34 **הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵהָנוֹת בַּפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ בְּתוֹךְ הַפֶּסַח.**
35 **אֲבָל[82] אִם שְׂרָפוֹ מִשָּׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה - הוֹאִיל**
36 **וְהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, הֲרֵי זֶה לֹא יַסִּיק בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם,**
37 **וְלֹא יֹאפֶה בּוֹ וְלֹא יְבַשֵּׁל. וְאִם[83] בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה -**
38 **אוֹתָהּ הַפַּת וְאוֹתוֹ הַתַּבְשִׁיל אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְכֵן**
39 **הַפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[84], הוֹאִיל וְשׂוֹרְפוֹ אַחַר**
40 **שֶׁנֶּאֱסַר בַּהֲנָיָה.**

70) משנה, פסחים כא, א. 71) עד שנעשה פחמים (שו"ע הרב סי' תמה). 72) לפירורים דקים שלא ימצאנו מי שיהנה ממנו, וכחכמים החולקים על רבי יהודה (פסחים כא.). 73) או לנהר. 74) פסחים כח, א. 75) לחם יבש או חיטים יבשות. 76) משנה, פסחים לא, ב. 77) גל של אבנים. 78) כל טפח הוא 10 ס"מ. 79) שמא יפקח הגל (יסירו האבנים משם) במועד, ונמצא החמץ לפניו (רש"י).

80) משנה, פסחים כא, א. 81) פסחים כא, ב. 82) משנה, פסחים כא, א. 83) פסחים כו, ב. 84) כדין כל הנקברים, שאפרם אסור (תמורה לג:).

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו על אי זה חמץ אדם עובר בקיומו, אם שלו או של אחרים. ואם ברשותו, או ברשות אחרים. וכן נתבאר בו האיסור בקיום תערובת חמץ, ומה שמותר ממנו.

א. כָּתוּב[2] בַּתּוֹרָה: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ". יָכוֹל אִם טָמַן אוֹתוֹ[3] אוֹ הִפְקִיד אוֹתוֹ בְּיַד עַכּוּ"ם[4], לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׁאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" - אֲפִלּוּ הִפְקִידוֹ[5] אוֹ הִטְמִינוֹ[6]. יָכוֹל לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה הֶחָמֵץ בְּבֵיתוֹ[7], אֲבָל אִם הָיָה רָחוֹק מִבֵּיתוֹ, בַּשָּׂדֶה אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר?[8] תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכָל גְּבֻלֶךָ" - בְּכָל רְשׁוּתֶךָ. יָכוֹל[9] יְהֵא חַיָּב לְבַעֵר מֵרְשׁוּתוֹ חָמֵץ שֶׁל עַכּוּ"ם[10] אוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ" - שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים[11] אוֹ שֶׁל גָּבֹהַּ[12].

2) מקור דברי רבינו במכילתא דרשב"י (שמות יב, יט): "מכלל שנאמר: "ולא יראה לך", יכול אם היה טמון או מופקד בעיר אחרת - לא יהא חייב? תלמוד־לומר: שאור לא ימצא". וברור שמופקד שאמרו כאן, היינו ביד גוי. אבל מה שכתוב שם "בעיר אחרת" אינו מתאים לדברי רבינו. ואולי היתה לו לרבינו נוסחא אחרת בדברי המכילתא. 3) שאינו בכלל "לא יראה", שהרי אינו רואהו (כסף־משנה). 4) שיש מקום לומר שאינו בכלל "לא יראה לך", שהרי אינו בידך (כסף־משנה). 5) שהוא בכלל "ימצא בבתיכם", שהרי המקום שמניח בו חמצו ביד הגוי, שאול לו והוא בביתו (כסף־משנה). וזהו שלא כדברי המכילתא פרשת שמות (פרשה י) "מה בתיכם ברשותכם, אף גבולך ברשותך, יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אף־על־פי שיכול לבערו, אבל אינו ברשותו", אלא כדברי המכילתא דרשב"י הנ"ל (ועיין מגיד־משנה). 6) פסחים ה, ב. שהרי יש לו האפשרות למצוא אותו, והוא בכלל "לא ימצא". 7) שהרי כתוב "לא ימצא בבתיכם". 8) ו"הפקיד אותו ביד גוי" שלמעלה בסמוך, הוא כשהגוי שכנו וקרוב לביתו (לחם־משנה). 9) פסחים ה, ב. 10) שלא קיבל עליו אחריות. 11) גוים. 12) הקדש.

ב. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֶחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם הִנִּיחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, אֲפִלּוּ טָמוּן וַאֲפִלּוּ[13] בְּעִיר אַחֶרֶת וַאֲפִלּוּ מֻפְקָד בְּיַד עַכּוּ"ם - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא'. חָמֵץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁל עַכּוּ"ם שֶׁהָיָה אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ הָיָה עִמּוֹ בַּבַּיִת, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁיַּד יִשְׂרָאֵל שׁוֹלֶטֶת עָלָיו - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הֶחָמֵץ מֵרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח[14]. אֲבָל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בִּפְנֵי חֲמֵצוֹ שֶׁל עַכּוּ"ם[15], שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ[16]; אֲבָל שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אֵינוֹ צָרִיךְ, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִן הַהֶקְדֵּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה[17].

13) פסחים ה, ב. 14) לפי שסוף סוף אין החמץ של הישראל. 15) פסחים ו, א. 16) ליהנות. וכאן לא מספיק לכפות עליו כלי, כדין מוצא חמץ בביתו ביום־טוב (למעלה פ"ג ה"ח) לפי ששם הוא זמן קצר, עד מוצאי יום־טוב שאז ישרפנו, אבל כאן שהחמץ בביתו כל ימי הפסח - חוששים אנו שמא ינטל הכלי לאיזה צורך ויתגלה החמץ ויבואו לאכלו (כסף־משנה). 17) קרבן מעילה כדין כל הנהגה בשוגג מן ההקדש.

ג. עַכּוּ"ם[18] שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם קִבֵּל עָלָיו יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיוּת, שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב יְשַׁלֵּם לוֹ דָּמָיו - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְבַעֲרוֹ[19], הוֹאִיל וְקִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת - נַעֲשָׂה כְּשֶׁלּוֹ[20]. וְאִם לֹא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ אֶצְלוֹ[21], וּמֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח, שֶׁבִּרְשׁוּת הָעַכּוּ"ם הוּא.

18) (פסחים ה:). 19) "אמר להו רבא לבני מחוזא (עירו של רבא): בעירו חמירא (חמץ) דבני חילא (צבא המלך, ומטילין טורח מזונותיהן על העיירות) מבתייכו, כיון דאילו מגניב (נגנב) ואילו מיתביד (נאבד), ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי (תצטרכו לשלם), כדילכון דמי" (כשלכם הוא) (פסחים ה:). 20) ואם לא ביערו, אסור לאכול ממנו ('ירושלמי' פסחים פ"ב). 21) פסחים ו, א: ועושה לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כמבואר בהלכה שלפני זו.

ד. עַכּוּ"ם אָנֹס[22] שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם יוֹדֵעַ הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב מְחַיְּבוֹ לְשַׁלְּמוֹ, וְכוֹפֵהוּ וְאוֹנְסוֹ לְשַׁלֵּם - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל אַחֲרָיוּת, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְבַעֲרוֹ[23]; שֶׁהֲרֵי נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הוּא שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַיְּבוֹ הָאָנֹס בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

22) אדם קשה ותקיף. 23) פסחים ה, ב: "בעירו חמירא דבני חילא" (מובא לעיל בהלכה שלפני זו), ופירש ר"ח: "בני החיילות היו מפקידים את החמץ שלהם בבתי ישראל כו' ואפילו אם אבד אותו הלחם באונס, אין משגיחים אלא עונשים אותם". וסובר רבינו שלא היה בזה חוק המלכות, ואעפ"כ הרי זה כשל הישראל ועובר עליו. וראה ב'אוצר הגאונים' תשובות סי' יא ובראב"ד.

ה. יִשְׂרָאֵל[24] שֶׁהִרְהִין[25] חֲמֵצוֹ אֵצֶל הָעַכּוּ"ם[26]: אִם אָמַר לוֹ: אִם לֹא הֵבֵאתִי לְךָ מָעוֹת מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, קְנֵה חָמֵץ זֶה מֵעַכְשָׁו - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הָעַכּוּ"ם[27], וְאוֹתוֹ הֶחָמֵץ מֻתָּר לְאַחַר הַפֶּסַח[28]; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ זְמַן שֶׁקָּבַע לוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ קְנֵה מֵעַכְשָׁו - נִמְצָא אוֹתוֹ הֶחָמֵץ כְּאִלּוּ הוּא פִּקָּדוֹן אֵצֶל הָעַכּוּ"ם[29], וְאָסוּר[30] בַּהֲנָיָה לְאַחַר הַפֶּסַח.

24) משנה, פסחים ל, ב. לפי מה שאמרו בגמרא (שם לא:). 25) שמשכן. רהן בערבית = משכון ('ערוך'). 26) לפני

פסח. 27) כלומר, הרי הוא שלו. 28) כן הוא בתוספתא (פסחים פ"ב ה"ה): "נכרי שהלוה את ישראל על חמצו, ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך, אחר הפסח מותר באכילה, ואין צריך לומר בהנאה". שאם לא קבע הזמן לפני הפסח, כיון שבתוך הפסח יכול הישראל לשלם החוב ולפדות המשכון - הרי הוא ברשותו. 29) שאף־על־פי שישראל המקבל משכון, הוא ברשותו וחייב באחריות של גניבה ואבידה (פ"י מהל' שכירות ה"א) - גוי המקבל משכון מישראל, אינו ברשותו כלל (פסחים לא:). 30) כמבואר לעיל בהלכה א, שחמץ של ישראל המופקד ביד נכרי, עובר עליו הישראל.

1 **ו. יִשְׂרָאֵל[31] וְעַכּו"ם שֶׁהָיוּ בָּאִין בִּסְפִינָה, וְהָיָה חָמֵץ**
2 **בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעָה שָׁעָה חֲמִישִׁית[32] - הֲרֵי זֶה מוֹכְרוֹ**
3 **לְעַכּו"ם אוֹ נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְחוֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ**
4 **אַחַר הַפֶּסַח; וּבִלְבַד שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה[33].**

31) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. 32) בכת"י נוסף: "של י"ד בניסן". 33) ללא שום תנאי, כי אם נותנו לו במתנה על ידי תנאי, יש לחשוש שלא יקיים את התנאי, והמתנה בטלה למפרע, ועובר על "בל יראה ובל ימצא".

5 **ז. אוֹמֵר[34] יִשְׂרָאֵל לְעַכּו"ם[35]: עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ[36]**
6 **בְּמָנֶה, בּוֹא וְקַח בְּמָאתַיִם[37]; עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ**
7 **מֵעַכּו"ם, בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא אֶצְטָרֵךְ וְאֶקַּח**
8 **מִמְּךָ אַחַר הַפֶּסַח[38]. אֲבָל לֹא יִמְכֹּר[39] וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל**
9 **תְּנַאי[40]. וְאִם עָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל 'בַּל יֵרָאֶה'**
10 **וּ'בַל יִמָּצֵא'.**

34) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. 35) בערב פסח לפני שעה חמישית. 36) קונה חמץ לעצמך. 37) שיקנה חמץ הרבה, אף־על־פי שאינו רוצה לקנות לעצמו רק במנה, ומרמז לו שיקנה ממנו את העודף לאחר הפסח ויתן לו על זה רווח. 38) באופן שאין הוא מבטיח לו בוודאות שיקנה ממנו, רק מרמז לו על זה. ואף שיש כאן קצת הערמה - מותר, כיון שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן (ראה בפ"א ה"ד), והערמה בדרבנן מותרת (שבת קיט:). 39) לפני פסח. 40) שאומר לנכרי: "אם תעשה דבר פלוני בתוך הפסח או לאחר הפסח - החמץ נתון לך או מכור לך", שכל זמן שלא נתקיים התנאי - עדיין אין החמץ מכור או נתון.

11 **ח. תַּעֲרֹבֶת[41] חָמֵץ[42] - עוֹבְרִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם 'בַּל**
12 **יֵרָאֶה' וּ'בַל יִמָּצֵא'; כְּגוֹן הַמּוּרְיָס[43], וְכוּתָח[44] הַבַּבְלִי,**
13 **וְשֵׁכָר הַמָּדִי, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ מִן הַקֶּמַח, וְכָל כַּיּוֹצֵא**
14 **בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים. אֲבָל[45] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת**
15 **חָמֵץ וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה[46] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ**
16 **בַּפֶּסַח.**

41) משנה, פסחים מב, א: "אלו עוברין בפסח, כותח הבבלי כו'" ופירש רבינו בפירוש המשניות "עוברין על בל יראה ובל ימצא" וכן פירש"י. 42) שנתערב בו חמץ, אף שאין בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס, ואין לוקה על אכילתו, כמבואר בפ"א ה"ו, בכל זאת עובר עליו ב"בל יראה ובל ימצא" שהרי סוף סוף יש כזית חמץ בתערובת (מגיד־משנה וכסף־משנה בשם ר' משה הכהן). 43) ציר דגים כבושים במלח, ושמים לתוכו קמח. 44) עשוי מחלב חמוץ ולחם. 45) פסחים מה, ב. 46) נקרא בפי חז"ל "חמץ נוקשה".

17 **ט. כֵּיצַד? עֲרֵבַת[47] הָעַבְדָּנִין[48] שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן קֶמַח**
18 **וְעוּרוֹת - אֲפִלּוּ נְתָנוֹ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הַבִּעוּר, הֲרֵי**
19 **זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ[49]. וְאִם לֹא נָתַן הָעוּרוֹת, וְנָתַן**
20 **הַקֶּמַח[50] קֹדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לִשְׁעַת הַבִּעוּר - מֻתָּר**
21 **לְקַיְּמוֹ, שֶׁהֲרֵי נִפְסַד וְהִבְאִישׁ; תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים -**
22 **חַיָּב לְבַעֵר[51].**

47) פסחים מה, ב. 48) מעבדי עורות. ונותנים שם קמח (רש"י). 49) שעל־ידי העורות, מסריח הקמח מיד ומתקלקל. 50) לבד. 51) שעדיין ראוי לאכילה הוא כשמגיע זמן הפסח, וכיון שנתחייב בביעור שעה אחת, אף שנתקלקל אחר־כך בימי הפסח - חייב לבער.

23 **י. וְכֵן הַקִּילּוּר[52] וְהָרְטִיָּה[53] וְהָאִסְפְּלָנִית[54]**
24 **וְהַתִּרְיָא"ק[55] שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן חָמֵץ - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּפֶּסַח,**
25 **שֶׁהֲרֵי נִפְסְדָה צוּרַת הֶחָמֵץ[56].**

52) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב, והוא משחה לעין. 53) תחבושת משוחה סממנים ששמים על מכה לרככה. 54) תחבושת. 55) מין תחבושת. 56) ואינה ראויה לאכילה.

26 **יא. הַפַּת[57] עַצְמָהּ[58] שֶׁעִפְּשָׁה וְנִפְסְלָה מִלֶּאֱכֹל**
27 **הַכֶּלֶב[59], וּמְלֻגְמָא[60] שֶׁנִּסְרְחָה[61] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר[62].**
28 **בְּגָדִים[63] שֶׁכִּבְּסוּ אוֹתָן בַּחֶלֶב חִטָּה[64], וְכֵן נְיָרוֹת**
29 **שֶׁדִּבְּקוּ אוֹתָן בְּחָמֵץ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָזֶה - מֻתָּר לְקַיְּמָן**
30 **בַּפֶּסַח, וְאֵין בָּהֶן מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא',**
31 **שֶׁאֵין צוּרַת הֶחָמֵץ עוֹמֶדֶת[65].**

57) פסחים מה, ב. 58) שהפת היא בעין, בלי שום תערובת. 59) ואם נפסלה רק מלאכול לאדם, יתבאר בהלכה שאחריה. 60) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב. והיא תחבושת עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהם שאדם לועס ונותן על המכה. 61) עד שאינה ראויה לאכילת כלב. 62) מאחר שנסרחה לפני הפסח, אין הבדל בין נתחמצה ולבסוף נסרחה או נסרחה ולבסוף נתחמצה. אבל כשנתחמצה בפסח אינו מותר לקיימה אלא־אם־כן נסרחה ולבסוף נתחמצה (הראב"ד בשם ה"ירושלמי" לפי פירוש המגיד־משנה). 63) פסחים מה, ב. 64) = עמילן. והיינו אפילו סמוך לפסח. 65) ונפסל מאכילת כלב (הראב"ד).

32 **יב. דָּבָר[66] שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ חָמֵץ[67], וְאֵינוֹ מַאֲכָל לְאָדָם**
33 **כְּלָל[68]; אוֹ שֶׁאֵינוֹ מַאֲכָל כָּל אָדָם[69], כְּגוֹן הַתִּרְיָא"ק**
34 **וְכַיּוֹצֵא בוֹ - אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לְקַיְּמוֹ, אָסוּר**
35 **לְאָכְלוֹ[70] עַד אַחַר הַפֶּסַח; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מִן**
36 **הֶחָמֵץ אֶלָּא כָּל־שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלוֹ[71].**

66) פסחים ל, א. 67) אינו בטל, כמבואר בפ"א ה"ה.

68) היינו שנתערב בו חמץ מעליא (= טוב לאכילה), אלא שעל־ידי הביטול אינו ראוי לאכילה, אבל אם נתערב בתוכו חמץ נוקשה, שאינו ראוי לאכילה - מותר (או"ח סי' תמב). 69) רק לחולים. 70) אבל בהנאה מותר. 71) כמבואר לעיל בפ"א ה"ה.

יום ש"ק כ"ט מנחם־אב ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני החמץ, המינין שהן מחמיצין ושאין מחמיצין. והמשקין המחמיצין. ומה שאסור לעשותו, מחשש חמץ, ומה שמותר ממנו. וכיצד ראוי ללוש פת פסח, וכיוצא בזה. ובסופו נתבארו דיני הכשר הכלים, שנשתמשו בהן חמץ, וכיוצא בזה.

1 **א. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם חָמֵץ בַּפֶּסַח, אֶלָּא חֲמִשָּׁה מִינֵי**
2 **דָגָן בִּלְבָד[2], וְהֵם שְׁנֵי מִינֵי חִטִּים, שֶׁהֵן הַחִטָּה**
3 **וְהַכֻּסֶּמֶת, וּשְׁלֹשָׁה מִינֵי הַשְּׂעוֹרִים, שֶׁהֵן הַשְּׂעוֹרָה**
4 **וְשִׁבֹּלֶת־שׁוּעָל וְהַשִּׁפּוֹן. אֲבָל הַקִּטְנִיּוֹת, כְּגוֹן אֹרֶז**
5 **וְדֹחַן וּפוֹלִים וַעֲדָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם**
6 **חָמֵץ; אֶלָּא אֲפִלּוּ לָשׁ קֶמַח אֹרֶז וְכַיּוֹצֵא בוֹ**
7 **בְּרוֹתְחִין[3], וְכִסָּהוּ בִּבְגָדִים עַד שֶׁנִּתְפַּח כְּמוֹ בָּצֵק**
8 **שֶׁהֶחְמִיץ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה[4], שֶׁאֵין זֶה חִמּוּץ**
9 **אֶלָּא סִרְחוֹן.**

2) (מסכת פסחים דף ל"ה עמוד א'). 3) שמממהרים את תהליך החימוץ, ובאופן שלא רתחו המים יפה, שאם רתחו יפה אינם מחמיצים כלל (ראה להלן הלכה ג' והלכה י"ז). 4) מן הדין. אבל יש נוהגים בזה חומרא, שמא נתערבו מחמשת מיני הדגן בתוך הקטניות. ועוד שלפעמים טוחנים אותם לקמח ויבואו להחליף קמח זה בקמח חמשת המינים (הרמ"א סימן תנ"ג).

10 **ב. חֲמִשָּׁה[5] מִינֵי דָגָן אֵלּוּ, אִם לָשָׁן בְּמֵי פֵּרוֹת**
11 **בִּלְבַד בְּלֹא שׁוּם מַיִם - לְעוֹלָם אֵין בָּאִין לִידֵי**
12 **חִמּוּץ. אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחָן כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁנִּתְפַּח**
13 **הַבָּצֵק - מֻתָּר בַּאֲכִילָה[6], שֶׁאֵין מֵי פֵּרוֹת מַחְמִיצִין**
14 **אֶלָּא מַסְרִיחִין. וּמֵי פֵּרוֹת הֵן: כְּגוֹן יַיִן, וְחָלָב[7]**
15 **וּדְבַשׁ[8] וְשֶׁמֶן־זַיִת וּמֵי־תַפּוּחִים וּמֵי־רִמּוֹנִים וְכָל**
16 **כַּיּוֹצֵא בָהֶן מִשְּׁאָר יֵינוֹת וּשְׁמָנִים וּמַשְׁקִין. וְהוּא,**
17 **שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב בָּהֶן שׁוּם מַיִם בָּעוֹלָם. וְאִם נִתְעָרֵב**
18 **בָּהֶן מַיִם כָּל־שֶׁהוּא, הֲרֵי אֵלּוּ מַחְמִיצִין[9].**

5) (מסכת פסחים דף ל"ה עמודים א־ב). 6) הרמב"ם עצמו תיקן בכתב ידו "אין חייבין עליו כרת" (מעשה רוקח בשם הר"א בן הרמב"ם) וכן הוא בדפוסי רומא וויניציאה וכן מצא הרמ"ך בספר מוגה. ולפי זה אף על פי שאין חייבים עליו כרת יש בו איסור (מעשה רוקח). ולפני הראב"ד היתה הנוסחא שלפנינו ולפיכך השיג עליו וכתב שאע"פ שאינו חמץ גמור הרי הוא חמץ נוקשה ואסור (וראה במנחות דף נ"ד עמוד א'). 7) כשעשה סימן במצות שהן של חלב. שאם לא כן אסורות באכילה שמא יבוא לאכלם בבשר (פרק ט' מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ב). 8) בין דבש תמרים ובין דבש דבורים (הגמי"י). 9) כן הוא בברייתא (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א' וראה להלן הלכה כ').

19 **ג. אֵין מְבַשְּׁלִין חִטִּים בְּמַיִם[10], כְּגוֹן רִיפּוֹת, וְלֹא**
20 **קֶמַח, כְּגוֹן לְבִיבוֹת. וְאִם בִּשֵּׁל - הֲרֵי זֶה חָמֵץ גָּמוּר;**
21 **וְהוּא, שֶׁיִּתְבַּקְּעוּ[11] בַּתַּבְשִׁיל. אֵין קוֹלִין[12] אֶת הַבָּצֵק[13]**
22 **בְּשֶׁמֶן עַל הַמַּחֲבַת; אֲבָל מְבַשְּׁלִין אֶת הַפַּת[14] וְאֶת**
23 **הַקֶּמַח הַקָּלוּי[15]. וְאִם הִרְתִּיחַ הַמַּיִם הַרְבֵּה, וְאַחַר־כָּךְ**
24 **הִשְׁלִיךְ לְתוֹכָן הַקֶּמַח - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
25 **מִתְבַּשֵּׁל מִיָּד קֹדֶם שֶׁיַּחְמִיץ[16]. וּכְבָר נָהֲגוּ[17] בְּשִׁנְעָר**
26 **וּבִסְפָרַד וּבְכָל הַמַּעֲרָב לֶאֱסֹר דָּבָר זֶה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא**
27 **יַרְתִּיחַ הַמַּיִם יָפֶה יָפֶה[18].**

10) שאף על פי שמים רותחים אינם נותנים להחמיץ (להלן בסמוך) – בעוד שהמים פושרין הוא מחמיץ (רש"י מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). 11) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א') כשמואל. 12) מלשון קלי וכרמל. לקלות בצק שלא נחמץ בשמן על מחבת. 13) שנילוש במים. ועכשיו יחמיץ אף על פי שקולים אותו בשמן, שמי פירות עם מים מחמיצים, כמו שכתב למעלה. 14) שאחרי שנאפה – אפילו שורהו במים אינו מחמיץ (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). 15) שקלוהו על האש וראוי כבר לאכילה. 16) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב' במשנה ובגמרא) שחליטה (= נתינה ברותחים) אינה מביאה לידי חימוץ. 17) כן הוא ברי"ף בשם המתיבתא. 18) [ואם עשה כן בדיעבד יש אומרים שמותר, שלא אסרו אלא לכתחילה – פסקי זרעים לר"א מלונדריש עמוד כ"א].

28 **ד. מֻתָּר[19] לְבַשֵּׁל הַדָּגָן אוֹ הַקֶּמַח בְּמֵי פֵּרוֹת. וְכֵן בָּצֵק**
29 **שֶׁלָּשׁוּ בְּמֵי פֵּרוֹת - אִם בִּשְּׁלוּ בְּמֵי פֵּרוֹת אוֹ קָלָהוּ**
30 **עַל הַמַּחֲבַת בַּשֶּׁמֶן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁמֵּי פֵּרוֹת אֵינָן**
31 **מַחְמִיצִין.**

19) (מסכת פסחים דף ל"א עמוד ב'): "אמרי דבי ר' שילא: ותיקא דעביה במישחא ומילחא שרי" (מאכל קמח העשוי בשמן ומלח מותר) שמי פירות אינם מחמיצים (רי"ף). ואף לפי הנוסחא למעלה בהלכה ב' שאע"פ שאין חיוב כרת יש בזה איסור – כאן שיש גם חליטה ברותחים לא אסרו, גזרה שמא לא ירתיח יפה (למעלה הלכה ג') כיון שאין כאן חיוב כרת.

32 **ה. כַּרְמֶל[20] שֶׁמְּהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר וְטוֹחֲנִין אוֹתוֹ -**
33 **אֵין מְבַשְּׁלִין אֶת הַקֶּמַח שֶׁלּוֹ בְּמַיִם, שֶׁמָּא לֹא נִקְלָה**
34 **בָּאוּר יָפֶה, וְנִמְצָא מַחְמִיץ כְּשֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתוֹ. וְכֵן**
35 **כְּשֶׁמּוֹלְלִין[21] הַקְּדֵרוֹת הַחֲדָשׁוֹת, אֵין מְבַשְּׁלִין בָּהֶן**
36 **אֶלָּא מַצָּה אֲפוּיָה[22] שֶׁחָזְרוּ וְטָחֲנוּ אוֹתָהּ, אֲבָל קֶמַח**
37 **קָלִי - אָסוּר, שֶׁמָּא לֹא קָלָהוּ יָפֶה וְיָבוֹא לִידֵי חִמּוּץ.**

20) שבלים שמעבירין אותן באש, אבל אינם קלויים כל כך (מסכת פסחים שם). ועיין בפירוש רבינו מנוח. 21) היו נותנים קמח ומים ומבשלים אותם בקדירות חדשות כדי

לחזקן (רבינו מנוח, ועיין לחם משנה – מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). 22) (מסכת פסחים שם): "רב פפא שרי לממחה קדירה בתסיסי" ומפרשה רבינו שרב פפא התיר למלול קדירה במצה אפויה, אבל בקמח אסור, כנ"ל.

ו. אֵין בּוֹלְלִין[23] אֶת הַשְּׁעוֹרִין בְּמַיִם בַּפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רָפִין וּמַחְמִיצִין בִּמְהֵרָה. וְאִם בָּלַל[24] - אִם רָפוּ כְּדֵי שֶׁאִם הִנִּיחָן עַל־פִּי הַבִּיב[25] שֶׁאוֹפִין עָלָיו הַחַלּוֹת, יִתְבַּקְּעוּ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ לְרִפְיוֹן זֶה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

23) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'). 24) (שם) כרב חסדא בשם מר עוקבא. 25) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. והוא כלי מנוקב (תוספות שם).

ז. הַחִטִּים[26] מֻתָּר לִבְלֹל אוֹתָן בְּמַיִם כְּדֵי לְהָסִיר סֵבָן, וְטוֹחֲנִין אוֹתָם מִיָּד כְּדַרְךְ שֶׁטּוֹחֲנִין הַסֹּלֶת. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁנְעָר וּבְאֶרֶץ הַצְּבִי וּבִסְפָרַד וּבְעָרֵי הַמַּעֲרָב, שֶׁלֹּא יִבְלְלוּ הַחִטִּים בְּמַיִם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁהוּ וְיַחְמִיצוּ[27].

26) שהם יותר קשים ואינם ממהרים להחמיץ כמו שעורים (מסכת פסחים שם). 27) תקנת הגאונים היא מפני שאין אנו בקיאים ללתות באופן שלא יחמיץ. וגם בגמרא שם אמרו: "בעל נפש (חסיד וירא שמים) אפילו חיטים דשרירי (שהם קשים) לא ילתות" (לא יבלול במים).

ח. תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְנִמְצְאוּ בוֹ שְׁעוֹרִים אוֹ חִטִּים: אִם נִתְבַּקְּעוּ[28] - הֲרֵי כָּל הַתַּבְשִׁיל אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִתְעָרֵב בּוֹ הֶחָמֵץ; וְאִם לֹא נִתְבַּקְּעוּ - מוֹצִיאִין אוֹתָן וְשׁוֹרְפָן[29], וְאוֹכְלִין שְׁאָר הַתַּבְשִׁיל, שֶׁאֵין הַדָּגָן שֶׁנִּבְלַל וְלֹא נִתְבַּקַּע חָמֵץ גָּמוּר שֶׁל תּוֹרָה, וְאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

28) שזה שכתבנו בהלכה ו' שאם נשרו עד שאם היו מניחין על פי הביב היו מתבקעין אפילו לא נתבקעו ממש, אסורים, זה אינו אלא לאכול אותם חטים בעינם, אבל בתבשיל, כיון שאיסור תערובת חמץ במשהו אינו אלא מדרבנן, לא אסרו אלא בנתבקעו ממש (מגיד משנה). 29) כמו חמץ ממש.

ט. מִשּׁוּם[30] שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת", כְּלוֹמַר - הִזָּהֲרוּ בַּמַּצָּה וְשִׁמְרוּ אוֹתָהּ מִכָּל צַד חִמּוּץ - לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: צָרִיךְ אָדָם לִזָּהֵר בַּדָּגָן שֶׁאוֹכֵל מִמֶּנּוּ בַּפֶּסַח, שֶׁלֹּא יָבוֹא עָלָיו מַיִם אַחַר שֶׁנִּקְצַר[31], עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שׁוּם חִמּוּץ. דָּגָן[32] שֶׁנִּטְבַּע בַּנָּהָר אוֹ שֶׁנָּפַל עָלָיו מַיִם - כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ, כָּךְ אָסוּר לְקַיְּמוֹ[33]; אֶלָּא מוֹכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹדִיעוֹ[34], כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ קֹדֶם הַפֶּסַח. וְאִם מוֹכְרוֹ לְנָכְרִי קֹדֶם הַפֶּסַח - מוֹכֵר מְעַט[35] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּכְלֶה קֹדֶם הַפֶּסַח, שֶׁמָּא יַחֲזֹר הַנָּכְרִי וְיִמְכְּרֶנּוּ לְיִשְׂרָאֵל.

30) כן צריך להיות שכאן מתחילה הלכה ט' שהרי מכאן מתחיל ענין חדש (מעשה רוקח וקובץ בשם פרי חדש). ובדפוסים אחרים מתחילה הלכה ט' להלן לפני "לפיכך אמרו". 31) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'): "אמר להם רבא לאלה המהפכים העמרים בגורן להזהר מהרטבתם במים. וראה להלן פרק ח' הלכה י"ג, שאם אין לו מצה משומרת אלא כזית, אוכל כל סעודתו ממצה שאינה משומרת ואוכל כזית מן המשומרת לבסוף. אבל לפני הקצירה אין צריך להזהר. 32) (מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). 33) שהרטיבות מביאתן לידי חימוץ. 34) אבל בלי הודעה אסור, מחשש שמא יקיימנו לפסח, שהחטים עדיין לא נבקעו ובלתיתה מותר לקיימן, וכאן ספק הוא שמא נתבקעו (משנה ברורה). 35) לפנינו שם בגמרא: "ליזבנינהו קבא קבא לישראל" (ימכרם מעט מעט לישראל). ונראה שהרמב"ם לא גרס "לישראל" (מגיד משנה).

י. דָּגָן שֶׁנָּפַל עָלָיו דֶּלֶף[36] - כָּל זְמַן שֶׁהוּא טוֹרֵד טִפָּה אַחַר טִפָּה, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - אֵינוֹ בָּא לִידֵי חִמּוּץ[37]. אֲבָל כְּשֶׁיִּפְּסֵק - אִם נִשְׁתַּהָה כַּשִּׁעוּר[38], הֲרֵי זֶה אָסוּר.

36) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') ושם נאמר דין זה על קמח. 37) שטרוד הדלף הנופל באופן מתמיד וברציפות אינו נותן לו להחמיץ (ראה להלן הלכה י"ג). 38) היינו שיעור מיל (להלן הלכה י"ג).

יא. אֵין לָשִׁין בַּפֶּסַח עִסָּה גְּדוֹלָה[39], שֶׁמָּא תַּחְמִיץ, אֶלָּא כְּשִׁעוּר חַלָּה[40] בִּלְבָד. וְאֵין לָשִׁין[41], לֹא בְּחַמִּין וְלֹא בְּחַמֵּי חַמָּה[42], וְלֹא בְּמַיִם שֶׁנִּשְׁאֲבוּ בּוֹ בַּיּוֹם, אֶלָּא בְּמַיִם שֶׁלָּנוּ[43]. וְאִם עָבַר וְלָשׁ בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הַפַּת אֲסוּרָה[44].

39) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד א') וממה שכתוב "בפסח" ולא כתב לפסח משמע דוקא בזמן איסור חמץ קאמר, ויש מקילים בזה ואומרים שהכל תלוי במספר העובדים, שאם יש הרבה עובדים מותר אפילו בעיסה גדולה. 40) (ראה להלן הלכה י"ב ובפרק ו' מהלכות ביכורים הלכה ט"ו). 41) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "דרש רבא: אשה לא תלוש לא בחמה (= בשמש, להלן הלכה י"ב) ולא בחמין (כן הנוסחא ברא"ש במ"מ וברי"ח) ולא בחמי חמה". 42) מים שנתחממו מהשמש. 43) (מסכת פסחים שם). והם מים ששאבו אותם בזמן השקיעה והלינו אותן בלילה בבית. לפי שבימי ניסן השמש מהלכת בשיפולו של הרקיע והיא מחממת את המים שבקרקע לפיכך צריך לשאבם מן הארץ ולהלינם בכדי שיצטננו (רש"י שם). ויש מפרשים שהעיקר הוא שלא יהיו המים בלילה בתוך הקרקע מפני שבלילה מהלכת השמש מתחת לקרקע ומחממת את המים שבתוכה (ראבי"ה). 44) (מסכת פסחים שם): "עברה ולשה – אסור" ופירש"י: "עברה ולשה בחמין" ולדעת רבינו זה מוסב גם על מים שלא לנו.

יב. לֹא תֵּשֵׁב אִשָּׁה[45] תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ[46] וְתָלוּשׁ, וְלֹא תַּחַת הָרָקִיעַ בְּיוֹם הֶעָבִים[47], אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין

הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת בּוֹ. וְלֹא תַנִּיחַ אֶת הָעִסָּה וְתִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר[48]. וְאִם הָיְתָה[49] לָשָׁה וְאוֹפָהּ[50] - צְרִיכָה שְׁנֵי כֵלִים שֶׁל מַיִם: אֶחָד, שֶׁמְּקַטֶּפֶת[51] בּוֹ, וְאֶחָד, שֶׁמְּצַנֶּנֶת בּוֹ יָדֶיהָ. וְאִם עָבְרָה וְלָשָׁה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, אוֹ שֶׁלֹּא צִנְּנָה יָדֶיהָ, אוֹ שֶׁעָשְׂתָה עִסָּה יָתֵר מִשִּׁעוּר חַלָּה - הַפַּת מֻתֶּרֶת[52]. וְכַמָּה שִׁעוּר חַלָּה? כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה, כְּגוּף הַבֵּיצָה הַבֵּינוֹנִית[53], לֹא כְּמִשְׁקָלָהּ[54].

45) (מסכת פסחים שם). ואז היו הנשים אופות את המצות (וכן הוא במשנה מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'): "שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור". 46) לפי שחום השמש מחמם את העיסה וקרובה להחמיץ. 47) (מסכת יומא דף כ"ח עמוד ב') שמטבע השמש אז להגביר חומה בכל מקום מבעד לעננים. 48) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "ולא תגביה ידה מן התנור", כלומר שתהא עוסקת בבצק כל הזמן שלא יחמיץ. 49) (מסכת פסחים שם). 50) דוקא אם היתה אופה שידיה מתחממות מהתנור (לדעת רש"י אפילו אם אינה אופה שידיה מתחממות מעצמן). 51) שטחה את פני החררה במים ונותנתה לתנור. 52) שכל אלו אינן אלא חששות לכתחלה. ויש אומרים שאם לשה בשמש אסור אפילו בדיעבד (מגיד משנה). 53) כלומר כמדתה. 54) שאין מדתה ומשקלה שוין.

יג. כָּל זְמַן[55] שֶׁאָדָם עוֹסֵק בַּבָּצֵק[56], אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - אֵינוֹ בָא לִידֵי חִמּוּץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ יָדוֹ וְהִנִּיחוֹ, וְשָׁהָה הַבָּצֵק עַד שֶׁהִגִּיעַ לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל[57] בִּזְמַן שֶׁאָדָם מַכֶּה בְיָדוֹ עָלָיו - כְּבָר הֶחְמִיץ, וְיִשָּׂרֵף מִיָּד. וְאִם אֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע - אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ אָדָם מִיל[58], כְּבָר הֶחְמִיץ, וְיִשָּׂרֵף מִיָּד. וְכֵן אִם הִכְסִיפוּ פָּנָיו כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׁעֲרוֹתָיו[59] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלוֹ, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.

55) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב' וראה למעלה הלכה י'). 56) שלש אותה או מגלגלה בעץ (אחרונים). 57) שהעיסה החמוצה משמעת קול וזהו חמץ גמור וזהו שיעור "כקרני חגבים" הנאמר במשנה (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'). 58) הלכה בינונית, והוא שיעור שני חומשי שעה = 24 דקות (פירוש המשניות מסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'. ועיין למעלה פרק ה' מהלכות שבת הלכה ד' הערה י"ט). 59) וזהו "שיאור" (שם). שנשתנה מראיתן ללובן (ערוך).

יד. הָיוּ שְׁתֵּי עִסּוֹת, שֶׁהִגְבִּיהוּ הַיָּד מֵהֶן, נִלּוֹשׁוֹת בְּעֵת אַחַת וְנִשְׁתָּהוּ, הָאַחַת מֵהֶן יֵשׁ לָהּ קוֹל וְאַחֶרֶת אֵין לָהּ קוֹל[60] - שְׁתֵּיהֶן יִשָּׂרְפוּ[61], וַהֲרֵי הֵן חָמֵץ גָּמוּר.

60) וזהו "בצק החרש" שבמשנה (מסכת פסחים דף מ"ו עמוד א') שאינו משמיע קול כחרש הזה (פירוש המשניות שם). 61) כן הוא במשנה שם: "בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור".

טו. אֵין עוֹשִׂין סְרִיקִין[62] הַמְצַיְּרִין בַּפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹהָה עֲלֵיהֶן[63], וּמִתְחַמְּצִין בְּעֵת עֲשִׂיָּתָן. לְפִיכָךְ הַנַּחְתּוֹמִין מֻתָּרִין לַעֲשׂוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּקִיאִין בְּאֻמָּנוּתָן וּמְמַהֲרִים לַעֲשׂוֹתָם. אֲבָל בַּעֲלֵי־בָתִּים אֲסוּרִים, וַאֲפִלּוּ צָרוּ אוֹתָן בִּדְפוּס[64] - שֶׁמָּא יָבוֹאוּ אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹתָן שֶׁלֹּא בִדְפוּס[65] וְיִשְׁהוּ בַּעֲשִׂיָּתָן וְיַחְמִיצוּ.

62) (מסכת פסחים דף ל"ז עמוד א') פי' שמציירין בפת מין חיה ועוף. 63) לציירן. 64) שאינו שוהה כלום. 65) שהרואה אינו יודע שנעשו ע"י דפוס.

טז. מַיִם[66] שֶׁרוֹחֲצִין בָּהֶן הַיָּדַיִם וְהָעֲרֵבָה אַחַר שֶׁלָּשִׁין, וְכֵן מַיִם שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בִּשְׁעַת לִישָׁה - הֲרֵי זֶה יִשְׁפֹּךְ אוֹתָן בִּמְקוֹם מִדְרוֹן[67], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ בְּמָקוֹם אֶחָד וַיַּחְמִיצוּ.

66) (משנה במסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). 67) כל זה לאחר זמן איסור חמץ (ב"י). וכן נראה להלן הלכה י"ח.

יז. אֵין שׁוֹרִין אֶת הַמּוּרְסָן[68] וּמַנִּיחִין לִפְנֵי הַתַּרְנְגוֹלִין, שֶׁמָּא יַחְמִיץ. אֲבָל חוֹלְטִין[69] לָהֶן הַמּוּרְסָן בְּרוֹתְחִין וּמַנִּיחִין לִפְנֵיהֶן. וּכְבָר נָהֲגוּ רֹב הָעוֹלָם שֶׁלֹּא לַחֲלֹט, גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְתִּיחַ הַמַּיִם יָפֶה.

68) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפה דקה הנשארת בנפה אחר יציאת הקמח קרויה מורסן ומיועדת לאכילת עופות. 69) לשים במים רותחים שאז אינו מחמיץ. וראה למעלה הלכה ג'.

יח. וּמֵתֶר לָלוּשׁ לַתַּרְנְגוֹלִין מוּרְסָן אוֹ קֶמַח וּמַאֲכִילָן מִיָּד[70], אוֹ נוֹתֵן לִפְנֵיהֶן, וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה לִפְנֵיהֶן כְּדֵי הִלּוּךְ מִיל. וְכָל זְמַן שֶׁהֵן מְנַקְּרִין בּוֹ אוֹ שֶׁהוּא מְהַפֵּךְ בְּיָדוֹ - אֵינוֹ מַחְמִיץ[71]. וּכְשֶׁיִּפְסְקוּ מִלֶּאֱכֹל, יִשְׁטֹף הַכְּלִי בְּמַיִם וְיִשְׁפֹּךְ בִּמְקוֹם מִדְרוֹן.

70) ואנו פוסקים שאסור לעשות כן (ב"י). 71) כמו שכתב למעלה הלכה י"ג שכל זמן שאדם עוסק בבצק אינו בא לידי חימוץ, ועיין עוד בהלכה י'.

יט. לֹא תִשְׂרֶה[72] אִשָּׁה מוּרְסָן שֶׁתּוֹלִיךְ בְּיָדָהּ לַמֶּרְחָץ, אֲבָל שָׁפָה עַל בִּשָּׂרָהּ יָבֵשׁ[73]. וְלֹא יִלְעַס[74] אָדָם חִטִּין וְיִתֵּן עַל מַכָּתוֹ[75], מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצוֹת. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחַרְסָת[76]. וְאִם נָתַן - יִשְׁפֹּךְ מִיָּד[77], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַהֵר לְהַחְמִיץ. וְאֵין נוֹתְנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחַרְדָּל[78]; וְאִם נָתַן - יֹאכַל מִיָּד.

72) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפת־החטים העבה (פירוש המשניות) וסובין היא הדקה. 73) דרכם הי' ליכנס למרחץ ולשוף הגוף במורסן ולהזיע, ובזה אין קפידא

כיון שהמורסן לא נשרה במים ועל הגוף אין מים, רק זיעה מחום המרחץ, וזיעת אדם אינה מחמצת (כסף משנה). 74) (שם במשנה). 75) לרפואה. 76) תערובת של מיני פירות ויש בהן מים. 77) אפילו לפני זמן של הילוך מיל, שממהרים להחמיץ. 78) שמפני חוזקו וחריפותו אינו מחמיץ כל כך מהר.

1 **כ. מֻתָּר[79] לִתֵּן הַתַּבְלִין[80] וְהַשֶּׁמֶשְׁמִין וְהַקֶּצַח[81]**
2 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן לְתוֹךְ הַבָּצֵק. וְכֵן מֻתָּר[82] לָלוּשׁ הָעִסָּה**
3 **בְּמַיִם[83] וְשֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ וְחָלָב[84], אוֹ לְקַטֵּף[85] בָּהֶן.**
4 **וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן[86] אָסוּר לָלוּשׁ וּלְקַטֵּף, אֶלָּא בְּמַיִם**
5 **בִּלְבָד - לֹא מִשּׁוּם חָמֵץ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לֶחֶם**
6 **עֹנִי[87], וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד הוּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת**
7 **זִכְרוֹן לֶחֶם עֹנִי.**

79) (תוספתא פרק ב' דמסכת פסחים): "יוצאין במצה המתובלת" (מעורבת בתבלין). 80) מיני בשמים שנותנים במאכל. 81) קימעל. 82) (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א'): "אמר ר' עקיבא: שבתי היתה (שביתתי היתה ביום טוב של פסח) אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש (מעורב במים – תוס' שם דף ל"ה עמוד ב' ד"ה ומי) ולא אמרו לי דבר" (ועיין ראב"ד). 83) המגיד־משנה העתיק "ביין" (וגם בב"י או"ח סימן תס"ב חסרה המלה "במים") אבל בכל זאת גם המגיד־משנה מפרש שהמדובר בתערובת מים עם כל אלו. 84) (ראה למעלה הלכה ב'). 85) למרוח את העיסה. 86) כלומר בלילה הראשון ובכזית הראשון (מגיד משנה), ומקור הדברים (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א') שאמר להם ר' יהושע בן לוי לבניו: "ביום הראשון של פסח לא תלושו לי המצות בחלב". 87) כר' עקיבא (במסכת פסחים שם).

8 **כא. כָּל כְּלֵי־חֶרֶס[88] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּצוֹנֵן -**
9 **מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מַצָּה בְּצוֹנֵן[89]; חוּץ מִכְּלֵי**
10 **שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַשְּׁאוֹר, וּכְלֵי שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ חַרְסָת,**
11 **מִפְּנֵי שֶׁחֲמוּצוֹ קָשֶׁה[90]. וְכֵן עֲרֵבוֹת שֶׁלָּשִׁין בָּהֶן**
12 **הֶחָמֵץ, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם עַד שֶׁיַּחְמִיץ - הֲרֵי הֵן**
13 **כְּבֵית שְׁאוֹר, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בַּפֶּסַח[91].**

88) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'): "אמר שמואל: כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה" [בצונן – כן הוא ברי"ף] ופירשה הרי"ף בכלי חרס, וראה להלן. 89) דוקא אם נשתמש בהם בחמץ בצונן אבל אם נשתמש בהם בחמץ בחמין אסור להשתמש בהם במצה אפילו בצונן גזירה שמא ישתמש בהם בחמין מכיון שהם כלי חרס ואי אפשר להגעילם. אבל כלי מתכת שאפשר להגעילם מותר להשתמש בהם בצונן ולא גזרו שמא יבוא להשתמש בהם בחמין שהרי יכול הוא להגעילם. ותפס כאן הלשון "מצה בצונן", להשמיענו חידוש זה לגבי כלים שנשתמשו בהם בחמין, אבל אם לא נשתמשו בהם בחמץ אלא בצונן מותר להשתמש בהם במצה גם בחמין שהרי לא בלעו כלום (מגיד משנה). 90) (מסכת פסחים שם). 91) אפילו בצונן.

14 **כב. בִּיב שֶׁל חֶרֶס[92] שֶׁאוֹפִין עָלָיו חַלּוֹת חָמֵץ כָּל**
15 **הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ - אֵין אוֹפִין עָלָיו מַצָּה בַּפֶּסַח[93]. וְאִם**
16 **מִלְּאוּ גֶּחָלִים וְהִסִּיק מָקוֹם שֶׁהָיָה מְבַשֵּׁל[94] בּוֹ הֶחָמֵץ**
17 **- מֻתָּר לְבַשֵּׁל[95] עָלָיו מַצָּה[96].**

92) (הרי"ף במסכת פסחים שם). 93) מפני שפולט טעם החמץ שבלע ומבליע במצה. ואף על פי שהוא מסיקו באש לפני האפיה אינו מתכשר בכך שהרי הבליעה היא בפנים וההיסק אינו אלא מבחוץ (רי"ף שם). 94) בנ"א: "אופה". 95) בנ"א: "לאפות". 96) כבולעו כך פולטו.

18 **כג. כְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי אֲבָנִים[97] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ**
19 **בְּרוֹתְחִין בִּכְלֵי רִאשׁוֹן[98], כְּגוֹן קְדֵרוֹת וְאַלְפָּסִין - נוֹתֵן**
20 **אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל שֶׁל מַיִם וּמְמַלֵּא עֲלֵיהֶן מַיִם**
21 **וּמַרְתִּיחָן בְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּפְלְטוּ[99], וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹטֵף**
22 **אוֹתָן בְּצוֹנֵן[100], וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמַצָּה. וְכֵן הַסַּכִּינִין[101]**
23 **- מַרְתִּיחַ אֶת הַלַּהַב וְאֶת הַנִּצָּב בִּכְלֵי רִאשׁוֹן[102],**
24 **וְאַחַר־כָּךְ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמַצָּה.**

97) להוציא מדעת רב האי גאון (הובא בטור או"ח סימן תכ"א) שבכלי אבנים לא מועילה הגעלה (ועיין תוספתא זבחים פרק י' הוצ' צוק"מ עמ' 495/14). 98) על האש. 99) כן כתב גם הרי"ף בפסחים שם שצריך שישהה הכלי במים עד שיפלוט כל האיסור שבו, אבל לא נהגו כן כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל (טור או"ח סימן תנ"ב). 100) כדי לצנן את הכלים שאם לא יעשה כן יש חשש שמא יחזור הכלי ויבלע את האיסור מהמים החמים שעליו (טור שם בשם רש"י. ועיין תוספות זבחים דף צ"ו עמוד ב' ד"ה לא).

101) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב') ואף על פי שתשמישם על ידי האור ואם לקחם מהגוי צריך ללבן אותם באור כמו שכתב רבינו בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' שכבולעו על ידי האש כך פולטו על ידי האש – כאן בחמץ שכשבלעו היה החמץ היתר, הקילו להתיר בהגעלה (מגיד משנה). 102) שעמד על האש ומימיו רותחים. ויש אומרים שאפילו אם הסירו אותו מן האש אפשר להגעיל בתוכו כל זמן שמימיו מעלים רתיחות (טור סימן תנ"א).

25 **כד. כְּלֵי מַתָּכוֹת וַאֲבָנִים וּכְלֵי עֵצִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן**
26 **חָמֵץ בִּכְלִי שֵׁנִי[103], כְּגוֹן קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת - נוֹתֵן אוֹתָן**
27 **לְתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן מַיִם רוֹתְחִין[104], וּמַנִּיחָן**
28 **בְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּפְלְטוּ, וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹטְפָן[105] וּמִשְׁתַּמֵּשׁ**
29 **בָּהֶן בְּמַצָּה.**

103) ששפכו בהם החמץ מכלי ראשון. 104) מכלי ראשון, כבולעו כך פולטו וראה מה שכתבנו לעיל בהערה 100. 105) במים צוננים (כמו שנזכר למעלה בהלכה כ"ג).

30 **כה. כָּל כְּלֵי־חֶרֶשׁ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּחַמִּין - בֵּין**
31 **כְּלִי רִאשׁוֹן, כְּגוֹן קְדֵרוֹת; בֵּין כְּלִי שֵׁנִי, כְּגוֹן**
32 **קְעָרוֹת[106]; בֵּין שֶׁהָיוּ מְשׁוּחִין וְשׁוּעִין בְּאֶבֶר, שֶׁעוֹשִׂין**
33 **אוֹתָן כְּעֵין זְכוּכִית[107]; בֵּין שֶׁהָיוּ חֶרֶס כְּמָה שֶׁהֵן -**
34 **אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּמַצָּה[108], אֶלָּא מַנִּיחָן לְאַחַר**
35 **הַפֶּסַח[109] וּמְבַשֵּׁל בָּהֶן.**

106) ששופכים בהם מכלי ראשון. 107) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'). 108) לפי שהתורה העידה שכלי חרס שבלעו איסור אינם פולטים אותו לעולם (מסכת פסחים שם). ולענין ליבון באש, ראה למעלה הלכה כ"ב. 109) כשמואל (מסכת פסחים דף ל' עמוד א') ולא כרב שאמר שישברו (שם).

1 **כו. כְּלִי רִאשׁוֹן שֶׁרָצָה לְהַרְתִּיחוֹ, וְלֹא מָצָא כְּלִי**
2 **גָּדוֹל מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְהַרְתִּיחוֹ בְּתוֹכוֹ - הֲרֵי זֶה מַקִּיף לוֹ**
3 **שָׂפָה שֶׁל טִיט עַל שְׂפָתוֹ מִבַּחוּץ, וּמְמַלְּאֵהוּ מַיִם עַד**
4 **שֶׁיְּגַבְּרוּ הַמַּיִם עַל שְׂפָתוֹ, וּמַרְתִּיחַ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ,**
5 **וְדַיּוֹ[110], וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹטֵף אוֹתוֹ[111] וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ**
6 **בְּמַצָּה.**

110) (מסכת עבודה זרה דף ע"ו עמוד א'). כבולעו כך פולטו, כשם שבלע על ידי התזת ניצוצות על שפתו כן פולטו (שם). 111) בצונן (כנ"ל הלכה כ"ג).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו דיני חיוב אכילת המצה מן התורה, ואיכות האכילה, ומאי זה דבר היא, ואיכות לישתה, והמחוייבין באכילתה. ומה שאסרו חכמים בשבילה, רוצה לומר לאכול בערב הפסח, וכן מה שאסרו לאכול אחריה.

7 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל**
8 **חֲמִשָּׁה־עָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת"; בְּכָל**
9 **מָקוֹם[2] וּבְכָל זְמַן[3]. וְלֹא תָּלָה אֲכִילָה זוֹ בְּקָרְבַּן**
10 **הַפֶּסַח[4], אֶלָּא זוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּמִצְוָתָהּ כָּל**
11 **הַלַּיְלָה[5]. אֲבָל בִּשְׁאָר הָרֶגֶל - אֲכִילַת מַצָּה רְשׁוּת:**
12 **רָצָה, אוֹכֵל מַצָּה; רָצָה, אוֹכֵל אֹרֶז אוֹ דֹּחַן אוֹ קְלָיוֹת**
13 **אוֹ פֵּרוֹת. אֲבָל בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בִּלְבַד - חוֹבָה.**
14 **וּמִשֶּׁאָכַל כַּזַּיִת, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.**

2) הן בא"י והן בחו"ל. שכל מצוה שהיא חובת הגוף, נוהגת בין בא"י ובין בחוצה לארץ (קידושין לז:). 3) בין בזמן שבית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. 4) אע"פ שכתוב: "על מצות ומרורים יאכלוהו", כלומר יאכלו את הפסח, הרי שהם תלויים זה בזה - ריבה הכתוב פסוק מיוחד: "בערב תאכלו מצות", לומר לך שאף־על־פי שאין קרבן פסח - מצוה לאכול מצה (פסחים קכ.). 5) מכיון שלא כתב כאן שחכמים גזרו שלא לאכול אלא עד חצות (כמו שכתב בסוף פ"ח מהל' קרבן פסח, לגבי אכילת הפסח) נראה שלא גזרו אלא בפסח שמא יאכלנו אחר עלות השחר ויתחייב בכרת, אבל במצה שאין בה כרת - לא גזרו ('רבינו מנוח'). ובמצות קריאת־שמע שיש בה מלכות שמים, גזרו בה יותר (ועיין ספר 'זמנים' עמוד מא).

15 **ב. בָּלַע מַצָּה - יָצָא[6]; בָּלַע מָרוֹר - לֹא יָצָא[7]. בָּלַע**
16 **מַצָּה וּמָרוֹר כְּאֶחָד - יְדֵי מַצָּה יָצָא, יְדֵי מָרוֹר לֹא**
17 **יָצָא, שֶׁהַמָּרוֹר כִּטְפֵלָה לַמַּצָּה[8]. כְּרָכָן בְּסִיב[9] וְכַיּוֹצֵא**
18 **בּוֹ וּבְלָעָן - אַף יְדֵי מַצָּה לֹא יָצָא[10].**

6) מפני שנגעה בפיו, הרי היא אכילה. 7) מפני שאנו צריכין שיטעום טעם מרור בפיו שהוא זכר ל"וימררו את חייהם", ובבליעה אינו טועם טעם מרירות (פסחים קטו:). ובנוסח אחר: "בלע מרור - יצא" (דפוסי רומא, שונצינו וויניציאה וכת"י תימן, וכ"ה בלחם־משנה וב'רבינו מנוח') וכגירסת רש"י בפסחים שם, ופירש בזה: "שאי־אפשר שלא טעם בו טעם מרור". 8) ולפיכך אינו מפסיק בין מצה לפיו, ויצא ידי מצה (מגיד־משנה, ועיין ראב"ד). 9) מיני חוטים שצומחים באילן. 10) שכיון שהסיב אינו מין מאכל, הרי הוא חוצץ. וכן כתב רבינו בפ"ג מהל' אבות הטומאות ה"ה: "הכורך כזית מבשר נבלת העוף הטהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו אע"פ שלא נגע בגרונו, הרי זה טמא. כרכו בסיב ובלעו, הרי זה טהור" ועיין שם בכסף־משנה ('מעשה רוקח').

19 **ג. אָכַל מַצָּה[11] בְּלֹא כַוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁאֲנָסוּהוּ עַכּוּ"ם אוֹ**
20 **לִסְטִין לֶאֱכֹל - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[12]; אָכַל כַּזַּיִת מַצָּה,**
21 **וְהוּא נִכְפֶּה בְּעֵת שִׁטּוּתוֹ[13], וְאַחַר־כָּךְ נִתְרַפֵּא - חַיָּב**
22 **לֶאֱכֹל אַחֵר שֶׁנִּתְרַפֵּא; לְפִי שֶׁאוֹתָהּ אֲכִילָה הָיְתָה**
23 **בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה פָּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת.**

11) ראש השנה כט, א. 12) שמצוות אין צריכות כוונה (וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד). וכתב ה'מגיד משנה' שדווקא כשידע שזוהי מצה והיום פסח, אבל אם חשב שאין זו מצה כלל או שאין היום פסח - לא יצא. 13) חולה במחלת הנפילה, בעת שהוא נופל.

24 **ד. אֵין אָדָם[14] יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת אֲכִילַת מַצָּה, אֶלָּא־**
25 **אִם־כֵּן אֲכָלָהּ מֵאֶחָד מֵחֲמִשֶּׁת הַמִּינִין[15]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
26 **"לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ, שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו**
27 **מַצּוֹת" - דְּבָרִים הַבָּאִים לִידֵי חִמּוּץ, אִם אֲכָלָן מַצָּה,**
28 **יָצָא בָהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ; אֲבָל שְׁאָר דְּבָרִים, כְּגוֹן אֹרֶז**
29 **וְדֹחַן וְקִטְנִיּוֹת - אֵין יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי מַצָּה, לְפִי שֶׁאֵין**
30 **בָּהֶם חָמֵץ[16].**

14) משנה וגמרא, פסחים לה, א. 15) חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. 16) וכשמתנפחות באות לידי סרחון וקלקול ולא לידי חימוץ.

31 **ה. הָעוֹשֶׂה[17] עִסָּה מִן הַחִטִּים וּמִן הָאֹרֶז - אִם יֵשׁ**
32 **בָּהּ טַעַם דָּגָן[18], יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. עִסַּת הַכְּלָבִים[19]**
33 **- בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה[20], יוֹצֵא בָהּ יְדֵי**
34 **חוֹבָתוֹ[21]; אֵין הָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה[22], אֵינוֹ יוֹצֵא**
35 **בָהּ, שֶׁאֵין זוֹ מְשֻׁמֶּרֶת לְשֵׁם מַצָּה. מַצָּה שֶׁלָּשָׁהּ**
36 **בְּמֵי־פֵרוֹת[23] - יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח[24]. אֲבָל אֵין**
37 **לָשִׁין אוֹתָהּ בְּיַיִן אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ[25] חָלָב[26], מִשּׁוּם "לֶחֶם**
38 **עֹנִי", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27]. וְאִם לָשׁ וְאָכַל - לֹא יָצָא יְדֵי**
39 **חוֹבָתוֹ. אֵין יוֹצְאִין, לֹא בְּפַת מוּרְסָן[28] וְלֹא בְּפַת**
40 **סֵבִין; אֲבָל לָשׁ הוּא אֶת הַקֶּמַח בְּסֵבִין שֶׁלּוֹ**
41 **וּבְמוּרְסָנוֹ, וְעוֹשֵׂהוּ פַּת, וְיוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ[29]. וְכֵן**
42 **פַּת־סֹלֶת נְקִיָּה בְּיוֹתֵר - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת וְיוֹצֵא בָהּ יְדֵי**
43 **חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח, וְאֵין אוֹמְרִים בָּהּ אֵין זֶה "לֶחֶם עֹנִי".**

17) חלה פ"ג מ"ז. 18) ואפילו אין בעיסה שיעור חיטים

שיהא כזית בכדי אכילת פרס, יוצא בה כשאוכל כזית מן העיסה, כיון שהאורז מחובר עם החיטים, טבעו להיות נגרר אחר החיטים, וכשמתחמצים החיטים מתחמץ גם האורז (הרמב"ן והרא"ש). ודוקא בחיטים ואורז, אבל חיטים ודוחן וכיוצא בו או שאר מיני דגן עם אורז, אינו יוצא בה ידי חובתו אלא־אם־כן יש בדגן כזית בכדי אכילת פרס. ודעת הראב"ד שגם בחיטים ואורז דוקא כשיש כזית בכדי אכילת פרס. 19) חלה פ"א מ"ח. והיינו שעשה עיסה בשביל אכילת הכלבים. 20) שכיוון להאכיל ממנה גם לרועים הישראליים. 21) שהרי נשתמרה לשם מצה. 22) אפילו היתה פת נקיה. 23) ראה ב'כסף משנה' (למעלה פ"ה ה"א) שישנה נוסחא ישנה כאן, שלפיה אינו יוצא ידי חובתו גם אם לשה במי פירות. 24) שלחם עוני הוא. וכתב ה'מגיד משנה' שצריך שיוסיף קצת מים, שאם לא כן אינו בא לידי חימוץ, וכל מצה שאינה באה לידי חימוץ - אינו יוצא בה. 25) כ"ה בדפוס רומי. 26) ראה בפ"ט ממאכלות אסורות הכ"ב "שאין לשין העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת אסורה, שמא יאכל בה בשר. ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה ניכרת עדי שלא יאכל בה בשר, הרי זה מותר". וגם כאן מדובר ששינה בצורת המצות, שאם לא כן אסורה באכילה מטעם הנ"ל. וראה למעלה פ"ה ה"ב. 27) למעלה פ"ה ה"כ. 28) כ"ה בחלה פ"ב מ"ו, שסובין ומורסן אינם בכלל חיוב בחלה, והוא־הדין לענין מצה. 29) ודוקא אם לא הפרישן, אבל אם הפרישן ממנה וחזר ועירבן לתוך הקמח ולשן ביחד, אין מצטרפין לשיעור כזית (חלה, שם).

1 **ו. אֶחָד מַצָּה שֶׁנֶּאֱפֵית בְּתַנּוּר אוֹ בְּאַלְפָּס[30] - בֵּין**
2 **שֶׁהִדְבִּיק הַבָּצֵק בָּאַלְפָּס וְאַחַר־כָּךְ הִרְתִּיחַ, בֵּין**
3 **שֶׁהִרְתִּיחַ וְאַחַר־כָּךְ הִדְבִּיק, אֲפִלּוּ אֲפָאָהּ בַּקַּרְקַע[31] -**
4 **הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן אִם לֹא נֶאֱפֵית**
5 **אֲפִיָּה גְּמוּרָה, יוֹצְאִין בָּהּ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חוּטִין**
6 **שֶׁל בָּצֵק נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה בְּעֵת שֶׁפּוֹרְסָהּ[32]. וְיוֹצְאִין**
7 **בְּרָקִיק הַשָּׁרוּי[33]; וְהוּא, שֶׁלֹּא נְמוֹחַ. אֲבָל מַצָּה**
8 **שֶׁבִּשְׁלָהּ - אֵינוֹ יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילָתָהּ, שֶׁהֲרֵי**
9 **אֵין בָּהּ טַעַם פַּת[34].**

30) קערה שמסיקין מתחתיה, ונותנים המצה בתוכה. 31) שעושין גומא בתוך הכירה, ושמים מים וקמח ואופין בה. 32) ששוברה. 33) היינו מצה שרויה, שעדיין יש בה טעם מצה (פסחים מא.). 34) כרבי יוסי לגבי רבי מאיר (שם).

10 **ז. אֵין אָדָם[35] יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילַת מַצָּה שֶׁהִיא**
11 **אֲסוּרָה לוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל טֶבֶל[36] אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[37]**
12 **שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, אוֹ שֶׁגְּזָלָהּ[38]. זֶה הַכְּלָל: כֹּל**
13 **שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן - יוֹצֵא בוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ;**
14 **וְכֹל שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[39] - אֵין יוֹצֵא**
15 **בוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ.**

35) משנה, פסחים לה, א. 36) תבואת הארץ שלא הורמו ממנה תרומות ומעשרות. 37) שנותנים חלק אחד מעשרה מהתבואה ללויים, ועדיין אסורה לאכול גם ללויים עד שיפרישו הלויים מעשר מן המעשר הזה לכהנים. 38) 'ירושלמי' שבת פי"ג ה"ג. וכן הוא על־פי תלמוד בבלי (פסחים לח.) שאינו יוצא אלא במצה שהיא שלו, ודבר זה נלמד בגזירה־שוה "לחם - לחם" מחלה, שכתוב בה: "עריסותיכם" - שלכם. ואע"פ שכלל בידינו שגזל ואכל - קנאו ב"שינוי", כמו שאמרו (כתובות ל:): "לעסיה קנייה", אפשר שהמדובר שתחב לו מישהו בבית הבליעה ('מעשה רוקח' בהקדמה בשם תלמיד הרשב"א. וראה בספר "זמנים" עמוד מא). 39) למעלה פ"א מהל' ברכות הי"א. וכן נראה ב'ירושלמי' שם) שדין הברכה ודין מצה תלויים זה בזה.

16 **ח. הַכֹּהֲנִים[40] יוֹצְאִין בַּחַלָּה[41] וּבַתְּרוּמָה, אַף־עַל־פִּי**
17 **שֶׁהִיא מַצָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְכָל אָדָם[42]. וְכֵן[43] יוֹצְאִין**
18 **בְּמַצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[44] בִּירוּשָׁלַיִם; אֲבָל[45] אֵין**
19 **יוֹצְאִין בְּמַצָּה שֶׁל בִּכּוּרִים, אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי**
20 **שֶׁהַבִּכּוּרִים אֵין לָהֶם הֶתֵּר בְּכָל הַמּוֹשָׁבוֹת, וּמַעֲשֵׂר**
21 **שֵׁנִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּפָּדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם[46]; וְכָתוּב:**
22 **"בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת" - מַצָּה הָרְאוּיָה**
23 **לְהֵאָכֵל בְּכָל הַמּוֹשָׁבוֹת, הוּא שֶׁיּוֹצְאִין בָּהּ יְדֵי חוֹבָה.**

40) משנה, פסחים לה, א. 41) חלק שמפרישין לכהנים מן הבצק, ונאכלת לכהנים כתרומה. 42) שהרי זר האוכלה חייב מיתה בידי שמים. 43) פסחים לו, א. 44) אף־על־פי שאסור לאכלו אלא בירושלים. 45) שם לו, ב. 46) גמרא, שם.

24 **ט. חַלּוֹת תּוֹדָה[47] וּרְקִיקֵי נָזִיר שֶׁעָשׂוּ אוֹתָן לְעַצְמָן,**
25 **אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת" -**
26 **מַצָּה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיַן מַצָּה בִּלְבַד, הוּא שֶׁיּוֹצְאִין**
27 **בָּהּ; אֲבָל זוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיַן הַזֶּבַח[48]. וְאִם[49] עֲשָׂאָן**
28 **לְמִכֹּר בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ,**
29 **שֶׁהֲעוֹשֶׂה לְמִכֹּר בַּשּׁוּק, דַּעְתּוֹ, שֶׁאִם לֹא יִמָּכְרוּ יֹאכַל**
30 **אוֹתָן, וְנִמְצָא, בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן שְׁמָרָן לְשֵׁם מַצָּה.**

47) משנה, שם. 48) שם לח, ב. כרבא ותניא כוותיה. 49) משנה, שם.

31 **י. הַכֹּל חַיָּבִין בַּאֲכִילַת מַצָּה, אֲפִלּוּ נָשִׁים[50]**
32 **וַעֲבָדִים[51]. קָטָן[52] שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל כַּפּת - מְחַנְּכִין אוֹתוֹ[53]**
33 **בְּמִצְוֹת וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ כַּזַּיִת מַצָּה. חוֹלֶה אוֹ זָקֵן**
34 **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל - שׁוֹרִין לוֹ רָקִיק בְּמַיִם וּמַאֲכִילִין**
35 **אוֹתוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא נְמוֹחַ[54].**

50) פסחים מג, ב. ואף שכל מצוה שתלויה בזמן ידוע, נשים פטורות ממנה - כיון שמוזהרות באיסור חמץ, נצטוו גם על 'עשה' של אכילת מצה (פסחים, שם). 51) גויים שנימולו וטבלו לשם עבדות, חייבים במצוות כנשים. 52) נלמד ממה שאמרו (סוכה מב:) בענין חינוך הקטן במצוות. 53) אבל אינו בכלל "הכל חייבין" שלמעלה, כמו שכתב הרמב"ן שעל הקטן עצמו לא הטילו חיובים, ורק על אביו לחנכו (כסף־משנה). 54) ראה למעלה ה"ו.

36 **יא. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאֵין מַפְטִירִין[55] אַחַר מַצָּה[56]**

כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ קְלִיּוֹת וֶאֱגוֹזִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אֶלָּא אַף־עַל־פִּי שֶׁאֲכַל מַצָּה, וְאָכַל אַחֲרֶיהָ מַאֲכָלוֹת אֲחֵרוֹת וּפֵרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - חוֹזֵר וְאוֹכֵל כַּזַּיִת מַצָּה בְּאַחֲרוֹנָה וּפוֹסֵק.

55) אין מסיימין את הסעודה בדבר אחר, כדי שישאר טעם מצה בפיו. 56) כרב יהודה אמר שמואל, שהשווה מצה לפסח שאין מפטירין אחריו כלום (פסחים קיט:).

יב. אָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל מַצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶכֵּר לַאֲכִילָתָהּ בָּעֶרֶב. וּמִי שֶׁאָכַל מַצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ[57]. וְכֵן אָסוּר לֶאֱכֹל[58] עֶרֶב הַפֶּסַח מִקֹּדֶם הַמִּנְחָה[59] כִּמְעַט, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַאֲכִילַת מַצָּה בְּתַאֲוָה. אֲבָל אוֹכֵל הוּא מְעַט פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת[60], וְלֹא יְמַלֵּא כְּרֵסוֹ מֵהֶן[61]. וַחֲכָמִים[62] הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַרְעִיבִין עַצְמָן עֶרֶב הַפֶּסַח, כְּדֵי לֶאֱכֹל מַצָּה בְּתַאֲוָה, וְיִהְיוּ מִצּוֹת חֲבִיבוֹת עָלָיו. אֲבָל בִּשְׁאָר עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת אוֹ עַרְבֵי יָמִים טוֹבִים - אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתֶּחֱשַׁךְ[63].

57) היינו שמזהירים אותו שלא יאכל, והוא אינו שומע ואוכל, ומכים אותו וחוזר ואוכל וכו' מכים אותו כל זמן שעובר על דברי חכמים ואוכל, אפילו אם במשך הזמן תצא נפשו. ובנוסחאות אחרות, אין המלים הללו "עד שתצא נפשו" ('מעשה רוקח' ו'רבינו מנוח'). 58) זה לשון רבינו בפירוש המשנה, בתחילת פרק ערבי פסחים (פסחים פ"י): "אינו אכילת לחם [חמץ] לבדו כי אין ברשותו לאכול לחם [חמץ] באותה שעה, ואסור לנו לאכול מצה יום ארבעה עשר עד שיאכלנה בשעת המצוה, אבל מנעוהו לאכול הרבה משאר המאכלים". והיינו מצה עשירה שאינו יוצא בה ידי חובתו ('תוספות' פסחים צט: ד"ה לא יאכל) או מצה מבושלת, שאף בה אינו יוצא ידי חובה (למעלה ה"ו) ולא הותר לאכול אלא פירות וירקות. 59) מנחה קטנה (מגיד־משנה, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בפ"י דפסחים). 60) פסחים קז, ב: "מטביל הוא במיני תרגימא (=פירות - רש"י), רבי יצחק מטביל בירק". 61) [בגמרא (ברכות לה:) מפורש שמעט יין אסור שהוא סועד הלב (ועיי"ש ב'תוספות'). ומכיון שלא הזכיר זאת רבינו, נראה שסובר שבין מעט ובין הרבה מותר לשתות, כמו שכתב ה'טור' (או"ח סי' תעא). וגירסא אחרת היתה לרבינו בגמרא ברכות שם. וראה בספרי "זמנים" עמוד לג]. 62) פסחים קח, א. 63) שם צט, ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו חיוב סיפור הנסים שנעשו לאבותינו, מן התורה, וחיוב הארבעה כוסות, וחיוב החרוסת מדבריהם, וחיוב אכילת המרור, שהוא בזמן הזה מדברי סופרים.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְסַפֵּר[2] בְּנִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת"[3]. וּמִנַּיִן שֶׁבְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה" - בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ בֵּן, אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים - חַיָּבִים לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמַּאֲרִיךְ בַּדְּבָרִים שֶׁאֵרְעוּ וְשֶׁהָיוּ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[4].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים... שנאמר זכור את היום הזה... כמו שנאמר זכור את יום השבת".

וצריך להבין מה עניינו של הפסוק המדבר בשבת לכאן? יש שתירצו על פי מה שכתב ב'ספר המצוות' בדבר החיוב לספר ביציאת מצרים, וציטט את הפסוק "והגדת לבנך ביום ההוא כו'" שעליו דורשת הגמרא ש"אם אין לו בן, חייב גם בינו לבין עצמו" כמו זכירת השבת שחייב עליה בינו לבין עצמו.

אלא שאי אפשר לתרץ כך ברמב"ם כי ב'יד החזקה' חזר בו ממה שכתב ב'ספר המצוות' והביא הפסוק "זכור את היום הזה" וא"כ אין כלל מקום לחשוב שחיוב זה הוא רק בזמן שיש לו בן.

והביאור בזה: בהמשך הפסוק "זכור את היום הזה כו'" בא החיוב "ולא יאכל חמץ כו'"... "שבעת ימים תאכל מצות כו'" משא"כ בפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" עניין הזכירה הוא בפני עצמו - זכירה בדברים, שלא כמו בפסוק "זכור את היום הזה" שבהמשך לו ובוא"ו החיבור בא הציווי "ולא יאכל חמץ" ולכן אי אפשר לפרשו כציווי בפני עצמו - "זכירה בדברים", לכן הוצרך להביא הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" כי בו הזכירה בדברים הוא עניין בפ"ע. ומכאן ראיה גם על הזכירה שבפסח שהיא זכירה בדברים, היינו לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים כו'".

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כה)

2) שבכל יום ולילה מצוה **להזכיר** יציאת מצרים (פ"א מהל' קריאת שמע ה"ג) ואילו בליל פסח המצוה **לספר בפרטות** הנסים והנפלאות שנעשו אז לאבותינו. 3) [כלומר כשם ש"זכור" הנאמר בענין שבת הוא ציווי, אף־על־פי שנאמר בלשון מקור (=בזי"ן קמוצה), שהרי נאמר שם: "זכור את יום השבת לקדשו", כמו כן זכור הנאמר כאן בפסח הוא ציווי, אף־על־פי שנכתב בלשון מקור. וראה ברש"י על התורה (שמות כ, ח). וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (עשה קנז): "זכור את היום הזה, רוצה לומר שהוא צוה לזכרו, כמו שנאמר: זכור את יום השבת". וראה ב'מגדל עוז' - "זמנים" עמוד לז]. 4) וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (שם) וז"ל: "וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם, ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו על מה

שגמלנו מחסדיו - יהי' יותר טוב". ובתוספתא סוף פסחים, אמרו: "חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו, אפילו לבין עצמו, אפילו בינו לבין תלמידו. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין אצל ביתוס בן זונין בלוד, והיו עוסקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות הגבר". וכן הוא במכילתא סוף פרשת בא: "רבי אליעזר אומר, מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות, לכך נאמר מה העדות", הרי שהחיוב לעסוק בהלכות פסח. וכן הוא בפסחים קטז: "ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה".

1 **ב. מִצְוָה לְהוֹדִיעַ לַבָּנִים, וַאֲפִלּוּ לֹא שָׁאֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **"וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ"[5] - לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֵּן אָבִיו מְלַמְּדוֹ.**
3 **כֵּיצַד? אִם הָיָה קָטָן אוֹ טִפֵּשׁ[6] - אוֹמֵר לוֹ: בְּנִי, כֻּלָּנוּ**
4 **הָיִינוּ עֲבָדִים, כְּמוֹ שִׁפְחָה זוֹ אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה,**
5 **בְּמִצְרַיִם, וּבַלַּיְלָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־**
6 **הוּא וַיּוֹצִיאֵנוּ לַחֵרוּת. וְאִם הָיָה הַבֵּן גָּדוֹל וְחָכָם -**
7 **מוֹדִיעוֹ מַה שֶּׁאֵרַע לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ**
8 **עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - הַכֹּל לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֵּן[7].**

5) כן הוא ב'ספר המצוות' שם בשם מכילתא דרשב"י (והובא ב'מגדל עוז'): "מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול אם ישאלך אתה מגיד לו, ואם לאו אין אתה מגיד לו? תלמוד־לומר והגדת לבנך, אע"פ שלא שאלך" שלשון הגדה מורה שלא שאלוהו והוא מגיד מעצמו. 6) כנוסחת ה'ירושלמי' (פ"י דפסחים ה"ד) אבל בנוסח ההגדה שלנו: "תם". 7) משנה, פסחים קטז, א.

9 **ג. וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שִׁנּוּי בַּלַּיְלָה הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ**
10 **הַבָּנִים וְיִשְׁאֲלוּ וְיֹאמְרוּ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה**
11 **מִכָּל הַלֵּילוֹת?" עַד שֶׁיָּשִׁיב לָהֶם, וְיֹאמַר לָהֶם: כָּךְ**
12 **וָכָךְ אֵרַע, כָּךְ וָכָךְ הָיָה. וְכֵיצַד מְשַׁנֶּה? מְחַלֵּק[8] לָהֶם**
13 **קְלָיוֹת[9] וֶאֱגוֹזִים[10], וְעוֹקְרִים הַשֻּׁלְחָן מִלְּפָנֵיהֶם[11] קֹדֶם**
14 **שֶׁיֹּאכְלוּ, וְחוֹטְפִין מַצָּה זֶה מִיַּד זֶה[12], וְכֵיוֹצֵא**
15 **בְּדָבָרִים הָאֵלּוּ. אֵין לוֹ בֵּן[13] - אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ. אֵין**
16 **לוֹ אִשָּׁה - שׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה**
17 **הַזֶּה", וַאֲפִלּוּ הָיוּ כֻּלָּן חֲכָמִים. הָיָה לְבַדּוֹ - שׁוֹאֵל**
18 **לְעַצְמוֹ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה".**

8) פסחים קט, א. 9) שבלי חטים קלויים. 10) וזהו השינוי, שתמיד מחלקים להם כן לאחרי הסעודה. 11) מסירין את השולחן מהמקום (פסחים קטו:). 12) פסחים קט, א: "חוטפין מצה בלילי פסחים". והראב"ד פירש שממהרין לאכול. 13) פסחים קטז, א.

19 **ד. וְצָרִיךְ[14] לְהַתְחִיל בִּגְנוּת וּלְסַיֵּם בְּשֶׁבַח. כֵּיצַד?**
20 **מַתְחִיל וּמְסַפֵּר, שֶׁבַּתְּחִלָּה[15] הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ[16], בִּימֵי**
21 **תֶּרַח וּמִלְּפָנָיו, כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחַר הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין**
22 **אַחַר עֲבוֹדַת אֱלִילִים; וּמְסַיֵּם בְּדַת הָאֱמֶת, שֶׁקֵּרְבָנוּ**
23 **הַמָּקוֹם לוֹ, וְהִבְדִּילָנוּ מֵהָאֻמּוֹת, וְקֵרְבָנוּ לְיִחוּדוֹ. וְכֵן**
24 **מַתְחִיל[17] וּמוֹדִיעַ, שֶׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם**
25 **וְכָל הָרָעָה שֶׁגָּמְלָנוּ, וּמְסַיֵּם בְּנִסִּים וְבַנִּפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ**
26 **לָנוּ וּבְחֵרוּתֵנוּ. וְהוּא - שֶׁיִּדְרֹשׁ מֵ"אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי"[18]**
27 **עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפָּרָשָׁה[19]. וְכָל הַמּוֹסִיף וּמַאֲרִיךְ**
28 **בִּדְרַשׁ פָּרָשָׁה זוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.**

14) פסחים קטז, א במשנה). 15) כרב (פסחים שם). 16) לפני מתן־תורה הי' היחס נמשך גם למעלה מאברהם ונקראו "אבות", אבל לאחרי מתן־תורה "אין קורין אבות אלא לשלשה" (ברכות טז:). 17) כשמואל שם. וכן כתב רבינו חננאל: "והאידנא עבדינן כתרווייהו" (ועכשיו אנו עושים כשניהם = כרב וכשמואל). 18) פסחים, שם. 19) ראה ב'ספרי' פרשת כי־תבוא.

29 **ה. כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלֵיל**
30 **חֲמִשָּׁה־עָשָׂר - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[20], וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח,**
31 **מַצָּה וּמָרוֹר[21]. פֶּסַח - עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל**
32 **בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח**
33 **הוּא לַה' וְגוֹ'". מָרוֹר[22] - עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים**
34 **אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מַצָּה - עַל שׁוּם שֶׁנִּגְאַלוּ.**
35 **וּדְבָרִים הָאֵלּוּ כֻּלָּן נִקְרָאִין הַגָּדָה[23].**

20) חובת מצות סיפור יציאת מצרים. 21) שהרי נאמר (שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח" - שהמצוה היא לומר ולספר על ענין הפסח (פסחים קטז:) והושוו מצה ומרור לפסח ('תוספות' שם קטז. ד"ה ואמרתם). 22) שינה מסדר המשנה, וכתב: פסח מרור ומצה. וכן כתב להלן (פ"ח ה"ד, עיין שם). 23) על שם הכתוב: "והגדת".

36 **ו. בְּכָל דּוֹר וָדוֹר[24] חַיָּב אָדָם לְהַרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ**
37 **כְּאִלּוּ הוּא בְּעַצְמוֹ יָצָא עַתָּה מִשִּׁעְבּוּד מִצְרַיִם,**
38 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם וְגוֹ'[25]". וְעַל דָּבָר זֶה**
39 **צִוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה: "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד**
40 **הָיִיתָ", כְּלוֹמַר - כְּאִלּוּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ הָיִיתָ עֶבֶד**
41 **וְיָצָאתָ לַחֵרוּת וְנִפְדֵּיתָ.**

24) משנה, פסחים קטז, ב. 25) כן הוא בגמרא שם: "וצריך שיאמר: ואותנו הוציא משם". ובמשנה שם למדו כאן מהפסוק: "בעבור זה עשה ה' לי". וכן הוא בנוסח ההגדות שלנו.

42 **ז. לְפִיכָךְ[26] כְּשֶׁסּוֹעֵד[27] אָדָם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, צָרִיךְ לֶאֱכֹל**
43 **וְלִשְׁתּוֹת וְהוּא מֵסֵב דֶּרֶךְ חֵרוּת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד -**
44 **בֵּין אֲנָשִׁים, בֵּין נָשִׁים[28] - חַיָּב לִשְׁתּוֹת בַּלַּיְלָה הַזֶּה**
45 **אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, אֵין פּוֹחֲתִין[29] לוֹ[30] מֵהֶם.**
46 **וַאֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה - לֹא יִפְחֲתוּ לוֹ[31]**
47 **מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. שִׁעוּר כָּל כּוֹס מֵהֶן - רְבִיעִית.**

26) מכיון שרואה את עצמו כנגאל ומשוחרר, על כן יסעד בהסיבה כדרך בני חורין. 27) להלן ה"ח כתב רבינו: "שצריכים הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבעה כוסות... ושאר אכילתו ושתייתו - אם היסב הרי זה משובח". 28) אע"פ שפטורות מכל מצוות־עשה שהזמן גרמא - חייבות בארבעה כוסות, שאף הן היו באותו הנס

של יציאת מצרים (פסחים קח:). וסמכו אותם חכמים (בראשית רבה פרשה סח) על ארבע לשונות של גאולה שנאמרו בפרשת וארא: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי". 29) נראה שרק לפחות אסור, אבל להוסיף מותר, כמו שכתבו הגאונים בענין עשרה פסוקים של מלכיות בראש השנה (אוצה"ג לר"ה חה"ת לב. ועיין או"ח סי' תעב ס"ז בהגהה). וכן כתב להלן ספ"ח ה"י) שמותר לשתות כוס חמישי. 30) בדפוס רומי, ליתא. 31) הגבאים.

1 **ח. אֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[32] לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּסֻב. אִשָּׁה**
2 **אֵינָהּ צְרִיכָה הֲסִבָּה[33]. וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא -**
3 **צְרִיכָה הֲסִבָּה. וּבֵן אֵצֶל אָבִיו[34], וְהַשַּׁמָּשׁ בִּפְנֵי רַבּוֹ -**
4 **צְרִיכִין הֲסִבָּה. אֲבָל תַּלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֵינוֹ מֵסֵב[35],**
5 **אֶלָּא־אִם־כֵּן נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וַהֲסִבַּת יָמִין אֵינָהּ**
6 **הֲסִבָּה[36], וְכֵן הַמֵּסֵב[37] עַל עָרְפּוֹ אוֹ עַל פָּנָיו[38] - אֵין**
7 **זוֹ הֲסִבָּה. וְאֵימָתַי צְרִיכִין הֲסִבָּה? בִּשְׁעַת אֲכִילַת**
8 **כַּזַּיִת מַצָּה וּכְשִׁתְיַת אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ[39]; וּשְׁאָר**
9 **אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ - אִם הֵסֵב, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם**
10 **לָאו, אֵינוֹ צָרִיךְ.**

32) פסחים צט, ב. 33) שסתם אשה, אין דרכה להסב בשום פעם. 34) פסחים קח, א. ואף שהבן חייב בכבודו ומוראו, בכל זאת צריך הסיבה, שמסתמא אב מוחל על כבודו לבנו. 35) שצריך לישב בפניו דרך מורא, ובהסיבה אין זו דרך מורא. 36) שאין זה דרך חירות, שהרי בימינו הוא צריך לאכול (רשב"ם שם). 37) פסחים, שם. 38) בפסחים שם אמרו: "פרקדן לא שמו הסיבה" ופירש רבינו: ש"פרקדן, היינו שוכב על פניו או ערפו" (ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה פרקדן). 39) [לא הזכיר רבינו מה שאמרו בפסחים שם, שמרור אינו צריך הסיבה, מפני שסובר רבינו שאין דין זה מיוחד למרור דוקא (כמו שכתבו המפרשים מפני שמרור הוא זכר לעבדות) אלא שבכלל כל שאר אכילתו הוא שאינו צריך הסיבה. ואם כן לפי זה, גם במרור אם הסיב הרי זה משובח - "זמנים" עמוד מב].

11 **ט. אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ, צָרִיךְ לִמְזֹג[40] אוֹתָן כְּדֵי**
12 **שֶׁתִּהְיֶה שְׁתִיָּה עֲרֵבָה, הַכֹּל לְפִי הַיַּיִן וּלְפִי דַּעַת**
13 **הַשּׁוֹתֶה. וְלֹא יִפְחֹת בְּאַרְבַּעְתָּן מֵרְבִיעִית יַיִן חָי[41].**
14 **שָׁתָה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת אֵלּוּ מִיַּיִן שֶׁאֵינוֹ מָזוּג - יָצָא יְדֵי**
15 **אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת, וְלֹא יָצָא יְדֵי חֵרוּת[42]. שָׁתָה אַרְבָּעָה**
16 **כּוֹסוֹת מְזוּגִין בְּבַת אֶחָת[43] - יְדֵי חֵרוּת יָצָא, יְדֵי**
17 **אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת לֹא יָצָא. וְאִם שָׁתָה מִכָּל כּוֹס מֵהֶן**
18 **רֻבּוֹ - יָצָא[44].**

40) שיינם היה חריף מדי, וקשה לשתייה. 41) באופן שבכל כוס וכוס יהיה רוב רביעית יין, ומוסיף בו מים עד רביעית. 42) פסחים קח, ב. כלומר, אין זו מצוה שלימה (רש"י). 43) פסחים, שם. והיינו שלא אמר הגדה ביניהן - לא יצא ידי ד' כוסות, שתיקנו דוקא על דרך הגדה. 44) פסחים, שם. ולכתחילה צריך לשתות כל הכוס.

19 **י. כָּל כּוֹס וָכוֹס מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הַלָּלוּ, מְבָרֵךְ עָלָיו**
20 **בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[45]. וְכוֹס רִאשׁוֹן, אוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ**
21 **הַיּוֹם. כּוֹס שֵׁנִי, קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהַגָּדָה[46]. כּוֹס**
22 **שְׁלִישִׁי, מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. כּוֹס רְבִיעִי, גּוֹמֵר**
23 **עָלָיו אֶת הַהַלֵּל וּמְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר[47]. וּבֵין**
24 **הַכּוֹסוֹת[48] הָאֵלּוּ, אִם רָצָה לִשְׁתּוֹת שׁוֹתֶה. בֵּין שְׁלִישִׁי**
25 **לִרְבִיעִי, אֵינוֹ שׁוֹתֶה[49].**

45) זה לשון רבינו אברהם בנו של הרמב"ם: "אלו הד' כוסות שתייתן חובה מדברי סופרים, וכל אחד מהן מצוה בפני עצמו, ולזה יברך על כל אחד מהם קודם שתייתו ברכה לעצמו: "בורא פרי הגפן", ואחר שתייתו אם שתאו כולו או רביעית ממנו: "על הגפן ועל פרי הגפן", וזו היא סברת אבא מארי ז"ל, והחילוק שחלק הרב בהלכות בין ברכת "בורא פרי הגפן" לבין ברכת "על הגפן", היא סברא לא יאמת אותה ההיקש, כמו שהיה אבא מארי ז"ל מעורר אותנו על זה בעת הלימוד לפניו" ('מעשה רוקח' בשם ספר כת"י קדמון). 46) בכת"י נוסף: "ומקצת ההלל עד חלמיש למעינו מים" ('מעשה רוקח'). 47) היא "יהללוך" (להלן פ"ח ה"י) כרב יהודה (פסחים קיח.). 48) משנה, פסחים קיז, ב. 49) שמא ישתכר ויישן ולא יגמור את ההלל, אבל מן הראשונים שבתוך הסעודה אינו משתכר ('הגהות מיימוניות' בשם 'ירושלמי').

26 **יא. הַחֲרֹסֶת מִצְוָה[50] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, זֵכֶר לַטִּיט,**
27 **שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין בּוֹ בְּמִצְרַיִם[51]. וְכֵיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ?**
28 **לוֹקְחִין תְּמָרִים אוֹ גְרוֹגָרוֹת אוֹ צִמּוּקִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן,**
29 **וְדוֹרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֹמֶץ[52] וּמְתַבְּלִין אוֹתָן**
30 **בְּתַבְלִין, כְּמוֹ טִיט בְּתֶבֶן, וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן**
31 **בְּלֵילֵי הַפֶּסַח.**

50) כרבי אלעזר ברבי צדוק במשנה (פסחים קיד.) ואף־על־פי־כן אין מברכים עליה "אשר קדשנו במצותיו וכו'" מפני שהיא טפלה למרור ('טור' או"ח סי' תעה, ו'רבינו מנוח' כאן). ורבינו בפירוש המשנה כתב שלרבי אלעזר ברבי צדוק צריך לברך עליה אשר קדשנו וכו' אלא שאין הלכה כדבריו. וכאן חזר בו רבינו ממה שכתב שם (ב"ח שם, ועיין לחם־משנה כאן). 51) בחומר ובלבנים. כרבי יוחנן (פסחים קטז.) ולא כרבי לוי שאמר: זכר לתפוח שהיו יולדות בניהן תחת התפוח, שנאמר תחת התפוח עוררתיך. 52) בגמרא שם: "אמר אביי: הילכך צריך לקהוייה (= לעשותו חריף) זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה (= לעשותו עב) זכר לטיט". ורבינו, אף־על־פי שכתב: "זכר לטיט" - הביא שנותנים לתוכה חומץ (= לעשותה חריף) משום זכר למרירות ('טור' או"ח סי' תעב). וגרס כגירסת הרי"ף: "צריך לקהוייה" ולא גרס: "זכר לתפוח" (ב"ח שם).

32 **יב. אֲכִילַת מָרוֹר אֵינָהּ מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ,**
33 **אֶלָּא תְּלוּיָה הִיא בַּאֲכִילַת הַפֶּסַח, שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה אַחַת**
34 **לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמְרוֹרִים[53]; וּמִדִּבְרֵי**
35 **סוֹפְרִים - לֶאֱכֹל הַמָּרוֹר לְבַדּוֹ בְּלֵיל זֶה, אֲפִלּוּ אֵין**
36 **שָׁם קָרְבַּן פֶּסַח.**

53) שנאמר (במדבר ט, יא): "על מצות ומרורים יאכלוהו",

בזמן שיש פסח יש מרור, ובזמן שאין פסח אין מרור (פסחים קכ.).

1 יג. מְרוֹרִים[54] הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה הֵן הַחֲזֶרֶת[55]
2 וְהָעֲלָשִׁין וְהַתַּמְכָא וְהַחַרְחֲבִינָא וְהַמָּרוֹר - כָּל אֶחָד
3 מֵחֲמִשֶּׁת מִינֵי יָרָק אֵלּוּ נִקְרָא מָרוֹר. וְאִם אָכַל מֵאֶחָד
4 מֵהֶן אוֹ מֵחֲמִשְׁתָּן כַּזַּיִת - יָצָא[56], וְהוּא שֶׁיִּהוּ לַחִין[57].
5 וְיוֹצְאִין בַּקֶּלַח שֶׁלָּהֶן, אֲפִלּוּ יָבֵשׁ[58]. וְאִם שִׁלְקָן[59] אוֹ
6 כִּבְשָׁן[60] אוֹ בִּשְּׁלָן - אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן[61].

54) משנה, פסחים לט, א. 55) חסא, על שם שחס הקדוש־ברוך־הוא עלינו וגאלנו (פסחים שם). ובגמרא שם אמרו שמצוה בחזרת, כלומר שהיא קודמת לשאר המינים. והרמב"ם השמיט דין זה, משום שמפרש "מצוה בחזרת" - מצוה גם בחזרת שאף־על־פי שהיא מתוקה, יוצאים בה - כיון שסופה מר ('בית יוסף' סי' תעג). 56) משנה, שם. 57) שם, לט, ב. 58) שם. 59) בישלם הרבה. 60) בחומץ או שראן במים מעת לעת. 61) שבטל טעם המרירות שלהם (שם).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ג־כ"ט מנחם־אב ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ג מנחם־אב ה'תשפ"א

הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שהתרומה עולה באחד ומאה. ואם הוא מין בשאינו מינו בנותן טעם. ודין סאה תרומה שנפלה למאה והגביה סאה מהכל ונפלה למקום אחר. סאה תרומה שנפלה למאה הגביהה ונפלה אחרת וכו'. לוג יין של תרומה צלול שנפל למאה לוגין עכורין. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ואין ידוע איזו היא. שתי סאין אחת חולין ואחת תרומה ונפלו אלו לתוך אלו. היו לפניו שני כריים וסאה אחת ואמר הרי זו תרומה על אחד מן הכריים.

7 א. הַתְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה[2]. כֵּיצַד? סְאָה
8 תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל חֻלִּין וְנִתְעָרֵב הַכֹּל
9 - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל סְאָה אַחַת וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן[3], וְהַשְּׁאָר
10 מֻתָּר לְזָרִים[4]. וְכָל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מַקְפִּידִין
11 עָלֶיהָ[5], כְּגוֹן תְּרוּמַת הַכְּלִיסִין וְהֶחָרוּבִין וְהַשְּׁעוֹרִים
12 שֶׁל אֲדוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ; הוֹאִיל וְנָפְלָה
13 בְּמֵאָה - בָּטְלָה בְּמִעוּטָהּ, וְהַכֹּל מֻתָּר לַזָּרִים.

2) ולמה סמכו על שיעור מאה בתרומות? שהרי תרומת מעשר אחד ממאה ומקדש הכל, שנאמר את מקדשו ממנו, אמרו חכמים: דבר שאתה מרים ממנו אם חזר לתוכו מקדשו. 3) משום גזל השבט, שתרומה ממון כהנים. 4) שסאה תרומה שנפלה, בטלה בתערובת. 5) ואין כאן גזל השבט.

14 ב. נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל
15 מְדֻמָּע[6], וְיִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה[7], חוּץ
16 מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה[8]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנִּתְעָרֵב
17 מִין בְּמִינוֹ[9]; אֲבָל מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[10]:
18 אִם יֵשׁ בַּכֹּל טַעַם תְּרוּמָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע,
19 וְיִמָּכֵר לַכֹּהֲנִים חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁבּוֹ; וְאִם טַעַם
20 הַכֹּל טַעַם חֻלִּין - הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים.

6) מעורב (= חולין עם תרומה). 7) בזול, כיוון שהכל אסור לזרים. 8) מפני שהיא תרומה והיא של כהן. 9) שבכל האיסורים בטל ברוב ובתרומה בטל במאה. 10) השיעור של ביטול.

21 ג. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, וְהִגְבִּיהַּ סְאָה[11] מִן
22 הַכֹּל, וְנָפְלָה הַסְּאָה שֶׁהִגְבִּיהַּ לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ
23 מְדֻמַּעַת[12] אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן[13]. וְכֵן סְאָה תְּרוּמָה
24 שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה וְנַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע, וְנָפַל מִן
25 הַמְּדֻמָּע לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ מְדֻמַּע אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן.
26 כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּפְלוּ עֶשֶׂר סְאִין שֶׁל תְּרוּמָה לְתִשְׁעִים
27 סְאָה חֻלִּין וְנִדַּמְּעוּ הַכֹּל: אִם נָפַל מִמְּדֻמָּע זֶה עֶשֶׂר
28 סְאִין לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין - נִדַּמְּעוּ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בְּעֶשֶׂר
29 שֶׁל מְדֻמָּע סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה; נָפַל לְתוֹכָן פָּחוֹת
30 מֵעֶשֶׂר סְאִין - אֵינָן מְדֻמָּעוֹת.

11) שצריך להרים סאה. 12) אוסרת בתערובת. 13) כי סאה תרומה שנפלה למאה והגביהה נחשב אותה שאין בה מתרומה וודאית אלא חלק מק' בסאה, לפי שהיא במאה סאה נתערבה. ואם נפלה למקום אחר עם סאה אחת בלבד אינה מדמעת שאנחנו אומרים חלק מק' בסאה נפל בסאה ואינו מדמע, אבל תעלה באחד ומאה, ואם נפלה בפחות מסאה אז הכל מדומע.

31 ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִבָּלֵל,
32 כְּגוֹן חִטִּים לְחִטִּים[14] אוֹ קֶמַח לְקֶמַח; אֲבָל דַּרְכּוֹ
33 לְהִבָּלֵל, כְּגוֹן שֶׁמֶן תְּרוּמָה לְשֶׁמֶן חֻלִּין אוֹ יַיִן תְּרוּמָה
34 לְיַיִן חֻלִּין - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם רֹב תְּרוּמָה - הֲרֵי
35 זֶה מְדֻמַּע כִּתְרוּמָה; וְאִם רֹב חֻלִּין - הֲרֵי הוּא כְּחֻלִּין
36 וְאֵינוֹ מְדֻמַּע, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל אֲסוּרִים לְזָרִים[15].

14) שאינן נבללות, וכל אחת ניכרת בפני עצמה. 15) כלומר, ובכל זאת, אם נפל מן התערובת למקום אחר - אין התערובת הזאת, שרובה חולין, מדמעת את התערובת השנייה.

37 ה. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, הִגְבִּיהָהּ וְנָפְלָה

אַחֶרֶת, הִגְבִּיהָּהּ וְנָפְלָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הַחֵלִין מֻתָּרִין[16], עַד שֶׁתִּרְבֶּה תְּרוּמָה עֲלֵיהֶן; שֶׁאִם נָפְלוּ לְתוֹךְ הַמֵּאָה חֵלִין מֵאָה סְאָה וְעוֹד[17] שֶׁל תְּרוּמָה סְאָה אַחַר סְאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע.

16) ואין מצטרפות הסאין של תרומה זו עם זו לאסור, כיוון שכבר הראשונה בטלה, ונמצא שנגד כל סאה יש מאה סאין חולין, ותרומה עולה באחד ומאה. 17) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "עד שתרבה תרומה על החולין". והראב"ד מפרשה בנפילת חמישים ואחת סאים של תרומה, סאה אחר סאה למאה סאה חולין, שמא הגביה החולין, והתרומה נשארת שם, והרי יש באותו הכרי חמישים ואחת של תרומה וחמישים של חולין. ודעת רבינו שאין אומרים שמא הוא מגביה החולין והתרומה נשארת, אלא ראשון ראשון [=וכפי שהיה הרבי מורה להוסיף למשקה שהוא היה נותן. המו"ל] מתבטל והכל חולין.

ו. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַגְבִּיהָּ עַד שֶׁנָּפְלָה סְאָה אַחֶרֶת, אִם יָדַע בָּרִאשׁוֹנָה קֹדֶם שֶׁתִּפֹּל הַשְּׁנִיָּה - לֹא נִדְמְעוּ, אֶלָּא מַפְרִישׁ סָאתַיִם וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; הוֹאִיל וְהָיָה לָהּ לַעֲלוֹת, הֲרֵי הִיא כְּאִלּוּ עָלְתָה. וְאִם לֹא יָדַע בִּסְאָה רִאשׁוֹנָה אֶלָּא אַחַר שֶׁנָּפְלָה הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה מְדֻמָּע, וּכְאִלּוּ נָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת.

ז. אֵין פְּסֹלֶת שֶׁל תְּרוּמָה מִצְטָרֶפֶת עִמָּהּ לֶאֱסֹר הַחֵלִין, אֲבָל פְּסֹלֶת הַחֵלִין מִצְטָרֶפֶת עִם הַחֵלִין לְהַעֲלוֹת הַתְּרוּמָה. כֵּיצַד? סְאָה חִטִּים יָפוֹת שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה חִטִּים רָעוֹת שֶׁל חֵלִין, וְטָחַן הַכֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁהַמֵּרְסָן שֶׁל חֵלִין מְרֻבִּין וְשֶׁל תְּרוּמָה מוּעָט, וַהֲרֵי קֶמַח שֶׁל תְּרוּמָה בְּפָחוֹת מִמֵּאָה מִקֶּמַח הַחֵלִין - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה; וּמִשַּׁעֲרִין בַּקֶּמַח עִם הַמֵּרְסָן, שֶׁהוּא מֵאָה וְאֶחָד. אֲבָל אִם נָפְלָה סְאָה חִטִּים רָעוֹת שֶׁל תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה סְאָה חִטִּים יָפוֹת שֶׁל חֵלִין, וְטָחַן הַכֹּל, וַהֲרֵי הַקֶּמַח שֶׁל תְּרוּמָה אֶחָד מִמֵּאָה מִקֶּמַח הַחֵלִין - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה בְּמֵאָה וְאֶחָד; שֶׁהֲרֵי הוֹתִירוּ הַחֵלִין, וּפָחֲתָה הַתְּרוּמָה.

ח. לֹג יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה צָלוּל שֶׁנָּפַל לְמֵאָה לֹג עֲכוּרִין - אֵין מוֹצִיאִין שְׁמָרִים שֶׁבָּהֶם[18], אֶלָּא מַעֲלִין אֶת הַלֹּג[19]. וְכֵן אִם נָפַל לֹג עָכוּר לְמֵאָה לֹג צְלוּלִין - אֵין מוֹצִיאִין שְׁמָרִים שֶׁבּוֹ[20].

18) כלומר, אינו חייב להוציא את השמרים מתוך היין, כדי להרים אחר כך לוג יין צלול לכהן כמו שנפל. 19) כמו שהוא מעורב עם השמרים. 20) שגם בשמרים יש איסור תרומה.

ט. לֹג מַיִם שֶׁנָּפַל לְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה לֹג יַיִן, וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹךְ הַכֹּל לֹג יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה - נִדְמָע הַכֹּל, שֶׁאֵין הַמַּיִם מַעֲלֶה אֶת הַיַּיִן[21].

21) כלומר, אין המים והיין מצטרפים להעלות את התרומה, לפי שאין שיעוריה שווים, שהמים ביין בנותן טעם ויין במים שיעורו במאה, וכיוון שאין שיעוריהם שווין לביטול התרומה - אין מצטרפין.

י. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֵלִין, וְנָפְלוּ חֵלִין אֲחֵרִים עַד שֶׁהוֹסִיפוּ עַל מֵאָה: אִם בְּשׁוֹגֵג[22] - הֲרֵי זוֹ עוֹלָה בְּמֵאָה וְאֶחָד; וְאִם בְּמֵזִיד[23] - הֲרֵי הַכֹּל מְדֻמָּע, שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּרֵי תּוֹרָה[24] לְכַתְּחִלָּה.

22) הוסיף. 23) הוסיף עד מאה כדי לבטל את התרומה. 24) כלומר, תרומה, שעיקר איסורה מן התורה, אבל תערובתה במאה אינה אלא מדרבנן.

יא. תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר לְבַטְּלָהּ בְּרֹב, וְאוֹכְלָהּ בִּימֵי טֻמְאָתוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם הָיָה לוֹ יַיִן שֶׁל תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - נוֹטֵל מִמֶּנּוּ לֹג אֶחָד וְנוֹתֵן עָלָיו שְׁנֵי לֻגִּין חֵלִין, וְנִמְצָא הַכֹּל שְׁלֹשָׁה; וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל מִיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה לֹג וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַשְּׁלֹשָׁה[25], וּמַגְבִּיהַּ מֵאַרְבַּעְתָּן לֹג וְשׁוֹתֶה; וְחוֹזֵר וּמַשְׁלִיךְ לְתוֹכָן לֹג אַחֵר, וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל לֹג וְשׁוֹתֶה. וְכֵן נוֹתֵן לֹג תְּרוּמָה וְנוֹטֵל לֹג מִן הַתַּעֲרֹבֶת, עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה. וְנִמְצָא שֶׁנָּטַל כַּמָּה לֻגִּין בִּשְׁנֵי לֻגִּין שֶׁל חֵלִין.

25) לפנינו שם: "רמי תרי נטלי דחולין וחדא נטלי דתרומה ושקיל חד". וזוהי נוסחת הראב"ד. ולפי זה ייתכן כי לתת עוד לוג של תרומה לתוך השלושה אסור, כי מעתה יהיו מחצה על מחצה (=שנים חולין ושניים תרומה). אבל נוסחת רבינו שם הייתה כנראה: "רמי תרי נטלין דחולין וחדא נטלי דתרומה [ורמי תו חד נטלי דתרומה] ושקיל חד". ומכיוון שקמא קמא בטיל, אין כאן מחצה על מחצה.

יב. הַזּוֹרֵעַ תְּרוּמָה בְּצַד הַחֵלִין וְלֹא נוֹדַע אֵי זֶהוּ זֶרַע תְּרוּמָה, אֲפִלּוּ הָיָה מֵאָה לִגְנָה[26] שֶׁל תְּרוּמָה וְלִגְנָה אַחַת שֶׁל חֵלִין - כֻּלָּן מֻתָּרִין[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ כֻּלָּה בַּקַּרְקַע, כְּגוֹן הַחִטִּים וְהַשְּׁעוֹרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ נִפְסָד בָּאָרֶץ, כְּגוֹן הַשּׁוּם[28] וְהַבְּצָלִים, אֲפִלּוּ מֵאָה לִגְנָה שֶׁל חֵלִין וְלִגְנָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה תַּעֲרֹבֶת בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי הַכֹּל מְדֻמָּע[29]. וְאִם נִתְלַשׁ[30] הַכֹּל - תַּעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּמֵאָה וְאֶחָד. וְלֹא יִתְלֹשׁ לְכַתְּחִלָּה[31].

26) "שם למקום זרוע מן הארץ" והיינו ערוגה. 27) קל הוא שהקילו בגידולי תרומה, שערוגה אחת של חולין מתרת מאה ערוגות. וראה למעלה פרק י"א הלכה כ"ב שעוד הקלו, שגידולי מדומע - הם חולין. 28) שהשומים הם דבר שאין זרעו כלה. 29) שאין קרקע עולה באחד ומאה. ובפירוש המשנה כתב רבינו: "לפי שהתרומה מופרשת היא ולא נתערבה בחולין". 30) ממקום חבורו. 31) משום שאין מבטלין איסור לכתחילה.

יג. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֵלִין,

וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא, אוֹ שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת[32] מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְהֵיכָן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה אַחַת מִשְּׁתֵי הַקַּפּוֹת[33] לְתוֹךְ הַחֻלִּין - אֵינָהּ מְדַמַּעְתָּן[34]. וְכֵן אִם זָרַע אַחַת מֵהֶם - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין לְכָל דָּבָר. וְהַשְּׁנִיָּה - נוֹהֵג בָּהּ כִּתְרוּמָה[35]. נָפְלָה הַקַּפָּה הַשְּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְדַמַּעַת. וְכֵן אִם זָרַע אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין. נָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן לְמָקוֹם אֶחָד - מְדַמַּעַת כַּקְּטַנָּה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן[36]. זָרַע אֶחָד אֶת שְׁתֵּיהֶם: בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ כֻּלָּה - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין, וּבְדָבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ כֻּלָּה - הַגִּדּוּלִין מְדַמֵּעַ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזוֹרֵעַ אֶת הַשְּׁנִיָּה עַד שֶׁלֹּא קָצַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה[37]; אֲבָל קָצַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ זָרַע אֶת הַשְּׁנִיָּה, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ כֻּלָּה - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין; שֶׁאֵין תָּלוּשׁ וּמְחֻבָּרִין נַעֲשִׂין חוֹבָה זֶה לָזֶה[38].

32) הכוונה לשתי קופות של חולין, ונפלה סאה של תרומה לתוך אחת מהן. וגם זה בכלל מה שאמרו במשנה שם: "אין ידוע איזו היא של תרומה וכו'". 33) שאחת מהן תרומה ואחת מהן חולין, או אחת מהן מדומעת ואחת מהן חולין. 34) שמא הייתה אותה של חולין. 35) מספק. 36) "אם יהיה באחת על דרך הדמיון סאה ובשנייה סאתיים ונפלו השלוש סאין בחולין צריכים אנו לדעת שיעור אותן חולין ונחשב כי סאה תרומה נפלה בהן והיא קטנה שבשתיהן ואם היה באותן חולין מאה סאין תעלה במאה ואחד, ואם הוא פחות יהיה הכל מדומע". 37) ושתיהן מחוברים והרי זה כזורע שתיהן יחד. 38) בדפוס רומי: "נעשין הונח זה לזה". ובירושלמי שם: "אין תלוש ומחובר נעשה הוכיח". כלומר, הבא ראייה ותוכיח מי הוא המותר ותאכל, דכל חדא באנפי נפשיה הוא ואין כאן איסור מוחזק דהוו להו כשני מינין.

יד. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה, וְלִפְנֵיהֶן שְׁתֵּי סְאִין, אַחַת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה, וְנָפְלוּ אֵלּוּ לְתוֹךְ אֵלּוּ - מֻתָּרִין; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חֻלִּין לְתוֹךְ חֻלִּין נָפְלוּ, וּתְרוּמָה לְתוֹךְ הַתְּרוּמָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רַבּוּ חֻלִּין עַל הַתְּרוּמָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם; אֲבָל בִּתְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - עַד שֶׁיִּרְבּוּ חֻלִּין עַל הַתְּרוּמָה.

טו. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַכְּרִי[39], וְאָמַר[40]: תְּרוּמַת הַכְּרִי זֶה לְתוֹכוֹ - בַּמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה אוֹתָהּ סְאָה שָׁם נִסְתַּיְּמָה[41] תְּרוּמַת הַכְּרִי, וְנִדְמַע הַכֹּל[42] בַּתְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה וּבִתְרוּמַת הַכְּרִי. אָמַר: תְּרוּמַת הַכְּרִי בִּצְפוֹנוֹ - חוֹלְקִין אוֹתוֹ לִשְׁנַיִם, וְהַחֲצִי שֶׁבַּצָּפוֹן - לִשְׁנַיִם, וְנִמְצָא רְבִיעַ הַכְּרִי, שֶׁהוּא צְפוֹן צְפוֹנִי, הוּא הַמְדַמֵּעַ.

39) של טבל, והיה שם מאה כנגד התרומה ודינה שתעלה ואינה עושה הכרי מדומע. 40) אחרי כן. 41) נקבעה במקום מסויים אצל הסאה שנפלה. 42) שעכשיו נתרבתה התרומה ועושה הכל מדומע [ואף על פי שלמעלה (הלכה ו) כתב רבינו שסאה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת, אם ידע בראשונה קודם שתיפול השנייה, לא נדמעו - כאן כיוון שנתחברו שתי הסאין ביחד, מצטרפות הן ומדמעות].

טז. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כְּרָיִים, וְאָמַר: תְּרוּמַת שְׁנֵי כְּרָיִים בְּאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן מְדֻמָּעִין[43]. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי סְאִין וּכְרִי אֶחָד, וְאָמַר: הֲרֵי אַחַת מִן הַסְּאִין הָאֵלּוּ עֲשׂוּיָה תְּרוּמָה עַל הַכְּרִי הַזֶּה - הֲרֵי אַחַת מֵהֶן תְּרוּמָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כְּרָיִים וּסְאָה אַחַת, וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תְּרוּמָה עַל אֶחָד מִן הַכְּרָיִים הַלָּלוּ - הֲרֵי הִיא תְּרוּמָה, וְנִתַּקֵּן אֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא הַמִּתְקַּן מִן הַטֶּבֶל.

43) שאין אנו יודעים באיזה מהם התרומה.

יום שני כ"ד מנחם־אב ה'תשפ"א

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר ג' תאנים שחורות וג' לבנות ונפלה לתוכן תאנה תרומה. ודין עיגולי דבילה גדולים וקטנים שנפל עיגול דבילה לתוכן ואין ידוע אם היה גדול או קטן. סאה של חטין שנפלה על פי מגורה של חטים, וכל ספק תרומה. סאה תרומה טמאה או טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין. שתי קופות שנפלה סאה תרומה לאחת מהן, ואח"כ נפלה אחרת ולא נודע לאיזו נפלה.

א. חֲמִשִּׁים תְּאֵנוֹת[2] שְׁחוֹרוֹת וַחֲמִשִּׁים לְבָנוֹת שֶׁנָּפְלָה לְתוֹכָן תְּאֵנָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה: הָיְתָה לְבָנָה - הַשְּׁחוֹרוֹת מֻתָּרוֹת, וְהַלְּבָנוֹת מְדֻמָּעוֹת[3]; הָיְתָה שְׁחוֹרָה - הַשְּׁחוֹרוֹת מְדֻמָּעוֹת, וְהַלְּבָנוֹת מֻתָּרוֹת. וְאִם אֵין יָדוּעַ[4] אִם שְׁחוֹרָה הָיְתָה וְאִם לְבָנָה - עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל[5]. יָדַע מֶה הָיְתָה[6] אַחַר שֶׁנָּפְלָה וְשָׁכַח - הֲרֵי כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת[7].

~ נקודות משיחות קודש ~

"חמשים תאנות שחורות וחמשים לבנות שנפלה לתוכן תאנה אחת של תרומה, היתה לבנה השחורות מותרות כו'".

ומקורו במשנה, מסכת תרומות: לפי רבי יהושע, השחורות מעלות את הלבנות, והלבנות מעלות את השחורות. רבי אליעזר אוסר, היינו שאם שחורה נפלה, השחורות אסורות. ואם לבנה נפלה, הלבנות אסורות. ורבי עקיבא אומר: בידוע מה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות זו את זו, וכשאינו ידוע מה נפלה - מעלות זו את זו, ופסק הרמב"ם כרבי עקיבא.

טעמו של ר"א האוסר מובן בפשטות, שהרי במציאות לא התערבה התרומה אלא בחמשים הלבנות, ובוודאי שאין מאה מהמין שנפל. בטעמו של רבי יהושע, כתבו

המפרשים, שכיון שאם היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד, כולן מצטרפין לבטלה. ובטעמו של רבי עקיבא שמחלק בין ידוע מה שנפל ואינו ידוע, כתבו - שבידוע איזו תאנה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות, כיון שיכול לאכול האחרות, וכיון שמותרות הן אינן מסייעות לבטל. אבל אם אין ידוע איזו נפלה, כולן בספק איסור, ולכן מעלות זו את זו.

וצריך להבין: א. בדעת רבי יהושע, הרי מה בכך שאם רצה לדורסן מערב את כולן, והרי לפועל לא דרסן ואין מעלות זו את זו.

ב. בדעת רבי עקיבא, מה בכך שאינו יודע איזו נפלה, הרי כל הספק הוא בידיעתו, אבל במציאות לא התערבה התרומה במאה ואין כאן תערובת של אחד במאה.

ויש לומר שר"א ור"ע חולקים בכללות גדר תערובת יבש ביבש שאינה כתערובת לח בלח, כי כל דבר בתערובת זו נשאר ועומד נפרד בפני עצמו, אלא שהאדם אינו יודע איפה נמצא האיסור, האם גדר יבש ביבש שונה מתערובת לח בלח בזה שאינו תערובת ב'חפצא' אלא מצד ה'גברא', היינו בידיעת האדם וגם זה מספיק כדי לבטל האיסור, או שגם גדר תערובת יבש ביבש הוא ב'חפצא' כמו בתערובת לח בלח, כי גם בו אי אפשר להבחין בין ההיתר והאיסור. ר"א סובר שגם תערובת יבש ביבש צריכה להיות ב'חפצא', ולכן אין הלבנות יכולות להעלות את השחורות כי אין כאן תערובת במציאות. אבל ר"י ור"ע סוברים שתערובת יבש ביבש מספיק שתהיה רק מצד ה'גברא'.

ועל־פי־זה תובן גם דעתו של ר"י שכולן מצטרפין לבטלה, כיון שאילו היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד, כי לשיטתו גדר התערובת הוא גם בדעתו של האדם, ולכן נוגעת כאן גם מחשבתו ורצונו לתערובת של הכל יחד.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן ט"ז)

2) תרומות פ"ד משנה ט. 3) שיש בהם פחות ממאה. ואין השחורות מעלות ומסייעות ללבנות לבטל את הסאה־תרומה שנפלה, מכיון שמותרות הם (פי' הרא"ש שם). 4) שם משנה ח, כרבי עקיבא. והמדובר שאי־אפשר לברר על ידי מנין התאנים השחורות והלבנות, כגון שנאבדו מקצתן (מעשה רוקח). 5) שכיון שכולם בספק איסור - מעלות זו את זו (פירוש הרא"ש שם). 6) ירושלמי שם לדעת רב עקיבא. 7) שכיון שנאסרו - נאסרו (ר"ש שירליאו). [אבל צריך עיון: הרי סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה סאה, ושוב נפלו שם חולין בשוגג - מצטרפים לבטל התרומה (תרומות פ"ה משנה ט), וגם כאן על ידי השכחה, נמצא שנתערבו כל התאנות, ולמה לא יבטלו את התרומה?].

1 **ב. וְכֵן עִגּוּלֵי דְּבֵלָה וּמַלְבְּנִים שֶׁל דְּבֵלָה[8] שֶׁנָּפַל עִגּוּל**
2 **אוֹ מַלְבֵּן שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם מַלְבֵּן**
3 **הָיָה אוֹ עִגּוּל - הֲרֵי הָעִגּוּלִין מִצְטָרְפִין לַמַּלְבְּנִים[9]**
4 **וְתַעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל. עִגּוּלֵי דְּבֵלָה**
5 **גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים[10] שֶׁנָּפַל עִגּוּל דְּבֵלָה לְתוֹכָן, וְאֵין**
6 **יָדוּעַ אִם גָּדוֹל הָיָה אִם קָטָן - הֲרֵי הֵן מַעֲלִין בֵּין**
7 **בְּמִנְיָן בֵּין בְּמִשְׁקָל[11]. כֵּיצַד? נָפַל עִגּוּל לְמֵאָה עִגּוּלִין**
8 **גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - הֲרֵינִי אוֹמֵר קָטָן נָפַל[12], וּמַגְבִּיהַּ**
9 **אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים. נָפַל עִגּוּל לְתוֹךְ אַרְבָּעִים עִגּוּלִים,**
10 **מֵהֶן עֶשְׂרִים עִגּוּל מִשְׁקַל כָּל אֶחָד אַרְבַּע לִיטְרִין,**
11 **וּמֵהֶן עֶשְׂרִים עִגּוּל מִשְׁקַל כָּל אֶחָד לִטְרָא, הוֹאִיל**
12 **וּמִשְׁקַל הַכֹּל מֵאָה לִיטְרִין וְאֶחָד - הֲרֵינִי אוֹמֵר קָטָן**
13 **נָפַל, וּמַגְבִּיהַּ אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים.**

8) שם משניות ח־ט. "בני אדם עושים מדבלת התאנים כמו ככרות עגולות, ועושין מהן גם כן כמין דבלות מרובעות, נקראות מלבנים לפי שהן דומות לאותם הדפוסים שעושים בהם הלבנים, ולפיכך דעתי שהיא עברי ממש, החזיקי מלבן" (נחום ג, יד - פירוש המשניות). 9) כיון שאין ידוע, וכולן אסורות בין עגולים בין מלבנים - מעלות זו את זו. 10) במשנה שם. 11) ירושלמי שם. 12) ויש כאן מאה ואחד של חולין.

14 **ג. וְהַקֶּמַח וְהַסֹּלֶת[13] - אֵינָן מִצְטָרְפִין לְהַעֲלוֹת אֶת**
15 **הַתְּרוּמָה.**

13) תוספתא תרומות פ"ו, כחכמים. ואף־על־פי שהם מעורבים - הרי אפשר לרקד ולברורם זה מתוך זה. והיינו דוקא אם ידע מה נפל, קמח או סולת, אבל אם לא ידע מה נפל - מצטרפים, כמו עיגולים ותאנים למעלה (תוספתא כפשוטה).

16 **ד. סְאָה שֶׁל חִטִּים שֶׁנָּפְלָה[14] עַל פִּי מְגוּרָה[15] שֶׁל**
17 **חִטִּים - אֵין מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ בְּאֶחָד וּמֵאָה[16]; שֶׁאֵין**
18 **מְשַׁעֲרִין אֶלָּא אִם נִבְלְלָה[17] תְּרוּמָה עִם הַחֵלִין, אוֹ**
19 **אִם אֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מָקוֹם נָפְלָה הַתְּרוּמָה. וְכֵיצַד**
20 **יַעֲשֶׂה? רוֹאִין אֶת הַתְּרוּמָה כְּאִלּוּ הִיא חִטִּים עַל גַּבֵּי**
21 **שְׂעוֹרִים[18], וּמַפְרִישׁ הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ שֶׁנָּפְלָה עַל גַּבֵּי**
22 **הַמְּגוּרָה עִם מְעַט מִן הַחֵלִין שֶׁנָּפְלָה עֲלֵיהֶן, כְּמִי**
23 **שֶׁמְּאַסֵּף חִטִּים מֵעַל גַּבֵּי שְׂעוֹרִין.**

14) תרומות פ"ד משנה יא. 15) הוא המקום שאוצרים בו (פירוש המשנה). 16) בתחתונות שבמגורה. 17) משנה שם, כדעת רבי יהושע. 18) תוספתא שם פ"ה.

24 **ה. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[19] אוֹ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת שֶׁנָּפְלָה תְּרוּמָה**
25 **לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְנִבְלְלָה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן**
26 **נָפְלָה: אִם הָיוּ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת בְּבַיִת אֶחָד[20] - הֲרֵי אֵלּוּ**
27 **מִצְטָרְפוֹת, וְתַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל כְּאִלּוּ הָיוּ**
28 **שְׁתֵּיהֶן מְגוּרָה אַחַת. וְהַקֻּפּוֹת מִצְטָרְפוֹת וַאֲפִלּוּ הָיְתָה**
29 **קֻפָּה בְּבַיִת זֶה וְקֻפָּה בְּבַיִת אַחֵר, לְפִי שֶׁקָּרוֹב הַדָּבָר**
30 **לְקַבֵּץ שְׁתֵּיהֶן[21] בְּבַיִת אֶחָד. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַקֻּפּוֹת**
31 **בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת.**

19) תרומות פ"ד משנה יב, כחכמים. 20) ברייתא בירושלמי שם וכתנא־קמא. 21) שם (הלכה ח): קופות

דרכן להתפנות, מגורות אין דרכן להתפנות. ופירוש להתפנות, לטלטלן ולהעתיקן ממקום למקום, וכיון שמטלטלות ונעתקות יתקבצו בשעת הטלטול (פירוש המשנה שם).

ו. וְכֵיצַד מַעֲלֶה סְאָה שֶׁנָּפְלָה? אִם רָצָה לְהַעֲלוֹת[22] מֵאֶחָד מִשְּׁתֵּיהֶן - מַעֲלֶה, וְאִם רָצָה לְהַעֲלוֹת חֶצְיָהּ מִזּוֹ וְחֶצְיָהּ מִזּוֹ - מַעֲלֶה. כַּדִּים מְלֵאִים תְּאֵנִים שֶׁל חֻלִּין[23], שֶׁדָּרַס לִיטְרָא תְּאֵנִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּפִי כַּד אֶחָד[24] מֵהֶם, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא: אִם הָיוּ שָׁם מֵאָה כַּד וָכַד - הֲרֵי זוֹ תַּעֲלֶה, וְלוֹקֵחַ כַּד אֶחָד מֵהֶם וּמוֹכְרָהּ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ לִיטְרָא, וְהַשְּׁאָר מֻתָּרִין; וְאִם הָיוּ פָּחוֹת מִמֵּאָה - הַפְּמִין כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת, וְהַשּׁוּלַיִם מֻתָּרִין[25].

22) ירושלמי שם. 23) תרומות שם משנה יא, וכרבי יהושע. 24) כמו שכתב למעלה, שאם רצה להעלות אחד מהם - מעלה. 25) ולפיכך אין התחתונות מסייעות לבטל, וצריך שיהיו מאה פומין.

ז. וְכֵן אִם דְּרָסָהּ[26] עַל פִּי כַּוֶּרֶת אוֹ עַל פִּי עִגּוּל, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא. דְּרָסָהּ עַל פִּי הָעִגּוּל[27] וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּצְפוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ[28] וְלֹא אֵי זֶה עִגּוּל הוּא[29] - רוֹאִין אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵם פְּרוּדוֹת[30], וְתַעֲלֶה לְפִי הַמִּשְׁקָל; אִם יֵשׁ בְּכָל הָעִגּוּלִין מֵאָה לִיטְרִין - תַּעֲלֶה. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ בְּכָל עִגּוּל[31] מֵהֶן יָתֵר עַל שְׁנֵי לִיטְרִין[32], כְּדֵי שֶׁתִּבְטַל הַתְּרוּמָה בָּרֹב; שֶׁסְּפֵק הַתְּרוּמָה בָּטֵל בְּרֹב הַחֻלִּין.

26) מוסב על האמור בהלכה הקודמת, שאם יש שם מאה פומין יעלו, ואם פחות ממאה פומין לא יעלו, שהוא־הדין בדרס על פי כוורת או על פי עיגול (מראה הפנים בירושלמי הלכה ז ד"ה וצריך). 27) זו היא בבא בפני עצמה, מראה הפנים שם. 28) ביצה ד. 29) כלומר: נתעלמו ממנו שני דברים: אינו יודע באיזה עיגול דרס, וגם אינו יודע באיזה מקום בעיגול. 30) כלומר: כאילו פומין מעורבים בשל שולים, וכולם בספק דימוע, ומצטרפות התחתונות להעלות את הליטרא שעל הפה (רש"י שם). 31) ירושלמי שם. כיון שכל עיגול ועיגול ניכר בפני עצמו, צריך שיהא בכל עיגול כדי לבטל הספק תרומה ברוב מן התורה, ואז מצטרפין להעלותה באחד ומאה (מראה הפנים שם). 32) (בירושלמי שם: "שני ליטרין וכל שהוא", הרי שאין צורך ב"חד בתרי" ממש. ועיין מהרש"א לפסחים מד. ד"ה איתיביה. וב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן קט סעיף א בש"ך, בפלתי ובפתחי תשובה).

ח. הַתְּרוּמָה - וַדָּאָהּ אוֹסֵר בְּמֵאָה, וּסְפֵקָהּ אוֹסֵר בַּחֲמִשִּׁים[33], וְאֵין לָהּ הֶתֵּר אֶלָּא בְּרֹב; וְאִם הָיָה בִּיּוֹתֵר מֵחֲמִשִּׁים - אֵינָהּ צְרִיכָה רֹב. כֵּיצַד? תְּאֵנָה אַחַת תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתִשְׁעִים וָתֵשַׁע, וַהֲרֵי הַמֵּאָה קַיָּמִין[34] - הַכֹּל אָסוּר לְזָרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35].

33) ירושלמי שם פ"ד ה"ז. 34) ויש כאן בוודאי תרומה. 35) למעלה הלכה א.

ט. נָפְלָה אַחַת[36] מֵחֲמִשִּׁים[37] וְאָבְדָה אַחַת מִן הַכֹּל, שֶׁמָּא אַחַת מִן הַחֻלִּין הִיא שֶׁאָבְדָה אוֹ הָאַחַת שֶׁנָּפְלָה הִיא שֶׁאָבְדָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן חֻלִּין מִמָּקוֹם אַחֵר[38] וְיוֹסִיף עֲלֵיהֶן חֲמִשִּׁים תְּאֵנִים וְאַחַת יוֹתֵר עַל הַכֹּל. וְאִם נָפְלָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ חֲמִשִּׁים וְאַחַת וְאָבְדָה אַחַת מִן הַכֹּל - הֵתַּר הַשְּׁאָר לְזָרִים[39].

36) המשך של ההלכה הקודמת. 37) בכ"י אברבנאל: "לתוך חמשים". ועיין מראה הפנים שם. 38) כמפורש בירושלמי: "עד חמשים צריכה רוב". אף־על־פי שבתרומה ודאי שנפלה לפחות ממאה, אסור להוסיף ולהרבות, לפי שאין מבטלין איסור לכתחילה. 39) שם. שכיון שיש כאן ספק שמא אותה של תרומה היא שאבדה, לפיכך די בחמשים ואחד.

י. סְאָה תְּרוּמָה[40] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[41] אוֹ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, וְנִדְמַע הַכֹּל: אִם לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נָפְלָה - יִקָּרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְיִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים[42] חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה וּמִדְּמֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ; וְאִם לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ נָפְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ[43] וְיִמָּכְרוּ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה.

40) תרומות פ"ה משנה א. 41) תרומת מעשר. 42) שהדמוע אסור לזרים. 43) ויהיו חולין.

יא. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[44] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ הֻקְדַּשׁ, בֵּין טְמֵאִין[45] בֵּין טְהוֹרִים, הוֹאִיל וְנִדְמַע הַכֹּל - הֲרֵי הַכֹּל כִּתְרוּמָה טְמֵאָה שֶׁאֲסוּרָה בַּאֲכִילָה לַכֹּל, וַהֲרֵי הַכֹּל אָסוּר לְעוֹלָם, וּמַנִּיחִים אוֹתָן עַד שֶׁיִּרָקְבוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[46] בִּדְבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חַי; אֲבָל בִּדְבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חַי - לֹא יַנִּיחֵן, שֶׁמָּא יִתָּקֵל בָּהֶם וְיֹאכַל מֵהֶן; אֶלָּא יַדְלִיק הַכֹּל כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּדְלִיקִין תְּרוּמָה טְמֵאָה[47].

44) משנה שם. 45) כלומר, אותם חולין, או מעשר או הקדש. 46) ירושלמי על המשנה, כגירסתו שם (כסף־משנה). 47) שנותנים בכלי מאוס כדי שלא יהיה תקלה לאחרים, כמבואר בפי"ב הלכה יב.

יב. סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה[48] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין[49] טְמֵאִין - יִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה. וְהַכֹּהֵן אוֹכֵל מְדֻמָּע זֶה קְלָיוֹת[50], אוֹ יָלוּשׁ אוֹתוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[51], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְמָא הַתְּרוּמָה שֶׁבּוֹ מִן הַחֻלִּין הַטְּמֵאִין. אוֹ יָלוּשׁ מְדֻמָּע זֶה פָּחוֹת מִכְּבִיצָה[52], שֶׁאֵין אֹכֶל טָמֵא מְטַמֵּא אֹכֶל אַחֵר[53] עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּבֵיצָה. אוֹ יִתְחַלֵּק מְדֻמָּע זֶה[54]

פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה בְּכָל עִסָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּמֵא הַתְּרוּמָה שֶׁבּוֹ.

48) משנה שם. 49) שהכל מדומע. 50) קלוי באש. שלא יפול עליהם משקה המכשיר לטומאה, שלא תיטמא בתרומה, לפי שאוכלין אינם מקבלים טומאה, אלא אם נפלו עליהם שבעה משקין המכשירים לטומאה, כמבואר בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכות א־ב. 51) לטומאה, כמבואר שם הלכה ג. 52) במשנה שם: "יאכלו נקודים". ונקודים הוא שיעשנה ככרות קטנות, תהיה כל אחת כחצי ביצה (פירוש המשניות שם. ועיין שם בר"ש). 53) אבל לקבלת טומאה אין צריך כביצה, שגם בפחות מכביצה מקבל טומאה (שם פ"ד הלכה א). 54) לעיסות אחרות שיהיה פחות מכביצה והמדומע בכל עיסה.

יג. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[55] שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין טְהוֹרִין[56], וְכֵן סְאָה[57] תְּרוּמָה טְהוֹרָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין טְמֵאִין - תַּעֲלֶה[58] בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְתֵאָכֵל קְלָיוֹת[59] אוֹ תְּלוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת אוֹ פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה; שֶׁאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה הִיא הַסְּאָה עַצְמָהּ שֶׁעָלְתָה[60].

55) תרומות שם משנה ב, כדעת חכמים. 56) שלא הוכשרו ולא טימאתם התרומה בנפילתה (ר"ש). 57) שם משנה ג, לדברי הכל. 58) כחכמים שם. 59) שלא תטמא התרומה הטהורה. 60) ולכן תעלה ותאכל. ולא כר' אליעזר (שם משנה ב), שאם נפלה סאה תרומה טמאה לתוך מאה חולין טהורים - תעלה התרומה ותישרף, שהיא שנפלה היא שעלתה, אלא כדעת חכמים שם.

יד. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[61] שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה - בָּטְלָה בְּמִעוּט[62] וְאוֹכְלִין הַכֹּל בְּטָהֳרָה[63]. וְאִם נָפְלָה[64] לְפָחוֹת מִמֵּאָה - יַנִּיחַ הַכֹּל עַד שֶׁיֵּרֵקֵב.

61) שם משנה ד. 62) כחכמים שם. ולא תעלה (פירוש המשניות שם), שהרי הכל תרומה. 63) בכורות כב: וכג. 64) שם משנה א, והובא למעלה הלכה יא.

טו. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[65] שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְנוֹדַע לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה סְאָה שְׁנִיָּה וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אוֹמְרִים: לַמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה רִאשׁוֹנָה נָפְלָה שְׁנִיָּה, לְפִי שֶׁתּוֹלִין אֶת הַקַּלְקָלָה בַּמְּקֻלְקָל[66]. נָפְלָה סְאָה[67] רִאשׁוֹנָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה סְאָה שְׁנִיָּה וְנוֹדַע לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אֵין אוֹמְרִים: לַמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה שְׁנִיָּה נָפְלָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שְׁתֵּיהֶן מְקֻלְקָלוֹת.

65) תוספתא תרומות פ"ז, וירושלמי שם פ"ד הלכה ח. והמדובר כשאין באף אחת מהן מאה ואחת נגד התרומה, באופן שזו שנפלה הסאה תרומה לתוכה - נדמעה, או שיש בכל אחת ואחת מאה ואחת, וזו שהסאה נפלה אל תוכה חייבת בהרמת סאה לכהן (רדב"ז). 66) שהראשונה נדמעה או נתחייבה בהרמה. ראה למעלה. והשנייה מותרת. וראה למעלה פ"י הלכה יד. 67) תוספתא וירושלמי שם.

טז. הָיוּ שְׁתֵּי קֻפּוֹת[68], אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה[69], וְנָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְאַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ הַטְּמֵאָה נָפְלָה.

68) תוספתא שם, וירושלמי שם פ"ז הלכה ג. 69) בתוספתא שם: "אחת של תרומה טמאה, ואחת של תרומה טהורה". ולדעת רבינו, הוא־הדין אם שניהם של חולין (כסף־משנה), שכל שהוא מקולקל יותר, תולין בו הקלקלה.

יז. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[70], אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין טְמֵאִין[71]: נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה[72], וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ בְּטָהֳרָה כִּתְרוּמָה[73].

70) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך תרומה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וראה למעלה הלכה יב, שלדעת רבינו, היינו פחות מכביצה. ועיין להלן. 71) כן הוא בירושלמי שם, וכן הוא ברמב"ם כ"י שהיה לפני הר"י קורקוס. אבל בשו"ת ר"י הנגיד העתיק "חולין טהורים". וכן הגיה הכסף־משנה, בכדי ליישב קושיית הראב"ד. וראה להלן הלכה יח, והלכה כא והערה עז. 72) והחולין מותרים. ראה למעלה פ"י הלכה יד. 73) שלא אמרו "תרומה לתוך תרומה נפלה" אלא במקום שיש הפסד (= איסור החולין באכילה), אבל לענין זה, להזהר בטהרה, שאין כאן הפסד - חששו שמא נפלה התרומה לתוך החולין, ונמצא אוכל תרומה בטומאת הגוף (מהר"י קורקוס). (וראה להלן הלכה כא, והערה עח). ובירושלמי שם אמרו: "והחולין יאכלו נקודים", היינו פחות פחות מכביצה, שלא יטמאו את התרומה.

יח. נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה[74], וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קְלָיוֹת (בְּטָהֳרָה כִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה.

74) הלכה זו צריכה עיון: הלא בין אם נפלה לתוך התרומה, ובין אם נפלה לתוך החולין, היא אוסרת, ולמה תלו שתרומה לתוך תרומה נפלה לאסור את התרומה ולהתיר את החולין. וכן מפורש בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה, ואחת של חולין טמאין וכו' נפלה סאה תרומה טמאה, שתיהן אסורות, מה־נפשך, אי לתוך תרומה נפלה אסור, אי לתוך של חולין נפלה אסור" (ועיין עוד להלן, הלכה כא והערה עז).

יט. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה, וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קְלָיוֹת)[75] אוֹ יִלּוֹשׁוּ בְּמֵי פֵּרוֹת[76].

75) כל המוקף, ליתא בדפוס רומי ובדפוס קושטא וברמב"ם כ"י שלפני הר"י קורקוס, ובעוד כמה כתבי־יד (תוספתא

כפשוטה). ואמנם הדברים כפולים. 76) הראב"ד השיג על זה "שלא יתכן לומר תאכל קליות או תלוש במי פירות, שהרי כבר נטמאה התרומה ונטמאו החולין, אלא כשהוכשרו עסקינן". ומתוך זה הגיה הכסף־משנה בהלכה הקודמת "ואחת של חולין טהורין", ולפי זה מיושבים דברי רבינו כאן, שהמדובר בחולין טהורים שעוד לא הוכשרו לקבל טומאה, וחששו שמא נפלה התרומה אל החולין, ולפיכך תיקנו שלא יכשירום לקבל טומאה, שלא ייטמאו מהתרומה. שאף־על־פי שלענין איסור אכילה לא חששו שמא נפלה בהם התרומה - במקום שאין הפסד (= זהירות שלא להכשיר) חששו, כמבואר למעלה בהלכה הקודמת (וראה להלן הלכה כא והערה עז).

1 **כ. שְׁתֵּי קֵפּוֹת[77], אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה וְאַחַת שֶׁל**
2 **חֻלִּין טְהוֹרִין, וְנָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ**
3 **אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה, וְהַחֻלִּין**
4 **יֵאָכְלוּ קְלִיּוֹת.**

77) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין כו' נפלה סאה תרומה טהורה, אני אומר לתוך של תרומה טמאה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וכן בתוספתא שם פ"ו (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 141 64): "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואינו ידוע לאי זו מהן נפלה, הריני אומר לתוך תרומה טמאה נפלה, וחולין טהורין לא יאכלו בטהרה עד שיתחשבו שאין בכל עיסה ועיסה כביצה". ומפרש רבינו כבירושלמי, בשנפלה תרומה טהורה. שאילו נפלה תרומה טמאה, דינו מפורש בהלכה הסמוכה.

5 **כא. נָפְלָה סְאָה[78] שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן**
6 **- שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. שֶׁסְּפֵק תְּרוּמָה טְמֵאָה - אָסוּר[79],**
7 **וּסְפֵק הַמְּדֻמָּע - מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּר תְּרוּמָה טְמֵאָה**
8 **- מִן הַתּוֹרָה, וְאִסּוּר הַמְּדֻמָּע - מִדִּבְרֵיהֶן, עַל**
9 **הָעִקָּרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[80].**

78) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, ואינו יודע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה". וראה למעלה הלכה יז, שבשתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאים, ונפלה סאה של תרומה טמאה לתוכם - שתיהן אסורות לדעת הירושלמי. ודברי רבינו צריכים עיון. [ויתכן כי דברי רבינו נשתבשו ונתהפכו, ויש להשוותם לדברי הירושלמי. וכן צריך להיות: (הלכה יז) שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה כתרומה. (הלכה כא) נפלה סאה של תרומה טמאה לתוך אחת מהן, שתיהן אסורות וכו'. והרי זה ממש כדברי הירושלמי. וראה למעלה הערה עג. ולפי"ז אין מקום להשגת הראב"ד ולהגהת הכסף־משנה למעלה הלכה יז, עיין שם הערה ע והערה עה. (הלכה כ) שתי קופות, אחת של תרומה טמאה ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות. (הלכות יח־יט) נפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות (בטהרה כו' יאכלו קליות) או ילושו במי פירות. והרי זה שוב כדברי הירושלמי, ועיין בר"י קורקוס. 79) [זה מוסב על מה שלמעלה הלכה יז (ראה למעלה, שהלכה יז והלכה כא מחוברות), ששתי קופות, אחת תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, שנפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, שאומרין לתוך של תרומה נפלה, ואף־על־פי־כן החולין יאכלו בטהרה, כי לענין זה אנו חוששים שמא התרומה נפלה לתוך החולין, ועל זה כתב שספק תרומה טמאה אסור, שאיסור תרומה טמאה מן התורה, היינו שאם נתערבה כאן בחולין הטמאים, ויטמאו אותה, הרי הוא עובר על איסור דאורייתא של מטמא תרומה, שאף־על־פי שמן התורה בטלה ברוב, אין זה אלא לענין אכילה, שזהו בדיעבד. אבל לענין טומאה, שאפשר להזהר עוד בטהרה, הרי זה כלכתחילה, והרי אין מבטלין איסור לכתחילה, ובתרומה זהו איסור דאורייתא לכל הדעות, כמו שכתב אבני־מילואים בתשובה סימן יח). 80) כלומר, במין במינו. עיין שם פט"ו הלכות א־ו, י־יג.

יום שלישי כ"ה מנחם־אב ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שחבית סתומה מדמעת בכל שהוא, ביצה שנתבלה בתבלין של תרומה או שאור של תרומה שנפל לתוך העיסה. מין בשאינו מינו בתרומה אם הוא בנותן טעם. הכובש ירק של חולין עם ירק של תרומה או איזה דבר אחר. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית יין של תרומה. ב' כוסות של יין אחד תרומה ואחד חולין מזוגים במים, שנתערבו. שמן של תרומה שנפל על גבי פירות או על גבי דבר אחר. הדברים שנקראו תרומה. והאוכל תרומה מה הוא מברך.

10 **א. חָבִית סְתוּמָה[2] - מְדַמַּעַת בְּכָל שֶׁהוּא[3]. כֵּיצַד?**
11 **חָבִית סְתוּמָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים**
12 **חָבִיּוֹת סְתוּמוֹת - נִדְּמַע הַכֹּל. נִפְתְּחוּ הֶחָבִיּוֹת[4] -**
13 **תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה.**

2) שהוא דבר חשוב ואינו בטל (פט"ז מהל' מאכלות אסורות ה"א־ג). 3) ערלה פ"ג מ"ז. 4) שבטלה חשיבותן. שם מ"ח. והיינו שנפתחו מאליהם, אבל אסור לפתחם, שאין מבטלין איסור לכתחלה (שם הי"ב, ועי' רדב"ז כאן).

14 **ב. חָבִית סְתוּמָה[5] שֶׁנִּתְעָרְבָה[6] בְּמֵאָה חָבִיּוֹת, וְנָפְלָה**
15 **אַחַת מֵהֶם לַיָּם הַגָּדוֹל[7] - הֵרֵי כֻּלָּן, וְאוֹמְרִין: שֶׁל**
16 **תְּרוּמָה הִיא שֶׁנָּפְלָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּתְאֵנָה שֶׁנָּפְלָה**
17 **לְמֵאָה[8], וְנָפְלָה אַחַת מֵהֶן לַיָּם הַגָּדוֹל; אֶלָּא צָרִיךְ**
18 **לְהַפְרִישׁ אַחַת. לְפִי שֶׁהַחָבִית - נִפִּילָתָהּ נִכֶּרֶת[9],**
19 **וּתְאֵנָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אֵין נִפִּילָתָהּ נִכֶּרֶת.**

5) שאינה בטלה לעולם, מחמת חשיבותה (בהלכה

הקודמת). 6) זבחים עד, ב. כריש לקיש וכרבא שהוא בתרא. ראה 'כסף משנה' שפירש דבריו. 7) ראה בהגהות 'שיטה מקובצת' שם. 8) שבטלה אלא שצריך להפריש אחת לכהן (למעלה פי"ג ה"א). 9) כרבא, אליבא דריש לקיש, שם.

1 **ג. חָבִית סְתוּמָה[10] שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חָבִיּוֹת וְנִפְתְּחָה**
2 **אַחַת מֵהֶן[11] - נוֹטֵל מִמֶּנָּה[12] אֶחָד מִמֵּאָה[13] וְשׁוֹתֶה**
3 **אוֹתָהּ הֶחָבִית[14]; אֲבָל שְׁאָר הֶחָבִיּוֹת - אֲסוּרוֹת עַד**
4 **שֶׁיִּפְתְּחוּ. וְכָל אַחַת וְאַחַת שֶׁתִּפְתַּח מֵהֶן - נוֹטֵל**
5 **מִמֶּנָּה כְּדֵי דְּמוּעָה[15] וְשׁוֹתֶה הַשְּׁאָר. נִתְעָרְבָה[16] חָבִית**
6 **בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים חָבִיּוֹת, וְנִפְתְּחוּ מֵהֶם מֵאָה - נוֹטֵל**
7 **מֵהֶם כְּדֵי דְּמוּעַ חָבִית אַחַת[17] וְשׁוֹתֶה הַמֵּאָה; וּשְׁאָר**
8 **הַחֲמִשִּׁים אֲסוּרוֹת, וְאֵין מַחֲזִיקִין לְאוֹתָהּ חָבִית שֶׁל**
9 **תְּרוּמָה שֶׁהִיא בְּרֹב[18]. אֲפִלּוּ הָיוּ כַּמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת**
10 **- כֻּלָּן מְדֻמָּע, וְכָל מַה שֶּׁיִּפְתַּח - נוֹטֵל הֵימֶנּוּ אֶחָד**
11 **מִמֵּאָה[19], וְהַשְּׁיָרִים שׁוֹתֶה, וְהַשְּׁאָר מְדֻמָּע.**

10) זבחים שם, מימרא של רבי אלעזר. 11) כלומר, נפתחה מאליה (שם), וראה למעלה ה"א. 12) ונותן לכהן. 13) כלומר: אחד ממאה ואחד. 14) אף־על־פי שאין טעם לזה, שהרי ממה־נפשך: אם חבית זו תרומה, הרי כולה אסורה, ואם היא חולין - כולה מותרת, תקנת חכמים היא: אם נתיר כאן בלי הרמה לכהן, יבואו לטעות גם באופן שיתפתחו כולן ('מעשה רוקח'). 15) אחד ממאה ואחד. 16) זבחים שם, מימרא של רבי אושעיא, וכן הוא ב'ירושלמי' תרומות פ"ד ה"ז. 17) [וכן כתב להלן "נוטל הימנו אחד ממאה". וצריך עיון: הרי נפלה חבית אחת לתוך מאה וחמשים חביות, ואם כן אינו צריך ליטול אלא אחד ממאה וחמשים ואחת, וכשרוצה להתיר המאה שנפתחו אינו צריך להרים אלא מאה חלקי מאה וחמשים ואחת. וכן כתב רש"י בזבחים שם ד"ה כדי דמועה אחד מק"נ (כן צריך להיות), אלא שהוסיף שם שאפילו אם יטול אחת ממאה, לא נאמר איסורא ברובא איתא, עיי"ש]. 18) כלומר, במאה (שם). 19) [ראה למעלה, וצ"ע].

12 **ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[20], שֶׁהַמְחַמֵּץ**
13 **וְהַמְתַּבֵּל אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ, אִם רִסֵּק תַּפּוּחַ[21]**
14 **שֶׁל תְּרוּמָה וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ הָעִסָּה וְהֶחְמִיצָה - כָּל הָעִסָּה**
15 **מְדֻמַּעַת וַאֲסוּרָה לְזָרִים.**

20) פט"ז ה"א, מהמשנה בערלה פ"ב מ"ד. 21) תרומות פ"י מ"ב.

16 **ה. בֵּיצָה שֶׁנִּתַּבְּלָה[22] בִּתְבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה - אֲפִלּוּ**
17 **חֶלְמוֹן שֶׁלָּהּ[23] אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בוֹלֵעַ.**

22) שם מי"ב. 23) שהוא בפנים, וכל־שכן החלבון שהוא בחוץ.

18 **ו. שְׁאוֹר[24] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הָעִסָּה, וְהִגְבִּיהוּ[25]**
19 **וְאַחַר כָּךְ נִתְחַמְּצָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[26].**

24) תוספתא תרומות פ"ח. 25) היינו שהיה מאה בעיסה נגד השאור, והגביהו כדין תרומה שנפלה למאה, למעלה פי"ג ה"א (ר"י קורקוס ו'אור שמח'). 26) שכיון שהגביהו השאור אף־על־פי שנתחמצה אחר־כך, אין אנו אומרים שנתחמצה על־ידי השאור, אלא מעצמה נתחמצה. וראה תוספתא כפשוטה שם.

20 **ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[27], שֶׁאִם נִתְעָרֵב (תְּרוּמָה) מִין בְּשֶׁאֵינוֹ**
21 **מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם. לְפִיכָךְ, בָּצָל מְחֻתָּךְ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם**
22 **הַתַּבְשִׁיל[28], אִם הַבָּצָל תְּרוּמָה וְהַתַּבְשִׁיל חֵלִין, וְיֵשׁ**
23 **בּוֹ טַעַם הַבָּצָל - הֲרֵי הַתַּבְשִׁיל אָסוּר לְזָרִים; וְאִם**
24 **הַבָּצָל חֵלִין וְהַתַּבְשִׁיל תְּרוּמָה, וְנִמְצָא טַעַם הַתַּבְשִׁיל**
25 **בַּבָּצָל - הֲרֵי הַבָּצָל אָסוּר.**

27) בפט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"א־ו, ולמעלה פי"ג ה"ב. 28) [רבינו מנה כאן שלשה דברים: מחותך, מבושל, עם תבשיל סתם (שאינו עדשים). ולפי המבואר בהלכה הסמוכה - כל אחד מהדברים הנ"ל, כלומר: מחותך (אף־על־פי שלא נתבשל, ואף שלא בתבשיל אחר אלא בעדשים שנתבשלו), מבושל (אף־על־פי שהבצל שלם, ואף שלא בתבשיל אחר אלא בעדשים שנתבשלו), בתבשיל אחר (אף־על־פי שהוא שלם ואף־על־פי שלא נתבשל) - בכל האופנים הנ"ל, בין שהבצל חולין והתבשיל תרומה, ובין שהבצל תרומה והתבשיל חולין - הכל אסור. ולא התירו אלא באופן שאין אף אחד משלשת הדברים הנ"ל. כגון: בצל שלם, עדשים (ולא בתבשיל אחר) שנתבשלו, וכשלא נתבשל הבצל עמהם. וכנראה שכוונת רבינו כאן אינה לשלושת הדברים ביחד, אלא לכל אחד ואחד מהם לחוד, וראה ב'משנה ראשונה'].

26 **ח. עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ[29] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ לְתוֹכָן בָּצָל**
27 **יָבֵשׁ[30]: אִם הָיָה שָׁלֵם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[31], וְאִם הָיָה**
28 **מְחֻתָּךְ - בְּנוֹתֵן טַעַם[32]. וְאִם בִּשֵּׁל[33] הַבָּצָל עִם**
29 **הָעֲדָשִׁים, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן**
30 **טַעַם[34]. וּשְׁאָר כָּל הַתַּבְשִׁיל[35] - בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ הַבָּצָל**
31 **אַחַר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בֵּין שֶׁבִּשְׁלוֹ עִם הַתַּבְשִׁיל, בֵּין שָׁלֵם**
32 **בֵּין מְחֻתָּךְ - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם[36]. וּמִפְּנֵי מָה**
33 **בָּצָל שָׁלֵם לְתוֹךְ עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ אֵין מְשַׁעֲרִין**
34 **אוֹתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵב מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי הוּא שָׁלֵם;**
35 **וְלֹא פּוֹלֵט לְתוֹכָן, שֶׁכְּבָר נִתְבַּשְּׁלוּ. וְאִם הָיוּ בְּצָלִים**
36 **רַכִּים[37] - הֲרֵי הֵן כִּמְחֻתָּךְ. וְכֵן אִם נִטְלָה פִּטְמָתוֹ[38]**
37 **וּקְלִפָּתוֹ הַחִיצוֹנָה[39], אוֹ שֶׁהָיָה לַח[40] - הֲרֵי הוּא**
38 **כִּמְחֻתָּךְ. וְהַקַּפְלוּט[41] - בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ, בֵּין שָׁלֵם**
39 **בֵּין מְחֻתָּךְ - בְּנוֹתֵן טַעַם[42].**

29) תרומות פ"י מ"א ו'ירושלמי' שם. וכתב רבינו בפירושו שם: "הדין שוה בין שהיו עדשים של תרומה ובצל של חולין או בצל של תרומה ועדשים של חולין", וראה ב'כסף משנה'. 30) 'ירושלמי' שם. כלומר, שיש לו קליפה יבשה שאין בה לחות ('מלאכת שלמה'). 31) בסמוך ביאר רבינו, שהבצל השלם אינו בולע, והעדשים שכבר נתבשלו, אף הן אינן בולעות. ולפיכך בין כשהבצל תרומה והעדשים חולין, ובין כשהבצל חולין והעדשים תרומה - כיון שהבצל שלם

והעדשים כבר נתבשלו, הכל מותר. אבל אם העדשים עוד לא נתבשלו, אף־על־פי שהבצל שלם, בין אם הבצל תרומה ובין אם העדשים תרומה - הכל אסור, שכיון שהעדשים עוד לא נתבשלו, הן פולטות הרבה ואז הבצל בולע, אף־על־פי שהוא שלם. וראה להלן. 32) משנה, שם. ואף־על־פי שהעדשים לא נתבשלו עוד - הן פולטות קצת, ומכיון שהבצל מחותך הוא בולע את הטעם הזה. 33) ירושלמי שם, שלא התירו אלא אם נתבשלו העדשים מקודם. 34) שאף־על־פי שהבצל שלם - כיון שנתבשלו ביחד הוא בולע. 35) משנה, שם. היינו חוץ מעדשים. 36) שרק העדשים טבעם לא לבלוע ולא לפלוט הרבה לאחר שנתבשלו, אבל תבשיל אחר דרכו לבלוע ולפלוט, ולפיכך אף־על־פי שהבצל שלם, הוא בולע אם הוא חולין, ומפליט אם הוא תרומה. 37) ירושלמי שם: "היו שנים שלשה קטנים, כמחותכין הן". 38) ירושלמי שם: "העביר פטמתו, כמחותך הוא". 39) שם (כסף משנה). 40) ירושלמי שם: "ביבש, אבל בלח אסור". 41) שם. והוא מי בצל (תפארת ישראל מעשר שני פ"ב מ"א). ובפירוש המשניות לרבינו שם כתב, שהוא החציר שבארץ הצבי, וראה בהלכה הסמוכה. 42) שבניגוד לבצל שלם, הוא בולע הרבה, וגם אותו המעט שנפלט מעדשים שנתבשלו נפלט אל תוכו.

ט. הַכּוּבֵּשׁ יָרָק[43] שֶׁל חֻלִּין עִם יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְזָרִים. חוּץ מִמִּינֵי בְּצָלִים וְחָצִיר וְשׁוּמִים[44], שֶׁאִם כָּבַשׁ יָרָק שֶׁל חֻלִּין עִם בְּצָלִים שֶׁל תְּרוּמָה, אוֹ בְּצָלִים שֶׁל חֻלִּין עִם בְּצָלִים שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[45]. כָּבַשׁ יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה עִם בָּצָל שֶׁל חֻלִּין - הֲרֵי הַבָּצָל מֻתָּר לְזָרִים[46].

43) [בתרומות שם מ"י: "כל הנכבשים זה עם זה, מותרים". וכבר הקשו בזה רבים (עי' תוספות יום־טוב ו'משנה ראשונה' שם): הלא קיימא־לן "כבוש הרי הוא כמבושל" (חולין צז:), ולמה מותרים הנכבשים זה עם זה? אבל יפה כתב ב'תוספות חדשים' שדעת רבינו לפסוק כרבי יוחנן (שם קיא:) ש"כבוש אינו כמבושל", אלא שהוא מפרש דבריו שאינו כמבושל, אבל הוא כמליח ואינו צריך אלא קליפה כדין מליח (עיי"ש בדבריו). ולפי זה דברי רבינו מבוארים על נכון, שהרי דעת רבינו (בפ"ט מהל' מאכלות אסורות הי"ז), שדבר הטעון קליפה ולא נקלף - מותר בדיעבד (ראה בשו"ע יו"ד סי' צא ס"ד), ולכן כתב רבינו "הכובש ירק" לפי שירק שהוא עלים אינו בר קליפה, ולכן הוא מותר לזרים. וראה להלן]. 44) במשנה שם: "החסית", ופירש רבינו: "השומים והבצלים ומיניהם לחריפותם וחידודם". ובהם אמרו "כבוש הרי הוא כמבושל" ומבליע בכולו. 45) שהתרומה נבלעה בכל הירק או בכל הבצלים, כנ"ל. 46) משנה, שם. לפי שהירק של תרומה אינו חריף ואינו מבליע בכל הבצל. [ונראה שהמדובר בבצלים ירוקים ארוכים שאינם בני קליפה, ככל ירק. אבל בצלים יבשים ועגולים, שאפשר לקלפם - צריכים קליפה, ראה למעלה].

י. זֵיתֵי חֻלִּין[47] שֶׁכְּבָשָׁן עִם זֵיתֵי תְּרוּמָה: אִם הָיוּ פְּצוּעִין אֵלּוּ וָאֵלּוּ, אוֹ שֶׁהָיוּ חֻלִּין פְּצוּעִין וְשֶׁל תְּרוּמָה שְׁלֵמִין, אוֹ שֶׁכְּבָשָׁן בְּמֵי תְּרוּמָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שְׁלֵמִין, אוֹ שֶׁהָיוּ זֵיתֵי תְּרוּמָה פְּצוּעִין וְזֵיתֵי הַחֻלִּין שְׁלֵמִין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. לְפִי שֶׁהַפְּצוּעִין שׁוֹאֲבוֹת מִן הַשְּׁלֵמִין[48].

47) תרומות שם מ"ז. 48) ואין השלמים שואבים מן הפצועים.

יא. מֵי כְּבָשִׁים[49] וּמֵי שְׁלָקוֹת שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְזָרִים.

49) שכבשם במי מלח (משנה, שם).

יב. הַשֶּׁבֶת[50]: עַד שֶׁלֹּא נָתְנָה טַעַם בַּקְּדֵרָה - יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם תְּרוּמָה; מִשֶּׁנָּתְנָה טַעַם בַּקְּדֵרָה - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם תְּרוּמָה[51].

50) עוקצין פ"ג מ"ד. וכן הוא בלשון ערבי: שבת (פירוש המשניות שם) והוא אניס (רע"ב ו'תפארת ישראל' שם). 51) "כיון שהשליך כחו בבשול (= בתבשיל) וימצא בבשול (= בתבשיל) טעם השבת, כבר תמה תועלתו והנשאר ממנו אחר־כך הוא במדריגת השמרים, אשר אינן ראויים לאכילה (ראה למעלה פי"א הי"ג) ועל כן אינו חייב בתרומה" (פירוש המשניות, שם).

יג. הָרוֹדֶה[52] פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן תְּרוּמָה: אִם הָיְתָה פַּת חִטִּים - הֲרֵי זוֹ מַתֶּרֶת[53]; וְשֶׁל שְׂעוֹרִים - אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹאֲבוֹת[54].

52) תרומות שם, מ"ג. 53) כדעת רבי יוסי שם, וכרבא שאמר (עבודה זרה סו:) "ריחא לאו מילתא היא", וראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הל"ג (כסף־משנה). 54) כדברי רבי יוסי, שם.

יד. תַּנּוּר[55] שֶׁהִסִּיקוֹ בְּכַמּוֹן[56] שֶׁל תְּרוּמָה וְאָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת - הַפַּת מֻתֶּרֶת[57]; שֶׁאֵין בָּהּ טַעַם כַּמּוֹן, אֶלָּא רֵיחוֹ, וְהָרֵיחַ אֵינוֹ אָסוּר.

55) תרומות שם, מ"ד. 56) הוא הנזכר בישעיה כח, כז. והוא "קיממעל" (תפארת ישראל' שם). 57) ואף־על־פי שתנור שהסיקו בקליפי ערלה ובכלאי הכרם - הפת אסורה (פט"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ב) - אין לדמות תרומה שמותרת בהנאה, לערלה וכלאי הכרם שאסורים בהנאה, ראה ברש"י בעבודה זרה שם, וברע"ב במשנה, שם.

טו. שְׂעוֹרִין[58] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר שֶׁל מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהִבְאִישׁוּ מֵימָיו - הֲרֵי הֵן מֻתָּרִין; שֶׁאֵין נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם אוֹסֵר.

58) תרומות שם, מ"ב. וכן פירשה הר"ש שם.

טז. תִּלְתָּן[59] שֶׁל תְּרוּמָה, הוּא וְעֵצוֹ, שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ בּוֹר שֶׁל יַיִן, אִם יֵשׁ בְּזֶרַע הַתִּלְתָּן כְּדֵי לִתֵּן לְבַדּוֹ[60] טַעַם בַּיַּיִן - הֲרֵי הַיַּיִן אָסוּר[61] לְזָרִים.

59) שם, מ"ה. והוא נקרא בערבי "חולבה" (פירוש

המשניות, שם). 60) בלי סיוע מהעץ שאין בו קדושת תרומה. 61) אבל אם בתלתן לבדו אין ליתן טעם ביין, אלא רק ביחד עם העץ - אינו אסור (משנה, שם).

יז. שְׁנֵי כּוֹסוֹת[62] שֶׁל יַיִן, אֶחָד תְּרוּמָה וְאֶחָד חֻלִּין, מָזַג כָּל אֶחָד בְּמַיִם וְאַחַר כָּךְ עֵרְבָן[63] - רוֹאִין אֶת הַיַּיִן הַחֻלִּין כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וּכְאִלּוּ יַיִן הַתְּרוּמָה נִתְעָרֵב בַּמַּיִם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִינוֹ: אִם רָאוּי אוֹתוֹ הַמַּיִם לְבַטֵּל טַעַם יַיִן הַתְּרוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים, וְאִם לַאו - אָסוּר; שֶׁכְּבָר בֵּאֲרָנוּ[64], שֶׁאֵין הַמַּיִם מַעֲלִין אֶת הַיַּיִן.

62) עבודה זרה עג, ב. 63) ואין ביין של חולין מאה כנגד יין של תרומה (׳תוספות׳ שם ד"ה שני). 64) למעלה פי"ג ה"ט, עיי"ש.

יח. יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה[65] שֶׁנָּפַל עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת - יְדֵיחֵם וְהֵם מֻתָּרוֹת[66]. וְכֵן שֶׁמֶן[67] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת - יְדִיחֵם וְהֵם מֻתָּרוֹת. נָפַל הַשֶּׁמֶן[68] עַל גַּבֵּי יַיִן - יַקְפֶּה אוֹתוֹ, וְהַיַּיִן מֻתָּר לְזָרִים. נָפַל עַל גַּבֵּי הַצִּיר[69] - יַקְפֶּה אוֹתוֹ וְיִטֹּל קְלִפָּה[70] מֵעַל הַצִּיר, כְּדֵי שֶׁיָּסִיר כָּל הַצִּיר שֶׁבּוֹ טַעַם הַשֶּׁמֶן.

65) תוספתא תרומות פ"ח. 66) במשנה, עבודה זרה סה, ב: "יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחן והן מותרות, ואם היו מבוקעות אסורות". והביאה רבינו בהל׳ מאכלות אסורות שם הל"ב, ועי׳ רדב"ז. 67) תוספתא, שם. 68) שם. 69) שם. 70) שם ליתא.

יט. קִדֵּרָה[71] שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ תְּרוּמָה - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חֻלִּין; וְאִם בִּשֵּׁל - בְּנוֹתֵן טַעַם. וְאִם שָׁטַף הַקִּדֵּרָה בְּמַיִם אוֹ בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְבַשֵּׁל בָּהּ[72]. בִּשֵּׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי - אֵין צָרִיךְ לִשְׁטֹף אֶת כֻּלּוֹ, אֶלָּא שׁוֹטֵף מְקוֹם הַבִּשּׁוּל בִּלְבַד[73].

71) זבחים צו, ב. 72) הראב"ד השיג בזה על רבינו, וכתב שצריך הגעלה בחמין ואחר־כך שטיפה בצונן. וכן מפורש בזבחים שם. וחכמי לוניל שאלו את פי רבינו על ענין זה (שו"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סי׳ קנ) ורבינו השיב על זה, וזו לשון השאלה והתשובה: "שאלה בסדר עבודה נמצא כתוב בו, שכלי שנתבשל בו תרומה אינו צריך הגעלה אלא מריקה (?) ושטיפה, ועינינו לתשובת גאוננו מייחלות, כי לעניות־דעתינו לא נתמעטה תרומה משאר קדשים כי־אם למריקה ושטיפה יתירה שהוא אחר הגעלה של כלים שנתבשל בהם קדשים צריך (הגעלה), ולתרומה לא צריך, אבל בלא הגעלה ליכא מאן דמיקל - תשובה, זה שאמרתי אין כלי שנתבשלה בו תרומה צריך הגעלה בספר זרעים, הוא אמור בהלכות תרומה, ולא מדיוקא דההיא מתניתא האמורה שם בזבחים בפרק דם חטאת [צו:] - סמכתי, אלא על המשנה השנויה בסוף תרומות [פי"א מ"ח], דהא תנן המערה מכד לכד והטיף ג׳ טיפין נותן לתוכה חולין, הרכינה ומיצתה הרי זו תרומה. וזהו פירושה וכו׳. ממשנה זו דקדקתי שאין קדירה זו שנתבשלה בה תרומה צריכה הגעלה לחולין אלא שטיפה בלבד. וקל־וחומר הדברים, אם היין או השמן הנשאר בדופני הכד אינו מדמע אף־על־פי שאילו הרכין על צדה היה מתמצה ממנה תרומה המדמעת כו׳ קל־וחומר לתרומה שנבלעה בחרסית שיעלה על הדעת שיצא אותו הנבלע וידמע, שזה הנבלע בחרסית אין בו ממש וכו׳" (מקצת התשובה הועתקה בר"י קורקוס ובכסף־משנה. ועי׳ רדב"ז). ועי׳ ב׳פרי חדש׳ יו"ד סי׳ קכב, שתמה על דברי רבינו. [ולולא דברי רבינו בתשובה הנ"ל, היה אפשר לפרש בדברי רבינו כאן, שהכוונה לשטיפה שלאחר הגעלה, וכמו שכתב בפ"ה מהל׳ חמץ ומצה הכ"ג, שכל הגעלה צריכה שטיפה בצונן אחריה, אלא שעיקר החידוש הוא שאין השטיפה צריכה מים, וכמו שאמר רבא בזבחים שם, שמה שמיעטו תרומה מדין מריקה ושטיפה, היינו שבקדשים צריך שטיפה במים דוקא, ולא במים ולא במזוג, ואילו בתרומה - טוב גם ביין ובמזוג, וראה עוד להלן].

73) כן אמר אביי בזבחים שם, שמה שמיעטו תרומה מדין מריקה ושטיפה, הוא שבקדשים אפילו בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי, ואילו בתרומה לא צריך אלא מקום הבישול בלבד.

כ. תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[74] וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְהַחַלָּה וְהַבִּכּוּרִים - כֻּלָּן נִקְרְאוּ תְּרוּמָה[75]. בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר נֶאֱמַר: וַהֲרַמֹּתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ. וְאוֹמֵר: כִּתְרוּמַת גֹּרֶן[76]. וּבְחַלָּה נֶאֱמַר: חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה. וְנֶאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְגוֹ׳ וּתְרוּמַת יָדֶךָ; וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁטָּעוּן הֲבָאַת מָקוֹם שֶׁלֹּא פֵּרְטוֹ בְּפָסוּק זֶה חוּץ מִן הַבִּכּוּרִים, וּבָהֶן נֶאֱמַר: וּתְרוּמַת יָדֶךָ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֵן קְרוּאִין תְּרוּמָה[77].

74) ערלה פ"ב מ"א. 75) מעילה טו, ב. וראה למעלה פ"י ה"ד. 76) [זה נאמר לענין חלה. ואולי יש למחקו מכאן, ולהעתיקו להלן אחרי המילים "ובחלה נאמר חלה תרימו תרומה" [ואומר כתרומת גורן]. ועי׳ רדב"ז]. 77) מעילה, שם.

כא. לְפִיכָךְ, דִּין אַרְבַּעְתָּן לְעִנְיַן אֲכִילָה[78] וְדִמּוּעַ - אֶחָד הוּא: כֻּלָּן עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה[79], וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[80], וְאִם נִטְמְאוּ - יִשָּׂרְפוּ[81]. וְדִין תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי[82] בְּכָל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל וַדַּאי, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹקִין עַל אֲכִילָתָהּ[83].

78) כלומר, לענין איסור אכילה, ראה למעלה פ"י ה"ד. 79) ערלה, שם. 80) בין לענין דימוע ובין לענין איסור אכילה בכזית. 81) ראה למעלה פ"ב הי"ד־ט"ו. 82) ערלה ומעילה, שם. 83) שאין לוקין על הספק (כסף־משנה).

כב. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אוֹתוֹ מַאֲכָל, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ[84]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן[85] וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל תְּרוּמָה[86]. וְכָךְ קִבַּלְנוּ וְרָאִינוּ אוֹתָם מְבָרְכִין אֲפִלּוּ בְּחַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ[87]. שֶׁגַּם אֲכִילַת קָדְשֵׁי הַגְּבוּל כַּעֲבוֹדָה[88], שֶׁנֶּאֱמַר: עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם.

84) שמאחר שמצוה לאכול (ראה להלן), פשוט שצריך לברך עליה (כסף־משנה). ויתכן כי זוהי כוונת המשנה (במעשר שני פ"ה מי"א) "לא שכחתי מלברכך", דהיינו על אכילתה. שכן כל הפרשה מדברת באכילה (ר"י קורקוס). [וראה ב'שיטה מקובצת' לברכות מ, ב. ולהלן פי"א מהל' מעשר שני הט"ו - הערת הרב חיים פרדס]. 85) ש"כל האוכל מתנה שיש בה קדושה, מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו'" (פ"א מהל' ביכורים ה"ב, וראה במשנה־למלך פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"א). 86) כדין העושה מצוה לעצמו, שמברך "לעשות" (בלמ"ד) ולא ב"על" (פי"א מהל' ברכות הי"א). 87) שגם על מצוה דרבנן מברכים "וציונו". והיכן ציונו? - "לא תסור מכל הדברים", "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (שבת כג.). 88) פסחים עג, א. הרי שהיא מצוה. "וכל מצות־עשה שבין אדם למקום - מברך עליה קודם לעשייתה" (הל' ברכות שם, ה"ב).

1 **סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא**

יום רביעי כ"ו מנחם־אב ה'תשפ"א

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר

2 **מִצְוָה אַחַת וְהוּא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה**
3 **וְשָׁנָה מִשְּׁנַת הַזְּרִיעָה[1] וְלִתְּנוֹ לַלְוִיִּם. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ**
4 **בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

1) למעט שנת השמיטה שאינה שנת זריעה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר מה נקרא מעשר ראשון, ואם ישראל מותר לאוכלו, ואם יש בו קדושה. ודין אם הכהנים יאכלו פירותיהם בטבלם. ואם מוציאין המעשר מכהן לכהן. האוכל פירותיו טבלין או בן לוי האוכל מעשרו בטבלו. אם מותר להיות אוכל והולך ואח"כ יפריש. ואם מעשרין ממקום זה על מקום אחר. ודין הדברים שהתרומה והמעשר שוין בהם. האומר לחבירו הריני מעשר על ידך. והדברים שפטורים מהמעשר. ודין אין מעשרין אלא מן המובחר. ואם מעשרים באומד. ודין המפריש מקצת מעשר אם הוא מעשר.

5 **א. אַחַר[2] שֶׁמַּפְרִישִׁין[3] תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[4] מַפְרִישׁ אֶחָד**
6 **מֵעֲשָׂרָה מִן הַנִּשְׁאָר. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וּבוֹ**
7 **נֶאֱמַר: כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיְיָ**
8 **וְגוֹמֵר. וְהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה[5] לַלְוִיִּים[6], זְכָרִים וּנְקֵבוֹת[7];**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבְנֵי לֵוִי[8] הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל**
10 **לְנַחֲלָה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחר שמפרישין תרומה גדולה, מפריש אחד מעשרה מן הנשאר, וזהו הנקרא מעשר כו'".

וצריך להבין מדוע קדמה הפרשת תרומה, והלא התרומה היא קודש שאסורה לזר, ואילו מעשר הוא חולין ו"אין בו קדושה כלל", כלומר: תרומה היא מתנה לה', ומעשר ראשון (ללוי) ומעשר עני הם לצורך מחייתם של הלוי והעני, ומדוע לאחרם עד לאחר הפרשת תרומה, ובפרט לעני על־פי הידוע ממעשה רבי נחום איש גמזו עד כמה יש להיזהר בנתינת מזונות העני במהירות הכי גדולה.

אלא, שמלבד זאת שקודם התרומה הרי היא טבל, הרי ישנה מצוה לעשר מן המובחר "האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו... כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו כו'". ומובן שעל־פי־זה מוטב לתת ללוי ולעני מעשר שכבר הורמה תרומתו, כי על־ידי התרומה נעשית "הרמה" בכל הכרי, וממילא נתינת המעשר אחר־כך היא מן המשובח ו"מן החלב". ובנוגע לעני שיש למהר נתינת מעשרו, הנה מכיון ש"תרומה גדולה אין לה שיעור מן התורה.... אפילו חיטה אחת פוטרת את הכרי" יכול להפריש תרומה ב"רגע כמימרא", ואף שצריך גם לברך על הפרשת תרומה, הרי "אם הפריש הכל זה אחר זה מיד ולא סח ביניהן, כוללן בברכה אחת ומברך להפריש תרומות ומעשרות".

ההוראה לעבודת ה': כשיהודי עוסק בענייני פרנסה וזוכה לברכת ה', לכל־לראש צריך להפריש "מעשר" מפרנסתו עבור יהודים אחרים שזקוקים לעזר וסיוע, ועל־ידי־זה זוכה לברכת ה' תשע פעמים ככה, וככל שיגדל חלק הצדקה יגדלו בהתאם שאר תשע החלקים.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן י"ח)

2) שכן הוא סדר ההפרשה. 3) ואף שעדיין לא נתן התרומה לכהן - מפריש מעשר ראשון, שמה שנאמר: "מלאתך ודמעך לא תאחר" לא נאמר אלא על סדר ההפרשות, ולא על סדר הנתינות. 4) נקראת "תרומה גדולה" ביחס לתרומת מעשר שהיא אחד ממאה, ואילו תרומה גדולה היא אחד מחמישים. 5) בניגוד למעשר שני שהוא לבעלים. 6) כדעת רבי עקיבא, ולא כר' אלעזר בן עזריה שאמר: מעשר ראשון אף לכהן. 7) שהרי גם לוייה שנשבית או נבעלה בעילת זנות, נותנים לה מעשר ואוכלת, אלא שאין חולקין לה בבית הגרנות משום ייחוד. 8) מפסוק זה לא למד אלא שהמעשר ללויים, אבל שהוא ניתן גם לנקבות אין ללמוד ממנו, שהרי אדרבא "ולבני לוי" יש לדרוש: "ולא לבנות לוי".

11 **ב. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מֻתָּר בַּאֲכִילָה לְיִשְׂרָאֵל[9], וּמֻתָּר**
12 **לְאָכְלוֹ בְּטֻמְאָה[10]; שֶׁאֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל. וְכָל מָקוֹם**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעַשְׂרוֹת קֹדֶשׁ אוֹ פִּדְיָה - אֵינוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר**
14 **שֵׁנִי. וּמִנַּיִן שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חֻלִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: וְנֶחְשַׁב**
15 **לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכַמְּלֵאָה מִן הַיָּקֶב;**
16 **מַה גֹּרֶן וְיֶקֶב[11] - חֻלִּין לְכָל דָּבָר, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן**
17 **שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[12] - חֻלִּין לְכָל דָּבָר. לְפִיכָךְ[13], בַּת**
18 **לֵוִי שֶׁנִּשְׁבֵּית[14] אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת[15] - נוֹתְנִין**
19 **לָהּ הַמַּעֲשֵׂר וְאוֹכֶלֶת[16]. אֲבָל מִי שֶׁשָּׁמְעָה[17] שֶׁמֵּת**
20 **בַּעְלָהּ אוֹ הֵעִיד לָהּ עֵד אֶחָד[18], וְנִסֵּת[19], וְאַחַר כָּךְ בָּא**
21 **בַּעְלָהּ - קָנְסוּ אוֹתָהּ חֲכָמִים שֶׁתְּהֵיֶה אֲסוּרָה[20]**
22 **בְּמַעֲשֵׂר.**

9) דלא כרבי מאיר שאמר "מעשר ראשון אסור לזרים".

10) למדו זאת בספרי (מן הפסוק "ואכלתם אותו בכל מקום", "אפילו בקבר". 11) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. 12) אבל קודם שניטלה תרומתו אסור באכילה משום תרומת מעשר המעורבת בו. 13) לפי שהוא חולין. 14) וחוששים שמא נבעלה לגוי. 15) לגוי או לעבד כנעני. שאם הייתה בת כהן הייתה נפסלת מתרומה. 16) ולא קנסו אותה, כדלהלן בשמעה שמת בעלה, משום שזנות אינה שכיחה. 17) מפי גוי המסיח לפי תומו או מפי עד ששמע מפי עד אחר או מפי עבד ושפחה, שכל אלה אינם כשרים לעדות אחרת. 18) נראה שאם העידו לה שני עדים וניסת ואחר כך בא בעלה - לא קנסוה. [ואף על פי שלעניין חזרה לבעלה פסק רבינו שם פרק י הלכה ה, שאפילו ניסת בשני עדים תצא מזה ומזה - לעניין מעשר לא קנסוה, שהרי נבעלה בעילת זנות לא קנסוה, משום שזנות לא שכיחה, כמו כן נישואין בעדים ואחר כך יבוא בעלה ויתברר ששני העדים העידו שקר, גם זה לא שכיח]. 19) אבל אם לא ניסת אלא נתקדשה בלבד, לא קנסוה, שהרי לא עשתה איסור. 20) משמע שאסורה אף באכילת מעשר.

1 **ג. לְוִיִּים[21] וְכֹהֲנִים מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[22], כְּדֵי**
2 **לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[23]. וְכֵן הַכֹּהֲנִים**
3 **מַפְרִישִׁין שְׁאָר תְּרוּמוֹת[24] וּמַעַשְׂרוֹת[25] לְעַצְמָן. וּלְפִי**
4 **שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹטְלִין מִן הַכֹּל[26], יָכוֹל יֹאכְלוּ פֵּרוֹתֵיהֶן**
5 **בְּטִבְלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם. מִפִּי**
6 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: 'אַתֶּם' - אֵלּוּ הַלְוִיִּם; 'גַּם אַתֶּם' -**
7 **לְרַבּוֹת אֶת הַכֹּהֲנִים.**

21) הקדים לויים לכהנים, לומר לך שלא רק לויים מפרישים מעשר ראשון רק כדי להפריש ממנו תרומת מעשר ולא כדי ליתנו ללוי אחר, אלא גם הכהנים מפרישים שלא על מנת ליתן ללוי. 22) ומשאירים לעצמן. ואף על פי שבישראל עיקר מצוות ההפרשה ליתנה ללוי או לכהן ואם הפריש על דעת שלא לתת אין כאן שום מצוה, - בלויים וכהנים אין הדבר כן. 23) כלומר, בשניהם אין הפרשת המעשר כדי ליתנו לאחרים ובכל זאת יש הבדל ביניהם: הלויים מפרישים מעשר כדי להפריש תרומת מעשר וליתנה לכהן, ואילו הכהנים מפרישים מעשר ראשון כדי להפריש תרומת מעשר לעצמם. 24) כגון תרומה וחלה וביכורים, שכולן נקראות תרומה. 25) אין הדברים מובנים, שהרי במעשר שני ובמעשר עני אין לכהן חלק [וה"פרישה" כתב שמעשרות לאו דווקא אלא הכוונה למעשר ראשון. אבל גם זה לא מיושב שהרי מעשר ראשון כבר הוזכר למעלה. ונראה שהיה כתוב "שאר תרומ"", כלומר: שאר תרומות. וטעו וכתבו "שאר תרו"מ, ושוב פענחו "שאר תרומות ומעשרות" או "שאר תרומות ומעשר"]. 26) כלומר, נוטלים תרומות מן הישראלים ומן הלויים ואוכלים אותן. וכיוון שכן, היה מקום לטעות שיהיו מותרים לאכול טבל, שהרי כל איסור טבל הוא מחמת תערובת התרומות.

8 **ד. אֵין מוֹצִיאִין הַמַּעֲשֵׂר[27] מִיַּד הַכֹּהֲנִים[28]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
9 **כִּי תִקְּחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[29]. וְכֵן כָּל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה[30]**
10 **- אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִכֹּהֵן לְכֹהֵן[31]. וְעֶזְרָא קָנַס אֶת**
11 **הַלְוִיִּם בִּזְמַנּוֹ[32] שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לָהֶן[33] מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, אֶלָּא**
12 **יִנָּתֵן לַכֹּהֲנִים, לְפִי שֶׁלֹּא עָלוּ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם[34].**

27) מעשר ראשון. 28) וכל שכן שאין מוציאים אותו מיד הלויים. 29) כן הוא בספרי. "ישראל נותנים מעשר ללויים, אבל אין כהנים נותנים מעשר ללויים". וכן הוא בספרי זוטא שם: "מאת בני ישראל אתם לוקחים את המעשר, אין אתם לוקחים את המעשר מיד הכהנים, מכאן אמרו אין מוציאים המעשר מיד הכהנים". 30) תרומות, זרוע ולחיים וקיבה. 31) [ומה שאמרו שם: שתרומה ותרומת מעשר וחלה מוציאים מידם - היינו מיד הלויים, ולא מיד הכהנים]. 32) ראה למעלה (הלכה א) שדעת רבינו כרבי עקיבא, שמעשר ראשון רק ללויים ולא לכהנים. ואף על פי כן קנסם עזרא שלא יתנו להם [=ללויים] כלל אלא רק לכהנים. אולם קנס חמור זה לא היה אלא בזמנו של עזרא אבל לאחר מכן לא קנס, אלא שלמי שירצה יתן: לכהן או ללוי. ועיין במנחת חינוך (מצוה שצה) שהעיר איך עקר עזרא מצוה מן התורה, וכתב שלדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן עזרא אינם מן התורה אתי שפיר. 33) אבל אין מוציאין מן הלוי מעשר ראשון שלו, וכן בדיעבד אם נתן ישראל ללוי מעשר ראשון, הרי הוא שלו, שכן אמרו בחולין שם: "אימר דקנסינהו עזרא דלא יהבינן להו, משקל מינייהו מי אמר". 34) והמקור לזה, שלא עלו עימו לירושלים, הוא בעזרא ח, טו: "ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם".

13 **ה. הָאוֹכֵל פֵּרוֹתָיו[35] טְבָלִין[36], וְכֵן לֵוִי שֶׁאָכַל הַמַּעֲשֵׂר**
14 **בְּטִבְלוֹ[37], אַף עַל פִּי[38] שֶׁהֵן חַיָּבִין מִיתָה לַשָּׁמַיִם[39] -**
15 **אֵין מְשַׁלְּמִין הַמַּתָּנוֹת[40] לְבַעְלֵיהֶן[41]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר**
16 **יָרִימוּ לַה' - אֵין לְךָ בָּהֶן כְּלוּם עַד שֶׁיָּרִימוּ אוֹתָן.**
17 **וּבְחוּצָה לָאָרֶץ[42] מֻתָּר לְאָדָם לִהְיוֹת אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ**
18 **תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת.**

35) דווקא פירותיו, אבל על פירות טבל של אחר אינו חייב מיתה. 36) תבואה שלא הפריש ממנה תרומה, או מעשר ראשון, אבל אם הפריש תרומה ומעשר ראשון ולא הפריש מעשר עני, אינו חייב מיתה. 37) כלומר, שלא הפריש ממנו תרומת מעשר. 38) ורוצה לומר: אף על פי שחיוב מיתה בטבל הוא מחמת תערובת התרומות שבו ואם כן הרי הוא כאוכל תרומה - אף על פי כן אינם משלמים, לפי שלא זכה בהם הכהן אלא לאחר ההפרשה. 39) כן הוא בסנהדרין פג. ובתורת כהנים פרשת אמור סוף פרק ו "מנין לאוכל את הטבל שהוא במיתה דכתיב ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר וליף חלול חלול מתרומה מה תרומה במיתה אף כאן במיתה". ובתרומה אמרו ביבמות פו. "אמר קרא (בתרומה) ומתו בו כי יחללוהו". 40) והיינו כשאכל בשוגג, אבל אם אכל במזיד פטור הוא מלשלם אפילו בתרומה, מפני שאינו לוקה ומשלם. 41) הכהנים והלויים הינם בעלי המתנות, אלא שיש לנותני המתנות טובת הנאה בהן לתת אותן למי שהם רוצים. 42) היינו מצרים, שנער ועמון ומואב.

19 **ו. מְעַשְּׂרִין מִמָּקוֹם זֶה[43] עַל מָקוֹם אַחֵר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ**

לְעַשֵּׂר מִן הַמֻּקָּף[44]. אֲבָל אֵין מְעַשְּׂרִין מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[45], וְלֹא מִן הַחַיָּב עַל הַפָּטוּר, וְלֹא מִן הַפָּטוּר עַל הַחַיָּב; וְאִם עִשֵּׂר - אֵינוֹ מְעֻשָּׂר.

43) כלומר, מתבואה הנמצאת במקום זה על תבואה הנמצאת במקום אחר. 44) כלומר, סמוך כמו "אין מקיפין שתי חביות". ולמד רבינו דין זה ממה ששנינו בפרק ב מביכורים, משנה ה "תרומת מעשר ניטלת שלא מן המוקף". וסובר רבינו שכל שכן שהמעשר ניטל שלא מן המוקף, שכתב למעלה שתלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המוקף, זה אינו אלא בתרומת מעשר, כדי שלא יתחלף להם בתרומה גדולה הנתרמת רק מן המוקף, אבל במעשר אין כל חשש. 45) כן הוא בירושלמי תרומות פרק ב הלכה ד: "ואף אני מרבה שני מינין שבדגן שני מינין שבתבואה שאין תורמין ולא מעשרין מזה על זה". הרי שהשוו תרומה ומעשר לעניין זה.

ז. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: אֵין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה[46], כָּךְ בְּמַעֲשֵׂר: אֵין מְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: אִם תָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[47], כָּךְ בְּמַעֲשֵׂר: אִם הִפְרִישׁ - מַעְשְׂרוֹתָיו מַעֲשְׂרוֹת. וְכֹל שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַתְּרוּמָה[48] - פָּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר; וְכָל הַתּוֹרֵם[49] - מְעַשֵּׂר. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ בָּהֶן: לֹא יִתְרֹמוּ, וְאִם תָּרְמוּ - תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, כָּךְ אִם עִשְּׂרוּ - מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת. וְכֹל שֶׁאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[50], כָּךְ אֵין מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת[51].

46) כגון מן המחובר על התלוש, פירות שנה זו על פירות שנה אחרת ופירות חוץ לארץ על פירות הארץ. 47) כגון מן הרע על היפה, מדבר שלא נגמרה מלאכתו, מן הטמא על הטהור בשוגג. 48) כגון דבר שאינו מאכל אדם, או הלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות. 49) זה שאינו בכלל החמישה שלא יתרומו, ואם תרמו אין תרומתם תרומה. 50) כגון המדבר ואינו שומע, והאלם ששומע ואינו מדבר, והערום והשיכור והסומא. 51) כגון אחד מהחמישה המנויים שם.

ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵינִי מְעַשֵּׂר עַל יָדֶיךָ[52] - אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲמֹד עִמּוֹ עַד שֶׁיִּרְאֶה אִם יְעַשֵּׂר אוֹ לֹא יְעַשֵּׂר[53]. וְאִם אָמַר הוּא לַחֲבֵרוֹ: עַשֵּׂר עַל יָדַי - צָרִיךְ לַעֲמֹד עִמּוֹ[54].

52) כלומר, הריני מתקן המעשרות בשבילך. 53) שאף על פי שאין אומרים "שליח עושה שליחותו" להקל אלא להחמיר, היינו כשביקש המשלח את השליח, אבל אם השליח הציע עצמו, אומרים חזקה שליח עושה שליחותו אף להקל. 54) שכיוון שהוא ביקש מהשליח אין אומרים חזקה שליח עושה שליחותו.

ט. הֶחָרוּבִין[55] - אֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[56], לְפִי שֶׁאֵינָן מַאֲכַל [רב[57]] אָדָם. וְהַשְּׁקֵדִים הַמָּרִים, בֵּין בְּגָדְלָן בֵּין בְּקָטְנָן - פְּטוּרִין[58], לְפִי שֶׁאֵינָן אֹכֶל[59].

55) הכוונה לחרובי צלמונה שאינן חייבין אלא מדרבנן, אבל שאר חרובין מאכל רוב בני אדם הם וחייבין מן התורה. 56) מדברי סופרים, כלומר מדרבנן. 57) כן צריך להיות. וכן העתיק הראב"ד, ובדפוס רומי הגירסא: "לפי שאינן מאכל אדם", אבל גירסתנו היא הנכונה, שאם אינם מאכל אדם, אינם חייבים אפילו מדרבנן. ומקור דברי רבינו מן הספרי ומן הירושלמי: "מפרי העץ לרבות פירות האילן, יכול שאני מרבה חרובי שיטה וחרובי צלמונה וכו' תלמוד לומר מפרי העץ ולא כל פרי העץ", וסובר רבינו שמעשר האילנות מן התורה, ולפי זה נתמעטו חרובי צלמונה רק מחיוב דאורייתא. אבל דעת הראב"ד שמעשר האילנות (חוץ מתירוש ויצהר) אינו אלא מדרבנן, ואם כן חרובי צלמונה פטורים לגמרי. 58) כר' ישמעאל בר' יוסי שאמר בשם אביו "זה וזה לפטור". ופירש רבינו "זה וזה" שקדים מרים בין גדולים בין קטנים. 59) כלומר, בגדלן אינם אוכל מחמת מרירותם, ובקטנן, אף שהם מתוקים, הרי עדיין לא נגמרו. ולפיכך הקדים רבינו "בגדלן" ל"בקטנן", משום שבגדלם פשוט יותר לפטרם ממעשר.

י. אִילָן שֶׁנְּטָעוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - פָּטוּר מִמַּעַשְׂרוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה[60]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא חַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[61]. שֶׁהֲרֵי תְּאֵנָה הָעוֹמֶדֶת בְּחָצֵר - חַיָּב לְעַשֵּׂר פֵּרוֹתֶיהָ אִם אֲסָפָן כְּאֶחָת[62].

60) דווקא בשדה חייבים. 61) מדרבנן. 62) מעשרות פרק ג משנה ח: "תאנה שהיא עומדת בחצר אוכל אחת אחת ופטור. ואם צירף חייב", הרי שהנטוע בחצר כהנטוע בשדה, ובכדי שלא יסתרו דברי המשנה שם לדברי הירושלמי הנ"ל, על כורחנו שכוונת הירושלמי לפטור מן התורה, וכוונת המשנה שם לחייב מדרבנן. [וכל זה אינו אלא לדעת רבינו, שמעשר אילנות מן התורה, אבל לדעת הראב"ד שמעשר אילנות מדרבנן, על כורחנו סותרים דברי המשנה הנ"ל לדברי הירושלמי הנ"ל ועיין בהשגת הראב"ד].

יא. בְּצָלִים[63] שֶׁהִשְׁרִישׁוּ זֶה בְּצַד זֶה, אֲפִלּוּ הִשְׁרִישׁוּ בְּקַרְקַע עֲלֵיהָ - פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְׂרוֹת. נָפְלָה עֲלֵיהֶן מַפֹּלֶת[64] וַהֲרֵי הֵן מְגֻלִּין - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנְטוּעִין בַּשָּׂדֶה וְחַיָּבִין בְּמַעַשְׂרוֹת.

63) ומתוך זה שכתב רבינו הלכה זו כאן, נראה שהפטור הוא מפני שגג דינו כבית, שאין חיובו אלא מדרבנן, ומכיוון שאינו רוצה בהשרשתם של הבצלים לא חייבוהו חכמים. 64) היינו שמתמוטט גג העלייה ומעתה אינו בית אלא שדה.

יב. הַמְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ[65] מִפְּנֵי עֲנָבָיו, וּבָא אַחֵר וְאָסַף אֶת הַתְּאֵנִים הַנִּשְׁאָרוֹת בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה, אוֹ שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי הַמִּקְשָׁאוֹת וְהַמִּדְלָעוֹת[66], וּבָא אַחֵר וְאָסַף אֶת הָעֲנָבִים הַנִּשְׁאָרִים שָׁם הַמְפַזְּרִים בַּשָּׂדֶה: בִּזְמַן שֶׁבַּעַל הַשָּׂדֶה מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן[67] - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר

וּבִתְרוּמָה[68]; אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - מֻתָּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[69].

65) ויש בו גם תאנים וגם ענבים. 66) מקום צמיחת הקישואין והדלועין. 67) היינו, שיודעין בו שהוא מקפיד שלא יטלו מהם. 68) כלומר, אם גזל מן הפירות או אם נתן לו בעל השדה. 69) משום שהן הפקר והפקר פטור מן המעשר.

יג. אֵין מְעַשְּׂרִין אֶלָּא מִן הַמִּבְחָר. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֵלְבוֹ מִמֶּנּוּ, וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב; כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֵׂר[70] שֶׁמַּפְרִישִׁים הַלְוִיִּם - מִן הַחֵלֶב שֶׁבּוֹ[71], כָּךְ מַעֲשֵׂר שֶׁמַּפְרִישִׁים יִשְׂרָאֵל מִן הַגֹּרֶן וּמִן הַיֶּקֶב - מִן הַחֵלֶב שֶׁבּוֹ[72].

70) כלומר, תרומת מעשר, שהיא מעשר מן המעשר. 71) כלומר, מן החלב שבמעשר, שנאמר "בהרימכם את חלבו ממנו". 72) שתורמים מן היפה.

יד. אֵין מְעַשְּׂרִין בְּאֹמֶד[73], אֶלָּא בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן[74]. וְכָל הַמְדַקְדֵּק בְּשִׁעוּר - מְשֻׁבָּח[75]. וְהַמַּרְבֶּה בְּמַעֲשְׂרוֹת - מַעֲשְׂרוֹתָיו מְקֻלְקָלִין, שֶׁהֲרֵי הַטֶּבֶל מְעֹרָב בָּהֶן[76], וּפֵרוֹתָיו מְתֻקָּנִין.

73) דווקא מעשר, אבל תרומה ניטלת דווקא באומד ותרומת מעשר כמעשר. 74) תפס הסדר הרגיל בתלמוד, אבל להלכה המונה משובח והמודד משובח מן המונה והשוקל משובח משניהם. 75) כלומר המודד משובח מן המונה, והשוקל שהוא מדוקדק יותר, משובח משניהם. 76) כלומר, העודף על העשירית אין שם מעשר עליו, והרי הוא טבל.

טו. הַמַּפְרִישׁ מִקְצָת מַעֲשֵׂר[77] - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר[78], אֶלָּא כְּמִי שֶׁחָלַק אֶת הָעֲרֵמָה[79]; אֲבָל צָרִיךְ [לְהַפְרִישׁ] מִזֶּה הַחֵלֶק שֶׁיּוֹצִיא[80] מַעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ מֵאָה סְאָה, הִפְרִישׁ מֵהֶם חֲמִשָּׁה לְשֵׁם מַעֲשֵׂר - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ עַל הֶחָמֵשׁ סְאִין מַעֲשֵׂר בְּמָקוֹם אַחֵר[81], אֶלָּא מַפְרִישׁ מֵהֶן[82] חֲצִי סְאָה, שֶׁהִיא הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶן.

77) כלומר, הפריש פחות מעשירית התבואה שלפניו. והמדובר כשהיה בדעתו להוסיף ולהשלים. ומה שאמרו בתוספתא: "הממעט במעשרות מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלין" היינו כשאין בדעתו להשלים. 78) כיוון שלא השלים. 79) כלומר, כמי שחלק את הטבל סתם לשני חלקים, והרי שתי ערוגות טבל לפניו. 80) שהפריש בתורת מעשר ולא חל. ודווקא ממנו, ולא ממקום אחר שנראה כמפריש מן החיוב על הפטור. 81) כלומר, ממקום אחר. 82) מחמשת הסאין.

טז. הַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר זֶה[83] מְבֹרָךְ תְּחִלָּה[84], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין עַל הַמִּצְוֹת[85]. וְכֵן מְבֹרָךְ עַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְעַל מַעֲשֵׂר עָנִי וְעַל מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. מְבֹרָךְ עַל כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[86]; וְאִם הִפְרִישׁ הַכֹּל זֶה אַחַר זֶה מִיָּד וְלֹא סָח בֵּינֵיהֶן - כּוֹלְלָן בִּבְרָכָה אַחַת וּמְבָרֵךְ: לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְּׂרוֹת[87].

83) מעשר ראשון. 84) לפני ההפרשה. 85) "כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן". 86) "צריך לברך חמש ברכות". כלומר, על תרומה גדולה ועל ארבע המעשרות. וכל זה במפריש כל אחד לחוד, בהפסקה, ביניהן. 87) וראה בפרק י"א מהלכות ברכות, שהמפריש לאחרים מברך "על הפרשת תרומה".

יום חמישי כ"ז מנחם־אב ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שאינו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירותיו לאוכלן לעצמו. ודין פירות שאינן ראויות לאכילה בקוטנן או הראויות. ודין איזו היא עונת המעשרות. אם ימכור אדם פירותיו בעונת המעשרות למי שאינו נאמן עליהם.

א. אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא הַגּוֹמֵר פֵּרוֹתָיו[2] לְאָכְלָן לְעַצְמוֹ[3]. אֲבָל הַגּוֹמְרָן לְמָכְרָן - פָּטוּר מִן הַתּוֹרָה[4] וְחַיָּב מִדִּבְרֵיהֶם[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר וְגוֹ' וְאָכַלְתָּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא הַגּוֹמֵר תְּבוּאָתוֹ לְאָכְלָהּ.

2) גומר מלאכתם, שאז חל עליו חיוב ההפרשה. וראה להלן פ"ג הלכה ח, מה הוא גמר מלאכתם. 3) ואז חייב לעשר, אפילו אם נמלך למכרם (הגרע"א בגיליונו, ומנחת־חינוך מצוה שצה). 4) אפילו נמלך לאכלם בעצמו, כיון שבשעת גמר למלאכה, חשב למכרם (מנחת־חינוך שם). 5) ברייתא בבבא מציעא פח. "מפני מה חרבו חנויות של בית הינו, שלש שנים קודם ירושלים, מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה (כלומר, מה שאסור מדברי חכמים, מצאו לו היתר מן התורה - רש"י). שהיו אומרין עשר תעשר ואכלת - ולא מוכר, תבואת זרעך - ולא לוקח". הרי שמן התורה פטורים גם המוכר וגם הלוקח, ומדבריהם חייבים שניהם.

ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ - פָּטוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּבוּאַת זַרְעֶךָ, וְחַיָּב מִדִּבְרֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלְּקָחָן אַחַר שֶׁנִּגְמְרוּ מְלַאכְתָּן בְּיַד מוֹכֵר; אֲבָל אִם נִגְמְרוּ בְּיַד לוֹקֵחַ - חַיָּב לְעַשֵּׂר מִן הַתּוֹרָה[6].

6) כן גם דעת ר"ת בתוספות ד"ה תבואת. ומקורו ממה שאמרו בבכורות יא: שהלוקח טבלים בלתי ממורחים מן הגוי ומרחן הוא - חייב במעשרות מן התורה. וטעמו: כיון שמרחם הלוקח, הרי הם אצלו כ"תבואת זרעך" (תוספות שם). (והראב"ד סובר, שלוקח לעולם פטור מן התורה, ומקורו ממה שאמרו (סוטה מג:) "לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן, הוקבעו למעשר - בשדה, אבל בעיר קלא אית ליה למילתא", ומכיון שבעיר פטורים, משום שיש להם קול ויודעים שהם לקט שכחה ופאה, על־כרחינו שבשדה אינם חייבים אלא מדרבנן, משום מראית העין - אף־על־פי שמירחם העני (ודברי הכסף־משנה שם אינם מבוררים). ודעת רבינו נראה, שהמדובר כשמירחם בעל השדה,

שמירוח זה, שהוא על דעת לחלקם לעניים, אינו מחייב, כשם שמירוח למכרם אינו מחייב. וכן כתב רש"י בבבא קמא צד. ד"ה מרחו, שהמדובר שמירחם בעל השדה. וראה בדברי רבינו בפ"ב מהלכות תרומות הלכה ט).

1 **ג. פֵּרוֹת[7] שֶׁאֵינָן רְאוּיִים לַאֲכִילָה בְּקָטְנָן, כְּגוֹן**
2 **הַבֹּסֶר[8] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[9] עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ**
3 **וְיֵעָשׂוּ אֹכֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ - עַד**
4 **שֶׁיִּהְיֶה פְּרִי[10]. וְכֵן הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִיּוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת**
5 **כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ - עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה תְּבוּאָה[11]. וְזוֹ הִיא**
6 **עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[12]. וְקֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ הַתְּבוּאָה וְהַפֵּרוֹת**
7 **לְעוֹנָה זוֹ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[13] וּבְכָל**
8 **דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה[14].**

7) מעשרות פ"א משנה א. 8) היינו ענבים שלא נתבשלו (פירוש המשנה לשביעית פ"ד משנה ח). והיינו לפני שייראה חרצן שלהם מבחוץ, כדלהלן הלכה ה. וראה למעלה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד, ולהלן בפ"ט מהלכות מעשר שני הלכה ב. 9) אף מדבריהם, ראה למעלה פ"א הלכה ט. 10) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ועיין בירושלמי מעשרות פ"א הלכה ג. 11) ירושלמי שם סוף הלכה ב. [והנה רבינו הביא שני פסוקים בענין זה, אחד לפירות: "מפרי העץ, עד שיהיה פרי", ומכאן שצריך שיהא ראוי לאכילה (ולכן כתב בהלכה זו: "פירות שאינם ראויים לאכילה" - "ויעשו אוכל". ובהלכה ד: "פירות שהם ראויין לאכילה", "ראויין הם מתחילה לאכילה". ובהלכה ה: "התאנים - שיהו ראויים לאכילה". "הירק - עד שיהא ראוי לאכילה"), ופסוק שני לתבואה וקטניות: "תבואת זרעך, עד שתעשה תבואה". ובירושלמי (שם) מפורש "תבואת זרעך, דבר שהוא נזרע ומצמיח. יצא פחות משליש, שאינו נזרע ומצמיח". ומכאן לתלתן, שצריך שיהיה זרעה ראוי להצמיח (להלן הלכה ה). וכן תבואה משתביא שליש, שלפני כן אינה מצמחת (ירושלמי שם). וכן נראה שבמשנה מעשרות שם לא נזכר אלא "כל שהוא אוכל", "תחילתו אוכל וכו'". ואילו ענין ההצמחה לא נזכר אלא בתלתן (שם משנה ג) ובתבואה, בירושלמי שם. וכן כתב רש"י בסוכה לו. שהחכמים החולקים על ר' שמעון (שם משנה ד) ומחייבים אתרוגים קטנים במעשר, סוברים, שאף־על־פי שאינן מצמיחים, חייבים הם משום שראויים לאכילה. וכן כתב רבינו להלן הלכה ה: "והאתרוגים משיתעגלו, מפני שהם ראויין לאכילה כשהם קטנים". וכל זה אינו אלא בפירות, אבל תבואה שלא הביאה שליש, אף־על־פי שהיא ראויה לאכילה, שהרי חייבת בחלה (חלה פ"א משנה ג, ופ"ו מהלכות ביכורים הלכה ג) - אינה חייבת במעשרות, אלא־אם־כן מצמחת). 12) שנזכרה בשביעית פ"ד משנה ט, והיא מה שאמרו במעשרות שם משנה ב: "מאימתי הפירות חייבות במעשרות וכו'". 13) כלומר, בין רב ובין מעט, ראה להלן פ"ג הלכה יט, שאכילת עראי היא דוקא אם מקלף אחת ואוכל, אבל אם מקלף וכונס לתוך ידו, הרי זו אכילת קבע (ועיין שם עוד בהלכה כ, שגם שם כתב רבינו כלשון זו "כל מה שירצה" על אכילת קבע).

14) לרבות דרכים הקובעות למעשר, כגון אש ומלח (להלן פ"ג הלכה ג).

9 **ד. פֵּרוֹת שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה בְּקָטְנָן, כְּגוֹן**
10 **הַקִּשּׁוּאִים וְהַמְּלָפְּפוֹנוֹת[15], שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן[16] אֶלָּא**
11 **כְּדֵי לְהוֹסִיף בְּגוּפָן בִּלְבַד, אֲבָל רְאוּיִין הֵן מִתְּחִלָּה**
12 **לַאֲכִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר בְּקָטְנָן[17];**
13 **שֶׁמִּתְּחִלַּת יְצִיאָתָן בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת.**

15) שם משנה ד. ושם: "ובירק, הקשואים והדלועים והמלפפונות" והביאה רבינו כלשונה להלן הלכה ה וכאן קיצר. ותפוחים ואתרוגים שנשנו שם, הביא רבינו להלן שם, ולא הזכירם כאן, משום שיש להם שיעור כל שהוא "משיתעגלו". 16) במחובר לקרקע. 17) שם משנה א: "כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל, אף־על־פי שהוא שומרו להוסיף אוכל, חייב קטן וגדול".

14 **ה. אֵי זוֹ הִיא[18] עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת?[19] מִשֶּׁיַּגִּיעוּ הַפֵּרוֹת**
15 **הַזְּרִיעַ וְלִצְמֹחַ, הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא הַפְּרִי[20]. כֵּיצַד?**
16 **הַתְּאֵנִים - מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ רַכִּים עַד שֶׁיִּהוּ רְאוּיִים לַאֲכִילָה**
17 **אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת מִשְּׁעַת אֲסִיפָתָן[21].**
18 **הָעֲנָבִים וְהַבְּאוּשִׁים[22], וְהֵם הָעֲנָבִים הַדַּקִּים**
19 **הַמִּדְבָּרִיּוֹת[23] - מִשֶּׁיֵּרָאֶה הַחַרְצָן שֶׁלָּהֶם מִבַּחוּץ[24].**
20 **הָרִמּוֹנִים - מִשֶּׁיִּמַּס הַפֶּרַח[25] שֶׁלָּהֶן בֵּין הָאֶצְבָּעוֹת**
21 **וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ מַיִם[26]. הַתְּמָרִים - מִשֶּׁיִּפָּתְחוּ[27] כְּשְׁאוֹר.**
22 **הָאֲפַרְסְקִין - מִשֶּׁיִּטְּילוּ גִּידִים אֲדֻמִּים[28]. הָאֲגוֹזִים -**
23 **מִשֶּׁיִּתְפָּרֵשׂ הָאֹכֶל מֵהַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה[29]. הַשְּׁקֵדִים**
24 **הַמְּתוּקִים - מִשֶּׁתִּתְפָּרֵשׂ קְלִפָּתָן הַחִיצוֹנָה[30]; הַמָּרִים**
25 **- פְּטוּרִין לְעוֹלָם[31]. וּשְׁאָר כָּל בַּעֲלֵי קְלִפּוֹת, כְּגוֹן**
26 **הָאִצְטְרֻבּוֹלִין[32] וְהַלּוּט[33] וְהַבָּטְנִים[34] - מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ**
27 **קְלִפָּה הַתַּחְתּוֹנָה הַסְּמוּכָה לָאֹכֶל[35]. הַזֵּיתִים -**
28 **מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ שֶׁמֶן אֶחָד מִתְּשָׁעָה מִמַּה שֶּׁהֵן רְאוּיִין**
29 **לַעֲשׂוֹת כְּשֶׁיִּגְּמְרוּ, וְזֶה שְׁלִישׁ שֶׁלָּהֶן[36]. הַתַּפּוּחִים[37]**
30 **וְהָאֶתְרוֹגִים - מִשֶּׁיִּתְעַגְּלוּ[38], מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין**
31 **לַאֲכִילָה כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים. הַתּוּתִים וְהָאוֹג -**
32 **מִשֶּׁיֵּאָדִימוּ. וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַאְדִּים - מִשֶּׁיַּאְדִּימוּ[39].**
33 **הֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ נְקֻדּוֹת נְקֻדּוֹת שְׁחוֹרוֹת[40]. וְכֵן**
34 **כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁחִיר[41] - מִשֶּׁיִּנָּקְדוּ. הָאַגָּסִים**
35 **וְהַקְּרוּסְטְמֵלִין וְהַפְּרִישִׁים וְהָעֲזַרְדִּין - מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ**
36 **קָרְחוֹת קָרְחוֹת לְבָנוֹת. וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַלְבִּין -**
37 **מִשֶּׁיִּקְרְחוּ קָרְחוֹת[42]. הַתְּבוּאָה - מִשֶّתָּבִיא שְׁלִישׁ[43].**
38 **הַתִּלְתָּן - מִשֶּׁיִּהְיֶה[44] זַרְעָהּ רָאוּי לִצְמִיחָה אִם נִזְרַע[45].**
39 **וּבַיֶּרֶק: הַקִּשּׁוּאִין וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין**
40 **וְהַמְּלָפְּפוֹנוֹת וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּבִין בְּקָטְנָן, כְּמוֹ**
41 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[46]; וּשְׁאָר הַיֶּרֶק שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה עַד**
42 **שֶׁיַּגְדִּיל - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵא רָאוּי לַאֲכִילָה[47].**
43 **אֶשְׁכּוֹל שֶׁהִגִּיעַ בּוֹ[48] אֲפִלּוּ גַּרְגִּיר יְחִידִי - כֻּלּוֹ[49]**
44 **חִבּוּר לְמַעַשְׂרוֹת[50], וּכְאִלּוּ הִגִּיעַ כֻּלּוֹ[51]. וְלֹא אוֹתוֹ**
45 **אֶשְׁכּוֹל בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הָרוּחַ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹתָהּ הַגֶּפֶן**

1 שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָאֶשְׁכּוֹל. וְכֵן רִמּוֹן שֶׁהִגִּיעַ בָּהּ אֲפִלּוּ
2 פְּרִידָה[52] אַחַת - כֻּלָּהּ חִבּוּר[53].

18) שם משנה ב. 19) שמשעה שיגיעו הפירות לעונה זו, חייבים במעשרות. 20) כלומר, שיגיעו לשיעור כזה, שאם יזרעו יוכלו להצמיח, כל פרי לפי שיעורו. וכל השיעורים שנאמרו כאן, הם הבאת שליש בכל פרי לפי מה שהוא, ולא נזכרה הבאת שליש אלא בתבואה וזיתים משום שבשאר פירות יכול ליתן סימן, ובתבואה וזיתים אין סימן (הרא"ש). [ולפי מה שכתבנו למעלה (הלכה ג הערה י) צריך לומר, שמה שכתב רבינו "משיגיעו הפירות להזריע ולהצמיח", היינו שבדרך כלל שני השיעורים של "ראוי לאכילה" ושל "מצמיח" הם בזמן אחד. והא ראיה, שהרי אחרי זה כותב רבינו "כיצד התאנים כו' ראויים לאכילה"]. 21) ירושלמי שם הלכה ב. ונראה כי אינם חייבים במעשרות אלא אחר כ"ד שעות, שהרי קודם לכן אינם ראויים לאכילה. 22) בספרים אחרים ליתא (מעשה רוקח). 23) כמו שנאמר (ישעיה ה, ב) "ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (פירוש המשניות שם). 24) ירושלמי שם. והיינו שיתרככו ויזכككו קליפות הענבים עד שיראו הגרעינים מבחוץ לרוב המים שבתוכן (שם). וראה בסוף הלכה זו, כמה מן האשכול צריך שיגיע לשיעור זה ויהא חייב במעשר. 25) בדפוס רומי: "הפרד", וכן הגיה מהר"י קורקוס. וכן להלן בסוף ההלכה "פרידה". 26) כן הוא בירושלמי שם. 27) בדפוס רומי "משיתפתחו". וכן בפירוש מהר"י קורקוס. וכן הגיה הגר"י לנדא בפירוש המשניות שם, ועיין חזון־איש. 28) ירושלמי שם. "כי האפרסקין כשיתחילו להתבשל נמשכין בהם כמו חוטין או גידין אדומים" (פירוש המשנה שם). 29) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יהודה. ולשון המשנה: "האגוזים משיעשו מגורה", וכתב רבינו בפירושו למשנה: "משיבדל האוכל מן הקליפה, ויהיה האוכל כאילו הוא במגורה והוא האוצר". 30) כן הוא בתוספתא מעשרות פ"א הלכה ב. ולפי הפיסקא בירושלמי שם, מפורש כן במשנה. וכן הוא במשנה שבירושלמי עם פירוש ר"ש שירליאו, ובריבמ"ץ ומהר"י קורקוס. 31) בין בקטנן ובין בגדלן, וראה למעלה פ"א הלכה ט, ומה שביארנו שם. 32) ירושלמי שם. והם פרי הארז (עבודה זרה יד.). 33) הנזכר בבראשית מג, יא. והוא "אלצרין" שאמרו בירושלמי. 34) אלו ה"איפסטקין" שאמרו בירושלמי, ו"הם הנקראים פסתק בערבי" (מהר"י קורקוס). 35) כן הוא בירושלמי שם, שבשלשה אלה מודים חכמים לר' יהודה, האומר (שם משנה ב) "האגוזים והשקדים משיעשו קליפה (התחתונה)". 36) במשנה ג שם: "והזיתים משיכניסו שליש". ובירושלמי שביעית (פ"ד הלכה ז) "מהו שליש [שליש - כן גירסת רבינו, ועיין ראב"ד] לוג, מתניתא שהן עושין שלשה לוגין לסאה". הרי אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות. 37) שם משנה ד. 38) במשנה שם ליתא. ויתכן כי לפני כן אין הפרי ניכר. אבל צריך עיון, מניין לו לרבינו זה (כסף־משנה). 39) שם משנה ב. והיינו שיתחילו להאדים (פירוש המשניות שם). 40) שם משנה ג: "החרובין משינקדו". 41) כגון ענבי הדס וענבי סנה (ירושלמי שם). 42) הפירות הללו כשהן בוסר, מכוסין בשערות דקות, וכשמתחילין להתבשל מתקרחין מעט מעט, ובגמר בישולן נופל הכל והן לבנים (ר"ש שם). 43) כן הוא במשנה שם. ואז היא מצמחת, ראה למעלה הלכה ג והערה י. 44) צ"ל: משיהיה. 45) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם (הלכה ב) "כיצד בודק? נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים, אם שקע רובה חייבת, ואם לאו פטורה". וראה ברש"י ותוס' ר"ה יב: ד"ה משתצמח לזרעים. 46) למעלה הלכה ד. 47) כן הוא בירושלמי שם הלכה ג. 48) כלומר, הגיע לעונת מעשרות, שנראה החרצן שלו בחוץ, ראה למעלה. 49) כל האשכול. 50) כלומר, מחובר לחיוב מעשרות שחל עליו. 51) ירושלמי שם הלכה ב. 52) גרגיר אחד קטן שבתוך הרימון. 53) כלומר, כל הרוח שיש בה אותו הרימון, שיש בו אותה הפרידה, כן נראה ממה שכתב "וכן רימון" - משמע שדין הרימון כדין האשכול שקדם לו (כסף־משנה). וכן נראה ממה שכתב "כולה" חיבור, כל הרוח, שאם כוונתו רק על הרימון, היה לו לומר "כולו" כמו שאמר באשכול.

3 ו. לֹא יִמְכֹּר[54] אָדָם פֵּרוֹתָיו מִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת
4 הַמַּעַשְׂרוֹת[55] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת[56]. וְאִם
5 בִּכְּרוּ[57] - נוֹטֵל אֶת הַבִּכּוּרוֹת, וּמֵתֵּר לִמְכֹּר הַשְּׁאָר
6 שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[58]. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר
7 אָדָם אֶת גְּפִתּוֹ[59] וְאֶת זַגָּיו[60] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל
8 הַמַּעַשְׂרוֹת לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין[61]; שֶׁהַמַּשְׁקִין
9 הַיּוֹצְאִין מֵהֶם חַיָּבִין בְּמַעַשְׂרוֹת[62]. וְלֹא אֶת תִּבְנוֹ
10 לִלְקֹט מִמֶּנּוּ תְּבוּאָה[63] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהַתְּבוּאָה
11 שֶׁתִּלָּקֵט מִן הַתֶּבֶן חַיֶּבֶת בְּמַעַשֵּׂר.

54) מעשרות פ"ה משנה ג. 55) שהם חייבים מכאן ואילך במעשרות. 56) שמא לא יעשרם, והמוכרם לו עובר על "ולפני עור לא תתן מכשול" (ירושלמי). 57) שבאו חלק מן הפירות לעונת מעשרות. 58) ואף־על־פי שאשכול שהגיע בו אפילו גרגר יחידי לעונת המעשרות, כל אותה הרוח חיבור למעשרות - לא החמירו לענין מכירה, כיון שעתה אין עוד איסור באכילת הפירות בלי מעשר, וראה "משנה ראשונה". 59) גרעיני זיתים ופסולת שלהם. 60) קליפות ענבים הנשארות אחר דריסתן וסחיטתן (פירוש המשניות שם, וראה בר"ש). 61) כלומר, שפירש הלוקח שלוקחם כדי להוציא מהם משקין, אבל אם לא פירש - מוכרן לו, שמן הסתם אינם עומדים אלא לשריפה (מלאכת שלמה). 62) במשנה שם שנינו: "לא ימכור וכו' למי שאינו נאמן וכו' להוציא מהן משקין, ואם הוציא מהן חייבין במעשרות". ופירשה רבינו, כאילו נאמר "שאם הוציא וכו'", שזוהי נתינת טעם לאיסור המכירה (תוספות אנשי שם). 63) במשנה שם לא מפורש "ללקוט ממנו תבואה", אבל למדה רבינו מגפת וזגים. וראה בפירוש המשנה שם.

12 ז. שִׁמְרֵי יַיִן[64] שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם וְסִנְּנָן: אִם נָתַן
13 שְׁלִשָּׁה[65] וּמָצָא אַרְבָּעָה - מוֹצִיא מַעֲשֵׂר מִזֶּה הַיָּתֵר[66]
14 מִמָּקוֹם אַחֵר[67]. וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלָיו תְּרוּמָה; שֶׁהַתּוֹרֵם
15 בַּתְּחִלָּה - בְּלִבּוֹ עַל הַכֹּל[68], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּתְּרוּמָה[69].

64) מעשרות פ"ה משנה ד. 65) שם משנה ד. אבל צריך עיון, מניין לו לרבינו זה (כסף־משנה). 66) שם משנה ב. והיינו שיתחילו להאדים (פירוש המשניות שם). 67) שם משנה ג: "החרובין משינקדו". 41) כגון ענבי הדס וענבי סנה (ירושלמי שם). 42) הפירות הללו כשהן בוסר, מכוסין

1 מְצָא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁמְּצָא יָתֵר עַל
2 מִדָּתוֹ[70] וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם יַיִן - פָּטוּר[71].

64) מעשרות שם משנה ו. ופירושה בפסחים מב: לתירוץ אחד, בנותן מים על שמרים, אבל בנותן על חרצנים אינו חייב במעשר, שאינו יין, רק פליטה טפילה של הפרי. 65) כוסות מים (רש"י בבא בתרא צו: ד"ה רמא). 66) מן הכוס הרביעית. 67) אף ממקום אחר, וכל־שכן מיניה וביה, ואין אומרים שהוא מעשר מן החייב על הפטור, שחיוב גמור הוא (רע"ב שם). 68) ירושלמי שם הלכה ג. 69) בפרק ד מהלכות תרומות הלכה כא. 70) כלומר, יותר משלש כוסות שנתן. 71) שאין זה טעם חשוב של יין אלא "קיוהא דפירי בעלמא" (רש"י פסחים שם, ד"ה פטור, וראה ברשב"ם). וכן פירושו משנה זו בבבא בתרא צו:

3 ח. הַמַּקְדִּישׁ[72] פֵּרוֹתָיו כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין[73] עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ
4 לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר[74] וּפְדָאָן, וְאַחַר שֶׁפְּדָאָן הִגִּיעוּ[75] -
5 חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[76]. וְאִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת וְהֵם
6 בְּיַד הַגִּזְבָּר וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָן - פְּטוּרִין[77].

72) פאה פ"ד משנה ח. 73) אף שעוד לא הגיעו לעונת המעשרות, והם צריכים לקרקע וחשובים כקרקע, ואם־כן אין בהם מעלה. מכל־מקום הם הקדש, ופטורים מן המעשרות. 74) המבוארת למעלה הלכה ה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. ועיין ר"ש ורע"ב שם. 75) לעונת המעשר. 76) הואיל ולא היו ביד הקדש בשעת חובתם. 77) במשנה שם: "המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין, משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין" ומזה למד רבינו, שאם הקדישם עד שלא באו לעונת המעשרות, והגיעו לעונת המעשרות ביד הגזבר ואחר־כך פדאם - פטורים, כיון שבשעת חובתם היו בידי הגזבר. ובסוף המשנה שם נאמר עוד: "הקדישן עד שלא נגמרו וכו'", וזה הובא להלן פ"ג הלכה כה.

יום שישי כ"ח מנחם־אב ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המקדיש פירותיו כשהן מחוברין. פירות שהגיעו לעונת מעשר ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן. ודין שאחד משששה דברים קובע הפירות למעשרות, ואיזהו גמר מלאכתן של פירות. ודין מעשר ראשון שהקדימו בשבולין אם אוכל עראי, וכיצד היא אכילת עראי. המוצא קציצות בדרך או גרוגרות וכיוצא בזה אם חייב לעשר. המקדיש פירות תלושים ופדאם קודם שתגמר מלאכתן.

7 א. פֵּרוֹת[2] שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת[3] וְנִתְלְשׁוּ[4] וַעֲדַיִן
8 לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁקְּצָרָהּ וְדָשָׁהּ
9 וַעֲדַיִן לֹא זָרָה אוֹתָהּ[5] וְלֹא מֵרְחָהּ[6] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן
10 אֲכִילַת עֲרַאי[7] עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן[8]. וּמִשֶּׁתִּגָּמֵר
11 מְלַאכְתָּן[9] - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[10].

2) מעשרות פ"א מ"ב. 3) ראה למעלה פ"ב ה"ג־ה. 4) שפירות מחוברין אינם חייבים במעשרות (קידושין סב, א. ו'ירושלמי' שם ה"א). 5) לרוח, כדי להפריד המוץ מן הגרעינים. היינו במי שאינו ממרח אלא מעמיד ערימה (להלן הי"ג), ומכיון שלא זרה - לא העמיד ערימה ואין כאן גמר מלאכה. 6) היינו מי שדרכו לעשות מירוח שאין אצלו גמר מלאכה, אף־על־פי שזרה והעמיד ערימה, עד שיעשה מירוח (להלן שם). 7) אבל לא אכילת קבע, וכל זה מדבריהם, שמן התורה אין הבדל בין עראי לקבע (רש"י בברכות לא. ד"ה במוץ). 8) בערימה או במירוח, כנ"ל. 9) שם, מ"ה. 10) מכיון שהמדובר בגומר על־מנת למכרם בשוק, כדלהלן, על כרחנו שכל החיוב אינו אלא מדבריהם, כמפורש למעלה פ"ב ה"א.

12 ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[11] בְּגוֹמֵר פֵּרוֹתָיו לְמָכְרָן
13 בַּשּׁוּק[12]; אֲבָל אִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְהוֹלִיכָן בַּבַּיִת - הֲרֵי
14 זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן עַד
15 שֶׁיִּקָּבְעוּ לְמַעֲשֵׂר[13].

11) משנה, שם. 12) שלא בדעתו הדבר תלוי, ואפשר שימצא לוקח בפתח גורנו וימכר ויקבע למעשר, שמקח קובע למעשר, כדלהלן ('ירושלמי', שם). 13) במשנה, שם: "במוליך לביתו אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו". ורבינו כלל כל הדברים הקובעים למעשר, לרבות גם אלה הקובעים מדרבנן, כדלהלן ה"ג, ופ"ד ה"ב. ודעת הראב"ד בהשגה כאן, ולהלן בפ"ד ה"א, שבדגן תירוש ויצהר אין צריך לכל ששת הדברים הקובעים, והם מתחייבים בגורן ויקב בלבד.

16 ג. אֶחָד מִשִּׁשָּׁה דְּבָרִים קוֹבֵעַ הַפֵּרוֹת לְמַעֲשְׂרוֹת[14]:
17 הֶחָצֵר[15], וְהַמִּקָּח[16], וְהָאִשָּׁה[17], וְהַמֶּלַח[18], וְהַתְּרוּמָה[19],
18 וְהַשַּׁבָּת[20]. וְכֻלָּן אֵין קוֹבְעִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁנִּגְמְרָה
19 מְלַאכְתּוֹ[21].

14) מדבריהם, ראה להלן פ"ד ה"ב. 15) [בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "הבית". וכן נראה בהלכה הסמוכה: "כיצד וכו' עד שיכנסו לבית". אבל להלן בפ"ד שם, שכתב "שאין לוקין כו' עד שיקבע בכניסתו לביתו וכו', אבל וכו' בשאר הששה דברים שמנינו וכו'", נראה שהנוסחא "חצר" היא הנכונה. ויתכן כי צ"ל "הבית, החצר", ובכל זאת אין כאן אלא ששה, שחצר בכלל בית, ראה להלן שם ה"ז]. 16) להלן פ"ה, מה"א ואילך. 17) שם, מהי"ד ואילך. 18) שם, הי"ח. 19) שם, הי"ט. 20) שם, ה"כ. ולא מנה גם "כובש" הנזכר במעשרות פ"ד מ"א, ולהלן פ"ה הי"ד (ראה בראב"ד), משום שלדעת רבינו כובש הוא במלח (עיי"ש בפירוש המשנה) והרי הוא בכלל "מלח" (כסף־משנה ורדב"ז). 21) מימרא של רבי יוחנן בביצה לה, א - לענין חצר, מקח, שבת ותרומה. ולמד מזה רבינו גם לענין אש ומלח. וראה ב'חזון איש'.

20 ד. כֵּיצַד? פֵּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכָן לַבַּיִת, אַף עַל פִּי
21 שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - אוֹכֵל מֵהֶן אֲכִילַת עֲרַאי עַד
22 שֶׁנִּכְנְסוּ לַבַּיִת[22]; נִכְנְסוּ לַבַּיִת - נִקְּבְעוּ לְמַעֲשְׂרוֹת,
23 וְאָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[23]. וְכֵן אִם מְכָרָן, אוֹ
24 בִּשְׁלָן בָּאוּר, אוֹ כִּבְּשָׁן בְּמֶלַח, אוֹ הִפְרִישׁ מֵהֶן

תְּרוּמָה, אוֹ נִכְנְסָה שַׁבָּת עֲלֵיהֶם - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לַבַּיִת[24]. הִכְנִיסָן לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁתִּגְּמֹר מְלַאכְתָּן - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מֵהֶן עֲרַאי[25]. הִתְחִיל לִגְמֹר מְלַאכְתָּן מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לַבַּיִת - חַיָּב לְעַשֵּׂר הַכֹּל[26]. כֵּיצַד? הִכְנִיס קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁיְּשַׁפְּשֵׁף[27] - מִשֶּׁיַּתְחִיל לְשַׁפְּשֵׁף אַחַת[28] נִקְבְּעוּ הַכֹּל לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַתּוֹרֵם פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - מֵתֶר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[29]. חוּץ מִכַּלְכַּלַת תְּאֵנִים, שֶׁאִם תְּרָמָהּ קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - נִקְבְּעָה לְמַעֲשֵׂר[30].

22) וחצר בכלל בית, ראה בהלכה הקודמת. 23) אפילו עראי. 24) בבא־מציעא פח, א. 25) ראה להלן ה"ו. 26) בבא־מציעא שם, ב. וראה להלן שם. 27) ראה להלן ה"ח, שזהו גמר מלאכתם. 28) על דעת לשפשף כולם, ראה להלן שם. 29) עד שיתחיל לגמור מלאכתם כנ"ל, וכן בכל הדברים הקובעים למעשר. 30) מעשרות פ"ב מ"ד, כחכמים. וב'ירושלמי' שם ה"ג: "אמר רבי לעזר, בכלכלה של כל דבר היא מתניתין", וכן הוא בתוספתא שם (הוצאת ליברמן עמ' 10 231): "ומודים חכמים לרבי ליעזר בכלכלה של פירות שתרמה עד שלא נגמרה מלאכתה, שלא יאכל ממנה עראי". והיינו משום ש"כלכלה משיחפה כו', אם אינו מחפה משימלא וכו' אם אינו ממלא עד שילקט כל צרכו" (להלן ה"י, ממס' מעשרות פ"א מ"ה), "וכשתורם, בוודאי לא ילקוט עוד בכלכלה זו, שהיאך יתן שאינו מתוקן על מתוקן" ('שנות אליהו' שם).

ה. הַמֵּבִיא[31] לַבַּיִת סוֹכֵי תְּאֵנָה[32] וּבָהֶם תְּאֵנִים, מַכְבְּדֵי תְּמָרָה[33] וּבָהֶם תְּמָרִים[34]: אִם הִכְנִיסוּם תֵּינוֹקוֹת אוֹ פּוֹעֲלִים - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר; וְאִם הִכְנִיסָן בַּעַל הַבַּיִת - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר[35]. הִכְנִיס[36] שְׁבֻלִּים[37] לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה - לֹא נִקְבְּעוּ[38]; לְאָכְלָן מְלִילוֹת[39] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[40]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְבוּאָה[41]; אֲבָל בְּקִטְנִיּוֹת - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[42].

31) תוספתא מעשרות פ"ג (הוצאת ליברמן עמוד 8 238). 32) ענפי תאנה. 33) כפות תמרים. 34) שני אלה לא נגמרה מלאכתם למעשר, וכן נראה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות האחרות כאן. וראה להלן. 35) כשהביאם בעל הבית לבית, באה ראיית פני הבית, עם גמר מלאכה, בבת אחת, שכיון שמביאם לבית בוודאי אין דעתו ללקט עוד, ראה בהלכה הקודמת. אבל מחשבה של תינוקות אינה קובעת, שאין מחשבתן מחשבה. והבאת פועלים, אינה מחייבת את בעל הבית, שהרי אין הפירות שלהם. ואף־על־פי שהגומר פירות חבירו שלא מדעתו, נקבעו למעשר (להלן ה"ז) - שם המעשה של גמר המלאכה קובעת, והרי נגמרו, אבל כאן המחשבה קובעת, ואין מחשבתו של אחר מחייבת את בעל הבית, ראה ב'תוספות' יבמות פג, ב ד"ה אין אדם. אלא שעדיין צריך־עיון ממה שכתב להלן שם, שאחד מהששה דברים הקובעים למעשר, קובעים למעשר שלא מדעת בעל הבית, והרי גם חצר ובית בכלל הששה דברים הנ"ל. ועי' 'חזון איש'. 36) ברייתא בביצה יג, א. ותוספתא מעשרות פ"ג. 37) כלומר, הכניס תבואה במוץ שלה. 38) ואוכל מהן אכילת עראי, ופטור, שהרי לא נגמרה מלאכתן. 39) כלומר, שמשפשף את השבלים ואוכל את הזרעונים. 40) כרבי, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, שם. לפי שהכנסתן בשבלין היא גמר מלאכתן, שאין סופן לבוא לידי גורן אחר, וזה גרנן (רש"י שם), והריהו כמכניס אגוזים בקליפתם. 41) שהרבה כונסין אותה למלילות, וזהו גרנה. 42) כלשון השניה בגמרא שם. שסתם קטניות הכנסתם למירוח, ואין זה גרנן.

ו. מֵתֶר[43] לְהַעֲרִים עַל הַתְּבוּאָה לְהַכְנִיסָהּ[44] בַּמּוֹץ[45], כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה בְּהֶמְתּוֹ אוֹכֶלֶת וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר[46]. וְזוֹרֶה מְעַט מְעַט[47] אַחַר שֶׁהִכְנִיס לְבֵיתוֹ וּפָטוּר לְעוֹלָם[48] מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעַשְׂרוֹת, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַתְחִיל לִגְמֹר הַכֹּל.

43) מימרא של רבי אושעיא בפסחים ט, א. ובעוד מקומות. 44) לביתו. 45) כל זמן שלא נגמרה מלאכתה, ראה למעלה ה"ד, שאחר שנגמרה מלאכתה בבית, מתחייב במעשרות. 46) להלן ה"כ כתב רבינו "ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל ואפילו בתוך הבית", ועיי"ש שפירשנו, שהמדובר כשנכנס לבית, לפני שנגמרה מלאכתו. ואם כן יש להבין למה אמר כאן "שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה", הרי אכילת עראי מותרת גם לאדם, כל זמן שלא נקבע לאחר גמר מלאכה. ועי' ב'תוספות' מנחות סז, ב - ד"ה כדי, וב'תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ג שורה 10 הערה 12. 47) היינו, שלא על־מנת לגמור את הכל, שאם נתכוין לכך - הוקבע הכל למעשרות כדלהלן. 48) היינו, החלק הנשאר בבית בלי זריה ומירוח. אבל החלק שזרו אותו וגמרוהו - מתחייב במעשר, כמבואר למעלה ה"ד: "הכניס קישואין ודילועין לבית קודם שישפשף, משיתחיל לשפשף אחת - נקבעו הכל למעשר". ולא כדעת ה'תוספות' בבבא־מציעא פח, ב - ד"ה לא משיפקסו, עיי"ש.

ז. הַגּוֹמֵר[49] פֵּרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[50], וְכֵן הַקּוֹבֵעַ פֵּרוֹתָיו בְּאֶחָד מִן הַשִּׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁקּוֹבְעִים לְמַעֲשֵׂר[51] שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ טְבֻלוּ לְמַעֲשֵׂר[52].

49) כרבי יוחנן ב'ירושלמי' מעשרות פ"ב ה"א, ולא כריש לקיש. 50) באופן שהגמר קובע למעשר, כגון שעומדים להמכר בשוק ולא להוליכם לבית (למעלה ה"ב). 51) כגון שעומדים להוליכם לבית (שם), ולאחר שנגמרה מלאכתם (שם). 52) ב'ירושלמי' שם מפורש, שכשם שהממרח פירות חבירו שלא מדעתו, נטבלו לדעת רבי יוחנן, כמו־כן אם כבשם או שלקם שלא מדעתו - נקבעו למעשר, אבל יתר הדברים לא נזכרו שם. ואמנם קשה הדבר, כיצד יכול להיות מקח שלא מדעת הבעלים, וכיצד יכולה להיות תרומה שלא מדעתו, ומה ענין שבת לכאן, הרי השבת באה מאליה? ועי' רדב"ז, וראה עוד למעלה ה"ח.

ח. אֵי זֶהוּ[53] גְּמַר מְלַאכְתָּן שֶׁל פֵּרוֹת?[54] הַקִּשּׁוּאִין וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין - מִשֶּׁיְּשַׁפְּשֵׁף[55] בְּיָדוֹ וְיָסִיר

18 19 20 21 22 23 24 25 26 27

הַצְּהוּב שֶׁעֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֵׁעָר דַּק. וְאִם אֵינוֹ מְשַׁפְּשֵׁף[56] - מִשֶּׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה; וּבְאַבַּטִּיחַ - מִשֶּׁיַּסְדִּיר אוֹתוֹ בְּמִקְצָה[57] אַבַּטִּיחַ בְּצַד אַבַּטִּיחַ[58]. הָיָה[59] מְשַׁפְּשֵׁף אַחַת אַחַת[60] - כְּיָון שֶׁגָּמַר כָּל צָרְכּוֹ נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[61]. וְתוֹרְמִין[62] קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין[63] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵסִיר הַצְּהוּב מֵעֲלֵיהֶן.

53) מעשרות פ"א מ"ה. 54) ראה למעלה הלכות א־ג. 55) במשנה, שם: "הקישואים והדלועים משיפקסו - אבטיח משישלק", והיינו "משיפקסו" היינו "משישלק" - שיפול מהם השער (פירוש המשנה, שם). 56) שיש מוכרין אותם כמו שהם. 57) דרכם שמקצים מקום לשטוח אבטיחים. 58) שאין עושין מהם ערימה שהם נשברים כשהם זה על זה ('שנות אליהו' שם). 59) תוספתא מעשרות פ"א. 60) שלא על דעת לשפשף כולם, אלא חלק מהם בלבד, ראה להלן. 61) כלומר, אלא שנגמרו (רדב"ז). שרק אם נתכוין לשפשף כולם, הרי היא התחלה לחייב את כולה (למעלה ה"ד), אבל כאן שלא נתכוין לכך, אינו קובע אלא עד שיגמור כל צרכו (כסף־משנה ורדב"ז עיי"ש). 62) תוספתא, שם. [כלומר, אף־על־פי שאין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (פ"ה מהל' תרומות ה"ד) - כיון שמקצת מהם נקבעו, מותר לתרום מאלה שנקבעו על אלה שלא נקבעו, כמפורש למעלה (שם ה"ה) "מאימתי תורמין את הגורן - משיברור. ברר מקצת, תורמין מן הברור על שאינו ברור", ועי' כסף־משנה ורדב"ז]. 63) [כלומר, על קישואין ודילועין, ראה למעלה].

ט. הַיָּרָק[64] הַנֶּאֱגָד[65] - מִשֶּׁיֵּאֱגֹד[66]. אִם אֵינוֹ אוֹגֵד - מִשֶּׁיְּמַלֵּא אֶת הַכְּלִי. [אִם] אֵינוֹ מְמַלֵּא[67] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל עֲרַאי עַד שֶׁיְּלַקֵּט כָּל צָרְכּוֹ.

64) במשנה, שם. 65) שדרכו להמכר אגודות אגודות. 66) ראה להלן הי"ב. 67) כלומר, בכפר קטן שאין כלי מלא נמכר, אינם ממלאים את הכלי.

י. כַּלְכָּלָה[68] - מִשֶּׁיְּחַפֶּה[69] הַפֵּרוֹת שֶׁבָּהּ בְּעָלִים וּבְהוּצִין וְכֵיוָצֵא בָהֶן. אִם אֵינוֹ מְחַפֶּה - מִשֶּׁיְּמַלֵּא אֶת הַכְּלִי. אִם אֵינוֹ מְמַלֵּא[70] - עַד שֶׁיְּלַקֵּט כָּל צָרְכּוֹ.

68) של פירות, ראה למעלה ה"ד. 69) משיכסה. 70) כנ"ל.

יא. כְּלִי גָדוֹל[71] שֶׁדַּעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת חֶצְיוֹ - כֵּיוָן שֶׁמִּלֵּא חֶצְיוֹ נִטְבָּל. הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת כֻּלּוֹ - אֵינוֹ נִטְבָּל עַד שֶׁיְּמַלֵּא אֶת כֻּלּוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם וּבְדַעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת שְׁנֵיהֶם - לֹא נִטְבְּלוּ עַד שֶׁיְּמַלֵּא שְׁנֵיהֶם.

71) 'ירושלמי' מעשרות פ"א ה"ד.

יב. אָגֵד[72] הַיָּרָק אֶגֶד גָּדוֹל בַּשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּדַעְתּוֹ לְאָגְדוֹ אֲגֻדּוֹת קְטַנּוֹת לַשּׁוּק[73] - הֲרֵי זֶה נִטְבָּל[74]. הַפֶּרֶד[75] וְהַצְּמוּקִין[76] וְהֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ[77]. וְהַבְּצָלִים - מִשֶּׁיָּסִיר הֶעָלִים וְהַקְּלִפּוֹת[78] שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַשְׁלִיכָם מֵעֲלֵיהֶן. וְאִם אֵינוֹ מֵסִיר - עַד שֶׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה.

72) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"א. 73) כלומר, להתיר האגודה הגדולה ולחזור ולאגדה אגודות קטנות (ריבמ"ץ במשנה, שם). 74) שהרי נגמרה מלאכתו בשדה, אבל אם בדעתו להתיר ולחזור ולאגוד בשדה, אינו נטבל, 'ירושלמי' שם. וראה בפ"ב מהל' מתנות עניים ה"ט. 75) משנה, שם. והוא גרגירי רימון שמייבשים אותם. 76) ענבים מיובשים. 77) "שדרך להעמידם בראש הגג לייבשם, כדתנן (מעשרות פ"ג מ"ד, וראה להלן הי"ח) החרובין עד שלא כנס לראש הגג" ('תוספות יום־טוב' בשם רבינו אליהו מלונדריש. ראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו, עמוד קמב), אבל ב'ירושלמי' שם: "רבי יונה בעי: הא בשדה לא? אמר רבי חיננא דרובה אתא מימר לך, אפילו משיעמיד ערימה בראש גגו". וראה בהשגת הראב"ד דלהלן ה"כ השייכת לכאן, כמו שכתב ב'אור שמח'. 78) במשנה, שם ע"א: "הבצלים משיפקל", והוא כמו "משיקלף", בחילוף. כמו 'שמלה' 'שלמה' (רבינו אליהו מלונדריש, שם).

יג. הַתְּבוּאָה[79] - מִשֶּׁיְּמָרַח. וְאֵי זֶהוּ מְמָרֵחַ? זֶה הַמְיַפֶּה פְּנֵי הַכְּרִי[80] שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת בְּסוֹף כָּל דָּבָר[81], כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין כְּשֶׁגּוֹמְרִין כָּל מַעֲשֶׂיהָ. אִם אֵינוֹ מְמָרֵחַ[82] - עַד שֶׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה[83]. הַקִּטְנִיּוֹת - מִשֶּׁיִּכְבֹּר[84]. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל[85]. [אִם] אֵינוֹ כוֹבֵר - עַד שֶׁיְּמָרַח[86]. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֵּרַח - מֻתָּר לִטֹּל מִן הַקּוֹטְעִים[87] וּמִן הַצְּדָדִין[88] וּמִמַּה שֶּׁבְּתוֹךְ הַתֶּבֶן[89] וְאוֹכֵל[90].

79) משנה, שם. 80) 'ירושלמי' שם: "תבואה משיתמרח, רבי חנניא בשם רבי יוחנן מן דו ישפר (= משייפה) אפוי דכריה (= פני כריו)". 81) כלומר: באופן שייפוי זה הוא סוף המלאכה, שאין דעתו לעשות מכמה עמרים קטנים, שכבר ייפה פניהם - ערימה גדולה, ראה להלן. 82) ודעתו לעשות מהעמרים הקטנים - ערימה גדולה ('תוספות אנשי שם'). 83) אותה ערימה גדולה שלא נתכוין (שם). 84) ינפח בכברה, שבשעת עקירתן נתערב עמהם עפר. 85) 'ירושלמי' ותוספתא שם. ושני טעמים נאמרו ב'ירושלמי'. או משום שעדיין לא נחו על הקרקע, או משום שהרוח לא עשתה בהם כל צרכה. ולכן לא נקבעו עדיין למעשר, וכוונתו נוטל מן האויר, וב'ירושלמי' הגירסא "וקולט". ועי' בהלכה הסמוכה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 86) משנה, שם. 87) שלא נידושו. 88) מצד הכרי. 89) החיטים שבתבן. 90) שהקוטעים מחוסרים דישה, ואילו שבצדדים - עליה לכרי, ושבתבן - זריה לרוח ולא נקבעו (ריבמ"ץ במשנה, שם). [וראה למעלה ה"ד, שבקישואין ודילועין, אם התחיל לשפשף אחת - נקבעו כולם למעשר, אף אלה שלא שופשפו, וצריך־עיון].

יד. הַיַּיִן[91] - מִשֶּׁיַּנִּיחֻנוּ בֶּחָבִיּוֹת וְיִשְׁלֶה הַזַּגִּין וְהַחַרְצַנִּין מֵעַל פִּי הֶחָבִית[92]. אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַבּוֹר, כְּשֶׁיַּגִּיחֻנוּ לְהַעֲמִידוֹ בֶּחָבִית - שׁוֹתֶה עֲרַאי[93]. וְקוֹלֵט מִן הַגַּת הָעֶלְיוֹנָה[94] וּמִן הַצִּנּוֹר[95] וּמִכָּל מָקוֹם וְשׁוֹתֶה.

91) שם מ"ז. 92) כרבי עקיבא בבבא־מציעא צב, ב.

שאמר: "יין - משישלה בחביות" (כסף־משנה ורדב"ז. ועי' 'חזון איש'). 93) אף־על־פי ששלה בתוך הבור, כיון שלא שלה בחבית (כסף־משנה). 94) מקום שדורכין שם הענבים. 95) שדרכו נשפך היין לבור.

1 **טו. הַשֶּׁמֶן[96] - מִשֶּׁיֵּרֵד לָעוּקָה[97]. אַף עַל פִּי שֶׁיָּרַד -**
2 **נוֹטֵל מִן הָעֵקֶל[98] וּמִן הַמֶּמֶל[99] וּמִבֵּין הַפַּסִּין[100]**
3 **וְנוֹתֵן[101] לִקְעָרָה קְטַנָּה[102] וּלְתַמְחוּי לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל,**
4 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּשֵּׁל בִּכְלִי**
5 **שֵׁנִי. וְאִם הָיָה חַם בְּיוֹתֵר[103] כְּדֵי שֶׁיִּכְוֶה אֶת הַיָּד -**
6 **לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל.**

96) משנה, שם. 97) החפירה שמתקבץ לתוכה השמן (פירוש המשנה, שם). 98) כלי עשוי מחבלים ונותנים בו הזיתים להסחט על־ידי הממל (ראה להלן). 99) אבן הטוחנת את הזיתים. 100) מבין הנסרים. שבכל אלה לא הגיע עוד היין לגמר מלאכה. 101) זה מוסב על מה שלמעלה "אע"פ שירד", כלומר: אף־על־פי שירד לעוקה - נותן לקערה וכו'. אבל אלה שבעקל ובממל שלא נגמרה מלאכתם, אינם נקבעים על־ידי בישול, כמו שכתב רבינו למעלה ה"ג ('משנה ראשונה'). 102) כך פירש "חמיטה" שבמשנה. 103) כלומר, היה בקדירה או באלפס שהם כלי ראשון, כן הוא במשנה שם, וכן כתב רבינו להלן פ"ה הט"ז, ועי' רדב"ז.

7 **טז. הָעִגּוּל[104] שֶׁל דְּבֵלָה[105] - מִשֶּׁיַּחֲלִיקֶנּוּ[106].**
8 **הַגְּרוֹגָרוֹת[107] - מִשֶּׁיָּדוּשׁ[108]. וְאִם הִכְנִיסָן לִמְגוּרָה -**
9 **מִשֶּׁיַּעֲגִיל בְּיָדוֹ עַל פִּי הַמְּגוּרָה[109]. הָיָה דָּשׁ הַגְּרוֹגָרוֹת**
10 **בֶּחָבִית אוֹ הָעִגּוּל עַל פִּי הַמְּגוּרָה, [נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית**
11 **אוֹ שֶׁנִּפְתְּחָה הַמְּגוּרָה[110]] - הֲרֵי זֶה לֹא יֹאכַל עַד**
12 **שֶׁיְּעַשֵּׂר[111].**

104) שם, מ"ח. 105) גוש תאנים הדבוקות זו בזו. 106) שמחליק פני העיגול במשקין. 107) תאנים מיובשות. 108) משיכתוש אותם קצתם על קצתם בכלי שהוא רוצה להצניעם שם (פירוש המשנה, שם). 109) כלי עגול שעושים בו עיגולי דבילה. 110) בשעת הדישה והעיגול, שעדיין לא נגמרה מלאכת הדישה. 111) דלא כרבי יוסי שאמר שהתחתונות זקוקות לעליונות, וכל זמן שלא נגמרו העליונות אף התחתונות לא נגמרו, אלא כתנא־קמא (שם), שאמר שאין התחתונות זקוקות לעליונות. ומכיון שהתחתונות נגמרו, אסור לאכול אף מן העליונות, כמבואר למעלה (ה"ד, 'תוספתא כפשוטה') [וראה למעלה הי"ג הערה פט].

13 **יז. תְּאֵנִים[112] וַעֲנָבִים שֶׁבַּמִּקְצָה[113] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן**
14 **עֲרַאי בִּמְקוֹמָן[114]. אֲבָל אִם נָטַל מִן הַמִּקְצָה וְהוֹלִיךְ**
15 **לְמָקוֹם אַחֵר - לֹא יֹאכַל מֵהֶן עֲרַאי, שֶׁהֲרֵי נִגְמְרָה**
16 **מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָבְשׁוּ כָּל צָרְכָּן[115].**

112) תוספתא מעשרות פ"ב (הוצאת ליברמן עמ' 44 234). 113) מקום שהוקצב ליבוש התאנים והענבים. 114) שעדיין לא נגמרה מלאכתן. ועוד שהוא מחזיר את המותר לייבשן. 115) כלומר: הולכתו למקום אחר, מחשיבתו כגמר מלאכה, אף־על־פי שלא יבשו כל צרכם.

17 **יח. הֶחָרוּבִין[116] עַד שֶׁלֹּא כְּנָסָן לְרֹאשׁ הַגַּג[117] -**
18 **מוֹרִיד מֵהֶן[118] לִבְהֵמָה[119] וּפָטוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲזִיר**
19 **אֶת הַמּוֹתָר לְיַבְּשׁוֹ, וְנִמְצָא מַאֲכִיל עֲרַאי[120].**

116) שם פ"ג מ"ד. 117) מדובר אפילו בחרובין שכבר העמיד מהם ערימה בשדה, אלא שדעתו ליבשם על הגג, ולכן עדיין לא נגמרה מלאכתן עד שיכנס כולם על ראש הגג. 118) לחצר. ואינם נקבעים שם למעשר, לפי שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו נקבע בחצר (למעלה ה"ג). 119) שכיון שנותנם לבהמה, ניכרים הדברים כי עוד לא יבשו ולא נגמרה מלאכתם, כי לאחר גמר מלאכתם אינו נותנם לבהמה. אבל לאדם אסורים באכילה בחצר, כמו שאמר למעלה (בהלכה הקודמת), שאין לאכול אלא במקום המוקצה. 120) כן כתב גם בפירוש המשנה, שם.

20 **יט. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[121] שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּשְּׁבָלִים - אָסוּר**
21 **לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עֲרַאי קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ תְּרוּמָתוֹ[122]; וְאִם**
22 **אָכַל - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[123]. כֵּיצַד הִיא אֲכִילַת**
23 **עֲרַאי?[124] כְּגוֹן שֶׁהָיָה מְקַלֵּף שְׁעוֹרִים וְאוֹכֵל[125] -**
24 **מְקַלֵּף אַחַת אַחַת[126]. וְאִם קָלַף וְכָנַס לְתוֹךְ יָדוֹ - חַיָּב**
25 **לְעַשֵּׂר[127]. הָיָה מוֹלֵל מְלִילוֹת שֶׁל חִטִּים[128] - מְנַפֶּה**
26 **מִיָּד לְיָד וְאוֹכֵל[129]. וְאִם נִפָּה לְתוֹךְ חֵיקוֹ - חַיָּב**
27 **לְעַשֵּׂר[130]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִפָּה בִּכְלִי, שֶׁאֵין זֶה**
28 **עֲרַאי[131]. וְכֵן[132] נוֹטֵל מִן הַיַּיִן וְנוֹתֵן לַקְּעָרָה לְתוֹךְ**
29 **תַּבְשִׁיל צוֹנֵן וְאוֹכֵל[133], אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה אַף עַל**
30 **פִּי שֶׁהִיא צוֹנֶנֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּבוֹר קָטָן[134]. וְכֵן[135]**
31 **סוֹחֵט זֵיתִים עַל בְּשָׂרוֹ[136], אֲבָל לֹא לְתוֹךְ יָדוֹ[137]. וְכֵן**
32 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

121) מימרא של ריש לקיש, ביצה יג, א. 122) כלומר, ישראל הפריש מעשר ראשון לפני שדש תבואתו, ונתנו ללוי, אסור הלוי לאכול מעשרו, עד שיפריש ממנו תרומת מעשר (אבל מתרומה גדולה פטור. שם:), ששמו טובלו, כלומר: שם מעשר שנקרא עליו, טובלו ואוסרו באכילת עראי. 123) 'ירושלמי' תרומות סוף פ"א. וראה ברש"י ביצה, שם. 124) מעשרות פ"ד מ"ה. 125) כשהן בשבילם קודם מירוח. 126) כלומר: מקלף אחת אחת ואוכל, וכן הלאה, ואף שב'ירושלמי' שם ובתוספתא פ"ג אמרו, שבשעורים אוכל שתים שתים, ובחיטים שלש שלש, סובר רבינו שמשנתנו חולקת. 127) שזוהי אכילת קבע. ויש אומרים כי זהו גמר מלאכתם, ראה להלן פ"ד הט"ו. 128) ממעכן בין אצבעותיו וכפות ידיו, ומלילות הן שבלים שהבהבן באש (פירוש המשנה, שם). 129) מנער החיטים מיד ליד כדי שתסור הפסולת. 130) כנ"ל. 131) ביצה יב, ב. 132) מעשרות שם מ"א. כלומר, נוטל מן הגת ומן הבור קודם שישלה בחביות כנ"ל. 133) 'ירושלמי' שם. כלומר, שאין היד סולדת בו, שאם היד סולדת בו הרי זה מבשל ונקבע למעשר. 134) והרי היא אכילת קבע ('משנה ראשונה' שם).

135) משנה, שם. 136) לסוך. 137) שזוהי כאכילת קבע, שהרי סיכה היא כשתייה (להלן פי"ג הט"ז).

כ. וּכְשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל עֲרַאי מִפֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[138], כָּךְ[139] מֻתָּר לְהַאֲכִיל מֵהֶן לְחַיָּה וְלִבְהֵמָה וּלְעוֹפוֹת כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה וּמַפְקִיר מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[140] קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׁר. וְאִם גָּמְרוּ[141], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[142] - לֹא יַפְקִיר וְלֹא יַאֲכִיל לִבְהֵמָה וּלְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת אֲכִילַת קֶבַע עַד שֶׁיְּעַשֵּׁר[143]. וּמֻתָּר לְהַאֲכִיל לִבְהֵמָה עֲרַאי[144] מִן הַטֶּבֶל[145] וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת. וּמַאֲכִיל[146] פְּקִיעֵי עָמִיר[147] עַד שֶׁיַּעֲשֵׂם חֲבִילוֹת[148].

138) כגון תבואה שקצרה ודשה, ועדיין לא זרה ולא מירח (למעלה ה"א). 139) פאה פ"א מ"ו. 140) אפילו אכילת קבע. וראה למעלה פ"ב ה"ג. 141) מלאכתן. 142) כשדעתו היתה להוליכן לבית (שם ה"ב). 143) שלא התירו במשנה שם אלא קודם מירוח ולא הזכירו קביעות, וראה ב'תוספות אנשי שם', שם. 144) אבל אכילת קבע אסורה, כיון שכבר נכנס לתוך הבית, ואף־על־פי שלא נגמרה מלאכתו, ראה להלן. 145) שלא נגמרה מלאכתו ('תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ב, שורה 65 בשם הגר"י מקוטנא). 146) תוספתא שם ה"כ. 147) זירים של תלתן המחוברים זה בזה, ומאכילם אפילו קבע. 148) שזהו גמר מלאכתן (ביצה יג.) וחייבים במעשר, שמאכל אדם ובהמה הם, וכן מפורש במעשר שני, פ"ב מ"ב, אבל מאכל בהמה פטור ממעשר ('תוספתא כפשוטה').

כא. הַמּוֹצֵא[149] קְצִיצוֹת[150] בַּדֶּרֶךְ, אֲפִלּוּ בְּצַד שְׂדֵה קְצִיצוֹת[151] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[152]. מָצָא גְּרוֹגָרוֹת[153], אִם דָּרְסוּ רֹב הַגְּרוֹגָרוֹת רֹב הָאָדָם[154] - חַיָּב לְעַשֵּׁר[155]; שֶׁחֶזְקָתָן מִדָּבָר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן. וְכֵן אִם מָצָא פִּלְחֵי דְבֵלָה[156]; שֶׁיָּדוּעַ שֶׁהֵם מִדָּבָר הַגָּמוּר[157].

149) מעשרות פ"ג מ"ד. 150) גרגירים תלושים מאיזה אילן שהוא, ולא נגמרה מלאכתם למעשר. 151) שיש להניח שמן השדה הן. 152) שנתייאשו הבעלים. והפקר קודם גמר מלאכה פטור מן המעשר, ראה בהלכה הקודמת. 153) תאנים מיובשות. ולא ניכר בה אם כבר נגמרה מלאכתן או לא. 154) כלומר, שרוב בני האדם דרסו רוב גרוגרותיהם בשדות. 155) שעם דריסתן גמר מלאכתן, כמבואר למעלה בהט"ז. אבל אם לא דרסו אלא מיעוט גרוגרותיהם, או שרק מיעוט בני אדם דרסו רוב גרוגרותיהם, אינו חייב לעשר, שיש להניח שמרוב הגרוגרות באו אלו (רדב"ז). ואף־על־פי שהבעלים נתייאשו מהם והרי הם הפקר, אינם פטורים ממעשרות, מאחר שהופקרו לאחר גמר מלאכה. ראה למעלה. 156) לאחר שנדרסו בעיגול, מחלקים העיגול לכמה פלחים, ובכל פלח הרבה תאנים דבוקות (רש"י שם). 157) ואם כן אין לנו צורך ברוב דורסים.

כב. מָצָא[158] כְּרִיכוֹת[159]: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[160] - חַיָּב לְעַשֵּׁר[161], בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פְּטוּרוֹת[162]. וְהָאֲלֻמּוֹת[163] - בְּכָל מָקוֹם חַיָּבוֹת בְּמַעֲשֵׂר[164]. מָצָא[165] תְּבוּאָה מְרוּחָה[166] - עוֹשֶׂה אוֹתָהּ[167] תְּרוּמוֹת[168] וּמַעֲשְׂרוֹת עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[169] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[170]. מָצָא[171] כַּלְכַּלָּה מְחֻפָּה[172] - חַיֶּבֶת בְּמַעֲשְׂרוֹת[173]. מָצָא[174] כַּלְכַּלָּה[175]: בְּמָקוֹם שֶׁהָרֹב מַכְנִיסִין לַשּׁוּק - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה עֲרַאי[176], וּמְתַקְּנָהּ דְּמַאי[177]; וּבְמָקוֹם שֶׁהָרֹב מַכְנִיסִין לַבָּתִּים - אוֹכֵל מִמֶּנָּה עֲרַאי[178], וּמְתַקְּנָהּ וַדַּאי[179]; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - דְּמַאי[180]; וְאִם הִכְנִיסָהּ לַבַּיִת - מְתַקְּנָהּ וַדַּאי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ גְּמַר מְלָאכָה; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ גְּמַר מְלָאכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׁר וַדַּאי - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה, שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמָה בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[181].

158) תוספתא מעשרות פ"ב. 159) אלומות קטנות. 160) שאסורות משום גזל (תוספתא שם). 161) שאין הבעלים מתייאשים, שמקומם סימן, שאינם מתגלגלים ממקומן, לפי שאין רבים מצויין שם. ראה בפט"ו מהל' גזילה ואבידה ה"י. 162) שמתגלגלים ברגלי אדם ובהמה, ואינם נמצאים במקום שהניחם שם, ואין מקומן סימן, ונתייאשו הבעלים. והפקר לפני מירוח - פטור ממעשרות. 163) גדולות וכבדות. 164) שמקומן סימן אפילו ברשות הרבים, שמחמת כבדן אינן מתגלגלות ממקומן, ולא נתייאשו הבעלים. 165) תוספתא, שם. 166) בין שהיא מכונסת שלא נתייאשו הבעלים, ובין שהיא מפוזרת, שנתייאשו הבעלים ממנה. שאין הפקר פוטר ממעשר אחר גמר מלאכה (שם. וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ג ממס' מעשרות סוף ה"א). 167) בדפוסים חדשים, בטעות: "עושה עושה". 168) ב'ירושלמי' שם אמרו: "פטורין מתרומה גדולה, שאי־אפשר לגורן שתעקר אלא־אם־כן נתרמה תרומה גדולה", וראה בסוף הלכה זו. ואם כן אין כוונת רבינו ב"תרומות" לתרומה גדולה ותרומת מעשר, אלא לתרומת מעשר בלבד, והכוונה שאפשר להוציא ממנה כמה פעמים תרומת מעשר. ובתוספתא שם, הנוסחא: "תרומה ומעשרות". 169) שכיון שכבר היתה מרוחה, לא נפטרה מתרומה ומעשרות על־ידי ההפקר, כמבואר למעלה. ובתוספתא שם מפורש שאפילו אם היתה כרי, שאסורה משום גזל, גם כן עושה אותה תרומה ומעשרות. ויש להבין: האיך יכול להפריש תרומות ומעשרות משל אחרים? וצריך לומר, שהמדובר כשרואה שהיא עומדת להתקלקל ('תוספתא כפשוטה'). 170) כלומר, אינו חושש שמא עישרו הבעלים לאחר מירוח, שאין מעשרין אלא בבית ('ירושלמי' שם). 171) תוספתא, שם. 172) ראה למעלה ה"י, שכלכלה משיחפה הפירות, הרי זה גמר מלאכתה. 173) שכיון שהיתה מחופה ונגמר מלאכתה, אין ההפקר פוטרה מעשרות, אלא שבתוספתא שם אמרו שאסורה משום גזל, שאינה הפקר. 174) 'ירושלמי' שם. 175) שנגמרה מלאכתה, ראה למעלה שם. 176) כנ"ל בהלכות א־ב. 177) מפני שהוא ספק, שמא עישרה בעל הבית. ומתרומה

גדולה פטור, כדין דמאי, ראה להלן פ"ט ה"א. 178) כנ"ל בהלכה ב. 179) שוודאי לא עישר ולא תרם, כיון שלא נקבע עוד. 180) [כלומר: מספק. אבל אין לזה דין דמאי, אלא מפריש גם תרומה גדולה מספק. וכעין זה במכשירין פ"ב מ"י, ראה בר"ש ורא"ש שם. וב'תוספות יום־טוב' מעשרות פ"ג מ"ד ד"ה ובזיתים]. 181) 'ירושלמי' שם, וראה למעלה.

1 **כג. חַדְרֵי[182] הַנִּמְלִים שֶׁלָּנוּ[183] בְּצַד הָעֲרֵמָה הַחַיֶּבֶת[184]**
2 **- הֲרֵי הַנִּמְצָא בָּהֶן חַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת[185]; שֶׁיָּדוּעַ**
3 **שֶׁמִּדָּבָר גָּמוּר הָיוּ גוֹרְרִין כָּל הַלַּיְלָה.**

182) שם פ"ה מ"ז. ושם הגירסא: "חורי", והיינו הך. 183) לינת לילה. 184) במעשרות. כגון שנגמרה מלאכת החיטין, כנ"ל בהי"ג. ואם לנו בצד הערימה הפטורה, הנמצא בהן פטור ממעשר. 185) ואם הערימה חייבת גם בתרומה, חייב גם לתרום על מה שמצא.

4 **כד. הַמּוֹצֵא[186] זֵיתִים תַּחַת הַזַּיִת וְחָרוּבִין תַּחַת**
5 **הֶחָרוּב[187] - חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר; שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁמֵּאֵילָן זֶה**
6 **נָפְלוּ[188]. מָצָא תְּאֵנִים תַּחַת הַתְּאֵנָה - הֲרֵי הֵם**
7 **סָפֵק[189]; שֶׁהֲרֵי מִשְׁתַּנּוֹת וּמִתְלַכְלְכוֹת בֶּעָפָר[190], שֶׁמָּא**
8 **מִתְּאֵנָה זוֹ נָפְלוּ[191] אוֹ מִתְּאֵנִים שֶׁנִּתְעַשְּׂרוּ[192].**

186) שם פ"ג מ"ד. 187) כן הוא ב'ירושלמי' שם: "והוא שמצא זיתים תחת זיתים וחרובים תחת חרובים, אבל אם מצא זיתים תחת חרובין וחרובין תחת זיתים - לא בדא". 188) כן הוא בבבא־מציעא כא, ב: "שאני זית, הואיל וחזותו מוכיח עליו". וחייבים במעשר מוודאי, ראה להלן. 189) כלומר, חייב לעשר מספק. והנה במשנה שם: "תאנה שהיא נוטה על דרך ומצא תחתיה תאנים, מותרות משום גזל, ופטורות מן המעשרות". וכן כתב רבינו בפט"ו מהל' גזילה ואבידה הט"ו. ומשמע שפטורות לגמרי אפילו מספק (וראה ב'פירוש המשניות' מעשרות, שם). אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "לא אמרו אלא [הנוטה] לדרך, הא בינו לבין חבירו לא", כלומר, אז אינו מתייאש. ודברי רבינו כאן הם דברי ה'ירושלמי', שלא כתב אלא מצא תאנים תחת התאנה, ולא כתב "הנוטה לדרך" (כמו שכתב בהל' גזילה שם) ולכן כתב שהיא ספק. 190) כן אמרו שם: "תאינה עם נפילתה נמאסת", ואין חזותה מוכיחה עליה. ואף־על־פי שלא הוצרכו לסברא זו אלא אליבא דרבא שאין הלכה כמותו - עובדא היא ואין חולק עליה. 191) וחייבים במעשר, שלא נתייאשו הבעלים, כנ"ל. 192) ולכן מעשר מספק.

9 **כה. הַמַּקְדִּישׁ[193] פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[194] וּפִדָּאָן קֹדֶם**
10 **שֶׁתְּגַמֵּר מְלַאכְתָּן - חַיָּב לְעַשֵּׂר[195]. וְאִם נִגְמְרָה**
11 **מְלַאכְתָּן בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פִּדָּאָן - פְּטוּרִין מִן**
12 **הַמַּעַשְׂרוֹת; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָן הָיוּ פְּטוּרִין מִן**
13 **הַמַּעַשְׂרוֹת[196]. הַמַּקְדִּישׁ קָמָה לִמְנָחוֹת - פְּטוּרָה מִן**
14 **הַמַּעַשְׂרוֹת[197].**

193) פאה פ"ד מ"ח, וחלה פ"ג מ"ד. 194) שבאו לעונת מעשרות, שאם לא כן אלא היו ביד הגזבר משבאו לעונת מעשרות, נפטרו ממעשר, כנ"ל סוף פ"ב. 195) שבשעת חובתן היו חייבין במעשרות. 196) שהקדש פטור ממעשר, מ"דגנך" ולא דיגון הקדש, 'ירושלמי' פ"א ממס' מעשרות ה"א. 197) תוספתא מנחות פ"י. [והיינו כמו שאמרו במנחות סו, א - שמותר העומר נפדה ונאכל לכל אדם ופטור מן המעשר (ולא כרבי עקיבא שם שמחייב משום "שלא נתנו מעות [של הקדש] אלא לצורך להן" (שם:). כלומר: לצורך להן ולא למותר. ולפיכך לא נפטרו במירוח הקדש). וכמו כן במקדיש קמה למנחות, ונותר ממנה ופדאוה, פטור הנותר ממעשרות, וראה ב'תוספות ראשונים' שם].

יום ש"ק כ"ט מנחם־אב ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שאין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכנס לבית. ודין בית שאינו קובע אלא אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ואיזו היא חצר הקובעת. המביא תאנים לאוכלן בחצר הפטורה והכניסן לביתו. אם אויר חצר קובע למעשר וגפן הטעונה בחצר.

15 **א. אֵין[2] הַטֶּבֶל נִקְבָּע לְמַעַשְׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה עַד**
16 **שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ[3] לְבֵיתוֹ[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן**
17 **הַבַּיִת[5]. וְהוּא שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ**
18 **בִּשְׁעָרֶיךָ[6]. אֲבָל אִם הִכְנִיס תְּבוּאָתוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת[7]**
19 **וְקַרְפִּיפוֹת[8] - פָּטוּר מִן הַתְּרוּמָה[9] וּמִן הַמַּעַשְׂרוֹת[10].**

2) כר' ינאי בבבא מציעא פח. ולא כר' יוחנן שם שגם חצר קובעת מן התורה. 3) בין בעל התבואה ובין אחר. 4) אבל לא לבית של אחר. 5) ופשוטו של מקרא כשנכנסו לבית כדרכן דרך הפתח. אבל מדבריהם נקבע על ידי שישה דברים ואף על פי שלא נכנס לבית. 6) ומדובר בתבואה שנגמרה מלאכתה, שאם לא כן, אין הבית קובע למעשר. 7) שלא נכנסו לבית בדרך הרגילה, אלא דרך ארובה שבגג. והגג עצמו אינו קובע. 8) שנכנסו לבית בדרך אחורית. והקרפף עצמו אינו קובע, שאינו לדירה. ובברכות לה: אמרו: "דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך חצרות, דרך קרפיפות, כדי לפוטרן מן המעשרות". [ואף שם הכוונה שהכניס דרך חצר שאחורי הבית. והמדובר בחצר שאינה משתמרת, שאינה קובעת שהרי מימרא זו היא של רבי יוחנן, והוא עצמו אמר שם שחצר קובעת מן התורה]. 9) יש להעיר שבתחילת ההלכה לא הזכיר רבינו "תרומה". 10) אבל מדבריהם אסור באכילת קבע.

20 **ב. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין לוֹקִין מִן הַתּוֹרָה עַל אֲכִילַת**
21 **הַטֶּבֶל עַד שֶׁיִּקָּבַע בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ מִפִּי**
22 **הַשְּׁמוּעָה; אֲבָל אִם נִקְבַּע בִּשְׁאָר הַשִּׁשָּׁה דְּבָרִים**
23 **שֶׁמָּנִינוּ[11] - אֵין לוֹקִין עָלָיו אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת**
24 **מִדִּבְרֵיהֶן. וְכֵן הָאוֹכֵל מִפֵּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכָן לַשּׁוּק**
25 **אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[12] - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת**
26 **מַרְדּוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; שֶׁאֵין הַגּוֹמֵר לִמְכֹּר חַיָּב**
27 **בְּמַעֲשֵׂר אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.**

11) שאין ששת הדברים קובעים למעשר אלא מדבריהם.

12) שאסור לאכלם עראי כאילו נקבע באחד משׁשת הדברים הקובעים.

ג. בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ קוֹבֵעַ[13]. וְכֵן הַגַּגִּים אֵינָן קוֹבְעִין, אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּיִת שֶׁלְּמַטָּה קוֹבֵעַ[14]. וְאִם לֹא הָיָה בַּגַּג אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַבַּיִת מְשֻׁפָּע וְעוֹלֶה - אֵינוֹ פּוֹטֵר מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא הֲרֵי גַּג זֶה כְּמִקְצָת אֲוִיר הַבַּיִת[15].

13) שאינו ראוי לדירה ואינו קרוי בית. 14) [במשנה שם: "הגגות פטורין אף על פי שהם של חצר החייבת". ורבינו שינה וכתב "אף על פי שהבית שלמטה קובע", והכוונה שאין מסביב חצר המחייבת, וכגון שאינה משתמרת - לפי שבירושלמי הקשו על המשנה שם, למה לא נטבלו בחצר? ותירצו: תפתר כר' יוסי בן רבי יהודא שאמר "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצרו לאוכלן בראש גגו - פטור". אבל רבינו פסק כרבי שחייב]. 15) [צריך עיון: הרי סוף סוף לא נכנס לבית דרך השער, אלא דרך הגג].

ד. הַצְּרִיפִין[16] וְהַבֵּרְגָנִין[17] וּבָתֵּי הַקַּיִץ, וְהוּא אַרְבָּעָה עַמּוּדִים וְתִקְרָה עַל גַּבֵּיהֶן, שֶׁנִּמְצָא בְּלֹא כְּתָלִים, וְכֵן סֻכּוֹת שֶׁעוֹשִׂין בְּנֵי הַכְּרָמִים וּבְנֵי הַגַּנּוֹת בִּימֵי הַקַּיִץ, אַף עַל פִּי שֶׁדָּרִין בָּהֶן כָּל יְמֵי הַקַּיִץ וְיֵשׁ בָּהֶם רֵחַיִם וְתַרְנְגוֹלִין - אֵינָן קוֹבְעִין לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן סֻכַּת הַיּוֹצְרִים[18] הַחִיצוֹנָה[19] וְסֻכַּת הֶחָג בֶּחָג[20] - אֵינָן קוֹבְעִין. שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵין דִּירָתָן קֶבַע[21].

16) וצריף הוא כמו אוהל, בלי גג, צר מלמעלה והולך ומרחיב למטה. 17) מגדלים העשויים לשמור בדרכים. 18) דרכם של יוצרי כלי חרס שעושים שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור. 19) אבל הפנימית קובעת. 20) כלומר, בחג הסוכות, אבל אם המשיך לדור בסוכה לאחר החג - הרי היא דירת קבע, וקובעת למעשר. 21) שעל הדרים בצריפין, אמרו בערובין נה: חייהן אינם חיים, ואף השאר אינן אלא להתקרר בקיץ, ולא לדור בהם בקביעות. ועל בורגנין, אמרו "בורגנין חזו למילתייהו (=ראויים לתפקידם)", ולא לדירה ממש. סוכת היוצרים החיצונה אינה דירת היוצר, אלא הפנימית. וסוכת החג אינה אלא דירת עראי בלבד.

ה. הַצְּרִיפִין[22] וְהַבֵּרְגָנִין - טוֹבְלִין לְבַעְלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן טוֹבְלִין לְכָל אָדָם[23]. וְכֵן[24] בֵּית הַסֵּפֶר[25] וּבֵית הַמִּדְרָשׁ[26] - טוֹבְלִין לָזֶה שֶׁיּוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּבֵיתוֹ[27], וְאֵין טוֹבְלִין לַאֲחֵרִים.

22) "שהן טובלין לבעל הבורגנין". ומזה למד רבינו גם לצריפין, ולא פירש מה דינם של בתי הקיץ וסוכת היוצרים. 23) יש לעיין הרי גם בית, שהיא דירת קבע, אינו טובל למי שאינו שלו. ויש אומרים כי זה אינו אלא במכניס פירותיו לבית חבירו דרך העברה בעלמא (ומכאן שבביתו נקבע אפילו אם הכניס דרך העברה), אבל אם הכניסם דרך קבע - קובע למעשר. ואילו צריפין ובורגנין, שאינן דירת קבע, אינן טובלים לכל אדם, אפילו אם הכניסו הפירות דרך קבע. 24) ירושלמי שם כגירסת כתב־יד רומי: "בית ספר ובית תלמוד טובלין לסופר למשנה". 25) שמלמדים בו מקרא. 26) שמלמדים בו משנה וגמרא. 27) ולא "ביתו" ממש, שהרי אינם דרים שם ולפיכך אינם קובעים לאחרים.

ו. בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ: אִם יֵשׁ בָּהֶן בֵּית דִּירָה[28] - קוֹבְעִין[29], וְאִם לַאו - אֵין קוֹבְעִין. הָאוּרְיָארוֹת[30] וְהָאוֹצָרוֹת שֶׁבַּשָּׂדוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לַמְּכֻנָּס[31] - אֵינָן קוֹבְעִין[32]; וְאִם הָיוּ לְדִירָה[33] - קוֹבְעִין.

28) לחזן או לשמש. 29) כאן לא חילק רבינו בין אותם הדרים שם לבין כל אדם, לפי שכאן ישנה דירת קבע לשמש בית הכנסת, והרי הוא כבית הקובע גם לאחרים, אם הכניסו בו פירות בקביעות, ואף על פי שהדירה אינה בתוך בית הכנסת גופו, אלא בחדר שעל ידו - קובע גם בית הכנסת, שהוא כבית שער ומרפסת לדירת הקבע. 30) מחסנים. 31) לכנס בהם התבואה לאחר גמר מלאכתה. 32) שאינן דירה. 33) כלומר, גם לדירה וגם למכונס, שאם לא כן פשוט הוא שקובעים.

ז. כְּשֵׁם שֶׁהַבַּיִת[34] קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר, כָּךְ הֶחָצֵר קוֹבַעַת לְמַעֲשֵׂר[35]; וּמִשֶּׁיִּכָּנְסוּ[36] לֶחָצֵר דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר[37] נִקְבְּעוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיסָן לְתוֹךְ הַבַּיִת.

34) בירושלמי מעשרות פרק ג הלכה ג: "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כולהון (כל דיני חצר הקובעת למעשר האמורים במשנה) מן הבית למדו". 35) מדבריהם. בתוס' דיבור המתחיל עד, שאף לר' ינאי הסובר שרק בית קובע מן התורה - קובעת חצר מדבריהם. 36) הפירות. 37) בבא מציעא שם לעניין בית, ומשם למד רבינו לעניין חצר.

ח. אֵי זוֹ הִיא חָצֵר הַקּוֹבַעַת? כֹּל שֶׁהַכֵּלִים נִשְׁמָרִין בְּתוֹכָהּ[38], אוֹ שֶׁאֵין אָדָם בּוֹשׁ מִלֶּאֱכֹל בְּתוֹכָהּ[39]. אוֹ חָצֵר, שֶׁאִם יִכָּנֵס אָדָם לָהּ - אוֹמְרִין לוֹ: מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ[40]? וְכֵן חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי דְּיוֹרִין[41] אוֹ שֶׁהִיא לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, שֶׁאֶחָד פּוֹתְחָהּ וְנִכְנָס וְאֶחָד בָּא וְנִכְנָס אוֹ יוֹצֵא וְנוֹעֵל, הוֹאִיל וְהֵן פּוֹתְחִין וְנוֹעֲלִין - הֲרֵי זוֹ קוֹבַעַת.

38) והיינו שישנו שומר בצד הפתח, ואף על פי שאין בחצר זו יתר הדברים הנזכרים להלן, שהלכה כדברי כולן (כל התנאים במשנה שם) להחמיר. 39) ואף על פי שאין הכלים נשמרים בתוכה. 40) ואף על פי שאינה נשמרת ואדם בוש לאכול בתוכה. 41) שכנים.

ט. בֵּית שַׁעַר[42] שֶׁל חָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה[43] וְהַמִּרְפֶּסֶת - הֲרֵי הֵן כְּחָצֵר: אִם הָיְתָה קוֹבַעַת[44] - קוֹבְעִין[45], וְאִם לַאו - אֵינָן קוֹבְעִין[46].

42) כי לחצירות גדולות שני שערים, ומה שבינתיים הוא בית שער. 43) מקום מקורה המוקף משלוש רוחותיו.

44) למעשר. 45) שהם טפלים לחצר. 46) שהם אינם דירה. ואף שבבית השער עומד שומר - אינו אלא כבורגנין.

י. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - שְׁתֵּיהֶן קוֹבְעוֹת[47].
סֵכַּת הַיּוֹצְרִים זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - הַפְּנִימִית קוֹבַעַת[48],
וְהַחִיצוֹנָה אֵינָהּ קוֹבַעַת[49]. וְהַחֲנוּת - קוֹבַעַת כְּבַיִת[50].

47) גם החיצונה, ואף על פי שיש לפנימית דריסת הרגל עליה - אינה כחצר שאינה משתמרת. 48) שדירת קבע היא, אף שאינה אלא לימות החמה. 49) שאינה דירת קבע כנ"ל. ואף שבית שער טפל לחצר - אין אומרים החיצונה טפלה לפנימית ותקבע למעשר, שאין הפנימית חשובה כל כך להיות לה החיצונה בית שער. 50) ואף שאינו דר בבית, כיוון שכל תשמישו בחנות, קובעת היא למעשר כחצר.

יא. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[51], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס בָּהֶן[52] לְבָתִּים וְלַחֲצֵרוֹת בַּדֶּרֶךְ - לֹא נִקְבְּעוּ[53], אֶלָּא אוֹכֵל עֲרַאי[54] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא סוֹף מְגַמָּתוֹ. וְכֵן בַּחֲזָרָה[55].

51) יש אומרים כי המדובר כשמוליכם למכרם, ואף על פי שהגומר פירותיו למכרם בשוק נקבעו מיד - כיוון שאינו רוצה למכרם אלא במקום מיוחד, לא נקבעו מיד. 52) עמהם. 53) שאין בית חברו וחצרו קובעים אלא אם כן אין לו מגמה סופית לפירותיו. 54) אבל אכילת קבע אסורה. 55) היינו, שלפני שהגיע לסוף מגמתו חזר בו ונמלך והחזירם - אינם נקבעים עד שיחזירם למקום המיועד.

יב. הָרוֹכְלִין הַמַּחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת[56], שֶׁהֵן נִכְנָסִין מֵחָצֵר לְחָצֵר - אוֹכְלִין עֲרַאי[57] עַד שֶׁמַּגִּיעִין לַבַּיִת שֶׁלָּנִין בּוֹ[58].

56) למכור בשמים לנשים. 57) מפירות שנטלום לאכלם בעצמם, שאם למכרן נטלום - נקבעו מיד למעשר. 58) שכיוון שאין לפירות מגמה אחרת - אף בית אחר קובע למעשר.

יג. הַמֵּבִיא תְּאֵנִים מִן הַשָּׂדֶה לְאָכְלָן בְּחָצֵר הַפְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[59], שָׁכַח וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהוֹצִיאָן וְלֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[60]. וְכֵן[61] אִם שָׁכַח וְהֶעֱלָן לַגַּג - אוֹכֵל מֵהֶן בַּגַּג עֲרַאי. הֱבִיאָן לְאָכְלָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְשָׁכַח וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ חֲצַר חֲבֵרוֹ[62] - נִקְבְּעוּ, וְלֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר.

59) שאינה משתמרת. 60) שאין הבית קובע אלא אם הכניסו מדעת, אבל בתוך הבית אסור לאכול, אפילו עראי. 61) תוספתא שם. ושם נאמר: "שכח והעלן לראש הגג אפילו בתוך ביתו אוכל מהן עראי". ויתכן כי צריך להיות "מתוך ביתו", כלומר העביר לגג דרך ביתו ואף על פי שביתו קובע אפילו בדרך העברה - כיוון שלא היה בדעת, אלא בשכחה, אינו קובע. 62) צריך להיות: "הבית" (תוספתא כפשוטה), כלומר, העביר פירותיו דרך חצרו המשתמרת אף שהעלם לגג בהעברה בעלמא, נקבעו למעשר, שחצירו קובעת בהעברה אם הייתה בדעת. וכן הוא בירושלמי "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצירו לאוכלן בראש גגו רבי מחייב.

יד. חָצֵר[63] שֶׁהִיא נֶעְדֶּרֶת[64] - הֲרֵי הִיא כְּגִנָּה, וְאוֹכְלִין בְּתוֹכָהּ עֲרַאי[65]. וְהוּא שֶׁיֵּעָדֵר רֻבָּהּ[66]. וְאִם זָרַע רֻבָּהּ - אֵין אוֹכְלִין עֲרַאי. וְכֵן אִם נָטַע רֻבָּהּ[67]. וְאִם נָטַע לְנוֹי חָצֵר[68], הוֹאִיל וְהִיא נֶעְדֶּרֶת[69] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל עֲרַאי מֵאוֹתָן אִילָנוֹת[70].

63) "תני בשם ר' נחמיה חצר שהיא נעדרת, הרי היא כגינה אוכלין בתוכה עראי. 64) נחרשת. 65) שהחרישה שאינה תשמיש של חצר, מבטלת שם חצר ממנה. 66) [שכיוון שנעדרה רובה, בוודאי ימשיכו לעדור כולה, ולכן בטל דין חצר גם מן המיעוט שעדיין לא נעדר]. 67) בירושלמי שם: "תני זרע רובה חייבת, נטע רובה פטורה, אמר רב חסדא והיא שנטעה לנוייה של חצר, הדא ילפא (= לומדת) מן ההיא (= מברייתא של רבי נחמיה) וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא (זרע רובה חייבת) [נטע רובה פטורה - כן צריך להיות, הר"י קורקוס] והוא שתהא נעדרת, וההיא ילפא מן הדא שאם הייתה נעדרת שהיא פטורה, והוא שעידר רובה" [ופירושם של דברים: אף על פי שאם נעדרה רובה, בטלה מתורת חצר, היינו מפני שנראים הדברים שבוודאי ימשיכו לעדור כולה, אבל לאחר שזרעוה ונטעוה, סימן הוא שהמיעוט שנשאר בלתי מעודר - יישאר כך. ומסתבר כי זריעה ונטיעה בחצר, אינן קבע, ובוודאי יעקרון בבוא המועד לכך, לפיכך אין בכוחו של הרוב, שנזרע או ניטע שלא בקביעות, לבטל אליו את המיעוט שלא נעדר כלל, והמיעוט נשאר בתורת חצר, ואם כן הרוב הרי הוא כבית שער לחצר, שגם הוא קובע למעשרות כמו החצר עצמו. 68) שנטיעה זו היא לקביעות, ולפיכך בטל המיעוט, שלא ניטע ולא נעדר, אל הרוב שניטע ונעדר. 69) ירושלמי שם, לפי מה שהגיה הר"י קורקוס: "נטע רובה פטורה (= בנטעה לנוי) והוא שתהא נעדרת". שאם לא נעדרה, אפשר להלך ולהשתמש בכל השטח שסביב האילנות. 70) הוא הדין אם הכניס לתוכה פירות מן החוץ.

טו. תְּאֵנָה הָעוֹמֶדֶת בְּחָצֵר[71] - אוֹכֵל מִמֶּנָּה אַחַת אַחַת[72] וּפָטוּר; וְאִם צָרַף[73] - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר[74]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה עוֹמֵד בַּקַּרְקַע; אֲבָל אִם עָלָה לְרֹאשׁ הַתְּאֵנָה[75] - מְמַלֵּא חֵיקוֹ[76] וְאוֹכֵל[77] שָׁם[78]; שֶׁאֵין אֲוִיר חָצֵר קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר[79].

71) החייבת (הר"י קורקוס). וכגון שלא ניטע רובה, או שלא נעדרה. ועיין מה שכתב רבינו, שגם תאנה העומדת בבית, חייבת במעשר מדבריהם, ולמד דין זה מכאן. 72) כלומר, קוצץ אחת ואוכל, קוצץ אחת ואוכל וכן הלאה. שאין חצר קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. 73) שקצץ שניים. 74) שהרי זה כנגמרה מלאכתן, שבידו עשאן כגורן. והסמיכו דבר זה על הפסוק "כי קבצם כעמיר גורנה", ואין קיבוץ פחות משתיים. 75) וראש התאנה לאו דווקא, אלא

כיוון שאינו עומד על הקרקע, הרי הוא כאוויר החצר. 76) אף על פי שזהו גמר מלאכתם. 77) אכילת עראי. 78) "ובלבד שלא יוריד לחצר". 79) מכלל שאוויר הבית כן קובע.

טז. הָיְתָה[80] עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר וְנוֹטָה לְגִנָּה[81] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִמֶּנָּה בַּגִּנָּה כְּדַרְכּוֹ[82] כְּאִלּוּ הָיְתָה נְטוּעָה בַּגִּנָּה[83]. הָיְתָה נְטוּעָה בְּגִנָּה וְנוֹטָה לְחָצֵר - הֲרֵי זוֹ כִּנְטוּעָה בֶּחָצֵר, שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל שָׁם אֶלָּא אַחַת [אַחַת][84].

80) שם משנה י: "תאנה שהיא עומדת בחצר ונוטה לגינה, אוכל כדרכו ופטור". 81) שענפיה ופירותיה נוטים לגינה. 82) ואף שצירף בידו, אינו חייב. ומותר באכילת עראי. 83) ואף על פי שאמרו "שדי נופו בתר עיקרו (שהענף בטל לגבי העיקר) - כאן הדבר תלוי בראיית פני החצר וכשנוטה לגינה ואוכל בגינה, הרי אינה רואה פני החצר (ר"י קורקוס). 84) אבל אם צירף שניים, חייב. ואף כאן, אף על פי שהנוף בטל לעיקר, כיוון שראה פני הבית - חייב לעשר.

יז. גֶּפֶן שֶׁנְּטוּעָה בְּחָצֵר[85] - לֹא יִטֹּל אֶת כָּל הָאֶשְׁכּוֹל וְיֹאכַל, אֶלָּא מְגַרְגֵּר אֶחָד אֶחָד[86]. וְכֵן בְּרִמּוֹן - לֹא יִטֹּל אֶת כָּל הָרִמּוֹן, אֶלָּא פּוֹרֵט[87] אֶת הָרִמּוֹן בָּאֵילָן[88], וְאוֹכֵל הַפֶּרֶד[89] מִשָּׁם. וְכֵן בַּאֲבַטִּיחַ - כּוֹפְתוֹ[90] בַּקַּרְקַע[91] וְאוֹכְלוֹ שָׁם[92]. הָיָה אוֹכֵל בְּאֶשְׁכּוֹל[93] בַּגִּנָּה[94], וְנִכְנַס מִן הַגִּנָּה לֶחָצֵר[95], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִן הֶחָצֵר[96] - לֹא יִגְמֹר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[97].

85) החייבת. 86) כלומר, מן האשכול בעודו מחובר לגפן, אבל שניים לא יאכל, שהוא גרנו, והרי זה כנגמר מלאכתו. 87) מלשון "ופרט כרמך". ויש מפרשים כמו "פורד". 88) בעודו מחובר. 89) גרגיר הרימון. 90) ובר"ש (פרק ב שם): "כופף ואוכל, עץ שהאבטיח מחובר כופף אותו שיגיע האבטיח לפיו ונושך ואוכל". אבל במשנה שם ושם: "וסופת באבטיח", "וסופת ואוכל". והוא מלשון חתיכה. 91) במחובר. 92) אכילת עראי. 93) כלומר, מאשכול. 94) שתלשו שם והתחיל לאכלו בהיתר. 95) בכוונה. שאילו שכח ונכנס - אין החצר קובעת. 96) שרק אז מתיר ר' אליעזר לגמור. 97) שכיוון שתלש אשכול זה לאכלו, נגמרה מלאכתו, וחצר קובעתו למעשר.

יח. כֵּסְבָּר[98] הַזְּרוּעָה בְּחָצֵר[99] - מְקַרְסֵם[100] עָלֶה עָלֶה וְאוֹכְלוֹ[101]; וְאִם צֵרֵף[102] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[103]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

98) והוא זרע גד האמור בתורה. 99) וזריעה אינה מבטלת שם החצר. 100) תולש. 101) כשהכסבר מחוברת לקרקע. 102) שניים. 103) שנגמרה מלאכתן, והחצר קובעתן.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ג־כ"ט מנחם־אב ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ג מנחם־אב ה'תשפ"א

מצות לא תעשה שכא.

הַמִּצְוָה הַשכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהַלֵּךְ חוּץ לְתְחוּם הַמְּדִינָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (שם טז, כט). וּבָא בַּקַּבָּלָה (סוטה כז:) שֶׁתְּחוּם (גבול) הַמַּסָּע הוּא מַה־שֶּׁנּוֹסֵף עַל אַלְפַּיִם אַמָּה מִחוּץ לָעִיר אֶפְלוּ אַמָּה אַחַת. וְהִלּוּךְ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל־רוּחַ — מֵתָּר. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת בשלח שם): "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ" — אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה". וּבִגְמָרָא עֵרוּבִין (יז:) אָמְרוּ: "לוֹקִין עַל אִסּוּר תְּחוּמִין דְּבַר תּוֹרָה". וּבְאוֹתָהּ הַמַּסֶּכְתָּא נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

יום שני כ"ד מנחם־אב ה'תשפ"א

מצות עשה קסה. מצות לא תעשה שכט. מצות עשה קסד. מצות לא תעשה קצו.

הַמִּצְוָה הַקס"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם זֶה (ביום הכפורים) מִן־הַמְּלָאכוֹת וְהָעֲבוֹדוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם" (ויקרא טז, לא), וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים (מצוות עשה צ, קלה, קנט, קסג) אָמְרָם (שבת כד:): "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא".

הַמִּצְוָה הַשכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם כג, כח). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — חַיָּב כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב (שם, ל); וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּבֵיצָה (יח:) וּמְגִלָּה (ל:) וְזוּלָתָן.

הַמִּצְוָה הַקס"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָצוּם בָּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" (שם טז, כט). וְהַפֵּרוּשׁ בְּסִפְרָא (פרשת אחרי מות פרק ז הלכה ג): "תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" — עִנּוּי שֶׁהוּא אִבּוּד הַנֶּפֶשׁ. וְאֵיזֶהוּ? זֶה אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן בָּא בַּקַּבָּלָה (יומא עג.), שֶׁהוּא אָסוּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְשֶׁצָּרִיךְ לִשְׁבּוֹת מִכָּל־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" (שם, לא), כְּאִלּוּ אָמַר, שֶׁחוֹבָה בּוֹ הַשְּׁבִיתָה הַמְיֻחֶדֶת לִמְלָאכוֹת

וְלַעֲבוֹדָה, וְהַשְׁבִּיתָה הַמְיַחֶדֶת לַהֲזָנַת הַגּוּף וְקִיּוּמוֹ — לְפִיכָךְ אָמַר (כפל לשון): "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אחרי מות שם): "מִנַּיִן שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים אָסוּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", כְּלוֹמַר: הַשְׁבֵּת כָּל־אֵלּוּ כְּדֵי שֶׁיֵּשֵׁג הָעִנּוּי.

הַמִּצְוָה הַקצ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּיוֹם צוֹם כִּפּוּר, וְהָאַזְהָרָה לְמַעֲשֶׂה זֶה לֹא נִתְבָּאֲרָה בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר אֶת־הָעֹנֶשׁ וְחִיֵּב כָּרֵת לְמִי שֶׁיֹּאכַל, יָדַעְנוּ שֶׁמֻּזְהָרִים עַל הָאֲכִילָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה וְגוֹ' וְנִכְרְתָה" (שם כג, כט). וּבְרֵישׁ כְּרִתוֹת (ב.), כְּשֶׁמָּנוּ מְחֻיְּבֵי כָּרֵת, מָנוּ בִּכְלָלָם הָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבֵאֲרוּ שָׁם שֶׁכֹּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת — הוּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן־הַפֶּסַח וְהַמִּילָה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהָאֲכִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּלְפִיכָךְ חַיָּבִים עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת קְבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ בְּרֵישׁ כְּרִתוֹת וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (פרק ד משנה ח), שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב דִּין זֶה (החטאת נקרבת) אֶלָּא בְּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי אָמַר יִתְעַלֶּה בִּמְחֻיָּבֵי חַטָּאת קְבוּעָה: "אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה" (שם ד, יג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אמור פרק ד הלכה ד): "כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה וְנִכְרְתָה — הֲרֵי זֶה עֹנֶשׁ עִנּוּי; אֲבָל אַזְהָרָה לְעִנּוּי לַיּוֹם עַצְמוֹ לֹא שָׁמַעְנוּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר עֹנֶשׁ מְלָאכָה שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁכְּבָר קַל וָחֹמֶר הוּא: מָה אִם עִנּוּי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּיָמִים טוֹבִים וּבְשַׁבָּתוֹת הֲרֵי הוּא עָנוּשׁ עָלָיו, מְלָאכָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּיָמִים טוֹבִים וּבְשַׁבָּתוֹת — אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא עָנוּשׁ עָלֶיהָ, וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר עֹנֶשׁ מְלָאכָה? נִלְמַד מִמֶּנּוּ אַזְהָרָה לְעִנּוּי: מָה עֹנֶשׁ מְלָאכָה לְאַחַר אַזְהָרָה אַף עֹנֶשׁ עִנּוּי לְאַחַר אַזְהָרָה" — הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ. וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּסוֹף מַסֶּכֶת יוֹמָא.

יום שלישי כ"ה מנחם־אב ה'תשפ"א

מצות עשה קנט. מצות לא תעשה שכג. מצות עשה קס. מצות לא תעשה שכד.

הַמִּצְוָה הַקנ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "[וּ]בַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ" (שמות יב, טז). וְדַע הַקְּדָמָה זוֹ, וְהִיא: שֶׁכָּל־מַה־שֶּׁאָמַר בּוֹ ה' "מִקְרָא קֹדֶשׁ" בָּא בְּפֵרוּשׁוֹ: "קַדְּשֵׁהוּ". וְעִנְיַן "קַדְּשֵׁהוּ" — שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה אֶלָּא מַה שֶּׁמְּיֻחָד לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (להלן שיעור קעד) אֶת־דִּבְרֵיהֶם (מצוות עשה צ, קלה): "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא", כְּלוֹמַר: כָּל־יוֹם שֶׁאוֹמֵר בּוֹ ה' "שַׁבָּתוֹן" (או לשון דומה) הוּא כְּאִלּוּ אָמַר "שְׁבוֹת" אוֹ "תִּשְׁבּוֹת" — כָּל־אֵלּוּ צִוּוּיִם בִּשְׁבִיתָה. וְ"שַׁבָּתוֹת ה'" (ויקרא כג, לח) קָרָא לִימֵי הַמּוֹעֲדִים כֻּלָּם, כְּלוֹמַר: לְיָמִים טוֹבִים. וּבִמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה בַּתַּלְמוּד (שבת כה. ביצה ח:) אָמְרוּ: "יוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: הַשְׁבִּיתָה בְּכָל־יוֹם־טוֹב — מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא; וַעֲשֵׂית הַמְּלָאכָה הָאֲסוּרָה בּוֹ — הִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ כָּל־הָעוֹשֶׂה־בוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה, עָבַר עַל עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: הַשְׁבִּיתָה, בְּמַסֶּכֶת יוֹם טוֹב (ביצה).

הַמִּצְוָה הַשכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שמות יב, טז).

הַמִּצְוָה הַק"ס — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּשְׁבִיתָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־ קֹדֶשׁ" (שם).

הַמִּצְוָה הַשכ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שם), כְּלוֹמַר: בָּרִאשׁוֹן וּבַשְּׁבִיעִי.

יום רביעי כ"ו מנחם־אב ה'תשפ"א

מצות עשה קסב. מצות לא תעשה שכה. מצות עשה קסג. מצות לא תעשה שכו.

הַמִּצְוָה הַקס"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־ קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, כא).

הַמִּצְוָה הַשכ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם).

הַמִּצְוָה הַקס"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם אֶחָד בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן [וְגוֹ']" (שם, כד). וּכְבָר קָדַם לְךָ לְשׁוֹנָם (כבר התעכבנו במצוות עשה צ, קלה, קנט — על לשון חז"ל) בְּאָמְרָם: "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא".

הַמִּצְוָה הַשכ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם, כה).

יום חמישי כ"ז מנחם־אב ה'תשפ"א

מצות עשה קסו. מצות לא תעשה שכז. מצות עשה קסז. מצות לא תעשה שכח. קצט.

הַמִּצְוָה הַקס"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, לה).

המצוה השכ"ז — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה ביום ראשון של חג הסכות, והוא אמרו ביום זה: "כל־מלאכת עבודה לא תעשו" (שם).

המצוה הקס"ז — הצווי שנצטווינו לשבות ממלאכה ביום השמיני של חג הסכות, והוא אמרו יתעלה: "ביום השמיני מקרא־קדש יהיה לכם" (שם לו). ודע ששביתה זו שנצטווינו בה בכל־יום ויום משששת הימים האלה (ראשון ושביעי של פסח, שבועות, ראש השנה, ראשון ושמיני של סוכות) דינה בכל־יום־טוב מהם כדין אחד, ואין שום יום מהם מיחד בשביתה (שונה בדיני השביתה שלו) שאינה בשני, וכן מתר לנו להתעסק באכל נפש בכל־יום־טוב מהם. לפיכך הלכת שביתה זו היא הלכה אחת הכוללת כל־יום טוב. וכבר נתבארו כל־דיני שביתה זו במסכת יום־טוב. אבל השביתה המצוה בשבת וביום הכפורים היא אותה השביתה עצמה בתוספות רבות, לפי שלא התיר בשני ימים אלו אכל נפש. ויש עוד דברים המתרים ביום־טוב ואסורים בשבת, אף־על־פי שאינם אכל נפש, כמו שנתבאר במסכת יום־טוב (ביצה יב.).

המצוה השכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה ביום שמיני עצרת, והוא אמרו בו: "כל־מלאכת עבדה לא תעשו" (שם). ודע ששששה ימים טובים אלו כל־העושה איזו מלאכה שתהיה באיזה יום מהם שיהיה — לוקה, אלא־אם היתה המלאכה ממה־שצריך לו באכל נפש, כמו שאמר הכתוב באחד מהם (בפסח): "אך אשר יאכל לכל־נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות יב, טז). והוא הדין לשאר ימים טובים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת ביצה.

המצוה הקצ"ט — האזהרה שהזהרנו מלאכול חמץ אחר חצות יום ארבעה עשר (לניסן), והוא אמרו: "לא־תאכל עליו חמץ" (דברים טז, ג). כנוי זה (תיבת "עליו") מוסב על כבש הפסח, שחובה לשחטו בין הערבים ביום י"ד, אמר (וכונת הכתוב): כי משיחול זמן שחיטתו לא־תאכל חמץ. ובגמרא פסחים (כח:): "מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא בלא־תעשה? שנאמר: לא־תאכל עליו חמץ". ושם (ד:) אמרו: "דכלי עלמא מיהא (ברם, לכל השיטות) חמץ משש שעות ולמעלה (שעה שביעית ואילך) דאורייתא". כך מצאנו לשון כל־הנסחאות המדיקות שנקראו לפני חכמי התלמוד. ושם (ב:) אמרו בטעם אסור אכילת החמץ בשעה ששית (מתחילתה), אמרו: "עבדו רבנן הרחקה יתרה כי היכי דלא לגע באסורא דאורייתא" (תקנו חכמים הרחקה יתרה כדי שלא להגיע לידי איסור מן התורה). ומי שעבר ואכל חמץ אחר חצות — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בתחלת פסחים.

יום שישי כ"ח מנחם־אב ה'תשפ"א

מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצז. קצח.

המצוה הקנ"ו — הצווי שנצטווינו לבער את־החמץ מרשותנו ביום י"ד בניסן — וזוהי מצות השבתת שאר, והוא אמרו יתעלה: "ביום הראשון תשבתו שאר מבתיכם" (שמות יב, טו), וחכמים קורא לה גם כן: מצות בעור, כלומר: בעור חמץ. ובגמרא סנהדרין מגמרא דבני בני המערב — ירושלמי פרק ה הלכה ג) אמרו: "חמץ חיבין עליו עשה ולא־תעשה: עשה על בעורו, דכתיב "תשבתו שאר מבתיכם"; לא־תעשה, דכתיב "שאר לא ימצא בבתיכם" (שם יט). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בריש פסחים.

המצוה הקצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול חמץ בפסח, והוא אמרו יתעלה: "ולא יאכל חמץ" (שם יג, ג), ובאר שהוא בכרת ואמר: "כי כל־אכל חמץ ונכרתה" (שם יב, טו), אם הוא מזיד; ואם הוא שוגג — חיב חטאת קבועה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פסחים.

המצוה הקצ"ח — האזהרה שהזהרנו מלאכול דברים שיש בהם תערבת חמץ, אף־על־פי שאינם לחם, כגון הכותח והמורים והשכר (מאכלים עם תערובת קמח) ודומיהם, והוא אמרו: "כל־מחמצת לא תאכלו" (שם, כ). ולשון המכלתא: "כל־מחמצת לא תאכלו — לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחמץ האדומי. יכול יהיו חיבין עליהן (כשם שאסורים כך יהיו חיבים עליהם עונשים שנאמרו באיסור חמץ) — תלמוד לומר: "חמץ" — מה חמץ מיחד שהוא מין (חמץ) גמור, יצאו אלו שאינן מין גמור. למה באו? לעבור עליהן בלא־תעשה". וכבר נתבאר בפסחים (מג.), שאף־על־פי שהם אסורים ומזהרים על אכילתם — אין האוכלם חיב מלקות אלא אם יש (מצטבר) בהם כזית חמץ בכדי אכילת פרס (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי כבר לחם); אבל אם יש בהם ערוב חמץ פחות משעור זה — אין חיבים על אכילתם מלקות.

יום ש"ק כ"ט מנחם־אב ה'תשפ"א

מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנח.

המצוה המשלימה מאתים — האזהרה שהזהרנו שלא יראה חמץ בכל־מושבותינו כל־שבעת הימים, והוא אמרו: "ולא־יראה לך חמץ ולא־יראה לך שאר בכל־גבלך" (שמות יג, ז). ואין אלו שני לאוין בשני ענינים, אלא הם בענין אחד. ובפרוש אמרו (ביצה ז:): "פתח הכתוב בחמץ וסיים בשאור — לומר לך: הינו

1 חָמֵץ הֵינוּ שְׂאֹר", כְּלוֹמַר: שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין הַשְּׂאֹר
2 (המחמיץ) עַצְמוֹ אוֹ הַדָּבָר שֶׁנִּתְחַמֵּץ. וּמִי שֶׁעָבַר וְהִנִּיחַ
3 חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ — אֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת, אֶלָּא אִם לָקַח חָמֵץ
4 בַּפֶּסַח וְקָנָהוּ שֶׁיְּהֵא (שאז) עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. וּלְשׁוֹן
5 הַתּוֹסֶפְתָּא. "הַמְשַׁיֵּר חָמֵץ בַּפֶּסַח וְהַמְקַיֵּם כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם
6 — אֵינוֹ לוֹקֶה".

7 **הַמִּצְוָה הָר"א** — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא יִמָּצֵא
8 חָמֵץ בִּרְשׁוּתֵנוּ, גַּם אִם אֵינוֹ נִרְאֶה אוֹ אִם הוּא מֻפְקָד,
9 וְהוּא אָמְרוֹ: "שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" (שם
10 יב, יט). וְגַם זֶה לוֹקִין עָלָיו בִּתְנַאי שֶׁיְּהֵא שָׁם מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ
11 שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְפִי הַכְּלָלִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (כא.)
12 וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים: עוֹבֵר בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל
13 יִמָּצֵא. וּבִתְחִלַּת מַסֶּכֶת פְּסָחִים (ה.) נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי
14 הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ הָעִנְיָנִים שֶׁהִזְהִיר עֲלֵיהֶם
15 בְּאָמְרוֹ: "לֹא־יֵרָאֶה וְגוֹ' בְּכָל־גְּבֻלֶךָ" (שם יג, ז) וְהָעִנְיָנִים
16 שֶׁהִזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּאָמְרוֹ: "לֹא־יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם". וְשָׁם
17 נִתְבָּאֵר שֶׁכָּל־לָאו (מהשנים: "בל יראה" ו"בל ימצא") לוֹמֵד
18 מִן־הָאַחֵר עִנְיָן שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ, וְשֶׁהַמְקַיֵּם חָמֵץ בַּפֶּסַח עוֹבֵר
19 בִּשְׁנֵי לָאוִין: עַל בַּל־יֵרָאֶה וְעַל בַּל־יִמָּצֵא.

20 **הַמִּצְוָה הַקנ"ח** — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל
21 ט"ו בְּנִיסָן, בֵּין שֶׁיֵּשׁ כֶּבֶשׁ הַפֶּסַח וּבֵין שֶׁאַיִן, וְהוּא אָמְרוֹ
22 יִתְעַלֶּה: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת" (שם יב, יח). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ:
23 "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת — הַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה". וּכְבָר
24 נִתְבָּאֵר בִּפְסָחִים, שֶׁאֲכִילַת מַצָּה בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן —
25 חוֹבָה; מִכָּאן וְאֵילָךְ — רְשׁוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה
26 זוֹ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר אברהם שי' שו"ב

שלום וברכה!

בנועם נודעתי שאוחז הוא במנהג הטוב שנתייסד על פי הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והוא לסדר בכל שנה כתה של מתלמדים לאומנות הזביחה וכת"ר הוא העומד בראשם ומלמדם דיעה באומנות זו, ושגם בשנה זו נגש הוא היום למלאכתו זו בחפץ וברצון, ויהי רצון אשר עוד רבות בשנים יוכל להשפיע על הדור הצעיר בלימוד אומנות זו, אשר עפ"י הדין קשורה היא ביראת שמים ביותר, וכידוע אשר שו"ב הנה חזקת כשרות שלו צריכה להיות חזקה ביותר ועוד יותר מרב וכו'.

ועפ"י מרז"ל אשר אפילו ריש גרגותא משמיא קא ממני לי' ועאכו"כ בלימוד תורה והקשור בזה, אשר מינוי זה הוא משמיא הרי במילא נגלה זה גם בו את האוצר של יראת שמים בתוספת מרובה גם יותר ממה שהי' עד עתה.

מוסג"פ קטע מהתועדות דשבת מברכים אלול, אשר בו מבואר הענין והרמז דאלו"ל הוא ר"ת **א** נה **ל** ידו **ו** שמתי **ל** ך (שמות כט, יג), היינו הענין דערי מקלט.

והנה בערי מקלט ארז"ל (מכות יו"ד, ע"א) דיש ללמד תורה רק לתלמידים הגונים כי תלמיד שנתחייב גלות הרי מגלין רבו עמו. וכמבואר בהשיחה סעיף ו', אבל בנדון דידן הרי נכון לבי בטוח בה' אשר מכיון שהתלמידים הם תלמידי כ"ק מו"ח אדמו"ר ולומדים בישיבתו, במילא קאן ער גיין אויף ברייטע פלייצעס, ויה"ר שישבע רוב נחת מהם הן בלימוד האומנות דזביחה והן בהיראת שמים, ונזכה במהרה לביאת השוחט הגדול הוא הקב"ה אשר יבוא וישחוט את הצפוני, כמבואר בסוכה (נב, א) וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר יהי' זה בחסד וברחמים, בחסד מדתו של אברהם אבינו, וברחמים מדתו של יעקב ועפמ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם (עיין תניא סוף פרק מ"ה) ובין שני אלו הרי במילא אין חשש מצד מדת הגבורה דיצחק אבינו. וכמבואר ג"כ בענין התקיעות בזהר, שזהו רמז ג"כ דיומא דין, שבר"ח אלול מתחילין לתקוע, ואז קם הקב"ה מכסא דין ויושב על כסא רחמים.

בברכת הצלחה וכתיבה וחתימה טובה ובפרט בריאות הנכונה לו ולזוג' שיחיו.

יחזקאל פרק־ז א־יא

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב וְאַתָּה בֶן־אָדָם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל קֵץ בָּא הַקֵּץ
עַל־(ארבעת) אַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: ג עַתָּה הַקֵּץ עָלַיִךְ וְשִׁלַּחְתִּי אַפִּי בָּךְ וּשְׁפַטְתִּיךְ כִּדְרָכֶיךָ וְנָתַתִּי
עָלַיִךְ אֵת כָּל־תּוֹעֲבֹתָיִךְ: ד וְלֹא־תָחוֹס עֵינִי עָלַיִךְ וְלֹא אֶחְמֹל כִּי דְרָכַיִךְ עָלַיִךְ אֶתֵּן וְתוֹעֲבוֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ
תִּהְיֶיךָ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: (פ) ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה רָעָה אַחַת רָעָה הִנֵּה בָּאָה: ו קֵץ בָּא בָּא
הַקֵּץ הֵקִיץ אֵלַיִךְ הִנֵּה בָּאָה: ז בָּאָה הַצְּפִירָה אֵלַיִךְ יוֹשֵׁב הָאָרֶץ בָּא הָעֵת קָרוֹב הַיּוֹם מְהוּמָה וְלֹא־הֵד
הָרִים: ח עַתָּה מִקָּרוֹב אֶשְׁפְּוֹךְ חֲמָתִי עָלַיִךְ וְכִלִּיתִי אַפִּי בָּךְ וּשְׁפַטְתִּיךְ כִּדְרָכֶיךָ וְנָתַתִּי עָלַיִךְ אֵת
כָּל־תּוֹעֲבֹתָיִךְ: ט וְלֹא־תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמֹל כִּדְרָכַיִךְ עָלַיִךְ אֶתֵּן וְתוֹעֲבוֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ תִּהְיֶיךָ וִידַעְתֶּם
כִּי אֲנִי יְהוָה מַכֶּה: י הִנֵּה הַיּוֹם הִנֵּה בָּאָה יָצְאָה הַצְּפִירָה צֶץ הַמַּטֶּה פָּרַח הַזָּדוֹן: יא הֶחָמָס | קָם
לְמַטֵּה־רֶשַׁע לֹא־מֵהֶם וְלֹא מֵהֲמוֹנָם וְלֹא מֶהֱמֵהֶם וְלֹא־נֹהַ בָּהֶם:

רש"י

(ב) בא הקץ. שאמרתי ונושנתם בארץ והשחתם וגו' העידותי בכם היום כי אבוד תאבדון (דברים ד) ונושנתם בגי' תתנ"ב והם נשתהו בה תת"ן ד' מאות ומ' משנכנסו לה עד שנבנה הבית ות"י שנים עמד הבית: (ה) רעה אחת רעה. רעה שלימה ומיוחדת למעלה מכל הרעות והוא חורבן הבית: הנה באה. טעמו באל"ף הוא לשון פועלת: (ז) באה הצפירה. טעמו למעלה בבי"ת והוא לשון פעלה כבר באה הצפירה כמו בא ושקע מאור השחר והתפארת בא: ולא הד הרים. ולא לאישתיזבא במצדי טוריא והד לשון צעקת הכרזה לקום לברוח אל ראשי ההרים כמו הידד השבתי (ישעיה יז) וענו עליו הידד (ירמיה כא) השמעת קול נושא משא ענבים אל הגת וטועני הקורה: (ח) מקרוב. במהרה: (י) הנה היום. הנה בא היום: הנה באה. הרעה: יצאה הצפירה. עלה השחר של יום הרעה: צץ המטה. להכות אתכם: פרח הזדון. נתגלה נבוכדנצר הרשע: (יא) החמס קם וגו'. החמס אשר בידכם הוא קם עליכם למטה רשע לשחתכם: לא מהם. כך אמר הקב"ה למשחית אינך זקוק להשאיר נפש מרשעי ישראל כי אין טובה יוצאת לא מהם ולא מבניהם ולא מהמונם: ולא נה בהם. אין בהם נוהה אחרי מגעגע ונותן לב אלי כמו וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (שמואל א ו) ולשון ארמי הוא ואיתנהיאו לפולחנא ל' תאוה וגעגועין ומנח' חברו לשון יללה וכן וינהו כל בית ישראל פירש לשון יללה ואין בתיבה רק ה"א יסוד:

מצודת דוד

(ב) לאדמת. על אדמת מושבותיהם: על ארבע. ר"ל לא תשאר אף עיר אחת מא"י: (ג) עתה. ר"ל בזמן קרוב יבוא הקץ עליך: כדרכיך. כפי דרכיך: ונתתי עליך. ר"ל אשלם לך: (ד) כי דרכיך. גמול דרכיך: ותועבותיך. תשלומי תועבותיך יבואו בתוכך: וידעתם. אז תדעו שאני ה' נאמן לשלם גמול: (ה) רעה אחת רעה. ר"ל רעה שהיא אחת ומיוחדת שברעות הנה באה וזהו חורבן בה"מ: (ו) קץ בא בא הקץ. כפל הדבר לחזק הענין: הקיץ אליך. כאילו התעורר מן השינה לבוא עליך והנה באה: (ז) באה הצפירה וגו'. אתה יושב הארץ באה עליך הבוקר של יום הרעה: קרוב היום מהומה. קרוב היום של מהומה: ולא הד הרים. לא יהיה עוד הוד והדר על ההרים כ"א געול וטנוף מדמי החללים: (ח) עתה מקרוב. ר"ל מיד בזמן קרוב: ונתתי עליך. ר"ל אשלם לך: (ט) כדרכיך. כגמול דרכיך: ותועבותיך. תשלומי תועבותיך יבואו בתוכך: וידעתם. אז תדעו ותבינו אשר אני ה' המכה בגמול העון ולא בא במקרה: (י) הנה היום. הנה קרבה היום והנה באה: יצאה הצפירה. יצאה השחר מיום הרעה: צץ המטה. המטה ההוכן להכות בהם הוציא ציץ והוא קרוב לעשות פרי ופרי המטה הוא ההכאה בו ועל הכשדים יאמר וכן נאמר באשור ומטה הוא בידם זעמי (ישעיה י): פרח הזדון. נ"נ איש זדון כבר פרח ומהר יעשה פרי הזדון והוא הכליון והאבדון: (יא) החמס. נ"נ איש חמס קם להיות מטה המכה ברשע באכזריות רב: לא מהם. ר"ל אין הכליון בא מנצחון הכשדים ולא מהמון עם הרב אשר עמהם ולא מהמיית' בקול שאון המבהיל ומפחיד כי לא בכח זרועם עשו מה שעשו כ"א יד ה' עשתה כל זאת: ולא נה בהם. ר"ל אין ראוי שיהיה הנהי והיללה בעבורם כי לא עשו ברוע בחירתם ובעוצם ידם:

מצודת ציון

(ב) כנפות. קצות: (ד) תחוס. מל' חס וחמלה: (ו) הקיץ. מל' הקצה והערה מן השינה: (ז) הצפירה. ענין שחר ובוקר כמו ישוב ויצפור (שופטים ז): מהומה. ענין רעש ובלבול: הד. הוא מל' הוד והדר: (י) צץ. מל' ציץ והוא גלוי הפרח כמו ויצץ ציץ (במדבר יז): (יא) מהמונם. המון עם רב: מהמהם. הוא מל' הומיה: נה. מל' נהי ויללה וכן וינהו וכו' אחרי ה' (ש"א וז):

נחמיה פרק־א א־ח

א דִּבְרֵי נְחֶמְיָה בֶּן־חַכַלְיָה וַיְהִי בְחֹדֶשׁ־(כסלו) כִּסְלֵיו שְׁנַת עֶשְׂרִים וַאֲנִי הָיִיתִי בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: ב וַיָּבֹא
חֲנָנִי אֶחָד מֵאַחַי הוּא וַאֲנָשִׁים מִיהוּדָה וָאֶשְׁאָלֵם עַל־הַיְּהוּדִים הַפְּלֵיטָה אֲשֶׁר־נִשְׁאֲרוּ מִן־הַשֶּׁבִי
וְעַל־יְרוּשָׁלִָם: ג וַיֹּאמְרוּ לִי הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר־נִשְׁאֲרוּ מִן־הַשֶּׁבִי שָׁם בַּמְּדִינָה בְּרָעָה גְדֹלָה וּבְחֶרְפָּה וְחוֹמַת
יְרוּשָׁלִַם מְפֹרָצֶת וּשְׁעָרֶיהָ נִצְּתוּ בָאֵשׁ: ד וַיְהִי כְּשָׁמְעִי | אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יָשַׁבְתִּי וָאֶבְכֶּה וָאֶתְאַבְּלָה
יָמִים וָאֶהְיֶה צָם וּמִתְפַּלֵּל לִפְנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם: ה וָאֹמַר אָנָּא יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הָאֵל הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא
שֹׁמֵר הַבְּרִית וָחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו: ו תִּהְיֶנָא אָזְנְךָ־קַשֶּׁבֶת וְעֵינֶיךָ פְּתֻחוֹת לִשְׁמֹעַ אֶל־תְּפִלַּת
עַבְדְּךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם יוֹמָם וָלַיְלָה עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וּמִתְוַדֶּה עַל־חַטֹּאות
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָטָאנוּ לָךְ וַאֲנִי וּבֵית־אָבִי חָטָאנוּ: ז חָבֹל חָבַלְנוּ לָךְ וְלֹא־שָׁמַרְנוּ אֶת־הַמִּצְוֹת
וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוִּיתָ אֶת־מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: ח זְכָר־נָא אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוִּיתָ אֶת־מֹשֶׁה
עַבְדְּךָ לֵאמֹר אַתֶּם תִּמְעָלוּ אֲנִי אָפִיץ אֶתְכֶם בָּעַמִּים:

רש"י

(א) דברי נחמיה וגו'. מכאן ואילך כתב נחמיה ספר זה: שנת עשרים. היא שנת עשרים לדריוש המלך שהוא ארתחששתא ובמסכת ר"ה מצאנו שנת עשרים שנת עשרים לג"ש מן הכתוב שנ' למטה ויהי בחדש ניסן שנת כ' לארתחששתא וגו' ומחדש תשרי היו מונין לחשבון השנים ועל כן נאמר כאן ויהי בחדש כסלו שנת כ' וגו' והוא כסלו הבא לאחר תשרי ולמטה נאמר ויהי בחדש ניסן שנת כ' וגומר הוא ניסן שבאותה שנה ואיני יכול לפתור ולומר מניסן היו מונין לחשבון שנותיהם ואותו מעשה הכתוב למטה שנאמר ויהי בחדש ניסן וגו' היה קודם מעשה זה שנאמר ויהי בחדש כסליו שנת כ' וגו' ואין מוקדם ומאוח' בהם דבר זה איני יכול לפתור ולומר והפרשיות מוכיחות שאף אותו מעשה של פרשה שנייה לא היתה כי אם בשביל מעשה זה של פרשה זאת ראשונה: **(ב)** אחד מאחי. אחד מחברי: ואשאלם על היהודים וגו'. שאלתי להם על ענין פליטת היהודים אשר נשארו בירושלים מן השבי של בבל: הפליטה. על שם שנצולו מגלות בבל: ועל ירושלים. ועל ענין העיר שאלתי אליהם: **(ג)** ויאמרו לי. השיבו לי על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון תחלה על ענין היהודים ואח"כ על ענין החומות והשערים: הנשארים וגו'. אותם היהודים אשר נשארו שם במדינת ירושלים הם נתונים ברעה גדולה ובחרפ' לפי שהעובדי כוכבים בוזזים ושוללים אותם: וחומת ירושלים מפורצת. וחומת העיר הרי היא פרוצה והשערים שרופים באש כקדמתן שישראל לא בנו חומות העיר ושעריה כי אם בנין ב"ה לבדו: נצתו. כמו נוצתו (ס"א נצתו כמו נתצו): **(ד)** ימים. כמה ימים: **(ה)** אנא. לשון בקשה ותחנה: **(ו)** קשבת. כמו קושבת כו' כאשר יאמר מאהב אוהב כן יאמר מן קשב קושב וקושבת: **(ז)** חבול. שם דבר לשון השחתה וחי"ת ננקדה בחטף פתח ואיני יכול לפותרו בל' פעול שא"כ היה לו לנקד חי"ת בקמץ גדול: חבלנו. לשון השחתה כמו (בדניאל ו) חבולא לא עבדת וכן חברו מנחם:

מצודת דוד

(א) דברי נחמיה. ר"ל נחמיה כתב ספר זה: שנת עשרים. למלכות דריוש הפרסי: **(ב)** מאחי. מחברי: נשארו. על כי רוב הגולה ישבו בבבל בשבי ומעט עלו לזה אמר בהם ל' שארית: ועל ירושלים. על בנין חומותיה: **(ג)** ובחרפה. העובדי כוכבים מחרפים אותם: נצתו. שרופים באש כשהיו מאז: **(ד)** ישבתי. ר"ל ישבתי משומם: ימים. ר"ל כמה ימים: **(ה)** שומר הברית. הגמול שהבטיח בברית: **(ו)** ועיניך פתוחות. לראות בדמעות עיני: היום. ר"ל בעת ההיא: ואני. ר"ל ומתודה מה שאני ובית אבי חטאנו: **(ז)** חבול וכו'. ר"ל שחתנו דבריך ולא שמרנו וכו': **(ח)** אתם תמעלו. כאשר אתם תמעלו ואני אפיץ וכו':

מצודת ציון

(א) הבירה. ר"ל מקום ארמון המלך: **(ב)** הפליטה. ענין שארית וכן שריד ופליט (יהושע ח'): **(ג)** מפורצת. מל' פרצה ושבר: נצתו. מל' הצתה ושרפה כמו ויצת אש (איכה ד'): **(ד)** צם. מתענה: **(ה)** אנא. הוא ענין ל' בקשה: **(ו)** תהי נא. תהא עתה או היא ענין ל' בקשה: קשבת. ענין שמיעה: **(ז)** חבול. ענין השחתה כי השחית כל בשר (בראשית ו') ת"א חבילו: **(ח)** תמעלו. ענין חטא ופשע: אפיץ. אפזר:

ג בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִין, וְהָאַמָּה נִכְנֶסֶת לוֹ וְיוֹצְאָה מִמֶּנּוּ — לְעוֹלָם הוּא בִּפְסוּלוֹ, עַד שֶׁיִּתְחַשֵּׁב שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר מִן הָרִאשׁוֹנִים שְׁלֹשָׁה לֻגִּין. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מַטִּילִין לַמִּקְוֶה, זֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, הִסּוֹחֵט אֶת כְּסוּתוֹ וּמַטִּיל מִמִּקְוֹמוֹת הַרְבֵּה, וְהַמְּעֵרֶה מִן הַצַּרְצוּר וּמַטִּיל מִמִּקְוֹמוֹת הַרְבֵּה — רַבִּי עֲקִיבָא מַכְשִׁיר, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: לֹא אָמְרוּ מַטִּילִין, אֶלָּא מַטִּיל. אָמְרוּ לוֹ: לֹא כָךְ וְלֹא כָךְ אָמְרוּ, אֶלָּא: שֶׁנָּפְלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין.

ד מִכְּלִי אֶחָד, מִשְּׁנַיִם, וּמִשְּׁלֹשָׁה — מִצְּטָרְפִין; וּמֵאַרְבָּעָה — אֵין מִצְּטָרְפִין. בַּעַל קֶרִי הַחוֹלֶה שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו תִּשְׁעָה קַבִּין מַיִם, וְטָהוֹר שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין; מִכְּלִי אֶחָד, מִשְּׁנַיִם וּמִשְּׁלֹשָׁה — מִצְּטָרְפִין;

פירוש ברטנורא

ג והאמה נכנסת לו. כגון מי גשמים שבאים מן המדרון ונכנסים לו: **הסוחט את כסותו.** והמים שהיו נבלעים בו חשיבי מים שאובים, וכשהוא סוחטן לתוך הבור הן באין ממקומות הרבה שמכאן ומכאן לבגד: **והמערה מן הצרצור.** כלי חרס שעושין על פיו שבכה כמין מכבר מעשה רשת, והמערה ממנו מטיל המים ממקומות הרבה: **ר' עקיבא מכשיר.** קסבר דאין שלשה לוגים מים שאובין פוסלין את המקוה אא"כ מטילן למקוה מכלי אחד וממקום אחד, משא"כ בכסות וצרצור: **וחכמים פוסלים.** דסברי שלשה כלים מצטרפין: **לא אמרו מטילין אלא מטיל.** כלשון זה קיבל ר' עקיבא מרבותיו, דכלי המטיל שלשה לוגין מים למקוה פוסל את המוקה: **ולא כך אמרו אלא שנפלו.** ולא שנא מכלי אחד או מכלים הרבה. ואין הלכה כר' עקיבא:

ד מכלי אחד משנים וכו'. סיומא דמלתייהו דרבנן היא: **תשעה קבין מים.** בעל קרי חולה שאינו יכול לטבול, אם נתנו עליו תשעה קבין מים, טהור. ואשמעינן מתניתין דלא שנא מכלי אחד לא שנא משתים או שלשה כלים: **וכן טהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובין.** דפוסל את התרומה כדאמרינן פרק קמא דשבת [דף יג], הני שלשה לוגין, משתים או שלשה כלים מצטרפין, מארבעה אין מצטרפין: **במה דברים אמורים.** דמשתים

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ג

בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִין, וְהָאַמָּה נִכְנֶסֶת לוֹ – ותעלה של מי גשמים נכנסת לבור, **וְיוֹצְאָה מִמֶּנּוּ** – שהתעלה נמשכת מן הבור ולהלן, וכיון שהבור מלא, הרי שבאותה מידה שנכנסים מים לתוכו אף יוצאים מים ממנו, אלא שהמים היוצאים כוללים בתוכם גם חלק ממי הבור, ומכאן באה המשנה ללמדנו, שבור זה **לְעוֹלָם הוּא בִּפְסוּלוֹ, עַד שֶׁיִּתְחַשֵּׁב** – שייעשה חשבון ויתברר, **שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר מִן הָרִאשׁוֹנִים** – שלא נשארו מן המים השאובים שבבור, **שְׁלֹשָׁה לֻגִּין** – כלומר שעושים חשבון, כמה מים שאובים היו בבור, וכמה מי גשמים נכנסו לתוכו מן האמה, ומשערים שהמים שיצאו כללו חלק מן המים השאובים כפי היחס שבין כמות המים שהיו בתחילה בבור לכמות כל המים, שהיו בבור ושנכנסו מן האמה גם יחד (עיין דוגמה בשולי באור המשנה). ואם לפי חשבון זה לא נשארו מן המים השאובים שהיו בבור אלא פחות משלושה לוגים, מי הבור כשרים למקוה (**"בית יוסף" בשם הראב"ד**). פירוש אחר (**המובא שם בשם הראב"ד**), שחשבון המים היוצאים הוא מחצה על מחצה, כלומר שמחצית המים היוצאים היא מן המים השאובים שהיו בבור והשאר מן האמה. **שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מַטִּילִין לַמִּקְוֶה** – חסר, **זֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה** – מים שאובים, וכגון שהתחיל השני קודם שפסק הראשון (כמבואר במשנה הבאה), וכן **הַסּוֹחֵט אֶת כְּסוּתוֹ וּמַטִּיל מִמִּקְוֹמוֹת הַרְבֵּה** – כלומר שטבל בגדו במקוה שהיו בו ארבעים סאה מצומצמות, ואחר כך הגביה את הבגד וסחטו, ונפלו למקוה מן המים הנבלעים בו שלושה לוגים, והרי הם מים שאובים, אלא שנפלו לא ממקום אחד כי אם ממקומות הרבה שבבגד, **וְהַמְּעֵרֶה מִן הַצַּרְצוּר וּמַטִּיל מִמִּקְוֹמוֹת הַרְבֵּה** – או המערה מים שאובים מן הצרצור, היינו כעין כד או בקבוק שפיו מכוסה ברשת, ונמצא מטיל את המים לתוך המקוה (החסר) ממקומות הרבה שבצרצור, **רַבִּי עֲקִיבָא מַכְשִׁיר** – שלדעתו אין שלושה לוגים מים שאובים פוסלים את המקוה החסר אלא אם כן נפלו לתוכו מכלי אחד וממקום אחד, **וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין** – שסוברים הם, שלושה לוגים מים שאובים שנפלו מכלי אחד, ואפילו ממקומות הרבה, או אפילו נפלו משניים או משלושה כלים, הרי הם פוסלים את המקוה החסר (כלהלן משנה ד). **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: לֹא אָמְרוּ** – החכמים: **מַטִּילִין** – היו מטילין שלושה לוגין מים שאובין למקוה חסר פסלוהו, **אֶלָּא מַטִּיל** – כלשון זה קיבל רבי עקיבא מרבותיו, שהמטיל שלושה לוגין מים למקוה חסר, פוסל את המקוה, ומשמע דווקא שמטיל אדם אחד ממקום אחד. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי עקיבא: **לֹא כָךְ וְלֹא כָךְ אָמְרוּ** – לא "מטילין" ולא "מטיל" אמרו, **אֶלָּא: שֶׁנָּפְלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין** – מקוה שנפלו לו שלושה לוגין פסלוהו, ואין הבדל אם נפלו ממקום אחד או שנפלו ממקומות הרבה, או מכלים הרבה, כמבואר במשנה הבאה.

בענין ששינונו ברישא: "בור שהוא מלא מים שאובין, והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו, עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלושה לוגין". הרי באור החשבון (לפי הפירוש הראשון שהבאנו). למשל אם בבור היו 40 סאה מים שאובים, לעולם הבור בפסולו עד שייכנסו לתוכו מן האמה קצת יותר מ־12760 סאה, לפי שכמות זו יחד עם המים שבבור = 12800 סאה, והרי שכמות המים השאובים שהיו בבור היא 1/320 מהכמות הכללית (1/320 = 40/12800), וכיון שהבור מלא, ונמצא שגם יוצאת ממנו אותה כמות המים שנכנסה, היינו 12760 סאה, הרי שכמות זו כוללת 1/320 מן המים השאובים שהיו בבור היינו 7/8 39 סאה (12760:320 = 39 7/8), שהן 40 סאה פחות שלושה לוגים (הסאה היא 24 לוגים, ר־7/8 סאה = 21 לוגים) , וזהו שבארנו לעיל, שאם ייכנסו מי גשמים מן האמה קצת יותר מ־12760 סאה, הרי מאחר שיוצאים כשיעור זה, יישארו בבור פחות משלושה לוגים מים שאובים, ויהיה מקוה כשר. ברם, לפי הפירוש השני, שעושים את החשבון לפי מחצה על מחצה, יוצא, שאם נכנסו ויצאו 80 סאה בלבד, כבר יצאו עמהם כל 40 הסאה של המים השאובים.

באור משנה ד

משנתנו היא המשך דבריהם של חכמים שבמשנה הקודמת.

מִכְּלִי אֶחָד – נפלו למקוה שלושה לוגים מים שאובים מכלי אחד, ואפילו ממקומות הרבה, כגון הצרצור, **מִשְּׁנַיִם, וּמִשְּׁלֹשָׁה** – או שנפלו שלושה לוגים משני כלים או משלושה כלים, **מִצְּטָרְפִין** – לפסול את המקוה, כשהוא חסר (שאין בו ארבעים סאה); **וּמֵאַרְבָּעָה** – אבל אם נפלו שלושה לוגים מים שאובים מארבעה כלים, **אֵין מִצְּטָרְפִין** – לפסול את המקוה, הואיל ואין לוג בכל כלי. **בַּעַל קֶרִי הַחוֹלֶה שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו תִּשְׁעָה קַבִּין מַיִם** – כבר בארנו (בהקדמה למשנה ברכות ג, ד), שבעל קרי, היינו מי שיצאה ממנו שכבת זרע, צריך טבילה, מתקנת עזרא, כלומר שאסור לו לעסוק בדברי תורה עד שיטבול, ובאה משנתנו ללמד, שאם היה חולה ולא יכול היה לטבול, ונתנו עליו תשעה קבים מים שאובים (הקב הוא 4 לוגים), שבכגון זה תיקנו חכמים שהוא מיטהר בהם, **וְטָהוֹר שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין** – שהוא טמא, מגזירת חכמים (עיין באורנו למשנה שבת א, ד); **מִכְּלִי אֶחָד, מִשְּׁנַיִם וּמִשְּׁלֹשָׁה, מִצְּטָרְפִין** – אם נתנו את תשעת הקבים על בעל הקרי מכלי אחד

מֵאַרְבָּעָה — אֵין מִצְטָרְפִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהִתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן. וּבַמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת; אֲבָל נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת, אֲפִלּוּ קֶרְטוֹב בְּכָל הַשָּׁנָה מִצְטָרְפִין לִשְׁלֹשָׁה לָגִין.

פרק רביעי

א הַמַּנִּיחַ כֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר, אֶחָד כֵּלִים גְּדוֹלִים וְאֶחָד כֵּלִים קְטַנִּים, אֲפִלּוּ כְּלֵי גְלָלִים, כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה — פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה. אֶחָד הַמַּנִּיחַ וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵחַ, כִּדְבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי; וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין בְּשׁוֹכֵחַ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: נִמְנוּ וְרַבּוּ בֵּית שַׁמַּאי עַל בֵּית הִלֵּל; וּמוֹדִים בְּשׁוֹכֵחַ בֶּחָצֵר, שֶׁהוּא טָהוֹר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: עֲדַיִן מַחֲלֹקֶת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת.

פירוש ברטנורא

ושלשה כלים מצטרפין: **בזמן שלא נתכוין לרבות.** אמקוה קאי, שלא נתכוין להוסיף עליו כדי להרבות בו מים: **אפילו קרטוב.** שיעור מועט, אחד מס"ד בלוג:

ד א המניח כלים תחת הצנור. מרזב שמי גשמים נכנסים בו ויורדים דרך פיו למקוה. והכא מיירי בצנור של עץ שקבעו ולבסוף חקקו, דהואיל ולא היה תורת כלי עליו כשקבעו, אע"פ שחקקו אחרי כן לא חשיבי המים שבתוכו מים שאובים, הואיל ולא היה תורת כלי עליו בתלוש: **ואחד כלים קטנים.** דלא תימא דלא חשיבי: **אפילו כלי גללים.** דלא חשיבי כלים לענין טומאה, אפילו אם שברם או כפה אותם, דלא דמי למניח קנקנים בראש הגג לנגבן: **ובית הלל מטהרין בשוכח.** בפרק קמא דשבת בגמרא, מוקמי פלוגתייהו כשהניחן תחת הצנור בשעת קישור עבים ונתפזרו ושכחן וחזרו ונתקשרו, דבית שמאי סברי משום פיזור עבים לא נתבטלה מחשבתו הראשונה, דגלי דעתיה שרצה שיפלו לתוכן. ובית הלל סברי בטלה מחשבתו, דכי נתפזרו אסח דעתיה, דקסבר לא ירדו גשמים עוד. אבל הניחן תחת הצנור בשעת קישור עבים ואיחרו הגשמים לבוא ויצא למלאכתו ושכחן, דברי הכל הואיל ומתחילה לכך נתכוין לא בטלה מחשבתו בשכחתו. ואם הניחן בשעת פיזור עבים, דברי הכל טהורים, שלא נתכוין מתחילה לכך: **בשכח בחצר שהוא טהור.** בחצר שלא תחת הצנור, ונתמלאו מן הנוטפין ונפלו למקוה. דדוקא תחת הצנור הוא דפליגי בית שמאי, דגלי דעתיה דרצה שיפלו לתוכן,

משניות מבוארות – קהתי

או משניים או משלושה כלים, הרי הם מצטרפים לטהרו, וכן אם נפלו שלושת הלוגים על הטהור מכלי אחד או משניים או משלושה, הרי הם מצטרפים לטמא את הטהור; **מֵאַרְבָּעָה** – אבל מארבעה כלים, **אֵין מִצְטָרְפִין** – לתשעה קבין, לטהר את בעל קרי, ולא לשלושה לוגים לטמא את הטהור. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שמצטרפים המים משניים ומשלושה כלים? **בִּזְמַן שֶׁהִתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן** – שהתחיל הכלי השני לשפוך מים קודם שפסק הכלי הראשון. **וּבַמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – ששלושה לוגים מארבעה כלים אינם מצטרפים לפסול את המקוה, או שאם התחיל השני לאחר שפסק הראשון אין מצטרפים? **בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת** – כשנתן את המים השאובים לא התכוון להרבות מים במקוה, אלא שפכם שם בדרך מקרה; **אֲבָל נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת** – אם התכוון להרבות מים במקוה, **אֲפִלּוּ קֶרְטוֹב בְּכָל הַשָּׁנָה** – אפילו לא נתן אלא קרטוב היינו שיעור מועט (1/64 מלוג) בכל השנה, **מִצְטָרְפִין לִשְׁלֹשָׁה לָגִין** – כל שהשלים לשלושה לוגים, הרי הם מצטרפים לפסול את המקוה.

יום שני

באור משנה א

פרק זה מוסיף ללמד בענין מים שאובים.

הַמַּנִּיחַ כֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר – היורד מן הגג, ונתמלאו מי גשמים מן הצינור, ונפלו מהם למקוה; ומדובר כאן בצינור שאינו עושה את מי הגשמים העוברים בו למים שאובים, ואפילו יש בו בית קיבול צרורות, מכל מקום אין עליו תורת כלי, שכן המדובר הוא בצינור שקבעו ואחר כך חקקו, שהואיל ובשעה שקבעו לא היה עליו שם כלי, לפיכך אף שחקקו אחר כך, אינו חשוב כלי, ואילו היו המים מקלחים מן הצינור ישר למקוה, היו המים כשרים, אלא שמשנתנו באה ללמד, שאם הניח כלים תחת הצינור, **אֶחָד כֵּלִים גְּדוֹלִים** – בין כלים גדולים, **וְאֶחָד כֵּלִים קְטַנִּים** – ובין כלים קטנים, כלומר שבאה המשנה להשמיענו, שאף כלים קטנים חשובים כלים (**רש"י שבת טז, א**); ויש מפרשים: בין כלים גדולים – המחזיקים ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש, שמחמת רוב גודלם אינם מקבלים טומאה (**עיין כלים טו, א**), ובין כלים קטנים – שהם מחזיקים פחות מכדי סיכת קטן (פחות משיעור שמן שיש בו כדי לסוך תינוק. — עיין כלים ב, ב), שמחמת קטנם אינם מקבלים טומאה (**תוספות שם**), **אֲפִלּוּ כְּלֵי גְלָלִים, כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה** – שאינם חשובים כלים לענין טומאה (ולפי פירוש התוספות, שהבאנו לעיל, באה המשנה להשמיענו, שאין צורך לומר כלים גדולים וכלים קטנים, מאחר שהם ממין המקבל טומאה, אלא אפילו כלי גללים וכו', שאינם מקבלים טומאה כלל — **הרא"ש**). **פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה** – מי הגשמים שירדו מן הצינור לכלים הללו, ונפלו מהם למקוה חסר, פוסלים את המקוה, כדין מים שאובים, שאפילו כלים שאינם מקבלים טומאה, כלים הם לענין שאובים. ואין זה דומה למה ששנינו (לעיל ב, ז), שהמניח קנקנים בראש הגג לנגבם, ונתמלאו מים, ישברם או יכפה אותם (לדעת רבי יהושע, שהלכה כמותו), והמים הנופלים מהם למקוה כשרים, שהרי שם הניחם לנגבם ולא למלאם מים, ואילו כאן מוכח שהניחם כדי למלאם מים, הלכך דינם כמים שאובים, ואין מועילה כאן שבירה או כפייה. **אֶחָד הַמַּנִּיחַ וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵחַ** – בין המניח כלים תחת הצינור בכוונה, ובין השוכח כלים תחת הצינור, ונתמלאו מים, פוסלים את המקוה, **כִּדְבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** – כך הם דברי בית שמאי, שלדעתם אף בשוכח דינם של המים שנתמלאו מן הצינור כדין מים שאובים, לפי שמן הסתם היה רצונו שיתמלאו (**המאירי**), או משום שגוזרים בשוכח משום מניח (**רמב"ם; עיין "תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"**); **וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין בְּשׁוֹכֵחַ** – הואיל ולא נתכוון לשאוב את המים; ואף אינם גוזרים בשוכח משום מניח. במסכת שבת (**טז, ב**) מבואר, שאם הניח את הכלים בשעה שנתקשרו השמים בעבים, אף על פי שאחרו הגשמים לבוא ויצא למלאכתו ושכח את הכלים שהניח תחת הצינור, הכל מודים, שפוסלים את המקוה, שהואיל ומתחילה לכך נתכוון, לא בטלה מחשבתו מחמת שכחתו; ואם הניח את הכלים תחת הצינור בשעת פיזור עבים, הכל מודים, שאין המים כשאובים, לפי שלא נתכוון מתחילה לכך; לא נחלקו בית שמאי ובית הלל במשנתנו אלא בכגון שהניח את הכלים תחת הצינור בשעת קישור עבים, ונתפזרו העבים, ושכח את הכלים, וחזרו ונתקשרו השמים עבים, שלדעת בית שמאי משום פיזור העבים לא נתבטלה מחשבתו הראשונה, שהרי גילה דעתו, שרצונו היה שיתמלאו הכלים מים, הלכך דינם כמים שאובים. ולדעת בית הלל בטלה מחשבתו הראשונה, שמשנתפזרו העבים הסיח דעתו מן הכלים, כי סבור היה שלא ירדו גשמים עוד, הלכך אין המים כדין שאובים. **אָמַר רַבִּי מֵאִיר: נִמְנוּ** – עמדו החכמים למנין, **וְרַבּוּ בֵּית שַׁמַּאי עַל בֵּית הִלֵּל** – וקבעו הלכה כבית שמאי. **וּמוֹדִים** – בית שמאי, **בְּשׁוֹכֵחַ בֶּחָצֵר** – שאם שכח כלים בחצר, ולא תחת הצינור; ונתמלאו הכלים מי גשמים, ונפלו למקוה, **שֶׁהוּא טָהוֹר** – שאין המים

ב הַמַּנִּיחַ טַבְלָא תַּחַת הַצִּנּוֹר, אִם יֵשׁ לָהּ לְבִזְבֵּז—פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה; וְאִם לָאו— אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה. זְקָפָהּ לִדּוֹחַ — בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה.

ג הַחוֹטֵט בַּצִּנּוֹר לְקַבֵּל צְרוֹרוֹת, בְּשֶׁל עֵץ — כָּל שֶׁהוּא, וּבְשֶׁל חֶרֶס — רְבִיעִית; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף בְּשֶׁל חֶרֶס כָּל שֶׁהוּא, לֹא אָמְרוּ רְבִיעִית אֶלָּא בְּשִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס. הָיוּ צְרוֹרוֹת מִתְחַלְחֲלִים בְּתוֹכוֹ — פּוֹסְלִים אֶת הַמִּקְוֶה. יָרַד לְתוֹכוֹ עָפָר וְנִכְבַּשׁ — כָּשֵׁר. סִילּוֹן שֶׁהוּא צַר מִכָּאן וּמִכָּאן, וְרָחָב מִן הָאֶמְצַע — אֵינוֹ פּוֹסֵל, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה.

פירוש ברטנורא

ומשום פיזור לא בטלה מחשבה קמייתא. אבל מניח בחצר, אפילו בשעת קישור, לא מוכחא מעיקרא מחשבה קמייתא שפיר, הלכך בטלה כשנתפזרו: **עדיין מחלוקת במקומה עומדת.** שלא עמדו למנין על כך ולא רבו תלמידי בית שמאי:

ב המניח טבלא תחת הצנור. להמשיך המים למקוה: **אם יש לה לבזבז.** שפה סביב מארבע רוחותיה, כדי שיהיה לה בית קיבול: **פוסלת את המקוה.** דהוו להו מים שאובים. ומשום צנור לא הוה מפסול מקוה, דאיירי בצנור שקבעו ולבסוף חקקו כדפרישית: **זקפה לידוח.** כדי שתודח מטנופת שבה: אינה פוסלת את המקוה. דלא קימא כדרך קבלתה:

ג החוטט בצנור. דרך צנור להיות פתוח משני צדדים, ואין פוסל את המקוה אא"כ חקק בו חקק מעט כדי לקבל צרורות המעכבים הלוך המים, וכשחקקו ולבסוף קבעו איירי, הואיל והיה עליו תורת כלי בשהיה תלוש, הרי המים העוברים בו שאובים הן ופוסלים את המקוה: **ובשל חרס.** לא חשיב כלי אא"כ יש לו בית קיבול של רביעית: **לא אמרו רביעית אלא בשברי חרס.** דוקא בכלי חרס לאחר שנשבר בעינן שיהא השבר מחזיק רביעית, אבל מתחילתו אפילו כל שהוא חשוב כלי ואין הלכה כר' יוסי: **מתחלחלים.** מתגלגלים בתוך בית קיבול, שאינם מהודקים בו אע"פ שנתמלא מהם אלא מתנענעים אילך ואילך. לשון ותתחלחל המלכה (אסתר ד'): **פוסלין את המקוה.** דלא נתבטל קיבולו: **ירד לתוכו.** לתוך בית קיבולו: **עפר ונכבש.** שהעפר נקבע ונעשה

משניות מבוארות – קהתי

שנתמלאו פוסלים את המקוה, לפי שאין כל הוכחה שנתכוון תחילה לשאוב בהם מים. ויש מפרשים לפי הגמרא (שהבאנו לעיל), שכוונת המשנה היא, שאם הניח כלים בחצר בשעת קישור עבים ונתפזרו העבים והסיח דעתו מהכלים ושכחם, וחזרו ונתקשרו עבים ונתמלאו הכלים מי גשמים, אף בית שמאי מודים, שהמים כשרים, שאף על פי שהניח את הכלים בשעת קישור העבים, מכל מקום הואיל ואין כאן הוכחה ניכרת, שהיתה מחשבתו למלאם מים, לפיכך משנתפזרו העבים בטלה מחשבתו (**ברטנורא; "תפארת ישראל"**). **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: עֲדַיִן מַחֲלֹקֶת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת** – רוב המפרשים מבארים, שדברי רבי יוסי מוסבים על הרישא, כלומר רבי יוסי חולק על רבי מאיר ואומר, שלא עמדו חכמים למנין על כך ולא רבו בית שמאי על בית הלל, אלא עדיין המחלוקת במקומה עומדת (**רש"י; ברטנורא; הגר"א; "תפארת ישראל"**), אבל הרמב"ם מפרש, שרבי יוסי אמר, שאף בשוכח כלים בחצר חולקים בית שמאי וסוברים, שהמים שנתמלאו בהם הכלים מהגשמים פוסלים את המקוה, לפי שגוזרים בשוכח משום מניח (**עיין הל' מקואות ד, ד; ועיין "כסף משנה" שם, שמאריך בהסבר שיטתו המיוחדת של הרמב"ם בבאור משנתנו, וכן בבאור דברי הגמרא, שלדעת הרמב"ם אינם מוסבים על הרישא, אלא על הסיפא בענין השוכח בחצר**).

באור משנה ב

הַמַּנִּיחַ טַבְלָא תַּחַת הַצִּנּוֹר – והרי מי הגשמים נמשכים ויורדים דרך הטבלא למקוה; ואף כאן מדובר בצינור שאינו פוסל את המים העוברים בו, כגון שקבעו ואחר כך חקקו, כמו שבארנו במשנה הקודמת: **אִם יֵשׁ לָהּ לְבִזְבֵּז** – אם יש לטבלה מסגרת מסביב, ונמצא שיש לה בית קיבול, **פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה** – לפי שהטבלא חשובה כלי, ונמצא שהמים הנופלים לתוכה דינם כמים שאובים; **וְאִם לָאו** – שאין לה לבזבז, **אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה** – שהואיל ואין לטבלא בית קיבול אין המים הנמשכים עליה ויורדים למקוה מים שאובים. **זְקָפָהּ לִדּוֹחַ** – זקף את הטבלא תחת הצינור כדי שתודח במים מן הלכלוך שבה, **בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין שיש לה לבזבז ובין שאין לה, **אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה** – שהרי כשעומדת בזקיפה, אינה עומדת כדרך קבלתה, הלכך לא נעשו המים שאובים.

יש כותבים (על פי התוספתא), שאפילו עומדת כדרך קבלתה, כל שלא היתה כוונתו לשאוב את המים אלא להדיח את הטבלא, אינה פוסלת את המקוה (המאירי). ברם, לפי זה קשה, למה נקטה המשנה "זקפה לידוח". ומכאן דעת כל המפרשים, שהטעם הוא משום שזקפה, כמו שבארנו לעיל. ואמנם בעל "משנה אחרונה" כותב, שדווקא אם זקפה לידוח אינה פוסלת את המקוה, אבל אם הניחה לידוח, הרי זו שאיבה, כיון שנתקבלו המים כדרך קבלתם, ובשעה שהניח את הטבלא ידע שייכנסו שם מים.

כן מעיר בעל "משנה אחרונה", שמה ששנינו, שאם אין לטבלא לבזבז, אינה פוסלת את המקוה, זהו דווקא שנופלים המים למקוה מעצמם, אבל אם אדם הגביה את הטבלא ועירה למקוה, פסל את המקוה, שכל תפיסת יד אדם פוסלת.

הרא"ש בפירושו למשנתנו כותב, שמדובר בסיפא בכגון שאף בלא הטבלא היו המים נמשכים למקוה, אבל אם אין המים יכולים להגיע למקוה בלי הטבלא, אף על פי שאינם נפסלים מחמת שאובים, מכל מקום נפסלים, מפני שמקוה צריך הווייה בטהרה, כלומר שצריך להתהוות שלא באמצעות דבר המקבל טומאה (עיין "משנה אחרונה". שיש חולקים על דעת הרא"ש; ועיין "תפארת ישראל").

יום שלישי

באור משנה ג

הַחוֹטֵט בַּצִּנּוֹר – העושה גומה בצינור, **לְקַבֵּל צְרוֹרוֹת** – כדי שתקבל את הצרורות הבאים עם המים ומעכבים את הילוכם; ומדובר כאן בכגון שחטט בצנור קודם שקבעו, הלכך נשארה עליו תורת כלי, והרי שהמים העוברים בו דינם כמים שאובים ופוסלים את המקוה: **בְּשֶׁל עֵץ** – בצינור של עץ, **כָּל שֶׁהוּא** – אפילו בית קיבול כל שהוא עושה את הצינור כלי, והמים המקלחים דרכו למקוה פוסלים את המקוה, **וּבְשֶׁל חֶרֶס** – ובצינור של חרס, **רְבִיעִית** – הלוג, שאין הצינור של חרס חשוב כלי אלא אם כן יש לו בית קיבול של רביעית הלוג. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף בְּשֶׁל חֶרֶס כָּל שֶׁהוּא** – אף בצינור של חרס אפילו בית קיבול כל שהוא עושה אותו כלי, **לֹא אָמְרוּ** – חכמים, **רְבִיעִית** – שיעור רביעית בכלי חרס, **אֶלָּא בְּשִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס** – שאם שבריו מחזיקים רביעית הלוג, עדיין הם נחשבים כלים לקבל טומאה (עיין כלים ב, ב). אבל כלי חרס שלם, אפילו יש בו בית קיבול כל שהוא, תורת כלי עליו. ואין הלכה כרבי יוסי (**עיין רמב"ם הל' מקואות ו, ו**). **הָיוּ צְרוֹרוֹת מִתְחַלְחֲלִים בְּתוֹכוֹ** – מתנדנדים בתוך בית הקיבול, כלומר שהגומה נתמלאה צרורות, אבל אין הם מהודקים בה אלא רפויים, **פּוֹסְלִים אֶת הַמִּקְוֶה** – שאין זו סתימה ולא נתבטל בית קיבולו של הצינור. **יָרַד לְתוֹכוֹ** – לתוך בית הקיבול שבצינור – **עָפָר וְנִכְבַּשׁ** – שהעפר נעשה מהודק וסתם את בית הקיבול, **כָּשֵׁר** – המקוה שנתמלא מים מהצינור, לפי שנתבטל בית הקיבול של הצינור ושוב אינו כלי, ואין המים העוברים בו חשובים

ד מַיִם שְׁאוּבִין וּמֵי גְשָׁמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בֶּחָצֵר, וּבָעוּקָה, וְעַל מַעֲלוֹת הַמְּעָרָה, אִם רֹב מִן הַכָּשֵׁר, וְאִם רֹב מִן הַפָּסוּל — פָּסוּל; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה — פָּסוּל. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁמִּתְעָרְבִים עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַמִּקְוֶה. הָיוּ מְקַלְּחִין בְּתוֹךְ הַמַּיִם, אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים, עַד שֶׁלֹּא יָרַד לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֶגִין מַיִם שְׁאוּבִין — כָּשֵׁר; וְאִם לָאו — פָּסוּל.

פירוש ברטנורא

מהודק יפה והמים עוברים עליו. תרגום במסלה נעלה (במדבר כ׳) באורח כבישא ניסק: **כשר.** דאין כאן בית קיבול: **סילון** וצינור ומרזב, אחד הוא: **שהוא צר מכאן ומכאן.** משני פיותיו, ממקום שהמים נכנסים בו וממקום שיורדים ממנו למקוה: **ורחב באמצע.** אפילו הכי לא חשיב לקבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל צרורות:

ד מים שאובים. שהן פסולים למקוה: **ומי גשמים.** הכשרים: **שנתערבו בחצר או בעוקה.** גומא שהמים מתקבצים בהן, או על מעלות המערה, ומשם נמשכו וירדו למקוה: **אם רוב מן הכשר.** כגון שכ״א סאה מהן מי גשמים וי״ט מים שאובין, כשר: **היו מקלחין בתוך המים.** שלא ירדו למקוה על ידי המשכה דרך החצר והעוקה ומעלות המערה, אלא מן הכלים עצמן היו מקלחין לתוך המקוה: **ואם לאו פסול.** דשלשה לוגין מים שאובין פוסלים כשנפלו למקוה שלא כדרך המשכה. אבל דרך המשכה אין פוסלין עד שיהיו הרוב מים שאובים, אפילו המים שאובין בפני עצמן שלא נתערבו בכשרים אין פוסלין דרך המשכה אלא ברוב. כגון מקוה שיש בו כ״א סאה מי גשמים, ממלא בכתף וממשיך לתוכו י״ט סאה מים שאובים וכשר, הואיל והרוב מים כשרים. וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

שאובים. **סִילוֹן** – צינור המונח בארץ (**״משנה אחרונה״**); **שֶׁהוּא צַר מִכָּאן וּמִכָּאן, וְרָחָב מִן הָאֶמְצַע** – כזה: אף על פי שמתכנסים מים באמצע,

אֵינוֹ פּוֹסֵל – את המקוה, **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה** – אלא כדי שיצאו המים מן המקום הצר בשטף ובחוזק.

באור משנה ד

מַיִם שְׁאוּבִין וּמֵי גְשָׁמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בֶּחָצֵר – וירדו משם למקוה, **וּבָעוּקָה** – או שנתערבו בעוקה, היינו בחפירה שבקרקע, וממנה נמשכו למקוה, **וְעַל מַעֲלוֹת הַמְּעָרָה** – או שנתערבו על מעלות המערה, שבה נמצא המקוה, וירדו מן המעלות לתוך המקוה, **אִם רֹב מִן הַכָּשֵׁר** – אם רוב שיעור המקוה הוא ממים כשרים, כלומר עשרים סאה ומשהו הם מי גשמים, **כָּשֵׁר** – המקוה, שהואיל ונגררו המים המעורבים על הקרקע חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה, לפיכך אם היה רוב מן הכשרים, המקוה כשר, שכן מים שאובים מיטהרים בהמשכה, כשרוב שיעור המקוה ממים כשרים (**גמרא תמורה יב, ב**), **וְאִם רֹב מִן הַפָּסוּל** – אבל אם רוב המקוה ממים שאובים, **פָּסוּל** – המקוה; וכן **מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה** – אם לא היו במקוה אלא עשרים סאה מים כשרים, **פָּסוּל** – המקוה. **אֵימָתַי** – כשר המקוה כשרוב שיעורו ממים כשרים? **בִּזְמַן שֶׁמִּתְעָרְבִים עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַמִּקְוֶה** – כשנתערבו המים השאובים ומי הגשמים קודם שהגיעו למקוה, שבכגון זה מועילה ההמשכה לטהר את המים השאובים כשיש רוב שיעור ממים כשרים. ואפילו לא נתערבו, כל שהיה במקוה רוב שיעור ממים כשרים מועילה המשכה לטהר מים שאובים הנמשכים ויורדים לתוכו, כמו שכבר הבאנו לעיל (**עיין בשולי באור המשנה**). אבל אם **הָיוּ מְקַלְּחִין בְּתוֹךְ הַמַּיִם** – כלומר שלא ירדו למקוה על ידי המשכה, אלא היו מים שאובים ומים כשרים מקלחים ישר לתוך המקוה. **אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים, עַד שֶׁלֹּא יָרַד לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֶגִין מַיִם שְׁאוּבִין** – אם יודעים שנפלו לתוך המקוה ארבעים סאה מים כשרים קודם שנפלו לתוכו שלושה לוגים שאובים, **כָּשֵׁר** – המקוה, **וְאִם לָאו** – שאין ידוע אם נפלו לתוך המקוה ארבעים סאה כשרים קודם שנפלו לתוכו שלושה לוגים שאובים, **פָּסוּל** – המקוה, שמים שאובים הנופלים לתוך המקוה מן הכלי, שלא על ידי המשכה על הקרקע, פוסלים את המקוה בשלושה לוגים.

בארנו את המשנה לשיטת הרמב״ם, וכן פירשוה רוב המפרשים. אבל הדברים טעונים עוד תוספת ביאור וביורור, שכן מלשון המשנה – ״אימתי? בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה״ – משמע, שאין מים שאובים מיטהרים בהמשכה אלא כשהם מעורבים במים כשרים, אבל אם נמשכו מים שאובים לבדם לתוך המקוה, אפילו יש בו רוב כשרים, פסול. ואם כן, הרי זהו פירוש הסיפא: ״היו מקלחין בתוך המים״ – שלא נתערבו בחצר או בעוקה או על מעלות המערה, אלא נמשכו המים השאובים בפני עצמם ומי הגשמים בפני עצמם, והיו מקלחים לתוך המקוה, שבכגון זה שלושה לוגים מים שאובים פוסלים את המקוה, אם נפלו לתוכו קודם שהיו בו ארבעים סאה מים כשרים.

ואמנם כך מפרש הר״ש. אבל פירוש זה הוא נגד דעתו של רבי אליעזר בן יעקב, שכן בגמרא (תמורה יב, א) מובא, ששנינו: ״רבי אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים (כלומר רוב שיעור מקוה), ממלא בכתף תשע עשרה סאה (מים שאובים), ופותקן למקוה (שיעשה חריץ וגומה למרחוק, ויערה מן הדלי לתוך הגומה, ויקלחו המים דרך החריץ לתוך המקוה, היינו דרך המשכה. – רש״י), והן טהורין (כלומר שכשר המקוה לטבול בו), שהשאיבה מיטהרת ברבייה ובהמשכה (כשרוב שיעור המקוה ממים כשרים והמשיך מיעוט של מים שאובים לתוכו, מיטהרת השאיבה). – וזהו שכותב הר״ש, שמשנתנו אינה כרבי אליעזר בן יעקב, שכן לרבי אליעזר בן יעקב אפילו באו מים שאובים בפני עצמם בהמשכה, כשרים; וכן משמע לדעתו, שבין שקדמו הכשרים לשאובים ובין שקדמו השאובים לכשרים לעולם השאובים מיטהרים ברבייה ובהמשכה, ואמנם ההלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

אבל מדברי הרמב״ם משמע, שמשנתנו היא כרבי אליעזר בן יעקב, שכן הוא כותב (הל׳ מקואות ד, ח): ״אין המים השאובין פוסלין את המקוה בשלושה לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מן הכלי. אבל אם נגררו המים השאובין חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה — אינם פוסלין את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה; אבל אם היה רוב מן הכשרים, הרי המקוה כשר. כיצד? מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים, והיה ממלא ושואב חוץ למקוה, והמים נמשכים ויורדים למקוה, בין שהיו נמשכים על הקרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברים שאינם פוסלים את המקוה — הרי הוא כשר, ואפילו השלימו לאלף סאה, שהשאובה שהמשיכוה כשרה אם היה שם רוב ארבעים סאה מן הכשר״.

והרי שהרמב״ם פוסק כרבי אליעזר בן יעקב, ואף על פי כן הוא כותב (שם שם, י) כלשון משנתנו: ״מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר... אם רוב מן הכשר — כשר... אימתי? בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה ונמשכין ויורדין; אבל אם היו הכשרים והפסולים מקלחין לתוך המקוה: אם ידוע שנפלו לתוכו ארבעים סאה מים כשרין עד שלא ירדו לתוכו שלושה לוגין מים שאובין — כשר; ואם לאו — פסול״.

מכאן מסיק בעל ״כסף משנה״, שהרמב״ם מפרש את הסיפא: היו מקלחין בתוך המים – שלא היו נמשכים, אלא המים השאובים היו מקלחים ממקום שאיבתם לתוך המקוה בלי המשכה כלל (כמו שבארנו במשנה). – ומה שנקטה המשנה ״אימתי? בזמן שמתערבין״... היינו כדי להשמיענו, שאם המים השאובים באים בפני עצמם, אינם מיטהרים בהמשכה אלא אם כן קדמו להם עשרים סאה ומשהו מים כשרים בתוך המקוה. אבל אם היו במקוה פחות מעשרים סאה ומשהו כשרים, הריהו נפסל בשלושה לוגים מים שאובים, אף על פי שבאו בהמשכה (שלא כדברי הר״ש שהבאנו לעיל); ואילו כשהם מתערבים, כמדובר במשנתנו, והמים המעורבים נמשכים ויורדים למקוה, אף על פי שאין רוב הכשרים ניכר ועומד לעצמו, מכל מקום כיון שגם השאובים אינם יורדים למקוה בפני עצמם אלא מעורבים עם הכשרים, ובדרך המשכה, כשרים. –

ה הַשּׂוֹקֶת שֶׁבַּסֶּלַע — אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה, וְאֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ, וְאֵין מַזִּין מִמֶּנָּה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה צָמִיד פָּתִיל, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה. הָיְתָה כְּלִי וְחִבְּרָהּ בְּסִיד — מְמַלְּאִין בָּהּ, וּמְקַדְּשִׁין בָּהּ, וּמַזִּין מִמֶּנָּה, וּצְרִיכָה צָמִיד פָּתִיל, וּפוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה. נִקְבָּה מִלְּמַטָּה, אוֹ מִן הַצַּד, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְקַבֵּל מַיִם כָּל שֶׁהֵם — כְּשֵׁרָה. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב? כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: מַעֲשֶׂה בְּשׂוֹקֶת יֵהוּא שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיְתָה נְקוּבָה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד, וְהָיוּ כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם נַעֲשׂוֹת עַל גַּבָּהּ, וְשָׁלְחוּ בֵּית שַׁמַּאי וּפְחָתוּהָ; שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבָּהּ.

פירוש ברטנורא

ה השוקת. אבן חלולה שעל שפת המעין, והמים נכנסין לה דרך חור שבדופנה, ומשקין בה הבהמות: **אין ממלאים ממנה.** מים למי חטאת: **ואין מקדשין בה.** אין נותנים אפר פרה על המים שבתוכה, דאינה חשובה כלי. והכא מיירי בסלע מחובר שחקקו, ואפילו תלוש שחיברו ולבסוף חקקו, הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש אינו חשוב כלי: **ואינה צריכה צמיד פתיל.** אם היא באוהל המת מצלת על מה שבתוכה בכיסוי לבד בלא צמיד פתיל, לפי שאינה חשובה כלי אלא כבור ודות שמצילים על מה שבתוכם בכיסוי לבד: **ואינה פוסלת את המקוה.** אם נפלו מי גשמים מתוכה למקוה אין נחשבים מים שאובים לפסול את המקוה: **וכמה יהא בנקב.** לבטלו מתורת כלי שלא יפסול את המקוה מטעם שאיבה: **כשפופרת הנאד.** ושיעורו שיהיו שתי אצבעות של יד הסמוכות לגודל חוזרות ברחבן בריוח בתוך הנקב: **שוקת יהוא.** כך היתה נקראת: **וכל טהרות של ירושלם נטבלים על גבה.** שמטבילים בתוכה ועושים טהרות. ולא היה בשוקת ארבעים סאה, אלא מקוה שלם היה בצדה ומי השוקת מתערבים בו דרך נקב כשפופרת: **עד שתפחת רובה.** אפילו יש בנקב כשפופרת הנאד לעולם תורת כלי עליה עד שתשבר רובה:

משניות מבוארות – קהתי

וזהו ששנינו: "אימתי? בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה". כלומר שאם לא היו מתערבים קודם שיגיעו למקוה, אף על פי שהיו השאובים נמשכים ויורדים, אם לא היו במקוה רוב ארבעים סאה מן הכשרים קודם שיתערבו בהם השאובים, המקוה פסול; אלא הואיל ונתערבו קודם שהגיעו למקוה, לפיכך אפילו לא קדמו רוב כשרים, מיטהרים המים המעורבים בהמשכה וברוב כשרים. – ברם, כל זה דווקא כשהיו השאובים נמשכים ויורדים, אבל אם היו מקלחים בתוך המים – שהיו השאובים יורדים למקוה בלא המשכה, אפילו היו הכשרים שבתוך המקוה ארבעים סאה פחות קרטוב, נפסלו כולם מעת שנפלו לתוכם שלושה לוגים מים שאובים. – וכך אמנם בארנו במשנה (עיין "משנה אחרונה", שמבאר לשיטת הרמב"ם בדרך אחרת).

יום רביעי

באור משנה ה

הַשּׂוֹקֶת שֶׁבַּסֶּלַע – בית קיבול בסלע שנכנסים לתוכו מים מן המעיין הסמוך לו, **אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה** – מים לקידוש באפר פרה; הרישא של משנתנו נשנתה גם במסכת פרה (ה, ז), ושם גורסים: אין ממלאים בה, והיא גירסה נכונה (**"תוספות יום טוב"; עיין "תפארת ישראל"**); **וְאֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ** – אם מילא מים בכלי ונתנם לתוך השוקת, אין נותנים את אפר הפרה לתוכה לשם קידוש המים; **וְאֵין מַזִּין מִמֶּנָּה** – אם קידש מי אפר הפרה בכלי ושפכם לתוך השוקת, אין מזים מתוכה; והטעם של כל האמור, לפי שאין ממלאים ואין מקדשים ואין מזים מי אפר הפרה אלא בכלי (פרה ה, ה), והשוקת אינה חשובה כלי; **וְאֵינָהּ צְרִיכָה צָמִיד פָּתִיל** – שאם היתה באוהל המת הרי היא מצלת על מה שבתוכה מן הטומאה בכיסוי בלבד, בלא צמיד פתיל, לפי שאינה חשובה כלי, ודינה כבור ודות שבבית שמצילים על מה שבתוכם בכיסוי בלבד (אהלות ה, ו); **וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה** – אם ירדו לתוכה מי גשמים, ונפלו ממנה למקוה שאין בו ארבעים סאה, לא נפסל המקוה משום מים שאובים, לפי שאין השוקת כלי, ואין למים שבתוכה דין מים שאובים. **הָיְתָה כְּלִי** – שעשה שוקת בתוך אבן שתלש מן הסלע, **וְחִבְּרָהּ בְּסִיד** – לקרקע, ועשאה כשוקת שבסלע, **מְמַלְּאִין בָּהּ** – מים לקידוש באפר הפרה, **וּמְקַדְּשִׁין בָּהּ, וּמַזִּין מִמֶּנָּה** – שאף על פי שחיברה לקרקע לא נתבטלה מתורת כלי, **וּצְרִיכָה צָמִיד פָּתִיל** – כדי להציל באוהל המת על מה שבתוכה שלא יטמא, לפי שדינה ככלי, **וּפוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה** – שיש למי הגשמים שבתוכה דין מים שאובים הפוסלים את המקוה, הואיל והיא חשובה כלי. **נִקְבָּה מִלְּמַטָּה** – אם אותה השוקת שהיא ככלי, ופוסלת את המקוה, ניקבה בשוליה, **אוֹ מִן הַצַּד** – או שניקבה מן הצד, **וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְקַבֵּל מַיִם כָּל שֶׁהֵם** – שהמים יוצאים דרך הנקב, **כְּשֵׁרָה** – ואינה פוסלת את המקוה, כלומר שמי הגשמים העוברים דרכה למקוה אינם נחשבים כמים שאובים, לפי שהנקב מבטלה מתורת כלי. **וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב** – כדי לבטל את השוקת מתורת כלי, שלא ייפסלו בה המים משום שאובים? **כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד** – כשפופרת הנתונה על פי הנאד, ורחבה כשיעור שאפשר לסבב בה בריווח שתי אצבעות הסמוכות לאגודל. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: מַעֲשֶׂה בְּשׂוֹקֶת יֵהוּא שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם** – היינו בשוקת שהיתה נקראת "שוקת יהוא", **וְהָיְתָה נְקוּבָה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד** – כמו שבארנו לעיל, **וְהָיוּ כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם נַעֲשׂוֹת עַל גַּבָּהּ** – שהיו מטבילים בה כלים להשתמש בהם בטהרות, **וְשָׁלְחוּ בֵּית שַׁמַּאי וּפְחָתוּהָ** – ושברוה ברובה, **שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבָּהּ** – אפילו יש בנקב כשפופרת הנאד, לעולם תורת כלי עליה עד שתישבר ברובה.

בארנו את הסיפא לפי הרמב"ם, שלאחר ששנינו: "ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם, כשרה". מוסיפה הסיפא ללמד, מהו שיעור הנקב כדי לבטל את השוקת מתורת כלי, ובאותו ענין היא מביאה את המעשה בשוקת יהוא.

אבל יש תמהים על פירוש זה, שהרי במה ששנינו "ואינה יכולה לקבל מים כלשהם", כבר קבעה המשנה את שיעור הנקב, ולמה מוסיפה המשנה ללמד, כמה יהיה הנקב?

ועוד מקשים, שלפי פירוש זה המעשה בשוקת יהוא היה בענין המדובר במשנתנו, שהיתה השוקת נקובה כשפופרת הנאד, כדי שלא ייפסלו המים המקלחים בתוכה, ואילו במסכת יבמות (טו, א) מבואר, שמחלוקת בית שמאי ובית הלל בשוקת יהוא היתה לענין עירוב מקואות, כגון שהיה בשוקת פחות מארבעים סאה, והיתה מחוברת למקוה שלם, שלדעת בית הלל די במחוברת בנקב שהוא כשפופרת הנאד, ולדעת בית שמאי צריך שייפחת רובה, היינו רוב אורך ורוחב הדופן שביניהם ("תפארת ישראל"). מכאן יש מפרשים, שהסיפא אינה מוסבה על הרישא, אלא היא באה ללמדנו דין בפני עצמו לענין עירוב מקואות; וזהו ששנינו: וכמה יהא בנקב – המחבר את השוקת עם מקוה שלם, כדי שתהא גם השוקת כשרה לטבילה, אף על פי שאין בה ארבעים סאה? כשפופרת הנאד. וכן היה המעשה בשוקת יהוא, כמו שהבאנו לעיל ממסכת יבמות.

אבל בענין ששנינו ברישא: "ניקבה מלמטה או מן הצד", אין צורך שיהא כשפופרת הנאד, שכיון שהנקב הוא למטה בשוקת ואינה יכולה לקבל מים כל שהם, נתבטלה מתורת כלי (הר"ש; הרא"ש).

ברם, בעל "כסף משנה" נדחק ליישב את הסוגייה במסכת יבמות שלא תקשה כלל על משנתנו לפי פירוש הרמב"ם (עיין הל' מקואות ו, ג).

הרב מברטנורא מפרש את הפיסקה "וכמה יהא בנקב" לענין ביטול השוקת מתורת כלי, ואילו המעשה בשוקת יהוא – לענין עירוב מקואות, כמבואר ביבמות, ומביאה כאן המשנה את המעשה, לפי שגם שם שיעור הנקב כשפופרת הנאד. וכן כותב המאירי: "אף על פי שביבמות הביאו זו של שוקת יהוא לענין עירוב מקואות, רוצה לומר שלא היו בה ארבעים סאה אלא שהיתה סמוכה למקוה אחר שהיו בו ארבעים סאה, והיו מתערבים דרך אותו הנקב, מכל מקום הואיל והא בהא תליא, שכל שהוא נחשב נקב לעירוב מקואות

פרק חמישי

א מַעְיָן שֶׁהֶעֱבִירוּ עַל גַּבֵּי הַשֹּׁקֶת — פָּסוּל. הֶעֱבִירוּ עַל גַּבֵּי שָׂפָה כָּל שֶׁהוּא — כָּשֵׁר חוּצָה לָהּ; שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הֶעֱבִירוּ עַל גַּבֵּי בְּרֵכָה וְהִפְסִיקוּ — הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה; חָזַר וְהִמְשִׁיכוּ — פָּסוּל לַזָּבִים, וְלַמְּצֹרָעִים, וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים.

ב הֶעֱבִירוּ עַל גַּבֵּי כֵּלִים, אוֹ עַל גַּבֵּי סַפְסָל — רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַסַּפְסָל.

פירוש ברטנורא

ה א מעין שהעבירו על גבי השוקת. שהוא כלי. ולא שוקת שבסלע: **פסול.** להטביל במים שבתוך השוקת ובמים שיוצאים ועוברים מן השוקת לחוץ, הואיל ומי המעין כולם שופכים לתוך השוקת. אבל אם מי המעין עוברים על שפת השוקת כל שהוא, אע"פ שמקצתם עוברים בתוך השוקת, כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה, דמעין מטהר בכל שהוא: **והפסיקו.** שאין מי הבריכה מחוברין למעין: **הרי הוא כמקוה.** ואין מטהר בכל שהוא עד שיהא שם ארבעים סאה: **חזר והמשיכו.** שחיבר מי המעין לבריכה: **פסול לזבים.** דכבר פסק חיותן. וזבים ומצורעים ומי חטאת כתיב בהו מים חיים:

ב העבירו על גבי כלים. שהעביר המעין על דופני הכלים מבחוץ: **הרי הוא כמו שהיה.** לטהר בזוחלים ובכל שהוא: **הרי הוא כמקוה.** דבעי ארבעים סאה ובאשבורן: **ובלבד שלא יטביל על גבי ספסל.** גזירה שמא יטביל בכלים. והלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

נחשב נקב להפקיעו מתורת כלי, שלא ייפסל המקוה מתורת שאובה, לפיכך מביאים אחת על חברתה".

ומכל מקום עדיין נשארה הקושיה הראשונה על פירוש הרמב"ם והרב מברטנורא, שלאחר שכבר שנינו ברישא, שאינה יכולה לקבל מים כל שהם, למה מוסיפה המשנה ללמד, ששיעור הנקב כשפופרת הנאד?

אמנם יש מבארים (על פי התוספתא), שמה ששנינו: "ואינה יכולה לקבל מים כל שהם", היינו דווקא כשניקבה מלמטה, שבכגון זה אפילו הנקב כמלוא מחט, המים שבה כשרים; אבל בניקבה מן הצד, על כך באה המשנה ללמד: וכמה יהיה בנקב? כשפופרת הנאד (עיין "תוספות יום טוב"; ועיין "תפארת ישראל").

באור משנה א

מַעְיָן שֶׁהֶעֱבִירוּ עַל גַּבֵּי הַשֹּׁקֶת — ונמצאו מימיו יורדים לתוך השוקת, ומשם יוצאים לחוץ; ומדובר כאן בשוקת שדינה ככלי, כגון שעשה שוקת מאבן וקבעה סמוך למעיין, **פָּסוּל** — היינו המים שבתוך השוקת ואף היוצאים מן השוקת כולם פסולים לטבילה, שהואיל וירדו לתוך השוקת נעשו מים שאובים. ואף על פי שמחוברים הם למעיין, אין המעיין מטהר אותם, לפי שהמים שבתוך השוקת שאובים בכלי הם, וגם המים שיצאו מן השוקת אינם מחוברים למעיין אלא על ידי השאובים שבכלי (**רמב"ם**). ויש מבארים, שאינם פסולים אלא משום גזירה (**עיין ר"ש; רא"ש**). **הֶעֱבִירוּ עַל גַּבֵּי שָׂפָה כָּל שֶׁהוּא** — שמי המעיין עוברים גם על שפת השוקת, ואפילו כל שהם, **כָּשֵׁר חוּצָה לָהּ** — כשר להטביל במים שמחוץ לשוקת; **שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא** — אף על פי שמי המעיין הנמשכים על שפת השוקת אינם אלא כל שהם, מכל מקום מטהרים הם את המים השאובים היוצאים מן השוקת, לפי שהמעיין מטהר בכל שהוא. יש מפרשים, שדווקא המים שמחוץ לשוקת כשרים לטבילה, אבל על שפת השוקת אסור לטבול, לפי שכתוב (**ויקרא יא, לו**): "מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור", והיינו בקרקע שאינו ראוי לקבל טומאה, אבל על גבי כלים לא (**מהר"ם; "משנה אחרונה"; עיין רמב"ם הל' מקואות ט, ט**). ויש מפרשים: כשר חוצה לה — היינו כל המים שאינם בתוך השוקת, בין המים שמחוץ לשוקת ממש ובין אלו שעל שפתה כשרים לטבילה (**הר"ש; ברטנורא**). ברם, המים שבתוך השוקת פסולים, מהטעם שבארנו לעיל, שמים שאובים הנמצאים בכלי אינם מיטהרים על ידי חיבורם למעיין. **הֶעֱבִירוּ** — את המעיין, **עַל גַּבֵּי בְּרֵכָה** — שמימיו נכנסו לתוך בריכה, **וְהִפְסִיקוּ** — והפסיק את המעיין מן הבריכה, **הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה** — כלומר מי המעיין שבבריכה דינם כמקוה, ולא כמעיין; וכבר הזכרנו, שמקוה אינו מטהר אלא בארבעים סאה ובאשבורן (במקום שמימיו מכונסים), ואילו מעיין מטהר בכל שהוא ואף בזוחלים. **חָזַר וְהִמְשִׁיכוּ** — שהמשיך שוב את המעיין לבריכה, **פָּסוּל** — פסולים המים שבה, **לַזָּבִים** — לטבילת זבים, **וְלַמְּצֹרָעִים** — ולטהרת המצורעים בצפרים, **וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת** — מי אפר הפרה האדומה, שכל אלו צריכים מים חיים (עיין לעיל א, ח), והרי פסקה חיות המים, משהפסיקם מן המעיין, **עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים** — שייכנסו לבריכה ויצאו ממנה כמות מים כזו, שלפי חשבון יוכל לשער בה, שכבר יצאו המים הראשונים שנשתיירו בבריכה לאחר שהפסיק את המעיין (כמו שבארנו לעיל ג, ג). ברם, חזרו המים לטהר כמעיין אף בזוחלים ובכל שהוא (**הרא"ש; המאירי**).

מלשון המשנה משמע, שמדובר בסיפא בכגון שהעביר את המעיין על גבי בריכה ריקה, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שמי הבריכה היו כולם מן המעיין, מכל מקום משהפסיק את המעיין מן הבריכה, נעשו המים כמקוה, ואפילו חזר והמשיך את המעיין, מכל מקום אין דינם כמים חיים. — כך אמנם מפרש בעל "תפארת ישראל", וכן מפרש הראב"ד (**בספר "בעלי הנפש"**).

אבל הרמב"ם כותב (**הל' מקואות ט, ט**): "היו מימיו (**של המעיין**) נמשכין לתוך בריכה שהיא מלאה מים, ונקווין שם, הרי אותה הבריכה כמקוה. היה יוצא חוץ לבריכה — הרי זה פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מי חטאת, עד שידע שיצאו כל מי המקוה שהיו בתוך מי הבריכה".

וכותב בעל "כסף משנה": "ונראה שמפרש רבנו (הרמב"ם), שמשנתנו מדברת בבריכה מלאה מי מקוה; ומה ששנינו: והפסיקו, היינו לומר, שמי המעיין יורדים לבריכה ולא היו יוצאים חוצה לה, לפיכך הרי היא כמקוה, שכיון שאין מי המעיין נמשכים ויוצאים מן הבריכה, אף על פי שעדיין מי המעיין יורדין לתוכה, אינם מעלים את המים שבתוך הבריכה מדין מקוה. חזר והמשיכו — כלומר שעשה שיימשך ויצא מהצד האחר, פסול לזבים וכו' עד שידע שיצאו הראשונים — היינו אף מי המעיין הראשונים שנכנסו לבריכה, שכיון שנקוו בבריכה פסק מהם שם מים חיים. ומכל מקום דינם כמעיין לענין טבילה, שמאחר שמי המעיין נכנסו לה ויוצאים ממנה, מעלים הם את המים שבבריכה להיות כמעיין".

ואף ב"בית יוסף" (טור יורה דעה ר"א) מבואר, שמדובר במשנתנו בבריכה שהיתה כבר מלאה מי גשמים. ומכל מקום מדברי הרמב"ם בפירושו למשנתנו משמע (לדעת "בית יוסף"), שמדובר במשנה בכגון שלא היו בבריכה מים קודם שהעביר את המעיין עליה, אלא שעל ידי העברת המעיין עליה נתמלאה מים. וצריך עיון.

יום חמישי

באור משנה ב

הֶעֱבִירוּ — את המעיין, **עַל גַּבֵּי כֵּלִים** — היינו על גבי דפני הכלים מבחוץ (**הרמב"ם; הרא"ש**), **אוֹ עַל גַּבֵּי סַפְסָל** — שאין לו בית קיבול כלל, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא** — המעיין, לאחר שעבר על גבי הכלים או על גבי הספסל, **כְּמוֹ שֶׁהָיָה** — קודם שעבר עליהם, שאין הכלים או הספסל מבטלים אותו מתורת מעיין, ואף לאחר שעבר עליהם הוא מטהר כמעיין בזוחלים ובכל שהוא. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה** — לאחר שעבר על גבי הכלים או על גבי הספסל דינו כמקוה, שאינו מטהר אלא בארבעים סאה ובאשבורן (במים

ג מַעְיָן שֶׁהוּא מָשׁוּךְ כַּנַּדָּל, רִבָּה עָלָיו וְהִמְשִׁיכוֹ — הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה. הָיָה עוֹמֵד, וְרִבָּה עָלָיו וְהִמְשִׁיכוֹ — שָׁוֶה לַמִּקְוֶה לְטַהֵר בְּאֶשְׁבּוֹרֶן, וְלַמַּעְיָן לְהַטְבִּיל בּוֹ בְּכָל שֶׁהוּא.

ד כָּל הַיַּמִּים כַּמִּקְוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, י): **"וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים"; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַיָּם הַגָּדוֹל כַּמִּקְוֶה, לֹא נֶאֱמַר "יַמִּים", אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינֵי יַמִּים הַרְבֵּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַיַּמִּים מְטַהֲרִים בְּזוֹחֲלִין, וּפְסוּלִין לַזָּבִין, וְלַמְצֹרָעִים, וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶם מֵי חַטָּאת.**

פירוש ברטנורא

ג שהוא מושך כנדל. שמימיו זוחלים במקומות הרבה, כשרץ זה שמרבה רגלים, וקורין לו בלע"ז צנטופיד"י: **ריבה עליו.** מים שאובים עד שנמשכו ונתגדלו המקומות שמימיו זוחלים שם: **הרי הוא כמו שהיה.** המקומות הללו מטהרים בזוחלים ובכל שהו כמו שהיו בתחילה: **היה המעין עומד.** ולא היו מימיו נזחלים, וריבה עליו מים שאובים ונתגדל המעין עד שמימיו נזחלים אילך ואילך מחמת המים שאובין: **שוה וכו' למעין.** המקומות הללו שהמים נזחלים בהם, שוין למעין שמטהרים בכל שהן, ושוים למקוה שאין מטהרים בזוחלין אלא באשבורן. פירוש אחר, ריבה עליו והמשיכו, שהרחיב הבריכות שהיו מושכות מים מן המעין ההוא והגדילן, הרי הוא כמות שהיה, דבמקום שהיו מימיו זוחלים קודם שריבה עליהן והרחיבן, שם מטהר בזוחלין, ומן הצדדין אין מטהר אלא באשבורן. אבל אם לא היו מימיו זוחלים אלא עומדים, וריבה עליו, שהרחיב מקום עמידתן, והמשיכו, שעשה מקום עמידתו זוחלין, שוה למקוה לטהר באשבורן, ואין מטהר בזוחלין, מאחר דעיקר מקום המעין אינן זוחלין:

ד הים הגדול כמקוה. לא קרא הכתוב מקוה אלא לים הגדול, דביה משתעי קרא במעשה בראשית, ששם נקוו כל מימי בראשית: **ולא נאמר ימים.** בלשון רבים, אלא מפני שמעורבין בו מיני ימים הרבה, שכל הנחלים הולכים אליו: **רבי יוסי אומר כל הימים.** וים הגדול נמי תורת מעין עליהם לענין שהם מטהרין בזוחלין, מפני שהנחלים הולכים וזוחלין עליהם. אבל פסולין הן לתורת מים חיים, שהכתוב קראן מקוה. והלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

מכונסים), **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַסַּפְסָל** — וכל שכן על גבי הכלים, גזירה שמא יטביל בתוך כלים **(הרא"ש; ברטנורא).** והלכה כרבי יוסי.

באור משנה ג

מַעְיָן שֶׁהוּא מָשׁוּךְ כַּנַּדָּל — שנמשכים ממנו נחלים קטנים רבים, ודומה לשרץ בעל רגלים מרובות הנקרא "נדל", **רִבָּה עָלָיו** — שפך לתוכו מים שאובים הרבה, **וְהִמְשִׁיכוֹ** — והגדיל את התפשטות נחליו לאורך ולרוחב, **הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה** — שמטהר כמעיין בכל שהוא ובזוחלים בכל מקום שהתפשט והתרחב, אף על פי שהתפשטותו באה על ידי המים השאובים, משום שמי המעיין הולכים עמהם. **הָיָה עוֹמֵד** — היה המעיין עומד ונח, ולא היה משוך כנדל, **וְרִבָּה עָלָיו** — מים שאובים, **וְהִמְשִׁיכוֹ** —שעכשיו מימיו נמשכים וזוחלים אילך ואילך, **שָׁוֶה לַמִּקְוֶה לְטַהֵר בְּאֶשְׁבּוֹרֶן** — במקום שמימיו מכונסים ואינם זוחלים, **וְלַמַּעְיָן** — ושווה למעיין, **לְהַטְבִּיל בּוֹ בְּכָל שֶׁהוּא** — שמטהר בכל שהוא, אף שאין בו ארבעים סאה, כמו ששנינו (לעיל א, ז): "מעיין שמימיו מועטים ורבו עליו מים שאובים, שווה למקוה לטהר באשבורן, ולמעיין להטביל בו בכל שהוא".

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם והרא"ש, אבל הר"ש מפרש משנתנו בדרך אחרת: מעיין שהוא משוך כנדל, רבה עליו והמשיכו — לא שריבה עליו מים שאובים, שאם כן לא היה מטהר בזוחלין, כמו ששנינו לעיל בסוף פרק א (במעיין שמימיו מועטים ורבו עליו מים שאובים). אלא ריבה עליו היינו שעשה בריכות לכל המקומות שהיה מוליך, ונתמלאה כל אחת מים (שהרחיב הבריכות שהיו מושכות מים מן המעיין ההוא והגדילן. — **ברטנורא**), הרי הוא כמו שהיה — שבמקום שהיו מימיו זוחלין קודם שריבה עליהם והרחיבם, שם מטהר בזוחלין, ומן הצדדים אינו מטהר אלא באשבורן. היה עומד — כלומר שאותו מעיין לא היו מימיו זוחלין אלא עומדים, ורבה עליו — שהרחיב מקום עמידתו, והמשיכו — ועשה הרחבתו זוחלין, שווה למקוה לטהר באשבורן — ואינו מטהר בזוחלין, מאחר שעיקר המעיין אינו זוחל (עיין בברטנורא שמביא שני הפירושים).

והר"ן מפרש: מעיין שהוא משוך כנדל — שהיה מושך מעט מעט כנדל זה שהוא שרץ קטן מרובה רגלים, ריבה עליו והמשיכו — בשטף, אבל אינו נמשך אלא במקום שהיה מהלך בו בתחילתו (כלומר שאף לפירוש הר"ן הכוונה היא שריבה עליו מים שאובים, אלא שריבוי המים לא עשה שיימשכו המים להלן ממקומם כי אם שתהא המשיכה במקומם בשטף), הרי הוא כמו שהיה — שהרי באותו מקום היה זוחל מתחילתו. היה עומד — שלא היה נמשך כלל, ורבה עליו והמשיכו — להלן ממקומו, שני דינים יש בו: א) שווה למקוה לטהר באשבורן — היינו במקום שלא היה מהלך מתחילתו שווה למקוה שצריך אשבורן, והוא הדין שאין מטבילין בו בכל שהוא; ב) שווה למעיין להטביל בו בכל שהוא — היינו במקום שהיה עומד מתחילה, אף עכשיו מטהר כמעיין בכל שהוא, והוא הדין שמטהר בזוחלין (עיין "בית יוסף" על טור יורה דעה סימן רא, דיבור המתחיל "מקוה שיש לו ארבעים סאה ומעיין כל שהוא").

יום ששי

באור משנה ד

משנתנו שנויה גם במסכת פרה (ח, ח).

כָּל הַיַּמִּים כַּמִּקְוֶה — דינם כמקוה ולא כמעיין, שאף על פי שדרכם להיות זוחלים כמעיין, מכל מקום אין תורת מעיין עליהם לטהר בין באשבורן בין בזוחלים, אלא הרי הם כמקוה, שאינו מטהר אלא באשבורן בלבד (היינו בזמן שמימיו מכונסים במקום אחד ואינם זוחלים); וכן אינם כשרים לקידוש מי אפר הפרה ולטבילת זבים ולטהרת המצורעים בצפרים, הואיל וכל אלו טעונים "מים חיים" **(עיין ויקרא יד, ה-ו; טו, יג; במדבר יט, יז)**, והיינו מים הנובעים מן המעיין, ואין הימים נחשבים כמעיין, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים"** — והרי שהימים נקראים "מקוה"; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — הסובר, שפסוק זה כולל כל הימים שבעולם. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַיָּם הַגָּדוֹל** — בלבד, היינו האוקיינוס, **כַּמִּקְוֶה** — דינו כמקוה, שכן בו הכתוב מדבר, ששם נקוו מימי בראשית (ויש מפרשים, שהכוונה אף לים התיכון, המחובר לאוקיינוס). אבל שאר הימים דינם כמעיין שמטהרים אף בזוחלים, וכשרים לכל הדברים הטעונים "מים חיים", **לֹא נֶאֱמַר "יַמִּים"** — בלשון רבים, **אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** — מפני שיש בים הגדול, **מִינֵי יַמִּים הַרְבֵּה** — שכל הנחלים הולכים אליו **(הר"ש; ברטנורא)**; וכן אמרו, שאינו דומה טעם דג העולה בעכו לטעם דג העולה בציידון **(ספרי עקב; הרא"ש). רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַיַّמִּים מְטַהֲרִים בְּזוֹחֲלִין** — אף בזוחלים, כדין מעיין, **וּפְסוּלִין** — אבל פסולים הם, **לַזָּבִין** — לטבילת זבים, **וְלַמְצֹרָעִים** — לטהרתם בצפרים, **וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶם מֵי חַטָּאת** — מי אפר פרה האדומה, כמו שבארנו הטעם לעיל, שכל אלו צריכים מים חיים, ואין מים חיים אלא מי מעיינות הנובעים, ואילו מימי הימים אינם נובעים, וזהו שקראם הכתוב "מקוה", לפי שאין עליהם תורת "מים חיים".

רוב המפרשים מבארים, שלדעת רבי יוסי אף הים הגדול מטהר בזוחלים. אבל הרמב"ם מפרש, שכוונת רבי יוסי היא: כל הימים — חוץ מן הים הגדול, שדינו כמקוה לכל דבר ואינו מטהר בזוחלים (עיין רמב"ם הל' פרה ו, י; והל' מקואות ט, יב; ועיין "כסף משנה" שם).

באור משנה ה

הַזּוֹחֲלִין — כגון נהרות שהם זוחלים, **כַּמַּעְיָן** — דינם כמעיין,

ה הַזּוֹחֲלִין — כַּמַּעְיָן, וְהַנּוֹטְפִים — כַּמִּקְוֶה. הֵעִיד רַבִּי צָדוֹק עַל הַזּוֹחֲלִין שֶׁרַבּוּ עַל הַנּוֹטְפִים — שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים. וְנוֹטְפִים שֶׁעֲשָׂאָן זוֹחֲלִין — סוֹמֵךְ אֲפִלּוּ מַקֵּל, אֲפִלּוּ קָנֶה, אֲפִלּוּ זָב וְזָבָה, יוֹרֵד וְטוֹבֵל; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה — אֵין מַזְחִילִין בּוֹ.

ו גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ וּבוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפַל עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים — טְהוֹרִים. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה — טוֹבְלִין וּמַטְבִּילִין. מַטְבִּילִין בַּחֲרִיצִין, וּבַנְּעָצִים, וּבְפַרְסַת הַחֲמוֹר הַמְעֹרֶבֶת בַּבִּקְעָה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מַטְבִּילִין

פירוש ברטנורא

ה הזוחלין. כגון נהרות שהן זוחלין, הרי הן כמעין ומטהרין בזוחלין ובכל שהן: **והנוטפים.** כגון מי גשמים **כמקוה.** לטהר בארבעים סאה ובאשבורן: **שהם כשרים.** כזוחלין, הואיל ונוטפין מועטים. ואפילו במקום שאין כדי טבילה בזוחלין אלא אם כן נוטפין משלימים להם: **ונוטפים שעשאן זוחלין.** כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין: **סומך אפילו מקל.** או קנה, או זב או זבה סומכין ביד או ברגל וסותמין מקום יציאת המים עד שיעמדו המים במקום אחד ונעשים אשבורן, ויורד הטמא וטובל: **כל דבר שהוא מקבל טומאה.** לא מיבעיא זב וזבה שהן טמאין, שאינן יכולים לסתום מקום יציאת המים בידיהם או ברגליהם כדי להעמיד המים ולעשותן אשבורן, אלא אפילו טהור גמור, הואיל והוא מקבל טומאה: **אין מזחילין בו.** כלומר אין מעמידין בו מקום הזחילה כדי שיעשה אשבורן ויוכל לטבול בו. וטעמא דרבי יוסי, דאמר קרא מקוה מים יהיה טהור, הווייתן תהא על ידי טהרה. והלכה כרבי יוסי:

ו גל שנתלש. מן הים שהולך וסוער: **ונפל על האדם ועל הכלים טהורים.** לחולין בלבד, דחולין לא בעו כונה. אבל למעשר שני ולתרומה, לא טהר הטובל עד שיכוין: **טובלין.** איש ואשה: **ומטבילין.** כלים או ידים במקום שצריך טבילת ידים, כגון לקודש דלא סגי בנטילה: **חריצין.** רחבים ומרובעים כמערה, אלא שאינן מקורין: **ונעיצים.** קצרים מלמטה ורחבים מלמעלה: **פרסת חמור.** והוא הדין פרסת כל בהמה: **המעורבת בבקעה.** גומא שנעשית בקרקע על

משניות מבוארות – קהתי

שמטהרים בזוחלים ובכל שהם, **וְהַנּוֹטְפִים** — והמים הנוטפים, כגון מי גשמים, **כַּמִּקְוֶה** — דינם כמקוה, שאינם מטהרים אלא באשבורן (כשהם מכונסים ועומדים במקום אחד) **ובארבעים סאה. הֵעִיד רַבִּי צָדוֹק עַל הַזּוֹחֲלִין שֶׁרַבּוּ עַל הַנּוֹטְפִים** — שאם נתערבו נוטפים בזוחלין, ורבו הזוחלין על הנוטפים, **שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים** — לטבילה בזוחלים ובכל שהם; ואף על פי שאין כדי טבילה בזוחלין אלא בהשלמת הנוטפים — שכן מה ששנינו שמטהרים בכל שהם, היינו שאינם צריכים ארבעים סאה, אבל על כל פנים צריך שיהא בהם כדי טבילת כל הגוף הנטבל (עיין בפתיחה למסכתנו) — מכל מקום כשרים, שהואיל והנוטפים מועטים הרי הם מתבטלים ברוב הזוחלין. ויש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שדווקא אם רבו הזוחלין על הנוטפים כשרים, אבל אם רבו הנוטפים על הזוחלין, פסולים, ואין אומרים: ראשון ראשון שנפל מהנוטפים לתוך הזוחלין בטל, הואיל ודרכם בכך (**הרא״ש**). **וְנוֹטְפִים שֶׁעֲשָׂאָן זוֹחֲלִין** — כגון מקוה שנפרץ על שפתו, ומימיו יוצאים וזוחלים, **סוֹמֵךְ אֲפִלּוּ מַקֵּל, אֲפִלּוּ קָנֶה** — סומך למקום הפירצה מקל או קנה, כדי לעכב את יציאת המים, או **אֲפִלּוּ זָב וְזָבָה** — סומכים ביד או ברגל וסותמים מקום יציאת המים, עד שיהיו מכונסים ועומדים במקום אחד, וזה שצריך לטבול **יוֹרֵד וְטוֹבֵל** — בהם; **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, אֵין מַזְחִילִין בּוֹ** — כלומר אין מעמידים בו את הזחילה כדי שיעשה אשבורן ויהא כשר לטבילה; רבי יוסי סובר, שאין צורך לומר בזב וזבה שאינם יכולים לסתום מקום יציאת המים בידיהם או ברגליהם, בשביל שיהא המקוה כשר לטבילה, אלא אפילו טהור גמור אינו יכול לעשות כן, הואיל ועל כל פנים מקבל טומאה, לפי שנאמר (**ויקרא יא, לו**): ״מקוה מים יהיה טהור״, הווייתם תהא על ידי טהרה, ומכאן שאין להכשיר מקוה על ידי דבר המקבל טומאה.

בארנו משנתנו לפי הר״ש, וכן פירשה הרב מברטנורא. אבל יש מקשים על פירוש זה, שאינו מתיישב יפה בלשון המשנה (עיין פירוש הרא״ש).

ברם הרמב״ם מפרש משנתנו בדרך אחרת, שכולה עוסקת במעיין עצמו, והיא באה ללמד שיש הבדל בין מימיו הזוחלים למימיו הנוטפים:

הזוחלין — המים הזוחלים מן המעיין, כגון נהרות המושכים מימיהם מן המעיינות, כמעיין — דינם כמעיין לכל דבר, והנוטפים — אבל מי המעיין הבאים טיפות טיפות ממקום גבוה ונקווים למטה, כמקוה — אף על פי שהטיפות נופלות תכופות, דינם כמקוה, שאין מטהרים אלא בארבעים סאה כשהם מכונסים ועומדים במקום אחד (באשבורן). ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים — שאם נתערבו המים הזוחלים מן המעיין עם הנוטפים ממנו, ורבו הזוחלים על הנוטפים, שהם כשרים — לזבים ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת, שדינם כמעיין לכל דבר. ונוטפים שעשאן זוחלים — שכן נוטפים הבאים מן המעיין, שדינם כמקוה, אם רוצה לעשותם זוחלים, סומך אפילו קנה אפילו מקל — להזיל עליהם אלו הטיפות, וישובו להיות זוחלים, בכגון זה אפילו זב וזבה יורד וטובל — במים שנתכנסו מהנוטפים שעשאם זוחלין, שדינם כמעיין לכל דבר, ואף על פי שהזב בלבד צריך טבילה במים חיים, ואילו הזבה די לה במי מקוה, מכל מקום נקטה המשנה זבה אגב הזב. רבי יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה — ואפילו מדברי סופרים, כגון מקל שהוא פשוטי כלי עץ, אין מזחילין בו — אין סומכים אותו להזיל עליו את המים הנוטפים מן המעיין כדי לעשותם זוחלים, מהטעם שבארנו במשנה. והלכה כרבי יוסי.

שבת קודש

באור משנה ו

גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ — מן הים הסוער, **וּבוֹ אַרְבָּעִים סְאָה** — והיה בגל ארבעים סאה מים, **וְנָפַל עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים** — הטמאים, **טְהוֹרִים** — יש מפרשים, שסתם משנתנו כרבי יוסי, הסובר (לעיל משנה ד): ״כל הימים מטהרים בזוחלין״, הלכך הגל מטהר, שהואיל ונפל על הטמאים הרי זו כטבילה בזוחלין של הים (**הרא״ש**); ואף על פי שמעיין מטהר בכל שהוא, מכל מקום צריך שיהיו בגל ארבעים סאה, הואיל ונתלש ממקום חיבורו (**ש״ך**). ויש מפרשים, שמשנתנו נקטה ״ובו ארבעים סאה״, לפי שלטבילת אדם אף במעיין צריך ארבעים סאה, כדי שיהא כל גופו מתכסה במים (עיין ״תוספות יום טוב״; ועיין **ט״ז, יורה דעה סימן רא סעיף ה**). — בגמרא (**חגיגה יט, א**) מבואר, שמדובר במשנתנו בכגון שהאדם היה יושב ומצפה שיפול הגל עליו, שבכגון זה עלתה לו טבילה לדבר שנתכוון לו; לפי שהטובל צריך לכוון לשם מה הוא טובל, ומי שטבל לשם דבר הקל, כגון לאכילת חולין או לאכילת מעשר שני, אין טבילתו זו מועילה לו לאכילת דבר חמור, כגון תרומה או קרבנות (עיין משנה חגיגה ב, ו).

ברם, יש מפרשים משנתנו בסתם, שלא נתכוון אמנם לטבילה זו בגל, ולא נקטה המשנה ״טהורים״ אלא לענין חולין בלבד, שאין הטובל לחולין צריך כוונה (**רמב״ם; ברטנורא**). **כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה** — מים שאינם שאובים, **טוֹבְלִין** — בו בני אדם, **וּמַטְבִּילִין** — בו את הכלים. **מַטְבִּילִין** — כלים, **בַּחֲרִיצִין, וּבַנְּעָצִים** — במי גשמים המכונסים בחריצים או בנעיצים; חריצין — היינו חפירות רחבות ומרובעות, ונעצים — חפירות שהן צרות מלמטה ורחבות מלמעלה (עיין בבא קמא ה, ה). ויש מפרשים, שנעצים היינו חפירות הנעשות מעקירת דבר הנעוץ בקרקע, כגון מעקירת עץ או עמוד (**רמב״ם**); **וּבְפַרְסַת הַחֲמוֹר הַמְעֹרֶבֶת בַּבִּקְעָה** — בגומה שנעשתה בבקעה על ידי פרסת החמור, ונתמלאה מי גשמים, והיא מעורבת עם מקוה של ארבעים סאה שיש בבקעה על ידי נקב כשפופרת הנאד (**הר״ש; הר״ב**); ויש מפרשים, שאם יש כמה גומות כאלו, שנעשו

בְּחַרְדְּלִית; בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵין מַטְבִּילִין. וּמוֹדִים שֶׁהוּא גּוֹדֵר כֵּלִים וְטוֹבֵל בָּהֶם. וְכֵלִים שֶׁגָּדַר בָּהֶם — לֹא הֶטְבָּלוּ.

פרק ששי

א כָּל הַמְעֹרָב לַמִּקְוֶה — כַּמִּקְוֶה. חֹרֵי הַמְּעָרָה וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה—מַטְבִּיל בָּהֶם כְּמָה שֶׁהֵם. עוּקַת הַמְּעָרָה—אֵין מַטְבִּילִין בָּהּ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה נְקוּבָה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהִיא מַעֲמֶדֶת עַצְמָהּ. אֲבָל אִם אֵינָהּ מַעֲמֶדֶת עַצְמָהּ — מַטְבִּילִין בָּהּ כְּמָה שֶׁהִיא.

פירוש ברטנורא

ידי פרסת רגל של בהמה ונתקבצו בה מים והיא מעורבת למקוה של ארבעים סאה על ידי נקב כשפופרת הנוד, מטבילין בה: **חרדלית.** כמו הר דלית. זרם מים הבאים מדליו של הר, פירוש מגובה ההר. ואפילו אין מתחלתן ועד סופן אלא ארבעים סאה מטבילין בהן לבית שמאי: **ובית הלל אומרים אין מטבילין.** עד שיהיו ארבעים סאה במקום אחד. שאין חרדלית מטהרת אלא באשבורן: **שגודר כלים וטובל בהם.** עושה מחיצה בכלים כדי שיעכבו הילוך המים ולא יהיו זוחלין, וטובל באותן המים שבתוך מחיצת הכלים שהן כמי מקוה: **וכלים שגדר בהן לא הוטבלו.** לפי שלא הוטבל כל הכלי במים שבתוך המחיצה, כי אם הצד שכלפי החרדלית ולא צד שכלפי חוץ. ואי קשיא, והא אמר ר' יוסי לעיל כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו, והיכי פליג אבית הלל שמודים שגודר כלים וטובל בהן. יש לומר, דהאי ומודים אסיפא קאי, דאמר וכלים שגדר בהן לא הוטבלו, והכי קאמר, מודים בית שמאי לבית הלל שהגודר כלים וטבל בהן, כלים שגדר בהן לא הוטבלו. אבל בית הלל לעולם סברי שאין גודר כלים וטובל בהן, כר' יוסי דאמר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו. והכי משמע בתוספתא:

ו א כל המעורב. חורי המערה. חורין שבתוך המקוה. ומשום שרוב טבילות שלהן במערות, קרי למקוה מערה: **כמה שהן.** אע"פ שאין נקובין כשפופרת הנוד: **עוקת המערה.** גומא שבשולי המקוה, אין מימיה נחשבין עם מימי המקוה שלמעלה מהן להיות כשרים לטבול בהן, אלא אם כן יש ביניהן כשפופרת הנוד לחברן: **אמר ר' יהודה אימתי.** לא בא ר' יהודה לחלוק אלא לפרש: **בזמן שהיא מעמדת את עצמה.** כשבא לטבול בעוקא העוקא היא מעמדת את עצמה, ואין הגג המפסיק בינה ובין המערה נופל מאליו: **אבל אם אינה מעמדת את עצמה.** ובשעה שבא לטבול נופל גג העוקא שהוא תחתית המקוה ומתערבים מימי המערה במי העוקא: **מטבילין בה כמו שהיא.** ואפילו אין בנקב כשפופרת הנוד:

משניות מבוארות – קהתי

בבקעה על ידי פרסות החמור, והגומות מעורבות על ידי נקבים כשפופרת הנאד, ונתמלאו כולן מי גשמים, ובין כולן ארבעים סאה, מטבילים כלים בכל אחת מהן (**"תפארת ישראל"**). **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מַטְבִּילִין בְּחַרְדְּלִית** – "חרדלית" היינו זרם של מי גשמים היורדים מן ההר, וסוברים בית שמאי, שמטבילים כלים בחרדלית, אם יש בה, מתחילתה ועד סופה, ארבעים סאה, אף על פי שבמקום הטבילה אין ארבעים סאה. **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵין מַטְבִּילִין** – בחרדלית, שאין מי גשמים מטהרים אלא כשהם מכונסים ועומדים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה (עיין עדיות ה, ב). **וּמוֹדִים** – בית הלל לבית שמאי, **שֶׁהוּא גּוֹדֵר כֵּלִים** – שעושה גדר בכלים בתוך החרדלית, כדי לעכב את המים, **וְטוֹבֵל בָּהֶם** – במים המתכנסים סמוך לגדר, שהם כמי מקוה; ויש מפרשים, שעושה בתוך החרדלית היקף מחיצות של כלים וטובל במים המתכנסים בתוך אותו ההיקף (**הרמב"ם**). **וְכֵלִים שֶׁגָּדַר בָּהֶם** – שעשה בהם את הגדר, אם היו טמאים, **לֹא הֶטְבָּלוּ** – לפי שצידי הכלים שאינם כלפי החרדלית אלא כלפי חוץ לא הוטבלו במים המכונסים (ולפי פירוש הרמב"ם: מפני שהצד החיצון של היקף הכלים הוא מחוץ לגדר ולא הוטבל במים הנקווים אלא בזוחלים שמחוץ לגדר).

הרב מברטנורא מקשה על הסיפא: והלא שנינו לעיל, שרבי יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו (כלומר אין מעכבים בו את זחילת המים), וכיצד רבי יוסי חולק על בית הלל שמודים כאן, שהוא גודר כלים וטובל בהם?

מכאן נדחק הר"ב לפרש, שאין כוונת המשנה שמודים בית הלל לבית שמאי שהוא גודר כלים וטובל בהם, אלא שמודים בית שמאי לבית הלל, שהגודר כלים וטובל בהם, בכגון זה כלים שגדר בהם לא הוטבלו. אבל בית הלל לעולם סוברים, שאין גודר כלים וטובל בהם, כדעת רבי יוסי, שכל דבר המקבל טומאה אין מזחיילים בו (עיין "תוספות יום טוב", שלדעת המפרשים בדברי רבי יוסי: אין מזחילין בו – אין עושים שיהיו המים זוחלים, אין מקום לקושיית הר"ב).

באור משנה א

פרק זה דן בעירוב מקואות.

כָּל הַמְעֹרָב לַמִּקְוֶה – כל אוסף מים המחובר למקוה שלם, **כַּמִּקְוֶה** – דינו כמקוה, כמו שהמשנה מפרשת והולכת. **חֹרֵי הַמְּעָרָה** – החורים שבמערה, כלומר שבתוך כתלי המקוה שהוא במערה (משנתנו קוראת למקוה מערה, משום שרוב מקואות שבימיהם היו במערות), **וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה** – והסדקים שבכותלי המקוה, **מַטְבִּיל בָּהֶם** – במים שבחורים ובסדקים הללו, **כְּמָה שֶׁהֵם** – אף על פי שאינם מעורבים עם מי המקוה אלא בכל שהוא, כחוט השערה. ויש מוסיפים, שמשנתנו באה גם ללמד, שאפילו אין בהם אלא מים כל שהם, מטבילים בהם כלים, כגון מחטים וצינורות (**פירוש המשנה להרמב"ם; המאירי; "תפארת ישראל"**). **עוּקַת הַמְּעָרָה** – החפירה שבצד המקוה, ויש בה מים כשרים פחות מארבעים סאה, **אֵין מַטְבִּילִין בָּהּ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה נְקוּבָה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד** – שהעוקה היתה מחוברת למקוה בנקב כשפופרת הנאד; וכבר הזכרנו, שנקב כשפופרת הנאד היינו כשיעור נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות הסמוכות לאגודל. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי** – צריך שתהא נקובה כשפופרת הנאד? **בִּזְמַן שֶׁהִיא מַעֲמֶדֶת עַצְמָהּ** – שהכותל המפסיק בין העוקה למקוה הוא חזק, **אֲבָל אִם אֵינָהּ מַעֲמֶדֶת עַצְמָהּ** – שהכותל המפסיק בינה לבין המקוה הוא רעוע ורופף, **מַטְבִּילִין בָּהּ כְּמָה שֶׁהִיא** – אפילו אינה נקובה כשפופרת הנאד אלא מחוברת למקוה בכל שהוא, מטבילים בה, לפי שהיא כחלק מן המקוה (**"תפארת ישראל"**). ויש מפרשים: אימתי? בזמן שהיא מעמדת עצמה – שחלוקים מימיה מן המקוה, שפעמים אף שיש במקוה ארבעים סאה, אין מימיה מתערבים עם המים שבעוקה, בכגון זה אינה מחוברת למקוה אלא אם כן היתה נקובה כשפופרת הנאד. אבל אם אינה מעמדת עצמה, שכל זמן שיש במקוה ארבעים סאה, מעורבים מימיה עם מי העוקה, מטבילין בה כמה שהיא – שחשובה היא כחלק מן המקוה, כמו חורי המערה וסדקיה (**הר"ש; הרא"ש**).

בארנו ענין עוקת המערה כפירוש הר"ש והרא"ש. אבל הרמב"ם מפרש, שהכוונה היא לעוקה שבתוך המקוה, היינו חפירה שהיא תחת שטח מי המקוה, עשויה ככיפה, ובא רבי יהודה לפרש דברי תנא קמא, שאם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה והמקוה בריאה, ויכולה להעמיד את עצמה, אין מטבילים במים שבעוקה אלא אם כן היו מעורבים עם המקוה על ידי נקב כשפופרת הנאד; אבל אם אינה יכולה להעמיד את עצמה, עד שהטובל במקוה נופל לתוך מי העוקה, אפילו אינם מעורבים אלא בכל שהוא, מטבילים במי העוקה (פירוש המשנה להרמב"ם; הל' מקואות ח, ד). ואף הרב מברטנורא מפרש לפי הרמב"ם (ועיין "משנה אחרונה").

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ז ע"ב: הגמרא מספרת את סיום המעשה: **כִּי אָתָא** ריש לקיש **לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** וסיפר לו את מה שאמר על הבבליים, **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן, **לָאו הַיְינוּ טַעְמָא** - אין הטעם כדבריך שלכך לא שרתה שכינה בבית שני, **דְּאִי נַמִּי סְלִיקוּ כּוּלְּהוּ בִּימֵי עֶזְרָא** - אף אם כל ישראל היו עולים, מכל מקום **לֹא הֲוָה שַׁרְיָא שְׁכִינָה בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי,** והטעם לכך, **דִּכְתִיב** בדברי נח לבניו (בראשית ט כז), **'יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם',**

דורשת הגמרא, **אַף עַל גַּב דְּ'יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת',** שיפת יזכה שמלכות פרס שהיא מזרעו יסייעו לבנות את בית המקדש השני, מכל מקום **אֵין הַשְׁכִינָה שׁוֹרָה** בבית זה **אֶלָּא 'בְּאָהֳלֵי שֵׁם'** - בבית ראשון שנבנה על ידי שלמה המלך שהוא מזרעו של שם, וזוהי הסיבה שלא שרתה שכינה בשלימות בבית שני, מפני שנבנה על ידי פרסיים ולא על ידי ישראל.

מבררת הגמרא: **וּפַרְסָאֵי** - מלכות פרס, **מְנָא לָן דְּמִיֶּפֶת קָאָתוּ** - שהם מזרע יפת. מבארת הגמרא: **דִּכְתִיב** (בראשית י ב) **'בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתֻבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס',** דורשת הגמרא באיזה ארצות ישבו העמים המנויים בפסוק זה, **'גֹּמֶר' זֶה** העם שיושב **בְּגֶרְמַמְיָא. 'מָגוֹג' זוֹ קַנְדִּיָא. 'מָדַי' זוֹ מָקֶדּוֹנְיָא. 'יָוָן' כְּמַשְׁמָעוֹ** - ארץ הידועה בשם יון. **'תֻּבָל' זֶה בֵּית אוּנַיְיקִי. 'מֶשֶׁךְ' זוֹ מוֹסְיָא. 'תִּירָס', פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי סִימַאי וְרַבָּנָן** באיזו ארץ ישבו, **וְאָמְרֵי לָהּ** - יש אומרים שהחולקים הם **רַבִּי סִימוֹן וְרַבָּנָן, חַד אָמַר,** 'תירס' **זוֹ בֵּית תְּרַיְיקִי** [-העם היושב במקום ההוא], **וְחַד אָמַר,** 'תירס' **זוֹ פָּרַס.** וכן גם **תָּנֵי רַב יוֹסֵף 'תִּירָס' זוֹ פָּרַס,** ולפי דעה זו מצינו שהעם היושב בפרס הוא תירס שהוא מבני יפת.

אגב שביארה הגמרא את הפסוק של בני יפת, ממשיכה הגמרא לבאר פסוקים נוספים בפרשה זו: 'וּבְנֵי כוּשׁ וגו' **סַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא'** (שם ז). **תָּנֵי רַב יוֹסֵף,** סבתה וסבתכא שמותיהן דומין משום שהיה מקום זה מחוז המוקף הרים, והיו בו שתי מחוזות, אחת **סַקִּיסְתָּן גַּוַּיְיתָא,** הוא מחוז פנימי, **וְסַקִּיסְתָּן בָּרַיְיתָא,** מחוז חיצוני מסביב לפנימי, **בֵּין חֲדָא לַחֲדָא** - בין הפנימי לחיצון היה מרחק **מֵאָה פַּרְסֵי** בכל צד, **וְהֵיקֵּפָהּ** של החיצון **אַלְפָא פַּרְסֵי.**

הגמרא ממשיכה לבאר פסוק נוסף: נאמר בפסוק המתאר את מלכות נמרוד **'וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה'** (שם י). **'בָּבֶל', כְּמַשְׁמָעָהּ** - הארץ הידועה בשם זה. **'אֶרֶךְ', זֶה** הארץ הקרויה **אוּרִיכוּת. 'וְאַכַּד' זֶה כַּשְׁכַּר. 'כַּלְנֵה' זֶה נוֹפֶר נִינְפִּי.**

הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים שבאותה פרשה: הפסוק מדבר בענין אשור שלא רצה להיות בעצת דור הפלגה שרצו לבנות מגדל ולמרוד בה' ולכן יצא מארצו של נמרוד, והלך מהם לבנות ערים אחרות, ונאמר כך (שם יא), **'מִן הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא אַשּׁוּר'. תָּנֵי רַב יוֹסֵף, אַשּׁוּר זֶה סִילַק** - במדינת סילק ישבו בני אשור. בהמשך הפסוק נאמר **'וַיִּבֶן אֶת נִינְוֵה וְאֶת רְחֹבֹת עִיר וְאֶת כָּלַח',** מבארת הגמרא את המקומות, **'נִינְוֵה' כְּמַשְׁמָעוֹ, 'רְחֹבֹת עִיר' זוֹ פְּרַת דְּמֵישָׁן, 'כָּלַח' זוֹ פְּרַת דְּבוּרְסִיף.**

עיר נוספת בנה אשור והיא מוזכרת בפסוק הבא (שם יב): **'וְאֶת רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִוא הָעִיר הַגְּדֹלָה'.** מבארת הגמרא: **'רֶסֶן' זֶה אַקְטִיסִיפּוֹן.** ממשיכה הגמרא לדון בסיום הפסוק שאין הכרע מתוכו כיצד לפרשו, **'הִיא הָעִיר הַגְּדֹלָה', אִינִי יוֹדֵעַ אִם נִינְוֵה** היא **הָעִיר הַגְּדוֹלָה, אִם רֶסֶן** היא **הָעִיר הַגְּדוֹלָה,** אולם **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** במקום אחר (יונה ג ג) **'וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים',** **הֲוֵי אוֹמֵר** - צריך לומר **שְׁנִינְוֵה הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה,** משום שהיא קרויה במקום אחר עיר גדולה.

רש"י

כי אתא — רבי שמעון בן לקיש לקמיה דרבי יוחנן, וסיפר לו: כך אמרתי לו לפלוני.

אף על פי שיפת אלהים ליפת — שזכו פרסיים לבנות בית שני, אין שכינה שורה אלא במקדש ראשון שבנה שלמה, שבא מזרעו של שם. **סקיסתן גווייתא וסקיסתן ברייתא** — אסבתה וסבתכא קאי, ששמן שוה, והם מחוז מוקף הרים, והחיצונה מקפת את הפנימית ורחוקה פנימית חוץ מן היקף חיצונה לכל צד מאה פרסי, והיקף החיצונה אלפא פרסי. **מן הארץ ההיא יצא** — שלא להיות בעצת דור הפלגה.

אֶלָּא אם השטח שתחת האילן אינו יותר מבֵּית סָאתַיִם, אבל אם השטח גדול יותר משיעור זה אין מטלטלים תחת האילן אלא ארבע אמות ולא יותר, כדין מקום שאינו מוקף מחיצות. ובשלמא אם אין הנוף ארוג בהוצא ודפנא אם כן לא נעשתה המחיצה בידי אדם לשם דירה, וכל מקום שאינו מוקף לדירה אין מטלטלים בו אם הוא יותר מבית סאתים, אבל כיון שארג את נוף האילן בידים ודאי לצורך לדור תחתיה עשה כן, וכיון שהוא מוקף לדירה מדוע אסור לטלטל בו בכל שהוא גדול. מתרצת הגמרא: הטעם שאין מטלטלים תחתיו כשהוא יותר מבית סאתים אינו משום שאינו מוקף לדירה, אלא מִשּׁוּם דְּהָוֵי מקום זה שהוקף על ידי האילן בכלל דִּירָה שֶׁתַּשְׁמִישֶׁיהָ לָאֲוִיר – שנעשתה רק כדי שידור בה שומר השדות וישמור את השדות שסביבותיה, ואינה דירה גמורה הנבנית לצורך תשמישיה שבתוכה, וְכָל דִּירָה שֶׁתַּשְׁמִישֶׁיהָ לָאֲוִיר שסביבותיה אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ – בתוכו אֶלָּא אם גודלו הוא עד סָאתַיִם, אבל אם ההיקף הוא יותר גדול משיעור זה גזרו בו חכמים שלא יטלטלו בו יותר מארבע אמות.

תָּא שְׁמַע, אדם שִׁכְּבַת – שהה בערב שבת בין השמשות בְּתֵל – צוק או ערימת אדמה שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טפחים, ודינו כרשות היחיד, וְשטחו הוּא לא פחות מֵאַרְבַּע אַמּוֹת [שבפחות מזה אינו נחשב רשות היחיד], ולא יותר מעַד בֵּית סָאתַיִם, וְכֵן אם שבת בְּגַנָּא – גומא בקרקע שלא נעשית על ידי אדם אלא נוצרה מבריאת העולם, שֶׁהוּא עָמוֹק עֲשָׂרָה טפחים, ונמצא שיש בתוכו מחיצות גבוהות עשרה טפחים, וְשטחו הוּא מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַד בֵּית סָאתַיִם, וְכֵן אם שבת בתוך קָמָה [־תבואה] קְצוּרָה וְשִׁבּוֹלוֹת שעדיין לא נקצרו מַקִּיפוֹת אוֹתָהּ, וגובהן עשרה טפחים, הרי הוא מְהַלֵּךְ אֶת כּוּלָּהּ אפילו היא גדולה הרבה, ונחשבת לו רק כארבע אמות, וְמהלך גם חוּצָהּ לָהּ אֶלְפַּיִם אַמָּה לכל רוח. הרי שהשיבולים נחשבים למחיצה אַף עַל גַּב דְּקָאֲוִיל וְאָתֵי – שהם נעים ונדים ברוח מצויה, ושלא כדברי רב אחא בר יעקב שמחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה אינה נחשבת מחיצה. מתרצת הגמרא: הָתָם נַמִּי מדובר דְּעָבִיד לֵיהּ כְּחוּצָא וְדַפְנָא – ארג את השיבולים בלולבי דקל ובענפי הדפנה ועל ידי אריגה זו הם עומדים ברוח מצויה.

משנה

שְׁלוּחֵי מִצְוָה ההולכים בדרך לדבר מצוה כגון ללמוד תורה או להקביל פני רבם או לפדות שבויים, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה אפילו בשעת חנייתם ואינם צריכים לחזר אחר סוכה. מפני שהם עוסקים במצוה, והעוסק במצוה אחת פטור מלעשות מצוות אחרות. חוֹלִין וּמְשַׁמְּשֵׁיהֶן של החולים, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה, החולים פטורים משום שהם מצטערים בישיבת הסוכה, ומשמשיהם פטורים משום שצריכים לשמש אותם והרי הם עוסקים במצוה וכל העוסק במצוה פטור מן המצוה. וכן כל אדם אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עֲרָאי – אכילה עראית שאינה קבע חוּץ לַסּוּכָּה. ובמשנה להלן (כו:) יתבאר מה נקרא אכילת עראי.

גמרא

מְנָא הָנֵי מִילֵּי – מהיכן נלמד דין זה שהעוסק במצוה פטור מלקיים מצוה אחרת, דְּתָנוּ רַבָּנַן – מהפסוק (דברים ו ז) 'בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ' שנאמר לגבי מצות קריאת שמע, נלמד שפָּרַט לְעוֹסֵק בְּמִצְוָה בפועל או שהוא מהלך לדבר מצוה שהוא פטור מקריאת שמע, משום שהוא עסוק במצוה אחרת, ועוד דרשו 'וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ', פָּרַט לְחָתָן שגם הוא פטור מקריאת שמע אף על פי שאינו עוסק בפועל בעשיית המצוה, מפני שהוא טרוד במחשבת המצוה. מִכָּאן אָמְרוּ חכמים שהַכּוֹנֵס – נושא אֶת הַבְּתוּלָה פָּטוּר מקריאת שמע, וְהכונס אֶת הָאַלְמָנָה חַיָּיב משום שאינו טרוד. וכיון שלמדנו שמי שטרוד במצוה פטור ממצות קריאת שמע, הוא הדין שפטור משאר המצוות האמורות בתורה.

מַאי מַשְׁמַע – כיצד דורשים מ'בשבתך בביתך ובלכתך בדרך' למעט מי שעוסק במצוה מחיוב קריאת שמע. אָמַר רַב הוּנָא, כיון שאמרה התורה שצריך לקרוא קריאת שמע 'בלכתך בדרך' משמע שדווקא במצב שהוא כְּדֶרֶךְ חייבתו תורה לקרוא שמע, ויש ללמוד מַה דֶּרֶךְ רְשׁוּת – שאינו חייב ללכת בה ועושה כן מרצונו לצורך מסחרו, וחייבתו תורה להפסיק את עסקיו ולקרוא קריאת שמע, אַף כָּל עוסק בדבר של רְשׁוּת חייב להפסיק ולקרוא קריאת שמע, ובא הכתוב לְאַפּוּקֵי הַאי – להוציא מן הכלל את העוסק במצוה ולפוטרו, משום דִּבְמִצְוָה עָסוּק ולא בדבר של רשות.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לקבוע שדווקא ההולך בדרך של רשות הוא בכלל 'ובלכתך בדרך', מִי לֹא עַסְקִינָן – וכי אין הכתוב מדבר גם דְּקָאֲזִיל – כשהוא הולך לְדָבָר מִצְוָה, שאז הוא עסוק במצוה, וְאפילו הכי קָא אָמַר רַחֲמָנָא לִיקְרֵי – שהוא חייב להפסיק את הילוכו ולקרוא קריאת שמע, ואם כן מוכח מן הכתוב להיפך, שגם העוסק במצוה אינו נפטר ממצוה אחרת. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן שהפסוק מדבר בכל ההולכים בדרך ואפילו בהולך לדבר מצוה, לֵימָא קְרָא 'בְּשִׁבְתְּךָ בבית וּבְלֶכְתְּךָ בדרך', מַאי 'בְּשִׁבְתְּךָ' 'וּבְלֶכְתְּךָ' שהוסיפה התורה 'ב"ף', כדי שנדרוש כְּלֶכֶת דִּידָךְ – בהליכה של רשות שהיא לדעתך ולצורכך, הוּא דְּמִיחַיְּיבַת להפסיק ולקרוא קריאת שמע, הָא אם הנך טרוד בְּלֶכֶת דִּלְצורך מִצְוָה, פְּטִירַת בזמן ההליכה מקיום מצות קריאת שמע.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שכל עוסק במצוה פטור ממצוות אחרות, אֲפִילּוּ כּוֹנֵס אֶת הָאַלְמָנָה נַמִּי יהיה פטור מקריאת שמע, שהרי הוא עוסק במצות נישואין, ולמה חילקו חכמים ואמרו שהכונס את הבתולה פטור מקריאת שמע והכונס את האלמנה חייב. מתרצת הגמרא: כּוֹנֵס אֶת הַבְּתוּלָה טָרִיד לבו במחשבת בעילת מצוה, וכיון שהוא טרוד פטור מקריאת שמע, אבל כּוֹנֵס אַלְמָנָה לֹא טָרִיד, ולכן אינו פטור מקיום מצוות אחרות, שהרי יכול לקיים את שתיהן.

הגמרא הבינה שפטורו של הכונס את הבתולה אינו מדין עוסק במצוה, אלא משום שבטרדתו אינו יכול לכוין דעתו כראוי, ולכן מקשה, וְכָל הֵיכָא דְּטָרִיד הָכִי נַמִּי דְּפָטוּר, אֶלָּא מֵעַתָּה טָבְעָה סְפִינָתוֹ של אדם בַּיָּם, דְּטָרִיד – שהוא טרוד בצערו על ממונו שאבד, הָכִי נַמִּי דְּפָטוּר מקריאת שמע, וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי – שמא תאמר שבאמת אף הוא פטור, וְהָאמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב, אָבֵל – מי שמת לו אחד משבעה קרוביו, חַיָּיב בְּכָל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה וקריאת שמע בכללן, חוּץ מִן הַתְּפִילִּין שפטור מלהניחן ביום ראשון לאבילותו [ואף אסור לו להניחם], שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כֹּהֵן לשון פֹּאֵר, ואבל אינו בר פאר, ואם מתפאר מראה באילו אינו אבל, הרי שאין טירדת הצער פוטרת מקריאת שמע ומשאר המצוות. ואם כן אף מי שטבעה ספינתו בים חייב בקריאת שמע, וקשה מדוע הכונס את הבתולה פטור ממצוה זו. מתרצת הגמרא: הָכָא – חתן שנושא בתולה טָרִיד טִירְדָּא דְּמִצְוָה, ולימד הכתוב שאינו מחויב להסיר את דעתו ממחשבת המצוה שעסוק בה כדי לקיים מצוה אחרת, אלא ימשיך לעסוק במצותו הראשונה ויתן לבו להיות בקי בה, אבל הָתָם – באבל ובמי שטבעה ספינתו בים, טָרִיד טִירְדָּא דְּרְשׁוּת ויש לו להסיר הטירדא מלבו ולכוין בקריאת שמע.

מקשה הגמרא: וְכִי דין זה שהָעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה מֵהָכָא נַפְקָא – מהפסוק 'בשבתך בביתך ובלכתך בדרך' הוא נדרש, הרי מֵהָתָם נַפְקָא – מפסוק אחר הוא נדרש, דְּתַנְיָא, נאמר (במדבר ט ו) 'וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא' וְגוֹ', ומפרש התנא אוֹתָם אֲנָשִׁים מִי הָיוּ, נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף שהעלו בני ישראל עמם ממצרים הָיוּ, ומחמת שהיו טמאים בזמן הקרבת פסח ראשון לא היו יכולים להקריבו, ובאו לשאול את משה מה לעשות, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי.

רש"י

אלא אם כן אינו הוה אלא כשיעור בית סאתים, כחצר המשכן, ששיעור זה נתנו חכמים לכל היקף שאינו לדירה. ואם גדול הוא מכאן — הוי כרמלית, ואין מטלטלין בו אלא בתוך ארבע אמותיו של אדם, והאי כיון דבידים הוקף ולדירה, אפילו הוא יותר מבית סאתים — ליטלטל ביה. **שתשמישה לאויר** — אינה עשויה דירה זו אלא לצורך אויר שחוצה לה, לשמור השדות, ואינה חשובה דירה להתיר היקף גדול. **שבת בתל** — קדש היום על האדם והוא בתל גבוה עשרה, וקנה שם שביתתו. **והוא מארבע אמות עד בית סאתים** — גדול הוא מארבע אמות, אבל אינו יותר על בית סאתים. **וכן בנקע** — גומא העשויה מששת ימי בראשית = *וולי"ה. **וקטה קצורה** — באמצעה. **ושבולות** — גבוהות עשרה מקיפות אותה סביב. כל הני מחיצות נינהו להיקף בית סאתים, ולא ליותר מכאן, דלא נעשית לדירה. הלכך, מהלך את כולה למחר וחוצה לה אלפים. דכל חללה, הואיל ושבת זה באוירה מבעוד יום, הוה כארבע אמות של מקום שביתה. ולהכי נקט והוא מארבע אמות, דאי לא הוה יותר מארבע אמות — מאי מהלך את כולה איכא? בלא מחיצות נמי ארבע אמות מקום שביתה אית ליה, דהיינו "שבו איש תחתיו" וחוצה להן אלפים אמה, דכתיב "אל יצא איש ממקומו" ואסמוך רבנן למילף מקום ממקום, ומקום מניסה כו', דבאמרינן בעירובין (נא,א). ותל מוקף מחיצות הוא. דכל שגבוה עשרה אמרינן גוד אסיק מחיצות שלו, והקף בהן את ראשו. **ושבולות מקיפות** — ואף על גב דאין עומדות ברוח. **דעביד ליה** — למחיצות השבלים בהוצא ודפנא משבולת לשבולת, עד שאגדן וגדלן יחד סביב, ומחזיקות זו את זו. **משנה שלוחי מצוה** — הולכי בדרך מצוה, כגון ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות שבויים. **פטורין מן הסוכה** — ואפילו בשעת חנייתן. **גמרא בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה** — שאינו חייב בקריאת שמע. ולקמן מפרש מאי משמע. **ובלכתך בדרך פרט לחתן** — ואף על גב דהוא נמי במצוה טריד — איצטריכי להו תרי קראי. דאי הוה כתיב חד, כיון דחתן לאו בהדיא כתיב בקרא — הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא טורח ועושה מלאכת מצוה בידים, או מהלך למצוה. אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עוסק טריד במחשבת בעילה — לא פטר הכתוב. הלכך מקרא יתירא אשמעינן דפטור מקריאת שמע, דטריד במחשבת בעילה. **מאי משמע** — מהני קראי פרט למצוה. **כי דרך** — הולך בדרך סחורה. **מי לא עסקינן כו'** — וכי אינך יכול לבלול במקרא דרך מצוה עם הרשות, והא דרך סתמא כתיב, ומשמע נמי דרך מצוה וקאמר רחמנא ליחייב לקרות. **אם כן** — דבדרך מצוה נמי קאי, לכתוב "בלכת בדרך". **טריד** — לבו טרוד במחשבת בעילה. ומסתברא, כי פטריה קרא — משום טירדא פטריה ואינו יכול לעסוק בשנים כאחד. **כונם אלמנה לא טריד** — ויכול לקיים את שתיהן. **אי משום טירדא כו'** — האי דפריך משמע ליה דטרדתו פוטרתו לפי שאינו יכול לכוון את לבו, והלכך אפילו טבעה ספינתו דטרוד בצערו — ליפטר! **שנאמר בהן פאר** — כדלקמן, ואבל לאו בר פאר הוא. וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל. **חתן טריד טירדא דמצוה** — ואשמעינן קרא דלא מיחייב להסיר דעתו ממחשבת מצוה ראשונה בשביל זו הבאה עליו, אלא יעסוק בראשונה ויתן לבו להיות בקי בדבר. **טירדא דרשות** — שאף על פי שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו — אינו חייב להצטער. **והעוסק במצוה דפטור ממצוה מהכא נפקא** — מ"שבתך בביתך". **ויהי אנשים וגו'** — בפסח מדבר קרא, בשנה השנית ליציאת מצרים.

תוספות

קמה קצורה ושבולות מקיפות אותה — אף על גב דמוקי לה במסקנא דעביד לה בהוצא ודפנא — לא שייך כאן לאקשויי: אי הכי ניטלטל בבולה, כדאקשי לעיל, דהתם באילן המסכך על הארץ, שיש בו סכך וחשיב כמוקף לדירה. אבל הכא ליכא סכך אלא אויר, ואפילו היקף ולבסוף פתח לא חשיב מוקף לדירה, כדאיתא פרק "עושין פסין" (עירובין כד,א). **שלוחי** מצוה — הולכי בדבר מצוה, כגון ללמוד תורה או להקביל פני רבו ולפדות שבויין, פטורין מן הסוכה, ואפילו בשעת חנייתן. כך פירש בקונטרס. וכן משמע בגמרא, דקאמר: הולכי לדבר מצוה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה. ומשמע, אף על פי שאין הולכין אלא ביום. דאי דאולי ביממא ובלילה — אפילו לדבר הרשות נמי פטירי, כדקתני בברייתא. ועוד: עובדא דרב חסדא ורבה בר רב הונא דגנו ארקתא דסורא. ותימה: אם יכולין לקיים שניהם אמאי פטורין? דאטו אדם שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מיפטר בכך משאר מצות? ובפ' "אין בין המודר" (נדרים לג,ב) גבי המודר הנאה דמחזיר לו אבידתו אף על פי דמהני ליה פרוטה דרב יוסף — משום דלא שכיחא. ואי כל זמן שאבידה בביתו מיפטר מלמיתב ריפתא לעני — אם כן שכיחא היא! אלא ודאי לא מפטר אלא בשעה שהוא עוסק בה, כגון טלית של אבידה ושוטחה לצורכה, או בהמה שנותן לה מזונות דלא שכיחא שבאותה שעה יבא עני לשאול ממנו! וצריך לומר דהכא נמי איירי בכי האי גוונא, דאי מיטרדי בקיום מצות סוכה הוו מבטלי ממצות. **ובלכתך** בדרך פרט לחתן — ואף על גב דהוא נמי במצוה טריד — איצטריך תרי קראי. דאי הוה כתיב חד, כיון דחתן לאו בהדיא כתיב בקרא הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא טורח ועושה מצוה בידים, או מהלך במצוה, אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עוסק אלא מחשב בבעילה — לא פטר הכתוב, הלכך מקרא יתירא אשמעינן דפטור מקריאת שמע, דטריד במחשבת בעילה. כך פירש בקונטרס. וסוגיא דשמעתין משמע דמ"ובלכתך בדרך" ממעט האי דבמצוה קא עסיק. ובשילהי פרק קמא דברכות (יא,א) הגרסא להפך, דגרס התם: "בשבתך" — פרט לחתן, "ובלכתך בדרך" — פרט לעוסק במצוה. וגירסא זו נראה, דהכי משמע קרא: בשבת דידך הוא דמיחייבת בקריאת שמע, ולא בשבת דמצוה, שאתה יושב ומחשב בבעילת מצוה ובלכתך ממעט עוסק במצוה דמשמע: בלכת דידך ולא בלכת מצוה. ומחתן לא הוה ידעינן שאר עוסק במצוה, דדלמא שאני חתן שאין נקל לו כל כך להסיר הטירדא מלבו, אף על פי שבטירדא דרשות מיבעי ליה ליתוביה דעתיה ולהסיר מחשבת טרדתו. **שהרי** נאמר בהן פאר — לקמן בשמעתין מפרש מדקא אמר ליה רחמנא ליחזקאל "פארך חבוש עליך" — את הוא דמיחייבת, אבל כולי עלמא פטירי. והא דמשמע לישנא שהטעם תלוי משום דאיקרו פאר, ואבל לאו בר פאר הוא, וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל — לא אתא למימר אלא דלא ילפינן מהכא לפוטרו משאר מצות ,דשאני תפילין דאיקרו פאר. ואם תאמר: ומאי שנא גבי תפילין דאמרינן דדוקא ליחזקאל קאמר ליה ולא לשאר אבלים, וגבי תלמוד תורה אמרינן פרק קמא דמועד קטן (טו,א): אבל אסור בתלמוד תורה, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל "האנק דום" — דעבדי שאר אבלים ביחזקאל! ויש לומר: דמדברי תורה ששינה בו הכתוב מכ"ע אית לן למימר משום דאבל אסור בדברי תורה, אבל בתפילין אמאי הוצרך לומר לו שיניח תפילין, אם לא בשביל שהייתי סבור לאוסרו?

מישאל

תוספות

מישאל ואלצפן היו — ואם תאמר: ולמאן דאמר פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נב,א), דשריפה ממש הואי, שנשרפו גופיהן, וכן נמי דריש בתורת כהנים אקרא ד"ותאבל אש אותם", אמאי נטמאו? ויש לומר: דשמא שלדן היתה קיימת כאילו נשרפו על גבי קטבלא, כדאמר פרק "המפלת" (נדה כז,ב) מת שנשרף ושלדו קיימת — טמא.

שחל שביעי שלהן בערב הפסח — מכאן קשה להא דאמר ר' לוי בשילהי "הניזקין" (גיטין ס,א ושם): שמונה פרשיות נאמרו באותו יום שהוקם המשכן, וקא חשיב פרשת טמאים. ופירש שם בקונטרס "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש וגו'". ולא יתכן, כדמוכח הכא שהיה בערב הפסח, והמשכן הוקם באחד בניסן. ואפילו לר' עקיבא לא יתכן לפי הספרים דגרסינן בפסחים בפרק "האשה" (צ,ב): רב סבר לה כר' עקיבא, דאמר מישאל ואלצפן היו, שחל שביעי שלהן להיות בערב הפסח. ומיהו, אותה גירסא ליתא, אלא ר' יצחק גרס התם. ונראה לפרש: פרשת טמאים — דשרץ ונבלה וזב וזבה ונדה, לפי שהורצרו ליזהר על טומאת מקדש וקדשיו. **משום** דלא מטא זמן חיובא — ואין להקשות מהא דדרשינן בריש "טבול יום" (בזבחים ק,א ושם): דהולך לשחוט את פסחו מטמא למת מצוה מ"ולאחותו" אפילו לאחר חצות. דמת מצוה שאני. והא דדייק הכא מברייתא דקתני למת מצוה נטמאו — לא מת מצוה ממש, אלא כלומר לקרובים, כדפירש בקונטרס. ולאחר חצות הוא דאינו מטמא, בדקתני התם: אמרת לא יטמא. אבל קודם חצות — יטמא, כדקאמרינן התם ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח ונמנו אחיו הכהנים וטמאוהו בעל כרחו. אבל קשה (לרבה) דאמר התם: אידי ואידי לאחר חצות, כאן — קודם ששחטו וזרקו עליו, כאן — לאחר ששחטו וזרקו עליו, אלמא: מטמא לקרובים אפילו היכא דמטא זמן חיובא זמן הפסח מאחר שלא שחטו וזרקו עליו! ואין לומר דהיא גופא ילפינן מתחן דפטור מקריאת שמע — דדלמא שאני קריאת שמע דלית ביה כרת, כדקאמר הכא, ולא אתי מיניה פסח דאיכא כרת ומטיא זמן חיובא. **אין** שמחה אלא בחופה — משמע מכאן דאם יצא חתן מחופתו אפילו כלתו עמו, והולכים לאכול בבית אחר — דאין מברכין "שהשמחה במעונו" ולא ברכת חתנים, כיון דאין שמחה אלא בחופה. ובפרק קמא דכתובות (ז,ב ושם) אמרינן נמי: מברכין ברכת חתנים בבית חתנים. משמע, דוקא במקום חופה, דהוא בית חתנים. ומיהו, אין ראיה משם, דדלמא לאפוקי מדרבי יהודה קא אתי, דאמר אף בבית האירוסין מברכין אותה. וצריך לדקדק מה היא חופה? דאי במקום שברכו תחלה ברכת נישואין קרי ליה חופה — פעמים שאפילו ברחוב העיר מברכין אותה, כשהעם מרובין ואין יכולין ליכנס בבית. אלא מקום עיקר ישיבת חתן וכלה קרי ליה חופה, ולא מקום העשוי לאקראי בעלמא, ושם מברכין ברכת חתנים כל שבעה.

וחייבין בקריאת שמע — כדפירש בקונטרס דמצות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון, ויכולין ליישב דעתן שעה קטנה כדי לקרוא פסוק ראשון.

חתן

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּנָדָב וַאֲבִיהוּא. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: אִם נוֹשְׁאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ - כְּבָר הָיוּ יְכוֹלִין לִיטַּהֵר, אִם מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ - יְכוֹלִין הָיוּ לִיטַּהֵר. אֶלָּא עוֹסְקִין בְּמֵת מִצְוָה הָיוּ, שֶׁחָל שְׁבִיעֵי שֶׁלָּהֶן לִהְיוֹת בְּעֶרֶב פֶּסַח. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא", בַּיּוֹם הַהוּא אֵין יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת, הָא לְמָחָר - יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת. צְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמַעִינַן הָתָם - מִשּׁוּם דְּלָא מְטָא זְמַן חִיּוּבָא דְּפֶסַח, אֲבָל הָכָא דִּמְטָא זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע - אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וְאִי אַשְׁמַעִינַן הָכָא - מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא כָּרֵת, אֲבָל הָתָם דְּאִיכָּא כָּרֵת - אֵימָא לָא, צְרִיכָא. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב: אֲבָל חַיָּיב בְּכָל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, חוּץ מִתְּפִילִּין, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן פְּאֵר. מִדַּאֲמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְיְחֶזְקֵאל "פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ" וגו' - אַתְּ הוּא דְּמִיחַיְּיבַת, אֲבָל כּוּלֵּי עָלְמָא - פְּטִירִי. וְהָנֵי מִילֵּי רִאשׁוֹן דִּכְתִיב: "וְאַחֲרֵיתָהּ כְּיוֹם מָר". וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב: אֲבָל חַיָּיב בַּסּוּכָּה. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב: מִצְטַעֵר פָּטוּר מִן הַסּוּכָּה - הַאי נַמִי מִצְטַעֵר הוּא, קָמַשְׁמַע לָן: הָנֵי מִילֵּי - צַעֲרָא דְּמֵמֵילָא, אֲבָל הָכָא - אִיהוּ הוּא דְּקָא מִצְטַעֵר נַפְשֵׁיהּ, אִיבְּעֵי לֵיהּ לְיַתּוֹבֵי דַּעְתֵּיהּ. וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב: חָתָן וְהַשּׁוֹשְׁבִינִין וְכָל בְּנֵי הַחוּפָּה פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה כָּל שִׁבְעָה, מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דְּבָעוּ לְמֵיחֲדֵי - וְלֵיכְלוּ בַּסּוּכָּה, וְלֵיחֲדוּ בַּסּוּכָּה! אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בַּחוּפָּה. וְלֵיכְלוּ בַּסּוּכָּה, וְלֵיחֲדוּ בַּחוּפָּה! אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בִּמְקוֹם סְעוּדָה. וְלֵיעֲבְדוּ חוּפָּה בַּסּוּכָּה! אַבֵּיי אָמַר: מִשּׁוּם יִיחוּד. וְרָבָא אָמַר: מִשּׁוּם צַעַר חָתָן. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: דִּשְׁכִיחִי אֲנָשֵׁי דְּנִפְקִי וְעָיְילִי לְהָתָם. לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם יִיחוּד - לֵיכָּא, לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם צַעַר חָתָן - אִיכָּא. אָמַר רַבִּי זֵירָא: אֲנָא אֲכָלִי בַּסּוּכָּה וַחֲדִי בַּחוּפָּה, וְכָל שֶׁכֵּן דַּחֲדִי לִיבָּאִי, דְּקָא עָבִידְנָא תַּרְתֵּי. תָּנוּ רַבָּנַן: חָתָן וְהַשּׁוֹשְׁבִינִין וְכָל בְּנֵי חוּפָּה פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה וּמִן הַתְּפִילִּין, וְחַיָּיבִין בְּקְרִיאַת שְׁמַע,

משום

הכי גרסינן בברייתא בסיפרי: ר' עקיבא אומר מישאל ואלצפן היו שנטמאו בנדב ואביהוא. ר' יצחק אומר: אם נושאי ארונו של יוסף היו — יכולין היו ליטהר, ואם מישאל ואלצפן היו — יכולין היו ליטהר, אלא מי היו — טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח, שנאמר "ולא יכלו" וגו'. **ואם נושאי ארונו של יוסף או מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטהר** — שהרי באחד בניסן הוקם המשכן, ושני לו שרף אלעזר את הפרה שיזו על טמאי מת שבהן לעשות פסחיהן בטהרה, כדאמר במסכת גיטין (ס,א): שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן, ופרה אדומה אחת מהן. ובאחד בניסן הוקם המשכן והוא שמונה למלואים, כדקיימא לן (שבת פז,ב): אותו היום נטל עשר עטרות. ובו מתו נדב ואביהוא. הלכך, מראש חדש ועד הפסח היו יכולין ליטהר. וקרא אמר "ולא יכלו". ונושאי ארונו של יוסף נמי, כבר עברו עליהם עשרה חדשים ויותר שלא נשאוהו משחנו בהר חורב בראש חדש סיון, כדכתיב (שמות יט) "ביום הזה באו מדבר סיני" ולא נסעו משם עד עשרים באייר של שנה הבאה, דכתיב "ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל וגו' ויסעו מהר ה'". **טמאי מת מצוה** — לאו מת מצוה דווקא קאמר, דאפילו מתיהן נמי מת מצוה קרי להו, דמצוה להתעסק בהן. כגון האמורים בפרשת כהנים (ויקרא כא) שהכהן מטמא בו. **שחל שביעי שלהן** — ואף על גב דחזו לאורתא — לא אישתרו, דקסבר: אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. מכל מקום שמעינן מיניה דעוסק במצוה פטור מן המצוה, שהרי נטמאו במתיהן שבעה ימים לפני הפסח, ואף על פי שטומאה זו תעבר על ידם אבילת פסחיהן. אלמא: מצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבוא. **דלא מטא זמן חיובא** — כשנטמאו עדיין לא הגיע זמן אבילת פסח. **אבל** — קרית שמע דמטא זמן חיובא בתוך החופה, והוא ראוי לכך — אימא ליחייב. **אבל פסח דכברת הוא אימא לא** — יטמאו במת כל שבעה לפני הפסח. **צריכא** — למיכתב "ביום ההוא" לאשמועינן דנטמאו תוך שבעה, דעוסק במצוה פטור מן המצוה. **מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל כו'** — דקאמר ליה רחמנא "הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה וגו' האנק דום מתים אבל לא תעשה" — לא תתאבל עליה, "פארך חבוש על ראשך" שלא בדרך שאר אבלים, לפי שאני עושה אותך אות ומופת לישראל, שכך עתידין למות מתיהן ואין איש מתאבל עליהם. אלמא: אבל אסור בתפילין. **והני מילי ביום ראשון** — דעיקר מררא חד יומא, כדכתיב "ואחריתה כיום מר". **פשיטא** — מאי שנא הא משאר מצות, דאשמעינן רב לעיל דאבל חייב בכל המצות? **צערא דממילא** — שהסוכה מצערתו, כגון חמה או צינה או סירחה בדברים שסיכך בהן. **מיבעי ליה ליתובי דעתיה** — חובה עליו ליישב דעתו למצות. **למיחדי** = לשמוח. **משום ייחוד** — דסתם סוכה היו עושין בגגותיהן, ואין דרך ביאה ויציאה שם לרבים תמיד מפני הטורח, ושמא ירד החתן לעשות צרכיו, ויתייחד אחר עם הכלה. **צער חתן** — שהמקום צר ופתוח, שאין לה אלא שלש דפנות, ובוש לשחק עם כלתו. **תרתי** — שתי מצות, סוכה ומצות נישואין. וכגון שנשא ערב הרגל, אבל בתוך הרגל — קיימא לן במועד קטן (ח,ב) דאין נושאין נשים במועד. **פטורין מן התפלה** — דבעיא כוונה. **ומן התפילין** — משום דשכיחא שכרות וקלות ראש. **וחייבין בקרית שמע** — דמצות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון, ויכולים ליישב דעתן שעה קטנה כדי לקרוא פסוק ראשון.

משום

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אותם אנשים שבאו לשאול, מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ, שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין על פי ציוויו של משה רבינו בְּנֶדֶב וַאֲבִיהוּא להוציאם מבית המקדש, אחר שמתו בתוכו כאשר הקריבו אש זרה שלא צוה ה' אותם. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר אי אפשר לומר כרבי יוסי הגלילי וכרבי עקיבא, משום שאם נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ אותם האנשים כדעת רבי יוסי הגלילי, הרי כֹּבֶר הָיוּ יְכוֹלִין לִיטָּהֵר לפני זמן רב, שכבר חנו ישראל עשרה חדשים והניחו את הארון ולא נשאוהו עמם. ואף אם מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ שהיו עוסקין בנדב ואביהוא כדעת רבי עקיבא, יְכוֹלִין הָיוּ לִיטָּהֵר, שהרי נדב ואביהוא מתו בא' ניסן שבו הוקם המשכן, ואילו זמן הקרבת הפסח הוא בי"ד ניסן. אֶלָּא אותם האנשים עוֹסְקִין בְּמִצְוָה – אחד מן הקרובים שמצוה להתעסק בקבורתם הָיוּ, שֶׁחָל היום הַשְּׁבִיעִי לטהרה שֶׁלָּהֶן לִהְיוֹת בְּעֶרֶב פֶּסַח. ואף על פי שבליל פסח כבר יהיו מותרים לאכול קדשים, מכל מקום כיון שבזמן ההקרבה שהוא ערב פסח הם טמאים, אין שוחטים וזורקים עליהם. ומנין שהכתוב מדבר בכגון זה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ט ו) 'וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא', ומשמע שדווקא בַּיּוֹם הַהוּא – בי"ד בניסן אֵין יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת – להקריב קרבן פסח, הָא לְמָחָר – אם היה זמן הקרבת פסח למחר והיינו ט"ו ניסן, היו יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת קרבן פסח שכבר נטהרו, הרי שי"ד ניסן היה היום השביעי לטהרתן. ומכאן מוכח שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואין צריך לדחות מצוה קלה שהוא עוסק בה מפני מצוה חמורה שתבוא לידו, שאם לא כן איך הותר להם לעסוק בקבורת מתיהם, הרי על ידי זה לא יוכלו לקיים את מצות קרבן הפסח החמורה יותר. ואם כן קשה מדוע צריך את הפסוק 'בשבתך בביתך ובלכתך בדרך' ללמד שהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

מתרצת הגמרא: צְרִיכָא – שתי הדרשות האלו [שבקריאת שמע ושבקרבן פסח] נצרכות הם ללמד שעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואין אחת מהן מיותרת, דְּאִי אַשְׁמְעִינָן הָתָם – לענין קרבן פסח, שמותר להטמא אף על פי שעל ידי זה לא יעשה קרבן פסח, היה אפשר לומר שדווקא שם מותר להטמא, מִשּׁוּם דְּכאשר נטמא עדיין לֹא מְטָא [־הגיע] זְמַן חִיּוּבָא דְּפֶסַח, ולכן אין צריך לחשוש ממה שעל ידי זה לא יוכל להקריב ולאכול קרבן פסח, אֲבָל הָכָא – לענין חתן במצות קריאת שמע, דִּמְטָא זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, אֵימָא לֹא יהיה פטור מן המצוה, ויקרא קריאת שמע אף שהוא עסוק במצות נישואין, לכך צְרִיכָא את הדרשה מקריאת שמע ואין ללמוד מקרבן פסח. וְאִי אַשְׁמְעִינָן הָכָא – לענין קריאת שמע, שאם עוסק במצוה אחרת פטור מלקרוא, לא היינו למדים לקרבן פסח, מִשּׁוּם דְּבביטול קריאת שמע לֵיכָּא כָּרֵת, אֲבָל הָתָם – לענין קרבן פסח, דְּאִיכָּא כָּרֵת למי שמבטל ואינו עושה קרבן פסח, אֵימָא לֹא יטמא למת שבעה ימים קודם החג כדי שיוכל לעשות את הפסח, לכן צְרִיכָא אף את הפסוק שנאמר לענין פסח, שאף על פי שיש בו כרת, העוסק במצוה פטור מן המצוה.

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב, אֲבֵל חַיָּיב בְּכָל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, ואפילו ביום הראשון לאבילות שאז צערו רב, חוּץ מִמצות תְּפִילִין, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן 'פְּאֵר', ואבל אינו בר פאר, ואם מתפאר מראה עצמו שאינו אבל. וראיה לדבר, מִדְּאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לִיחֶזְקֵאל הנביא בשעה שהודיעו שאשתו תמות, שלא ינהג במנהגי אבלים אלא 'אֵבֶל לֹא תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ וְגוֹ' (יחזקאל כד יז) – הנח תפילין [וכן שילבש מנעלים ולא יעשה סעודת הבראה], כדי שיהיה לאות לבני ישראל שאם לא יחזרו בתשובה, יחרב בית המקדש וימותו רבים ולא יוכלו להתאבל עליהם. ומוכיחה הגמרא ממעשה זה שאמר ה' ליחזקאל, אַתְּ דווקא הוּא דְּמִיחַיְּיבַת להניח תפילין, ולא תנהוג כשאר אבלים, אֲבָל כּוּלֵּי עָלְמָא – כל העולם כשהם אבלים, פְּטִירִי – פטורים הם ממצות תפילין, ואף אסורים להניחם. וְהָנֵי מִילֵּי שאבל פטור, רק בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן לאבילותו, שאז הוא עיקר האבילות, דִּכְתִיב בנבואת הפורענות (עמוס ח י) 'וְשַׂמְתִּיהָ כְּאֵבֶל יָחִיד וְאַחֲרִיתָהּ כְּיוֹם מָר' – ביום המות שהוא מר, הרי שעיקר האבילות והמרירות היא ביום הראשון.

וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב, אֲבֵל חַיָּיב בְּמצות סוּכָּה. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא וכי מה שונה מצות סוכה משאר מצוות שנתבאר לעיל שאבל חייב בהם. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתִימָּא, הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב, הִמְצְטַעֵר לשהות בסוכה פָּטוּר מִן הַסּוּכָּה, הַאי – האבל נַמִּי מִצְטַעֵר הוּא, ויהיה פטור מן הסוכה מדין מצטער, קָמְשַׁמַע לָן שאין לפטור אבל מדין מצטער, משום דְּהָנֵי מִילֵּי שמצטער פטור, כשהצער הוא צַעֲרָא דְּמִמִּילָּא – שנגרם לו מחמת הסוכה, כגון צער של חום או צינה או סירחון של הסכך, אֲבָל הָכָא – באבל, מה שהוא מצטער אִיהוּ הוּא דְּקָא מִצְטַעֵר נַפְשֵׁיהּ – הצער הוא מחמת עצמו שמת לו מת ולא מחמת הסוכה, ולכך אִיבְּעֵי לֵיהּ לְיַתּוּבֵי דַּעְתֵּיהּ – צריך ליישב דעתו ולהפיג צערו כדי שיוכל לקיים מצות סוכה.

וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב, חָתָן וְהַשּׁוֹשְׁבִינִין וְכָל בְּנֵי הַחוּפָּה – הבאים להשתתף ולשמוח עם החתן והכלה, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בכָל הַשִּׁבְעָה ימים של המשתה כשהם עסוקין בשמחת החתן והכלה. מַאי טַעְמָא נפטרים הם מן הסוכה, מִשּׁוּם דְּבָעוּ לְמִיחֲדֵי – החתן והכלה והשושבינין והקרואים צריכים לשמוח, ואינם יכולים לשמוח בסוכה. מקשה הגמרא: מדוע אינם יכולים לשמוח בסוכה, וְלִיכְלוּ בַּסּוּכָּה וְלִיחֲדוּ בַּסּוּכָּה – יעשו את סעודת הנישואין בסוכה ואף ישמחו בה. מתרצת הגמרא: אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּמקום החוּפָּה, ולכך אינם יכולים לשמוח בסוכה אלא במקום החופה. מקשה הגמרא: וְלִיכְלוּ בַּסּוּכָּה – יאכלו בסוכה, וְלִיחֲדוּ בַּחוּפָּה אחר הסעודה. מתרצת הגמרא: אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּמִקּוֹם סְעוּדָה, ולכן צריך לעשות את הסעודה במקום החופה ולא בסוכה. מקשה הגמרא: וְלֵיעְבְּדוּ את הַחוּפָּה בַּסּוּכָּה – יעשו את החופה בתוך הסוכה ויאכלו שם סעודתם וישמחו, ונמצא ששמחים במקום חופה ובמקום סעודה. מתרצת הגמרא: אי אפשר לעשות את החופה בסוכה, ובטעם הדבר נחלקו אמוראים, אַבַּיֵּי אָמַר, מִשּׁוּם יִיחוּד – שהיה הדרך לעשות את הסוכות בגגות, ואין רבים נכנסים ויוצאים שם כל הזמן, וחששו חכמים שמא יצא החתן מן הסוכה כדי לעשות צרכיו, ויתייחד אחר באותו זמן עם הכלה. וְרָבָא אָמַר, הטעם שאין עושים חופה בסוכה הוא מִשּׁוּם צַעַר חָתָן – שסוכה דרכה להיות בת שלוש דפנות וצדה הרביעי פרוץ, והחתן והכלה נראים לרבים, והחתן מצטער שהוא מתבייש לשמוח שם עם הכלה.

מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה החילוק בין הטעם שאמר אביי לטעם שאמר רבא. ומבארת: אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ, אופן דִּשְׁכִיחֵי אִינְשֵׁי דְּנָפְקֵי וְעָיְילֵי לְהָתָם – מצויים אנשים שהם נכנסים ויוצאים אל הסוכה, לְמַאן דְּאָמַר [־אביי] שהטעם הוא מִשּׁוּם יִיחוּד, לֵיכָּא – באופן זה אין חשש יחוד כיון שרבים מצויים שם, ולכן יעשו את החופה בסוכה ויאכלו בה. וּלְמַאן דְּאָמַר [־רבא] שהטעם הוא מִשּׁוּם צַעַר חָתָן, אִיכָּא – ודאי יש צער זה כששכיח שנכנסים שם, שמשום כן החתן מתבייש לשמוח עם כלתו. אָמַר רַבִּי זֵירָא, אֲנָא כשנשאתי אשה אָכְלֵי – אכלתי בַּסּוּכָּה וְחָדֵי – שמחתי בַּחוּפָּה [ולא פטרתי עצמי ממצות סוכה כדעת רב], וְכָל שֶׁכֵּן דַּחֲדֵי לִיבָּאֵי דְּקָא עָבִידְנָא תַּרְתֵּי – דווקא מחמת ישיבתי בסוכה שמחתי יותר, שקיימתי שתי מצוות, מצות נישואין ומצות סוכה.

תָּנוּ רַבָּנַן, חָתָן וְהַשּׁוֹשְׁבִינִין וְכָל בְּנֵי חוּפָּה פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה, מפני שתפילה צריכה כוונה, והם טרודים בשמחת חתן ואינם יכולים לכוין לבם, וּמִן הַתְּפִילִּין, משום שצריכים כובד ראש שלא יסיח דעתו מהן, ובנישואין שכיח שברות וקלות ראש, וְחַיָּיבִין בְּקְרִיאַת שְׁמַע, שחובת הכוונה בה היא רק בפסוק ראשון, ובדבר מועט כזה יכולים הם ליישב דעתם ולכוין.

מִשּׁוּם רַבִּי שִׁילָא אָמְרוּ, דווקא חָתָן פָּטוּר מקריאת שמע, כיון שהוא טרוד במחשבת הבעילה, וְהַשּׁוֹשְׁבִּינִין וְכָל בְּנֵי הַחוּפָּה חַיָּבִין אף על פי שהם עוסקים במצוה, כיון שאינם טרודים בה.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא, כּוֹתְבֵי סְפָרִים [־ספרי תורה] תְּפִילִּין וּמְזוּזוֹת, הֵן וְתַגְּרֵיהֶן – הסוחרים שקונים מהסופרים את התפילין והמזוזות כדי למכור לאנשים הזקוקים להם, וְתַגְּרֵי תַגְּרֵיהֶן – הסוחרים הקטנים שקונים מן הסוחרים הגדולים, וְכָל הָעוֹסְקִין בְּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם – שהם עוסקים במצוה, לְאָתוּיֵי – בא כלל זה לרבות מוֹכְרֵי צבע הַתְּכֵלֶת לציצית, שגם הם נקראים עוסקים במצוה, אף על פי שהתכלת אינה חפץ של מצוה ממש שהרי היא מחוסרת הטלה בבגד, פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלָּה וּמִן הַתְּפִילִּין וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, לְקַיֵּם דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כלומר, ברייתא זו היא כשיטתו וכדבריו, שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הָעוֹסֵק בַּמִּצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה.

תָּנוּ רַבָּנַן, הוֹלְכֵי דְּרָכִים בַּיּוֹם פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּיּוֹם, משום שנאמר (ויקרא כג מב) 'בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ', ודרשו 'תשבו' כעין תדורו, כעין ישיבת אדם בביתו, וכשם שבכל השנה אינו נמנע מלעזוב את ביתו ולצאת לדרך לסחורה וכיוצא בזה, כך בימי החג שאינם יום טוב אינו צריך להמנע מכך, וְחַיָּבִין בַּלַּיְלָה, שאז אינם הולכים ואינם נחשבים הולכי דרכים. הוֹלְכֵי דְּרָכִים בַּלַּיְלָה, וביום אינם הולכים, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּלַּיְלָה וְחַיָּבִין בַּיּוֹם. הוֹלְכֵי דְּרָכִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. וכל זה כשהולכים לדבר הרשות, אבל אם הוֹלְכִין לִדְבַר מִצְוָה, אפילו אם אינם הולכים אלא ביום פְּטוּרִין בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, כיון שגם בלילה הם טרודים במחשבת המצוה ונחשבים עוסקים במצוה, כִּי הָא דְּרַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא כִּי הָווּ עָיְילֵי בְּשִׁבְּתָא דְּרִגְלָא – בשבת חול המועד לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא, הָווּ נָגוּ אַרְקְתָא דְּסוּרָא – היו ישנים על שפת הנהר של סורא, ולא היו ישנים בסוכה. אָמְרֵי – פירשו את הטעם שהם עושים כן, אֲנָן שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֲנָן, שבאנו לשמוע את הדרשה ולהקביל את פני הריש גלותא, וּפְטוּרִין מן הסוכה.

תָּנוּ רַבָּנַן, שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּיּוֹם, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּיּוֹם, משום שאינם יכולים לישב בסוכה בשעה שהם שומרים, וְחַיָּבִין בַּלַּיְלָה. שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּלַּיְלָה וְחַיָּבִין בַּיּוֹם. שׁוֹמְרֵי הָעִיר בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, פְּטוּרִים מִן הַסּוּכָּה בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. שׁוֹמְרֵי גְּנוֹת וּפַרְדֵּסִים שהם נמצאים שם תמיד ואינם הולכים לביתם, פְּטוּרִין בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, אף על פי שאינם שומרים אלא ביום. מקשה הגמרא: וְלֵיעַבְרֵי סוּכָּה הָתָם וְלֵיתְבוּ – יעשו השומרים סוכה בגנות ופרדסים וישבו בה בזמן שאינם שומרים. אַבָּיֵי אָמַר, פטורים הם משום שנאמר 'בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים', ודרשו 'תֵּשְׁבוּ' כְּעֵין תָּדוּרוּ – שהישיבה בסוכה תהיה כדרך שהוא דר בביתו כל השנה עם מטותיו וכלי תשמישו, וכיון שאינו יכול להביאם לגינה ולפרדס מפני הטורח, פטור מעיקר מצות סוכה. וְרָבָא אָמַר, הטעם שהם פטורים משום שפִּרְצָה קוֹרְאָה לַגָּנָב, כלומר כשם שפירצה הקיימת בגדר של השדה גורמת לגנב שיכנס דרכה לגנוב בשדה, כך סוכה זו גורמת לגנבים, משום שהגנב יודע שהשומר ישן בסוכה והוא נכנס וגונב מן הצד השני. מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מהו החילוק להלכה בין טעמו של אביי לטעמו של רבא. ומבארת: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּקָא מַנְטַר כַּרְיָא דְּפֵרֵי – שהוא שומר כרי של פירות, שאז הוא יכול לבוין ולעשות את פתח הסוכה מול הכרי ולראות את כולו, ואין כאן פירצה הקוראת לגנב, אבל הטעם של תשבו כעין תדורו שייך גם בזה.

שנינו במשנה: חוֹלִים וּמְשַׁמְּשֵׁיהֶם פטורים מן הסוכה: תָּנוּ רַבָּנַן, חוֹלֶה שֶׁאָמְרוּ שהוא פטור מן הסוכה, לא דיברו דווקא בחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה שהוא ודאי פטור, שנאמר (ויקרא יח ה) 'וָחַי בָּהֶם' ולא שימות בהם, אֶלָּא אֲפִילּוּ חוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, וַאֲפִילּוּ אם רק חָשׁ בְּעֵינָיו וַאֲפִילּוּ אם רק חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ גם הוא פטור מן הסוכה, משום שהוא מצטער בה והמצטער פטור מן הסוכה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, פַּעַם אַחַת חָשְׁתִּי בְּעֵינִי בְּקֵיסָרִי, וְהִתִּיר לִי רַבִּי יוֹסֵי בְּרִיבִּי [שהיה חריף שבדורו] לִישַׁן אֲנִי וּמְשַׁמְּשִׁי שהייתי צריך לו, חוּץ לַסּוּכָּה.

רַב שְׁרָא [־התיר] לְרַב אַחָא בַּרְדְּלָא לְמִגְנָא בְּכִילְתָא בַּסּוּכָּה – לישון בתוך כילה [כעין וילון הפרוס על גבי עמודים היוצאים מן המטה] בסוכה, ואף על פי שהיא גבוהה עשרה טפחים מן המטה ונחשבת אוהל החוצץ בין הישן לסכך הסוכה, מִשּׁוּם בְּקֵי – יתושים שהיו מצערים אותו. רָבָא שְׁרָא לֵיהּ לְרַבִּי אַחָא בַּר אַדָּא לְמִגְנָא – לישן בַּר מִמְּטַלַּלְתָּא – חוץ לסוכה, מִשּׁוּם סִירְחָא דְּנַרְגִּישְׁתָּא – שהיתה רצפת הסוכה עשויה מקרקע לבנה שהיא מסרחת כשיורדים עליה גשמים, ופטרו אף שבבר פסקו הגשמים משום שמצטער מחמת הריח. מפרשת הגמרא: רָבָא לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר רָבָא, מִצְטַעֵר פָּטוּר מִן הַסּוּכָּה, ואף זה מצטער הוא. מקשה הגמרא: וְהָא אֲנַן תְּנַן חוֹלִין וּמְשַׁמְּשֵׁיהֶם פְּטוּרִים מִן הַסּוּכָּה, ומשמע שדווקא חוֹלֶה, אין – פטור מסוכה, משום שהוא מצטער הרבה והסוכה מזיקה לו, אבל שאר אדם המִצְטַעֵר לא נפטר מן הסוכה. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, מה שנקטה המשנה חולה זה משום שחוֹלֶה, הוּא וְאַף מְשַׁמְּשָׁיו פְּטוּרִים, אבל מִצְטַעֵר דווקא הוּא פָּטוּר אבל מְשַׁמְּשָׁיו לא נפטרים מחמתו.

שנינו במשנה: אוֹכְלִים אֲכִילַת עֲרַאי חוּץ לַסּוּכָּה: מבארת הגמרא: וְכַמָּה הִיא אֲכִילַת עֲרַאי שאינו חייב לאוכלה בסוכה, אָמַר רַב יוֹסֵף, פת בשיעור של תַּרְתֵּי אוֹ תְּלַת בֵּיעֵי – שתים או שלוש ביצים. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, וְהָא זִימְנִין סַגִּיאִין סַגִּי לֵיהּ לְאִינִישׁ בְּהָכֵי – הרי פעמים רבות די לאדם בשיעור זה כדי לשבוע וַהֲוָה לֵיהּ אכילה זו סְעוּדַת קֶבַע בשבילו. אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, שיעור אכילת עראי הוא כִּדְטָעֵים פַּת בֵּי רַב וְעָיֵיל לְכֵלָּה – כשיעור שדרך תלמיד לטעום בבוקר קודם שנכנס לבית המדרש ללמוד, וחושש שמא ימשכו הדרשות וטועם מלוא פיו ושותה, ושיעור זה הוא כביצה.

תָּנוּ רַבָּנַן, אוֹכְלִין אֲכִילַת עֲרַאי חוּץ לַסּוּכָּה, וְאֵין יְשֵׁנִים שֵׁינַת עֲרַאי חוּץ לַסּוּכָּה. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא לחלק בין אכילה לשינה. עונה הגמרא: אָמַר רַב אַשִׁי, בשינה אסרו אפילו שינת עראי גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵרְדֵם וישתקע בעל כרחו בשינת קבע מחוץ לסוכה, מה שאין כן באכילה שאין לגזור בזה. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב אשי, אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא, יָשֵׁן אָדָם שֵׁינַת עֲרַאי בַּתְּפִילִּין אֲבָל לֹא שֵׁינַת קֶבַע, שמא יפיח בהם. לֵיחוּשׁ שֶׁמָּא יֵרְדֵם ויישן שינת קבע, כשם שאסרו בשינת עראי חוץ לסוכה. אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב עִילָּאִי, התירו לישן שינת עראי בתפילין רק בְּאופן שמוֹסֵר שֵׁינָתוֹ לְאֲחֵרִים – שמעמיד שומר שאם ירדם יעירנו. מַתְקִיף לֵיהּ רַב מְשַׁרְשְׁיָא, עַרְבִיךְ עַרְבָא צָרִיךְ – הערב שלך אף הוא עצמו צריך ערב, כלומר יש לנו לחוש שגם השומר ירדם. אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הברייתא שהתירה לישן שינת עראי עם תפילין, בְּמַנִּיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו עַסְקִינָן, שודאי לא ירדם כך. רָבָא אָמַר, לעולם אין חוששים שמא ירדם ולכן מותר לישן שינת עראי בתפילין, ומה שאסרו שינת עראי חוץ לסוכה זה משום שאֵין קֶבַע לַשֵּׁינָה – פעמים די לאדם בשינת עראי שהוא מנמנם מעט ונחשבת כקבע וחייב בסוכה.

תָּנֵי חֲדָא, יָשֵׁן אָדָם בַּתְּפִילִּין שֵׁינַת עֲרַאי אֲבָל לֹא שֵׁינַת קֶבַע, וְתַנְיָא אִידָךְ, שמותר לישן עם התפילין בֵּין קֶבַע בֵּין עֲרַאי, וְתַנְיָא אִידָךְ, שאסור לישן בהם לֹא קֶבַע וְלֹא עֲרַאי. וסותרות הברייתות זו את זו. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא שאסרה בין קבע ובין עראי, מדברת דְּנָקְיֵט לְהוּ בִּידֵיהּ – שאוחז את התפילין בידיו, ויש לחשוש שמא יפלו מידיו אם יישן, ולכן אסור אפילו שינת עראי. הָא – הברייתא שאסרה שינת קבע והתירה שינת עראי, מדברת דְּמַנְחֵי בְּרֵישֵׁיהּ – שהתפילין מונחים בראשו, ששינת קבע אסורה שמא יפיח בהם, ושינת עראי מותרת, ולא חששו שמא ירדם וישן שינת קבע. וְהָא – הברייתא שהתירה אפילו שינת קבע, מדברת באופן דְּפָרִים סוּדְרָא עֲלָיוּהּ – שחלץ את התפילין והניחם סמוך לראשו, שאז רשאי לישן אפילו שינת קבע ולא חששו שמא יפלו כשהוא ישן. וְכַמָּה הִיא שֵׁינַת עֲרַאי המותרת בתפילין, תָּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, שיעור זמן כְּדֵי הֵילּוּף מֵאָה אַמָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, הַיָּשֵׁן בַּתְּפִילִּין וְרוֹאֶה קֶרִי, וצריך לסלקן מראשו בעוד הקרי עליו, אוֹחֵז בְּרֻצּוּעָה שלהן כדי להורידן,

רש"י

משום ר' שילא אמרו חתן פטור — מקריאת שמע, דטריד. ושאר בני חופה חייבין. ולית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה. תגריהן — הלוקחין מהן כדי למכור ולהמציאן לצריך להם. **מוכרי תכלת** — לציצית. **הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום** — דכתיב "בסוכות תשבו" — כעין ישיבת ביתו. כשם שכל השנה אינו נמנע מלכת בדרך בסחורה — כך כל ימות החג שאינו יום טוב לא הצריכו הכתוב למנוע. **הולכים לדבר מצוה פטורין ביום ובלילה** — אף על פי שאין הולכין אלא ביום, ומשום דטרידים ודואגים במחשבת המצוה ובתיקוניה — פטורין מן המצוה. **שלוחי מצוה אנן** — שבאנו לשמוע הדרשה, ולהקביל פני ריש גלותא. **ארקתא** = על שפת הנהר. **שומרי גנות ופרדסין** — אין זזין משם. **כעין תדורו** — כדרך שהוא דר כל הלילה בביתו, הזקיקתו תורה להניח דירתו ולדור כאן בסוכה עם מטותיו וכלי תשמישו ומצעותיו, וזה אינו יכול להביאן שם מפני הטורח. **פרצה קוראה לגנב** — משל הדיוט הוא. ואף כאן, הגנב רואה אותו יושב בסוכה בלילה — והוא נכנס וגונב הפירות לרוח אחרת. **כריא דפירי** — כרי של פירות, שהוא תמיד לפניו ויכול לשומרן, ואין כאן פרצה קוראה לגנב. **רבי יוסי בריבי** = יוסי החכם, חריף שבדורו, והוא ר' יוסי בן חלפתא. **למגנא בכילתא** — ואף על פי שיש לה גג וגבוהה עשרה, והוי כאילו חוץ לסוכה. **משום בקי** = *צינצל"ש. **סרחא דגרגישתא** = קרקע לבנה שהיו טחין בה קרקעית הסוכה. **מצטער** — שהסוכה מצערתו. **תרתי או תלת** — שתים או שלש פעמים יתן לתוך פיו, **"מורשיל"ש. **כדטעים בר בי רב ועייל לכלה** — בבוקר, כשהולכין לבית המדרש, ודואג שמא ימשכו השמועות, וטועם מלא פיו ושותה. **ירדם** — שמא תחטפנו שינה, וישן קבע. **אבל לא שינת קבע** — שמא יפיח בהן. **מוסר שינתו לאחר** — אומר לחברו: אם ארדם — העירני. **ערביך ערבא צריך** — שמא אף הוא ישכב וישן. **בין ברכיו** — דודאי לא ירדם. **רבא אמר** — לשמא ירדם לא חיישינן. הלכך, בתפילין שרי. וסוכה היינו טעמא דאסור שינת עראי — לפי שאין קבע לשינה, ואין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה, שאין אדם קובע עצמו לשינה, שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודיו בכך — הלכך זו היא שינתו. וגבי תפילין דטעמא שמא יפיח בהם, ולאו משום איסור שינה — בניים פורתא לא אתי לידי הפחד. **דנקיט להו בידיה** — לא קבע ולא עראי, שמא יפלו מידו. **דמנחי ברישיה** — עראי מותר, וקבע אסור, שמא יפיח. **דפרים סודרא עלייהו** — הניחם אצל מראשותיו, בין קבע בין עראי, דלא נתנה תורה למלאכי השרת. **וראה קרי** — צריך לסלקן מראשו בעוד הקרי עליו.

ולא

תוספות

חתן פטור מקריאת שמע — דטריד. ושאר בני חופה חייבין. לית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה. וקשיא דאי לית להו — אם כן יתחייב חתן בסוכה — ומשמע דבחתן פוטר יותר מתנא קמא! לכך נראה דקסבר: חתן אין יכול לכוין דעתו כלל, אפילו בפסוק ראשון. אבל שאר בני חופה — יכולין לכוין. ואקריאת שמע לחודיה קאי, ובכולהו אחריני מודי לתנא קמא.

ומכל מצות האמורות בתורה — מאי דאיצטריך למיחשב הני — אגב דחשבינהו בברייתא קמייתא.

הולכי דרכים ביום — כל זה נפקא מ"תשבו" — כעין תדורו, שכשם שאדם בביתו אינו נמנע מלצאת לדרך, וכן מצטער דפטרו לעיל מן הסוכה — היינו מ"תשבו" — כעין תדורו, דאין אדם דר במקום שמצטער.

וחייבין בלילה — כשאדם לן בלילה ביישוב.

פרצה קוראה לגנב — לאו משום דלית ליה לרבא דרשה ד"תשבו" כעין תדורו. דברייתא היא לקמן בפירקין (כח,ב).

ואפילו חש בעיניו — אף על פי שאין בו סכנת עין. דסכנת אבר כסכנת נפשות — אפילו לחלל עליו את השבת, כדמוכח פרק "אין מעמידין" (עבודה זרה כח,א) גבי עין שמרדה.

משום בקי — ואף על פי שבפרק קמא (יא,א) דרש רבה בר רב הונא מותר לישן בכילת חתנים אף על פי שיש לה גג, ואף על פי שגבוהה עשרה — אין הלכה (כרבה) כדפירשתי שם. **תרתי** (או) תלת — פירש בקונטרס: שתים או שלש פעמים יתן לתוך פיו, *מורשי"ל בלע"ז. ויש ספרים שכתוב בהן: תרתי תלת ביעי, והכל אחד, כדמוכח לקמן גבי לימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף ואביי, דשיעור בית הבליעה כביצה. ולבסוף מסיק: כדטעים צורבא מדרבנן ואזיל לכלה, שזה מלא פיו דהיינו כביצה. ושיעור זה דוקא בפת, דפירי לאו בעו סוכה, כדמסיק פרק בתרא דיומא (עט,ב ושם), דקבע דידהו כאכילת עראי דפת.

אבל שינת קבע לא — והא דאמרינן פרק "במה טומנין" (שבת מט,א ושם) תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים, ואמר אביי: שלא יפיח בהן. ורבא אמר: שלא ישן בהן. לאו דשרי אביי לישן, דהא אסר אביי גופיה הכא. אלא קסבר: אף על פי שאינו זהיר בשינה כאלישע — מניחן, כיון דזהיר שלא יפיח. דשינה גופה אינה אלא גזרה שמא יפיח.

הישן בתפילין — מתוך הלשון משמע דרבי יעקב שרי אפילו שינת קבע, דאי לאו הכי — במאי פליגי? ויש לומר: דכולהו מודו בשינת קבע דאסיר, ופליגי במילתיה דרבי נתן דבסמוך, דשרי לישן בתפילין ביום, שאין דרכו לישן שינת קבע. ובלילה חולץ אפילו לשינת עראי, דלמא ממליך וישן שינת קבע. ור' יעקב לא חייש דלמא ממליך.

נטלו

1 מִשּׁוּם רַבִּי שֵׁילָא אָמְרוּ: חָתָן פָּטוּר, וְהַשּׁוֹשְׁבִינִין וְכָל
2 בְּנֵי הַחוּפָּה חַיָּיבִין. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא:
3 כּוֹתְבֵי סְפָרִים תְּפִילִּין וּמְזוּזוֹת, הֵן וְתַגְּרֵיהֶן וְתַגְּרֵי
4 תַגְּרֵיהֶן, וְכָל הָעוֹסְקִין בְּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם, לְאַתּוּיֵי מוֹכְרֵי
5 תְּכֵלֶת - פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע, וּמִן הַתְּפִלָּה, וּמִן
6 הַתְּפִילִּין, וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, לְקַיֵּים דִּבְרֵי
7 רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הָעוֹסֵק
8 בַּמִּצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה. תָּנוּ רַבָּנַן: הוֹלְכֵי דְרָכִים
9 בַּיּוֹם - פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּיּוֹם, וְחַיָּיבִין בַּלַּיְלָה. הוֹלְכֵי
10 דְרָכִים בַּלַּיְלָה - פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּלַּיְלָה, וְחַיָּיבִין
11 בַּיּוֹם. הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה
12 בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. הוֹלְכִין לִדְבַר מִצְוָה - פְּטוּרִין
13 בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. כֵּיצַד? הָא דְּרַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב
14 הוּנָא, כִּי הָווּ עָיְילִי בִּשְׁבִתָּא דְּרִגְלָא לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא
15 - הָווּ גָּנוּ אַרַקְתָּא דְּסוּרָא. אָמְרִי: אֲנַן שְׁלוּחֵי מִצְוָה
16 אֲנַן, וּפְטוּרִין. תָּנוּ רַבָּנַן: שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּיּוֹם - פְּטוּרִין
17 מִן הַסּוּכָּה בַּיּוֹם, וְחַיָּיבִין בַּלַּיְלָה. שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה
18 - פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּלַּיְלָה, וְחַיָּיבִין בַּיּוֹם. שׁוֹמְרֵי
19 הָעִיר בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה - פְּטוּרִים מִן הַסּוּכָּה בֵּין
20 בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. שׁוֹמְרֵי גַנּוֹת וּפַרְדֵּסִים - פְּטוּרִין בֵּין
21 בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְלִיעַבְדֵי סוּכָּה הָתָם וְלִיתְּבוּ! אֲבַיֵּי
22 אָמַר: "תֵּשְׁבוּ" כְּעֵין תָּדוּרוּ. רָבָא אָמַר: פַּרְצָה קוֹרְאָה
23 לַגַּנָּב. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּקָא מַנְטַר כַּרְיָא
24 דְּפֵירֵי. "חוֹלִים וּמְשַׁמְּשֵׁיהֶם". תָּנוּ רַבָּנַן: חוֹלֶה שֶׁאָמְרוּ
25 - לֹא חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, אֶלָּא אֲפִילּוּ חוֹלֶה שֶׁאֵין
26 בּוֹ סַכָּנָה, אֲפִילּוּ חָשׁ בְּעֵינָיו, וַאֲפִילּוּ חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ.
27 אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: פַּעַם אַחַת חָשַׁתִּי בְּעֵינִי
28 בְּקֵיסָרִי, וְהֵתִּיר רַבִּי יוֹסֵי בְּרִבִּי לִישֵׁן אֲנִי וּמְשַׁמְּשֵׁי חוּץ
29 לַסּוּכָּה. רַב שְׁרָא לְרַב אַחָא בְּרִדְלָא לְמִגְנָא בְּכִילְתָּא
30 בַּסּוּכָּה מִשּׁוּם בָּקִי. רָבָא שְׁרָא לֵיהּ לְרַבִּי אַחָא בַּר
31 אַדָּא לְמִגְנָא בַּר מִמְטַלְלְתָא מִשּׁוּם סִירְחָא דְּגַרְגִּישְׁתָּא.
32 רָבָא לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר רָבָא: מְצְטַעֵר פָּטוּר מִן הַסּוּכָּה.
33 וְהָא אֲנַן תְּנַן: חוּלִין וּמְשַׁמְּשֵׁיהֶם פְּטוּרִים מִן הַסּוּכָּה.
34 חוֹלֶה - אִין, מְצְטַעֵר - לָא! אָמְרִי: חוֹלֶה - הוּא
35 וּמְשַׁמְּשָׁיו פְּטוּרִים, מְצְטַעֵר - הוּא פָּטוּר, מְשַׁמְּשָׁיו לֹא.
36 "אוֹכְלִים אֲכִילַת עֲרַאי חוּץ לַסּוּכָּה". וְכַמָּה אֲכִילַת
37 עֲרַאי? אָמַר רַב יוֹסֵף: תַּרְתֵּי אוֹ תְּלָת בֵּיעֵי. אָמַר לֵיהּ
38 אַבַּיֵּי: וְהָא זִימְנִין סַגְּיָאין סַגְּיָאין בְּהָכִי, וַהֲוָה לֵיהּ סְעוּדַת קֶבַע! אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵּי: כִּדְטָעֵים בַּר בֵּי רַב וְעָיֵיל לַכַּלָּה. תָּנוּ רַבָּנַן:
39 אוֹכְלִין אֲכִילַת עֲרַאי חוּץ לַסּוּכָּה, לוֹאֵין יְשֵׁנִים שֵׁינַת עֲרַאי חוּץ לַסּוּכָּה. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב אַשִׁי: גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵרָדֵם. אָמַר לֵיהּ
40 אַבַּיֵּי: אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: יָשֵׁן אָדָם שֵׁינַת עֲרַאי בַּתְּפִילִּין, אֲבָל לֹא שֵׁינַת קֶבַע, לֵיחוּשׁ שֶׁמָּא יֵרָדֵם! אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב עִילַאי:
41 בְּמוֹסֵר שֵׁינָתוֹ לַאֲחֵרִים. מַתְקִיף לֵיהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָא: עַרְבִיךְ עָרְבָא צָרִיךְ! אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּמַנִּיחַ רֹאשׁוֹ
42 בֵּין בִּרְכָּיו עֶסְקִינַן. רָבָא אָמַר: אֵין קֶבַע לַשֵּׁינָה. תְּנֵי חֲדָא: יָשֵׁן אָדָם בַּתְּפִילִּין שֵׁינַת עֲרַאי אֲבָל לֹא שֵׁינַת קֶבַע, וְתַנְיָא אִידָךְ: בֵּין
43 קֶבַע בֵּין עֲרַאי, וְתַנְיָא אִידָךְ: לֹא קֶבַע וְלֹא עֲרַאי! לָא קַשְׁיָא: הָא - דְּנָקֵיט לְהוּ בִּידֵיהּ, הָא - דְּמַנְחִי בְּרֵישֵׁיהּ, הָא - דְּפָרֵים סוּדְרָא
44 עֲלָיְיהוּ. וְכַמָּה שֵׁינַת עֲרַאי? תְּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: כְּדֵי הִילּוּךְ מֵאָה אַמָּה, תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: הַיָּשֵׁן בַּתְּפִילִּין וְרוֹאֶה קֶרִי - אוֹחֵז בְּרֹצוּעָה

ואינו

תוספות

נטלו במפה — פירש בקונטרס: משום נקיות. ובחנם פירש כן, דר' צדוק כהן הוה, כדמוכח פרק "מי שמתו" (ברכות יט,ב) ובסוף פרק "כל פסולי המוקדשין" (בכורות לו,א) והיה אוכל על טהרת תרומה, וידים שניות הן ופוסלות את התרומה. שזו היא אחת "משמונה עשר דבר" דבפרק קמא דשבת (יד,א). דאפילו פחות מכביצה מקבל טומאה, כדמוכח פרק שני דמסכת טהרות (משנה א), דתנן: אין בו כביצה — הוא טמא והכל טהור.

ולא בירך אחריו — סבר לה רבי יהודה דפרק "שלשה שאכלו" (ברכות מט,ב) דדריש "ואכלת ושבעת וברכת" — אכילה שיש בה שביעה, דהיינו כביצה. ור' מאיר פליג, ואמר דמברכין בכזית. ונראה הלכה כוותיה, מדאמרינן פרק "ביצד מברכין" (ברכות לח,ב ושם), אמר ר' חייא בר אבא: אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחלה וסוף. ועוד אמרינן פרק "שלשה שאכלו" (ברכות מח,א ושם), אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: לעולם אינו מוציא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן. וכן אמר רב הונא בר יהודה משמיה דרב. ומתוך הירושלמי משמע דבבריה לא בעינן כזית, דאפילו פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון — טעונה ברכה לפניה ולאחריה. והכי איתא בירושל' ברישׁ "ביצד מברכין": ר' יוחנן נסב זיתא וברך לפניו ולאחריו. ודוה ר' חייא בר אבא מסתבל ביה. ואמר ליה ר' יוחנן: בבלאה! מה את מסתכל בי, לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו, אית ליה, ומה צריכא ליה — מפני שגרעינתו ממעטתו. ולית ליה לרבי יוחנן שגרעינתו ממעטתו? מה עבד ליה ר' יוחנן — משום בריה. מילתיה דרבי יחנן אמרה שכן אפילו פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון — שהיא טעונה ברכה לפניו ולאחריו. ובתלמוד שלנו יש כעין מעשה זה פרק "ביצד מברכין" (ברכות לח,ב) דאמר ר' חייא בר אבא: אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח, וברך עליו תחילה וסוף. אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא: היכי בריך ר' יוחנן אזית מליחז? כיון דשקליה לגרעינתיה בצר ליה שיעורא! אמר ליה: מי סברת כזית גדול בעינן? בינוני בעינן, וההיא זית דאתא לקמיה דר' יוחנן זית גדול הוה, דאף על גב דשקליה לגרעינתיה — פש ליה שיעורא. והשתא, אי הוה עובדא דהתלמוד שלנו הייינו דהיא דירושלמי — אם כן חולק על שלנו, ולא סמכינן עליה מדלא שני ליה משום דבריה הוא. אבל שמא שני מעשים היו, וההיא דירושלמי היה זית שלם, ואכלו עם הגרעין דהוי בריה. אבל ההוא דהתלמוד שלנו — לא היה בו גרעין, שכן סתם זית מליח בלא גרעין הוא, ולא הוה בריה, ולהכי הוצרך לתרץ דגדול היה. וזית דירושלמי קטן מזית בינוני היה. והרוצה להוציא עצמו מספיקא — צריך שיאכל כזית אפילו בדבר שהוא בריה. ודוקא לענין ברכה שלאחריה, אבל לפניו — מברך אפילו פחות מכזית בכל דבר, דלפניו לא בעינן שיעור דאסור ליהנות בעולם הזה בלא ברכה כדמשמע מעובדא דר' צדוק, דקאמר: ולא בירך אחריו, בדפרישית — משום דסבר לה כר' יהודה. משמע: הא לפניו — בירך. וכן פירש בקונטרס. ואמרינן בירושלמי בתחלת פרק "ביצד מברכין": כל שאומר עליו שלש ברכות — אומר לפניו "המוציא לחם מן הארץ". וכל שאין אומר עליו שלש ברכות — אין אומר עליו "המוציא לחם מן הארץ". התיבון: הרי פחות מכזית, דאין אומר עליו שלש ברכות מעתה לא יאמרו לפניו "המוציא לחם מן הארץ"! הא אמר ר' יעקב בר אחא לשאר מינים נצרכא. פירוש: לא אתא לחלק בין דבר שיש בו כשיעור לדבר שאין בו כשיעור, אלא אתא לחלק בין פת לשאר מאכל של חמשת המינים, כגון מעשה קדירה שאין מברכין אחריו שלש ברכות, וכן כובא דארעא, ופת הבאה בכיסנין, כי לא קבע סעודתיה עיליה, ופת אורז ודוחן שאין מברכין אחריהם שלש ברכות — אין אומרים עליהם "המוציא לחם מן הארץ". ואף על גב דריש "ביצד מברכין" (ברכות לה,א ושם) נפקא לן ברכה בתחלה בקל וחומר מבסוף: כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כל שכן? מכל מקום, לא שייך למימר דיו, ובמשהו מברך בתחלה אף על גב דלא מברך בסוף. דאותו קל וחומר אינו אלא גלוי מלתא בעלמא, דברכה לפניו לאו דאורייתא כדתנן פרק "מי שמתו" (ברכות כ,ב): בעל קרי, על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. וכן בפרק "היה קורא" (ברכות טז,א ושם) תניא: הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית — אוכלין פתן ואין מברכין לפניה, אבל מברכין לאחריה שתי ברכות. ולענין שתיה נראה שמברכין אכזית יין "על הגפן ועל פרי הגפן". אף על גב דלגבי יום הכפורים לא הוי שיעור חשוב בפחות ממלא לוגמא, כדאמר פרק בתרא דיומא (עג,ב ושם) — לא ילפינן מיניה ברכת היין לאחריו. תדע, דלענין אכילה הוי שיעורא ביום הכפורים ככותבת, ולענין ברכה מיחייב לאחריו בכזית, דהלכה כרבי מאיר בדפרישית. ואית למאן דאמר לענין קידוש דאין צריך מלא לוגמא, הלכך — לברך אחריו נמי יכול להיות דלא בעי מלא לוגמא. ומיהו, קצת היה נראה לדקדק דמודי ר' מאיר בשתיה דבעי בביצה, דבפרק "שלשה שאכלו" (ברכות מט,א ושם) דריש ר' מאיר: "ואכלת — זו אכילה, "ושבעת" — זו שתיה, ואכילה בכזית. ור' יהודה דריש: "ואכלת ושבעת" — זו אכילה שיש בה שביעה, ואי זו — זו בכיצה, וכיון דנפקא לן לר' מאיר שתיה מ"ושבעת" — אם כן בעי בכיצה, דלא הוי שביעה בפחות. ושמא יש לחלק בין שתיה לאכילה, דדלמא שביעה בשתיה הוי בפחות מכביצה. וכל הני שיעורין דרבנן נינהו, כדמוכח פרק "מי שמתו" (ברכות כ,ב ושם) דאמרי': הכא במאי עסקינן — דאכל שיעורא דרבנן. ולענין ברכה דלאחריו לא מצינו שום שיעורא אלא כזית לר' מאיר, וכביצה לר' יהודה. וקרא אסמכתא בעלמא, דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה. והא דאמרי' פרק "שלשה שאכלו" (ברכות מח,א) שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד, משמע דאינו מוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית. הא בכזית דגן מוציא, אף על פי שהמלך והמלכה מסתמא אכלו בדי שובען — לא דמי גדול דרבנן לקטן דרבנן, דלא מפיק דאורייתא. דהא גדול, אפילו לא אכל כלל היה ראוי (להו) להוציא אחרים, וכן פירש שם בקונטרס.

ואמרו

ולא **יאחז בקציצה** — הן תפילין עצמן, דפוס מושבן ורצוען. ודומה לו במסכת גיטין ב"הניזקין" (נח,א): ארבעים סאה קצוצי תפילין. **לישן ביום** — מפני ביטול תורה. **דמר** — רבה בר נחמני. **כרב** — דממנו למד מדת שינתו, שהיה ישן רב ביום כשיעור זה. **דרב כרבי** — ורב למדה מרבינו הקדוש, שגדל אצלו. **ורבי כדוד** — כך קבל מאבותיו, שזו היתה שינת דוד מלך ישראל. **שיתין שמי** = *אלצ"ש. **הוה ניים** — ביום. **כמיעל מפומבדיתא לבי כוכי** — דמפרש במקום אחר דהוו שיתא פרסי. **הנכנס לישן** — שאין כוונתו אלא לישן, ואינו מהרהר לדבר אחר. **רצה חולין** — תפילין. **רצה מניח** — לפי שביום אין דרכו לשמש עם אשתו, ולא לישן קבע. **בלילה חולין** — אפילו לשינת עראי, דלמא מימלך וישן קבע. **הילדים** = **בחורים. לעולם חולצין** — ואפילו ביום. **שרגילין בטומאה** — קא סלקא דעתך: שמא יראו קרי, שהרהור מצוי בהן. **לימא קא סבר רבי יוסי כו'** — ומיבעי לן למיעבד כוותיה, שהלכה כמותו ברוב מקומות, דקיימא לן: נימוקו עמו (גיטין סז,ב). **שמא יבאו וכו'** — והא ודאי אסור לבזותן, לנהוג בהו קלות ראש. **עסקניות** הן — ושמא נגעו במקום הטינופת. **משנה אוכל פחות מכביצה** — מאכל פחות מכביצה. **נטלו במפה** — לא נטל ידיו, אלא כרך במפה ידיו משום נקיות, דקסבר: פחות מכביצה לא בעי נטילת ידים, ולא בעי סוכה, ולא בעי ברכת המזון לאחריו. דדריש בר' יהודה (ברכות מט,א): "ואכלת ושבעת וברכת" — אכילה שיש בה שביעה, והיינו כביצה. אבל לפניו — בכל דהו בעי ברכה, שהרי נהנה, ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. **גמרא מעשה לפתור** — וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם?מעשה הסותר את דבריהם? דקתני רישא: אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, ומביא מעשה דלטעימת תבשיל צריך סוכה. הכי

וְאֵינוֹ אוֹחֵז בַּקְּצִיצָה, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָשַׁן אָדָם בַּתְּפִילִין שֵׁינַת עֲרַאי, אֲבָל לֹא שֵׁינַת קֶבַע. וְכַמָּה שֵׁינַת עֲרַאי - כְּדֵי הִילּוּךְ מֵאָה אַמָּה. אָמַר רַב: אָסוּר לָאָדָם לִישֹׁן בַּיּוֹם יוֹתֵר מִשֵּׁינַת הַסּוּס. וְכַמָּה שֵׁינַת הַסּוּס - שִׁיתִּין נְשִׁמֵי. אָמַר אַבַּיֵי: שִׁנְתֵּיהּ דְּמָר כְּדְרַב, וּדְרַב כְּדְרַבִּי, וּדְרַבִּי כְּדְדָוִד, וּדְדָוִד כְּדִסּוֹסְיָא, וּדְסוֹסְיָא שִׁיתִּין נְשִׁמֵי. אַבַּיֵי הֲוָה נָיֵים כְּדִמְעַיֵּיל מִפּוּמְבַּדִּיתָא לְבֵי כוּבֵי, קָרֵי עֲלֵיהּ רַב יוֹסֵף: "עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ". תָּנוּ רַבָּנַן: הַנִּכְנָס לִישֹׁן בַּיּוֹם, רָצָה - חוֹלֵץ, רָצָה - מַנִּיחַ. בַּלַּיְלָה - חוֹלֵץ וְאֵינוֹ מַנִּיחַ, דִּבְרֵי רַבִּי נָתָן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַיְלָדִים לְעוֹלָם חוֹלְצִין וְאֵינָן מַנִּיחִין, מִפְּנֵי שֶׁרְגִילִין בְּטוּמְאָה. לֵימָא קָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי בַּעַל קֶרִי אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין? אָמַר אַבַּיֵי: בְּיַלְדִים וּנְשׁוֹתֵיהֶן עִמָּהֶן עָסְקִינַן, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לִידֵי הֶרְגֵּל דָּבָר. תָּנוּ רַבָּנַן: שָׁכַח וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּתְּפִילִין - אֵינוֹ אוֹחֵז לֹא בְּרָצוּעָה וְלֹא בַּקְּצִיצָה, עַד שֶׁיְּטוֹל יָדָיו וְיִטְּלֵם, מִפְּנֵי שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת הֵן. **משנה** מַעֲשֶׂה וְהֵבִיאוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לִטְעוֹם אֶת הַתַּבְשִׁיל, וּלְרַבָּן גַּמְלִיאֵל שְׁנֵי כוֹתָבוֹת וּדְלִי שֶׁל מַיִם, וְאָמְרוּ: הַעֲלוּם לַסּוּכָּה. וּכְשֶׁנָּתְנוּ לוֹ לְרַבִּי צָדוֹק אוֹכֶל פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה, נְטָלוֹ בַּמַּפָּה וַאֲכָלוֹ חוּץ לַסּוּכָּה, וְלֹא בֵּירַךְ אַחֲרָיו. **גמרא** מַעֲשֶׂה לְסִתּוֹר?! חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: אֵם בָּא לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ - מַחְמִיר, וְלֵית בֵּיהּ מִשּׁוּם יוּהֲרָא. וּמַעֲשֶׂה נַמִּי, וְהֵבִיאוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לִטְעוֹם אֶת הַתַּבְשִׁיל, וּלְרַבָּן גַּמְלִיאֵל שְׁנֵי כוֹתָבוֹת וּדְלִי שֶׁל מַיִם,

ואמרו:

וְאֵינוֹ אוֹחֵז בַּקְּצִיצָה – בבית התפילין עצמו, **דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב**, ולדעתו מותר לישן בתפילין שינת עראי אפילו בלילה, ואין חוששים שמא יגרר לשינת קבע. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יָשַׁן אָדָם בַּתְּפִילִין שֵׁינַת עֲרַאי אֲבָל לֹא שֵׁינַת קֶבַע**, ודווקא ביום, אבל בלילה אף שינת עראי אסורה, שחוששים שמא ישן שינת קבע. **וְכַמָּה** הוא שיעור **שֵׁינַת עֲרַאי, כְּדֵי הִילּוּךְ מֵאָה אַמָּה.**

אגב מביאה הגמרא דין שינה ביום [שלא בתפילין]: **אָמַר רַב, אָסוּר לָאָדָם לִישַׁן בַּיּוֹם יוֹתֵר מִשֵּׁינַת הַסּוּס**, משום ביטול תורה. **וְכַמָּה** הוא שיעור **שֵׁינַת הַסּוּס, שִׁיתִּין נִשְׁמֵי** – כדי ששים נשימות. **אָמַר אַבָּיֵי**, שיעור **שִׁנְתֵּיהּ דְּמַר** – שינת רבה בר נחמני ביום הוא **כִּדְרַב** – כשיעור שהיה רב ישן, וממנו למד רבה שיעור זה, **וּדְרַב כִּדְרַבִּי** – ושיעור שינתו של רב הוא כשיעור שהיה רבי ישן ביום, וממנו למד כיון שגדל אצלו, **וּדְרַבִּי כִּדְדָוִד** – והשיעור שהיה רבי ישן הוא כשיעור שהיה ישן דוד המלך, שכך קיבל רבי מאבותיו שזו היתה שינת דוד מלך ישראל, **וּדְדָוִד כִּדְסוּסְיָא** – ושיעור שינתו של דוד הוא כשיעור שינת הסוס, **וּדְסוּסְיָא שִׁיתִּין נִשְׁמֵי** – ושינת הסוס היא ששים נשימות. **אַבָּיֵי הֲוָה נָיֵים** ביום **כְּשִׁיעוּר זְמַן דְּמַעְיֵיל מִפּוּמְבְּדִיתָא לְבֵי כּוּבֵי** – שהולכים מן העיר פומבדיתא למקום הנקרא בי כובי, והוא שיעור הילוך שש פרסאות. **קָרֵי עֲלֵיהּ** – קרא עליו **רַב יוֹסֵף** את הפסוק (משלי ו ט) 'עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ', שהוא ישן ביום יתר על המדה ובטל מתורה.

תָּנוּ רַבָּנַן, הַנִּכְנָס לִישַׁן בַּיּוֹם שינת עראי והוא לבוש בתפילין, **רָצָה חוֹלֵץ, רָצָה מַנִּיחַ** – אינו חולצן אלא משאירן מונחים עליו, שביום אין חוששים שיישן בהם שינת קבע. אבל הנכנס לישון **בַּלַּיְלָה, חוֹלֵץ וְאֵינוֹ מַנִּיחַ**, שיש לחשוש שמא יגרר ויישן בהם שינת קבע. **דִּבְרֵי רַבִּי נָתָן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הַיְלָדִים** [־בחורים] **לְעוֹלָם חוֹלְצִין וְאֵינָן מַנִּיחִין** קודם שהולכים לישון, **מִפְּנֵי שֶׁרְגִילִין בְּטוּמְאָה** של קרי, ויש לחשוש שמא יראו קרי באמצע שנתם. שואלת הגמרא: **לֵימָא קָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי כַּעַל קֶרִי אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין**, ולכן אסר לישון בהם שמא יראו קרי, שאם סובר רבי יוסי שבעל קרי מותר בתפילין, אם כן לא היה לו לאסור לישון בהם מחשש שמא יראה, כיון שאפילו בשעה שרואה מותר לו להניח תפילין, ואם כן נוכיח מכאן כמאן דאמר שבעל קרי אסור בתפילין, שיש לנו לפסוק כרבי יוסי בכל מקום כיון שנימוקו עמו. **אָמַר אַבָּיֵי**, הברייתא, **בִּילָדִים** שהם כבר נשואים **וּנְשׁוֹתֵיהֶן** נמצאות **עִמָּהֶן עַכְשָׁיו**, שאז חוששים **שֶׁמָּא יָבוֹאוּ** יחד לִידֵי הֶרְגֵּל **דָּבָר** כשהתפילין עליהם, שזה אסור אף למאן דאמר שבעל קרי מותר בתפילין, כיון שהוא בזיון לתפילין. **תָּנוּ רַבָּנַן, שָׁכַח וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּתְּפִילִין, אֵינוֹ אוֹחֵז לֹא בְּרֹצוּעָה** של התפילין **וְלֹא בַּקְּצִיצָה** – בגוף התפילין **עַד שֶׁיְּטוֹל יָדָיו**, ואחר כך **יִטְּלֵם, מִפְּנֵי שֶׁהַיְּדֵים עַכְשָׁיוּת הֵן**, ויש לחשוש שמא נגעו במקום הטינופת.

משנה

מַעֲשֶׂה וְהֵבִיאוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לִטְעוֹם אֶת הַתַּבְשִׁיל אם הוא מתובל ומבושל כהוגן, **וּלְרַבָּן גַּמְלִיאֵל הֵבִיאוּ שְׁנֵי כּוֹתָבוֹת** [־תמרים] **וּדְלִי שֶׁל מַיִם**, כשהיו מחוץ לסוכה, **וְאָמְרוּ הֲעָלוּם לַסּוּכָּה**, ואף על פי שהיתה זו רק אכילת עראי, החמירו על עצמם שלא לאכול חוץ לסוכה, ואין בזה משום יוהרא. **וּכְשֶׁנָּתְנוּ לוֹ לְרַבִּי צָדוֹק אוֹכֵל** [־פת] **פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה** לא החמיר על עצמו לאוכלו בסוכה, וכן לא נטל את ידיו לפני אכילתו אלא **נְטָלוֹ כַּמַּפָּה** – כרך את ידיו במפה משום נקיות, **וַאֲכָלוֹ חוּץ לַסּוּכָּה**, **וְכֵן לֹא בֵּרֵךְ אַחֲרָיו** ברכת המזון, משום שסבר כרבי יהודה שאין מברכים ברכת המזון אלא אם אוכל כביצה, שנאמר (דברים ח י) 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ', אכילה שיש בה שביעה שהיא כביצה.

גמרא

מקשה הגמרא: מדוע התנא מביא **מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר** את דבריו הראשונים, שבתחילה (כה.) קבע את הדין שמותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, ואחר כך הביא מעשה שרבן יוחנן בן זכאי ורבן גמליאל לא אכלו אפילו אכילת עראי חוץ לסוכה, והרי אין דרך המדברים להביא מעשה הסותר את דבריהם, אלא לסייע לדבריהם. מתרצת הגמרא: **חִפּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – המשנה הראשונה חסרה היא, ויש להוסיף ולשנות בסופה 'אִם בָּא לְהַחְמִיר **עַל עַצְמוֹ** שלא לאכול אפילו אכילת עראי חוץ לסוכה מַחְמִיר', **וְלֵית בֵּיהּ מִשּׁוּם יוּהֲרָא** – אינו נראה על ידי זה כגאותן וגס רוח. ומביא התנא ראיה שאפשר להחמיר על עצמו, **שמַעֲשֶׂה נַמִּי וְהֵבִיאוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לִטְעוֹם אֶת הַתַּבְשִׁיל וּלְרַבָּן גַּמְלִיאֵל שְׁנֵי כּוֹתָבוֹת וּדְלִי שֶׁל מַיִם,**

אגרות קודש

ב״ה, א׳ אלול, תשי״א
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״מ וכו׳
מהו״ר סעדי׳ שי׳ שד״ר

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מכ״ו מנ״א עם הרשימות, ועדיין מחכים להידיעה מהלשכה שקבלו הספרים.

שבע רצון הנני ממה שכותב במכ׳ שהגיש עוד הפעם בקשה על מכנס, ויתן השי״ת שיהי׳ בהצלחה מופלגה למעלה מן הטבע בטבע. וכמבואר במאמר שנדפס לי״ב תמוז.

מוסג״פ קטע מהשיחה בההתועדות דש״מ אלול, ובטח יפרסם זה באופן המתאים בחוגים היותר רחבים.

בברכת הצלחה וכוח״ט.

מ. שניאורסאהן

וְאָמְרוּ הַעֲלוּם לַסּוּכָּה, שהחמירו על עצמם שלא לאכול אפילו אכילת עראי חוץ לסוכה. **וּכְשֶׁנָּתְנוּ לוֹ לְרַבִּי צָדוֹק אוֹכֶל** – פת **פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה, נְטָלוֹ מִמָּפָּה** ולא נטל ידיו, **וַאֲכָלוֹ חוּץ לַסּוּכָּה,** כיון שפחות מכביצה היא אכילת עראי ופטורה מן הסוכה, **וְלֹא בֵּירֵךְ אַחֲרָיו** ברכת המזון.

מקשה הגמרא: ממעשה זה של רבי צדוק משמע שדווקא פחות מכביצה נקראת אכילת עראי ופטורה מן הסוכה, **הָא כַּבֵּיצָה בָּעֵי סוּכָּה** משום שנחשבת אכילת קבע, **לֵימָא תִּיהְוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף** שאמר לעיל (כו.) שעד שתים ושלוש ביצים הוי אכילת קבע, וכן תיובתא **דאַבָּיֵי** שאמר (שם) שרק יותר מכביצה נחשבת אכילת קבע, אבל כביצה נחשבת עדיין אכילת עראי. מתרצת הגמרא: **דְּיִלְמָא** מה שכתבה המשנה שהיה האוכל פחות מכביצה, אינו משום מצות סוכה, שנלמד מכך שכביצה נחשבת אכילת קבע לענין סוכה, אלא משום מצות נטילת ידים וברכת המזון, שבאכילת **פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה** של פת **נְטִילָה וּבְרָכָה לֵא בָּעֵי** – אין צריך ליטול ידיו קודם אכילתה, וכן אין צריך לברך ברכת המזון אחריה, **הָא** אם היה אוכל **כַּבֵּיצָה, בָּעֵי נְטִילָה,** שחייבו חכמים את האוכל כביצה בנטילת ידים ולא הסתפקו שיטלו במפה שמא יגע בפת בידיו, **וְכֵן צָרִיךְ בְּרָכָה** – ברכת המזון, כיון שכביצה יש בה שיעור שביעה.

משנה

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת חַיָּיב אָדָם לֶאֱכוֹל בַּסּוּכָּה, שתי סעודות בכל יום **אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין לְדָבָר קְצָבָה** – אין קצבת חובה לאכילה בסוכה, ואם אינו רוצה לאכול אינו חייב, ורק אם חפץ לאכול צריך לאכול בסוכה, **חוּץ מִלֵּילֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל חָג** כִּלְבַד, שאז חובה לאכול פת בסוכה כמו שדרשו בגמרא. **וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִי שֶׁלֹּא אָכַל סְעוּדַת [לֵילֵי] יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן** שהיא חובה, **יַשְׁלִים** את הסעודה באכילת סעודה נוספת בלֵילֵי **יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חָג** – שמיני עצרת. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין לְדָבָר תַּשְׁלוּמִין** – אינו יכול להשלים את סעודת ליל יום טוב ראשון של חג שחייב לאוכלה בסוכה, **וְעַל זֶה** שלא אכל בלילה הראשון בסוכה **נֶאֱמַר** (קהלת א טו) 'מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת'.

גמרא

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** שחייב אדם לאכול שתי סעודת בכל יום של חג הסוכות בסוכה. מפרשת הגמרא: רבי אליעזר דורש זאת מן הפסוק (ויקרא כג מב) 'בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ', שמשמעותו **כְּעֵין תָּדִירוּ** – כעין דירת אדם בביתו, **מַה דִּירָה** דרך כל אדם לאכול בה כל ימות השנה סעודה **אַחַת בַּיּוֹם** וְסעודה **אַחַת בַּלַּיְלָה, אַף בְּסוּכָּה** צריך לאכול **אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה. וְרַבָּנַן** שחולקים על רבי אליעזר סוברים שאדרבה מכאן יש ללמוד שאינו חייב לאכול שתי סעודות בכל יום, שכיון שהשוותה התורה את ישיבת הסוכה **כְּדִירָה,** יש ללמוד **מַה דִּירָה** – כל אדם בביתו **אִי בָּעֵי** [־אם רוצה] **אָכִיל, וְאִי בָּעֵי לֵא אָכִיל, אַף סוּכָּה נַמִּי אִי בָּעֵי אָכִיל אִי בָּעֵי לֵא אָכִיל,** ואינו חייב לאכול סעודות בכל יום. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – שמדין תשבו כעין תדורו אנו למדים שאין לחייבו לאכול, **אֲפִילּוּ לֵילֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן נַמִּי** – גם כן אין לחייבו, ולמה אמרו חכמים שבליל יום טוב ראשון חובה לאכול בסוכה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק,** מקור חיוב האכילה בליל יום טוב הראשון בסוכה הוא מגזירה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן** [־בחג הסוכות] **חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְנֶאֱמַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּחַג הַמַּצּוֹת, מַה לְּהַלָּן** – בחג המצות **לַיְלָה הָרִאשׁוֹן חוֹבָה** לאכול מצה, **וּמִכָּאן וְאֵילָךְ** – בשאר ימי החג **רְשׁוּת** – שאם רצה אוכל מצה ואם רצה אינו אוכל, **אַף כָּאן** – בחג הסוכות, **לַיְלָה הָרִאשׁוֹן חוֹבָה** לאכול בסוכה, **וּמִכָּאן וְאֵילָךְ** – בשאר ימי החג **רְשׁוּת,** ואינו חייב לאכול בסוכה. מבררת הגמרא: **וְהָתָם** – בחג המצות **מְנָלָן** שאכילת מצה בלילה ראשון חובה. ומבארת: **אָמַר קְרָא** (שמות יב יח), 'בָּעֶרֶב [־בליל ט"ו] **תֹּאכְלוּ מַצֹּת',** הרי שהַכָּתוּב **קְבָעוֹ חוֹבָה.**

שנינו במשנה: **וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** מי שלא אכל לילי יום טוב הראשון ישלים לילי יום טוב האחרון של חג: מקשה הגמרא: כיצד יכול להשלים את סעודותיו ביום טוב האחרון של חג שהוא שמיני עצרת, **וְהָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת חַיָּיב אָדָם לֶאֱכוֹל בַּסּוּכָּה, אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה,** וכיון שחייב לאכול את הסעודות בסוכה איך יכול להשלימם בשמיני עצרת, הרי אז אינו ישב בסוכה. **אָמַר בִּירָא אָמַר רַבִּי אַמִּי, חָזַר בּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** ממה שהצריך לאכול בכל יום שתי סעודות בסוכה ומודה לחכמים שרק בלילה ראשון הוא חובה, אלא שסובר שלסעודה זו יש השלמה בשמיני עצרת אף על פי שאינו אוכל בסוכה, כיון שלומדים מקרבנות החג שיש להם השלמה ביום טוב אחרון של חג.

שואלת הגמרא: **מַשְׁלִים בְּמַאי** – כיצד משלים בשמיני עצרת את הסעודה שלא אכל ביום הראשון, ובמה יהיה ניכר שהיא סעודת השלמה, **אִילֵימָא** שמשלים **בְּרִיפְתָּא** [־פת], הרי **סְעוּדָה דְּיוֹמֵיהּ קָא אָכִיל** – נראה הדבר שאוכל לשם סעודת אותו היום, ומה ההיכר לומר שהשלמה היא ליום אחר, **אֶלָּא מַאי יַשְׁלִים, יַשְׁלִים בְּמִינֵי תַּרְגִּימָא** – פרפראות ומעדנים כדוגמת פירות ופת כיסנין. **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אִם הִשְׁלִים בְּמִינֵי תַּרְגִּימָא יָצָא,** וכל שכן אם קבע סעודה שניה בלחם ובשר.

שָׁאַל אַפּוֹטְרוֹפּוֹס – הממונה על ביתו **שֶׁל אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כְּגוֹן אֲנִי שֶׁאֵינִי רָגִיל לֶאֱכוֹל אֶלָּא סְעוּדָה אַחַת בַּיּוֹם כָּל יְמוֹת** השנה, **מַהוּ שֶׁאוֹכֵל** בסוכה רק **סְעוּדָה אַחַת** כל יום **וְאֶפְטַר** – ואצא בזה ידי חובתי, שהרי הטעם לחייב שתי סעודות הוא משום תשבו כעין תדורו, וכך היא דירתי בכל השנה. **אָמַר לוֹ, בְּכָל יוֹם וָיוֹם אַתָּה מַמְשִׁיךְ כַּמָּה פַּרְפְּרָאוֹת** – אוכל כמה מיני פרפראות כדי להמשיך את לבך לאכול את הפת, ועושה אתה זאת **לְכָבוֹד עַצְמְךָ** – לתאבונך, **וְעַכְשָׁיו** – בחג הסוכות האם **אִי אַתָּה מַמְשִׁיךְ פַּרְפֶּרֶת אַחַת לִכְבוֹד קוֹנְךָ,** כלומר ודאי הנך חייב לאכול פרפראות כדי שיעוררו את תאבונך, ועל ידי זה תוכל לאכול שתי סעודות. **וְעוֹד שְׁאָלוֹ, כְּגוֹן אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לִי שְׁתֵּי נָשִׁים אַחַת בְּטִבֶּרְיָא וְאַחַת בְּצִיפּוֹרִי, וְיֵשׁ לִי שְׁתֵּי סוּכּוֹת אַחַת בְּטִבֶּרְיָא וְאַחַת בְּצִיפּוֹרִי,** שכל אשה בנתה סוכה במקום שדרה בו, **מַהוּ שֶׁאֵצֵא מִסּוּכָּה לְסוּכָּה וְאֶפְטַר** – שאשב מקצת החג בסוכה זו ומקצת בסוכה זו, ואצא בכך ידי חובת מצות סוכה. **אָמַר לוֹ, לֵא** – אינך רשאי לצאת מסוכה אחת ולילך לשניה, משום **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, כָּל הַיּוֹצֵא מִסּוּכָּה לְסוּכָּה בְּטֵל מִצְוָתָהּ שֶׁל רִאשׁוֹנָה** למפרע, ונמצא שלא קיים מצות סוכה. אלא צריך לשבת כל שבעת הימים בסוכה אחת כמו שמפרש להלן.

הגמרא מביאה את הברייתא שבה פירש רבי אליעזר את דעתו בענין חובת ישיבה בסוכה אחת כל שבעת ימי החג: **תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,**

המשך ביאור למס' סוכה ליום חמישי עמ' א

בָּתִּים עשירים ומנהיגים **נִמְסָרִין לַמַּלְכוּת, עַל מִשְׁחֵי שְׁטָרוֹת פְּרוּעִים** שחפץ לגבות בהם שוב, **וְעַל מַלְוֵי בְּרִבִּית** לישראל שנאמר (משלי כח) 'מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו', ודרשו (ב"מ ע:) כגון שבור מלבא שנוטל מעותיו של המלוה בריבית וחונן בהם עניי נכרים,

רש"י

הכי גרסינן: **נימא** תיהוי תיובתיה דרב יוסף — דאמר לעיל: תרתי תלת. **ואביי** — דאמר כדטעים בר בי רב, דדיינו כביצה, דכביצה אוכל הנאכל בבליעה אחת הוא, כדאמרינן בפ' בתרא דיומא (פ,א) "מכל האוכל אשר יאכל". **הא כביצה בעי נטילת ידים וברכה** — אבל סוכה אפילו כביצה נמי לא. **משנה ארבע** עשרה סעודות — ובגמרא מפרש טעמא. **אין לדבר קצבה** — אם רצה להתענות — אין אנו זקוקין לו, אלא אם יאכל — לא יאכל חוץ לסוכה. חוץ מלילי יום טוב הראשון — שאינו רשאי להתענות, כדיליף בגמרא. **ישלים** — סעודתו זאת ביום טוב האחרון בשמיני עצרת, ואף על פי שאינו בסוכה. ובגמרא פריך עלה. **גמרא מכאן** ואילך רשות — דהכי ילפינן לה בפרק בתרא דפסחים (קכ,א): "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת" מה שביעי רשות — אף ששה רשות. לפי שהשביעי בכלל "שבעת ימים תאכל מצות" ויצא מן הכלל, ללמד שאכילת מצות האמור בו אינו חובה — אלא אם באת לאכול — תהא אכילתך מצה ולא חמץ. ולא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. **והתם גופיה מנלן** — דלילה הראשון מידהא חובה. **והאמר ר' אליעזר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה** — וכיון דביום אחרון לא בסוכה יתיב, ואם ישב בה לשם מצוה עובר על בל תוסיף — מאי השלמה דסוכה איכא הכא? **אמר בירא** — שם חכם. **חזר בו ר' אליעזר** — אצל חכמים, לומר שאין לדבר קצבה, ואם רצה להתענות — יתענה, חוץ מלילי יום טוב הראשון. ובהא מידהא פליג עלייהו, דקסבר: יש לה תשלומין, כמו שיש תשלומין לקרבנות יום ראשון אף ביום טוב האחרון. **אילימא בריפתא** — כלומר: תאמר שסעודת יום טוב האחרון שהוא סועד בלחם ולפתן וצורכי הסעודה תהא תשלומין לראשון. **סעודתא** דיומיה קאכיל — ומאי היכר יש כאן שתהא לשם סעודה ראשונה? הלא דרכו לסעוד היום. **במיני תרגימא** — לאחר שסילק יביאו פרפראות ומעדנים לפניו, כגון פירות וכסנין וקפלוטות מבושלות. **תרגימא** = *פרונגר"ש. **תניא נמי הכי** — דבהכי הויא סעודה לאשלומי, ואף על פי שאינו חוזר וקובע עצמו לאכול שתי סעודות של לחם ובשר. **אם השלים כו'** — וכל שכן אם קבע סעודה שניה בלחם ובשר. **אפוטרופוס של אגריפס** — ממונה על שלו ורב ביתו, שקורין **שקול"ק. מהו שאוכל סעודה אחת ביום** — בסוכה ואפטר. **פרפראות** — מיני מעדנים הפותחים את בני מעיים להיות לבו משוך אחר הפת ויאכל. **מהו שאצא מסוכה לסוכה** — לאכול ולישן היום בזו, ולמחר בזו. **ביטל מצותה של ראשונה** — אפילו ימים שעברו עליו כבר איבדן למפרע, ואינו מצוה, כדיליף לקמן שצריך לישב כל שבעה בסוכה אחת.

אין

ואמרו העלום לסוכה — בפרק בתרא דיומא (עט,ב) מייתי מתני' דהכא בהאי לישנא: לא מפני שהלכה כן אלא שרצו להחמיר על עצמן, וכשנתנו לר' צדוק כו' — היינו משום דמתרצינן מתניתין הכי, מייתי לה התלמוד כאילו משנתנו שנויה כך. **הא** כביצה בעי נטילת ידיים לאכילה — ולא מישתרי במפה. דחיישינן דלמא נגע, כדמסיק פרק "כל הבשר" (חולין קז,ב). ומידהו, תימה: דהא ר' צדוק כהן היה, כדפרישית, ואם כן אפילו כביצה שרי במפה בלא נטילת ידיים, כדאמר שמואל התם: התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות!

תשבו כעין תדורו — בירושלמי יליף בגזרה שוה: נאמר כאן "תשבו" ונאמר להלן "ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים", מה ישיבה שנאמרה להלן — עשה בה את הלילות כבימים, אף ישיבה האמורה כאן — עשה בה לילות כבימים. וטעמא דרבנן מפרש ר' יוחנן בשם רבי ישמעאל: נאמר "חמשה עשר" בפסח ונאמר "חמשה עשר" בחג, מה חמשה עשר הנאמר בפסח — לילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות, אף חמשה עשר הנאמר בחג — לילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות. חבריא בעו: אי מה להלן עד שיכנס למצה כשהוא תאוה — אף כאן עד שיכנס לסוכה בתאוה. ר' זירא בעי: אי מה להלן עד שיאכל כזית דגן מצה — אף כאן עד שיאכל כזית דגן בסוכה.

אי בעי אביל ואי בעי לא אביל — כלל, דאי אביל — חייב לאכול בסוכה, כדאמרינן לעיל. ומשמע הכא דביום טוב לא הוי חובה, ואי בעי לא אביל כלל, חוץ מליל יום טוב הראשון. ולפי זה אם טעה ולא הזכיר של יום טוב בברכת המזון — אינו צריך לחזור. והא דאמרינן פרק "שלשה שאכלו" (ברכות מט,ב) שבתות ויום טוב, דלא סגי ליה דלא אביל, אם טעה חוזר — לא מיתוקמא אלא בלילי יום טוב הראשון של פסח, ובלילי יום טוב הראשון של חג. והא דאשכחן בפרק שני דביצה (טו,ב) ובפרק "אלו דברים" בפסחים (סח,ב) גבי יום טוב: חלקהו, חציו לה' וחציו לכם. חציו לאכילה וחציו לבית המדרש דברי ר' יהושע — אפשר בבישרא ופירי דאין בהן ברכת המזון, ולא בעי הזכרת יום טוב. אבל לילי יום טוב הראשון של חג — לא סגי בלא פת, כיון דילפינן מחג המצות. אף על גב דלר' אליעזר אמרינן בשאר ימים אם השלים במיני תרגימא יצא. **והא** אמר ר' אליעזר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה — אהא דמשלים בי"ט האחרון פריך, דליכא סוכה. **חזר** בו ר' אליעזר — אצל חכמים, לומר שאין לדבר קצבה, ואם רצה להתענות יתענה חוץ מלילי יום טוב הראשון. ובהא מידהא פליג עלייהו, דקסבר יש לה תשלומין כמו שיש תשלומין לקרבן יום טוב ראשון אף ביום טוב אחרון, כך פירש בקונטרס. ולישנא ד"ישלים" ו"אם השלים" לא משמע כלל לשון תשלומין, אלא לשון השלמה חשבון של ארבע עשרה סעודות. ועוד: כיון דממצה ילפינן — לא מצינן שיהא תשלומין למצה של לילה הראשון של פסח. ועוד: דמשמע קצת בירושלמי דבעי כזית דגן לסעודת יום טוב הראשון של חג כמו גבי מצה, והכא אמרינן דישלים במיני תרגימא! ועוד: מעובדא דאפוטרופוס של אגריפס משמע דלא פטר ר' אליעזר בסעודה אחת. לכך נראה לפרש: חזר בו ר' אליעזר ממה שהיה מצריך סוכה, ולעולם ארבע עשרה סעודות בעי. ובירושלמי משני: אמר ר' אחא למצוה חשובה, כלומר: לכתחילה צריך לאכול בסוכה ואם לא אכל — משלים בשמיני בלא סוכה. **במיני** תרגימא — פירש בקונטרס: כגון פירות וכיסנין וקפלוטות מבושלין. ואי אפשר לומר כן, דהא רבא מסיק פרק שמיני דיומא (עט,ב ושם) דפירי לא בעי סוכה, ודייק מהכא. ואי סלקא דעתך פירות בעי סוכה — לישלים בפירות! ודחי: באתרא דלא שכיחי פירות. ואיבעית אימא: מיני תרגימא נמי מיני פירי נינהו. מכל מקום משמע דאי פירי לא בעי סוכה — אין השלמה מועלת בפירות. ומיני תרגימא הוו כגון בשר ודגים ושאר דברים שמלפתין בהן את הפת. ואין ללמוד מכאן שיועילו מיני תרגימא להשלים שלש סעודות של שבת — דשאני התם, דילפינן (שבת קיז,ב) מדכתיב תלתא "היום" גבי מן, שהוא במקום פת. ואפילו באנו להשוותם — לא נפיק בפירות, כדפרישׁ' דלא מהני גבי סוכה.

תוספות

וְאָמְרוּ: הַעֲלוּם לַסּוּכָּה, וּכְשֶׁנְּתָנוּ לוֹ לְרַבִּי צָדוֹק אוֹכֶל פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה - נְטָלוֹ בַּמַּפָּה, וַאֲכָלוֹ חוּץ לַסּוּכָּה, וְלֹא בֵּירֵךְ אַחֲרָיו. הָא כַּבֵּיצָה - בָּעֵי סוּכָּה. לֵימָא הֵיתֵּיוּ תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף וְאַבַּיֵי! דִּילְמָא: פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה - נְטִילָה וּבְרָכָה לָא בָּעֵי, הָא כַּבֵּיצָה - בָּעֵי נְטִילָה וּבְרָכָה. **מִשְׁנָה** רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת חַיָּיב אָדָם לֶאֱכוֹל בַּסּוּכָּה, אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין לַדָּבָר קִצְבָּה, חוּץ מִלֵּילֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל חַג בִּלְבַד. וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִי שֶׁלֹּא אָכַל [לֵילֵי] יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן - יַשְׁלִים לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין לַדָּבָר תַּשְׁלוּמִין, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקוֹן וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת". **גְּמָרָא** מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? "תֵּשְׁבוּ" כְּעֵין תָּדוּרוּ, מַה דִּירָה - אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה, אַף סוּכָּה - אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה. וְרַבָּנַן: בְּכַדִּירָה, מַה דִּירָה - אִי בָּעֵי אָכֵיל אִי בָּעֵי לָא אָכֵיל, אַף סוּכָּה נַמִּי - אִי בָּעֵי אָכֵיל אִי בָּעֵי לָא אָכֵיל. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ לֵילֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן נַמִּי! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: נֶאֱמַר כָּאן "חֲמִשָּׁה עָשָׂר" וְנֶאֱמַר "חֲמִשָּׁה עָשָׂר" בְּחַג הַמַּצּוֹת, מַה לְּהַלָּן - לֵילָה הָרִאשׁוֹן חוֹבָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ רְשׁוּת, אַף כָּאן - לֵילָה הָרִאשׁוֹן חוֹבָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ רְשׁוּת. וְהָתָם מְנָלַן? אָמַר קְרָא: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת" - הַכָּתוּב קִבְּעוֹ חוֹבָה. "וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר". וְהָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת חַיָּיב אָדָם לֶאֱכוֹל בַּסּוּכָּה, אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה! אָמַר בֵּירָא אָמַר רַבִּי אַמִּי: חָזַר בּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מַשְׁלִים בְּמַאי? אִילֵימָא בְּרִיפְתָּא - סְעוּדָה דְּיוֹמֵיהּ קָא אָכֵיל! אֶלָּא, מַאי יַשְׁלִים - יַשְׁלִים בְּמִינֵי תַּרְגִּימָא. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אִם הִשְׁלִים בְּמִינֵי תַּרְגִּימָא - יָצָא. שָׁאַל אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁל אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כְּגוֹן אֲנִי, שֶׁאֵינִי רָגִיל לֶאֱכוֹל אֶלָּא סְעוּדָה אַחַת בַּיּוֹם, מַהוּ שֶׁאוֹכַל סְעוּדָה אַחַת וְאֶפְטַר? אָמַר לוֹ: בְּכָל יוֹם וְיוֹם אַתָּה מַמְשִׁיךְ כַּמָּה פַּרְפְּרָאוֹת לְכִבּוֹד עַצְמְךָ, וַעֲכְשָׁיו אִי אַתָּה מַמְשִׁיךְ פַּרְפֶּרֶת אַחַת לְכִבּוֹד קוֹנְךָ? וְעוֹד שְׁאָלוֹ: כְּגוֹן אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לִי שְׁתֵּי נָשִׁים אַחַת בְּטִבֶּרְיָא וְאַחַת בְּצִיפּוֹרִי, וְיֵשׁ לִי שְׁתֵּי סוּכּוֹת אַחַת בְּטִבֶּרְיָא וְאַחַת בְּצִיפּוֹרִי, מַהוּ שֶׁאֵצֵא מִסּוּכָּה לְסוּכָּה וְאֶפְטַר? אָמַר לוֹ: לֹא, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כָּל הַיּוֹצֵא מִסּוּכָּה לְסוּכָּה בְּטֵל מִצְוָתָהּ שֶׁל רִאשׁוֹנָה. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

אין

תוספות

מהו דתימא כיון דנפלה אחריתי היא — יש ספרים שכתוב בהן: קא משמע לן כיון (דבדידה) קעביד איהי היא — משמע לפי שבונה אותה באותן עצים. **כל** האזרח בישראל ישבו בסוכות — משמע: סוכה אחת לכל ישראל, שישבו בה זה אחר זה, ואי אפשר שתהא של כולם, דלא מטי שוה פרוטה לכל אחד אלא על ידי שאלה, כך פירש בקונטרס. ועל חנם דחק, דכיון דכתב "לך" — למעוטי דשותפין משמע, כדמוכח ב"ראשית הגז" (חולין קלו,א) גבי תרומה וחלה ופאה, וטובא דקא חשיב התם. ואפילו אתרוג נמי דכתיב ביה "לכם" לשון רבים אמרינן ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קלו,ב): האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ונוטלו אחד מהם ויוצא בו אם יכול לאכלו, כגון דאיכא אתרוג כיוצא בו לכל חד וחד — יצא, ואם לאו — לא יצא, ד"לכם" משמע שיהא כולו שלו, ולא מקצתו. ולא דמי ל"בגדיכם" ו"עריסותיכם" ו"תרומותיכם" דפרק "ראשית הגז" (חולין קלו,א), דשל שותפין בכלל. והא דכתיב "לכם" לשון רבים — משום דאיבעי ליה למיכתב "ולקחתם" לשון רבים, דדרשינן פרק "לולב וערבה" (סוכה מג,א); שתהא לקיחה לכל אחד ואחד, (ומרבינן) סוכה אחת לכל ישראל — שמע מינה דלא דרשי "לך" למעוטי שאולה, ומוקמי ליה למעוטי גזולה. ומיהו, קשה: הא גבי ציצית מרבינן דשותפין מדכתיב "בגדיהם" וממעטינן שאולה מדכתיב "בסותר" בפרק "ראשית הגז" (חולין קלו,א), ואם כן הכא נמי נידרוש הכי! ולפירוש הקונטרס ניתא, דעל כרחך יוצאין בשאולה, מדמרבינן סוכה אחת לכל ישראל. ותימה: דלר' אליעזר דבעי סוכה שלכם — אין שנים יוצאין בסוכה אחת לעולם, ויהא צריך לכל בני הבית סוכה לכל אחד ואחד! ושמא הוה מרבי מדכתיב "תשבו" כעין תדורו (שותפין), שיכולים לישב יחד בסוכה אחת. ומה שנהגו כל הקהל לקנות אתרוג בשותפות לצאת בו – דעתן להקנות כל אחד חלקו לחבירו בשעה שהוא מברך על מנת להחזיר, דבשביל שנשתתף בו לא גרע ממתנה על מנת להחזיר, דשמה מתנה.

פקק החלון — פירשנו לעיל בפרק קמא (סז,ב), גבי שכחו ולא הביאו ספר תורה.

כל

רש"י

אין יוצאין מסוכה לסוכה — לאכול בזו ולישן בזו, או היום בזו ומחר בזו. **ואין עושין סוכה בחולו של מועד** — מי שלא ישב בסוכה יום טוב הראשון. **עשה סוכה לשם חג של שבעת הימים** — שמעת מינה דאין עושין סוכה בחולו של מועד, דאינה לשבעה. ושמעינן מינה דאין יוצאין מסוכה לסוכה, דאם כן — לאו סוכה לשבעה היא. **פשיטא** — דהא סוכת שבעה היא. **מהו דתימא האי אחריתי היא ואינה לשבעה קא משמע לן** — הואיל וישב בה ביום טוב, וזו להשלים היא — סוכת שבעה קרינא ביה, שתשלומין לראשונה היא. **לכם משלכם** — להוציא את הגזול ואת השאול. **כל האזרח ישבו בסוכות כתיב** — דמשמע: סוכה אחת לכל ישראל, שישבו בה זה אחר זה. ואי אפשר שיהא לכולן, דלא מטי שוה פרוטה לכל חד אלא על ידי שאלה. **בינתיים** — בחולו של מועד. **וקטן שנתגדל** — צמחו לו שתי שערות במועד, ואתא האי "כל" לרבויי שעושה סוכה בחולו של מועד. מה שאין כן במחויב קודם לכן, כדאמר ר' אליעזר לעיל. **ורבנן כיון דאמרי עושין סוכה בחולו של מועד** — ואפילו מי שמחויב קודם לכן ולא עשה — תו לא איצטריך האי לרבויי, דכל שכן הוא. **ברגל** — יום טוב ראשון, והלך אצלו מערב יום טוב. **אינך משובתי הרגל** — הואיל ולא עמדת בביתך אצל אשתך. **משבח אני את העצלנין** — אף על פי שלא בשביל הרגל מתעכבים, שהרי כל ימות השנה אינן יוצאין מחמת עצלות – אף על פי כן משבחן אני. **מדוע את הולכת וגו'** — בעלה של שונמית אמר לה, כשאמרה לו "אלכה וארוצה עד איש האלהים ואשובה". **הא דאיזל ואתי ביומיה** — ומשמח שמחת החג עם אשתו – חייב להקביל פני רבו, כגון עיר שבתוך התחום, או על ידי עירוב. **ששבת בסוכתו של יוחנן כו'** — לקמיה פריך: הא אמר ר' אליעזר: משבח אני את העצלנין. **מהו שאפרוש עליה סדין** — לצל, שלא תשתופך השמש, מי אסור משום מוסיף על אהל עראי בשבת או לא? **אין לך כל שבט כו'** — השיאו לדבר אחר, כדאמרינן לקמן (כח,א): שלא אמר דבר אחד שלא שמע מפי רבו. **שלא העמיד שופט** — מושיע את ישראל, אותן שהיו משמת יהושע ועד שמואל שמשח שאול למלך. יהושע מאפרים, אהוד מבנימין, גדעון ממנשה — הרי מבני רחל. שמשון מדן, ברק מקדש מנפתלי — הרי מבני בלהה. אבצן זה בועז מיהודה, עלי מלוי, תולע מיששכר, אלון הזבולוני מזבולון — אלו מפורשים. אבל עתניאל ויפתח ושמגר ויאיר ועבדון לא ידעתי שמות שבטיהן, ומראובן ושמעון גד ואשר לא מצאתי מפורש. **הגיע חמה** — מתפשטת ומתקרבת אצלם. **מלכים על פי נביאים** — שאול ודוד על פי שמואל. **ויצא** — שלא רצה להתיר את הדבר. **לא מפני שהפליגו בדברים** — מה שהשיאו לדבר אחר לא הפליגו הימנו ולדחותו שלא ללמדו תורה נתכוון, אלא שלא אמר דבר כו'. **אין יוצאין מסוכה לסוכה כו'** — והאיך הניח שבת שבתוך הרגל את סוכתו שהיתה בלוד. שהיה דר בלוד, כדתניא (סנהדרין לב,ב): אחר ר' אליעזר ללוד. **רגל אחר היה** — כגון עצרת, והיו יושבין בסוכה משום אויר. **ותפשוט ליה מדידיה** — שלא תפרוש עליה סדין, דאסור להוסיף על אהל עראי.

אֵין יוֹצְאִין מִסּוּכָּה לְסוּכָּה, וְאֵין עוֹשִׂין סוּכָּה בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יוֹצְאִין מִסּוּכָּה לְסוּכָּה וְעוֹשִׂין סוּכָּה בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד. וְשָׁוִין, שֶׁאִם נָפְלָה - שֶׁחוֹזֵר וּבוֹנֶה בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד. מַאי מַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? אָמַר קְרָא: "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים" - עֲשֵׂה סוּכָּה הָרְאוּיָה לְשִׁבְעָה. וְרַבָּנַן: הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא: עֲשֵׂה סוּכָּה בְּחַג. וְשָׁוִין שֶׁאִם נָפְלָה שֶׁחוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתִימָא: הָאי - אַחֲרִיתִי הִיא, וְאֵינָהּ לְשִׁבְעָה, קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, דִּכְתִיב: "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים" - מִשֶּׁלְּכֶם, כָּךְ אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, דִּכְתִיב: "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים" - מִשֶּׁלְּךָ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן בְּלוּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, אֲבָל יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, דִּכְתִיב: "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת" - מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לֵישֵׁב בְּסוּכָּה אַחַת. וְרַבָּנַן, הַאי "לְךָ" מַאי דָּרְשִׁי בֵּיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי גְּזוּלָה, אֲבָל שְׁאוּלָה - כְּתִיב: "כָּל הָאֶזְרָח". וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַאי "כָּל הָאֶזְרָח" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְגֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּינְתַּיִם, וְקָטָן שֶׁנִּתְגַּדֵּל בֵּינְתַּיִם. וְרַבָּנַן: כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ עוֹשִׂין סוּכָּה בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד - לָא אִצְטְרִיךְ קְרָא. תָּנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֶלְעָאי שֶׁהָלַךְ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר רַבּוֹ בְּלוּד בָּרֶגֶל, אָמַר לוֹ: אֶלְעָאי, אֵינְךָ מִשּׁוּבְתֵי הָרֶגֶל. שֶׁהָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הָעַצְלָנִין שֶׁאֵין יוֹצְאִין מִבָּתֵּיהֶן בָּרֶגֶל, דִּכְתִיב: "וְשָׁמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ". אִינִי?! וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִנַּיִן שֶׁחַיָּיב אָדָם לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ בָּרֶגֶל - שֶׁנֶּאֱמַר: "מַדּוּעַ אַתְּ הוֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת" - מִכְּלָל דִּבְחֹדֶשׁ וְשַׁבָּת מִיחַיֵּיב אִינִישׁ לְאַקְבּוֹלֵי אַפֵּי רַבֵּיהּ! לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּאָזֵיל וְאָתֵי בְּיוֹמֵיהּ, הָא - דְּאָזֵיל וְלָא אָתֵי בְּיוֹמֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁשָּׁבַת בְּגָלִיל הָעֶלְיוֹן בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל יוֹחָנָן בְּרַבִּי אֶלְעָאי בְּקִיסְרִי וְאָמְרֵי לֵהּ בְּקִיסַרְיוֹן, וְהִגִּיעַ חַמָּה לַסּוּכָּה. אָמַר לוֹ: מַהוּ שֶׁאֶפְרוֹשׁ עָלֶיהָ סָדִין? אָמַר לוֹ: אֵין לְךָ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הֶעֱמִיד מִמֶּנּוּ שׁוֹפֵט. הִגִּיעַ חַמָּה לַחֲצִי הַסּוּכָּה, אָמַר לוֹ: מַהוּ שֶׁאֶפְרוֹשׁ עָלֶיהָ סָדִין? אָמַר לוֹ: אֵין לְךָ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָצְאוּ מִמֶּנּוּ נְבִיאִים, שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין הֶעֱמִידוּ מְלָכִים עַל פִּי נְבִיאִים. הִגִּיעַ חַמָּה לְמַרְגְּלוֹתָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נָטַל יוֹחָנָן סָדִין וּפִרַשׂ עָלָיו. הִפְשִׁיל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר טַלִּיתוֹ לְאַחוֹרָיו וְיָצָא. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִפְלִיגוּ בְּדְבָרִים, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ לְעוֹלָם. הֵיכִי עָבִיד הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אֵין יוֹצְאִין מִסּוּכָּה לְסוּכָּה! רֶגֶל אַחֵר הָוֵאי. וְהָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הָעַצְלָנִין שֶׁאֵין יוֹצְאִין מִבָּתֵּיהֶן בָּרֶגֶל! שַׁבָּת הָוֵאי. וְתִיפְשׁוֹט לֵיהּ מִדִּידֵיהּ, דִּתְנַן: יא פְּקָק הַחַלּוֹן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁקְּשׁוּר וְתָלוּי - פּוֹקְקִין בּוֹ, וְאִם לָאו - אֵין פּוֹקְקִין בּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ פּוֹקְקִין!

התם

שקשור ותלוי — שם כל שעה. **פוקקין בו** — כיון דמתוקן ועומד לכך אין זה לא בונה ולא מוסיף. **ואם לאו אין פוקקין בו** — דמוסיף הוא על סתימת אהל.

התם

אֵין יוֹצְאִין מִסּוּכָּה לְסוּכָּה באמצע החג, שצריכה הסוכה להיות לשבעה ימים, ואם יוצא לסוכה אחרת נמצא שלא היתה הסוכה הראשונה לשבעה ימים. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין סוּכָּה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מטעם זה שאין זו סוכה הראויה לשבעה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יוֹצְאִין מִסּוּכָּה לְסוּכָּה באמצע החג, וְעוֹשִׂין סוּכָּה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, שאין צריך סוכה הראויה לשבעה. וְשָׁוִין רבי אליעזר וחכמים ומודים שֶׁאִם נָפְלָה הסוכה באמצע החג שֶׁחוֹזֵר וּבוֹנֶה אותה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד ויכול לישב בה, ואף לדעת רבי אליעזר נחשבת עשויה לשבעה ימים, כמו שמפרש להלן. מפרשת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאסר לעשות סוכה בחול המועד, דְּאָמַר קְרָא 'חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים', ודרש עֲשֵׂה סוּכָּה הָרְאוּיָה לְשִׁבְעָה, וכאשר בונה סוכה בחולו של מועד לא נעשית לשבעה ימים, וכן אם יוצא מסוכה לסוכה באמצע החג, נמצא שסוכה הראשונה לא היתה לישיבת שבעה ימים. וְרַבָּנַן סוברים שאין לדרוש מן הפסוק כרבי אליעזר, אלא אדרבה הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא, עֲשֵׂה סוּכָּה בָּחָג, שיכול לעשות סוכה בכל יום משבעת ימי החג.

שנינו בברייתא: וְשָׁוִין רבי אליעזר וחכמים שֶׁאִם נָפְלָה שֶׁחוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, ואין אומרים שאין סוכה זו עשויה לשבעה. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שחוזר ובונה, שהרי המשך של סוכה הראשונה היא, והרי זו סוכה העשויה לשבעה. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתִימָּא הַאי אַחֲרִיתִי הִיא וְאֵינָהּ לִשְׁבָעָה – סוכה זו שחוזר ובונה נחשבת לסוכה אחרת ואינה המשך של הראשונה ואם כן אינה עשויה לשבעה, קָא מַשְׁמַע לָן שכיון שישב בסוכה זו ביו"ט נחשב מה שבונה עכשיו השלמה של ראשונה שהיתה עשויה לשבעה.

תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג בְּלוּלְבוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, דִּכְתִיב 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים' ודורשים לָכֶם מִשֶּׁלָּכֶם, למעט ארבעת המינים גזולים או שאולים שאין יוצא בהם ידי חובתו, כָּךְ אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, דִּכְתִיב 'חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים', ותיבת 'לְךָ' מיותרת לדרוש מִשֶּׁלְּךָ שהסוכה צריכה להיות בבעלות האדם שיוצא בה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן בְּלוּלְבוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, משום שנאמר בו 'לכם', אֲבָל יוֹצֵא אדם יְדֵי חוֹבָתוֹ בשיושב בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. משום דִּכְתִיב 'כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת', ומה שנאמר 'בַּסֻּכֹּת' חסר ו' מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִם לֵישֵׁב בְּסוּכָּה אַחַת זה אחר זה, והרי לא יתכן שיהא לכל אחד שוה פרוטה בסוכה, ועל כרחך שסוכה שאולה כשרה.

מקשה הגמרא: וְרַבָּנַן, הַאי 'לְךָ' שנאמר לענין מצות סוכה 'חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ', שמשמע שהסוכה צריכה להיות בבעלות היושב בה, מַאי דְּרָשֵׁי בֵּיהּ. מתרצת הגמרא: מִיבָּעֵי לֵיהּ חכמים צריכים פסוק זה לְמַעוּטֵי סוכה גְּזוּלָה, אֲבָל סוכה שְׁאוּלָה אין למעט מפסוק זה, כיון דִּכְתִיב 'כָּל הָאֶזְרָח' שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת, מלמד שסוכה שאולה כשרה וכפי שהתבאר. מקשה הגמרא: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַאי 'כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת' [שדרשו ממנו חכמים שראוים כל ישראל לישב בסוכה אחת ולמדו ממנו שסוכה שאולה כשרה], מַאי עָבֵיד לֵיהּ מה הוא דורש בו. ומתרץ שלרבי אליעזר מִיבָּעֵי לֵיהּ פסוק זה לְגַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּינְתַּיִם – באמצע החג, וְקָטָן שֶׁנִּתְגַּדֵּל בֵּינְתַּיִם – באמצע החג שחייבים בסוכה, אף על פי שלא ישבו בסוכה בתחילת החג ואין הסוכה ראויה להם לשבעה, ודורש זאת מן הריבוי 'כָּל הָאֶזְרָח' לרבות את אלו. וְרַבָּנַן שאינם דורשים 'כָּל הָאֶזְרָח' לרבות גר שנתגייר וקטן שהגדיל בינתים כרבי אליעזר, טעמם משום שכֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ חכמים לעיל עוֹשִׂין סוּכָּה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד ואין צריך סוכה שתהיה ראויה לשבעה, לֹא אִצְטְרִיךְ קְרָא לרבות גר שנתגייר בחג וקטן שהגדיל בחג, שפשוט שהם חייבים, וקל וחומר הוא, מה אדם מישראל שהיה חייב במצות סוכה בתחילת החג ולא עשה סוכה, חייב לעשותה בחול המועד, אלו שלא היו ראויים לעשות בתחילת החג, כל שכן שיכולים לעשותה באמצע החג כשנתחייבו במצוה.

תָּנוּ רַבָּנַן, מַעֲשֶׂה שֶׁהָלַךְ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר רַבּוֹ בְּלוּד בָּרֶגֶל, אָמַר לוֹ רבי אליעזר, אִלְּעַאי, אֵינְךָ מִהאנשים שהם שׁוֹבְתֵי הָרֶגֶל. שֶׁהָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הָעַצְלָנִין שֶׁאֵין יוֹצְאִין מִבָּתֵּיהֶן בָּרֶגֶל, אף על פי שהם עושין כן מחמת עצלות ולא מחמת הרגל וגם בשאר ימות השנה אינם יוצאים מבתיהם, והטעם משום דִּכְתִיב 'וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ', והיינו שיש ברגל מצות שמחה איש ואשתו ולכן לא יעזוב את ביתו. מקשה הגמרא: אִינִי, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק מִנַּיִן שֶׁחַיָּיב אָדָם לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר אצל האשה השונמית, שמת בנה, ורצתה לילך לאלישע הנביא בשבילו, ואמר לה בעלה 'מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת'. ויש לדייק מִכְּלָל זה דִּבְרֵאשׁ חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת מִיחַיַּיב אִינִישׁ לְאַקְבוּלֵי אַפֵּי רַבֵּיהּ – מחויב אדם להקביל פני רבו, ואם כן הוא הדין ברגל יש חיוב להקביל פני רבו, שלא גרע רגל משבת וראש חודש, וקשה שהרי מדברי רבי אליעזר שלא יעזוב את ביתו ברגל, מוכח שאין מצוה להקביל פני רבו ברגל. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא הָא דְּאָזֵיל וְאָתֵי בְּיוֹמֵיהּ – רבי יצחק עוסק באופן שהרב קרוב לביתו והולך להקביל פניו וחוזר לביתו בו ביום לשמוח עם אשתו, הָא – מה שאמר רבי אליעזר משבח אני את העצלנים, היינו באופן דְּאָזֵיל וְלֹא אָתֵי בְּיוֹמֵיהּ – שהרב רחוק ממנו וצריך לילך אליו בערב יום טוב ואינו יכול לחזור בו ביום, ועל ידי כך יבטל מצות שמחה עם אשתו.

תָּנוּ רַבָּנַן, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁשָּׁבַת בְּגָלִיל הָעֶלְיוֹן בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל יוֹחָנָן בְּרַבִּי אִלְּעַאי בְּקִיסְרִי וְאָמְרֵי לַהּ בְּקֵיסָרִיוֹן, וְהִגִּיעַ חַמָּה לַסּוּכָּה [ועדיין לא הגיעה למקומם]. אָמַר לוֹ יוחנן לרבי אליעזר, מַהוּ שֶׁאֶפְרוֹשׁ עָלֶיהָ סָדִין – האם מותר לפרוס סדין על הסוכה כדי להצל עליך מפני החמה, או שיש לאסור כיון שהוא מוסיף על אוהל עראי בשבת. לא רצה רבי אליעזר לענות על שאלתו אלא השיאו לענין אחר וְאָמַר לוֹ, אֵין לְךָ כָּל שֶׁכֵּן וְשֶׁכֵּן מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הֶעֱמִיד מִמֶּנּוּ שׁוֹפֵט – מושיע לבני ישראל. הִגִּיעַ חַמָּה לְחֵצִי הַסּוּכָּה, אָמַר לוֹ שוב יוחנן לרבי אליעזר, מַהוּ שֶׁאֶפְרוֹשׁ עָלֶיהָ סָדִין. שוב השיאו לדבר אחר וְאָמַר לוֹ, אֵין לְךָ כָּל שֶׁכֵּן וְשֶׁכֵּן מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָצְאוּ מִמֶּנּוּ נְבִיאִים, וְשֶׁכֵּן יְהוּדָה וּבִנְיָמִין הֶעֱמִידוּ מְלָכִים עַל פִּי נְבִיאִים – שאול המלך [שהיה משבט בנימין] ודוד המלך [שהיה משבט יהודה] שנמשחו על ידי שמואל הנביא. הִגִּיעַ חַמָּה לְמַרְגְּלוֹתָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נָטַל יוֹחָנָן סָדִין וּפֵרַשׁ עָלֶיהָ – על הסוכה, ולא שאל לרבי אליעזר. הִפְשִׁיל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַלִּיתוֹ לַאֲחוֹרָיו וְיָצָא, שלא רצה להתיר את הדבר. מפרשת הגמרא: מה שלא ענה רבי אליעזר ליוחנן על שאלתו וענה לו ענינים אחרים, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִפְלִיגוּ בְּדִבְרֵיהֶם, שלא רצה ללמדו הלכה זו, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ וכך נהג לְעוֹלָם.

מקשה הגמרא: הֵיכִי עָבִיד הָכִי כיצד הלך רבי אליעזר שהיה דר בלוד לסוכתו של יוחנן לשבות בשבת שבחג, וְהָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֵין יוֹצְאִין מִסּוּכָּה לְסוּכָּה כל שבעת ימי החג, וכיצד עזב סוכתו שהיתה בלוד והלך לשבות בקיסרי. מתרצת הגמרא: מעשה זה לא היה כלל בחג הסוכות, אלא רֶגֶל אַחֵר הֲוַאי, וישבו בסוכה משום אויר ולא לשם מצוה. מקשה הגמרא: אפילו אם היה המעשה ברגל אחר קשה, כיצד הלך מביתו וְהָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הָעַצְלָנִין שֶׁאֵין יוֹצְאִין מִבָּתֵּיהֶן בָּרֶגֶל, משום חיוב שמחה איש ואשתו. ומתרץ שלא היה זה המעשה ברגל, אלא שַׁבָּת הֲוַאי. מוסיפה הגמרא להקשות על מעשה זה: וְתִיפְּשׁוּט לֵיהּ מִדִּידֵיהּ – מדוע לא פשט יוחנן ברבי אלעאי את שאלתו מדברי רבי אליעזר עצמו, דִּתְנַן פֻּקַּק הַחַלּוֹן – כמין לוח שעשוי לסתום בו את החלון, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בְּזְמַן שֶׁקָּשׁוּר – הפקק לחלון וְהוא תָּלוּי באויר ואינו נגרר בארץ פּוֹקְקָן בּוֹ בשבת, שכיון שמתוקן ועומד לכך אין בכך משום הוספה על אוהל ארעי, וְאִם לָאו – אם אינו קשור או שהוא קשור אבל הוא נגרר בארץ, אֵין פּוֹקְקִין בּוֹ, כיון שהוא מוסיף על אוהל עראי בשבת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אם הוא קשור ותלוי ובין אם אינו קשור, פּוֹקְקִין. הרי שדעת רבי אליעזר שאסור להוסיף על אוהל עראי בשבת ואם כן הוא הדין שאין לפרוס סדין על גבי הסוכה.

מתרצת הגמרא: אין להוכיח מדין פקק החלון, לדין פריסת סדין על הסוכה, משום דְּהָתָם הוּא דְּמְבַטֵּל לפקק אצל החלון שעומד תמיד לשימוש זה, ולכן כשסותם בו הרי הוא מוסיף על אוהל עראי, אֲבָל הָכָא בפורס סדין על גבי הסוכה דְּלֵא מְבַטֵּל לסדין אצל הסוכה שהרי סופו ליטלו, לֵא חשיב מוסיף על אוהל עראי ואפשר שאף לדעת רבי אליעזר, מותר.

תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲשֶׂה בְּרִבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁשְּׁכַת בַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן וּשְׁאֵלוּהוּ שְׁלֹשִׁים הֲלָכוֹת בְּהִלְכוֹת סוּכָּה, על שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שאלות אָמַר לָהֶם שָׁמַעְתִּי והשיב להם, ועל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה[ה] שאלות אָמַר לָהֶם לֵא שָׁמַעְתִּי דין זה ולא השיב להם. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר חִילּוּף הַדְּבָרִים הִיה, שעל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה[ה] שאלות אָמַר לָהֶם שָׁמַעְתִּי והשיב להם, ועל שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שאלות אָמַר לָהֶם לֵא שָׁמַעְתִּי ולא השיב להם. אָמְרוּ לוֹ האם כָּל דְּבָרֶיךָ אֵינָן אֶלָּא מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שאתה אומר לנו שכיון שלא שמעת אינך עונה לנו. אָמַר לָהֶם חִזְקִקְתּוּנִי – וכי תצריכוני לוֹמַר דָּבָר שֶׁלֵּא שָׁמַעְתִּי מִפִּי רַבּוֹתַי, הרי זו אחת ממדותי שלא לומר דבר שלא שמעתי, וכך הם מדותי. מִיָּמַי לֵא קְדָמַנִי אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, שהיה משכים מאוד לבית המדרש, וְלֵא יָשַׁנְתִּי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לֵא בלילה שהיא שֵׁינַת קֶבַע, וְלֵא ביום שהיא שֵׁינַת עֲרַאי, אף על פי שלתלמידי חכמים מותר לישן בבית המדרש, וְלֵא הִנַּחְתִּי אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְיָצָאתִי, שהיה מאחר לצאת, וְלֵא שִׂחְתִּי שִׂיחַת חוּלִּין, אפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים, ומחמת הנהגות אלו לא היה דבר שאמרו רבותי ולא שמעתי, וְלֵא אָמַרְתִּי דָּבָר הלכה שֶׁלֵּא שָׁמַעְתִּי מִפִּי רַבִּי מֵעוֹלָם.

מביאה הגמרא ברייתא נוספת בענין זה: אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מעלות ומדות שהיו בו. מִיָּמָיו לֵא שָׂח שִׂיחַת חוּלִּין וְלֵא הָלַךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֵא להרהר בדברי תּוֹרָה וּבְלֵא תְּפִילִּין, וְלֵא קִדְּמוֹ אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שהיה משכים מאד לבית המדרש, וְלֵא יָשַׁן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לֵא בלילה שהיא שֵׁינַת קֶבַע, וְלֵא ביום שהיא שֵׁינַת עֲרַאי, וְלֵא הִרְהֵר בדברי תורה בַּמְּבוּאוֹת הַמְּטוּנָּפוֹת, אף על פי שהיה כל כך שקוע בה, שלט במחשבותו ולא הרהר, וְלֵא הִנִּיחַ אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְיָצָא, שהיה מאחר לצאת מבית המדרש, וְלֵא מְצָאוּ אָדָם יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם – אף כשהיה יגע לא היה יושב ושומע מפי אחרים אֶלָּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה בעצמו בקול, וְלֵא פָּתַח אָדָם דֶּלֶת לְתַלְמִידָיו אֶלָּא הוּא בְּעַצְמוֹ, שהיה רוצה לכבדם, וְלֵא אָמַר דָּבָר שֶׁלֵּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ מֵעוֹלָם, וְלֵא אָמַר לתלמידיו שהִגִּיעַ עֵת לַעֲמוֹד מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, חוּץ מֵעֲרֵבֵי פֶּסָחִים משום התינוקות שצריכים לישן ומשום קרבן פסח, וְעֲרֵבֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים ביום שמצוה לאכול בו סעודה, וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תַּלְמִידוֹ נוֹהֵג אַחֲרָיו מנהגים אלו.

תָּנוּ רַבָּנָן שְׁמוֹנִים תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְחִלֵּל הַזֵּקֶן, שְׁלֹשִׁים מֵהֶן רְאוּיִים שֶׁתִּשְׁרֶה עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ וּשְׁלֹשִׁים מֵהֶן רְאוּיִים שֶׁתַּעֲמוֹד לָהֶם חַמָּה כִּיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, עֶשְׂרִים בֵּינוֹנִים, גָּדוֹל שֶׁבְּכוּלָּן יוֹנָתָן בֶּן עִוִּיאֵל, קָטָן שֶׁבְּכוּלָּן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁלֵּא הִנִּיחַ מִקְרָא – תורה שבכתב, וּמִשְׁנָה – ששה סדרי משנה והברייתות, גְּמָרָא – הסברות שהתנאים האחרונים דנו בדברי התנאים הראשונים, הֲלָכוֹת – ההלכות שנאמרו למשה מסיני, וְאַגָּדוֹת, דִּקְדּוּקֵי תּוֹרָה – ריבוי האותיות שיש בתורה שבאים לרבות ולמעט, וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים – גזירות שגזרו חכמים להפריש מן העבירה, קַלִּים וַחֲמוּרִים וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת – דברים הנלמדין בקל וחומר וגזירה שוה, תְּקוּפּוֹת – חשבונות מהלך החמה והלבנה, וְגִימַטְרִיָּאוֹת – דברים שדרשו חז"ל שנאמרו בתורה בלשון גימטריא, שִׂיחַת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְשִׂיחַת שֵׁדִים, וְשִׂיחַת דְּקָלִים, מְשָׁלוֹת כּוֹבְסִין מְשָׁלוֹת שׁוּעָלִים תוכחות שאמרו חכמים שהם תולים אותם בכובסין ובשועלים, וכן לא הניח דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן, ומפרשת הגמרא דָּבָר גָּדוֹל זה מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, דָּבָר קָטָן זה הַוָּיוֹת השאלות והספיקות דְּאַבָּיֵי וְרָבָא, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא' כלומר, אמלא מעצמי אוצרותיהם בשאר החכמות שלא יצטרכו לעמול בהם. וְכִי מֵאַחַר שֶׁקָּטָן שֶׁבְּכוּלָּן רבי יוחנן בן זכאי כָּךְ היא גדולתו, גָּדוֹל שֶׁבְּכוּלָּן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמְרוּ עָלָיו עַל יוֹנָתָן בֶּן עִוִּיאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל עוֹף שֶׁפּוֹרֵחַ עָלָיו מִיָּד נִשְׂרָף, שהיו מלאכי השרת מתקבצים סביביו לשמוע תורה מפיו.

משנה

מִי שֶׁהָיָה יושב רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ – רוב גופו, בְּתוֹך הַסּוּכָּה, וְשׁוּלְחָנוֹ שעליו הוא מסב לאכילה, נמצא בְּתוֹךְ הַבַּיִת ומחוץ לסוכה, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין וסוברים שאינו יוצא ידי חובת מצות סוכה משום שחששו חכמים שמא ימשך אחר שולחנו ויצא מחוץ לסוכה, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין שלא חששו שמא ימשך אחר שולחנו. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי ראיה לדבריהם, וכי לֵא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה שֶׁהָלְכוּ זְקֵנֵי בֵּית שַׁמַּאי וְזִקְנֵי בֵּית הִלֵּל לְבַקֵּר אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן חֲחוֹרָנִית בחג הסוכות וּמְצָאוּהוּ שֶׁבִּישִׁיבָתוֹ בסוכה הָיָה יוֹשֵׁב רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ בְּתוֹך הַסּוּכָּה וְשׁוּלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְלֵא אָמְרוּ לוֹ דָּבָר, ומכאן ראיה שאף בישיבה כזו יוצאים ידי חובת מצות סוכה. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי לבית הלל, וכי מִשָּׁם יש רְאָיָה לדבריכם, אדרבה משם ראיה לדברינו שהרי אַף הֵם הזקנים הללו אָמְרוּ לוֹ לרבי יוחנן בן החורנית והוכיחו אותו, אִם כֵּן הָיִיתָ נוֹהֵג אם זו צורת ישיבתך בסוכה כל השנים לֵא קִיַּימְתָּ מִצְוַת סוּכָּה מִיָּמֶיךָ. נָשִׁים וַעֲבָדִים כנענים וּקְטַנִּים פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה שמיעטה אותם תורה ממצות סוכה כמו שיבואר בגמרא, אבל אם הוא קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ והוא יכול לשהות בסוכה בלא אמו חַיָּיב בַּסּוּכָּה מדרבנן משום מצות חינוך. מַעֲשֶׂה וְיָלְדָה כֹּלָּתוֹ אשת בנו שֶׁל שַׁמַּאי הַזָּקֵן בן, ועלה בעצמו וּפִיחֵת אֶת הַמַּעֲזִיבָה [־שבר מקצת מן התקרה] וְסִיכֵּךְ עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה בִּשְׁבִיל קָטָן – בשביל התינוק שנולד.

גמרא

מְנָא הָנֵי מִילֵּי שנשים עבדים וקטנים פטורין מן הסוכה, דְּתָנוּ רַבָּנָן נאמר (ויקרא כג מב) 'כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת', 'אֶזְרָח' זֶה אֶזְרָח וכולם בכלל אזרח, וכיון שנכתב בתורה 'הָאֶזְרָח' בתוספת האות ה' שמשמעותו המיוחדים ומיומנים שבאזרחים, הרי זה בא למעט וּלְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים שאינם בכלל חיוב מצות סוכה, וממה שהוסיפה התורה לכתוב 'כָּל' האזרח הרי זה בא לְרַבּוֹת אֶת הַקְּטַנִּים שאף הם חייבים בסוכה [ולהלן תבאר הגמ' באיזה אופן]. אָמַר מַר 'הָאֶזְרָח' לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים, מקשה הגמרא: לֵימְרָא דְּאֶזְרָח בֵּין נָשִׁים בֵּין גְּבָרִי מַשְׁמַע – שבכל מקום שנאמר 'אזרח' נכללו בתוכו בין גברים בין נשים, שהרי לולא שהוסיפה התורה את האות ה' היו הנשים בכלל חיוב סוכה. וְהָתַנְיָא לגבי יום הכפורים להיפך, שנאמר (ויקרא טז כט), 'תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר', ודרשו חכמים 'הָאֶזְרָח' לְרַבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים הָאֶזְרָחִיּוֹת שֶׁהֵיָּבוֹת בְּעִינּוּי ביום הכיפורים, אַלְמָא שאֶזְרָח גְּבָרֵי לחוד מַשְׁמַע, ורק מיתור הלשון שהוסיפה התורה אות ה' למדנו לרבות את הנשים. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה הִלְכְתָא נִינְהוּ – אכן אין שתי הדרשות שבברייתות כפשוטם, אלא אחד מהם הוא כפשוטו, והדין השני נלמד מהלכה למשה מסיני, וְמה שמשמע בברייתא שדרשו מן הפסוק אינו אלא שאַסְמְכִינְהוּ רַבָּנָן אַקְרָאֵי לסימן בעלמא כדי שיהא קל לזכור את הדין.

שואלת הגמרא: הֵי קְרָא וְהֵי הִלְכְתָא [־מהי המשמעות האמיתית של מילת אזרח שעל ידו נדע] מהו הדין הנלמד מן הפסוק ומהו הדין שלא יכלו ללמוד מהפסוק והוא הלכה למשה מסיני ורק הסמיכוהו רבנן על הפסוק. וְתוּ - ועוד קשה קְרָא לָמָּה לִי, הִלְכְתָא לָמָּה לִי, הרי אין לנו צורך לא בפסוק ולא בהלכה למשה מסיני כדי ללמוד את שני הדינים הקודמים, דְּהָא סוּכָּה מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא וְיש לנו כלל שכָּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת ממנו. ושנשים חייבות בענינו ביום הַכִּפּוּרִים, מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב נַפְקָא, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר קְרָא 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם' והרי 'איש או אשה' מיותר שהרי נאמר בהמשך הפסוק 'וְאִשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא' ונפש הוא שם כולל בין לאנשים ובין לנשים,

התם מבטל ליה — להאי פקק לגבי חלון, וחשיב ליה מכותל עצמו — הלכך הוי מוסיף. אבל סדין — אגן סהדי דלא מבטיל ליה לגבי סוכה, וסופו ליטלו. הלכך לא פשיטא לרבי אליעזר דליהוי מוסיף. **אינן אלא מפי השמועה** — בתמיה. הוקקתוני — כלומר תזקיקוני לומר דבר כו'. אגיד לכם את מדותי וזו אחת מהן. **שיחת חולין** — דברי הבאי ושחוק, כלומר: מה שספק בידי לא מפני (שטרחתי) בכל אלה, ואי אפשר שאמרו רבותי דבר בבית המדרש ולא שמעתיו, ומה שלא שמעתי — לא אומר, שכך היא מדתי. **בלא תורה** — בלא גירסא, שהיה הולך ושונה תמיד. **חוץ מערבי פסחים** — מפני עשיית פסחיהם, ומפני התינוקות שלא ישנו. כך מפורש בפסחים (קט,א). **וערב יום הכפורים** — שצריך לאכול מבעוד יום. **משנה** — כגון משנה ובריית‍א של ששה סדרים. **גמרא** — זו היא סברא, שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם, כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא, ואותו דיוק שבימי התנאי' נקרא התלמוד. **הלכות** — הלכה למשה מסיני, כגון גוד ולבוד ודופן עקומה, שיעורין חציצין מחיצין, עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים. דקדוקי תורה — ריבויי אותיות שבאין לדרוש בהן ריבוים ומעוטים, כגון: "האזרח" — להוציא הנשים שדקדקה התורה בלשונה לבתוב אות יתירה ללמד. דקדוקי **סופרים** — שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הבריות, ולהחמיר ולעשות סייג ואזנים לתורה, וגזרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה. ודכוותה בבכורות (ל,ב): גר הבא לקבל תורה עליו חוץ מדבר אחד — אין מקבלין אותו, ר' יוסי אומר: אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. **קלים וחמורים** — דברים הלמדין בקל וחומר, שניתנו לדון מעצמן לכל אדם ולא פירשו כלום בסיני. **וגזרות שוות** — דברים הלמדין בגזירות שוות. **תקופות** — חשבון הילוך חמה ולבנה. **וגימטריאות** — דברים הלמדין בלשון גימטריא, כגון: (ירמיה כה) ששך = בבל בא"ת ב"ש, בשדים (שם נא) = לב קמי בא"ת ב"ש, סהדה = מנון (נב,ב) בא"ט ב"ח. וכן לפי מנין האותיות, כגון: סתם נזירות שלשים יום (נזיר ה,א) — מקדוש יהיה, יהי"ה בגימטריא שלשים הוו. **שיחת מלאכי השרת שיחת שדים שיחת דקלים** — לא ידענא מאי היא). **משלות כובסין ומשלות שועלים** — שיסדו קדמונים לתת אמתלא לתוכחתם, ותולין אותן בבובסים ובשועלים. כגון (סנהדרין לט,א) מאזני צדק, אבות אבלו בוסר. **הויות דאביי ורבא** — כל איבעיא להו לאביי ורבא הוה מספקא להו, ובכולן נתן את לבו ונתן בהן טעם, ובימי אמוראים נשתכחו. **נשרף** — שהיו מלאכי השרת מתקבצין סביביו לשמוע דברי תורה מפיו. **משנה משם ראיה** — בתמיה. **נשים ועבדים** — מפרש בגמרא. **גמרא האזרח** — בבני ישראל ישבו בסוכות. **אזרח זה אזרח** — אי הוה כתיב אזרח, הוי משמע כל תולדות ישראל, אנשים ונשים. **כתיב האזרח** — מיומן שבאזרחים, להוציא את הנשים. **לרבות את הקטנים** — לקמן רמינן מתניתא עלה. **בעינוי** — יום הכפורים דכתיב "תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר" אלמא: ה' לרבויי אתא. **אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי** — הנך תרי מילי ליכא למידרשינהו לתרוייהו מקראי, דאם זו ה' לרבות — אף זו ה' לרבות, ואם זו למעט — אף זו למעט. אלא על פי הלכה שנאמרה למשה מסיני באחד מהן לחילוף נאמרו שני דברים הללו, זו לחיוב וזו לפטור. והדא מינייהו לאו ממשמעותא, אלא רבנן אסמכינהו אקראי, חדא ממשמעותא וחדא אסמכתא בעלמא. דאלו קרא חילופא משמע, ולמילתא אחריתי אתא. הכי גרסינן. **הי קרא והי הלכתא ותו למה לי הלכתא** — הי קרא, הי מינייהו ממשמעותא והי לאו ממשמעותא דקרא? דאלו קרא חילופא משמע, אלא מהלכתא הוא דאתמר. ותו: למה לי קרא, למה לי הלכתא לא בסוכה לפטור ולא בעינוי לחיוב? **נשים פטורות** — בפרק קמא דקדושין (לד,א) מפרש. **ויום הכפורים** — לא תעשה הוא, וכרת הוא וכל מצות לא תעשה בין זמן גרמא בין לא זמן גרמא נפקא לן בקדושין (לה,א) מדרב יהודה דחייבות.

הָתָם הוּא דִּמְבַטֵּל, אֲבָל הָכָא דְּלָא מְבַטֵּל - לֹא. תָּנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁשָּׁבַת בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, וּשְׁאֵלוּהוּ שְׁלֹשִׁים הֲלָכוֹת בְּהִלְכוֹת סוּכָּה, שְׁתַּיִּם עֶשְׂרֵה אָמַר לָהֶם "שָׁמַעְתִּי", שְׁמוֹנֶה עָשָׂר אָמַר לָהֶם "לֹא שָׁמַעְתִּי". רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חִילּוּף הַדְּבָרִים, שְׁמוֹנֶה עָשָׂר אָמַר לָהֶם "שָׁמַעְתִּי", שְׁתַּיִּם עֶשְׂרֵה אָמַר לָהֶם "לֹא שָׁמַעְתִּי". אָמְרוּ לוֹ: כָּל דְּבָרֶיךָ אֵינָן אֶלָּא מִפִּי הַשְּׁמוּעָה?! אָמַר לָהֶם: הִוְקַקְתּוּנִי לוֹמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַעְתִּי מִפִּי רַבּוֹתַי. מִיָּמַי לֹא קִדְּמַנִי אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא יָשַׁנְתִּי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לֹא שֵׁינַת קֶבַע וְלֹא שֵׁינַת עֲרַאי, וְלֹא הִנַּחְתִּי אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְיָצָאתִי, וְלֹא שַׁחַתִּי שִׂיחַת חוּלִין, וְלֹא אָמַרְתִּי דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַעְתִּי מִפִּי רַבִּי מֵעוֹלָם. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: מִיָּמָיו לֹא שָׂח שִׂיחַת חוּלִין, וְלֹא הָלַךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תּוֹרָה וּבְלֹא תְּפִילִּין, וְלֹא קִדְּמוֹ אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא יָשַׁן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לֹא שֵׁינַת קֶבַע וְלֹא שֵׁינַת עֲרַאי, וְלֹא הִרְהֵר בַּמְּבוֹאוֹת הַמְטוּנָּפוֹת, וְלֹא הִנִּיחַ אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְיָצָא, וְלֹא מְצָאוּ אָדָם יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם אֶלָּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה, וְלֹא פָּתַח אָדָם דֶּלֶת לְתַלְמִידָיו אֶלָּא הוּא בְּעַצְמוֹ, וְלֹא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר "הִגִּיעַ עֵת לַעֲמוֹד מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ" חוּץ מְעֲרָבֵי פְסָחִים וְעַרְבֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תַּלְמִידוֹ נוֹהֵג אַחֲרָיו. תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁמוֹנִים תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְהִלֵּל הַזָּקֵן, שְׁלֹשִׁים מֵהֶן רְאוּיִם שֶׁתִּשְׁרֶה עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, וּשְׁלֹשִׁים מֵהֶן רְאוּיִם שֶׁתַּעֲמוֹד לָהֶם חַמָּה כִּיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, עֶשְׂרִים בֵּינוֹנִים. גָּדוֹל שֶׁבְּכוּלָּן - יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל, קָטָן שֶׁבְּכוּלָּן - רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ מִקְרָא וּמִשְׁנָה, גְּמָרָא, הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת, דִּקְדּוּקֵי תּוֹרָה וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים, קַלִּים וַחֲמוּרִים וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת, תְּקוּפּוֹת וְגִימַטְרִיָּאוֹת, שִׂיחַת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְשִׂיחַת שֵׁדִים וְשִׂיחַת דְּקָלִים, מְשָׁלוֹת כּוֹבְסִין, מְשָׁלוֹת שׁוּעָלִים, דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן. דָּבָר גָּדוֹל - מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, דָּבָר קָטָן - הֲוָיוֹת דְּאַבַּיֵי וְרָבָא. לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ וְאוֹצְרוֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא". וְכִי מֵאַחַר שֶׁקָּטָן שֶׁבְּכוּלָּן כָּךְ, גָּדוֹל שֶׁבְּכוּלָּן - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמְרוּ עָלָיו עַל יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה - כָּל עוֹף שֶׁפּוֹרֵחַ עָלָיו מִיָּד נִשְׂרָף. **משנה** מִי שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ בַּסּוּכָּה וְשֻׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, שֶׁהָלְכוּ זְקֵנֵי בֵית שַׁמַּאי וְזִקְנֵי בֵית הִלֵּל לְבַקֵּר אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן הַחוֹרָנִית, וּמְצָאוּהוּ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ בַּסּוּכָּה וְשֻׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְלֹא אָמְרוּ לוֹ דָּבָר? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: מִשֶּׁם רְאָיָה?! אַף הֵם אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן הָיִיתָ נוֹהֵג - לֹא קִיַּמְתָּ מִצְוַת סוּכָּה מִיָּמֶיךָ. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה. קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ - חַיָּב בַּסּוּכָּה. מַעֲשֶׂה וְיָלְדָה כַּלָּתוֹ שֶׁל שַׁמַּאי הַזָּקֵן, וּפִיחֵת אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְסִיכֵּךְ עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה בִּשְׁבִיל קָטָן. **גמרא** מַהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "אֶזְרָח" - זֶה אֶזְרָח יא "הָאֶזְרָח" - לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים. "כָּל" - לְרַבּוֹת אֶת הַקְּטַנִּים. אָמַר מָר: "הָאֶזְרָח" - לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים. לְמִימְרָא דְּ"אֶזְרָח" בֵּין נָשִׁים בֵּין גְּבָרֵי מִשְּׁמַע? וְהָתַנְיָא: "הָאֶזְרָח" לְרַבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים הָאֶזְרָחִיּוֹת שֶׁחַיָּיבוֹת בְּעִינּוּי, אֲלַמָּא אֶזְרָח גְּבָרֵי מִשְּׁמַע! אָמַר רַבָּה: הִלְכְתָא נִינְהוּ, וְאַסְמְכִינְהוּ רַבָּנַן אַקְּרָאֵי. הֵי קְרָא וְהֵי הִלְכְתָא? וְתוּ, קְרָא לְמָה לִי, הִלְכְתָא לְמָה לִי? הָא סוּכָּה מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא, וְכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת! יוֹם הַכִּפּוּרִים - מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב נָפְקָא, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אָמַר קְרָא "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה"

כל עוף שפורח עליו מיד נשרף — שהדברים שמחים כנתינתם בסיני, שנתנה תורה באש. וכענין זה מצינו במדרש בעובדא דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה, ולידתה האש סביבם.

הלכתא נינהו — הלכתא היא גרסינן, לשון יחיד. דהדא מינייהו הלכתא, ותו לא. ובריש "בנות כותים" (נדה לב,א) גבי אין לי אלא אשה נקט לשון רבים, לפי שמסופק על שניהם הי מינייהו הלכתא.

השוה

אמר

תוספות

השוה הכתוב אשה לאיש — ואם תאמר: פרק קמא דערכין (ד,ב) דאמר: אין לי אלא איש שהעריך, אשה שהעריכה מנין? ובפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סו,א) גבי מקלל אביו ואמו, דאיצטריך לן "איש איש" לרבות אשה, דדריש לה מדכתיב איש תרי זימני, דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, תיפוק ליה מדהשוה אשה לאיש! וכן בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מו,ב) אין האשה נתלית, מדכתיב "איש", ולא אמרינן השוה אשה לאיש! ויש לומר: דלענין פרשה שנאמרה בלשון זכר הוא דאמרינן השוה הכתוב אשה לאיש, דאהא מייתי לה בריש תמורה (ב,ב) והכא גבי אזהרה. אבל היכא דכתיב "איש" — ממעטינן אשה. ומיהו, קשה: דבפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא מד,ב) אמר: שור שור שבעה — להביא שור האשה, גבי שור שהמית. ודתם לא כתיב ביה "שור איש" אלא דכתיב ביה "וגם בעליו יומת", וזה אינו אלא לשון זכר! ושמא יש בו שום יתור שהייתי ממעט ממנו אשה, אי לאו דרבי' רחמנא. אי נמי: משום דדרשינן בפרק "ארבעה וחמשה" (בבא קמא מד,א) נגיחה למיתה נגיחה לנזקין, הוה ילפינן מיתה מנזקין דכתיב בהו "כי יגח שור איש".

לרבות הגרים — דסלקא דעתך ישראל ולא גריס. כי האי גוונא אשכחן פרק "כל המנחות באות" (מנחות סא,ב ושם) גבי תנופה, דאמרי': אין לי אלא בני ישראל, גרים ועבדים משוחררים מניין — תלמוד לומר "המקריב". וכן בפרק "הערל" (יבמות עד,ב ושם), ובספ"ק דבריתות (ז,ב): "דבר אל בני ישראל אשה כי תזריע" אין לי אלא בני ישראל, גיורת ושפחה משוחררת מניין — תלמוד לומר "אשה". ותימה: דבפרק "אלו הן הנחנקין" (סנהדרין פו,א ושם) גבי גונב נפש אמרינן: "בני ישראל" — למעוטי למי שחציו עבד וחציו בני חורין, אבל כולו משוחרר — לא ממעט מבני ישראל. וכן בפרק "בנות כותים" (נדה לד,א): בני ישראל מטמאין בזיבה, ואין הנברים מטמאין בזיבה. אבל גרים ומשוחררים — לא ממעטי! וכן במנחות בפרק "שתי מדות" (צג,א ושם): בני ישראל סומכין ואין הנברים סומכין, אבל גרים ומשוחררים — סומכין. ובפרק קמא דערכין (ה,ב): בני ישראל מעריכין. ואין הנברים מעריכין ושמא בכל הני יש שום רבוי דמרבינן גרים ומשוחררים. **כאן** בקטן שהגיע לחינוך — כגון קטן שאינו צריך לאמו, אף על פי דמתניתין קתני לה בהדיא, דרך התלמוד להקשות ולתרץ כן. ודכוותיה פרק קמא דחגיגה (ד,א ושם) דדריש "כל זכורך" — לרבות הקטנים. ופריך: והתנן חוץ מחרש שוטה וקטן! ומשני: כאן — בקטן שהגיע לחינוך, דהיינו כדתנן התם: כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, ואם יכול לעלות — היינו הגיע לחינוך. וקסלקא דעתך דמקשה דכל קטן מרבי — משום דקרא סתמא כתיב מרבינא להו. ודכוותה בריש "בנות כותים" (נדה לב,א ושם), דאי לאו משום דבת שלש שנים ויום אחד לענין ביאה הלכתא הוה — מרבי אפילו בת יום אחד מדכתיב "ואשה" משום דקרא סתמא כתיב. והשתא הגיע לחינוך, דאמרינן בכל דוכתא — אין כולן שוים, אלא כל אחד לפי עניינו. דהכא אמרינן באין צריך לאמו, וגבי חגיגה שיכול לעלות, ובסוף "לולב הגזול" (סוכה מב,א) גבי לולב ביודע לנענע, וגבי ציצית ביודע להתעטף, וגבי תורה ביודע לדבר. **תשבו** כעין תדורו — רבא נמי דמפרש טעמא אחרינא גבי שומרי גנות לעיל (כו,א) לא פליג אהא ברייתא, כדפרישית שם. **ומשנן** בסוכה — לבאר טעם המשניות, והיינו התלמוד. ופריך: והא תנוי לבר ממטללתא לפי שצריך מחשבה ורוחב אויר! ומשני: דבגמרא נמי יש עיון, כגון דבר פלוני אסור ומותר. אבל לעיוני בטעמים — בר מסוכה.

רש"י

אמר אביי לעולם סוכה — לפטורא הלכתא היא. דאלו קרא חיובא קמרבי. דאזרח גברי הוא דמשמע, וה' לרבות את הנשים הוה לן למדרשינן, כדדרשינן ביום הכפורים. אלא שהלכה למשה מסיני פוטרתן. ודקתני: "האזרח" להוציא את הנשים — אסמכתא בעלמא הוא, ועיקר קרא לרבויי אתא, בדלקמן. ודקשיא לך למה לי הלכתא לפוטרן הא מצות עשה שהזמן גרמא הוא? איצטריך, סלקא דעתך כו'. **רבא אמר אצטריך** — מה התם נשים חייבות באכילת מצה, ואף על גבי דמצה מצות עשה שהזמן גרמא, דנפקא כדר' אלעזר בפסחים (מג,ב) שנאמר "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות" כל שישנו בבל תאכל חמץ — ישנו בקום אכול מצה, ונשים ישנן במצות לא תעשה, דהיינו אכילת חמץ. **והשתא דאמרת סוכה לפטורה הלכתא היא** — ולאו ממשמעותא, דאילו ה' דקרא רבוייא היא, קרא למה לי? כלומר, אמאי אתא ה' דסוכה? **לרבות את הגרים** — שחייבים בסוכה. **מדרב יהודה נפקא** — ולמה לי קרא, ה' דהאזרח לרבויי נשים לעינוי? **לתוספת עינוי** — שהצריך הכתוב להתחיל ולהתענות מבעוד יום. **הואיל ומעטיה קרא** — מלאו וכרת, דכתיב בעינוי (ויקרא כג) "בעצם היום הזה" — על עצמו של יום ענוש כרת, ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי. ומאזהרה נמי אימעוט בפרק בתרא דיומא (פא,א). נשים נמי למעטי, דלא ליחייבו ביה אפילו למצות עשה בעלמא. **קטן שהגיע לחינוך** — משאינו צריך לאמו. **אסמכתא בעלמא נינהו** — וקרא, לרבי אליעזר כדאית ליה — לרבות גר שנתגייר בינתים וקטן שגדל, דעושים סוכה בחולו של מועד, מה שאין שאר ישראל עושין. או לרבנן כדאית להו — שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת, ולהכשיר סוכה שאולה. הכי גרסינן: כל שניעור משנתו ואינו קורא אמא שאינו כרוך אחריה לקרותה בכל שעה שניעור. ופרכינן: **[אמא] גדולים נמי קרו** — כלומר, שאינו קורא לאמו? הוא דקרית ליה אין צריך לאמו הא אם קורא 'אמא' — צריך לאמו קרית ליה, אפילו גדול שאינו צריך לאמו רגיל לקרותה כשניעור. **אלא כל שניעור ואינו קורא אמא אמא** — שאינו כרוך אחריה לקרות ולשנות עד שתבא אליו, אבל קורא ושותק — לאו צריך לאמו הוא. **מעשה לפתור** — דהא קטן הצריך לאמו הוא, ואמאי פיחות וסיכך?

משנה סוכתו קבע — להיות כל עיקר דירתו בה. **מאימתי מותר לפנות** — הימנה ולירד. **משתסרח המקפה** — משתתקלקל המקפה. כל תבשיל קפוי, לא רך ולא עב קרוי מקפה. **משל לעבד כו'** — כלומר: גשמים היורדים בחג סימן קללה הם, משל לעבד כו'. **ושפך לו קיתון** — של מים על פניו. ובגמרא מפרש מי שפך למי.

גמרא ומשנן בסוכה — סובר למודו ומחתכו על בוריו, לעמוד דהיינו שמעתא דאמוראי, וסברא של טעמי משנה ובריתא, מה טעם זה חייב וזה פטור זה אסור וזה מותר. **מקרי ומתני** — לקרות שבכתב ולשנות משניות הערוכות ושגורות בפה. **במטללתא** — בסוכה. **ותנוי** — התלמוד דהוא סברא, לטרוח ולשנן. וכן שמעתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוקי שהן למדין מתוך דברי משנה דמדמו מלתא למלתא. **בר ממטללתא** — אם ירצה, דמצטער הוא, ומצטער פטור מן הסוכה. והאויר יפה לו להרחיב דעתו. קא סלקא דעתיה תנוי היינו משנן. **הא למיגרס כו'** — כלומר, תרי גווני שינון הוו, למיגרס גמרא הברורה לו כבר והיינו שמעתא — צריך סוכה, והיינו משנן. **לעיוני** — בר ממטללתא.

אלא מריבוי הלשון יש ללמוד שהִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנְשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה, שנאמר 'כִּי יֵעָשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם' שלכל חטאת הם שוים, וכיון שעל יום הכפורים חייבים עונש מלקות וכרת הרי נלמד מכלל זה שאף הנשים חייבות בו.

אָמַר אַבָּיֵי לְעוֹלָם סוּכָּה הִלְכְתָא שמשמעות אזרח היא לאנשים בלבד וכיון שהה' בא לרבות היה לנו לרבות נשים, אלא שהלכה למשה מסיני שנשים פטורות, [ומה שכתוב בברייתא האזרח להוציא את הנשים הוא אסמכתא שהרי ה' לרבות הוא בא ולא להוציא כמו שתפרש הגמרא להלן], וְמה שהקשינו הרי סוכה היא מצות עשה שהזמן גרמא ולמה הוצרכה ההלכה למשה מסיני לפוטרן, אִיצְטְרִיךְ משום שסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לומר שכיון שדרשו חכמים מן הפסוק (ויקרא כג מב) בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים 'תֵּשְׁבוּ' כְּעֵין תָּדוּרוּ שתהיה הישיבה בסוכה כעין הדירה בבית, אם כן יש לומר מַה בְּדִירָה דרך אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ לדור יחד, אַף בסוּכָּה על הָאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ לדור יחד, ואם כן אף הנשים יהיו חייבות בסוכה, קָא מַשְׁמַע לָן שלענין זה לא דרשו תשבו כעין תדורו ואין צריך שיהיו בסוכה איש ואשתו יחד.

רָבָא אָמַר תירוץ אחר, אִיצְטְרִיךְ הלכה למשה מסיני לפטור את הנשים לפי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שכיון שיָלִיף חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲמִשָּׁה עָשָׂר מֵחַג הַמַּצּוֹת ולמדים מזה חיוב אכילה בסוכה בלילה הראשון, יש ללמוד מכך גם שמה לְהַלָּן אף שמצה היא מצות עשה שהזמן גרמא, למדנו מן המקרא שנָשִׁים חַיָּיבוֹת, אַף כָּאן נָשִׁים חַיָּיבוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן ההלכה למשה מסיני שלענין זה לא נאמרה הגזירה שוה.

מקשה הגמרא: וְהַשְּׁתָא דְּאָמְרַת סוּכָּה הִלְכְתָא, קְרָא לָמָּה לִי – למה כתבה התורה ה' בתיבת האזרח. מתרצת הגמרא: לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים, שאף שבכל התורה הגרים חייבים בכל המצות כישראל ואין צריך ריבוי מיוחד, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שכאן כיון ש'הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל' אָמַר רַחֲמָנָא, משמע דווקא ישראל וְלֹא אֶת הַגֵּרִים, קָא מַשְׁמַע לָן האות ה' לרבות את הגרים שאף הם חייבים בסוכה.

מקשה הגמרא: לפי מסקנת הסוגיא, שהה' בתיבת 'האזרח' שנכתב בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לרבות נשים בא, לשם מה הוצרך ריבוי זה הרי מִהכלל דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל העונשים שבתורה נִפְקָא. מתרצת הגמרא: לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְתוֹסֶפֶת עֵינוּי – הפסוק בא ללמדנו שאף במצות תוספת עינוי מבעוד יום נשים בכלל, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שאף שנשים חייבות בעינוי ביום הכפורים, מכל מקום הוֹאִיל וּמִיעֵט רַחֲמָנָא לְעוּבר על תּוֹסֶפֶת עֵינוּי שהוא פטור מֵעוֹנֶשׁ כרת, וּמֵאַזְהָרָה – וגם אינו עובר בלא תעשה, ורק מצות עשה יש על תוספת עינוי, יש לומר שלֹא נִתְחַיְּבוּ נָשִׁים כְּלָל בתוספת זו, שהרי מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, קָא מַשְׁמַע לָן ה' של האזרח לרבות את הנשים לתוספת עינוי:

אָמַר מַר לעיל בברייתא, 'כָּל' לְרַבּוֹת אֶת הַקְּטַנִּים, שאף הם חייבים בסוכה. מקשה הגמרא: וְהָתְנַן במשנה להיפך נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא כָּאן בברייתא בְּקָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְגִיל חִינּוּךְ שכבר אינו צריך לאמו, ולכך חייבים, כָּאן במשנה בְּקָטָן שֶׁעדיין לֹא הִגִּיעַ לְחִינּוּךְ שעדיין הוא צריך לאמו, ולכך פטור מן הסוכה. מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שהפסוק 'כל' בא לרבות קטנים שהגיעו לחינוך, הרי אף קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִינּוּךְ מִדְּרַבָּנַן הוּא, ואיך דרשו חכמים לרבותו מן המקרא. מתרצת הגמרא: אכן קטן כזה אינו חייב אלא מִדְּרַבָּנַן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא:

שנינו במשנה: קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ כו': מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – מה שיעורו של קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ, עונה הגמרא: אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי כָּל שֶׁנִּפְנָה לבית הכסא וְאֵין אִמּוֹ מְקַנַּחְתּוֹ – שאינו זקוק לעזרתה. רַבִּי שִׁמְעוֹן [בֶּן לָקִישׁ] אוֹמֵר שיעורו הוא כָּל שֶׁנֶּעוֹר הקטן מִשְּׁנָתוֹ וְאֵינוֹ קוֹרֵא אִמָּא שכיון שאינו כרוך אחר אמו לקרוא לה, הרי הוא קטן שאינו צריך לאמו. מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שכל הקורא לאמו כשניעור הרי הוא עדיין צריך לאמו, והרי [אִמָּא] גְּדוֹלִים נַמִּי קָרוּ ואף שודאי אינו צריך לאמו עדיין רגיל לקרוא לאמו כשהוא ניעור. מתרצת הגמרא: אֶלָּא (אִימָּא) השיעור הוא כָּל שֶׁנֶּעוֹר וְאֵינוֹ קוֹרֵא אִמָּא אִמָּא שאינו כרוך אחריה לקרות שוב ושוב עד שתבוא אליו והוא קורא רק פעם אחת ואחר כך שותק, בזה מוכח שכבר אינו צריך לאמו:

שנינו במשנה: מַעֲשֶׂה וְיָלְדָה כַּלָּתוֹ כו': מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר את דבריהם והרי אמר התנא שדווקא אם הקטן אינו צריך לאמו חייב, מתרצת הגמרא: חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי וְשַׁמַּאי חולק על תנא קמא וּמַחְמִיר שכל קטן אף שאינו צריך לאמו חייב בסוכה לחנכו במצוות, ועל זה הביאה המשנה, וּמַעֲשֶׂה נַמִּי וְיָלְדָה כַּלָּתוֹ שֶׁל שַׁמַּאי הֵזִקֵּן וּפִתַּח אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְסִיכֵּךְ עַל הַמִּטָּה בִּשְׁבִיל הַקָּטָן.

משנה

כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים של חג הסוכות אָדָם עוֹשֶׂה את סוּכָּתוֹ קֶבַע על ידי שמעלה לשם את כליו הנאים ואוכל ושותה וישן שם וּבֵיתוֹ עֲרַאי – ובביתו הוא עושה את שימושיו הערעיים, ומניח שם את כלי האכילה המלוכלכים אחר שגמר לאכול בהם בסוכה. יָרְדוּ גְּשָׁמִים לתוך הסוכה, והוא רוצה לרדת לביתו מַאֵימָתַי מוּתָּר לְפַנּוֹת את עצמו מן הסוכה, מְשֶׁיִּרְדוּ כל כך הרבה גשמים עד שעל ידם תִּסָּרַח – תתקלקל ותפסד הַמַּקָּפָה – התבשיל הסמיך [כל תבשיל שאינו רך ולא עבה קרוי מקפה]. מָשָׁלוּ החכמים את הגשמים היורדים בחג שהם סימן קללה, ואמרו מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁבָּא לְמִזּוֹג כּוֹס לְרַבּוֹ וְשָׁפַךְ לוֹ רבו קִיתּוֹן של מים עַל פָּנָיו, להראות לו שאינו חפץ בשימושו, כן הגשמים היורדים בחג, הרי הם כמו ששפך הקב"ה מים על פנינו, להראות שאינו חפץ בישיבתינו בסוכה.

גמרא

תָּנוּ רַבָּנַן, כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים של סוכות אָדָם עוֹשֶׂה סוּכָּתוֹ קֶבַע וּבֵיתוֹ עֲרַאי, מפרשת הברייתא: כֵּיצַד, הָיוּ לוֹ כֵּלִים נָאִים מַעֲלָן לַסּוּכָּה, וכן אם היו לו מַצָּעוֹת נָאוֹת מַעֲלָן לַסּוּכָּה, אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמְטַיֵּיל עם אורחיו ואוהביו בַּסּוּכָּה. מפרשת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי שכל הדברים הללו הם בכלל מצות סוכה, דְּתָנוּ רַבָּנַן ממה שנאמר 'בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים' ולא נאמר בסוכות תהיו או תשכנו שבעת ימים, בא ללמדנו 'תֵּשְׁבוּ' כְּעֵין תָּדוּרוּ, שישיבה היא לשון עיכוב וישיבה קבועה, וּמִכָּאן אָמְרוּ חכמים כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים של החג עוֹשֶׂה אָדָם סוּכָּתוֹ קֶבַע וּבֵיתוֹ עֲרַאי. מפרשת הברייתא: כֵּיצַד עושה כן הָיוּ לוֹ כֵּלִים נָאִים מַעֲלָן לַסּוּכָּה, מַצָּעוֹת נָאוֹת מַעֲלָן לַסּוּכָּה, אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמְטַיֵּיל בַּסּוּכָּה, וּמְשַׁנֵּן את לימודו ומחתכו לעמוד על בוריו בַּסּוּכָּה.

משמע מהברייתא שכל לימודו ואף השינון שהוא פירוש דברי המשנה ודברי האמוראים יהיה בסוכה, מקשה הגמרא סתירה לכך: אֵינִי, וְהָאָמַר רָבָא, מִקְּרָא – לקרות תורה שבכתב וּמִתְּנָא – לשנות משניות השגורות בפה, צריך לעשותם דווקא בְּמִטַּלְּלֶתָא [־בתוך הסוכה], וְתַנּוּיֵי – לימוד התלמוד הכולל את ביאור סברת דברי המשנה מה טעם זה חייב וזה פטור, ואת דיני האמוראים הבאים מתוך העיון והדקדוק בדברי המשנה, על ידי שמדמים דבר לדבר, מותר לעשותו בַּר מִמְּטַלְּלֶתָא – מחוץ לסוכה, לפי שהאויר יפה לו להרחיב דעתו, ואם ישב בסוכה יצטער והמצטער פטור מן הסוכה, הרי שהעיון הוא מחוץ לסוכה, שלא כדברי הברייתא שהכל בסוכה. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא המצריכה סוכה בְּמִגְרָס בדברים הברורים כבר, שאין לו שום צער בישיבתו בסוכה. וְהָא מה שאמר רבא שאין צריך סוכה בְּעָיוּנֵי בדברים שעדיין אינם ברורים כל כך שהוא מצטער בישיבתו בסוכה ולכן פטור מסוכה.

מביאה הגמרא ראיה שגם בתלמוד יש דברים שאינם צריכים עיון [ואותם צריך ללמוד בסוכה] ויש דברים הצריכים עיון [והם אינם חייבים בסוכה]: כִּי הָא (דרבה) [דְּרָבָא וְרַמִּי] בַּר חָמָא כִּי הֲווּ קָיְימִי מִקַּמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא אחר שלימדם תלמוד, תחילה היו מְרַחֲמֵי בְּגֻמְרָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – חוזרים במהירות על עיקרי הדינים ששמעו מפיו מה מותר ומה אסור, וְהָדַר [־ואחר כך] מְעַיְּינֵי בִּסְבָרָא להבין מה טעמו של כל דבר ואם יש מה להקשות, הרי שאף בתלמוד עצמו שהם דברי האמוראים שייכים שני סוגי הלימוד הן שינון והן עיון.

אָמַר רָבָא, מָאנֵי מִשְּׁתְיָא – כלי שתיה, כגון כוסות מותר להשאירם בְּמִטַּלְּלְתָּא – בסוכה, לפי שאינם מאוסים, אבל מָאנֵי מֵיכְלָא – כלי אכילה כגון קערות לאחר שגמרו לאכול בהן צריך להוציאן לבַּר [־חוץ] מִמְּטַלְּלְתָּא לפי שהם מאוסים. חַצְבָּא כד של חרס ששואבין בו מים וְשָׁחִיל דלי של עץ ששואבים בו, אף שהם כלי שתיה צריך שיהיו בַּר מִמְּטַלְּלְתָּא ואין להכניסם כלל לסוכה, וּשְׁרָנָא - נר בְּמִטַּלְּלְתָּא – בתוך הסוכה, וְאָמְרִי לֵהּ - ויש שאמרו בַּר מִמְּטַלְּלְתָּא ואסור להכניסו לתוך הסוכה, וְלֹא פְּלִיגִי אלא הָא בְּסוּכָּה גְּדוֹלָה אז מקומו בתוך הסוכה כדי להאיר, הָא בְּסוּכָּה קְטַנָּה שיש בה רק שיעור מצומצם של שבעה טפחים על שבעה טפחים, שם אסרו חכמים להניח הנר בתוך הסוכה שמא תישרף סוכתו ונמצא בטל ממצות סוכה:

שנינו במשנה: יָרְדוּ גְּשָׁמִים מאימתי מותר לפנות, משתסרח המקפה: תָּנָא מה ששנינו במשנה שהשיעור לצאת מהסוכה הוא משתסרח המקפה, הכוונה היא אפילו מִשֶּׁתִּסְרַח הַמִּקְפָּה שֶׁל גְּרִיסִין אף שממהרת להתקלקל במעט גשמים, ואין צריך שיתקלקלו כל המאכלים האחרים. אַבָּיֵי הֲוָה קָא יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף בִּמְטַלְּלְתָּא, נָשַׁב זִיקָא - נשבה הרוח וְקָא מַיְיתֵי צִיבְוָתָא - והשירה קיסמין מהסכך לתוך המאכל, אָמַר לְהוּ רַב יוֹסֵף ליושבים לפניו פַּנּוּ לִי מָאנֵי מֵהָכָא – פנו לי הכלים מכאן ונצא מן הסוכה, אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי איך מותר לעשות כן, וְהָא תְּנַן שמותר להתפנות רק מִשֶּׁתִּסְרַח הַמִּקְפָּה ואנו עדיין לא הגענו למצב כזה, אָמַר לֵיהּ לְדִידִי כֵּיוָן דַּאֲנִינָא דַּעְתַּאי – שאני אנין דעת ואיני יכול לסבול שום דבר מיאוס, אף בשיעור מועט כזה כְּמִי שֶׁתִּסְרַח הַמִּקְפָּה דָּמֵי לִי, ומותר לי לצאת מן הסוכה.

תָּנוּ רַבָּנַן, הָיָה אוֹכֵל בַּסּוּכָּה וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְיָרַד מסוכתו שהיתה בעליה לגמור את סעודתו בתוך הבית, וכשישב לו פסקו הגשמים אֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ להפסיק את סעודתו וַלַּעֲלוֹת לסוכה עַד שֶׁיִּגְמוֹר את סְעוּדָתוֹ, וכן אם הָיָה יָשָׁן תַּחַת הַסּוּכָּה וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְיָרַד ושכב בבית, אֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת עַד שֶׁיָּאוֹר. מסתפקת הגמרא: אִיבַּעְיָא לְהוּ איך היא הגירסא בברייתא ועד מתי אינו מחויב לעלות, האם עַד שֶׁיָּעוֹר ויקיץ משנתו, וכל שהקיץ משנתו אפילו הוא בחצי הלילה, צריך לקום משנתו ולעלות לסוכה, אוֹ שהשיעור הוא עַד שֶׁיָּאוֹר היום והוא עלות השחר, וקודם לכן אפילו הקיץ משנתו אינו צריך לעלות לסוכה. תָּא שְׁמַע ששנינו בברייתא אחרת שהשיעור הוא עַד שֶׁיָּאוֹר וְיַעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, ולפי הגירסא הזו קשה, תַּרְתֵּי – שני שיעורים אלו סותרים זה את זה, שעד שיאור משמע שצריך שיאור כל המזרח, והשיעור של עליית עמוד השחר הוא קודם לזה, אֶלָּא על כרחך אֵימָא [־תאמר] שהגירסה הנכונה בברייתא היא עַד שֶׁיָּעוֹר וְיַעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, הרי ששני השיעורים נאמרו בו יחד, וכל זמן שלא עלה עמוד השחר אף שהתעורר משנתו אינו צריך לעלות לסוכה, וכן אם עלה עמוד השחר ועדיין לא התעורר, אין מקיצין אותו משנתו:

שנינו במשנה: מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו: אִיבַּעְיָא לְהוּ מה כוונת דברי המשל, מִי שָׁפַךְ לְמִי, האם העבד שפך קיתון על פני רבו כלומר שלא שימשו בהוגן, והנמשל הוא שהקב"ה מראה על ידי ירידת הגשמים שאין ישראל עובדים אותו כשורה, ואין ישיבתן בסוכה רצויה לפניו והרי היא משולה אצלו לשפיכת קיתון על פני הרב. או שהמשל הוא ששפך הרב קיתון על פני העבד, והרי הוא כאומר לו צא מלפני שאין רצוני בשימושך, וכן בנמשל ירידת הגשמים היא שפיכת הקיתון, והיינו שהקב"ה מראה בירידת הגשמים כאומר לישראל צאו מן הסוכה שאין רצוני שתקיימו מצות סוכה. פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע דִּתְנִיָא שָׁפַךְ לוֹ קִיתּוֹן עַל פָּנָיו וְאָמַר לוֹ אִי אֶפְשִׁי בְּשִׁמּוּשְׁךָ. מפורש כהצד שהקדוש ברוך הוא מראה על ידי ירידת הגשמים שאין רצונו שנשב בסוכה.

תָּנוּ רַבָּנַן, בְּזְמַן שֶׁהַחַמָּה לוֹקָה שלפעמים מסתירה הלבנה מעט מאור השמש והרי זה נראה כמו שהשמש לוקה, הרי זה סִימָן רַע לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה לַעֲבָדָיו וְהִנִּיחַ פָּנָם לִפְנֵיהֶם, ובאמצע הסעודה כָּעַס עֲלֵיהֶם וְאָמַר לַעֲבָדוֹ טוֹל פָּנָם מִפְּנֵיהֶם וְהוֹשִׁיבָם בַּחוּשֶׁךְ, כמו כן כשהחמה לוקה ואינה מאירה כל כך הרי זה סימן שהקב"ה כועס על העולם. תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל זְמַן שֶׁמְּאוֹרוֹת לוֹקִין הרי זה סִימָן רַע לְשׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, [־לישנא מעליא, והכוונה לישראל עצמם] מִפְּנֵי שֶׁמְּלוּמָּדִין בְּמִכּוֹתֵיהֶן, שהם רגילים ללקות יותר מכולם, מָשָׁל לְסוֹפֵר – מלמד תינוקות שֶׁבָּא לְבֵית הַסֵּפֶר וּרְצוּעָה בְּיָדוֹ להכות, מִי דּוֹאֵג, מִי שֶׁרָגִיל לְלִקּוֹת בְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא דּוֹאֵג, ולכך ישראל צריכים לדאוג יותר מכולם.

תָּנוּ רַבָּנַן, בְּזְמַן שֶׁהַחַמָּה לוֹקָה, הרי זה סִימָן רַע רק לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אבל אם הלְבָנָה לוֹקָה הרי זה סִימָן רַע לְשׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹנִין סדר חודשים ושנים לַלְּבָנָה - לפי הילוך הלבנה, ויש להם שייכות עמה, וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מונים שנים לַחַמָּה - לפי הילוך החמה. אם לוֹקָה החמה כשהיא בַּמִּזְרָח – בבוקר, הרי זה סִימָן רַע לְיוֹשְׁבֵי מִזְרָח, ואם לקתה החמה כשהיא נמצאת בַּמַּעֲרָב הרי זה סִימָן רַע לְיוֹשְׁבֵי מַעֲרָב, וכשלקתה חמה בחצות היום כשהיא נמצאת בָּאֶמְצַע הָרָקִיעַ ועומדת בראש כל אדם, הרי זה סִימָן רַע לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. ואם אירע שפָּנָיו של חמה אדומים ודומין לְדָם, הרי זה סימן שֶׁחֶרֶב בָּא לְעוֹלָם, שעל ידו נשפך דם, ואם פניו של החמה דומות לְשַׂק שהיא דומה לשחור, הרי זה סימן שחִיצֵי רָעָב בָּאִין לָעוֹלָם, והרי הם משחירים פני הבריות, ואם פני החמה דומין לָזוּ וְלָזוּ שהם אדומות וגם נוטות לשחור, הרי זה סימן שֶׁחֶרֶב וְחִיצֵי רָעָב ביחד בָּאִין לָעוֹלָם. ואם לָקָה החמה בִּכְנִיסָתוֹ – בשעת השקיעה, הרי זה סימן שהפּוּרְעָנוּת שׁוֹהָה לָבֹא, כמו שעבר כל היום ולא נראה שום סימן פורענות עד סמוך לשקיעתו, כן יעבור זמן רב עד שתבוא הפורענות, אבל אם כבר בִּיצִיאָתוֹ – בשעת הזריחה לקה, הרי זה סימן שהפורענות מְמַהֶרֶת לָבֹא, כדרך שהסימן מיהר לבוא, וְיֵשׁ אוֹמְרִים חִילּוּף הַדְּבָרִים שאם לקה בכניסתו ושקיעתו ערבית, כשם שאין לחמה עוד שהות לשרת ביום, כך אין לפורענות שהות להמתין אלא מיד הוא בא, ואם ביציאתו לזרוח הוא לוקה כשם שיש לחמה שהות הרבה כל היום כך הפורענות שוהה לבוא. וְאֵין לְךָ כָּל אוּמָּה וְאוּמָּה שֶׁלּוֹקָה שֶׁאֵין אֱלֹהֶיהָ והוא שרה המליץ בעדה [כגון סמאל שהיה שר של עשו] לוֹקָה ונענש עִמָּהּ, כמו שֶׁנֶּאֱמַר בזמן שהכה ה' את מצרים 'וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים'. וּבְזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין מִתְיָרְאִין מִכָּל אֵלּוּ הסימנים, שֶׁנֶּאֱמַר 'כֹּה אָמַר ה' אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחָתּוּ, כִּי יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה', ודורשים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים יֵחַתּוּ מאותות השמים, וְאֵין יִשְׂרָאֵל יֵחַתּוּ מאותם אותות בזמן שעושין רצונו של מקום ואינם הולכים בדרך הגוים.

תָּנוּ רַבָּנַן, כִּשְׁכִּיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים חַמָּה לוֹקָה, עַל אַב בֵּית דִּין שֶׁמֵּת וְאֵינוֹ נִסְפָּד כַּהֲלָכָה, וְעַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה שֶׁתפסה אחד לשכב עמה וְצָעֲקָה בְּתוֹךְ הָעִיר וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ, וְעַל מִשְׁכַּב זְכוּר ששכבו שני זכרים יחדיו, וְעַל שְׁנֵי אַחִין שֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָן כְּאֶחָד. וּכְשֶׁכִּיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים מְאוֹרוֹת – הירח וכוכבים לוֹקִין, עַל כּוֹתְבֵי פְּלַסְתֵּר - שמזייפים שטרות ומטילים על אדם דופי על ידי שכותבים בשמו מה שלא ציוה, וְעַל מְעִידֵי עֵדוּת שֶׁקֶר, וְעַל מְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שאסרו חכמים (ב"ק עט) לגדלם בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שהם מחריבים הארץ שאי אפשר לשומרם מלרעות בשדות אחרים, וְעַל קוֹצְצֵי אִילָנוֹת טוֹבוֹת הראויים למאכל, ואפילו שלהם שעוברים הם על איסור בל תשחית, ונראין כבועטין בברכת השם והשפעת טובו. וּכְשֶׁכִּיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים נִכְסֵי בַּעֲלֵי

המשך בעמוד רב

כי הא כו' — דבשמעתא איכא נמי ריהטא בלא טרחא, ואיכא עיון בטרחא. **כי** הוו קיימי **מקמיה דרב חסדא** — בתר דאגמרינהו שמעתתא. **מרהטי בגמרא** — מה ששמעו מפיו: דבר פלוני אסור, דבר פלוני מותר. **והדר מעייני בסברא** — מה טעמו של דבר, ואם יש להשיב כלום. **מאני משתיא** — כוסות. **במטללתא** — לפי שאינן מאוסים. **מאני מיכלא** — קערות, לאחר שאכלו בהן צריך להוציאן. **לבר ממטללתא** — חוץ לסוכה. **חצבא** = כד של חרס ששואבין בו המים. **ושחיל** = דלי של עץ. **שרגא** = נר של חרס, שקורין *קרושיי"ל. **סוכה קטנה** — של שיעור מצומצם, שבעה טפחים, אסור להניחן בתוכה. **מקפה של גרסין** — ממהרת לקלקל בגשמים מעט. **ציבורתא** = קסמין של סכך, היה משיר על המאכל. רב יוסף מאניני דעת הוה, דתניא בפ' "ערבי פסחים" (פסחים קיג,ב): שלשה חייהן אינן חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת, שאינם יכולין לסבול שום דבר מיאוס, ואמר רב יוסף כולהו איתנהו בי. **וירדו גשמים** — וירד מן הסוכה לגמור סעודתו בבית, וכשישב לו פסקו גשמים — אין מטריחין אותו להפסיק ולעלות עד שיגמור. **איבעיא להו עד שיאור** — עד שיעלה עמוד השחר. **או עד שיעור** — משיעתו. הא אם הקיץ, אפילו היה בחצי הלילה — יקום משיעתו, ויעלה וישן בסוכה. **תא שמע עד שיאור ויעלה עמוד השחר** — ועל כרחיך עד שיעור הוא דתניא בה, דאם לא כן — מאי ויעלה עמוד השחר? **תרתי** — בתמיה: שני דברים אלו הן סותרים זה את זה, שיאור משמע שהאיר לו המזרח, ועלה עמוד השחר — משמע קודם לכן. **אלא** — על כרחך שיעור קתני, והכי קאמר: עד שיעור משיעלה עמוד השחר. לאפוקי אם הקיץ משיעתו בלילה, דאין מטריחין. ואם עלה השחר ולא ניער — אין מקיצין אותו. **מי שפך למי** — עבד לרבו, והכי קאמר: משל לעבד שהיה עושה לרבו עבדות, שאינו עובדו כהוגן, כך בידוי שאין ישראל עובדין כשורה. או דלמא הכי קאמר: ושפך לו רבו קיתון על פניו, לומר: צא מלפני, דאי אפשי בשמושך. וירידת גשמים היא שפיכת קיתון. ומכל מקום סימן קללה הוא. ומידהו, פירושא דמתניתין מיבעיא לן: שפיכת הקיתון מאי היא, ישיבת הסוכה או ירידת גשמים? **בזמן שהחמה לוקה כו'** — משום דאיירי הכא בסימני קללה נקט לה. **והניח פנס** = **לנטירנ"א. **והושיבם בחשך** — כך כשהחמה לוקה אינה מאירה כל כך. **מפני שמלומדים במכותיהם** — כל מיני פורענויות הבאין בעולם יש להם לישראל לדאוג ולומר: לא בא סימן זה אלא בשבילנו יותר משאר אומות, מפני שהן רגילים ללקות יותר מכולם. **משל לסופר** — מלמד תינוקות. **ורצועה בידו** — להכות. **מי דואג** — אי זה מהן ירא — שרגיל ללקות. **לוקה במזרח** — בבקר, כשהחמה במזרח. **באמצע הרקיע** — בחצות היום, כשעומדת בראש כל אדם. **לשק** — עשוי מנוצה של עזים, והוא דומה לשחור. **חיצי רעב** — משחירין פנים. **לקה בכניסתו** — בשקיעתו. **פורענות שוהה לבא** — כדרך ששוהה הסימן, להראות עד כלות היום. **ביציאתו פורענות ממהרת לבא** — כדרך שמיהר הסימן לבא. **ויש אומרים חילוף הדברים** — לקה בכניסתו ערבית — פורענות ממהרת לבא, שהסימן כשם שאין לו שהות לשמש ביום שסמוך לשקיעתו הוא — כך אין שהות לפורענות לבא ביציאתו. שחרית — פורענות שוהה לבא, כשם שיש לחמה עוד שהות ביום. **אלהיה** — שרה המליץ בעדה, כגון סמאל שהיה שר של עשו. **אל דרך הגוים אל תלמדו** — לעשות כמעשיהם, ומשתעשו רצונו — "מאותות השמים אל תחתו". **בשביל ארבעה דברים** — לא שמעתי טעם בדבר. **מאורות** — ירח וכוכבים. **כותבי פלסתר** — שטרות מזויפים ומכתבי עמל, לשון דופי על אדם, לכתוב בשמו מה שלא צוה. **מגדלי בהמה דקה** — מחריבין את הארץ, שאין יכולין לשמרם מלרעות בשדה חבירהם. **ועל קוצצי אילנות טובות**. **ובשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות: על משחי שטרות פרועים ועל מלוי ברבית, ועל** ועל

מנא דמיכלא — קערות, לאחר שאכלו בהן — צריך להוציאם מן הסוכה משום מיאוס, כך פירש בקונטרס. ויש מפרשים: כגון קדירות ואגני דלישא, ותעמא דכעין תדורו בעינן, והני אין רגילין להיות בבית דירה, אלא בית יש להם לבדם. וכן פירש בעל הלכות גדולות: כגון קדרי ושפודא ובי טוי ובי תפי. **ואמרי** לה בר ממטללתא — אין שרגא מעניינא דאחרים, דמנא דמיכלא בר ממטללתא — היינו בשעה שאין משתמש בהן, דבשעת סעודה אוכל בקערה בסוכה. אבל שרגא — בעודו דולק ומשתמש לו לאורו אסור, כדמוכח לקמן פרק "לולב וערבה" (מה,א ושם) דתנן גבי שביעי של חג: גמר מלאכול — לא יתיר סוכתו, משום דאי מתרמי ליה סעודתא אביל בגווה. אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני בבוד יום, שמראה כמבין עצמו לקראתו למקום שיסעוד שם הלילה. ואמרינן בגמרא: אין לו מקום להוריד כלי וצריך לאכול בה ביום טוב האחרון מה יעשה, ויוכיח שאינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה שמונה ימים — מדליק בה את הנר. ומדחשיב לה היכירא בשעת הדלקה — שמע מינה דאסור בחג. ושמא היינו טעמא, דמשום דמוקמינן בסוכה קטנה וחיישינן שמא תשרף סוכתו. ותדע, דהדלקה דוקא, מדלא נקט מעייל את הנר, כדנקיט התם מעייל בה מאני מיכלא.

הדרן עלך הישן

1 כִּי הָא דְּרַבָּה בַּר חָמָא כִּי הָווּ קָיְימִי מִקַּמֵּיהּ דְּרַב
2 חִסְדָּא מְרַהֲטֵי בְּגִמְרָא בַּהֲדֵי הָדְדֵי, וְהָדַר מְעַיְּינֵי
3 בְּסִבְרָא. אָמַר רָבָא: מָאנֵי מִשְׁתְּיָא בְּמִטַּלַלְתָּא, מָאנֵי
4 מֵיכְלָא - בַּר מִמְּטַלַלְתָּא. חַצְבָא וְשָׁחִיל - בַּר
5 מִמְּטַלַלְתָּא, וּשְׁרַגָּא בְּמִטַּלַלְתָּא. וְאָמְרִי לָהּ: בַּר
6 מִמְּטַלַלְתָּא. וְלָא פְּלִיגִי: הָא - בְּסוּכָּה גְּדוֹלָה, הָא -
7 בְּסוּכָּה קְטַנָּה. "יֵרְדוּ גְּשָׁמִים". תָּנָא: מִשֶּׁהִטְרִיחַ הַמִּקְפָּה
8 שֶׁל גְּרִיסִין. אַבָּיֵי הֲוָה קָא יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף
9 בְּמִטַּלַלְתָּא נְשַׁב זִיקָא וְקָא מְיַיתֵי צִיבּוּרְתָּא. אֲמַר לְהוּ
10 רַב יוֹסֵף: פַּנּוּ לִי מָאנֵי מֵהָכָא. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְהָא
11 תְּנַן מִשֶּׁהִטְרִיחַ הַמִּקְפָּה! אֲמַר לֵיהּ: לְדִידִי, כֵּיוָן דַּאֲנִינָא
12 דַּעֲתַאי - כְּמִי שֶׁהִטְרִיחַ הַמִּקְפָּה דָּמֵי לִי. תָּנוּ רַבָּנַן: הָיָה
13 אוֹכֵל בַּסּוּכָּה וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְיָרַד - אֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ
14 לַעֲלוֹת עַד שֶׁיִּגְמוֹר סְעוּדָתוֹ. הָיָה יָשֵׁן תַּחַת הַסּוּכָּה
15 וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְיָרַד - אֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת עַד
16 שֶׁיֵּאוֹר. אִיבַּעְיָא לְהוּ: עַד שֶׁיֵּעוֹר, אוֹ עַד שֶׁיֵּאוֹר? תָּא
17 שְׁמַע: עַד שֶׁיֵּאוֹר, וְיַעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. תַּרְתֵּי?! אֶלָּא אֵימָא: עַד שֶׁיֵּעוֹר וְיַעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר.
18 "מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה". אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִי שָׁפַךְ לְמִי? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: שָׁפַךְ לוֹ רַבּוֹ קִיתּוֹן
19 עַל פָּנָיו, וְאָמַר לוֹ: אִי אֶפְשִׁי בְּשִׁמּוּשֶׁךָ. תָּנוּ רַבָּנַן: בְּזְמַן שֶׁהַחַמָּה לוֹקָה - סִימָן רַע לְכָל הָעוֹלָם
20 כּוּלוֹ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה - לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה לַעֲבָדָיו, וְהִנִּיחַ פָּנָס לְפָנֵיהֶם,
21 כְּעַס עֲלֵיהֶם וְאָמַר לְעַבְדּוֹ: טוֹל פָּנָס מִפְּנֵיהֶם וְהוֹשִׁיבֵם בַּחֹשֶׁךְ. תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל
22 זְמַן שֶׁמְּאוֹרוֹת לוֹקִין - סִימָן רַע לְשׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁמְּלוּמָּדִין בְּמַכּוֹתֵיהֶן. מָשָׁל לְסוֹפֵר
23 שֶׁבָּא לְבֵית הַסֵּפֶר וּרְצוּעָה בְּיָדוֹ, מִי דּוֹאֵג - מִי שֶׁרָּגִיל לְלִקּוֹת בְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא דּוֹאֵג. תָּנוּ
24 רַבָּנַן: בְּזְמַן שֶׁהַחַמָּה לוֹקָה - סִימָן רַע לַגּוֹיִם, לְבָנָה לוֹקָה - סִימָן רַע לְשׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
25 מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹנִין לַלְּבָנָה וְגוֹיִם לַחַמָּה. לוֹקָה בַּמִּזְרָח - סִימָן רַע לְיוֹשְׁבֵי מִזְרָח, בַּמַּעֲרָב -
26 סִימָן רַע לְיוֹשְׁבֵי מַעֲרָב, בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ - סִימָן רַע לְכָל הָעוֹלָם כּוּלוֹ. פָּנָיו דּוֹמִין לְדָם - חֶרֶב
27 בָּא לָעוֹלָם, לְשַׁק - חִיצֵי רָעָב בָּאִין לָעוֹלָם, לְזוֹ וְלְזוֹ - חֶרֶב וְחִיצֵי רָעָב בָּאִין לָעוֹלָם. לָקָה
28 בִּכְנִיסָתוֹ - פּוּרְעָנוּת שׁוֹהָה לָבֹא, בִּיצִיאָתוֹ - מְמַהֶרֶת לָבֹא. וְיֵשׁ אוֹמְרִין חִילּוּף הַדְּבָרִים. וְאֵין
29 לְךָ כָּל אוּמָּה וְאוּמָּה שֶׁלּוֹקָה שֶׁאֵין אֱלֹהֶיהָ לוֹקֶה עִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה
30 שְׁפָטִים". וּבְזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין מִתְיָרְאִין מִכָּל אֵלּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה אָמַר
31 ה' אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחָתּוּ כִּי יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה" גּוֹיִם יֵחַתּוּ
32 וְאֵין יִשְׂרָאֵל יֵחַתּוּ. תָּנוּ רַבָּנַן: בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים חַמָּה לוֹקָה: עַל אַב בֵּית דִּין שֶׁמֵּת וְאֵינוֹ
33 נִסְפָּד כַּהֲלָכָה, וְעַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה שֶׁצָּעֲקָה בָּעִיר וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ, וְעַל מְשַׁכֵּב זָכוּר, וְעַל שְׁנֵי
34 אַחִין שֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָן כְּאֶחָד. וּבִשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים מְאוֹרוֹת לוֹקִין: עַל כּוֹתְבֵי פְּלַסְתֵּר, וְעַל מְעִידֵי
35 עֵדוּת שֶׁקֶר, וְעַל מְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְעַל קוֹצְצֵי אִילָנוֹת טוֹבוֹת. וּבִשְׁבִיל אַרְבָּעָה
36 דְּבָרִים נִכְסֵי בַּעֲלֵי בָתִּים נִמְסָרִין לַמַּלְכוּת: עַל מַשְׁחֵי שְׁטָרוֹת פְּרוּעִים וְעַל מַלְוֵי בְּרִבִּית,

ועל

תוספות

לולב יבש פסול — ומפרש בגמרא משום דאיתקש לולב לאתרוג, דכתיב ביה "הדר". ולא כמו שפירש הקונטרס משום דכתיב (שמות טו) "זה אלי ואנוהו" — דאין "ואנוהו" אלא לבתחלה, ולא מיפסל בהבי, כדמוכח פרק קמא (סוכה יא,ב), דאמרי רבנן: לולב מצוה לאוגדו משום שנאמר "זה אלי ואנוהו", לא אגדו — כשר. והאי יבש דהכא אין לפרש כמו יבש דפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה כט,ב), דתנן החרצנים של נברים, יבשים — מותרים, ומפרש בגמרא: יבשים לאחר שנים עשר חדש, דהא אמרינן לקמן (לז,א) גבי הדס יבש: יבשו רוב עליו ונשתייר שם שלשה בדי עלין לחזין — כשירין. אלמא: אין היבשות תלוי בשנים עשר חדש. אלא יש לומר: יבשות דהכא כמו יבשות אזן בבור, דתנן בפרק "על אלו מומין" (בכורות לז,א) רבי יוסי בן המשולם אומר: יבשה עד שתהא נפרכת בצפורן.

נקטם ראשו — לכאורה מיירי בשני עלין האמצעיים היוצאין מראש השדרה. אבל קשיא, דבגמרא (לב,א) קאמר רבי יהושע בן לוי: ניטלה התיומת פסול, והן אותן העלין האמצעיים. והא אפילו בנקטם ראשו פסול — כל שכן נטלו לגמרי! וצריך לומר דנקטם ראשו מיירי ברוב העלין העליונים. אי נמי, אצטריך ליה לרבי יהושע בן לוי לאשמועינן ניטלה, דסלקא דעתיה דחשיב הדר טפי מנקטם. אי נמי: ניטלה אחת מן התיומות, דבנקטם לא מיפסלה אאם כן נקטמו שתיהן.

נפרצו עליו — ברוב עלין איירי, כדתניא בתוספתא (פרק שני). ופירש בקונטרס: שנפרצו מן השדרה שלו, ואינן מחוברין אלא על ידי אגודה. משמע שרוצה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה. ולא משמע כן בגמרא, דאמרינן: נפרצו — דעביד כי חופיא. והעלין שנתלשו מן השדרה הוצי מיקרו, כדאמרינן בגמרא (לז,ב) אמר רבה: לא (ליגוד) איניש לוליבא בהושענא דמשתיירי הוצי, והוי חציצה. כלומר: אם ארוך הוא יותר מדאי מן הערבה, ובא לקצץ מתחת — לא יקצץ בעודו באגודו, דמשתיירי עלי הלולב כשנתלש מן השדרה על ידי הקציצה. ומן ההוצין עושין חופיא, כדאמרינן ב"הגוזל קמא" (בבא קמא צו,א): האי מאן דגזל לוליבא מחבריה ועבדינהו הוצי — קני, מעיקרא לוליבא והשתא הוצי. הוצי ועבדינהו חופיא — קני, מעיקרא הוצי והשתא חופיא. והיינו שחלק כל עלה ועלה לשנים, לפי שכל עלי הלולב כפולים, ועמד וחלק אותם, שכן דרך לעשות חופיא.

קפסיק ותני לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני — משמע דדייק מדקתני סתם, ולא מפליג. ותימה: הא אמרינן לקמן (לד,ב) ניקב וחסר כל שהוא — פסול, אף על גב דביום טוב שני כשר, כדאמרינן לקמן (לו,ב) בגמרא, דר' חנינא מטביל ביה ונפיק ביה. ומוקי מתניתין ביום טוב ראשון. ואי דייק מדקתני גזול, ולא קתני שאול — הא לקמן בסוף הסוגיא דייק רב נחמן בר יצחק הכי, אבל הכא לא אסיק אדעתיה. ואי משום דקתני גזול דומיא דיבש — הכי נמי גבי נקב קתני: עלתה חזזית על רובו דמפסיל אף ביום טוב שני משום הדר. ומיהו, בירושלמי משמע קצת דמשום חזזית לא מיפסיל אלא ביום טוב ראשון, דמסיק עלה רבי יצחק בר נחמן בשם ר' שמואל: כל הפסולין אינן פסולין אלא ביום טוב ראשון בלבד. תמן אמרין: רובו מצד אחד, חוטמו כרובו, והיינו במקום אחד, דאמרינן לקמן (לה,ב) גבי חזזית. ומיהו, אי יום ראשון דווקא — על כרחך הדר הוא, ולא מיפסיל אלא משום דחשיב כחסר, ולא מטהבר כלל. ויש לומר: דר' חנינא לית ליה האי קפסיק ותני כמו שמואל דשמעתין, דמוקי מתניתין דגזול ביום טוב ראשון ומכשיר ביום טוב שני. אי נמי: ברישא דמשנה שייך לדקדק מדתני סתם ולא מפליג, אבל בולהו אחריני, איידי דלא מפליג ברישא — לא מפליג בסיפא, ושונה דבריו סתם, אף על פי שיש לחלק.

בעינן הדר וליבא — משמע דפשיטא ליה דבעינן הדר לבולהו יומי, ו"לבם" משלבם לא מיתוקם אלא ביום טוב ראשון. וכן "ולקחתם" דממעטינן מיניה חסר, דבעינן לקיחה תמה — לא מיפסיל אלא ביום טוב ראשון, כדקאמרינן לקמן בפירקא (לו,ב): ר' חנינא מטביל ביה ביום טוב שני ונפיק ביה. ותימה? מאי שנא זה מזה? הא בולהו בהדי הדדי כתיבי בחד קרא, "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר"! ואי משום דמשמע ליה דהני דכתיבי מקמי "ביום ראשון" עליה קיימי, אבל "הדר" בתריה כתיב — אכתי קשיא, מדכתיב "ולקחתם" דרשינן ב"הקומץ רבה" (מנחות כז,א) ולקמן בפירקין (לד,ב): דארבעה מינין שבולבל מעכבין זה את זה, דבעינן לקיחה תמה ובשילהי פירקין (מא,ב), ובריש "לולב וערבה" (סוכה מג,א) דרשינן נמי, מדכתיב "ולקחתם" לשון רבים שתהא לקיחה לכל אחד ואחד, מדלא כתיב "ולקחת" לשון יחיד, כי היכי דדרשינן פרק "רבי ישמעאל" (מנחות סה,ב): ספירה לכל אחד ואחד מדכתיב "וספרתם". ואם כן, בשאר הימים תיסגי במין אחד, ובלקיחה של אחד בשביל כולם! לכך נראה דהיינו טעמא: משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין, ושאר יומי דרבנן זכר למקדש, כדאיתא בריש "לולב וערבה" (סוכה מד,א). הלכך, בעיקר הלקיחה כגון ארבעה מינין, ולקיחה לכל אחד — תקון בשאר יומי כעין דאורייתא, וכן בהדר משום הדור מצוה. אבל בחסר ובשאול — לא תקון, ובגזול — פלוגתא דשמעתין, דרבי יוחנן סבר דתקון משום מצוה הבאה בעבירה, ושמואל סבר דלא תקון, דמתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול.

משום

רש"י

ועל שהיה ספק בידם — של בעלי בתים הללו למחות ביד עוברי עבירות שבדורם, שדברידהם נשמעים מחמת עושרם, והבריות יראים מהם, ולא מיחו. **ועל שפוסקין** — בעלי בתים הללו צדקה ברבים שיתנוהו לעניים, (והם) ולא נותנים. **לטמיון** — שנטממין וכלים מאליהם. **כובש** — שמדחהו בלך ושוב. **עושק** — לגמרי גוזל שכרו. **ועל גסות הרוח** — שמתגאים ומשתררין על אחיהם בשביל עושרן.

> וְעַל שֶׁהָיָה סִפֵּק בְּיָדָם לְמַחוֹת וְלֹא מִיחוּ, וְעַל שֶׁפּוֹסְקִים צְדָקָה בָּרַבִּים וְאֵינָן נוֹתְנִין. אָמַר רַב: בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים נִכְסֵי בַּעֲלֵי בָתִּים יוֹצְאִין לְטִמְיוֹן: עַל כּוֹבְשֵׁי שְׂכַר שָׂכִיר, וְעַל עוֹשְׁקֵי שֶׁכַר שָׂכִיר, וְעַל שֶׁפּוֹרְקִין עוֹל מֵעַל צַוְּארֵיהֶן וְנוֹתְנִין עַל חַבְרֵיהֶן, וְעַל גַּסּוּת הָרוּחַ, וְגַסּוּת הָרוּחַ כְּנֶגֶד כּוּלָּן. אֲבָל בַּעֲנָוִים כְּתִיב: "וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם".

הדרן עלך הישן

לולב הַגָּזוּל וְהַיָּבֵשׁ - פָּסוּל. שֶׁל אֲשֵׁירָה וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת - פָּסוּל. נִקְטַם רֹאשׁוֹ, נִפְרְצוּ עָלָיו - פָּסוּל. נִפְרְדוּ עָלָיו - כָּשֵׁר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יַאֲגְדֶנּוּ מִלְּמַעְלָה. צִינֵי הַר הַבַּרְזֶל כְּשֵׁירוֹת. לוּלָב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים כְּדֵי לְנַעְנֵעַ בּוֹ - כָּשֵׁר. **גמרא** קָא פָּסֵיק וְתָנֵי, לָא שְׁנָא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְלָא שְׁנָא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. בִּשְׁלָמָא יָבֵשׁ - "הָדָר" בָּעֵינַן, וְלֵיבָא. אֶלָּא גָּזוּל, בִּשְׁלָמָא יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן - דִּכְתִיב: "לָכֶם" - מִשֶּׁלָּכֶם, אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי אַמַּאי לָא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי:

משום

הדרן עלך הישן

לולב הגזול. לולב כף של תמרים והדר תני הדס וערבה באפי נפשייהו: גזול. פסול ולקחתם לכם כתיב משלכם: **יבש**. דבעינן מצוה מהודרת דכתיב (שמות טו) ואנוהו: **של אשירה**. אילן שעובדין אותו ע"ז ובגמרא מפרש טעמא: **ושל עיר הנדחת**. משום דלשרפה קאי דכתיב (דברים יג) ואת כל שללה תקבוץ ולולב בעי שיעור ד' טפחים כדלקמן (דף לב:) וכיון דהאי לשרפה קאי אין שיעורו קיים דכשרוף דמי: **נקטם ראשו**. פסול דלא הוי הדר: **נפרצו עליו**. משדרה ואינם מחוברין אלא על ידי אגודה כי חופיא שקורין אשקוב"א לאו הדר הוא: **נפרדו עליו**. מחוברין הן בשדרה אלא שלמעלה הן נפרדים לכאן ולכאן כענפי אילן: **יאגדנו מלמעלה**. אם נפרדו עליו יאגדם שיהו עולין עם השדרה כשאר לולבין: **ציני הר הברזל**. מפרש בגמרא. ציני דקלים: **כשרות**. לולבין שלהן ואע"פ שעלין שלהן קטנים מאד ואין עולין עם ארכה של שדרה: **כדי לנענע בו**. מפרש בגמרא שלשה טפחים תהא השדרה כנגד אורכו של הדס וטפח יותר כדי לנענע דבעינן נענוע כדלקמן (דף לז:) מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטללים רעים: **גמ' קפסיק ותני**. פסול: **לא שנא ב"ט ראשון**. דהיוביה מדאורייתא: **לא שנא ב"ט שני**. דליתיה בנטילת לולב אלא מדרבנן דביום הראשון כתיב: **בשלמא יבש**. פסול בדרבנן נמי כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש בעינן הדור מצוה: **אמאי לא**. מהיכא תיתי למיפסליה:

שנאמר

אף שעניינו של אלול הוא 'אני לדודי', עבודה מלמטה למעלה, מכל-מקום צריכה להיות תחילה התעוררות ונתינת כוח מלמעלה.

ממאמר פרשת ראה ה'תשכ"ז

וְעַל שֶׁהָיָה סִפֵּק – יכולת וכח **בְּיָדָם לִמְחוֹת** בעוברי עבירה שבדורם, לפי שדבריהם נשמעים מחמת עושרם **וְלֹא מִיחוּ, וְעַל שֶׁפּוֹסְקִים צְדָקָה בְּרַבִּים וְאֵינָן נוֹתְנִין** וכיון שאינם משתמשים בעושרם למחות בעוברי עבירה, והם נכשלים מחמת ממונם ונודרים ואינם מקיימים, ומלוים בריבית או משהים שטרות פרועים לכך נכסיהם נמסרים למלכות.

אָמַר רַב, בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים נִכְסֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים יוֹצְאִין לְטִמְיוֹן – כלים ונטמנים מאליהם, **עַל כּוֹבְשֵׁי שֵׁכַר שָׂכִיר** שאף שכוונתו לשלם לו, הוא מדחהו בלך ושוב, **וְעַל עוֹשְׁקֵי שֵׁכַר שָׂכִיר** שאינו משלם לו כלל וגוזל שכרו לגמרי, **וְעַל שֶׁפּוֹרְקִין עוֹל מֵעַל צַוָּארֵיהֶן וְנוֹתְנִין עַל חַבְרֵיהֶן** שסוברים שאחיהם צריכים לקחת מהם את עולם, **וְעַל נַפּוּת חָרוּחַ** שמתגאים ומשתררים על אחרים בשביל עושרם, **וְנַפּוּת חָרוּחַ כְּנֶגֶד כּוּלָּן** – חמורה ככולם יחד, **אֲבָל בָּעֲנָוִים כְּתִיב** 'וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ', **וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם'** לפי שאין ממונם נאבד מהם:

הדרן עלך הישן תחת המטה

פרק שלישי - לולב הגזול

נאמר בתורה (ויקרא כג מ) 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים' מכאן שיש לקחת ביום הראשון של חג הסוכות ארבעה מינים ידועים, פְּרִי עֵץ הָדָר אתרוג, כַּפֹּת תְּמָרִים לולב, עֲנַף עֵץ עָבֹת הדס, עַרְבֵי נָחַל ערבות.

בפרק שלפנינו ידרשו מהפסוקים מנין שאלו הם ארבעת המינים שצריכים ליטול בסוכות, מהו שיעורם ואיזה דברים פוסלים בהם. וכן תתבאר דרך הנטילה, זמן הנטילה, כמה ימים צריך ליטול, מי המחויב בנטילה ועוד כמה פרטי דינים. בתחילה מבארת המשנה את דיני הלולב, ואח"כ את דיני הדס ערבה ואתרוג.

משנה

לוּלָב הַגָּזוּל פסול, משום שנאמר 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם' ודרשו חכמים 'משלכם'. **וְכֵן לוּלָב הַיָּבֵשׁ** – שהתייבשו רוב עליו כשיעור שנפרך בציפורן, **פָּסוּל**, משום שצריך לקיים את המצוה בלולב נאה ומהודר דכתיב (שמות טו ב) 'זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ' – לשון נוי. לולב מדקל **שֶׁל אֲשֵׁירָה** – אילן שעובדים אותו לעבודה זרה, והוא טעון שריפה, **וְכֵן לוּלָב מִדְּקַל שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת** – עיר של ישראל שהודחו ונתפתו רוב יושביה לעבוד עבודה זרה, וצריך לשרוף את כל הנמצא בה, **פָּסוּל**, שכיון שצריך לשרוף לולב זה הרי הוא עומד לשריפה, ומעתה הרי הוא נחשב כשרוף ואין בו את השיעור הנדרש בלולב שהוא ארבעה טפחים. אם **נִקְטַם רֹאשׁוֹ** של הלולב, שנקטמו רוב ראשי העלים העליונים, פסול, משום שאינו הדר. וכן אם **נִפְרְצוּ** – נתלשו רוב **עָלָיו** של הלולב מהשדרה, ואינם מחוברים אליו אלא על ידי אגודה, **פָּסוּל**, משום שאינו הדר. אבל אם הם מחוברים לשדרה אלא **שִׁנְּפְרְדוּ** ראשי **עָלָיו** של הלולב לכאן ולכאן, **כָּשֵׁר**, ואף שאינו כפות, כיון שאפשר לכפותו אין כפיתה מעכבת בו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אם נפרדו עליו של הלולב לכאן ולכאן **יֶאֱגֹדֵנּוּ מִלְּמַעְלָה** – יקשור את ראשי העלים בחוט לשדרה, כדי שיעלו עם השדרה כשאר לולבים, משום שצריך שיהיה הלולב כפות ממש. לולבים הבאים **מִצִּינֵי** – דקלי **הַר הַבַּרְזֶל** – הגדלים בהר שבגיא בן הינם הסמוך לירושלים, והעלים שלהם קטנים מאוד, **כְּשֵׁרוֹת**, ובלבד שיהיה ראשו של כל עלה בצד עיקרו של העלה שמעליו שתהיה השדרה מכוסה, שבלא זה אינו הדר.

המשנה מפרשת את שיעור אורך הלולב: **לוּלָב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** – באורכו **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** ועוד טפח **כְּדֵי** שיהיה הלולב גבוה מההדס שגובהו שלושה טפחים, ויוכל **לְנַעֲנֵעַ בּוֹ** – בלולב, **כָּשֵׁר**, אבל בפחות מזה פסול, שהרי אי אפשר לנענע אלא בחלק שהוא גבוה מההדס. וצריך שיהיה בשיעור הלולב כדי שיוכלו לנענע בו, שכך הוא מצותו כמו שאמרו לקמן (לז:) שצריך לנענע את הלולב למעלה ולמטה ולהוליכו ולהביאו:

גמרא

מדייקת הגמרא: מכך **שקָּא פָּסִיק וְתָנֵי** – התנא סתם את דבריו במשנה שלולב גזול או יבש פסול ולא חילק בין היום הראשון לשאר הימים, משמע **שלֹא שָׁנָא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן** שחיוב נטילת הלולב הוא מהתורה, דכתיב 'בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן', **וְלֹא שָׁנָא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי** – בשאר ימי החג שחיוב נטילת הלולב הוא מדרבנן, לולב יבש או גזול פסול. שואלת הגמרא: **כְּשֶׁלָּמָא** לולב **יָבֵשׁ** פסול גם בשאר ימים שאין חיובו מהתורה, משום **דְּהָדָר בָּעִינָן, וְבִלּוּלָב יָבֵשׁ לֵיכָּא** הדר, ואף שאין החיוב אלא מדרבנן, כיון שמצוה ליטלו צריך שתהיה המצוה מהודרת, **אֶלָּא** לולב **גָּזוּל, כְּשֶׁלָּמָא יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן** הוא פסול, משום **דִּכְתִיב** 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם' והיינו שיהיה הלולב **מִשֶּׁלָּכֶם, אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי אַמַּאי לֹא** יוצאים ידי חובה בלולב גזול, הרי החיוב ליטול לולב אינו אלא מדרבנן ומנין לפסלו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי,**

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

אתפלא ודואג אני מה שזה זמן רב לא שמעתי ממנו מאומה הן בהנוגע בריאות זוגתו תחי' והן בנוגע להסתדרותו והסתדרות בנו וכב"ב שי', ובטח הכל שלום כמנהג חסידים הקדמונים שבעת שהי' הכל שלום אינם כותבים ומודיעים, אבל אולי כדאי הי' לבטל מנהג זה ולהודיע גם בעת שהכל שלום, והשי"ת יזכנו לבשר אך טוב וחסד תכה"י.

מוסג"פ קונטרס הרשימות למגלת איכה וקטע השיחה של ההתועדות דש"מ אלול, ובבקשה לפרסמו באופן המתאים בחוגים היותר רחבים.

החותם בברכה להסתדרות הנכונה בגשמיות וברוחניות גם יחד לבריאות הנכונה ולכל טוב, ובפ"ש למתפללי ביהכ"נ שלו בברכת כוח"ט.

הטעם שגזול פסול בשאר ימים, מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ נטילת לולב גזול מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵירָה – מצוה שמתקיימת על ידי עבירה, ולפיכך אין יוצאים בה ידי חובה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַהֲבֹאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלֶה וגו׳ הַאֲרֻצָה אוֹתָהּ מִיָּדְכֶם אָמַר ה״, שאין הקב״ה רוצה לקבל קרבנות גזולים פיסחים [־שחסר להם רגל או יד] או חולים, ויש לדייק ממה שנכתב בפסוק גזול בסמיכות לפיסח ולא בסמיכות לחולה, שקרבן גָּזוּל דּוּמְיָא דְּקרבן פִּסֵּחַ, מַה קרבן פִּסֵּחַ לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא – אי אפשר להקריבו לעולם שהרי מום קבוע הוא, אַף קרבן גָּזוּל לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא להקריבו לעולם, וּלְא שְׁנָא אם מקריב את הקרבן לִפְנֵי יֵאוּשׁ בעלים, וְלָא שְׁנָא אם מקריב את הקרבן לְאַחַר יֵאוּשׁ בעלים, אין להקריבו. ולכאורה קשה, בִּשְׁלָמָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ יש לפסול קרבן גזול משום ש׳אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם׳ אָמַר רַחֲמָנָא, ויש לדרוש מכם היינו משלכם, וְקרבן גזול לָאו דִּידֵיהּ הוא שכיון שהבעלים לא התייאשו עדיין, שייך הקרבן לבעליו ולא לגזלן המקריבו, אֶלָּא לְאַחַר יֵאוּשׁ בעלים, מדוע הוא פסול הָא קַנְיֵיהּ בְּיֵאוּשׁ – הרי הגזלן קנה את הקרבן ביאוש והוא שלו, [ואין הוא חייב לנגזל אלא דמים], אֶלָּא לָאו – על כרחך פסולו של קרבן גזול מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵירָה, ולכן אין בו חילוק בין קודם יאוש ללאחר יאוש, ואין לו תקנה עולמית כפיסח. ומטעם זה גם לולב גזול פסול בשאר ימים, כיון שנטילתו היא מצוה הבאה בעבירה.

מביאה הגמרא דרשה נוספת לפסול מצוה הבאה בעבירה: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מַאי דִּכְתִיב ׳כִּי אֲנִי ה׳ אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה׳, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה עוֹבֵר עַל בֵּית הַמֶּכֶס, אָמַר המלך לַעֲבָדָיו תְּנוּ את הַמֶּכֶס שאנו מחוייבים בו לַמּוֹכְסִים, אָמְרוּ לוֹ עבדיו, אדונינו המלך, לשם מה יש לנו ליתן להם מכס וַהֲלֹא כָּל הַמֶּכֶס כּוּלּוֹ שֶׁלְּךָ הוּא, אָמַר לָהֶם, מִמֶּנִּי יִלְמְדוּ כָּל עוֹבְרֵי דְּרָכִים וְלֹא יַבְרִיחוּ עַצְמָן מִן הַמֶּכֶס. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר, ׳אֲנִי ה׳ וגו׳ שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה׳ – שונא אני את העולות הגזולות שאתם מביאים אלי, ואף שכל הנכסים בעולם שלי הם, וקרבן עולה כליל היא לה׳, וּמִמֶּנִּי יִלְמְדוּ בָּנַי וְיַבְרִיחוּ עַצְמָן מִן הַגָּזֵל.

אִתְּמַר נַמִּי כרבי יוחנן שטעם המשנה שגזול פסול בשאר הימים הוא משום מצוה הבאה בעבירה, אָמַר רַבִּי אַמִּי, יָבֵשׁ פָּסוּל בכל הימים מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָדָר, גָּזוּל פָּסוּל בכל הימים מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵירָה. וּפְלִינָא דְּרַבִּי יִצְחָק – רבי יוחנן ורבי אמי שאמרו שיש פסול של מצוה הבאה בעבירה בשאר ימים, חולקים על רבי יצחק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ במשנה שגזול פסול אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי – שאר ימי החג, מִתּוֹךְ שֶׁיּוֹצֵא בְּשָׁאוּל – בלולב ששאל מחבירו אף שאינו שלו, שלא נאמר בהם המיעוט ׳לָכֶם׳, וגם חכמים לא תיקנו כעין דאורייתא שיצטרכו שיהיה ׳משלכם׳, יוֹצֵא נַמִּי בְּגָזוּל, ואין במצוה מדרבנן פסול של מצוה הבאה בעבירה.

מקשה הגמרא: מַתִּיב רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, שנינו במשנה לוּלָב הַגָּזוּל וְהַיָּבֵשׁ פָּסוּל. ויש לדייק מהמשנה, שדווקא לולב גזול פסול הָא לולב שָׁאוּל כָּשֵׁר. אֵימַת – על איזה זמן אפשר לומר שהמשנה חילקה בין לולב שאול לגזול, אִילֵימָא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, והלא ביום טוב ראשון גם שאול פסול דהָא כְּתִיב ׳לָכֶם׳, והיינו שיהיו המינים מִשֶּׁלָּכֶם, וְהַאי – שאול לָאו דִּידֵיהּ הוּא, אֶלָּא לָאו המשנה איירי בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי – בשאר ימים שלא נאמר בהם ׳לָכֶם׳ ולכן שאול כשר, וְקָתָנֵי – ושנינו שאף בהם לולב הַגָּזוּל פָּסוּל, שלא כדברי רבי יצחק. מתרצת הגמרא: [אָמַר רָבָא (רבא אמר)], לְעוֹלָם המשנה מדברת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, וְהטעם שהמשנה אמרה שגזול פסול ולא אמרה ששאול פסול, משום שרצתה לומר חידוש, וּלא מִיבַּעְיָא קָאָמַר, והיינו, לֹא מִיבַּעְיָא – אין צורך לומר שלולב שָׁאוּל פסול משום דְּלָאו דִּידֵיהּ הוּא ופשוט שהוא פסול מטעם ׳לָכֶם׳, אֲבָל לולב גָּזוּל אֵימָא – הייתי אומר שכשר משום שסְתָם גְּזֵילָה יֵאוּשׁ בְּעָלִים הוּא – בדרך כלל הבעלים מתייאשים ממה שנגזל מהם מיד בשעת הגזילה, ואף שלא שמענו שהתייאשו, מן הסתם התייאשו שהרי הגזלן גזל מידם ולא יכלו להציל ממנו, וְאם כן לולב גזול כְּדִידֵיהּ דְּמִי – נחשב כשל הגזלן, שקנה אותו ביאוש, והרי הוא בכלל ׳לָכֶם׳ ויוצא בו ידי חובתו. קָא מַשְׁמַע לָן שכל זמן שלא שמענו שהבעלים התייאשו, אין אומרים שהתייאשו, ואף שלא יכלו להציל מיד הגזלן, אפשר שדעתם לתובעו בדין, ולכן דינו כלולב שאול שפסול מפני שאינו שלו.

אָמַר לְהוּ רַב הוּנָא לְהַנְהוּ אַוּנְכָּרֵי – תגרים [יהודים] המוכרים כל דבר כדי להשתכר ממנו, שהיו קונים הדסים מהנכרים למכור לישראל, כִּי זָבְנִיתוּ אַפָּא – כשאתם קונים הדסים מֵעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים למכרם לישראל כדי לקיים בהם מצות ארבעה מינים, לֹא תִּגְזְזוּ אַתּוּן – אל תחתכו אתם את ההדסים מהמחובר, אֶלָּא לְגַזְזוּהּ אִינְהוּ – אלא יחתכו אותם העובדי כוכבים עצמם, וְיַהֲבוּ לְכוּ – ויתנו לכם. מַאי טַעְמָא, סְתָם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים גַּזְלָנֵי אַרְעָתָא נִינְהוּ, ויש לחשוש שקרקע זו שגדלו בה ההדסים גזולה היא מישראל.

אגרות קודש

ב״ה, ג׳ אלול, תשי״א
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו, בו שואל באשר רוצה להכניס בת שלש לגן ילדים, ויש הצעה להכניסה להגן ששם שפת הלימוד הוא באידיש ושואל חוו״ד.

הנה לדעתי נכון הדבר, כי העיקר במה שנוגע בחינוך הילדים והילדות בכלל ובפרט התחלת החינוך הוא הענין דיראת שמים ומכיון שהכל מודים שהחינוך דשם הוא טוב יותר מבאחרים במקצוע זה, אין להתחשב עם נמוקים אחרים, כי הכל בטל מפני העיקר.

בברכת הסתדרות מתאימה ופרנסה טובה בגשמיות וברוחניות גם יחד, ונחת אידישן חסידישן נחת מכל ילדי׳ שי׳ וכוח״ט לשנה טובה ומתוקה.

רש"י

שנאמר והבאתם גזול וגו' — דאשכחן קרא דאוסר להביא מצוה בעבירה. **מה פסח אין לו תקנה** — לאחר זמן להקריבו, שהרי מום קבוע עולמית הוא. **אף** גזול — ילפינן מינה דאין לו תקנה לאחר זמן. ואפילו ביאוש, דשמעינן ליה למריה דמייאש ואמר "יוי ליה לחסרון כיס", ואף על גב דלענין מקני אמרינן בבא קמא (סח,א) דקני ליה ביאוש, והוי דידיהו, ואפילו הכי אקרובי למזבח לא. **שונא** גזל **בעולה** — בעולות שאתם מביאין לי אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם, ואף על פי שהכל שלי, ואף מתחלה שלי היתה. **אתמר נמי** — דטעמא דמתניתין בגזול ביום טוב שני משום מצוה הבאה בעבירה. **לא שנו** — דגזול פסול. **מתוך שיוצא בשאול** — דהא ביום טוב שני לא כתיב "לכם" למעוטי. **לעולם ביום טוב ראשון** — ולא תידוק כדדייקינן: הא שאול בשר, דכל שכן דשאול פסול. ומתניתין לא מיבעיא שאול קאמר. **אימא סתם גוילה** — מיד, ואף על גב דלא שמעינן דאייאש. **יאוש בעלים הוא** — שהרי בפניו הוא גוזלו מידו, ואין כח להציל. **קא משמע לן** — דעד דשמעינן דאייאש לא קני ליה, דמימר אמר: השתא הוא דתקיף מינאי, למחר תפסינא ליה בדינא. **אוונכרי** = תגרי כל דבר להשתכר בו, כגון כלים קטנים מחטין ומסריקות ולולבין, וקורין *מרני"ש. **כי זכיתו אסא מגוים** — כשתקנו הדס מן הגוים לאגוד בהן להושענא. **ליגזוז אינהו** — הם יחתכוהו מן המחובר, ויתנוהו לכם. **מאי טעמא סתם גוים גזלני ארעתא מישראל** נינהו — ושמא אותו קרקע מישראל הוה.

וקרקע

1 **משום** דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה — והדתניא לקמן פרק "לולב וערבה" (מג,א):
2 "לכם" — משלכם, להוציא את השאול ואת הגזול. משום שאול איצטריכא,
3 דבלאו "לכם" נפקא לן גזול משום מצוה הבאה בעבירה. דאף על גב דקרא גבי קרבן כתיב
4 — הוא הדין בכל מצות, דהוי דאורייתא, כדמוכח בריש "הגזל קמא" (בבא קמא צד,א), גבי
5 הרי שגזל סאה של חיטין וטחנה ואפאה והפריש
6 ממנה חלה — דאין זה מברך אלא מנאץ. ואם
7 תאמר: לקמן (לא,ב) דפסלינן לולב של אשרה
8 ושל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעוריה —
9 תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה! ותו: אמאי
10 שרינן דלאו אשרה דמשה? ויש לומר: דלא דמי
11 לגזל, דמחמת עבירת הגזל באה המצוה שיוצא
12 בו. אבל הני — אטו מחמת עבירה שנעשית בו מי
13 נפיק ביה? ומיהו, יש ספרים דגרסינן לקמן (לה,א)
14 אמתניתין דאתרוג של אשרה: מאי טעמא —
15 משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. וגירסא
16 משובשת היא, אלא טעמא משום דמיכתת
17 שיעוריה. דאתרוג נמי בעי שיעור, כאגוז או
18 כביצה. דאף על גב דאמרינן לקמן (לא,ב) טעמא
19 משום דלא גמר פירא — מכל מקום בענין דמינבר
20 לקיחתה, דמהאי טעמא פסלינן לקמן (לה,א)
21 פלפלין. ומיהו, תימה: בפרק "כל שעה" (פסחים
22 לה,ב) דתניא: אין יוצא ידי מצה בטבל ודריש ליה
23 מקרא, תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה,
24 דקא אביל איסורא ונפיק ידי מצה.
25 **כי** יקריב מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא —
26 תימה: דב"מרובה" (בבא קמא סו,ב) ממעט
27 גזול מדכתיב "קרבנו" והכא ממעט ליה מדכתיב
28 "מכם"! ואף על גב דאיכא דמוקי לה התם בגזל
29 קרבן דחבריה — מכל מקום קשה למאן דלא מוקי
30 ליה הכי! ועוד קשה: דהתם משמע דלפני יאוש
31 לא צריך קרא, דדריש "קרבנו" ולא הגזול, וקאמר:
32 היכי דמי, אילימא לפני יאוש — למה לי קרא.
33 ועוד קשה: דהא "מכם" דרשינן בפרק קמא דחולין
34 (ה,א ושם): "מכם" ולא כולכם, להוציא את
35 המומר. "מכם" — בכם חלקתי ולא באומות. ואף
36 על פי שיש לומר דרישא דקרא מייתי הכא,
37 ו"מקרבנכם" דסיפא דקרא קא דריש, כמו שמפרש
38 רבנו תם גבי "לא תתחתן" דסוף "האומר" בקדושין
39 (סח,ב ושם) — לא משמע כן כלל! ויש לומר: דהא
40 דקאמר ב"מרובה" לפני יאוש למה לי קרא —

1 מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵירָה. שֶׁנֶּאֱמַר:
2 "וְהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלֶה", גָּזוּל דּוּמְיָא
3 דְּפִסֵּחַ, מַה פִּסֵּחַ לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא - אַף גָּזוּל לֵית
4 לֵיהּ תַּקָּנְתָּא, לָא שְׁנָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ וְלָא שְׁנָא לְאַחַר
5 יֵאוּשׁ. בְּשִׁלְמָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ - "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם"
6 אָמַר רַחֲמָנָא, וְלָאו דִּידֵיהּ הוּא. אֶלָּא לְאַחַר יֵאוּשׁ
7 - הָא קַנְיֵיהּ בְּיֵאוּשׁ! אֶלָּא לָאו - מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ
8 מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵירָה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי
9 שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַאי דִּכְתִיב "כִּי אֲנִי ה' אוֹהֵב מִשְׁפָּט
10 שׂוֹנֵא גֵזֶל בְּעוֹלָה". מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה עוֹבֵר
11 עַל בֵּית הַמֶּכֶס, אָמַר לַעֲבָדָיו: תְּנוּ מֶכֶס לַמּוֹכְסִים.
12 אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא כָּל הַמֶּכֶס כּוּלּוֹ שֶׁלְּךָ הוּא! אָמַר
13 לָהֶם: מִמֶּנִּי יִלְמְדוּ כָּל עוֹבְרֵי דְרָכִים, וְלֹא יַבְרִיחוּ
14 עַצְמָן מִן הַמֶּכֶס. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר: "אֲנִי
15 ה' שׂוֹנֵא גֵזֶל בְּעוֹלָה" מִמֶּנִּי יִלְמְדוּ בָּנַי וְיַבְרִיחוּ עַצְמָן
16 מִן הַגֵּזֶל. אִתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי אַמִּי: יָבֵשׁ פָּסוּל
17 מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָדָר, גָּזוּל פָּסוּל מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ מִצְוָה
18 הַבָּאָה בַּעֲבֵירָה. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק
19 בַּר נַחְמָנִי אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב
20 רִאשׁוֹן, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, מִתּוֹךְ שֶׁיּוֹצֵא בְּשָׁאוּל - יוֹצֵא נַמִּי בְּגָזוּל. מְתִיב רַב נַחְמָן בַּר
21 יִצְחָק: לוּלָב הַגָּזוּל וְהַיָּבֵשׁ פָּסוּל, הָא שָׁאוּל - כָּשֵׁר, אֵימַת? אִילֵימָא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן
22 - הָא כְּתִיב "לָכֶם" - מִשֶּׁלָּכֶם, וְהַאי לָאו דִּידֵיהּ הוּא. אֶלָּא לָאו - בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי,
23 וְקָתָנֵי גָּזוּל פָּסוּל! רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, וְלָא מִיבְּעֵיָא קָאָמַר: לָא מִיבְּעֵיָא
24 שָׁאוּל - דְּלָאו דִּידֵיהּ הוּא, אֲבָל גָּזוּל, אֵימָא סְתָם גְּזֵילָה יֵאוּשׁ בְּעָלִים הוּא, וּכְדִידֵיהּ
25 דָּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר לְהוּ רַב הוּנָא לְהָנְהוּ אַוּוּנְכְּרֵי: כִּי זְכִיתוּ אָסָא מִגּוֹיִם לֹא
26 תִּגְזְזוּ אַתּוּן אֶלָּא לִגְזַזּוּהּ אִינְהוּ וְיָהֲבוּ לְכוּ. מַאי טַעְמָא - סְתָם גּוֹיִם גַּזְלָנֵי אַרְעָתָא נִינְהוּ,

וקרקע

משום דלפני יאוש אין יכול להקדיש, והרי הוא חולין. כדאמרינן: גזל ולא נתיאשו הבעלים — שניהם אינם יכולים להקדיש, ד"איש כי יקדיש את ביתו" אמר רחמנא, מה ביתו ברשותו, כדאיתא ב"מרובה" (בבא קמא סח,ב). ואפילו מאן דפליג — לא פליג אלא בבעלים, אבל בגזלן גופיה — מודה דאין יכול להקדיש. והא דמייתי הכא קרא ד"מכם" אף על גב דמ"ביתו" נפקא — אורחא דגמרא בהכי, דמייתי "מכם" משום דאי לא כתיב "ביתו" — הוה מוקמינן "מכם" להך דרשה, אבל השתא דכתיבי הני קראי — אייתר ליה "מכם" להוציא את המומר, ולבבם חלקתי. ודכוותה אשכחן פרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לד,ב ושם) דדרשי": נגעים ביום, מדכתיב "וביום הראות בו", ובפרק קמא דמועד קטן (ח,א) מוקי לה לחתן, דיש יום שאתה רואה ויש יום שאין אתה רואה, וביום נפקא לן מדכתיב "בנגע נראה לי" — ולא לאורי. וכן בשילהי פרק שני דמגילה (כ,א ושם) דלא מוהלין אלא ביום דכתיב "ביום השמיני", ובפרק "ר' אליעזר דמילה" (שבת קלב,א) מוקי ליה: "ביום" — אפילו בשבת, ולילה ממעט מדכתיב "בן שמונת ימים", ועוד איכא דכוותייהו בדוכתי טובא. **הא** קנייה ביאוש — וקרינא ביה "לכם" — משלכם. משמע דקסבר ר' יוחנן: יאוש כדי קנה. וקשה: דב"מרובה" (בבא קמא סח,ב) קאמר ר' יוחנן דתשלומי ארבעה וחמשה חיוביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש, ואי יאוש קני — אמאי חייב? שלו הוא טובח, שלו הוא מוכר! דכי האי גוונא דייק התם לעיל (סז,ב) רב ששת אמילתיה דרב, דקאמר: כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא. ועוד: דב"הגזל בתרא" (בבא קמא דף קטו,א) שמעינן בהדיא לר' יוחנן משמיה דר' יוסי דישינוי רשות ואחר כך יאוש לא קני. ויש ספרים דגרסינן הכא הא קנייה, ותו לא. ואפילו גרסינן ביאוש — יש לפרש דהכי קאמר: הא קנייה ביאוש ושינוי השם, כדאמרינן ב"מרובה" (שם סז,א): הגנב והגזלן הקדשן הקדש. ואפילו למאן דאמר יאוש לא קני — משום דהא איכא יאוש ושינוי השם, מעיקרא חולין והשתא הקדש. ואם תאמר: אם כן מאי פריך התם אביי לרבא דאמר יאוש קני, מדכתיב "קרבנו" ולא הגזול, ואמאי דחיק לשנויי דגזל קרבן דחבריה? הא ממה נפשך התם קני, דאיכא יאוש ושינוי השם, ומכל מקום מיפסיל להקרבה משום מצוה הבאה בעבירה, כדאמרינן הכא! וכמו כן קשה בסוף ההיא שמעתתא, דדייק רבא דיאוש כדי לא קני מדכתיב "קרבנו" ולא הגזול, ועולא נפקא ליה התם מגזול דומיא דפסח, דלית ליה תקנתא! ויש לומר: דאם איתא דיאוש כדי קני — הוי שלו קודם הקדש, ותו לא חשיב מצוה הבאה בעבירה. וכן מוכח לקמן בשמעתין גבי (גוי): וליקנינהו בשינוי השם, משמע דאי קנו ליה — מצו נפקי ביה, ולא חשיב מצוה הבאה בעבירה. אבל אי יאוש כדי לא קני, ועל ידי הקדשן קא קני ליה, דאיכא יאוש ושינוי השם השתא — אז חשיב מצוה הבאה בעבירה. ובכולה שמעתין דלא חשיב מצוה הבאה בעבירה היכא דקני ליה — מצינן למימר דקני קודם באגודה, אפילו למאן דלא בעי אגד — הא קני ליה קודם יום טוב, דאכתי לא חל חיוב מצוה. ואי נמי אפילו ביום טוב — דלא דמי למקדיש דחל קנין והקדש ביחד. והא דשמעינן ליה לעיל לעולא ב"הגזל בתרא" (שם קיד,א) גבי פלוגתא דר' שמעון ורבנן בעורות של גנב ושל גזלן אי סתם גניבה יאוש בעלים, או סתם גזלה קאמר, דקאמר עולא: מחלוקת בסתם אבל בידוע — דברי הכל קני, התם איכא יאוש ושינוי השם, כדאמרינן בההיא שמעתא ד"מרובה" (שם סו,ב) דמעיקרא קרו ליה משכא, והשתא קרו ליה אברזא. והא דמשמע בריש "הגזל קמא" (שם צד,א) בההיא דגזל סאה, דאף על גב דשינוי קונה חשיב מצוה הבאה בעבירה, אף על פי שקנאו בשינוי מעשה קודם שבא לידי חיוב חלה — התם דיחויא בעלמא הוא. אי נמי, שאני ברכה דאיכא נמי הזכרה לשם שמים. ולפי שיטה זו צריך ליישב סוגיא ד"הניזקין" (גיטין נה,א) דאמר עולא: דבר תורה, בין נודעה בין לא נודעה — אינה מכפרת. וסוגיא ד"הגזל בתרא" וסוגיא ד"מרובה". רבינו תם מפרש בענין אחר, משום קשיא דעולא אדעולא. והרבה הארכתי ב"מרובה" ובפרק "הניזקין" (שם נה,א). **מתוך** שיוצא בשאול יוצא בגזול — הכא דווקא, שהוא מדרבנן, לא חייש אמצוה הבאה בעבירה.

וקרקע

וקרקע אינה נגזלת — כלומר: אינה קנויה לגזלן בשום יאוש, דלעולם היא בחזקת בעלים, דמקראי נפקא לן ב"הגזול בתרא" (בבא קמא קיז,ב ושם), כדפירש בקונטרס. והדין עמו, דאי יאוש מועיל בקרקע — מאי נפקא ליה מינה במאי דאינה נגזלת, אי קודם יאוש — אפילו היתה נגזלת לא קני, ואי לאחר יאוש — הרי קונה ביאוש. וכן מוכיח בשמעתין גבי פלוגתא דר' אליעזר ורבנן, דפליגי בסוכה גזולה. דמכשרי רבנן משום דקרקע אינה נגזלת, והויא ליה סוכה שאולה, ואדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו. והשתא, אי לפני יאוש — הא אפילו מטלטלין אין נגזלין. אלא ודאי לאחר יאוש. ומיהו, אין משם ראיה, דאם היתה סוכה מטלטלין כגון שהוציאו מסוכתו שבראש העגלה ובראש הספינה — לא היה יוצא בה בין קודם יאוש בין לאחר יאוש משום דממעטינן בפרק (קמא) (ט,א) מדכתיב "לך" גבי סוכה, "לך" — להוציא את הגזולה. ולפני יאוש נמי לא חשיבא כשאולה, דמטלטלין הנגזלין לאו ברשות בעלים קיימי, אבל קרקע בחזקת בעליה עומדת. ויש לדקדק מהא דתניא ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מג,ב): מכר לו את הבית, מכר לו שדה — אין מעיד לו עליה, מכר לו פרה מכר לו טלית — מעיד לו עליה. ומוקי לה בראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי, ואתא יהודה וקמערער, דלא ליזיל שמעון לאסהודי ללוי, דניחא ליה דהדרא. אבל פרה וטלית — לא הדרי, דהוי יאוש ושינוי רשות. משמע בהדיא דבקרקע לא מהני יאוש. וכי תימא משום דקא סבר יאוש כדי לא קני, ושינוי רשות לא שייך בקרקע — הא טעמא דיאוש לא קני משום דבאיסורא אתא לידיה, כדמפרש ב"מרובה" (בבא קמא סו,א) והכא גבי קרקע נמי כבר נתיאש קודם שהתחזיק בה הלוקח, כמו גבי פרה וטלית. ובירושלמי דכלאים סוף פרק שביעי משמע דיש יאוש לקרקע, דפריך: ויש קרקע נגזלת? אמר ר' לוי: אף על פי כן, יש יאוש לקרקע. ומיהו, יש ליישב: דלעולם אין יאוש, ולאיסור דרבנן משום כלאים איירי, דתנן התם: (פרק שביעי משנה ו) האנס שזרע את הכרם ויצא מלפניו — קוצרו ואפילו במועד. עד כמה יהא נותן לפועלים — עד שליש יתר, מכאן קוצרו כדרכו והולך אפילו לאחר המועד. מאימתי נקרא אנס — משישקע. ואמרינן עלה בגמרא דירושלמי: אבא בר יעקב בשם ר' יוחנן: ביני מתניתין, מותר לקוצרו אפילו במועד. עד כמה יהא נותן לפועלים — עד שליש, רב הונא ורב ששת: חד אמר עד שליש לשכר, וחד אמר עד שליש לדמים. מאימתי נקרא אנס — משישקע. אמר ר' אחא: נשתקעו הבעלים ולא נתיאשו — אסורין דבר תורה, נתיאשו הבעלים ולא נשתקעו — אסורין מדברי סופרים. ויש קרקע נגזלת? אמר ר' לוי: אף על פי כן יש יאוש לקרקע. עד כאן ירושלמי. והכי פירושו: מותר לקוצרו אפילו במועד, דמלאכה אסורה חוץ מדבר האבד. שוכר פועלים — אפילו דרך פרסום וקוצר. ובזריעת האנס לא נאסר הכרם, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ונותן לפועלים עד שליש לשכר — היינו שמרבה להם בשכירות שליש יותר ממה שהיה ראוי ליתן להם, כדאמר רב הונא בפרק קמא דבבא קמא (ט,א ושם): במצוה עד שליש. ומאן דאמר לדמים — היינו שנותן להם שליש שויים של כל הפירות, אבל יתר מכאן — לא יוסיף, וקוצר כדרכו ולא ישכור אפילו לאחר המועד. מאימתי נקרא שם אנס על הכרם ליחשב בשלו, שיאסר בזריעתו — משישקע שם בעלים ממנו, ונקרא על שם האנס, ואף על פי שלא נתיאשו הבעלים דלא אמרו "ווי ליה לחסרון כיס", דאנן סברי דמיאשי. ואפילו אמרי דלא מיאשי — נעשה כצווח על ספינתו שטבעה בים, ומיתסרא דאורייתא בזריעת האנס. אבל נתיאשו ולא נשתקעו — לא מתיסר מדאורייתא, דקרקע אינה נגזלת, אבל מדרבנן אסור. ופריך: ויש קרקע נגזלת? כלומר, לאסור אפילו מדרבנן? ומשני: דיש יאוש לאסור מדרבנן משום כלאים, אבל מדאורייתא אין יאוש, מדלא אסור מדאורייתא. ומיהו, היכא דנשתקע שם בעלים — אפילו מדאורייתא יש יאוש, מדהוי איסורו דבר תורה. ועוד יש לפרש בענין אחר: שנשתקעו הבעלים ולא נתיאשו — איסורו דבר תורה, לא מחמת זריעת האנס קאמר, אלא שהלך לו האנס ונשאר הכרם לפני הבעלים ולא עקרו ממנו הכלאים, והוסיף מאתים — איסורו דבר תורה מחמת הבעלים שמקיימים כלאים, דדידהו הוי, כיון דלא נתיאשו. אבל נתיאשו ולא נשתקעו — מדרבנן. ואיכא פירכי טובא ללשון זה, וראשון עיקר. ובמסכת ערלה פרק קמא תניא בירושלמי בשם ר' שמעון בן אלעזר: נוטע לרבים חייב בנוטע בתוך שלו, ברשות הרבים פטור בגזל קרקע. ויש קרקע נגזלת? א"ר אילעי: אף על פי שאין קרקע נגזלת — יש יאוש לקרקע. וכולה מלתא תמוה, דהא מתניתין דהתם קתני: הגזלן שנטע חייב. ותו מאי קא פריך אברייתא ויש קרקע נגזלת? דמשמע משום דנגזלת ויש יאוש פטור מן הערלה. אדרבה, מכח זה יש לי לחייב בנוטע לתוך שלו! ועוד: מדמי נוטע ברשות הרבים לגזל קרקע ונטעה, והיינו בלא יאוש דומיא דרשות הרבים דאין שייך בו יאוש. ואם [מתקנה] היא דיש יאוש — צריך לאוקמה כשנשתקעו שם הבעלים. **כי** גזו אוונכרי נמי ניהוי יאוש בעלים בידייהו דידהו — ואם תאמר: ההוא יאוש שלא מדעת הוא, דלא ידע ביה נגזל בלוקח, וקיימא לן בריש "אלו מציאות" (בבא מציעא כב,ב) דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש! ויש לומר: דלא מיקרי יאוש שלא מדעת אלא היכא דבא לידו קודם שידעו הבעלים שנאבד מהם, אבל הכא ידעי בה ונתיאשו מקודם, אלא דאין יאוש לקרקע.

שינוי החוזר לברייתו לא שמיה שינוי — ואף על גב דקני מדרבנן, כדאיתא בריש הגזל קמא (בבא קמא צג,ב) בגזל עצים משופין, כגון נסרים ועשאן כלים, כיון דמדאורייתא לא קני — לא נפיק הכא. ומיהו, מההיא סבתא (סוכה לא,א) משמע גבי סוכה דנפיק, אף על גב דלא קני אלא מטעם מרישו! אלא יש לתרץ: התם משום תקנת השבים, והכא באגודת לולב בעלמא לא שייך תקנת השבים, דנקיל להתיר אגודו. ומה שנקצץ מן המחובר לא חשיב שינוי מעשה, כיון דלא נשתנה שמו בכך, דמעיקרא אסא והשתא אסא, כדאשכחן בריש "הגזל קמא" (בבא קמא צו,א): האי דגזל דיקלא מחבריה וקטליה, אף על גב דשדיא לארעא דידיה — לא קני. מאי טעמא — דמעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי. ואף על גב דפסק לחיותא גרע מבחשא דלא הדר, או מבהמה והזקינה דחשיב שינוי, אף על גב דלא נשתנה שמם, ומשלם כשעת הגזלה. וכן עצים ושיפן, אבנים וסיתתן, צמר וליבנן בריש "הגזל קמא" (בבא קמא צג,ב). **וליקניוה** בשינוי השם — תימה: הא אמרינן דשינוי מעשה החוזר לברייתו לא שמיה שינוי, והוא הדין בשינוי השם, כדאמרינן ב"מרובה" (בבא קמא סז,א) גבי מריש, דשינוי החוזר לברייתו בשינוי השם לא שמיה שינוי! ויש לומר: דפריך הכא אליבא דרב יוסף, דמסיק התם שינויא אחרינא. ועוד יש לומר: בשינוי השם דליכא שינוי מעשה בהדיה — לא קני בחוזר לברייתו, כמו מריש. דכמו שהוא בנאו בבירה לא חשיב שינוי מעשה. אבל הכא דאגדו — הרי חשיב שינוי מעשה בהדי שינוי השם וקני, אף על גב דהדר למלתיה. ואם תאמר: ועוצבא דהתם (סו,ב), כיון דלית בה קיצוע ואין בה אלא מחשבה — אם כן שינוי השם דידיה חוזר לברייתו הוא, ואמאי קני! ויש לומר: דהתם איכא יאוש בהדי שינוי השם. דהיכא דליכא יאוש — אין מחשבה מטמאתו, כדקתני: לפי שלא נתייאשו הבעלים. ועדיף שינוי השם החוזר דקני עם יאוש, כדאשכחן גבי עוצבא, משינוי מעשה החוזר לברייתו, דאפילו עם יאוש לא קני כדמסיקנא הכא. והשתא ניחא הא דקאמרינן התם: שינוי השם כשינוי מעשה דמי. דהיכי דמי להדדי? והלא שינוי מעשה לחודיה בלא יאוש קני, כדמוכח בבמה דוכתי ד"מרובה" (שם סו,א) ובית הללגזול קמא" (שם צג,ב), ואילו שינוי השם לא קני אלא בהדי יאוש, כדמוכח דהיא דעוצבא! אלא, היינו טעמא: משום דעוצבא חוזר לברייתו, אבל היכא דלא הדר — קני לחודיה. דאהדהיא דגנב טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור, פריך התם לעיל (סה,א): וליקנינהו בשינוי השם, ולא יתחייב ארבעה וחמשה! ומשני: שור בן יומו קרוי שור, איל בן יומו קרוי איל. משמע, דאי לאו הכי — קני בשינוי השם לחודיה. והשתא יש כמה דינים בדבר; דשינוי מעשה שאינו חוזר, וכן שינוי השם שאינו חוזר — קני מדאורייתא, אף על גב דלא נתייאש. ושינוי מעשה החוזר — קונה בלא יאוש מדרבנן, כדמשמע בריש "הגזל קמא" (בבא קמא צד,ב), וטעמא משום תקנת השבים. ושינוי השם דהדר למלתיה — בלא יאוש לא קני כלל, חוץ מלענין מריש משום תקנת השבים, וכל בנין קרקע וכיוצא בו כדמוכח שמעתא דההיא סבתא (דף לא,א) דצווחא, אלמא לא נתיאשה, ואמר רב נחמן אין לה אלא דמי עצים. ואם תאמר: הא דפריך הכא: לקנינהו בשינוי השם, תקשי ליה אמתניתין ד"לולב הגזול" (סוכה כט,ב)! ויש לומר: דמתניתין איכא לאוקמא בשגזלו אגודה, דלית ביה לא שינוי השם ולא שינוי מעשה.

וַקְרַקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת. הִלְכָּךְ, לְגָזוּהּ אִינְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּלֵיהֲוֵי יֵאוּשׁ בְּעָלִים בִּידֵיְיהוּ דִּידְהוּ, וְשִׁינּוּי הָרְשׁוּת בִּידֵיְיכוּ. סוֹף סוֹף, כִּי גָּזְזוּ אַוּנְכְּרֵי - לֵיהֲוֵי יֵאוּשׁ בְּעָלִים בִּידֵיְיהוּ, וְשִׁינּוּי הָרְשׁוּת בִּידָן! לָא צְרִיכָא, בְּהוֹשַׁעְנָא דַּאֲוּנְכְּרֵי גּוּפֵיְיהוּ. וְלִיקְנְיוּהּ בְּשִׁינּוּי מַעֲשֶׂה! קָא סָבַר: לוּלָב אֵין צָרִיךְ אֶגֶד. וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר לוּלָב צָרִיךְ אֶגֶד - שִׁינּוּי הַחוֹזֵר לְבְרִיָּיתוֹ הוּא, וְשִׁינּוּי הַחוֹזֵר לְבְרִיָּיתוֹ לָא שְׁמֵיהּ שִׁינּוּי. וְלִיקְנְיוּהּ בְּשִׁינּוּי הַשֵּׁם, דְּמֵעִיקָּרָא הֲוָה לֵיהּ אָסָא, וְהָשְׁתָּא הושענא!

הושענא

אי

וְקַרְקַע דינה שאֵינָהּ נִגְזֶלֶת – אינה יוצאת מרשות הבעלים ונקנית לגזלן בשום יאוש ושינוי רשות, אבל מטלטלים נקנים לגזלן, ונמצא שאם תגזו אתם את ההדסים מהמחובר, לא הנכרי גזל והוציא את ההדסים מרשות ישראל, אלא אתם גזלתם את ההדסים, שע"י שגזזתם את ההדסים ותלשתם אותם מהמחובר, יצאו מרשות ישראל, שהרי מטלטלין הם, ויאוש לבדו אינו קונה, ואף אם יאוש לבדו קונה יהיו ההדסים פסולים משום מצוה הבאה בעבירה. הִלְכָּךְ, לִגְזוּזָהּ אִינְהוּ – יגזזו הנכרים עצמם את ההדסים מהמחובר, והם יהיו הגזלנים ואתם תקחו מהם, כִּי הֵיכִי דְּלִיהְוֵי יֵאוּשׁ בְּעָלִים בִּידַיְיהוּ דִּידְהוּ – כך שיהיה היאוש של הבעלים בידם של הנכרים, כיון שהבעלים כבר התייאשו מכל הפירות, וְשִׁינּוּי הָרְשׁוּת יהיה בִּידַיְיכוּ, ויאוש יחד עם שינוי רשות קונה. ואין בזה משום מצוה הבאה בעבירה, כיון שכבר נקנה ההדס קודם המצוה.

מקשה הגמרא: מדוע אמר רב הונא לאוונכרי שלא יגזזו את ההדסים בעצמם, הרי סוֹף סוֹף גם כִּי גָּזְזוּ אַוּנְכְּרֵי בעצמם את ההדסים מהמחובר, לִיהְוֵי יֵאוּשׁ בְּעָלִים בִּידַיְיהוּ של האוונכרי, שבשעה שתלשו את ההדסים מן המחובר חל היאוש על ההדסים בידם של האוונכרי, וְשִׁינּוּי הָרְשׁוּת בְּיָדָן – וכשאנו לוקחים מהאוונכרי הרי יש בזה משום שינוי רשות, ויאוש ושינוי רשות ודאי קונה, ואין בזה משום מצוה הבאה בעבירה, כיון שלא אנו גזלנו אלא האוונכרי תלשו מהמחובר, ומה פסול יש בזה. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא, בְּהוֹשַׁעְנָא דַּאֲוּנְכְּרֵי גּוּפַיְיהוּ – דברי רב הונא נאמרו על אותם ההדסים שהאוונכרי הישראלים לוקחים לצורך עצמם לצאת בהם ידי חובה בנטילת לולב, ולכן אם יגזזו בעצמם, יהיו ההדסים פסולים, כיון שעדיין אין כאן שינוי רשות. מקשה הגמרא: גם אם האוונכרי הישראלים יגזזו בעצמם את ההדסים יוכלו לצאת בהם ידי חובה, ואף שאין בזה שינוי רשות, מכל מקום וְלִיקְנְיוּהָ בְּשִׁינּוּי מַעֲשֶׂה, שכשאוגדים את ההדסים עם הלולב והערבה, מעשה האגד הוא שינוי בהדס, ושינוי מעשה קונה את החפץ לגזלן.

מתרצת הגמרא: קָא סָבַר רב הונא לוּלָב אֵין צָרִיךְ אֶגֶד – מעיקר הדין אין צורך לאגוד את הלולב עם ההדסים והערבות, ואפשר ליטלם גם כשאינם אגודים, [ונחלקו בזה בברייתא להלן (לג.)] וממילא אין כאן אגד, וְאף אִם תִּמְצֵי לוֹמַר כמאן דאמר לוּלָב צָרִיךְ אֶגֶד, אין כאן שינוי מעשה כיון שהאגד הוא שִׁינּוּי הַחוֹזֵר לְבְרִיָּיתוֹ הוּא – שהרי יכול להתיר את האגד וחוזרים ההדסים להיות כבתחילה, וְשִׁינּוּי הַחוֹזֵר לְבְרִיָּיתוֹ לֹא שְׁמֵיהּ שִׁינּוּי, ואין החפץ נקנה על ידו לגזלן. מקשה הגמרא: וְלִיקְנְיוּהָ האוונכרי הישראלים את ההדסים בְּשִׁינּוּי הַשֵּׁם – שכשם ששינוי רשות ושינוי מעשה קונים יחד עם יאוש, כך גם אם נשתנה שמו של החפץ, קונה יחד עם יאוש, וגם כאן נשתנה שמם של ההדסים, דְּמֵעִיקָּרָא קודם האגד הֲוָה לֵיהּ שמו אַפָּא – הדס, וְהַשְׁתָּא – ועכשיו לאחר האגד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מנ"א, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'

מהו"ר משה יצחק שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מב' עקב והקודמים לו:

... בשמחה גדולה הנני לבשרו שסו"ס בא לפועל התחלת הרעיון שעורר **הוא** בשנת תש"ה והוא שידפיסו את מאמרי כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ע"ח המתנדבים אז (ומפני כמה סבות מניעות העלמות והסתרים נתאחר הדבר) ושלשום ערב כ' מנ"א הביאו מבית הכורך את הכרך הראשון של מאמרים אלו, והוא כרך מאמרי קיץ ה'ש"ת וחמרא למרי וטיבותא לשקי' והוא עורר את הרעיון אשר עתה התחיל להתגשם בפו"מ, מתי יודפסו ויוכרכו הכרכים הבאים אינני יודע מפני רוב הטרדות וגודל העבודה.

אבל בכ"ז תקותי חזקה שיהי' זה בעתיד הקרוב לפ"ע.

ספר המאמרים הנ"ל נשלח לו בחבילה בפ"ע ביחד עם קונטרס עסקנות ציבורית, ובודאי יאשר קבלתם.

בברכה ופ"ש כב"ב שי'.

שמו הוֹשַׁעְנָא, על שם שנאגד לצורך הושענא. מתרצת הגמרא: מֵעִיקָּרָא נַמִּי – גם קודם האגד לְאַפָּא הוֹשַׁעְנָא קָרוּ לֵיהּ – קוראים להדס הושענא, על שם שרגילים לאגדו להושענא בחג, כיון שהוא עיקר ההושענא.

תָּנוּ רַבָּנָן, סוּכָּה גְּזוּלָה, וְהַמְסַסֵּךְ – והעושה סוכתו בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – שסוכתו גזולה כיון שגוזל את הרבים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל, וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין בדיעבד. מבררת הגמרא את המחלוקת: אָמַר רַב נַחְמָן, מַחְלוֹקֶת רבי אליעזר וחכמים בְּשֶׁתּוֹקֵף אֶת חֲבֵירוֹ בחזקה על כרחו וְהוֹצִיאוֹ מִסּוּכָּתוֹ שבנויה ומחוברת בקרקע של הנגזל, וישב בה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, משום שלדעתו סוכה שאולה פסולה, דכתיב 'חג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ' ודורש 'משלך', ולכן ממה נפשך הסוכה פסולה, דאי רבי אליעזר סובר שקַרְקַע גְּנוּבָה והיא נקנית לגזלן ועומדת בחזקתו כשאר מטלטלים, תהיה הסוכה פסולה משום שסוּכָּה גְּזוּלָה הִיא, וסוכה גזולה נתמעטה מהפסוק 'תעשה לך' למעט גזולה שאינה שלך. וְאִי נַמִּי – וגם אם סובר שקַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת ונשארת ברשות הבעלים, תהיה הסוכה פסולה משום שסוּכָּה שְׁאוּלָה הִיא, ולדעת רבי אליעזר אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו. וְרַבָּנָן שמכשירים סוכה גזולה כזו, לְטַעֲמֵיהוּ – לשיטתם, דְּאָמְרֵי אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, שלדעתם סוכה שאולה כשרה, משום שאינם דורשים 'חג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ' למעט סוכה שאולה אלא למעט סוכה גזולה, וְסוּבְרִים שקַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת ונשארת בחזקת הבעלים, וְאִם כן סוכה זו שהיא מחוברת לקרקע הנגזל סוּכָּה שְׁאוּלָה הִיא, ולא גזולה ולפיכך היא כשירה. אֲבָל אם גָּזַל עֵצִים וְסִיכֵּךְ בָּהֶן, כיון שקנה אותם בשינוי מעשה ובשינוי השם, או שקנה אותם משום תקנת מריש, דִּבְרֵי הַכֹּל – בין לרבי אליעזר ובין לרבנן, אֵין לוֹ לנגזל תביעה על הגזלן אֶלָּא שישלם לו את דְּמֵי שווי הָעֵצִים שגזל ממנו, כיון שקנה אותם הגזלן בשינוי או בתקנת מריש, ולכן הסוכה כשירה גם לדעת רבי אליעזר וחייב הגזלן לשלם את הדמים. מבארת הגמרא: מַאי – מהיכן דייק רב נחמן שרבי אליעזר פסל בברייתא רק באופן שתקף את חבירו והוציאו מסוכתו ולא באופן שגזל עצים וסיכך בהם, מִדְּקָתָנֵי בברייתא סוכה גזולה דִּימְיָא דְּמסכך בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, משמע שדינם שוה, מָה רְשׁוּת הָרַבִּים מדובר שהקַרְקַע לָאו דִּידֵיהּ הוּא, בסוּכָּה גזולה נַמִּי מדובר בלָאו קַרְקַע דִּידֵיהּ הוּא, דהיינו שלא סיכך בעצים גזולים על קרקע שלו, אלא בתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו.

הַהִיא סָכְתָּא – אשה זקנה, שגזלו ממנה העבדים של ריש גלותא עצים וסיככו בהם, דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אָמְרָה לֵיהּ לרב נחמן, רֵישׁ גָּלוּתָא וְכוּלְּהוּ רַבָּנָן דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא בְּסוּכָּה גְּזוּלָה הֲווּ יָתְבֵי – ריש גלותא וכל התלמידי חכמים יושבים בסוכה גזולה, כיון שהעצים הם גזולים משלי, וְצַוְּוֹחָה שיחזירו לה את העצים וְלֹא אֲשַׁנַּח בָּהּ רַב נַחְמָן, אָמְרָה לֵיהּ הסבתא לרב נחמן, מדוע אינך עונה לי, אִיתְּתָא דַּהֲוָה לֵיהּ לַאֲבוּהָא – אשה שהיה לאביה, כלומר לאברהם אבינו, תְּלָת מְאָה וְתַמְנֵי סְרֵי עַבְדֵי – שלש מאות ושמונה עשרה עבדים, שנאמר (בראשית יד יד) 'וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת', צָוְוחָא קַמַּיְיכוּ וְלֹא אַשְׁגְּחִיתוּ בָּהּ – צועקת לפניכם ואינם משגיחים בה. אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן לרבנן שישבו שם, פָּעֵיתָא הִיא דָּא – קולנית היא זו ואין ממש בטענותיה, וְאֵין צורך להחזיר לָהּ אֶלָּא דְּמֵי הָעֵצִים שלה בִּלְבָד, אבל העצים עצמם כבר נקנו לריש גלותא, ואין זו סוכה גזולה, שכבר תיקנו חכמים שהגוזל מריש [־קורה] וקבעה בבנין, אינו צריך לסתור בנינו כדי להשיב את הגזילה, אלא ישלם את דמיה, מפני תקנת השבים [שאם נחייבם להשיב את הקורה עצמה ימנעו מלחזור בתשובה], ואף כאן כיון שכבר בנו את הסוכה בעצים אלו אינם חייבים לה אלא דמים והסוכה כשירה.

אָמַר רַבִּינָא, הַאי כְּשׁוּרָא דִּמְטַלְּלְתָּא דִּגְזוּלָה – קורה שגוזלה ומסכך עליה, עֲבִדֵי לֵיהּ רַבָּנָן תַּקָּנְתָּא – עשו רבנן תקנה שלא יצטרך לסתור סוכתו ולהחזירה, אלא ישלם דמים מִשּׁוּם תַּקָּנַת מָרִישׁ כנזכר לעיל. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שיש בכשורא דמטללתא תקנת מריש, דַּמַּאי שְׁנָא מֵעֵצִים של סוכה שאמרו לעיל שיש בהם תקנת מריש. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתִימָּא – הייתי אומר שעֵצִים שֶׁכִּיחֵי – עצים רגילים מצוי לקנות בדמים – אחרים כמותם, ולכן תיקנו חכמים משום תקנת מריש שלא יצטרך לסתור בנינו, אלא יתן את דמיהם והנגזל יטרח ויקנה אחרים, אֲבָל הַאי – הקורה של הסוכה לֹא שְׁכִיחָא – לא מצוי לקנות כמותה וּאִימָּא שבה לֹא תיקנו חכמים תקנת מריש שהרי הנגזל יצא נפסד ולכן יצטרך להשיב את הקורה עצמה, קָא מַשְׁמַע לָן שגם בה תיקנו חכמים תקנת מריש ויכול להחזיר דמים. מבארת הגמרא: הָנֵי מִילֵּי שעשו חכמים תקנת מריש בעצי סוכה, רק בְּגוּ שֶׁבָּעָה – בתוך שבעת ימי חג הסוכות, אֲבָל לְבָתַר שֶׁבָּעָה – לאחר שנגמרו שבעת ימי החג, הָדַר בְּעִינֵיהּ – צריך להחזיר את העצים בעצמם, כיון שעומד לסתור את סוכתו. וְאִי חִבְּרוּ בְּטִינָא – ואם חיבר את העצים בטיט כשאר בנין קבוע, וַאֲפִילּוּ לְאַחַר שֶׁבָּעָה נַמִּי יְהִיב לֵיהּ דְּמֵי – אפילו לאחר שבעת ימי החג יכול להחזיר דמים ואינו צריך להחזיר את העצים עצמם, שהרי זה בנין קבוע שתיקנו בו תקנת מריש.

תָּנָא, לולב הִיכֵּשׁ פָּסוּל, רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. מבארת הגמרא: אָמַר רָבָא, מַחְלוֹקֶת בְּלוּלָב יבש, דִּרְבָּנָן סָבְרֵי שכיון שבפסוק נאמר 'פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים', הרי שסמך הפסוק לולב לאתרוג, ואם כן מַקִּישְׁנָן לוּלָב לְאֶתְרוֹג, מָה אֶתְרוֹג בָּעֵי שיהיה הָדָר כדכתיב ביה 'פְּרִי עֵץ הָדָר' ולכן אם הוא יבש פסול, אַף לוּלָב בָּעֵי הָדָר וגם לולב יבש פסול. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, לֹא מַקִּישְׁנָן לוּלָב לְאֶתְרוֹג שלא התקבל היקש זה מסיני, ואי אפשר לעשות היקש מדעתנו, אֲבָל בְּאֶתְרוֹג דִּבְרֵי הַכֹּל הָדָר בָּעֵינָן, שנאמר בו 'פְּרִי עֵץ הָדָר' ואף לרבי יהודה אתרוג יבש פסול. מקשה הגמרא: וּכִי בְּלוּלָב לֹא בָּעֵי רַבִּי יְהוּדָה שיהיה הָדָר, וְהָתְּנַן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לולב שנפרדו עליו מהשדרה, יֵאָגְדֵנוּ מִלְּמַעְלָה – יקשור את העלים מלמעלה שיהיו מחוברים עם השדרה, ואם לא אגדו מלמעלה, פסול בדיעבד. וּמַאי טַעְמָא שצריך לאגדו, לָאו מִשּׁוּם דְּבָעֵי הָדָר, וקשה על רבא שאמר שרבי יהודה לא מצריך שלולב יהיה הדר. מתרצת הגמרא: לֹא, אין טעמו של רבי יהודה משום הדר, אלא כִּדְקָתָנֵי בברייתא טַעְמָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן, נאמר בתורה 'כַּפּוֹת תְּמָרִים' ויש לדרוש שיהיה הלולב כָּפוּת – סגור, וְהֵיינוּ שאִם הָיָה פָּרוּד יִכָּפְתֶנּוּ – יאגדנו.

עוד מקשה הגמרא: וְכִי לֹא בָּעֵי רבי יהודה בלולב שיהיה הָדָר, וְהָתְּנַן, אֵין אוֹגְדִין אֶת הַלּוּלָב – עם ההדסים והערבות יחד אֶלָּא בְּחוּט שהוא מִמִּינוֹ של הלולב, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וסברה הגמרא ש'במינו' שאמר רבי יהודה הכוונה שצריך לאגוד את המינים בעלי לולב, מַאי טַעְמָא צריך לאגוד דווקא בעלי לולב ולא בדבר אחר, לָאו מִשּׁוּם דְּבָעֵי הָדָר, ואגידה בעלי הלולב הוא הידור ללולב שמראה האגידה דומה ללולב עצמו, הרי שאף בלולב מצריך רבי יהודה שיהיה הדר. מתרצת הגמרא: לֹא – אין טעמו של רבי יהודה משום הדר, דְּהָא אָמַר רָבָא בדעת רבי יהודה, שאפשר לאגוד את הלולב אַפִּילּוּ בְּסִיב שגדל סביב הדקל, וַאֲפִילּוּ בְּעֵיקָּרָא דְּדִיקְלָא – בקליפת הדקל, ואף שדברים אלו אינם נראים כמראה הלולב, ואינם הדר כלל. [וְאֶלָּא] מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה הָתָם שמצריך לאגוד את הלולב דווקא במינו, משום דְּקָא סָבַר לוּלָב צָרִיךְ אֲגֻדָּה – בנטילת לולב מצוה לאגוד את הלולב עם ההדסים והערבות, ולכן כל מה שנאגד עמו הוא חלק מהמצוה, וְלִכְן אִי מְיַיתֵי מִינָא אַחֲרִינָא – אם יביא מין אחר לאגוד בו, הֲוָה לְהוּ בנטילת הלולב חֲמִשָּׁה מִינִין ולא ארבעה, ויעבור משום בל תוסיף.

מקשה הגמרא על דברי רבא שהסביר בברייתא שרבי יהודה פוסל אתרוג יבש משום שאינו הדר: וּבְאֶתְרוֹג מִי בָּעֵי רַבִּי יְהוּדָה הָדָר – והאם באתרוג כן מצריך רבי יהודה הדר, וְהָתְּנָיָא, אַרְבַּעַת מִינִין שֶׁבַּלּוּלָב, כְּשֵׁם שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן ליטול רק שלושה מינים, ואם נטל שלושה מינים לא יצא אף ידי שלשתם, כָּךְ אֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן להביא גם ממינים אחרים. לֹא מָצָא אֶתְרוֹג כדי ליטלו, לֹא יָבִיא במקומו לֹא פָּרִישׁ – מין פרי, וְלֹא דָּבָר אַחֵר. אם אחד מהמינים הם כְּמוּשִׁין – יבשים קצת ועדיין יש בהם לחלוחית, כְּשֵׁרִין, אבל אם הם יְבֵשִׁין, פְּסוּלִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף יְבֵשִׁין כשרים. וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה ראיה לדבריו שאף יבשים כשרים, מַעֲשֶׂה

רש"ש

הושענא קרו לה — על שם שרגילין לאוגדן להושענא בחג. **והמסכך ברשות הרבים** — הא נמי גזל הרבים. **מחלוקת** — הא דפסיל ר' אליעזר כגון שתקף את חבירו בחזקה, והוציאו מסוכתו הבנויה בקרקעו של נגזל, וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. ור' **אליעזר לטעמיה** — דאמר: סוכה שאולה אין יוצאין בה, בפרק "הישן" (סוכה כז,ב). הלכך, ממה נפשך זו פסולה. **אי קרקע נגזלת** — כלומר, אם יש על הקרקע תורת גזל כשאר מטלטלין לעמוד בחזקת הגזלן. **סוכה גזולה היא** — ור' אליעזר דריש: "תעשה לך" — משלך, ולא גזולה ולא שאולה. **ואי אינה נגזלת** — וכל הימים ברשות בעליה היא הויא לה שאולה. ופלוגתא היא ב"הגוזל" (בבא קמא קיז,ב), איכא למאן דאמר קרקע נגזלת דדריש ריבוי ומיעוט, ואיכא למאן דאמר קרקע אינה נגזלת דדריש כללי ופרטי. **ורבנן לטעמייהו** — דאמרי: יוצא אדם בסוכה שאינו שלו, בשאולה. וסבירא להו דקרקע אינה נגזלת, דרבנן היא דאמרי בפרק "הגוזל" (שם) דקרקע אינה נגזלת. ופליגי עליה דר' אליעזר נמי בהא דגזילת קרקע, הלכך שאולה היא. והוא הדין נמי דהוה ליה לרב נחמן למימר דר' אליעזר לטעמיה, דאמר ב"הגוזל" (שם): קרקע נגזלת, וסוכה גזולה היא, דמייאשי בעלים מינה כשאר מטלטלין, דהוה ליה קרקע בחזקת גזלן. ורבנן לטעמייהו, דאמרי: קרקע אינה נגזלת, ושאולה היא. אלא אי אמר הכי — הוי משמע דמודי ר' אליעזר בשאולה, ואנן קים לן ב"הישן" (סוכה כז,ב) דאף בשאולה פסיל. הלכך אמר לה רב נחמן ממה נפשך. כלומר, אי נמי הוה סבירא ליה לר' אליעזר קרקע אינה נגזלת כרבנן — אפילו הכי פסיל לה משום שאולה. **אבל גזל עצים וסיכך בהן** — אין זו לא גזולה ולא שאולה, דקנגהו בשינוי מעשה ושינוי השם. ועוד, משום תקנת השבים אינו צריך לסתור בנינו אלא יחזור דמים. ודאמרינן בפרק "הישן" (שם) דמודו רבנן בגזולה — לאו בגזול סוכה המחוברת לקרקע, ולא בגזול עצים ומסכך בהן, אלא בגזול סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה, דהיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע, ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה, דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא טרח עליה לבנותה, ולא הוציא עליה יציאות — הלכך גזולה היא. **ממאי** — דבגזילת קרקע פליגי, ובטעמא דשאולה. **ההיא סכתא** — דגולו ממנה עבדי ריש גלותא עצים, וסכבו בהן. **צווחה** — צווחה להחזיר לה עצים עצמן. **לאבוהא** — לאברהם אבינו, ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות. **פעיתא** — קולנית היא זו. **אלא דמי עצים** — דתקנת חכמים היא זו על המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול הנגזל את דמיו, ולא חייבוהו לקעקע את בנינו מפני תקנת השבים, במסכת גיטין (נה,א). **עבדו רבנן תקנתא** — לטול דמיו. **מפני תקנת מריש** — ולא אמרינן: אין כאן הפסד מרובה, ויסתיר סוכתו. דמצוה משוי ליה כל שבעה כבנין קבע. **פשיטא מאי שנא מעצים** — דאמרן לעיל: גזל עצים וסיכך בהן — אין לו אלא דמים. **עצים שביחי** — לקנות בדמים שיתן לו זה, הלכך משום תקנת השבים לא אטרחוהו לגוזל, דהא נגזל מצי מיטרח ומזבן. **ואי חברה בטינא** — הוה ליה כשאר בנין קבוע. **מה אתרוג בעי הדר** — כדכתיב ביה. **לא** מקשינן — לא הוקשו ללמוד זה מזה. ולא ניתן לדרוש מעצמו מכל שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן אלא קל וחומר. **אבל אתרוג דברי הכל בעי הדר** — דהדר כתיב ביה. ולא דרשינן ליה לרבי יהודה איידור לשון יווני, כדדריש ליה בן עזאי לקמן (לה,א). **כפות** — לשון אסירה, כדתנן (מכות כב,ב): כופת שתי ידיו על העמוד. **אין אוגדין את הלולב** — האי לולב היינו הושענא, כולהו שלשה המינים יחד. **אפילו בסיב** — הגדל סביבות הדקל ונכרך סביביו, כעין לולבי גפנים. **ואפילו בעיקרא דדיקלא** — מן הקליפה. ואף על פי שאין מראיהן דומה למראה הלולב, ובלבד שיהא מאותו המין. דטעמא דר' יהודה התם לאו משום הדר הוא. **אלא משום דקסבר לולב צריך אגד** — הלכך: כל הנאגד עמו הוי מן המצוה, ונמצא עובר ב"בל תוסיף" אם יאגד מין חמישי. **פריש** = *קורוני"א. **כמושים** = **פלצידי"ש.

תוספות

אי קרקע נגזלת — אמת הוא דר' אליעזר סבר כן, דשמעינן ליה הכי בית הללגזול בתרא" (בבא קמא קיז,ב), אלא רוצה ליישב דבריו בכל ענין.

אבל גזל עצים וסיכך בהן — אין זה לא גזולה ולא שאולה, דקנגהו בשינוי מעשה ושינוי השם. ועוד: משום תקנת השבים אין לו עליו לסתור את בנינו, אלא יחזיר דמים. והא דאמרינן בפרק "הישן" (סוכה כז,ב) דמודו רבנן בגזולה — לאו בגזול סוכה המחוברת לקרקע ולא בגזול עצים וסיכך בהן אלא בגזול סוכה העשויה בראש העגלה או בראש הספינה והיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע, ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה, דאין בה משום תקנת השבים — שהרי לא טרח לבנותו, ולא הוציא עליו יציאות, הלכך גזולה היא, כך פירש בקונטרס. ועל חנם דחק, דמדכתיב "לך" דממעטינן גזולה בפרק "הישן" (סוכה כז,ב), וגזל עצים וסיכך בהן — שינוי החזר לבריותו הוא, ומדאורייתא לא קני. ומשום תקנת מריש — היינו מדרבנן, וקרא מיתוקם מדאורייתא. ואפילו [מדרבנן] בלא עגלה וספינה איכא לאוקומיה קרא, כגון בראובן שבנה סוכה בחצרו של שמעון מדעתו, ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו — דאין עליה תורת שאולה כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן, ולא דמיא לקרקע דבחזקת הבעלים עומדת, ולכך אין קרקע נגזלת.

ור' יהודה סבר לא מקשינן לולב לאתרוג — פירש בקונטרס: לא הוקשו ללמוד זה מזה, ולא ניתן לידרוש מעצמו מכל שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן אלא קל וחומר. ותימה גדולה פירש. דאפילו סמוכין, דהיינו שני מקראות הסמוכין זה לזה ניתנו לידרש מן התורה, כדאמרן בריש יבמות (ד,א); סמוכין מן התורה מנין — שנאמר: "סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר", כל שכן היקישא דהיינו שני דברים המוקשים בפסוק אחד. ואפילו לר' יהודה דלא דריש סמוכין אלא היכא דמוכח ומופנה, כדאמרינן התם, מכל מקום בהיקישא מודה. אלא, כל המדות אדם דן מעצמו, חוץ מגזרה שוה, דאין דן אלא אם כן למדה מרבו. והכא בסברא פליגי, דיש דברים שאין להקישם לאותו דבר. ושמא קסבר לא שייך לשון הדר אלא בפירות.

אין אוגדין את הלולב אלא במינו — תימה: היכי בעי למימר משום דבעי הדר: והא פסל במתניתין (לו,ב) בגימוניות של זהב שהיו עושין משום נוי! ושמא הוי מצי למימר וליטעמיך.

לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש — יש לדקדק מכאן דאם לא מצא כשר מברך בפסול, מדנקט: פריש או רמון. ויש לדחות. אבל יש לדקדק דשרי, כמו לולב פסול לרבנן בשעת הדחק.

הואיל

הוֹשַׁעְנָא! מֵעִיקָּרָא נַמִּי לְאָסָא הוֹשַׁעְנָא קָרוּ לֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: סוּכָּה גְּזוּלָה, וְהַמְסַכֵּךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל, וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין. אָמַר רַב נַחְמָן: מַחֲלוֹקֶת בְּשֶׁתּוֹקֵף אֶת חֲבֵירוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִסּוּכָּתוֹ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. אִי קַרְקַע נִגְזֶלֶת - סוּכָּה גְּזוּלָה הִיא, וְאִי נַמִּי קַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת - סוּכָּה שְׁאוּלָה הִיא. וְרַבָּנַן לְטַעְמַיְיהוּ, דְּאָמְרִי: אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסוּכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. וְקַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת, וְסוּכָּה שְׁאוּלָה הִיא. אֲבָל גָּזַל עֵצִים וְסִיכֵּךְ בָּהֶן - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין לוֹ אֶלָּא דְּמֵי עֵצִים. מִמַּאי - מִדְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מָה רְשׁוּת הָרַבִּים קַרְקַע לָאו דִּידֵיהּ הוּא - סוּכָּה נַמִּי לָאו קַרְקַע דִּידֵיהּ הוּא. הַהִיא סַכְתָּא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אֲמַרָה לֵיהּ: רֵישׁ גָּלוּתָא וְכוּלְּהוּ רַבָּנַן דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא בְּסוּכָּה גְּזוּלָה הָווּ יָתְבִי! צָוְוחָה וְלָא אַשְׁגַּח בָּהּ רַב נַחְמָן. אֲמַרָה לֵיהּ: אִיתְּתָא דַּהֲוָה לֵיהּ לַאֲבוּהָא תִּלְתָּא מְאָה וּתְמָנֵי סְרֵי עֲבָדֵי צָוְוחָא קַמַּיְיכוּ וְלָא אַשְׁגַּחְתּוּ בָּהּ?! אֲמַר לְהוּ רַב נַחְמָן: פְּעִיתָא הִיא דָּא וְאֵין לָהּ אֶלָּא דְּמֵי עֵצִים בִּלְבַד. אָמַר רַבִינָא: הַאי כְּשׁוּרָא דְּמִטַּלְלְתָּא דִּגְזוּלָה, עֲבִדֵי לֵיהּ רַבָּנַן תַּקָּנְתָּא מִשּׁוּם תַּקָּנַת מָרִישׁ. פְּשִׁיטָא, מַאי שְׁנָא מֵעֵצִים? מַהוּ דְּתֵימָא: עֵצִים שְׁכִיחִי, אֲבָל הַאי לָא שְׁכִיחָא, אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. הָנֵי מִילֵּי - בְּגוּ שִׁבְעָה, אֲבָל לְבָתַר שִׁבְעָה - הָדַר בְּעֵינֵיהּ. וְאִי חִבְּרוּ בְּטִינָא, וַאֲפִילּוּ לְאַחַר שִׁבְעָה נַמִּי - יָהֵיב לֵיהּ דְּמֵי. תָּנָא: יָבֵשׁ פָּסוּל, רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. אָמַר רָבָא: מַחֲלוֹקֶת בְּלוּלָב. דְּרַבָּנַן סָבְרִי: מַקְשִׁינַן לוּלָב לְאֶתְרוֹג, מָה אֶתְרוֹג בְּעֵי הָדָר - אַף לוּלָב בְּעֵי הָדָר. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: לָא מַקְשִׁינַן לוּלָב לְאֶתְרוֹג, אֲבָל בְּאֶתְרוֹג דִּבְרֵי הַכֹּל הָדָר בְּעֵינַן. וּבְלוּלָב לָא בְּעֵי רַבִּי יְהוּדָה הָדָר? וְהָתְנַן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יַאֲגֵדֶנּוּ מִלְּמַעְלָה. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּבְעֵי הָדָר? לָא, כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן: "כַּפּוֹת תְּמָרִים" - כָּפוּת, וְאִם הָיָה פָּרוּד יַכְפֶּתֶנּוּ. וְלָא בְּעֵי הָדָר? וְהָתְנַן: אֵין אוֹגְדִין אֶת הַלּוּלָב אֶלָּא בְּמִינוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּבְעֵי הָדָר? לָא, דְּהָא אָמַר רָבָא: אֲפִילּוּ בְּסִיב וַאֲפִילּוּ בְּעִיקָּרָא דְּדִיקְלָא. [וְאֶלָּא] מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה הָתָם - דְּקָא סָבַר: לוּלָב צָרִיךְ אֲגֻדָּה, וְאִי מַיְיתֵי מִינָא אַחֲרִינָא - הָוָה לְהוּ חֲמִשָּׁה מִינִין. וּבְאֶתְרוֹג מִי בְּעֵי רַבִּי יְהוּדָה הָדָר? וְהָתַנְיָא: אַרְבַּעַת מִינִין שֶׁבַּלּוּלָב, כְּשֵׁם שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן - כָּךְ אֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן. לֹא מְצָא אֶתְרוֹג לֹא יָבִיא לֹא פְּרִישׁ וְלֹא רִמּוֹן וְלֹא דָּבָר אַחֵר. כְּמוּשִׁין - כְּשֵׁרִין, יְבֵשִׁין - פְּסוּלִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף יְבֵשִׁין. וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֵׂה בְּנֵי

תוספות

הואיל ואמר ר' יהודה לולב צריך אגד אי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי — תימה: כל שכן לרבנן, דמשמע לעיל דלר' יהודה משום דצריך אגד, אי אגיד ליה ממין אחר — הוה ליה חמשת המינין. אבל לרבנן, דאין צריך אגד — לא, דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. והכי נמי אמרינן בהדיא בפרק "אלו הן הנחנקין" (סנהדרין פח,ב) גבי כל המוסיף גורע, דאי סבירא לן לולב אין צריך אגד — האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי! ויש לומר: דהכא מיירי בשנותן אותו חוץ לאגד לר' יהודה. ואם תאמר: אם כן לא יחשב תוספת האי מינא אחרינא דקמייתי כמו לרבנן דלעיל, דאין צריך אגד! ויש לומר: דלא דמי, דכשיאגדו שלא במינו — אין לו ליחשב כמוסיף, משום דאין זה כדרך גדילתן, ומינים שבלולב בעינן כעין גדילתן כדלקמן (מה,ב) אבל לרבי יהודה דבעי אגד — יש לו ליחשב כמוסיף באגודתו, דכל אגוד' שלא כדרך גדילתו. והכא אפילו לרבי יהודה קאמר דמייתי מינא אחרינא ונקט ליה כדרך גדילתו, דאפילו חוץ לאגד חשיב כמוסיף, וכל שכן לרבנן. והא דקאמר בסנהדרין (פח,ב) למאן דאמר אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי — היינו לענין דאין זה כל המוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על "בל תוסיף". והשתא ניחא, דתנא קמא דר' יהודה דקתני ארבעה מינים שבלולב אין מוסיף עליהן, ומסתמא היינו רבנן בר פלוגתייהו דלא בעו אגד — ואפילו הכי איכא "בל תוסיף", והיינו כגון דנקיט ליה דרך גדילתו.

הירוק כברתי — משמע שמראהו כצבע שקורין *יור"ד בלע"ז. וההיא דברכות משמע קצת שדומה ל**אירנד"א בלע"ז, דתנן התם פרק קמא (ט,ב): משיכיר בין תכלת לכרתי, משמע דמעט משונין זה מזה. ובמנחות פרק "התכלת" (מג,ב) אמרינן דתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע — וזהו כעין צבע שקורין אירנד"א בלע"ז. אבל בירושלמי משמע שהוא צבע יור"ד כעין עשבים, דאההיא דבין תכלת לכרתי מסיים ליה: תכלת דומה לים, וים דומה לעשבים, ועשבים לרקיע. ובפרק "אלו טריפות" (חולין מז,ב) משמע דירוק דמי לחלמון של ביצה, שהוא כעין צבע ***אל"ה בלע"ז, דאמרינן: כגון ביעתא — טרפה. ופריך: אלא ירוקה דכשרה היכי דמי — כברתי. וכן משמע בתוספתא דנגעים שדומה לשעוה, דתניא: ירוק שבירוקים, ר' אלעזר אומר: כשעוה וכחורמל, סומבוט אומר: כבנף טווס וכחרוץ של דקל. וכן משמע בפרק שני דנדה (יט,א) גבי ה' דמים טמאים באשה. דתנן: הירוק, עקביא בן מהלל"אל מטמא. ואמרינן התם: מנין לדם נדה שהוא אדום. משמע דאין לטמאות באשה אאם כן נוטה למראה אדמומית, ובכל הצבעים שזכרתי אינן בהן נוטה למראה אדמומית אלא צבע יאל"ה בלע"ז. וקרא נמי מוכיח שהוא הנקרא ירוק, כדכתיב (תהלים סח) "ואברותיה בירקרק חרוץ" ובספר המחברת פי' מנחם שהוא זהב הבא מן החוילה. ודונש פירש: חרוץ זה אבן טובה. ופלוגתא דאמוראי היא, דאמרינן בבראשית רבה (פרשה מג) אקרא ד"וירק את חניכיו", ריש לקיש אמר: שהוריקן באבנים טובות ומרגליות, כמה דאת אמרת "ואברותיה בירקרק חרוץ" — פירוש שלא יהו להוטין אחר הממון, ויתעסקו בהצלת נפשות. ר' לוי אומר: בפרשת שוטרים הוריקן, כמה דאת אמרת "מי האיש הירא ורך הלבב" — כלומר מעבירות שבידן, ונתביישו במה שהוזקקו לחזור. ואמרינן בשילהי "ארבעה נדרים" (לב,א): "וירק את חניכיו", רב ושמואל, חד אמר: שהוריקן בתורה, בפרשת שוטרים וחד אמר שהוריקן בזהב. פירוש: קרא ד"בירקרק חרוץ" קדריש, וזהב דומה לצבע יאל"ה. ומיהו, אתרוג עיקרו דומה לשעוה. ואותם אתרוגים הבאים לפנינו ירוקים כברתי — כשרים אפילו לר' יהודה, כשחורים למראה שאר אתרוגים אפילו בתלוש לאחר ששהו בכלי זמן מרובה, דודאי גמר פריים. **שיעור** אתרוג קטן — אין זו פלוגתא דאתרוג הבוסר דפליגי בה ר' עקיבא ורבנן לקמן בפירקין (לה,א), דהא אפילו גדול כאגוז וכביצה פסיל ליה ר' עקיבא משום דלאו בר זריעה, לטעם אחד, ולפי טעם שני משום דבעי הדר. והאי דהכא, אפילו לא בעי הדר — פסיל ליה משום דלא גמר פירא. ולא כמו שפי' בקונטרס לקמן אתרוג הבוסר כפול הלבן, דההוא שיעורא אתמר גבי ענבים דבגמר בישולם נמי קטנים הם, אבל אתרוג שהוא פרי גדול — אפילו יותר מכביצה בוסר הוא. בשסופו ליגדל יותר הרבה. והכא בשאין סופו ליגדל יותר, דאפילו ר' עקיבא דפסיל התם הכא מכשיר בכאגוז למר, וכביצה למר, דחשיב גמר פרי. אבל פחות מכאן — לא חשיב גמר פרי, אף על פי שאין סופו ליגדל יותר, דיש דברים הרבה שלעולם לא יבואו לידי בישול פרי. ומצוי הוא בענבים שיש מהם שלעולם בוסר. עוד יתכן דאפילו רבנן דמכשירי התם פסלי הכא בפחות מכאן, דאתרוג הבוסר חשיב פירא טפי. ובפרק קמא דמעשרות בירושלמי תני: אתרוג הבוסר, ר' עקיבא אומר: פרי, וחכמים אומרים: אינו פרי. **דבר** הדר באילנו משנה לשנה — בן עזאי הוא דדריש הכי לקמן בפירקין (לה,א), ויש שם דרשות אחרות. **של** אשרה ושל עיר הנדחת פסול — בסוף "ביסוי הדם" (חולין פט,א ושם) דאמר רבא: מצות לאו ליהנות ניתנו, ומכסין בעפר עיר הנדחת. ופריך מהא דתניא: שופר של עבודה זרה, אם תקע — לא יצא, ולולב של עבודה זרה — אם נטל לא יצא, הוה מצי לאקשויי ממתניתין, דקתני: של אשרה פסול. אלא ניחא ליה לאתויי מברייתא, משום דאסיק מעיקרא גבי לולב ושופר תקע — יצא, נטל — יצא. **באשרה** דמשה דכתותי מיכתת שיעוריה — וכן ברייתא דסוף "ביסוי הדם" (חולין פט,א ושם) דאם נטל לא יצא. וכן צריך לתרץ אשופר, דקתני התם: תקע לא יצא. ובפרק "ראוהו בית דין" (ראש השנה כח,א ושם) בשו"פר של עבודה זרה — לא יתקע, ואם תקע — יצא. וכן בפרק "מצות חליצה" (יבמות קג,ב ושם) אמר רבא: בסנדל של עבודה זרה — חליצתה בשרה, ולא אמרינן דמכתת שיעוריה. דהנהו בעבודה זרה דנברי, דיש לה ביטול. וההוא דקתני לא יצא — בעבודה זרה דישראל, שאינה בטילה עולמית. ואם תאמר: עבודה זרה דנברי נמי, מדאגבהה — קנייה, ונעשה של ישראל, דדאמרינן בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מב,א) גזרינן דלמא מגבה לה והדר מבטל לה! ויש לומר: כגון שהגביה על מנת שלא לקנות,

דהא

רש"י

בבני כרכין — שאין דרין על מקום פרדסין, ואין דקלים מצוים שם. **אי מייתי מינא אחרינא** — ולא אגיד ליה בהדיה. כיון **דאמר רבה אתרוג כשמאל ולולב בימין** — משום דהכא תלת מצות, ואתרוג חד מצוה. וזימנין דמחלפין ליה, שנותנין לו אתרוג בימין ולולב בשמאל, וצריך להפכן מיד ליד ולאחוז האתרוג והלולב באחת מידיו עד שיחלוף, ואי הוה גדול יותר מדאי — שמא יפול מידיו ויפסול, שיארע בו נקב. **שנים בידו אחת** — גרסינן. שני אתרוגים בידו אחת, שבמקום האחד יאחז הלולב כשיהפכן. **הדר באילנו משנה לשנה** — מהכא שמעינן דאתרוג אמר קרא, שאין פרי אחר עושה כן. **לולב של ע"ז** — ששימשו בו לעבודה זרה לכבד לפניה קרקע, אי נמי: שעבודתה בלולב, להעבירו לפניה או לזרקה בו. **לא יטול** — דמאיס לגבוה. **ואם נטל כשר** — ואף על גב דאיסורי הנאה הוא, דמצות לאו ליהנות ניתנו. כלומר: אין קיום מצות הנאת הגוף, אלא עבודת עבד לרבו. **באשרה דמשה** — אותם שהיו בשעת כיבוש ארץ ישראל, שהצריכן הכתוב שרפה, כדכתיב (דברים יב) "ואשריהם תשרפון באש". ולולב צריך שיעור, והאי כמאן דמיכתת שיעוריה, כיון דלשרפה קאי. **נסדק** — נסדקו ראשי העלין. **כפוף** — ראשו כפוף כאגמון, דומות לאיש גבן והזקן שראשיהן שחין וכפופין למטה.

בְּבְנֵי כְרַכִּין שֶׁהָיוּ מוֹרִישִׁין אֶת לוּלְבֵיהֶן לִבְנֵי בְנֵיהֶן. אָמְרוּ (לָהֶם): מִשָּׁם רְאָיָה?! אֵין שְׁעַת הַדְּחָק רְאָיָה. קָתָנֵי מִיהַת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף יְבֵשִׁין כְּשֵׁרִין. מַאי לָאו - אַאֶתְרוֹג? לָא, אַלּוּלָב. אָמַר מָר: כְּשֵׁם שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן כָּךְ אֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה לוּלָב צָרִיךְ אֶגֶד, וְאִי מַיְיתִי מִינָא אַחֲרִינָא - הַאי לְחוּדֵיהּ קָאֵי וְהַאי לְחוּדֵיהּ קָאֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר מָר: לֹא מָצָא אֶתְרוֹג לֹא יָבִיא לֹא רִמּוֹן וְלֹא פָּרִישׁ וְלֹא דָּבָר אַחֵר. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: לַיְיתֵי, כִּי הֵיכִי שֶׁלֹּא תִּשָּׁכַח תּוֹרַת אֶתְרוֹג, קָא מַשְׁמַע לָן זִימְנִין דְּנָפֵיק חוּרְבָּא מִינֵּיהּ, דְּאָתֵי לְמִסְרַךְ. תָּא שְׁמַע: אֶתְרוֹג הַיָּשָׁן פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. תִּיוּבְתָּא דְּרָבָא, תִּיוּבְתָּא. וְלָא בָּעֵי הָדָר? וְהָא אֲנַן תְּנַן: הַיָּרוֹק כַּכַּרְתִּי, רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל. לָאו מִשּׁוּם דְּבָעֵי הָדָר? לֹא, מִשּׁוּם דְּלֹא גָּמַר פֵּירָא. תָּא שְׁמַע: שִׁיעוּר אֶתְרוֹג קָטָן, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּאָגוֹז, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כַּבֵּיצָה. לָאו מִשּׁוּם דְּבָעֵי הָדָר? לֹא, מִשּׁוּם דְּלֹא גָּמַר פֵּירָא. תָּא שְׁמַע: וּבְגָדוֹל כְּדֵי שֶׁיֵּאָחֵזוּ שְׁנַיִם בְּיָדוֹ אַחַת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אֶחָד בִּשְׁתֵּי יָדָיו. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּבָעֵי הָדָר? לֹא, כֵּיוָן דְּאָמַר רַבָּה: לוּלָב בַּיָּמִין וְאֶתְרוֹג בַּשְּׂמֹאל, זִימְנִין דְּמִחַלְּפִי לֵיהּ, וְאָתֵי לְאַפּוּכִינְהוּ, וְאָתֵי לְאִיפְסוּלֵי. וְאֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה הָא כְּתִיב הָדָר! הַהוּא "הָדָר בְּאִילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה". "שֶׁל אֲשֵׁרָה וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת". וְשֶׁל אֲשֵׁרָה פָּסוּל? וְהָאָמַר רָבָא: לוּלָב שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה לֹא יִטּוֹל, וְאִם נָטַל - כָּשֵׁר! הָכָא בַּאֲשֵׁרָה דְּמֹשֶׁה עָסְקִינַן, דְּכַתּוּתֵי מִיכַּתַּת שִׁיעוּרֵיהּ. דֵּיקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דְּעִיר הַנִּדַּחַת, שְׁמַע מִינָּהּ. "נִקְטַם רֹאשׁוֹ". אָמַר רַב הוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא נִקְטַם, אֲבָל נִסְדַּק - כָּשֵׁר. וְנִסְדַּק כָּשֵׁר? וְהָתַנְיָא: לוּלָב כָּפוּף,

בְּבְנֵי כְּרַכִּין שדרים במקום שאין דקלים מצויים, שֶׁהָיוּ מוֹרִישִׁין אֶת לוּלְבֵיהֶן לִבְנֵי בְּנֵיהֶן, ובני בניהן היו נוטלים אותם למצות לולב, ובודאי שלולבים אלו היו יבשים, הרי שלולבים יבשים כשרים. אָמְרוּ (להם) [לוֹ] חכמים, וכי מִשָּׁם רְאָיָה, הרי אֵין שְׁעַת הַדְּחָק רְאָיָה, ושם היתה להם שעת הדחק, שלא היה להם אחרים ונטלו את היבשים כדי שלא תשתכח מהם תורת לולב, ואף שלא יצאו בהם ידי חובת נטילת לולב. מדייקת הגמרא: קָתָנֵי מִיהַת – על כל פנים מבואר בברייתא שרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף יְבֵשִׁין כְּשֵׁרִין, מַאי לָאו שדברי רבי יהודה שהכשיר יבש נאמרו גם אַאֶתְרוֹג, ומוכח שאף באתרוג לא מצריך רבי יהודה שיהיה הדר ולכן הכשיר אתרוג יבש. מתרצת הגמרא: לֹא, דברי רבי יהודה בברייתא הם רק אַלּוּלָב ושאר המינים, שאין צריך שיהיו הדר ולכן יבש כשר בהם, אבל אתרוג צריך שיהיה הדר ויבש פסול בו.

כיון שהוזכרה ברייתא זו כאן, נזקקת הגמרא לפרש ברייתא זו: אָמַר מַר, ארבעה מינים שבלולב כְּשֵׁם שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן כָּךְ אֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שאסור להוסיף עליהם משום שעובר בבל תוסיף, שהרי כן הוא הדין בכל המצות ומה החידוש בזה. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי אומר, הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה לוּלָב צָרִיךְ אֶגֶד – חובה לאגוד את הלולב עם שאר המינים, ואם לא אגדו פסול, אין איסור בל תוסיף אלא במה שהוא עמהם באגודה, וְאִי מַיְיתֵי מִינָא אַחֲרִינָא – אם יביא מין נוסף ולא יאגדו יחד עם הלולב האגוד, לא יעבור על בל תוסיף כיון שהַאי לְחוּדֵיהּ קָאֵי וְהַאי לְחוּדֵיהּ קָאֵי – הלולב האגוד עם מיניו עומד לעצמו והמין שהוסיף עומד לעצמו, קָא מַשְׁמַע לָן שעובר משום בל תוסיף. אָמַר מַר, בהמשך הברייתא, לֹא מָצָא אֶתְרוֹג לֹא יָבִיא לֹא רִמּוֹן וְלֹא פָּרִישׁ וְלֹא דָּבָר אַחֵר. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שלא יביא מין אחר שאינו אתרוג שהרי התורה אמרה להביא אתרוג ולא מין אחר. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא שבאופן שאין לו אתרוג תיקנו חכמים דלַיְיתֵי – שיביא מין אחר במקומו כִּי הֵיכִי שֶׁלֹּא תִּשְׁכַּח תּוֹרַת נטילת אֶתְרוֹג, קָא מַשְׁמַע לָן שלא יטול מין אחר, משום דזִימְנִין דְּנָפֵיק חוּרְבָּא מִינֵיהּ – שפעמים יצא מכך מכשול, דְּאָתֵי לְמִסְרַךְ – שאף כשיהיה להם אתרוג, ימשיכו ליטול את המין האחר, ויאמרו כשם שאתרוג כשר, כך גם מין אחר כשר.

הגמרא חוזרת להקשות על דברי רבא שאמר שרבי יהודה מצריך שיהיה האתרוג הדר, ורק בלולב מכשיר ביבש: תָּא שְׁמַע, אֶתְרוֹג חַיָּשָׁן פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר, ואתרוג ישן ודאי שאינו הדר, תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא, תְּיוּבְתָּא, שמכאן מוכח להדיא שגם באתרוג אין מצריך רבי יהודה הדר.

מקשה הגמרא: וְכִי לֹא בָּעֵי רבי יהודה באתרוג שיהיה הָדָר, וְהָא אֲנָן תְּנַן, אתרוג הַיָּרוֹק כְּכַרְתִּי – שהוא דומה לצבעם של עשבי השדה, רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל. לָאו – וכי אין טעמו של רבי יהודה שפוסל מִשּׁוּם דְּבָעֵי שיהיה האתרוג הָדָר. מתרצת הגמרא: לֹא, טעם הפסול באתרוג ירוק מִשּׁוּם דְּלֹא גָּמַר פֵּירָא – משום שעדיין לא הבשיל הפרי כראוי, ואין עליו שם אתרוג ולא משום שאינו הדר. מוסיפה הגמרא ומקשה: תָּא שְׁמַע, מהו שֶׁיְּעוּר אֶתְרוֹג קָטָן ויהיה כשר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לא יפחת מִכָּאֱגוֹז, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לא יפחת מִכַּבֵּיצָה, לָאו מִשּׁוּם – האם טעמו של רבי יהודה שמצריך גדול כביצה אינו משום דְּבָעֵי הָדָר, ואתרוג קטן איננו הדר. מתרצת הגמרא: לֹא, טעם הפסול באתרוג הקטן מִכַּבֵּיצָה מִשּׁוּם דְּלֹא גָּמַר פֵּירָא – שגודלו של האתרוג מוכיח שעדיין לא הבשיל כל צרכו, ולא משום שאינו הדר.

מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע כמה יהיה גודל האתרוג ועדיין לא יפסל מחמת גדלותו, וּבְאתרוג גָּדוֹל שיעורו כְּדֵי שֶׁיּוכל לְאֲחוֹז שְׁנַיִם – שני אתרוגים בְּיָדוֹ אַחַת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אתרוג גדול כשר אֲפִילּוּ אם צריך להחזיק אתרוג אֶחָד בִּשְׁתֵּי יָדָיו. מַאי טַעְמָא פוסל רבי יהודה אתרוג שאינו יכול לאחוז שנים כמותו בידו אחת, לָאו מִשּׁוּם דְּבָעֵי הָדָר, ואתרוג גדול כל כך אינו הדר. מתרצת הגמרא: לֹא, אין טעם הפסול משום הדר, אלא כֵּיוָן דְּאָמַר רַבָּה, שאת הלוּלָב יחד עם ההדס והערבה צריך לאחוז בְּיַד יָמִין וְאת האֶתְרוֹג צריך לאחוז בְּיַד שְׂמֹאל, זִימְנִין דְּמִחַלְּפֵי לֵיהּ – פעמים שיחליפו לו ויתנו לו את הלולב בשמאלו ואת האתרוג בימינו, וצריך להופכם מיד ליד וְאָתֵי לְאַפּוּכֵינְהוּ – ויבוא להופכם מיד ליד, וליטול את הלולב בימינו ואת האתרוג בשמאלו וכדי להופכם יטול את הלולב והאתרוג ביד אחת, ואם יהיה האתרוג גדול שלא יוכל לאחוז שנים כמותו בידו אחת, יש לחשוש שמא יפול האתרוג מידו, וְאָתֵי לְאִיפְּסוּלֵי – ויבוא לידי פסול שיהיה בו נקב מחמת נפילתו ואין לו אתרוג אחר, לכן פסל רבי יהודה אתרוג גדול כזה. מקשה הגמרא: וְאֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה שאינו מצריך שהאתרוג יהיה הדר, הָא כְּתִיב בתורה על אתרוג 'פְּרִי עֵץ הָדָר', ואיך אפשר לומר שאין חיוב שיהיה האתרוג הדר. מתרצת הגמרא: רבי יהודה סובר שהַהוּא 'הדר' שנאמר בפסוק בא ללמד שצריך לקחת מין הָדָר – הגר בְּאֵילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, שמחזיק זמן רב על העץ ואינו נופל, אלא ממשיך לגדול אף כמה שנים, ומזה למדים שהכוונה לאתרוג שאין עוד מין פרי אחר שעושה כן, אבל אין כוונת הפסוק שצריך שיהיה מין זה הדר:

שנינו במשנה: לולב הבא מדקל שֶׁל אֲשֵׁרָה וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת, פסול: מקשה הגמרא: וְכִי לולב שֶׁל אֲשֵׁרָה דהיינו של עבודה זרה פָּסוּל, וְהָאָמַר רָבָא, לוּלָב שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה – שהשתמשו בו לצורך עבודה זרה כגון לכבד לפניה, או שעבודתה בכך שמעבירים את הלולב לפני העבודה זרה, לֹא יִטּוֹל לכתחילה, משום שהוא מאוס להשתמש בו למצוה, וְאִם נָטַל כָּשֵׁר ויצא ידי חובתו, שאף שאסור ליהנות מעבודה זרה, מצוות לאו ליהנות ניתנו. וקשה על רבא שהכשיר בדיעבד לולב של עבודה זרה, מהמשנה שפסלה אף בדיעבד. מתרצת הגמרא: דברי רבא שלולב של עבודה זרה כשר בדיעבד אמור בעבודה זרה של נכרי, שדינו שאם יבטלנו הנכרי הרי הוא מותר בהנאה ולפיכך אינו נחשב שהוא עומד לשריפה, אבל הָכָא – במשנה בַּאֲשֵׁרָה דְּמֵשָׁה עֲסָקִינָן – מדובר בלולב של אשירה שהיתה בזמנו של משה בשעת כיבוש ארץ ישראל, ועל אשירה זו ציותה תורה (דברים יב ג) 'וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ', וכיון שאשירה זו עומדת לשריפה, הרי היא כמאן דְּכַתּוּתֵי מִיכַּתַּת שִׁיעוּרֵיהּ – כמי שאין שיעורו קיים אלא הוא כדבר המפורר, ולולב צריך שיהיה בו שיעור [ארבעה טפחים] כדי שיהיה כשר, ולכן גם בדיעבד, פסול. מוכיחה הגמרא שהמשנה מדברת בלולב החייב שריפה: דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי במשנה לולב של אשירה דּוּמְיָא דְּלולב של עִיר הַנִּדַּחַת, מה לולב של עיר הנדחת כתותי מיכתת שיעוריה, שהרי עיר הנדחת וכל אשר בה עומדים לשריפה, אף לולב של אשירה הכוונה ללולב שכתותי מיכתת שיעוריה, והיינו באשירה דמשה העומדת לשריפה, שְׁמַע מִינָּהּ:

שנינו במשנה: לולב שנִּקְטַם רֹאשׁוֹ, פסול: אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ שפסול אֶלָּא אם נִקְטַם ראשו, אֲבָל אם נִסְדַּק ראשו, כלומר שנסדקו ראשי העלים, כָּשֵׁר. מקשה הגמרא, וְכִי נִסְדַּק ראשו כָּשֵׁר, וְהָתַנְיָא, לוּלָב שראשו כָּפוּף למטה,

---

באלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים.

ממאמר פרשת ראה ה'תשכ"ז

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ב ...וַאֲפִלּוּ כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר שֶׁהוּא מֻקְצֶה[כז] מֵחֲמַת מִאוּסוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁאָדָם מַסְרִיחַ וּמַקְצֶה דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ מֵחֲמַת מִאוּסוֹ מִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת שֶׁל הֶתֵּר, כְּגוֹן נֵר[כח] יָשָׁן[כט] שֶׁל חֶרֶס שֶׁלֹּא הִדְלִיקוּ בּוֹ בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת[ל] - אֵין לוֹ דִּין מֻקְצֶה בִּשְׁבִיל כָּךְ.

וַאֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ רָאוּי כְּלָל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת שֶׁל הֶתֵּר מֵחֲמַת מִאוּסוֹ וְסִרְחוֹנוֹ, כְּגוֹן נֵר, אֲפִלּוּ שֶׁל מַתֶּכֶת, שֶׁהִדְלִיקוּ בּוֹ נֵפֶט[לא] - אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין לוֹ דִּין מֻקְצֶה לְהֵאָסֵר בְּטִלְטוּל, אֶלָּא מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ כִּשְׁאָר כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר[לב], מִפְּנֵי שֶׁמִּכָּל־מָקוֹם רָאוּי הוּא[לג] לְכַסּוֹת בּוֹ כֵּלִים[לד]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סוף סעיף ב

ביאורי הלכה

כז] שהוא מוקצה - שהוא גם מוקצה מחמת איסור וגם מחמת מיאוס[27].

כח] כגון נר - מנורה שנותנים בה שמן להדלקה.

כט] ישן - שכבר הדליקו בו והוא מאוס, אבל אם הוא חדש אינו מאוס.

ל] באותה שבת - אבל אם הדליקו בו באותה שבת הרי הוא מוקצה מחמת גופו לכל השבת אף לאחר שכבה[28].

לא] בו נפט - שאם הדליקו בו נפט אינו ראוי כלל להשתמש בו[29] אפילו הוא של מתכת[30], וכל־שכן אם הוא של חרס[31], ואף־על־פי־כן אין לו דין מוקצה מפני שראוי הוא לכסות בו כלים.

לב] כשאר כלי שמלאכתו לאיסור - לצורך גופו או מקומו[32].

לג] ראוי הוא - אפילו אין דרכם בכך[33].

לד] בו כלים - כיון שהנר הוא "כלי ממש" נשארה עליו תורת כלי אף אם לא ניתן להשתמש בו למלאכתו[34], ואם לא ראוי אפילו לכסות בו את הכלים - אינו בגדר כלי[35].

ציונים והוספות

27) אבל כלי שמלאכתו להיתר לא נעשה מוקצה מחמת מיאוס, כדלהלן הערה לה.

28) סי' רעט ס"א.

29) לדבר היתר כלשהו.

30) אף שמתכת מאוסה פחות מחרס.

31) שאינו ראוי לשימוש גם אם הדליקו בו שמן.

32) כנסמן לעיל הערה כא.

33) כן משמעות הלשון "ראוי לכסות בו", וכן משמע להלן סעיף כט.

34) אך בחפץ שאינו כלי ממש אלא שיחדוהו לשימוש כלשהו שלא ניתן לעשותו בשבת (מחמת איסור ומיאוס) בטלה ממנו תורת כלי אף אם ניתן לכסות בו כלי כדלעיל סי' רעט ס"ז ולהלן סל"ב, אלא אם כן ייחדוהו לעולם לכסות בו כלים כדלהלן סנ"ג.

35) ובדוגמת כוסות של מקיזי דם (סי' רסו סכ"ג), והיינו דווקא בכלי שמלאכתו לאיסור, אך כלי שמלאכתו להיתר מותר בטלטול אפילו אינו ראוי לשימוש אחר כגון של כיסוי כלים (ולדוגמה: צלחת זכוכית מותרת בטלטול גם אם לא מכסים בה כלים אחרים מחשש שתישבר או מחמת שהיא מטונפת ביותר), ולעניין טלטול גרף של רעי, יתבאר להלן על סעיף עג.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שטו דברים האסורים משום אהל בשבת

ג ...אבל אם אינו צריך לו שתחלק רשות בפני עצמה מותר לעשותה בתחלה בשבת אף אם היא מתרת איסור כגון שתולה מחיצה בפני אור הנר כדי שיהיה מותר לשמש מטתו שאינו צריך כאן לחילוק רשויות אלא כיון שהמחיצה היא גבוה מהנר בענין שאינו רואה את הנר במקום שמשמש וגם היא עבה קצת בענין שאין האור נראה יפה דרך המחיצה מותר לשמש אף אם אינה גבוה י' טפחים שאינה חולקת רשות כלל וגם אם אינה קשורה בטוב בענין שלא יוכל הרוח להניד אותה כמו שצריך לקשור כן במחיצות העשויות לחילוק רשויות כגון בפני הספרים כמו שנתבאר בסי' ר"מ וכיון שאינו צריך לו שתחלק רשות בפני עצמה מותר לעשותה אף בענין שחולקת רשות דהיינו שהיא גבוהה י' טפחים וקשורה היטב:

ד וכן בספרים אם תולה המחיצה נגד כל הספרים שאין מגולין כלל שאינו צריך כאן לחילוק רשויות אם יש מכסה אחד על הספרים לבד ממחיצה זו שאף אם אין מחיצה זו גבוה י' טפחים וגם אינה קשורה בטוב שאינה

חולקת רשות כלל מכל מקום אינה גרועה מכיסוי בעלמא ומותר לעשות צרכיו שם או אפילו לשמש אם יש מכסה אחד על הספרים לבד ממחיצה זו שהרי יש כאן שני כיסויים והרי זה ככלי בתוך כלי לפיכך מותר לתלותה בשבת אפילו בענין שחולקת רשות כיון שאינו צריך לו שתחלוק רשויות ואין צריך לומר שמותר לכסות הספרים בבגדים שני כיסויים שהרי אין כאן מחיצה כלל:

ה ואפילו הספרים מגולים למעלה מהמחיצה שאין מחיצה זו חשובה כיסוי או שאין עוד כיסוי על הספרים ורוצה לשמש וצריך שתהא המחיצה גבוה י' טפחים וקשורה כהלכתה כדי שתחלוק רשות בפני עצמה וכן בכל מקום שרוצה לעשות מחיצה לחלק רשות אין איסור אלא לעשותה בתחלה בשבת אבל אם היתה עשויה מבעוד יום כשיעור טפח מותר להוסיף עליה בשבת שתוספת אהל עראי מותרת בין שטפח זה הוא מלמעלה למטה כגון מחצלת הכרוכה על המוט מבעוד יום וכדי טפח ממנה משולשל למטה מבעוד יום מותר לשלשל כולה למטה בשבת ולקשרה כהלכתה ובין שטפח זה הוא מן הצד כגון אם היתה מחיצה בולטת מן הצד לפני הספרים רוחב טפח מותר לתלות סדין בפניהם בשבת שהסדין הוא תוספת אהל עראי ואף שהמחיצה הבולטת שם היא קבועה אין בכך כלום כמו שנתבאר בסי' שי"ג שאין איסור אלא כשהתוספת היא קבועה:

* * *

ו וכל זה במחיצת עראי אבל מחיצה קבועה אסורה בכל ענין אפילו אינה נעשית אלא לצניעות בעלמא ואפילו להוסיף עליה תוספת קבוע אסור בכל ענין ומכל מקום מותר לתלות בשבת סדינים המצויירים לנוי אע"פ שקבועין שם כיון שאינן עשויין שם למחיצה:

ז והוילון שתולין לפני הפתח במקום דלת אע"פ שהוא תלוי שם בקביעות מותר לתלותו בשבת שכיון שהוא נע ונד ברוח מצוייה וגם אינו מעכב להולכים ועוברים ושבים דרך שם אינו נקרא מחיצה קבועה אלא מחיצת עראי ואין בה איסור כשאינה עשוייה להתיר וכן הפרוכת שלפני ארון הקדש מותר לתלותו שם בשבת מטעם זה אפילו אם אין דלת לארון והפרוכת הוא מחיצה רביעית לארון מפני שמחיצת עראי הוא ואינו עשוי אלא לצניעות.

ובלבד שיזהר כשתולה הוילון וכיוצא בו שלא יכפל לרחבו טפח בשעה שתולה אותו שנמצא עושה אהל בגג טפח לפיכך אם הוא וילון גדול תולין אותו שנים שיכולים לתלותו כולו כאחד שלא יתקפל אבל אחד אסור.

וכילה שיש לה גג תפור ותלוי סביבה כעין שפה אסור לתלותה כלל בשבת אפילו בעשרה שאי אפשר שלא תגבה השפה מעט ותיעשה אהל עראי:

ח עצים שתוקעים ראשם האחד בדופן הספינה וכופפין ראשם השני בעיגול עד דופן השני ופורסים עליהם מחצלאות להגן מן החמה או מן הגשמים אם יש ברוחב העצים טפח אפילו באחד מהם מותר לפרוס עליהם מחצלאות בשבת שאינו אלא מוסיף על אהל עראי העשוי מבעוד יום ואפילו אין בשום אחד מהם רוחב טפח אם הם סמוכים זה לזה בפחות מג' טפחים הרי הם חשובים אהל שכל פחות מג' טפחים הוא כלבוד ומותר לפרוס עליהם מחצלאות בשבת וכן עריסת התינוק שיש עליה חשוקים ופורסין עליהם סדין להגן מפני הזבובים אם החשוקים הם בדרך שנתבאר מותר לפרוס עליהם סדין בשבת ואם לאו אסור:

* * *

ט כל גג עראי שאינו מתכוין בו לעשיית אהל שיאהיל על מה שתחתיו אלא כדי להשתמש בו איזה תשמיש בגופו כגון שמשים דף השולחן על רגליו אע"פ שעושה בזה גג עראי אין בכך כלום כיון שאינו מתכוין לעשיית אהל ומ"מ אם מעמיד גם מחיצות עראי תחת גג זה הרי זה דומה לאהל ואסור לעשותו כדרכו מלמטה למעלה אלא מלמעלה למטה דרך שינוי כגון מטה שהרגלים שלה הם דפים מחוברים כדופני התיבה ופורסים עליהם עור או שמניחים עליהם קרשים מלמעלה לישן עליהם לא יעמיד את הרגלים בתחלה ויניח העור או הקרשים עליהם כדרכו בחול שהרי זה דומה לעשיית אוהל אלא יאחז העור או הקרשים תחלה באויר ואח"כ ישים הרגלים תחתיהם שאין זה דומה לעשיית אוהל שאין דרך לבנות מלמעלה למטה:

י ואם מטה זו אין עליה עור או קרשים אלא היא מסורגת בחבלים מלמעלה אם יש בין חבל לחבל ג' טפחים שאין כאן לבוד אסור לפרוס עליה סדין בתחלה בשבת או להניח עליה כר או כסת מפני שזה דומה לעשיית אהל וכן אסור לסלק בגד התחתון שעליה מפני שהוא כסותר אהל ואם היה עליה כר או כסת או בגד אחר פרוס מערב שבת כשיעור טפח מותר לפרוס בשבת על כל המטה שאינו אלא מוסיף על אהל עראי:

יא וכל זה במטה זו שיש לה מחיצות דהיינו הרגלים שלה שהן כדפני התיבה ואפילו אין לה ד' מחיצות אלא שתים זו כנגד זו אבל מטות שלנו שאין על רגליהן תורת מחיצות מותר להעמידה תחלה ואח"כ להניח בה הקרשים או אם היא מסורגת בחבלים מותר לפרוס עליה סדין בתחלה בשבת אף אם יש בין חבל לחבל ג' טפחים ואין בזה משום עשיית אהל מפני שאהל עראי כזה שאינו מתכוין בו לעשיית אהל לא אסרוהו חכמים אלא אם כן יש לו תחתיו מחיצות המגיעות לארץ שאז הוא דומה לאהל ואם הן מגיעות בפחות מג' טפחים סמוך לארץ יתבאר בסי' תק"ב:

* * *

יב כשמסדרין חביות זו על זו אחת על גבי שתים אוחז בידו העליונה ויסדר התחתונות תחתיה אבל לא יסדר התחתונות תחלה ויניח העליונה עליהן מפני שהחלל שנעשה ביניהן דומה לאהל שיש לו ב' מחיצות וגג לפיכך צריך לעשותו בדרך שינוי מלמעלה למטה.

אבל מותר להניח ספר אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן אף שנעשה ביניהן חלל טפח שהואיל ואין צריך כלל לאויר שביניהם אינו דומה לאהל שמשתמשים בחללו

משא"כ בחבית צריך הוא לאויר שביניהן שלא יתעפשו החביות שבשביל כך הוא מסדרם כן וכן במטה אף אם אין לה אלא ב' מחיצות זו כנגד זו יש לו צורך באויר שתחתיה שמשתמש שם בנתינת סנדלים וכיוצא בהם ואין צריך לומר אם יש לה ד' מחיצות כדפני התיבה שיכול להצניע שם חפציו כמו בתיבה:

יג כל גג עראי שאינו מתכוין בו לעשיית אהל לא אסרו לפורסו על המחיצות שמעמיד תחתיו בשבת אלא כשלא היה הגג קבוע במחיצות מבעוד יום אבל אם היה כבר קבוע בהן מבעוד יום אלא שהיו נכפלים ומונחים מותר לפושטן ולהעמידן בשבת כגון כסא העשוי פרקים וכשרוצים לישב עליו פותחין אותו והעור נפתח ונמתח וכשמסירין אותו סוגרין אותו והעור נכפל מותר לפותחו לכתחלה בשבת אף אם יש לו מחיצות תחתיו מפני שאינו דומה לעשיית אהל כיון שאינו עושה כלום שהרי עשויים ועומדים הם כבר הגג עם המחיצות מבעוד יום אלא שמותחן בשבת לישב עליהם ומטעם זה מותר להעמיד החופה ולסלקה וכן הדף הקבוע בכותל שמניחין עליו ספרים אף אם יש להן מחיצות:

יד משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים לסננן ומותחים פיה לכל צד חשוב עשיית אהל ואסור לנטותה ולמותחה אם היתה תלויה עם השמרים מבעוד יום ואף על פי שגג בלא מחיצות אינו אסור משום אהל כאן אסרו כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול משום זלזול שבת אבל מותר לתלותה ולמותחה כדי ליתן בה פירות או שאר דברים או אפילו כדי לסנן בה יין ומים צלולים שמותר לסננם בשבת ואין כאן זלזול שבת כלל:

* * *

טו אהל משופע אם יש בראשו גג רחב טפח ביושר או אפילו אין בראשו טפח אלא יש בפחות מג' טפחים סמוך לראשו רחב טפח שכל פחות מג' טפחים הוא כלבוד והרי זה כאילו יש בראשו גג רחב טפח הרי זה אוהל קבוע אם הוא עשוי להתקיים והנוטה אותו בשבת חייב משום בונה והמפרקו חייב משום סותר כמו סותר בנין גמור אבל אם אין בראשו גג טפח ולא בפחות מג' טפחים סמוך לראשו רוחב טפח הרי זה אוהל עראי והעושה אותו בתחלה בשבת פטור אבל אסור מדברי סופרים בין לנטותו בין לפרקו אפילו אינו עשוי לקיום כלל:

טז כיצד טלית כפולה שכופלין אותה על המוט דהיינו שחציה תלויה על המוט מכאן וחציה מכאן וב' קצוותיה מגיעין לארץ ונכנס וישן שם בצל בין ב' קצוותיה אסור לתלותה בתחלה בשבת אע"פ שאין לה גג טפח ולא בפחות מג' סמוך לראשה רחב טפח ואם היתה כרוכה על המוט מבעוד יום ויש בקצוותיה חוטין תלויין שמושכין אותה בהם על המוט לפורסה לכאן ולכאן מותר למשכה בהם בשבת מפני שחוטין אלו כיון שהם תלויים בה מבעוד יום כדי למשכה בהם לפורסה הרי הם מועילים כמו אם היתה פרוסה רחב טפח מבעוד יום שאז אינו עושה בשבת אלא תוספת אהל עראי.

ומותר ג"כ לפורקה מעל המוט שכל אהל שמותר לנטותו ואין בו משום בנין אין בו ג"כ משום סתירה ומותר לפרקו חוץ מכשמוסיף על אהל טפח העשוי מבעוד יום שאינו מותר אלא לסתור את התוספת אבל לא את האהל העשוי מאתמול ואעפ"כ מותר כאן לפרק הטלית מעל המוט מפני שכאן לא היה אהל טפח ממש מבעוד יום אלא שהחוטין מועילין כמו רוחב טפח:

* * *

יז במה דברים אמורים כשאין לה גג טפח ולא בפחות משלשה סמוך לראשה רוחב טפח אבל אם יש לה גג טפח או בפחות משלשה סמוך לראשה רוחב טפח שזהו אהל קבוע אין החוטין מועילין כלום שאפילו להוסיף על אהל קבע אסור ואף אם טלית זו אין עשויה להתקיים כאן שדעתו לפורקה אעפ"כ כיון שהיא נטויה כדרך נטיית אהל קבוע לא הקילו בה חכמים כלום שמא ימלך עליה שתהא קבועה כך כמו שהיא נטויה ונמצא שהוסיף אהל קבוע ולא הקילו להוסיף על אהל עראי אלא כשהוא בענין שאין דרך כלל לקבעו כך כמו שהוא נטוי כגון פרישת מחצלת על גבי קונדיסין או על הספינה כמ"ש למעלה שאין דרך כלל לקבוע המחצלת שם כך כמו שהיא פרוסה בשבת וכן כל כיוצא בזה:

יח כילת חתנים שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח הואיל והיא מתוקנת לכך מותר לנטותה ומותר לפרקה בשבת והוא שלא תהא משולשלת למטה מן המטה טפח מפני שהכילה עשויה להגן מן החמה או מדבר אחר ויש שם אהל עליה אלא שאין לה גג וכיון שהיא משולשלת למטה מן המטה טפח הרי המטה נעשית גג לקיר טפח שסביב המטה ואע"פ שהמטה אינה עשויה להגן ואין שם אהל עליה מכל מקום כיון שיש שם אהל על קיר טפח זה שהוא מכלל הכילה העשויה להגן הרי יש כאן אהל עם גג.

אבל מטה שאין עליה כילה אע"פ שהסדין הפרוס עליה יורד ממנה טפח למטה מן המטה מכל צדדיה אין בכך כלום שאף שהמטה נעשית גג לקיר טפח זה הרי אין כאן שם אהל כלל לא על טפח זה ולא על המטה ומטעם זה מותר לפרוס מפה על השלחן בתחלה בשבת אף אם היא יורדת למטה מן השלחן טפח מכל צדדיו:

* * *

יט בגד ששוטחין על פי החבית לכסותה לא ישטחנו על פני כולה משום אהל אלא יניח מקצת פיה מגולה והוא שהחבית אינה מלאה לגמרי אלא היא חסירה טפח שאז כששוטח הבגד על פני כולה הרי זה כעושה אהל על חלל טפח אבל אם אינה חסרה טפח אין בה משום אהל שכל אהל שאין לו חלל טפח אינו קרוי אהל כלל.

אבל כשיש שם חלל טפח אע"פ שמחיצות של חלל זה דהיינו דופני החבית היו כבר עשויות מבעוד יום וא"כ אין לאסור בהן משום אהל שהרי מותר להניח קדרה על פי הכירה בשבת כמו שנתבאר בסי' רנ"ג ואין בה משום אהל על חלל הכירה הואיל ודופני הכירה עשויות ועומדות כבר

מבעוד יום ולא אסרו גג עראי שאינו מתכוין בו לעשיית אהל אלא כשמעמיד מחיצות תחתיו בשבת כמו שנתבאר למעלה והכיסוי שעל פי החבית ג"כ אינו מתכוין בו לאהל אלא לכיסוי בעלמא אעפ"כ אינו דומה לקדירה על גבי כירה מפני שפי החבית שבימיהם היה רחב הרבה יותר מפי הכירה וכשמכסה כל פיה הרי זה דומה לעשיית אהל אף שהמחיצות עשויות מבעוד יום.

והוא הדין שאסור ליטול הכיסוי המכסה כל פיה אם היא חסרה טפח משום שדומה לסותר אהל ואינו דומה למגופה שמותר ליטלה ולהחזירה כמו שנתבאר בסי' שי"ד לפי שהמגופה מתוקנת לכך ותיקונה מוכיח עליה שהיא עומדת לכך לכן אינה נראית כאהל משא"כ כשמכסה בבגד אף שהבגד מיוחד לכך מכל מקום אין בו תיקון המוכיח עליו שהוא עומד לכך וכן הדין בכיסוי שאר כלים הרחבים ביותר כרוחב פי החביות שבימיהם:

כ ויש אומרים שלא אסרו כן בחבית וכיוצא בה אלא בגיגית וכיוצא בה שהיא רחבה יותר מדאי ויש להחמיר כסברא הראשונה והמקילין כסברא האחרונה אין למחות בידם מפני שיש אומרים שאין בכיסוי כלים משום אהל כלל אף בכלים הרחבים יותר מדאי:

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

בֵּיאוּר עַל פָּסוּק "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע"

ג. וּבֵיאוּר עִנְיָן זֶה:

הִנֵּה יֵשׁ עֶשֶׂר סְפִירוֹת מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה דְּאוֹר־יָשָׁר, וְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאוֹר־חוֹזֵר – מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה[171]. וְהַיְינוּ, עַל יְדֵי הַפַּרְסָא הַמַּפְסֶקֶת בְּסִיּוּם הָאֲצִילוּת בּוֹקְעִים הָאוֹרוֹת וְעוֹלִים בִּבְחִינַת אוֹר־חוֹזֵר וְנַעֲשֶׂה **פֶּתֶר חָכְמָה בִּינָה** לְמַטָּה[172].

וּבֵיאוּר זֶה בְּאָדָם לְמַטָּה, הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב (וְאֶתְחַנַּן ו, ה): "וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ"ה כו' **בְּכָל מְאֹדֶךָ**", ו"מְאֹד" הוּא בְּלִי גְּבוּל, וְהַיְינוּ בִּחְינַת אֵין־סוֹף. וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַעְלָה – הַמְשָׁכַת אוֹר הַכֶּתֶר שֶׁמֵּאִיר בַּאֲצִילוּת, שֶׁלָּזֶה הָיָה תַּכְלִית יְרִידַת הַנְּשָׁמָה, שֶׁהִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה כו'.

כִּי הִנֵּה הַנֶּאֱצָלִים הֵמָּה בִּבְחִינַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. כִּי כְּלָלוּת הַשֵּׂכֶל הָאֱנוֹשִׁי נִמְשָׁךְ מֵחָכְמָה דַּעֲשִׂיָּיה עַל יְדֵי אֶמְצָעוּת הַנֶּפֶשׁ דַּעֲשִׂיָּיה. וְחָכְמָה דִּיצִירָה הִיא מָקוֹר לְחָכְמָה דַּעֲשִׂיָּיה – וְחָכְמָה דִּיצִירָה, וְחָכְמָה דִּבְרִיאָה – מָקוֹר לְחָכְמָה דִּיצִירָה, וְחָכְמָה דַּאֲצִילוּת – מָקוֹר לְחָכְמָה דִּבְרִיאָה. וְאִם כֵּן, הַשֵּׂכֶל אֱנוֹשִׁי נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵחָכְמָה דַּאֲצִילוּת[173].

וּמִפְּנֵי זֶה נֶאֱמַר (תְּהִלִּים קד, כד): "כּוּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ", שֶׁלְּגַבֵּי הַמַּאֲצִיל הֲרֵי הוּא מְרוֹמָם לְבַדּוֹ וְאֵינוֹ בְּעֵרֶךְ הַחָכְמָה וּבִינָה כו', וַאֲצִילוּת הֵמָּה רַק מִדּוֹת; "הִדָּבֵק בְּמִדּוֹתָיו – מַה הוּא רַחוּם"[174]. אֲבָל הַמַּאֲצִיל הוּא בְּחִינַת "אֵלָיו וְלֹא לְמִדּוֹתָיו"[175] כו'. וְעִיקַּר הִתְהַוּוּת אַבִּי"ע מִן הַמַּאֲצִיל הוּא רַק מִבְּחִינַת **שְׁמוֹת**, שֶׁאֵין עֲרוֹךְ הַשֵּׁם לְגַבֵּי עֶצֶם הַמָּהוּת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּ"עֵץ חַיִּים"[176], **דְּיוּ"ד** – מָקוֹר לַאֲצִילוּת, **וְהֵ"א** בִּבְרִיאָה כו'. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמח, יג): "הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם כו'".

וְהִנֵּה הַמְּמוּצָע לָזֶה, שֶׁמּוֹרִיד הַשֶּׁפַע מֵהַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים – הוּא אוֹר הַכֶּתֶר. וְהַיְינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ"תִּיקּוּנֵי זֹהַר"[177]: "כֶּתֶר עֶלְיוֹן כו' אִיהוּ שֵׁם מַ"ה, דְּאִיהוּ אוֹרַח אֲצִילוּת, וְאִיהוּ שַׁקְיוּ דְּאִילָנָא כו'"[178]. דְּהַיְינוּ חַיּוּת עוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַכֶּתֶר – "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים כו'"[179] (תְּהִלִּים לו, י).

וְזֶהוּ עִנְיָן "יְרִידָה צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה" כו', שֶׁזֶּהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מַלְאָכִים לְנְשָׁמוֹת:

שֶׁמִּצַּד שֶׁמַּלְאָכִים הֵן לְמַעְלָה, וְאֵין שׁוּם דָּבָר מַסְתִּיר לָהֶן, וְהֵן בִּבְחִינַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – אֵינָן יְכוֹלִים לְהַמְשִׁיךְ

---

171) (וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר מַ"ן וּמַ"ד פֶּרֶק י"ד. וּבַ"פַּרְדֵּס" שַׁעַר מִמַּטָּה־לְמַעְלָה (פֶּרֶק ד. וּרְאֵה גַּם לְעִיל חֶקֶת סג, ג)).

172) וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן כ) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵיהוּ וְחַיּוֹהִי" ("שֶׁהָאֶרֶת הַקּוֹ הַמְּלוּבָּשׁ בְּאָרִיךְ אַנְפִּין וְאַבָּא וְאִימָא וְזוּ"נ דַּאֲצִילוּת וּמִסְתַּיֵּים בְּסִיּוּם הָאֲצִילוּת – מֵאִיר בְּאוֹר חוֹזֵר מִמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת, וּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הִיא בְּחִינַת כֶּתֶר מִמַּטָּה לְמַעְלָה וְנַעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן". כְּתַב יָד 1101).

173) (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת זוֹ – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "פֶּתַח אֵלִיָּהוּ" בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא (תּוֹרָה אוֹר יד, א)).

174) (סוֹטָה יד, א. רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ד עַמּוּד קנא וְאֵילָךְ).

175) (פַּרְדֵּס שַׁעַר לב, פֶּרֶק ב בְּשֵׁם הַסִּפְרִי. נִתְבָּאֵר בַּאֲרוּכָּה בְּ"שֹׁרֶשׁ מִצְוַת הַתְּפִלָּה" פֶּרֶק ז וְאֵילָךְ – דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ עַמּוּד קיז).

176) (רְאֵה עֵץ חַיִּים (שַׁעַר סֵדֶר אֲצִילוּת) שַׁעַר ג פֶּרֶק א).

177) (בַּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

178) (הוּא שֵׁם מַ"ה, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ אֲצִילוּת, וְהוּא הַשְׁקָאַת הָאִילָן).

179) (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "פֶּתַח אֵלִיָּהוּ" הַנַּ"ל (הֶעָרָה 241), שֶׁעַל הַכֶּתֶר אָמְרוּ: "אֲנִתְּ הוּא חַד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן כו'", שֶׁאֵין עֲרוֹךְ אֵלָיו כו'. "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" (אִיּוֹב כח, יב), וְלֹא כְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַנַּ"ל דְּאַבִּי"ע (תּוֹרָה אוֹר יד, א)).

אוֹר חָדָשׁ, מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ מִמַּהוּתָן. וּמִפְּנֵי זֶה הֵן נִקְרָאִים "עוֹמְדִים"[180] כו'[181].

אֲבָל לְמַטָּה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּשְׁפְּלוּ בְּגוּף שֶׁמַּסְתִּיר עַל קְדוּשַׁת הַנֶּפֶשׁ, וּשְׁאָרֵי דְּבָרִים הַמּוֹנְעִים, הֲרֵי מִסִּיבַּת הֶסְתֵּר זֶה שֶׁאֵין מַנִּיחַ לְהִתְפַּשֵּׁט לְמַטָּה נַעֲשָׂה אוֹר־חוֹזֵר מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה בִּנְקוּדַּת הַלֵּב, וְעַל יְדֵי זֶה "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ הֲוָיָ"ה" (תְּהִלִּים קל, א), לִהְיוֹת "קְרָאתִיךָ הֲוָיָ"ה" בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת־דַּאֲצִילוּת. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי עוּמְקָא־דְּלִיבָּא, תְּשׁוּבָה־עִילָּאָה כו', דְּ"מָשְׁכִין לֵיהּ בְּחֵילָא יַתִּיר"[182], שֶׁעַל יְדֵי זֶה "אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר"[183] כו'. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת "בְּכָל מְאֹדֶךָ".

(וּפֵירוּשׁ "אוֹר חָדָשׁ", רוֹצֶה לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"פְרִי עֵץ חַיִּים" שַׁעַר הַקְרִיאַת שְׁמַע, פֶּרֶק י"א וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

אָמְנָם סוֹד הָעִנְיָן הוּא:

כִּי זִיווּג הָעוֹלָמוֹת הוּא נִמְשָׁךְ מִן מוֹחֵי אַבָּא־וְאִימָּא עַצְמָן בִּלְתִּי שֶׁיְּקַבְּלוּ מִלְּמַעְלָה[184]. כִּי כֵּיוָן שֶׁכּוּלָּם נִמְשְׁכוּ מֵהֶם, אִם כֵּן, וַדַּאי יֵשׁ בָּהֶם כֹּחַ נֶגֶד כָּל מַה שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶם.

אַךְ זִיווּג שֶׁהוּא לְהוֹצִיא נְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת[185], בָּזֶה צָרִיךְ שֶׁיְּקַבְּלוּ אוֹר חָדָשׁ מִלְּמַעְלָה. וּשְׁמוֹר כְּלָל זֶה בְּיָדְךָ. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

אַךְ מַה שֶׁכָּתַב "בִּלְתִּי שֶׁיְּקַבְּלוּ מִלְּמַעְלָה" צָרִיךְ בֵּיאוּר: דְּהָא וַדַּאי "הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" תְּמִיד, שֶׁאִילּוּ הָיָה נִפְסָק הַשֶּׁפַע מֵהַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא, הָיוּ הַסְּפִירוֹת כְּלֹא הָיוּ. וְכֵן כָּתַב בְּהַקְדָּמַת מוֹרֵנוּ הָרַב נָתָן שֶׁפִּירָא לְ"פְרִי עֵץ חַיִּים": "וְלָזֶה הֵם שׁוֹאֲפִים שֶׁפַע בַּעֲבוֹדָה הַהִיא – לְקִיּוּמָם כו'", עַיֵּין שָׁם.

וְצָרִיךְ לוֹמַר הַכַּוָּנָה, שֶׁאֵין הַשִּׁפְעָה זוֹ עַצְמָהּ נִמְשֶׁכֶת מַמָּשׁ מִלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה, כְּמוֹ זִיווּג־דִּפְנִימִיּוּת שֶׁהַשִּׁפְעָה זוֹ עַצְמָהּ הִיא אוֹר חָדָשׁ מַמָּשׁ מִלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה וְאוֹרוֹת וּנְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת מַמָּשׁ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּזִיווּג־דְּחִיצוֹנִיּוֹת, שֶׁהוּא רַק לְחַזֵּק הַיְשָׁנוֹת וְאֵין כָּל חָדָשׁ[186] כו'. וְהֶפְרֵשׁ זֶה אֶפְשָׁר הוּא כְּעֵין מַה שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר תִּיקּוּן נוּקְבָא, פֶּרֶק ב', אוֹת ה': "צָרִיךְ שֶׁתְּבִין כו', כִּי כַּאֲשֶׁר כו', וְכַאֲשֶׁר יִתְעַבֵּב כו'", עַיֵּין שָׁם[187].

וְעוֹד, שֶׁגַּם הַהַמְשָׁכָה שֶׁ"הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" תָּמִיד – אֵינָהּ עֲרוּכָה לְגַבֵּי הַשִּׁפְעַת אוֹר חָדָשׁ הַנַּ"ל. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהַקְדָּמַת מוֹרֵנוּ הָרַב נָתָן שַׁפִּירָא הַנַּ"ל: "שֶׁלֹּא יַחְשׁוֹב קִבְּצָתָם הַקִּצּוּבָה אֵלֵיהֶם מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ בְּעֶרֶךְ הַתּוֹסֶפֶת הַהִיא כו'", עַיֵּין שָׁם בַּאֲרִיכוּת. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[188], הַהַשְׁפָּעָה זוֹ הִיא גִּילּוּי מַמָּשׁ מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מַה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַהַשְׁפָּעָה שֶׁ"חָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" תָּמִיד כו'.

וְאֶפְשָׁר לוֹמַר עוֹד דּוּגְמָא לְהָבִין מִזֶּה הַהֶפְרֵשׁ בֵּין ב' הַשִּׁפְעוֹת אֵלּוּ[189]: עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל סוֹף פֶּרֶק ד' דְּמִגִּילָּה[190]: "שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה [..] מֹשֶׁה **מִפִּי עַצְמוֹ** אֲמָרָן". וְכָתַב הַתּוֹסָפוֹת: "וּבְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ"[191]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן "שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים – מִפִּי הַגְּבוּרָה אֲמָרָן, וְנַעֲשָׂה שְׁלִיחַ לוֹמַר: כָּךְ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא כו'" כִּדְפֵירֵשׁ רַשִּׁ"י שָׁם.

וְרוֹצֶה לוֹמַר: דְּ"**מִפִּי עַצְמוֹ**", הַיְינוּ כִּדְפֵירֵשׁ [בַּזֹּהַר] בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן (דַף רס"א, עַמּוּד א'), עַיֵּין שָׁם בְּ"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ" – שֶׁהוּא מִז"א־דַּאֲצִילוּת. וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁמֵּשָׁם הָיָה שֹׁרֶשׁ נְבוּאָתוֹ וְהִשְׂגָּתוֹ, לָכֵן זֶה נִקְרָא "מִפִּי עַצְמוֹ", אֲבָל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר לוֹ "**מִפִּי הַגְּבוּרָה**", הַיְינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה מַעְלָה יוֹתֵר מִז"א־דַּאֲצִילוּת, כִּי אִם שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי מֹשֶׁה, וְאֵינוֹ אֶלָּא שָׁלִיחַ כו'.

---

180) (יְשַׁעְיָה ו, ב: "שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ").

181) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא" – בְּפָרָשַׁת שְׁלַח (לח, ד)).

182) (שֶׁמַּמְשִׁיכִים אוֹתוֹ בְּכֹחַ יָתֵר. זֹהַר חֵלֶק א קכט, ב).

183) (בְּרִכַּת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית בְּנוּסַח אַשְׁכְּנַז. רְאֵה תּוֹרַת מְנַחֵם חֵלֶק לב עַמּוּד 112: יֶשְׁנָם כַּמָּה עִנְיָנִים שֶׁאָף עַל פִּי שֶׁאַדְמוּ"ר הַזָּקֵן לֹא הִכְנִיסָם בְּסִדּוּרוֹ, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לָהֶם מָקוֹם, וְגַם תּוֹרַת הַחֲסִידוּת גּוּפָא מְבָאֶרֶת עִנְיָנִים אֵלּוּ. עַל דֶּרֶךְ אֲמִירַת . . "אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר").

184) ("וּפֵירוּשׁ **מִן מוֹחֵי אַבָּא וְאִימָּא עַצְמָן** כו' – הַיְינוּ מִבְּחִינַת הָאוֹר אֵין סוֹף הַמְּלוּבָּשׁ בְּחָכְמָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "הֲוָיָ" בְּחָכְמָה", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא פֶּרֶק לה בַּהַגָּהָה". – אוֹר הַתּוֹרָה בְּרָכָה עַמּוּד א' תתקד.

בְּאוֹר הַתּוֹרָה סִידּוּר עַמּוּד ז כָּתַב שֶׁצָּרִיךְ עִיּוּן עַל הַפְּרִי עֵץ חַיִּים. וּרְאֵה לְקַמָּן: "אַךְ מַה שֶׁכָּתַב "בִּלְתִּי שֶׁיְּקַבְּלוּ מִלְּמַעְלָה" צָרִיךְ בֵּיאוּר". וּרְאֵה גַּם אוֹר הַתּוֹרָה חַיֵּי שָׂרָה קִיג, א).

185) ("דְּרוֹצֶה לוֹמַר לְגַבֵּי יְחוּד דְּחִיּוּת הָעוֹלָמוֹת הַנִּקְרָא "שְׁאֵרָה", שֶׁהוּא רַק קִיּוּם הָעוֹלָמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן עַתָּה, הִנֵּה לְגַבֵּי יְחוּד נִקְרָא יְחוּד דְּחִידּוּשׁ נְשָׁמוֹת יְשָׁנוֹת בְּשֵׁם הַמְשֻׁכֶּכֶת אוֹר חָדָשׁ". בְּאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְּמַח צֶדֶק כְּרָךְ ב עַמּוּד תתכו. עַיֵּין שָׁם עַמּוּד תתכה וְאֵילֶךְ בְּעִנְיָן נְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת. וּרְאֵה גַּם אוֹר הַתּוֹרָה לֶךְ לְךָ כְּרָךְ ד דַּף תשכז, ב וְאֵילֶךְ).

186) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה לֶךְ לְךָ שָׁם).

187) (וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "צָרִיךְ שֶׁתְּבִין בְּעִנְיָן מַה שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים כִּי הַמַּלְכוּת לִפְעָמִים יוֹנֶקֶת מִתִּפְאֶרֶת, וְלִפְעָמִים מִבֵּרֶר, וְלִפְעָמִים מִבִּינָה – אֵיךְ נִייַחֵס קַבָּלָתָהּ לְשׁוּם אֶחָד מֵהַמַּדְרֵגוֹת, אַחַר שֶׁיְּדַעְנוּ הֱיוֹת כָּל מִינֵי שֶׁפַע בָּא מִכָּתֶר?

וְהָעִנְיָן: כִּי כַּאֲשֶׁר לֹא תּוֹעִיל אוֹתָהּ סְפִירָה רַק לְמַעֲבָר – יִתְבַּנֶּה הַשֶּׁפַע אֶל הַכֶּתֶר, וְכַאֲשֶׁר **יִתְעָרֵב** שָׁם בְּבִינָה אוֹ בְּתִפְאֶרֶת וְכִיוֹצֵא, יִקָּרֵא קַבָּלָתָהּ עַל שֵׁם אוֹתוֹ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר **נִתְעָרֵב** שָׁם"

– הוּבָא (לְעִנְיָן מַעֲבָר וְהִתְלַבְּשׁוּת) עִם הִגָּהוֹת בְּאוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תסח. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ב עַמּוּד כח).

188) (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיָן הַטַּעַם לְמַה שֶׁהָאתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָא" – לְקַמָּן כב, ד).

189) (רְאֵה גַּם אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ ג תתמ וְאֵילֶךְ. דִּבָּרִים עַמּוּד ו. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ו עַמּוּד שטז. לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק יט עַמּוּד 11 בְּאֲרוּכָּה).

190) (לא, ב).

191) (מִפִּי עַצְמוֹ . . וּבְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ: רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא שָׁם. רְאֵה גַּם לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק טז עַמּוּד 208 הָעָרָה 41).

וְזֶהוּ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר (בְּפָרָשָׁה וַיְחִי, דַּף רמ"ו, עַמּוּד ב'): "וְהַהוּא קוֹל **אִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר עַמִּיקָא דִּלְעֵילָא**"[192]. **וּבְפָרָשָׁה בָּלָק** (קפ"ז, א'): "**כַּד אִיהוּ שְׁלִיחָא מִלְּעֵילָא** כו'"[193], עַיֵּן שָׁם.

וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בְּעִנְיַן הַמַּלְאָךְ[194]: שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ שָׁלִיחַ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (יְשַׁעְיָה ו, ג): "קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ הֲוָיָ"ה צְבָאוֹת", כְּלוֹמַר שֶׁשֵּׁם הֲוָיָ"ה קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵהֶם. וּכְשֶׁהוּא שָׁלִיחַ מִלְּעֵילָא מָצִינוּ שֶׁהַמַּלְאָךְ עַצְמוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם הֲוָיָ"ה – לְפֵירוּשׁ הָרַמְבַּ"ן פָּרָשַׁת וַיֵּרָא[195]. הֲרֵי דִּבְחִינָה כְּשֶׁהוּא שָׁלִיחַ מִלְּעֵילָא מֵאִיר בּוֹ הֶאָרָה עֶלְיוֹנָה יְתֵירָה וְנִפְלָאָה מֵהַהֶאָרָה שֶׁמֵּאִיר בּוֹ מִצַּד עַצְמוֹ, אַף שֶׁגַּם תָּמִיד יֵשׁ לוֹ הַשָּׂגָה עֶלְיוֹנָה כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין בְּחִינַת "מֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ – בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ" לְגַבֵּי כְּשֶׁהוּא **שְׁלִיחַ** מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא – שֶׁאֵין עֲרוֹךְ זֶה לָזֶה[196];

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן כָּאן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַהַמְשָׁכָה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמּוֹחִין דְּאַבָּא־וְאִימָא עַצְמָן וּבֵין אוֹר חָדָשׁ כו': עִם הֱיוֹת דְּ"מַעַצְמָן" שָׁרְשׁוֹ גַּם כֵּן מִמַּה שֶׁנִּמְשָׁךְ לָהֶם מִלְּמַעְלָה, עִם כָּל זֶה נִקְרָא "מֵעַצְמָן" כְּעִנְיַן "מֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ כו'", מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת "אוֹר חָדָשׁ" הַיְינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה מַעְלָה, מִשֹּׁרֶשׁ חָכְמָה וּבִינָה עַצְמָן. דְּהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" וְלְהָאַרִיז"ל) פָּרָשָׁה וַיֵּרָא, שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵהַמַּאֲצִיל הָעֶלְיוֹן מַמָּשׁ, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ לְחַדֵּשׁ תָּמִיד כו', רַק שֶׁנִּמְשָׁךְ לְאַבָּא־וְאִימָא כו'[197].

וְהַמְשָׁכָה זוֹ נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא בִּבְחִינַת "בְּכָל מְאֹדֶךָ": לְהִיוֹתוֹ בְּחִינַת "מְאֹד" – בְּלִי־גְּבוּל, עַל כֵּן מַמְשִׁיךְ גִּילּוּי אוֹר חָדָשׁ, בְּחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ. וְהִנֵּה "מְאֹד – זֶה יֵצֶר הָרָע"[198], שֶׁלְּהִיוֹת "בְּכָל מְאֹדֶךָ", בְּלִי־גְּבוּל – נִמְשָׁךְ מִצַּד הַהִסְתָּרָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ הָאוֹר־חוֹזֵר, בְּחִינַת מְאֹד כו').

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם כֵּן לְמַעְלָה, שֶׁעַל יְדֵי סִיּוּם הַפַּרְסָא, שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ לְהִתְפַּשֵּׁט לְמַטָּה, נַעֲשֶׂה אוֹר־חוֹזֵר בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת נְקוּדַּת הַלֵּב, וְהַיְינוּ שֶׁמַּלְכוּת נַעֲשֶׂה כֶּתֶר כו'.

וַהֲרֵי זֶה כִּמְשַׁל[199] מְרוּצַת הַמַּיִם עַל יְדֵי הַדַּף הַמַּסְתִּיר, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִתְגַּבְּרוּ וְיָרוּצוּ בְּכֹחַ גָּדוֹל – יוֹתֵר מִמְּרוּצָתָם מִצַּד עַצְמָן קוֹדֶם הֶסְתֵּר הַדַּף[200]. וְזֶהוּ בְּחִינַת "מַרְאָה" – שֶׁעַל יְדֵי הַהֶסְתֵּר שֶׁל הַמַּרְאָה נַעֲשֶׂה אוֹר חוֹזֵר מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה, לִרְאוֹת מַה שֶּׁמּוּנָּח לַאֲחוֹרָיו כו', וּכְמוֹ כֵּן הַמַּלְכוּת נִקְרָא מַרְאָה מִצַּד זֶה כו'. :

בֵּיאוּר עַל פָּסוּק "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע

---

192) (וְהַקּוֹל הַהוּא נִשְׁלַח מֵאֲתַר עָמוּק שֶׁלְּמַעְלָה).

193) (כַּאֲשֶׁר הוּא שָׁלִיחַ מִלְּמַעְלָה. רְאֵה גַּם לְעֵיל וַיִּקְרָא א, ד).

194) (רְאֵה קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן לְתַנְיָא סִימָן ו דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בִּפְרִי עֵץ חַיִּים" (דַּף קנט, א)).

195) (עַל הַפָּסוּק (יט, כד) "וַה' הִמְטִיר").

196) וְעַיֵּן עוֹד בְּעִנְיַן הַפֵּירוּשׁ "מֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ אֲמָרָן" – [וּבַזֹּהַר] בְּפָרָשָׁה וַיִּקְרָא (דַּף ז', עַמּוּד א'). (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ עַמּוּד תתמד).

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר" דַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, פֵּירוּשׁ "מִשְׁנָה תּוֹרָה" (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר טו, ג).

197) (וְעַיֵּן [וּבַזֹּהַר] בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי, דַּף ס"א עַמּוּד ג'. וּבְפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, דַּף ס"ג עַמּוּד ב').

198) (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ט, ז. קֹהֶלֶת רַבָּה פָּרָשָׁה ג, יא. זֹהַר חֵלֶק א יד, א. יט, ב. חֵלֶק ב סח, ב. קנ, א).

199) (רְאֵה גַּם לְעֵיל יז, ג. מַסְעֵי צֵא, ג. רֹאשׁ הַשָּׁנָה נה, ג).

200) וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל כו' עֲלִי בְאֵר כו'" (לְעֵיל חֻקַּת סב, ב וְאֵילָךְ).

(בִּכְתַב יָד 1101: "לְפִי זֶה עִיקַּר בְּחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁמַּמָּטָּה לְמַעְלָה הוּא נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת מַלְכוּת דְּזִקָא שֶׁשָּׁם הוּא הַפַּרְסָא כו', וְזֶה לִכְאוֹרָה לֹא כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּפַּרְדֵּס שֵׁם פֶּרֶק ב כִּי כְּמוֹ שֵׁשׁ חֲזָרַת הָאוֹר מֵהַמַּלְכוּת כו', וְכֵן לְכוּלָּם. וְצָרִיךְ עִיּוּן". – "הוֹסָפוֹת לְהֶעָרוֹת וְצִיּוּנִים" – לִקּוּטֵי תּוֹרָה קִנְאַת, ב. רְאֵה שָׁם עוֹד הַגָּהוֹת).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(ט) **וכמו"כ** יובן למעלה בבחי' אדם דאצי' שבחי' ה"א תתאה היא בחי' דומם דאצי' ובו נתלבש מבחי' יו"ד דחכמה שהוא בחי' נשמה דאדם דאצי' (מטעם דנתב"ס כנ"ל). (אבל בחי' בהמות וחיות שהוא בחי' ב"ן דתהו שלפני האצי' זהו כמו חיות ובהמות וצומח דמע"ב הנ"ל. שהן בבחי' ה"א וי"ו שקרובים זא"ז בערך וכמו אריה ושור דמרכבה כו'). אך הנה עדיין יש להבין היא גופא מאיזה טעם נעשה גופו של אדה"ר מבחי' הדומם דעפר שאין בו מאמר כלל שהיא המדרגה היותר תחתונה שבכל הברואים כנ"ל. אמנם הענין הוא כידוע שאע"פ שהאדם נברא באחרונה מכל הברואים כמא' דאפי' יתוש קדמו כו'. אבל הוא תכלית שלימות הבריאה של כל הנבראים שקדמו לו במע"ב עד שע"י דוקא יתעלו ויתקנו כולם. וכמ"ש לעשות לתקן ותקונם ע"י האדם דוקא. וכמ"ש (ישעי' מג, ז) לכבודי בראתיו יצרתיו לכבודי דוקא דהיינו גם כל השתלשלות העולמות העליונים מאין ליש בג' עולמות דבי"ע מריש כל דרגין עד סופא דכל

דרגין מאין ליש הוא בשביל בריאת האדם שע"י יתעלו כל הניצוצות דתהו שנפלו למטה בג' עולמות שכל ירידה זו לצורך עלייה היא להיות בבחי' בטול היש לאין להתייחד במקורן ושרשן ביח"ע כו' הכל הוא ע"י האדם דוקא שהוא בשם מ"ה דחכמה שמברר לב"ן כו'. וז"ש לכבודי בראתיו כו'. ואפי' כל יח"ע שבע"ס דאצי' באו"כ מריש כל דרגין דאצי' עד סוף האצי' הכל ע"י האדם. כמ"ש ויניחהו בג"ע לעבדה כו' שע"י עבודתו בג"ע דבריאה היה מוסיף אורות באצי'. וז"ש לכבודי ממש בראתיו כו'. לפי שנק' אדם אדמה לעליון ממש שהוא עצמות המאציל. כמ"ש בצלמו כו' וד"ל:

וייצר ה' אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ג) וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "כִּי **תִקְנֶה**", רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ נִקְרֵאת **קִנְיָן.**

כִּי הִנֵּה יָדוּעַ[84] בְּכַוָּונוֹת "בָּרוּךְ עוֹשֵׂךְ, בָּרוּךְ יוֹצְרֵךְ, בָּרוּךְ בּוֹרְאֵךְ, בָּרוּךְ קוֹנֵךְ"[85] – שֶׁהֵם נֶגֶד ד' עוֹלָמוֹת אַבִּי"עַ, וְהָאֲצִילוּת נִקְרָא בְּשֵׁם קִנְיָן[86]. וְהַטַּעַם, כִּי **בְּרִיאָה** הוּא רוֹצֶה לוֹמַר עַל הִתְהַוּוּת דָּבָר מֵאַיִן לְיֵשׁ, אֲבָל **קִנְיָן** אֵינוֹ הִתְהַוּוּת חֲדָשָׁה, שֶׁהֲרֵי הַסְּחוֹרָה הָיְתָה בִּמְציאוּת מֵרִשּׁוּת לִרְשׁוּת. וְעִנְיָנוֹ לְמַעְלָה הוּא בְּחִינַת הִתְהַוּוּת הָאֲצִילוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּילוּי מֵהַהֶעְלֵם שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאֲצִילוּת כַּנַּ"ל רֵישׁ פֶּרֶק ב'.

וְזֶהוּ שֶׁפַּעַם כְּתִיב[87] "**בּוֹרֵא** אֶת הַכֹּל" וּפַעַם כְּתִיב[88] "**קוֹנֵה** הַכֹּל": כִּי מִתְּחִלַּת הַהִתְהַוּוּת מִמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא בִּבְחִינַת בְּרִיאָה מֵאַיִן לְיֵשׁ, שֶׁהֲרֵי גַּם אַ"ק נִקְרָא "אָדָם דִּ**בְרִיאָה**"[89], לְפִי שֶׁהִתְהַוּוּתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ עַל יְדֵי צִמְצוּם וּמָקוֹם פָּנוּי. וְאַחַר־כָּךְ הִתְהַוּוּת הָאֲצִילוּת מֵהָאַ"ק נִקְרָא **קִנְיָן** – מֵהֶעְלֵם לְגִילוּי, כִּי אַ"ק הוּא אוֹר כְּלָלִי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִצְוָה כ"ה פֶּרֶק י"א[90]. וְאַחַר־כָּךְ בְּרִיאָה, שֶׁהֵם נִפְרָדִים מַמָּשׁ, נִקְרָא "בְּרִיאָה מֵאַיִן לְיֵשׁ" לְגַבֵּי הָאֲצִילוּת שֶׁהוּא אֱלֹהוּת.

וְהִנֵּה עַל הַמְשָׁכַת הַדַּעַת שֶׁמֹּשֶׁה מַמְשִׁיךְ – שֶׁהוּא מִבְּחִינַת עִיגּוּלִים שֶׁלִּפְנֵי הָאֲצִילוּת בַּאֲצִילוּת – נִקְרָא **קִנְיָן.** וְזֶהוּ "כִּי **תִקְנֶה** עֶבֶד עִבְרִי", רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁגַּם הַנִּשְׁמוֹת שֶׁמִּבְּי"עַ, "מִסִּטְרָא דְּעֶבֶד – מַטַּ"ט"[91], הַנִּקְרָאִים "זֶרַע בְּהֵמָה", גַּם לָהֶם יִקָּנֶה וְיִמְשִׁיךְ מֵהֶעְלֵם לְגִילוּי – בְּחִינַת הַדַּעַת. וְדֵי לַמֵּבִין.

וּבֵיאוּר אוֹמְרוֹ "**עֶבֶד עִבְרִי**" – הוּא נְתִינַת טַעַם לְשֶׁבַח עַל הַיְכוֹלֶת הַזֶּה לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת דַּעַת דַּאֲצִילוּת גַּם בְּבִי"עַ. עִם הֱיוֹת שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר טוּב טַעַם – מִצַּד שָׁרְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִבְּחִינַת הַעִיגּוּלִים "הַשָּׁוֶה וּמַשְׁוֶה קָטֹן וְגָדוֹל", כָּאן מוֹסִיף עוֹד לוֹמַר שֶׁגַּם מִצַּד מַעֲלוֹת הַנִּשְׁמוֹת עַצְמָן יֵשׁ טוּב טַעַם לְהַמְשָׁכָה זוֹ – שֶׁהֵם כֵּלִים מְסוּגָּלִים לָזֶה עִם הֱיוֹתָן נִקְרָאִים "זֶרַע בְּהֵמָה". שֶׁהֲרֵי מִכָּל מָקוֹם נִקְרָאִים "עֶבֶד **עִבְרִי**", רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהֵם "עִבְרִיִּים", וּמִצַּד שֶׁהֵם עִבְרִיִּים יֵשׁ יְכוֹלֶת לְהַמְשִׁיךְ לָהֶם בְּחִינַת הַדַּעַת.

וְהָעִנְיָן: כִּי "עִבְרִי" הוּא עַל שֵׁם מַה שֶׁכָּתוּב[92] "**בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם**".

כִּי הִנֵּה כְּתִיב[93]: "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן" – הוּא בְּחִינַת בִּינָה שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵהַחָכְמָה "לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן" – בְּחִינַת מַלְכוּת. וְהוּא בְּחִינַת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דַּאֲצִילוּת. "וּמִשָּׁם **יִפָּרֵד**" – בְּבִי"עַ.

אֲבָל "**עֵבֶר הַנָּהָר**" הַיְינוּ מַה שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה וּבִינָה דַּאֲצִילוּת, וְהוּא בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְשָׁם "**יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵינוּ**" – שֶׁשָּׁרְשָׁם מִשָּׁם. אֶלָּא שֶׁמִּשָּׁם נִמְשְׁכוּ בִּבְחִינַת הָאֲצִילוּת, וּבְנֵיהֶם נִשְׁפְּלוּ גַּם בְּבִי"עַ לְהִקָּרוֹת "זֶרַע בְּהֵמָה" כַּנַּ"ל.

---

84) רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן – עִנְיָנִים עַמּוּד ט. וּבְבַמָּה מְקוֹמוֹת. וּרְאֵה פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ סוֹף פֶּרֶק ג.

85) נוֹסַח קִדּוּשׁ לְבָנָה.

86) רְאֵה תּוֹרָה אוֹר עה, ב. תּוֹרַת חַיִּים שָׁם רעה, סוֹף עַמּוּד ב וְאֵילָךְ.

87) נוֹסַח בִּרְכַּת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

88) נוֹסַח תְּפִלַּת הָעֲמִידָה.

89) רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר א עָנָף ד. וּבְבַמָּה מְקוֹמוֹת. רְאֵה לְעֵיל ט, ב וְשָׁם נִסְמָן.

90) מִצְוֹת הָאֱמֻנַת אֱלֹקוּת. לְעֵיל נח, ב וְאֵילָךְ.

91) זֹהַר חֵלֶק ג מִשְׁפָּטִים צד, א: "כַּד נִשְׁמְתָא . . אִם הוּא מִסִּטְרָא דְּהַהוּא עֶבֶד מַטַּטְרוֹן".

92) יְהוֹשֻׁעַ כד, ב.

93) בְּרֵאשִׁית ב, י: "וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים".

וְכֵיוָן שֶׁשָּׁרְשָׁם גַּם כֵּן מִשָּׁם, לְכָךְ יֵשׁ יְכוֹלֶת לְהַמְשִׁיךְ לָהֶם בְּחִינַת הַדַּעַת מִשָּׁם. וְאִם כֵּן, הַהַמְשָׁכָה רְאוּיָה בֵּין מִצַּד הַמַּמְשִׁיךְ שֶׁהוּא מֹשֶׁה, שֶׁ"מִּן הַמַּיִם מְשִׁיתִיהוּ" – מֵהַעִיגּוּלִים כַּנַּ"ל, וּבֵין מִצַּד הַמְקַבְּלִים, שֶׁהֵם הַנִּשְׁמוֹת שֶׁשָּׁרְשָׁם גַּם כֵּן "מֵעֵבֶר הַנָּהָר" – מִלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְדַי לַמֵּבִין.

וְזֶהוּ עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה שֶׁאוֹמְרִים הַיִּשְׂרָאֵל, וּמַלְאָכִים אוֹמְרִים גַּם כֵּן "קָדוֹשׁ", "וְלָא מְקַדְּשִׁין לְעֵילָא עַד דְּיִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי לְתַתָּא"[94] – שֶׁעַל יְדֵי הַקְּדוּשָׁה הוּא הַמְשָׁכַת הַדַּעַת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים"[95].

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "קָדֵשׁ" – רוֹצֶה לוֹמַר: הָאֵין־סוֹף – שֶׁהוּא קֹדֶשׁ וּמוּבְדָּל – בָּא לִכְלָל הַמְשָׁכָה וְנִקְרָא "קָדוֹשׁ" בְּיו"ד. וְעִנְיַן **הַהַמְשָׁכָה** הוּא – שֶׁיִּהְיֶה בִּבְחִינַת גִּילּוּי בְּדַעַת וְהַרְגָּשַׁת מְצִיאוּתוֹ כַּנַּ"ל.

וּבְהִיוֹת שֶׁיֵּשׁ ג' בְּחִינוֹת – מַחֲשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה; וְ"יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּ**מַחֲשָׁבָה**"[96], וּלְאַחַר הִתְלַבְּשׁוּתָם בְּגוּפוֹת יָרְדוּ בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה; וּמַלְאָכִים שָׁרְשָׁן מֵעוֹלָם הַדִּבּוּר, שֶׁהֲרֵי נִבְרְאוּ בַּ"עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת"[97] שֶׁבּוֹ' יְמֵי בְרֵאשִׁית, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[98]: "עוֹף – זֶה מִיכָאֵל כו'" – לָכֵן שְׁנֵיהֶם צְרִיכִים זֶה לָזֶה בַּאֲמִירַת הַקְּדוּשָׁה וְהַמְשָׁכַת הַדַּעַת.

דְּיִשְׂרָאֵל – מִצַּד שָׁרְשָׁן מַמְשִׁיכִים בְּמַחֲשָׁבָה, וְלָכֵן הַמַּלְאָכִים מַמְתִּינִים עֲלֵיהֶם, כִּי אֵין זֶה בִּיכוֹלְתָּם, שֶׁשָּׁרְשָׁם בְּעוֹלָם הַדִּבּוּר; וּלְאַחַר כָּךְ, אַחַר שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִשְׁפְּלוּ בְּגוּפוֹת דַּעֲשִׂיָּה וּצְרִיכִים לְהַמְשִׁיךְ לְמַטָּה, וְהַיְינוּ בְּאֶמְצָעוּת עוֹלָם הַדִּבּוּר, לָכֵן מַזְכִּירִים בְּ"יוֹצֵר" אֲמִירַת הַקְּדוּשָׁה שֶׁל הַמַּלְאָכִים. :

וְאַחַר שֶׁבֵּיאֵר הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ לְמֹשֶׁה מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ לְיִשְׂרָאֵל וְהַיְכוֹלֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּזֶה כַּנַּ"ל, וְהוּא מַה שֶׁאָמַר: "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים כו'", כִּי תִּקְנֶה כו'", מֵעַתָּה בֵּיאֵר לוֹ **עִנְיָנָהּ וְתַכְלִיתָהּ**. וְהוּא אוֹמְרוֹ יִתְבָּרֵךְ[99]: **"שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבוֹד, וּבַשְּׁבִיעִית יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם"**.

רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁהַעֲבוֹדָה שֶׁהַעֲבָדִים, שֶׁהֵן הַיִּשְׂרָאֵלִים, צְרִיכִים לַעֲבוֹד, הוּא "שִׁית אַלְפֵי שְׁנֵי דְּהָוֵי עָלְמָא"[100], וּבָאֶלֶף הַשִּׁבִיעִי הוּא אֶמְתַּת קַבָּלַת הַשָּׂכָר[101], וְאָז יֵצְאוּ "לַחָפְשִׁי חִנָּם" – בְּלֹא מְצוּת[102]. כַּיָּדוּעַ שֶׁפֵּירוּשׁ "חִנָּם" כֵּן הוּא מַאֲמָרָם זַ"ל עַל פָּסוּק "זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה כו'"[103]. כִּי בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ יִהְיוּ עֲדַיִין מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁיֵּשׁ מַאן דְּאָמַר כֵּן[104], וּמֵבִיא רְאָיָה מִמַּה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "בֵּיצַד מַלְבִּישָׁן לֶעָתִיד לָבֹא? יָבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכו'"[105]. אֲבָל בָּאֶלֶף הַז' כּוּלֵּי עָלְמָא מוֹדוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה עוֹד הָעֵסֶק בְּמַעֲשֶׂה אֶלָּא לְקַבֵּל הַשָּׂכָר[106].

וּבֵיאוּר עִנְיַן הָעֲבוֹדָה, הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק[107] "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא **בַּיָּמִים**" – "בְּאִינּוּן יוֹמִין עִילָּאִין"[108]. וְהֵן בִּבְחִינַת לְבוּשִׁים שֶׁנַּעֲשׂוּ לַנִּשְׁמָה מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁלְּזֹאת יָרְדָה, כִּי אִי אֶפְשָׁר לָהּ לֵהָנוֹת מֵאוֹר אֵין־סוֹף לִהְיוֹתָהּ בַּעַל גְּבוּל, אִם לֹא עַל יְדֵי לְבוּשׁ הַנַּעֲשֶׂה מֵהַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁהֵן בְּחִינַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן. וְזֶהוּ עִנְיַן "צְרוֹר הַחַיִּים", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדוֹנִי צְרוּרָה כו'"[109].

אַךְ בִּהְיוֹת הָרָצוֹן עֶלְיוֹן לְמַעְלָה – הוּא בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף וּלְמַעְלָה מֵהַזְּמַן, וְעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת נִשְׁפָּל בִּבְחִינַת מָקוֹם וּזְמַן לְבָרֵר בֵּירוּרֵי נוֹגַהּ, שֶׁשָּׁרְשָׁן מְאֹד נַעֲלֶה, וְנַעֲשׂוּ מֵהֶם הַלְּבוּשִׁים, וְלָכֵן נִקְרָאִים "יוֹמִין עִילָּאִין" – עַל שֵׁם בִּחִינַת הַמְשָׁכַת הָרָצוֹן עֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַזְּמַן בִּזְמַן.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[110] "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים" אוֹ "שְׁמוֹנִים שָׁנָה", כִּי לְכָל אָדָם נִיתְּנוּ יְמֵי חַיָּיו בְּמִסְפָּר לְפִי עֵרֶךְ הַלְּבוּשִׁים שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁלִים מְבֵירוּרֵי נוֹגַהּ, עַל יְדֵי

---

94) לא מְקַדְּשִׁים לְמַעְלָה עַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְקַדְּשִׁים לְמַטָּה. זֹהַר חֵלֶק א וַיְחִי רלא, א.

95) שַׁעַר תְּפִלַּת הָעֲמִידָה פֶּרֶק ג.

96) בְּרֵאשִׁית רַבָּה פֶּרֶק א, ד.

97) אָבוֹת ה, א.

98) עַל הַפָּסוּק (בְּרֵאשִׁית א, כ) "וְעוֹף יְעוֹפֵף" – זֹהַר חֵלֶק ג וַיִּקְרָא כו, ב.

99) מִשְׁפָּטִים כא, ב.

100) שִׁשֶּׁת אֲלָפִים שָׁנִים שֶׁהָעוֹלָם קַיָּים. רְאֵה סַנְהֶדְרִין צז, א.

101) וּבָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי הוּא אֶמְתַּת קַבָּלַת הַשָּׂכָר: רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק לוֹ בַּהַגָּהָה, מִלְּקוּטֵי תּוֹרָה לְהָאַרִי"ל (מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּתְחִיַּת הַמֵּתִים הֵם (לֹא שָׂכָר בִּלְבַד כִּי אִם) "תַּכְלִית וּשְׁלִימוּת בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה") – תַּנְיָא שָׁם. – לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק כד עַמּוּד 93 הָעָרָה 49.

102) וְאָז יֵצְאוּ לַחָפְשִׁי חִנָּם בְּלֹא מִצְוֹת: "רְאֵה "תְּשׁוּבוֹת וּבֵיאוּרִים" סִימָן י"א עַמּוּד 51 [נִדְפַּס גַּם בְּאִגְּרוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר שְׁלִיטְ"א חֵלֶק ב עַמּוּד סט] הָעָרָה 9, שֶׁבַּתַּנְיָא שָׁם מוּכָח דְּקָאֵי לְהַשִּׁיטָה דְּאֵין מִצְוֹת בְּטֵילוֹת בְּתְחִיַּית הַמֵּתִים (כִּי אִם בְּאֶלֶף הַז'), וְכֵן מוּכָח בְּסֵפֶר הַמִּצְוֹת וּבְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ה עַמּוּד רפה, אֲבָל רְאֵה בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ה עַמּוּד 244 וְאֵילָךְ וּבְהָעָרָה 33 שָׁם". – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כד שָׁם הָעָרָה 50.

103) בְּהַעֲלוֹתְךָ יא, ה: "זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם **חִנָּם**". וּבַסִּפְרֵי (הוּבָא בְּרַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק) "חִנָּם מִן הַמִּצְוֹת".

104) רְאֵה נִדָּה סא, א וּבְתוֹסְפוֹת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אָמַר רַב יוֹסֵף" שָׁם. וּרְאֵה קוּנְטְרֵס "הֲלָכוֹת שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁאֵינָן בְּטֵלִים לְעוֹלָם" (תּוֹרַת מְנַחֵם – הִתְוַעֲדוּיוֹת תשנ"ב חֵלֶק א עַמּוּד 178) וּבְהַנִּסְמָן שָׁם.

105) יוֹמָא ה, ב.

106) עַיֵּן נִדָּה סא, ב.

107) בָּאוֹתָם יָמִים עֶלְיוֹנִים.

108) בָּאוֹתָם יָמִים עֶלְיוֹנִים. חַיֵּי שָׂרָה כד, א. זֹהַר חֵלֶק א רכד, א. וְשָׁם קכט, א הַלָּשׁוֹן "יוֹמִין עִילָּאִין". וּרְאֵה תּוֹרָה אוֹר טז, א.

109) "בִּצְרוֹר הַחַיִּים". שְׁמוּאֵל־א כה, כט.

110) תְּהִלִּים צ, י.

שֶׁעוֹשֶׂה בָּהֶם מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ, שֶׁהֵם רְצוֹנוֹ בָּרוּךְ־הוּא.

וּלְפִי שֶׁהַלְּבוּשִׁים נַעֲשִׂים מִבֵּירוּרֵי נוֹגַהּ, עַל כֵּן צְרִיכִים "כִּיבּוּס", עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, לְלַבְּנָם, וְהוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה, שֶׁמְּזַכֶּכֶת אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁל כָּל הַיּוֹם. וְהַיְינוּ: עַל יְדֵי בְּחִינַת הַדַּעַת הַנִּמְשָׁךְ בַּתְּפִלָּה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁאָז הוּא זְמַן הַמְּשָׁכַת הַ"מּוֹחִין דְּגַדְלוּת"[111], מְזַדְּכְּכִים הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הַנַּעֲשִׂים כָּל הַיּוֹם.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "שֵׁשׁ שָׁנִים **יַעֲבוֹד**" – מִלְּשׁוֹן עִיבּוּד עוֹרוֹת, כְּלוֹמַר, עַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת הַדַּעַת הַנַּ"ל יִהְיֶה עִיבּוּד וְתִיקּוּן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁב"שִׁית אַלְפֵי שְׁנֵי דְּהַאי עָלְמָא", שֶׁמֵּהֶם נַעֲשׂוּ הַלְּבוּשִׁים. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[112]: "כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה כו'".

וְאָז יִהְיֶה עַל יְדֵי זֶה אַחַר־כָּךְ בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי "מְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים"[113]. כִּי כָּעֵת הַכֹּל עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת וְאֵין זֶה מְנוּחָה, אֲבָל בַּשְּׁבִיעִית יְשַׁלְּחוּ הָעֲבָדִים חָפְשִׁי לִהְיוֹת לָהֶם מְנוּחָה בְּגִילוּי אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁאֵין לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ, וְדַי לַמֵּבִין:

וְהִנֵּה כָּל הַמִּצְוֹת נִקְרָאִים "עֵדוּת", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "**עֵדוּת** הַוָי' נֶאֱמָנָה"[114], "בְּדֶרֶךְ **עֵדְוֹתֶיךָ** שָׂשִׂתִּי"[115].

פֵּירוּשׁ: כְּמוֹ הָעֵדוּת הוּא גִּילוּי הַהֶעְלֵם, שֶׁמְּעִידִים לְפָנֵינוּ עַל דָּבָר שֶׁלֹּא רְאִינוּהוּ וּמְסַפְּרִים כָּל עִנְיָנוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא – כֵּן כָּל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁלְּמַטָּה הֵם דּוּגְמָא וְעֵדוּת לַמִּצְוֹת שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ תְּפִילִין[116] וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית[117].

כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁהֵם ד' מוֹחִין[118] וְל"ב נְתִיבוֹת הַחָכְמָה[119], כָּךְ אָנוּ עוֹשִׂים ד' פָּרְשִׁיּוֹת וְל"ב חוּטִים, וְעַל יְדֵי זֶה אָנוּ מְעוֹרְרִים לְמַעְלָה, כִּי "בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעַר לְעֵילָא" כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[120]. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּמַעֲלַת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת לְעוֹרֵר לְמַעְלָה מַעְלָה – עַיֵּן מִצְוֹת מִילָה[121] וּמִצְוֹת אַחְדוּת פֶּרֶק ב'[122], יְעוּדֵין שָׁם.

וּכְמוֹ כֵּן בְּעִנְיַן מִצְוָה זוֹ:

שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יֵשׁ לוֹ עֲבָדִים עִבְרִיִּים הַנַּ"ל, וְעוֹבְדִים כָּל שֵׁשׁ – הֵם "שִׁית אַלְפֵי שְׁנֵי". וּבִפְרָט בְּכָל אֶחָד – הוּא בֵּירוּר שִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית כַּיָּדוּעַ, וּמְשַׁלְּחָם חָפְשִׁי בִּמְנוּחָה בַּשְּׁבִיעִית – הוּא אֶלֶף הַז' כַּנַּ"ל;

כְּמוֹ כֵּן צִיּוָּנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לְהַדַּמּוֹת צוּרָה לְיוֹצְרָהּ[123], הוּא דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי, וְשֶׁנִּשְׁלְחוּ חָפְשִׁי בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, לְפִי שֶׁעַל יְדֵי זֶה נְעוֹרֵר כֵּן לְמַעְלָה כָּל הָעִנְיָן הַנִּפְלָא הַנַּ"ל וְהַ"מְּנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים":

מִצְוַת דִּין עֶבֶד עִבְרִי. [פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים]

---

111) רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק יב.

112) שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ו.

113) תָּמִיד בְּסוֹפָהּ.

114) תְּהִלִּים יט, ח.

115) תְּהִלִּים קיט, יד.

116) בְּרָכוֹת ו, א.

117) רֹאשׁ הַשָּׁנָה יז, ב.

118) מִצְוַת תְּפִילִין – לְעֵיל טז, ב וְאֵילָךְ.

119) מִצְוַת צִיצִית פֶּרֶק ב – לְעֵיל טו, ב וְאֵילָךְ.

120) חֵלֶק ב פְּקוּדֵי רסה, א.

121) לְעֵיל ד, ב.

122) לְעֵיל סא, א.

123) לְהַדַּמּוֹת צוּרָה לְיוֹצְרָהּ: רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה רֵישׁ פָּרָשָׁה כז. תַּנְיָא אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ט.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

אבל ענין השיתוף הוא ע"ד שארז"ל ג' שותפים יש באדם אב ואם והקב"ה אב כו' אם כו' והקב"ה נותן בו נשמה שהעיקר הוא חלק הקב"ה שהרי בצאת הנפש מן הגוף נשאר חלק אב ואם כאבן דומם שכלי השכל אינם פועלי' מאומה, ונמצא כי אינם שותפי' שוים, וגם כי בחלק האב ואם העיקר הוא הקב"ה, שהרי ארז"ל ע"פ אין צור כאלקינו אין צייר כאלקינו שצר צורה בתוך צורה, והרי אין האב ואם יודעי' מאומה איך נצטייר הולד מהטפה רק כאשר משתהה הטיפה בבטן האם ט' חדשים ברצונו של הקב"ה מצטייר ממנה ציור הולד ברמ"ח איברי' מגודלים, ונמצא הרי רובא ככולו הוא חלק הקב"ה כו', ומ"מ קראן שותפי' כאמרם ז"ל ג' שותפי' כו' וציוה בעשרת הדברות לכבד אותם כמ"ש כבד את אביך ואת אמך, הוא מפני כי עכ"פ יש להם קצת שותפות שהרי הם בעלי בחירה עכ"פ, ואם לא יקח אשה לא יוליד, ונמצא הגם כי חלקם הוא קטן מאד מ"מ מאחר שיש להם קצת שותפות קראן שותפים. נשמע מזה עכ"פ דמי שאין לו הבחירה חפשית שודאי אינו שייך כלל לקרותו בשם שותף, כמו עד"מ הארץ שממנה יוצאת

לחם שזהו ע"י שזורעין בה, וכשיורד גשם על הארץ מצמיח מפני כח הצומח אשר מלובש בארץ, האם נאמר שלהארץ יש שותפות בצמיחה זו, או כמו ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחי' האם נאמר שמפני שירידת השפע נמשך דרך בהם יש להם שותפות, ודאי אינו כן שהרי הם כגרזן ביד החוצב בו שא"א לומר שהגרזן הוא שותף במלאכה זו שחוצב האבנים מן ההר, אלא הוא כלי שבו וע"י חוצבים מן ההר, אבל לא נערוך לו המעלה שיהי' שותף עם האדם החוצב בו, והיינו להיותו אינו בעל בחירה כלל, כן השמש והירח וכל צבא השמי' ומערכות אלקות המשפיעי' חיות ברצון הבורא, הנה הם רק שלוחי השפע שע"י עובר השפע, והוא כמארז"ל הנ"ל שאין לך עשב כו' שאין לו מזל כו', אבל הנה בחי' המזל שהוא מקור המשפיע החיות להעשב הצומח למטה הנה הוא כגרזן ביד החוצב בו שאינו בעל בחירה כלל, ולכן א"א לתארו במעלת השיתוף כלל. אך הנה על דבר זה נצטוו ישראל לבד, כמ"ש שמע ישראל כו' ה' אחד, אבל ב"נ אינם מצווי' על השיתוף לפ"ד הרמ"א הנ"ל שנמשך אחר הר"ן והתוס', והיינו לפי שיצב גבולות עמי' למספר בנ"י ע' נפש יוצאי ירך יעקב והם מקבלי' ההשפעה מע' שרים, ולכן לא נצטוו עד"ז, אבל ה' אחד הוא מצות ליחדו הוא אזהרת השיתוף שלא לשתף שום דבר עם ש"ש כלל, וה"ז כמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקי' בשמי' ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד שאין זולתו כלל, וכדכתי' ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקי' עמדי כו'.

את ה' האמרת (ב)

בס"ד. (פ' תבוא, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – תרנ"ט

"שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ".

וְצָרִיךְ לְהָבִין מָה שֶׁנֶּאֱמַר גַּבֵּי תְּשׁוּבָה ב' הַשְּׁמוֹת דַּהֲוַי' **וֶאֱלֹקִים**, וְכֵן כְּתִיב "וְשַׁבְתָּ עַד הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ" שֶׁנֶּאֱמַר גַּם כֵּן ב' שֵׁמוֹת, וְצָרִיךְ לְהָבִין מָה שַׁיָּכִים הַב' שְׁמוֹת דַּהֲוַי' וֶאֱלֹקִים לְעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה.

וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין הַנְּתִינַת טַעַם דְּ"כִי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ", הֲלֹא זֶה מוּבָן מֵעַצְמוֹ דְּמָה שֶׁמַּזְהִירִים עַל תְּשׁוּבָה הוּא מִצַּד הַחֵטְא וְעָוֹן, וְאִם כֵּן מָה צָרִיךְ לוֹמַר הַטַּעַם דְּ"כִי כָשַׁלְתָּ כו'".

וּלְהָבִין זֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים מִתְּחִלָּה מָה דְּאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה:

"בַּתְּחִלָּה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין, רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם שִׁתֵּף בּוֹ מִדַּת הָרַחֲמִים". וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל הַקּוּשְׁיָא, דַּהֲלֹא הוּא יִתְבָּרֵךְ מְקוֹר הַטּוֹב וְהַחֶסֶד, וְאִם כֵּן לָמָּה "עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹא בְּמִדַּת הַדִּין", וְהֲלֹא מִצַּד טֶבַע הַטּוֹב לְהֵטִיב הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלַּת עֲלִיַּת הַמַּחֲשָׁבָה לִבְרֹא בְּמִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים כו'.

וּבַמִּדְרָשׁ אָמַר מָשָׁל עַל זֶה "לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כּוֹסוֹת דַּקִּים וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל דְּ"כוֹסוֹת" הֵם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְפִי שֶׁהֵם כֵּלִים לְקַבֵּל בְּתוֹכָן אוֹר הַתּוֹרָה. וְעוֹד, דִּכְשֵׁם שֶׁכּוֹס הֲרֵי בַּעַל הַכּוֹס שׁוֹתֶה עַל־יָדוֹ, כְּמוֹ כֵן נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, מִצַּד מַעֲלַת נִשְׁמָתָן בִּבְחִינַת עַצְמִיּוּת אֵין־סוֹף, הֲרֵי הֵם מַשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה, וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא כּוֹס כו'.

וּמֵעַתָּה צָרִיךְ לְהָבִין מָה שֶׁאָמַר בַּמִּדְרָשׁ: "**אִם אֲנִי נוֹתֵן לְתוֹכָן חַמִּין הֲרֵי הֵם מִתְבַּקְּעִין, צוֹנֵן הֲרֵי הֵם מַקְרִיסִין, עֵרֶב צוֹנֵן בְּחַמִּין וְנָתַן בָּהֶם וְעָמְדוּ**", וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַמָּשָׁל דְּחַמִּין וְצוֹנֵן.

אָמְנָם כְּלָלוּת עִנְיַן הַמָּשָׁל הַזֶּה הוּא לְהוֹרוֹת עַל הַהַנְהָגָה מִלְּמַעְלָה, אֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה סֵדֶר וְאֹפֶן הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה. וְעַל זֶה אָמַר "אִם אֲנִי נוֹתֵן לְתוֹכָן חַמִּין". פֵּרוּשׁ: **חַמִּין** הוּא בְּחִינַת מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַדִּין, וְכַנּוֹדָע מֵעִנְיַן ג' בְּנֵי נֹחַ – שֵׁם חָם וָיָפֶת, דְּחָם הוּא בְּחִינַת הַגְּבוּרָה כו'. שֶׁכָּל חֹם בָּא עַל־יְדֵי הָאֵשׁ, וּכְמוֹ הַחֲמִימוּת וְרִשְׁפֵּי אֵשׁ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ שֶׁבָּא מִבְּחִינַת הַגְּבוּרָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ דַּוְקָא כַּיָּדוּעַ.

וְזֶהוּ "**אִם אֲנִי נוֹתֵן לְתוֹכָן חַמִּין**", הַיְנוּ שֶׁיִּבְרָא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין, הֲרֵי הֵם מִתְבַּקְּעִים וְנִשְׁבָּרִים, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִסְבֹּל רִבּוּי הַדִּין וְהַגְּבוּרָה, כִּי "אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא", וְיִמָּשֵׁךְ עָלָיו הַדִּין וְהָעֹנֶשׁ. וּבִפְרָט שֶׁבְּמִדַּת הַדִּין הֲרֵי "גַּם שָׁמַיִם לֹא זָכוּ בְּעֵינָיו", וְגַם הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד. אֶלָּא הֲרֵי אֲנִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים, וְהַלְּוַאי יַעֲמֹד הוּבָא עִם פֵּירוּשׁוֹ לְעֵיל דִּבּוּר הַמַּתְחִיל יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַמּוּד ג.

---

1) בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה יב, טו: לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ כּוֹסוֹת דַּקִּים וְכֵן הוּא הַגִּירְסָא בֶּעָרוּךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ אִם אֲנִי נוֹתֵן לְתוֹכָן חַמִּין, הֵם מִתְבַּקְּעִין. צוֹנֵן, הֵם מַקְרִיסִין, וּמָה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ עֵרֶב חַמִּין בְּצוֹנֵן וְנָתַן בָּהֶם וְעָמְדוּ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם בּוֹרֵא אֲנִי אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הָרַחֲמִים, הֲוֵי חֶטְיָיה סַגִּיאִין. בְּמִדַּת הַדִּין, הָאֵיךְ

"בְּמַלְאָכָיו יָשִׂים תְּהִלָּה כו'". וְאִם יִבְרָא אוֹתוֹ בְּמִדַּת הָרַחֲמִים לְבַד בְּלִי דִּין – זֶהוּ מָשָׁל **אִם יִתֵּן לְתוֹכָן צוֹנֵן**, דְּ"צוֹנֵן" הוּא בְּחִינַת מִדַּת הָרַחֲמִים. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "בְּצִנַּת שֶׁלֶג בְּיוֹם קָצִיר", וּפֵרֵשׁ הָרַמְ"ז פָּרָשַׁת שְׁלַח דַּף קנ"ז ע"א, **דְּשֶׁלֶג** הוּא בְּחִינַת "לְבוּשֵׁהּ כִּתְלַג חִוָּר", מִקּוֹר הַחֲסָדִים, דְּ"לֵית שְׁמָאלָא בְּהַאי עַתִּיקָא כו'". וְעַל כֵּן "לְבוּשֵׁהּ כִּתְלַג חִוָּר", שֶׁמְּשַׁכֵּךְ הַדִּינִים הַנִּמְשָׁכִים מִזְּעִיר אַנְפִּין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאִדְּרָא רַבָּא (דַּף קכ"ט סע"א). וּכְמוֹ הַשֶּׁלֶג שֶׁמְּצַנֵּן חֹם שֶׁל הַחַמִּין, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהִתְפַּעֲלוּת וְהַלַּהַב, הֲרֵי הַשֶּׁלֶג מְצַנֵּן אוֹתָם כו'. וְלָכֵן גַּם מִיכָאֵל שֶׁהוּא חֶסֶד נִקְרָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה בְּשִׁיר הַשִּׁירִים עַל פָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה" – "מַלְאָךְ שֶׁל שֶׁלֶג כו'".

וְזֶהוּ הַמָּשָׁל אִם יִתֵּן לְתוֹכָן צוֹנֵן, הַיְנוּ שֶׁיִּבְרָא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הָרַחֲמִים, שֶׁאַזִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ וְלֹא יִשָּׁבְרוּ, אֲבָל יִהְיוּ "**מַקְרִיסִין**" – פֵּרוּשׁ: שֶׁלֹּא יִהְיוּ נְקִיִּים. וּבַנִּמְשָׁל הוּא שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת שֶׁיַּחְטְאוּ, שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ מִן הָעֹנֶשׁ. וּמִקְרָא מָלֵא הוּא (קֹהֶלֶת ח' י"א) "אֲשֶׁר אֵין נַעֲשָׂה פִתְגָם מַעֲשֵׂה הָרָעָה מְהֵרָה, עַל כֵּן מָלֵא לֵב בְּנֵי־אָדָם בָּהֶם לַעֲשׂוֹת רַע", דְּמִפְּנֵי שֶׁ"לֹא נַעֲשָׂה פִתְגָם מַעֲשֵׂה הָרָעָה כו'" הוּא סִבָּה לַעֲשִׂית הָרַע חַס וְשָׁלוֹם, וּלְהֵפֶךְ, כְּשֶׁמְּשַׁלְּמִים לְעוֹשֵׂי רָעָה כְּרָעָתָם הוּא סִבָּה לִשְׁמִירָה מֵהַחֵטְא מִפַּחַד הָעֹנֶשׁ כו'. וְלָכֵן מָצִינוּ כְּתוּבִים הַמַּזְהִירִים עַל יִרְאַת הָעֹנֶשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִרְמְיָה ה') "הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ כו', אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם כו'", "הַנֹּתֵן גֶּשֶׁם יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּעִתָּם כו'", "עֲוֹנֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב כו'". וְכֵן בַּתּוֹרָה מַזְהִירִים וּמְזָרְזִים בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת עַל־יְדֵי פַּחַד הָעֲנָשִׁים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם כו' וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ כו'".

הֲגַם דִּכְלָלוּת יִרְאַת הָעֹנֶשׁ הוּא לְגַרְמֵיהּ, שֶׁיֵּרָא מִפְּנֵי אֲבוּד הַיֵּשׁוּת שֶׁלּוֹ, מִכָּל מָקוֹם לְגַרְמֵיהּ זוֹ דְּיִרְאַת הָעֹנֶשׁ אֵינָהּ רַע גְּמוּר, דַּהֲלֹא מַזְהִירִים עַל זֶה "הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ כו'", וְכֵן מְזָרְזִים עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת עַל־יְדֵי פַּחַד הָעֲנָשִׁים, אִם כֵּן הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁאֵינָהּ רַע גְּמוּר, כִּי אִם דְּעִנְיַן יִרְאַת הָעֹנֶשׁ הוּא מִקְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁחֶצְיָהּ טוֹב וְחֶצְיָהּ רַע. וְהַיְנוּ דִּב"סוּר מֵרַע" הוּא טוֹב, וְצָרִיךְ הָאָדָם לְעוֹרֵר בְּעִצְמוֹ לִפְעָמִים יִרְאַת הָעֹנֶשׁ, כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁיִּצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו חַס וְשָׁלוֹם לַעֲשׂוֹת אִסּוּר, לָא מִבָּעֵי אִסּוּר תּוֹרָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ אִסּוּר קַל שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, צָרִיךְ לְעוֹרֵר בְּעִצְמוֹ יִרְאַת הָעֹנֶשׁ. דִּכְלָל־אֶחָד־וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מַאֲמִין בִּיסוֹדֵי גֵּיהִנֹּם רַחֲמָנָא לִצְלַן, אֲשֶׁר צָרִיךְ הָאָדָם לִירָא מִזֶּה, שֶׁהֲרֵי מִתְיָרֵא בֶּאֱמֶת גַּם מִיִּסּוּרֵי עוֹלָם הַזֶּה, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן יִסּוּרֵי גֵּיהִנֹּם שֶׁהֵם גְּדוֹלִים בְּאֵין־עֵרוּךְ כַּיָּדוּעַ.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "יְזַכִּיר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה", הַיְנוּ מָה שֶׁאַחַר כָּךְ יִהְיֶה דִּין וְחֶשְׁבּוֹן עַל כֹּל דָּבָר, וְיִהְיֶה הָעֹנֶשׁ לְעוֹשֵׂי רַע כְּרָעָתוֹ. דְּאִם הֱיוֹת שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה לֹא יַעֲנְשׁוּ אוֹתוֹ, וְהוּא מִצַּד "וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו כו'", אֲבָל אַחַר כָּךְ יִהְיֶה חֶשְׁבּוֹן וְיֵעָנֵשׁ בְּעֹנֶשׁ קָשֶׁה רַחֲמָנָא לִצְלַן, וְעַל־יְדֵי זֶה יִהְיֶה נִצּוֹל מֵהַחֵטְא. וּבְזֶה, אִם הֱיוֹת שֶׁהַלְּגַרְמֵיהּ דִּיִּרְאַת הָעֹנֶשׁ הוּא מִקְלִפַּת נֹגַהּ, מִכָּל מָקוֹם הוּא מֵהַטּוֹב שֶׁבַּנֹּגַהּ. וְהַטּוֹב שֶׁבַּנֹּגַהּ גַּם כֵּן אֵינוֹ טוֹב דִּקְדֻשָּׁה כְּלָל וּכְלָל, מִכָּל מָקוֹם הוּא יוֹתֵר טוֹב מֵהָרַע גְּמוּר דְּמַעֲשֵׂה הָאִסּוּר רַחֲמָנָא לִצְלַן. וּבְמָה שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ מֵהָרַע גְּמוּר צָרִיךְ לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ, וְהַיְנוּ גַּם בְּהַלְּגַרְמֵיהּ דִּיִּרְאַת הָעֹנֶשׁ כו'. וְעוֹד, דְּ"מִינֵיהּ וּבֵיהּ לֵישְׁדָא בֵּהּ נַרְגָּא". וּבִכְדֵי לְהִתְגַּבֵּר עַל הָרַע שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה וְהַסִּטְרָא אָחֳרָא צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל־יְדֵי יִרְאַת הָעֹנֶשׁ שֶׁמִּקְלִפַּת נֹגַהּ כו'. וְאֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה, הֲרֵי יִרְאַת הָעֹנֶשׁ שֶׁמִּצַּד הַגְּבוּרָה שׁוֹמֵר מִן הַחֵטְא כו'.

וּלְבַד זֹאת שֶׁעַל־יְדֵי הַגְּבוּרָה שָׁמוּר מִן הַחֵטְא, עוֹד זֹאת, שֶׁבָּעֲבוֹדָה גּוּפָא בָּאִים עַל־יְדֵי זֶה לַעֲבוֹדָה נַעֲלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִן הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל־יְדֵי בְּחִינַת מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים כו'. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק "וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא", תֵּבַת "הוּא" – "דָּא עַתִּיקָא, אִלְּמָלָא דִּינָא אִשְׁתַּכַּח בְּעָלְמָא לָא הֲוֵי יָדְעִי בְּנֵי נָשָׁא מֵהֵימְנוּתָא עִלָּאָה וְלָא אֶשְׁתְּדָלִין בְּנֵי נָשָׁא בְּאוֹרַיְתָא כו', פֶּלְחָנָא שְׁלִימוּתָא דְּאִשְׁתַּכַּח בְּעָלְמָא לְגַבֵּי מַלְכָּא קַדִּישָׁא מַאן עָבֵיד לֵיהּ, הֲוֵי אוֹמֵר דָּא לֵיוָאָה". עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

דְּדִוְקָא עַל־יְדֵי הַלְּוִיִּם שֶׁהֵם קַו הַשְּׂמֹאל, בְּחִינַת גְּבוּרָה, מִדַּת הַדִּין, עַל־יְדֵי זֶה דִּוְקָא יָבוֹאוּ לַעֲבוֹדָה הָאֲמִתִּית, עַד שֶׁיַּמְשִׁיכוּ בַּעֲבוֹדָתָם גִּלּוּי בְּחִינַת עַתִּיקָא הַנִּקְרָא "הוּא". מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם הָיָה רַק בִּבְחִינַת חֶסֶד וְרַחֲמִים בְּלִי דִּין – לֹא הָיוּ בָּאִים כְּלָל בַּעֲבוֹדָתָם לְמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה זוֹ כְּמוֹ עַל־יְדֵי מִדַּת הַדִּין, וְלֹא הָיוּ מַמְשִׁיכִים אוֹר עֶלְיוֹן כָּזֶה כְּמוֹ בַּעֲבוֹדָה שֶׁעַל־יְדֵי מִדַּת הַדִּין כו'.

וְנִמְצָא שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן מַעֲלָה בְּמִדַּת הַדִּין עַל מִדַּת הַחֶסֶד בְּג' דְּבָרִים:

הָא', שֶׁעַל־יְדֵי מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים הָיוּ "חֲטָאִין סַגִּיאִין", שֶׁלֹּא הָיוּ מִשְׁתַּדְּלִין בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וּקְיוּם הַמִּצְוֹת בְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב", וְזֶהוּ שֶׁאָמַר בַּזֹּהַר "אִלְּמָלָא דִּינָא כו' לָא הֲוֵי מִשְׁתַּדְּלִין בְּנֵי נָשָׁא בְּאוֹרַיְתָא", וְעַל־יְדֵי יִרְאַת הָעֹנֶשׁ דְּמִדַּת הַדִּין נִזְהָרִין בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב".

הַב', שֶׁגַּם בַּעֲבוֹדָה יֵשׁ יִתְרוֹן מַעֲלָה בַּעֲבוֹדָה שֶׁעַל־יְדֵי מִדַּת הַדִּין עַל הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל־יְדֵי מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּזֹּהַר "פֶּלְחָנָא שְׁלִימוּתָא דְּאִשְׁתַּכַּח בְּעָלְמָא" הוּא עַל־יְדֵי **הַלְּוִיִּם** דִּוְקָא, שֶׁהֵן מִקַּו הַשְּׂמֹאל.

הַג', שֶׁעַל־יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִין גִּלּוּי אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר, בְּחִינַת עַתִּיקָא כו', דְּזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "דְּלָא הֲוֵי יָדְעִי מֵהֵימְנוּתָא עִלָּאָה" כִּי אִם עַל־יְדֵי בְּחִינַת קַו הַשְּׂמֹאל.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

"הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת"[1].

הביטוי "הוא היה אומר" זהה לביטוי הגמרא[2] "מרגלא בפומיה", ומשמעו שפתגם זה הוא אצלו כהרגל.

כל תנא וכל אמורא בכלל, והתנאים והאמוראים שהיו ראשי־מתיבתות בפרט, נתנו תשומת לב רבה ליצירת פתגמים שונים שיכילו משמעות של יראת־שמים עמוקה, מידות טובות והנהגות ישרות שהן טובות בפני עצמן, ומביאות את התועלת הרצויה הן ביראת שמים והן בלימוד התורה.

התנאים והאמוראים היו אומרים את הפתגמים הללו לתלמידיהם ולשומעי לקחם לעיתים קרובות ככל האפשר, עד שהדבר נחרט בזכרונם של התלמידים והשומעים, כדי שיזכרו היטב לנהל את אורח חייהם לאור ההוראות של פתגמי חיבת התורה ומצוות, ומדות והנהגות טובות.

זו גם משמעות המשנה "הוא היה אומר": רבי חנינא בן דוסא, שהיה חסיד ומלומד בניסים[3], אדם שמימי, היו לו פתגמים כמו לראשי הדורות הגדולים ביותר.

שלושת[4] הפתגמים שהמשנה מביאה כאן הם באופן קיום המצוות ומידות והנהגות טובות, אשר אם קיום המצוות הוא באופן כזה כפי שהוא מורה והנהגת המידות היא כפי שהוא מצוה, אזי התורה שהאדם לומד יש לה קיום, ואז לידתו של האדם וחייו בעולם הזה גורמים, כביכול, לה' יתברך נחת־רוח.

פתגמי החנוך וההדרכה של רבי חנינא בן דוסא, איך האדם צריך לחנך ולהדריך את עצמו, ברורים מאוד, אך הם כלליים וחובה להסבירם.

אפילו בהשגה שכלית, השגה שטחית איננה השגה ראויה. ההשגה הראויה היא השגה מפורטת.

זהו היתרון בהשגה על השכלה – השכלה[5] משמעה ההמצאה של כוח החכמה הפותחת את נקודת ההבנה, והנקודה היא מקור החיים של ההבנה.

הבנה, השגה, משמעה – הביאור של כוח הבינה. התוכן של כוח הבינה הוא, למצוא השוואות ומשלים מתאימים המאירים ומבארים את ההשכלה, כדי שהאדם יקלוט זאת היטב.

בזוהר[6] ישנו ביטוי "נקודה בהיכלא", נקודה בארמון. ההמצאה השכלית של חכמה אינה אלא כנקודה, וההסברה של בינה היא היכל – ארמון – שעל ידי התאחדות הנקודה עם ההסברה נעשית ההבנה הראויה, שהיא השגה מפורטת. בפרט בענינים שהם ישירות בשביל בפועל־ממש, דברים כמו "חכמתו מתקיימת" וכדומה, אין זה יכול להתבצע על־ידי הוראה כללית, אלא בהכרח לבאר זאת בהרחבה ואז הדבר מביא את התועלת הרצויה.

רבי חנינא בן דוסא אומר שמי שמעשיו הטובים הם יותר מחכמתו – לימוד וידיעת התורה – אצלו החכמה מתקיימת. זה שחכמתו היא יותר מהמעשים הטובים, אצלו החכמה אינה מתקיימת.

---

1) פרקי אבות פרק ג, משנה י.

2) ברכות יז ע"א.

3) תענית כה ע"א.

4) אודות הפתגם השלישי – ראה במאמר הבא [הערת כ"ק אדמו"ר].

5) ראה המאמר ד"ה, יענך ה' ביום צרה (לעיל ע' 223) [הערת כ"ק אדמו"ר].

6) חלק א ו, ע"א. ועוד [הערת כ"ק אדמו"ר].

צריך להבין, מדוע רבי חנינא תולה את קיום חכמת התורה בריבוי המעשה על החכמה? קודם רבי חנינא אמר שקיום החכמה תלוי בהקדמת יראת־חטא ללימוד התורה, אבל זה עוד לא הכל, וצריך להיות גם "מעשיו מרובין מחכמתו"?

במעלת הדרגות, ערכה של החכמה הוא, שהיא הכוח העליון ביותר בכוחות הנפש, וכוח המעשה הוא הכוח התחתון ביותר.

כך הוא גם בספירות העליונות — ספירת החכמה[7] היא ראשית ההשתלשלות של ספירות דאצילות, ומעשה הוא ספירת המלכות שהוא "סופא דכל דרגין דאצילות".

צריך להבין, איך מתנה רבי חנינא את קיום החכמה, שהיא הדרגה העליונה ביותר בספירות העליונות ובכוחות הנפש, בדרגה שהיא דוקא התחתונה ביותר בספירות ובכוחות הנפש?

הגמרא[8] אומרת "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה".

על־פי זה, הרי המעשה צריך להיות תלוי בלימוד. מדוע תולה רבי חנינא את קיום החכמה במעשה? יתירה מזו — קיום החכמה, קיום התורה שהאדם לומד, תלוי לא רק במעשה, שיעשה את דיני התורה בפועל־ממש, אלא מוכרח להיות "מעשיו מרובים מחכמתו".

ככל שתגדל חכמתו בידיעות התורה, מוכרח להיות "מעשיו מרובין". המעשים מוכרחים להיות יותר מחכמתו, ואם חכמתו מרובה ממעשיו, אזי "אין חכמתו מתקיימת".

צריך להבין, מה הכוונה ב"מעשיו מרובים" שרק על־ידי זה "חכמתו מתקיימת"?

קיצור. מבאר שהכוונה ב"הוא היה אומר" ו"מרגלא בפומיה" היא לפתגמים מסוימים אודות לימוד וחיבת התורה וקיום המצוות, אודות יראת שמים והנהגה במידות טובות, שהתנאים והאמוראים היו מלמדים את תלמידיהם. הפתגמים של רבי חנינא הם ברורים מאוד אבל כלליים, ונזקקים להסברה. מבאר את המשמעות של השגה מפורטת, "נקודה בהיכלא", יתרון ההבנה על ההשכלה, ושואל — הרי חכמה נעלית יותר במעלה ממעשה, מדוע הוא תולה את קיום החכמה במעשה ומה הפירוש של "מעשיו מרובין" שבזה תלוי קיום החכמה?

ב.

פירוש דבריו של רבי חנינא שצריך להיות "מעשיו מרובין מחכמתו" הוא שהמידות אהבה ויראה יהיו, בכלל, במעשה.

מלבד זאת שאהבה ויראה הן השורש של מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כפי שהרבי[9] כותב בתניא[10] שאהבה היא השורש והמקור של מצוות עשה ויראה היא השורש והמקור של מצוות לא תעשה, מלבד זאת קיום המצוות צריך להיות עם המידות אהבה ויראה.

כפי שהזוהר[11] אומר, ש"אהבה ויראה הן תרין גדפין דבהון פרחין לעילא" — אהבה ויראה הן הכנפיים המגביהות את המצוות.

---

7) תניא, פרק לה (מג ע"ב).
8) קידושין מ ע"ב.
9) אדמו"ר הזקן.
10) פרק ד [הערת כ"ק אדמו"ר] וחינוך קטן.
11) ראה תקוני זוהר, תקון יו"ד [הערת כ"ק אדמו"ר]. ותניא פרק מ (נה, ע"ב).

המצוות הן מעשה – לא רק מצוות עשה הן מעשה, אלא גם מצוות לא תעשה נחשבות למעשה, כמאמר[12] "ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כאילו עשה מצוה", הרי שגם לא תעשה הוא מעשה.

יתירה מזו – גם מצוות של חובות הלבבות והמוח, כמצות האמנת אלקות וכדומה, התבוננות באלקות, התעמקות באהבה הנשמתית לה', וביראה הנשמתית לה', כל זה הוא מעשה, כי מעשה אין כוונתו רק דבר הנעשה על ידי היד או בחלק אחר של הגוף המכיל את כוח המעשה. מעשה כוונתו גם החתימה הסופית של הדבר.

ההבנה בבריאה יש מאין, נקראת המעשה של האמנת אלקות.

באהבת השם, רגש האהבה לאלקות שבלב נקרא מעשה, וביראת השם, רגש היראה מאלקות שבלב נקרא מעשה. זו כוונת רבי חנינא בהוראתו שצריך להיות "מעשיו מרובין":

לא זו בלבד שמוכרח להיות קיום המצוות שבא מהתורה שלומדים, אלא גם קיום המצוות מוכרח להיות עם אהבה לנותן התורה וביראה, שאז הן מעשה המצוות והן לימוד התורה הם בדרגה יותר נעלית, ברמה אחרת לגמרי, כי במידות יש יתרון על מוחין.

במעלת הדרגות[13] של כוחות הנפש מוחין נעלים ממידות, ובכל זאת קיים יתרון בתכונת המידות על תכונת המוחין. זהו "מעשיו מרובין מחכמתו" – היתרון שישנו במידות על חכמה שהיא מוחין. והיתרון שבתכונת המידות הוא, שהם יותר פנימיים ממוחין, שתכונתם יותר מקיפה ממידות.

כפי שאנו רואים במוחש בכוחות הנפש של השכל שמקומו בראש, ומידות שמקומן בלב, התכונה הטבעית של שכל היא להקיף כל דבר שצריך להבין, והדבר שמבינים בשכל מוקף בשכל, שזה אופן החיבור הגדול ביותר של המשיג – האדם המבין – עם המושג[14], בכל זאת זהו ענין מקיפי, לא כתכונת המידות, שהן פנימיות.

לכן מוחין ומידות שונים בטבעם.

טבע השכל הוא, שביכלתו לסבול ולשאת אפילו דבר שנאוי, כפי שאנו רואים במוחש שאדם יכול להתבונן שכלית ולקבל תיאור שכלי של דבר שהוא שונא, כשם שהוא מתבונן שכלית ומתאר לעצמו דבר שאהוב עליו.

הסיבה לכך היא, שתכונת השכל היא מקיף. ללא שימת לב מיוחדת, אדם אינו מתפעל מדבר שאהוב עליו, כך השכל מקיף דבר שנאוי עליו בתכלית וזה לא משפיע עליו, כי זה מקיף.

לכן, בעבודה שבלב, כשמתבוננים בהשגה אלקית בענין בריאה יש מאין או בענין השגחה פרטית וכדומה בעניני השגה אלקית, בעת ההתבוננות, ההתעמקות השכלית, בענין, אין לו שום התפעלות מהענין, כי שכל הוא מקיף, ומוכרח להיות כוח שמחדיר את ההתפעלות בהתבוננות.

אבל תכונת המידות שהן פנימיות, טבען הוא שאינן יכולות לסבול דבר השנאוי. הדבר השנאוי הוא מאוס אצל המידות כך שאינן יכולות לסבול זאת.

בגלל יתרון זה שבמידות, שהן פנימיות, לגבי המוחין שהן מקיף, נקרא קיום המצוות באהבה ויראה "מעשיו מרובין מחכמתו".

---

12) קידושין לט, ע"ב.

13) ראה במאמר הקודם [הערת כ"ק אדמו"ר].

14) תניא, פרק ה (ט, ע"ב).

אכן צריכה להיות חכמה, לימוד התורה, כי זה מביא את כל ענין התורה, אבל מוכרח להיות ה"מעשיו מרובין מחכמתו" — יתרון המידות על המוחין, שדוקא על־ידי זה "חכמתו מתקיימת".

קיצור. מבאר שמצוות, אפילו לא תעשה ואפילו מצוות של חובת המוח והלבבות, נקראות מעשה, כי מעשה כוונתו גם החתימה הסופית בכל דבר, כמו שההבנה בבריאה יש מאין היא המעשה של האמנת אלקות. מבאר ש"מעשיו מרובין" הם המידות אהבה ויראה הכלולות במעשה, כי במידות ישנו יתרון שהן פנימיות לגבי מוחין שהן מקיף. "מעשיו" עם מידות אהבה ויראה הם מקיימים את חכמתו.

הוא הי' אומר כל שמעשיו, [מנחם־אב ה'תד"ש]

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

ה. עבדים היינו.

מהו תוכן התירוץ "עבדים היינו"?

גם, מה שהוא אומר "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו" וכו', לכאורה הרי הייתה יכולה להיות הגאולה גם בזמן מאוחר יותר?

אלא, העניין הוא: ארבעת הקושיות הן כנגד ארבעה הלשונות: והוצאתי וכו' ולקחתי"[30]. לאמיתו של דבר, הייתה יכולה להיות הגאולה - שהוא ענין של שינוי ושידוד המערכות - גם על ידי תפילה, אך כאן הייתה הגאולה על־ידי הקב"ה בעצמו. הרי ידוע הפירוש במאמר 'בעל ההגדה' "ויוציאנו ה' אלקינו" - "או"א הלבישו לזרועות דאריך", שהרי לאמיתו של דבר, מהו הפלא ביציאת מצרים, הקב"ה הוא שעשה את הגלות, והוא עצמו עשה את הגאולה, הרי, לכאורה, הפלא על הגלות גדול יותר מאשר הפלא על הגאולה. כשאבא מכה את בנו ומנשק את בנו, הרי על הנשיקה לא שואלים מדוע, ואילו על המכות - שואלים.

אלא, החידוש והפלא הוא, שהגאולה הייתה על־ידי הקב"ה בעצמו, "ולקחתי" דוקא. וזהו מה ש'בעל ההגדה' אומר "ואילו לא הוציא הקב"ה כו' הרי אנו ובנינו" וכו'. כידוע שבני ישראל היו אז במ"ט שערי טומאה, ואם היו ממשיכים ח"ו להיות שם, היו יורדים ר"ל בשער הנו"ן, ולא היו יכולים כבר להיגאל. זהו הנס שהיה בגאולת מצרים, וזהו התירוץ של "עבדים היינו" על הקושיות, שכן "ולקחתי" היינו עצמותו יתברך.

ו. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים, הרי זה משובח.

המצוה בסיפור יציאת מצרים, היא גם כשחוזרים על דבר אחד פעמיים, ובמיוחד כאשר בכל פעם יש איזה שהוא חידוש.

ז. "לספר" - על־דרך לשון ספירות, שיש בזה כמה פירושים, מלשון ספירות ובהירות, מלשון ספר ומלשון סיפור.

ח. מעשה ברבי אליעזר כו' עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

לכאורה, כיצד יתכן הדבר, שתלמידים יעירו לרבותיהם, תלמידים הרי צריכים להיות כלי קיבול. בשלמא אם זה היה עניין של הלכה, נו, אך הרי זה עדיין לא היה סיום הזמן, היה זה תחילת הזמן, ובפרט שהם החלו בסיפור יציאת מצרים לפני זמן קריאת שמע, ועל־פי הדין לא צריכים להפסיק.

- והרי זוהי התנצלות החסידים על שמאחרים בזמן קריאת שמע ותפילה, שכן חסידים אומרים, שלימוד אין משמעו רק ללמוד את התורה, אלא מה שהתורה מלמדת אותנו, ובכך הם מתחילים להתעסק לפני זמן קריאת שמע ותפילה. -

ובכן, כיצד יתכן שבזמן שהרביים מדברים בלימוד, יבואו התלמידים ויפסיקו אותם?

אלא העניין הוא, רב ותלמיד הם הענין של 'יחודא עילאה' ו'יחודא תתאה'. רב - 'יחודא עילאה', תלמיד - 'יחודא תתאה'.

ענינו של רב הוא, שיפעל וישפיע על התלמיד, שגם בו תורגש הארה מ'יחודא עילאה'. וזה מה שכתוב "ואמרו להם", זה נאמר על־ידם מעצמו, "רבותינו", הם 'הרגישו' את האור של 'יחודא עילאה' שהרביים המשיכו עליהם, "הגיע זמן קריאת שמע של שחרית", ידוע ש'קריאת שמע של ערבית' ו'קריאת שמע שעל המטה' הן 'יחודא תתאה',

---

30) כ"ה בכתבי האריז"ל.

ו'קריאת שמע של שחרית' היא 'יחודא עילאה', שאפילו אלה שהם בבחינת 'יחודא תתאה', מרגישים ב'קריאת שמע של שחרית', הארה של 'יחודא עילאה', וכך הדבר גם באלה שהם בבחינת 'יחודא עילאה', מרגישים הם דרגה של 'יחודא תתאה' ב'קריאת שמע של ערבית' ו'קריאת שמע שעל המטה', אלא כפי שהדבר הוא בענייניהם.

ההבדל מתבטא בכך, שבאלה שהם בבחינת 'יחודא תתאה', תפילת ערבית היא 'חובה', ואלה שהם בבחינת 'יחודא עילאה' תפילת ערבית היא 'רשות' שלמעלה מ'חובה'. ההבדל בכלל הוא ש'יחודא תתאה' הוא השגה, מלמטה למעלה, בדרך קושיא ותירוץ, שלמרות שישנו תירוץ, אך גם הקושיא נשארת. ואילו 'יחודא עילאה' הוא הנחה, מלמעלה למטה באופן שאין קושיא כלל.

וזהו העניין: "עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית" - הרגשנו את הגילוי של 'יחודא עילאה'. בשפה פשוטה משמעות הדבר: רביים! את מה שהצטרכתם לפעול - פעלתם.

ט. אמר רבי אלעזר בן עזרי' כו'.

בנוגע לזכירת יציאת מצרים בלילות, מודים כולם, שהיא צריכה להיות, הפלוגתא היא רק בנוגע לימות המשיח. חכמים אומרים, שאפילו בימות המשיח יצטרכו להזכיר יציאת מצרים, בן־זומא סובר שלא יצטרכו אז להזכיר יציאת מצרים. מכל הפלוגתא הזו 'הרגיש' ר' אלעזר בן עזרי' את ה"ולא זכיתי", קשה לומר, אך זה עניין של תום הלב. בן־זומא היה בעל השגה גדול, מה שאירע אחר כך - אינו נוגע, הוא הרי היה מהארבעה שנכנסו לפרדס כו', [31] אך הוא היה בעל השגה גדול. אף־על־פי־כן הוא מביא גם את דברי חכמים "וחכמים אומרים", כפי שמוצאים אנו בבית־שמאי ובית־הלל.

שיטת בית־שמאי היא, שלא תהיה בכלל שום יניקת החיצונים, ואילו שיטת בית־הלל היא לברר את יניקת החיצונים, אף־על־פי־כן אנו מוצאים שבית־הלל מביאים, ולא רק שמביאים אלא גם מקדימים דברי בית־שמאי לדבריהם. כך גם כאן מביא בן־זומא את הבר־פלוגתא שלו, "וחכמים אומרים כו'", ומזה 'הרגיש' ר' אלעזר בן עזרי' את ה"ולא זכיתי".

יוד. ברוך המקום.

לכאורה היה צריך ליכתב ברוך ה', זאת־אומרת שם הוי', שם אלקים או שם אד'. גם צריך להבין, מהו כפל הלשון אחר־כך: "ברוך הוא כו' ברוך הוא".

אלא העניין הוא: "ברוך המקום" הכוונה ש"הוא מקומו של עולם", "ברוך הוא" הוא אלקות הנעלם, "ברוך שנתן תורה לעמו ישראל" הכוונה לגליא שבתורה, "ברוך הוא" פנימיות התורה.

יא. כנגד ארבעה בנים דיברה תורה.

לכאורה הרי בנוגע להלכות פסח ישנם רק שלשה: "רשע", "תם" ו"שאינו יודע לשאול", שהרי החכם אינו שואל בהלכות הפסח, שאלתו היא מהו ההבדל בין עדות, חוקים ומשפטים, מכיוון שהכל הם ציווי הוי'. שאלה זו הרי נוגעת לכל המצוות שבתורה ולא רק לפסח.

אלא הדבר על־פי פשט הוא, שלא רצו להזניח את ה"חכם" מה'הגדה', ביחוד כשמטפלים ב"רשע", ב"תם" וב"שאינו יודע לשאול", בוודאי שלא רצו להזניח את ה"חכם", ובשאלת "מה העדות כו'" הרי גם הפסח בכלל, על־כל־פנים.

יב. אחד חכם ואחד כו'.

הרי דובר, שפסח הוא הענין של נקודת הלובן, הנה כשמגיעים לדרגה זו, חשים ומרגישים שה"אחד" קיים בכל אחד, "אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול".

יג. בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך.

לכאורה, מדוע לא מזכירים את ארבע הכוסות, שהן ענין עיקרי בפסח?

אלא העניין הוא: 'יין' הוא פנימיות, "נכנס יין יצא סוד"[32], אך העיקר הוא שהדבר יבוא בפועל.

בשעה שיש מצה ומרור:

מצה - הרי אמרנו שההבדל בין מצה לחמץ הוא, שמצה, בה', היא נקודת הלובן, והעיקר הוא שנקודת הלובן תבוא במידות ובפועל ממש.

מרור - נוטריקון רום ר'. הבדל בין ד' לר' הוא, ד' היא שני קוין, המורה על מחשבה ודיבור, אלא שבד' יש יו"ד מאחוריה, ומשמעה שהיו"ד מאירה במחשבה ודיבור. גם ר' היא בעלת שני קוין, אלא שזה בעיגול, ויש בזה שתי דרגות, או למעלה ביותר, כלומר שהדיבור הוא כמו המחשבה, או למטה ביותר,

31) חגיגה יד, ב. שהש"ר א, כח. זח"א כו, ב. זח"ב רנד, ב.

32) עירובין סה, א.

כלומר שהדיבור מחלל את המחשבה, וזוהי העבודה של "מרור", רום ר', להעלות את הדרגה התחתונה של ר' לדרגה העליונה, ואז נעשים בבחינת "לפניך". יש שהוא בבחינת 'אחוריים', שהולך ר"ל מדחי אל דחי, שהיום גרוע מאתמול, אך כשישנה העבודה של מצה ומרור, אז: "מונחים לפניך", נוצרת 'הנחה בנפש' להיות בבחינת "לפניך".

ליל שני דחג הפסח, סדר שני, תש"ד

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס"ט – הרב ותלמידו

כל אותה העת שברוך מויאזין שפך את ליבו לפני רבי שלמה לא משו עיניו של ראש הישיבה ממנו. היה ברור כי ראש הישיבה מתעניין מאוד בטיבו של הבחור שלפניו. לברוך עצמו הייתה תחושה שהגאון חודר במבטו לעמקי נשמתו ובוחן אותו מכף רגל ועד ראש.

- האם אכן ימצא אותו הגאון ראוי להיות תלמידו וללמדו רזי תורה? ברוך חש כאילו מוטל גורלו על כף המאזניים. הדבר השפיע עליו כל־כך עד שפרץ בבכי, שנבע מעומק נפשו.

"לשם מה אתה בוכה"? שאל רבי שלמה את ברוך בנימה של רחמים - "והרי השגת את יעדך, ועלית על דרך המלך בעבודת הבורא"!

ברוך חפץ מאוד לענות. בכל ליבו רצה להסביר לראש הישיבה כי חסר לו הרבה לשלמות נפשו, לא רק בתחום הידע, אלא גם בתחום היציבות הרוחנית והביטחון הנפשי בדרכו. חסר לו מאוד מדריך בשיעור קומתו של רבי שלמה, שבו יש לו אמון רב. ברם, רוחו הייתה סוערת ודמעות חנקו את גרונו, ולא היה יכול לפצות פה ולהשמיע מלה.

ר' שלמה הרהר קמעא ולאחר דומייה קלה, פנה לברוך ואמר לו שייכנס אליו מחר לחדרו לאחר תפילת ערבית.

ברוך עזב את חדרו של ר' שלמה דרך דלת אחורית, אף לא אחד היה צריך לדעת על ביקורו אצל הצדיק.

בינתיים קיבל ברוך על עצמו תענית של שלש יממות, שהן 27 שעות. כמניין "חסד", הייתה זו כמיהתו העמוקה אל הקב"ה שייתן לו חן וחסד בעיני הגאון. כן קיבל על עצמו תענית דיבור ושלא לישון במשך שלוש יממות אלו.

את הלילה בילה ברוך בתורה ותפילה בבית המדרש בו נהג ללון. הוא חש חולשה גופנית גדולה, מבלי שיידע מניין נובע הדבר, שכן צומות וסיגופים לא היו חידוש לדידו, והיה רגיל גם לעבודה קשה אשר ממנה היה מתפרנס.

"כאשר התחלתי לערוך תיקון חצות באותו לילה" - סיפר ברוך מאוחר יותר - "חשתי מין אטימות בלב. התאמצתי מאוד, ולאחר זמן ממושך חשתי סוף־סוף שליבי נפתח לעבודת הבורא, אלא שבד בבד החלו מאותו רגע ליפול בי רעיונות לא טובים ולעמוד לנגד עיני תמונות זוועה, שמעולם לא ראיתי כמותן".

"כל מאמצי להיפטר מהרעיונות הלא טובים והמחזות הנוראים לא הועילו, ואז התחלתי

להתחנן לפני הקב"ה שיסיר ממני את הרעיונות והמחזות הלא טובים, ומפי פרצה קריאה נואשת: "אוי, ריבונו של עולם", והדבר הועיל. מאותו רגע שוחררתי לגמרי מהרעיונות הללו, ואת תיקון־חצות ערכתי בבכי רב".

כל זה גרם לברוך הקלה בליבו, ועם הנץ החמה התפלל תפילת "ותיקין", ויצא החוצה לנוח קמעה.

במשך כל היום המשיך ברוך לעסוק בתורה ועבודה. כל זה היה אמור להיות הכנה רוחנית למה שהיה אמור לשמוע מרבי שלמה, האם מוכן הוא לקבלו כתלמידו.

לאחר תפילת ערבית רָמַז לו הַשַּׁמָּשׁ כי הגיעה השעה להיכנס באופן חשאי שוב לחדרו של ראש הישיבה.

ליבו דפק כהלום רעם. ברם הוא התעודד מיד עם כניסתו לחדר בראותו את סבר פניו הידידותיות של הצדיק. רבי שלמה החל לדבר אליו בנעימות כדבר אב אל בנו.

תחילה התעניין רבי שלמה לדעת אלו פרקים למד מספרי "עבודת הקודש" ו"ראשית חכמה", ברוך השיב לו כי בספר "ראשית חכמה" למד את "שער היראה" והגיע לפרק י"ד. בספר "עבודת הקודש" סיים כבר את כל ארבעים וארבעת הפרקים של החלק השני. עם זאת הוסיף כי רבות עמל להבין את כל מה שלמד בספרים אלו, אך הרבה דברים נשארו לא מובנים עבורו, למעלה מהשגתו.

כאן הפתיעו רבי שלמה בפנותו אליו:

"עתה אמור נא לי: האם כאשר לומדים מספר פרקים בספרים "עבודת הקודש" ו"ראשית חכמה" יש לעסוק בתעניות וסיגופים? מי התיר לך את הדבר? חכמינו הורו לנו "עשה לך רב", כדי שאדם לא יעשה דבר על דעתו העצמית, שכן גם דברים כגון אלו - תעניות וסיגופים - הרי הם לעיתים קרובות מעשי היצר הרע, הוא רוצה על ידי זה לבטל את האדם מלימוד תורה, ושבעיני עצמו ירגיש האדם כצדיק.

וממשיך רבי שלמה לאמור לברוך: "הפעם איני מֵפֵר נִדְרְךָ לצום 27 שעות רצופות, אך להבא אַל לך לעשות כן כי־אם לאחר קבלת רשות מרב מובהק".

"חכמינו ז"ל אומרים על היצר הרע כי הוא "אומן גדול" - הסביר לו רבי שלמה - "והוא מְפַתֶּה את כל אחד לא לעשות את רצונו של בורא העולם. בפנותו לכל אחד בהתאם למצבו ודרגתו. בכל דרך של עבודת הבורא אורבת סכנה מסוימת, כי הדרך, ככל שהיא מושלמת, תנוצל על־ידי היצר להבאת האדם לידי קלקול, חלילה".

מדברי הגאון היה ברור לברוך כי רבי שלמה יודע הכל ברוח הקודש. רבי שלמה דיבר כמי שיודע ברורות שהוא, ברוך, קיבל על עצמו תעניות וסיגופים. מי סיפר לו זאת? בכלל היה נראה שרבי שלמה ידע את כל מחשבותיו של ברוך, אפילו את ניסיונו בעבר עם האלמנה בוויאזין.

זמן רב לא נתן רבי שלמה לברוך להתלבט, וסיכם:

"עמידתך בניסיון בבית האלמנה, ובעיקר החלטתך הנכונה והמיידית לעזוב את עבודתך אצלה, גרם לפסק הדין של בית דין של מעלה כי ליבך יתעורר לעבוד את הקב"ה בדרך הנכונה".

ברוך עמד נדהם: האם השיג אכן את מטרתו?

והצדיק המשיך לאמור:

"עתה תלוי הדבר בנכונותך לקבל על עצמך את התנאים שאותם הנני מציג לפניך כדי שאוכל להדריכך, בעזרת השם, בעבודת הבורא. בראש וראשונה עליך ללמוד תורה ולהתפלל בלב שלם ונכון, ועליך לנהוג בענווה. תנאי עיקרי הוא שאין לאדם לדעת כי הנני לומד אתך, ושגם לא יהיה ניכר עליך שיש לך איתי מגע ומשא".

"הנני מקבל על עצמי את כל התנאים" - הסכים ברוך תיכף ומיד.

בישיבתו של רבי שלמה היה נהוג שמיד לאחר שתלמיד זוכה לכך שהגאון יזמינו לחדרו לשוחח איתו, היו כל התלמידים, למגדול ועד קטן, מקיפים אותו עם צאתו מחדר הגאון ומאחלים לו "מזל טוב", וְהַלָּה היה צריך לחזור על דברי התורה שזכה לשמוע מפי ראש הישיבה.

הייתה זו תופעה נדירה שתלמיד יזכה להיקרא לחדר הגאון, היו תלמידים שלמדו שנים רבות בישיבה ומעולם לא זכו לכך.

הגם שביקורו השני של ברוך אצל הגאון היה אמור להישמר בסוד כביקורו הראשון - אך למרות זאת נודע הדבר - משום מה - בישיבה. ומיד עם צאתו של ברוך מחדרו של ראש הישיבה קידמוהו כל תלמידי הישיבה בברכת "מזל טוב" לבבית.

ברוך היה נבוך. התלמידים החלו לדרוש ממנו שיחזור על דברי התורה ששמע מהגאון, והוא לא ידע מה לומר להם. הוא נקלע למבוי סתום לחלוטין.

החשוב והמעולה ביותר מתלמידי רבי שלמה היה העילוי שמואל גדלי' מפינסק. אמרו עליו כי רבי שלמה כיבדו לא אחת לומר פלפול לפני התלמידים האחרים.

תלמיד חשוב אחר היה יחיאל גרשון, ברוך עצמו זכר כיצד יצא אותו יחיאל גרשון פעם מחדרו של רבי שלמה, ואיך שכולם איחלו לו "מזל טוב". לאחר מכן הקיפוהו כל התלמידים והקשיבו לדברי התורה ששמע מרבי שלמה.

עתה נדרש גם ברוך לחזור על דברי התורה ששמע מפי רבו, ואין הוא יודע לשית עצה בנפשו.

בכלל, היה זה פלא גדול בעיני התלמידים שהוא, ברוך, צעיר התלמידים, ונוסף לכך הגיע רק לא מזמן לישיבה, כבר זכה להיות ביחידות אצל ראש הישיבה!

בהזדמנות זו סיפרו לברוך כי רק פעמים בודדות אירע שרבי שלמה יזמין אליו תלמידים חדשים.

אחד המקרים היה בתלמיד ביישן שהגיע לידי כך שמרוב ביישנותו היה פשוט מסתתר מפני כל אדם אשר נתקל בו.

אך כאשר יצא מחדרו של הגאון היה לאיש אחר.

התברר שהוא היה יתום מאביו ומאימו. אביו היה צדיק גדול.

מאוחר יותר הפך הצעיר להיות אחד מהתלמידים החשובים בישיבה.

מקרה אחר היה עם בחור בעל מידות לא טובות, הוא היה זולל וסובא ובעל גאווה, ונוסף לכך כעסן ושקרן, אלא שניחן גם בכישרונות גדולים.

גם תלמיד זה השתנה לגמרי לאחר ביקורו אצל רבי שלמה.

ברוך היה שרוי בין הַמֵּצָרִים.

אגרות קודש

[אמצע אלול תרפ"ג]

וטוב, אשר הורה אתכם עבד ד', הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הַחַי עמנו גם היום, אם רק פקודיו נקיים באמת ובתמים.

ע"ד שאלת האיש (אינו כותב שמו) אשר זה שמונה שנים כו', נכון הדבר אשר תשאל בעצת רופא, ואם יאמר לעשות מה, יעשו. והשי"ת ישמח לבבם בקרוב בזרעא חייא וקיימא. יקחו על עצמם בל"נ ליתן מטבע אחת (איזה שתהי') לצדקה של לומדי תורה, ביום ב' ה' קודם התפלה, עש"ק קודם הדלקת נרות ומוש"ק אחר הבדלה, והשי"ת ימלא משאלות לבבם לטובה ולברכה.

ע"ד המשפט, יתן השי"ת שיהי' הכל כשורה, ויתן להם השי"ת פרנסה בריוח, וישתדלו בהנוגע להחזקת בני תורה.

ע"ד גיסו שי' ישלח לו השי"ת רפו"ש בקרוב בתוך כאחב"י הצריכים רפואה, והשי"ת ישלח רפו"ש לגיסתו תי' ותהי' בריאה ושלמה.

נכון הדבר במאד אשר יבוא בכתובים עם ידידינו אנ"ש שי' והתמימים שי' הסמוכים איליו והרחוקים ממנו לעוררם על לימוד דא"ח וקביעות עתים לתורה.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש ומברכו בכוח"ט.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, י"ח מנחם אב, ה'תיש"א
ברוקלין, נ. י.

להנהלת ישיבת תו"ת ליובאוויטש לוד,
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על מכתביהם מכ"ט תמוז וה' מנ"א.

מה שכותבים שעלה בדעתם לשלוח שליח מיוחד לבלגי' הולנד שווייץ וכו' בכוונה לאסוף כספים לטובת הישיבה, הנה לדעתי **בכלל** נכון הדבר, אבל בשני תנאים: א) שיתדברו בזה עם מוסדות ליובאוויטש האחרים שגם הם שולחים שד"רים למדינות שונות, בכדי שלא יהיו בלבולים ותרעומות מאחד על חברו. ואולי כדאי לסדר מגבית מאוחדת עם קצת מהם. ב) אשר השליח או שליחים שלהם, הנה כפי הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר, לא יתעסקו באסיפת כספים גרידא, אלא, כפתגמו, "נעמען גשמיות און זייען רוחניות". וראינו במוחש, אשר הצלחתו של חלק הראשון מעבודה זו תלוי' בהצלחת החלק השני...

בברכה ופ"ש חבורתם יחיו.

מ. שניאורסאהן

פרשת ראה

יא כו רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה
וּקְלָלָה: כז אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם:
כח וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא־יְדַעְתֶּם: **ס** כט וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ
וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִּים וְאֶת־הַקְּלָלָה
עַל־הַר עֵיבָל: ל הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי
דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה: לא כִּי
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ
וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ: (לו) לב וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־
הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם
הַיּוֹם: **יב** א אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתֶיךָ לְךָ לִרְשָׁתָהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם
חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה: ב אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־
הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם
יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הֶהָרִים הָרָמִים
וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן: ג וְנִתַּצְתֶּם
אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרִיהֶם
תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדְּעוּן
וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: ד לֹא־
תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ה כִּי אִם־אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־
שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם לִשְׁכְּנוֹ תִּדְרְשׁוּ
וּבָאתָ שָׁמָּה: (ישראל) ו וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם
וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֶת תְּרוּמַת יְדְכֶם
וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם:
ז וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם
בְּכֹל מִשְׁלַח יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ח לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו: ט כִּי
לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: י וַעֲבַרְתֶּם אֶת־
הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב
וִישַׁבְתֶּם־בֶּטַח: עד כאן בחול

נקודות משיחות קודש (לקוטי שיחות ח עמ' 121)

כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

כַּאֲשֶׁר מִתְרַחֵשׁ דָּבָר הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב אֶת עֲבוֹדַת ה', יֵשׁ לָדַעַת שֶׁכָּל מַה שֶּׁקּוֹרֶה בָּעוֹלָם הוּא מֵאֵת ה', וְלָכֵן לֹא יִתָּכֵן שֶׁהַדָּבָר יְנַגֵּד בֶּאֱמֶת לַעֲבוֹדַת ה', וְאֵין זֶה אֶלָּא נִסָּיוֹן, "כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם". וּמַטָּרָתוֹ הִתְחַזְּקוּת וְהִתְעַלּוּת בַּעֲבוֹדַת ה'. כַּאֲשֶׁר יְדִיעָה זוֹ 'נִקְלֶטֶת' בָּאָדָם בֶּאֱמֶת - הוּא רוֹאֶה בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר, גַּם בְּעֵינֵי בָשָׂר, אֶת הָאוֹר הַנּוֹסָף עַל יְדֵי הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר.

שני יא וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ
לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָּבִיאוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם
מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וּתְרֻמַת יֶדְכֶם וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם
אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַיהוָה: יב וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וַעֲבָדֵיכֶם
וַאֲמָהֹתֵיכֶם וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ
חֵלֶק וְנַחֲלָה אִתְּכֶם: יג הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה
עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה: יד כִּי אִם־
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ שָׁם
תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוֶּךָּ: טו רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח | וְאָכַלְתָּ
בָשָׂר כִּבְרִכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֻנּוּ כַּצְּבִי
וְכָאַיָּל: טז רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ עַל־הָאָרֶץ
תִּשְׁפְּכֻנּוּ כַּמָּיִם: יז לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ
מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ

וְצֹאנֶךָ וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ: יח כִּי אִם־לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ: יט הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָּל־יָמֶיךָ עַל־אַדְמָתֶךָ: ס כ כִּי־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר כִּי־תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר: כא כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ: כב אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְאֶת־הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֻנּוּ: כג רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר: כד לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם: כה לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: כו רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: כז וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדַם־זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל: כח שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ׳ 361 ממכתב)

כִּי מְנַסֶּה ה׳ אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

מְבֹאָר בְּסִפְרֵי מוּסָר, וּבְיֶתֶר בֵּאוּר בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת, הָעִנְיָן דִּ״לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחְנָא״, הַיְינוּ שֶׁבְּיַחַד עִם הַנִּסְיוֹנוֹת נִתְּנוּ גַּם כֹּחוֹת הַמַּתְאִימִים לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם. אֶלָּא שֶׁזָּכָה דּוֹרֵנוּ, כַּנִּרְאֶה בְּמוּחָשׁ, שֶׁכְּשֶׁמַּחְלִיטִים בַּתֹּקֶף הַמַּתְאִים לָלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה עַל פִּי ׳סֵפֶר הַיָּשָׁר׳ תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, רוֹאִים שֶׁהַקְּשָׁיִים פְּחוּתִים מֵאֲשֶׁר שִׁעֲרוּם מֵרֹאשׁ, וְהַכֹּחוֹת לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם כַּבִּירִים יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הָיוּ בַּהַשְׁעָרָה.

שלישי כט כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ וִירִשְׁתָּ אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם: ל הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי: לא לֹא־תַעֲשֶׂה כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־תּוֹעֲבַת יְהוָה אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם: יג א אֵת כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא־תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ: פ ב כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת: ג וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיךָ לֵאמֹר נֵלְכָה אֲחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּם וְנָעָבְדֵם: ד לֹא תִשְׁמַע אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל־חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא כִּי מְנַסֶּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: ה אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן: ו וְהַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא יוּמָת כִּי דִבֶּר־סָרָה עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם | מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפְּדֶךָ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדִּיחֲךָ מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס ז כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן־אִמֶּךָ אוֹ־בִנְךָ אוֹ־בִתְּךָ אוֹ | אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ: ח מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים

אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים מִמֶּךָּ מִקְּצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה
הָאָרֶץ: ט לֹא־תֹאבֶה לּוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו
וְלֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא־תַחְמֹל וְלֹא־תְכַסֶּה
עָלָיו: י כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ בָּרִאשֹׁנָה
לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה: יא וּסְקַלְתּוֹ
בָאֲבָנִים וָמֵת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:
יב וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת
כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ: ס יג כִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת
עָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם
לֵאמֹר: יד יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ
וַיִּדִּיחוּ אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה
אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם: טו וְדָרַשְׁתָּ
וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר
נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבֶּךָ: טז הַכֵּה תַכֶּה
אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא לְפִי־חָרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חָרֶב:
יז וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ
בָאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד:
יח וְלֹא־יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם לְמַעַן
יָשׁוּב יְהוָה מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן־לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ
וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: יט כִּי תִשְׁמַע
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ׳ 388 – ממכתב)

כִּי מְנַסֶּה ה׳ אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

יָדוּעַ פִּתְגָם כְּבוֹד קְדוֹשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר, שֶׁכְּשֶׁיָּבֹא מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יִצְטַעֲרוּ וְיִתְחָרְטוּ בְּיוֹתֵר עַל הַיָּמִים וְהַתְּקוּפָה הֲכִי טוֹבָה שֶׁבְּסוֹף זְמַן הַגָּלוּת, שֶׁהָיוּ יְכוֹלִים לִפְעֹל בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בְּהִתְגַּבְּרוּת עַל כָּל הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים דְּאָז, שֶׁאָז הָעֲבוֹדָה נְעִימָה יוֹתֵר וַחֲבִיבָה יוֹתֵר, הֵן לָעוֹבֵד וְהֵן לְזֶה שֶׁצִּוָּה עַל הָעֲבוֹדָה, בּוֹרֵא הָעוֹלָם וּמַנְהִיגוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁרוּחַ הַטֻּמְאָה יַעֲבֹר מִן הָאָרֶץ וְאֵין מְנַגְּדִים.

רביעי **יד** א בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא
תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת:
ב כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר
יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ס ג לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה:
ד זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים
וְשֵׂה עִזִּים: ה אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישֹׁן
וּתְאוֹ וָזֶמֶר: ו וְכָל־בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה
וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְّהֵמָה
אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ: ז אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי
הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת־הַגָّמָל
וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה
וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם: ח וְאֶת־
הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְלֹא גֵרָה טָמֵא
הוּא לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא
תִגָּעוּ: ס ט אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל
אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ: י וְכֹל אֲשֶׁר
אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ טָמֵא הוּא
לָכֶם: ס יא כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ: יב וְזֶה אֲשֶׁר
לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה:
יג וְהָרָאָה וְאֶת־הָאַיָּה וְהַדַּיָּה לְמִינָהּ: יד וְאֵת
כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ: טו וְאֵת בַּת הַיַّעֲנָה וְאֶת־
הַתַּחְמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ: טז אֶת־
הַכּוֹס וְאֶת־הַינְשׁוּף וְהַתִּנְשֶׁמֶת: יז וְהַקָּאַת וְאֶת־
הָרָחָמָה וְאֶת־הַשָּׁלָךְ: יח וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה
לְמִינָהּ וְהַדּוּכִיפַת וְהָעֲטַלֵּף: יט וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף
טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ: כ כָּל־עוֹף טָהוֹר
תֹּאכֵלוּ: כא לֹא־תֹאכְלוּ כָל־נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־
בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם
קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי
בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ׳ 292)

כִּי מְנַסֶּה ה׳ אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי מַעֲמִיד אֶת עַצְמוֹ בְּתֹקֶף לֹא לְהִתְפָּעֵל מִן

אֲשֶׁר יַשֶּׂה בְרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־
אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה: ג אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ
וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ: ד אֶפֶס
כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֶבְיוֹן כִּי־בָרֵךְ יְבָרֶכְךָ יְהוָה
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן־לְךָ נַחֲלָה
לְרִשְׁתָּהּ: ה רַק אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם: ו כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גוֹיִם רַבִּים
וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא
יִמְשֹׁלוּ: ס ז כִּי־יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד אַחֶיךָ
בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ לֹא תְאַמֵּץ אֶת־לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ
מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן: ח כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ
וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ:
ט הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָבָר עִם־לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל
לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת־הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה
עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ
אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא: י נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יֵרַע
לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ כִּי בִּגְלַל ׀ הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ:
יא כִּי לֹא־יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־כֵּן אָנֹכִי
מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לְאָחִיךָ
לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ: ס יב כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ
הָעִבְרִי ׀ אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָّנָה
הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ: יג וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ
חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם: יד הַעֲנִיק
תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־לוֹ: טו וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן אָנֹכִי
מְצַוְּךָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם: טו וְהָיָה כִּי־יֹאמַר
אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ
כִּי־טוֹב לוֹ עִמָּךְ: יז וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה

הַנִּסָּיוֹן – מִתְגַּלֶּה כֵּיצַד הַכַּוָּנָה הַפְּנִימִית שֶׁל הַנִּסָּיוֹן גּוּפָא הִיא תּוֹסֶפֶת וְעִלּוּי בַּעֲבוֹדָתוֹ, וּכְפֵרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁ"מְּנַסָּה" הוּא מִלְּשׁוֹן נֵס וַהֲרָמָה, "אָרִים נִסִּי".

חמישי כב עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ
הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה: כג וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם
מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ
וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כָּל־הַיָּמִים: כד וְכִי־יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶّרֶךְ כִּי לֹא
תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: כה וְנָתַתָּה בַכֶּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ
וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בּוֹ: כו וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ
בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ
נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ
אַתָּה וּבֵיתֶךָ: כז וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ לֹא
תַעַזְבֶנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ: ס
כח מִקְצֵה ׀ שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מַעְשַׂר
תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ: כט וּבָא
הַלֵּוִי כִּי אֵין־לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם
וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן
יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 40)

כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים מִתְעַסְּקִים עִם דָּבָר גַּשְׁמִי כְּדֵי לְגַלּוֹת אֶת תַּכְלִיתוֹ, שֶׁנִּבְרָא לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ, וְכֵן לְגַלּוֹת אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁבּוֹ. אַךְ הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁבַּנִּסָּיוֹן נָפַל לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם לְגַמְרֵי, וּכְדֵי לְגַלּוֹתוֹ יֵשׁ לְבַטֵּל הֶעְלֵם זֶה. וְאַף בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם בְּעַצְמוֹ, כָּךְ: בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים הוּא 'פּוֹתֵחַ' אֶת כֹּחוֹתָיו, שִׂכְלוֹ וּמִדּוֹתָיו; וּבַנִּסָּיוֹן הוּא פּוֹעֵל הַכָּף טִבְעוֹ, מִתּוֹךְ מְסִירוּת נֶפֶשׁ.

שישי **טו** א מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה:
ב וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ

בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ
תַּעֲשֶׂה־כֵּן: יח לֹא־יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ
חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֵה שְׂכַר שָׂכִיר עָבָדְךָ שֵׁשׁ
שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: פ

נקודות משיחות קודש (לקוטי שיחות כד עמ' 426 – ממכתב)

כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

כָּל עִנְיָנוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע הוּא לְהַלְחֵם נֶגֶד אֶשְׁרוֹ שֶׁל הָאָדָם, הָרוּחָנִי וְהַגַּשְׁמִי, בְּהַסְבָּרוֹת שֶׁאֵין לָהֶן יְסוֹד בַּשֵּׂכֶל הַבָּרִיא, וְכָל מְצִיאוּתָן הִיא "כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם". וּכְשֶׁמִּתְאַמֵּץ וְעוֹמֵד בַּנִּסָּיוֹן – רוֹאֶה גַּם הָאָדָם עַצְמוֹ אֵיךְ שֶׁבְּטֵלָה כָּל מְצִיאוּתָן הַמְּדֻמָּה.

שביעי יט כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ
הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר
שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ: כ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר
יְהוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ: כא וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ
אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:
כב בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי
וְכָאַיָּל: כג רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל־הָאָרֶץ
תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם: פ **טז** א שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ
הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ
הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה:
ב וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: ג לֹא־תֹאכַל
עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם
עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר
אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
ד וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים
וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר: ה לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת־הַפֶּסַח
בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ו כִּי
אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן
שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח בָּעֶרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ
מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם: ז וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר
וְהָלַכְתָּ לְאָהָלֶיךָ: ח שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
מְלָאכָה: **ס** ט שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר־לָךְ מֵהָחֵל
חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת:
י וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסַּת נִדְבַת
יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
יא וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ
וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְהַגֵּר
וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: יב וְזָכַרְתָּ
כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרָיִם וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה: פ יג חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ
שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ: יד וְשָׂמַחְתָּ
בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי
וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:
טו שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל
תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ:
טז שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים | בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ
אֶת־פְּנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג
הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה
אֶת־פְּנֵי יְהוָה רֵיקָם: יז אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ: ססס

קכ"ו פסוקים, פליא"ה סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא

בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר יג חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ: יד וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: טו שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ: טז שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים | בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי יְהוָה רֵיקָם: יז אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כִּבְרִכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ: ססס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

יא) סֹעֲרָה, מֵרֹב צָרוֹת לִבָּהּ סוֹעֵר. מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ, מְרַצֵּף רִצְפָּתֶךָ מֵאַבְנֵי נֹפֶךְ. (ראה שמות כח,יח).
יב) כַּדְכֹּד, מִין אֶבֶן יָקָרָה הַמְּאִירָה. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "כִּידוֹרֵי אֵשׁ" (איוב

הפטרה לפרשת ראה לשנים מקרא

ואחד תרגום בישעיה פרק נד

נד יא עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים: יב וְשַׂמְתִּי כַדְכֹד

עטרת מרים

יא אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם כַּעֲנִיָּה סְעָרָה הָרוֹעֶדֶת מֵרוּחַ וְעוֹד לֹא נֶחֱמָה כִּי אֵין מִי לְנַחֲמָהּ. הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ מֵשִׂיב וּמְסַדֵּר בַּפּוּךְ בַּכְּחוֹל, וְהוּא דַּק כְּעֵין הַחוֹל אֲבָנַיִךְ אַבְנֵי הָרִצְפָּה, וְיִסַּדְתִּיךְ וְהַיְסוֹד בְּעַצְמוֹ אַרְבִּיץ בַּסַּפִּירִים אֲבָנִים יְקָרוֹת: יב וְשַׂמְתִּי

שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־
גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ: יג וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי
יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: יד בִּצְדָקָה
תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי
וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ: טו הֵן
גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ
עָלַיִךְ יִפּוֹל: טז הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ
נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ
וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל: יז כָּל־כְּלִי
יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־
אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת
עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה:
נה א הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר
אֵין־לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ
שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן
וְחָלָב: ב לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם
וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ
אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן
נַפְשְׁכֶם: ג הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ
וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית
עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים: ד הֵן עֵד

עטרת מרים

מֵאֶבֶן כַּדְכֹּד הַבָּהִיר בְּיוֹתֵר שִׁמְשֹׁתַיִךְ מְחִיצוֹת הַחַלּוֹנוֹת שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת דֶּרֶךְ בָּם וּשְׁעָרַיִךְ מְזוּזוֹת הַשְּׁעָרִים יֵהָפְכוּ לִהְיוֹת לְאַבְנֵי אֶקְדָּח הַמְּאִירִים בְּיוֹתֵר וְכָל־גְּבוּלֵךְ אַבְנֵי רִצְפַּת כָּל גְּבוּלֵךְ יֵהָפְכוּ לִהְיוֹת לְאַבְנֵי־חֵפֶץ אַבְנֵי יָקָר שֶׁהָאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן: יג וְכָל־בָּנַיִךְ כְּאִלּוּ הָיוּ לִמּוּדֵי יְהוָה עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחֲלוֹקֶת בֵּינֵיהֶם בְּעִנְיְנֵי לִימּוּד וֶאֱמוּנָה, וּמִמֵּילָא וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ:

יד בִּצְדָקָה בַּעֲבוּר הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם תִּכּוֹנָנִי תִּהְיֶה נְכוֹנָה בְּכָל טוֹבָה רַחֲקִי מְמוֹנֵךְ יִהְיֶה מְרוּחָק מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי מֵהֶם בְּכָלָל וּכְלָל וּמִמְּחִתָּה תִּהְיֶה מְרוּחֶקֶת כִּי לֹא יוּכַל תִּקְרַב לְהִתְקָרֵב אֵלָיִךְ:

טו הֵן גּוֹר יָגוּר בֶּאֱמֶת יַחַת וְיִפָּחֵד, אֶפֶס מֵאוֹתִי רַק מִי שֶׁהוּא נֶעְדָּר וְנִפְרָד וּמְרוּחָק מִמֶּנִּי. מִי־גָר אִתָּךְ מִי שֶׁיֶּאֱסוֹף לְהִלָּחֵם בָּךְ, עָלַיִךְ יִפּוֹל כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל הֲרֵי יִשְׂרָאֵל יִפּוֹל: טז הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם נֹפֵחַ בְּגֶחָלִים כְּבוּיִים לְהַבְעִירָם יָפֶה וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ לְצוֹרְךָ גּוֹמְרוֹ כָּל צָרְכּוֹ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי אִישׁ מַשְׁחִית לְחַבֵּל לְקַלְקֵל אֶת הַכְּלִי הַהוּא, כְּלוֹמַר אֲנִי הַמְגָרֶה בְּךָ אֶת הָאוֹיֵב וַאֲנִי מַתִּישׁ כֹּחוֹ: בָּזֶה מְבוֹאָר שֶׁאִם אָנֹכִי אֵינִי רוֹצֶה לְהַשְׁחִית, אָז:: יז כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לְהִלָּחֵם בָּךְ לֹא יִצְלָח כִּי לֹא יַזִּיק לָךְ. וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט אֵת תַּרְשִׁיעִי אוֹתוֹ בַּמִּשְׁפָּט וְלֹא יַזִּיקוּ לָךְ לֹא בְּמַעֲשֶׂה וְלֹא בְּדִיבּוּר, הַבְּרָכָה הַזֹּאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם זֹאת הִיא הַצְּדָקָה אֲשֶׁר תָּבוֹא לָהֶם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה:

א הוֹי כָּל־צָמֵא לְשׁוֹן קְרִיאָה, כָּל הַתָּאֵב לִדְבַר ה' לְכוּ לַמַּיִם יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמוֹעַ דְּבַר ה', וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לֹא יַחוּשׁ, אֶלָּא לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף קְנוּ דִּבְרֵי מַאֲכָל וְאִכְלוּ, וְעַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה יֹאמַר וּבְלוֹא מַתַּן מְחִיר קְנוּ יַיִן וְחָלָב כִּי נִמְשָׁלָה תּוֹרָה גַּם לְיַיִן וְחָלָב: ב לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם לָמָּה תַּרְבּוּ לְתֵת מְחִיר בַּעֲבוּר לִימּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן תּוֹעֶלֶת וִיגִיעֲכֶם לָמָּה תִּתְּנוּ הוֹן הַבָּא בִּיגִיעָה בְּלוֹא לְשָׂבְעָה בַּעֲבוּר חָכְמוֹת הַגּוֹיִם דָּבָר שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעַ שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי לִלְמוֹד חָכְמַת הַתּוֹרָה וְאִכְלוּ־טוֹב כֵּן תִּקְרָא חָכְמַת הַתּוֹרָה (משלי ד) וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם זֶהוּ תַּעֲנוּג הַנֶּפֶשׁ הַבָּא בָּעוֹלָם הַבָּא: ג הַטּוּ אָזְנְכֶם לִשְׁמוֹעַ אֲמָרַי וּלְכוּ אֵלַי לִלְמוֹד תּוֹרָתִי שִׁמְעוּ אֵלַי וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְתִזְכּוּ לַעֲמוֹד בַּתְּחִיָּה בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית אַהֲבָה לִהְיוֹת מִתְקַיֶּמֶת עַד עוֹלָם כְּחַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים אֲשֶׁר הִבְטַחְתִּי לוֹ שֶׁלֹּא אֶפְסֹק הַמְּלוּכָה מִזַּרְעוֹ: ד הֵן עֵד לְאוּמִּים

שי למורא

מא,יא). שִׁמְשֹׁתַיִךְ, חַלּוֹנוֹת. אֶקְדָּח, מִין אֶבֶן יְקָרָה הַמְּאִירָה בְּיוֹתֵר. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "קֹדְחֵי אֵשׁ" (ישעיה נ,יא). לְאַבְנֵי חֵפֶץ, אֲבָנִים יְקָרוֹת שֶׁאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן. יג) לִמּוּדֵי ה', כְּלוֹמַר, יַשְׂכִּילוּ בְּחָכְמָה כְּאִלּוּ הָיוּ תַּלְמִידֵי ה'. יד) בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי, בַּעֲבוּר הַצְּדָקָה שֶׁתַּעֲשִׂי תִּהְיִי מְכֻבֶּסֶת. רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק, תִּהְיִי מְרֻחֶקֶת מֵעוֹשְׁקִים. כִּי לֹא תִירָאִי, וְלֹא תִּפְחֲדִי מֵהֶם. וּמִמְּחִתָּה, מִשֶּׁכֶר וּפַחַד. טו) גּוֹר יָגוּר, עִנְיָן פַּחַד. כְּמוֹ "לֹא תָגוּרוּ" (דברים א,יז). אֶפֶס מֵאוֹתִי, מִי שֶׁאֵין אֲנִי עִמּוֹ. מִי גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל, מִי שֶׁיִּתְגָּרֶה אִתָּךְ לְהִלָּחֵם בָּךְ, עַל הָרִיבְךָ יִפֹּל. יז) כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ, כָּל כְּלִי נֶשֶׁק אֲשֶׁר יוּצַר לְהָבִיא עָלַיִךְ. א) הוֹי, לְשׁוֹן קְרִיאָה. כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם, כְּמוֹ שֶׁהַצָּמֵא מִתְאַוֶּה לַמַּיִם, כָּךְ הַנֶּפֶשׁ הַחֲכָמָה מִתְאַוָּה לַתּוֹרָה וּלְחָכְמָה. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא עָמוֹס "לֹא רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם לִשְׁמֹעַ אֵת דִּבְרֵי ה'" (עמוס ח,יא). וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף, כְּלוֹמַר, הַתָּאֵב לְדַבֵּר ה' יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמֹעַ דְּבַר ה' מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְשַׁלֵּם כֶּסֶף. שִׁבְרוּ, לְשׁוֹן קְנִיָּה. יַיִן וְחָלָב, נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לְיַיִן הַמְשַׂמֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב" (תהלים יט,ט). וְנִמְשְׁלָה לְחָלָב שֶׁהוּא מְקַיֵּם וּמְגַדֵּל אֶת הַתִּינוֹק, כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה הֵם קִיּוּם הַנֶּפֶשׁ וְגִדּוּלָהּ, שֶׁהִיא הוֹלֶכֶת וּגְדֵלָה בְּמַדְרֵגָתָהּ עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה. ב) בְּלוֹא לָחֶם, כְּלוֹמַר, לָמָּה תַּרְבּוּ לָתֵת מְחִיר עֲבוּר לִמּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת. וִיגִיעֲכֶם, כַּסְפְּכֶם הַבָּא לָכֶם עַל יְדֵי יְגִיעָה. בְּלוֹא לְשָׂבְעָה, בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מַשְׂבִּיעַ. וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם, תַּעֲנוּג הַנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַבָּא. ג) חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים, חַסְדֵי דָוִד הַקַּיָּמִים. וְהוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם דָּוִד, כַּכָּתוּב "וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם" (יחזקאל לז,כה). ד) עֵד לְאוּמִּים, שַׂר וְגָדוֹל עֲלֵיהֶם, וּמוֹכִיחַ וּמַעִיד דְּרָכֵיהֶם עַל פְּנֵיהֶם. נָגִיד וּמְצַוֶּה

שי למורא

לְאֻמִּים, הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה רֹאשׁ עַל הָעַמִּים, וּמְצַוֶּה לָהֶם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. וְנִקְרָא "נָגִיד" עַל שֵׁם שֶׁפּוּנִים נֶגְדּוֹ בְּכָל עִנְיָנֵיהֶם. ה) גּוֹי לֹא תֵדַע תִּקְרָא וגו', גּוֹי שֶׁהוּא רָחוֹק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, תִּקְרָא אוֹתוֹ וְיָבוֹא לְפָנֶיךָ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא תֵדָעֵהוּ וְלֹא יְדָעֲךָ עַד הַיּוֹם, כִּי יִשְׁמַע אֶת הַנִּפְלָאוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה ה' עִם יִשְׂרָאֵל. וְיָרוּץ לַעֲבוֹדָתְךָ. וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, וּלְמַעַן הִכָּבֵד"ה. פֵּאֲרָךְ, לְשׁוֹן פְּאֵר וְיֹפִי.

עטרת מרים

נְתַתָּיו אֶת דָּוִד שֶׁדִּבֵּר ה' יָקוּם לְעוֹלָם, וְהַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזַּרְעוֹ יִהְיֶה נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים אֶל הַגּוֹיִם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: ה כְּמוֹ שֶׁמִּתְקַיֵּם הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְדָוִד, כֵּן יִתְקַיֵּם הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְךָ, כִּי הֵן גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־תֵדַע מֵעוֹלָם, הוּא תִּקְרָא אֵלֶיךָ לְשַׁמֵּשׁ אוֹתְךָ, וְגוֹי אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּךָ מֵעוֹלָם אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לִהְיוֹת סָרִים לְמִשְׁמַעְתֶּךָ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבְּךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵּאֲרֶךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ פְּאֵר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּקִרְבְּךָ:

לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים:
ה הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ
אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵּאֲרֶךָ:

רק בציבור

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם רִאשׁוֹן שָׁעָה 10 בַּבּוֹקֶר, 43 דַּקּוֹת וְ–10 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

עטרת מרים

יח) וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ יִוָּכֵר בִּדְ הַמֶּלֶךְ כִּי יִפָּקֵד יֶחְסַר מוֹשָׁבֶךָ מֵאַיִן יוֹשֵׁב בּוֹ: יט) וְשִׁלַּשְׁתָּ כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אַחַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּבִשְׁבִילְךָ הַסַּכָּנָה גְּדוֹלָה מְאֹד, אָז תֵּרֵד מְאֹד בַּמָּקוֹם סֵתֶר וְתִתְחַבֵּא הַרְבֵּה, כִּי אָז יְבַקְּשׁוּךָ וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה בַּיּוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּע שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן לְבַל הָמִית אֶת דָּוִד וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֵזֶל כִּי שָׁם אֶמְצָאֶךָ: כ) וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה לְצַד הָאֶבֶן הַהוּא אוֹרֶה כְּאִלּוּ אֲנִי מוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה לַחֵץ: כא) וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר וְאַגִּיד לוֹ לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים הַסִּימָן הָיָה יִהְיֶה בְּיָדְךָ אִם־אָמוֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים קְרוֹבִים אֵלַי מִמְּךָ וָהֵנָּה עָבַרְתָּ מֵהֶם, קָחֶנּוּ קַח הַחֵץ וָבֹאָה בּוֹא אֵלַי כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר רָע, חַי־יְהוָה נִשְׁבַּע לוֹ: כב) וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֶלְאָה לְהַלֵּן מִמְּקוֹם עָמְדְּךָ, אָז לֵךְ לְדַרְכְּךָ וּבְרַח לְךָ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה וְנִצַּלְתָּ בְּהַשְׁגָּחַת ה': כג) וְאִם תֵּלֵךְ לְךָ, זְכוֹר תִּזְכּוֹר וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ דִּבְרֵי הַבְּרִית שֶׁכָּרַתְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה יִהְיֶה הָעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: כד) וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה) וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ מָקוֹם הַמְיוּחָד לוֹ לְשֶׁבֶת בּוֹ כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב שֶׁאֵצֶל הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב וְהוּשַׁב אַבְנֵר מִצַּד אָבִיו כִּי לֹא רָצָה לִהְיוֹת סָמוּךְ לְאָבִיו, שֶׁאִם יִקָּצוּף עָלָיו עַל דְּבַר דָּוִד, שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו) וְלֹא־דִבֶּר לֹא שָׁאַל שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא מַדּוּעַ לֹא בָּא דָּוִד כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא שֶׁרְאָה קֶרִי בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר כִּי עֲדַיִן לֹא טָבַל לְקֵרָיו: כז) וַיְהִי מִמָּחֳרַת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לַחֹדֶשׁ וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלֶּחֶם אִם הָיָה מִקְרֶה, הָיָה לוֹ לְבוֹא הַיּוֹם

שי למורא

יח) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן, יְהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ אָמַר לְדָוִד. מָחָר חֹדֶשׁ, מָחָר רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ, וְיַזְכִּירוּ אוֹתְךָ כְּשֶׁיֶּחְסַר מִמּוֹשָׁבְךָ יוֹשֵׁב. יט) וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד, שְׁלֹשָׁה יָמִים תִּסְתַּתֵּר וְתֵרֵד מְאֹד בְּעֹמֶק לְהִסְתַּתֵּר שָׁם. בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה, בְּיוֹם הֹל לְגַמְרֵי, כְּלוֹמַר לִפְנֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, בְּיוֹם מַעֲשֵׂה הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן שֶׁלֹּא יָמִית אֶת דָּוִד, שֶׁגַּם אָז הִסְתַּתֵּר דָּוִד שָׁם. הָאֶבֶן הָאֵזֶל, הָאֶבֶן שֶׁהִיְתָה אוֹת לְהוֹלְכֵי דְּרָכִים. "הָאֵזֶל", הוֹלְכֵי הַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ "אֵזֶל" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הָלַךְ. כ) צִדָּה אוֹרֶה, לְצַד הָאֶבֶן אֶהְיֶה מוֹרֶה הַחִצִּים. לְשַׁלַּח לִי לְמַטָּרָה, שֶׁתִּהְיֶה הָאֶבֶן לִי לְמַטָּרָה. כא) קָחֶנּוּ וָבֹאָה, צֵא אַתָּה בְּעַצְמְךָ מִמְּקוֹם מַחֲבוֹאֶךָ וְקָחֶנּוּ וּבוֹא אֵלַי. כב) לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ ה', לֵךְ לְדַרְכְּךָ וּבְרַח, שֶׁהִקֵּב"ה אוֹמֵר לְךָ לִבְרֹחַ וּלְהִמָּלֵט. כג) וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ, הַבְּרִית שֶׁכָּרַתְנוּ יַחַד. הִנֵּה ה', ה' יִהְיֶה עֵד. כה) אֶל מוֹשַׁב הַקִּיר, בְּרֹאשׁ הַמַּסְבִּים סָמוּךְ לַקִּיר. וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל, סֵדֶר הַיְשִׁיבָה הָיָה, שֶׁדָּוִד הָיָה יוֹשֵׁב סָמוּךְ לַמֶּלֶךְ, וְאַחֲרָיו יְהוֹנָתָן, וְאַחֲרָיו אַבְנֵר. וּבַיּוֹם הַהוּא כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ יָשַׁב בִּמְקוֹמוֹ וִיהוֹנָתָן בִּמְקוֹמוֹ, וְדָוִד לֹא בָּא, אִם כֵּן נִשְׁאַר יְהוֹנָתָן יוֹשֵׁב סָמוּךְ לְאָבִיו מִבְּלִי שֶׁהִפְסִיק אָדָם אַחֵר בֵּינֵיהֶם, וְאֵין מִדְּרֶךְ הַבֵּן לֵישֵׁב בַּהַסִּבָּה אֵצֶל אָבִיו, לָכֵן קָם יְהוֹנָתָן מִמְּקוֹמוֹ לָשֶׁבֶת בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל אַבְנֵר, וְאַבְנֵר יָשַׁב בַּמָּקוֹם שֶׁל יְהוֹנָתָן כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן בְּנוֹ. וּמְקוֹמוֹ שֶׁל דָּוִד נִשְׁאַר פָּנוּי, שֶׁיּוּכַל לָבוֹא אַחַר כָּךְ. וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד, נֶחְסַר הָיָה הַמָּקוֹם מִן הַיּוֹשֵׁב. כו) כִּי לֹא טָהוֹר, וְהֵם הָיוּ נִשְׁמָרִים מִלֶּאֱכֹל יַחַד הַטְּמֵא וְהַטָּהוֹר. אוֹ שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים זִבְחֵי שְׁלָמִים, וְאָסוּר לִטְמֵאִים. וְגַם יִתְּכֵן שֶׁאֵין מִדֶּרֶךְ הַמּוּסָר לָבוֹא טָמֵא לְשֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ.

הפטרת 'מחר חודש' לשנים מקרא ואחד

תרגום שמואל א פרק כ

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: יט וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֵזֶל: כ וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה: כא וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר אִם־אָמוֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים | מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ | וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה: כב וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֶלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה: כג וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: כד וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר: כז וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלֶּחֶם:

כז) מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּהַיְנוּ לַמָּחֳרַת.

שי למורא

כח) מֵעַמָּדִי, מִמֶּנִּי לָקַח רְשׁוּת בְּלֶכְתּוֹ לְבֵית לָחֶם, וְלֹא הָלַךְ בְּלִי רְשׁוּת. כט) שַׁלְּחֵנִי, תֵּן לִי רְשׁוּת לְלֶכֶת. זָבַח מִשְׁפָּחָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ זוֹבְחִים זִבְחֵי שְׁלָמִים. וְהוּא צִוָּה לִי אָחִי, וְאָחִי הַגָּדוֹל צִוָּה עָלַי לִהְיוֹת שָׁם. ל) בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת, בְּנוֹ שֶׁל מְעֻוָּתַת הַמּוּסָר, כְּלוֹמַר שֶׁאִמּוֹ לֹא הוֹכִיחַתּוּ בְּקַטְנוּתוֹ וְלֹא קִבֵּל מוּסָר בְּרָאוּי. (וְאָמְרוּ רז"ל, שֶׁכְּשֶׁחָטְפוּ בְּנֵי בִנְיָמִין מִבְּנוֹת שִׁילֹה שֶׁיָּצְאוּ לָחוּל בַּכְּרָמִים, הָיָה שָׁאוּל בַּיָּשָׁן וְלֹא רָצָה לַחְטֹא, עַד שֶׁבָּאָה הִיא עַצְמָהּ וְהֵעֵזָה פָּנֶיהָ וְרָדְפָה אַחֲרָיו). כִּי בוֹחֵר אַתָּה לְבֶן יִשַׁי, שֶׁהוּא יִמְלֹךְ. לְבָשְׁתְּךָ, כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ אֲנָשִׁים שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אָדָם שֶׁאֵנִי שׁוֹנֵא, יֹאמְרוּ שֶׁאֵינְךָ בְּנִי, וְזֶה יִהְיֶה לְבָשְׁתְּךָ. וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ, וּלְבוּשָׁה וְחֶרְפָּה שֶׁל אִמְּךָ. לג) כִּי כָלָה הִיא, נִגְמְרָה הַהַחְלָטָה. לד) אֶל דָּוִד, בִּשְׁבִיל דָּוִד. כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו, וְגַם מִשּׁוּם שֶׁאָבִיו הִכְלִים (בַּיִּשׁ) אֶת יְהוֹנָתָן בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה. לה) לְמוֹעֵד דָּוִד, לַמּוֹעֵד שֶׁקָּבַע לוֹ דָּוִד. לו) יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ, יָרָה הַחֵץ

עטרת מרים

חִלּוּפוֹ: כח) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי רְשׁוּת לָלֶכֶת עַד־בֵּית לָחֶם: כט) וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא תֵּן לִי רְשׁוּת לָלֶכֶת כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה זִבְחִי שְׁלָמִים לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אֶלִיאָב אָחִי הַבְּכוֹר לְבוֹא אֶל הַזֶּבַח, וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ: ל) וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ: לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: לב) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה: לג) וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד: לד) וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בְּחָרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו: לה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: לו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ: לז וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהֶלְאָה: לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר:

כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם: כט וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ: ל וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ: לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה: לג וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד: לד וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בְּחָרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו: לה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: לו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ: לז וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהֶלְאָה: לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר:

אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן בְּרִאשׁוֹנָה וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרִיתִי בְּאַחֲרוֹנָה הִיא מִמְּךָ וָהֶלְאָה: לח) וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה רוּץ מַהֵר אַחַר הַשִּׁגְיָה אַל־תַּעֲמֹד בִּמְקוֹם הָרִאשׁוֹנָה וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים הָרִאשׁוֹנָה וְהַשִּׁגְיָה וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לט) וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה מֵהַסִּימָן הַנַּעֲשָׂה בִּירִיַּת אֵלּוּ הַחִצִּים אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: מ) וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו הַקֶּשֶׁת וְהַחִצִּים

עטרת מרים

אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר: **מא)** הַנַּעַר בָּא הָלַךְ לְבוֹא הָעִירָה וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב מִצַּד הַדְּרוֹמִי שֶׁל אֶבֶן הָאֵזֶל וַיִּפֹּל לְאַפָּיו עַל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ | אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ עִם אֶת רֵעֵהוּ כִּי הָיְתָה קָשָׁה לָהֶם הַפְּרִידָה עַד־דָּוִד הִגְדִּיל הִרְבָּה לִבְכּוֹת יוֹתֵר מִיהוֹנָתָן: **מב)** וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם וְהַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר וְאָמַרְנוּ יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם:

שי למורא

בְּכֹחַ שֶׁעָבַר אַחֲרֵי הָאֵבֶן. מא) מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב, מִקִּרְבַת מָקוֹם לְצַד הַדְּרוֹמִי שֶׁל הָאֶבֶן הָאֵזֶל. אֶת רֵעֵהוּ, עִם רֵעֵהוּ. שֶׁהָיְתָה קָשָׁה עֲלֵיהֶם הַפְּרִידָה. עַד דָּוִד הִגְדִּיל, שֶׁדָּוִד הִרְבָּה לִבְכּוֹת יוֹתֵר מִיהוֹנָתָן. מב) אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ, וְתִזְכֹּר שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ וכו'. ה' יִהְיֶה, ה' יִהְיֶה עֵד עַל הַשְּׁבוּעָה.

מא הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ | אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יח שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק: יט לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם: כ צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס (לוי) כא לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ: כב וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס יז א לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ס ב כִּי־יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרָע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ: ג וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ | אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי: ד וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל: ה וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ: ו עַל־פִּי | שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד: ז יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: פ ח כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם | לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: ט וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: י וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ: (ישראל) יא עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל: יב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֵת שָׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: יג וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד: ס

פרק ה משנה א

בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא בְּמַאֲמַר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת, אֶלָּא לְהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת:

נקודות משיחות קודש

יש המקשים[1]: מכיון ש"במאמר אחד יכול להבראות" נמצא כי ערכו האמיתי של העולם שווה לכוחו של מאמר אחד ויחיד; מדוע אפוא נמדדים השכר והעונש על־פי עשרה מאמרות (כפי שהעולם נברא בפועל)? ובלשון המקשים - "אם הוא רוצה להרבות במאמרים, אין הדבר מוטל על הרשע ולא על הצדיק"?!

ביאור הענין:

את דברי המשנה "והלא במאמר אחד יכול להבראות", אין לפרש אותם כאפשרות שנדחתה ולא בוצעה, אלא שגם בפועל, כפי שהעולם אכן נברא, יש בו צירוף של שני הכוחות גם־יחד - "במאמר אחד"[2] ו"בעשרה מאמרות". ב"מאמר אחד" - נבראה מציאות החומר, יש מאין; זהו "החומר הראשון"[3] שהוא קיים בשווה בכל הנבראים כולם. לעומת זאת, ב"עשרה מאמרות" (הכוללים אין ספור חילופים וצירופים, כמבואר בספר יצירה[4]) נבראה צורת הנבראים, השונה בכל נברא ונברא.

בכל אחד משני הכוחות הללו יש מעלה שאין בזולתו:

"עשרה מאמרות" נחלקים לפרטים ו"מתלבשים" בעניני הבריאה השונים, ואף שזוהי דרגה אלוקית מצומצמת ומוגבלת, מעלתה היא בכך שהיא "חודרת" לתוך מציאות העולם.

לאידך גיסא, מעלתו של ה"מאמר אחד" היא בהיותו למעלה מגדרי הבריאה והוא מבטא אור אלוקי בלתי מוגבל שלמעלה מהתלבשות בעולם.

בצירוף שני הענינים יחדיו נוצרת שלמות אמיתית - אלוקות שלמעלה מהעולם ("מאמר אחד"), החודרת ומשפיעה בתוך גדרי העולם ופרטי הנבראים ("עשרה מאמרות").

(ספר־השיחות ה'תנש"א, כרך ב. עמ' 538)

הקשו המפרשים:

א) הרי הקב"ה הוא עצם הטוב, ו"טבע הטוב להטיב", אם־כן כיצד יתכן שהקב"ה ברא את העולם במיוחד באופן מסויים כדי "להיפרע מן הרשעים"?

ב) אם אמנם יכול הקב"ה לברוא את העולם במאמר אחד (אלא שמסיבה כלשהי בחר לבוראו בעשרה מאמרות), מדוע ייפרע מן הרשעים בטענה זו, והלא ראובן שקנה כלי השווה זוז אחד בעשרה זוזים וגנבו שמעון, אין שמעון משלם לו אלא זוז אחד; וכבר נאמר[5] "עד האלוקים יבוא דבר שניהם", אם־כן מדוע יתחייבו הרשעים על איבוד העולם שנברא בעשרה מאמרות?

ויש לתרץ קושיות אלה (בנוסף על מה שכבר נתבאר לעיל) על־פי המובא בחסידות על דברי משנתנו:

דהנה, את דברי המשנה "בעשרה מאמרות" ביאר הרמב"ם כי אף־על־פי שהמילה "ויאמר" נזכרת (בפרשת בראשית) רק תשע פעמים, בכל זאת ישנם עשרה מאמרות כי "בראשית נמי מאמר הוא"[6]. ומוסבר בחסידות שמאמר "בראשית" הוא למעלה מבחינת הדיבור והוא בדרגת "מחשבה". זו הסיבה לכך שב"בראשית" לא כתוב "ויאמר" כי ענינו הוא מה שעלה במחשבה לברוא את העולם. אך בכדי שיתהווה עולם גשמי אי־אפשר היה להישאר ב"מחשבה" ועל־כן היה צריך "דיבור" ממש. זוהי אפוא כוונת המשנה באומרה "והלא במאמר אחד יכול להבראות"; כלומר, שבדרגת ה"יכולת", בריאת העולם אכן נתהוותה על־ידי "מאמר" אחד - "בראשית".

זהו הפירוש בשאלת המשנה "ומה תלמוד לומר והלא.." - מדוע נברא העולם בבחינת הדיבור ולא בבחינת המחשבה? על כך משיבה המשנה את תשובתה.

להבנת תשובת המשנה, יש להקדים ולבאר את ההבדל בין דיבור למחשבה, בכוחות הנפש. נקודת הענין - דיבור הוא "חיצוני" לאדם ועיקרו הוא בשביל הקשר עם הזולת. מחשבה, לעומת זה, היא "פנימית", שייכת לאדם עצמו, והיא לבוש המאוחד עם הנפש.

"מבשרי אחזה אלוקה"[7]: אילו היה העולם נברא בבחינת מחשבה בלבד, היה העולם קשור ומאוחד עם הקב"ה, והיתה נרגשת בו אלקות בפשיטות. העובדה שבפועל מציאותו של העולם נראית כנפרדת מאלקות היא מפני שהעולם נברא בבחינת דיבור ("ויאמר").

זהו אם־כן תוכן דברי המשנה - "כדי להיפרע כו'":

אילו נברא העולם "במאמר אחד", בבחינת מחשבה, אזי כל רעיון ה"בחירה" לא היה קיים בעולם, וממילא גם לא היו "רשעים" ולא היה מקום לכל הענין של שכר ועונש. על־כן נברא העולם בבחינת דיבור ("בעשרה מאמרות"), כדי שתהיה "בחירה" לאדם, וממילא אפשר יהיה "להיפרע מן הרשעים.. וליתן שכר טוב לצדיקים".

לפי זה יתיישבו שתי השאלות גם־יחד: אין לומר כי "שוויו" האמיתי של העולם הוא (רק) "מאמר אחד", שכן עתה מובן כי בפועל, משנברא העולם בבחינת "דיבור" הרי הוא אכן "שווה" "עשרה מאמרות". כמו כן מתורצת השאלה הראשונה, שכן לאור המבואר אין כוונת המשנה להחמיר עם הרשעים אלא לעצם האפשרות להעניש ולתת שכר.

(ספר־השיחות התש"נ ע' 473)

---

1). מדרש־שמואל **2)**. והפירוש "במאמר אחד יכול להבראות" הוא לא רק בדרגת היכולת, אלא שהיכולת באה גם בפועל (ראה פרדס שער יא פרק ג). **3)**. ראה רמב"ן תחילת פרשת בראשית. **4)**. שער היחוד והאמונה פרק א. **5)**. משפטים כב, ח. **6)**. ראש־השנה לב, א. מגילה כא, ב. **7)**. איוב יט, כו.

לוח זמנים לשבוע פרשת ראה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:58	6:01	8:42	8:45	9:20	9:22	10:31	10:31	13:21	13:20	19:36	19:31	20:04	19:59	19:12	20:10
חיפה (ק)	5:54	5:58	8:39	8:42	9:18	9:20	10:29	10:30	13:21	13:20	19:42	19:36	20:07	20:01	19:04	20:13
ירושלים (ק)	5:55	5:59	8:40	8:42	9:18	9:20	10:28	10:29	13:20	13:19	19:41	19:36	20:04	19:58	18:56	20:10
תל אביב (ק)	5:56	6:00	8:41	8:44	9:20	9:21	10:30	10:31	13:22	13:21	19:38	19:33	20:06	20:01	19:12	20:12
אבו דאבי (ח)	5:51	5:54	8:33	8:35	9:08	9:09	10:16	10:17	13:02	13:01	19:06	19:03	19:32	19:28	18:43	19:38
אוסטריה, וינה (ק)	5:30	5:38	8:15	8:21	9:13	9:17	10:30	10:33	13:38	13:37	20:31	20:22	21:10	21:00	20:05	21:15
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:20	7:14	9:13	9:10	9:52	9:48	10:45	10:42	12:57	12:56	17:34	17:39	18:03	18:07	17:19	18:19
אוקראינה, אודסה (ק)	5:38	5:45	8:24	8:30	9:19	9:22	10:35	10:37	13:41	13:39	20:28	20:19	21:05	20:56	20:03	21:11
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:05	5:13	7:50	7:56	8:48	8:51	10:05	10:07	13:13	13:11	20:05	19:55	20:43	20:33	19:39	20:49
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:14	5:22	7:59	8:06	8:58	9:02	10:15	10:18	13:24	13:23	20:17	20:08	20:56	20:46	19:51	21:02
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:34	5:42	8:16	8:24	9:21	9:25	10:39	10:41	13:50	13:49	20:49	20:39	21:30	21:19	20:22	21:36
אוקראינה, קייב (ק)	5:26	5:34	8:08	8:16	9:13	9:17	10:31	10:34	13:42	13:41	20:42	20:32	21:24	21:12	20:16	21:29
איטליה, מילאנו (ק)	6:07	6:14	8:54	8:59	9:46	9:50	11:02	11:04	14:06	14:05	20:54	20:45	21:27	21:18	20:26	21:33
אקוואדור, קיטו (ח)	6:17	6:17	8:47	8:46	9:17	9:16	10:19	10:19	12:51	12:50	18:24	18:23	18:47	18:46	18:05	18:55
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:47	7:42	9:45	9:43	10:22	10:19	11:16	11:14	13:30	13:29	18:14	18:19	18:42	18:46	17:59	18:56
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:52	8:45	10:40	10:36	11:20	11:16	12:12	12:09	14:22	14:21	18:51	18:57	19:23	19:28	18:38	19:40
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:07	6:12	8:53	8:57	9:38	9:40	10:51	10:52	13:48	13:47	20:18	20:12	20:50	20:43	19:55	20:55
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:53	5:59	8:39	8:43	9:25	9:28	10:39	10:40	13:38	13:37	20:11	20:04	20:43	20:36	19:47	20:49
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:53	5:59	8:40	8:44	9:26	9:28	10:39	10:41	13:38	13:37	20:11	20:04	20:44	20:36	19:48	20:49
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:25	6:31	9:12	9:16	10:00	10:02	11:14	11:15	14:15	14:13	20:51	20:44	21:25	21:17	20:27	21:30
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:41	6:44	9:25	9:27	10:02	10:04	11:12	11:13	14:02	14:01	20:15	20:10	20:42	20:37	19:52	20:47
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:04	6:08	8:49	8:52	9:29	9:31	10:40	10:41	13:33	13:32	19:52	19:47	20:21	20:15	19:30	20:27
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:47	6:50	9:30	9:32	10:05	10:06	11:14	11:14	14:01	14:00	20:07	20:03	20:33	20:29	19:45	20:39
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:47	5:53	8:34	8:38	9:20	9:23	10:34	10:36	13:34	13:33	20:08	20:01	20:41	20:33	19:44	20:47
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:18	6:23	9:04	9:08	9:50	9:52	11:03	11:05	14:02	14:01	20:34	20:27	21:07	20:59	20:11	21:12
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:45	5:51	8:31	8:35	9:19	9:21	10:33	10:34	13:33	13:32	20:08	20:01	20:42	20:34	19:44	20:47
בוליביה, לה-פס (ח)	6:57	6:55	9:15	9:14	9:46	9:44	10:45	10:44	13:09	13:08	18:21	18:22	18:45	18:46	18:04	18:55
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:07	6:16	8:48	8:57	9:56	10:00	11:15	11:17	14:27	14:26	21:29	21:19	22:12	22:00	21:03	22:17
בלגיה, בריסל (ק)	6:09	6:18	8:51	8:59	9:57	10:01	11:15	11:18	14:27	14:26	21:28	21:18	22:10	21:59	21:02	22:16
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:42	6:38	8:53	8:51	9:25	9:23	10:23	10:21	12:43	12:42	17:49	17:52	18:10	18:12	17:29	18:22
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:29	6:25	8:40	8:39	9:13	9:11	10:10	10:09	12:31	12:30	17:34	17:36	17:59	18:01	17:18	18:11
בריטניה, לונדון (ק)	5:24	5:33	8:05	8:14	9:13	9:18	10:32	10:35	13:45	13:44	20:50	20:39	21:31	21:19	20:25	21:37
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:25	5:35	8:00	8:11	9:18	9:22	10:38	10:41	13:54	13:53	21:05	20:53	21:51	21:38	20:40	21:57
גרמניה, ברלין (ק)	5:26	5:36	8:05	8:15	9:17	9:22	10:37	10:40	13:52	13:50	21:00	20:49	21:43	21:30	20:31	21:49
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:54	6:03	8:37	8:45	9:41	9:45	10:59	11:01	14:10	14:08	21:08	20:58	21:49	21:38	20:42	21:55
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:47	6:43	8:55	8:53	9:28	9:26	10:25	10:23	12:44	12:43	17:48	17:51	18:07	18:09	17:25	18:19
הודו, מומבאי (ח)	6:15	6:17	8:55	8:56	9:28	9:29	10:35	10:35	13:17	13:17	19:14	19:11	19:39	19:36	18:54	19:45
הודו, פונה (ח)	6:12	6:14	8:52	8:53	9:25	9:25	10:31	10:32	13:13	13:13	19:09	19:06	19:34	19:31	18:49	19:41
הונגריה, בודפשט (ק)	5:21	5:29	8:07	8:13	9:04	9:07	10:20	10:22	13:27	13:26	20:18	20:09	20:56	20:46	19:52	21:01
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:56	5:02	7:43	7:47	8:29	8:32	9:43	9:45	12:43	12:41	19:17	19:09	19:49	19:42	18:53	19:55
יוון, אתונה (ק)	6:28	6:33	9:15	9:18	9:58	10:00	11:10	11:12	14:07	14:06	20:34	20:28	21:05	20:58	20:11	21:11

לוח זמנים לשבוע פרשת ראה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	5:44	5:51	8:29	8:35	9:25	9:29	10:42	10:44	13:48	13:47	20:37	20:28	21:15	21:05	20:12	21:20
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:12	6:14	8:52	8:53	9:25	9:26	10:32	10:32	13:15	13:14	19:12	19:09	19:37	19:33	18:51	19:43
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:39	7:30	9:22	9:18	10:05	10:00	10:57	10:53	13:05	13:04	17:32	17:39	18:05	18:12	17:20	18:25
נפאל, קטמנדו (ח)	5:27	5:30	8:10	8:12	8:46	8:48	9:55	9:56	12:44	12:43	18:53	18:49	19:20	19:15	18:31	19:26
סין, בייג'ין (ח)	5:13	5:18	7:59	8:03	8:44	8:47	9:58	9:59	12:56	12:55	19:28	19:21	20:00	19:53	19:02	20:06
סינגפור, סינגפור (ח)	7:06	7:05	9:36	9:36	10:06	10:06	11:09	11:09	13:41	13:41	19:16	19:15	19:39	19:38	18:57	19:47
פולין, ורשא (ק)	4:57	5:06	7:36	7:45	8:47	8:52	10:07	10:10	13:21	13:20	20:27	20:16	21:11	20:59	20:00	21:17
פרו, לימה (ח)	6:27	6:25	8:48	8:47	9:19	9:17	10:19	10:18	12:45	12:44	18:02	18:03	18:26	18:27	17:45	18:36
צרפת, ליאון (ק)	6:24	6:31	9:10	9:15	10:03	10:07	11:19	11:21	14:24	14:23	21:09	21:01	21:46	21:37	20:44	21:51
צרפת, פריז (ק)	6:24	6:32	9:08	9:15	10:08	10:12	11:26	11:28	14:35	14:33	21:31	21:21	22:09	21:58	21:03	22:14
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:53	5:53	8:26	8:26	8:56	8:56	9:59	9:59	12:34	12:33	18:12	18:11	18:36	18:34	17:53	18:43
קנדה, טורונטו (ק)	6:07	6:13	8:53	8:58	9:43	9:46	10:58	11:00	14:00	13:59	20:43	20:35	21:15	21:06	20:16	21:20
קנדה, מונטריאול (ק)	5:38	5:45	8:25	8:30	9:17	9:21	10:33	10:35	13:37	13:36	20:23	20:15	20:58	20:49	19:57	21:04
קפריסין, לרנקה (ק)	5:55	6:00	8:41	8:44	9:21	9:23	10:33	10:34	13:27	13:26	19:48	19:42	20:18	20:12	19:25	20:23
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:06	5:17	7:33	7:49	9:02	9:07	10:23	10:26	13:42	13:41	20:58	20:46	21:47	21:33	20:30	21:53
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:35	4:46	6:49	7:14	8:33	8:38	9:55	9:58	13:16	13:14	20:40	20:27	21:27	21:12	20:07	21:33
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:00	5:07	7:45	7:51	8:41	8:45	9:58	10:00	13:05	13:04	19:54	19:46	20:32	20:23	19:29	20:38
שוויץ, ציריך (ק)	6:04	6:12	8:49	8:55	9:46	9:49	11:03	11:05	14:10	14:08	21:04	20:55	21:38	21:28	20:34	21:43
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:03	6:04	8:40	8:41	9:12	9:12	10:17	10:17	12:56	12:56	18:46	18:44	19:10	19:08	18:26	19:17

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00796
01/08/2021

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים